PRACTICAE INSTITVTIONES.

SIVE

MANVDVCTIONES IVRIS CIVILIS ROMANORVM, ET REGII HISPANI,

Ad Praxim Libro ſingulari, & in quatuor diſtributæ partes comprehenſæ.

METHODICA TRACTATIONE INSTITVTIONEM, PROCESSVSQVE Examen in cauſis Ciuilibus, Ordinarÿs, Executiuis, Criminalibus, & appellationum laconiſmo complectentes: & delictorum omnium publicorum, & priuatorum pœnas, alphabetico ordine inſinuantes, Salmanticæ diſcipulis iamdiù dictatæ, in eorum gratiam in lucem emiſſæ, multis aditionibus, & Pintiani Senatus deciſionibus, nunc auctæ locupletatæ.

ACCESSERVNT EIVSDEM VETERES PRIORES Scholaſticæ, practicæque renouatæ diſputationes.

DE { *Mora commiſsione, & emendatione.*
Nobilitatis inter virum, & vxorem communicatiòne.
Stipulationibus iudicialibus Iudicium ſiſti, Iudicatum ſolui. }

ANTONIO PICHARDO VINVESAE I. C. HISPANO
Primario apud eiuſdem Salmanticenſes Iuris Cæſarei nuper Anteceſſore, Regio In Valliſoletano Conuentu Senatore Aulæ Præſide.

VENETIIS, Apud Bertanos, M. DC. XLVII.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIIS.

ANTONII PICHARDI VINVESAE I.C.

Ad Auditores suos,

PRAESENTIS INSTITVTI RATIO.

ORTE, Auditores charissimi; gaudium, & corona mea, vos admiratio peruadet, Doctorem vestrum, a fastigio iuris integri, quod ego solus ante omnes Hispanos cunctum explanandum suscepi (absolutis in lucem editis commentarijs, in quatuor Imperatoris Iustiniani Institutionum libros, quibus arte mirabili vniuersum ius ciuile Romanorum clauditur) ab eiusdem apiculis, quos per volumina, nec pauca, nec parua, non oscitanter expendi, ab eius iudiciosioribus, abditisque mysterijs, quorum per annos triginta extiti mystagogus, ad has nugas, tricas, atque minutias, quas plerique rudes, & ignobilis literaturæ tractant, tandem esse deiectum. Ergo Pichardus in eleganti hoc, & magno iuris opificio, ex primo architecto in Prima Maxima & Academiarum Principe Salmãtica tectum, atque tectoria flosculis, & laqueis ornante, factus est cæmentarius: & confert in impositum, & vastum fundamentum calcem, cæmentum, arenamque? Et admirandum arbitror, nec dedignandum. Admirandum equidẽ, quia mei generi hominibus nouum, & insolens. Non enim summi Iuris Antistites abiectum hoc dedignati munus, ei admouendam sibi manum, aut eius sarcinam, vel extremo digito cẽsuere tangendam: nouum autem, & insolens factum, non secùs, atque portentum, semper est admirationis parens. Non dedignandum vero prudentissimus quisque censebit, qui aduertat animum in graui negotio gerendo omnem negligentiam esse grauissimam, leuem nullam; nec vilem ædificij partem despiciendam, ne statuæ celebratæ more materici, & metallorum moles infirmè nixa luto, vel vetustate labatur. Apud æquos rerum æstimatores maiorem excitat admirationem hæc pars Iuris à Consultoribus prætermissa, quàm apud æstimatores iniquos eadem à me nequaquam omissa. In mea causa, eaque noua nolo à me teste fidem vestram extorquendam; Sed ab Augustino, ingeniorum, & sanctitatis delicijs, qui in causa huic non absimili, eademque nos in nobis, obseruat ille in Philosophorum Principe. *Cum,* inquit, *omnis scientia disciplinaq. artium diuersarum, non nisi oratione tractetur, nullus tamen, ò fili Adeodate, in quouis genere pollens inuentus est, qui de ipsius orationis vellet origine, principio vè tractare. Idcirco miranda est Aristotelis philosophi diligentia, qui disserendi de omnibus cupidus, ab ipsius cepit examine, quam sciret prætermissam à cunctis, & omnibus necessariã.* Hoc testimonium pro me in hac re, non pro Aristotele latum ab Augustino videtur. Ego enim de toto iure disserendi cupidus, has quoque *Manuductiones* dispuro, quas video, & à cunctis pollentibus prætermissas, & omnibus necessarias apprimè; Sudamus toto vitæ cursu, ò discipuli, & licet totis incumbimus in facultatem non speculatricem, sed practicam considerationem autem etiam à practicis exegit Aristoteles, sed ad aliud, nempe vt è consideratione mentis manus quoque moueatur in opus. Quid ergo studia prosunt misero scholastico, tempus vires, atque fortunas inscribendis acutissimis disputationibus absumenti, ni earum subtilitate possit in litium praxi lucere? Non ego hunc gnatum iuris appello, sed baiulum, qui nec volumen, aut Codicem manu, sed volumina, & Codices tergoribus ferat. medicum imperitum, & rudem cytharædum, qui quos nouit sones nescit. efficere, nec educere thoricam medicam in ęgri salutem. Celeberrima inter Academias orbis Salmantica, mihi tradidit formandum Consultum Iuris: hunc totum mea ipsius dextera manu, non alicuius sinistra formãdum volo, atq. vestiendũ à vertice ad talos, ad plantas. Nec n. caput solũ, aut humeros, tergora, & tibias vestiendas in Sacerdote Deus sibi delegit, sed & pedes ne in Sacerdote, vel calceorum ligulas inelegantia turparet. Magnus Gregorius sedit in Eccesia-

Augustin. tom. 1. lib. de decem cathegorijs in initio.

ſtica puppi, Pontificatus clauum clauesque tenens, descendit interdum ad musicorum sentinam, pueros canendi præceptis imbuens, ne quod esset in Ecclesia tam abiectum munus, quod quis Papam dedecere putaret. Nec solùm Caietanus Cardinalis, cum Doctore Angelico de Theologicis arcanis solitus argutari, qui stylum quoque ad conscientiæ casus depressit. Quorum ego vestigia premens, vtilitatem vestram pluris faciens dignitate mea, ad manus vestras mitto *Manuductiones* has in praxim Iuris; quas vos alaces excepturos spero: quos quotidie alacres auditores, erectis capitibus experior, tam frequentes: vt gymnasium per se quidem amplissimum, sit angustissimum frequentiæ vestri. Valete, ac nos pro nostro amore vestri diligite. Salmanticæ, nonis Februarijs Anno 1620.

DE

DE REI DIVISIONE.

Anuductiones hæ nostræ, quæ discipulis excipientibus dictatæ, inter pancos, & amicos dissimulatæ latere poterant, & in illorum gratiam hodie lucem accipiunt, quadripartita continentur diuisione. Prior pars ab incunabulis aduocatum, & iudicem in causa ciuili ordinaria manuducit. Illi quasi digito, quo ordine instituere processum debeat, insinuans; huic verò iam institutam, & formatam causam qualiter examinare oporteat, docens.

Planè, quia discusso negotio, lite sopita, & litigantium controuersijs per iudicis sententiam fine imposito, eiusdem restat sententiæ executio, quæ non ordinario, sed extraordinario iudicio rem prosequitur: annectitur opportunè sequens pars, quæ similiter, & aduocatum, & iudicem quo ordine processum, & causam in executiuis (vt nostri loquuntur) negotijs formare, instituere, & examinare debeant, animaduertit.

Tertia pars breui gyro, & laconismo, institutionem, & examen processus in causis criminalibus comprehendit; & in calce omnium, tàm publicorum, quàm priuatorum delictorum pœnas alphabetico ordine digerit, & magna, cum omnium vtilitate proponit.

Claudit agmen quarta pars quæ de appellationibus agit, & præceptis quibusdam Hispano sermone conceptis (quæ & in alijs præstantur partibus) clarioris explicationis causa, totam rem comprehendit. Omnes statim in fronte proponuntur, vt qualiter in speculi, vel paruis lumine montes apparent celsi, flumina, saxa, feræ; sic quid hoc libello claudatur, priori inspecta pagina innotescat. Ecce rem.

Exami-

Examinis, & inſtitutionis proceſſus in ciuili ordinaria cauſa præcepta.

1 *Lo primero que ha de hazer el iuez en examinar el proceſſo, es ver el poder del Actor, y del Reo ſi ſon baſtantes: y ſi ay en ellos clauſula de ſubſtituyr.*

2 *Vea luego la demanda de el Actor, y ſi eſta pueſta ante iuez competente, ſi huuo extraiudicial interpellacion, y la citacion.*

3 *Vea ſi parecio el Reo, ſi opuſſo alguna excepcion declinatoria, ò peremptoria, ſi conteſta confeſſando, ò negando, y lo que derechamente reſponde a la demanda del Actor.*

4 *Vea la replica de el Actor à la reſpueſta de el Reo, y la contra replica de el Reo à la reſpueſta de el Actor, y los inſtrumentos que por vna, y otra parte ſe han preſentado, y en que tiempo.*

5 *Vea la ſentencia interlocutoria de prueua, el termino que ſe dio à las partes para ella, ſi ſe prorogò, ſi ſe mandaron las partes citar para ver preſentar, iurar, y conocer los teſtigos.*

6 *Vea el interrogatorio de el Actor, y de el Reo, los teſtigos que ſe preſentan por vna y otra parte, lo que dizen à las generales, y à los articulos mas importantes de las prouanzas, y particularmente ſi las de el Reo excluyen la intencion del Actor. Y en eſte precepto ſe ha de cargar la conſideracion de el iuez muy de propoſito, por ſer la llaue de la iuſticia de las partes.*

7 *Vea ſi los articulos, y preguntas de los interrogatorios ſe puſieren por poſiciones à las partes: y como las abſueluen; y ſi por alguna dellas ſe ha pedido que la otra iure de calumnia.*

8 *Vea la publicacion de teſtigos, y prouanzas, y ſi fueron las partes citadas para la ver hazer: y ſi alguna de las partes ſe reſtituyò, y dentro de que tiempo.*

9 *Vea los eſcritos de bien prouado, no ſe fiando de ellos mas de en quanto las prouanzas les correſponden, y ſi huuo tachas y las prouanzas de ellas.*

10 *Vea ſi el iuez fue recuſado, ſi fue la recuſacion iurada, ſi tomò acompañado, conforme a la ley Real en lo ſeglar, y en lo eccleſiaſtico, ver ſi la parte que recuſo, prouò las cauſas de la ſoſpecha ante los arbitros y en la forma que el derecho manda.*

11 *Vea el auto de la concluſion para difinitiua, y ſi huuo citacion de las partes para oyr ſentencia.*

12 *Vea la ſentencia difinitiua ſi es conforme a la demanda, ſi abſuelue, ò condena in todo, ò en parte, ſi ſe notificò a las partes, ò ſus procuradores. Y en la declaracion de eſte precepto, vea los auiſos que ſe ponen para mejor pronunciar ſentencia.*

13 *Vea ſi alguna de las partes dixo de nulidad contra la ſentencia, y dentro de que tiempo.*

14 *Vea ſi alguna de las partes apelò, ſi la apelacion ſe interpuſo en tiempo, ſi ſe proſiguio, ò quedò deſierta.*

Examinis, & inſtitutionis proceſſus, in cauſis executiuis præcepta.

1 *ANTE todas coſas ſe aduertirà, quien pide la execucion.*

2 *Veaſe luego contra quien ſe intenta, y pide.*

3 *Lo tercero, ſi la pide la parte, ò ſu procurador: y ſi los poderes del executante, y executado, ſon baſtantes.*

4 *Veaſe ante que iuez ſe pide: ſi tiene iuriſdicion para executar.*

5 *Veaſe ſi la ſentencia en virtud de que ſe pide, & paſſo en coſa iuzgada, y eſtà executoriada ò ſi ſe pide en virtud de otros inſtrumentos: ſi ſon tales, que conforme à derecho traygan apareiada execucion.*

6 *Veaſe luego el pedimiento de la execucion el mandamiento de ella, y ſi ſe proueyò como conuino.*

7 *Veaſe ſi en el hazerla execucion guardò el executor el orden del derecho, ſi ſe trauò, ò hizo la execucion primero en bienes muebles: à falta de muebles, en bienes rayzes: à falta de todos, en deudas, derechos, y acciones del executado.*

8 *Veaſe ſi dio fiador de ſaneamiento, y la forma de la obligacion de la fianza.*

9 *Veaſe ſi por no dar el deudor fiador de ſaneamiento, ſe hizo la execution en ſu perſona; y ſi es de los que no pueden ſer preſos por deudas.*

10 *Veanſe los plazos de los pregones: ſi ſe dieron de tres en tres dias, ſi la execucion ſe haze en bienes muebles: ò de nueue en nueue, ſi ſe haze en bienes rayzes.*

11 *Veaſe ſi fue el deudor citado perſonalmente para remate ò no pudiendo ſer auido, ſe notificò el remate en ſu caſa, ò à ſu familia.*

12 *Veaſe ſi el Reo executado ſe opuſo dentro de los tres dias de la citation para remate.*

13 *Veaſe ſi auiendoſe opueſto, ſe le encargaron los diez dias, para alegar contra la execucion, paga, ò quita, ò otra razon legitima.*

14 *Veaſe ſi la probò en el termino de la ley, ò quando.*

15 Vea

15 *Vease si huuo tercero opositor, ò opositores; y como se prosiguio con ellos la causa en via ordinaria.*
16 *Vease la sentencia difinitiua en fauor del Actor executante, para que sea pagado de principal, y costas, dando ante todas cosas la fianza de la ley de Toledo.*
17 *Vease la sentencia absolutoria en fauor del Reo, en que se le mandan boluer los bienes executados, y las costas.*
18 *Vease si ha de pagar, y deue dezima de la execucion hecha.*

Examinis processus in causis criminalibus præcepta.

1 *LO primero que ha de aduerti el iuez, es la calidad del delito, y personas, de cuyo castigo se trata.*
2 *Lo segundo, como entra à proceder en el, si por inquisicion, ò pesquisa particular, ò general: Por denūciacion, acusacion, ò de oficio.*
3 *Lo tercero, que ante todas cosa ha de constar auerse cometido el delito: y como se dirà que consta por la sumaria informacion.*
4 *Lo quarto, como ha de proceder à la prision de los delinquentes, y embargos de sus bienes: y si se han retirado à la Iglesia, si es caso en que les vale, ò no.*
5 *Lo quinto, preso el delinquente, procure tomarle la confession con breuedad, y no oluide que sea debaxo de iuramento: y si es menor de veynte y cinco años, le proue erà de curador.*
6 *Lo sexto, vea la acusacion, quando, quien, y commo se puso, y lo que concluye; y si incidentemente se pide en ella algun interes pecuniario.*
7 *Lo septimo, la respuesta del Reo, y su contra replica à la replica del acusador: aduirtiendo, que en las causas criminales, regularmente hablando, no se admite procurador.*
8 *Lo octauo, el auto de prueua, y ratification de los testigos de la sumaria, y las demas nueuas prouancas.*
9 *Lo nono, passados los prouatorios, la publicacion de testigos: aduirtiendo, que en lo criminal puede despues, de oficio, proceder à recebir mas informacion: como tambien el Reo prouar mas su innocencia.*
10 *Lo dezimo, los escritos, ò alegaciones de bien prouado que ambas partes presentan: y si ay tachas, como se recibe la causa à prueua sobre ellas, y sobre los abonos de los testigos, y las prouanças de todo.*
11 *Lo vndecimo, si resulta el delito prouado, ò semiplene prouado, y que indicios ay: y si son bastantes para poner al Reo àtormento, y lo que en esto se ha de aduertir.*
12 *Lo duodecimo, la sentencia absolutoria, estando prouada la innocencia, ò no prouado el delito; y la condemnatoria, si lo està, y la pena que en el ha de poner; que se le señala aqui por el A. B. C.*
13 *Lo decimo tercio si por auer se ausentado el delinquente, se procede en rebeldia, llamandole à pregones la forma que en esto se ha de guardar.*

Examinis, & Institutionis processus, in causis appellationis, siue supplicationis præcepta.

1 *LO primero que se ha de aduertir es, quien interpuso la apelacion, si la misma parte, ò su legitimo procurador ò algun tercero, sin tener poder: si la interpuso la parte en causa criminal (no estando preso) en ausencia, ò rebeldia.*
2 *Si el que la interpuso, siendo verdadero litigante, teniendo consortes en el pleyto la interpuso por si solo y su interes, ò por, si y en nombre de sus compañeros, y consortes, y quando la apelacion de vno aproueche à otros.*
3 *Si el que la interpuso es el verdadero apelante, ò non lo siendo quiere, prosiguiendo la causa en segunda instancia, subplantar la apelacion del aduerso.*
4 *Si murio el verdadero apelante despues de interpuesta la apelacion, quien la prosigue, y la causa, y razon que tiene para ello.*
5 *Si el que se presenta en grado de apelacion en, segunda, ò tercera instancia, no apelò en las primeras, por miedo del iuez inferior, y que diligencias se han de hazen este caso, para que el superior admita la apelacion: y que, quando el apelante estuuo impedido?*
6 *Si auiendo se interpuesto la apelacion hizo el apelante nueuos autos ante el, iuez inferior, de quien apelò, serà visto apartarse de la apelacion, y quando lo podrà hazer.*
7 *De que iuez, ò iuezes se interpuso la apelacion: y si el iuez no la admite, como se ha de proueer de remedio.*

8 Para

8 *Para ante quien se apel: y si, auiendo se apelado con la palabras generales* (apelò para ante quien, y con derecho pudo, y deuo) *se puede proseguir la apelacion en el vltimo, y superior tribunal* omisso medio.

9 *Considerese la forma, y tenor de la apelacion con que palabras se interpuso: y si se pidieron los apostolos por el apelante.*

10 *Dentro de que tiempo se interpuso la apelacion: si eran passados los cinco dias en lo seglar, ò los diez en lo Ecclesiastico.*

11 *De que sentencia, ò auto se apelò, si fue interlocutorio, aduiertase si tenia fuerça de sententia difinitiua, ò era tal, que tuuiesse grauamen irreparable por ella.*

12 *Si la sentencia de que se apelò se auia pronunciado en causa possessoria: si sin embargo de la apelacion, se ha de executar la sentencia, ò deferirà la apelacion.*

13 *Si la sententia difinitiua de que se apelò, es segunda, ò tercera, y conforme con las primeras: y quando se diran tres sententias conformes.*

14 *Si la sentencia de que se interpuso la apelacion se auia pronunciado en causa, en que conforme à derecho, no se deuia admitir la apelacion, y que causas son estas.*

15 *Si el iuez, de cuya sentencia se apelò procedio en la causa sin embargo de la apelacion, ò por la virtud de su comision, y iurisdicion, ò por la naturaleza de la causa, en la qual la apelacion debuelue, y no suspende, y de los efectos de la apelacion.*

16 *Si siendo la causa de naturaleza, que en ella la apelacion debuelua, y suspenda, procedio el inferior sin embargo, despues de la apelacion, ò en el tiempo que se pudo apelar, quien ha de reponer lo hecho, y atentado, y por que remedio.*

17 *De que sententias no es necessario apelar, y de las nulidades dellas: y dentro de quantos dias se ha de dezir de nulidad, y ante que iuezes.*

18 *Si sin embargo de auerse apelado en vn articulo, podra el iuez inferior, proceder en la causa, ò en otros articulos della.*

19 *En la segunda instancia de que causa se puede conocer, si de solos los articulos que trataron en la primera, ò otros nueuamente alegados, y intentados prouar.*

20 *La cantidad de la causa sobre que se ha litigado, y apelado: y conforme à ella, donde se ha de proseguir en grado de apelacion.*

21 *Dentro de que tiempo se ha de prosegnier, y fenecer la causa en grado de apelacion: y del primiero, y seguiendo fatal.*

22 *Despues de tres sentencias conformes: si ha lugar segunda suplicacion, y de la de las mil y quinientas doblas, como se ha da interponer, y seguir.*

23 *Estando prohibido apelarse de vn iuez, si se podrà suplicar de su sentencia.*

24 *..uiendo se confirmado la sentencia del inferior por el superior, qual de las dos sentencias se ha de executar, y por quien.*

25 *Si se apelò friuola, y maliciosamente como, y en que ha de ser condenado el apelante.*

MANV-

MANVDVCTIONVM IVRIS CIVILIS, ET REGII HISPANI

Ad praxim,siue manualis aduocatorum,& tyronum iudicum promptuarij,libri singularis,

PARS PRIMA.

AB INCVNABVLIS ADVOCATVM, ET IVDICEM In causa Ciuili ordinaria manuducens, illi quasi digito, quo ordine instituere processum debeat insinuans: huic verò iam institutum, & formatum qualiter examinare oporteat ostendens.

Rolatam à iudice sententiam contra solitum iudiciorum ordinem,rei iudicatæ authoritatem non obtinere,cum Imp. Alexander scripserit,in l. prolatam, 4. C de sentent. & interlocut.omn.iudicum,rectè Eleutherius Pontifex,in cap.iudicantem,30.q.5.admoner,iudicantem cuncta rimari oportere, ordinemque rerum plena inquisitione discernere, nec litigantibus prius sua sententia obuiare,nisi quando ipsi iam peractis omnibus nihil habeat in quæstione,quod proponant,tandiuque actionem ventilari, quousque ad rei veritatem perueniatur.Is cum varius, & difformis iuxta cuiusque prouinciæ stylum, & consuetudinem esse soleat,qui frequentius in omnibus tribunalibus,in ciuilibus, ordinarijs, executiuis,& criminalibus causis obseruatur,quodam veluti laconismo, in nostrorum discipulorum gratiam,iuxta Iuris Ciuilis Romanorum Imperatorum,Pontificum,Hispanorumque Regum Canones,rebus non latè discussis, sed cursim insinuatis indicabitur. Sat enim idest pro tyronum iudicum, & aduocatorum institutione,cum tot,& exterorum, & nostrorum quotidie, & ciuiles,& criminales rem prolixiori sermone enarrantes in lucem prodeant practici. Nostrum id erit, quem ordinem examinandi, & instruendi causas a litis primordijs prudens iudex, earumque peritus patronus obseruare debeant ostendere. Quod quia commodius,& planius præceptis Hispano sermone præpositis percipietur, singulisque clausulis, & canonibus mox enarratis, rem sic prosequemur. Adijciemus pro coronide omnium delictorum, & publicorum, & priuatorum ordine alphabetico remissiuè digestas pœnas.Quo explicito tractatu quantum voluptatis,vtilitatis,& pecuniarij quęstus accedet,vestrum erit iudicium. Sed iam ad rem.

Examinis, & institutionis processus in ciuili ordinaria causa præcepta.

1 *Lo primero que ha de hazer el iuez en examinar el processo, es ver el poder del Actor, y del Reo si son bastantes, y si ay en ellos clausula de substituyr.*

2 *Vea luego la demanda de el Actor, y si esta puesta ante iuez competente, si huuo extraiudicial interpellacion, y la citacion.*

3 *Vea si parecio el Reo, si opuso alguna excepcion declinatoria, ò peremptoria, si contesta confessando, ò negando, y lo que derechamente responde a la demanda del Actor.*

4 *Vea la replica de el Actor à la respuesta de el Reo, y la contra replica de el Reo à la respuesta de el Actor, y los instrumentos que por vna y otra parte se han presentado, y en que tiempo.*

5 *Vea la sentencia interlocutoria de prueua, el termino que se dio à las partes para ella, si se prorogò, si se mandaron citar para ver presentar, iurar, y conocer los testigos.*

6 *Vea el interrogatorio de el Actor, y de el Reo, los testigos que se presentan por vna y otra parte, lo que dizen à las generales, y à los articulos mas importantes de las prouanças, y particularmente si las de el Reo excluyen la intencion del Actor. Y en este precepto se ha de cargar la consideracion de el iuez muy de proposito, por ser la llaue de la iusticia de las partes.*

7 *Vea si los articulos, y preguntas de los interrogatorios se pusieron por posiciones à las partes: y como las absueluen; y si por alguna dellas se ha pedido que la otra iure de calumnia.*

8 *Vea la publicacion de testigos, y prouanças, y si fueron las partes citadas para la ver hazer: y si alguna de las partes se restituyò, y dentro de que tiempo.*

9 Vea los escritos de bien pronado, no se fiando de ellos mas de en quanto las pronanzas les corresponden, y si huuo tachas y las pronanzas de ellas.

10 Vea si el iuez fue recusado si fue la recusacion iurada, si tomò acompañado, conforme a la ley Real en lo seglar, y en lo ecclesiastico, ver si la parte que recusò, pronò la scausas de la sospecha ante los arbitros, y en la forma que el derecho manda.

11 Vea el auto de la conclusion para difinitiua, y si huuo citacion de las partes para oyr sentencia.

12 Vea la sentencia difinitiua, si es conforme a la demanda, si absuelue, ò condena en todo, o en parte, si se notifico a las partes, ò sus procuradores. Y en la declaracion de este precepto, vea los auisos que se ponen para mejor pronunciar sentencia.

13 Vea si alguna de las partes dixo de nulidad contra la sentencia, y dentro de que tiempo.

14 Vea si alguna de las partes apelò, si la apelacion se interpuso en tiempo, si se prosiguio, ò quedò desierta.

EXAMINIS, ET INSTITVTIONIS PROCESSVS,

Præceptum Primum,

Lo primero, que ha de ver el iuez en examinar el processo, es el poder de el Actor, y de el Reo, si son bastantes, y ay en ellos clausula de substituyr.

De Procuratoribus, & eorum mandatis, & personis, quæ iudicio sistere possunt. §. 1.

SVMMARIA.

1 *Procuratoris officium apud Hispanos, nisi legitime describit non exercent.*

2 *Procuratore constituto quicunque iudicio sistit, nisi iudicium sit criminale, iniūgēdaq; reo pœna maior, relegatione.*

3 *Procurator sufficiens mandatum habere debet.*

4 *Procuratorem minor 25. annis, sine tutore, aut curatore, vxor sine marito licentia, seruus non constituunt, et an aliquibus casibus possint.*

1 CVm non antea iuris ratio, quam persona quærenda sit, l. si quæramus, 4. D. de testam. l. quidam referunt. 14 D. de iure codicillorum, quia nec omnes iudicio sistere possunt, nec qui facultatem sistendi habent, personaliter semper, sed procuratore constituto frequentius sistunt (maximè in Hispanis tribunalibus, in quibus nemo aliud præter litis dominum eius nomine in iudicio esse potest, nisi ex his, qui in cuiusque ciuitatis auditorio alienis litibus prosequendis legitimè descripti sunt, vulgò *Procuradores del numero* dicuntur iuxta l. 1. tit. 24. lib. 2. nouæ Recop. & quæ adducit Azeuedo, in l. 2. in princ. tit. 2. lib. 4. eiusdem Recop. Bouad. in sua Politica, 2. p. lib. 3. c. 14. ex n. 16.) Et in quacunq; causa quantumcunq; summaria, litigantis personæ legitimatio requiritur, Iaso, in Rubrica, qui admitti. Rebuf. 1. tom. constitutionum Franciæ, in proœm. gl. 5. n. 149. Maranta, in pract. 4. p. dist. 9. no. 38. Hippol. in l. si quis nec, nu. 7. D. de quæst. Rebuff. d. 1. tom. tit. de sent. executorialib. art. 9. gl. 2. nu. 32. Lanc. de att. 3. p. c. 28. nu. 46. Auiles, in capitibus Prætor. cap. 36. verbo, *summarias*, nu. 8. quos refert Azeuedo, in l. 3. nu. 5. tit. 2. libr. 4. nouæ Recop. Vtq; adeò, quod etsi à parte non opponatur nominatim, ex actis tamē litigatoris legitimā personā standi in iudicio non habere, processus sit ipso iure nullus, vt iam citati resoluunt. Quod si opponatur a parte progressus ad vlteriora, litisque ingressus impeditur, l. non ignorat. 9. C. de his qui accus. non poss. leg. licet 24. Cod. de procuratoribus, ergò super ea exceptione in primis pronunciari oportet, idem Maranta, d. 4. p. distinct. 10. numer. 16. & 6. part. membro 9. numer. 3. & 4. Bald. Alex. & Iason. laudatis, idem Alex. consil. 32. col. 1. volu. 2. Sigismundus Scaccia, de iudicijs, lib. 2. cap. 10. num. 31. nec ad sententiam diffinitiuam in principali causa reseruari (vt aiunt) poterit eius exceptionis definitio, sed super ea statim pronunciari debet, leg. 1. cum quinque sequ. Cod. de ordine cognit. leg. si quis libertatis. 7. D. de petitione hæred. leg. quoniam. 26. C. ad leg. Iul. de adulter. cap. 1. capit. tuam, capit. fin. de ordine cognition. Menoch. de arbitrar. libr. 2. casu 367. D. Lara, de Anniuersar. libr. 2. capit. 10. numer. 63. Iacob. Cancer. lib. 3. variar. resolut. capitul. 17. ex numer. 63. quod si ea neglecta à parte, cum fuerit opposita, iudex nihilominus vlterius progrediatur, & iudex, quid vel iuuat, vel vetet à superiori, poterit remedio attentatorum reuocari, capit. ex parte 67. de appellation. gloss. in auth. habita, Cod. ne filius pro patre, idemque in extraordinario persecutionis iudicio (executiuum nostri appellant) admittendum est, dict. capitul. ex parte, capitul. 1. de dilationibus. Lancelotus, de attentatis. 2. part. capitul. 12. limitat. 1. num. 4. & sequentib. ex Baldi doctrina, in capitul. ex conquestione, numer. 1. de restitutione spoliatorum, Iasone, Decio, Iosepho Ludouico, Olrasco, Menoch. Couarr. Petr. Surd. resoluit Hieronymus Gonçalez, super reg. 8. Cancel. gloss. 6 numer. 224. Quoniam primum præceptum à iudice, & ab aduocato obseruandum diximus in eo consistere, an idonea mandata sint, in primis inspicere, ne alias aduocati puniantur pœna, l. 24. titul. 16. libr. 2. & leg. tertia, titulo secundo, libr. 4. nouæ Recopilat. (quæ licet in aduocatis supremorum tribunalium loquantur, ex eadem ratione ad inferiorum quoque trahi debent) quando mandata valida, & legitima sint apertiamus oportet. Planè valida, aut nulla esse ex persona constituentium meriti debet, & cum edictum, de procuratoribus prohibitorium sit, ei cui non prohibetur, constituendi procuratoris intelligitur data potestas, leg. mutus. 43. §. 1. D. de procuratoribus, eleganter Vvesenbechius ad eum titul. ex numer. 4. leg. 2. cum sequ. titul. 5. p. 3.

2 Et generaliter sciendum est eum, qui personaliter iudicio sistere potest, posse, & per alium, quod vtilitatis causa receptum est, leg. 1. in fine, D. de procuratoribus, text. in proœmio, dict. titul. 5. par. 3. cum regulariter personaliter in iudicio comparere compellatur nemo, leg. final. Cod. de procuratoribus, leg. 22. titul. 5. part. tertia capitul. primo, de iudicijs, libr. 6. paucis casibus exceptis, quos in dictis locis congerunt Doctores, inter quos ille est præcipuus, quando causa criminalis est, & criminaliter intentata, leg. accusatore. 13. §. ad crimen, D. de publ. iud. cap. si quando. 40. 2. q. 6. capitul. tot. 5. de procurat. l. 12. tit. 5. part. 3. l. 6. titul. 1. part. 7. ordin. iij. in dictis locis, Didacus Perez, tom. 1. colum. 892. Anton. Gomez. 3. tom. cap. 1. ex numer. 12. Menoch. de arbitrar. quæst. 79. & quæst. 80. Hieron. Portoles, in additionibus ad Molinum. 4. part. §. procurator. numer. 72. iniungendaque est delinquenti pœna corporalis maior relegatione, ex communi, quam resoluunt Didac. Perez, & Anton. Gomez, vbi supra; Secus si minor pœna imponenda sit, aut causa ciuiliter intentatur, ex dict. capitul. nec, quando autem causa criminaliter, quando verò ciuiliter proponatur explicant Iul. Clarus, libr. 5. receptar. §. final. quæst. 1. Dueñ. regul. 315. Didacus Perez, vbi sup. colum. 748. Menefes in leg. transigere, numer. 306. Cod. de transaction. Quare semper meminisse iuuabit, comparentem in iudicio alterius nomine mandatum sufficiens habere debere, illud-

3 que in publica forma, alias, & iudicium reddi nullum, ipsumque procuratorem reijci à iudicio posse, vt ex capitul. 1. de procuratoribus, leg. si procurator. 10. C. eod. leg. 10. titul. 5. part. 3. iuxta veriores sententias resoluunt Paz, in praxi, annotatione, 4. sub nu. 7. Azeuedo, in l. 3. n. 4. t. 2. li. 4.

Reco-

Recopilat. Ioseph. Mascardus, de probationibus, conclus. 1006. numer. 3. & 61. & cum multis Portoles, vbi sup. sub numer. 3. quod apud nos, sine scrupulo iure admittendum erit, ex l. 55. tit. 1. lib. 3. l. 3. tit. 2. libr. 4. nouæ Recopil. ne alias iudicia illusoria reddantur. An autem gesta à procuratore, sine mandato, quę postea à domino rata habita sunt, valeant, aliasque plures quæstiones in hac procuratorū materia videbis apud iam relatos, & apud Melchiosem Pelaez de Mieres, lib. 1. de Hispan. Primog. quæst. 5. numer. 4. Anton. de Quesada, lib. vn. diuersarum quæstionum, cap. 31. Cald. in l. si curatorem, verbo *læsis*, num. 101. Bouadilla, in sua Politica, a. p. lib. 3. cap. 14. ex nu. 16. Gabr. de Montetroso, in practica, tract. 7. c. 121.

4 Illa autem silentio inuoluenda non est, mandatum à minore, 25. annis, sine curatore, vel tutore datum nullius esse momenti, cum constet, sine tutore, vel curatore in iudicio esse non posse, leg. acta. 45. §. fin. D. de re iudic. leg. 1. & 2. C. qui legit. personam, l. clarum. 4. C. de auth. præst. §. item inuiti. Institut. de curatoribus l. 7. l. 11. titul. 2. part. 3. l. 13. titul. 16. part. 6. Paz, in praxi. 1. part. 1. tom. 2. tempore, numero 21. vti nominatim cautum est, in l. 3. titul. 5. part. 3. quamuis ab eo procuratore gesta in minoris fauorem valeant ex eadem lege, & ijs, quæ in proposito post alius resoluit Azeuedo, dict. l. 3 es nomero 13. Proximum huic conclusioni est, & illud, quod vxor, sine viri facultate, & venia in iudicio esse non possit, l. 55. Taur. l. 2. titul. 3. libr. 5. Recopil. neque procuratorem ipsa constituere poterit, vt in dictis legibus obseruant nostri, Paz, dict. 2. tempore, es numero 27. sub numero 40. Hispano sermone libellum petitionis veniç proponens, & ex Molino Hieronymus Portoles, numero 59. vbi supra, quam si maritus denegauerit, vel absens sit, poterit iudex causa cognita præstare, ex l. 57. l. 59. Tauri, eritque iusta causa veluti, si cum ipso viro litigare mulier velit: notant Auend. ñ. de exequend. mandat. libro 1. capit. 19. numero 7. & post alios Portoles iam relatus, numero 61. sponsa verò, sine sponso procuratorem constituere potest, es Boerio in consuetudinibus Biturricensibus, titul. de consuetudine. §. 4. Palacios Rubios, in rubr. de donat. inter. §. 68. numero 2. Portoles, numero 60. De seruo præterea nulla est dubitatio, quin procuratorem constituere non possit, cum is, sine domini consensu, siue agat, siue defendat in iudicio esse non possit, aliàs proc. ssus sit nullus, l. quoties. 13. D. siquis caut. l. seruus. 6. cum seq C. de iudiciis, cum aliis pluribus, quibus consonat. l. 9 tit. 2. p. 3. Quod si seruus criminaliter conueniatur ad pœnam corporalem poterit iudicio esse, non tamen procuratorem constituere ex supra animaduersis.

Diaimus masime animaduertendum esse, *si ay en los poderes clausula de substituyr*, quoniam regulariter procurator ad lites alium suo nomine substituere ante litem contestatam non potest, l quod quis. 8. C. de procurator. cap. 1. eod. titul. lib. 6. l. 19. & 23. titul. 5. part. 3. nisi in mandato substituendi facultatem habeat, quo casu etiam ante litem contestatam substituit, vt in d. cap. 1. & d. l. 19. Vbique late auctores masime Iasonio d. leg. quod quis. Sebastianus Vantius, tract. de nullitatibus tit. ex defectu mandati, num. 103. & seqq. & apud Aragonenses, ita practicari multis resoluit Hieron. Portoles, dict. §. procurator. ex num. 63. Formam autem mandati generalis ad lites, & ad alia negotia Hispanè conscriptam videbis apud practicum Montetroso, dict. tract. 7. pag. 125.

Secundum Pręceptum.

Vea luego la demanda de el Actor, y si esta que [illegible] ante juez competente: si huuo extraiudicial interpellacion, y la citacion.

De iudice, extraiudiciali monitione, citatione, & actoris libello, vulgò *demanda*. §. 2

SVMMARIA.

1 *Sententia debet esse conformis libello, iuxta communem, l. vt fundus. 18. D. communi diuid.*
2 *Actor sequitur forum rei, nisi in casibus quos appellant. De corte, & alys priuilegijs.*
3 *Extraiudicialis monitionis effectus.*
4 *Citatio multiplex remissiuè.*
5 *Citare, quid sit, & quod olim in ius vocare.*
6 *Citari, seu in ius vocari quidam absque venia non possunt.*
7 *Citatio quomodo facienda, & an ab ea iudicium incipiat.*
8 *Nuncio asserenti se aliquem citasse, an fides adhibenda.*
9 *Libellus actoris, an in scriptis offerendus, & qualis esse debeat.*

1 SEquens præceptum est, quia sententia debet esse conformis libello, l. vt fundus. 18. D. comm. diuidundo, exornat Paz, in praxi. 3. tom. 1. p. xj. temp. numero 14. (iuxta communem allegationem, quam sequitur Iaso, in l. 1. colum. 3. D. de edendo, & in §. curare, numero 28. Inst. de action. idem, & Decius, in l. vinum, D. si cert. pet. Ripa, numero 20. in cap. cum Ecclesia, de cau. possess. Ioannes de Monte Brisiensi, tract. de finibus regundis, cap. 101. numero 7. Raynaldus Corsus, lib. 2. indagationum, capit. 27. Quam tamen falsam esse, rectè admonent Ant. Guibertus Costanus, quæstionum iuris, cap. 9. Nicolaus Valla. tract. 1. de rebus dubiis, numero 22. Bancius, de nullitatibus Rub. de effectu processus, numero 97. Pinelus in l. 2. 3. part. cap. 3. numero 12. C. de rescind. venditione. Quibus, & ego accessi, in l. edita, num. 16. C. de edendo, accurate cum aliis eam legem explicans, quæ illud tantum probat, non posse iudicem, de re in iudicium non deducta decernere, nec super ea, quæ iudicio comprehensa non est proferre) quo modo is sit concipiendus animaduertere, cui illud omnino præuisum esse oportet, coram quo iudice offerendus sit, & cum plures magistratus, & iudices esse constet, de quibus late Paz. 1. tom. 1. part. temp.

2 Rei forum actorem sequi debere certi iuris est, l. iuris ordinem C. de iurisd. omn. iud. capit. cum sit generale. 8. de foro comp. l. 23. titul. 2. part. 3. l. 8. & 9. titul. 3. lib. 4. Recopilat. quod si plures reos habeat, quem malit eligere poterit actor. l. fi. C. de iur. omn. iud. cap. dilecti. 17. de foro comp. notat Paz, d. 1. temp. numer. 77. & in optimo casu, Couar. lib. 1. variar. cap. 18. numero 6. nisi actor ex priuilegio coram suo proprio iudice conuenire reum possit, veluti si Clericus sit, aut casus sit ex iis, quod *de Corte*, appellamus, in quibus omisso inferiori coram superioribus iudicibus lis poterit moueri, de quibus in l. 5. tit. 3. part. 3. l. 21. titul. 5. libro 2. l. 8. tit. 3. libr. 4. Recopil. notant Greg. in dict. l 5. Azeuedo, in dict. l. 21. & l. 8. plura Couarr. in pract. cap. 6. & 7. * Illud autem, quia in praxi frequens est obiter insinuare libet, an si reus citatus sit, vt compareat coram iudice non suo, & sui exceptionem oponat possit iudex, cuius iurisdictio declinatur se in ea causa iudicem esse decernere sumaria qualitatis cognitione in primis præhabita? Quæstionem hanc latè tractant Doctores, in cap. cæterum, de iudiciis, in cap. si clericus laicum, de foro compet. in l. 2. D. siquis in ius vocatus, non ierit, l. siquis ex aliena, D. de iudiciis, in l. præscriptione. 2. C. si contra ius, vel vtil. public. Et quamuis plures in ea re sint opiniones, quas late prosequitur Menoch. consil. 1045. per totum, libro 11.

3 receptior tamen est posse eundem iudicem, cuius iurisdictio in controuersiam vocatur, summarie, an sua sit iurisdictio, cognoscere, et si ad eum pertinere constiterit ad vlteriora in principali causa procedere, sin minus eam competenti iudice remittere. Sic distinguunt, & distinctionem hanc admittunt infiniti fere Auctores, quos congessit Menoch. iam relatus, num. 3. Barbosa, in d. l. siquis

ex aliena, num. 132. Sesse, de inhibitionibus iustitiæ, cap. 5. §. 5. ex numero 17. cum multis seqq. maximè, numero 62. excipe casum, cuius meminit, glossa notabilis, & communiter recepta, in cap. accusatus, 8. §. sane, verbo, manifeste, per textus ibi, de hæreticis, libro 6. quæ de Inquisitoribus contra hæreticam prauitatem, verba faciens, sic ait: *In dubio ergo hoc casu non habens iurisdictionem, & licet alias iudex cognoscat, an sua sit iurisdictio, & in dubio dicatur iurisdictionem habere, l. si quis ex aliena, D. de iudicijs, quæ in ordinario loquitur hic tamen, nisi id manifeste appareat se non intromittat.* Sequuntur Archidiaconus, Geminianus, Ioann. Andr. Menoch. Probus, & alij Doctores ibidem, Elmericus, in directorio Inquisitorum, secunda parte, capite 42. numero 7. Decianus, in praxi crim. libro 5. cap. 23. num. 9. & responso 8. num. 12. & 13. volum. 1. Riminald. consil. 2. 6. num. 15. versic. quartum quoque. Et licet non desint, qui contrariam opinionem tueantur, non eo casu, quo dubitatur, an factum sapiat hæresim. In quo procedit superior opinio, sed an notoria sit hæresis, quo casu putant nonnulli, Inquisitores posse cognoscere, an sua sit iurisdictio, & se iudices pronunciare, Abbas in dicto capite si clericus laicum, num. 13. & in capite 1. num. 4. de sortilegis, Felinus, in cap. super litteris, numero 32. de rescriptis, & cum alijs, Franciscus Peña, in commentar. ad directorium, dict. quæst. 42. versic. cæterum, in hac causa. Quibus fauere videtur, glos. in cap. 1. per textus ibi, de officio delegati, in 6. Adhuc tamen prior opinio tenenda est, neque obstat, glos. in dicto cap. 1. cui multis modis respondent Tiberius Decianus, dicto cap 23. num. 9. Petrus Surdus, de consil. 286. num. 15. Quibus addes, quæ in proposito, dict. glos. scribunt post alios Ioann. Gutierez, lib. 3. practic. q. 9. num. 14. Emanuel Rodriguez, quæst. Regular. 1. tom. quæst. 65. art. 11. versic sed contraria sententia. Menochius, dicto consil. 1045. num. 3. Barbosa, in dict. l. si quis ex aliena, num. 348. Sesse, de inhibition. iustitiæ, cap. 5. §. 6. numero 73. Anton. Cortesius, in suis singularibus, verbo, iurisdictio, versic. adde septimo. Est enim hac in re certi iuris, constare in primis oportere quemquam esse iudicem alias, nec ius dicere, nec iudicare poterit, lege hoc autem, paragrapho 1. ibi: *Constare debet, utique prætori, ut sic permittat bonorum possessionem*, D. ex quibus causis in possessionem eatur, notant Doctores, in lege, sed etsi de sua, D. de acquir. hered. & in lege multum interest, D. de condit. & demonst. Barbosa, in l. 1. art. 2. num. 17. D. de iudicijs, Menoch. dicto

3 consil. 1045. num. 5. † De extraiudiciali autem monitione, quæ ex urbanitate libellum præcedere oportet, & eius effectibus latè Bartol. & cæteri per textus ibi in lege quidam, Hiberus, 13. D. de seruitut. vrban. & in lege debitores, 10. Codic. e de pignoribus, Didacus Perez, 1. tomo ordinament. columna 728. Rebuffus ad leges Gallicas, tractat. de expensis, art. 1. num. 27. Paz, in praxi, d. 1. tom. 1. par. 2. tempor. ex num. 1. qui ex communi resoluunt, extraiudicialiter monitum si non soluerit, aut alias actori satisfecerit, etiam absque contumacia primæ citationis, expensas præstare; hincque ortum habere clausulam illam in actorum libellis apponi solitam: *Y aunque por mi ha sido requerido muchas, y diuersas vezes, no me ha querido pagar sin contienda de juyzio.*

4 Citatio etiam libelli oblationem præcedere debet; hæc multiplex est, multipliciterque fieri potest, de eius necessitate, & forma ne rem actam agamus videbis omnino, tit. 7. par. 3. l. 2. cum seq. tit. 3. lib. 4. nouæ Recopil. ordinationes Lusitanorum ex tit. 1. lib. 3. Azeuedo, dict. tit. 3. Hieron. Portoles, ad Molinum, 1. tom. § citatio, cum tribus sequentibus, Gundisaluum de Paz, dict. 1. tom. 1. par. 3. temp. ex num. 1. Bouadilla, d. lib. 3. cap. 14. num. 22. Petr. Gregor. 3. par. Syn-

5 tagmat. lib. 48. cap. 2. num. 60. † Est citare aduersarium in ius vocare, l. 1. D. de in ius vocando. Ius hic interpretamur locum, vbi magistratus salua imperij sui maiestate ius reddit, l. ius, 11. D. de iustitia, & iure, l. 4. § 1. D. de interrog. act. quamuis tamen olim in ius vocatus non diceretur, qui ad inferiorem iudicem vocatus erat, l. 2. in pr. D. si quis in ius vocat. non erit, l. 1. l. 2. C. de in ius vocando, Duarenus lib. 1. disputation. cap. 1. Cujacius, lib. 1. obseruationum, cap. 10. ad quemcumque iam iudicem extensum est, §. fin. Inst. de

6 pœna temere litigantium. † Plane multæ sunt personæ, quæ in ius vocari sine venia non possunt: illæ quippe, quibus honor, & obsequium debetur, vti deduces ex l. 1. & toto tit. D. & Codic. de in ius vocand. lege secunda, cum seqq. titulo secundo, par. 3. illarum pleraque retulit Paz, vbi proxime, 2. tempor. ex numero 4. elegantius, & accuratius multo Anton. Quintana Dueñas, libro 1. de iurisdictione, & imperio, tit. 4. ex num. 13. omnino videndus, & ante eum (à quo ipse plura habet licet dissimulet) Vvesenbechius in paratitlis, de in ius vocando, quam si à iudice Actor non petierit; iure communi pœna quinquaginta aureorum, iure Regio arbitrariis causæ punitur, lege in cam, 24. D. de in ius vocand. dicto paragrapho fin. lege 14. tit. 2. par. 3. à qua si eum pœnituerit, & ab instantia recesserit liberabitur: aut

7 si vocatus tacuerit. Decisio Pedemontana, 13. numer. 21. † Est autem citatio in scriptis omnino facienda. Primò quoniam etsi controuersum sit, an iudicium à citatione, an verò à litis contestatione incipiat, vt iura contraria, & diuersas opiniones concilies, rem sic explicabis, per citationem iudicium inchoari, non tamen formari, d. §. final. respectu actoris, & iudicis cœptum, & formatum dici, l. vbi cœptum, 30. lege si quis postea, 7. D. de iudicijs, cap. penult. de foro competenti, capite gratum, 20. de officio delegati, nouissime Anton. Quintana Dueñas, libro secundo, de iurisdictione, & imperio, tit. de legatione iurisdictionis, numero 17. non respectu rei, quia potest forum declinare, cuius respectu, vt iudicium cœptum dicatur, litis contestatio est necessaria, à qua proprie iudicium incipit, lege 7. tit. 3. p. 3. Ripa, in rubrica de iudicijs, numero 48. Paz, in 1. admonitione ad praxim ex num. 45. & d. §. temp. ex num. 1. Ergò vt constet, de perpetuatione iurisdictionis scribi citatio debet, & in actis processus redigi, deinde vt constet de dilatione reo concessa, & quando contumax dici possit, vt aduersus eum iuris remedijs procedi possit, de quibus late idem Paz 2. tom. 4. par. c. 3.

8 Quamuis verò soli nuncio asserenti se aliquem citasse fides habenda sit, necne: varie controuertitur, ex arbitrio iudicis id pendere magis placet Menochio libro secundo, de arbitr. centuria 2. casu 114. ex num. 1. eleganter Bouadilla, in sua Politica, lib. 1. cap. 13. ex num. 44. de cuius probatione nulla nouissime Mascardus, de probation. volumin. 1. concl. 190. & sequentibus, & ante eum Paz, dicto 3. temp. ex num. 31. & in eadem quæstione, an nuncio fides sit habenda, vide omnino, lege 1. tit. 7. par. 3. & Azeuedo, in l. 3. ex num. 10. tit. 3. lib. 4. nouæ Recopil. qui tem cæteris latius prosequitur, *citationem, &c.* Apud Aragonenses in criminalibus quomodo libellus sit concipiendus Hieron. Portoles, ad Molinum, 3. parte §. libellus, pagina 274. quibus omnino addes iure huius regni libellum manu aduocati non subscribi debere, alias admittendum non esse, l. 4. tit. 16. lib. 4. nouæ Recopil.

9 Citationem subsequitur libelli oblatio, siue actoris petitio, quæ in scriptis à parte iure communi offerenda est, cap. primo, de libelli oblatione, cap. quoniam contra falsam de probat. quod & iure Lusitano probatur, libro 3. ordinat. tit. 19. iure Castellæ id iuris arbitrio relinquitur, an in scriptis petitio offerenda sit, necne, lege decima, titulo 17. libro 4. nouæ Recopilationis Auendano, responso 1. num. 11. dum tamen aliqualis petitio interueniat viua voce petitoris saltim proposita, & apud acta processus in scriptis per tabellionem redacta, vt ei possit sententia conuenire, Auendanus, supra num. 17. & quamuis in Regijs supremis tribunalibus in scriptis semper sit offerenda, lege 1. tit. 2. lib. 4. nouæ Recopil. Marienzo, in Dialogo relatoris, 3. par. cap. 41. ex num. 1. in arduis quoque negotijs in inferioribus tribunalibus, idem fere semper obseruatur. Ergò in causis in quibus in scriptis libellus offerendus est, iuxta stylum, & formam illius tribunalis, vbi causa agitanda est, concipi debet, glossa in authentica offeratur, verbo, *præbabitis*, Codico de litis contestatione, cum alijs Azeuedo, in rubrica numero 12. titulo 2. libro 4. nouæ Recopilationis. Quid autem

libellus

libellus continere debeat refert, glos. in d.capit.1. de libel.
oblatione Speculator.titul. de libellor. conceptione.§.iam
nunc, Iaso, in § omnium, nu. 139.& 144. Maranta, de ord.
iud.6.p.membro 3.numer.4.bonus text.in l.4. tit.2.p.3. de
singulis eius clausulis, Paz, in praxi 1.part.1.tom.4.tempo-
re, nouissime Azeuedo, vbi proxime, ex numer.15. latius
idem Paz 3.tom.suæ praxis. Sed vt quid generale dicamus,
quemcunque libellum quinq continere oportere certissi-
mum est, ex dict.leg.4.titul.2.par.3.leg.12.tit.9. p.4. *Quis
quid, à quo, coram quo iudice, quo iure*, vti exemplis osten-
dunt iam citati, quæ transcribere esset otiosum; non tamen
illud post factum narratum, conclusionem omnino neces-
sariam esse, & in ea omnem vim, & potestatem petitionis
consistere, proponitur conclusio, in illis verbis. *Porque pi-
do à v.m. condene al dicho fulano à que me entregue, dè, y
pague tal cosa*, de qua plura Bald. in l.edita, num.55. C. de
edendo, Iaso, vbi sup. num.175.& 1. 7. Azeuedo, num.17.
Paz, d.4 temp. ex num. 8. Apud Aragones in criminalibus
quo modo libellus sit concipiendus Hieron. Portoles ad
Molinum.3.p. §. libellus, pag. 274. quibus omnino addes
iure huius Regni libellum manu aduocati non subscribi
debere, alias admittendum non esse, l.4.tit.16. lib. 4. nouæ
Recopil.

Tertium Preceptum.

*Vea si parecio el Reo, si opuso alguna exception
declinatoria, ò peremptoria; si contesta confessan-
do ò negando; y lo que derechamente responde à
la demanda del Acto.*

De exceptionibus, litis contestatione, & cei libello, vulgo *respuesta*. §. 3.

SVMMARIA.

1 *Reo qui terminus concedatur, vt actoris libello, & peti-
tioni respondeat.*
2 *Reo absente, aut contumace qualiter formandus, & ordi-
nandus processus remissiuè.*
3 *Exceptiones dilatoriæ quando proponendæ.*
4 *Exceptio incapacitatis iudicis potest in quacumque litis
parte opponi.*
5 *Litis intra quod tempus debeat contestari.*
6 *Litis contestatio, quid sit: & qualiter olim fieret.*
7 *Litis contestationis omissio nullum reddit processum.*
8 *Lis debet contestari per verbum, nego, vel confiteor, aliàs
habetur reus pro confesso.*
9 *Litem contestari reus, an præcise compelli possit.*
10 *Confessio rei in iudicio caute facienda.*
11 *Exceptiones peremptoriæ: quæ & quando proponendæ.*
12 *Exceptiones peremptorias, etiam termino elapso restitu-
tione impetrata opponit minor.*
13 *Nullitatis exceptio, etiam post sententiam diffinitiuam
opponi potest.*

1 Libello actoris oblato, aut si viua voce petitio facta
fuit, ea in scriptis à tabellione redacta duobus testi-
bus præsentibus, iuxta ea, quæ adducit Paz in vltima ad-
notatione operis, nu.27. licet iure communi viginti dierū
dilatio reo, vt responderet actioni concederetur, authen-
tica offeratur, C.de litis contestat. iure nouiori Regio no-
uem tantum dierum datur, qui à die notificationis compu-
tandi sunt.l.1.tit.4. leg.1.tit.5.lib.4 nouæ Recopil. (excipe
gabellarum causas, in quibus vltra tres dies non porrigi-
2 tur, leg.5.tit.7.lib.6.Recopil.) Quibus elapsis reus, aut non
comparuit, & vel absens est, vel latitat, & contumax est, &
cis casibus quomodo processus formari debeant, & in se-
cularibus, & in Ecclesiasticis tribunalibus Hispano idio-
mate scripsit Gabriel Monterroso in praxi, tractatu 2. *de
la via ordinaria à las causas ciuiles*, fol. 14. pag. 2. cum se-
Pract. Institut. Antony Pichardi.
quentibus Gundisaluus de Paz, in praxi 1. tom.2. & 3.
tempore, & 2. tomo 2. tempor. quæ transcribere esset
otiosum, aut comparuit actioni cedens, quo casu nol-
lę sunt partes iudicis, l.1. C. de confessi, & statim sequetur
3 condemnatio, l.1.cum seqq.tit.13. p. 3. Si verò in actione
proposita negauerit, & ante litis contestationem aliquas
velit dilatorias exceptiones opponere, illis vti poterit, cap.
inter monasterium.20.de re iud.l.fin. C.de except. l. exce-
ptionem.19. C.de probation.l.9 tit.3.p.3.d.l.1. tit. 5. apud
Lusitanos, lib.3.ord.tit.57. §. 1. post litem enim contestatā
non admittuntur, excipe casum, c. pastoralis.4.de except.
cum notatis ab Afinio, in praxi, c.2 § 13. Dueñas, reg.263.
maxime si declinatoria fori ratione incompetentiæ iuris-
dictionis obijcienda sit, ex d.l.1.tit.5.& d.tit 37 §.2.& ad-
4 ductis à Paz, d.1.tom.1.p.5. temp. num. 23. † Nam si ra-
tione incapacitatis forus declinari possit, in quacunque
parte litis, talis exceptio poterit opponi, ex communi opi-
nione, quam resoluit, Rod. Suar. in l. 2. tit. *de los empla-
zamientos*, num.47. lib.2. fori, Couarru. in practicis, cap.
25. num.4. cuius rei ratio descendit, ex l. priuatorum.3.
C.de iurisdict.omn.iud.cap.si diligenti. 12. de foro comp.
Quemadmodum, & cum quis per errorem iudicem non
suum adiit, ex l. si per errorem, 15. D. de iurisdict. omn.
iud.Greg. in l.15.verbo, *las partes*, tit.22. p.3. Libellus ve-
ro in dilatoriis exceptionibus Hispane proponit Gund. de
Paz, d. § temp. ex num. 19. Et plura de his exceptionibus
adducunt Capra, reg.57. Diaz, reg.256. & 170. Portoles,
ad Molinum.1.part.§.actor, ex num. 7.& 2 part.§ exce-
5 ptio, ex num.82.& d.1.p.§. contestatiò, ex nu.1. † Quod si
reus exceptiones dilatorias nullas habeat, eisve vti nolit,
litem contestari omnino tenetur iure communi intra.20.
dies Auth. offeratur, C. de litis contest. quæ habetur, in
cap. induciæ, versic. *offeratur*. 5. part. iure Regio intra no-
uem dies, dict.l.1.titul.4.lib.4. nouæ Recopil. de cuius in-
terpretatione multa Paz, vbi proxime 6.temp. ex nu.23.
6 Est autem litis contestatio principalis negotii, apud iu-
dicem facta narratio, & ad eam sequuta responsio, iuxta
text. iuncta glos. in cap. vnic. de litis contestatione, capit.
dudum, in 2.de electione, l.rem non nouam. 14. §. patro-
ni. C.de iudiciis, l.19.tit.4.l.2 & 3.tit.10.part.3.l.1.titul.4.
7 lib.4.Recop.Ord.Lusitanorum, lib.3.tit.19 in princ. † Est-
que adeo necessaria in iudicio, vt si omittatur processus
nullus sit, cap.1. de litis contestatione communis opinio
testic. Felino, in cap. si diligenti, nu.8. de foro comp. Van-
tius, de nullitat. tit.de nullitate ex defec.professi.num. 28.
Qualiter autem olim litis contestatio fieret, explicat Re-
bard. lib. singulari pro tribunal. capit.11. Franc. Polletus
libr.4.fori Romani, cap.8. & lib.5. cap.5. Cuiacius, lib.9.
obseru.capit.21.Patlad.lib.1.rerum quotidianar.capit. 14.
8 † Hodie fit per verbum, *nego*, vel *confiteor*, l.7 leg. 10.
titul.3.l.3.tit. 10.part.3.& magis, ex l. 1.tit. 4. libr. 4. Re-
copil. aliàs reus habetur pro confesso. Cuius legis rigo-
rem, etsi supremis tribunalibus laxari scripserint Couarr.
libro 1.variar.capit.1.num.1. Aueud.responsio 1.numero
14. Marienzo, in dialogo relatoris, 3.part. cap.44. num. 6.
& qui plura iuxta eam adducunt, præter Azeuedum ibi-
dem omnino videndi, Olano in concordia iuris, lit. L. ex
numero 35. Did. Perez, 1. tom. colum.861. Paz, 1. tom. 1.
part. 6. temp. ex num.23. in inferioribus omnino obser-
9 uandam dubium non est. † Vnde iam cessat magna inter-
pretum controuersia, vtrum reus possit litem contestari
præcise compelli: posse docuit Bart. & alii, quos eius
opinionem communem dicens sequitur Bologn. in l. si fi-
nita.§.Iulianus, numero 68.D.de damno infecto. Maran-
ta, de ordine iudicior.6.part.memb.10.num.8.Gregor. in
l.3.tit.10.p.3. Perez, vbi sup.col.863.quibus fauet, l. inter
stipulantem. 83. §. 1. D.de verb oblig. l. quoties, 21. ibi
omnimodo, D. de noxalibus actionibus, non posse co-
cer alia communis, quam idem Bologn. vbi sup. resoluit
Auendanus, responso.1. numer. 21. cui fauet, l. vnica, C.
vt nemo inuit. ager. vel accus. compell. & in l. sed & hæc.
§. Prætor. D. de procurator. nam in ea controuersia ve-
rissimum est, præcise compelli non posse, quia voluntas

vim non patitur, capit. merito 15. q. 1. capit. ita nè. 33. q. 5. rectè tamen cautatiuè, cum alias patiatur missionem in possessionem, apud nos vero habeatur pro confesso, ex d. leg. 5. nouæ Recopil. potest induci bellissimus text. in leg.
10 2. §. quid ergo, D. de ventr. inspiciend. † Ergo si reus defensiones habet, negationem præmittat necesse est, post eã confessionem, cum qualitate; aliàs enim si prius fateretur, etiam aliqua adiecta qualitate, haberetur pro cõfesso qualitate reiecta, iuxta Aretin. in l. si quidem. 9. versic. *si quidē*, C. de exceptionib. & in l. si filium. 37. verbo, *deest*, C. de liberali cau. quod cautus aduocatus animaduertat, iuxta Aretini monitum, in l. decem, col. penult. D. de verb. obligation. & quæ latius Couarruuias, adducit, lib. 1. variar. c. 2. num. 3. potestque & pro hac opinione non minus bellè induci argumentum l. 1. § ex fundo, D. de hæred. instituend. vnde originem habet stylus hodiernus, illius clausulæ, quã studiti practici adijciunt (*niego dever al dicho fulano los dichos cien ducados: y caso no conf. ssado, que se los deuiera, ay tal, ò tal razon para no se los pagar.*

11 Obijci etiam à reo aliæ exceptiones solent, quæ peremptoriæ ideò dicuntur, quia ius actoris perimunt, § appellantur, Inst. de except. de quibus multa, Maranta de ordine iudiciorum. 6. p. memb. 9. numer. 11. extant plures Hispanæ leges sub titul. 4. *de las excepciones*, libr. 4. nouæ Recop. & apud Lusitanos, lib. 3. tit. 38. Paz, in praxi. 1. part. 1. tom. 7. temp. ex num. 1. veluti exceptio, *iuris iurandi*, *transactionis*, *rei iudicatæ*, *præscriptionis*. Hæ, & aliæ id genus, quando ante litem contestatam obijciuntur in vim dilatoriarum, litis ingressum impediunt, quo casu, liquidæ sunt (vt nolint sint) aut in continenti, & de facili probari possunt, nõ alias, quoniam si altiorem indaginem requirunt, ad altiora iudex progreditur, cap. 1. de litis contestatione, lib. 6. in quibus reus succumbat, poterit eas iterum in vim peremptoriarum obijcere, cap. veniens. 2. de testib. Ergò peremptorias exceptiones obijcit reus iure communi post litem cõtestatam vsque ad diffinitiuam, l. peremptorias, C. sent. rescindi non posse. Iure Castellæ intra viginti dies à litis cõtestatione, l. 1. tit. 5. lib. 4. Recopil. Iure Lusitano intra decẽ dies, lib. 3. ordinat. tit. 38. in princ. quo termino elapso si eas proponat, reijciendæ sunt, nisi iure iurando reus affirmet se earum certiorem nuper factum fuisse: quas intra eundem terminum probare tenetur, alias in expensis arbitrio
12 iudicis condemnatur. † Excipe minores, & alios cui beneficio restitutionis succurritur, qui eo termino elapso restitutione decreta audiri poterunt, vti latiùs postea dicemus, & latè Paz, vbi supra. 8. temp. ex nu. 113. Excipe nullitatem, quæ si per viam exceptionis opponatur, iuxta Couarru. in practicis, cap. 25. num. 4. post diffinitiuam opponi potest: olim perpetuo, l. 1. C. quando prouoc. non est necess. l. 4. tit. 26. p. 3. hodie intra sexaginta dies ab intimatione sententiæ, l. 2. tit. 17. lib. 4. Recopil. Didacus Perez, in l. 2. tit. 5. lib. 3. ordinamenti, gl. 1. Auend. in l. 4. & 5. tit. *de las excepciones*, lib. 3. ord. Quibus animaduersis rectè patronus intelliget quo modo, & quando libellum pro reo instruere debeat, quem Hispanè conscripsit Paz, 1. part. 1. tom. 7. tempore, nu. 17.

Quartum Preceptum.

Vea la replica de el Actor à la respuesta del Reo: y la contrareplica del Reo à la replica del Actor, y los instrumentos que por vna, y otra parte se han presentado, y en que tiempo.

De replicatione Actoris, & duplicatione Rei. § 4.

SVMMARIA.

1 *Libello Rei intra quod tempus actor respondere debeat.*
2 *L. 2. tit. 5. lib. 4. nouæ Recopil. de stylo, an procedat.* *Instrumenta, vt opposita exceptiones probentur, an admittenda?*
3 *Actor aduersus rei libellum intra quod tempus replicationem opponet, & è contra Reus aduersus actorem.*

1 REi Responsorio libello porrecto; cuius præcipuè finis erit Actoris actionem excludere, eius copia actori danda est, Bart. in l. 1. §. 1. n. 7. D. de edendo, (quemadmodum, & libelli actoris reo præstatur, Bart. in d. auth. testatur, glos. in clem. causam, verbo, *porrecto*, de electione, Paz, 1. tom. 1. p. 4. temp. num. 60.) statuiturque actori sex dierum terminus à die notificationis, vt exceptiones in libello rei contentas excludat, l. 2. tit. 5. lib. 4. nouæ Recopil. nisi reus reconuentionem, mutuamvè petitionem obiecerit actori, quo casu nouem dies eadem lege præstituuntur: quibus elapsis, quando exceptiones instrumentis reijciendæ sunt, quamuis admittenda non esse instrumenta eadẽ lege dispositum sit, eius dispositionem stylo non recipi, sed
2 † potius iuxta iuris communis dispositione, cap. cum dilectus. 9. de fide instrum. esse instrumenta recipienda vsque ad conclusionem in causa, resoluit Couarruuias, in pract. cap. 10. num. 8. quandoq. etiam post conclusionem, dummodo producens iuret nuper ad eius peruenisse notitiam, vti ea Bartol. Couarru. vbi sup. quem stylum à producente probari vtile nimis erit, cum regulariter ab allegante debeat probari, vt notant Felinus, & Imola, in cap. 1. de tregua, & pace, Rod. Suarez, in proœm o legum fori, in prin. & in l. 6. tit. *de las ganancias*, lib. 3. Fori. Gregorius, in l. 7. tit. 2. par. 1. Oroscius, in l. de quibus, D. de legibus, Auiles, in cap. Prætor. cap. 19. & quæ nouissimè de styli probatione recipit Ioseph. Mascardus. 3. tom. de probat. concl. 1338. Vnde si, cum instrumenta producantur elapso termino d. l. 2. contrario stylo, neq; allegato, neq; probato, cautũ iudice respondere, *que se admitan en quanto ha lugar de derecho*, vt sic postea possint partes aduersus productionem, quæ
3 velint obijcere. † Aduersus actoris replicationem, Reus alium duplicationis producit libellum intra alios sex dies notificationis, intra quos sua instrumenta offeret, aut illis elapsis iuramento præstito, vti paulò ante diximus. Quibus peractis ab Actore, & Reo in ima cera horum libellorum replicationis, & duplicationis concluditur; quamuis enim olim triplicatio, & quadruplicatio daretur, leg. 2. D. de except. text. in princ. Instit. de replicationib. hodie etsi a partibus conclusum non sit, plures non sunt admittendi, l. 4. adfin. tit. 16. lib. 2. leg. 1. tit. 5. l. 9. tit. 6. lib. 4. nouæ Recopil. & quid apud Lusitanos, lib. 3. tit. 15. §. 2. libellos hos replicationis, & duplicationis Hispanè conscriptos videbis apud Doctorem, Paz d. 1. p. 1. to. 7. temp. ex n. 34.

Quintum Præceptum.

Vea la sentencia interlocutoria de prueua; e termino que se dio à las partes para ella: si se prorogo: si se mandaron citar para ver presentar, jurar, y conocer los testigos.

De sententia interlocutoria, & dilationibus. §. 5.

SVMMARIA.

1 *Interlocutoriam probationum sententiam, intra quod tẽpus iudex proferre debet.*
2 *Terminus probationum qualis, & quotuplex esse debet.*
3 *Terminus quartus, vulgo* quarto placo, *nisi ex magna causa non datur.*
4 *Terminus, qui vulgo* vltramarino *dicitur, quando dari debet, remissiue.*
5 *Citari debent Actor, & Reus, vt mutuo, & vicissim testes deponentes produci; & iurare videant, alias depositio nulla.*
6 *Sententiæ interlocutoriæ verba:* Saluo iure impertinentiũ, & non admittendorum, *quid præstent.*

1 Exigit

1 EXigit deinde iudiciorum legitimus ordo, vt libellorum terminis elapsis, sententia interlocutoriam, per quam ad allegationum probationes litigantes admittat, intra sex dies iudex proferat: est enim testium, & instrumentorum receptio de substantialibus iudicijs, vt in hac nostra l. prolatam. Accursius admonuit probatus, lege 2. titul. 15. part. 3. lege 2. & 3. titul. 16. parte 3. lege 4 tit. 6. libro 4. Recop. Auedan. responso 1. numero 7.[*] Alias si ad probationes iudex litigantes non admitteret, & dictus ordo, non obseruatur, sẽtentia à iudice prolata erit ipso iure nulla, d. lege prolatam 4. C. de sentent. & interlocutionibus, ibi: *Prolatam à Praeside sententiam contra solitum iudiciorum ordinem authoritatem rei iudicatae, non obtinere certum est*, l. 15. titulo 22. p. 3. vbi Greg. Lop. gl. 7. dicit quod non tenet sententia lata, sine medijs probationum, vel sine assignatione termini ad probandum, & quod si iudex passus non fuit, fieri probationes, & ex abrupto tulit sententiam, tunc sententia est ipso iure nulla, Ossascus, decis. 22. numero 3. Quae forma similiter debet militare in iudicijs executiuis, lege fin. Cod. de edicto Diui Adr. toll. l. 2. tit. 15. p. 3. Zephalus, consil. 4. à numero 16. volum. 3. Parlad. libro 2. rerum quotid. capite 5. numero 4. Ant. Gomez, in lege 45. Tauri, à nu. 147. At vero si illud, quod litigans probare intentat talis qualitatis sit, quod eo probato, sibi in negotio principali non prosit, nec aduersario noceat, tunc iudex talem probationem suscipere non debet, & si susceperit, erit ipso iure nulla, lege 4. titul. 6. libro 4. Recop. quia non debet expectari euentus illius, cuius nullus sequitur effectus, ex regula frustra expectatur, de reg. iur. libro 6. & ex tali probatione nullus effectus expectatur, quia nec sibi prodest, nec aduersario nocet, ita iudex omittendo probationes ad vlteriora procedere debet, ex dicta lege 4. vbi Azeu. similiterque iudex non debet admittere partes ad probandum, quando lis non in facto, sed in iure consistit, Franchis decis. 221. num. 12. Alex. Ludouisius, decis. 497. num. 7. Id nisi iudex fecerit tenetur litis damna, & requisitus quinquaginta mille marapetinorum poenam incurrit, lege 1. titulo 17. libro 4. nouae Recopil. In hac interlocutoria sententia, illud in primis considerandum est, quod tempus iudex ad probationem concesserit, vt intelligi sic possit, vtrum partes intra illud testes produxerint;
2 & producti testes deposuerint: † Terminus quamuis olim vltra primam dilationem non porrigeretur, lege orationem. 7. leg. fin. D. de ferijs, tres dari posse postea constitutum fuit, cap. in causis 13. de testibus lege 33. titulo 16. par. 3. Hodie sub vna omnes dantur, lege 15. titulo 8. libro 2. fori, relinquiturque iudicis arbitrio, quae dilatio sit concedenda Menochius, de arbitrarijs, libro 2. casu 52. dummodo vltra octoginta dierum si causa citra montes, si vltra montes centum viginti non excurrat, lege 1. titulo 6. libro 4. Recopilation.

3 † Quarta dilatio, vulgo *quarto plazo*, nisi ex magna causa dari non debet capite vltra tertiam 55. de testibus, data vltra praedictos dict. leg. prima, terminos non porrigitur.

4 Ille autem qui apud nos dicitur *vltramarinus*, quando, & quo ordine, & forma a iudice dari oporteat, vide lege 1. 2. & 3. titulo 6. libro 4. nouae recopilat. vbi plures congerit Azeuedo post Paz. 1. parte 1. tomo 8. temp. ex numero 22. Ioan. Gutierrez, libro 1. pract. q. 54. & seq. quos videbis, vt illam dissoluas viu forensi maxime occurrentem, vtrum testes, qui intra terminum iuramentum praestiterunt, illo elapso possint deponere.

5 Rursus animaduertendum est, *si el juez manda citar las partes, para ver presentar, jurar, y conocer los testigos que la vna parte presentare contra la otra, y la otra contra la otra*, quoniam ea citatione omissa, si testes recipiatur eorum depositio nulla erit, capite 2. de testibus. Authent. sed & siquis, Codice eodem, lege 23. titulo 16. parte 3. Ord. Lusitan. titulo 1. libro 3. §. 14. Antun. Gomez 3. tomo capite 12. numero 20. Claros, lib. 5. §. fin. q. 24. aliquibus casibus exceptis, quos in dicto capite 2. Felinus congessit. Corset. in singularibus, verbo, *testis*, Marsil. singul. 24. Auendano responso 31. numero 10. Couarr. libro 2. variarum capite 13. numero 5. Marants, de ordine iudic. 6. parte, capite de citatione, numero 27. Paz, 1. parte 1. tomo 8. tempor. num. 54.

6 Denique obseruandum est interlocutoriam à iudice illis adiectis verbis proferendam: *Saluo iure impertinentium, & non admittendorum*, quae si non essent adiecta, posset actor reum fraudare; & è contra; veluti si cum ex causa mutui peteret, postea probaret de dominio, vel quasi, quod admittendum est; debent enim articuli fieri iuxta petitione & defensionem actoris, & rei lege ad probationem 21. Codice de probationibus, lege 4. titulo 6. libro 4. Recopilation. optime Speculator, titulo depositionibus. §. 7. & videbis, Paz, dicto 8 tempore, ex numero 50. Formam sententiae interlocutoriae Hispanè proponit, idem Paz, ibi numero 2. & Practicus Monterroso, tract. 2. folio 35.

Sextum Praeceptum.

Vea el interrogatorio de el Actor, y del Reo: los testigos que se presentan por vna, y otra parte; lo que dizen a las generales y à los articulos mas importantes de las prouanzas: y particularmente si las del Reo excluyen la intencion de el Actor, y en este precepto se ha de cargar la consideracion del juez muy de proposito, por ser la llaue de la justicia de las partes.

De actoris, & rei articulis, vulgo *interrogatorios*; & testium depositione. §. 6.

SVMMARIA.

1 *Interrogatorij quando, & quomodo concipiendi, & producendi a litigantibus.*
2 *Fama quam probationem inducat.*
3 *Testis iuratus semper deponere debet, alias, probatio nulla.*
4 *Testis suae depositionis causam per sensum corporeum reddens fidem faciet.*

1. SEntentia interlocutoria prolata actor, & reus articulos, Hispanè *Interrogatorios*, vnusquique iuxta suum, & aduersarij libellum producunt, vt iuxta eos testes deponant: qui sunt clarè, & distinctè concipiendi, vt late post alios Maranta, de ordine iudicio. 6. p. actu 4. cum seqq. Paz. 1. p. 1. tomo 8. temp. ex num. 60. Inter quos ille est primus, quia alias testes non possent deponere, vt de litigantium cognitione, & re de qua litigatur notitia interrogẽtur, de alijsque generalibus, videlicet, aetate, amicitia, inimicitia, familiaritate, ex quibus quanta eis fides sit adhibenda, iudex intelliget, Iste Lanfrancus, in cap. quoniam contra falsam, verbo, *testium depositiones*, n. 90. Marant. 1. p. §. decimus tertius actus, Didacus Perez 1. tom. col. 936.

2 Ille vltimus, de fama publica interrogetur, quoniam licet regulariter fama publica plenam probationem non inducat sed semiplenam. Paz vbi sup. num. 69. copiosissime Ioseph. Mescardus de probat. 2. vol. concl. 748. cum seqq. l. 3. tit. 30. p. 7. tamen si eis vnus saltim accedat testis, plena fiet probatio, cap. 1. vbi notant omnes: de appell. Couarr. lib. 3. variar. cap. 3. nomero 4. Menochius, de praesumption. lib. 1. quaest. 1. num. 39.
3 Illud tamen in omnibus obseruandum est, vt testes iurati semper deponant, alioqui fidem non faciunt, l. iurisiurandi. 9. l. si quando. 19. C. de testib. cap. de testibus. 29. cap. fraternitatis 17. cap. tuis quaestionibus, 39. extra eodem, leg. 23. tit. 16. part. 3. Menoch. lib. 1. de arbit. q. 26. Octauian in pract. canonica, lib. 6. cap. penul. num. 9. & 34. Couarr. libr. 2. variar. cap. 13. Gutierr. in l. nemo potest, numero 121. D. de lege 1. Simancas, de Cath. institut. de testibus, numer. 8 Bouadilla, in sua Politica, libro 5. cap. 8. numero 9. Petrus August. Morla, in emporio iuris. 1. part. tit. 12. nu. 30. Quos non retulit, Paz vbi supra, num. 114. qui ex num. 107. formam qua à testibus iusiurandum recipi debet, ex l. 24. tit. 16. par. 3.

p.3.refert, & ex Greg.ibid illud omnino obseruãdum, vt sẽ-
per à iudice petatur, *que todo lo que supiere de aquel pleyto, y causa lo dira, aunque no se a preguntado de ello*, quo casu extra articulum depoluisse obijci testi non poterit. Illud etiam, vt omnibus articulis aduocatus semper addat, *digan*
4 *los testigos como saben aquella pregunta.*† Quoniam testis,
qui depositionis suæ causam non reddit, aut per aliquem sensum corporeum non concludit, aut minimam, aut nullam fidem facit, l.solam, 4.C.de testibus, l.28 & 29. tit.16. par.3. Paz, vbi sup.9.temp.ex nu.17.nouissimè Bouadilla, lib.5. c. ex nu.72. Morla, d.tit.11.ex num.47.qui est omnino videndus, plura enim vtilissima, ex nu.1.illius, c.1.tit.11. in materia prosequitur. Item, & Paz, d.8. temp.ex nu.63. vbi formã interrogatorij Hispanè proposuit.

Septimum Præceptum.

Vea si los articulos, y preguntas de los interrogatorios, se pusieron por posiciones à las partes, y como las absueluen, y si por alguna de ellas se ha pedido que la otra jure de calumnia.

De positionibus, & iuramento calumniç. §.7.

SVMMARIA.

1 *Positionibus iure iurando, tam actor, quàm reus cui objiciuntur, respondere debent.*
2 *Iuramentum calumniæ quale, & quid differat ab eo, quo positionibus respondetur.*
3 *Testes iuxta articulos, siue interrogatorios, examinari à iudice debent: vel ex eius delegatione in scriptis redacta à tabellione.*
4 *Restitutio aduersus probationem minori quando, & qualis concedenda.*

1 FRequens est in omnibus, tàm actoris, quàm rei articulis,
siue interrogatorijs clausula illa in calce adijci solita,
las quales preguntas, y cada vna de ellas pongo por posiciones à la parte contraria, pido las jure, absuelua, y declare, conforme à derecho, y sola pena del (in tribunalibus Ecclesiasticis, in secularibus, *conforme à la ley, y sola pena de ella*) pro cuius explicatione sciendum est, positiones introductas fuisse, vt quis releuetur ab onere probandi, Clem.sæpè circa medium, de verb.signific. l.eum qui, D.de iure iur.indeq; olim fieri antequam articuli darentur, Card.in d.Clem.§.& quia, q.6.hodie, vt circuitus vitetur, & causa citius expediatur, articuli, & propositiones simul concipiuntur, si pars cui objiciuntur illas fateatur sunt positiones, & in illis para objiciens ab onere probationis excusatur: sin minus succedunt articulorum loco, & super eis testes recipiuntur, eas pars cui objiciuntur iure iurando præstito absoluere debet per verba clara, & aperta, scilicet, *nego*, vel *confiteor*, aliàs habetur pro confesso, l.1. & 2. tit.7. lib.4. nouæ Recopil.io cuius proposito multa Paz, d.8.temp.ex nu.71. latissimè Azeuedo, ex nu.1.in d.l.1.& in d.l.2. & per totam, & in l.10. num.105 tit.17.lib.4. Recop.iuxta quas tamen illud non omittam, maximè notandum, conuictum de periurio in positionibus, ex processus actis: si actor sit causa cadere: si reus haberi pro confesso, d.l.2.ibi: *Por euitar los perjurios*, & ibi: *Esto allende de las otras penas*, de quibus Auendan.in cap. Præt.2.p.c.27.nu.17. Did.Perez, 1.tom.col.917. Quis autẽ ordo in positionibus, apud Lusitanos obseruetur, vide lib.3. ordinat.tit.40.cum suis paragraphis.

Denique animaduerto impropriè, in rub.tit.7. *Del iura-*
2 *mento de calumnia, y posiciones*, lib.4. Recop.hoc iuramentum quod quis præstat, cum positionibus responsurus est, appellari iuramentum calumniæ: longè enim aliud est calumniæ iuramentum, nam antiquitus *caluo, caluis, caluire*, & passiuè, *caluor*, frustrare, decipere significabat, inde calũnia omnem versutiam, & malitiam in alterius incommodũ intentatam, l.si caluitur, 233. D.de verb.sign.Cicer.lib.2. de rep.& 1. offic. Hinc dictum iuramentum calumniæ, quod initio disceptationis litigatores, eorumque administrati de bona sua conscientia, bonitateque, quam opinantur causæ suæ præstant; proprium huius iuramenti, quod sit non de veritate, sed de credulitate, c.calumniam, 4.de pœnis, l.auxiliũ, 37.D.de minoribus, & magis, in l.2. §.1. C.de iure iurando prop.calumn. In cuius paraphrasi eleganter Vvelemb. toto tit.de iuram.calumn.in decretal.& Sexto; hodie ab aduocatis frequenter appellatur, *iuramentum malitiæ*, præstantque illud & actores, & rei in fine suorum libellorum, etiam vltronei, dum afferunt: *Y juro à Dios, y à esta cruz, que esta demanda no pongo de malicia*, vel, *que estas excepciones no opongo de malicia*, de quo multa, Paz 1.tom.1.par.4.temp.ex nu.39. Auend.in c.Prætor.c.1.nu.6. Did.Perez, 1.tom.col. 903. Maranta 6.par.§. Primus actus, ex nu.20. Roland.cõs. 71.nu.8.& 12.vol.1. Azeuedo, in l.1.tit.6.ex nu.1. & in l.2. tit.17.nu.112.& nu.138. lib.4. Recop.quod etsi de substantialibus iudicijs sit, iuxta Accurs.in hac l.prolatam, l.23.tit. 11.par.3.eius tamen omissio, non alias processum vitiat, quã si bis à parte petitum præstitum non sit, l.10.tit.17.lib.4.Recop.obseruant cum alijs iam citati; Iuramentum verò quod reus, vel actor positionibus respondens adhibet, appellatur, de veritate dicenda, aduertit D.Perez, in l.1.gl.4. in fin.tit. 4.lib.3. ordinam.quod ita est præcisè, clarè, & apertè præstandum, vt nisi ita factum sit, pars, cui defertur, habeatur pro confessa, vt superiori num.resoluimus, iam pergamus.

3 Articulis ergo, siue interrogatorijs productis per illos testes examinari iudex præcipit, quorum copia licet iure cõmuni dari vtrique parti deberet, praxis id semper non admittit, illud tamen sine distinctione, etiam in ciuilibus testes coram iudice produci iurare, & ab eo examinari debere, ex ratione, l.3.§. Diuus, D.de testib.apud Aragones, lib.4.forũ, tit.de testib.foro pen.Couar.lib.2.var.c.13 nu.10. Menoc. de recup.possess.remed.15.q.26.nu.344.& cons.100 nu.43. quamuis ex iusta causa id tabellioni committi possit, cap.si. quis testium, de testibus, c.2.de iudicijs, lib.6.l. ad personas egregias, 15.D.de iure iur.multa in eius proposito eruditus Io.Garcia Gallecus, de Hispana nobilitate, gl.48.§.3.ex nu. 1.l.22.tit.11.par.3.iusta autem semper negotiorum pluralitas reputatur, Couar.& Menoc.iam citati, vnde frequenter testium examen tabellioni committit iudex, partis petitione præmissa, quod sane sufficit, dummodo commissio redigatur ad processus acta, vt de ea constet, alioqui nullitas induceretur, & Menoch. vbi sup. examinari verò intra terminum omnino debent, alioqui eorum depositio non valet, vt cum aliis resoluit Ioann.Gutierr. lib. 1. practicar. q.55. cuius rem late, cum ampliationibus & limitat. expli-
4 cans meminit Portoler. 4. §. testis, numer. 104. & 209.†
Quod si aliquis ex litigantibus minor sit, vel iure minoris vtatur, vtrique aduersus omissam probationem restitui, quomodo ei sit indulgenda, vide D.Paz, d.8.temp. numer. 113. & plura in restitutionis materia nuper à nobis scripta, in § extraneis, ex num.57. Inst. de hæred. qual. & diff. Qua in re illud in summa sciendum est, terminum probatorium ex causa, & beneficio restitutionis minori concessum, non posse excedere dimidium tempus termini principalis, esseque illum vtrique parti etiam maiori, communem, ex l.3.titul.8. lib.4 nouæ Recopil. in cuius proposito post Paz iam relatum multa adducit Azeued. Ioan. Gutierr.lib.1.pract.quæst.cap.66.cum sequentibus concedendumque etiam minori iuris petito, & industrio, vt cum Sarmiento resoluimus, in dict. §.extraneis, num. 61. quicquid contradicat Paz, vbi proxime, num.115.

Octauum

Octauum Preceptum.

Vea la publicacion de testigos, y prouanzas; y si fueron las partes citadas para la ver hazer; y si alguna de las partes se restituyó, y dentro de que tiempo.

De testium, & probationum publicatione. §. 8.

SVMMARIA.

1 *Publicatio testium quando fit, partibus intimatur; præcludit aliorum receptionem; omissa, reddit processum nullum.*
2 *Publicatione facta, restitutione impetrata, minor testes producit.*
3 *Instrumenta vsque ad conclusionem in causa recipiuntur.*

1 Factis probactionibus, eorumque terminis elapsis testium fit publicatio, vel vno ex litigatoribus petente, vel ex iudicis officio, cuius iussu alteri insinuatur, l. gesta, 6. C. de re iud. capite consuluit. 24. de officio deleg. l. 37. titul. 16. parte 3. eoque etiam non comparente profertur, decerniturque, ex l. 1. tit. 8. libr. 4. Recopil. vnicuique copiam attestationum exhiberi, vt intra sex dies super eis disputent, & allegent. Præcludit testium publicatio aliorum receptionem cap. fraternitatis, de testibus. l. 34. l. 27. l. 39. tit. 16 par. 3. Or-
2 din. Lusitan. lib. 3. tit. 4. in pr. † (nisi litigans minor sit, vel qui eius iure gaudeat, qui facta etiam publicatione intra quindecim dies restituitur, vt supra §. 7. num. 3. in fin. diximus,) qui terminus partibus erit communis, l. 3. tit. 8. lib. 4 nouæ Recop. explicant Couarr. in practicis, cap. 14. num. 3 Anton. Gom. 3. tom. cap. 14. numero 15. Caldas, in lege si curatorem, verbo, *vel aduersary dato*, num. 19 C. de in inte-
3 grum restitut. † quamuis instrumenta vsque ad conclusionem in causa recipi possint, cap. cum dilectus. 9. de fide instrum. d. l. 34. dummodo producens iuramento firmet noue fuisse reperta, aut no citer in eius notitiam venisse, l. 1. titul. 2 l. 1. l. 2. tit. 5. l. 1. l. 2. titulo 9 libro 4. Recopilat. Publicatio testium, quam controuerti iure communi soleat, sit ne de substantia iudicialis ordinis, v. late alios referens Paz 1. tom. 1. par. 8. temp. ex num. 133. hodie eius omissio reddit processum nullum, l. 1. titulo 8. leg. 14 titulo 17. libro 4. Recop. quod idem iure communi in criminalibus ex communi resoluit Clarus, libro 5 §. fin. quæst. 40. numero 1. Anend. responso 1, numero 8. Segura Daualos, in directorio Iud. Eccles. cap. 14. numero 8. Effectus publicationis, cum ille sit præcipuus, vt super probationibus disputent partes, obijciantque aduersis personas, & testium dicta exceptiones, siue repulsas, authentica si testia productus, Cod. de testibus cap. 2. eodem titulum libro 6. intra sex dies in publicatione præfixos, id præstabunt forma Hispanè præscripta a Paz, vbi sup. 9. tempor. ex nu. 13.

Nonum Preceptum.

Vea los escritos de bien prouado, no se fiado dellos mas de en quanto las prouanzas les corresponden; y si huuo tachas, y las prouanzas de ellas,

De allegationibus, vulgo, *escritos de bien prouado*; & de testium obiectionibus, vulgo, *tachas*, §. 9.

SVMMARIA.

1 *Dispositionis libelli, vulgo escritos de biē prouado, quomodo concipiendi.*
2 *Testibus repulsæ, vulgo, tachas, qualiter obijciendæ, & quales remissiuè.*
3 *Testium repulsæ intra quod tempus probandæ.*
Minor vt testibus obijciat, communi termino elapso, non restituitur.

1 Libellus disputationis, & allegationis, quem Hispanè dicimus *escrito de bien prouado*, tres præcipuas partes continere solet. Primam in principio, vbi aduocatus vtriusque partis sui clientuli intentionem probatam nititur ostendere: quod sic efficiet si sigillatim de vno quoque disputaneri articulo, asserens eum, & instrumentis, & testibus manifeste ostensum, in fine huius partis cōclusionem adijciens. *De todo lo qual consta estar la intencion, y demanda de mi parte tenida, y cumplida, mente prouada, para que v. m. justicia mediante, de y pronuncie sentencia en su fauor.* In secunda parte totis viribus, & industria aduersæ partis probationes excludere, & eneruare niti debet, quod plane efficiet, si vel instrumenta arguat, vel eis, & testibus intentionem aduersæ partis minus probatam doceat, quantumcumque testes integri, instrumenta proba, & fida sint huius rei, & partis argumentum, tem, & superioris nouissime prosequuti sunt Ioseph. Mascard. tract. de probationibus. Iacobus Menoch. tract. de præsumptionibus, quos præter antiquiores, & aduocatus, & iudex consulere poterunt. In tertia, & vltima defectus, & repulsas aduersus contrariæ partis testes, & eorum dicta aduocatus obijciet, cum iuramento tamen, & protestatione se illā, vt iniuriam eis inferat non obijcere; vt consuluit Socinus, consil. 118. col. 3. & 4. vol. 1. Maranta 6. p. actu. 14. num. 3. & 13. Didacus Perez, in l. 1. tit. 4 lib. 3. ord. col. 938. & seqq. Iulius Clarus, lib.
2 5. §. iniuria, nu. 3. † Obiectiones autem, quæ testibus, possunt solentque opponi, plures sunt, de quibus post Speculator. & antiquiores late Lanfrancus, in cap. quoniam contra falsam, verbo, *testium depositiones*, ex nu. 9 Maranta 7. par. decimus tertius actus, Didacus Perez. vbi sup col. 936. Simancas de Cathol. institution. titul. 84. de testibus, numero 36. extat titulo 36. parte 3. & titulo 8 libro 4. Recopil. apud Lusitanos, tit. 44. libro 3. ord. Azeuedo, in lege 2. dicto titulo 8, Paz 1. parte tom. 9. temp. ex numero 22. Plurima alios referens Hieronym. Portoles ad Molin. n 4. §. testis, numero 29. 41. 46. 50. 59. & multis sequentibus. Bouadilla, in
3 sua Politica 2. parte libro 5. capite 2. ex numero 50. † Ad quarum probationem quindecim diebus elapsis post publicationem admitti debent partes quibus terminus præfigitur, intra quas illas probent, qui tamen dimidietatem principales non excedet, lege 3. titulo 8. lib 4. Recopil. & super eis producet articulos, & testes, quemadmodum, & in negotio principali, iuxta normam à Doctore Paz præscriptam dicto 9. temp. ex numero 35. Illud tamen animaduertes, quod etsi minor, & qui eorum iure gaudent aduersus lapsum termini probatorij restitui possint, vt diximus, §. 7. ad fin. & §. 8, non tamen aduersus lapsum temporis ad probandas testium repulsas concessum l. 1 in fine, titulo 8. libro 4. Recopil, Capella Tholosana 53. Palacios Rubios, in capite per vestras, §. 26. numero 13. Boerius, decis. 245. numero 1. Couarruuias, in practic. cap. 26. numero 4. Didac. Perez dicta coll. 936. & an opponi possint repulsæ in causa appellatio, vide eundem Couarruu. vbi proxime, cap. 18. nu. 5.

Decimum Preceptum.

Veasi el juez fue recusado: si fue la recusacion jurada; si tomó acompañado conforme à la ley Real en lo segalar: y en lo Ecclesiastico ver si la parte que recusó, prouo las causas de la sospecha ante los arbitros, y en la forma que el derecho manda.

De Recusationibus. §. 10.

SVMMARIA.

1 *Suspecto coram iudice litigare periculosum.*

a Recu-

2 *Recusationis causa iure canonico, & requiritur, & probari coram arbitris debet.*
3 *Recusatus iudex iure Canonico à causæ cognitione arcetur.*
4 *Recusationis causa plures remissiuè.*
5 *Recusationis causa iure ciuili, & Regio non requiritur, nisi in recusatione iudicum superiorum, & totius ciuitatis, aut prouinciæ.*
6 *Recusatio quando proponenda, & eius effectus.*
Recusationis beneficium, nisi ex causa, Princeps non tollit.

1 QVam sit periculosum coram suspecto iudice litigare,
omnia & ciuilia, & Canonica, & Regia contestan-
tur iura, quibus recusationis beneficio litigantibus consultum
est, cautumque causæ cognitionem suspectus iudicibus abdi-
candam, ex regul. l. qui iurisdictioni 10. D. de iurisdictione
omn. iud. l. apertissimi 16. authentica, si vero, lege cum spe-
cialis 18. Codice de iudicijs, capite insinuante. 25. capite su-
perquem 27. §. si vero, cap. suspicionis 39. de officio deleg.
cum alijs quibus consonat l. 22. tit. 4. parte 3. lege 1. & toto
tit. 10. libr. 2. leg. 1. & 2. tit. 16. lib. 4. Recop. apud Valentinos
Forus 2 & 3. rubr. de iudicijs. apud Lusitanos, tit. 22. lib. 1.
ordinat. Qua in re, quia Canonica praxis à Seculari discre-
2 pat, sequentia sunt obseruanda. † Primum iure Canonico
legitimam recusationis causam exprimendam esse, & co-
ram arbitris à litigantibus nominatis probandam, alias
nullam esse recusationem ex dictis iuribus, & alijs, quæ ad-
3 ducimus mox referendi: † legitima autem causa probata, &
pronunciata, recusatus iudex à causæ cognitione remoue-
4 tur, deuoluiturque ad superiorem. † Plures recusationis
causas congerit Marantra 6. actu 2. num. 24. Perusinus, nu.
20. & ibidem Decius, cap. postremo, de appell. vbi Præpo-
situs, n. 11. congessit 65. Pertachinus 60. in repertorio verb.
iudex suspectus 93. Stephanus Aufred. tract. de recusatio-
5 nibus. † Iure vero ciuili, & Regio causa in recusatione non
requiritur, sed partis sufficit iuramentum, asserentis se iudicē
suspectum habere. Accurs. in l. apertissimi, verbo *recusare*,
C. de iudicijs, & in l. quia poterat, verbo, *nec illud*, D. ad Se-
nat. Cons. Trebell. l. 1. tit. 16. libro 4. Recop. Hoc ita tam va-
rie, quia iure Canonico iudex recusatus in totum remoue-
tur, vt diximus, & probat tex. in d. cap. cum speciali, de ap-
pellat. c. causam 17. de officio de leg. (vnde obiter interpre-
taberis Trident. sess. 24. cap. 20. vt videlicet eius decisio, qua
probatur, ordinarium in prima instantia cognoscere debere,
limitetur nisi recusatus fuerit, & recusationis causa proba-
ta.) Iure vero ciuili, & Regio non ita, cum recusatus iudex
causæ cognitione non priuetur, quamuis assumere secum
socium teneatur, d. authentica, si vero, l. 22. tit. 4. par. 3. l. 1.
tit. 16. libro 4. Recop. quorum si dissonans sententia sit, su-
perior aditi debet. Quam tamen, l. 1. limitabis in recusa-
tione Præsidis, siue alterius iudicis superioris, in qua expres-
sio requiritur, leg. 1. & 2. titulo 1. libro 2. Recop. Item, & in
recusatione totius ciuitatis, aut Prouinciæ, in qua similiter
causa necessaria est, nec solum iuramentum sufficiet, vt cum
6 alij resoluit Paz, infra referendus. † Deinde obseruandum
est iure canonico, & ciuili, recusationem non admitti post
litem contestatam, est enim exceptio dilatoria, dict. l. aper-
tissimi, d. cap. cum speciali, nisi causa noue si orta, vel anti-
qua ignorata, cap. insinuante, de officio delegati, secus vero
iure Regio, iuxta quod in quacumque parte litis potest pro-
poni, & si iam fuerit in causa conclusum quinimo, & post
quam sententia fuerit scripta, & subscripta, & tabellioni tra-
dita ante eius pronunciationem, ex dicta lege prima, titulo
16. libro 4. Recop idque in iudicibus inferioribus: superio-
res enim post scriptam, & subscriptam sententiam, & post-
quam penes se triginta diebus processus acta habuerunt
non recusantur, dicta lege 1. & 2. titulo 10. libro 2. nouæ
Recopilat. qui quas ob causas possint recusari, tradit pra-
cticus Monterroso, tract. 5. fol. 98.

Denique notabis, recusationem suspendere iudicem, decisio Pedemontana 84. & inde sententiam latam à iudice recusato nullam esse d. leg. apertissimi, l. 1. C. si quacumque præ potestate, Bancius, de nullitate, & defectu iurisdictionis ordinariæ, à num. 140. Recusationem vero, nisi ex causa tollere Princeps non potest, gloss. verbo *elegerint*, in cap. ad hæc 10. de rescriptis, quicquid velint Pinelus, In rubr. C. de rescind. vend. 1. par. cap. 2 nu. 23. Didacus Perez 1. tom. col. 958. Formam recusationis Hispane scripsit, Paz 1. tomo 1. parte 10. tempor. numero 31. & 5. par. cap. 3. §. 12. num. 31. & praxim recusando superiores iudices 6. par. cap. 1. §. vnic. & quia recusationis materia frequens est, præter iam relatos iura eam videbis, Nauarr. in cap. cum contingat, *decima causa nullitatis*, de rescriptis. Greg. in d. l. 22. par. Couarr. in pract. cap. 26. Auend. de exequend. mand. 2. par. cap. 23. num. 9. Azeued. dicto titulo 10. lib. 2. & titulo 16. libr. 1. Recopil. plura vtiliter Bouadilla, lib. 3. Politicę, cap. 8. ex nu. 117. & qui infinitos adducit, & rem copiosè explicat nouissimus August. Morla, in empor. iuris 1. par. tit. 2. in præmissis, ex nu. 137. * Et post eum Farinacius 2. part. fragmentorum criminalium, ex num. 683. vsque ad numer. 971. vbi ad satietatem recusationis, materiam leges verum, quoniā paulò ante admonui, id præcipuum esse in recusationibus, quæ proponuntur in superioribus tribunalibus, vt in toto titulo 10. lib. 2. nouæ Recop. cautum est, id præcipuum, vt actis processus visis, iudices non possint recusari, nisi recusatio proponatur saltim triginta diebus ante diem præfinitam causarum decisionibus, vt cauetur, in dicto titulo 10. præsertim, in l. 19. Addendum insuper terminum triginta dierum arctatum nouiori lege à Philippo III. Rege nostro lata duodecimo mensis Octobris, anno 1619. apud Villam de Santarem, in Lusitano Regno, quæ noue cauetur intra dies illos quindecim, non nisi ex noua causa nouiter orta, aliquem ex iudicibus supremorum consiliorum, aut Regiarum Chancellariorum, siue cōuentuum posse recusari. Iuxta quam magna contentione disputatum est, an si causa ante quindecim illos dies nata sit, possit proponi recusatio, si iure iurando præstito recusans litigator asseueret se nuper causæ eius scientiam, siue notitiam habuisse, idest, intra dies illos quindecim, sanè cum in rem hanc præcipuè noua illa decisio lata fuerit ab omnibus fere in eam itum est sententia, hoc casu recusantem audiendum non esse. Quamuis alias, vt multis legibus dict. tituli 10. cauetur, idem ius seruandum sit, in ista causas, nuper ortas, & nuper in notitiam partis cognitas. Verum tamen non desunt, qui putent, moti ex verbis nuperrimæ huius pragmaticæ sanctionis, ibi; *Muchos que tienen causas bastantes para recusar algunos juezes, maliciosamente dilatan el poner las, hasta que llegue el dia señalado para votar el pleyto*, Si certum sit, ita vt tergiuersatione nulla possit celari litigatorem recusantem eius causæ notitiam intra quindecim illos dies habuisse, nata licet antea esset, adhuc proponi posse, quasi à ratione legis cessante, qua maliciis tantummodo occurrens terminum arcte, sic præfiniuit, quæ sententia non sine ratione est.

Memineris tamen in recusatione iudicis inferioris, siue ordinarii, siue delegati, etsi causæ, nec expressio, nec probatio sit necessaria, iuramentum tamen omnino à recusante interponendum, quod recusatum iudicem suspectum habet eumque malitiose non recusat, quoniam cum iuramentum, id loco expressionis, & probationis causæ subrogetur, omitti non poterit, & si nec à iudice, nec ab aduersa parte petatur, quod exigere videbatur, l. 22. tit. 4. par. 3. vbi notauit Greg. verbo. *Si le demandaren la jura*, hodie enim, ex l. 1. tit. 16. libro 4. Recop. ibi; Y *la jurare*, constat satis vtrumque requiri, & recusationis interpositionem, & iuramentum, sic obseruat Praxis, ex Gregorio, vbi sup. quem securè sequitur Gundisaluus de Paz, in praxi, 1. tom. 5. par. 10. temp. num. 22. & licet dubitare videatur, de nullitate recusationis hoc casu Alphons. de Azeuedo, in d. lege 1. maxime, sub nu. 18. procliuior tamen in hanc nostram sententiam est post Auend. in cap. Prætorum 2. part. cap. 23. num. 13. Did. Perez, in l. 1. tit. 3. lib. 5. ord. col. 972.

Vnde-

Vndecimum Preceptum.

Vea el acto de la conclusion para difinitiua; y si huuo citacion de las partes para oyr sentencia.

De conclusione in causa ad difinitiuam, & eius effectibus. §. 11.

SVMMARIA.

1 *Interlocutoria sententia conclusionis quando proferenda: omissa processum vitiat, n. 2. & partib. intimari debet, n. 3.*
4 *Probationes post cō. lusionē in causa, an admittātur, et quæ.*
5 *Allegationum iuris copia non datur.*

1 QVod si ex litigantibus nullus suspectum iudicem habeat, publicationis testium, aliisque omnibus probatoriis terminis elapsis, vel ad alicuius ex eis instantiam, vel neutro petente, iudex ipse ex officio sententiam interlocutoriam, per quam causam, & instantiam conclusam esse pronunciat, profert; iubetque vtrunq. certa die, vel immediate non feriatis sequentibus definitiuæ sententiæ prolationi præsentes interesse. Hæc iudicis interlocutio causæ conclusio à nostris appellatur, estque renunciatio omnium probationum, & defensionum, in gl. in cap. significauerunt. 36. verbo, *liquere*, de testibus, & in authentica, de testib. §. 2 quia vero, verbo, *concluserint*, collat. 7. † & in iudicio sic necessaria, vt eius omissio processus substantiam vitiet, vt cum Felino, & Menoch. resoluit Paz. d. tom. 1. par. 10. temp. nu. 1. Didacus Perez, in l. 6. tit. 2. lib. 3. ordinam. Matienzo, in dialogo relatoris 3. par. cap. 35. num. 1. & probare videtur tex. in l. 1. tit. 7. coniuncta l. 10. tit. 6. lib. 4 Recopil. quæ eius formam præscribit, iuxta quam plura adducit Maranta 6. p. actu. 15 Lancellotus, tract. de Prætore, lib. 1. §. 2. cap 6. Perez. Matienzo, & Paz iam relati.

3 Illud tamen omnino obseruabis litigantes esse præcisè citandos, vt eis præsentibus definitiua proferatur, l. 5. & 11. tit. 22. par. 3. quia alias sententia absque citatione partium lata, esset nulla, l. 1 §. item cum ex edicto. D. quæ sent. sine appell. l. fin. iuncta glos. verbo, *communis*, C. de legib. Matiē- 4 zo, vbi sup. cap. 44. num. 4. † post hanc autem conclusionem in causa probationes nullæ admittendæ sunt, nisi vel minor, aut qui eius gaudet beneficio restitutione in integrum postulata illas offerat, iuxta communes omnium opiniones, in cap. auditis, de in integrum restitutione, (quod tamen iure Regio procedit dummodo quindecim dies post publicationem elapsi non sint, ex l. 3. tit. 8. lib. 4. Recopil.) vel nisi deferri iuramentum in defectum probationis, petitum sit, iuxta Iasonem, & alios, quorū rem explicans, meminit Paz vbi sup. nu. 11. quemadmodum si per confessionem partis aduersæ probari admitti velit, per euidentiam rei, siue loci aspectum, & vt generale, quid dicam, si iudex ex officio, ad indagandam veritatem probationes plures facere velit, maxime in criminalibus, in quibus pro rei defensione, & vt 5 elucescat veritas, semper sunt admittendæ. † Item, & iuris allegationes, quò magis iudex in negotio instruatur, iuxta Innocent. in cap. per tuas, de testibus, quarum tamen copia aduersæ parti non datur, nisi in actis processus redigantur, Maranta. 6. p. so. actu, nu. 50.

Duodecimum Preceptum.

Vea la sentencia difinitiua, si es conforme à la demanda si absuelue, ò condena en todo, ò en parte: Si se notificò à las partes, ò sus procuradores, y en la declaracion de esse precepto vea los auisos que se ponen para mejor pronunciar sentencia.

De sententia diffinitiua, & his quæ ad eius prolationem obseruare debet Iudex, §. 12.

SVMMARIA.

1 *Sententia diffinitiua intra quod tempus proferenda.*
2 *Iudex, quæ generaliter omnibus in causis, vt rectè sententiam proferat, obseruare debet, & nu. 4. & c.*
3 *Iudex, an secundum allegata, an vero secundum propriam scientiam, sententiam proferre debeat.*

1 IVdiciorum post conclusionem in causa iam exigit ordo, vt omnibus peractis, cumque litigantes nihil habeant in quæstione, quod proponant, cuncta timans iudex, ordinemque rerum plena inquisitione discernens, diffinitiuam sententiam proferat, intra viginti saltem dies à die conclusionis in causa, alias retardatæ litis duplicatas expensas, & quinquaginta millium marapetinorum pœnam incurrit, l. 5. tit. 17 lib. 4. Recopil. quod tamen rectè Didac. Perez, in l. 1. tit. 15. lib. 3. ordinam. col 1262. & Azeuedo, in d. l. 5. titul. 17. intelligunt, quando ab aliquibus ex litigantibus requisitus eam non profert, non alias argum. l. 1 §. magistratibus, ibi; *si moniti vel requisiti non dederint*, D. de magistr. conueniendis, iunctis in eius proposito traditis ab Alex. in l. properandum, in princ. num. 8. C. de iudiciis. Hippolyt. in pract. §. nunc videndum, nu 4. Azeuedo, vbi sup. cuius definitiuæ sententiæ formam, tam in fauorem rei, quam actoris Hispane refert Paz d. 1. tom. 1. p. 11. temp. ex nu. 21.

Cum vero plura sint negotia, quam vocabula l. 4. D. de præsc. verbis, varienique pro rerum qualitate, nec certa, l. quid, in cuius sententiæ prolatione obseruare iudex debeat statui possit, iudicū tyronum iuuādi gratia, aliqua quæ omnibus in causis admittenda sunt, & ab eis obseruanda proponere erit opportunum.

2 Primo quia iudicis præcipitata voluntas est iustitiæ nouerca, vt ex Clem. Pastoralis. §. verum, de re iud. notant omnes, ad sententiæ prolationem festinare iudex non debet, sed singula acta causæ diligenter rimari, cap. iuueantem. 30. q. 5. cap. graue 35 q. 9 alioqui de causæ meritis male instructus præsumeretur, esset que sententia nulla, vt Bar. in nostra. l. prolatam, nu. 10. scripsit Hippolytus, in pract. criminali. §. nunc videndum, nu. 33. Matienzo, in dialogo relatoris 3. p. cap. 49. nu. 9.

3 Secundò quamuis controuersum sit, vtrum iudex secundum propriam scientiam, & conscientiam, an vero secundum allegata, & probata, proferre sententiam debeat, vtique constat ex authorum numerosa allegatione doctissime relata ab Augustin. Morla, in emporio iuris. 1. par. tit. 2. q. 1. num. 1. semper iuxta acta processus, & allegata, & probata iuxta veriorem opinionem, causam terminabit, cap. iudicet. 3. q. 7. l. illicitas. § veritas. D. de offic. Præsidis Nauarr. in Manuali, cap. 25. nu 10. Couarr. lib. 1. variar. cap. 1. num. 6. Morla, vbi sup. n. 21. & seqq. qui hac in re omnino erit consulendus.

4 Tertio obseruabis iudex sententiam libello, & actioni conformem esse debere. l. vt fundus 18. D. communi diuid. eleganti. l. fin. C. de fideicomm. libertatib. vbi rectè fatuum iudicem Imp. appellat, qui super aliis, quam super petitis pronunciat, quamuis a desiderio actoris recedere possit, nec enim ei inhærere debet, sed prout iuris exegerit ratio, definite, maxime attenta l. fin. tit. 17. libro 4. Recopil. Quæ probatum est inspecta veritate probata, reiectis subtilitatibus iudicem pronunciare debere, de qua re videndi sunt Niconicius, in cap. quoniam contra falsam, de probationibus, Socin. reg. 357. in optimo casu, alios plures referens Aug. Morla, in emporio iuris 1. p. tit. 9. q. 19 nu. 5.

5 Quarto, in actionibus realibus, vbi iudex declarauit rem restituendam esse, debet etiam de fructibus possessorem condemnare, ex eleganti tex. in l. & ex diuerso. 35. §. vbi autem. D. de rei vindicat. l. 9. tit. 23. par. 3. habita inter possessorem bonæ, & malæ fidei distinctione, §. siquis à non domino,

mino.Inst. de rerum diuisione, vbi, & nos plena manu di-
ximus.
6 Quintò, regulariter iudex victum victori in expensis
condemnabit, non solum quando calumniosè, verùm, &
quando absque calumnia temerè litigauit, cap. calumniã,
de pœnis, cap. olim, in 2. de priuileg. cap. finem litibus, de
dolo, & contumaciam, l. properandum. §. sin autem alteru-
tra. C. de iudiciis. l. 8. tit. 3. & leg. 8. tit. 12. p. 3. extat integer
tit. 22. *de las costas, y tassa de allas*, lib. 4. nouę Recop. vbi
nouissime plura scribit Azeuedo, & toto eum omnino vi-
dendus Couarr. practi. quæst. capit. 27. per tot. aliqua per
Bouadillam, in Politica, lib. 3. cap. 15. nu. 64. & lib. 5. cap.
2. nu. 103. & 104. & cap. 3. num. 50. de quarum tasatione,
quæ iudici reseruatur, præter relatos, videndus erit Boe-
sius, decis. 85. num. 6. Rebuff. tract. de expensis. part. 5. Pe-
rez, lib. 3. ordinat. tit. 18 Ordin. Lusitanorum, lib. 3. tit. 51.
Hieronymus Portoles ad Molinum. 2. part. §. expensæ, in-
finitos refert Cenedo, in collectaneis ad Decretales, in d.
cap. calumniam, de pęnis.
7 Sexto obseruauit iudex æqualibus existentibus actoris,
& rei conuenti probationibus, & numero, & dignitate te-
stium, in rei fauorem pronunciandum esse, ex reg. l. Arria-
nus. 47. D. de oblig. & act. cap. inter dilectos, de fide instru.
cap. ex literis, de probationib. l. 40. tit. 16. p. 3. iunctis à Me-
noch. traditis, de arbit. lib. 2. cent. 1. casu 98. quod si contin-
gat, in iudiciis duplicibus in quibus vterque actor est, &
reus, conuiden fierunt relati à Paz. 1. tomo. 1. par. 11. temp.
num. 5. quibus hoc casu placet, vel partium litigantium cõ-
cordia, vel sorte lite dirimendam esse, ex multis à Tiraq. tra-
ditis, de iure Primogeniorum quæst. 17. opinione. 1. num.
86. & 87. Menoch. de retinẽda possess. remedio 3. ex n. 740.
Octauo curare debet iudex, vt omnino quantum possi-
bile sit certæ pecuniæ, vel rei sententiam ferat, etiam si de
incerta quantitate apud eum actum leg. 3. & toto tit. C. de
sent. quæ sine certa quant. prof. §. curare. Inst. de act. vbi
Accurs. & late Ias. num. 60. concordat. l. 16. ad final. titul.
22. part. 3.
Nono (vt iam diximus superiori paragrapho, num. 2.)
litigantes, seorum procuratores omnino iubebit citari, vt
prolationi sententiæ die non feriata adsint, quia alias esset
nulla.
Decimo quotiescunque sententiam prolaturus erit, re-
petat consilia Pontificis, in cap. 1. de sent. & re iud. lib. 6. in.
l. 13. tit. 4. par. 3. in l. 26. tit. 1. part. 7. in l. 10. tit. 17 lib. 4. no-
uæ Recopilat. & alia quæ grauiter, & doctè refert Ioann.
Matienzo, in dialogo relatoris. 3. part. capit. 36. cum se-
quentibus.
Vndecimo à muneribus maximè abstinebit, excęcant
enim sapientium oculos, mutantq; iustorum verba. Exod.
23. Ecclesi. 20 Deuteronomii. 16. cap. non licet iudici. 11. q.
3. l. venales. C. quando prouocare non est necesse. l. 13. tit.
22. part. 3. notant, & exornant passim omnes, quorum nu-
merosam copiam congerit Pet. Cenedo, in collectaneis ad
decretum, cap. 28. & post eum nouissimè Bouadilla, in Po-
litica cap. 11. & 12. Petrus Aug. Morla, in emporio iuris,
tit. 2. q. 10. Quæ omnia, quæ in iudice exigimus ad senten-
tiæ prolationem, suique muneris executionem paucis cõ-
prehendit, Baldus in l. hac lege, num. 10. ad fin. C. de sent.
ex breuiloqui recitand. dicens iudicem duo, salem habere
debere, scientiæ ne sit insipidus, conscientię ne sit diaboli-
cus, quod multo ante lex diuina comprehendit, Exodi. 18.
ibi: *Prouide de omni plebe viros sapientes, & timentes
Deũ, in quibus sit veritas*, vt alia adducens notat Ceruan-
tes, in l. 2. Tauri, num. 3. & 4.
Duodecimo postquam lata fuerit sententia diffinitiua,
eam vtrique ex litigantibus intimari curabit iudex, à qua si
non fuerit appellatum, vel si appellatum fuerit, appellatio
tamen non prosequuta, quia transit in authoritatem rei iu-
dicatæ, eam executioni mandabit, l. post rem iudicatam, D.
de reiudic. vbi multa copiosè Suarez, Paz dict. 1. t. 4. part.

Decimumtertium Pręceptum.

*Vea si alguna de las partes dixo de nullidad
contra la sentencia, y dentro de que tiempo.*

De nullitate sententiæ. §. 13.

SVMMARIA.

1 *Nullitas aduersus sententiam coram eodem iudice propo-
nenda.*
2 *Nullitas intra quod tempus possit proponi: & plures ca-
sus in quibus de nullitate agi potest remissiue.*
3 *Nullitate pendente non currit tempus appellationis.*

1 SOlet frequenter postquam diffinitiua sententia lata est
aduersus eam agi de nullitate, quo casu ille idem iudex
qui sententiam protulit, si eam nullam esse aliquo ex capi-
te cognouerit, poterit illam reuocare, cap. fraternitatis, de
frigidis, & maleficiat. l. 1. C. de senten. & interlocut. omn.
iudic. l. 2. tit. 16. part. 3. toto tit. 17. lib. 4. Recop lat. vbi l. 2.
statutum est, quod etsi posset olim aduersus sententiam in-
tra triginta annos nullitas opponi, l. 1. C. quando prouoca-
re non est necesse, l. si expressim, vbi notauit Bartol. D. de
2 appellat. l. 4. tit. 26. part. 3. † Hodie tamen iure nouiori, in-
tra sexaginta dies ab intimatione sententiæ opponi debet,
vbi rem latissimo sermone prosequitur Azeuedo, plura an-
te eum Alex. consil. 103. volum. 5. Didacus Perez 1. tom.
col. 1275. Couarruu. in practicis, cap. 25 per totum. Auen-
daño, de primo, & secundo decreto, num. 16. de exequend.
mandatis. 1. part. cap. 23. num. 3. Paz, in praxi. 1. tomo 1. p.
1. 2. tempor. ex num. 5. Hieronymus Portoles, in additioni-
bus ad Molinum. 3. part. §. nullitas. Ioseph. Marçardus, de
probation. 2. volum. concl. 114. Bouadilla, in sua politica,
lib. 5. cap. 3. ex num. 114. plures autem casus, in quibus sen-
tentia nulla est, præter Sestabianum Bancium, qui integrũ
de sententiarum nullitatibus lib. llum scripsit, congerit Prę-
positus, in cap. dilecti, de appellat. Ferrara, in practica, ver-
3 bo, nullitas. Monterroso, in practica, tract. 2. fol. 13. † Qua
in re illud, non est prætermittendum tempus concessum ad
appellandum non currere interim, dum agitur de nullitate,
vt ex aliis resoluit Paz iam citatus, qui libellum petitionis
nullitatis, item, & eius sententiam Hispanè ibi refert.

Decimumquartum, & vltimum Præceptum.

*Vea si alguna de las partes apelo, si la apela-
cion se interpuso en tiempo: si se prosiguio, è
quedo desierta.*

De appellatione. §. 14.

SVMMARIA.

1 *Appellatio intra quod tempus proponenda.*
2 *Appellationis tempus quando incipiat.*
3 *Appellationis materia remissiue.*
4 *Appellans ab inferiori appellationis testimonium, petit,
vulgo, apostolus.*
5 *Appellans intra tempus quod coram superiori comparere
debet.*

5 QVod si aduersus sententiam de nullitate actum sit, ali-
quis tamen ex litigantibus illam iniustam esse existi-
m..., appellationem interponere velit, poterit quidem,
vel incontinenti viua voce per verbum, *appello*, & ex in-
teruallo iure canonico, & ciuili intra decem dies, c. p. an-
teriorum. 6. q. 2. cap. quoad consultationem, de re iud. cap.
non solum, de appellat. in 6. iureque Regio partitarum. l.
22. tit. 23 part. 3. item, & Lusitanorum ordinationum lib. 3.
tit. 54. in princ. Idemque ex foris Aragonensibus resoluit
Portoles, infr. citandus, numer. 71. iure vero nouo intra

quo-

quinque dies ab interminatione sententiæ, l.1. tit.28. lib. 4.
nouæ Recop.qui currunt de momento ad momentum, gl.
in l.1 §.dies, ff.quando appell.sit, Greg.in leg.1.tit.22.par.3.
2 Quod tamen intelliges postquam sententia peruenerit ad
notitiam partis,c.concertationi.vbi gl.3.de appell.lib.6.l.1.
C.de temporib.appell.sicut enim impedito non currit tem-
pus,cum sit vtile,d.§ dies,sic etiam non currit absenti,nisi à
tempore scientiæ,Couar.in pract.c.15.nu.2. Dida.Perez 1.
tom.col.1281.imò non sufficit scientia sententię,nisi & præ-
iudicij,quod per illam infertur scientia,etiam ad sit,dict.l.1.
versic.contra,docet glos.5.& communis, ex Felino, in d.
cap.quoad consultationem,num. 32. Tiraquel. de retract.
3 tit.1 § 36. glo.2. num. 30. † Cuius appellationis materia,
quia latissime patet,frequentissima est, præter ordinarios,
in titulis D.& C.de appell.cum multis sequentib. & in de-
cretalib.lib.6.& Clementinis, eodem in legib. Regijs iam
adductis videndi sunt Ant. Gom.2. tom.cap.11. num.35.
Auiles,in capitib. Prætorum, in forma secretæ syndicatio-
nis,c.49.vers.condemnar. Auend.in capitib.Prætorum,2.p.
c.6.Io.Gutier.de iuram.confir 3.p.c.15.nu.17.Azeuedo,in
l.1.& toto tit.18.lib.4 Recop.& quæ nouissime adducit Io-
seph.Mascard.de prob.vol.1.concl.114.cum seq.Paz 6. p.1.
tom.ex nu.1. vbi nu.41. formam libelli appellationis Hispa-
ne proposuit,plurima Bouad.in sua Polit.maximè,lib.3.c.8.
4 ex nu.183.Portol.ad Molin.1. part.§.appellatio. † Qua ta-
men in re illud omnino est ob eruandum, quod etsi appel-
lationis libellus coram inferiori iudice,à quo sit offerendus,
Clem.1.de appell.Nauar.in c.cum contingat, de rescriptis,
6.causa nullitatis,nu.10.decis.Rotæ.366 de appell in nouis,
quia tamen coram superioribus iudicibus intra terminum
ab inferiori assignandum debet comparere appellans, c.1.
de appel.lib.6.l.2.tit.18.lib.4.Recop.à tabellione petere de-
bet suæ appellationis testimonium,vulgo dicuntur,aposto-
los,postquam illos in libello appellationis, sibi dari legitime
afflagitauerit,Clem.2.de appel.l.10.tit.18. lib.4. Recopilat.
5 † quod si iudex terminum non assignauerit, intra terminũ
à iure præfixum coram superioribus sui copiam faciet ap-
pellans Iure Canonico intra triginta dies ab intimatione
sententiæ apostoli peti debent, c.ab eo, de appell.lib.6. Ma-
ranta. 6.par.tit.de appell.nu.209. tenetur que intra annum,
vel biennium ex causa appellationem prosequi,cap.cum sit
Romana,de appell.clem.sicut, eod.tit. iure vero ciuili intra
terminum l.2.& l.15.d.tit.18.lib.4 Recop. iunctis à nostris
in locis supra relatis traditis, qui videndi erunt pro forma
supplicationis in secunda instantia, & in secunda supplica-
tione, quid obseruari debeat, scripsit latè Auendan.tract.de
supplicatione,de las mil y quinientas doblas,& Paz 1.tom.
7.par.c.vnic.Azeuedo,in l.1.tit.20.lib.4. nouæ Recop.

MANVDVCTIONVM IVRIS CIVILIS, ET REGII HISPANI

Ad praxim, siue manualis aduocatorum, & tyronum iudicum promptuarij, libri singularis,

PARS SECVNDA.

Aduocatum, & Iudicem, quo ordine processum, et causam in executiuis negotijs formare, instituere, et examinare debeant, docens.

PRÆLVDIA.

De rei argumento, & rerum iudicatarum authoritate, §. 1.

SVMMARIA.

1 *Sententiarum iudicatarumque rerum, magna, & publica authoritas, & eius ratio.*
2 *Iudicato, qui Athenis non parebat de vi publica tenebatur, & qualis apud Romanos eius authoritas.*
3 *Litibus finem imponi, è republica est.*
4 *Sententiam propria, quis exequi authoritate non potest, quia qui ius sibi dicit, eius amissione plectitur.*
5 *Iudicati bona, qui propria authoritate occupat furti, & vi bonorum raptorum actione tenetur.*
6 *Sententias, ni earum executio eas sequatur, parum esset à iudicibus proferri.*
7 *Edictum Prætoris de vi, & iudicati authoritate.*
8 *Commendatio tractationis, & materiæ, de re iudicata, effectu sententiarum, & interlocutionibus.*

1 Res iudicatæ, quia actæ, & transactæ sunt disquisitis omnium scrutinijs, causa vtrinque amplissime cognita, denique omnibus circumstantijs, rerum, personarum, temporumque adhibitis, hanc authoritatem adeptæ sunt, vt vix vnquam infirmari, rescindive possint, cum si id agatur, breui actum sit de re publica, vt grauiter, & doctè admonuit Petr. Aerodius, lib. singulari, de origine, & authoritate iudiciorum, pag. 7. ad finem. Non enim iam tam interest, eius qui vicit sententiam non rescindi, quam publicè esse aliquem litium finem, & magistratum, vtcumque aliter fecerit, perpetuo attamen existimari rectè, & ordine iudicasse. Vnde † Athenis,
2 qui ante iudicatum priuata actione conueniebatur post iudicatum, ni satis fecisse de vi publica, tenebatur, quia, (vt aduersus Midiam Demosthenes scribit) non parendo iudicato, non tam læduntur vtilitates singulorum, quam iura, & leges, capite, & authoritate minuuntur. Vndè rectè Cicero pro Sylla ait: *Rebus iudicatis rem publicam contineri, ne rescindantur iudicia, à quibus prouocari non potest*, & in oratione pro Aulo Cluentio. *Extremæ impudentiæ esse iudicia labefactari conari*, & in oratione de lege Agraria. *Rerum iudicatarum infirmationes ciuitatum afflictarum, perditis iam rebus extremos exitiorum solere esse exitus.* Apud Romanos, (quorum ius ciuile, & profitemur (quanta rerum iudicatarum sit authoritas, quanta vis, & quantopere eæ tueantur ignotum non est, quia nimirum nihil agit sententia iudicis ad ius nostrum consequendum, nisi ei pareatur. Vnde, & ius constitutum habemus, vt rebus iudicatis stari oporteat, siue iudex æquum dixerit, siue iniquum, dummodo prouocatum non sit. Ex quo illa sunt rebus iudicatis, à quibus prouocatum non est, standum esse, l. 1. C. hoc tit. leg. cum prolatis, 32. in fin. inf. eodem. Item res iudicatas, siue sententias rescindi non posse, l. 2. C. de resciud. non post, haberi pro veritate, l. res iudicata. 207. D. de reg. iur. nec post eas quæri amplius quicquam posse pati. l. post rem iudicatam. 56. infr. hoc tit. & ult. neque contra eas ostendi Principis rescripta, aut instrumenta, de nouo reperta. l. Imperatores, 35. infr. hoc tit. l. 4. C. quando prouocare non est necesse. Hæc ita statui in primis conueniebat. Nam cum præcipuus, iuris finis, quo omnia tendunt, vt quis id quod suum est consequatur, vt iustitiæ definitio ostendit, de qua multa nos apud Iustinianum nostrum in principio instit. de iustit. & iur, si id non fieret, rebusque iudicatis non staretur, nemo vnquam ad ius suum peruenire posset, cum semper is, cum quo ageretur, posset causari se non debuisse; eoque se immerito condemnatum. Item nullus esset litium finis, quo malo nihil est paci, & concordiæ Ciuium, (quibus rebus
3 maxime stant respublicæ) magis contrarium. † Ergo cum omnibus alijs in rebus propter publicam vtilitatem, finiendis litibus maxime studuerint legislatores, l. 1. D. de vsucapion. text. in principio inst. eod. l. fin. D. pro suo, quo respexit Cicero, in oratione pro Aulo Cecinna, dum vsucapionem vocat, finem periculi, & solicitudinis litium, quo etiam respicit, l. 3. §. tam etsi, D. de receptis arbitr. l. quidam existimauerunt, 21. in fin. D. si cer. pet. l. 1. C. de nouo Codice facien. l. properandum, 13. C. de iud. c. finem litibus 5. de dol. & cōt. Clem. dispendiosam, 2. de iud. cum multis congestis a Luca de Pena, in l. litibus, C. de agr. & cens. lib. 11. Catelliano Cotta, in memorabilibus iuris, verbo, *lites cito* Rodulpho Fornerio, lib. 3. rerum quotidian. cap. 1. concordat. l. 12. tit. 4. par. 3. Præcipue in iudicijs, quæ dirimendarum litium causa con-
4 stituta fuerunt, huic rei fuit consulendum. Tum † maximè cum is, cuius in fauorem sententia dicta est, illam propria exequi authoritate non possit, nec ius sibi dicere, lege vnica, Codic. ne quis in sua causa, leg. 10. tit. 4. par. 3. Greg. Lopez, in l. fin. tit. 24. par. 4. Bartol. in lege si quis ex aliena, 4. D. de iud. quod si facere auderet, iuris amissione plecteretur ex sententia, lege extat 13. lege fin. §. fin. D. de eo quod metus causa, lege creditores, 7. fin. D. ad leg. Iul. de vi priuata, l. 1. D. quod legatorum, l. si ex stipulatione, 6. D. de acquir. possess. l. 3. C. de vi bonorum rapt. l. si quis in tantam, 7. C. vnde vi, l. 1. tit. 17. lib. 5. lege 2. tit. 13. lib. 8. nouæ Recopilationis.
5 Quinimo † si iudicatus bona sua authoritate distraxisset furti actione, & vi bonorum raptor. ei teneretur, l. miles, 6.

§. 2.

6 §.2.infr.hoc tit. Parumque † esset sententias dici, & inter li-
tigantes, de iure proferri, nisi dicta, & prolata sententia e-
xecutioni mandaretur, argum.l.2 §.post originem, col.4.
versic.parum, D. de origine iuris. cap.3. §.præterea, de ele-
ctione, lib.6.l.5 tit.1.par.1.l.15 tit.4.par.3 Opportune præ-
toris edictum, de ea re propositum fuit. † Quod ad veterũ
7 imitationem informatum sigillatim recenset, Hugo Donel-
lus, lib.27.comm.de Iure Ciuili, in principio, quo condem-
natum, vt pecuniam soluat, nisi sententiæ pareat, pignori-
bus capitis compellendum esse pollicetur, l.4. §.ait Prætor,
infr.eodem si oportuerit manu, etiam militari adhibita, lege
qui restituere, 58. in princ. D.de rei vindic.l. 2.tit.27. par.3.
qua in re eiusque explicatione, cum totus iste tractatus, qui,
de re iudicata, inscribitur consumatur, maxime è republi-
ca, vestraque priuata vtilitate futurum existimaui, si me-
thodica apertiorique exactratioue, quam hactenus fecerint
alij, eum vobis exponam, prætermissisque generalibus qui-
busdam, mox ordinem in sententiarum, aliorumque instru-
mentorum, quæ earum vim habent, executionibus obser-
uandum, iuxta hodiernam etiam praxim, annectam: pro-
prijsque in sedibus omnibus huius tractationis legibus, &
capitibus, quæ sine ordine, & tumultuarie à Triboniano sũt
8 attexa, enarratis. † Ergo vtilitas huius rei commendatione
non eget, ipsa enim se ostendit, vt alias inquit Vlpian. in l.
1. D.de in integr.restit.licet ab ea, & antiquiores, & iunio-
res interpretes tractatum hunc exordiantur, Alexand.nãq;
maxime amplam, & solemnem materiam auro, & honore
plenam habere testatur: Iaso illius vtilitatem adeò patere,
vt commendatione non egeat, Guido Papæ notabilem es-
se, & qui semper versetur, in practica. Duarenus ideo se pe-
culiares ad eum commentarios scripsisse, quod eo in iudi-
cijs, & foro nullus sit frequentior, & vsitatior, quodque vix
in vlla parte iuris nodi reperiantur difficiliores, quam in
hoc tractatu, qui ad res iudicatas spectat Hugo Donellus,
d.lib.27.de quoque sigillatim omnes tituli, de re iudicata le-
ges exponere voluisse scribit, quod in primis ad vsum perti-
neret, nec satis sit ab alijs explicatus. Quæ & ego ideo præ-
fari volui, vt & me ad legendum diligentiorem, & vos si-
mul ad audiendum alacriores, & attentiorés efficiam. Re-
cte enim Cicero, lib.3. officiorum. *Cum aliqua spec es vti-
litatis obiecta est, nos commoueri necesse est*, & quæ quoti-
diana sunt tractanda plenius, & fauorabilius admittenda, l.
legaui, 26. D.de liberatione legata. * Antequam tamen vl-
terius progrediar illud præmittere libuit, an tanta rerum iu-
dicatarum sit authoritas, vt etiam si apertè iniquitatem cõ-
tineant eis standum sit, sunt enim pugnantia iura, in l.seruo
inuito 65.§.cum Prætor, D.ad Trebellianum, l.si fundus, 16.
§.si plures, D.de pignoribus, in l.1.§.fin. D.de quæstionibus,
cap.inter cæteras, de re iudicata. Ego non esse defendendas
(præcipuè apud suprema tribunalia) si iniquitatem conti-
neant manifestã magis probo: vt rectè animaduertũt Math.
de Afflict.& ad eum Vrsilis, decis.79.& 215.latè Io.Garcia
qui de eorum iurium conciliatione agit, de nobilit.gl.6.§.2.
per tot.& gl.21.nu.74.& seq.multa Don.ad l.Diuus, 33.D.
de re iudicata.

De re iudicata, eius & sententiæ definitione, & in-
terpretatione primæ partis rubricæ, l.1.l.4.§.ait
Prætor, l.Preses, 27.in fin.l.Pomponius, 36. l.in
summ. 59. (alias, l.in sententijs) in princ.& §.1.
cum alijs, D.de re iud.§.2.

SVMMARIA.

1 *Rei verbum latissimè patet.*
2 *Res de quod lis, causa, & vetus, de ea formula allata, &*
nu.4.& 5.
3 *Res iudicata idem sæpè, quod sententia, & num.7.*
4 *Res iudicata, quid diuersum à sententia, quomodo intelli-*
gendum.
6 *Edictum Prætoris, de re iudicata, & quomodo ea vox in*
eo vsurpetur.

8 *Sententia est Iudicis pronunciatio, qua condemnatione, vel*
absolutione controuersiæ finem imponit, quæ definitio, &
exponitur, & defenditur, in seq.
9 *Sententiam iudex profert, non priuatus alius, qui iudex non*
est.
10 *Sententiã pronunciatio est, ante pronunciationem non est*
sententia.
11 *Clausula.* Assi lo pronunciamos, y mandamos en estos e-
scritos, y por ellos. *Vndè originem sumpsit.*
12 *Recusatio, quo tempore interponi possit.*
13 *Res, lis, & causa multis modis finitur: illa vero res iudicata*
dicitur, quæ finem pronunciatione tantum accepit,
14 *Sententia necessario condemnationem, vel absolutionem*
continere debet, & nu.17. & quid iure Hispano, numero
18.
15 *A. littera, absolutionis nota, C. condemnationis. N L. dubij*
iudicis animi expressio.
16 *Ius Regni Hispani, quo in supremis tribunalibus, & aulis*
causæ ad alios iudices remittuntur, vetus refricant.
19 *Sententia controuersijs omnibus finem imponere debet, &*
id quomodo intelligendum.
20 *Res iudicata, an etiam ea sententia dicatur à qua appellari*
licet.
21 *Sentẽtia certa esse, nullamque ambiguitatem continere debet*
quæ ex actis non aperiatur, & nu.23.
22 *Acta processus vehiculum ad sententiam quare dicantur.*
23 *Sententia conditionalis sententiæ nomen non meretur.*

1 Continet huius nostri tituli epigraphe, siue inscriptio, tres
partes, quarum prior est, de re iudicata, de cuius diffi-
nitione, cum statim Modestinus agat primo huius tit.capite,
de eius significatiune præfari aliqua oportet. Ergo quamuis
verbum, *res*, latissime pateat, l.1.D.de reb.credit l.rei, 5.l.no-
minis, & rei, 6. D.de verbor.signific.dixi in rub.sub num 2.
2 Inst.de rer.diuisione. Inter † reliqua tamen causam, & litem
significat, quod Ausonius in monosyllabis elegiaco carmine
expressit.

Imperium, litem, Venerem, cur vna notet res?

Et Horatius, lib.1. satyr.9. Vndè olim summe dubitatum
fuisse inter famularios in oratione pro Muræna Cicero tra-
dit, rem an litem dici oporteret, qua de causa vtrumque ver-
bum in actionum ciuilium solemnibus sub disiunctione ef-
ferebatur, quam rem, siue litem dicere oportet, vt ex Varro-
ne, lib.6.de lingua Latina, refert Brisonius, lib 16.de verb.si-
gn.quo sensu accipies verba, l.si defunctus, 9 ibi. *Vel de re,*
vel de lite competere actiones, C.de suis & legit.hæred. &
solemnem formulam rerum à Fecialib. (penes quos belli,
pacisque faciendæ ius erat) repetendarum, quæ à Liuio, lib.
1.ponitur. *Quarum rerum litium causarum condixit, Pater*
Patratus populi Romani Quiritium Patri patrato Prisca-
nem latronorum. hoc est, quas res, lites, causas Pater patra-
tus denunciauit. Vndè rem amittere est litem amittere, in
l.Diuus, 8. D.de in integr.rest.in l.si sine iudice, 22. §.Mar-
cellus, D.rem ratam hab & rem differri, est litem differri, l.
3.§.Iulianus, D. de liber.exhib. cum alijs quorum meminit
Brison. vbi sup. quo eodem sensu accipitur, in l.Papinianus,
8.§.siquis post. D.de inoffic.testam. in l.litigatorib.14. C.de
appell.

3 Vnde fit, quod etsi verum sit, rem iudicatam idem sæpè,
ac sententiam significare, l.cum prolatis, 32. in fin infr.h.t.l.
1.C.eod.l.3.C.sent.rescind.non posse, l.3.& 4. C.de execu-
tione rei iudicatæ, iuncta l.à D.Pio, 15.int.h.t.l.2. & per to-
tum, C.quibus res iudicata non nocet, & toto tit.D.de ex-
cept.rei iud.c.cum dilectus, 32. in fin de elect.c.cum Inter,
3 extr.h.t.clem.1.de appellat.cum alijs, quæ tradit Ripa hic,
num.5.Beroius in rubr.de appell.num.1.in fin.& Maranta,
de ord.iud 6.par.actu.5.num.128.qui his iurib.ducti frustra
4 inter hæc discrimen constitui opinantur, non tamen †
minus frequenter, & proprie accipitur pro ipsa re, lite, cau-
sa, seù quæstione, cui per sententiam iudicis finis inniti-
tur, & à qua amplius appellari non potest, vt sic sententia se
habeat per modum agentis, cum causæ finem imponat, res
vero iudicata per modum patientis, cum pronun-

ciatione iudicis finem accipiat, vt rectè considerarunt Bar. Ang. Cumanus, Iaso. Guido Papæ. & Duaren. in hac, l. 1. Decius, & Maynerius, num. 5. in l. res iudicata, 207. D. de regul. iur. Io. Robert. lib. 1. sentent. cap. 24. Cuiac. & Vvesenbech. in paratitl. huius tit. quib. & Dionysius Gothfredus assentitur in notis ad hanc, l. 1. lit. G. etenim, vt dicte, inquit Hugo Don. hic cum res controuersa res sit, de qua iudicamus, & sententia nostra sit illud, quod sentimus, & iudicamus, rectè vtrum que res iudicata appellatur, siquidem illud dicitur à nobis iudicari, & de quo iudicamus, & quod iudicamus.

5 Ex quibus fluit interpretatio verborum nostræ rubr. *de re iudicata*, hoc est, de quæstione, causa, lite, quæ sententia ea pronunciatione iudicis finem accepit, quomodo vsurpauit Modest. I. C. in hac nostra l. 1. dum ait. *Res iudicata dicitur, quæ finem controuersiarum pronunciatione iudicis accepit*, apud quem *res iudicata*, in prima illa significatione ponitur, & à *sententia*, eo quo diximus modo distinguitur, quemadmodum, & in rub. extra eodem, & C. h. tit. & C. de sentent. & interloc. omnium iudic. cum multis aliis
6 illius libri 7. Codicis. Quæ † interpretatio (quæ & Brison. lib. 17. de verb. signif. verb. *sententia dicitur*,) placuit vehementer confirmatur verbis edicti Prætoris de cuius interpretatione, in h. t. I. C. tractant; *Si res de qua agitur ab eo cuius de ea re iurisdictio est, iudicata esse dicitur*, &c. Ex quibus constat de ipsa re, siue controuersia, quæ finem accepit sententia, Prætorem locutum, rem iudicatam eo sensu in h. t. accep., & diffiniri debere, & à sententia distingui, Quemadmodum, & Cicero fecit, lib. 2. de inuentione, dum inquit. *Iudicatum est, id de quo alicuius, aut aliquorum sententia constitutum est, sententia est, ipsa pronunciatio iudicis sic dicta, quia quod sentit pronunciat.*

7 Deinde ex eisdem, & nostra hac l. 1, paulatim sententiæ diffinitio infertur, nam si res iudicata dicitur, quæ pronunciatione iudicis, condemnatione, vel absolutione, finem controuersiarum accepit, necessario sententia illa erit, quæ eo modo finem imponit, sunt etenim hæc ita coniuncta, vt separari nequeant, quo fit, vt & alterum pro altero sæpe sumatur, vt diximus, num. 1. & 2. & vt posito, & diffinito vno, alterum quoque, quod ei ex aduerso respondet statui, & definiri videatur, ea regula text. in princ. inst. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, iunctis ibidem à nobis traditis.

8 Sic ergo sententiæ definitionem conficies, vt sit, *Iudicis pronunciatio, quæ condemnatione, vel absolutione controuersiis finem imponit*, sic colligitur ex nostra, l. 1. l. Præses, 3. C. de sentent. & interlocut. l. dicere, 23. iuncta, l. 1. illius tituli, D. de recept. arbitr. cap. 2. extra hoc titul. l. 1. titul. 22. l. 7. titul. 3. part. 3. & ex communi, quam refert Maranta in praxi, 3. part. 6. p. principalis, num. 1. versi. *venio ad primam quæstionem.* Rodericus Suarez, allegatione, 4. num. fin. decisio Pedemontana, 1. num. 32. Sebastianus Medicis, tract. de diffinitionibus cap. 21. pag. 215. & quamuis Petr. Faber, in dict. l. res iudicata. 207. D. de reg. iur. aliam definitionem afferat, docens *sententiam esse, quæ elapsis diebus decem nullo iuris remedio attentari potest*, à qua non longe est alia, quæ traditur à Georgio Lauterbego, in libello definitionum iuris, quippe. *Veritatem inter partes in dubium versam per diffinitiuam sententiam iustam non retractandam, neque suspensam efficaciter declaratam*, in multis tamen peccant, & quod hi præcipuè in nostra desiderant, exprimitur satis à Modestino, in h. c. l. 1. dum inquit per rem iudicatam controuersiis finem imponi; apertè ostende ns omnem appellandi, & amplius litigandi viam penitus esse præclusam, de qua re paulò infer. n. 6. ad Accurs. hic interim animaduertes definitionem hanc omnibus suis constare partibus loco generis dicit pronunciatio, nam interlocutiones (de quibus seq. cap.) pronunciationes sunt, reliqua omnia verba sunt loco differentiæ, nulli enim alii pronunciationi litem finire, controuersiisque omnibus finem imponere condemnatione, vel absolutione, nisi sententiæ diffinitiuæ competit. Præterea inuenies reliquis omnibus constare partibus, causa finali, formali, efficienti, & materia, siue, siue effectu, ibi: *finem*, materia, ibi: *controuersiarum*, instrumentali, & formali, ibi: *pronunciatione*, & ibi: *Condemnatione, vel absolutione*, efficiente, ibi: *iudicis*.

9 At definitio, *iudicis pronunciatio*, in primis enim eum, qui sententiam dicit iudicem esse oportet, id cum indubitati iuris sit ea integra tituli, D. de iurisd. omn. iud. cum multis aliis toto tit. de iudiciis, & foro comp. apud Pontificios, & late obseruatis à Roberto Maranta, de ordine iud. 4. par. dist. 8. cum seq. Gundissaluo de Paz. in praxi. 1. p. t. to. 1. temp. ex nu. 1. cum maxime ex prætoris edicto cuius sup. nu. 6. meminimus relato ab Vlpiano, in l. ait Prætor, 5. infr. hoc tit. ibi: *Cuius de ea re iurisdictio erit* (quem bene ibi explicat Donellus) & extit. C. si à non comp. iudice fuerit iu-
10 dicatum. † Dicitur autem *pronunciatio*, quia ipsa sententia pronunciatio est, l. cum prolatis. 32. infr. eodem, l. 1. §. vlt. D. ad Turpill. & inscriptis dari, & proferri debet, l. statutis, 3. iuncta auth. seq. C. de sent. ex periculo recitandis, §. curare, iuncta gl. verbo *sententiam*, Inst. de actionib. bonus text. in c. fin. hoc tit. lib. 6 vbique notat Doctores. Maranta, vbi sup. 6. p. actu. 1. nu. 57. Paz, vbi sup. 12. temp. num. 13. Vnde
11 † fluit frequés clausola in sententiis. *Assilo pronunciamos, y mandamos en estos escritos, y por ellos*, vsque adeo, quod si ab aliquo ex litigatoribus proponenda recusatio sit, & si
12 iure communi attento proponi † ante litis contestatione oporteret, l. apertissimi. 14. C. de iud. cap. cum speciali. 61. de appellat. glos. communiter recepta, in cap. pastoralis, 4. verb. *potestate*, de exceptionibus, Couarr. in pract. cap. 26. num. 2. tamen de iure Regio, & hodierna praxi, non solum post conclusionem in causa, sed etiam postquam sententia scripta & suscripta est, nisi coram, vel à Tabellione fuerit pronunciata proponi possit, Couar. d. cap. 26. num. 3. Paz, vbi sup. 10. tempo. num. 19. adeo eius, & sententiæ nomen meretur, requiritur pronunciatio.

13 Præterea etiam *pronunciatio* dicitur, quia etsi res controuersa multis modis finiri possit, vt *transactione*, l. non minorem. 20. & toto fere tit. C. de transactionib. *iureiurando*, l. 1. & 2. D. de iur. iur. litis *renunciatione*. l. postquam lit. 4. C. de pactis l. Papinianus, 21 §. fin. cum l. seq. D. de minorib. l. desistisc. 10. D. de iud. nō tamen dicitur res iudicata, id est, iudicio finita, nisi quæ finita est, iudicis pronunciatione.

14 Additur, *quæ condemnatione, vel absolutione*, vt ostendatur, sententiam eam esse non posse, quæ condemnationē, vel absolutionem non habeat, quod & expressis verbis tradit Imperator. l. 3. C. de sentent. & interloc. omn. *Præses pronunciatione non ignorat* (ait lex) *definitiuam sententiam quæ condemnationem, vel absolutionem non continet, pro iusta non haberi*, cap. ei qui. 41. §. diffinitiua. 2. q. 6. l. 2. titul. 3. lib. 2. fori. l. 2. ibi; *Quitando, ò condenando al demandado*, tit.
15 22. part. 3. quod apud Romanos † aetò fuisse in vsu videtur vt vbi vtraque parte causa perorata iudices in consilium ad pronunciandum mittebantur, tres eis darentur tabellæ, has inscriptas literas habentes. A, quæ absolutionis symbolum erat. C, quæ condemnationis (vnde literam tristem appellat Cicero in Milonianam, vt nigram Persius, satyra. 4.) & N. L. quæ cum in vrnam, hunc ciltam mittebatur, non satis, sibi de causa liquere, & de ea amplius cogniturum se esse iudex significabat, quo referuntur. l. Pomponius. 36. infr. hoc tit. l. idem Pomponius. 13. §. ex compromisso. D. de recept. arbit. vt post Asconium Pedianum. 3. act. in Verrem latissime ex bonis authoribus obseruat Brisonius, de verb. signific. lib. 1. litera A, & lib. 3. lit. C. & lib. 10. verbo liquet. & latius, lib. 5. de formulis, pag. 535. Ioann. Corasius, lib. vnic. epistolar. c. fin. Ludouicus Carondas, lib. 1. antiqui. c. 15. Franciscus Polerus, libr. 4. historiæ Fori Romani, cap. 15. & libro 5. cap. 8. Ioan. Rosinus, lib. 9. antiquit. Roman. cap. 24. simi-
16 le, quid † hodie apud nos in vsu est, ex l. 43. 44. & 48. titul. 5. *de los Presidentes, y Oydores*, lib. 2. noua Recopil. quibus dispositum est, vt supremorum tribunalium aliis, saltem tres iudices concordi sententia esse debeant, alias in iudices sequentis aulæ remittatur, qui cum prioribus ius dicāt quod si nec omnibus sententia condemnationis, vel absolutionis, aut alias per omnia concors, & conformis decernatur à tribus, in tertiam sequentem aulam adhuc remittatur, lite sine controuersia, iuxta formā eo loci traditā absoluenda.

uenda, quid enim, ideſt, niſi priſcum exoletumque, verbum illud. *Amplius*, in antiquis iudiciorum formulis ſolemne, de quo plura ſup. citati.

17 Hæc licet ſummo iure procederent, & adhuc hodie admittenda exiſtimet, Accurſ. hic verb. *Abſolutione*, vt præciſim bis verbis condemnationis, vel abſolutionis in ſententijs iudices vti debeant, poſtquam tamen ferendarum per tabulas ſententiarum modus ab aula receſſit, & formularum obſeruatio, tam in ſententijs, quam in actionibus abolita eſt (quas merito irridebat Cicero, in oratione pro Milone) parum refert, quibus verbis ſententiam proferat iudex, dummodo apertè, & clarè pronunciet, & rei, de qua agitur finẽ imponat, reumque, ſiue directo, ſiue in conſequentiam abſoluat, vel condemnet, l. in ſumma (alias incipit In ſententijs, 59.) in pr. & in §. 1. inſt. hoc tit. & colligitur ex l. penul. & vltim. C. de ſentent. quæ ſine certa quant. l. ſi Prætor. 75. D. de iud. l. quid tamen, 25. §. ſi arbiter, D. de arbit. l. 1. §. 1. D. ad Turpill. l. proxime, 3. D. de his, quæ in teſtamen. delent. l. ob hæc, 20. D. de his qui not. infam. & ex alijs veteribus concipiendarum ſententiarum formulis, quas ex bonis authoribus congerit Briſonius, lib. 2. ſelectarum, c. 2. & lib. 5. de for-
18 mulis, pag. 551. & ſequentibus, & pag. 558. quod † noſtro quoque Hiſpano iure aperte deciſum eſt, l. 5. ibi; *O otras palabras guiſadas qualet entendiere que conuiene à la demanda que fue pueſta*, & l. 15. ibi: *Ca eſtas palabras, o otras ſemejantes dellas, deuen ſer pueſtas en todo juyzio afinado*, tit. 22. par. 3. quod licet ſub dubio relinquat Accurſ. hic, ſecure tamen docet, in d. l. Præſes, 3. & in d. l. quid tamen, & tenet Bart. Albet. Angel. Alexand. Imola, cum Duareno, Hugo Donell. hic, Ferrara, in practica, in forma ſententiæ diffinitiuæ, gloſ. 1. num. 4. Maranta, d. 6. part. actu. 1. numer. 122. Sarmiento omnino videndus, libro 1. ſelect. cap. 13. numero 3. Bantius, de nullitatibus, tit. de nullitatibus, ex defectu proceſſus, numero 92. ea enim quæ in conſequentiam veniunt, ſententiæ ineſſe creduntur, notat præter ſupra relatos Baldus, in l. pen. D. de his qui ſunt ſui. Oſſaſens, deciſione Pedemontana. 64. numero 3. & in eleganti ſpecie Bart. in l. & ex diuerſo. §. 1. D. de rei vind. & in alia non minus eleganti Aretin. in l. 1. D. de curat. furioſo, & in l. is cui bonis. D. de verborum obligat.

19 Ait rurſus definitio, *controuerſijs finem imponit*, is. n. rei iudicatæ finis eſt, vt lites ſopiantur, l. 4. §. ait Prætor. infr. hoc tit. cap. 2. eatr. eodem, cum alijs à nobis adductis. §. 1. num. 1. & 2. Hinc eſt recte Modeſtinum in noſtra l. 1. controuerſiarum, non controuerſiæ, dixiſſe. Ergo ſi in re, ſiue lite, de qua iudicio agitur plures ſint controuerſiæ, ideſt, de pluribus rebus quæratur (quod frequenter euenit in vniuerſalibus, ſiue generalibus iudicijs, vt puta petitionis hæreditatis familiæ erciſcundæ, communi diuidundo, finium regundorum, actionis pro ſocio, tutelæ, negotiorum geſtorum, dotis) niſi iudex pronunciauerit de omnibus, nihil egit, ne in his quidem, in quibus pronunciauit. Quoniam in vno eodemque iudicio, non poteſt res iudicata, in partem valere, in partem non valere, l. dicere, 23. §. 1. D. de arb. l. in hoc iudicio, 28. D. fam. erciſc. & iudex, dum pronunciat, eo animo id facit, vt per hoc velit liti finem imponi, & litigatores ab omni controuerſia diſcedere, tex. hic, cum ſup. allegatis, d. l. dicere, in princ. l. 2. ad fin. tit. 22. par. 3. & ita conſtitutum eſt, vt cauſa, quæ in rem iudicatam tranſierit, amplius retractari nequeat, quin potius exceptio rei iudicatæ obſtet agenti, quæ litis finitæ appellantur, & eum à iudiciorum limine repellit.

20 Ex quibus Acc. gloſ. 1. hic, exiſtimabat, etiam interim, dum à ſententia poteſt appellari, *rem iudicatam*, dici, habito reſpectu ad mentem iudicantis, qui quantum in ipſo eſt, negotium per ſententiam finiri cupit, vt multis in eam opinionem adductis, quæ ſic accipi debent Accurſ. oſtendere conatur; ſed vt iam ſup. num. 8. adnotauimus, alia legis noſtræ mens eſt, eſtque longe verius eam hic à Modeſtino ſententiam definitam, quæ eum controuerſijs omnibus finem imponat, nullam iam timet prouocationem, quod belliſſime ab Vlpiano adnotatum eſt, in l. eleganter, 23. §. ſi poſt rem, ibi; *Tunc enim reſcriptis locum eſſe credendum eſt, cũ de ſententia indubitata, quę nullo remedio attentari poteſt, tra ſigitur*, D. de cond indeb. Impp. in l. executorem, 8. C. de execut. rei iud. notat gloſ. verb. innouata, in c. non ſolum, de appellat. lib. 6. quam ſequuntur, & communem appellant Iaſo, hic, num. 8. Ripa 6. Duaren. circa fin. Abb. & Felin. in rubr. eatr. hoc tit. num. 1. & plures alii, quos refert Couarr. lib. ſing. practicarum, cap. 15. num. 3. Caſiadorus, deciſ. 8. de reſcriptis, num. 3. Idque eſt, quod Pontifices, in cap. communiter, 13. & in cap. quoad conſultationem, 15. extr. hoc tit. & in cap. 1. §. fin. de except. lib. 6. & in cap. cum dilectus, 32. in fin. de electione, & in cap. paſtoralis, 28. §. præterea, de officio delegati, multiſque alijs in locis dicunt, *ſententiã*, elapſo tempore ad appellandum, tranſire in rem iudicatam. Quo loquendi modo communiter omnes Doctores vtuntur, iuxta eumque exiſtimant accipiendum Martianum, I. C. in l. ſi fundus, 16. §. ſi plures, D. de pignor. ibi; *Semel enim cauſa tranſire videtur ad condemnationem*, cuius tamen aliam mentem fuiſſe, ex his, quæ ibi tradit Fulgoſius manifeſte deprehendes.

21 Denique ex eiſdem illis huius definitionis verbis *controuerſijs finem imponit*, & ex illis, d. l. 4. §. ait Prætor, ibi; *Quod noluerit Prætor obligationem ex obligationibus fieri*, infra hoc tit. & quia iniquum eſſet, ex litis optimæ materia nouas lites oriri, conſtat ſententiam certam eſſe debere, nullamque continere ambiguitatem, quæ non poſſit ex actis proceſſus, & ex his, quæ in eo probata, vel deducta ſunt colligi, & declarari, ita docet I. C. in d. l. in ſumma (ſiue in ſententiis,) 59. infr. hoc tit. d. l. quid tamen, 55. § ſi arbiter, item in d. l. Præſes, 27. in fin. infr. eodem, ibi; *Si in ſent entia certa quantitas continetur nihil proponi, cur iud cati agi non poſſit*, notant omnes. in l. ſi quis ad exhibẽdum, inf. de except. rei iud. Aymon Crauetta, de antiquit. temporum. 4. part. in princ. num. 67. & conſil. 79. nu. 4. volum. 1. Ioachim Minſingerus ſingular. obſeruat. centuria. 4. capitul. final. ſunt
22 enim acta † tanquam vehiculum ad ſententiam, vt inquit Bart. per text. ibi, in l. 3. C. de ſentent. quæ ſine certa quantit. Matheſilanus, in leg. cum iudex, qui ſe ad ea, quæ in actis petita probata, vel comprehenſa ſunt remittit, ſatis certam ſententiam proferre videtur, arg. l. certum. 6. D. ſi cert. petat. & eorum, quę in terminis poſt alios notat Maranta, dict. 6. part. actu. 1. nu. 24. plenius Sebaſtianus Bantius, de nullitatibus, tit. de nullitate ex defectu proceſſus, num. 129. Bernardus Diaz, & eius additionator, reg. 669.

23 Quod tamen ſic intelligendum eſt, ſi quæ in actis contenta, probatave ſunt, ita per ſe pateant, & regulis iuris conueniant, vt nullam aliam litem, aliamve ſententiam ad ſui declarationem expoſtulent: alioqui id eſſet, non tam litem finire, quam litem ex litibus facere, contra regulam noſtri tex. & d. §. ait Prætor, & l. terminato, 4. C. de fructib. & lit.
24 expenſis. Ergo † cauendum eſt à Bar. in l. ait prætor. 5. §. 1. infr. eod. exiſtimante valere ſententiam in qua iudex reum, ita condemnat, *ſi probatum fuerit illum quantitatem petitam debere*: etenim licet ſe iudex ad ea, quæ petita ſunt in libello, vel probata in actis, referre poſſit, quia petitionis certa, & liquida definitio facile ex illis colligi poteſt, vt in d. l. in ſententiis, & d. §. ſi arbiter ſub dubio tamen, vtrum probatum ſit, necne; pronunciare nequit, cum id demum ſit; quod iudex æſtimare debet, cuius arbitrio, & religioni cõmittitur, quanta fides teſtibus ſit adhibenda, l. 3. verſ. io magis, D. de teſtibus, cuius argumento ab hac opinione Bartoli receſſerunt Duar. & Donel. in d. §. 1. Sarmiento, d. l. 1. c. 13. Euerardus Broncorſt. lib. antinom. cent. 4. c. 57. quibus accedit reg. l. 1. §. viduum, D. quando appel. ſit. & gloſſæ doctrina, in l. a Diuo Pio. §. in venditione, verbo, *capiantur*, inf. quippe ſententiam ſub conditione ferri non poſſe exornant Eduardus Caldeira, lib. 3. var. c. 6. Gail. de pace publica, libr. 2. c. 4. Bantius, ſup. nu. 107.

De interlocutionibus, & an, & quando, & quæ sententia possit ab eodem iudice mutari, & interpretatione secundæ partis rubricæ, & leg. quod iussit, 14. l. Paulus, 42. l. act. 45. l. actorum, 46. l. Iudex postea quam, 55. l. cum quærebatur, 62. D. de re iudicata, §. 3.

S V M M A R I A.

1 *Interloqui, quid significet in causis, & iudicijs.*
2 *Interdicta vnde dicta, & quid significent.*
3 *Interlocutoriæ sententiæ definitio multipliciter traditur, & iterum nu. 26.*
4 *Interlocutoria sententia, à diffinitiua multum differt.*
5 *Sententiæ nomen simpliciter prolatum ad diffinitiuam refertur.*
6 *Sententia diffinitiua, nec reuocari, emendari, corrigi, nec eodem die ab eodem iudice potest, quod & in criminalibus causis admittendum est, num. 7. & ratio, nu. 9.*
8 *Sententia diffinitiua, licet nec in criminalibus possit ab eodem iudice reuocari, bene tamen, potest eius executio suspendi.*
10 *Sententia diffinitiua à Principe dicta, quando executioni mandanda, & quare ab eo reuocari potest.*
11 *Sententiam diffinitiuam, licet mutare iudex non possit, quæ tamen ei desunt explicare quomodo, & qua ratione possit.*
12 *Expensarum condemnatio suppleri ab eodem iudice eodem die pronunciationis potest.*
13 *Expensarum taxatio regulariter iudicis arbitrio relinquitur.*
14 *Sententia si nulla dicatur poterat ab eodem iudice, qui eam tulit, de nullitate agnosci, olim perpetuo, hodie intra sexaginta dies, nu. 15.*
16 *Nullitatum sententiarum plures casus remissiuè.*
17 *Sententia interlocutoria potest ab eodem iudice emendari, & corrigi, cuius rei duæ commendantur rationes, & adducuntur exempla, nu. 16.*
20 *Interlocutoria sententia, qua iudicis iurisdictionem extinguit (veluti si se non iudicem pronunciaret) reuocari nõ potest, vnde ab ea rectè appellatur, nu. 24.*
21 *Cap. cum cessante 60. de appellationibus explicatur, & nu. seqq.*
24 *Appellari ab interlocutoria quando possit.*
25 *L. q. tit. 5. lib. 4. nouæ Recopilat. controuersiam vocata.*
27 *Interlocutoria sententia, an pluries possit reuocari, iudicis arbitrio relinquitur.*
Interlocutoria potest reuocari, etsi iam fuerit executioni mandata.

1 HIsce verbis inscribitur titulus 45. lib. 7. Codicis de sententijs, & interlocutionibus omnium iudicum, & cũ interloqui sit interim, dum de re principaliter agitur, loqui, & dicere, quæ ad causam promouendam pertinent, quo iudicium ad finem propositum perducatur, vt hic Donellus, & in l. 1. hoc tit. Duarenus obseruant, & probant l. post sen-
2 tentiam, 9. d. tit. 45. quemadmodum † & interdicta, ita appellantur, quia prætor per ea aliquid iubet, vel vetat, non perpetuo, sed ad tempus donec pleniori iudicio, de iure petitorij quæratur, quasi interim dicta, vt alijs selectis notationibus obseruat D. Isidorus lib. 5. etymolog. c. 25. & insinuat Cicero. lib. 2. ad Herenn. Iulius Paulus, lib. 5. sentent.
3 tit. de interdictis, Alciatus, lib. 3. parerg. cap. 15. rectè † hoc interlocutionis, verbo, eam sententiam significari putant Interpretes, quæ inter medium, & finem causæ principalis profertur, vt constat ex glos. in Clem. vn. verbo, *Diffinitiua*, de sequestr. possess. Abbat num. 6. Anani, & Felino, numero 2. in rubr. extra hoc tit. Iasone hic, num. 2. Ripa, num. 16. Eduard. Caldeyra, lib. 2. variar. cap. 6. nu. 2. Quæ definitio si tibi non placeat, propter argumenta quibus eam conuincit Alex. hic, numero 7. Rebuffus in hac l. quod iussit, num. 81. & 82. sic poteris, cum eodem eam definire, vt sit interlocutio pronunciatio iudicis facta ad alicuius articuli expeditionem. Vel cum Accurs. in auth. de litigiosis, §. ad excludendos, verbo, *interlocutionibus*, & Aretino, in tit. de sententia, vt sit sententia, per quam incidens dubium à iudice directo terminatur: ad quas definitiones reduci possunt aliæ, quæ à Cuiac. & Vvesemb. hic traduntur à Duareno, in l. 1. hoc tit. Brissonio, lib. 11. de verb. sign. verb. interlocutio.
4 Ex quibus constat sententiam interlocutoriam sui natura finem principali controuersiæ non imponere, aliamque post se expectare. Vnde licet iudicis pronunciationem contineat, ac proinde sententia sit circa illum articulum, de quo statuit, à sententia tamen separatur, vt constat ex hac Rub. & dict. tit. 45. iuncta vulgari doctrina, quæ habet copulam & regulariter inter diuersa constitui solere, de qua latè per Albericum in dictionar. verb. & Bar. & Ias. in l. 1. nu. 2. D. de iustit. & iur. & ex Accurs. opinione, in leg. 4. §. biduum, D. quando appell. sit, & in hac, l. quod iussit, qui rectissime do-
5 cet, sententiæ † nomen simpliciter prolatum per excellentiam ad diffinitiuam referri, quod sequitur glos. in cap. cum olim, 34. verb. *sententiam*, de testibus, Alex. Rebuf. & alij, in hoc, l. quod iussit, Ang. in consil. 114. Maranta, de ord. iud. 3. par. 6. par. num. 3. Donel. hic, latè Bernardus Diaz, & eius additionator Salzedo, regul. 602. & exceptionum exemplo firmari potest, quarum quæ dilatoriæ sunt, & post litem contestatam opponi possunt propriè exceptiones appellantur, vt late ostendit Iaso, in l. 4. §. Cato. in 3. Bartoli oppositione, D. de verbor. quem refert, & sequitur Padilla, numer. fin. in l. 1. C. de iur. & fact. ign. quæ omnia memoriæ commendari oportet, propter statuta, quæ à sententijs appellari prohibent, vel de sententijs, aliquid statui iubent, vt solum de diffinitiuis intelligantur, vt rectè Iaso hic resoluit, nu. 10.
6 Infertur deinde ex superioribus, & ex diffinitione sententiæ diffinitiuæ notatis, sup. §. 2. ex num. 5. Quod cum iudex, vbi definitiuam sententiam profert, eo animo esse debeat, vt quantum in se sit controuersijs finem imponat; statim atque illam protulerit, iudicium quoad eum finietur, & adeo officio functus erit, vt neque reuocandæ, vel corrigendæ sententiæ facultatem habeat, etiam si male iudicauerit, & eodem die iterum iudicare velit, vt in iudicibus ordinarijs, datis, & compromissarijs expresse dispositũ est, in d. l. quod iussit, in l. Paulus, in l. iudex, in l. cum quærebatur, hoc tit. in d. l. diecte, 25. D. de arbitr. in l. 2. C. sententiam rescindi non posse.
7 Et ad pronunciationem, quæ in causis criminalibus sit porrigitur, l. diui fratres, 27. in l. moris, 9. §. sed enim, D. de pœnis, in l. 1. §. vlt. D. de quæstionibus, in d. l. acta, 45. §. 1. hoc
8 tit. Nisi † quod in his, propter imminens periculum, licet iudex rei innocentia comperta remittere pœnam non possit, differre tamen, & suspendere poterit, quousque Princeps consulatur, vt ex eisdem iuribus constat, & tradit ab Hippolyto singul. 338. & in l. 1. num. 14. C. de raptu virgin. num. Decio in cap. iurauerit, nu. 4. de appellat. Cassaneo, in consuetudinibus Burgundiæ Rub. 1. §. 5. versic. *En la grace*, num. 12. Couar. in 4. §. vlt. num. 15. Anton. Gomez, lib. 3. variar. cap. 13. num. 56.
9 Quæ iuris regula illa ratione subsistit, quæ traditur, in d. l. iudex, 55. hoc tit. nempè eum, qui semel sententiam dixit amplius iudicem non manere, ac proinde sententiam mutare non posse, sententiæ namque à iudicibus (vt constat ex definitione, sup. §. 2. num. 8.) non verò à priuatis feruntur, quibus impune non pareri responsum est, in l. fin. D. de iurisd. omn. iud. & in l. 3. C. eod. quod respiciens Seneca, lib. 7. c. 8. *iudex*, inquit, *quam tam de reo tabellam re vocare non potest*, & Apuleius, lib. 1. floridorum *Proconsulis tabella* inquit, *Sententia est, quæ semel lecta, nec augeri litera vna, nec minui potest*, & D. Augustinus de fato. *Iudicibus*, inquit, *statutum est ne liceat in reum datam sententiam reuocare.*
10 Vnde eleganter Cuiacius lib. 10. obseruat. cap. 32. differentiæ rationem deducit, inter sententias aduersus delinquentes latas à Principe, vel à iudice. Illæ namque non nisi post trigesimum diem executioni mandandæ sunt: l. si

l. si vindicat si.20. C. de pœnis, cap. cum apud Thessalonicam 11 q. 3. Hæ vero sine mora exequi debent, l. quis forte. 6. D. de pœnis, l. cum reis. 18. C. eodem, l. penult. C. de custod. reor. cum alijs traditis à Bernardo Diaz, regul. 663. ea nimirum ratione, quia Princeps suis pœnam suam sententia dictam reuocare potest, & adhibita modica dilatione sæpe flecti solet, at vero iudices frustra differunt pœnam sua sententia dictam, quia nec mutare, aut reuocare eam vllo modo possunt, vt ex superioribus constat.

11 Verum quamuis reuocare semel sententiam latam iudex non possit, quæ tamen sententiæ desunt, cum ei accessoria, vel consequentia esse viderentur, recte eodem die supplere, & declarare potest, dict. l. Paulus. 42. cap. in literis. 9. cap. venerabili. 37. de officio delegat. exornat Bernard. Di. 2. reg. 367. & 374. Matienço, in l. 9. titul. 4. glos. 4. num. 1. lib. 5. nouæ Recop. Ioann. Gratian. regul. 421. num. 1. Andræas Gail lib. 2. pract. obseruat. cap. 1. num. 6. nihil enim noui eo casu iudex statuit, sed quod vi, & potestate prioris sententiæ continebat magis exprimit, & declarat, vt recte Donellus in d. l. Paulus considerat. Addo certi iuris esse eum, qui aliquid exprimit, & declarat, nouum actum nequaquam facere, vt ego vltra Donellum singulariter colligo, ex l. hæredes palã. 21. D. de testam. ibi: *nihil enim nunc dat, sed datum significat*, & ex l. adeo. 7. §. cum quis, in fin. D. de acqui. rer. domin. ibi: *Qui excutit speciem non nouam speciem facit, sed eam quæ est detegit*, & ex capit. 3. extra de dilationibus, cap. cum tit. 5. de vsuris, cum aliis, quæ vltra scribentes in his iuribus notat Fulgos. consil. 148. in fin. Bertachin. & eius additionator in repertorio, verb. *declaratio*.

12 Quo fit, vt si nullam expressarum mentionem in sententia fecit iudex, vel reo ad restitutionem condemnato de fructibus nihil expresserit, possit eandem die id, quasi litæ sententiæ colectarium exprimere, & declarare, docet glos. in d. l. Paulus, verb. circa. Et ad interpretationem, l. termino 4. C. de fruct. & lit. expens. l. & ex diuers. 35. §. 1. D. de rei vindic. l. cum quem temere. 79. D. de iud. l. properandũ, 13. §. sin autem. C. eod. tit. obseruant post antiquiores Duarenus Zasius, & Donellus, ibidem, quamuis expensarum

13 taxatio (quę regulariter iudicis arbitrio † relinquitur, vt tradit Menoch. casu 154. & 177. Andr. Gail. lib. 1. pract. obseruat. cap. 151. & relati à Gundisaluo de Paz, in praxi. 1. tom. fol. 3. & fol. 82. & Zenedo, in collectaneis ad decretales, cap. 60) possit à iudice quandocumque, etiam post diem latæ sententiæ fieri, vt idem etiam authores obseruant.

14 Quinimo, & quod plus est, si sententia semel à iudice lata ob aliquem iuris, processusvè defectum, nulla esse dicatur ipse iudex, qui eam tulit de nullitate cognoscere, & eam retractare, pronunciareque iterum potest, dummodo ordinarius sit. Nam in delegatis (ab alijs præterquam à Principe, qui ordinarijs æquiparantur) sententia etiam nolliter lata eorum iurisdictionem expirare receptum est. Vt per text. in l. à iudice. 5. C. de iudic. in l. 4. C. de accusat. in l. 4. & in l. si Præses. 6. C. quomodo, & quando iudic. in l. 1. C. de sent. & interl. in cap. fraternitatis. 6. de frigid. & malef. in cap. 2. de purgat. canonica, in cap. cum venerabilibus, 7. post princ. de sententia excommun. lib. 6. in l. 2. tit. 26. part. 3. tenet communis Doctorum schola, quam sequitor Duarenus in l. quod iussit Didac. Castillo, in l. 3. § 5. Taor. nu. 5. & in l. 1. verbo, *casamos*, in fin. Gracianus, dict. reg. 421. num. 9. Paz, in praxi. 1. tom. fol 83. & omnium optime Bantius, dict. tract. de nullitatibus, tit. coram quo nullitas proponi possit, num. 7. cum multis sequentibus, & And. Gail. d. lib. 1. obseruat. 127.

15 Qua tamen in re illud meminisse iuuabit, quod etsi posset olim, vel coram eodem, vel coram superiori iudice nullitas aduersus sententiam perpetuò opponi. l. 1. C. quando prouo. non est necesse, l. expressim. 19. vbi notauit Bart. D. de appellat. l. 4. l. 6. tit. 26. par. 3. hodie tamen iure nouiori intra sexaginta dies opponi debet, l. 2. tit. 17. lib. 4. nouæ Recopilat. Vbi rem latissimo sermone prosequitur Alphonsus Azeuedo, plura ante eum in proposito Alexand. consil. 103. vol. 5. Didacus Perez, 1. tom. colum. 1275. Couarruuias in pract. c. 25. per tot. Aranda, in declaratione l. 4. & 5. nu. 25. tit. *de las excepciones*, lib. 3. ord. & de primo, & secundo decreto, nu. 16. & de exequend. mandatis, 2. par. c. 23. num. 3. Paz, in praxi, 1. tom. 2. par. 12. tempore, ex num. 5. Hieronym. Portoles, in additionibus ad Molinum, 3. par. 5. nullitas, Ioseph. Mascard. de probation. 2. volum. conclu. 114. Bouadilla, in sua Politica, lib. 5. c. 25. num. 114 siue de nullitate agatur per viam actionis, siue per viam exceptionis, vt resoluit Couarruuias d. c. 25. num. 4. Ioann. Gutiertez, libro 1. practicarum quæstionum, c. 96. ex num. 1. qui ex alijs ea ... l. 2. tit. 17. lib. 4. nouæ Recopilat limitat in nullitatibus notorijs ex actis processus ex defectu citationis, & iurisdictionis, aut si lapsis, 60. diebus exceptio nullitatis esset opposita, & contra eam nihil, ex d. l. 2. allegatum, eum videbis.

16 Plures autem casus † in quibus sententia nulla est, præter Sebastianum Bantium, qui integrum de nullitatibus sententiarum libellum scripsit, congerit Præpositus, in c. dilecto, de appellat. Ferrara, in practica, verbo, *nullitas*, Monterroso, in practica, tract. 2. fol. 13 qua in re illud non est prætermittendum tempus concessum ad appellandum, non currere interim, dum de nullitate agitur, vt ex alijs præcitato loco resoluit Paz.

17 Infertur tertio, ex eisdem illis rei iudicatæ, & interlocutionis definitionibus, nobilissima inter vtramque differẽtia. Quod etsi diffinitiua semel lata amplius non possit reuocari, vt iate sup. ostendimus, interlocutoria tamen possit, ex nostra hac, l. quod iussit, l. si quis, cum procuratorio, 31. §. fin. D. de procuratoribus, l. quamuis, 9. D. de rebus eorum, vl. si opus, 16. D. de oper. noui nunciat. l. 1. in fin. l. Valerianus, 10. (alias si Præses,) D. de præt. stipulat. cap. cum cessante, 60. de appellat. c. dilecto, 34. de præbend. c. sacro. 48. de sent. excommunic. c. ex parte, 13. de verborum signific. l. 2. titul. 22. par. 5. ordinatione Lusitanorum lib. 3. tit. 14. Cuius rei

18 duplex ab interpretibus redditur ratio. Altera † maiori cum deliberatione sententiam diffinitiuam proferri, ideoque non posse reuocari, fert enim illam iudex causa cognita, quæ res facit, vt suspectum esse debeat, quidquid postea constituerit, interlocutionem verò ideo posse reuocari, quia id vtilitas exposcit, vt eius correctio, & mutatio permittatur iudici: crebrę enim sunt huiusmodi interlocutiones in quacunque lite, & celeriter, ac sine magna deliberatione à iudicibus expediuntur: & plerumque in magno tumultu, & strepitu. Adde, quod nec quicquam illorum iubetur, aut vetatur per quod ab omni lite discedatur, sed quia id pro tempore, & ex re nata, putatur ad vtilitatem, & commoditatem iudicij, aut ad litis sum instructionem pertinere, quam rationem etsi non sic expressam insinuauit Abbas, in dict. c. cum cessante, & Regiæ leges, 2. & 3. tit. 22. par. 3. admittitque Duarenus, & Donellus in dicta lege quod iussit. Sequens

19 † ratio est, quam in eadem, l. quod iussit. scripsit Bart. nu. 7. Rebuffus § 2. num. 4 descendique ex sup. obseruatis, quoniam iudex diffinitiua sententia prolata functus est officio suo; non sic cum interloquitur, durat enim adhuc eius iurisdictio, recte enim Gellius, lib. 14. noct. Attic. c. vlt. *Aliter atque aliter, eadem in causa, eodemque in tempore sentire, atque interloqui videatur*, nec, cum humano.n sit labi sententiam, & interlocutionem suam mutare, vitio verti debet, eam præcipue, quam ex tempore expressit (quod est in interlocutionibus frequens,) vt iam instruimur, vt Iustiniani exemplo docemur, in auth. de nuptijs, §. 1. & in auth. vt fratrum filij, in princ. & in c. magnæ sapientiæ, 22. quæst. 4.

20 Ex qua ratione vtiliter in praxi inferes decisionem in l. quod iussit, non esse admittendam si interlocutoria sententia iudicis officium tollat, siuve iurisdictionem auferat, veluti si iudex fori exceptione, aliave declinatoria proposita se non iudicem, & in causa pronunciet, eamque alij iudici remittat, quoniam eo in casu nullius ratio, d. l. iudex, cum similibus, & iudicis pronunciatione iurisdictio finitur, quod grauiter, & docte admonuit Bar. in d. l. quod iussit, num. 6. Alexand. num. 12. Iason. num. 23. Ripa, num. 26. qui communem eam sententiam asserunt, Decius in d. c. cum cessante, n. 14.

B.r.

Bernard. Diaz regul. 667. quo sensu accipi debet text. in cap. significantibus. 38. de officio delegati, in cap. cum iudex. eod. tit. lib. 8. Quod non solum in iudice delegato, sed & in ordinario, ex communi resoluit Alex. vbi sup. nu. 27. Iaso, num. 27. Rebuf. 1. notab. numer. 105. Petr. Auendaño, tract. de secunda supplicatione, nu. 2. & cum multis Hieron. Portoles, ad Molinum. 4. part. §. sententia. n. 25. quamuis, de ord. iud. dist. 5. nu. 49. multos esse existimet casus, in quibus etsi iudex, se non iudicem esse pronunciauerit, interlocutionem suam mutare possit.

21 Verum eam resolutionem difficilem reddit, text. in d. c. cum cessante. 60. de appell. vbi iudex, siue ordinarius, siue delegatus, qui comminando, vel interloquendo protulit saniori vsus consilio interlocutionis, vel comminationis effectum reuocare potest, vlteriusque in causa procedere, licet à comminatione, vel interlocutione sit appellatum, & tamen per appellationem extinctam, aut saltim suspensam esse eius iurisdictionem nemo est, qui ignoret. l. 1. §. fin. D. ad S.C. Turpill. docent Bart. & alii, in l. tale pactum. 50. §. qui pronunciauit, vbi Oroscios, num. 26. D. de pactis. Couarr. in pract. quæst. cap. 23. num. 1.

22 Sed respondet Abb. in d. cap. cum cessante, iudicem appellationem non admisisse, quo casu iudex adhuc manet, c. cum appellationibus friuolis. 5. de appell. lib. 6. ideoq; interlocutionem, siue comminationem suam reuocare, recte potest, ex regul. h. l. quod iussit. Ea tamen interpretatio diuinationem continet ad eum text. ibi: *Non obstante si a tali comminatione, vel interlocutione, fuerit appellatum: ne processus negotij friuolis occasionibus retardetur*, ex quibus verbis eam appellationem admissam fuisse colligitur: eaq; non obstante recte posse iudicem interlocutionem suam reuocare.

Ergo dicendum est longe distare iurisdictionem esse abdicatam ipso iure, an vero per appellationem suspensam. Primo etenim in casu, cum nihil iurisdictionis penes iudicē remanserit interlocutionem suam non potest reuocare. Secundo vero, etsi iudex actu iurisdictionem non habeat, quia eam habitu retinet, & potentia, glos. verbo, *refutari*, in d. cap. cum appellationibus, Abb. in cap. nouit, de officio delegati illius iurisdictionis ratione illatum poterit grauamen auferre, cap. si à iudice. 10. de appellat. lib. 6. quomodo intelligendus est text. in dict. cap. cum cessante, iuxta decisionem Rotę. 64. & 86. de appellat. Romanum, singulari. 129. & alios quos adducit Rebuffus, in h. l. quod iussit, vbi supra, num. 106.

24 Constat itaque ex proxime dictis (vt id obiter admonuimus) maxime ex dict. c. cum cessante, à sententia interlocutoria, qua iudex se iudicem, vel non iudicem pronunciat, recte appellari. Id ea ratione, quoniam, licet regulariter ab interlocutoriis non appelletur. l. ante sententiā. 7. C. quorū appellat. non recipi. l. 2. C. de episc. aud. l. 1. §. hinc. D. de appellat. l. 2. D. de appellat. recip. l. 13. tit. 23. part. 3. l. 3. tit. 16. lib. 3. ordinam. l. 3. tit. 18. lib. 4. nouæ Recupil. hoc tamen limitatur, si interlocutoria grauamen irreparabile per diffinitiuam contineat, vel diffinitiuæ sententiæ vim habeat, qualis est hæc de qua loquimur, vt in dictis legibus Regiis decisum est, & in Sacro Cōcil. Triden. sess. 24. de reformat. capit. 20. & antea, in l. 2. §. fuit quæsitum, D. de appellat. d. l. 13. tit. 23. part. 3. Vnde à sententia torturæ appellari potest, d. l. 13. Anton. Gomez. 3. tom. cap. 13. num. 23. exornat cum multis Alphonsus de Azeuedo, in d. l. 3. nouæ Recopilationis * Et generaliter dices, sententiam interlocutoriam tūc habere vim diffinitiuæ, cum per eam, licet non definiatur causa principalis, per indirectum tamen tangitur, & aliis definitur articulus, qui ad diffinitiuam expectat, l. minta vtile. 39. D. de minoribus, Bart. ibi num. 1. gloss. in Clementina finali, de appellat. Andr. Gail. lib. 1. obseruat. cap. 130. nu. 6. Et cum ex mēte, & verbis, d. l. quod iussit, ea dicatur interlocutio, quam idem iudex contrario imperio tollere potest, vix est, vt prouisionales sententię, quæ in superioribus tribunalibus proferuntur, cum super eis bis pronuncietur, & ideo reuocari non possint, interlocutoriæ dicantur sententiæ iuxta doctrinam Decij, in d. cap. cum cessante, nu. 13. & 15. Ergo licet diffinitiuæ sententię sint, vim tamen diffinitiuæ habere dicendum est, quæ res ad plura, quæ quotidie occurrunt, conducit maxime.

25 Vnde miror. l. 4. tit. 5. lib. 4. nouæ Recopilat. quæ disponit: *Que en la sentencia que dieren los señores del Consejo, y el Presidente, y Oydores de las Audiencias, en que se pronunciaren pro juezes, ò por no juezes, no aya lugar supplicaciō, ni nullidad, ni otro remedio, ni recurso alguno*, cū ea sētētia, precipuè, qua se non iudices pronūciant, vim diffinitiuæ habeat iuxta notata sup. num. 12. supplicationem admittendā esse videbatur ex paulò ante num. 16. animaduersis, iunctis quæ in non dissimili proposito resoluit Iaso in auth. quæ supplicatio, colum. 2. C. de precibus Imp. offerre, Maranta, de ordin. iudic. 6. par. tit. de appellat. num. 14. Auendaño, tract. de secunda supplicatione, nu. 1. ad fin. quippe, quibus in casibus ab inferioribus licet appellare, in eisdem à superioribus supplicationem interponere licere. Esse tamen hunc vnum ex pluribus casibus, in quibus supplicatio non admittatur. Hispano iure animaduertit Pet. de Auendañus, vbi proxime, num. 5. (qui alios plures, similes eodem in loco, num. 6. refert) existimans eius rationem ex iudicum excellentia oriri, penes quos cum omnis iurisdict. fons sit, absurdum nimis esset eis non credi: cum etiam vt celerius expediantur lites, ne in his, quæ principalem causæ decisionem non concernunt, mora fiat; quam rationem probat Alphons. de Azeuedo, in dict. l. 3. vereor tamen, an concludens sit, sed iam ex diuerticulo ad viam redeamus.

26 Ergo regulariter, quod iudex iussit, veluit ve, contrario imperio tollere, aut remittere poterit: veluti cum iubet opus nouum nunciare, d. l. si opus, cum iubet cauere damni infecti nomine, dict. l. 1. in fin. d. l. Valerianus, iubet prædia minoris venundari, dict. l. quamuis, & quæcunque alia, quæ in iudicio ad causæ pręparationem pertinent, & vt aut melius, aut citius transigatur, veluti cum iubet aliquod instrumentum edi litigatori ad esse idibus, aut certo loco: tot testes produci: & generaliter, si aliquid iusserit, aut vetuerit ad eam rem, de qua agitur, quod postea compererit, aut ad rem non pertinere, aut progressum litis, siue causæ impedire ad eius officium, id continuo mutare, ne quod ex vsu litigatorum constitutum erat, id contra eius consilium in eorum perniciem controuertatur contra. l. nulla. 25. D. de legibus. l. quod fauore. 6. C. eodem.

27 Cum autem quoties mutari, aut reuocari interlocutio possit, nullo iure certo definitum sit: id iudicis arbitrio relinquitur, ex reg. l. 1. ad fin. D. de iure delib. exornata à nobis in disputatione de mora, nu. 102. ita tamen, vt nimia variatio, & inconstantia videtur: quod idem & in tempore definitum est. Quia hæc quæ in sola æquitate, & vtilitate posita sunt definiri in vniuersum non possunt, l. de accessionibus. 14. D. de diuers. & tempor. præscript. l. omnis definitio. 203. D. de regul. iur. iunctis à nobis traditis, d. disputatione de mora, nu. 20. Et ita tenendum est. Quamuis sententiam interlocutoriam bis confirmatam ab eodem non posse iudice reuocari doceat Bart. in d. l. quod iussit, nu. 17. Iaso. nu. 20. Alex. in l. quidquid adstringendæ, nu. 9. D. de verb. Felinus, Francus, Rebuff. Salicet, Hippolytus, Tiraquelus, & alii quos nominatim recenset Hieronymus Portoles in additionibus ad Molinum. 4. part. §. sententia, num. 24. Ioann. Garcia, reg. 459 multa enim accidere possunt propter quæ iudicis variatio, aut laudetur, aut notetur, igitur eius religioni relinquendum est.

28 Manet itaque ex superioribus, quod etsi controuertatur, quæ sit interlocutoria sententia, ex iuribus tamen, & exēplis relatis, & aliis, quæ in præfationibus, ad dict. l. quod iussi, ex num. 83. Rebuf. adducit fit, quamcunque pronunciationem ante sententiam interlocutionem esse, recteq; posse mutari.

Quod verum intelligas velim, siue interlocutoria iam fuerit executioni mandata, siue non, etsi sint, qui putent, cā iam executioni mandatam non posse reuocari, inter quos Bart. vbi sup. num. 16. Iaso. nu. 32. Ripa, num. 33. & alij ibidem relati a Rebuff. 1. notabili, num. 52. Ferrata, in practica, in forma sententię interlocutoriæ, nu. 4. Felinus, in cap.

qualiter,

qualiter,& quando col.2. de accusat. idem Bart. & Cumanus,num.3.in l.1.§.fin.Vbi & Accurſ.docet gloſ.magna.D. de Præt.ſtipulat.Zabarella,in Clem.fin.oppoi.3. de appellat.Ioan.Gracian.reg.420.num.4.& 7.Hieronim.Porioles, in additionibus ad Molinum.4.part.§.ſententia, numer.28. longe tamen falluntur: quoniam cum hoc caſu iudicis interloquentis maneat iuriſdictio, interlocutionem reuocari poſſe dicendum eſt,quod & probat,dict.l.ſi opus, & dict.l. Valerianus, quibus qui contrarium defendunt non ſatisfaciunt.

De effectu ſententiarum, & interpretatione poſterioris partis rubricæ.D.de re iudicata.§.4.

SVMMARIA.

1 *Sententia tranſit in rem iudicatam elapſo tempore ad appellandum,aliquibus exceptis in caſibus,rem.ſiue, num. 3.relatis.*
2 *Appellatio intra quod tempus nunc iure proponenda.*
3 *Sententia ſemper iuſta præſumitur, & legitimè eſſe proceſſum.*
4 *Sententia regulariter inter litigatores tantum, non inter alios ius facit.*
5 *Sententia,& exceptionem litis finitæ, & iudicati actionẽ producit.*
6 *Sententia,an dominium transferatur controuerſa inter noſtros quæſtio.*
7 *Sententia dominium transfert, quibus concurrentibus, ex Accurſij opinione communiter recepta.*
8 *Iudicis factum,factum partis exiſtimatur.*
9 *Sententia dominium non transfert,ex alia Accurſij opinione communiter recepta.*
10 *Dominium ſuum errans non admittit.*
11 *Sententia,an dominium transferatur, diſcrimen conſtituendum inter vniuerſalia,& particularia iudicia, & communi.*
12 *Sententia, an dominium transferatur, exponitur, & numer.ſeq.*
13 *Sententia in iudicijs duplicibus familiæ erciſcundæ, communi diuidundo,finium regundorum, dominium adiudicatione transfert.*
14 *L.ergo.30.§.alluuio. D. de acq.rer. dom.elegans animaduerſio.*
15 *Sententia in incorporalibus dominium transfert, & quaſi poſſeſſionem.*
16 *Sententia in actione reali pro actore dicta, quare dominiũ non transferat.*
17 *Iudicia contractibus aſſimilantur.*
18 *Cap.propoſuit.4.de conceſſ.præbenda.*
19 *L.habere licere.52. D.de euictionibus.*
20 *Sententia in ſecunda decreto, quando & quomodo transferat dominium.*
21 *Sententia in iuribus incorporalibus, quæ corporalibus cohærent,quando dominium transferat.*
22 *Sententia in actione reali,ſi actor dominus erat, & pro eo dicitur dominium, non transfert, ſed actorem dominum eſſe declarat, & quid ſi dominus non erat, ſeqq.num.*
23 *Sententia præſumptionem iuris, & de iure producit.*
24 *Sententia in actione reali, quando condemnatus dominus non erat,quem habeat effectum.*
25 *Sententia in actione reali ſi pro reo dicatur, quando dominium transferat,& nu.ſeq.*
26 *Sententia in actionibus perſonalibus transfert dominium, eleganti rei diſtinctione adhibita.*
27 *Sententia arbitrorum dominium transfert.*
28 *Interlocutoria ſententia dominium non transfert.*
29 *Sententia antequam exequatur, an condemnatum dominio, & iure ſtatim priuet.*
30 *Sententia priuationis beneficiorum non efficit quominus, quis de illis diſponere per reſignationem poſſit, & declaratur,num.r.32.*
Sententia in cauſis criminalibus, in quibus bonorum amiſſio indicta eſt, priuat condemnatum.

1 PRæcipuus ſententiarum effectus, ex quo, & plures alij
naſcuntur, inſinuatur à Modeſtino,in l.1. hoc tit. dum
ait, *ſententijs controuerſijs finem imponi*, quo bono maxime
Reipublicæ ſaluti conſulitur,de qua re late ſup.§.1. &
2. ſed id ita demum procedit, ſi poſt conſtitutum tempus
ad appellandum tranſierit ſententia in rem iudicatam. Id
2 † antiquiori iure ciuili bidui, aut tridui metis circunſcribebatur,l.1.§. biduum. D.quando appell. ſit; poſt modum,
decem dierum conſtitutum fuit,auth.hodie.C.de appellat.
cap.ſignificauerunt.36.de teſtibus, cap. quo ad conſultationem,15.de re iud.l.22.tit.23.part.3. And. Gaill. libro 1.
pract.cap.139. & nouiori tandem iure ad quinque dierum
terminum eſt redactum l.1.tit.18. lib.4. nouæ Recopil. diximus ſuperiori anno,tract.de appellat.§.10.
3 Quo elapſo, non poteſt ob inſtrumenta recenter inuenta,aliasve probationes retractari, l. ſi patronus. 12. D. de
bon.libert.l.ſub prætextu.19 C.de tranſaction.l.ſub ſpecie,
4.D.de re iud. aliquibus exceptis caſibus, quorum ibi meminit gloſſ.verbo,*graue*,latius Maranta,de ord.iud.6. part.
actu.1 circa,*deciſoria iudicij*, ex num.130.qui viginti quatuor caſus congeſſit, in quibus non tranſit in rem iudicatam. Et ſi igitur iniuſta ſit ſententia, non tamen eſt nulla,
pro eaque ſemper præſumitur, l.res iudicata. 207. D. reg.
iur. Semperque, maxime ſi ſit antiqua, quod ſit iuſta, Bald.
in cap.1.de milite vaſſallo,qui contumax eſt,num. 11. Innoc.& Hoſtienſ.in c. in præſentia, de renunciatione, quia
creditur legitime eſſe proceſſum, capit. ſicut. 16. in fin. de
re iudic.& ex a ijs cauſis iudicem animum ſuum ſoformaſſe,cap.cum ad ſedem.15.de reſtitutione ſpoliat.gloſſ.fin. in
cap.quoniam contra falſam, vbi Lanfrancus, in principio,
num.22.de probationibus, Decius, in l. quod quis, num.7.
D. de regul.iur.
4 Sententia quoque ius facit inter litigatores,l.ingenuum,
25 D.de ſtat.hom.tot.tit.C.de re iud.l.19.tit.22.part.3 Pinelus,in l.1.3.part.num.50. C.de bon.mat. nam regulariter
alijs contra quos non eſt firmatus proceſſus, non præiudicat.l.ſæpe,63 infr.h.t.tot.tit. C.quibus res iud.non nocet,l.
20.tit.22.part.3. Bald.in l.2. in fin. C. de ſeruitutibus & latius inf.dicemus. Vocè ſtricti iuris vocat Alex. conſil. 48.
num.6. vol.6.
5 Et ex ea non modo is, qui obtinuit exceptionem habet
litis finitæ, ſi conueniatur,de re iudicata.cap.1.de litis conteſt.lib.6.& tot.tit. D.de exceptione rei iud.ſed etiam actionem, vt ſatisfiat ſententiæ, l. miles. 6. §. fin. infr.hoc tit.l.
actori.8.C.de reb. cred.quæ olim in duplum per inficiationem creſcebat. Paulus,lib.1.ſentent.tit. 19. & lib.5.titul.5.
Poteſtque iudicis officium implorari, vt is ſententiam exequatur, & continenti quidem in iudicio reali ſi res ſtatim
reſtitui poteſt, §.r. inſt. de officio iud. poſt quatuor autem
menses in perſonali à tempore latæ ſententiæ, l. fin. C. de
vſur.rei iud.quamuis hoc ſ alio iure vtamur, de quo latius
in enarratione,l.2.inf hoc tit.
6 Sed an ille effectus ſententiæ ſit conſequens,vt ex ea dominium transferatur, ſic interpretes contendunt, vt inter eos nullus articulus in plures ſit opiniones diuiſus. Alij
enim cum Accurſ. in gloſ.noſtræ rubr. & in l. Pomponius,
13.§.ſi iuſſu, verbo,*reſtituta*, D. de acq. poſſeſſ. & in l. hoc
iure 5. verbo,*dominia*,D. de iuſt. & iure, & in §. fin. verbo,
iam ſi,inſt. de officio iud.aliiſque in locis paſſim, ſententiã
7 † poſſe transferre dominium contendunt: dum tamen, vel
8 à parte victa,vel à iudice (cuius factum † cenſetur factum
partis,l.ſi ob cauſam,13.C.de euictionibus) traditio rei ſuper qua litigatur facta fuerit:ſine ea enim dominium transferri non poteſt, l. traditionibus. 20. C. de pactis. In qua
opinione vtra Doctores hic fuiſſe videtur Alex conſ.4.nu.
4.lib.5. Decius, conſ.364. num.3. & plures ex antiquioribus,quos refert,& ſequitur Iaſo,in dict.l.ex hoc iure,num.
44.Ferrara,num.fin. & in forma ſententiæ diffinitiuæ, nu.
3.verſ.1. Auiles,in capitibus Prætorum,c.1.gloſ. *à las partes*,num.4.cum ſeqq.

9 Alia

9 Alia autem cum eodem Accursio, parum sibi constanti,
in l. exceptio. 28. verbo, *expertus*, D. de exceptione rei iud.
& in l. Iulianus. 60. verbo, *natura*, D. de condict. indebit. &
in l. inter officium. 55. verbo, *dominium*, D. de rei vindicat.
negant sententiam posse dominium transferre, etiam si se-
cuta traditio fuerit: quoniam cum reus victus, sententiæ
authoritate ductus rem actori, credens eius esse, tradiderit
vel à iudice tradi passus fuerit, non potuit dominium amit-
10 tere, ex † reg. l. si procurator. 35. in fin. D. de acq. rer. dom. l. 3.
§. subtilius, D. de condict. caus. dat. iuncta l. id quod nostrũ
11. D. de reg. iur. In qua opinione videntur fuisse Petrus,
Cynus, & Raynerius, in l. 1. C. commune vtriusq. iud. Iacob.
Butrigar. in dict. leg. ex hoc iure, quos ibidem refert Iaso, dict.
numer. 44.

11 Alij vero cum Bart. ibidem num. 6. Lanceloto Deto. co-
lum. 3. Speculatore, tit. de actionibus. §. super petitionibus,
versic. *cæterum*, actiones reales à personalibus distinguunt.
Alij cum Hostiensi, & Ioanne Andræa, in cap. proposuit, de
concess. præb. iudicia vniuersalia à particularibus separant.
Quorum omnium opiniones vltra Iaso, in rub. hoc tit. &
in dict. leg. ex hoc iure, sigillatim discutiunt alii, quos refert
Ioan. Orofcius, ibi nu. 20. & 21. & vltra relatos ab eo Albe-
ricus, in l. nam & postea. 5. §. si petitor, num. 18. de iure iur.
Alex. consil. 36. nu 6. volum. 6 idem Alex. in dict. l. Pompo-
nius, §. qui iussu, Bertachinus, in repertorio, verbo, *dominiũ
transfertur*, cum sequẽtibus, & nouissime And. Fachineus,
qui omnium argum. commemorat, lib. 2. controuers. c. 52.

12 Ego, vt certa difficilis huius quæstionis resolutio habea-
tur omnib. opinionib. reiectis, sequẽtia statuo. Primo, quod
vbicumque res, quæ in iudicium deducitur, in potestate al-
terius ex litigantibus non est, vel ius mere incorporale in se
continet, tunc per solam sententiam, & iudicis adiudicatio-
nem dominium transfertur, etiam si nulla traditio, vel quasi
13 possessio præcesserit. Ac † proinde in iudicijs duplicibus
familiæ erciscundæ, communi diuidundo, & finium regun-
dorum, quia nullus ex sociis, vel cohæredibus possidet. l. in
tribus. 13. D. de iud. iuncta glos. verbo, *sane vno casu*, in §.
æque si agat. Inst. de act. solam adiudicationem sufficere, vt
res eius fiat, cui adiudicatur, possitque illam propria autho-
ritate tollere. dict. §. fin. Inst. de officio iudicis, elegans text.
14 † ad quem nullus Doctorum aduertit, in l. ergo. 30. §. allu-
uio, ibi; *Flumina enim censitorum officio funguntur*. D. de
acq. rer. dom. iunctis his, quæ in explicatione, verbi, *censeri,
censorts, & censitores*, obseruat Brisonius, lib. 3. de verborũ
signific. fol. 74. Vlpianus in fragm. tit. 19. §. singulorum, & §.
adiudicatione, & ibi Cuiac. Bil...i. & Pratcius, in dict. §. fi.
Inst. de officio iudicis. Ant. C...ius, lib. 1. disput. capit. 12.
Card. in dict. cap. proposuit, oppositione 8. Idemque con-
15 † tingere in iure mero & incorporali pro vt est, *ius electio-
nis*, in quo per solam sententiam dominium, & quasi posses-
sio acquiritur, vt in capit. significauerunt, 21. de iud. quem
Abb. & Felinus, ibidem nimis ad hoc commendant, & ex-
tollunt: quamuis contrarium, non satis recte tradiderit Ca-
siodorus, decision. 7. de causis poss. & prop.

16 Secundo, vbi res de qua controuertitur ab vno ex liti-
gãtibus possidetur, & ab altero actione reali petitur, & exi-
gitur, tunc si pro actore feratur sententia, non potest per
eam dominus effici, absque eo quod traditio interueniat,
17 Quia † cum iudicia contractibus assimilentur. l. 3. §. idem
scribit. D. de peculio, cum notatis à Felino, in rubr. de re
iudic. num. 12. Pedro Fabro, lib. 1. semestr. capit. 12. Florez
de Mena, Practicarum quæstion. capit. 5. ex numer. 46. quẽ-
admodum per contractum, quis ex solo titulo, absque tra-
ditione effici dominus nequit, dict. l. g. traditionibus, cum
similibus, ita nec per sententiam. Vt ego præter alios colli-
18 go, ex dict. capit. proposuit. 4. de concess. præbendæ, vbi ad
transferendum dominium præbendæ non sufficiebat sen-
tentia Celestini, seu fuit necessaria traditio per inuestiturã,
19 & ex † text. prorsus in hac materia incognito, in l. habere
licere. 55. D. de euictio. Vbi etiam si sententia fuerit lata
contra emptorem, non tamen is de euictione aduersus vẽ-
ditorem agere potest, neque stipulatio, *habere licere*, com-
missa censetur: nimirum, quia sententia sola, vt ipse tex. ait,
absque rei deduct. vel traditione non potuit dominium trãs-
ferre in eum contẽm.

20 Quod verum est vsque adeo, vt si quis ex primo decreto
in possessionem missus fuerit, & deinde sententia secundi
decreti feratur, non possit ex illa dominium consequi, quã-
uis rem occuperet ex primo decreto: nisi iterum ex secundo
rem, sibi tradi faciat, eiusque possessionem apprehendat, vt
singulariter notauit Angel. in dict. §. fin & menti tenendum
docet Boetius, decisione 227. num. 11. sicque intelligenda
esse iura, in l. si finita. 15. §. Iulianus. D. de damno infecto, c.
21 continet. 9. de dolo, & cont. Idemque esse † doceo in iuri-
bus incorporalibus, quæ rebus corporalibus cohærent, &
habet admixtam facti naturam, qualia sunt iura seruitutis
prædiorum, & iurisdictio, in his enim sola sententia ius non
præstat, nisi quasi traditio, quæ in his obseruatur intercedat.
l. qui vniuersas. 30. §. item cum Prætor. D. de acquir. posses-
sione. l. sciendum. 15. §. si fundus. D. qui satisdare cog. l. non
est mirum. 26. §. sciendum. D. de pign. act. cum alijs, quę tra-
dit Innocent. in cap. cum nostris, de concess. præb. Alex. in
dict. l. Pomponius. §. si iussu. D. de acquir. posses.

22 Sed hic illud videtur mouere, quod cum in actione rea-
li vindicationis is, qui agit se dominum esse, & contendat,
& probare debeat. l. in rem. 24. C. de rei vind. l. doce ancil-
lam. 9. C. eodem. l. 1. C. de alien. iud. cap. examinata. 15. de
iud. amplius per sententiam effici dominus non poterit, leg.
seruitut. 4. §. lana. D. de vsucap. §. sic itaque discretis, inst. de
action. Quem scrupulum, vt remoueas, animaduertes, quæ
supra diximus non ita intelligenda, quasi traditione secuta
actor in iudicio reali per sententiam dominus fiat, sed vt si
vere antea dominus fuerat declaretur per sententiam eum
dominium esse: ad id enim actio realis proponitur. leg. Põ-
ponius. 40. §. sed & is. D. de procurat. l. & ex diuerso. 35. §. 1.
D. de rei vind. l. sicuti. 8. §. sed si quæratur, ibi; *Per sententiã
non debet seruitus constitui, sed quæ est declarari*. D. si ser-
uitutus vind. Deincepsque mediante illa sententia, & tradi-
tione eius virtute facta, re sua quiete, pacificeq. vtator.

Si vero inspecta veritate dominus non erat, & iudex ni-
23 hilominus aliqua ex causa pro illo iudicauit, virtute senten-
tiæ, & traditionis si non verum (quod non potuit obstante
error tradentis, vt in dict. §. subtilius) at saltim præsumptum
dominium consequetur, præsumptione iuris, & de iure, quę
ex sententia oritur, quæ in rem iudicatam transiuit, dict. l.
res iudicata. 207. D. de regul. iur. dict. cap. quo ad consulta-
tionem. 15. extra hoc tit. notant omnes, in capit. quoniam
contra falsam, de probat. late Menoch. de præsumptionibus,
lib 2. præsumptione. 67. num. 47. cum sequent. incipietque
omnes dominij effectus habere, vt in leg. statu liberi. 29. §.
Quintus Mutius, versi. *neque interesse*. D. de statu liber. in l.
cum putarem. 37. D. fam. ercisc. & in l. 3. §. item quæri. D. de
rei ...orum.

24 Aut si forte condemnatus dominus non erat, incipiet vi-
ctor vsucapere, & publicianam habere, iuxta text. sic intel-
ligendum, in dict. l. Pomponius. 13. §. si iussu. D. de acq. pos-
sess. & in l. si per errorem. 17. D. de vsucap. leg. 3. in fin. D. de
publicia. iuncta. l. claubus. 74. D. de contrah. empt. hacte-
nus, cum sententia pro actore fertur.

25 Quod si non pro eo, qui rem vindicabat, sed pro reo fue-
rit iudicatum, licet sint, qui existiment sententia absoluto-
ria in eius fauorem lata, rerum dominium ab actore auferri,
vt constat ex communi, quam refert Alberic. in dict. l. ex
hoc iure, num. 25. Roma. & Alex. num. 12. in dict. §. si iussu.
& ex alis nouissime congestis a Zeuallos, lib. 1. pract. com-
mu. quæstio. 521. Ego verius existimo, quod si sententia iu-
sta, & legitima fuit; non potuit rerum, qui iam dominus
erat amplius efficere dominium, diximus sup. numer. 12.

Sin autem vere actor dominus erat, & pro reo pronun-
ciatum est, tunc dominium apud actorem manet, quam-
uis propter sententiæ præsumptionem detur ei exceptio
rei iudicatæ, vt Papinianus ait, in dict. l. exceptio. 28. D. de
except. rei iud. quam vltra Accurs. ibi & Doctores, sup. re-
latos, sic accepit Cuiacius ad Papinianum, lib. 27. quæst. ad
illam legem Nam licet dimissio, siue retentio rei soleat ef-
ficere, vt quis nouo titulo accedente dominus continua-
tur.

-tur.l.qua ratione.9.D.de acquir.rerum dom.§.interdum.vbi diximus.Instit.de rerum diuision.cum tamen in hoc casu, concedentis intentio non ordinetur ad translationem dominij,id reo acquiri non potuit,argum.l.non omnis.19.D.si cert.petat.& melioris text.in l.si pro fundo.33.C.de transact.quam in optima quæstione explicat Molina, lib. 4. de primogeniis,cap.9.ex num. 22. & in alio Ant.de Quesada diuers.quæstion.cap.10.num. 7. Hæc de sententia in actionibus realibus.

26 Tertio,& vltimo constituo, quod vbi quis actione personali experitur,non vt sibi aliquid, quod suum erat restituatur, (vt in actione commodati, aut depositi) sed vt sibi aliquid detur, vel tradatur, in quo obligationum substantia consistit,l.3.D.de oblig.& action.tunc sententia,si iustè pro actore feratur,transfert in eum dominium, dummodo traditio interueniat.l.qui exploribus.20.D.de eo,alib act.l.sed si res.5.D.communi diuid. quia & id quis per actionem personalem intendit.§.sicut itaque diuersitis Inst. de actionib.l.vbi autem 75.§.fin.D.de verbor.obligation.Si vero reus à petitione actoris absoluatur, tunc si iuste, quia vere nihil debebat, manebit in totum liber, & actori ead. actione agenti rei iudicatæ exceptionem opponere poterit, l.cum quæritur. 15.D.de excep. rei iud. Sin autem iniustè, quia verus debitor erat,manebit naturaliter obligatus, atque ob id,si soluerit repetere non poterit,vt in l.iudex.28.l.Iulianus.60.D.de condict.ind.

27 Quæ omnia æqua lance in arbitrorum sententijs obseruanda sunt,vt contra alios defendit Felinus,in cap.cum venerabilis.num.28.de except.Iat.in l.fin.num.119.C.de iure emphyt.& in dict.l ea hac iure,num.45.vbi Orasc.num.23. Rodric.Suar.all.g.19.num.20.

28 Quamuis in sententiis interlocutoriis contra obseruetur, quas non sufficere ad transferendum dominium,cum communi Doctorum schola firmat Iason,dict.num.45.versic. *limitat tamen*.

29 Quibus illud pro coronide adjicio, sententiam iudicis non sufficere ad priuandum aliquem quominus de re sua disponere,& illius dominium liberè in alium transferre possit,nisi iusta aliqua,& legitima causa interueniat, vt contra Bart.in l.filius fam.§.diui.num.6.D.de leg.1.defendit Alex.
30 ibid.num.19.Alciat.num.19. † Vnde validiter pro dominis meis Canonistis,in praxi inferes, quod si quis commiserit delictum,ob quod beneficiis suis priuandus veniat, non solum lite,& iudicio pendente,verum etiam lata iam sententia priuationis contra eum,potest beneficia resignante, liberèque de illis disponere, ex communi, quam resoluit Rossinacus,tract.de beneficiis,cap.20 num. 6. Vbi refert, ita fuisse iudicatum in Senatu Parisiensi.Rebuff. in praxi beneficiali,tit.de modo amittendi beneficia, num. 52. Flaminius Parisius,lib.3.de resign.benef.q.16.ex numer.17. quæ sunt addenda his,quę in proposito scripsit Couar. in Clem. si furiosus.2.part.§.3.num. 7. vbi solum docuit homicidam beneficio Ecclesiastico priuandum posse interim ante priuationem, illi beneficio renunciare, si quidem iuxta hanc nostram obseruationem non solum ante, verum, & post priuationem potest, dummodo ab ea sit appellatum, vt aduertunt iam citati. Quamuis † si sententia lata esset in causis criminalibus, super bonis quorum amissionem, quis ipso iure incurrit,non solum post sententiam,verum nec ante sententiam posset eorum fieri alienatio,vt expresse apud nos disposuit.l.4 Tauri ad fin.l.3.tit.4.lib.5. nouæ Recopil. vbi plura cumulant ordinarii interpretes. Quemadmodum
31 (see above)

32 † nec valet beneficiorum resignatio facta ab eo, qui ipso iure eis priuatus est,ex decisione Rotæ 5. de re iudicata in antiquis, nouissime, multis exornata à Flaminio Parisio, lib.3.de resign.benef.cap.1.ex num.21.ad num.39 & q.16. num.33.

33 Ergo (vt ad rem redeamus)relinquitur ex notatis h.§.4. ex num. 6. quod cum regulariter sententia dominium non mutet, huius ad superiores titulos continuationem inde sumi non potuisse,licet contrarium Accurs. in glos. nostræ rubr. existimauerit. Planè quamuis hactenus iuxta titulorum continuationem sæpe laborent nostri, stultum tamen cum laborem post Danellum,lib.1.comm.cap.1. ostendimus in prælud.lib.4.instit.Iustiniani.

De actione iudicati,cui & in quem detur,quæ sit, & qualis,& quid ea V. ctiri tribuatur, & interpretatione,l.4. in princ. & §. ait Prætor.1.& §. ex conuentione.2. condemnatum.4.l miles. 6. §.qui iudicati.2.& §. iudicati. 3.l. Nesennius. 41.§.fin. l. in iudicati action.61. D. de re iudic. §.5.

S V M M A R I A.

1 *Iudicati actio præcipuus effectus rei iudicatę,& quare sic dicta, & num. 12.*
2 *Actio necessaria est, vt quis in iudicio experiatur.*
3 *Iudicati bona propria authoritate siquis occupauerit, qua pęna mulctetur,& ratio,num.8.*
4 *Actio in iudicio inprimis edendæ.*
5 *Lites ex litibus oriri iniquum, & contra Republic. bonum.*
6 *L.4.§.ait Prætor.D. de re iudicata ratio.*
7 *Iudicati actio nihil aliud exigit quam probari esse iudicatum.*
9 *Iudicati actione multa eneruari possunt de quibus iudex competens adiri oportet.*
10 *Iudicati actio perpetua,& duæ Hispanæ leges quæ huic iure aduersari videntur exposita, & num.seq.*
13 *Iudicati actio rei persecutionem continet & heredi,& in heredem datur,num.18.*
14 *Iudicati actio veterem in iudicio deductam nouat, quod eleganti est ostenditur exemplo.*
15 *L.miles.6.§.fin.D.de re iudic.*
16 *Actionibus persecutoriis id quod nobis a' est prosequimur & num. 18.*
17 *Actio noua,quę ex priore constituitur,prioris causam,& originem seruat,& num. 20. & 21.*
18. *Iudicio quasi contrahitur,& accuratè exponitur.l.3.§.idē scribit.D.de pecul.& cum.seq. & num.48.*
19 *Iudicium reddi in mutuum,qua ratione dicatur.*
20 *L.3.C.ad S.C.Maced.l.qui id quod.34.D. de donat.*
22 *Sententia, & rei iudicata actionem in factum producit.*
23 *L actori.28.C.de reb.cred.& iur.iur.*
24 *Iudicati actio,an nouo iudicio exercendam, extraordinario exequenda sit valde controuersum.*
25 *Sententia duplicem agendi modum exhibet, & iudicati actionem, & iudicis officium vtiles tereque diuersis finibus, & temporibus.*
26 *Sententia paratam habet omni iure executionem extra ordinem exercendam.*
27 *L.minor.25.annis.45.D.de minor.l.si pignora. 30. D.de euiction.*
28 *Actionis verbum generale est,& petitiones persecutionesque continet.*
29 *Actio aliquando persecutionem tantum continet.*
30 *Iudicati actio quomodo proponenda.*
31 *Iudicati actio in procuratorem,an detur late discutitur,& seq.num.& quid iure Hispano, num. 44.*
33 *L.minor.51.l.procurator.67.D.de procurat.& num.49.& num.58.*
35 *L.procurator.28.D.de proc.& num. seq.& numer. 74.& sequent.*
37 *Procurator,qui se liti non obtulit, an & quatenus iudicati actione teneatur,& ei ea actio concedatur.*
38 *L.in causa.27.§.fin. D.de procur.*
39 *L.hoc iure.26.D de solution.b.*
40 *Adiectus licet exigendi ius non habeat, solui tamen etiam stipulari iussio illi potest.*
41 *Procurator,qui se liti obtulit, & iudicialem stipulationē, iudicatum solui,interposuit, iudicati actionem habet, & in eum datur.*

42 Procu-

42 Procurator, qui se liti non obtulit, nec iudicatum solui, stipulationem interposuit, iudicati actionem non habet nec in eum datur.
L.4.in princ. D.de re iudic.nu.42.
43 L.4.§.si ex conuentione.D. de re ind. animaduersa.
46 Procurator litis contestatione litis dominus efficitur.
47 Dominus rei alius à domino litis, dominus rei ad quem cõmodum, & incommodum rei pertinet dominus litis, qui instantiæ dominus est.
49 Procurator, quis & quale eius officium.
50 Defensor, quis dicatur, & quatenus à procuratore differat.
51 Iudicati actio quare contra defensorem, qui se liti obtulit detur.
52 Minores quibus in causis idonei defensores non sint.
53 Minoribus læsis, aut circumscriptis tantum Prætor succurrit.
54 Minoris facto, non dolo siquis decipiatur non impedit restitutionem.
56 Minor. 25. annis idoneus defensor, & procurator alienis negotijs gerendis esse potest, iure ciuili Roman. etsi Pontificio, & Hispano iure aliud caueatur.
57 Minoribus in quibus casibus restituitur, quare etsi fideiussoribus quoque succurratur, remissiue.
58 Procuratori ad lites etsi iudicati actio denegetur, datur tamen procuratori ad negotia.
59 Procurator ad negotia efficaciter ex sua persona, an obligetur? late discutitur, & num.seq. vsque ad nu.71.
64 L.fin.D.de instit. actione.
65 L.si pupilli.5 §.item si procuratori.D.de neg.gest.
66 Tutor, qui fidem suam pupilli negotijs non adstrinxit, sed illa tutorio tantum nomine gessit, ex sua persona non tenetur.
67 L.seruum. Titius.49. D. mandati.
68 L.1.§.est aut. m.D. de inst. actione.
69 L.siquis mancipijs.17.§.si seruum.D.de instit.actione.
70 Leg.prior.4.§.in eum.D.de administrat.rerum, ad ciuit.pertinent.
72 Iudicati actio in procuratorem, qui se liti obtulit semper datur, & quare, & num. sequentibus.
73 Iudicati actione non tenetur, qui coactus propter muneris necessitatem rei suscepit, aut litis defensionem, ex numero 85.
74 Contrariorum eadem semper est ratio.
76 Procurator in rem suam iudicati actionem, & habet, & patitur, num.83.
77 Procurator in rem suam, quis propriè, dicatur.
78 Procuratorum in rem suam mandatum quomodo Hispanè concipiendum.
79 Procurator in rem suam, vt quis constituatur, an ei nominatim etiam actiones cessas esse oporteat, nimis controuersum inter interpretes, & n.seq.
81 Cessis actionibus, quæ actiones transeant in cessionarium.
82 Cessarum actionum periculum ad quem spectet, ad cedentem, an ad cessionarium.
84 Procurator in rem suam, & ex parte actoris, & ex parte rei effici quis potest.
85 Tutor, & curator iudicati actione non tenetur.
86 Tutor, qui calumniosè litigauit iudicati actione tenetur.
87 Procurator si ob calumniam, aut contumaciam condemnetur, iudicati actionem patitur.
88 Tutor, qui pupilli bona habet potest donec illa exhibeat, iudicati actione vrgeri.
89 Syndicus, siue actor municipum actione iudicati non tenetur, & nu.94.
90 Ciuitas non consentit, non delinquit, nec ex contractu, aut delicto tenetur, & num.94. & 95.
91 Ciuitas non potest excommunicari, & qua ratione interdictum Ecclesiasticum pati possit.
92 Ciuitas, vniuersitas, capitulum quomodo contrahere possint, vt teneantur, & in quibus bonis executionem patiatur.
93 L.municipes.14.ibi quibus summa reipublicæ commissa est. D.ad municipalem.
94 Iudicati actio aduersus ciuitatem in quibus bonis exercenda.

1. NObilior, qui ex re iudicata, & sententia, quæ in eius authoritatem transiuit, effectus oritur (vt & iam sup. in initio in principio præcedentis paragraphi præfati fuimus.) Est qui huius quinti epigraphe, siue inscriptione insinuatur. Controuersijs enim, quæ inter priuatos alicuius rei ratione exortæ erant, iudicis sententia absolutione, vel condemnatione sopitis, legitimisque iustitiis (de quibus latè infra) elapsis habet is, qui obtinuit si conueniatur exceptionem litis finitæ, siue rei iudicatæ, vt tot.tit. D. de excep. rei iud.l.7.titul.16.l.19.titul. 22. part. 3. Greg. omnino videndus, in l.35. glos. 6. titul. 13. part. 3. qui rectè in fine illius glossæ eandem.l.35.ibi: *Perdiesse la carta*, interpretatur, & diximus iam sup. cap.4. numero 4. item & actionem, vt satisfiat sententiæ, quæ iudicati appellantur, in hoc l.4.& aliis supra allegatis, & in dict.l. si tutor. 15. D. siquis cautio.l.si procurator.28.l.siquis cum procuratorio. 31. D. de procurat.l.item eorum.6.§.actor.D.quod cuiusque vniuers. nom.l.item si cum exceptione. 14. §.quid si humo, D. de eo quod metus causa.l. si hæres.7.D.fam.ercisc.in duob. 28.§.igitur. D.de iur.iur.l.post mortem.5.l.tutori.7.D.quãdo ex facto tut.l.qui id quod 33. in princ. D. de donation. l.ordinata.14.§.fin.in fin.D. de liberali causa. l. Stycum.8. idem Celsus.D.de nouat.l.Græcè.§.& post. D. de fideiussoribus, l.si hominem.69.l.hoc iore.86. D. de solutionibus, l.actori.8. C. de iur.iuran.l.1. C. de receptis arbit.l.1. C. quando ex facto tut. Sic dicta, quia datur iudicati persequendi causa, cuius persecutio in eo est ex edicto Prætoris, vt condemnatus, aut pecuniam soluat, aut à Prætore id facere cogatur, dict. §. ait Prætor.

2 Sanè aduersus hanc conclusionem tot in locis à Iure Consultis expressam valdè vrgere videtur, aut ex sententia actionem nullam nasci, aut si quæ nascitur inanem eam videri, nihilque amplius ea victori tribui. Quoniam cum certum sit, & antea sine actione eum in iudicio non potuisse experiri, l.si pupilli.6.§.videamus.D.de negot. gest. & lata pro eo sententia, rebusque ritè iudicatis, nihil amplius eum in rebus iudicatis habere.l.miles.6. §. qui iudicati. insc. eodem, iuncta.l.extat.13.l.fin.§. fin. D. de eo quod met. caus.
3 docet Vlpian.in dict.§. qui iudicato, eum qui † iudicati bona authoritate sua distraxerit furti actione, & vi bonorum raptorum teneri, ergo victor iudicati bona si sua authoritate distrahere non potest, non magis, quam alterius cuiuslibet nondum iudicati, nihil aliud ex sententia, & iudicato ei relinquitur, nisi vt si quas petitiones habet actionibus experiatur, & quod ei debetur per iudicem reposcat, dict. l. extat.

4 Deinde, cum actione iudicati reus conueniatur, ea ei necessario prius edi debet, vt sic libellus, & iudicialis ordo iterum necessarius sit, sic enim ius constitutum habemus, vt qua quisque actione agere velit, eam prius edere debeat. l. 1. D. de edendo. l. edicta. 4. C. eodem, authent. offeratur. C. de litis contest. De qua re late ego ad eandem. l. edita, ex numero 2. copiosè præter alios disserui, nec dubitare potest, quin si ea actio sit ad regulam cæterum iurium pertineat, vndè vt cæteræ actiones, sic iudicati actio, & dari in aliquem à Prætore, & denegari dicitur, l. 4. in princip. supr. eodem, l. si Prætor. 75.§. vltim. D. de iudic. & passim dicitur reus actione iudicati conueniri, vt constat ex relatis supra nu. 1. Vndè rectè Imperator, in d.l.1.C.quando ex facto, tit. ibi: *Exercenda est*, eam denuo proponendam esse insinuat. Ergo aut ex iudicatu actio nulla nascitur, aut ea ita est inanis, vt lis iterum sit instauranda, quamuis per sententiam, à qua appellari non licet, iam sopita sit.

5 His tamen difficultatibus non obstantibus dicendum est rectè atque vtiliter constitutum esse, post rem iudicatam nihil amplius, quam actionem iudicati dari, eo modo, quem infra aperiemus, exercendam; nec tamen ideo illud incommodum verendum, quod nefas esse putatur, in l.terminato.4.C.de fructib.& lit. expen. litem alteram consurgere
ex

6 ex litis primæ materia: qua † ratione Prætor, in hac l. 4. §.
ait Prætor. *condemnatum, vt pecunia soluat*, nisi ea magna,
& idonica causa, non esse audiendũ, si alias satisfacere pa-
ratus sit, voluit; eo quod esset absurdũ contra rationẽ pecu-
niæ exigendæ obligationes ex obligationibus fieri. Quod si
vrgeas, non ne, & id ex noua hac iudicati actione nascitur;
Respondebo; ante vetere actione agentẽ probare debuisse,
7 sibi deberi, quod intẽdit: in iudicati † aũt actione nihil aliud
quæritur, quã an iudicatũ sit, l. post rẽ. 56. infr. hoc tit. atque
hoc probato res statim mandatur executioni: quod ante rẽ
iudicatam non fit, l. 1. l. 2. C. de execut. rei iud. Ideo autẽ vi-
8 ctor † propria authoritate iudicati bona non capit, vt dixi-
mus, n. 3. quoniam cũ, & hic an iudicatũ sit, inspiciendũ sit,
nemo in sua causa idoneus iudex est. l. Iulian. 17. D. de iud.
t. C. *nequis in sua causa iudicet, &c.* Deinde si priuatus vim
facit, periculũ est ne præbeat ea res occasionẽ maioris tu-
multus: quã obrem melius est rẽ per Magistratũ transigi. l.
9 non est singulis. 176. D. de reg. iur. Præterea † fieri potest, vt
reus aduersus actionem iudicati multis exceptionibus vti
possit. Quid .n. si dicat se solidum facere non posse; parata
hic exceptio est, l. sunt qui. 16. l. Nesennius. 41. §. fin. inf.
hoc tit. Quid si dicat non seruari modum iudicati, vel lege,
vel sententia constitutũ, huic quoque exceptioni aduersus
executionẽ locus est, l. ab executione. 5. C. quor. ap. non re-
cip. quid si mandator condẽnatus, postulet, mandari, sibi à
creditore aduersus reũ, eundemq; mandatorem suũ actio-
nes, & hic audiendus est, ex l. si fideiussores. 41. §. vltim. D.
de fideiussor. Sed et si filium famil. ex mutui causa condẽna-
tus, vtatur exceptione Senatus Consulti Macedoniani au-
diendum eum esse, scriptum est, in l. tametsi. 13. D. ad Ma-
cedonianum. De quibus omnibus, quæ aduersus executio-
nem opponi possunt, de quibus latius postea, si erit contro-
uersia necesse est aliquem iudicem sumi, qui extra ordin.
iudicio rem expediat, vt dicemus statim.
10 Est præterea actio iudicati vtilis, quia perpetua est, &
non tantum victori in condemnatum, sed etiam hæredi, &
in hæredem datur. l. miles. 6 §. fin. infr. eodem, l. 19. ibi. *Del
juyzio nasce demanda à aquel por quien lo dieron, de mane-
ra, que puede demandar aquella cosa fasta treynta años à
aquellos contra quien fue dado el juyzio, è à sus herederos*,
tit. 22. part. 3. notant omnes, in dict. § fin. Greg. in l. 35. glos.
11 6. ad med. tit. 18. p. 3. † Sed obiicit ex eodem iure Hispa-
no difficilis text. vbi contrarium probari videtur, in dict. l.
35. versiculo fin. ait lex. *Mas si fuere carta que sea ganada
sobre el pleyto de alcada, ò sobre juyzio afinado, tal carta
deue valer por toda via para poderse defender por ella, pe-
ro si demandaren, è non la quisieren mostrar para defender
con ella, si entraren en pleyto, ò se defendieren por otra ra-
zon, è dieren juyzio contra el, pierdese la carta, è de alli ade-
lante non se puede defender por ella, porque non fue mostra-
da en el tiempo que deuia*, ex quibus verbis patet exceptio-
nem rei iudicatæ, quæ item habet eandem naturam, quam
habet actio iudicati, vt sup. diximus, & nominatim probat
dict. l. 59. ibi: *Si el demandado fuere dado por quito en juy-
zio de aquella cosa que le demandan, siempre se pueden
defender el, è sus herederos por razon de aquel juyzio, tam-
bien contra aquel que le demandaua, como contra sus here-
deros, è contra todos otros que fiziessen demanda por ellos en
su nome*, eo ipso amitti quod in vim exceptionis non obij-
ciatur. Ergo perpetua non est.
12 Nodũ hunc varijs modis dissoluit Greg. d. gl. 6. ego quo
ad hãc rẽ attinet, contendo eã legẽ, neq; ad actione iudica-
ti, neq de eius literis executorialibus intelligendã quoniã,
et si, hæc ẽt hodie, nouiori iure Hispano attento, breuioris
vitæ sit. l. 63. Tauri. l. 6. tit. 15. lib. 4. nouæ Recopil. Vbi notãt
nostri, & multi relati à Ioan. Yañez Parladorio, lib. 1. rer.
quotid. c. 1. §. 14. per tot. maxime, nu. 8. & 9. & dicemus seq.
c. eius tamen non meminit Rex Alphonsus, in d. l. 35. vers.
si. quam vt intelligas, conferas velim, l. 28. cum seq. illo tit.
18. cum l. 1. & seq. & præcipuè cum l. 4. vers. *Fueras ende si
el Rey le quisiesse fazer merced como señor*, tit. 24. eadem p.
3. ex quibus verum intellectum, d. l. 35. conficies. solent .n.
sed per raro, rescripta gratiæ Principes concedere, vt non
obstante re iudicata, seù quod lis sit finita iterum causa re-

uideatur, attentiusque examinetur, vt olim adnotauit Ac-
curs. in l. fin. verbo, impetrata, C. sententiam rescindi non
posse, & post eum ibi cæteri, & in l. causas. 16 C. de transact.
Bald. in c. studuisti, vers. *quæro supplicatum est Principi*, de
officio delegat. quo casu si is, cui huiusmodi indultum est
rescriptum, eo non vtatur, cum actor iudicati actionem ad-
uersus eum proponit, aut executionem petit, sed rescripto
omisso litem suscipit, & agitat, earum literarum commodo
priuatur, vt in d. l. 35. expressum est, ibi: *Pierdese la carta, è
de alli adelante non se puede defender por ella*, quod licet
non sic exornatum tradidit Greg. eodem in loco, quæ sunt
not. iox. d. l. fi. & d. l. causas, & l. sententijs. 3. C. de erro. aduo.
13 Diximus hanc actionem iudicati appellari, quia iudicati
persequendi gratia constituta est; item, quia rei persecutio-
nem continet, qua vna nota perpetuitatem actionis notari
constat, ex d. l. miles. 6. §. fin. inf. eodem, iuncta doctrina, l. in
honorarijs, 34. D. de oblig. & act. l. contra 6. §. si post l. si mu-
lier, 21. §. hæc actio. D. rer. amot. si quidem, quæ hanc con-
tinent, & hæredibus dantur, & in hæredes, §. sequens, §. rei
persequendæ, Inst. de act.
14 Vnde efficitur † veterem actionem, qua quis iudicio ex-
pertus fuit noua hac iudicati, & informari, & nouari. Ergo
quamuis pœnales ex maleficijs actiones, veluti furti, vi bo-
norum raptorum, iniuriarum damni iniuriæ in hæredem
rei non competant, §. non autem, Inst. de perpet. & tempor.
act. si quis tamen ex ea causa condemnatus sit, iudicati a-
ctio, quæ inde nascitur rei persecutionem, continebit, & hæ-
15 redi, & in hæredem dabitur, ex † in d. l. miles, § fin. cuius in
illis verbis. *Indicati actio perpetua est, & rei persecutionem
continet. Item heredi, & in heredem competit.* Hunc esse
sensum, vt fatearis necesse est, tum quia generaliter, id Vlp.
definit, nec vlla circunscriptione vtitur, cum etiam quia es-
set stultum dubitari, an iudicati actio, tunc rei persecutio-
nem habeat, cum secuta est ex ea causa, quæ & ipsa rei per-
secutionem habuit.
16 Sed obstant huic verissimæ sententiæ, duo pene inexpli-
cabilia. Alterum quod cum persecutorijs actionibus, siue
persecutionibus, id prosequamur, quod nobis abest ex patri-
monio, d. l. in honorariis, eo casu, quo quis ex delicto dam-
natus est, actionem iudicati persecutionem, non continere
videbatur, cum constet pœnalibus actionibus ex delictis nõ
damnari reos in eam pecuniam, quæ nobis ex patrimonio
abest, d. § rei persequendæ, § ex maleficiis, Inst. de act. Se-
17 quens, & quod fortius stringit, quod † cum actio noua ex
priore constituta est, & ex posteriore agitur, causam, & ori-
ginem, idest, priorem actionem spectandam esse, nomina-
tim docemur, l. 3. C. ad S. C. Macedno. l. qui id quod 34. D.
de don. ibi: *Causam, & originem constitutæ pecuniæ, non iu-
dicij potestatem præualere placuit*, ergo, & eo casu, quo quis
ex delicto damnatur nõ iudicij potestas, ea, quo ipsa iudicati
actio nascitur, sed origo, & cã, quipè maleficiũ inspiciẽdũ est,
18 Quibus difficultatibus suo ordine satisfacies. Primæ, ve-
rum sane esse, & quod in d. l. in honorariis, & in d. §. ex ma-
leficiis scriptum est, quippe persecutoriis actionibus regula-
riter, id tantum, prosequi quod nobis ex patrimonio nostro
abest: item pœnalibus actionibus in id reos non damnari.
Nostro tamen in caso iudicati actionem, non ex prima a-
ctione, quæ ex delicto erat dari, sed ex contractu descende-
re, quia iudicio contrahitur non aliter, quam stipulatione, l.
3. §. idem scribit, ibi: *Nam sicut stipulatione cõtrahitur cum
filio, ita iudicio*, D. de peculio Vndè succedit regula, text. in
d. §. sequens, & in §. rei persequendæ, qua docemur, omnes
fere actiones ex contractu descendentes rei persecutionem
continere, ergo quamuis veteri actione, si reus condemna-
retur, persecutio, neque hæredibus, neque in hæredes dare-
tur, quia tamen non iudicij originem, sed ipsam iudicati ve-
luti obligationem spectamus, ea ea veluti ex reliquis con-
tractibus, & hæredibus, & in hæredes persecutio datur.
19 Sed iam vos audio huic resolutioni, & Vlpiani sententiæ,
in d. l. 3. §. idem scribit, obijcientes tex. in d. l. inter stipulan-
tem, 83. §. si stychum, D. de verb. oblig. iunct. reg. l. 1. § con-
uentionis, §. adeo, D. de pactis, quoniam si indubitati iuris
est, contractum nullum, sine consensu esse; iudicium autem
etiam in inuitum reddi, qui fiet iudicio non minus, quam

stipulatione contrahi. Sed rem paucis absoluam examinaui eam latius in commentariis, d. §. si Stychum, ex num. 4. verum enim idest, quod Vlpian, ait, in d. §. Idem scribit iudicio non minus, quam stipulatione contrahi, si spectetur id, quod fit, cum iudicium suscipitur, contrahitur enim tunc nec sine consensu, quoniam etsi cogatur reus accipere, quia & in inuitum iudicium redditur, tamen coactus vult, cum suscipit, vt de eo responsum est, qui coactus adiit hereditatem, l. si mulier. 21. § si metu coactus, ibi: *Quia quamuis si liberum esset noluissem, tamen coactus volui.* D. de eo quod metus caus. exornat Thom. Sanches, de matrimonio, lib. 4. disp. 3, numer. 2. & 3. Si tamen spectetur initium rei gerendæ, non consentit, qui cogitur, cui si liberum esset iudicium non susciperet, Vnde intelliges, verba d. §. Idem scribit, ibi: *Proinde non originem iudicii spectandam, sed ipsam iudicati velut obligationem,* dissensus ergo iudicium non vitiat, vt d. §. si Stychum, cui addes, dum probat iudicium in inuitum reddi, Socinum, reg. 437. Menochium, li. 2. de arbit. casu 93. n. 31. & relatos ab Alfano, collectan. 3.

20 Secundæ difficultati ex dict. l. 3. C. ad S. C. Maced. & d. l. qui id quod 34. D. de donat. vt satisfacias, & quid certum sit statuas in re sane subobscura, quando videlicet prior actio, siue causa, vt ex agatur inspicienda sit, quando vero posterior attendatur rem, sic comprehendes, quod cum constat, & priorem, & posteriorem causam, idest, & priorem, & posteriorem actionem iustam esse, vt non priori, sed ex posteriori agitur, id solum attenditur, an in posteriore aliquid amplius sit, quam in priore; tunc enim non ex priore, sed ex posteriore agitur, quia in ea, & prioris etiam iusta causa animaduertitur, & secunda plenior est, vt in hoc nostro exemplo temporariæ actionis, quæ ex iudicato perpetua efficitur, estque longe vtilior priore. A qua specie non abhorret illa, l. 3. C. ad S.C. Maced. l. ecce filio fam. aliquid venditum fuit, ex quo contractu, cum pretii debitor efficeretur, placuit postea, vt pecuniam, quam ea causa debebat, tanquam mutuam retineret, dicemus iustam esse hanc causam, quamuis mutuam pecuniam dari filiofamil. sit contra S.C. Maced. datur ergo hoc casu aduersus filium fam. actio ex mutuo, vt pretium, cum vsurarum accessione venditor habeat, quia ex iusta origine, & causa nata est. Plane in d. l. 3. C. ad S.C. Maced. creditorem non prima actione ex vendito, sed secunda ex mutuo egisse, conuincitur euidenter eo, quod Imperatores respondent eo in casu. *Locum non esse Senatus Consulto, quo fænerare filius fam. est prohibitum, quia non titulus actionis, sed origo obligationis inspicienda est,* quæ sane ratio omnino esset inepta, si actione ex vendito creditor egisset, aduersus quam ea exceptio locum nullo casu habere posset, cum extra causam mutui, tanquam pater fam. ex omnibus causis, & ciuiliter, & naturaliter obligetur, l. tam ex contractibus 57. D. de iud. l. filius fam. 39. D. de oblig. & action. quas exornauimus, & rem hanc copiose exposuimus, in princ. ex num. 116. Inst. quibus modis re contrah. oblig. Si vero prior causa iniusta sit, etsi secundus subsecutus sit contractus, vt eo prior nouetur, vt ex eo agatur, nulla sane ex posteriori contractu actio erit, aut si erit, omnes antiquioris contractus inerunt qualitates. Ecce iterum eandem speciem. Filio famil. mutua pecunia data est, & postea in stipulationem deducta, quia fraus S.C. fit perinde exceptionem dandam. I. C. statuit, ac primo casu daretur, l. item 7. § 1. (aliar. l. sed Iulianus, 9. in princ. & §. 1.) D. ad S.C. Maced. idque sane recte ne aliaa legi fraus fiat, & quod vna via prohibetur alia efficiatur, l. non dubium, 7. C. de legib.

21 Quod si adhuc vrgeas, ex d. l. qui id quod, vbi quamuis vtraque causa, & prior, & posterior iusta sit, nempe, & donatio, & constitutum, iudiciique potestas, originem tamen spectandam, ait Consultus, respondebo, illius legis speciem speciali ratione ad superiorem regulam nō pertinere, quoniam quamuis initio, & in donatione, & in constituto, & iudicato, iusta causa animaduertatur: quo tamen casu aduersus ea obiicit donator, non esse eum vltra quam facere possit compellendum, si adhuc vrgeretur solidum præstare, abeoque extorqueretur, magna illi fit iniuria, nec sine donatarij nota. (Ingrati quippe hominis est, totum extorquere ei, qui quid donauit, & eo magis ingrati, quo liberalius ipsum ei, à donatore cautum, & constitutum est, si fortunæ forsan vitio solidum postea præstare non possit. Qua de re latius infra ad l. sunt qui. 16. cum sequentib. infr. eodem.) nulla vero eidem donatario iniuria irrogatur, si totum non auferat, quod ei promissum, & postmodum cōstitutum fuit, cum nihil de suo amittat, etsi verum sit lucrum non facere, æquum est ergo hoc casu rei originem spectare, quod in cæteris actionibus non animaduertes, cum & diligentia nostra, & onerosa causa sæpius proficiscamur.

22 Verum superiorem doctrinam, & præcipue, quam scripsimus, ex nu. 1. contendētes ex iudicato dari victori actionem, quæ iudicati appellatur difficilem reddit, text. in l. actori, 8. C. de reb. credit. & iur. iur. in illis verbis, *ad similitudinem iudicati in factum actio competit,* docet enim ibi Imper. quod si actori delatum, vel relatum iusiurandum sit, si iurauerit, vel ei remissum sit Sacramentum, ad similitudinem iudicati in factum actio competit. Ergo quæ pro iudicato datur non est, nec appellatur actio iudicati, sed actio in factum. Quam sententiam Accurs. verbo, *in factum,* insinuant in d. l. actori, apertiusque ibi defendunt Baldus, & Salicet. glos. etiam in Clem. fin. verbo *repulsione,* de appellat. Alex in d. l. miles. §. fin. Romanus, in l. nam & postea. § fin. D. de iure iur.

23 Sed nihilominus non est recedendum à superiori sententia, cum eam expresse probant iura a nobis sup. num. 1. relata, contestanturque veriorem Bart. Alber. Angel. cum lat. & alii, in d. l. in les. §. fin. Cinus, in d. l. actori Brisonius, lib. 8. de verb. signific. verbo, *iudicati actio.* Nec obstat textus, in d. l. actori, quoniam pro eius vera interpretatione, in illis verbis, *ad similitudinem iudicati in factum actio competit,* meminisse oportet eorum, quæ lato sermone scripsimus, in § qua de causa. 1. ex num. 10. Inst. de locat. & conduct. & in §. 1. ex num. 29. Inst. de oblig. quæ ex quasi contract. nasc. & fusius in proposito scribit Ioann. Yañ. a Parlad. lib. 2. rer. quot. cap. fin. § 1. ex num. 5. ad num. 11. quibus in locis late de actionibus constitutis, & legitimus, & de illis, quæ prioribus deficientibus dabantur, quæ *præscriptis verbis,* siue *in factum* dicebantur. Ergo cum ex *iudicato,* legitima, & constituta *actio,* quæ *iudicati,* appellatur ex verbis legis daretur. Vt innumeris testimoniis sup. ostendimus. Quæ tamen iusiurandum, aut confessionem in iure factam, non comprehendebat, nec causam iure iurando, aut confessione decisam, quia esti eiusdem virtutis, & potestatis esset, res tamē iudicata non erat, vt probabia ex illa duodecim tabularum lege, quam & retulimus, & exornauimus, insti. § 6. ex nu. 2. & iis, quæ in eius proposito adducunt Balduinus, & alij à nobis ibi relati. l. 2. D. de iur. iur. l. post rem iudicatam. 56. insti. eodem. l. 1. D. de confessis, iuncta l. 1. sup. eod. Conueniret autem, vt actio non negaretur, cum ratio id dictet, quia in iure confessi pro iudicatis habentur, factum est, vt ex prudentum interpretatione ad similitudinem iudicatis daretur ex iure iurando, aut confessione in iure facta, vtilis actio in factum. Quomodo d. l. actori intelligenda est. hēc & tex. in l. cum antea, 5. C. de arb. cui consonat l. 25 tit. 4. p. 3. quæ probat ex sentētia arbitri, etiā omologata sit (vt notant alii.) nō directā iudicati actionē, sed vtilē in factū dādā esse, quamuis hodie alio iure vtamur, de quo latius c. seq.

24 *Sed an actio iudicati,* quæ ex sententia, quæ transiuit in authoritatem rei iudicatæ (vt Pontifices aiunt, in cap. cum inter 13. capit. quoad consultationem. 15. de re iudicata, & praxis, hodiernusque stylus admittit, & vocat teste Rebuffo. 1. tom. ad constitutiones Regias, tit. de sententiis exe-cut. in præfat. nu. 9. Sarmiento, li. 1. select. cap. 13. in princ.) oritur, ita habeat paratam executionem, vt absque eo quod denuò exerceatur, exequi possit, an vero alio iudicio ordinario exercenda sit, nimis inter nostros controuersum est.

25 Placuit tamē † frequentius ex sententia dupliciter agi posse. Primò iure ordinario actione iudicati, in qua necessarius est libellus, & quilis qualis iudicialis ordo. Secundo summarie officio iudicis pro sententiæ executione postulato, & tunc non est necessarius libellus, sed ex petitione partis summarie agendum est. Quam opinionem docuit Speculator, tit. de executione. §. qualiter Bart. in l. intra, nu. 1. vbi

rece-

receptam communiter testantur plures relati à Iaso, num. 3 Imola, numer. fin. & non esse in praxi ab ea recedendum, Cuman numer. 2. infr hoc titul. Præcipuum huius opinionis argumentum desumitur ab absurdo, alioqui si non officio iudicis, sed iudicati actione executio peteretur, denuo esset exercenda, aliuisq; processus esset necessarius, & sic daretur in infinitum contra regul. d. l. terminato. 4. C. de fruct. & lit. e pens. leg. 4 §. ait Prætor. h. tit. diximusque iam sup. num. 2. & 3. Nec dices ea opinione admissa, ergo iudicati actio inutilis est, cum breuius, & pinguius sit officium iudicis, eiusque remedium. Quoniam euenire poterit, vel necessario iterum actio iudicati exerceri oporteat ante officium iudicis, veluti si in certam quantitatem eius, quod interest, vel expensarũ sententia contineat, quo casu ea actione imprimis agi erit necessarium, vt quantitas, & incertitudo ad certitudinem redigatur. Deinde implorabitur officium iudicis pro totius sententiæ executione.

26 Hæc sententia, licet his in scholis frequentius secuta sit, vera tamen non est. Nec ferendum ea omnia iura quorum sup. num. 1. meminimus, quibus docemur, iudicati actioné post rem iudicatam dari ideoem, & fere sine fructu actionem tribuisse, eo solum casu vtilem, quoad aperiendam incertitudinem agatur. Contendo itaque non solum Hispano iure, quo vtimur, sententiam paratam habere executionem leg. 1 tit. 21. lib. 4. nouæ Recopilationis (de qua latius agendum est,) sed antiquo iure ciuili Romanorum, idest esse admittendum, quod & Baldo placuit, in l. 2. col. 1. C. de exequ. rei iudic. Fulgos. in d. l. si intra, num. 2. hoc tit. Brison. lib. 4. select. antiquit. cap. 2. egregio Præceptori nunc Salmanticensi olim Primario legum antecessori nostro à consilijs Potentissimi Regis nostri in supremo rei dominicæ Senatu Senatori Gabrieli Enriquez, in commentarijs d. l. à Diuo Pio, ex num 1. & præcipue, num. 4. & probatur expresse, in h. l. 4. §. si ea conuentione, ibi, *Cæterum si non nouandi causa effectum est manebit ordo executionis.* dict. leg à Diuo Pio § 5. in princ. ibi, *sententiam exequantur ij, qui eos dederunt,* melior text. in l. si pignora 50 ibi, *Extraordinem sententiam exequentes.* D. de euictionibus, quibus accedit bellissimum. l. D. respondum, in l. minor viginti quinque annis, cui fideicommissum. 41. ibi, *Quia paratam ex causa iudicati persecutionem nouo tractatu ad initium alterius petitionis redegerat.* D. de minoribus.

27 Quod si dixeris, his iuribus non excludi iudicis officium, quinimmo eo petito executionem fieri iuxta doctrinam Speculatoris, de qua sup num. 16. Respondebo, hanc inductionem excludi, dict. l. si pignora, ibi, *Extra ordinem sententiã exequentes,* & d. l. minor, ibi, *Paratam ex causa iudicati persecutionem, &c.* Præmisso pro earum interpretatione.

28 Actionis † verbum generale esse. l. pecuniæ, verbum. 178. §. actionis. D. de verb. sign. eoque comprehendi non solum petitiones, quæ iure ordinario deducuntur in iudiciũ, sed etiam persecutiones, quæ extra ordinem proponuntur in iudicio. leg. actionis. 34. D. de verbor. signi. cum enim actio sit ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur. leg. nihil. 50. D. de oblig. & action. text. in princip. instit. eodem, quamlibet persecutionem etiam extraordinariam cõtinebit, quibus & illud est consequens, vt acti iudicati exe-
29 cutioni possit mandari. Licet † enim actio ad ordinarium ius agendi in iudicio plerumque referatur, hoc tamen non procedit, vbi actionis nomen generale persecutionem extraordinariam comprehendit, qualis est iudicati actio. Id conuinces expresse ex iuribus à nobis adductis, sup. num. 1. quibus post sententiam iudicati actio datur, iuncta, d. l. minor, vbi *persecutionem ex causa iudicati,* appellat Vlpianus, quam alia in locis *actionem iudicati*, alii dixerant, quam non esse proponendam via ordinaria, sed extra ordinem (hodie dicimus *via executiua*) insinuauimus iam sup. num. 5. & nominatim docuit Donellus, in d. l. miles. §. qui iudicati ad fin. probatque Vlp. dict. loco, dum minorem restituit, quasi læsum, eo quod omissa via executiua, quam sibi parauerat per actionem iudicati (hic enim est illorum verborum sensus, *quia paratam ex causa iudicati persecutionem*) per cautionem de nouo factam efficit, vt lis via ordinaria esset proponenda. Quippe si actio, vel persecutio ex causa iudicati, non haberet paratam executionem, vt communis voluit, nulla in re diceretur læsus minor, qui omissa actione iudicati cautionem, sibi quasi creditæ pecuniæ fieri curauit: quia tamen actio iudicati persecutionem continet extraordinariam, & nostri dicunt executiuam, læsus dicitur minor, qui passus est litem alteram consurgere post priorẽ litem finitam, contra consilium I C. in hac l. 4. §. ait Prætor, d. leg terminato 4. C. de fruct. & lit. expens. qui est illorum verborum sensus, nouo contractu ad initium alterius peti-
30 tionis redegerat. Reliquum est, vt huic rei colophonem addamus, vt de forma editionis, siue propositionis in actione iudicati adijciamus non nihil diximus supra, nu. 5 in ea illud solum quæri, an iudicatum sit leg. post rem iudicatam. n. 56. inf. hoc probato rem statim executioni mandari non antea. l. 1. leg. 2. C. de executione rei iudicat. Ecce ergo illam. *Quia mihi in tantam pecuniam condemnatus est, & iudicati tempora præterierunt, volo eam pecuniam mihi soluas, ni soluis, vt iudex sententiã exequatur,* & in eã rem diẽ dicet actor aduersario, quo die à magistratu id petat, & impetret: de qua re latius, in d. l. à Diuo Pio. § 5. in vendit. inf. eodẽ, examinabimusque fusius seq. c. hactenus de iudicati actione, & eius executione.

31 Superest, vt de personis dispiciamus, diximus enim, sup. num. 10. eam victori in condemnatum dari. *An ne in omnem, qui erit condemnatus?* quæstionem hanc latenter propositam definit Vlpian. in l. si se non obtulit. 4. in princ. hoc titul. cuius definitio illustrata exemplis, quia obscure rem explicat, parumper iuxta eam subsistendum nobis est, & de vno quoque sigillatim agendum.

Ait ergo in prioribus verbis. *Si se non obtulit procurator iudicati actio in eum denegabitur, & dominum dabitur.* Ergo aduersus procuratorem, quem dominus ad iudicia, siue litem constituit, quem dicimus se liti non obtulisse, executio locum non habet, idem in l. Plautius. 61. D. de procurat. consonat. l. fin. tit. 5. part. 3.

32 Sed aduersus eam sententiam, primo sic argumentor. Executio iudicati debet esse conformis sententiæ, & absurdum esset ex iudicato agi contra alium, quam qui fuerit condemnatus. l. penult. & pass. C. de execut. rei iud. tot. tit. C. res inter alios acta, &c. Ergo, cum procurator damnatus sit, debet ipse conueniri in executione iudicati, non dominus, saluo ei regressu aduersus dominum per contrariam actionem mandati ad consequendam indemnitaté. Deinde quia sententia fertur contra procuratorem. l. licet. 24. §. penultimo, D. de procuratoribus. l. 1. C. de sententiis, & interlocut. cap. querelam. 42. de election. Ergo, & aduersus eum executio sententiæ fiet.

Accedit litis contestatione eundem procuratorem, & quasi contraxisse. l. 3. §. idem scribit. D. de peculio, & dominum litis effectum fuisse. leg. neque. 11 C. de procu. ergo iudicati actio aduersus eum admitti debet.

33 Secundo obijcitur eidem Vlpiano diff. textus, in l. minor. 51. D. de procurat. quæ probat minorem suscipientem alterius defensionem, in integrum restitui posse, ergo supponit aduersus eũ sententiã, & ferri, & exequi: frustra. n. daretur restitutio si nõ præcessisset læsio, ea l. 1. & tot. t. ff. de minorib.

Tertio obstat deinde text. in l. procurator. 67. D. de procurator. quo in loco constat aduersus procuratorem, qui pro domino fidem suam adstringit, iudicati actionem locum habere.

34 His non obstantibus Vlpiani sententia supra num. 20. ex. dict. l. 4. hoc tit. proposita vera est. Eius ratio in promptu, si prius generalia quædam de procuratoribus, deq; eorum vsu, & necessitate ad interpretationem. leg. 1. D. de procuratorib. præmiseris ex Donello, li. 18. commentar. c. 9 cum sequentibus, quoniam procurator ad litem datus, tandiu dumtaxat procurator est, quãdiu lis est, lis autem esse desinit, & finem accipit per sententiam, quæ vel absolutione, vel condemnatione controuersiæ finem imponit. l. 1. hoc t. Etsi autem per eam sententiam procurator cõdemnatus sit, eũ tamen non nisi, tãquã procurator cõdemnatus fuerit, nec hoc rursus, nisi ex necessitate, quia fuerat contestatus, &

iudicium acceperat, sententia vero non cum alio fieri possit, quam cum illo ipso, qui iudicium accepit, non est æquũ pati eum executionem iudicati, qui nec si vicisset, potuisset agere ex iudicato, leg. hoc iure. 86. D. de solutionibus. D. inde satis actori, eiden qi victori est; quod dominus ipse qui procuratorem constituit executionem iudicati recusare non possit, non magis, quam si fuisset ipse condemnatus, quid enim aliud præuidere potuisis, qui litigauit cum procuratore, tanquam procuratore.

35 Verum proximam hanc resolutionem, imò quinimo, & dict. leg. 4. in princ. sententiam difficilem reddit idem Vlpian. in leg. si procurator. 28 ibi; *Sicuti cum agit iudicati, non in rem suam datus, nec ad eã rem procurator factus.* D. de procuratoribus. Ex quibus verbis, integroque illo Vlpiani responso constat iudicati actionem procuratori competere, ergo & in eum datur, sunt enim hæc reciproca, quod est apertè contra dict. leg. 4. in princ. vbi expresse scriptum est, iudicati actionem in procuratorem non dari. Rursus & in posterioribus verbis ibi: *Quia nec iudicati in eum agi potest* difficilis est, dict. leg. si procurator; euertit enim sententiam paulò ante scriptam, qua docemur, ideo in d. l. 4. & in d. leg. Plautius, aduersus procuratorem iudicati non agi, quia satis victori consultum est cum dominum habeat obligatũ.

36 Quibus difficultatibus adeò premitur Antonius Faber in rationalibus eiusdem leg. 28. verbis, & iterum emendatricem manum posuerit, & versiculum, *sicuti cum agit iudicati*, legat: *sicuti non agit iudicati*. Et rursus versiculum sequentem, ibi: *In me ex stipulatu actio non datur*, legit: *in me ex stipulatu actio datur*. Denique sequentia verba. *Sed etsi defensor meus satisdederit*, legit: *Sed si defensor meus satisdederit*, quo vel solum argumento, quanta huius rei sit difficultas plane intelliges. Sed quid in ea antiquiores senserint communi & vulgari retenta lectione, audiamus.

37 Accurs. verbo, *condemnatus*, in §. si ex conuentione, leg. 4. hoc titulo; tanquam certissimum supponit, Procuratorem, contra quem sententia lata est, iudicati actione teneri, aliàs enim quod Vlpianus ibi, denotatione ait, vix intelligi posset, Accursium sequitur, & extollit Bartol. in dict. leg. si procurator. 28. numer. secundo, & in leg. hoc iure, 86. numer. 4. D. de solutionibus, & in leg. 1. column. 2. C. de sententiis, & Interlocut. omn. iudic. & sic explicant Alexand. num. 11. Iaso. nu. octauo, in dict. §. si ex conuentione.

Quæ opinio si vera est, duo vt fateatis est necesse. Primum, quod in dict. l. 4. in principio, hoc titulo, ait Vlpianus, procuratorem, qui se liti non obtulit, iudicati actione non teneri; intelligendum de actione vtili, non de directa, quam procurator declinare origine non potuit, propter ius directum instantiæ, quod est penes eum, cum per litis contestationem dominus litis sit effectus, vt supra numer. 21. ostendimus, licet sit inutilis, & inefficax, propter exceptionem, quæ ei competit.

38 Secundum eadem ratione directam actionem iudicati ei dari, vt dict. l. si procurator; licet similiter inanis reddatur, domino, vtili actione ex iudicato sibi quæsita agente, vt in eadem l. si procurator; & apertius in l. in causæ, 27. §. fin. ibi: *Et licet procuratori commissa sit stipulatio, tamen domino erit danda vtilis ex stipulatu actio, directa penitus tollenda.* D. de procurat.

39 Hæc interpretatio conuincitur expresse, ex verbis dict. l. 4. ibi; *Si se non obtulit procurator, iudicati actio in eum denegabitur.* Quæ vtriusque actionis, & vtilis, & directæ exclusionem inducunt. Rursus ex dict. l. hoc iure, 86. ibi, *Nam absurdum est, cui iudicati actio non datur, ei ante rem iudicatam solui posse.* D. de solutionibus. Sanè si directa saltim daretur solui illi posset, argumento eorum, quæ de solutione adiecto facta, scribit Iustinianus in §. plane. 4. Institution. de inutilibus stipulation. vbi sub numero primo, plura congessimus, ex quibus constat, solutione illi facta liberationem ipso iure contingere: hoc ideo, quia licet

40 † adiectus exigendi ius est non habeat, nulla enim actio fuit illi quæsita, leg. quod stipulatus, 10. D. de solutionibus, leg. cui rectè, 10. D. de nouation. leg. sed etsi filio, 7. §. 1. in fi. D. de constituta pecun. recipiendi tamẽ solutionem, in quã felix fuit adiectus; ius ita ei inheret, vt etiam stipulatore inuito illi solui possit, vt latè in dict. §. planè, ex num. 1. scripsimus vbi, quid iure Regio Hispano obseruandum sit adiiciens, longè ergo magis posset procuratori solui, si qualis qualis actio illi quæreretur. Deinde ex d. l. Plautius. 61. *Plautius ait (inquit Iulius Paulus) procuratorem damnatum non debere conueniri.*

41 Quare ea omissa interpretatione ex eodem Bartol. in dict. l. Plautius, numero primo; quem ibidem sequitur Albericus, & nominatim Gregor. Lopez in dict. l. fin. verbo, *è non en los del personero*, titulo 5. part. 3. existimo text. in dict. l. si procurator, extra terminos in quibus loquitur, accipiendum non esse, in illis vero ideo, & procuratorem actionem iudicati, habere; & in eum dari, quia ab eodem iudicialis stipulatio de iudicato soluendo interposita fuit, quæ vna res efficit, vt lata sententia in iudicatum esset solutum, & ipse, & aduersus eum stipulatio communiter, dicta l. in causæ, 27. §. fin. illo titulo, quia tamen; & hoc quoque casu militat ratio illa, de qua supra numero 34. effectum est, vt & vtilis domino, & aduersus dominum detur, *directa penitus tollenda*, hoc est, omnino in procuratoris persona euacuata, vt in d. §. fin. in quo plura verba à Triboniano adiecta eodem in loco, animaduertit Ant. Faber in scholio pen. & libro 14. coniecturarum, capitulo quarto; vulgatam tamen, & communem lectionem retinent, præter antiquiores, Eguinarius Baro, ibidem Petrus Faber, libro 1. Semestrium, cap. 13. Hug. Donellus, libro 18. commun. capit. 9. pag. 183. Planè hoc ideo à Prætore inductum est, quoniam cum summo iure interposita à procuratore stipulatione ipse, & in ipsum danda esset directa actio, quoniam nec alteri stipulari nemo potest, nec alium sua stipulatione obligatione astringere. l. stipulatio, 38. §. alteri, l. inter stipulantem, 83. in princip. D. de verbor. obligat. & ex illa stipulatione mutuæ, & reciprocæ natæ essent directæ actiones, dict. §. fi. d. l. si procurator, quas iure ciuili inductas Prætor nõ potuit delere, tollere, data exceptione euacuauit, vtilibus actionibus domino, & in dominũ concessis.

42 Textum vero in d. l. 4. in principio, cum similibus, loqui, vt ex litera patet, in procuratore, qui se liti non obtulit, nec satis dedit, nec satis accepit, cuius officium, cum finito iudicio expiret, vt sup. num. 34. resoluimus, non in ipsum, sed in dominum iudicati actio datur. Nec obstat, si replices ex illa, d. l. si procurator, versic. *sicuti cum agit, iudicati*, quo alter casus à superiori dissimilis includi videtur; coniungendus enim est prioribus verbis, ibi; *sicuti iudicati actio mihi denegetur*, ex quibus constat eodem themate retento, vsque ad vers. *Per contrarium*. l. C. loqui, de cuius interpretatione commodius infra, ex num. 72. Reliquum

43 † ergo est manere nostræ l. 4. in principio sententiam, vt regulariter in procuratorem iudicati actio non detur. Nec obstat versic. fin. d. §. si ex conuentione, quem supra adduximus intelligendus enim est, quo casu inutilis in persona procuratoris actio potuit à domino nouari, cum & nouatio locum habeat, qualis qualis sufficiat obligatio, §. præterea. Instit. quib. modis toll. obligat. vbi copiosè scripsimus, nec alias eundem Vlpianum contraria scripsisse dicamus; & indirecte regulam, l. qui testamento, 20. ibi: *nisi aliud impediat*. D. de testamentis.

44 Hodie vero in procuratore, qui se liti non obtulit, sed domini mandato, vt litem defenderet, comparuit, res sine controuersia est, quoniam cum ex stylo iam vbique terrarum fere recepto. Tabelliones satisdationem de iudicato soluendo in procuratorijs mandatis adijciant, qua domini suos procuratores ab omni onere satisdandi releuant, illa adiecta clausula: *Y vos releuo de fiança, y caucion en forme, segun derecho, y de toda carga de satisfdacion, so la clausula que es dicha, iudicatum solui, con todas sus clausulas acostumbradas*, cuius meminit Gabriel Monterrosus, in praxi, tractat. 7. *de las escripturas publicas*, in mandato generali ad lites, fol. 125. habuit autem ea praxis ortum ab his, quæ notant interpretes in l. ne satisdatio, 11. D. rem rat. hab. & Accurs. in l. 1. C. de satisdando, & magis à l. 14. titul. 5.

part. 3.

part. 3. ibi: *E deue dezir en fin de la carta, que estarà por quanto fiziere, è razonare el personero en aquel pleyto* (quæ est clausula de rato.) *E que obliga a si, è à todos sus bienes, para cumplir todo lo que fuere juzgado contra el en aquel pleyto*. quæ est clausula iudicatum solui, per quæ verba dominus fide iuber pro procuratore, non tenetur ipse procurator satisdare, ex Bart. doctrina, in rubric. num. 3. D. iudicatum solui, seq. Alexand. in l. filiusfamil. & in l. sciendum, § possessor. D. qui satisdare cogantur. Maranta. de ordin. iudic. 6. part. memb. 8. numero 11. & probat nominatum, l. 21. titul. 5. part. 3. versic. *Fueras ende, si en la carta de la personeria disesse señaladamente, que el que lo fiziera personero, el mismo era fiador por el, de cumplir, e de pagar todo lo que en el pleyto fuesse iuzgado, ca estonce non le deuen demandar otra fiadura*, exploratum est firmam nostræ l. 4. sententiam manere, aduersusque procuratorem iudicati actionem denegandam, vnum excipe casum, cuius meminimus, latè de iudiciali hac cautione agentes in nostra solemni, 3. disputatione, de satisdationibus iudicialibus, numer. 12. cum seq. ideo non subsistimus, poteris enim si nosse cupis, rem ad saturitatem videre. Sed iam alia argument. quæ num. 22. h. cap. adduximus diluamus.

45 Non enim obstat, quod primo loco ibidem adduximus executionem sententiæ aduersus condemnatum fieri, non contra alium. Id enim verum est cum quis suo, non alieno nomine agit, vt ex d. l. penult. & vltim. C. de execut. rei iudic. constat. At procurator, quamuis litigauerit, & lite durante, quia eius dominus est, in eum sententiæ verba concipienda sint alieno nomine conuenitur, & agit, ideoque sententia lata, quia lis etiam finitur eius etiam expirat officium, ita isque est consultum actori, qui dominum potest iudicati actione compellere parere iudicato, vt audiuimus num. 34.

46 Nec obstat eum litis contestatione litis dominum effectum, d. l. neque 11. l. procuratoribus, 22. l. nulla, 13. C. de procurat. Quoniam non idcirco rei dominus efficitur, vt
47 tamquam de re sua conueniatur. Aliud † enim dominum esse rei, aliud est esse dominum litis. Dominus rei est ad quem commodum, & incommodum rei suo nomine pertinet. l. 1. §. in propria. D. quan. appellan. sit. hic quidem iudicati actione tenetur, cuius generis non est procurator, qui alieno nomine, non in rem suam suscipit actionem. Dominus autem litis dicitur, qui iudicii, & instantiæ dominus est quod contingit procuratori lite contestata, quia eius iudicii actionem retinere potest pro arbitrio, & pro arbitrio in alium transferre. Ea verò res procuratorem dominum non facit, vt pote ad quem certum sit, neque commodum rei, neque incommodum pertinere, d. l. si procurator. 28. D. de procur. d. l. 1. §. in propria. D. quando appellandum sit.

48 Nec rursus obstat ex quasi contractu, qui ex litis contestatione resultat, eum adstringi, d. l. 3. §. idem scribit. D. de peculio, hactenus enim id verum est, nisi siquid contractum sit. Quoniam cum certi iuris sit, nulla ex causa obligationem nasci posse in negotijs gerendis, vbi hoc ipsum non agitur, vt obligatio nascatur. Vnde vulgata iuris cantilena, *actus agentium non operatur vltra eorum intentionem*, l. non omnis 19. D. si certum petat. nec dubium esse possit, hoc ipsum in hoc casu actum, vt dominus teneatur, non procurator, qui se liti non obtulit, quem ne iudicatu teneretur interposita satisdatione de iudicato soluendo dominus releuauit: citra consensum, & voluntatem procuratorem ex illo quasi contractu litis contestatione celebrato non teneri consequens est, ex regu. l. 1. §. 1. D. de pactis.

49 Succedit interpretatio l. minor. 51. D. de procurat. Cuius tamen explicatio non est in obscuro, descendit ex eius verbis ibi, *minor. 25. annis si defensor extitat*. Si memineris longe inter se differre duas has voces. *Procurator, defensor*. Procuratoris enim latius patet, omnes enim omnino comprehendit, qui aliquam administrationem rerum alienarum gerunt, tam illos, quibus negotia extra iudicium gerenda, quam quibus causæ in iudicio agendæ, siue absentibus, siue præsentibus mandantur, l. 1. D. de procuratoribus
50 l. 1. tit. 5. part. 3. Defensor † vero est ille, qui aliquem absque mandato in iudicio defendit vltro, & sponte, l. liberto. 31. §. litem. D. de neg. gest. l. tutori. 20. C. eodem. Qui eo præcipue à procuratore differt, nam procurator, tam est actoris, quã rei, & tam in iudicio, quam extra iudicium interuenire dicitur. Defensor autem tantummodo in iudicio appellatur is, qui est rei procurator, aut actoris, quatenus reus est in reconuentione, & citra expressum mandatum ad defendẽdum venit, vt in principio. Inst. de his per quos agere possumus. Qui idcirco non aliter, quam si satisdederit admittitur, l. non videtur. 53. D. de procurat. l. vnica. C. de satisdã-
51 do. §. si vero reus, Inst. de satisdat. Quo † casu actiones ex stipulatu, & iudicati, non dantur contra dominum, sed contra procuratorem, siue defensorem, qui se liti obtulit, dict. l. si procurator. 28. versic. *per contrarium*, D. de procurato-
52 rib. † Quibus suppositis plane intelliges Vlpianum, in dict. l. minor. 51. recte enim docet minores, quibus in causis, in integrum restitui possunt, idoneos defensores non esse, quia & ipsis, & fideiussoribus eorum per in integrum restitutionem succurritur, ex edicto Prætoris de minoribus, ipsis quidem ex propria persona propter lubricum ætatis, si qua in re capti, læsique proponantur, l. 1. & passim. D. de minor. Eorum vero fideiussoribus ne alioqui fideiussores necesse esset, vel regressum habere contra minores pro quibus interuenissent, vel in damno morari, quorum alterum ipsis minoribus, alterum fideiussoribus eorum iniuriosum est. l. Titius, 76. D. de procurat. & indices. l. liberationem. 3. l. quid ergo. 5. D. de liberat. leg. l. cum lex. 46. D. de fideiuss. Itaque quod ipso iure obligentur ad rem non facit, nec rursus quod possint esse procuratores. Nam minoribus procuratoribus maiorum, non datur restitutio, ne alioqui commodo maiores potius restitui viderentur contra propositum Prætoris, in l. cum mandato. 23. D. de minoribus, neque enim procuratores nomine proprio periclitantur, vt supra audiuimus. quod secus est in defensoribus, dict. l. si procurator. 28. D. de procurat. l. si ad defendendum. 10. D. de iudic. solui.

53 Sed vrgebis, nec sine ratione, hoc casu, in dict. l. minor, restitutionis beneficium locum habere non posse: constat enim Prætorem minoribus decipientibus, vt nec S. C. Velleianum, sed deceptis tantummodo, aut facilitate sua damnum passis succurrere non solere, l. 2. C. si minor dixer. l. 2. §. sed ita damnum, D. ad S. C. Velleianum. Vndè cum minor defensor, qui satisdedit iudicatum solui, si postea iudicium accipere nolit, aut accepto iudicio condemnatus, nolit satisfacere iudicato, videatur decipere actorem, qui satis accepit. l. mutus. 43. §. vltimo. D. de procurator. audiendum non esse si restitutionem peteret, videbatur.

54 Ego tamen respondebo, hunc casum ab aliis in quibus minor restituitur dissimilem, non esse si consideres dolum non facere, qui vtitur iure suo. l. nullus videtur. 55. D. de reg. iur. & qui facti sui authorem Prætorem habeat: quomodo habet minor, qui non se ipsum restituit in integrum, sed restituitur à Prætore, arg. l. iuste possidet. 11. D. de acquir. poss. Et quamuis ea restitutione decipi videatur, is qui satis acceperat, non tamen decipitur dolo malo minoris, sed potius à se ipso, qui tam parum cautus fuerit, vt pro idoneo defensore admiserit eum, quem sciebat, aut scire debebat in integrum restitui posse, arg. l. nam si actor. 26. D. de reg. vind. l. qui cum alio. 19. D. de regul. iur. Itaque non est talis hæc deceptio, vt impediat restitutionem, cum sit permissa: vt & illa de qua in l. in causæ. 16. §. idem Pomponius, D. de minorib. l. item si pretio. 22. §. fin. cum l. sequent. D. locati.

55 Ex quibus sequitur, quod si in casu d. l. minor, postquam minor vltro, & sponte se liti obtulit, & defensionem suscepit, dominus satisdedisset, quia hoc casu minor in integrum restitui non posset, vt qui nullam pati læsionem posset, idoneus tunc defensor esset, quomodo intelliges illa eiusdem legis verba. Ex quibus causis in integrum restitui posset, idest, quando ipse, non dominus satisdedit.

56 Sed antea quam hinc abeamus, illud obiter adnotare oportet, non obscure ex proxime, ex dict. l. minor obseruatis colligi minorem 25. annis procuratorem, & defenso-

rem alienis in negotijs esse posse, cuius tamen contrarium est, vt constat ex Speculat. 1. part. titul. de procuratore. §. 1. versicul. *Item quod si minor*, numer. 8. quem securè sequitur Gregor. in leg. 5. verbo, *minor*, titul. 5. part. 3. Paz, in praxi, adnotatione. 4. numer. 16. Amator Rodriguez, de modo videndi process. capit. 3. nu. 2. communem resoluit Benedictus Capra, regula. 65. nu. 2. & 3. Qui omnes mouentur, dict. l. minor. 51. D. de procuratoribus, leg. exigendi. 12. Cod. eodem. Quoniam opinio, etsi hodie probanda sit, propter Bonifacij authoritatem, in capit. qui generaliter. 5. §. final. de procuratoribus, lib. 6. & expressam Regiam, l. 5. titul. 5. part. 3.

Iure tamen ciuili contraria sententia verior est, vt videlicet post. 17. annum completum eo munere fungi, quis possit; quemadmodum, & potest aduocati officium ea ætate egressus exercere, vt est notum, & late scribit Speculator, vbi sup. tit. de aduocato, numer. 16. nouissimè Donellus, lib. 1 & capit. 3. mouere Pontificem, & nostros non debuerunt, dict. l. minor, dict. leg. exigendi, non enim ibi simpliciter negatur minores procuratores esse posse, sed hoc dicitur idoneos non esse, in casibus quippe in quibus possunt restitui, de quibus iam sup. quod latius deducit, & considerat Donellus, dict. capitul. 3. fol. 130. quæ & Roffensis opinio fuit, cuius meminit Ioann. Andr. ad Speculatorem, dict. numer. 8.

57 Qua autem ratione, in dict. leg. minor fideiussoribus, etiam restitutio in integrum concedatur, rectè ibidem Eguinarius Varo, & Ant. Faber esplicant, & in l. in causa. 14. D. de minoribus, latè Caldas, regulam cum ampliationibus adducens, in l. si curatorem, verbo, minoribus, num. 46. & numer. 50. C. de in integr. restit. minor. omnia enim, quæ obiter incidunt serio, & expresse explicare extra manus, & institutum præceptoris est.

58 Restat interpretatio textus in dict. leg. procurator 67. D. de procuratorib. sed ex communi opinione respondendum est, quod licet procurator ad lites, & iudicia, qui se liti non obtulit, & cum mandato domini accessit, iudicati actio-

59 ne non teneatur, iuxta supra adducta. † Procurator tamen ad negotia efficaciter obligatur, iuxta textum, in dict. l. procurator. & in d. l. seruum Titij. 49. in princip. D. mandati, in l. si seruum. D. de institoria, in l. prior. 4. §. in eum D. de administrat. rer. ad ciuit. pertinent, quorum iurium argumento eam opinionem, cum alijs defendit Iaso, in princ. d. l. 4. nu. 2. & 3. quo in loco refert Angelus, ita Florentiæ iudicatum fuisse.

60 Contrariam tamen sententiam, quinimo nec procuratorem ad negotia alieno nomine contrahentem obligari, plures probant, quibus primo fauet text. in leg. fin. D. institoria. Secundo vulg. regul. text. in dict. l. non omnis. 19. D. si certum petatur. Tertio, quia qui non obligat procuratorem nomine eius priuato, priuatam eius fidem non sequitur, sed domini constituentis, & per consequēs ipsum dominum, procuratorem autē, nec ciuiliter, nec naturaliter obligare potest, ex reg. l. cum amplius. 85. §. is natura. D. de reg. iur. Quæ opinio, in dict. l. procurator, nu. 2. placuit Bartol. Paulo, in l. 1. §. exercitorem. D. de exercit. action. & consil. 22. num. 2. volum. 2. Molin. in rub. D. de verb. obl. num. 78.

61 Dissidium hoc ita competit Bart. vbi proxime procuratoris voluntatem attendendam esse, quoniam si ipse voluit obligare personam suam, aut personam domini, voluntas eius efficacem obligationem producit, quod si simpliciter contraharea est distinctio adhibenda, nam, aut ex eo contractu aliqua acquiritur obligatio, & eo casu etiam ipse remanebit obligatus, dict. l. seruum Titij; aut ex contractu nihil acquiritur procuratori, & tunc nec ipse procurator obligatus manet, Bartoli distinctionem communiter sequuntur Paulus, nu. 2. Imola, num. 1. Iaso, & Vincent. nu. 4. in dict. l. 4. vbi Ripa, num. 11. Socinus, consil. 153. libr. 2. Boerius, & alij quos nouissime refert eandem distinctionē secutus, licet per plures casus ampliet, & limitet Ioan. Gutierr. de tutelis. 2. part. cap. 13. ex num. 5. ad numer. 31. qui pro ea adducunt text. in l. solutam. 11. §. per liberum. D. de pignorat. action.

62 Verum ea concordia falsum in iure supponit, quippe posse procuratorem ad negotia, absque speciali domini ad id mandato, eum ex suo proposito contractu obligare, quod ius non patitur, repugnante nostri iuris regula, e. g. de qua in l. quæcunque gerimus. 11. D. de oblig. & action. item & reg. l. inter stipulantem, 83. in princ. D. de verbor. oblig. de se enim quemquam promittere oportet non de alio; vnde & facti alieni promissio inutilis est, vt late nostris ibidem explicuimus commentariis. Præterea, quia cū omnibus contractibus in quibus mutuæ proficiscuntur actiones (sunt autem plerique omnium vt notum est) semper sit quod actori, siue procuratori acquiri possit, efficietur, iuxta superiorem doctrinam fere semper procuratorem ex contractu alieno nomine gesto manere obligatum, quod tamen dicet nemo, si modo sapiat.

63 Ergo retinenda est communis sententia sup. num. 59. proposita; quippe procuratorem ad negotia ex contractu nomine domini celebrato obligatum manere ex iuribus ibidem adductis, quibus viua, & spirans ratio accedit. Quoniam si per procuratorem non potest acquisi obligatio, l. stipulatio. 38. §. alteri. D. de verb. oblig. Vnde ex contractu procuratoris ipsi procuratori directa actio acquiritur, l. in causæ, 27. §. fin. l. si procurator. 28. D. de procuratoribus, qua dominus absque cessione non vtitur. l. si procuratorem, 8. §. si liber homo, l. idem 10. §. si cui mandauero, l. si quis alicui. 27. §. fin. l. cum seruus. 54. §. vlt. D. mandati, longe minus poterit, quis per procuratorem alteri obligari, cū adquisitio fauorabilis sit, obligationis vero causa odiosa. Vnde & illud est consequens ipsum procuratorem obligatum manere. Nec obstat text. in d. l. procurator. 67. D. de procurator. ibi; *Fidem suam astrinxit*. Quonia nostri eorum verborum argumento putauerint plures, ita demum procuratorem ex contractu teneri, si specialiter fidem suam obstringat, idem etiam erit, etsi simpliciter contrahat, vt Salmanticenses interpretes hactenus crediderūt.

64 Qui aiunt, non obstare text. qui pro contraria opinione inducitur, in d. l. fin. D. de institoria. Respondent enim institorem ibi non teneri, quia nullum contractum celebrauit, cum Sæius creditor, ibi, non crediderit pecuniam institori, sed mensæ nummulariæ; nec institor promiserit Sæio pecuniam, sed ad fidem mensæ præstandam dederit cautionem, qua declarauit apud mensam mille denarios numerandos esse certa die. Vnde neque ex causa crediti potuit conueniri, cum ipse nihil acceperit, neque ex verbis epistolæ, quæ nullam continebant promissionem, sed fidem negotii celebrati cum mensa, vt recte aduertunt Bartol. & Fulgos. in d. l. 4. in princ. h. t. & in d. l. fin. Alex. consil. 28. nu. 5. lib. 6. Socinus, consil. 54. num. 2. vol. 2. Manet itaque veram esse differentiam sup. d. num. 33. propositam, inter procuratorem ad iudicia & procuratorem ad negotia.

65 Ego opinionem contrariam, quæ docet finito officio procuratorem ad negotia indemnem præstandum, quinimò nec efficaci obligatione teneri veriorem esse cōtendo. Tum ex adductis supr. num. 34. & reg. l. ex mandato, 20. D. mandati, quam exornant decisio Genuæ 76. num. 5. & expresso textu, in l. si pupilli. 5. §. item si procuratori, D. de negot. gest. *Item si procuratori* (inquit text.) *tuo mutuam pecuniam dedero tui contemplatione, vt creditorem tuum, vel pignus tuum liberet, aduersus te negotiorum gestorum habebo actionem aduersus eum, cum quo contraxit nullam*, qui text. cauillationem non patitur, nullus enim locus apertior pro hac nostra sententia, qui & in versic. sequenti, non minus stringit. *Quid tamen* (inquit) *si à procuratore tuo stipulatus sim, potest dici super esse mihi aduersus te negotiorum gestorum actionem, quia ex abundanti hanc stipulationem interposui*, quasi I. C. Iulianus insinuet, quod etsi quo casu procurator ipse stipulatione interposita specialiter fidem suam astrinxerit, teneatur, directa quidem, & ciuili actione mihi creditori, cui post numerationem stipulanti promissum fuit, quia tamen non procuratoris negotium ea in re versum est, sed tui contemplatione negotium fuit celebratum, adhuc superest, negotiorū gestorum actio contra dominum. Adde ex mente Iuliani, non tātum superesse,

sed

sed priori loco proponendam, hic enim est sensus illorum verborum, quia ex abundanti hanc stipulationem interpo suit, argumento l. in causæ, 27. §. fin. & l. si procurator. 28. D. de procuratoribus, de quibus late supra ex num. 24. Item ex expressa decisione, d. l. Procurator. 67. cuius argumentum non declinant, qui contendunt, idem illo in casu dicendum, etsi procurator pro euictione prædiorum fidem suam non adstrinxisset, quoniam cum nominatim Papinianus item eum obligari scripserit, quia fidem suam adstrinxit, apertè innuat

66 alias eum non teneri. Quemadmodum † nec tenetur tutor, qui pecuniam se soluturum cauit, in quam pater pupilli condemnatus fuerat, rectè enim post tutelam finitam actionem recusat: item & curator furiosi furioso mortuo, l. post mortem, 5. in princ. & in §. 1. D. quando ex facto tut. l. 1. C. eodem, quod idem vice versa, & in tutore, & curatore contingit, vt & finito officio, teneatur, si non tantum tutorio, aut curatorio nomine, sed etiam proprio fidem suam adstrinxerit l. si non subieci ipsisti, 15. C. de administ. tut. Fateor procuratorem, eo quod curator esse desierit non ipso iure obligationis onere leuari, nec enim hic est modus tollendæ obligationis, sed saltim per exceptionem doli, quasi in dolo sitis, qui ex contractu procuratorio agit contra procuratorem, postquam desijt esse procurator. Vndè sententiam hanc, sine scrupulo in d. l. procurator, admittunt Eguinarius Baro, & Ant. Fab. Donell. in princ. d. l. 4. sup. h. tit. & in institore, vt non aliax teneatur, quam si non in actum fidem etiam suam dederit Hispanus Rex, in l. 7. vbi bene explicat Greg. gl. 4. tit. 1. par. 5. cui adde Parladorium, lib. 2. c. fin. 4. par. §. 3. num. 3.

67 Textus verò in d. l. seruum Titij, 49. in princ. D. mandati, ad rem non pertinet; nec enim ideo ibi procurator, finito negotio tenetur, quia tanquam procurator vēdidit, sed quia rem suam, quam tamen alienam putauit vendidit, qua venditione, etsi dominum accipientem non fecerit, cum in causa traditionis errauerit, errans autem rem suam non amittat, l. si procurator, 35. D. de acquir. rer. dom. cum tamen in eum, qui bona fide, & ex titulo emptionis accepit translata fuerit, saltim vsucapiendi conditio, ex regul. l. si in aliubus, 74. D. de contrah. empt. si Titius, & dominus, & procurator, qui alieno nomine, & vendidit, & tradidit, vindicatione agat exceptione submouendum rectè, docet I. C. quia quem de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio, regul. l. vindicantem, 17. D. de euict. At dices. Ergo si nō potest euincere, ergo si euictionis iure tenetur, quod ibidem diserte I. C. probat. Ergo finito officio tenetur procurator. Sed ex eadem lege facilis est explicatio, contendo etenim ideò teneri, quia rem suam vendiderat, non si alienam. Vnde cum summo iure dominus adhuc maneat, ex dict. leg. si procurator, & ipsi competat vindicatio, agens tamen exceptione sub non. biuit turpe enim esset factum suum impugnare, quo respiciunt geminata sæpe verba quibus procuratorem dominum esse venditi serui. I. C. voluit, planè ostendens, longe aliud dicendum in procuratore, qui venditæ dominus non esset: quem alieno nomine vendens de euictione teneri dicet nemo.

68 Rursus non obstant tex. in d. §. est autem, l. 1. D. de exercitor. actione, quoniam magister in specie, & tractatione de exercitoria longe distat à procuratore in mandato: ille ex contractu suo ciuiliter obligatur, dominum iure prætorio, & ex æquitate in rebus nonnullis obligat tota, l. 1. illa tit. hic extra casum expressæ conuentionis ex contractu nomine domini gesto non obligatur, diximus, nu. 39. dominū semper obligat, vt proxime diximus. Item etiam, quia pugnat natura ipsius contractus, quæ gratuita hinc inde est: & in eo non nisi vicaria amicorum fides interponitur, vt ex Cicero, & aliis annotarunt Balduinus, & Mynsingerius in rubr. Inst. de mandato. Vnde non mirum, in dict. §. est autem magistrum ex suo contractu ciuiliter exercitorem, qui eum proposuit ex æquitate iure prætorio teneri.

69 Planè tex. in d. l. si quis mancipij. §. si seruum, nihil probāt contra nostram sententiam, cum ibi id. I. C. doceat, quod si seruum Titij institorem habueris, & tecum, & cum Titio agere licet, ex diuersis edictis potero.

70 Denique explicatio l. prior. 4. §. in eum, D. de administr. rer. ad ciuit. pert. fuit ex eius versic. ibi; *nouatione facta cauet*, quo casu post depositum officium actionem in eum dari rectè scribit Vlpian. quemadmodum, & in procuratorem, qui specialiter fidem suam adstrinxerit, in d. l. procurator. 67. D. de procuratorib. cuius occasione hæc disputasse iuxta eorum obligationem, in & quatenus teneatur, sufficiat, rem pergamus.

71 His denique assertionem hanc hodie extra omnem controuersiam esse, si consideres verba quibus frequenter procuratoria mandata concipiuntur, quibus formam præscribit tex. in l. 27. tit. 18. par. 3. ampliatam iuxta hodiernum stylum cuius meminerunt Pragmatici Gabriel Monterroso, & Didac. de Ribera in praxi, ille tract. 7 fol. 125. pag. 2. hic vero, 1. par. fol. 62. in nouissima excusione, ex quibus cum constet mandantem, siue constituentem manere obligatum ea omnia præstare, & adimplere, quæ mandatarius virtute mandati gessit, contraxit, perinde, ac si idem ipse contraxisset. Vnde in obligatione postea contracta, procurator, numquā suo nomine, sed nomine constituentis contrahat, aut agat, nec eum actum gerat, vt ex eo maneat obligatus, absque eius consensu, & voluntate, obligatio nulla contrahi potest, & rectè induces iterum regulam, d. l. non omnis, 19. D. si certum petat. & quæ scripsimus, in §. si quis alium ex nu. 2. Inst. de inutilibus stipulationibus.

72 Ait tex. *si se obtulit in ipsum dabitur*. Idem in d. leg. Plautius, 61. D. de procuratoribus, & in l. fin. versic. *Mas si alg. ni home se paraße por si mismo*, tit. 5 par. 3. ex quibus constat, eum se liti obtulisse dicendum non tantum, qui vltro, & spontè alienam causam defendendam suscipit, qualis est *defensor*, sed etiam *procurator*, qui ex mandato agit, aut defendit, cum scilicet cautum non esse, nec enim aliter audiendus est, siue procurator, siue defensor, quam vel à domino, vel à seipsis idonea interposita satisdatione: l. si ad defendendum, in D. iudicatum solui Eo ergo casu, qui a verè condemnati sunt in eos actio iudicati dabitur. Semper enim, qui se vltro, & sine causa liti offert, condemnationem proprio periculo pati debet; ne alioquin aduersarium suum, quem decipere voluit, impunè deceperit, tex in h. l. 4. & in l. is qui se obtulit, 25. l. an autem. 27. D. de rei vind. cum, id cum fatalis sui iure debet, qui se liti obtulit, imputar. sibi debet. cum pro se,
73 & in cum casu satis dederit. Ergo † qui muneris necessitate coactus alienam defensionem susceperit, liti se non obtulisse, in seque iudicati actione non teneri consequens est, quod optimis exemplis de tutore, curatore, actore municipum, in l. 4. explicat Vlpianus. Sed in primis de procuratore in rem suam, cuius antea meminit, subijciamus nonnulla, in illo ante versiculo, *per contrarium*, dict. l. si procurator, 28. D. de procuratoribus. de qua late supra, nu. 27. ex quo aduersus nostram hanc, l. 4. ineuitabile construitur argumentum.

74 Contrarium eadem esse solet ratio, l. 1. C. de expressis, lib. 11. tex. in princ. vbi nuncupatis exornauimus. In §. de his qui sunt sui, vel alieni iuris. Sed si procurator meus satis acceperit iudicatum solui, vtilis iudicati actio mihi indulgetur, d. l. si procurator, 28. in princ. & diximus latè sup. d. nu. 27. ergo per contrarium si procurator meus iudicatum solui satisdederit, quod est omnino necessarium quoties, quoties, se liti offert, in me ex stipulatu actio saltim vtilis dari debet, directa quæ ipso iure in procuratorem competebat penitus mutata d. l. in causæ, 27. §. fin. D. de procuratoribus. Ergo etiam si se liti offerat procurator, in ipsum efficax iudicati actio danda non est in nostrum textu.

75 Huius rei tanta est difficultas, vt existimauerit ibidem Ant. Faber, in rationalibus, abundare negationem, & semper legendum, *in me ex stipulatu actio datur*, nec aliter putat cohærere posse contexturæ filum, nec aduersatiuam illā *per contrarium*. Nos reiecta hac opinione, & interpretatione Eguinarij Baronis, eodem in loco item, & illa eorum, qui existimant, eum versiculum intelligendum de procuratore in rem suam, aut de eo, qui ad eam rem specialiter datus est, idest, ad exigendum, de quibus paulò ante, & cohærenter Vlpianus loquutus fuerat. Existimamus illam sententiam

can-

eandem esse, cum nostra huius. l. 4. *Si se obtulit in ipsum dator*, vt Vlpianus ibi, qui de procuratore, & defensore loquitur, semper de eo, qui se liti obtulit, verba facere: hos enim, qui quantuis, cum mandato domini ad iudicium accedant, si tamen satisdederint, qui dominus non satisdedit, se liti obtulisse dicendum, quemadmodum, & defensores, constat ea supra dictis. num. 72. in eosque semper iudicati actionem dandam suadeot, quæ ibidem diximus, nec obstat aduersatiua. *Per contrarium*, qua id exprimendum videbatur, vt quemadmodum, quo casu procurator meus satis acceperit illi ex stipulatu directa actio acquiratur, & mihi vtilis indulgetur, sic versa vice, quo casu ipse satisdedit (vt in 1. & a. casu, versic. *per contrarium*) etsi directa iudicati actio in ipsum detur, detur etiam, & in me vtilis, à qua argumentatione Antonius Faber, non eximitur, absque totius contexturæ exersione, quoniam animaduerto, inter vtrumq; casum magnum esse discrimen, siquidem in primo, cum procurator satis accepit, mandatum inter dominum, & procuratorem præcessisse supponit Vlpianus, à dominoque satisdationem interpositam, cuius contractus causa, & quia res domini agitur, & vtilis ex stipulatione, & iudicato actio quæritur inducta ratione, leg. quæcunque gerimus. 11. D. de obligationibus, & actionibus, & ijs, quæ sup. num. 27. latius cōsiderauimus, item etiam quia quemadmodum, cum procurator præcedente mandato, & satisdatione à domino interposita agit, si condemnetur, aduersus dominum, non aduersus eum iudicati agitur, ex rationibus sup. numer. 29. & 30. animaduersis: sic æquum etiam fuit eodem in casu, vtilem actionem domino acquiri, quæ omnia cessant in casibus versiculi, *per contrarium*, cum procurator meus se liti offert & ipse, item & defensor, cum satisdatione à se ipsis interposita iudicium accipiunt: quoniam quemadmodum hoc casu cum ipsis, non cum domino iudicati agitur, ex h. nostra leg. 4. & dict. versic. *per contrarium*, in fine, sic nec est, cur ex stipulatione satisdationis in dominum aliqua actio nascatur, quem nec defensor, nec procurator obligationis vinculo adstringere potuerunt, leg. inter stipulantem 83. in princ. D. de verb. oblig.

76 Ait text. *Recusare iudicati actionem non potest in rem suam procurator factus*, ex illa generali regula, quam initio Vlpianus proposuit, quippe procuratorem, etsi condemnatum iudicati actione non teneri, vnam subiunxit exceptionem, eius videlicet, qui se liti obtulit, siue is procurator, siue is defensor fuerit, de quibus hactenus. Ecce aliam, *aut si in rem suam procurator, quis factus sit*, in eum ergo iudicati actio datur: non quod se liti obtulerit, vt ait Vlp. sed quia non in alienam, sed in suam rem procurator fit. Eius tre-
77 quens in Iure Ciuili mentio, is enim est, † qui cum mandatas, & cessas sibi ab alio actiones exerceat procurator est; sed quia non in alienam, sed in suam rem, idest, commodum suum propriumque lucrum actiones præstitæ sunt, lucrumque omne, & compendium eum respicit, idcirco in rem suam factus datus re procurator dicitur. Similis est is, qui nomen emit, venditor quoque ab emptore datus ad litem procurator, multisque in aliis speciebus, quæ tibi occurrent in leg. 3. §. 1. versic. fin. D. quod quisque iuris. l. quæ omnia 25. §. final. l. si procurator 28. l. si quis in rem 34. leg. procurator 55. l. Plautius 61. D. de procuratorib. l. quod si minor 24. in princip. D. de minoribus. l. sed si 14. D. de pactis. leg. 2. §. fin. D. famil. ercisc. l. in rem suam 18. D. de compensat. l. fin. §. Titius. D. de condict. indebiti. l. si procuratorem 8. §. fin. l. D mandati. leg. sicut 8. §. si procurator. D. qu. b. mod. pign. vel hyp. soluit. leg. si cum venditor 66. §. si secundus. D. de euictionib. in h. leg. 4. in princip. D. de re iudic. l. 1. §. in propria. D. quando appell. sit. l. qui suspectum 20. D. de appellat. l. quia a bsente 4. l. qui stipendia 9. C. de procuratoribus. l. 1. C. de contrario iudicio tutelæ. l. si insolutum 6. C. de obligat & action. l. ex nominis 8 C. de periculo, & commodo rei venditæ, & apud nos in l. 16. tit. 20. lib. 3. Fori, & in l. 4. tit. 11. l. 64. tit. 18. part. 3. Quomodo autem mandatum
78 procuratorium in rem suam, Hispane dicimus, *poder en causa propria*, conficere debeas, ostendunt pragmatici Did. Ribera in praxi. 1. part. folio 75. & Gabriel Monterroius tract. 7. suæ praxis fol. 117.

79 Sed an vt quis procurator in rem suam datus factus dicatur, sufficiat *et actiones cessas esse*: an illud etiam, *vt nominatim procurator in rem suam fiat*, valde controuertunt interpretes. Speculator titul. de procuratore. §. sequitur, versiculo, *in summa*, & titul. de cessione actionum. §. vltimo, existimat, *cessionem* actionum sufficere, vt quis statim procurator in rem suam factus dicatur, idem docet Accurs. in leg. 1. Cod. de action. & oblig. verbo, *mandatam*, ibi, *vel nisi fiat*, & in leg. 3. verbo, *mandauerit*. D. de nouat. Bald. in leg. siquidem, colum. 2. de action. & oblig. communis teste Iassone, & Ripa, numer. 8. in h. leg. 4. Maranta, in leg. actor. numer. 12. D. de procuratoribus. & neruose defendit Hispanus Franciscus Ortizius Pancoruinus lib. singulari obseruationum, capitul. 59. pag. 265. vt sic ex actionum, aut iurium cessione, seu ex mandato actionum, competat exercitatio actionum directarum nomine domini, vtilium vero nomine proprio, quod & Fulgosio placuit in d. l. 1. C. de action. & obligat.

80 Sed obstant text. in d. l. 2. §. fin. in fin. D. famil. hercisc. & in l. 3. §. idem Labeo. D. de in rem verso. & in d. l. si procuratorem 8. §. fin. D. mandati, & in d. l. si in solutum, 6. C. de action. & obligat. quibus in locis illud requiri videtur, *vt cessis, & mandatis actionibus procurator, quis in rem suam constituatur*. Nam quamuis Franciscus Pancoruinus, d. c. 56. existimauerit illa verba, d. §. fin. d. l. si procuratorem. *Si hanc mihi actionem cedas, & procuratorem me in rem meam facias*, ita intelligenda, vt periodus, siue oratio posterior prioris sit expositio, idest, *procuratorem me in rem meam facias*, quam loquendi rationem apud I. C. sæpius visitatam multis ibidem, & ostendit, dixeratque prius codē lib. 1. cap. 9. in princ. extat tamen eadem repetitio reliquis aliis in locis, quorum ipse non est, iurit authores rem ita apertam toties exponere, & inculcare.

81 Ergo dicendum est, per cessionem actiones dumtaxat vtiles in cessionarium transire. leg. 2. C. de action. & oblig. directè enim à cedentis ossibus non separatur, l. quis ergo casus. 17. iuncta glos. fin. D. de peculio, l. 3. in princip. D. pro socio. Quo casu cessionarius vtilis actionis dominus est: quā si moueat non litis tantum, sed & rei dominus est, d. l. 1. in propria. D. quando appellan. sit, quod si intersit eius directis etiam actionibus agere propter vtilitates, quas congerit Maranta in d. l. si actor, ex num. 25. ad 32. oportet, vt in rem suam procurator, siue mandatarius constituatur, quomodo earum exercitium nomine domini habebit, & intelligendæ sunt leges adductæ, num. 80.

82 Periculum autem nominis cessi ad vtrum pertineat cedentem ne, an ad eum, cui cessio facta est, disputat Francisc. Pancoruinus, d. c. 56. per tot.

83 In eum ergo qui cessit vtilibus actionibus, & mandatis directis procurator factus est in rem suam, si aduersus eum sententia feratur iudicati actionem dandam, cum & ipse sententiæ verbis comprehendatur, & ad eum rei commodum, & incommodum pertineat, rectè docet h. l. 4. & d. l.
84 Plautius 61. D. de procuratorib. Ex quibus, † & illud obiter animaduertes, cum nō tantum ex parte actoris (quod frequentius est) sed ex parte rei dari posset, vt multis animaduertit Accurs. verbo, *nisi aut in rem suam*, in d. l. Plautius, & latius in l. plane. 3. verbo, *suo loco*. D famil. ercisc. quomodo intelliges tex. in d. l. si actor. 29. D. de procuratoribus, quam in procuratore in rem suā ex parte rei intelligi facilè tibi persuadebis si consideres docere eo loci Vlpianum, quod si malit Actor dominum, quam procuratorem conuenire, rectè poterit, quoniam cedendo ius suum, alteri nō potest, quis creditoribus suis præiudicare, l. 2. C. de pactis, cum similib. ait textus, *tutor quoque, vel curator in ea conditione sunt, vt non debeant videri se liti obtulisse, ideoque debet in eos denegari iudicati actio*.

85 Ergo, & si Prætoris edictum in condemnatum iudicati actionem polliceatur victori, & tutor, aut curator, quorum persona pupilli, siue adulti nomine in iudicio fuit, te ipsa & sententiæ tenore condemnati sint, non eorum minores: executio tamen sententiæ in eos non datur, quod idem

deduces

deduces ex l.fin. D.si quis caut.l.2.D.de administrator.l.1.C.
quando ex facto tut.explicant præter ordinarios Parlador.
lib.2 rer.quotid.c.fin.4.p.§.3 ex nu.1.Gutier.de tut.2.p.cap.
23. Hoc ideo, quia licet ipsi condemnati sint,perinde habe-
tur, quasi non ipsi essent condemnati, sed ij, quorum de re
agitur.Quicquid enim tutor gerit,perinde est,quasi pupillus
gessisset. Huc pertinet,l.aduersus 30.§.1.D.de inoffic.test.l.
eum qui, 5.§.si actum, D de const.pecuni l.post mortem,5.
§.vlt. D.quando ex facto tut.l.minorem 22.D.de his quibus,
vt indig.cum multis alijs, id efficit muneris necessitas, quæ
ne his personis noceat excusata esse debet,nemini enim de-
bet officium suum esse damnosum. l.sed siquis ex siquis ex
signatoribus.7.D.quemadmodum testam.ap.cap.cum non
deceat 30.de electio. lib.6. l.cum quædam 18.C.de admi-
nistr.tut.Quod idem & in actionibus ex contractibus dicé-
dum est,d.l.post mortem,l.illud.4.§.si impuberis.D.de eui-
ctionib.explicat late Ioann.Gutierrez, d.2.part.cap.13.ex
num.1.

86 Illud tamen omnino aduerte, quod si tutor calumniose
litigauerit potest condemnari ad sumptus, & in eum fieri
executio propter calumniam.leg.non est ignotum.6. C.de
administr.tut.etsi à minore fuerit eorum sumptuum facta
exactio poterit ipse illos à tutore repetere.l.qui solidu.n.80.
§.etiam,D.de leg 2.docet hic Bar.nu.2.Iaso,nu.12.idē Bar.
& Iaso,nu.12 in l.3 § si procurator,ff.siquis caut.& ita pra-
cticari ait Abb.in cap.1.vt lite non contestata, Maranta,de
87 ord.iu sc.6.p.3.memb.nu.39. Vndè † & idem Bar.docet,
quod si propter contumaciam procuratoris fiat aliqua con-
demnatio in expensis, in eius bonis faciendam esse execu-
tionem docet A. curs.in l.non potest 160.verbo non potest,
D.de reg.iur.Paul.cons.67.Montalnus,in l.27.tit.1.part.3.
& induci potest, d.§.si procurator, & nominatim docet, l.
25.ibi: *por razon de su rebel dia, o de su culpa*, tit.5.par.3.
hoc ideo quoniam in generali mandato non comprehendi-
tur delictum, l.1.§.quoties, iuncta gl.verbo falsus, D de vi,
& vi armata,l.si pater 12.D.quæ in fraud.cred.

88 Denique aduertes, quod licet sententiæ executio in bo-
nis tutoris non fiat,si tamen tutor pupilli bona habeat, atq;
ea non exhibeat,vt pignori capiantur, iure in carcerem de-
trudi poterit donec ea exhibeat,Bal.in l.1.C.quando fiscus,
vel priuat.Ang.in l.si vacantia, C.de bonis vacantibus,libr.
10.alter Ang.Aret.in § fin.nu.1.Inst.de actionibus,Parlad.
d.§.3.nu.1. Io.Gutier.d.c.22. nu.1. ait tex. *Actor munici-
pum potest rem iudicatam recusare*.

89 Ex eisdem illis rationibus, quibus docuimus procurato-
rem,qui se liti non obtulit,tutorem,& curatorem, iudicati
actione non teneri,quippè quia & non suo nomine,& coa-
cti officij,siue muneris necessitate agunt, efficitur actorem
municipum, siue ciuitatis Syndicum, iuste rem iudicatam
posse recusare: vt recte hic Vlpianus docet, quem vt intel-
90 ligas aduerte.Quod † licet ciuitas consentire non possit, vt
ex contractu aliquo teneatur,l.1.§.fin.D.de acquir.possess.
quare nec ex delicto quidem teneri videtur, l.sed si ex dolo,
16. D de dolo malo.reperiuntur enim in ea infantes, & fu-
riosi,qui non consentiunt,l.qui ad certum,15.D.locati,lege
infans,12 D ad l.Corn.de sicar.aliud enim est Ciuitas, quá
singuli ciues, ciuitas quippe est vniuersitas quædam constās
ex singulis ciuibus,l.in tantum, 6.§.vniuersitatis, D.de rer.
diuis.l.sed si hac 10.§.qui manumittitur,D.de in ius vocan-
do (cui consonat,l.13.tit.2.p.3.) l.sicut,7.§.siquid vniuer-
sitati, D.quod cuiusque vniuersitat. nom.l.proponebatur,
76. D.de iud.qui licet moriatur, ciuitas tamen non mori-
tur,cum sit corpus quoddam imaginarium,& intellectuale
l.mortuo 22. D.de fideiussoribus. Vndè nihil potest agere,
nec cogitare quidem,nullumve negotium contrahendo ob-
ligari,vniuersi enim non consentiunt, licet ex his nonnulli
91 consentiant, l.1.§.vlt.D.de libert.vniuersit. Quo † etiam
respicit tex.in c.Romana,5.§.in vniuersitate, de sententia
excommu.lib.6.quo probatur, excommunicationis sententiā
ferri in vniuersitatem non posse, cuius rei rationem accu-
sare explicat Couar.lib.1.var.c.6.nu.9.vbi sup.num.10.in-
fert,quare in vniuersitatem,vel populum ferri Ecclesiasti-
cum interdictum possit,quod latius examinat, in cap.alma

mater,2.par.§.1.ex nu.1.quem omnino videbis,idque sum-
mo iure, & secundum subtilitatem procedat. Vtilitatis ta-
92 men † gratia receptum est,vt si quid ab his geratur,quibus
summa reipublicæ cura commissa est,vel ab eorum maiore
parte ab omnibus factum censeatur, l.municipes,14. D.ad
municipal.l.aliud.160.§.refertur,D.de reg.iur.quid autem,
in d.l.municipes,14.significent illa verba,*quibus summa re-
publica commissa est,seu quibus summa respublica commis-
sa est*, vide Cuiac.lib.12.obser.c.32. sic in l.1.§.licet, D.de
exercitoria actione,*ad summam rempublicam pertinet na-
uium exercitio*,& apud Gellium,lib 21 c.3 *Populus Lace-
dæmoniorum de summa republica deliberabat*,Ciceronem,
11.Philippica,*de summa Republica dissentientes*,& pro Lu-
cio Flacco, *de summa Republica tacere*. Et in Catilinam,
ad illa venio,quæ ad summam Rempublicam pertineat.Vn-
dè dicimus,& ciuitatem ipsam,& obligari,& conueniri,l.1.
& toto tit.D.quod cuiusque vniuers.nomine,l.ciuitas,27.ff.
si cert. pet. Id cum neque ab omnibus simul ad quos reipu-
blicæ administratio pertinet, posset expediri, moribus fuit
inductum,ita necessitate exigente, vt per actores, & Syndi-
cos vniuersitatis, siue municipij res gererentur, tot.tit. D.
quod cuiusque vniuers.nomine,l.municipibus,96.D.de cō-
dit.& demonst.l.3.l.9.tit.5.par.3.quam rem præter alios do-
ctè explicat Vvesembech.in paratitlis, D.quod cuius.vniu.
nom.

Is ergo actor, siue syndicus,si condemnatus fuerit exe-
qui non potest,sed in ipsam Ciuitatem, aut municipium, e-
iusque bona fiet executio,eadem enim ratio est,quæ in pro-
curatore,tutore, & curatore,vt iam insinuauimus. An au-
tem tunc in bonis ciuitatis,quæ dicimus,*proprios,y rentas*,
an in collectis,quas dicimus,*sisas,o impositiones*, an in bo-
nis decurionum executio sit facienda. longioribus exami-
nat Bart in h.l.4 in princ.D.de re iudic.ex num. 2. quem
bene explicant Alex.ex num.15.Iaso,ex num.20.Ripa, ex
num.30.Vincentio ex num.31.Ioan.de Platea, in l.1.col.
2.C.de apochis publicis,lib. 10.

Hiis adde posse vniuersitatem, siue ciuitatem, & delin-
quere, & puniri. Id quomodo efficiendum magistraliter
Bart in l facta.§ fin D de pœnis,cuius distinctiones multis
explicant Iaso,in l.ciuitas.D.si certum petat. Iulius Clarus
lib.5.recept.sent.§ fin.q. 16. Otalcus, decisione Pedemon-
tana.13.& quæ probanda sint ad hoc vt vniuersitas ex de-
licto teneatur latissimè Ioseph. Mascardo, de probationi-
bus,consil.1413.& Farinacius. q. 24. Anto.Gomez,de de-
lictis,cap.1.ex num.53.Azeuedo, in Curia Pisana. 4.part.
capit.3 de illius autem pœnæ origine, qua multæ ciuitates
fuerunt euersæ, aratri quippe inductione, & salis aspersio-
ne,vide Balardum ad Iulium Clarum,dict. q. 16. nu. 24.&
Parladorium,lib.1.rerum quotidianarum,cap.22.

De tempore sententiæ exequendæ: an arctari, vel prorogari à iudice possit, & interpretatione, l.2. l.4. §.siquis condemnatus, l.intra dies,7. l.tempus,29.l.debitoribus,31. D.de re iud.§.6.

S V M M A R I A.

1 *Debitor est,à quo inuito pecunia exigi potest.*
2 *Peti in iudicio non potest quod pure debetur,non potest.*
3 *Debitor, eum saccoparans, nec adire, nec incidere de-
bet.*
4 *Iudicati tempus ad soluendum, & vt iudicata pareant
concessum est.*
5 *Iudicati tempus,nec obligationem suspendit,nec compen-
sationem impedit.*
6 *Iudicati tempus quale, & quantum olim, & hodie, &
num.8.*
7 *Iusti dies,qui sint, & dicantur, ex l. 12. tabularum de
cara re.*
9 *Iudicati tempus nono iure Hispano, decem dierum tantū
interstitutum est.*

10 *L. de-*

10 *L. debitoribus. 31. D. de re iud. vera interpretatio.*
11 *Iudicati tempus reis personali iudicio condemnatis datur, non si reali, qui statim restituere compellitur.*
12 *Iudicati tempus non semper iudices seruant, idque pro arbitrio differunt, vel minuunt, & num. seqq. & iterum, num. 22.*
13 *L. 2. versic. sed per rero, D. de re iud. & num. 16.*
14 *Tribunal, locus vnde Magistratus ius reddebat.*
15 *Sedere pro tribunali praeesse iuridicundo.*
17 *Alimentorum petitio differri nulla ex causa debet, nec potest.*
18 *L. si quis filio exharedato. 6. §. 1. versic. Nisi forte latro manifestus, D. de inusto rupto.*
19 *Alimentorum causa summarie tractanda; & de alimentorum priuilegijs indicata quaedam.*
20 *Minorum 25. annis causae summatim, & sine cunctatione expediendae.*
21 *L. in minorem, 3. C. in quibus causis in integr. rest. restit. non est necessaria.*
23 *L. 4. § si quis condemnatus, D. de re iudicata, & nu. seqq.*
24 *Terminum legalem, an iudex ex iusta causa minuere, & prorogare potest, & infra nu. 30. & seqq.*
25 *Iudicati tempus in reorum fauorem concessum est.*
27 *Terminus iudicialis arctari, vel prorogari à iudice quare possit.*
28 *L. quod in diem, 6. l. si cum militi, 16. §. cum intra, D. de compensation.*
29 *Hugonis Donelli interpretatio ad §. si quis condemnatus, l. 4. D. de re iud. notata.*
34 *L. 1. tit. 3. l. 1. l. 2. tit. 6. lib. 4. noua Recop.*

1 QVamuis summi iuris expostulet ratio vt si quis, quid pure debeat, ab eo inuito exigi possit, l. debitor; 108. D. de verbor. signific. Vndè reorum condemnatorum pecuniã, quae ab his iudicio petitur, & ante sententiam pure debue-
2 rint (nec enim † ab eis aliter peti potuisset, l. cedere diem, 213. D. de verbor sign.) & nunc multo magis debeant post condemnationem: tamen quia id cum aliquo temporis tem-
3 peramento accipiendum est, nec enim † cum sacco adire debent parati, l. quod dicimus, 105. D. de solutionib. l. si do-
4 mus, 71. § in pecunia, D. de leg. 1. eis, item † & cõcessit certum tempus constitutum est ad soluendum, intra quod cum his iudicati agi non possit, quod appellatur *tempus iudicati*: vel quia iudicatis detur, vel potius quod detur iudicato faciendo, vt ea hac l. 2. cum alijs initio adductis deprehendes,
5 quod cum humanitatis † gratia indultum sit, l. debitori, 21. D. de iud. neque obligationem suspendit, nec compensationem impedit, l. si cum militi, 16. §. fin. D. de compensation.
6 † Hoc, quod nam initio constitutum esset in pandectis non aperitur, expresse tamen apud Gallium, lib. 20. noct. Att. c. 1. apud quem veteris cuiusdam legis 12. tabular. fragmentum hac de re hisce verbis refertur. *Aeris confessi rebusque iure iudicatis triginta dies iusti sunto*, quam legem, & restituunt, & explicant Balduinus ad leges 12. tabularum, c. 46. Ludou. Charondas ad easdem. §. 62. & fol. 179. Ant. August. ad easdem leges, §. 38. pag. 184. Iacob Cuiac. lib. 3. obseruat. c. 39. Iacob. Menoch. lib. 2. de arbitr. casu 27. & 28 Ant. Quintana Duenas, tit. 5. num. 33. & plures alij, quos commemorat posteriorem legis partem exornans multis, Gaspar Baezius de
7 Inope debitore, cap. 1. ex numer. 58. *iustos dies*, † vocabant (inquit Cecilius apud Gellium, d. c. 1.) velut quoddam iustitium, siue iuris inter eos, quasi interstitionem quandam; & cessationem, vt his diebus nihil cum iudicatis agi posset, quam interpretationem, etsi à doctis viris non probatam referat Donellus, in h. l. 2. quibus ipse accedit, ab ea tamen parum discrepat docent iustos dies, in l. dici, qui iure habeãtur, cum enim ante eam legem, aut nulla esse dilatio reis condemnatis, aut si esset ea daretur arbitrio magistratuum, quam ipsi condemnati eam sibi iure suo defendere non possent illa. 12. tabularum lex postea constituit, vt deinceps, si dies reo iusti essent, idest. etsi à magistratibus dati nõ essent, non minus tamen eos condemnati possent iure, sibi defendi, quã si in diem obligatio ab initio esset constituta,

8 Hoc triginta dierum tempus Romani postea duplicarunt, duos enim menses iudicatis dederunt, quod quamuis iure pandectarum inductum asserat Accurs. glossa verbo *tempus*. in h. l. 2. & verbo, *duos menses*, in d. l. debitoribus, & verbo, *tempore*, in l. cum proponas. 9. C. de bon. auth. iudic. possid. ductus authoritate d. l. debitoribus, ibi; *Eaque si intra duos menses non soluerint, vendantur*, cuius opinionem sequuntur Paulus, in l. 2. nu. 2. C. de vsur. rei iud. Cinus, in l. 1. nu. 8. C. de dilationibus. Verius est illo iure indefinitè id tẽpus appellari, vel iudicati, vel constitutum tempus; hancq; duorum mensium dilationem nouiter à Gratiano, Valentiniano, & Theodosio fuisse inductam, vt constat ex l. 1. C. de vsur. rei iud. in Cod. Theodosiano, quam Iustinianus Imp. ad extremum, ad quatuor menses extendit, inducias has non solum reis condemnatis, sed & eorum fideiussoribus impartitus, in l. 2. & l. fin. in princ. & §. fin. C de vsur. rei iudic. quae & iure Canonico admissa sunt, in c. quaerenti, 26. de officio deleg. c. quoad consultationem 15 de re iud. explicat Horoscius, in l. si adrogator, num. 98. de adoptionibus. Quamuis
9 † ex generali consuetudine, cuius meminit Accurs. in d. l. si debitori. 21. verbo, *indultum*, D. de iudicijs, ad decendium redigantur, probat, & exornat Greg. Lopez, in d. l. 7. verbo, *fasta diez dias*, tit. 3. par. 3. quod & Hispano septem partito iure nominatim cauetur, in l. 5. tit. 27. par. 3.

10 Planè tex. in d. leg. debitoribus Accursio asserenti de iure Pandectarum iudicatis bimestre indulgeri, non adstipulatur, non enim loquitur de tempore dato ad iudicatum faciendum, sed de eo, quod datur ad vendenda pignora, quae tunc demum capi possunt, cum iam lapsum est tempus constitutum ad soluendum. Quam interpretationem sub odorasse videtur, idem Accurs. parum sibi constans, ibidem glo. fin. & probant expresse Bar. & Fulgos. ibidem, & in d. l. cum proponas, num. 4. Boerius, decis. 45. Iacob. Cuiac. lib. 3. obseruat. cap. 39. Quintana Dueñas, lib. 1. de iurisdictione, tit. 5. num. 36.

11 Quae omnia intelligas velim, cum reus actione personali conuentus condemnatus est. Si vero actione reali, alio iure vtimur: debet enim statim parere iudicato, text. in §. sed etsi in rem, Inst. de officio iudicis, cui concinit tex in d. l. 5. versic. *E si por auentura*, tit. 27. par. 3. & rem statim tradere si eius restituendae facultatem habet, ex d. iuribus, & l. qui restituere, 68. D. de rei vind. l. 20. ibi: *Que gela tuelga*, tit. 2. l. 19. ibi, *que gela tuelga*, tit. 13. l. 2. tit. 27. par. 3. quod si iustam causã alleget, cur non possit restituere, datur ei tempus arbitrio iudicis, quam differentiam inter reales, & personales actiones obseruant glos. Bar. & omnes vbique Iaso, num. 13. in d. l. debitoribus Alex. num. 4. Ripa, num. 12. in hac l. 2. Menoc. lib. 1. de arbit. casu 17. & nominatim, d. l. 5. ibi, *Al plazo que el juzgador tuuiesse por guisado*, tit. 27. par. 3.

12 Hoc tamen iudicati tempus, quia accedere saepe potest, vt sit longius iusto, interdum etiam, vt sit breuius, an omnino à iudice seruandum sit, quaeritur ab Vlp. in h. l. 2. cuius in ea re quaestione ea est sententia. Posse iudicem tempus iudicati constitutum non seruare, iusta tamen existente causa, eamque ex negocij qualitate, aut quantitate, aut personarũ conditione aestimandam, quod idem deducitur, ex d. l. 4. §. si quis condemnatus, inf. eodem, l. veluti, 7. § 1. D. de edendo, l. interdum, 36. D. de iud. c. quoad consultationem, 15. de re iud, idque generali consuetudine seruari testatur Zasius hic, num. 3.

13 Nec obstat noster idem tex. in versic. *sed per rero*, in quo contrariam sententiam scribi, & correctionem eius quod in 1. par. dictum fuerat tradi plures existimarunt, colligi enim ex eo videtur, regulariter non licere iudici tempus à lege concessum restringere, nisi ex magna causa. vt prius I. C. expresserat. Quoniam omissa Bart. nostri existimatione, qui putauit, primam nostri tex. partem loqui de iudice iudicante, secũdam de iudice exequente, quem sequuntur Paul. Impol. & Alexan. in h. l. 2. num. 2. Conuincitur tamen ea illis verbis, *qui pro Tribunali cognoscit*, quibus describitur ma-
14 gistratus, & is, qui iurid. cundo praeest, (erat † enim tribunal locus sublimis in quo sedebant Magistratus P. R. cum ius reddebant, dictus à *tribubus*, vel quod ex hoc loco magistratus

ſtratus fore re ldere tribus, ideſt, Pop. Roman. vel quod tribus ipſis idem, populis inde per magiſtratum, qui populi perſonam ſuſtinet, ius redderent, qui locus ſolis magiſtratibus iura reddentibus fuit deſtinatus. Vnde hæc vos, *pro*
† *tribunali ſedere cognoſcere*, nihil aliud declarat, quam
15 magiſtratum eſſe, & præeſſe iuridicundo, de quo plura Budeus in adnotationibus ad l. 1. D. de iud. Briſonius, lib. 18. de verb. ſign. verbo, *tribunal.*) Quid autem tribus, quoque ab initio, & poſtea fuerint in vrbe Roma. & quare ſic dicti copioſe post alios ſcribit Ioan. Roſinus, lib. 6. antiquit. Roman. cap. 15. & ſententias exequitur, leg. à Diuo Pio. 15. in prin. inf. eodem, non inferiores alij iudices, penes quos iudicandi munus reſidebat, qui non pro tribunali ſedebant, ſed ad pedes magiſtratuum in ima ſubſelij parte; vnde pedanei dicebantur, Briſonius, lib. 14. verbo, *pedaneus*.

16 Dicendum eſt, ex paritate rationis in vtroque iudice, tam in iudicante, quam in exequente Vlpiani ſententiam admittendam. Nec obſtat verſ. *ſed per raro*, cuius ea eſt interpretatio. Poſſe iudicem, & arctare, & prorogare iudicati tempus in omnibus regularibus cauſis, in quibus qualitas & obſequium condemnati id patiatur. Quaſdam tamen eſſe, quæ excipiantur, in quibus *per raro*, ideſt, *fere nunquam*, intra ſtatutum tempus ſententiæ exequuntur, veluti ſi alimenta conſtituantur, vel minori 25. annis ſubueniatur.

17 Ratio in promptu. In alimentorum petitione arctatur tempus, qui in his mora periculum allatura eſt, quippe ſine alimentis viui non poteſt. Differenda autem res non eſt, quæ ſine periculo non poteſt differri, l. de pupillo, §. ſi quis vivos, D. de oper. nou. nunc. quem in pulchro caſu notat Bar-
18 tol. l. 1. nu. 5. D. de officio eius. Melior † textus, in l. ſi quis ſi lio exhæredato, 6. §. hi autem omnes ibi; *Niſi forte latro manifeſtus ſit, vel ſeditio præerupta, ſed loque cru. nta, aliaque iuſta cauſa, quam mox præſes litteris excuſaue it, mora non recipiat non pænæ feſtinatione, ſed præueniendi periculi cauſa, tunc enim punire permittitur, deinde ſcribere.* D. de iniu. lo ſupra, quem bene explicat idem Bar. d. num. 5. Bacthollum. Cepola, cautela 2. nu. 1. & addes, l. 16. & ibi Greg. gl. 1. tit. 23. par. 3.

19 Vnde, & de alimentis ſummarie tractandum eſt, l. 1. §. Iulianus, l. ſi quis à liberis, §. §. ſi vel parens, D. de lib. agnoſc. & tomant & explicant Molina, lib. 5. de Hiſp. primogenijs, c. 15. num. 75. Lara de Cordoua, in d. §. ſi vel parens, num. 1. qui infinitos alios adducit. Fallitur tamen, dum exiſtimat concluſionem hanc non probari, in d. §. ſi vel parens, neque in d. §. Iulianus. Quoniam etſi in eis iuribus non dicatur cauſam alimentorum, ſed filiationis ſummarie tractandam, ſi filiationis cauſatam, quam præiudicialis ad cauſam alimentorum ſummarie tractanda eſt. Ergo multo magis ſummaria erit alimentorum cauſa, ex reg. authent. multo magis, C. de ſacr. ſanct. Ecclin alimentorum cauſis dilationes longè minores concedendæ, vt in d. l. 2. notauit per eam Bart. n. 5. Abbas, num. 7. in cap. 1. de dilationibus, Menoch. de arbit. caſu 52. num. 12. & cum alijs Cordoua, in d. §. ſi vel parens, num. 27. Petr. Surd. tract. de alimentis, tit. 8. priuileg o 2. ex num. 1. maximè num. 6. Molina, lib. 2. de Hiſp. primog. c. 15. num. 75. & induces bonam legem Regiam 7. ibi; *De ſu oficio deue ſaber ſi es ſu fijo de aquel por cuyo ſe razona, o non. E ſi fallaſſe que es ſu fijo, deue mandar al otro que lo crie, y lo provea*, tit. 19. par. 4. tractarique etiam poſſunt diebus feriatis, non ſolum vindemiarum, & meſſium, verum etiam in feſtiuis, & feſtiuitatibus in honorem Dei, Sanctorum, & Principis, l. 2. D. de ferijs, gl. in c. fin. extra eodem, Bar. in l. filiusfam. num. 5. D. de donationibus. Tiraquelus, de priuilegijs piæ cauſæ, priuilegio 156. in fin. Couarr. in 4. 2. par. c. 8. §. 5. num. 6. Lara de Cordoua, vbi ſup. nu. 3. 6. & 7. & cum multis Petr. Surdus, vbi ſup. ex num. 7. & probat l. 45. tit. 2. par. 3. dum tam. n, & à paupere petantur præſentia, ſiue futura, non ſi a diuite, aut ratione præteritorum alimentorum cauſa agitetur, vt in præcitatis locis animaduertunt Surdus, & alij.

20 Alter caſus, in quo iudicati tempus aduerſario ex ſententia Vlp. in h. l. 2. arctatur, eſt cauſa minorum; quorum perſona meretur præcipuum fauorem, vt & eorum reſtitutio, & moræ definitio, quam in eorum perſona ex re ipſa fieri receptum eſt, facile declarant toti tituli, de minoribus,
21 D. & C. & nominatim in l. in fauorem, † 3. C. in quibus cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſſ. quam docte, & vtiliter explicat, & exornat F. Muñoz de Eſcobar, lib. de ratiociniijs, cap. 15. ex num. 32. & nos multa diſputatione de mora, nu. 48. cum ſeq. & iterum de minorum reſtitutionibus, earumque priuilegijs, in §. extraneis, ex nu. 27. Inſt. de hæred. qualit. in §. extraneis, ex num. 27. ad num. 73. Inſt. de hæred. qual. Humanum eſt reo dilationem dare, vt num. 1. ſupr. innuimus: ſed humanius minoribus conſulere qui propter infirmitatem ætatis, ſibi proſpicere, & res ſuas recte agere non poſſunt, l. 1. D. de minorib.

22 Regulariter igitur ſemper iuſtum tempus reo ſeruandum eſt, niſi quæ iuſta cauſa afferatur cur coarctetur, duas nominatim ab Vlp. in h. l. 2. expreſſas annotauimus, & exornauimus iam, alias inſinuat in illis verbis. *Pro cauſæ qualitate, & quantitate, vel perſonarum obſequio, vel contumacia*, ex quibus conſtat indignos reos audiendos non eſſe, eos namque ius pœna afficit, vt dignos præmio, l. 1. D. de iuſt. & iur. Cuius generis eſt ille, qui aut conuenitur ex maleficio, & dolo ſuo, aut contumax eſt. Altera cauſa, ſi reus rei præſtandæ, quæ petitur facultatem habet, aut ſummam pecuniæ facile poterit expedire pro facultatibus; aut ſi cum ea vtilitas publica coniuncta erit. Quæ omnia, cum recta non poſſint regula definiri, l. omnis definitio, 203. D. de regul. iur. iudicantis religioni erit relinquendum, ex reg. l. 1. in fin. D. de iure delib. & diximus, ſup. nu. 27. §. 3. Quod hic præter alios Donellus accuratius explicuit.

23 Verum vehementer his eiuſdem Vlpiani ſententiis videtur obſtare in d. l. 4. §. ſi quis condemnatus, ibi; *Sed ſiquidem minorem diem ſtatuerit iudex tempore legitimo, repletur ea lege, quod ſententiæ iudicis deeſt*, inf. eodem, ex quibus generaliter docemur ſine diſtinctione, iudicem ſtatutum tempus ſeruare debere, ſi minorem diem ſtatuerit, ex lege ſupplendum eſſe. Accurſ. vt nodum diſſoluat, in h. l. 2. verſ. *coarctat*, exiſtimat ſpecialiter reorum fauore procedere deciſionem, d. §. ſi quis condemnatus, argu. l. fauorabiliores. 168. D. de reg. iur. l. Arrianus, 16. D. de oblig. & act. Sed conuincitur manifeſte ea interpretatio, ex h. noſtra, l. 2. vbi & coarctatio, & prorogatio indiſtincte a pari procedunt. Vndè communiter omnes Accurſ. reprobant, teſte Abb. in dict. cap. quoad conſultationem, num. 19. Iaſo in eadem, l. 2. num. 20. Ripa, num. 10. Zaſi. in d. §. ſi quis condemnatus,
24 num. 8. † Quare ſecundo idem Accurſ. eodem verbo, *coarctat*, & d. §. ſi quis condemnatus, verbo, *minorem*, docet ex iuſta cauſa poſſe iudicem tempus legale minuere, neque h. l. 2. intelligendam, illa ceſſante non poſſe, eoque cauſa, quod ſententiæ deeſt, ex lege ſuppleri, d. §. ſi quis condemnatus. Accurſ. ſequuntur Bar. num. 7. Paulus, num. 2. in d. §. 2. Iaſo, Ripa, & Zaſius, in d. §. ſi quis condemnatus. Abb. in cap. 1. de dilationibus, num. 4. Felin. in cap. cum ſit Romana, num. 13. de appellation. Hæc tamen ſolutio admitti non poteſt, quoniam vt rectè in eadem, l. 2. pag. 2. in fin. Donellus aduertit, iudex impune, & ſine fraude, aut iniuria tempus iudicati non ſeruat, iuſta tamen interueniente cauſa, alias eius coarctatio non valet. Ergo cum in d. §. ſi quis condemnatus valuerit prorogatio ab eodem facta, vt conſtat ex verſic. *ſin autem* iuſta cauſa, vtroque caſu ſup. omni neceſſaria
25 eſt. † In eandem interpretationem ſocialiter alias, quam ſcripſit Abbas, in c. prudentiam, num. 5. de off. deleg. Felin. in c. ſuper his, de maiorit. & obed. Quippe tempus iudicatis in ſententia aſſignatum, & præfixum in fauorem eorum, qui condemnantur dari, d. l. intra dies, 7. ibi; *Quæ conſtitutiones dierum ſpatium pro iudicato non contra iudicatum per legem conſtitutum eſt*, inf. eodem. Vndè iudex ſine cauſa non poterit illud coarctare, & ſi de facto illud coarctauerit lex illud ſupplet. Prorogare tamen illud poterit reorum fauore, etiam ſine cauſa. Quomodo (aiunt ipſi) accipiendus eſt tex. in dict. §. ſi quis condemnatus. Vndè inferebant, quod ſi tempus non in fauorem, ſed in odium adſignatum eſſet, verſa vice valeret coarctatio, non prorogatio, ſine cauſa, c. oblatæ, 57. iuncto c. cum ſit Romana, 5. in princ. de appellationi-

tionibus. Sed quod attinet ad hæc iura, in d.l. 2. & in d.§. siquis condemnatus, facile ea interpretatio reiicitur: siquidē ex iam animaduersis constat vtroque casu, & in coarctatione, & in prorogatione iustam causam interuenire debere.

26 Quare ex sententia Duareni, in d.l.2. dicendum est eam legem intelligendam de magistratibus P.R. veluti Prætoribus Vrbanis, Præsidibus, aut Proconsulibus Prouinciarum, qui pro tribunali cognoscunt (ad quos priora verba eiusdē legis referuntur) & sententias iudicū à se datorū exequuntur, l.à Diuo Pio 15. in princ. in f. eod. vbi audiemus: qui iudicati tempus non tenentur seruare, sed possunt ex iusta causa minuere, vel prorogare, tex. vero in d.l. si quis condemnatus, de iudici dato intelligendum, vt eius sæpe repetita mentio insinuat, ibi: *statuerit iudex*, & ibi: *quod sententiæ iudici defit*, & ibi: *iudex præstitit*, qui extendere, vel minuere iudicati tempus non potest, nec iubere, vt sententia sua intra certum tempus exequatur, vel ante non exequatur, nec legem imponere superiori magistratui, ad quem

27 eiusdem sententiæ pertinent executio. Nec † quod ibi, *de termino* dicitur ad restrictionem legalis, & temporis iudicati faciendi referendum est, sed ad terminum concessū à iudice in sua sententia, ad soluendum, vel faciendum, id de quo reus condemnatus fuit, qui dicitur pars sententiæ, & terminus condemnationis, vel iudicialis potius, quam executionis, & legalis, vt constat ex eodem textu in principio. Vbi I. C. dubitat, an terminus legalis computetur à tempore sententiæ, vel ex eo quo dies statutus præteriit: terminus † enim statutus in sententia facit condemnatum in diem debere, & ideo ante diem non potest obijci eius debiti compensatio, l. quod in diem. 6. D. de compensationibus, cuius contrarium decisum est in termino legali ad executionem dato, l. si cum militi. 16. §. cum intra, illo titulo, de compensationibus; terminum ergo iudicialem iudex datus constituere potest, per quod tempus legale non restringitur, sed repletur, ex lege quod sententiæ iudicis deest, etsi ampliorem numerum dierum iudex complexus fuerit, cōputabitur reo, & legitimum tempus, & quod supra id iudex statuit.

28

29 Ex qua interpretatione infero Hugonem Donellum, in d.§. siquis condemnatus, eiusdem textus sententiam non percepisse, dum quod ibi de statuto die Vlpianus ait, de termino à lege statuto interpretatur, quod iudicati tempus appellati admonuimus. Conuincitur enim expresse ex illis verbis: *Siquis condemnatus sit, vt intra certos dies soluat, vnde ei tempus ad iudicati actionem computamus vtrum ex quo sententia prolata est, an vero ex quo dies statutus præterierit?* Manet ergo Vlp. ibi non de tempore iudicati, de quo in h. leg. 2. sed de tempore iudiciali in sententia expresso loqui.

30 Superest adhuc, & alter scrupulus aduersus hanc Vlpiani sententiam, quæ iudici eam tribuit potestatem, vt legitimū hoc iudicati tempus, & coarctare, & minuere possit, iudicem omnes terminos legales sequi, & obseruare debere, l. nemo. 3. auth. ei qui. C. de temp. appell. l. superuacua. 7. C. de temp. in integ. rest. l. adulter. 5. D. de adulter. adeo, vt neque partium consensu possint immutari, vt post alios resoluit Alex. consil. 24. num 9. volum. 2. vnde neque iusta interueniente causa posse eos iudicem mutare ex communi resolut. Tiraquel. lib. 1. de retract. §. 8. glos. 2. num. 14. Did. Perez, in l. 1. tit. 8. lib. 3. ord. glos. *hastas nueue dias*, ergo, & id in h. leg. 2. & in dict. §. siquis condemnatus obseruandum fuit.

Contrarium tamen sententiam docuit Accurs. in authētico de exhibendis reis. §. sancimus, verbo, *hoc est*, Bart. hic, num. 4. Alexand. num. 5. Castrensis in l. interdum. D. de iudicijs. Vincentius in h. l. 2. num. 15. idem Alexand. in rub. D. de success. edict. Abb. Felinus, & Decius in cap. cum sit Romana. §. de appellationibus, quibus primo fauet h. l. 2. generalitas, ex qua satis constat, etiam legalem terminum iudicem posse mutare. Deinde inducitur, tempus triginta annorum datum ad agendum, l. sicut, 3. l. omnes, 4. l. cum notissimi. 7. l. si quis emptionis. 8. C. de præscriptione 30. vel 40. annor. princip. Instit. de perpetuis, & temp. act. posse iudicem ex causa minuere, l. Titia, 18. D. de accusat. l. diffamari, 5. C. de ingenuis, & manum. Cui consonat l. 46. vers. e *la vna de ellas es*, tit. 2. part. 3. vbi vtiliter explicat Gregor. Bart. in l. 1. §. huius autem. D. vti poss. Matthæus de Afflictis, decis. Neapolitana, 268. & qui Hispanum, l. bellum, in casu eius legis, scripsit Gundis. de Paz, in praxi, 3. tom. cap. 9. §. 1. per totum, vlterius: quadriennium constitutum ad petendam restitutionem, d. l. superuacuam, posse ex causa extendi, l. intra vtile, 40. D. de minoribus, leg. prætenda, 6. C. de temp. in integr. restitut. Præterea, licet hæres vsque ad triginta annos, possit hæreditatem adire, l. licet, 8. vbi Accurs. & omnes. Codic. de iur. deliberan. exornat cum multis noster Didac. Spino in speculo testamentorum, gloss. 33. principali, ex num. 53. petentibus tamen creditoribus legatariis, potest iudex statuere tempus hæredi, intra quod adeat, leg. si quis instituatur, 23. §. sed si bonorum. D. de hæred. instit. leg. fin. §. 1. C. de iure deliberandi. Denique, licet ad opponendas dilatorias exceptiones tempus à lege sit constitutum, l. ita demum, 13. C. de procuratorib. l. exceptionem, 19. C. de probationibus. l. 9. tit. 3. part. 3. ordinatio. Lusitanorum, lib. 3. tit. 37. §. 1. exornat. Gondis. de Paz in praxi, 1. part. tom. 5. tempore ex num. 14 ex causa tamen potest iudex illud, vel coarctare, vel prorogare, cap. pastoralis, 4. de except.

31 Pugnant igitur, & in iura vtriusque authores, & interpretes in ea quæstione, adeo, vt & si numero pugnes, vltra eatenus communior sit, vix intelligas, quod & in h. l. 2. Duaren. videtur tamen distinctionis fœdere componenda est. Nāque si legales termini, cum expresso, vel tacito hominis ministerio concedantur, possunt ab eodem homine coarctari, & ampliari iusta interueniente causa, quomodo in posterior hæc opinio probatur. Si vero simpliciter, & sine iudicis ministerio, non possit iuxta primam sententiam, numer. 17. supra relatam quomodo rem dissoluunt, Bald. qui hanc meā veritatem esse dicit, in Authent. iubemus. C. de iudicijs, & alii relatiā Ripa, nu. 15. in h. l. 2. Menoch. lib. 2. de arbitr. casu 52. numer. 5.

32 Quæ autem sint iustæ causæ disputant hic Bart. nu. 4. Alexand. num. 7. Ripa, nu. 26. Menoch. d. casu 52. nu. 9. quæ in summa cum ex personarum, causæ & temporis conditione oriantur, iudicis arbitrio, & religioni relinquuntur.

33 His denique addenda est. l. 1. tit. 3. lib. 4. nouæ Recopil. & l. 1. & 2. tit. 6. eiusdem libri, illa enim nominatim cauent, quod etsi primæ citationis statutus sit legitimus octoginta, vel centum viginti dierum terminus, si tamen personarum causæ, & temporis, siue distantiæ locorum, siue regionis qualitas, illum, vel coarctari, vel prorogari suadeat in iudicis iubere potestate. Idem, & in probationum termino, vt possit ex causa minui posterior lex statuit, iuxta quam multa in proposito eisdem in locis obseruat Alphons. de Azeuedo, & in optimo, & practicabili casu Ioann. Parladorius lib. 2. rerum quotid. cap. fin. 5. part. §. 10. nu. 10. & num. 23. quamuis Bart. in h. l. 2. quem Alexand. sequitur, nu. 5. Vincent. nu. 27. Abb. nu. 10. Felin. nu. 1. Anton. nu. 12. Dec. nu. 13. in d. capit. cum sit Romana, vtroque cum dilationes in arbitrio iudicis esse existiment, quod rationi est satis consonum, cum multa accidere possint, propter quæ coarctari, vel prorogari expediat, à qua sententia non dubium discrepat Rob. Maranta omnino videndus, in praxi, 6 p. tit. de dilatione, num. 16.

De potestate condemnandi, & absoluendi, de iudicibus datis, & interpretatione l. qui damnare, 3. l. ait Prætor, 5. in principio, l. à Diuo Pio. 15. in principio, l. quidam consulebant, 57. cum alijs, D. de re iud. §. 7.

SVMMARIA.

1 *Iudex datus, qui damnare potest, an & absoluere possit, & ex num. 16. & numer. 20.*

2 *Iudices dati, qualis eorum potestas, forte electi, non inuitis* *lit-*

litigantibus dati, & multa I.C. loca animaduersa, & nu. seq. & iterum ea nu. 6.
4 *Iudices dati pro delegatis à legum Partitarum conditoribus male accepti.*
5 *Decuriones à concilio ciuitatis iudices dati, an recusari possint? & l. 1. tit. 16. l. 7. tit. 18. lib. 4. nouæ Recopilat. explicata.*
7 *Iudicia ordinaria alia, alia extraordinaria.*
9 *L. qui iurisdictioni, 10. D. de iurisd. omn. iud. & l. in priuatis, 77. D. de iud.*
10 *L. 1. C. de pedaneis iudicibus.*
11 *L. Prætor, 5 in princ. D. de re iud.*
12 *L. cum fideicommissum, 7. D. de confessis.*
13 *L. cum Papinianus, 13. C. de sent. & interlocut. omn. iudicum.*
14 *Iudices arbitri, qui, & Prætoris formulæ in iudicijs bonæ fidei, & fiduciæ.*
15 *Iudices recuperatores, qui, & quibus rebus dati.*
16 *L. qui damnare potest, 3. D. de re iud.*
17 *L. nemo, 38. D. de regul. iur. cum multis alijs de iudicibus datis.*
18 *Index, qui damnare non potest, an absoluere possit?*
19 *C. per hoc, 17. de hæret. lib. 6.*

1 REm iudicatam illam esse, quæ prononciatione iudicis controuersiarum finem accepit condemnatione, vel absolutione, docuit Modestinus, in l. 1. supr. h. tit. sublatenter insinuans, non alias sententiam valere, quam si is, qui eam tulit iudicandi habeat potestatem (adnotauimus nos iam sup. §. 2. num. 6.) quam non habet plenam, nisi qui & damnandi, & absoluendi iure fungitur. Hoc an eo ipso, quis habeat, quod damnare potest, dubitat Iul. Paulus, in h. l. 3. Dubitandi ratio ex formula, qua iudex datus fuit nasci potuit: Finge sic datum. *Gallus Aquilius iudex esto, si paret Sempronium centum mutua dare oportere eum condemnato.* An is, qui ita iudex datus est, passim Sempronium absoluere, si pateat nihil eum debere: respondet Paulus posse, quia potestatem damnandi (sic legitur in Florentinis) siue condemnandi (sic in vulgatis Codicibus) habet, is absoluendi quoque potestatem habet, hæc dubitandi, hæc decidendi ratio, hæc huius, l. 3. sententia.

2 Sed vt eam, infinitaque alia iuris Ciuilis loca, in quibus datorum iudicum mentio fit, penitus intelligas, in primis meminisse iuuabit, Prætores, aliosque magistratus, qui iuridicundo olim Romæ præerant, varijs impeditos negotijs priuatas causas, non iudicasse: sed iudices ea selectorum turba litigantibus petentibus dare consueuisse, intra formulæ tamen præscriptæ cancellos, ita conclusos, vt neque transuersus vnguem ab ea recederent. Iurisdictionem enim non habebant, sed tantum notionem, & iudicandi, cognoscendique facultatem iuxta formulam illam à Prætore præscriptam. Huc respicit, l. 1. ibi, *iudices litigantibus dare*, l. imperium 3. ibi, *iudicis dandi licentia*, D. de iurisdict. omn. iudic. l. 1. ait Prætor, 5. in principio, l. à Diuo Pio, 15. in principio, l. quidam, 57. versic. *sed etsi forte*, infr. hoc tit. text. in principio, versic.
3 *ideoque*, Inst. de officio iudicis. † Iudices hi non inuitis dabantur, sed partium consensu, aut sorte eligebantur. Sed forte electi statim reijci, & recusari post sortitionem poterant, vt colligitur ex eleganti Plinij loco, in panegyrico ad Traianum. *Sors* (inquit) *& vrna iudicem assignat, licet reijcere, licet exclamare hunc nolo*, partium consensu electi non poterant, iuata quæ intelliges tex. in d. l. quidam 57. versic. *sed etsi forte*, inf. eodem, l. 2. §. si iudex, l. obseruandum 47. l. si in iudicijs, 80. D. de iudiciis. Horum itaque iudicum, quorum opera in dirimendis priuatorum controuersiis sumēda fuit, nomina albo quodam fuisse contenta cognoscimus, ex Seneca, lib. 3. de beneficiis, Gellio, lib. 14. noct. Atticar. cap. 2. ex quo electum, edumque iudicem, sibi litigatores postulabant, cum ex eorum consensu dabatur, ni forte fieret electio, quoniam vt Cicero pro Cluentio ait; *Neminem voluerunt Romani, non modo de æstimatione cuiusquam, sed ne pecuniaria quidem de re minima esse iudicem, nisi qui inter aduersarios conuenisset*, dicta lege si in iudicio, 80. D. de iudicijs, lege ex consensu 23. D. de appellat. is tamen iudex, quem nominatim altera pars peteret dari non poterat, lege Iulianus, 16. dicta lege obseruandum, 47. D. de iudicijs, & cum inter vtrumque litigatorem de iudice conuenerat, ex conuentione iudicem litigatoribus addicere Prætor dicebatur, lege iudex datus, quadragesimosexto, D. de iudicijs.

4 Planè quamuis septem partiti iuris conditores rem hanc è media antiquitate repetitam, suorum temporum iniuria non fuerint assecuti, idem tamen ius scripserunt, in l. 20. tit. 4. par. 3. licet quod de iudicibus datis Iure Consulti scribunt in delegatis accipiunt, quorum longe diuersam naturam esse audiemus ad l. à Diuo Pio, in principio, infr. eodem, lex Regni. *Estan delante el Rey ambas las partes à las vegadas, e pidenle merced que les de algũ Iuez delegado que los oya, e libre el pleyto, e la contienda que han entre sise à las vegadas la vna parte à tan solamente. E por ende dezimos que quando ambas las partes lo pidieren, que deue el Rey guardar, o aquel que lo diere, que les de tal ome para ello que plega con el tam bien à la vna parte como à la otra, &c.*

5 Ex qua obseruatione soleo ego deducere dissolutionem quotidianæ apud forenses quæstionis, quippè an in casibus, in quibus ad Ciuitatis Decuriones causæ per appellationem deferuntur, vel ex eis duo iudices ordinario recusato adiunguntur, iuxta l. 1. versic. Y *en los pleytos criminales*, tit. 16. *de las recusaciones*, & l. 7. tit. 18. *de las apelaciones*, lib 4. nouæ Recopilat. possunt duo isti iudices à ciuitatis concilio dati recusari, quam nouissime ad partes disputat Bobadilla, libr. 5 cap. 8. ea num. 121. & quamuis ipse, eodem in loco, sub n. 125. taxet opinionem, & sententiam Alphonsi de Azeuedo, in additionibus ad Curiam Pisanam, lib. 4. cap. 6. numer. 68. existimantis ab appellante eos non posse recusari, bene tamen ab appellato: huius ego sententiam noua consideratione, ex his quæ iuxta iudices datos supra resoluimus, magis probo, nempe semel approbatos Decuriones, nisi ex noua causa non posse recusari, sunt autem omnes de Concilio approbati: quorum si aliquos habeat suspectos, ne vel electione, vel sorte ei iudices dentur, in primis supplici libello appellationis eos reijcere oportet, sed iam ex diuerticulo ad viam redeamus.

6 Superiores igitur magistratus (vt num. 2. insinuauimus) in iudicijs ordinarijs non iudicabant, sed ius dicebant, quæ diuersa sunt, l. 4. D. de interrog. actio l. quidam 57. versiculo *proinde*, infr. eod. tit. C. ne quis in sua causa iudicet, aut ius sibi dicat. *Ius dicere* est *iudicium componere*, iuxta formam traditam à Theophilo, in princ. Inst. de interdictis, actionem concedere, l. 2. D. quod eum eo, l. si finita, 15. §. eleganter, D. de damn. infect. l. 2. C. de for. iubl. t. iudices dare, l. 1. l. 3. D. de iurisdict. omn. iudic. aduertunt infra citandi, & Duarenus, in Apologia de iurisdictione, & imperio, Corrasius, lib. 3. misc. c. 18. Renard. Pro tribunalium, c. 11. & lib. 1. de præiudicijs, c. 4.

7 Vndè iam colligitur extraordinaria iudicia fuisse illa, in quibus prætores iudices non dabant, sed cognoscebant, l. 1. §. medicorum, & tot. tit. D. de varijs, & extraordin. cog. explicant iam citati Brisson. & Hotoman. de verbis iuris, verbo *extraordinaria iudicia*, id initio nascentis Reipublicæ, quo tempore duo tantum Prætores in vrbe erant. Postea autem ad octodecim Prætoribus auctis, l. 2. §. deinde, & § capta, D. de orig. iur. Rosino, lib. 7. cap. 11. negotia etiam pro iniuncto munere iudicabant quomodo intelliges, l. Titiæ 35. D. de auro, & argent. legato. Vbi prætor fideicommissarius sententiam pronunciauit. Intelliges, & in finita alia iura quæ nominatim adducunt. F. Hotoman. & B. Brisson. verbo index datus, quæ transcribere esset otiosum. Formam au-
8 tem † dandi iudicis ex probatissimis authoribus, & pluribus Iuris Consultorum locis, adducunt Duarenus, ad tit. de iurisdict. omn. iudic. cap. 2. & in l. iurisgentium, 7. §. *Et ideo*, versic. *actionem dandam*, D. de pactis. & in l. 1. & in l. 3. huius tituli, & lib. 1. disput. animaduertarum, cap. 51. cap. 53. Ioan. Corrasius, lib. 3. misc. cap. 18. plenissimè Anton. Correa Sasius Lusitanus Doctus, & diligens, in commentarijs ad titul. 1. lib. 5. ordin. Portugal. numer. 49. & sequentibus.

Constanus, lib. 1. quæstion. iuris, cap. 9. num. 3. & qui antiquiores refert And. Alciatus, lib. 2. paradox. cap. 5. Couarruu. in reg. possessor. 2. par. § 6. num. 4. & omnino in referens Ant. Quintana Dueñas, lib. 1. de iurisd. & imperio, tit. 5. ex nu. 24. Pet. Augustinus Morla, in emporio, 1. par. tit. 2. de iurisdict. omn. iud. q. 1. ex num. 83. Britonius, lib. 5. de form. p. 464. Cuiac. tract. 5. ad Africanum, ad fin. doctissim. Præceptor noster Gab. Henriquez, in comm. ad d. l. à Diuo Pio, in pr. ex nu. 19 plura iura inde interpretati, sed præ-
9 cipue † tex. in l. qui iurisd. 10. D. de iurisd. omn. iud. & in l. priuatis 77 D. de iud. quarum legum decisiones iure Regio Hispano omni ex parte sunt sublatæ, per leg. 9. vers. *E tal pleyto como este*, tit. 4. p. 3. ex qua id Greg. ibi notat nullis in causis patre filium, aut filium patrem iudicē habere posse.

10 Item † tex. in l. 2. C. de pedaneis iudicibus, cuius verba ibi: *De vt causis, in quibus quod ipsi non possent cognoscere, ante hac pedaneos iudices dabant*, male Accurs. Bart. & antiquiores ad facti impedimentum referunt; natus error ex huius antiquitatis ignoratione, ex qua constat in eiusmodi causis, quia iudices dare debebant eos cognoscere non
11 posse. Denique † tex. in l. at Prætor 5. in pr. inf. eodem, quã bene ibi hodie accipiunt Duarenus, & Donellus, cum tamen antiquiores interpretes aliqui non putuerunt id quē iudicem referatur illa Vlpiani nota, *(melius dixisset, cuius de eare notio est)* quæ ex superioribus ad datus iudices referenda constat, Io. Rosinus, lib. 9. antiq. c. 18. & c. 20.

12 Illud vero antequam hinc abeamus memineris, quod pauci aduertunt, non omnes hos iudices eadem formula, atque potestate dari consueuisse. Namq; in actionibus stricti nihil iudicis arbitratui permittebatur, sed strictim formula obseruabatur, cuius rei elegans exemplum est, in l. cū fideicommissum, 7. D. de confessis, vbi arbiter ad restituendum fideicommissum datus, si comperiat fideicommissum non deberi; quia relictum non fuerat, non potest absoluere, sed heredem ad prætorem remittere debet, quam tamen locum Acc. & antiquiores nullo modo perceperunt. Ex
13 eodem † fonte intelliges iam diff. etiam tex. in l. cum Papinianus. 13. C. de senten. & interlocut. omn. iud. quo in loco Papiniani summi ingenij viri, & laudator, & ab Imperatore sequitur sententia, ducta sane ex hac nostra obseruatione, fuit apud eum, lib. 1. quæstionum agitatum, an si iudex datus esset illa formula, *Iudex eum condemnato*, posset actorem ipsum, qui iudicem illum impetrasset, condemnare, & Papinianus, cum subtilitas hæc formularum paulatim abolesceret, consueuit actorem condemnari a iudice recte posse, rationem subiungit Imperator, quia cuius in agendo, quis obseruat arbitrium eum habere contra se iudicem, *eodem in negotio*, non debet dedignari, quam tu hodie, & vere, & noue præter alios intelliges.

14 In actionibus vero bonæ fidei in conceptione formulæ, si de contractibus res erat illa verba adijciebat prætor. *Bonæ fidei*, si vero fiducijs illa, *vt inter bonos bene agere oportet, & sine fraudatione*, quid sit *fiducia*, lege apud Ciceron. lib. 3. officiorum, & lib. 7. epist. famil. epistola. 12. & in oratione pro Sexto Roscio, & Hotomao. & Brison. libro 6. de verb. sign. verbo *fiducia*, & fiduciæ iudicium, & vere, quæ nos scripsimus in §. vnico Inst. de fiduciaria tute. In arbitrarijs, *quantum æquius melius*. Quæ formulæ satis testantur, multo plus arbitro quam iudici permissum esse. In iudicio nihil est, nisi directum asperum, simplex in arbitrio mite, moderatum, & quantum æquius melius de te bonus locus apud Senec. lib. 3. de benef. cap. 7.

15 Solebat, & prætor iudices, qui recuperatores dicti sunt dare, sic dicti, vt Theophilus, in §. eadem, Inst. quib. ex caus. man. non licet ait, quod per eos vnusquisque suum recipiebat, præcipuè in iniuriarum iudicijs: vnde Cicero in libris Rhetoricum iudicium recuperatorum appellat iudicium iniuriarum. Eorum meminit Liuius, lib. 28. & 43. & Gellius lib. 20. dum ait, *iniurijs æstimandis Prætores se daturos recuperatores edixerunt*, quomodo supplenda sunt, quæ de his iudicibus diligens Brisonis scribit, lib. 16. de ver. sign. verbo. *Recuperatores*. Hoc tamen iudicium triplex genus, *iudices arbitri recuperatores* frequenter eadem notione promiscuè in libris iuris enumerantur. Hęc de iudicibus datis insinuasse sufficiat, ex quibus innumera iuris ciuilis loca, quæ passim offendes exactissime intelliges.

16 Sed nominatim nostram hanc, l. 3. in qua vt num. 1. diximus, & aduertunt Duaren. & Donell. dubitandi ratio ex stricta illa formula, qua iudex dabatur nascitur, nam si damnandi tantummodo potestas formula comprehensa fuit, vt in exemplo, num. 1. proposito, quomodo absoluere iudex poterit, qui eam potestatem non accepit, cum ei data non fuerit. Nihilominus tamen eum iudicem pro potestate, ubi data absoluere quoque posse, respōdet Iulius Paulus, quem hunc habuisse sensum facile tibi persuadebis, si cum hac nostra, l. 3. quę ex eo sumpta est, lib. 17. ad edictum conferas l. cum prætor. 12. D. de iud. l. Pomponius, 36. l. inter pares. 38. inf. hoc tit. quæ ex eodem libro ductæ sunt, vt earum iudicant inscriptiones, & contestatur Ant. August. lib. de nominibus proprijs I C. cap. 1. col. 186. Io. Vvolfangus Freymonius in Symphonia iuris chronologica. pag. 605. in quibus I. C. Paulus de iudicibus à prætore dandis agit, qui dare possunt, qui dari, & quomodo, & pro potestate valeat sententia lata ab vno si sint plures iudices. Posse autem absoluere eum, qui damnandi potestatem accepit, inde efficitur, Nam prætor, qui fecit potestatem condemnandi, vi ipsa, & absoluendi potestatem fecisse intelligitur voluntas, ex eo depromitur. Quoniam si magistratus voluit, qui reum deberet condemnare in hoc iudicio; multo magis voluit absolui, si non deberet. Sanè ita cred. nemo enim cum magistratus viri boni, & eius, qui ius reddat officio fungi voluerit, nam cum vtrique parti in iure reddendo consulendum fuerit, l. iustitia. 10. D. de iust. & iur. tum vero ad absoluendum promptiores esse debemus. l. Arrianus 46. ff. de oblig. & act. l. absentem 5. D. de pœnis, l. fauorabiliores. 168 D. de reg. iur. Deinde quoniam si voluit eum iudicem, quem dabat habere damnandi potestatem: multo magis eum voluit habere absoluendi potestatem, cum multo plus sit condemnare, quam absoluere: ideo ergo in huius iudicij formula absolutionis Prætor non meminit, quia superfluum fuit, priore illo concessa, vel iniuncto, vt scilicet damnare posset, posterius adijcere, cum & ex verbo, *iudicis*, atque iudicij, item, ex eo quod in iudicio maius erat, & difficilius, id quod minus est, nec tamen minus ad officium iudicis pertinet, datum intelligatur.

17 Eodem sensu accipienda, l. nemo, 38. D. de reg. iur. sumpta ex Vlpiano, lib. 51. ad Sabinum, ex quo loco sumpta est etiam, l. eum qui, 13. D. de iurisd. omn. iud. l. si locus, 59. D. de iudic. l. iudex postea quam, 55. infra hoc tit. in quo libro, & locis, Vlpianus de iudicibus datis, deque eorum potestate agit, quam siue iuxta Pandectas Florentinas legas nemo, *qui condemnare potest, absoluere non potest*, siue iuxta vulgatem lectionem, *nemo qui condemnare non potest, absoluere potest*, semper idem sensus manet, vt recte ibi Pet. Faber aduertit, quippe, vt is demum absoluendi, qui, & condemnandi potestatem habeat, quod & nostra leg. 3. iam fuerat expressum.

18 Sed an, qui damnare non potest, absoluere possit, dubitat Accurs. hic, quam quęstionem negatiua regula communiter ab omnibus approbata definit, fulcitur tamen, & conuincitur, tum ratione, tum auctoritate. Quoniam si absoluendi potestatem nominatim accepit, non ideo minus poterit absoluere, quod non possit damnare; non enim, si cui conceditur, quod minus est, ideo id non potest expedire, quod si, quod maius est, non concedatur. Vnde neque affirmatiuę poteris arguere: potest absoluere, ergo & condemnarè. Quod nominatim docet Imperat. in d. l. 3. § adeo autem. C. vbi senator, vel clarissi. & auth. vt clerici apud prop. Episcopos, §. si tamen, & in authentico de sanctis. Episcopis, & cleric. Ergo quamuis absolutio, & condemnatio in eodem sint iurisdictionis gradu, vt notat Baldus in l. imperium, 1. lect. nu. 7. D. de iurisdict. omn. iud. Felinus in cap. auditis, numer. 20. de præscriptionibus: ex defectu tamen potestatis sæpe non concurrunt, vt in dictis locis, sed (vt loquit Vlpianus (in l. solet, 9. in princ. D. de offic. Proconsul. & legat. *Extraordinarium est hoc genus mandati*,

quoniam

quoniam regulariter, quis liber andi reosius non habet apud quem accu ari non possin. Data ergo, sine mandata eorum id dictus, sint de'egatus iudex poterit, quod specialiter ei ditur, man fatur non vltra, nec est eadem condemnationis, & absolutionis ratio ex supra observatis.

19 Ea quibus infertur in praxi confirmatio, glossæ verbo, *contra eos*, in Clem. 1. de hæret. quippe quod, cum antiquiori iure possit Episcopus, in crimine hæresis, cognoscere, & sententiam ferre sine Inquisitore, ex per hoc, 17. de hæretic. lib. 6. quamuis noua d. Clem. decisione statutum sit, vt alter sine altero, non possit sententiam ferre contra reum hæreticæ prauitatis, cum de absolutione d. Clem. nullum verbum faciat, in ea seruandum erit ius antiquum, ex reg. l. præcipimus, 32. C. de appell. quia eius, & condemnationis longè alia est ratio, vt nuper diximus, quod glos. non relata, & Duar. in d. l. 3. hoc tit. admittit, & ad partes dispuiat laso, ex nu 5. ad nu. 10.

20 Relinquitur igitur, vt ad eandem l. 3. redeamus, ex tam longè petitis, eum iudicem, qui condemnandi potestatem habet, & absoluendi ius etiam habere similes sunt, l. qui vetante, 103 §. eius, D. de reg. iur. *eius* (inquit) *est actionem denegare, qui possit & dare*: nam sicut se habent condemnare, & absoluere, in iudice dato, ita in magistratu actionem dare, & actionem denegare: quoniam cui permittitur magistratui actionem dare, permittitur denegare, item & text. in l. nolle, 4. D. de acq. hæred. l. eius est nolle, 3. D. de reg. iur. de quarum vera lectione præter Pett. Fabr. ibid. qui acutè rem explicat, videndi sunt Ant. Aug lib. 1. emend. c. 2. Duar. in h. l. 3. & in paraphrasi, de acq hæred. c. quæ sint necessaria ad repudiationem, Cuiac lib. 5. obs. c. 39. Robert. lib. 2. receptæ lectionis, c. 26. & an semper à pari ab solutio, & condemnatio procedant. Vide apud Socin. reg. 4. Bern. Diaz. reg. 6. & 8. Sebast. Med. reg. 9. Felin. in c. cum inferior, de maior. & obed cun. & Dec. in c. non potest, de re iud. Couar. in c. alma mater, 1. p. § 11. n. 2. & omninu quæ hic scribit Iaso, ex nu. 1. ad vlt. l. 7. t. 16 l. 19. t. 22. p. 3. Greg. omnino videndus in l. 35 gl. 6. t. 13. p. 3. qui rectè in finem illius glossæ, eandem, l. 35. ibi: *Pierdese la carta*, interpretatur, & diximus sup. c. 4. nu. 4.

Eorum, quę in sententię, aliorumque instrumentorum executione, iudex, & aduocatus obseruarę debent. Epitome: hodiernam praxim luculenta methodo perstringens. Pro explicatione, l. à Diuo Pio, 15. in princ. & §. 1. cum seq. & l. 16. cum sequent. vsque ad l. 31. l. 41. l. 49. l. 101. 56. l. 59. in princ. h. t. D. de re iud. l. 1. cum seq. tit. 21. lib. 4. nouæ Recop.

SVMMARIA.

1 *Executionum materia commendatur.*
2 *Executionis processus, Latinæ laconismo propositur.*
3 *Executionis processus Hispano sermone comprehensus.*

1 Clauder nostram hâc de re iudicata, & effectu sententiarum tractationem aureis numerosis clausulis in maximam vestram vtilitatem horum capitum, quæ in inscriptione indicaui expositio, in quibus Tribonianus, licet confusè, & sine delectu (prout solet) l. C. ea de re sententias texuerit, nos eas simul & ordinem, quem in extraordinaria hac executionis sententiæ persecutione differti iudices, & aduocati, obseruare debent, exponemus, cuius rei tanta est vtilitas, vt cõmendatione non indigeat, ipsa enim se se ostendit, cũ nulla, nec frequentior, nec vtilior in omnib. tribunalib. occurrat; à nostris, & exteris prolixè adrò exarata, vt sine magno labore non possint eorum commentarijs tyrones instrui Nos id efficiem', vt qualiter in speciali, vel parui lumine montes apparent celsi, flumina, saxa, feræ sic breui gyrolongis fossis au. bagibus grandia huius rei sena comprehendamus, quæstionibus non latè discussis, sed insinuatis, & iuxta hodiernã praxim resolutis; interpretum allegationib. sic exornatis, vt ea à nobis obseruãdis, regulisq; proponendis, alias, arqaiiãs dissoluere possitis. Hem ergo iam totam rem mira breuitate hoc laconismo comprehensam.

2 Transacta sentẽtia in authoritatem rei iudicatæ, eius vitiuie, vel alicuius alterius instrumenti, quod paratam habeat executionem, per creditorem, vel eius procuratorem, corã competenti iudice petitur aduersus debitorem executio. Iudex visis instrumentis, absque alicuius partis citatione, mãdatum de exequendo interloquitur, quo illam fieri iuris ordine seruato iubet. Nuntius (Hispanè *Alguazil*) cum tabellione capit debitoris bona, ad eam vsque quantitatem, quæ debetur, primo mobilia, deinde immobilia, postremo iura, & actiones. Quorum nisi fidriussor euictionis (vulgo *de saneamiento*) detur, debitor carcerari vinculis non possit. Præconia dantur, tertio quoq; die mobilibus bo.is captis; nono vero immobilibus, quibus præconijs omissis nulla esset executio, nisi inter creditorem, & debitorem, vt eorum fieret renunciatio conueniret, idest, *que se buuiessen por dados*. Ad quæ Reus citandus non est, sed datis præconijs, ad sententiam diffinitiuè, quæ vulgo appellatur *de remate*. Post trium dierum spatiũ illi datur, intra quod se executioni opponere possit (sic nostri dicunt.) Deinde, & alii decem dies dantur, intra quos exceptiones, si quas habet, & opponere, & probare tenetur. Quod si aliquis tertius sit, qui quia potior est iure contendat se in bonis debitoris potiorem esse eo creditore, in cuius fauorem executio fit, intra eundẽ decem dierum terminum comparere debet. Si compareat, sicet extraordinariũ hoc executionis iudiciũ, & res cũ eo iudicio ordinario, vsq; ad sententiam discutitur. Quo peracto, sine quia tertius nullus fuit, qui se opponeret, decem oppositionis diebus elapsis, diffinitiuam sententiam iudex profert. Quæ si in fauorem creditoris ferenda sit iubet in executione procedi, & bona vendi, & in publica subhastatione maiori licitatori adijci, vt ex eorũ pretio creditori satisfiat, data ab eo in primis fideiussione, quæ appellatur apud nos, *de la ley de Toledo*, quæ executio, & pro principali debito, salariis, & expensis, & sportulis, siue decima (vt iuxta consuetudinẽ soluitur) facienda est, quod si in reum rei sententia ferenda, & pronunciãda sit, decernit iudex, vt reo pignora, omniaq; bona capta libera, sine expensis restituãtur, quorũ etiam hoc casu iuste contra petitorem fit condemnatio.

3 Quod si adhuc tibi, vt & laconismũ hũc, apertioris intelligẽtię gratia, quo magis illũ memoriæ retineas, in angustiorẽ ducamus gyrum placet, in illum sic Hispanè compello.

Obseruanda in iudicio executionis.

Aduiertase, quien, contra quien, ante que juez, en virtud de que recaudos, se pidio, y mandò hazer la execucion: si se hizo, y trauò en bienes muebles, inmuebles, derechos, ò acciones del executado. Si se dio fiador de saneamiento, ò por no se dar, y ser el deudor tal, que pueda estar preso por deudas, fue encarcelado. Los plazos de los pregones, citacion para la sentencia de remate. La oposicion del deudor, alegacion, y prouanzas de excepciones, y si la hizo algun tercero, y se siguio con el la causa en via ordinaria. La sentencia de remate, por principal, costas, y salarios, y decima, donde ay costumbre de pagarse; y la fianza de la ley de Toledo; y auiendose declarado no auer lugar la execucion, si la sentencia absolutoria manda boluer, y desembargar los bienes al executado con las costas.

Examinis, & Institutionis processus, in causis executiuis præcepta.

1 *Ante todas cosas se aduertirà, quien pide la execucion.*

2 *Vease luego contra quien se intenta, y pide.*

3 *Lo tercero, si la pide la parte, ò su procurador, y si los poderes del executante, y executado, son bastantes.*

4 *Vease ante que iuez se pide: si tiene iurisdicion para executar.*

5 *Vease si la sentencia, en virtud de que se pide, passò en cosa iuzgada, y està executoriada: ò si se pide en virtud de otros instrumentos, si son tales, que conforme à derecho, traygan aparejada execucion.*

6 *Vease luego el pedimiento de la execucion: el mandamiento della, y si se proueyò como conuino.*

7 *Vease, si en el hazer la execucion guardò el executor el orden de derecho si se trauo, ò hizo la execucion primero en bienes muebles: à falta de muebles, en bienes rayzes, à falta de todos, en deudas, derechos, y acciones del executado.*

8 *Vease si se diò fiador de saneamiento, y la forma de la obligacion de la fianza.*

9 *Vease, si por no dar el deudor fiador de saneamiento, se hizo la execucion en su persona, y si es de los que no pueden ser presos por deudas.*

10 *Vease los plazos de los pregones si se dieron de tres en tres dias, si la execucion se haze en bienes muebles: ò de nueue en nueue, si se haze en bienes rayzes.*

11 *Vease si fue el deudor citado personalmente para remate, ò no pudiendo ser auido, se notificò el remate en su casa, ò a su familia.*

12 *Vease si el Reo executado se opuso dentro de los tres dias de la citacion, para remate.*

13 *Vease si auiendose opuesto, se le encargaron los diez dias, para alegar contra la execucion, paga, ò quita, ò otra razon legitima.*

14 *Vease si la prouo en el termino de la ley, ò quando.*

15 *Vease si huuo tercero opositor, ò opositores, y como se prosiguio con ellos la causa en via ordinaria.*

16 *Vease la sentencia difinitiua en fauor del Actor executante, para que sea pagado de principal, y costas: dando ante todas cosas la fianza de la ley de Toledo.*

17 *Vease la sentencia absolutoria en fauor del Reo, en que se le mandan boluer los bienes executados, y las costas.*

18 *Vease si ha de pagar, y deue decima de la execucion hecha.*

EXAMINIS, ET INSTITVTIONIS Processus in causis executionis.

Preceptum Primum.

Ante todas cosas se aduertirà quien pide la execuciō.

De personis, a quibus executio peti potest. §. 1.

SVMMARIA.

1 *Exequentis persona in primis legitimanda in iudicio extraordinario executiuo.*

2 *Minor sine tutore, aut curatore executionem non potest petere.*

L. non eo minus, 14. C. de procur.

3 *Vxor sine consensu viri, executionem non petit.*

4 *Monachus sine Abbatis licentia, ius exequendi non habet.*

5 *Filius in iussu patris debitores suos exequi non potest.*

6 *Tutor, & curator, ante satisdationem, & inuentarij confectionem pupilli debitores, non exequuntur.*

7 *Creditor debitorem suum rectè exequitur.*

8 *Hæres pro virili sua portione exequendi ius habet.*

9 *Hæreditatis emptor debitores hæreditarios exequi potest.*

10 *Fideicommissarius hæreditarios debitores exequitur.*

11 *Fideicommissario competunt facta restitutione omnes actiones hæreditariæ.*

12 *L. si hæres pecuniam, 73. D. ad S.C. Treb.*
L. hæres à debitore, 22. D. de fideiussoribus.

13 *Cessionarius ius exequendi habet.*

14 *Fideiussor cessis actionibus debitorem exequitur.*

15 *Cessio, quomodo fieri debeat, vt legitima sit.*

16 *Cedens cessione facta, an ius exequendi habeat.*

17 *Legatarius nominis debitorem exequi potest.*

18 *Executor testamētarius, hæreditarios debitores exequitur.*

1 QVÆ in actione ordinaria mouenda considerari oportere Rex Hispaniæ Alphonsus monet, in rubr. tit. 2. part. 3. cum in executionis causa obseruanda esse, ne aliàs inauspicato lis cedat, perspicuum sit: hinc, & illud, exequentis personam in primis considerandam, an scilicet, ad agendum habilis sit, legitimamque personam habeat standi in iudicio, siue is proprio, siue alieno nomine accedat. Nam vt legitimum iudicem, ita legitimum litigatorem esse oportet, vt palam ostendit Imperator Iustinianus epigraphe tituli 6. lib. Codicis 3. *Qui legitimam personam in iudicijs habent, vel non*, & Rex Hispaniæ l. 1. & sequent. dicto titulo secundo, parte 3. quod in quouis iudicio, quantumuis summario, extraordinariove necesse esse, monuit etiam Baldus in lege fin. quæstione quinta, Codice de edict. D. Adriani tollend. eoque respicit frequens clausula libellis omnibus à pragmaticis inseri solita. *Que la demanda no es puesta por parte, & que la execucion no es pedida por parte*, quia forsan proposita, vel petita a non habente personam standi in iudicio, vt si à pupillo sine tutore, à minore sine curatore, à filiofamil. sine consensu patris, ab vxore sine licentia mariti, ab excommunicato, ab alijs, è quibus ius agendi, & exequendi interdicitur. Ex quibus intelliges, quod scriptum est apud Bar. in l. 1. §. & parui refert, num. 6. D. quod vi, aut clam. Guido Papæ, tractatu de compulsorijs, quæst. 5. numero 5. Auendan. ad l. 4 & 5. tit. *De las excepciones*, numer. 25. Anton Canarius, tract. executionum, q. 15. Anton. Gallesius, tract. ad formulam Cameralis obligationis, 4. parte quæst. 1. nu. 3. exceptiones, quæ ex persona descendunt, exclusas non videri ab statuto, quo exceptiones omnes aduersus instrumentum guarentigium excluduntur, vt nominatim in d. l. 1. num. 9. & nu. 60. cum seqq. obseruat Alphons. Azeuedo, Ioanne Gutierrez, lib. 1. practicarum quæstionum, quæst. 111. Ioan. Garc. reg. 438. numer. 11. post Roderig. Suarez, Gregor. Lopez, & alios, etsi sint, qui contrarium teneant; quos ijdem reijciunt,

ciunt; & alios adducens Iacobus Valdes in additionibus ad
Rodericum, in declaratione legis Regni. versic. *Vengo ad
secundam partem*, ex quibus concors est opinio, legitimas
quasque exceptiones, hoc casu etiam admittendas, quomo-
do interpretaberisque verba l. 1. ibi: Y *sal, que de derecho se
deua recibir*, & l. 2. ibi. *O legitima excepcion*, l. 19. ibi: Y *ale-
gare excepcion legitima*, tit. 21. lib. 4. nouæ Recop. iuxta quas
plura alia nos infra adducemus, præcipuè §. 13. interim vi-
de Parlad. lib. 2. c. fin. 5. par. §. 11.
2 Ergo (vt nominatim iam quid tradamus) ex verissima
hac doctrina descendit, vt si creditor minor sit annis 25. nõ
nisi tutore, aut curatore authore executionem rectè inter-
dat, cum certi iuris sit minorem in iudicio, non nisi tutore,
aut curatore authore stare posse, l. acta, 45. §. fin. infra hoc
tit. l. 1. 2. 3. & 4. C. qui leg. pers. stab. st. in iud. l. clarum, 4. C. de
auth. præst. §. item inuiti, Inst. de curatorib. l. 11. tit. 2. par. 2. l.
13. tit. 16. par. 6. l. 1. tit. 25. par. 3. Ordinat. Lusitanorum, libro
3. tit. 49 §. 5. & tit. 86. §. 2. exornant Caldas in l. si curatorem,
in princ. ex num. 8. C. de in integrum restitut. nos in dict. §.
item inuiti, num. 9. Sed repugnat non leniter difficilis tex. in
l. non eo minus, 14. C. de procuratoribus. Vbi non eo minus
sententia iuris ratione subsistit, quod minor sine curatore,
marito causam agendam mandauit, minoribus enim ætas
in damnis subuenire, non in rebus prosperè gestis obesse
consueuit, vt eo loci bellissimè Imper. & Hispanus Rex in d.
l. 11. ad fin. tit. 2 & in l. 12. tit. 22. par. 3. tradunt Bar. & Bald.
in l. si tutor. C. in quibus caus. in integr. restit. non est necess.
Maranta de ordine iudiciorum, 4. par. dist. 16. num. 25. quod
neque nouum, neque insolens videri debet, si consideres in
minore, decisionem tex. in l. Iulianus, 13. §. siquis à pupillo,
D. de act. empt. & in maiori, l. sicut emptio, 20. §. interdum,
D. locati, & quæ se scripserunt Caldas vbi supr. nu. 30. Iacob.
Cuiac lib. 16. obseru. c. 21. Respondebis tamen d. l. non eo
minus accipiendam, de his quæ acta fuerunt à minore, an-
tequam aduersarius illi curatoris obiecerit defectum: nam
si aduersario, contradicente iudex, curatore ad litem non
dato in causa processerit, nullius omnino momenti erunt,
quæque postmodum gesta fuerint, etsi magis in minoris vti-
litatem cedant, vt est Bald. in cap. 1. col. 3. de rescript. in d. l.
non eo minus, scribit Iasso, num. 1. Quibus in elegantibus
casibus subscribunt Cassaneus in consuetudinibus Burgun-
diæ, rubr. 4. § 1. num. 27. Tiraquel. in leg. connubialib. glos. 8.
quæst. 10. num. 88. Felinus in cap. causam, num. 9. de iudi-
cijs, pulchrè Pinelus in l. 1. 3. par. ex num. 32. Cod. de bonis
mat. Palacios Rub. de donat. inter vir. § 68. num. 7. Francisc.
Sarmiento, de redditibus Ecclesiasticis, 1. par. c. 2. num. 13.
Ioann. Gutier pract. quæstion. lib. 2. q. 22. nu. 7. & in propo-
sito Parlad. vbi sup. 3. par. § 1. nu 9.
3 Descendit præterea, neque mulierem sine consensu ma-
riti, neque Monachum, sine sui superioris copia, neque filiũ
fam. iniussu patris, neque tutorem, aut curatorem, qui satis
non dedit, aut inuentarium non fecit, petere executionem
posse, iuxta quos (ne nimij simus, quia multa præterire pla-
cet) latius non insistimus, verum quod de vxore probamus
monet, l. 55. l. 50. Tauri, l. 2. & 3. tit. 3. lib. 5. nouæ Recop. vbi
4 latè Hispani interpretes. † Monachum, sacri Canones pro-
5 hibent, c. placuit, 16. quæst. 1. cum vulgatis, alijs † filiumfam.
l. fin. §. 1 C. de bonis, quæ liber. cui in proposito addes Alex.
Iaso, & alios in l. si emancipati, C. de collation. Cepolam,
cautela 118. Minchacam controuers. il ustr. lib. 2. c. 85. nu.
13. quamuis multi sint casus, in quibus filiusfamil. sine con-
sensu patris, stare in iudicio potest. c. 3. de iudicijs, in 6. l. 2.
6 tit. 1. l. 2. tit. 2. par. 3. Socinus, regula 151. † Tutorem, aut cu-
ratorem, omissa satisdatione, inuentarijque confectione, a-
gere vetat, l. tutor, qui repertorium, 7. D. de administ. tutor.
l. fin. §. fin. C. arbitrium tutelæ. Speculator, tit. de tutore, §. 1.
num. 3. Boerius decis. 53. num. 5. Maranta vbi sup. num. 33.
idemque probat l. 15. tit. 16. par. 6. latè Baeza de decimis tu-
tor. c. 2. ex nu. 41. & nominatim, num. 61. Igitur generaliter
docendum est eas personas, executionem petere posse, quæ
aliàs in iudicio standi, legitimam personam habent.
7 Vndè illud est consequens, à nemine melius, quàm ab ip-
somet creditore, cui actio, & obligatio iure competit, execu-
tionem intendi, ex regul. textus in princip. Instit. de actio n.
Et Inst. de ijs, per quos agere possumus, & ijs quæ in propo-
sito resoluit Auendaño, in d. l. 4. & 5. *De las excepciones*, nu.
20. versic. forma, & regula l. quæcumque gerimus. 11. D. de
obligat. & action. Ex quibus fit, creditorem hoc loco eum
accipiendum, qui in sententia, siue instrumento nominatim
comprehensus est, non alium, quantumuis sua intersit, ex
sæpè repetita à Baldo doctrina, in l. ad probationem, 21. per
text ibi: *quem tenor scripturæ designat*, C. de probation. in l.
si pater, 5. C. de dotis promiss. in l. 1. C. quorum legatorum,
in cap. per venerabilem, de electione, vbi non iuuenustè,
ait: *De quo non cantat instrumentum, neque ego quoque can-
tabo*, quæ est ex multis recepta, vt testatur Iaso, in l. iuris gẽ-
tium, 7 §. Prætor ait. D. de pact. in l. cum filiusfamil. nu. 9. D.
de verborum obligatione Boerio, decisione 221. numero 4.
Decio consilio 410. Maranta de ordine iudiciorum, titulo
de executione, numero octauo, & in primis à iudice ob-
seruanda.
8 Ergo cum constet hæredem eiusdem iuris, potestatisque
esse, cuius defunctus fuit, l. hæredem, 59. D. de reg. iur. quam
exornabimus à nobis traditis in rubric. ex num. 21. Instit. de
hæredibus instituend. eique non minus, quam sibi testatorẽ
prospexisse, l. si pactum, 9. ad fin. D. de probationibus, adeo-
que, & contra eum actiones Incipere l. s. C. vt actiones ipsi
non minus, quàm creditori executionem competere dubi-
tauerit nemo. Quod cum in statutis, ex quibus exequendi ius
conceditur (quæque strictim accipienda esse iam diu vul-
go placuit) probauerint interpretes ad l. postulante, 44. D.
ad Trebellian. in nostratibus legibus Regijs, idem admitti
inficias, ibit nullus. docuitque nominatim Rodericus Sua-
rez, in l. post rem iudicatam, in declaratione legis Regni,
extens. 1. num. 10. Parlador, lib. 2. rerum quotid. c. fin. 3. par.
§. 3. ex num. 1. Memineris tamen velim, ne maiori forsan ex
parte in casum executorium recidat iudicium, quod si plu-
res sint hæredes, suo nomine, non nisi pro viili portione
vnum ex eis executionem petere, ex reg. l. pro hæreditariis,
2. C. de hæred. act. quo casu aliorum superueniens, ratihia-
bitio non sufficiet, cum nihil eorum non ine fuerit gestum,
ex regula iuris; conualescere tamen iudicium; si reliqui illi
suas cederent actiones, ex sententia l. si rem alienam, 9. §. fi.
D. de pignorat. act. quæ cautum est, quod quando ius inten-
tatum superuenit, pendente iudicio ex causa de præterito,
potest sequi condemnatio (cui consonat l. 25. versic. *Esto
se entiende*, vbi Gregor. gloss. 4. tit. 2. part. 3. §.) & Baldi do-
ctrina in l. ordo, ad fi. C. de execut. rei iudic. Nouello de do-
te, 6. part. priuilegio 71. Anton. Gabr. lib. 2. communium
opinionum concl. x. & 3. Ergo, si pro cæterorum portioni-
bus, executionem etiam vnus intendat, si tanquam litis cõ-
sors id effecerit, obtinebit, l. 2. C. de consortibus, eiusdem tit.
l. 10. tit. 5. par. 3. qua vt rectè ibi admonent Gregor. gl. 7. etiã
ante litem contestatam, consortem posse suo, & cõsortium
nomine experiri, constitutum est; etsi id olim tantùm post
litem contestatam liceret, ex d. l. 2. dum tamen se hæredem
esse in primis iudici ostenderit, cuius probatio, nisi forsan
proximior consanguineus sit, illi incumbit, ex vulgatis, &
quæ vtiliter in proposito considerant Cumanus, in l. sed si
de suo. Alex. & Iaso, nu 83. in l. is potest, D. de acquir. hæred.
Rodericus Suarez, quem omnino videas, d. extens. 1. nu. 3.
& 11. Greg. in l. 11. gl. 4. tit. 2. p. 3. Ant. Gomez, in l. 64. Taur.
nu. 5. Dueñas, reg. 276.
9 Idem, quod de hærede dicimus, & in hæreditatis empto-
re probandum est, vt scilicet ei aduersus hæreditarios debi-
tores executionem demus: id enim inter emptorem, & vẽ-
ditorem hæreditatis agi, intelligitur, vt neque plus, neque
minus iuris habeat emptor, quam apud hæredem futurum
esset, l. 2. in princ. D. de hæred. vel act. vend. vnde nec de
euictione hæres emptori tenetur, d. l. 2. in princip. sed solum
se hæredem esse emptori præstare, ex eleganti l. si nomen,
4. ibi: *Locupletem esse debitorem, non debet præstare, debi-
torem autem esse præstare*, l. 5. l. 6. l. 17. l. 19. 23 §. 1. D. de
hæred. vel act. vend. notat in vtili, & sequenti casu, Gaspar
Rodriguez, lib. 2. quæst. 21. ex num. 5. maximè num 10. ita-
que omne emolumentum, omneque periculum, rerum

perfecta venditione ad emptorem pertinet, d. l. 2. §. fienti, vicem enim hæredis obtinet, eadem l. 2. §. cum quis, in princip. quare quicquid ex hæreditatem peruenit, peruenturumque est & actiones earum rerum, quæ nondum peruenerunt, præstare illi venditor debet. d. l. 2. §. peruenisse, l. emptor, 5. C. illo tit. quamquam & suo nomine intentare vtiles etiam sine cessione, possit, d. l. emptor, quam vtiliter explicat Anton. Gomez, 2. tom. cap. 2. num. 5. inducereque poteris text. in l. qui stipendia, 9. C. de procur. iunctis à Bar. traditis, in l. 1. num. 16. D. de oblig. & act.

10 Hæredi, hæreditatisque emptori fideicommissarius, idest, is cui voluntate testatoris hæreditas restituta est, proximus est, transeunt enim in eum hæreditate restituta, ex S. C. Trebelliani dispositione, actiones omnes hæredi competentes ita vt si non directo, vtiliter tamen quasi hæres agere possit, & conueniri, l. 1. l. postulante, 44. §. 1. D. ad S. C. Trebellia. l. 1. & toto tit. de fidei comm. hæredit. petit. §. restituta, 2. Instit de fideicommiss. hæred. Vlpianus in fragmentis, tit. 25. Paul. lib. 4. sentent. tit. 2. & confirmat l. 14. tit. 5. p. 6. Explicuimus copiosè ad d. §. restituta, maximè numer. 10. Nec obstat, quod quemadmodum rerum corporalium, sine traditione, nulla est acquisitio, nulla translatio, l. traditionibus, 20. C. de pactis, ita res incorporales, quales sunt actiones, l. vltim. vers. & ideo. C. de longi tempor. præscript. text. in princip. Instit. de rebus corporalibus, siue cessione solemniter facta, in alterum transire non possunt, l. 3. iuncta glos. ibi verbo, statio. D. pro socio, quia actiones adeò nostris ossibus inhærere dicuntur, vt à nobis auelli nō possint, l. quis ergo casus, 17. l. si sticho. 54. D. de peculio, l.
11 3. C. de nouationibus quoniam † vt rectè Ripa, in d. l. 1. num. 9. D. ad Trebell. existimauit, ministerio, & auctoritate S. C. effici, & operari potuit, vt absque aliqua cessione, actiones in fideicommissarium transirent, licet alias quando ab homine transferuntur earum cessio necessaria omnino sit, vel dici subtilius potest ipsammet hæreditatis restitutionem fideicommissario factam, cessionis vicem sortiri, nam hæreditatis appellatione, iura quoque, & actiones contineri dubium non est, l. nihil, 24. D. de verbor. signific. l. hæreditas, 63. D. de reg. iur. vt latius diximus in rubr. Instit. de hæred. instituend. ex num. 17. & licet solæ actiones sine cessione transire non possint, ex dictis iuribus, tamen per hæreditatis restitutionem rectè fideicommissario adquiretur, ex reg. & sententia, l. in modicis, 24. D. de contrah. empt. l. quædam sunt, 62. D. de acquit. rer. domin. cap. ex litteris, 7. de iure patron. & his quæ in eorum proposito vtiliter satis resoluunt Hippolytus in l. 1. ex num. 10. D. de offic. eius. Lambertinus de iure patronatus, lib. 1. 2. part. quæst. 5. art. 25. num. 2. Couarru. lib. 2. var. cap. 18. num. 8. Molin. lib. 1. de Hispan. primogen. cap. 234 per tot. maximè
12 num. 19. & 20 † Nec iterum obstabit, si obieceris, l. si hæres pecuniam, 73. D. ad S. C. Trebellian. & l. hæres à debitore, 22. D. de fideiussor. vbi probari videtur, non aliter actiones transferri posse in fideicommissarium, quam si particularis earum cessio interuenerit. Respondendum etenim est, ea iura loqui, & procedere in actionibus, non quę à testatore descendunt, sed in illis, quæ postea ab hærede, & adquisitę & comparatæ sunt, quas verum est sine cessione in fideicommissarium non transire, quia ex bonis defuncti non pendente, in l. qui ita. 66 §. si damnum, D. ad Trebellia. notat Ripa sup. & cum aliis, nos. in §. restituta, num. 49. ex quibus omnibus iam constat, creditoris hęredem, hæreditatis emptorem, itemque fideicommissarium, executionem rectè petere posse.

13 Item & illud, quod ex eisdem descendit, eum etiam cui actionibus cessis creditor ius aduersus debitores suos dedit, executionem rectè petere posse, est enim creditoris loco, si legitimè cessio fiat, ex celebri decisione l. per diuersas, 22. l. ab Anasthasio, 23. C. mandati, l. 64. tit. 18. part. 3. quibus in locis Bald. & alij, & in d. l. postulante. Bart. in l. 1. num. 22. D. de obligat. & act. sequuntur plures relati à Roderico Suarez in l. post rem iudicatam, in declaratione leg. Regni, extensione, 7. vbi in eius additionibus Iacobus Valdes, Paz in praxi, 1. tom. 4. part. cap. 1. num. 34. Parlador. lib. 2. rerum quotid. cap. fin. 3. part. §. 4. ex num. 1.
14 † Vnde, & illud est consequens, fideiussorem, cui à creditore aduersus debitorem cessio facta est, executionem habere, quicquid contrarium existimauerit Francisc. Auiles in cap. Prætor. capit. 10. num. 38 verbo, *execucion*, dum tamen in primis; hi, quorom hoc numero mentionem facimus ius eis cessum esse docuerint, vt iam citati resoluunt, nam si fideiussori actio cessa non sit, aut aliàs a reo principali, indemnitas non est ei re promissa, quamuis quod pro eo soluerit recuperare, & exigere valeat, id tamen non extraordinario executionis indicio, sed actione mandati ordinaria consequetur, l. 2. & per tot. D. mandati, l. 12. cum seqq. titul. 12. part. 5. Planè, quę interuenire debeant, vt cessio legitima sit, deduces, ex d. l. per diuersas, ex d. l. ab Anasthasio, & his quæ in earum proposito adducunt iam citati, ab eisque relati. Bart. consilio 90. numer. 3. Fab. de Monte, de empt. & vendit. quæst. 2. in princip. numero 20. Socin. reg. 67. Cuiacius lib. 16. obseruat. capit. 16. & 24. & omnino videndus Parladorius
15 d. §. 4. ex numer. 6. † Illud tamen perpetuo obseruabis, cessionem fieri debere tempore quo pecunia soluitur, alioqui post aliquod interuallum facta, cum nulla iam superfuerit actio, quæ cedi possit, nullius momenti erit, celebris text. in l. Modestinus, 76. D. de solutionibus l. 1. 6. tit. 12. part. 5. l. 4. titul. 18. libro 3. fori, quare si cessio non præsenti pecunia fiat, non ea de iam facta solutione, sed de facienda mentio fiat, cauendum est, vt scripsimus copiosè in princip. ex num. 54. Instit. quibus mod. toll. obligat. vt rectè animaduertit Hispanus Gabriel Monterroso in sua praxi, tractat. 7. *De escrituras publicas* §. practica de *car a de poder, y lasto*, part. 131. formam horum mandatorum, & cessionum Hispanè concipient. † Quibus autem casi-
16 bus, cedens, cessione etiam iam facta, possit ab antiquo suo debitore exigere, actionum directarum ratione, quæ illius ossibus adhærent, vide l. si delegatio, 3. C. de nouation. & quæ in eius proposito notissiuè post alios scribis Petrus Barbosa, in l. si alienam, 18. ex num. 62. D. soluto Matrimon. & quæ nos de actionum cessatione scripsimus in princip. ex numero 54. Institut. quibus mod. toll. oblig. & nominatim, in §. Pręterea nouatione, numero 13. illo titul.

His qui suo non alieno nomine exequuntur, quorum
17 hactenus mentionem fecimus, iungendus legatarius est; namque si cui debitoris nomen legatum est; quamuis ab his, qui successerunt actionibus, non mandatis, directas quidem non habeat, vtilibus suo nomine rectè experietur, text. in l. ex legato, 18. C. de legatis, cui consonat, l. 15. iuncta gloss. 1. titul. 9. part. 6. notat illic Bald. in fin. verbis. Rodericus Suarez, iam citatus, extensione 1. numero 12. quoniam non tantum is, cui directa, verum, & cui vtilis competit, exequendi ius datur, vt exemplis multis iam supra, ex num. 1. ostendimus. Planè illud obiter memineris, quia sæpius in hoc §. 1. directarum vtiliumque actionum meminimus, inter eas quoad effectum nullum esse discrimen, l. actio, 47. D. de neg. gest. diximus in §. quos autem, nu. 52. Inst. de bonor. poss. & quare directæ, quare vtiles nuncupentur, latè in §. 1. ex num. 28. maximè num. 30. Instit. de obligat. quæ ex quasi contractu nascuntur.

Denique eis testamentarium executorem, cui bonorum
18 defunctum dispositione commissa est annumerabis, idem enim iuris in eo est, ex quo à testatoribus frequenter eam habet facultatem, vt pro voluntatis eorum executione hæreditaria bona distrahere possit, vt nominatim docuit Speculator, tit. de instrumentorum editione, §. nunc aliqua, versic. *Sed an executor vltimæ voluntatis*. Salicetus in l. si quis ad declinandam. Cod. de Episcop. & Clericis, cum aliis, Didacus Spino de testamen. gloss. 28. numer. 31. quare exequi eum debitorum nomina posse docuit Bartol. in leg. Firmio. §. 1. Dig. quando dies leg. ced. Bald. in d. leg. si quis ad declinandam. Didac. Castillo in leg. 32. Tauri, verbo, *causas*, l. 2. l. 4. titulo 10. part. 6. vbi Greg. vtiliter rem explicat.

Se-

Secundum Preceptum.

Veaſe luego contra quien ſe intenta, y pide la execucion.

De perſonis, aduerſus quos executio locum habet, §. 2.

SVMMARIA.

1 *Hæres debitoris, item & hæres hæredis executionem patitur, ac idem ipſe debitor non tamen intra nouem dies, quibus debitoris funus exequitur.*
2 *Hærede non adeunte, deliberandi tempus coarctari poteſt, & hæreditati curator dari.*
3 *Hæres pro hæreditaria tantum parte executionem patitur, hypothecaria tamen actione poſſeſſionis conueniri in ſolidum poteſt, & num. ſeq.*
5 *Cenſui, pignora ſuppoſita poſſidens, etiam excuſione non facta exequi poteſt.*
6 *Tertius ſingularis poſſeſſor, exequi non poteſt, limitatur numeris ſequentib.*
7 *Tertius emphyteutica ſucceſſor, exequi pro canone cum poſſit.*
8 *Litigioſæ rei poſſeſſor, exequi poteſt.*
9 *Litigioſa res, quæ dicatur.*
10 *Tertius poſſeſſor, dolo poſſeſſionem rei, nactus, pro poſſeſſore non eſt.*
11 *Tertius ſimulatus poſſeſſor, exequi poteſt.*
12 *Pacto de non alienando contractui adiecto, exequi tertius poſſeſſor poteſt.*
13 *Pactum de non alienando, vtrum in contractibus validum ſit, & num. ſeqq.*
14 *Pactum de non alienando in re aliena inefficax.*
15 *Pactum de non alienando in re propria, obligat paciſcentem.*
16 *L. ſi creditor, 7. §. fin. D. de diſtract. pign. num. ſeqq.*
17 *Tertius poſſeſſor, principale non excuſo hypothecaria, non conuenitur.*
18 *Tertius poſſeſſor, etiam principali non excuſo, conueniri poterit, pacto de non alienando adiecto.*
19 *Pacto de non alienando in publico guarentigio inſtrumento adiecto, tertius exequi poteſt.*
20 *Venditâ re, ſi non ſit tradita ſecundo emptori ſit, prior venditio, valet pacto de non alienando adiecto.*
L. quoties, 15. C. de rei vindicat.
21 *Emptor rei emptæ colono ſtare compellitur, ſi in locatione rei locatæ hypotheca, cum pacto de non alienando fuerit appoſita.*
L. emptorem. C. de locato.
22 *Pactum de non alienando, non excludit beneficium, l. ade, 3. C. de locato.*
23 *Hypotheca generalis, an vero ſpecialis neceſſaria ſit in ſpecie, l. creditor. §. fin. D. de diſtract. pignor.*
24 *L. fi. C. de pact. inter emptorem.*
25 *L. ea lege, 3. C. de condict. ob cauſam.*
26 *L. fin. C. de rebus alienis non alienand.*
27 *L. fin. C. ſi mancipium ita fuerit alienat.*
28 *Cenſus contractus poſt nouam Pii V. conſtitutionem, quando pactum de non alienando adijci poſſit.*
29 *Tertius poſſeſſor in contractu cenſuali, principali non excuſſo non poteſt.*
30 *Tertius poſſeſſor in cenſibus, vt principali non excuſo exequi poſſit, quæ clauſula adijcienda.*
31 *Tertius poſſeſſor, quibus caſibus exequi poteſt à debitore cauſam, mediatè, vel immediate habere debet.*
32 *Fideicommiſſarius, item ij, qui pro poſſeſſore hæreditatem poſſident, exequi poſſunt.*
33 *Filius in tertio, & quinto melioratus (ſic aiunt) an à paternis creditoribus exequi poſſit.*
34 *Fiſcus, qui delinquentis bona occupauit ab eius creditoribus exequi poteſt.*
35 *Monaſterium ab ingreſſis creditoribus, cuius bona retinet recte exequitur.*
36 *Executores teſtamentarij, penes quos defuncti bona ſunt, exequi poſſunt.*
37 *Vxor pro medietate lucrorum exequitur.*
38 *Hæreditatis emptor exequi non poteſt, rectè tamen conuenietur, ſi venditor ſoluendo non ſit.*
39 *Donatarius omnium bonorum, an exequi poſſit?*
40 *Vſufructuarius omnium bonorum, an & quando exequi valeat?*
41 *Minor, ſine tutore, aut curatore, executionem non patitur.*
42 *Tutor. & curator quando pro pupilli, ſiue minoris debitis poſſit exequi?*
43 *Debitoris bona, qui occupant exequi, quomodo poſſint.*
44 *Fideiuſſores à confideiuſſore, qui debitum ſoluit, an exequantur?*

1 SVadent ea quę ſupra reſoluimus, vt quemadmodum creditor, eiuſve hæredes aduerſus debitorem in ſententia, ſiue inſtrumento nominatum, exequendi ius habent, idem & aduerſus eius hæredem recipiendum, ſine vlla dubitatione ſit, ex ratione, ſententia text. in l. poſtulante, 43. in princ. D. ad S. C. Trebel. vbi ad id quod poterat compelli defunctus poteſt compelli, & eius hæres, cuius argumento id notant ibi Bart. & Angel. idem Angelus, in l. penult. ad fin. D. de his, quæ in teſt. delent. Rod. Suarez, in d. l. poſt rem iudicatam, in declaratione legis Regni, extenſ. 1. ex num. 1. Gaſpar Caualllinus, lib. 2. milleloq. cap. 631. Minchac. lib. 1. de ſucceſſ. creatione. §. 6. num. 39. & 42. Baeza, de inope debitore, cap. 6. Azeuedo, in l. fin. nu. 8. tit. 21. lib. 4. noſtr. Recopil. Parlad. d. cap. fin. 4. part. § 1. & nos infra. §. 4. ex num. 3. Quod cum ex adductis probare ſit facile, tum maxime ex l. ex contractu 44. inf. hoc tit. dum tamen exequenti onus aduerſarium hæredem eſſe probandi incumbere meminerit, nec enim ſufficit filium, ſiue fratrem debitoris eum eſſe oſtendere, cum plura euenire poſſint, propter quæ non capiat, vt nominatim docuerunt Paulus, in l. 2. D. de condict. furtiua, Guillelmus, in cap. Raynuntius, verbo, *mortuo*, in 2. nu. 87 latè Roderibus ad legem Regni, extenſ. 1. adeo, vt etſi in inſtrumento, vel ſententia non exprimatur hæres carceri mancipari, ſicut & debitor ipſe, poſſit. Quod cum Bart. docuerit, in l. poſtulante, vbi omnes adnotarunt, D. ad S.C Trebell. ſequuti ſunt Boerius, deciſ. 10. Borninus Caualcanus, lib. 2. Milleloq. cap. 631. Minchac. lib. 1. de ſucceſſ. creatione, §. 6. num. 39 & 42. Baeza, de inope debitore, cap. 6. Azeuedo, in l. fin. nu. 86. tit. 21. lib. 4. Recop. Anto. Gomez. in l. 64. Tauri, num. 5. Quod & ad hæredem extendendum putat Rebuffus. t. 10. n. ad leg. Gallicas. tit. de liter. obligator. art. 6. gloſ. 3. num. 74. & art. 8 gloſ. 2. num. 2. Is tamé, nec ille, qui teſtatori debitori ſucceſſit, intra legitima conficiendi inuentarii tempora exequi non poſſunt, neque debitorum teſtatoris occaſione in carcerem detrudi, vt in l. fi. §. in computatione, verſic. *donec*, C. de iure deliberandi, notarunt omnes, niſi vel hæredis fuga timeatur, vel ex iuſta aliqua cauſa dilationem res non recipiant, vt in iam citatis locis adnotarunt Rebuff. art. 3. gloſ. 2. num. 32. Ant. Gomez, d. nu. 5. Baeza, cap. 6 num. 16. Azeuedo, nu. 78. eleganter Gregorius, in l. 7. tit. 6. part. 6. Dueñas regula. 177. & alii plures, quos refert Iacob. Valdes, in addition. ad Roderic. um dicta extenſ. 1. nu. 6. Paladinus, lib. 2 cap. fin. 4. part. §. 1. num. 7. & 5. part. § 1. num. 28. quamuis ex opinione Petri de Auendaño, in tit. *de los excepciones*, nu. 25. Didacus Perez. in l. 3. tit. 8. lib. 3. ordinamenti, vltra nouem dies à morte teſtatoris hæredibus indulgendum non eſſe, verius, & æquius videatur, propter authoritatem text. in authentico, vt cum de appellatione cognoſcitur. §. meminimus, collatione 8. l. fin. tit. 13. part. 1. d. l. 3. tit. 9. part. 7. quibus expreſſe cautum eſt, ne hæredes, aut cæteri defuncti cognati intra nouem dies, quibus funus proſequitur, pro ſuo, hæ-
2 reditarioue debito exequantur; † & quia iniquum eſſet, ſi omnia inuentarii curricula expectarentur, creditores bonis ſuis fraudari. Igitur vel conficiet intra nouem illos dies inuentarium hæres, aut eis elapſis executionem patietur

munendus

monendus ergo in primis est, vt vel adeat, vel repudiet. l. 1. §. sanè, D. de successorio edict. l. si curatoris. 9. C. de iure delib. si adit expedita res; si tacet consilio tc. a. in l. fin. §. sin autem, illo tit. si repudiat, curator bonis dandus erit, l. 1. 2. & seq. D. de curatore bon. dando, l. si diu 8. D. quibus ex caus. in possess. eatur, Greg in l. 1 a. verbo *no vaidria*, tit 2. par. 3. Capicius, decis. 87. quo casu, scilicet cum creditores vrgent, deliberandi etiam tempus hæredi coarctari posse, idque iudicis arbitrio, ratio ipsa suadet, item & Baldi authoritas, cui sic placuit, in rubr. C. de success. edicto, quem iure alij sequuntur referente ibidem latone, num. 4. Greg. in l. 2. verbo *d lo menos*, tit. 6. par. 6. Palacios Rubios in repetitione rubricæ, § 65, num. 3. Didacus Perez, in additionibus ad Seguram, in l. cum hæredi, § cum filij, num 104. D. de vulgari, Tiraq. de retractu lignag § 1. gl. 10. num. 31. & 58. Nouissimè Alphonsus à Villadiego, in sua Politica institutione, c. a. nu 56. cum seqq.

3 Simili modo, quemadmodum hæredem non nisi pro hæreditaria, virilique portione, executionem petere posse resoluimus, d. art. a. num. 8. si plures sint hæredes, non insolidū aduersus quemlibet, sed aduersus singulos pro hæreditarijs portionibus petendam suadet, eadem illa reg d. l. pro hæreditarijs, 2. C. de hæred. act. l. 1. C. si cet. pet. in quarum proposito passim plura interpretes comminiscuntur, dicemusque nos, si Deus faxit, sequenti anno, ad interpretationem, l. 2. §. & harum, D. de verb. oblig. cuius cum plures sint limitationes, quarum aliquas recenset Bar. & Ripa, in l. 4 §. Cato, illo tit. Afflictis, decisione 332. num. a Bald. consil. 194. Romanus, consil. 189. Decius, consil. 337. Rodericus Suarez, vbi sup. limitatione 1. nu. 14. Ant. Gomez, a. tom. c. 10. num 3. & 5. & 8. & cap. 11. num. 12. † illa prætermitti non

4 potest, quæ ex eadem lege, versic. *nisi intercedat* colligitur, pignore, vel hypotheca interuenientibus in creditoris potestate esse, an personali actione aduersus singulos hæredes, an vero hypothecaria aduersus pignus, vel hypothecam possidentem experiatur. Quod idem deduces, ex tex. in l. si necessarias. 8. §. si vnus, D. de pignoratitia actione. l. creditoris, 8. D. de distract. pignor. rationem vero ex l. fin. vers. *cum eius vindicatio non personam obliget, sed rem sequatur*. C. si vnus ex plurib. hæred. ornata à las. in §. item Seruiana, num. 120. & 127. Inst. de act. à Roderico, d. nu 14. quod idem admittes, si non apud plures hæredes, sed apud plures singulares possessores pignus extet, quoniam quamuis controuersum sit, an hoc casu quilibet insolidum conueniri, an vero solum pro virili execui debeat? censueritque Dynus, in leg. Mothis 47. D. de iure fisci pro virili, aduersus quemlibet possessorem agendum esse, cui accedit Faber, in § item si quis in fraudem, num 26. Inst. de action. Cassaneus in consuetudinibus Burgund. rub. 5. § 2. num. 27. & æquiorem opinionem confitetur, Afflictis ad constitutiones Regni, lib. 1. rub. 17. num. 26. Couarr. lib. 3. variarum capite sep i no, numero septimo. Contrarium tamen, quinimo insolidum, aduersus quemlibet possessorem agi posse, tenuit Accursius in dicta lege Mothis, verbo, *possessorem*, & ibidem Bar. Iaso, vbi supra numero 128 Corneus consiliu 242. libro primo, Negusantius de pignoribus, 8. par. membr. 2. numer. 50 dicit frequentius receptam Couarr. sup. Petr. de Salazar, de vsu, & consuetudine, cap. 11. numero 85. Didacus Perez, in procemio, titulo secundo, libro octauo, ordinam. pagina 35. Valascus, de iure emphyteut. quæst. 32. numero 15. Azeuedo, in lege prima, numero 14. titulo 15. libro quinto, nouæ Recopilationis Felicianus de Solis, libro 3. de censibus cap. 4. numero 10. * Parladorius libro secundo, rerum quotidianarum, capite fin. paragrapho primo, numero 20. Antonius Capicius, decisione quinquagesima prima, numero octauo, & nono, Milanensis, libro secundo, decisione prima, numero primo, Auendanus de censibus, capite 23. ex numero 11.

Meminisse tamen oportet, plurimum interesse, an aduersus hæredes, siue pignoris possessores, quis personali pro virili, an vero hypothecaria actione, insolidum experiatur? siquidem, qui hypothecariam intendit, illud petit rem pignori nexam, sibi restitui, vt eam teneat, donec debitum exoluatur, cum vero executio petitur personalis intenditur, l. sicut in rem. 3. vbi glossa, verbo, *persecutione*. C. de præscriptione 30. vel 40. ann. vnde fit executionem hoc casu aduersus singulos hæredes pro virili portione locum habere, non aduersus pignus, vel hypothecam tenentem, quamuis is, alias insolidum possit conueniri, vt vel pignus restituat, vel debitum integrum exoluat. Quomodo interpretaberis text. in dict. l. pro hæreditarijs, & similes, sup. allegatas, estque summe in praxi notandum. * Huius interpretationis illa commendatur ratio, quia cum is, qui pignoratitia, vel hypothecaria conuenitur, ob id tantum vrgeatur, quia rem tenet, si eam dimittat, vt creditor rei ratione ius suū consequatur, consequens est, re ipsa dimissa liberari, l. etsi forte, 6. §. etiam. D. si seruitus vindicetur, ibi: *Labeo autem hanc seruitutem non hominem debere, sed rem*. Denique licere domino rem derelinquere scribit l. filius familias. 1 14. §. apud Marcellum, D. de leg. 1. vbi probatur legatarium dimittere debere fideicommissario fundum, cui ex eo aliquid annuū est relictum: si nolit anonum præstare auth. de non alienandis. §. scire, quem textum adducit Bald. in auth. si quas ruinas, n. 17 col. 5. C. de Sacros. Eccl. Afflictis, decis. 95. ad quē obseruat Vrsilis eo laudato, Guido Papa, decis. 42. & decis. 432. & 573. Felicianus, dict. lib. 3. cap. fi. Gaspar. Rodriguez, lib 2. q. 9. nu. 56. Couarru. lib. 3. variar. cap 7. num. 6. vers. hinc etiam deducitur, Auendaño, de censibus, cap. 99. quod tamen caute accipiendum est in eo, qui conuenitus, vt vel debitum soluat, vel rem dimittat, alterum elegit, hanc enim habet potestatem, id, vel illud præstare, leg. si fundus. 16 §. in vindicatione, D. de pignorib ibi: *Aut pecuniam soluat, aut rem restituat*. Electione tamen iam facta, & res hypothecæ nexui supposita, rerenta voluntarie rem creditori dimittere, vt à debito liberetur non poterit, vt bene vidit Couarr. d. nu. 6 versic. hinc etiam deducitur, si tamen ea res, absque possessoris fraude, qui rem possideret, & retinere elegerit ad alium deuenerit, non poterit vlterius ad solutionem vrgeri, Gaspar Rodriguez, d. lib. 2. q. 7. nu 12. & q. 9. num. 56. Auendaño, dict. cap. 99. num. 3. vltra quos in proposito induces rationem, l. sub hac. 8. ff. de obligat. & action. sub hac enim conditione *si volam*, nulla sit obligatio, pro non dicto enim est, quod dare, nisi velis cogi non possis. Electione ergo semel facta, & obligatione iam constituta, & eius iure creditori quæsito, integrum non est ab ea eximi debitori, quomodo intelligendum est, quod Bald. scripsit in d. §. Labeo, quod quando onus respiciens rem venit, ex dispositione contrahentium, rem relinquens non liberatur, cuius sententiam sequuntur Guido Papa, Hippolyt. Tiraquel. & alii relati ab Vrsilis ad Matthæum de Afflictis, loco citato, & supplenda, quæ in proposito scribunt Hieronymus Gabr. consil. 47. nu. 11. & 13. Censius de censibus, q. 5. art. 8. num. 8. & art. 9. nu. 81. Auendaño, vbi sup. cap. 112. nu. 13. Gutierr. lib. a pract. q. 177. nu. 3. & 4. Perez de Lara, lib. 1. de Anniuersar. cap. 8. num. 36. & nominatim, num. 30. ad fin. versic. quod in totum.

5 Sed illud longe magis, quod est valde in foro frequens, proximam hanc doctrinam limitandam, in contractu censuali, in quo etiam aduersus pignorum possessorem executionem locum habere, etsi executio tacta non sit aduersus principalem debitorem, cum multis ostendit Couarr. lib 3. variar. cap. 18. nu. 6. quem sequitur Parladorius, lib. 2. rerum quotid. cap. fin. 4. part. §. 1. nu 19. Felicianus de Solis, d. cap. 4. nu. 11. ex l. fin. C. sine censu, vel reliquis. l. Imperatores. 7. D. de publicanis, & vectigalibus, l. hactenus. 7. D. de vsufructu. Quamuis Gaspari Rodrig. lib. 2. de annuis redditibus, quæst. 7. num. 18. & quæst. 9. num. 61. vers. *secundo limita*. & multis alijs, quamuis multis alijs contraria sententia placuerit, scilicet etiam in hoc contractu pro rata tantum possessores via ordinaria conueniri posse, quos iam relati, & recensent, & eorum argumenta rejciunt, nobis latius discutere non vacat; iam pergamus.

6 Illud nunc adiungamus, ao regulariter aduersus tertium possessorem, seu singularem successorem, executio extra superiori numero relatum casum, admittenda sit, plane tertium possessorem hoc loco eum accipimus, qui

non

non est heres, vel successor ex asse, vel ex parte illius
in quem exequendi ius competit, sed rem singulari titu-
lo nactus est, vt legatarius, donatarius, emptor, & simi-
les, ex sententia, l. quædam, 9. §. nihil interest. D de edendo,
l. si hæreditatem, 32. D. mandati. §. legatarijs Inst. de testam.
ordinand. Et cum constet rem inter alios actam alijs præ-
iudicium non afferre, l. sæpè. 63. D. de re iudic. tit. C. res in-
ter alios actas, vel iudicatas alijs non nocere, l. 20. tit. 22.
part. 3 Bart. in l. de quibus. num. 21. D. de legibus, Couarr.
practicar. quæst. cap. 13. asseuerandum est, siue ex personali,
siue ex reali actione agatur (vt Bart. in l. 3. C. de pignoribus
placet, sub num. 10. & alijs quos refert Parladorius, dict. 4.
part. §. 5.) aduersus tertium executionem locum habere
non posse, siue ea ex re iudicata, siue ex contractu guaren-
tigio petatur, d. l. sæpe, 63. & induci potest, l. nam postea, 9.
§ fin, & l. seq. D. de iure iurando, l. si superatus, 3. §. 1. D. de
pignoribus, l. 1. & 2. C. quibus res iudicata non nocet, ve-
rùm cum is, qui ea titulo nullo, & à lege reprobato possi-
det, pro possessore non sit, & alienatio, ac si non fuisset fa-
cta, eo casu aduersus eum executionem dandam, superio-
remque regulam limitandam scripsit Bart. vbi sup. num. 23.
7 Ergo † cum rei emphyteuticæ, sine domini voluntate
alienatio facta nulla sit ipso iure, leg. fin. Codic. de iure
emphyteut, leg. fin. titul. 8. part. 5. diximus latè, in §. adeo, ex
nu. 39. Inst. de locatione, & conduct. si emphyteuta prædiũ,
sine domini voluntate alienauerit, & is malit canonem
petere, quam commissi agere, poterit ea emphyteutico
instrumẽto, in re hac emphyteutica aduersus istum tertium
possessorem executionem petere, quod vt in foro frequens,
& quotidianum obseruandum est, potestque comprobari
ex l. commissa, 14. D de publicanis, & vectigal. & admittit
Franc. Auiles, in Capp. Prætorum, cap. 10. versic. *Execu-
cion*, num. 56. versic. *Fallit etiam*. Parlad. d. lib. 2. cap. fin. 4.
part. §. 1. num. 18. & §. 5. num. 5. à quibus tamen discedit
Gaspar Rodriguez, lib. 2. de annuis reddit. q. 7. num. 6 & ad
fin. eo quod aduersus tertium non personali, sed reali actio-
ne ratione possessionis, quis experiatur, quod iam supra
animaduertimus, num. 4. ad fin. quamuis illorum opinio-
nem in tributo Principis, in pensione annua super aliquo
fundo pro alimentis imposita, vel pro anniuersarijs defun-
ctorum, vel decimis, aut oblationibus, pro quibus etiam
contra tertium possessorem datur actio personalis, ex sen-
tentia Guidonis Papæ, q. 576. tradit Vincentius Cituccius,
tract. de locato, ad l. si quis domum. § 1. D. locati. q. 4. num.
6 & 7. quoniam quando actio personalis est restricta, &
contracta ratione rei certæ, tunc possessorem sequitur ad-
mitti posse, credunt nonnulli, limitata, l. fin. §. fin. D de con-
8 trah. empt. quod latius disputat Gaspar, dict. loco. Pari † ra-
tione, cum litigiosæ alienatio irrita sit, siue emptor sciens,
siue ignorans vitij huius fuerit, l. fin. versic. sin autem. C. de
litigiosis, l. 13. vbi Gregorius adnotauit, tit. 7. part. 3. Couar.
practicarum quæst. cap. 13. num. 7. si post inceptam litem,
rem de qua lis erat tertius nactus sit, aduersus eum execu-
tio rectè procedit, vt deduces, ea d. l. si superatus, 3 § 1. D.
de pignoribus, l. si mater. 11. § fin. D. de except. rei iudic. l. 2.
& l. fin. C. de litigiosis, vbi Bart. & Salicetus adnotarunt,
idem Bart. in d. l. 3. C. de pignoribus Roderic. Suarez, in l.
post rem iudicatam, in declaratione ad legem Regni, li-
mitatione, 1. num. 5. & cum alijs Parladorius, dict. §. 5. num.
9 6. † Planè quamuis controuersum nimis sit, quæ res litigio-
sa, hoc casu æstimari debeat, vti deduces ex Bart. in leg. quã-
quam, §. 1. D. de aqua pluuia arcenda. Abb. in capit. fin. de
alienatione iudi. Tiraquel. de retractu conuentionali, ad fi-
nem tituli, numer. 171. Couarr. dict. num. 7. dicendum est,
quod siue actione in rem, siue in personam puta ex empto,
vel stipulatu, vel alia, siue de re ipsa, siue de quo alio iure
agatur, alienationem rei, de qua, aut super qua controuer-
sia fuerit, lite pendente factam nihil impedire, quo minus
possit actor ius suum, hoc est rem iudicatam aduersus ter-
tium possessorem, non aliter, atque ac si alienatio nulla fa-
cta esset, persequi vt deduces, ex dict. l. quamquam. §. Iu-
lianus, dict. l. si mater. §. si egero, & d. l. 2. C. de litigiosis. Cui
10 † tertio possessori, de quo nunc egimus, & alter ille similis
est, qui dolo alicuius rei possessionem nactus fuerit, nam,
& aduersus eum executionem porrigẽdam auctor est Cy-
nus, in l. 1. quæst. 9. C. de alienatione iud. quod tamen ne
Bartoli repugnet auctoritas, in l. 3. num. 23. C. de pignorib.
ex Baldo in l. ob maritorum. 2. C. ne vxor pro marito, &
in l. executorem. 8. C. de executione rei iud. sic accipien-
dum est, si dolus in executionis fraudem, & quando iam lis
pendebat, commissus fuit, nam si in creditoris fraudem,
ordinaria via agendum est, ex toto titulo de *his*, quæ in
fraudem creditorum. Accedunt Baldu, Paulus, Iaso, Za-
sius, & Herculianus, in §. si super rebus, huius legis, Couarr.
vbi supra, Ioannes Baptista à Villalobos, in Aerario comm.
opin. litt. A. num. 132. Parlad. d. l. 2. cap. fin. 4. part. §. 5. n. 14.
11 At qui cum certum sit, simulatum contractum nullius
esse momenti, l. nuda. 65 D. de contr. empt. l. 2. C. plus va-
lere, quod agitur, perindeque haberi, ac si celebratus non
esset, aduersus tertium possessorem, qui per simulatum cõ-
tractum rem fuerit adeptus, executionem quoque dandã,
suadet eadem illa iuris ratio: item & Baldi auctoritas, in
d. l. executorem, col. 1. quemadmodum si res illæc penes ali-
quem deposita, vel commodata esset, nam ac si penes de-
bitorem ipsum esset, executio locum habet. Accurs. in auth.
de fideiussoribus, §. sed neque debitorem, collat. 1. Quod
idem, & de reliquis, qui quamuis rem teneant, non tamen
suo, sed alieno nomine possident, dicendum est, quoniam,
ac si possessio penes dominum esset, æstimatur, ex reg. l. of-
ficium. 9. D. de rei vindic. l. certè. 6. D. de precario.
12 Denique ex eodem illo fonte fluit, quod si quis pignori
rem supposuerit, pacto de non alienando adiecto (hoc est
promittens creditori se pignus, aut hypothecam eo inuito
non alienaturum) quoniam alienatio postea facta nulla est,
l. si creditor. 7. §. fin. iuxta literam negatiuam, D. de distract.
pignorum, l. fin. in fin. tit. 5 part. 5. aduersus tertium posses-
sorem, eo casu executionem quoque dandam, vt cum Bart.
& Saliceto, pluribusque alijs, resoluit idem Parladorius, d.
cap. fin. 4 part. §. 5. num. 16. Verùm quando in rem hanc i-
nuit forensẽ, quàm frequentissimam incidimus, paulisper
subsistamus oportet (vt alias inquit Iulius Paulus, in l. lega-
ni. 26. ibi: *Et plenius rogo, quę ad hæc spectant attingas,
quotidiana enim sunt*, D. de liberat. legata) quoniam de ui-
rtus pacti de non alienando iuxta alienam rem apposito
valore, & effectu dubitari multa passim audio.
13 Ergo sciendum est, quod etsi valde controuersum sit,
nunquid alienationis prohibitio in contractibus valida sit,
videanturque ea in re non solùm interpretum opiniones,
verum & leges ipsæ dissidere, vti deduces ex l. penult. D. de
pactis. l. ei fundo, 19. & l. quoties, 15. D. de seruitut. l. si ita
quis. 135. §. ea lege. D. de verb. oblig. d. l. si creditor. 7. §. fin.
D. de distract. pignor. l. ea lege, 3. C. de condict. ob causam
l. fin. C. de pactis inter empt. ex quibus aliqui valere alie-
nationem, & ad interesse solum agi posse docent. Alię rem
ipsam, quasi alienatio nulla fuerit, condici posse affirmant.
14 Vt paucis agamus resolues, pactum † de non alienando ap-
positum in re aliena, non inducere necessitatem obserua-
tionis, quia non potest, quis sine causa liberam de re sua di-
sponendi facultatem domino auferre, quomodo procedit
15 text. in dict. l. penult. & dict. l. quoties. Quod si † huiusmo-
di pactum apponatur in rei propriæ traditione, & aliquod
interesse paciscentis possit considerari, vel præsens, vel in
futurum, valet prohibitio, & ita intelligitur text. in dict. §.
ea lege, vbi facta alienatione contra prohibitionem apposi-
tam in contractu, agitur ad interesse, ergo præsupponit l.
C. prohibitionem non alias effectum operari, quam in in-
teresse illius, qui prohibitionem apposuit, vel hæredis ipsius,
cui quis in dubio prospicere videtur, l. si pactum, 9. in fina-
libus verbis, D. de probationibus, cuius rationem in elegã-
ti casu exornauimus, in §. ex conditionali. Inst. de verb. ob-
lig. num. 10. & ita intelligi etiam poterit, dict. l. ei fun. lo. 19.
D. de seruitut. scilicet, de constitutione seruitutis, quæ in fu-
turum vtilis esse potest constituenti, vt ibidem notant Bart.
& Ias. in l. 1. num. 18. D. de pactis, nec dissentiunt Coua.
lib 4. cap 7. num. 3 Goueanus, lib. 1. variar. cap. 15. & nos
in rubr. Inst. eod. num. 3.

16 Ex

16 Ex qua resolutione primo infertur interpretatio ad tex. in dict. l. si creditor. 7. §. fin. D. de distract. pignor. vbi pactũ de non alienando appositum in re aliena valet, iuxta literã negatiuam, quam cum Bart in l. filius fam. 117. §. Diui. D. de leg. 1. num. 14. & in alijs pluribus locis defendit Anton. August. lib 4. emendationum, cap. 17. Ioannes Gutierr. in l. nemo potest, num. 28. D. de leg. 1. quia pactum appositum fuit à creditore habente ius hypothecæ in illa re, cuius interest eas non alienari. Et hinc interpretari debet Bart. d. num. 14. versic. *est alius casus*, receptus secundum Ripam, num. 87. Roderic. Suarez, allegation. 9. nu. 14. & in l. post rem iudicatam, limit. 1. ad legem Regni, n. 12. & 15. & ad id tex. in d. §. fi. extulit plurimi interpretes, quos accuratè retulit Ioannes Gutierrez, d. num. 28. & comprobet expresse, l. fin. in 2. p. tit. 5. p. 5. vbi etiam obseruauit Greg. glos. fin.

Quibus addo ego ex Bart. in d. §. fin. vt additionem ibidẽ, non omnino infirmari, sed eatenus, quatenus damnum allatura est paciscenti: & sic ratione interesse, iuxta sup. traditam resolutionem.

17 Quo fit, vt quamuis aduersus tertios possessores agi non possit hypothecaria, nisi excusso prius principali debitore, auth. hoc si debitor. C. de pignor. iuxta quam omnino videas, quod de excusione Parladorius scripsit, lib. 2. cap. fin. 4. part. §. 7. l. 14. tit. 13. part. 5. in specie tamen, dict. §. fin. re-
18 ctè potest, quia hoc est interesse creditoris, ne cogatur excutere principalem debitorem, sed perinde persequatur rẽ, ac si in bonis debitoris mansisset, quod nominatim obseruat Bart. in d. §. fi. sub num. 2. dicit mirabile Rodericus Suarez, d. limita 1. numer. 13. & ante sub nu. 5. sequuntur Couarruu. Minchaca, Paz, & alii plures quos in additionibus ad eundem Suarez nouissimè retulit Iacobus Valdes, qui tamen non vidit Ioannem Gutierrez eandem sententiam
19 sequentem, vbi sup. num. 19 & sequenti. Qui † omnes eleganter satis indè subinferunt, quod si huiusmodi clausula, & pactum de non alienando, cum hypotheca speciali eiusdẽ rei, apposita sit in instrumento publico, quod iuxta leges Regias paratam habeat executionem, licet aliàs exequendi ius quod personale est, non transeat aduersus tertios possessores, ex regula, l. 1. §. si hæres præcepto fundo. D. ad Trebel. l. fin. §. fin. D. de contrah. empt. & magis, ex l. ad probationem. 21. ibi; *Sed quem tenor scripturæ designat*, C. de probation. diximus sup. latius, num. 5. hoc tamen in casu etiam contra tertium possessorem executio locum habebit, quamuis excussio facta non sit, hoc enim interest creditoris, vt ac si res non exisset de bonis sui debitoris, integrum ei maneat exequendi ius: quod in ardua causa defendisse testatur Rodericus, & sequuntur iam relati.

20 Deduci etiam ex his potest, quod & si secundus venditor, cui res tradita est, præferatur priori, qui antea contraxerat, l. quoties. 15. C. de rei vind. l. 50. titul. 5. l. 14. tit. 13. part. 5. & in Ord. Portugal. libr. 4. tit. 28. apposito tamen a primo emptore pacto de non alienando cum hypotheca rei, non potest, cum præiudicio primi tradi secundo, cuius emptio eatenus quatenus præiudicat primo nulla est, ideo hoc casu non erit locus dict. l. quoties.

21 Præterea infertur optima declaratio ad l. emptorem. 9. C. de locato. l. 16. tit. 8. part. 5. quibus cauetur emptorem nõ teneri stare colono, vel inquilino, qui rem conductam habebat à venditore, vt latè explicant Doctores, præcipuè Petrus Barbosa, in l. si filio fam. §. fin. D. soluto matrimon. Alciat. in l. 2. nu. 20. D. si certum petatur. Dueñas, regul. 240. Pinelus, in l. 1. 3. part. nu. 68 C. de bonis mater. Ioan. Gutierrez, in dict. l. nemo potest, dict. num. 28. Couarruu. lib. 1. variarum capit. 15. Anton. Gomez 2. tom. cap. 3. numer. 3. non enim procedit, vbi fuisset appositum prædictum pactum, cum hypotheca, quia tunc locationi standum erit, perinde, ac si res non exijsset de potestate locatoris: quod nominatim docet Rodericus Suarez, in dict. l. post rem iudicatam, 1. limitatione, num. 8. Anton. Gomez. 2. tom. cap. 3. num. 9 ad fin. Ioannes Gutierrez, in dict. l. nemo potest, num 42. Couarruu. lib. 2. variar. cap. 15 nu. 3. Fanus, de pignoribus. 2. part. 1. membro, nu 6. Orotius, in d. l. penult. D. de pactis, num. 17. Aluarus Valascus, de iure emph. q. 22. num. 4. quamuis sola hypotheca ad hoc non sufficeret, vt adnotauit Bartol. in d. l. emptorem, nu. 2. Couarr. d. num. 3.

22 Quibus antequam hinc abeamus, & illud est aduertendũ, prædictum pactum, cum hypotheca non excludere beneficium, l. æde. 3. C. de locato. vt contra alios obseruat Valascus, vbi sup. qui mouetur ea ratione, quoniam hypotheca firmat contractum secundum suam naturam, non vero tollit ea, quæ sunt de natura contractum, l. soluitur. 5. D. quib. mod. pignus, l. 2. C. per quas person. nob. Vndè cum sit de natura locationis, vt possit locator domum ad propriam habitationem auferre, hoc per pactum de non alienando, cum hypotheca rei sublatum censeri non debet. Sed ego magis ea ratione moueor, quia prædictum pactum efficit, vt res non videatur exisse de bonis locatoris, quod quidem non tollit beneficium, d. l. æde.

23 Sed illud prætermittendum non est, controuersum valde esse, vtrum sufficiat generalis hypotheca ad hoc, vt procedat text. in d. §. fin. vt constat ex Imola, & Iasone, in d. l. si ita quis, 135. §. ea lege. D. de verb. oblig. Couarr. d. cap. 15. Dueñas, reg. 240. limitatione, 1. Villalobos, lit. A. num. 139 & sufficere tenet Crotus, in d. § Diui. num. 96. Socinus Iunior, consil. 129. num 4. lib. 2. Casaneus, in consuetudinibus Burgund rub. 11. §. 5. num. 54. pro quibus, l. qui generaliter, D. qui pot. in pig. Sed nihilominus specialem hypothecam desiderat communis, quam refert Negusantius de pignoribus, 1. membro, 2. part. num. 5. Couarr. cap. 15. num. 3. ad fin quod latè disputat omnino videndus, Ioan. Gutierrez, vbi sup. num. 57. licet generaliter sufficere magis amittant, præter iam relatos, Emanuel Suarez, in communibus opinionibus, verbo, *alienatio*, & verbo, *prohibitio*, Greg. in l. 73. verbo, *ni las enagenar ia*, tit. 18. part. 3. quos nouissimè sequitur Parladorius, dict. cap. fin. 4. part. 9. §. num. 7.

24 Secundò principaliter ex superiori resolutione infertur interpretatio ad text. in d. l. fi. C. de pactis inter empt. omissis etenim quatuor interpretationibus, quas assignat Ant. Gomez, in l. 40. Tauri, num. 17. in quas incidunt tradita à Balduino in Iustinianum, pag. 403. Ioann. Roberto, lib. 3. sententiarum, cap. 24. Iacobo Cuiacio, in l. qui Romæ. §. cohæredes, D. de verb. oblig. existimo ex mente Baldi ibidem, & in d. l. ea lege, quem sequuntur Aretinus, & Imola, in d. §. ea lege, in d. l. fin. non fuisse appositum pactum de non alienando, sed de non eximendo loco ab humano cõmercio, vt expressa textus verba demonstrant, quod pactũ, quia non omnino adimit liberam facultatem disponendi de re, admittitur a Iustiniano propter rationes ibi expressas maximè in illis verbis: *Forsitan enim multum eius interest*, vbi ratione interesse venditoris nullam esse facultatem emptori eximendi illum locum Iustinianus considerauit, vt & I. C. in dict. l. si ita quis. 135. §. ea lege inf. de verb. oblig. agi propter interesse posse.

25 Offert se post hæc interpretandus text. in dict. l. ea lege. 3. C. de cond. ob causam. Sed dicendum est ibi condictionem, non competere ad rem ipsam repetendam, sed interesse, ad quod agit donator, vel eius hæres per condictionẽ, & eruditè videndus omnino obseruat Cuiacius, in d. §. co-
26 hæredes. Qui † sanè rectè etiam considerat, l. vlt. C. de rebus alien. non alien. parum aptè in hanc quæstionem adduci, siquidem, vt missas faciamus plures interpretationes, quas eidem assignant relati per Ripam, d. §. diui, numer. 85. Marianus, num. 175. Pinellus, in l. 1. C. de bonis matern. 3. part. num. 18. Ioann. Robertus, dict. cap. 24. Balduinus, vbi sup. pag. 406. constat solum ibi decidi, alienatione prohibita, non solum prohiberi actus illos, per quos transfertur dominium, qualis venditio, & similes, verum, & illos per quos constituitur ius in re, qualis est pignoris, aut seruitutis constitutio, non tamen inde sequitur, facta venditione rei prohibitæ alienari, in contractu dominium non transferri, neque id ibi Iustinianus exprimit, decidendum autem erit ex aliis iuris locis.

27 Considerat præterea, & idem Cuiacius in d. §. cohæredes, text. in l. penult. C. si mancip. ita fuerit alienat. ad hanc rem non pertinere, quicquid alii putauerint, loquitur ibi

Gui-

Gordianus Imp. de seruo vendito ea lege, ne manu mitta-tur, quae impedit libertatem, non de seruo prohibito alie-nari, lex ne manumittatur personae serui cohaeret, lex ne alienetur non item. Igitur in ea lege prohibitione manu-mittatur non efficit, quin & vendi, & per quemcunque contractum in alium transferri possit, dum tamen ad liber-tatem non perducatur.

28 Sed iam vela contrahamus, & en, vnde digressa est no-stra se conuertat oratio, adijciamusque illud pro huius quae-stionis, quam sup. nu. 8. excitauimus coronide? quod etsi non minus sit controuersum, an haec conuentio in contractu censuali valeat, ne debitor rem census suppositam, sine cre-ditoris consensu possit alienare, quam a tabellionibus fre-quentissimè adijci deduces ex formula, quam nuncupatim scripsit Hispanus Gabriel Monterroso, in sua praxi, tract. 7. d. las escrituras publicas, pag. 135. ad fin. eamque adijci posse defendant Ioann. Medina, de restitutione, cap. de cen-su redimibili, fol. 180. Soto, lib. 6. de iustitia, & iure, quaest. 5. art. 2. Mercado de cambijs, cap. de censibus, ad fin. Michael Palacios in praxi Theologica, lib. 4. cap. 6 ad finem, Couar-ru. lib. 3. variar. cap. 7. num. 6. Petrus Auendaño, respon-so. 12. Petrus de Salazar, de vsu, & consuetudine, cap. 11. nu. 63 Ioannes Gutierrez in d. l. nemo potest, ex num. 36. Ema-nuel Rodriguez, in explicatione Motus Proprij statim re-ferendi, dubio 5. Gaspar. Rodriguez, lib. 2. de annuis reddi-tibus, q. 9. ex num. 54. maxim è num. 58. quibus inter alia tria praecipuè fauent argumenta, quae recenset Felicianus de Solis, lib. 1. de censibus, cap. 10. ex num. 1. Ego cum expresse eam pactionem prohiberi videam, Pontificia Pij V. consti-tutione *de forma creandi census*, edita anno 1568. 14 Kal. Februarij, versic. *Quemadmodum, nec pactum auferentium restringens facultatem alienandi rem censui suppositam*, & inter alias conditiones hanc obseruandam, referant Lu-douicus Lopez in instructorio negotiantium, lib. 1. cap. 57. Dominicus Bañez, lib. de iure, & iustitia, q. 65. art. 4. de cen-sibus, dubio vlt. col. 1. vt censualis contractus iustus sit, & argumenta quae pro contraria opinione vigent, & induci-tur, facillimè sibi animaduertam, seclusa etiam Pontificia prohibitione. (Quam, quinimo, & totam ipsam Pij V. con-stitutionem proximè relatam, apud Hispanos non esse ad-missam, ab ea a Regio fiscali supplicatum constet, vt appa-ret in Curijs de Madrid, anno 1585. cap. cap. 2. animaduer-tunt Salzedo in practica Bernardi Diez, cap. 85. Ioan. Gu-tierrez, lib. 2. pract. quaest. cap. 177 Lusitanice, de decima ven-ditionis, cap. 10. num. 2. & 10 Emanuel Rodriguez, vbi su-pra in pr. Gaspar. Rodriguez, lib. 1. q. 4. nu. 28. & quid ipsi-tatam ab ea potuerit supplicari; & an supplicatione non ob-stante nihilominus liget, Felicianus, lib. 2. de censibus, cap. 6. apud quos de huius contractus iustitia, & conditionibus ad eam necessarijs plura disputantur,) eam conuentionem, de re non alienanda, nisi vltra pretium legitimum aliquid pro eo grauamine venditori detur, in censuali contractu vi-

29 tiosam esse suspicor. Inferens † inde (quod ad nos nunc pertinet) quod etsi instrumentum guarentigium sit, ac adie-cta clausula regulariter ad tertios tertios possessores exe-quatur, vt late supra ex nu. 9 probauimus, & cum alijs ad-mittit etiam Felicianus, d. cap. 10 num. 3. in contractu ta-men censuali aliud dicendum est, cum constet eam clausu-lam, & prohibitionem nullam esse, indeque nullum posse producere effectum, ex regula l. non potant. & §. non quae. ut s, D. de bonor. possess. contra tabul. 4. 3 eodem maturi, ita-pca hoc tit. quibus accedit, vbi nullus est contractus, nul q-que esse instrumentum, quod causam illum in eo conten-tas. Accurs. verbo. *Fabiana*, in l. 3. D. de ijs, quae in fraud. pa-trin. Romanus, consil. 42. col. 1. Marant. in disput. 6. num. 29. Palacios Rubius, in repetitione rubr. §. 76. num. 6. Paz, in praxi. 4. part. 1. tom cap. 3. num. 2. Ioann. Gutierrez, te iu-

30 ram. confirmat. 1. part. cap. 36. num. 6. Ergo † vt aduersus tertios possessores in censuali contractu executio locum habeat, pactum de rei censui suppositae possessione pro-pria auctoritate ingrediendo adijciatur vtile erit, cuius pra-xi meminit quoque Hispanus Montecroso, vb. supra, fol. 136. pag. 1. ad fi. docet utique Aretinus, consi. 21. col. pen. & vlt. Socinus, consi. 83. col. 3. volum. 3. Maranta, de ordine iu-dic. 6. part. de executione sententiae, num. 33 Negusantius de pignoribus, 4. part. principali, num. 21 Ioan. Gutierrez vbi sup. num. 39 & de iuramento, 1. part. cap. 23. num. 33. quibus & Felicianus, dict. num. 3. accedit. & (quos ii non adducunt) Matthaeus de Afflictis, decis. 326. Tiraquelus, de iure constituti. 1. par. num. 37. Menoch. de recuperanda pos-sessione, rem. 1. q. 22. & rem. 5. q. 8. nu. n. 18. Rodericus Sua-rez in d. l. post rem iudicatam, in declaratione legis Regni, limitatione, 1. num. 6. quomodo ea, quae sup. num. 5. diximus supplenda sint. Quamuis de iustitia huius conditio-nis, & de hac praxi dubitet Gaspar Rodriguez, libr. 2. de annuis reddit. q. 7. num. 16. & q. 9 num. 58. & latius, q. 11. ex num. 1, & quando pactum de rem pignoratam pro-pria auctoritate ingrediendo validum sit, iuxta speciem, l. 3. C. de pignoribus, l. 70. tit. 18. part. 3. l. 11. tit. 13. part. 5. & quid operetur, late scribit Iacob. Menoch. tractat. de adi-piscen. poss. rem. 5. ex num. 1.

Ergo (vt ad rem iam redeamus) ex dictis supra, certis quibusdam exceptis casibus, constat aduersus tertios pos-sessores executionem locum non habere, sed iure ordina-rio experiundum fore, facta in primis aduersus principa-lem, eiusque fideiussores excussione, vt nu. 17. insinuau. nus.

31 Meminisse † tamen oportebit, quibus in casibus executio aduersus tertios admittitur? probandum à creditore exe-quente, eos ab illis, aduersus quos principaliter ius exequê-di competebat, causam, & titulum habere, vt nuncupatim docet Bartolus d. l. 3. nu. 23. C. de pignorib. Rodericus Sua-rez, vbi sup. * Ergo si tertius possessor a debitore causam non habet, quia nec eius haeres, neque ab eo aliquo titulo, etiam singulari rem habeat exequi non poterit, Ioann. Gu-tierr. in l. nemo potest, num. 27. & 36. D. de l. gatis. 1. Feli-cianus de censibus, lib. 2. ap. 10. num. 3. & 4. Curia Philip-pica 3 part. §. tercero possedor. §. 11. nu. 14. Planè causam à debitore, non solum eum habere dicimus, qui immediatè rem ab eo accepit: sed & qui mediatè, alijs interpositis personis, ex l. saepe 63. ius. hoc tit. coniuncta l. hoc. 7 §. su-peruacuum. D. qui b. mod. pignus, vel hypotheca solui-tur, cui adde And. Alciatus, l. 6. s. Pareig iur. cap. 10. l. hae-redis. 65. D. de verb. signif. l. qui per successionem. 194. D. de r. g. iur. Denique meminerit, eis in casibus excussionem aduersus principalem non requiri, sed recta via ad tertios iri posse, Menochius, de adipiscenda possess. rem. 6. q. 19. Villalobos in Aerario com. lit. A. nu. 139. & in eleganti ca-su Alex. consil. 185. num. 4. vol. 6.

Diximus aduersus principalem debitorem, quem tenor scripturae designat, & aduersus eius haeredem, qui vna velut, cum eo persona fingitur, executionem dandam, & qua-liter, sub numer. 1. 2. & 3. hoc articulo, & aduersus tertium possessorem a sequentibus numeris; exposcit igitur iam tractationis series, vt de reliquis personis, quae executi pos-

32 sunt attexamus non nihil. Et † vt generale, quid paucis dicamus, in primis aduersus omnes, qui haeredis loco sunt, executionem locum habere resoluendum est. Ergo aduer-sus eum, qui pro possessore haereditatem possidet, l. con to-uersia. 14. D. de transact. l. regulariter. 9. D. de petit. haeret. l. siu. C. eod. tit. Bart. num 7. Orosius, num. 13 in dict. leg. controuersia. Idem Bartol. in . non solum. §. morte, num. 34. D. de oper. noui nunciat. Franciscus Caldas, de recoua-tione emphyteu. quaest. 7. num. 9 per totum. Item & aduer-sus fideicommissarium vniuersalem, leg. 1. §. 1. D. ad Senat. Cons. Treb. l. quia is haeredis vicem sustinet haereditate re-stituta, vt luculenter, in §. restituta, nume. 10. cum sequenti-bus Instit. de fideicommiss. haered. adnotauimus. Aduersus om-nium bonorum legitarium quoque, l. 4. §. si cum fe-quenti D. ad Trebell. eil namque velut fideicommissarius nihil enim interest rogatus haeres ut restituere haereditatē, bona, familiam, pecuniam, vel vniuersam tertiam, rem, vel omnia sua patri nomium, aut facultates, & quae maximum eo casu adire, & restituere rogi, ob heres, ut & is cui resti-

33 tuitur, f. ct. et haereditariis creditoribus teneatur, & a se pôtere ex dictis iurisum, & legg. 1 villo in. Sed † aduersus eius, cui à patre tristu, aut quincunx (vulgo tertio aut quinto)

factum

factum est prælegatum executio locum habeat, an eum
an vero hæredem hæreditarij creditores conuenire debe-
ant, maximè attenta noua dispositione leg. 21. in legibus
Tauri l.5.tit.6.lib 5. nouæ Recop. grauiter controuersum
est, vt constat ex his, quæ auctores Regni in dictis locis
scripserunt, Sarmiento, lib. 8. selectarum, ad l. siquis seruum
§. si cui certam, num. 61. Peralta, in l. cum autem, D. de lega-
tis. 2. & in l. 3. § qui fideicommissam, num. 142. D. de leg 3.
Rodericus Suarez, in l. quoniam in prioribus, ampliatione.
7. num. 8. Couarru. lib. 2. variar. cap. 2. copiosè Molina, lib.
1. de Hispan. Primog. cap. 8. num. 18. & cap. 10 ex num 13.
Ioann. Garcia de expensis, cap. 11. num. 62. & cap. 16. num.
7. accuratè Velazquez de Auendaño, in d. l. 25. Tauri, glos.
1. ex num. 1 eos videbitis, nec enim prosequi nunc omnes
quæstiones vacat, præcipuas indicasse sit satis: videbitis, &
pro eadem quæstione Anton. de Quesada, lib. vnico quæ-
stionum iuris, cap. 24. Parladorium, d. cap. fin. 4. par. §. 2. nu.
5. Hæc cum auditoribus meis Salmanticæ, anno 1607. die
24. Ianuarij dictarem, dixi obiter de tertij, & quinti melio-
rationibus nonnulla: inter alia eorum melioratione facta,
prius quintum fauore animæ, deinde tertium esse deducen-
dum; quod quia frequens est, ita ab auctoribus obseruatum
esse meminisse oportet, iuxta l. 214 in legibus styli, vt no-
minatim docet Ant. Gomez, in l. 17. Tauri, num. 2. Did. Spi-
no, in Speculo testam. glos. 18. num. 30. Angulo in l. 9 gl. 2.
num. 2. & in l. 10 glos. 5. num. 2. tit. 5. lib. 5. Recopilat. Ioan.
Matienzo, in l. 1. glos 1. num. 1. Azeuedo, in l. 13. num. 19.
tit. 6. lib. 5. Recopilat. & qui ex alijs in eleganti casu limi-
tat Did. Gomez Cornejo, in additionibus ad Antonium, vbi
supra. His † similis est fiscus, qui delinquentia bona occu-
34 pauit, eius namque creditoribus satisfacere necesse habet, l.
si marito 32. in pr. D. soluto matrim. adnotarunt explican-
tes Bart. num. 20. Iaso, num. 166. Barbosa, nu. 30. in l. si con-
stante, in p. inc. illo tit. Petr. Dueñas, reg. 177. ampliat. 42.
35 Ergo † eum & monasterium, quod vniuersa religionem
ingressi bona occupauit, hæredis loco sit, iuxta multa ab in-
terpretibus tradita, in cap in præsentia, de probationibus,
authentica ingressi, C. de Sacrosanct. Eccles. æque aduersus
id executionem dandam constat, & argumento est Accurs.
in l. peculium. 20. §. 1. verbo, debetur, ibi; sic ergo, & dedu-
cto post manumissionem, vel alienationem: sunt enim morti
similes. D. de peculio, vbi omnes, & in locis citatis, Bald. in
l. 2. C. de hæred. vel act. vend. Decius, cons. 330. vol. 3. Simi-
36 li modo † & aduersus testamentarios executores, quo ca-
su anima testatoris hæres instituitur (vt loquuntur nostri)
siue proprijs causis bonorum distributio eis relinquitur,
executionem locum habere resoluimus, ex his quæ sup. §. 1. n.
18. scripsimus, coniuncta regula, siue loco à contrarijs, ex
quo validissimum construi argumentum constat ex Vel-
leio ad Ciceronis Topica. §. 26. Euerardo in topicis legali-
bus, cap. 19 scribuntque nominatim Bart. Bald. Alex. & Ca-
stellus, quorum meminit Parladorius, lib. 2. cap. fin. 4. part.
37 § 2. num. 3. Qui in † eadem causa esse vxorem, quę com-
munes mariti fortunas agnouit, contendit: pro virili enim
parte aduersus eam executio locum habet, quoniam eum
eo casu, quo mulier bona matrimonio constante quæsita
repudiat, nulla ex debitis constante matrimonio factis sol-
uere cogitur, ea expressa decisione, l. 60. Tauri. l. 9. tit 9 lib.
5. Recopil. sic & quo casu illa agnoscit pro sua parte credi-
toribus satisfacere necesse habet, ex eiusdem legis Regiæ
sententia, & ratione, l. 1. tit. 3. Fori legum, versi. Ca assi, &c.
& l. 3. d. tit. 9. libr. 5. Recop. l. 207. in legibus styli, ibi: E co-
mo quiere parte en las ganancias, assi deue pagar las deu-
das, docent nuncupatim Palacios Rubios, in repetitione
rubricæ, de donationibus inter vir. §. 66. num. 21. Petrus A-
uendano respons. 10. Matienzo, in d. l 3 gloss 9. num. 2. &
cum multis Azeuedo, in d. l. 9. num. 18. & vt indubitatum
supponit Ioan. Garcia, tract. de coniungali acquæstu. num.
149. Didacus Perez, in additionibus ad Seguram, tract. de
bonis lucratis constante matrimonio, num. 6. Cassaneos, in
consuetudinibus Burgundiæ, rubr. 4. §. 9. Couarru. lib. 3. va-
riar. cap. 19. num. 3 Baeza, de non meliorandis filiabus, cap.
21. nu. 43.

38 Porro ille casus dubitabilior est, an aduersus hæreditatis
emptorem executio admitti debeat. si eorum, quæ sup. re-
soluimus memineris, & eorum, quæ de loco à contrarijs
superiori num. subiunximus. Verum quod ibi diximus em-
ptorem hæreditatis vicem heredis obtinere, respectu ven-
ditoris intelligendum est: nam quod ad creditores, & lega-
tarios attinet, eorum ius non traliendo debitor heres tolle-
re, aut mutare non potest, l. 3. D. fam. erciscund. l. debito-
rum. 25. cum lege sequenti. C. de pactis, nec in aliam per-
sonam transferre obligationem, quam adita hereditate
sponte suscepit. §. hæres, vbi late diximus. Inst. de obl. quę
ex quasi contract. vnde recte à creditoribus conuenitur,
etiam post factam venditionem: emptor vero inuitus ne-
quaquam, quia nullum negotium, cum creditoribus gessit
l. 2 C. de hęred. vel act. vendita, quamuis quo casu venditor
hęreditatis soluendo, non sit emptorem pro hęreditariis
debitis vrgeri posse, admittant ibi nonnulli, & in l. 1. C. de
pactis, quibus sine scrupulo accedit Parladorius, dict. §. 2.
39 num. 5. Quod siquis † profusa liberalitate, siue prodigalita-
te omnia bona sua donationis titulo largiretur, neque vl-
lum alium reliquisset heredem, donatarium ab hęreditariis,
siue donatoris heredibus conueniendum, & ordinaria, &
extraordinaria executionis via, sine iudicio concordi ani-
mo, testantur prosiae rem prosequuti, & sanè vtiliter Gui-
do Papę, decis. 105. & 460. Guillelm. Benedictus, in cap.
Raynutius, verbo, cætere bona, ex num. 46. Si vero præter
donatarium relinquat alium iuris successorem donator,
(quamuis cum bona hypothecę nexa sunt, hypothecæ iure,
nō quidē executiuo, sed ordinario vrgeri, donatarius possit
principali tamen prius debitore excusso, iuxta regul. auth.
hoc si debitor. Cod. de pignoribus, vt tradunt Abb. consil.
102. libro 2. Decius. consil. 237. num. 6. volum. 2. Celsus,
consil. 13. num. 22 Pinelus, in l. 2. C. de rescind. vend. 1. par.
cap. 1. Boerius, decis. 204. num 41.) aduersus eum executio-
nem dandam non esse, sed hæredem donatoris conuenien-
dum, insinuare videtur, tex. in lege hæreditatem. 28. D. de
donat. cuius argum. id recipiunt, Guido, Benedictus, Decius
Abb. & Couarru. in iam citatis locis, & Capella Tolosa-
40 na, q. 386. Quemadmodum, & † quo casu, quis omnium
bonorum, seu quotæ hæreditatis vsufructuarius constitui-
tur, nam & eo casu aduersus hæredem, siue hereditaria bo-
na executionem dandam, non aduersus vsufructuarium,
placet Paulo Castrensi, in l. fin. §. sin autem æs alienum, C.
de bonis quę lib. & consil. 387. quem sequuntur Alexander.
Iaso, & Decius, quos refert idem probans Parladorius, v-
bi sup. ex num. 6. Couarru. lib. 2. variar. cap. 2. Ioann. Gar-
cia de expensis, cap. 11. nu. 6. quamuis possit eo casu heres
hæreditaria bona ad executionē nominare, ac petere, vt ea
ad æs alienum dissoluendum distrahentur. Item & vsufru-
ctuarius, sine bona distrahantur æs alienum soluit, extin-
cto vsufructu possit illa retinere, donec quod soluit, sibi
restituatur, vt Bart. in l. fin. D. de vsufruct. leg. placuit: & ta-
ne recte quoniam cum ex hæreditarijs bonis æs alienum
deductum sit, & in eorum commodum vtiliter vsufru-
ctuarius soluerit: cur illud non retinebit, ex l. quæ vtiliter.
45 §. Titius, l. cum pecunia 43. D. de negot. gestis, & his
quæ omnes adnotarunt, in l. idem Iulianus §. heres, D. de
leg 1. His quorum hactenus (ex num. 1. maxime tamen, nu.
21. & seqq.) mentionem fecimus, quia quodammodo iuris
successores sunt, quamuis cum creditoribus non contraxe-
sint, ex executiua via (vt nostri aiunt) impeti possunt: de
reliquis iam subijciamus.

41 Aduersus minorem 25. annis cum is sine tutore, aut cu-
ratore in iudicio esse non possit, vt diximus sup. executionē
locum non habere, quæ ibi diximus suadent; ergo ante om-
nia curator ei dandus erit, quem etsi inuitus accipere cogi
possit, non tamen alium, quam ab eo designatum, l. mutus.
43. §. is qui D. de procuratoribus, l. qui habebat. 3. §. si pu-
pillus D. de tutelis, l. 3. D. qui petant. tutores, l. 1. C. eod. quem
si designare recusauerit minor, iudex suo fungetur officio, vt
in ibi Cæsares admonent. Si minor impubes sit non cura-
tor, sed tutor dandus est, dicto §. si pupillus, iuxta quem d.
lege 1. intelligenda est, exornandaque ex traditis, à Bart.
in

in tit. de milite vassallo, qui contumax est, num. 19. Fabro, in § 1. Inst. de curatoribus. Alex. cons. 122. num. 3. volum. 1. Matthæo de Afflictis, decis. 262.

42 Planè aduersus tutorem, vel curatorem pro pupilli debito executionem locum non habere, probat l. si se non obtulit. 4. § tutor. sup. hoc tit. l. 1. C. quando ex facto tut. l. 2. D. de administr. rer. ad ciuitatem pertin. l. 1. C. quando fiscus, vel priuatus, nisi proprio nomine, non tutorio in pupilli rem cauerit, l. post mortem, l. 5 § tutor, coniuncta gloss. fin. ibidem. D. quando ex facto tutoris, exornanda ex traditis à Petro de Auendaño, in l. 4. § 5. tit. *de las excepciones*, lib. 3. ordinamenti, sub num. 25. Quod si cum pupilli bona habeat, illa non exhibeat, in carcerem detrudi iure poterit, vt Bald. in d. l. 1. C. quando fiscus, vel priuat. adnotauit. Quod

43 † idem, & in aliis omnibus, qui quia qui rem debitoris gerunt exequuntur, dictum putat, veluti in institoribus, dominorum officialibus, œconomis, quæstoribus, Senatoribus, qui pro dominis ciuitatibus, & Ecclesiis, quarum nomine contraxerunt finito officio non tenentur, quod nimis animaduertendum suadet Auendañus omnino videndus, dict. num. 25. quem Parladorius sequitur, dict. cap. fin.

44 4. part. § 3. † Apud quem, quemadmodum aduersus confideiussores fideiussor, qui soluit executionem petat, leges sub § 6. dict. 4. part.* Adde quæstionem eam, an Senatores, vel Decuriones pro debitis ciuitatum, & oppidorum teneantur, aut exequi possint, controuersiam nimis esse: tam apud nostros, quam apud exteros, vt constat ex his, quæ scribunt Bart. in l. ciuitas, num. 9. D. si certum petatur, Platea, Guid. Pap. Greg. Auend. Auiles, Montaluo, Azeuedo, Gironda, & aliis quos refert Bobadilla in Politica, libr. 3. cap. 8. qui ea num. 72. cum sequentibus argumentis pro vtraque parte adductis eam disputat, eum omnino vide, qui est procliuior in eam sententiam, vt exequi Decuriones pro ciuitatum debitis possint.

Tertium Preceptum.

Vaese si la execucion la pide la parte, ò su procurador; y si los poderes de el executado, y el executante son bastantes.

De procuratore in causa executiua. § 3.

SVMMARIA.

1 *Procurator ad lites, nisi speciale ad id mandatum habeat, executionem petere non potest.*
2 *Procurator in rem suam, vel generalis executionem petit.*

ESsent hic, quæ supra, in prima huius promptuarii parte de procuratoribus, & mandatis diximus, ni repetitio molesta foret, inculcanda, illis præmissis, quia generalia sunt de procuratoribus, qui alieno nomine agunt, an & hi executionem petere possint. Quæstionem late instituere vetat Rodericus Suarez, qui in loco jam a nobis citato, quæst. 3. principali, accurate & vtilius rem examinat nouissimè Ioann. Parladorius, dict. capit. fin. 3. part. § 2. Sanè illud certissimum est procuratorem ad litem sententiæ executionem petere non posse, si eam petierit exceptionis opere moueri posse, l. si procurator, 28. § 1. ad fin. D. de procuratoribus, l. hoc iure, 86. vbi Bartol. adnotauit, l. vero procuratori, 12. D. de solutionibus, quia qui ad agendum, vel ad litem mandatum habet, cum lata sententia illud expirauerit, iudicati actione agere non potest, ex regul. l. Græcè. 9. § post litem. D. de fideiussoribus, leg. cum apud, 20. D. iudicatum solui, confirmat Rebuffus, 1. tom. ad leges Gall. titul. de sententiarum execut. gloss. 13. art. 7. num. 8. & 9. Didacus Perez, in l. 4. tit. 8. lib. 3. ord. vbi Auendaños, numer. 22. Hieronymus Zaualles, 1. part. practicarum communium, cap. 6, a. num. 8. Nisi † vel ad id speciale mandatum habeat, vel in rem suam procurator datus sit, ex dict. l. si procurator, § 1. dict. l. hoc iure, vel pro suis expensis condem-

natum exequatur, quia tunc pro suo interesse agit, l. actoris procurator, 40. vbi notat Angel. D. de procuratoribus, mirabiliter Iacobus Menoch. de arbitrariis libr. 1. quæst. 80. num. 60. vel nisi procurator generalis ad lites præsentes: & futuras (quod hodie est in vsu) constitutus sit vt in dict. l. si procurator, & in dict. l. hoc iure, Bart. docet. Rodericus, vbi supra, num. 6. Parlador. num. 2. quamuis solutionem recipere non possit, dict. l. vero procuratori, 12. dict. l. hoc iure, 86. l. indoctum. 21. C. de solutionibus l. non abstulit. 4. C. de nouationibus l. 7. tit. 14. part. 5. nisi vel in rem suam, vt iam diximus, datus sit vel omnium bonorum sit ei administratio concessa: dict. l. vero procuratori; & dict. l. 7. partitæ: quæ de personis: quæ executionē petere possunt dicta sufficiant.

Quartum Preceptum.

Vaese ante que iuez se pide la execucion, si tiene iurisdiction para executar.

De iudicibus coram quibus executio, peti potest. § 4.

SVMMARIA.

1 *Actor sequi debet etiam in executiuis causis forum rei.*
2 *Renunciatio proprij fori, quid in publicis instrumentis operetur.*
3 *Remissio de vno iudice ad alium in contractibus, quando locum habeat.*
L. 1. tit. 16. lib. 8. nouæ Recopil.
4 *Renunciatio. l. si conuenerit. 18. D. de iurisdict. omnium iudic. quem effectum habeat.*
L. 20. tit. 21. lib. 4. nouæ Recopil.
5 *Executio quoties per relationem (vulgo requisitoria) fit, inseri instrumentum, siue debitoris nomen debet, & late ex num. 30. & 38 & sequent.*
6 *Hæres debitoris exequi potest, vbi defunctus poterat.*
7 *Clericus laici hæres, quando apud secularem iudicem exequi possit.*
L. 57. tit. 6. part. 5. explicatio.
8 *Clericus particularis laici successor, conuenitur apud secularem pro annuo reditu.*
9 *Iudex ordinarius proprio iure suam exequitur sententiam.*
10 *Iudex delegatus suam exequi sententiam ex communi non potest, quæ tamen reijcitur, num. 13. cum seqq.*
11 *Executio sententiarum, mixti imperij est.*
12 *Delegari non possunt ea, quæ specialiter alicui Magistratui committuntur.*
14 *L. fin. C. de iudicijs.*
15 *L. à Diuo Pio. 15. in princ. D. de re iud. & num. seq.*
16 *L. 1. tit. 27. p. 3. non loquitur in iudicibus delegantibus.*
17 *Iudicis delegati, & delegatæ iurisdictionis vis, & potestas.*
18 *Iudex datus quis, & potestas eius qualis.*
19 *Arbitrorum, & datorum iudicum, quæ differentia.*
20 *Iudices dati, & iudices arbitri suas, exequi sententias non possunt.*
21 *Executores sententiarum, aut meri, aut mixti sunt, & quale eorum discrimen.*
22 *Executor merus causa cognitionem, non habet mixtus vero habet.*
23 *Executore à mero regulariter non appellatur à mixto appellatur, nisi re iudicata datus sit.*
24 *Recusari quando executoris possint.*
25 *Exceptiones, quæ aduersus executorem admittuntur.*
26 *Exceptio, quæ directo oppugnat sententiam executori non obijcitur: bene tamen quæ illam temperat, cuius differentiæ exempla proponuntur.*
27 *Exceptio etiam, quæ directo sententiæ aduersatur, potest executori, si de ea antea cognitum non fuit.*
28 *L. tametsi 11. D. ad Macedon.*
29 *L. & ex diuerso. 18. § fin. D. soluto matrimonio.*

30 *Exequuntur sententias, non solum magistratus, qui illas protulerunt, sed & alij illorum iussu; & num. seq.*
31 *L. à Diuo Pio. 15 § sententiam Romæ, D. de re iudicata, & de vera eius lectione, & num. 35. & 37.*
32 *Iudex alienus exequitur alterius sententias ex alterius requisitione.*
33 *Præsides, qui ne imperium in prouincijs habebant: & in eis exequi sententias, an possent, nu. seq.*
37 *Romanis magistratibus plura concessa, quæ Prouinciarum Præsidibus interdicebantur.*
L. 1. §. deportatos. D. de legat. 3.
38 *Iudex requisitus, cognoscit de iustificatione literarum rogatoriarum, & earum executione vtilia quædam.*
39 *Literarum rogatoriarum, vsus etiam inter diuersis fori, iudices admittendus.*
40 *Literæ rogatoriæ, quomodo ordinandæ, vt ab alijs iudicibus exequantur.*
41 *Literæ rogatoriæ ab inquisitoribus missæ exequendæ, etiamsi aliorum exemplum non habeant.*
42 *Iudex requisitus, si iniustas rogatorias literas cognoscit, an eas exequi debeat.*
43 *L. cum vnus. 12. §. is qui. D. de bonis author. iud. possid.*
44 *L. Argentarium. 55. §. fin. D. de iudicijs.*
45 *L. 2. tit. 21. lib. 4. noua Recop.*
46 *Instrumentorum, & sententiarum executio, æquiparata nouo iure, & quomodo.*
47 *Instrumenta, sine literis rogatorijs exequuntur.*
48 *Arbitrorum iudicum sententiæ, quomodo hodie exequendæ.*

1 CVm sit generale, vt actor forum rei sequatur, leg. iuris
ordinem. 2. C. de iurisdict. omn. iud. cap. cum sit generale 8. de foro comp. l. 32. tit. 2. part. 3. vbi late Greg. glos. a. Socin. reg. 15. Dueñas, reg. 21. Menoch. de recup. possess. remed. 10. nu. 40. Iulius Clarus, lib. 5. §. fin. q. 32. Couarr. lib. 1. var. cap. 18. id & in iudicijs executiuis pariter obseruandum erit, quod & nominatim probat. l. cum antea. 5. versic. *in hac quidem*, C. de recept. arbit. l. 35. versic. fi. tit. 4. par. 3. vbi notabiliter Greg. verb. *el juez ordinario*. l. 4. coniuncta. l. 20. tit. 21. lib. 4. nouæ Recop. late Roderic. Suarez, in l. post rem iudicatam. in declaratione legis Regni, q. 5. Ioann. Yañez Parladorius, lib. 2. rerum quotid. capit. fin. 2. part. §. 1. nu. 1. Ioann. Horoscius, in l. si conuenerit, numer. 9. D. de iurisd. omn. iud. Greg. in l. 13. tit. 14. p. 5. Auendaños, in tit. *de las excepciones*, n. 9 & respon. n. 22. Azeuedo, in l. 1. num. 54. tit. 21. lib. 4 nouæ Recopil. Paz, in praxi. 1. tom. 4. part. cap. 2. num. 3. Anto. Massa, in forma cameralis oblig. particula, 3 q. 1 Ahumius, in praxi. §. 31. cap. 9. numer. 2. qui de competenti iudice ad executionem plura cumu-
2 lant. † Vnde cum extra forum rei, peti executio non possit
vtiliter hodie tabelliones in publicis, quæ conficiunt, instrumentis illam adijciunt clausulam, qua reus debendi proprio foro, & domicilio renunciat, seseque omnium iudicum potestati, & iurisdictioni submitti, quæ id præstat, vt licet alias
3 † in contractibus de vno iudice ad alium, non habeat locũ
remissio, sed ita demum contrahentes apud iudicem cõtractus, conueniri possint, si ibidem reperiantur. l. hæres absens. 19. §. si quis. D. de iudiciis, cap. Romana. 1. §. contrahentes, de foro comp. lib. 6. hac tamen adiecta clausula efficitur, vt reus vbi vis inuentus ad iudicem contractus remittatur, quam praxim deduces, ex eleganti l. 1. ibi: *Nisi suo priuilegio specialiter renunciauerit*, coniuncta Accursij interpretatione, ibi, glos. 1. versic. *tamen*, D. si quis in ius vocatus non ierit, quam mirabilem dixit Iaso, in l. si conuenerit, nu. 40. D. de iurisd. omn. iud. Couarr. in pract. cap. 10. nu. 34. Auendaños, de exequendis mandatis 2. p. cap. 7. nu. 9. quomodo intelligenda est Regia. l. 1. ibi, *ò deudores*, tit. 16 lib. 8. nouæ Recopil. qua in contractibus remissionem locum habere dispositum est, confirmatumque, l. 2. & sequentibus eisdem tit. vti accipiunt, & interpretantur, Parladorius, & Auendan. iam relati, Alphons. Montaluus in repertorio. verbo, *delinquens*, Francisc. Auiles, in capitib. Prætor. cap. 17. verbo, *entreguen*, num. 16.

4 Sed cum non sit infrequentior altera illa adiectio, qua contrahentes celeberrimæ decisioni. l. si conuenerit. 18. D. de iurisd. omn. iudic. renuncient, quid in executiuis iudiciis operetur, intelligere satis vtilitatis afferet. pro cuius legis explicatione præter ordinarios, & Ant. Fabrum in eiusdem text. rationalibus videbis Abbatem, in cap. 1. ex num. 17. de iudiciis, Ant. Gabrielem, lib 9. comm. opin. 1. tom. pag. 600. Couarr. in capit. quamuis pactum. 1. part. §. 4. num. 7. & l. 8. tit. 9. part. 1. leg. 1. tit. 22. part. 3. & Iacob. Cuiacium, tract. 7. ad African. in prin. Igitur resolues, quod etsi Bald. in cap. P. & G. de offici o deleg. eius renunciationem non valere scripserit, contrarium tamen magis communis recipit sententia, quam Albericus, in d. l. si conuenerit, resoluit post eum Ioannes Oroscius, num. 9. communi totius orbis consuetudine admitti, contestantur Iaso, in l. si quis in conscribendo, nu. 11. C. de pact. Guido Papæ, decis. 77. operabiturque, vt licet alias reus debendi, non nisi in proprio foro, vel apud iudicem contractus exequi possit, ea tamen adiecta renunciatione, apud omnes iudices, vbi reus inuentus fuerit executio peti valeat, quamuis neque ibi bona aliqua habeat, neq. ibi contraxerit, quo iure in praxi vtimur. Intelligeique text. in l. 20. col. 4. versic. *Y otro si mandamos, que en virtud*, ibi, *Tan solamente hallandose la persona, ò bienes en la jurisdicion de juez ante quien se pidiere la tal execucion*, tit. 21. lib. 4. nouæ Recopilat. quam diurna nocturnaque studijs in executiuis iudiciis manu, quippe docet quo-
5 modo, & apud suprema, & inferiora tribunalia executio
petenda sit; perpetuoque memineris. † Quibus casibus extra territorium, & proprium rei forum executio per relationẽ ad alium iudicẽ fit (vulgo dicimus, *por carta requisitoria*, qua de re late inf. eod. § ex num. 30.) necessarium esse, vt iudex qui literas requisitoria mittit, mittat insimul exemplum nominis, siue obligationis, quam exequitur, quia aliàs iudex requisitus illis parere non debet, ex eleganti Bart. Pauli, & Iasonis doctrina, in l. magistratibus. 12. D. de iurisd. omn. iud. Couarr. d. cap. 10. ad fin. Relinquitur itaque regulariter executionẽ apud rei conuenti iudicẽ, & in eius foro petendam esse, obseruatis tamen semper regulis, & declarationibus, dict. l. 20. tit. 21. lib. 4. Recopil. * procedit autem decisio, d. l. 20. tit. 21. lib. 4. Recopil. ibi, *Hallandose la persona*, etsi apud iudicem vnum, ex his executio petatur, & iudicium ceptum sit, possit nihilominus creditor denuo executionem eandem apud alium, qui sit competens petere, nec obiici ei exceptio litis pendentis post Iason, consil. 9 & 28 lib. 1 Nara, ad Alexan. consil. 130. numer. 15 *additione* 6. lib. 4 Lancellotus de attentatis. 2. part. cap. 4. limit. 3. n. 76 Paz, in praxi. 4. par. 1. tom. cap. 2. num. 4. Ant. Massa Galletius, ad obligationem in forma Cameræ. 3. par. q. 2. Felicianus de Solis, lib 3. de censibus, cap. 20. num. 9.

6 Vnde fit, quod cum sententiæ, quæ in rem transierint iudicatam, item, & alia instrumenta, quæ paratam executionem habent, non tantum contra collemmet debitores, verum aduersus eorum hæredes exequi possint, ex sententia text. in l. postulante. 44. in princ. D. ad S. C. Trebell. diximus sup. §. 2. num. 1.

7 Etiamsi clericus hæres laici sit, perinde, ac ipse defunctus apud secularem iudicem conueniendum esse, sunt qui putent, licet lis, cum defuncto cæpta non sit, memorat glos. in cap. clericum nullus 11. q. 1. defendit Albericus, in l. hæres abiens. 19. in pr. D. de iudiciis. Imola, in l. si cum hominem, D. de fideiussorib. quorum sententia expresse videtur comprobata Regia. leg. 57. tit. 6. p. 1. quam abnonam à iure non esse, contestantur Rodericus Suarez, in d. l. post rem iudicatam in declaratione legis Regni, extensione. 1 num. 4. Palacios Rubios, in repet. rubr. §. 31 num. 8. Auiles, in c. Prætorum, cap. 10. nu. 66. arridetque text. in leg 15. tit. 4. lib. 5. Recop, qua cauetur clericum laici hæredem testamentum ostendere, & aperire coram iudice seculari oportere, vbi Ioann. Matienzo. gloss. 1. plura in proposito adducit, & nominatim Menchaca, de success. creat. §. 26. nu. 58. & 59. sub lib. 3. contraria tamen sententia, longe verior est; quo casu, lis, cum defuncto non est cæpta, & in ordinariis, & in executiuis iudiciis, clericum laici hæredem apud ecclesiasticum

conuenien-

conueniendam esse, ex gloss. in d. cap. clericum nullus, & in c. 8 qui in ius, 46. versic. *item fallit in conuentio laicis*, de reg. iur. lib. 6. quas sequuntur Bar. & reliqui, in d. l. hæres absens, & alij relati per Couarr. in pract. quæst. cap. 8. num. 4. Parlador. d. cap. fin. 2. par. §. 1. numer. 8. quoniam si lis iam, cum defuncto cæpta fuisset, apud eundem iudicem terminandam, etiam clerico laici hærede existente, docent ijdem, quomodo, & casu dictato lege in partitæ accipiendam, placet Gregor. Lopez ibidem, Auendano, in c. Prætorum, 1. p. cap. 1. num. 33. verum eam interpretationem eius verba nõ patiuntur, quæ latissime patent, ac sonant, animaduertuntque Villaluoos, in Ærario com. op. lit. C. num. 101. Olanus eadem litera, num. 28 Dicendum ergo est Hispanos Reges, sine Hispani iuris auctores primam opinionem secutos Regiæ potestati, fulgorem conniuentes, eam tamen legem magnu consensu à posteris, vt Sacrosanctæ Ecclesiæ libertati, 8 Pontificiæque auctoritati contrariam explosam fuisse † Quibus illud (quia in vsu forensi est valde frequens) adijcies in clerico particulari laici successore in prædio pro censu ab eodem laicu specialiter obligato, cum clausula de non alienando, superiora admittenda non esse, nec audiendum clericum fori præscriptionem allegantem, quando non cõsentiente creditore emit: quoniam cum eo casu contractus, & alienatio nulla sit, ex reg. l. si creditor, 7. §. fin ibi: *Nullam esse venditionem, vt pacti conuentum fletur*, D. de distractione pign. clericusque prædonis iure possideat, fori priuilegium attendendum non est, quia Ecclesia, vt vult ne sua, sibi fraudetur iurisdictio, ita debet velle, & aduersus alios, ex reg. c. nouit. 13 de iudicijs, & traditis à Baldo, in l. fin. q. 6. C. de edict. D. Adr. in l. testaméta, C. de testam. in l. acceptam, C. de vsuris. Auferri, de potestate sæculari, reg. 2. num. 10. Bertachioo, de Episcopis, quæst. 49. par. 5.

9 Sed an omnes iudices exequi sententiam possint intelligere necessarium erit, & cum de ordinarijs, & qui proprio non alieno iure iurisdictionem exerceot dubitatio nulla sit, parum enim esset ius dicere, nisi dictum exequi possent, arg. l. 2. §. post originem, & successionem iuris, D. de origine iuris, c. vbi periculum, 3. §. præterea, quia parum, de electione, in 6. l. 15. tit. part. 1. l. 15. tit. 4 part. 3. de delegatis, maxi- 10 ma est. † Et cum ex Vlpiano, in l. à Diuo Pio. 15. in principio, D. de re iudic. constet, eos qui iudices dederunt iudicum à se datorum sententias executuros, hinc putarunt omnes delegatum iudicem, idest, eum qui non proprio iure, sed alieno beneficio iurisdictionem habet, suam non posse exequi sententiam; Quia delegatus iudex, qui alieno beneficio iurisdictionem habet, l. 1. §. qui mandatam. D. de off. eius cui mandata est iurisd. postquam sententiam tulit functus est officio suo, l. iudex posteaquam, 55. D. de re iud. quam in delegato accipiendam putarunt plures, quos Menoch. refert, lib. 1. de arbitr. quæst. 67. num. 21. vnde nec de eius nullitate cognoscere potest, l. si vt proponis, 4. C. quomodo, & quando iudex, (iuxta communem allegationem) cum tamen ordinarius id efficere possit, l. si prætex, 6. C. illo tit. l. 1. in fine, C. de sent. & interlocut. omn. iudic. l. si accusatoribus 4. C. de accusation. retinet enim semper iurisdictionem ordinariam, quam a se abdicare non potest, l. penult. D. de officio Præsidis, cuius virtute, non tantum suam, verum & sui delegati iurisdictionem exequitur, quam rationem Bar. insinuat in principio, d. l. à Diuo Pio, sub nu. 14. Eamque differentiam inter iudicem ordinarium, & delegatum, ex d. l. si vt proponis, obseruat gloss. ibi, verbo, *commisit*, quam à multis communiter sequutam contestantur plures relati à Tiraquel. in l. boues, 89. §. hoc sermone, limitatione 1. nu. 4. D. de verbor. signific. at Bellono, lib. 1. supour. cap. 18. num. 1. 11 Deinde † quoniam sententiarum executio mixti imperij est, l. iubere cauere, 4. D. de iurisd. omn. iud. ea autem, quæ mixti imperij sunt, delegari nõ possunt, l. 1. D. de officio eius, iuxta communes interpretationes, iuncta l. ea quæ, 26. §. magistratibus, D. ad municipalem, vt ex d. l. 1. deduxerunt, præter alios, Alciat. in c. quod sedem, nu. 5. de off. ordin. Couarr. lib. 3. variarum cap. vltimo, induciique potest, text. in l. solent, 6. in principio, D. de off. Proconsulis, leg. nec quicquam, 9. §. vbi decretum, illo titulo lege nemo potest gladij, 70. D. de reg. iur. quod & in d. pr. Accursius insinuauit, verbo *à se*, versic. *quia exequi*, quem probat Iason, num. 5. Alex. 12 num. 6. Quibus † finitimum est, quod cum à Diuo Pio magistratibus populi Romani (& perinde reliquis omnibus, vt recte Bart. ibi num. 1. interpretatur) sententiarum executio specialiter in illa lege fuerit commissa, in delegatum transire non posse, satis probat, d. l. 1. in princ. D. de off. eius, item cum nominatim eis, qui iudices dederunt data sit, delegatis prohibita censetur. ex reg. l. cum prætor. 12. D. de iudicijs, ex quibus iudicem delegatum sententiam exequi nõ posse, probat communis, cuius extitit auctor Accursius, d. verbo *à se*, in principio, Bar. num. 14. Iaso 3. & 5. Alexan. 6. idem Accur. in l. tale pactum, §. qui prouocauit, D. de pactis, quos sequuntur Abbas, in cap. siquis contra clericum, numer. 28. Felin. num. fin. Socinus, num. 14. de foro comp. resoluit etiã communem Beroius, in cap. significasti, num. 8. de off. delegati, Claudius, in l. 1. nu. 2. D. de off. eius, Guido Papæ, q. 60. & Inter communes, retulerunt Franc. Viuius, & Bellonus in suix receptix opinionibus, verbo, *delegatus*, col. 1. Ferrata in practica in forma libelli in actione reali, verbo: *executioni mandare*, col. 1. Franc. Marcus, q. 71. num. 1. in 1. par. Corneus, consil. 72. num. 12. Duarenus, lib. 1. disput. cap. 53. Menoch. lib. 1. de arbitrar. q. 74. & plures alij quos in dictæ l. à Diuo Pio commentarijs, in principio, num. 8. recenset eruditus egregiusque huius sæculi I. C. Hispanus, Præceptor noster Doctor Gabriel Henriquez, apud nostros Salmanticẽses Primarius legum interpres.

13 Contrariam tamen sententiam, quinimo delegatum iudicem exequi sententiam suam posse, plures defendunt, quoniam iurisdictione concessa ea quoque concessa videri, sine quibus iurisdictio ipsa explicari nequit, præter vulgare principium, l. ad rem mobilem, 56. l. ad legatum. 62. D. de procuratoribus probat expressa l. 2. D. de iurisd. omn. iudic. quam in mandata, siue delegata iurisdictione, loqui Accur. Bar. & reliqui ibi putarunt, teste Hurotcio, num. 1. vnde cũ nihil sit iudicare, nisi dicta sententia executioni possit mandari, meritò delegatum sententiam suam exequi posse di- 14 cendum videtur, quam † exequi eum debere, non qui eum dedit, probat l. fin. ad fin: C. de iudic. qui textus, & si in Principis delegato à communi accipiatur, vt ex Acc. vbi supra Bar. num. 2. Fulg. 2. Iaso, num. 10. Alciat. num. 37. in rubr. de off. ord. Alex. in l. 2 num. 10. D. de iurisdict. omn. iudic. & in delegato ab inferiori accipi nunc placet, iuxta eiusdem legis priora verba ibi: *Cum specialis iudex, siue ab Augusta fortuna, siue à iudiciali culmine datus est*, quibus coniunges exemplum cap. cum venissent, 3. de eo qui mittitur in possess. vbi delegatus executus fuit sententiam suam per missionem in possessionem. Ex quibus opinionem hanc veriorem putarunt multi, ex glos. in c. quisquis, 2. quæst. 6. verbo, *quisquis*, versic. *sed hoc non est verum*, & in cap. siquis contra clericum, 4. verbo *ipsius*, de foro competent. resoluuntque ibi Abb. num. 28. Felinus, qui septem pro ea rationes recenset, num. fin. vbi etiam probat Marianus Socinus, Alex. in rubr. D. de off. eius. num. 9. & in l. 2. D. de iurisd. omn. iud. numero 11. & Longouallius, in l. imperium, eiusdem tit. numer. 170. Beroardus Diaz reg. 178.

15 Qua admissa sententia, quæ pro priori adduximus argumenta non obstant; non primum, ex d. l. à D. Pio, cui respõdere solent interpretes, non ideo quod delegantibus iudicibus sententiarum a delegatis prolatarum executio tribuitur, delegatis interdicitur; nam cum delegatus delegantis vice fungatur, quodammodo sentẽtia ab eo lata à delegante videatur proferri, ex d. §. qui mandata m. l. 1. D. de off. eius, cui mandata est iurisd. Ergo quemadmodum suam posset ipse sententiam exequi, sic, & sui delegati exequitur. Quam interpretationem assignatam a glos. in d. cap. siquis contra clericum, referente Abbate ibi, nu. 34. probare vi- 16 † detur text. in l. 1. tit. 27. part. 3. ibi: *Esso mismo pueden fazer los mayorales de ellos*. Verum nec ea interpretatio verbis dictæ legis quadrat, quibus non cumulatiue (vt logici loquuntur) maioribus magistratibus sententiarum iudicum a se datorum, executio tribuitur, sed priuatiue, vt vera ad illã legẽ interpretatio demonstrabit; vt scilicet hi tãtũmodo

sententias exequantur, qui iudices dederunt, non qui dati
sunt. Nec verba d. l. partiæ de delegantibus accipi possunt,
sed de maiorib. iudicibus, quos inferiorum sententias exe-
qui posse, nemini dubiũ est: vt recte Greg. ibi interpretatur.
Quare pro exacta huius legis interpretatione adnotan-
dum, Iudicum, qui non suo, sed alieno iure iudicant,
alios iudices delegatos esse, alios datos iudices nuncupari,
alios arbitros dici, inter quos omnes maximum est discri-
17 men, quoniam delegatus index. † quamuis verum sane sit
proprium nihil habere, sed eius, qui mandauit iurisdictio-
ne, vti d. §. qui mandatam, vnde cum iurisdictionis tantum
vsum habeat ordinario volente reuocari potest, l. iudicium
soluitur. 58. D. de iudiciis, subdelegare nequit. leg. à iudice. 5.
C. illo tit. morte delegantis finitur. l. & quia 6. D. de iurisd.
om. iud. consuetudinemque terræ delegantis, non suæ dele-
gatus sequitur, l. & si prætor. 3. illo tit. & inde causam co-
ram delegato captam finire delegans possit. Bartol. q. 1. in
l. vbi captum. 30. D. de iudicijs, quia non iurisdictionis ra-
dix, siue proprietas, sed vsus in delegato tantum est, vt Bald.
in rubr. de officio delegati, adnotauit, cũ tamen iurisdictio-
nem habeat, quinimo, & imperium quod iurisdictioni cohæ-
ret mandata iurisdictione trãsire, recte docuerit Iulius Pau-
lus, in d. §. qui mandatam, ad fi. posse eum suam exequi sen-
tentiam artis principia suadent, quod quamuis in Principis
delegato speciale, ex d. l. fi. C. de iudiciis, existimauerit ibi-
dem Bart. & communem opinionem dixerit Folgosius, De-
cius, in cap. significasti, de officio deleg. Alciatus, in rub. de
officio ordin. nu. 18. & in delegato Papæ probent expressa
iura, in d. cap. significasti 7. in capit. pastoralis. 28. §. quia ve-
ro, cap. ex literis. 29. de off. deleg. quibus constat cum si ve-
lit executionis ius habere, (quomodo ea iura intelligenda
esse, idẽ & text. in d. cap. cum venissent. 3. de eo qui mitt. in
possess. cum erudito Antonio Quintana Dueñas, lib. 2. de
iurisd. & imperio, tit. 7. num. 20. probo) id in omnibus, qui-
bus etiam ab ordinario iudice mandata iurisdictio est ego
probo: probatque præter alios Quintana Dueñas, vbi sup.
numer. 21.
18 Iudices vero dati, arbitrive (quorum mentio, in d. l. à
Diuo Pio, ab Vlpiano fit,) quamuis iudicare inter partes
possent, executionis tamen ius non habebant, quod vt
penitus intelligas, qualisque eorum esset potestas percipias,
meminisse iuuabit: quod cum olim Prætores multis Romæ
impediri negotiis, priuatas causas iudicare non possent, liti-
gatoribus petentibus iudices dare solebant: Prætor namque
statuta die ad se litigatoribus vocatis, eiusque summatim
auditis, ea proposita causa formulam concipiebat, quæ
totius litis, & controuersiæ, ita componebatur, vt iudici à se
dato, qua de re iudicandum esset præscriberetur adeo stri-
cte, vt a Prætoris præscripto ei recedere non liceret, sed
omnis eius potestas intra formulæ terminos, & cancellos
concluderetur, vt ex Seneca, lib. 6. de beneficiis, cap. 5. & 6.
deprehenditur, ex aliisque bonorum auctorum testimoniis;
constituto iudicio addebatur index ex numero selectorum
à Prætore, vt videre est apud Gellium, lib. 14 cap. 2. qui nõ
inuitis litigatoribus dabatur, sed partium consensu, aut for-
te eligebatur, eum si non placebat statim reiicere, & recu-
sare post sortionem licebit, Plinius, in panegyrico, *sors* (in-
quit) *& vrna iudicem assignat, licet reijcere licet exclama-
re hunc nolo.* Is formulam à prætore conceptam secutus
cognoscebat, & iudicabat: nec ab ea recedebat, quam-
uis id æquum esse iudicaret, iurisdictionem nullam, ne mã-
datam quidem habebat, sed notionẽ tantũ, quæ à iurisdictio-
19 ne multum differt. † Quid autem inter arbitrum & datum
iudicem differret, nullus melius, quam Seneca, lib. 1. c. 7. de
beneficiis expressit. *Melior* (inquit) *videtur conditio causæ
bonæ fuisse, si ad iudicem, quam ad arbitrum mittitur, quia
illum formula includit, & certos quos non excedat termi-
nos ponit: huius libera, & nullis adstricta vinculis religio,
& detrahere aliquid potest, & adijcere, & sententiam suã,
non pro vt lex, & iustitia suadet, sed pro vt humanitas, &
misericordia impulit, regere*, & lib. 2. de clementia. *liberum
arbitrium* (ait) *habet, non sub formula iudicata.* In hoc ergo
arbitri à prætore nominati, à datis iudicibus differũt, quod
hi secundum formulam à Prætore præscriptam iudicare so-
20 lebant, illi quod æquum, & bonum videretur, in eo † tamen
conueniunt, vt neuter possit sententiam suam exequi, sed
is, qui eum dedit, aut executor ad hoc deputatus, iuxta tex.
in d. l. à Diuo Pio, & d. l. fin. C. de iudicijs, quæ iura sic ne-
cessario intelligenda sunt, vt & multa alia, quæ de arbitris,
& datis iudicibus passim occurrunt, obseruatumque iam-
dim Duarenus, in l. iuris gen. 7. versic. *Actionem.* D. de pa-
ctis, & ad tit. D. de iurisd. omn. iud. cap. 2. in princ. in l. ait
Prætor D. de re iudicata, & lib. 1. disputat. Anniuers. cap. 53.
Corasius, lib. 3. miscellan. cap. 18. Rebardus pro tribuna-
lium, cap. 12. & lib. 1. de iudicijs, cap. 4. Alciatus lib. 2. para-
dox. cap. 5. Costanus, lib. 1. quæstion. iuris, cap. 9. num. 3. Bris-
sonius, libr. 5. de formulis, pag. 470. & 506. Anton. Correa
Lusitanus, lib. 1. ordinament. Portugaliæ. tit. 1. num. 49. Co-
uarr. in regula possessor 2. parte §. 6. numero 4. præceptor
noster. in dicta lege à Diuo Pio, in pr. numero 19. & post
eum Anton. Quintana Dueñas, d. tit. 7. n. 21. ex quibus quã
supra num 6. in pr. proposuimus quæstionem recte dissol-
ues, delegatum iudicem sententiam suam exequi posse, siue
siue is a principe ab inferiori alio, qui delegandi potestatem
habeat, iurisdictionem acceperit.
Verum nunc opportune, & commode satis illam adiun-
gemus, quam in d. l. a Diuo, Pio glos. verb. *A se*, versic. *item
si cui executio mandatur*, in quaque totus ibi Bart. fuit. An
versa vice is, qui sententiam exequitur aliquam causæ co-
gnitionem habeat, frequens sane, & quæ cum difficultate
summam habet vtilitatem coniunctam, quam vt dissoluas
21 memineris † Executorum summam diuisionem in duo
genere deduci, aut enim meri sunt, aut mixti, gl. verbo, *&
si scias*; in cap. pastoralis. 28. §. quia vero, de off. deleg. & in
cap. de cætero 5. verbo *fraus*, de re iudicata, contendit Bar.
vbi proxime, num. 4. quatenus autem merus à mixto dis-
cernatur, non satis conueniunt. Nam glossa merum esse e-
xecutorem ait, quando præsentibus partibus cognitum est
de causa, iudexque mandat alicui, vt sententiam exequatur,
mixtum vero, qui cognitionem habet annexam, vt puta cum
Papa mandat alicui rem restitui, vel beneficium dati per
22 executorem. Bartolus † vero contendit merum executo-
rem esse eum, cui nudi facti executio committitur, mix-
tum cum ad rem iudicatam exequendam aliquam causæ
cognitionem adhibere necesse est, glossam sequuntur Abb.
in cap. fi. de præsum. Iaso, in d. l. à Diuo Pio, nu. 14. Greg. in
l. 52. verbo, *sẽñalado*, tit. 18. par. 3. Paladorius, lib. 2. cap. nu.
2. par. § 3 num. 2. Bartolum admittit Felinus in d cap. de cæ-
tero, in principio, & multis exornant Menoch. lib. 1. de arb.
quæst. 48. ex nu. 1. Bernardus, Diaz. reg. 570. inclinat in hãc
partem præceptor noster, in §. 1 d. l. nu. 21. Ergo glossam,
& Bartolum non discrepare existimo: quid enim aliud est
sententiæ partibus præsentibus dictæ, an vero, nudi facti
executionem demandare? quid eam, quæ cognitionem ha-
bet annexam, vel eam, quæ vt exequatur eam requirit? Me-
rus ergo executor nullam habet causæ cognitionem d. cap.
pastoralis 28. §. quia vero, l. executorem. 8. C. de execut. rei
iud. l. si, vt proponis. 6. illo etiam tit. Mixtus autem de cau-
sa cognoscit, l. & si non cognitio. 4. C. si contra ius, vel vti-
lit. publ. quæ cum præcipua inter eos differentia sit; & illa
23 eos longe dissimilia facit † si quidem à mero executore
non appellatur, nisi is modum excedat à mixto bene appel-
latur, glos. in d. §. quia vero, quæ communiter recepta est.
Cæterum, si iam re iudicata datus sit executor, siue is merus
siue mixtus sit siue nudi facti is executor sit, siue etiam co-
gnitione opus habeat (si tamen modum in exequendo non
excedat) ab eo appellare, non licere, l. ab executore. 4. D. de
appell. ab executione. §. quor. appell. non rec ip. capit. quo-
ad consultationem. 15. de re iudicata, cap. nouit. 43. de ap-
pellationib. l. 52. tit. 18. 3. p. quæ leges cum ab ea executore
non esse appellandum generaliter definiat, cur eas restrin-
gamus non est, alioquin enim ex re iudicata via fieret or-
24 dinaria, quod tamen ferendum non est. Quæ † & de recu-
satione dicta velim existimes, ex d. c. nouit, & ijs, quæ ibi
late traduct interpretes. Didacus Perez, in l. 4. tit. 8. lib. 2. or-
dinam. Auend. de exequend. mandatis. 2. par. cap. 23. num. 10.
25 Restat

25 Restat, quas exceptiones admittere executor possit, audiamus, nullam namque admittendam esse probare videntur text. in l. Nesennius. 41. §. in solidum, D. de re iudicata. l. cum fideicommissum. 7. D. de confessis. Caeterum ex eleganti Bart. doctrina, in principio, dict. l. à Diuo Pio, numer. 10. quam repetit, in l. 1. C. de iur. & facti ignor. vbi sequuntur, & exornant Iaso. nu. 15. Meneses, num. 36. Albericus, in fundo, D. de rei vind. Boerius quaestion. 33. num. 18. Menoch. dict. quaest. 38. num. 10. Ioann. Garcia, tract. de expens. capit. 6. num. 15. Petrus Barbosa, in leg. maritum, 13. num. 47. ad finem, D. soluto matrim. Res sic explicanda est, vt

26 † scilicet exceptio, quae directo oppugnat sententiam post rem iudicatam opponi nullo modo possit, adeo vt si daretur executoria sententiae, admittentis talem exceptionem, ipso iure nulla esset, l. 1. C. quando prouocare non est necesse, cap. inter monasterium. 20. de re iudicata, l. 15. versi. Ca despues, tit. 11. vbi glos. 4. l. 13. tit. 22. vbi late, & vtiliter, glos. 2. p. 3. quibus cautum est, executoriam contra executoriam non admitti. Si vero exceptio sententiam directo non infringeret, neque eam de iniustitia arguat, sed ad eam moderandam pertineat, cum post sententiam tunc opponi possit, cap. Oduardus. 3. de solutionibus, vbi Imola, nu. 10. ordinatio Lusitanorum, lib. 3. titul. 71. §. 18. posset, & de ea executor cognoscere, quomodo intelliges text. in l. ex diuerso. 17. §. fin. D. soluto matrimonio, dict. §. in solidum, l. si fideiussores. 41. §. idem respondit, D. de fideiussor. dixi, in l. 26. infr. eod. num. 3.

Cuius doctrinae exempla cum plura extent, vnum tamen, aut alterum adduxisse satis erit. Ecce egit, quis vindicationis reali actione, obtinuit, rei possessionem vindicanti possessor restituere cōdemnatus fuit, is expensarum, quas in re fecit exceptionem illi obijcit, cum exceptio haec nec sententiam directo infringat, nec eam de iniustitia arguat, post rem iudicatam opponi, deque ea executor cognoscere recte potest Bart. in princ. d. l. à Diuo Pio, & in l. in fundo, nu. 16. D. de rei vindic. & in l. Paulus. D. de doli exceptione, Boerius, decis. 43. num. 9. Bertrandus, consil. 25. num. 50. volum. 1. Menoch. & Ioan. Garcia iam relati. Aliud, mulier eius vel haeredes dissoluto matrimonio aduersus maritum ad dotis restitutionem, egerunt, eam, vt restitueret condemnatus fuit, in executione sententiae re iam iudicata, se quatenus facere posset tantummodo condemnandum maritus allegauit, ex leg. maritum, 13. cum leg. sequenti. D. soluto matrimonio, cum exceptio haec directo sententiae non aduersetur, sed eam moderetur tantummodo, siue eius executionem admittendam, & de ea cognoscendum post rem etiam iudicatam, probat text. in dict. §. in solidum, cum alijs, Petrus Barbosa, d. nu. 47.

27 Verum habet ea doctrina elegantem limitationem, vt videlicet admittatur, quoties exceptio, nec in iudicio fuit opposita, nec de ea cognitum, nec super ea pronunciatum, eo namque casu posset in executione opponi: nam si opposita iam fuisset, quia tacite videretur reiecta, cap. ea patie. 67. de appellationibus, Bartol. in l. à procedente, num. 4. C. de dilationib. & de exceptione semel reiecta amplius non potest opponi, cap. suborta. 21. in fine, de re iudicata. Clem. fin. de appellationibus, l. quod in diem. 7. §. fin. D. de compensatione. iterum non posset in executione opponi, ita docente Accurs. verbo, *non tenetur*, in dict. §. in solidum, quem communiter sequutum contestatur Iaso, in d. l. 1. num. 19. ad fin C. de iuris, & facti ignorantia, Brunus tr. & de cess. bonor. 4. part. principali, quaest. 20. num. 37. & exemplis illustrante Pet. Barbosa, in d. l. maritum, nu. 48.

28 Superiorem tamen doctrinam, eius exempla, & limitationem difficiles reddunt text in leg. Tametsi. 11. D. ad Macedo. vbi filius fam. ex mutuo condemnatur, quia Macedoniani exceptionem omisit, postmodum, executioni sententiae potest illam obijcere, quam tamen certum est dire-

29 cto sententiam impugnare. Item † & text. in l. & ex diuerso. 18. §. fin. D. soluto matrimon. ibi: *Ignorantia iuris lapsus condemnauit maritum insolidum*, ex quibus verbis deprehenditur maritum exceptionem opposuisse, iudicemque per imperitiam illam reiecisse, & nihilominus doli mali ex-

ceptione opposita, non in solidum, sed quatenus, facere posset, condemnandum.

Sed defendenda adhuc est, & superior doctrina, & eius à nobis adducta explicatio, neque obstat tex. in d. l. tametsi, omissa enim solutione caeteri mantium ideo post rem iudicatam eam admitti ibi exceptionem, quae directo sententiam oppugnat, quia odio creditoris inducta fuit. Quae solutio conuincitur ex eodem text. ibi: *Exemplo mulieris intercedentis*, coniuncta, l. 1. & sequentibus. D. ad S. C. Velleianum. Item & ex eo: nam cum filius sui iuris effectus exceptionem remittere posset. l. Zenodorus. 2. C. ad Maced. posset etiam per lapsum termini legalis eam exceptionem amittere: dicendum est, exceptionem illam, vt ex l. 1. illius tit. constat, non tantum odio creditoris, sed & fauore patris inductam fuisse, vnde quamuis filius sibi ipsi posset nocere eam exceptionem omittens, non tamen patri, quare iam omissam in executione sententiae recte obijcit, ne alias iniqua per eum patri conditio inferatur.

Minus obstat text. in d. l. ex diuerso. 18. §. fin. quoniam omissis pluribus interpretationibus quas recenset, & accurate refellit Barbosa, in d. l. maritum, ex numer. 50. cum Paulo, eodem in loco, num. 1. Cumano, in l. rei iudicatae, §. si nu. 1. ad med. dicendum est, maritum quidem opposuisse exceptionem, sibi competentem ex priuilegio, dict. l. maritum, nihilominusque iudicem eum in solidum condemnasse, quia tamen expressim exceptionem eam non reprobauit, adhuc in executione ea vti potest. Nec enim ferenda est vxor, si ea tacita iudicis mente illam reijci velit, eandemque mentem tacitam non admittat, vt sic sententia pro se lata mero iure valeat, cum tamen ex ea manifestum iuris errorem sententia contineat, qui sententiam nullam ipso iure facit, l. 2. C. quando prouocare non est necesse.

30 Est tamen pulcher articulus, & qui non minus vtilitatis, quam difficultatis in hac tractatione habet, an illi solum magistratus, qui sententias protulerunt exequi eas possint, an vero, & alij. Et cum Vlpianus, in d. l. à Diuo Pio, sub principio, D. de re iudicata, arbitrorum, datorumque iudicum, sententias maiores magistratus, qui illos dederunt executores recipere, insinuans sublatenter alios non posse, id

31 accipiendum esse subdit (in §. sententiam Romae † eiusdem legis) Inuitis magistratibus, qui eos dederunt, vel qui iudicarunt, nam si Prouinciarum Praesides sententiam Romae dictam exequi à Romanis magistratibus iussi fuerint, eam ad finem perfequi posse, & à D. Pio, patreque suo rescriptum contestatur, quae est illius. §. sententiam Romae explicatio, si Pandectarum Florentinorum lectionem admittas, ibi, *Si iussi fuerint*, qua tanquam veriorem magis probant Duar. lib. Forner. lib. 1. select. cap. 18. Rod. Suarez, in l. post. rem iudic. q. 5. nu. 1. Conatr. pract. quaest. cap. 10. num. 2. A qua tamen vulgaris, quae habet *si visum fuerit*, quicquid alij putauerint, non multum discrepat, quoniam licet Florentina necessitati, vulgaris exequentis iudicis voluntati tribuere executionem videatur, haec non iuuat eum sensum accipienda est, nec ad exequentes iudices referenda, sed ad magistratus, quorum auctoritate executio fit, quibus si hoc visum fuerit ab alijs executionem fieri iubere potuerunt, quod & Bart. & Alexan. & Duar. & Praeceptor noster ibid. recte obseruarunt Rod. Suarez. dict. q. 5. probatque expressi, l. 1. vbi adnotauit Greg. glos. 5. tit. 27. part. 3.

32 Iuxta quam explicationē colligitur executionem sententiae petendam, quidem esse coram iudice, qui illam protulit, quod si vel debitor, vel eius bona, in quibus executio facienda est, in alieno sint territorio, ad praesentis preces per iudicem alterius territorii fieri posse, quomodo intelligendi sunt text. in l. properandum. 11. §. sin autem reus, vbi adnotauit Accurs. verbo, *ad maiorem*, C. de iudiciis, cap. postolasti. 14. de foro comp. capit. 1. §. contrahentes, ad finem, eodem tit. lib. 6. quibus cautum est, vnius territorii iudicem, alterius exequi sententiam posse, vt scilicet id recipiendum sit, si magistratus literas scribat ad alterum magistratum, vulgo: *Rogatorias*, siue *Requisitorias*, appellamus, quod ex illa lege post Accurs. Bartol. & reliqui adnotarunt Suarez, & Couarru. vbi supra, Bostus, in praxi, titul. de

executione sententiæ, num. 13. Ergo si lata fuerit sententia
alibi, quam in domicilio condemnati, exequi ea sententia
per domicilij iudicem, nisi ad alterius requisitionem, non
poterit, Bart. in d. §. sententiam Romæ, numer. 1. receptus
communiter ex Alexand. num. 6. Felino, in d. cap. postulasti,
num. 11. Ex quibus descendit, regulam. l. 1. §. initio, D. de
officio Præf. verbis. l. fin. D. de iurisdiction. omnium iudi-
cum, cap. ex parte, el 1. de verbor. signification, non pro-
cedere, vbi qui ius extra territorium dicit, ad alterius iudi-
cis requisitionem id facit, quia alias illusoria redderetur
sententia, cum ab eo, qui eam protulit non posset exequi,
argum. l. si Prætor. 75. D. de iudic. vti Gouæanus notauit, in
l. 2. D. de iurisd. omn. iudic.
33 Sed superiorem sententiam, & doctrinam difficilem, se-
quentia argumenta reddunt. Primum, quoniam cum con-
stet, in Prouincijs Præsides maius imperium omnibus post
Principem habere, l. & ideo 8. D. de officio Proconsulis, l.
Præses. 4. D. de officio Præsidis, æqualemque potestatem
omnibus magistratibus Romanis simul, l. l. ex omnibus, 10.
illo eodem titulo, cautum que sit, non solum inferiorem in
superiorem, verum neque parem in parem imperium non
habere, l. nam magistratus. 4. D. de arbitriis, non posse ma-
gistratus Romanos Prouinciarum Præsidibus præcipere,
vt eorum sententias exequantur videtur.
34 Deinde, quemadmodum extra territorium ius dicenti
impunè non paretur, l. fin. D. de iurisdict. omnium iudic. c.
fin. de constitutionibus, quia extra prouinciam suam magi-
stratus priuatus est, l. 3. D. de offic. Præsidis. Sic & extra eam
iubenti; paria enim sunt, vti nominatim docet Iulius Pau-
lus, in l. cum vnus. 12. § is qui possidere. D. de bonis aut. iud.
possid. vbi decretum magistratus vltra fines Prouinciæ, quā
35 regit, non porrigitur. Præterea † cum executio sententiæ
ad terminationem litis pertineat, quæ donec executioni
mandatur durare censetur, cap. in literis, 9. de officio dele-
gati, & litem coram vno iudice cæptam coram alio prose-
qui non posse, doceat l. vbi cæptum, 30. D. de iudicijs, exe-
cutionem coram alio, quam eo, qui ius dixit, vel iudicauit
fieri non posse videtur.
36 Denique (versa vice, impunè posse iudicem alterius ter-
ritorij sententiam, ab alio contra suum subditum latam,
etiam sine ijs literis rogatoriis exequi probare videtur,
text. in l. Argentarium. 45 §. fin. D. de iudicis, vbi cum pu-
pillæ nomine in prouincia tutores condemnarentur, eius
curatores Romæ, vbi mutuam pecuniam mater acceperat,
cui filia hæres extitit, iudicatum facere coguntur.
Hic tamen argumentis non obstantibus, quam supra
proposuimus doctrinam verissimam contendimus, nec ad-
ducta obstant. Non primum, quoniam etsi eo moti, puta-
uerint nonnulli vulgarem lectionem Florentinam verio-
rem esse, quia iuxta eam necessitas imponitur Præsidibus
Prouinciarum Romanorum magistratuum sententias exe-
quendi, quam tamen excludit potestatis æqualitas, ex d. l. ex
omnibus, & d. l. nam magistratus, & verbi posse significa-
tio, quod liberam voluntatem, & arbitrium, non necessita-
tem inducit, l. sæpe. 8. l. generaliter. 9.) vbi Bart. & Albericus
plura, eorumque additionatores de verbis imponentibus
37 necessitatem.) D. de officio præsidis, dicendum est. † Ma-
gistratibus Romanis præfectis prætorio, præfectis vrbi,
consulibus, prætoribus, reliquisque qui Romæ cognoscunt
multa concessa fuisse, quæ præsidibus legimus interdicta.
Quale est illud, quod nobis exempli loco esse poterit, quod
Vlpianus, in l. 1. §. deportatos, D. de leg. 3. adducit, præfectis
prætorio, eis qui vere præfecti ex mandatis Principis co-
gnoscunt, idemque præfectis vrbi Epistola, D. Seueri, ius
deportandi datum esse, præsidem autem deportare non pos-
se, l. 2. §. constat, D. de pœnis, l. inter pœnas, 6. D. de inter-
dictis, & relegatis (cuius rei differentiam post Dynum, in
cap. cui licet, de reg. iuris. lib. 6. disputant Accurs. Bart. &
reliqui in l. illicitas, 6. §. qui vniuersas, D. de officio præsi-
dis, veram tamen tradit Alciat. lib. 1. parergon. c. 15. quem
Petr. Velkius sequitur, & exornat in d. §. qui vniuersas, num.
3.) Quamuis ergo (vt adductam primam difficultatem dis-
soluamus) omnia, de quibus, vel præfectus vrbi, vel præfe-
ctus prætorio cognoscunt, per præsidem expediantur, (his
exceptis, quæ nominatim aliquibus concessa erant) id est,
omnia, quæ Romæ varios iudices habent, in prouincia so-
lus Præses explicet, non tamen intelligendum, ob id ei om-
nium magistratuum priuilegia, & honores esse concessos,
quando id ad Prouinciæ gubernationem scimus non esse
necessarium, longeque minorem præsidum potestatem es-
se constat & ex eo, quoniam cum quæsitum ante fuisset, an
liceret à præfectis prætorio appellare, & iure liceret, & ex-
tarent exempla eorum, qui prouocauerunt, postea publicè
sententia lecta principali appellandi facultas interdicta est,
l. vn. D. de off. præfecti præto. quod priuilegium ad præsi-
des non esse translatum, vel ex sacrarum literarum testi-
moniis, & actis Apostolorum, cap. 25. & 26. constat, illud,
que ex superioribus iuxta Pandectarum Florentinorum
lectionem posse Romanos magistratus Prouinciarum Præ-
sidibus sententiarum executionem præcipere.
Quod si vulgarem retinere malis, & iuxta eum sensum,
d. § sententiam Romæ accipere, sententiam Romæ dictam
etiam in prouinciis posse præsides ad finem persequi, reie-
cta opinione Cumani, qui illa verba ad partem exequen-
tem refert, quasi in eius sit potestate, dum actione iudicati
experitur, cui voluerit iudici iurisdictionem præstare, quem
intellectum suum esse contendit Vincentius ibi, numer. 2.
quæ tamen expresse conuincitur, ex reg. l. priuatorum 3.
C. de iurisd. omn. iudic. omissaque alia, quam adduximus
sup & latum, num. 1. ibi probatur, ad eum iudicem, cuius
iussu executio fit ea referenti, vtiliter illa requisitū iudicem
38 referre poteris, qui etsi † causæ cognitionem nullam ha-
beat, regulariter tamen cognoscit de rogatoriarum litera-
rum iustificatione, cum in eis literis inseri necessario de-
beat, exemplum videlicet contractus celebrati in prouincia
requirentis, sententiæ ibidem prolatæ, actorumve summa-
rium delicti ibidem commissi, l. non est dubium. 11. ibi, *cum
elogio*, D. de custodia reorum, l. fin. D. de offic. præf. vigilum
quam sic intelliges, item & text. in d. cap. 1. §. contrahentes,
de foro compet. lib. 6. notat Bald. in l. 1. C. vbi de crim. agi
oport. Bart. & reliqui, in l. magistratibus, D. de iurisd. omn.
iud. Casaneus, in consuetudinibus Burgund. rub. 12. num. 6.
Couarr. in practicis, cap. 11. nu. 8. Pitladorius, lib. 2. rerum
quotid. cap. fin. 2. part. §. 1. num. 7. & §. 2. num. 4.
39 Qui cum verissimum illud sit, iuxta hanc doctrinam,
harumque rogatoriarum literarum vsum, non solum ad-
mittendum inter eiusdem fori iudices, sed etiam inter di-
uersi, veluti si Ecclesiasticus postquam censuris vsus fuerit
contra laicos, aduersus quos sententiam exequi non potest,
brachii secularis auxilium inuocauerit, vt capus bonis, &
persona condemnati (iusta infra dicenda) sententiam exe-
quatur, Bart. in d. §. sententiam Romæ, num. 4 glos. verbo,
publicum, vbi Abbas, Felinus, Alciatus, & alii in cap. 1. de
officio ordin. idem in cap. 2. de maledicis, cap. dilecto, de
sent. excomm. lib 6. Rebuf 2. tom. ad leg. Gall. tit. de literis
requisitoriis, in princ. num. 2. & 3. Palacios Rubios, in re-
petitione capituli per vestras, 2. notabili. §. sed est pulchra
dubitatio, nu. 17. Couarr. in pract. cap. 10. ex num. 1. no-
uissime cum aliis Michael à Guia, tract de exhibendis au-
xiliis vtriusque brachii, quæst. 1. cum sequentibus.
40 Addit hoc quoque casu actorum exemplum saltim sum-
matim seculari iudici edendum, vt intelligere possit, iuste
ne Ecclesiasticus iudex dixerit, quod & alii quoque ab eo
adducti probauerant. Sed obstat text. in cap. vt inquisitionis,
18. §. prohibemus, & text. in cap. Præsidentes. 6. de hæreti-
cis, lib. 6. ex quibus contrarium probatur, quippe iudicem
sæcularem à magistratu Ecclesiastico requisitum, vt suam
exequatur sententiam, parere teneri, suumque auxilium
impartiri absque eo quod de processu, seu de iustitia, & vi-
ribus sententiæ fiat, sibi fides.
41 Facilis tamen est explicatio, ex dict. §. prohibemus, ibi,
cum mere sit Ecclesiasticum, ex quibus constat verbis in
detestationem hæreticus criminis, & quia mere Ecclesia-
sticum illud est, singulari iure statutum, vt non editis acti-
bus secularis iudex parere teneatur. Quam conclusionem,
vt verissimam scripsit D. Thom. 1. p. q. 95. art. 2. Dominicus
Soto,

Soto, lib. 1. de iustitia & iure, in principio, Simancas de Catholicis, inst. tit. 9. numer. 19. Bernardus Diaz, in praxi, cap. 114. Nauarr. Couarr. & alij, quos refert Michael à Guia, vbi sup. concl. 3. quam & in quocumque alio mere Ecclesiastico crimine, quia in eodem militat ratio, admittere debes ex vulgatis, vt nominatim docuerunt Abbas, & Butrius in d. cap. 1. de officio ord. Decius, in d. l. magistratibus, nu. 13. & in cap. etsi clerici, col. 7. in pr. de iudicijs.

42 Si igitur ex actis saeculari iudici constiterit Ecclesiasticum iudicem, iniustè executionem decernere, subsistere; ad malum enim auxilium praestare non debet, vt in d. cap. 1. de officio ord. resoluunt omnes, Cardinalis, in Clem. Pastoralis de re iudicata, Iulius Clarus, in practica. §. fin. quaest. 36. Auiles, in cap. praetorum, cap. 20. nu. 19. sed repugnat tex. in cap. pastoralis. 28. §. quia vero. de officio deleg. qui expressim cautum est delegati sententiam, etiam iniustam ordinarium iudicem necessario exequi debere. Cui difficultati varijs modis satisfacere conantur interpretes, vt constat ex multis, quae iuxta eam adducit Michael à Guia iam relatus, concl. 8 casu, & seqq. Placet tamen interpretatio glossae ibidem, vt siquidem sententia sit nulla, iudex requisitus exequi non debeat: quia nullitatis exceptio executionem sententiae impedit, vt in l. 4. § condemnatum, D. de re iudicata, & in d. l. à Diuo Pio 15 § si super rebus, illo tit. Sin vero sit contra ius litigatoris exequi teneatur, si in rem transierit iudicatam, quia de eius iniustitia cognoscere non potest, ex d. §. quia vero, cap. 2. de exceptionibus, lib 6. Innocentius, in d. cap. 1. de officio iud. ordin. Guido Papae, decisione 574. Nauarrus, in cap. cum contingat, de rescriptis, Maranta disputatione 1.

Non obstat sequens, quod sup. adduximus argumentum quod sane procederet, cum iussu iudicis, qui iudicauit non interuenit, nã eo interueniente nihil impedit iudicem alterius territorij in quo reus, vel res, super qua lis agitata est, inuenitur sententiam exequi, quia cum executio ad iudicãtis preces fiat, per ipsum fieri videtur, arg. l. 1. §. qui mandatam. D. de iurisd. omnium iudicum, & l. cum essent. 33. §. fin. verbo, *solet*, ad medium, D. de seruitut. rust. l. vnum ex familia, 69. §. si de Falcidia, D. de legat. 2. atque ita per eundem dicitur lis finita à quo capta est. Nec hoc casu dicere poteris requirentem iudicem extra territorium suum ius dicere, dixit enim in suo, in alieno à proprio iudice exequi-

43 tur. Ex quibus † descendit interpretatio text. in dict. l. cum vnus. 12 §. is qui, D. de bon auth. iud. possid. procedit enim, vbi quis per se, vel per suos executores, seu appatitores vellet executionem facere in alieno territorio, quod ipsi non licet, rectè tamen per eiusdem territorij iudicem per literas requisitorias, iuxtam veram interpretationem, d. §. sententiam Romae, & late sup. adducta.

44 Denique non obstat tex. in d. l. argentarium. 45. §. fin. D. de iudicijs, quoniam omissis varijs interpretationibus, quas ad eum textum nostri comminiscuntur, quarum pleraque refert, & improbat egregius Gabriel Henriquez, in d. §. sententiam Romae, ex numer. 5. ad 12. dicendum est, (quod & Accurs. verbo, *in prouincys*, insinuat, sequiturque Rodericus Suarez, d. quaest. 5. num. 8. sententiam Romae exequi, lata cum fuisset in Prouincia, quia proferentis iudicis requisitionem interuenisse praesupponit. I. C. ex reg. l. qui testamento, 20. D. de testam. potuitque rectè exequi contra curatores, quae aduersus puellae tutores dicta fuerat, quia cum puellae mater mutuum Romae accepisset, ibique contraxisset, & contractus ratione forum esset sortita, ex reg. l. haeres absens, 19. §. 1. D. de iudicijs, cap. Romana. §. contrahentes, de foro compet. lib. 6. eodemque in loco sit conueniendus haeres, quo defunctus poterat, d. lege haeres absens, quamuis Romae puella domicilium non haberet potuit ibi, eiusque curatores eius nomine conueniri; quia eiusdem iuris cuius fuit defunctus non potentioris esse cõstat, ex vulgatis.

45 Verum sententiam hanc, superioremque resolutionem euertere omnium videtur: l. 2. tit. 21. lib. 4. nouae Recopilation. versic. *Y esto mismo mandamos que se guarde, pidiendo se execucion de sentencia passada en cosa juzgada*, ex quibus verbis coniunctis prioribus, ibi; *Quando los mercaderes, ò otra qualquiere persona, o personas, mostraren ante los Alcaldes, &c. cartas, o contratos publicos, y recaudos ciertos de obligaciones, mandamos, que las justicias las cumplan, y lleuen à deuida execucion*, cum aequiparetur executio sententiae, & publicorum instrumentorum, constetque publica instrumenta per quemcumque iudicem, qui ratione rei, vel contractus competens sit, sine literis requisitorijs executioni mandati, ex Bart. doctrina, in d. §. sententiam Romae, num. vlt. (quam hodie ampliabis, ex traditis à nobis supr. num. 3. & num. 4.) consequens est, sententiam quoque, sine literis requisitorijs, hodie apud quemcumque iudicem exequi posse, quod nominatim docuit Ioannes Otanus, in concordia iuris litera S, num. 11. motus etiam, l. 5. tit. 8. lib. 3. ordinam. l. 3. tit. 21. lib. 4. nouae Recopilat. ibi: *Si los deudores en quien son hechas executiones por contratos, ò obligaciones, o por sentencias*, vbi eadem extat aequiparatio. Quinimo, & iure etiam Ciuili Romanorum, idem admittendum, quando executio non petitur iudicis officio, sed actione iudicati, seu in factum, docuit in d. §. sententiam Romae Bartol. num. 1. ad fin. quomodo intelligendum esse tex. in d. l. Argentarium. 45. § fin. D. de iudicijs putauit Paulus ibidem, num. 2.

46 Verum his non obstantibus defendes superiorem doctrinam, & iure Ciuili Romanorum, & Hispanorum, ex supra traditis requisitorias literas iudicis, qui sententiam promulsit necessarias esse. Nec contrarium probant verba, d. leg. 2. & d. l. 3. tit. 21. lib. 4. nouae Recopil. quoniam cum expresse, & antiquo iure, & nouo etiam Castellae à iudicibus proferentibus, ab alijsve, illorum tamen iussu exequendam esse, dispositum sit, ex d. l. 1. tit. 27. par. 3. & l. 6. titul. 17. lib. 4. nouae Recop. vbi copiose Alphonsus de Azeuedo, ex numer. 7. & legum correctio semper sit vitanda, ex vulgatis ex d. l. 2. & 3. in inducendam eam non esse contendo, quarum verba, quae sententiam contractui publico similant, ac aequiparant, procedunt quoad hoc, vt quemadmodum aduersus illum vltra decem dies exceptio nulla opponitur, itaque illos certis quibusdam tantum modis, sic &

47 in sententijs dicendum sit; Non † tamen quoad executionem faciendam, cum literis, aut sine literis, de quibus nihil in illa lege cautum est, quae quoad hoc iuxta d. l. 1. partitae intelligenda erit, vt cum iudicio aduersus Ioannem Otanum resoluit Parladorius, d. lib. 2. cap. fin. 1. par. §. 1. nu. 23. & nemine relato, rem tamen latius probans Praeceptor noster, nu. 12. in d. §. sententiam Romae.

48 Sed his pro coronide addendum est, superiorem doctrinam, qua probamus iudicis vnius sententiam ab alio, siue requisitorijs literis exequi non posse limitari, si iudicis arbitri sententia sit. Quam opinionem praeter Alex. Imol. Iason, & alios sequitur, & explicat Rodericus Suarez, vbi supr. quaest. 5. num. 10. cum sequentibus, Parlador. d. 1. par. §. 2. num. 26. habet tamen ea assertio non leuem difficultatem: quoniam cum arbitrorum sententias, neque actionem iudicati parere, neque executioni mandari posse certissimi iuris sit, eisque pareri metum tantum poenae, quo casu compromissu fuerat adiecta; quae si adiecta non fuisset, neque arbitri sententiae pareretur, ad id quod interest actio dabatur, quia priuatorum consensus iurisdictionem arbitris dare non poterat, regul. l. priuatorum. 3. C. de iurisdict. omn iudic. (quomodo intelliges, leg. 4. l. diem proferre, 27. §. stari, D. de receptis arbitr. l. 1. C. eodem tit. cap. per tuas 9. de arbitris, l. 23. tit. 4. part. 3. & quod ex eis deducitur, arbitri sententiae omnimodo standum esse, scilicet, vt necessitas parendi non sit praecisa, sed causatiua, vt nostri loquuntur, nisi velit condemnatus poenam soluere, ea enim soluta, non cogitur stare arbitrio) arbitrorum sententias exequi non posse videtur. Facillime tamen hunc remouebis scrupulum, si memineris, d. lege 2. & similes limitari, quo casu eae sententiae à partibus essent omologatae, idest approbatae, vel expressim, vel tacitè, tunc enim veteri, etiam iure executioni dabantur, l. cum antea, 5. C. de arbitris, lege 23. leg. fin. titul. 4. parte 3. eaque Bartol. doctrinam admittes, & sanè rectè, quoniam cum iurisdictionem arbiter non habeat,

vt

vt ab alio eius sententia exequatur, necessarium est, ab eo ergo iudice fieri executio, cuius forum pars persequitur, iuxta d.l.cum antea, vers. *in hac quidem*, coniunctis obseruatis, sup.§ 4. quomodo intelliges text. in l.4. vers. *Ante el juez, o juezes ante quien se pidiere, o ouiere de executar la sentencia*, tit.21. lib.4. nouæ Recopil. ex qua cum noue generaliter dispositum sit arbitrorum sententias exequendas esse, quemadmodum si ab ordinarijs iudicibus proferrentur, dicendũ est exequi quidem etiam, sine literis requisitoris posse, vt præter iam relatos adnotarunt Alphonsus de Azeuedo, in d.l.4. num.175. Ioannes Gutierrez, in l.nemo potest, numer. 441. D. de leg. 1.

Quintum Præceptum.

Vease si la sentencia en virtud de que se pide execucion, passò en cosa iuzgada, y està executoriada: y si se pidiere en virtud de otros instrumentos, vea se si son tales, que conforme à derecho, traygan aparejada execucion.

De sententijs, & instrumentis, quæ paratam habent executionem. §. 5.

SVMMARIA.

1. *Sententia quæ in rem transiuit iudicatam, cur extraordinario iudicio executioni mandatur?*
2. *Sententiam hanc executioni mandari iure ciuili, & Regio Hispano.*
3. *Arbitrorum iuditum sententiæ executionem, quæ merentur.*
4. *Iuramentum quod, & quando paratam executionem habet?*
5. *Confessio in iure facta, quæ & quando exequi possit.*
6. *Confessio indiuidua, quæ diuersas continet partes, an exequi pro parte possit.*
7. *Chirographum in iure recognitum executionem meretur.*
8. *Chirographum defuncti ab hærede recognitum, an exequi possit?*
9. *Chirographum à minore recognosci, an possit, vt executioni mandetur.*
10. *Instrumentum publicum, quod executionem mereatur nostro iure Hispano?*
11. *Guarentigia clausula quæ?*
12. *Testamentum, an, & quando habeat paratam executionem?*
13. *Hæres ex asse, & ex parte in possessionem bonorum iudicio extraordinario executiuo recte mitti expostulat.*
14. *Legatarius, an virtute testamenti executionem pro legato habeat? & quid in eo cui prælegatum relictum est, numero 15.*
16. *Rationes, vulgo, cuentas, quando paratam habeant executionem.*
17. *Regia præcepta, vulgo, prouisiones, y cedulas Reales, exequi quando debent?*

1 QVia post absolutum dimissumque iam negotium nefas est litem alteram consurgere ex litis primæ materia, l.3. C. de fruct. & lit. expens. recte, & ciuili Romanorum, & nostrati Hispano iure cautum est, ex sententijs actionem iudicati oriri, quæ non iure ordinario in iudicio proponatur, sed extra ordinem exequatur, cum tamen prima via ordinaria fuerit agitata, id præterquam concors omnium probauerit opinio, in l. à Diuo Pio, 15 in principio, D. de re iudicata, probata auctoritate illius tex. ibi: *Sententiam exequantur*, l.4. §. ex conuentione, illo titulo, ibi, *manebit ordo executionis*, suadet viua, & spirans ratio: nam si post decisam litem per sententiam, à qua appellari non licet iudicati actio esset denuò via ordinaria instituenda, necessaria esset alia sententia, quæ pareret actionem iudicati, sicque in infinitũ lites protraherentur, contra expressas iuris decisiones, quæ litium finem in sententia positum esse voluerunt, ergo sententia, quæ per appellationem non est suspensa, neque potest suspendi, sed quæ in rem transiuit iudicatam (vt Pontifices loquuntur, c. cum inter. 13. ibi: *Cuius sententia, cum nulla fuerit appellatione suspensa in rem transiuit iudicatam*, cap. quoad consultationem, 15. ibi: *Quia cum sententia post decem dierum spatium in auctoritatem rei transeat iudicatæ*, de re iudicata, quam dicendi rationem praxis, & stylus loquendi vbique admisit Rebuff. 1. tom. ad Regias Constit. tit. de sentent. executione, in præfat. num. 9. Sarmientus, lib. 5. select. c. 13. in principio. Præceptor noster in principio, d.l. à Diuo Pio, num. 1.) executionem meretur, vt quintum hoc monet præceptum. Cuius argumentum (quo insinuatur nõ solum sententias, quæ in rem transierunt iudicatam, sed & alia quoque instrumenta, paratam executionem habere) cũ latissimum sit ab alijsque multis accuratissime, & fusissime quoque enarratum, ne rem actam agamus, nostrique instituti cancellos egrediamur, quæ paratam executionem habeant numerabimus numerantes quoque, qui de eorum executione, alijsque, quę occurrere possunt copiose disserunt, quos cum res inciderit consulere poteritis.

2 Propositam igitur conclusionem, sententiam quippè quę in rem transiuit iudicatam, executioni mandandam, probant, d.l.4. §. ex conuentione, d.l. à Diuo Pio. 15. in principio, l. post rem iudicatam, 56. cum multis alijs, eiusdem titul. D. de re iudicata, l. minor, 41. D. de minoribus (coniuncta vera interpretatione, quam ad eam scripsit Præceptor noster Gabriel Henriquez, vbi sup. nu. 7.) l. si pignora, 50. D. de euictionibus, l.4. & 5. vbi Gregor. tit. 23. & in l.1. glossa 3. tit. 27. par. 3. l.1. tit. 21. lib. 4. nouę Recopilat. Bar. & cæteri in præcitatis locis, Bald. in l.2. col.1. C. de execut. rei iudic. Brison. lib. 4 select. c. 2. vbi eleganter explicat quid esset extra ordinem sententiam exequi, & quibus modis ea fieret executio, plura Maranta, de ordine iudiciorum, vltima parte, tit. de executione sententię. Afinius, in praxi, §. 31. Rebuf. iam citatus, Ant. Gab. lib. 2. tit. de executione rei iudicatæ, Lancellotus de attentatis, 2. par. c. 12. ampl. 1. num. 8. Octauianus Vestrius, in praxi Curiæ Romanæ, lib. 8. c. vlt. Ant. Sola ad constitutiones Sabaudię, tit. de sententiarum executione, Menoch. de arbitr. q. 84. Couarr. in pract. c. 19. & 25. Roder. Suarez, in d.l. post rem iudicatam, notab. 1. Anton. Gomez, & alij, in l.64. Tauri Gundisaluus de Paz, in praxi, 1. tomo, 4. par. c. 1. num. 1. Parlad. lib. 2. c. fin. 1. par. §. 1. ex nu. 1. * Obiter tamen animaduertes magna contentione inter nostros quæri. An se nomine, quæ in rem transiuit iudicatã executio, siue etiam eius à qua prouocatur impediri prætextu citationis possit, præcipuè in nobilitatis causis, iuxta quam, quia quotidiana res est, vide omnino Otaloram de nobilitate, 3. partis, 3. par. c. 6. Ioannem Garc eodem tract. gl. 6. §. 2. nu. 17. cum seq. Zeuallos q. commun. c. 830. Flores de Mena, lib. 1. c. 5. ex nu. 49.

3 Quam & in arbitrorum sententijs admittes, licet enim olim iure ciuili Romanorum executioni non mandari, l.1. l. cum antea, 5. C. de arbitris, ex communi opinione resoluit Rodericus, in d.l. post rem iudicatam, notab. 8. num. 1. quem secure sequitur eius additionator Iacobus Valdes, quod & Bar. docuit, in l. si intra, D. de re iudicata, verius tamen est, si à partibus essent omologatę, idest, approbatę, vel expressim, vel tacite, vereri etiam iure executioni dari: vt cum Cumano contra Bar. animaduertit noster Gabriel Henriquez, vbi sup. nu. 5. post eum Ioann. Parlador. d. 1. par. §. 2. nu. 1. quibus d.l. cum antea fauent expressa verba, ibi: *Non solum reo exceptionem veluti pacti generari, sed etiam actori ex nostro numine in factum actionem, quatenus possit sententia eius executioni mandari*. Quod cum Partitarum iure fuerit admissum, ex l.23. vbi Gregor. adnotat, & ex l. fin. tit. 4. par. 3. est nouiori nostrati iure indubitatum, ex l.4. tit. 21. lib. 4. Recop. ex qua sic docent Rodericus, vbi sup. Auiles. in c. prętor. c. 10. nu. 9. & 26. Auend. c. 1. nu. 29. & in l.4. & 5. tit. *de las excepciones*, nu. 35. lib. 4. ordinam. Orosciu, in l. de quibus, num. 87. D. de legibus, Ioann. Gutierrez, in l. nemo potest,

nu. 417.

num 417. D. de leg. 1. & de iuram. confirmat. 3. par. cap. 14. Castillo, in l. 64. Tauri, nu. 75. Paz, & Parladorius, vbi supra.

4 Iuramentum quoque paratam executionem habet, siue decisorium sit à parte parti delatum, vt si quis illud deferat parti, velitque parere, & stare eius declarationi iureiurando firmatæ, est enim solutionis loco, & paratam executionem habet, vt in l. manifesti, notant Cuman. Fulgos. & Socin. D. de iure iur. Abb. in c. fin. de iure iur. Campecios, de dote, 5. par. quæst. 111 num 7 Menoch. de arbitr. quæst. 50. & casu 189 l. 4. vbi Greg. gl. 1. l. 12. vbi Greg. gl. 4. tit. 11. par. 3. siue decisorium a iudice delatum, Paul. Alex. & Iaso, in d. l. manifesti, & in l. 2. num. 20. in l. admonendi, nu. 73. D. de iur. iur. Rod. Suarez in d. l. post rem iudicatam, notab. 2. §. considerandum vltimo, num. 8. Auiles, in cap. prætorum, verbo, *execution*, num. 36. cap. 10. Anton. Gomez, l. 64. Tauri, num. 3. Paz, l. c. 1. num. 52. Parlador. d. c. fin. 1. par. §. 3. num. 1. siue confirmatorium, quod in contractibus, qui rescindi possunt ad eos confirmandos ponitur, & adijcitur, vt in vulgatis exemplis auth. sacramenta puberum, C. si aduersus vend. & similium notant Felin. in c. si cautio, num. 47. de fide instrumentorum, Matth. de Afflictis, in constitutionibus Neapolitanis, rub. 40. num. 10. & 14. Rebuff. 1. tomo, tit. de liter. obligat. art. 6 gl. 3 num. 8. Padilla, in l. si quis maior, nom. 6. C. de transactionibus, Ioann. Gutierrez. de iuramento confirmatorio, 1. par. c. 62. num. 3. Probantque vulgaria iura, in l. 2. D. de iure iur. & in l. actori, 8. C. eodem, quod admittes, siue ante, siue post litem contestatam iuramentum interpositum sit, vt contra alios bene docet Parlador. d. §. 3. siue quando nihil, siue quando semiplene, qui illud detulit probauerit, quamuis id non fuerit, sine controuersia, vt constat ex Abbate, in cap. fin. de iur. iur. Socino, reg. 205. Hippolyt. sing. 83.

5 Confessionem in iure factam executionem quoque paratam habere docet, idem Vlpianus, in d. l. post rem iudicatam, & l. 1. D. & C. de confessis, l. 7. tit. 3. par. 3. l. 5. tit. 21. lib. 4. Recopilat. dum tamen memineris plures in ea qualitates concurrere oportere; quæ cum ex dictis legibus deducantur, & ex ijs, quæ in eorum commentarijs auctores scripserunt, & mox referendi adducunt transcribere esset otiosum. Videbis ergo præter ordinarios in præcitatis locis Rodericum Suarez, in d. l. post rem iudicatam, notabili. 3. ex num. 1. vbi Iacob. Valdes eius additionator plus ex nostris & cæteris rem late prosecutus refert Ioan. Parlador. dict. cap. fin. 1. part. §. 4 ex num. 1. illud tamen non prætermittes in criminalibus confessionem, nisi sententia sequatur exequi non posse, vt resoluunt Simancas, de Catholicis institutionibus, tit. 13. Iulius Clarus, in practic. lib. 5 §. final. q. 21. 55. & 65. Ant. Gomez, 3. tom. cap. 12. nu. 3. & alij relati a Iacobo Valdes, in d. loco, col. 5.

6 Illud in difficili est, an confessio limitata propter exceptionem, vel qualitatem ei adiectam à confitente, paratam executionem habeat pro ea parte, quæ vtilitatem actoris concernit, in quo breuiter dicendum est, quod si confessio indiuidua sit vel capitula connexa habeat in totum, sit approbanda, vel reiicienda, arg. l. si & ai de adquir. hæredit. l. vnica. §. in his, C. de cad. tollend. vt si quis fateatur se obligatum fuisse, in diem tamen, vel sub conditione, quo casu qualitatis euentus expectari debet, & si hac confessione actor acceptauerit, cum sua qualitate exequenda est, quod si ex interuallo aliquod adiectum dicat, quo extincta obligatio sit per solutionem, videlicet, vel acceptilationem acceptare propter confessio potest, cum separata contineat, arg. l. grege. 6. ad leg. 2. eius tamen executio pendebit, quo ad reos intra dilationem à iudice concessam probans condemnatus fuerit.

7 Chirographum in iure recognitum, an paratam executionem habeat, quod attinet ad antiquum ius, controuersũ fuit inter Lopetium, in l. 119. verbo, *fuesse*, tit. 18. par. 3. & Couarr. 2. variat. c. 11. nu. 4. vbi existimauit, quod licet his priuatæ scripturæ recognitæ, publico instrumento adæquata sit, ex l. partitæ, l. cum de indebito, de probationibus, lege scripturas, C. qui potiores, tamen cum non omne instrumentum publicum executionem habeat, nisi cui clausula adijcitur guarentigia, vt latius sta, & in priuata scriptura recipiendum sit, vtcumque tamen sit, iure nostro executio peti potest ex tali Chirographo, l. 5. tit. 21. lib. 4. Recop. quamuis nec diem habeat, neque annum: ea enim solemnitas in publicis instrumentis desideratur non in priuatis, l. penul. §. idem quæ sit, de pignoribus, qui autem recognoscere compellantur, & an quoduis Chirographum recognitum paratam habeat executionem, prosequuntur Rebuff. de Chirographo, art. 1. Auendaño, in c. correctorum, 2. par. c. 30. ver.
8 7. Suarez, sup. notab. 7. Parlad. d. c. fin. 1. part. §. 5. † Illud o mittendum non est, quod licet hæres compelli non possit, vt Chirographum defuncti agnoscat præstito iuramento, lege Marcellus, § 1. rerum amotarum recognitum tamen exe-
9 cutionem habebit. † Idemque dicendum puto contra Parlador. sup. num. 10. in minore curatorem habente, cuius recognitio, etiam sine curatore facta effectum executionis habebit, licet aduersus recognitionem suam inconsultè factam restitui possit, in quo minorem à pupillo separasse mihi videtur Vlpianus, in l. certum, versic. in pupillo de confessis, expendoque in eam rem non in subtilem rationem, nam minor, sine curatore saltem mero iure ex contractibus obligatur, l. puberes, 101. de verborum, leg. more argum. ab speciali deducto, de acquirenda heredit. & quidem cum ratione, quia curator non personæ, sed bonis datur, l. sciendum si 10. de ritu nuptiarum, l. in copulandis, C. de nuptijs, ergo similiter actum à se gestum agnoscere, & comprobare poterit, nam huiusmodi recognitio nihil noui affert contractui, cui adijcitur, sed illi dumtaxat intra limites suos existenti extrinsecam qualitatem executionis superaddit, neque cui se obligare permittitur denegandum, id est, vt citius, tardiusve obligationem perducat ad exitum. Vnde cum hodie, ex l. 21. tit. 11. lib. 5 Recop. omnis actus a solo minore gestus, cum curatorem habeat, ipso iure infirmetur, recognitio secuta non subsistet, id enim, quod nullum est confirmari non potest, arg. l. astu tum, D. de hær. inst.

10 Instrumentum publicum, quod scilicet notarij publici auctoritate conficitur iure ciuili paratam executionem nõ habebat, l. minor. 4. vbi communiter interpretes de minoribus, hodie, ex l. 2. tit. 21. lib. 4. Recop. omne instrumentum publicum contractum obligationum executioni mandatur, quantumuis clausulam guarentigiam non habeat, vt resoluunt Olanus, in concordia iuris, num. 40. Gomezius, in lege 64. Taur. num. 4. Pereeins, in l. 4. tit. 8 lib. 3. ord. glos. 1. col. 5. in princ. Cou. 3 var. c. 11. num. 3. Menchius, in l. 1. num. 21. C. de iuris & facti. Parlad. d. lib. 2. c. fin. 1. par. §. 11. ampliat. 1. num. 5 cum multis seq. vbi d. l. recup lationis multipliciter ampliat, & limitat. Olanus in sua concordia, lit. L, num. 33. vbi dicit hanc opinionem practicari, sed contraria magis conformis legibus Regijs. tenet Gutierr. cum alijs quos refert de iuramento confirm. 1. par. cap. 2. num. 6. nam ex l. 5. tit. 21. lib. 4 Recop. declaratur, & intelligitur, d. l. 2. in con-
11 tractibus guarentigijs † Est autem apud nos clausula guarentigia per quam contrahentes concedunt potestatem omnibus judicibus, vt aduersus se faciant executionem, quemadmodum si id, quod inter ipsos conuenit in auctoritatem rei judicatæ transijsset.

12 Testamentum etiam paratam executionem habet, quoad effectum, vt hæres mittatur in possessionem bonorum, quæ defunctus habuit tempore mortis, l. fin. C. de edicto Diui Adriani, l. 2. & 3. tit. 4. par. 6. l. 3. tit. 13. lib. 4. recop. dum tamen iudici testamentum exhibeatur non ruptum, nec cancelatum, sed extrinseca forma solemne, intrinseca autem vitia huiusmodi missionem non remorantur, si legitimus contradictor non sit: quod & obseruauit Prætor in concedendis suis bonorum possessionibus quippe exteriorem tantum solemnitatem inspiciebat Vlpian. in fragm. tit. 23. vers. *si septem*. Competit autem hoc beneficium non solum hæredi instituto in vniuersa hæreditate, sed etiam in certa, d. l. fin. ibi: Ex parte, vel ex asse, item & ei, qui in re certa instituitur nullo cohærede dato, nam, & hic iuris ministerio per omnia vicem hæredis gerit, l. 1. §. si ex fundo, de hær. inst. sicut, & fideicommissarius vniuersalis, aut substitutus, siue vulgaris sit, aut pupillaris, l. si filiusfam. 5. §. 1. ad Maced. l. cũ in testamento si tantum fideicommissario, verbo restitutio

facta

facta sit; nam, ante eam non transeunt in illum iura hæreditaria, l. restitutæ. l. facta 63. ad Trebell. plane ad omnia remedia adipiscendæ possessionis quæsitum esse oportet, licet sine possessione, l. 1. & 2. C. quorum bonorum, item, & substitutus ostenderit casum suæ vocationis euenisse, prosequuntur Gomecius, in l. 45. Tauri, a nu. 134. Suar. in d. l. post rem. § 6. Parlad. vbi sup. §. 9. & relati à Menoc. de adipiscenda rem 4. nu. 695.

14 Sed in legato maior est difficultas, an respectu legatari executionem habeat, & negatiuam partem defendit Alex in l. si cum dotem, §. eo tempore, soluto matr. Decius, in d. l fin. num. 16. & relati à Parladorio, sup. num. 2. pro quibus facit primo, quod beneficium, d. l. fin. non conuenit legatario, cum hæres non sit, l. in tempus 14. §. 1. de vsucapionibus §. legatarijs, de testamentis, sicut nec instituto in re certa alio coherede dato: nam & hic particularis successor reputatur, l. quoties, C. de hered. inst. Secundo, quia regulariter instrumenta executionem non habent, d. l. minor 41. à qua regula non est excepta causa testamenti in fauorem legatarij, quinimo cum semper contradictorem habeat hæredem, cessat ratio, quam sup. respectu testamenti considerauit. d. l. fin. quæ sententia licet in puncto iuris verior sit, contraria tamen obtinuit in praxi. vt aduertunt Perecius & alij relati à Parlad. vbi proxime cum eo tamen temperamento, vt legatarius petat à iudice, vt hæredi præcipiat intra certum diem soluere, quo elapso si iustam exceptionem proposuerit via ordinaria audietur, sin minus executiue re expedienda erit; tradunt Guillermus Benedictus, in cap. Raynutius, verbo, si absque liberis 2. num. 191. & plures quos congerit Valdes, in additio, ad Rodericum, in d. l. post rem §. septimus casus, notab. 6. in pr.

15 Ex quibus descendit, quid in prælegato dicendum sit, nam si in re certa consistat eodem iure censebitur, quo legatum idemque erit, si ad cotam bonorum referatur, legatarius enim cotæ bonorum particularis successor reputatur, cum tale relictum merum lucrum contineat totius oneris expers, ex reg. l. subsignatum, § bona, de verb. sign. ad differentiam legatarii cotæ hereditatis, vt probatur, in l. siquis seruum. 8. §. fin. cum l. sequenti, de legatis, 2. Proinde legatarius cotæ bonorum non gaudebit beneficio, d. l. fin. nec dicas cum Parlad. sup. §. 9. num. 8. quod cum ij legatarij nomine tantum differant, non re, differentia inter eos constitui non debet contra l. s. C communiũ de legatis, quia considero adhuc inter eos reale discrimen esse, cum enim legatarius cotæ bonorum eam partẽ iure proprio, & directo occupare non possit, sed ab herede accipere debeat deductis oneribus, idem ius in eo erit, quod in fideicommissario, quem diximus, d. l. fin. beneficio non frui, cum ante verbalem restitutionem ius quęsitum non habeat ad adipiscendam possessionem, prout testatur Gomecius, vbi sup. num. 236. neque hoc correctum est, ex l. 21. Tauri, vt defendunt Peralta, in l. 3. §. qui fideicommissariam, num. 142. de hæred. inst. Garcia de expensis, cap. 1 t. num. 63. Attendaño, in d. l. 21. gloss. 1. numer. 8. Molina, de Primogenijs, libr. 1. cap. 10. num. 14.

16 Circa rationes autem, an parata habeant executionem resoluendum est, quod si vel à partibus fiant, vel à calculatoribus de earum consensu, non habebunt executionem, si iudiciali auctoritate deficiantur leg. instar. C. de iure fisci, libr. 10 Cæterum si vel iudicis accesserit confirmatio, vel partium, rationesque recognouerint ad executionem perduci potuerunt, ad instar recogniti instrumenti, arg. l. 1. § pręterea. D. de contraria, & vtili actione tutelæ docent Castillo in l. 27. Tauri, num. 19. Dueñas regul. 42. limitat. 21. Parlador. vbi sup. §. 6. Gutierrez, lib. 1. practicarum ciuilium, q. 37. Escobar, de ratiociniis, cap. 31. illud nota, rationes factas ab arbitris, partibus consentientibus, posse mandari executioni si exhibita iudici calculatione ipse, præcedente arbitrorum iuramento eam confirmet, eiusque copiam partibus fieri pronunciet, vt intra terminum exceptiones opponat pars grauata contra rationes confectas, super quibus via ordinaria proceditur, & consequenter à sententia confirmatoria appellatio interponi potest, quod si nihil obiiciatur terminus ad solutionem præstituitur, quo elapso executioni locus est, hodie tamen ex cap. 49 in pragmaticis editis Matriti, anno 1563. simul atque calculario fuerit sententia iudicis comprobata, executioni mandatur, neque locus appellationi relinquitur, præstita tamen soluenti satisdatione de re; cum fructibus restituenda, pro qua parte fuerit in calculatione grauata, Gutierrez. vbi sup. num. 3. Escobar. numer. 9. est autem necessaria huiusmodi iudicis confirmatione rationes subiectæ maneant retractationi propter errorem, lege vnic. Cod. de errore calculi, l. 30. tit. 11. par. 5. & quidem vsque ad longum tempus, l. calculi, D. de adminis. rer.

17 Superest pro coronide, vt videmus, an regium præceptum, idest literæ à Principe emissæ paratam executionem habeant, & habere probat, l. 1. de constitutionibus Principum, l. 30. & 52. tit. 18 part. 3. Dum tamen, quid iniustum non contineant, aut cuius obseruatio vergat in dispendium publicæ vtilitatis, tunc enim secunda iussio expectanda erit, cum præsumptio sit, primam fuisse à Principe extortam per obreptionem, l. rescripta 6. de precibus Imperatori offerendis l. fin. C. si contra ius, vel vtilitatem publicam. Idemque erit si in tertii præiudicium, rescriptum emanauerit, neque enim obseruandum est, cum non sit verosimile Principem, cum alterius detrimento voluisse alicui indulgere, l. 2. §. siquis à Principe, & §. merito. D. ne quid in loco publico itinere, l. fin. C. de inoffic. testa. §. fin. inst. quib. mod. testamenta infirmentur. Quod procedit, etiam si sit adiecta clausula *de plenitudine potestatis*, tenet Innoc. in cap. bonæ, de electio, & facit doctrina, gl. verb. nascatur, in cap. 1. de constit. libr. 6. vbi ait, quod si Princeps, aliquid contra ius præcipiat, præsumitur circumuentus, & non debet rescriptum ad executionem produci, vt in cap. si quando, de rescriptis. Qua de re, cum apud nos extet, integer, tit. 14. *de las Prouisiones, y cedulas que se dan contra derecho, y en periuyzio de partes*, lib. 4. nouæ Recopil. vbi, quando & quibus casibus, Regiis pręceptis obtemperandum sit, & quando ab eis possit supplicari, luculenter disponitur, pluribus hic immorandum non est, videndus tamen omnino pręter Alp. de Azeuedo, in eiusd. tit. commentariis, qui rem serio tractat. Cast. Bouad. lib. 2. polit. cap. 10. ex nu. 59. & quę prosequitur late Parlad. cum numerosa Doctorum allegatione, in d. cap. fin. 1. part. §. 7. cum seq. vbi disputat, an tributorum exactiones paratam habeant executionem, quem vide, & hęc dixisse sufficiat de instrumentis, quę paratam habent executionem * Quibus adde, quę de executione mandatorum Appostolicorum, & quod similiter eam paratam habeant omnes probant, in cap. si quando per tex. ibi de rescriptis, & in l. 51. tit. 18. par. 3. Mocdanus, decis. 35. Marquesanus de commissionibus 2. par. cap. 39. Gigas de pensionibus q 85. num. 2. & plures alios nouissime refert Salgado, de Regia protectione, 3. parte, cap. 3. num 6. post Hieron. Gonzalez, in reg. 8. Chancell. gl. 9. in annotationibus, num. 220.

Sextum Pręceptum.

Veáse luego el pedimiento de la execucion: e mandamiento della, si se proueyò como conuino.

De petitione executionis, & executorio mandato. § 6.

SVMMARIA.

1 *Petitio executionis quibus verbis formanda sit, considerari oportet.*
2 *Petitio in iudicio ordinario quomodo formanda, vers. fine.*
3 *Petitio in iudicio executiuo, si à patrono inepte fiat, quomodo patri consulendum.*
4 *Executiua, & ordinaria via non contraria, sed diuersæ.*

5 *Exe-*

5 *Executio sententiæ, an per actionem, an per iudicis officium petendum? remissiue.*
6 *Executionem, qui aduersus plures petit, quid protestari debet, ne plus petentium pœna mulctetur, & numer. sequent.*
7 *Dies, quando solutioni non apponitur, quando executio peti possit?*
8 *Mandatum executorium quomodo concipiendum, & cui tradendum, & nu. seq.*
9 *Mandatum executorium pro quantitate siue genere alias, alias pro petita specie decernendum.*
10 *Mandatum executorium, vt decernatur, reus citari non debet: nisi vel dies instrumento non sit oppositus; vel hæres pro defuncti debito exequatur.*
11 *Appellari à mandato de exequendo non potest: à negatiuo de non exequendo potest, & quare?*

1 HIs igitur iam, iuxta formam, & stylum, qui in causis executiuis instituendis obseruatur, generaliter cognitis, & de personis, & instrumentis consideratis, processum ipsum iam auspicantes: nequi lites has aggrediuntur, errent, in primis meminisse iuuabit ne in executione petenda vtantur verbis ad ordinariam viam spectantibus quoniam cum ea libelli conclusione, an ordinariam, an vero executiuam ingrediantur facile constet ea, quam quis intendit, sibi patebit, argu. l. si mulier. 21. §. fin. in fin. D. de eo, quod met. caus. coniuncta Angeli doctrina, in §. omnium, num,
2 8 inst. de act. Decij consil. 493. num. 18. † Quæ autem viam ordinariam, quæ viam executiuam spectent, enarrant Bar. in l. 1. C. de execut. rei iud. Panorm. in cap. olim nu. 23. de litis contestatione. Inn. & Doct. in cap. super literis, de rescriptis, Iaso, in d. §. omnium, num. 128, Alex. consil. 121. Dec. cõs. 6a col. 2, erudite Rod. Suarez, in d. l. post rẽ iud ca-
3 tam. §. fin. Quod mendum † si forsan inciderit, animaduertat Patronus expensis parti aduersæ in via ordinaria factis refusis à via ordinaria resilire posse, & executiuam iterum intendere, vt ex alijs docuit Rebuff tract. de literis obliga-
4 torijs, art. 6. glos. 3 nu. 7. sunt enim † via ordinaria, executiua non contrariæ, sed diuersæ, ergo electione non tolluntur. l. quod in hærede. 9. §. eligere, D. de tribut. act. quod pra-
5 xis sæpius admisit. Quare etsi controuersum sit † pro executione sententiæ, quolibetque alio contractu, & instrumẽto, quod paratam executionem habeat, iuxta su. ta tradita, an actio, & quæ, an vero iudicis officium competat, quod nuper examinat Parlado. lib. 2. rer. quot. cap. fin. 5. par. ex §. 1. num. 1. Post interpretes alios, in d. l. à Diuo Pio. §. sententiam Romæ, cautius tamen faciet, qui per viam actus (vt nostri aiunt (quacumque executionem postulauerit, vt admonet Bar. in l. intra, infr. h tit. Alex. in l. si cum dotem. §. eo autem tempore, col. 2. D. sol. matr. Rebuff. vbi sup. num. 5. cuius praxis meminit Paz. in praxi 1 tom 4. par. cap. 2. nu. 1. & num. 18. & formam Hispano sermone tradit ibi cap. 7. ex nu. 1.
6 Animaduertet præterea peritor, quod si aduersus plures reos in solidum instrumento obligatos executionem intendat, protestari in primis debet se vna solutione contentum, iuxta Bart. doctrinam, in l. 3. § 1. num. 4. D. de duob. reis, ne alias, tanquam plus debito petens in expensis forsan damnetur, quæ est plus petentis pœna, item & aliæ comprehensæ, in §. plus autem, inst. de act. & in §. hodie, inst. de exceptionibus, cap. 1. ne plus petit. exornat Iaso, in l. pecuniam, num. 10. D. si cert. pet. siue plus re, siue plus tempore petat, quod
7 si nullum † cautioni adiectum sit, quamuis statim debeatur l. cum qui Kalendis. 41. l. continuus. 137. §. illud. D. de verb. obl. cum vulgatis, iure vero Regio decem dies indulgentur a lege, leg. 2 tit. 1. par. 5 lib. 6. tit. 17. lib. 4. Recop. qua de re etiam vid. bis tex. in l. 8. & 9. tit. a. d. lib. 4. Recop. quæ plus petentium pœnas addunt quorum, vt cesset malitia eod. iure item quotidiano stylo cautum, admissumque est, vt in petenda executione iuret creditor summam, siue quantitatem, quam petit, sibi debeti, leg. 9. d. tit. 21. libr. 4. Recop. quamquam si illud omissum sit, non tamen ideo executio nulla sit, Roder. Suarez, in d. l. post rem iudicatam. §. fin. in

cuius additionibus (alios referens) plura cumulauit, quæ ad petitionem executionis valde pertinent Iacob. Valdes post Parladorium, & Gundisaluum de Paz, in locis supra relatis,
8 Executione ergo petita, maturèque à iudice cunctis rimatis mandatum executorium decernitur, quo illam fieri iuxta iuris formam iubet: de quo in scriptis constare omninò debet: alioquin enim non potest apparitor illam facere, neque in personam, neque in debitoris bona, vt placuit Bart. in l. palatinos. Cod. de collat. fund. fisc. lib. 11. Philippo Franco, in c. cum parati, col. 7 de appell. Roberto Maranta in praxi 6. par. tit. de cit. at. num. 78. quod mandatum creditori ipsi, non apparitori tradendum est, alioquin executio nulla est, sic enim nouissimè Regia lege sancitur. l. 17. tit. 21. lib. 4. nouæ Recopil. vt executorum fraudibus obuiam eatur, quamuis de voluntate creditoris illis sæpè tradantur, quæ semper præsumitur, si de contraria non constet: ex regul. leg. 2. D. solut. matrim. cessat enim legis ratio hoc casu.
9 Illud etiam memineris, executorium hoc mandatum non eodem semper modo, sed pro vt negotij postulauerit conditio, aliter atque aliter decerni solere, oporteique, quo enim casu pro quantitate, siue genere, aut specie iam peremptа, in cuius locum æstimatio præstanda est petitur, decernitur à iudice executio debitoris bonis captis, in publica subhastatione distrahendis, iuxta formam huius, l. à Diuo Pio, §. in vẽditione, de quo multa sequẽti paragrapho dicemus. Sin autem res est in specie præstanda, eaq. extet, non lõgius res abibit, sed fiet præceptum reo, vt intra certum tempus, puta triduum rem restituat, eoque non restituente, aut mittetur actor in illius rei possessionem; aut cogitur reus, etiã si opus fuerit manu militari rem restituere, l. qui restituere, 68 in pr. D. de rei vindic §. 2. inst. de offic. iud. l. 3. tit. 27. par. 3. l. 6. tit. 17. lib 4. nouæ Recop. est enim, & hoc casu necessaria citatio per hoc iudicis præceptum, vt post glossam in l. properandum. § sin autem reus, verbo *audiatur*, notant illi Bar. & Bald, quamuis Idem Bart. & alij, in d. §. in vend. contrarium probent, & quantumque Du ñas, reg 94. Ioseph. Ludou. decis. 6. quod idem & alijs similibus in casibus, cum factum aliquod præstandum est obseruabitur.
10 Planè in eodem executorio mandati decernendo, reum citari non debere sanait l. 19. tit. 21, lib. 4. Recop. quoniam cum in pignoribus capiendis, peragendisque subhastationibus, citatio vlla necessaria non sit, vt suis locis infra audiemus, sed ad vltimam tantum addictionis sententiam (vt late examinabis ad §. 11 infra) notantque Albericus. in l. creditor. C. de distr. pign. Afflict. decis 358. num. 3. Maranta, in praxi, tit. de executione, num. 19. quamuis decreto iam facto necessaria citatio sit (vt intersit quippe eiusdem publicæ subhastationis præconijs, eaque vt a unt dari videat, forsan enim statim eidem bonam agnosces soluet) ante tamen quam decernatur, vt initium executorium iudicium capiat nulla est citatione opus, vt dicta lege 19. ibi: *Sin citar à la parte executada para ello*, vt ex communi etiam praxi ex Auend ñ, Didaco Perez, Padilla, & alijs, testatur Alph. Azeuedo, in dicta lege 19. & ex num. 28. vtiliter id limitans, quo casu in instrumento, cuius virtute executio petitur, dies solutionis non contineretur, citandus enim eo casu esset debitor, interpellandusve, vt intra certum tempus soluat, decem videlicet dies, (vt diximus num. 2.) quo elapso, absque citatione executio decerneretur, vt in terminis docuit Ioann. Gutierrez, de iuram. confirm. 1. part. cap. 56. num. 2. Azeuedo, vbi sup. num. 29. omnino in proposito videndus. Quæ eadem. l. 19. in d. versic. *sin citar à la parte*, an limitãda sit, quo casu aduersus debitorem heredẽ fit executio, vel etiam aduersus ipsummet debitorem ex actione forsan alteri cessa, vide Parlad. d. cap. fin. 5. par. §. 2. num. 14.
11 Denique memineris eadem ratione effici ab hoc executorio mandato appellare non licere iuxta veriorem, & magis receptam sententiam, quam resoluit Rolandus, 2. Decius, in capit. nuuit, column. 2. de appellation. & alij consil. 43. volumine primo Alexandr. consil. 93. volum.

quorum

quorom meminit Parlad. d.§.2.nu.12. est enim, hoc mandatum interlocutoria senteotia quæ per diffinitiuam addidonis bonorum (*vulgo de remas* cappellant) potest reuocari, & vt aiunt repatati. Rod. Suarez, & alij relati à Didaco Perez, in l. fin. tit. 8. glossa fin. lib. 3. ord. col. 648. Rebuf. tractat. de seni. eaecutione, glos. 1 a. n. 18. cum tamen à pronuntiatione negatiua de non exequendo appellare liceat, quia diffinitiua est, & aliam post se oon expectat notata à Felino, in rubr. de re iudicata.* Sed cum ea l. Regia. 64. Tauri lus exequendi per decennium præscribatur, & per trienniuin in caso, l. 3 a. tit. 16. lib. 2. Recopil. nisi iam super eo inte fuerit contestatio facta ea dictis legibus. Quando contestationem in vijs executiuis factum dicemus, varie resoluũt interpretes. Alii solam instrumentorum productionem sufficere existimant, alii missionem per Noncium factam, iuncta maodati executiui notificatione desiderant, nonnulli hæc non sufficere, sed necessariam esse oppositionem aduersarii volunt, vide Azeued. in l. 6. tit. 15. lib. 4. Recop. Ioaon. Garciam de expensis, cap. 9. num. 82. Gaspar. Rodriguez. de aonuis redsit lib. 2. q. 9. num. 70. Parlad. lib. 1. rerum quotidiao. cap. 1. §. 13. io hoc.

Septimum Pręceptum.

Vea se, si en el hazer la execucion guardò el executor el orden de derecho, si la trauò, ò hizo primero en bienes muebles: à falta de muebles, en bienes rayzes, à falta de todos, en deudas, derechos, y acciones del executado.

Quis ordo in execucionibus seruatur. §. 7.

SVMMARIA.

1 *Condemnatus, vt sententię pareat, quomodo compellendus & multis septimum hoc præceptum exornatum.*
2 *Sententia iudicis conditionem non admittit, & numero duodecimo.*
3 *Nomina debitorum prius quam immobilia pro debito extenuando capienda, & nu. 16.*
4 *Melior res in solutum creditori addicenda, & n. 8.*
5 *Executio à rebus mobilibus initium capit.*
6 *Executionis ordo huius 7. præcepti, & §. in venditione, l. à Diuo Pio 14. D. de re iudicata, an creditoris, an debitoris fauore inductus?*
7 *Bona pretiosiora si in primis distrahantur appellari ab executore potest.*
9 *Executionis ordo si sit prætermissus, an executio valida, an nulla sit? & numeris seq.*
10 *Formæ omissio actus nullitatem inducit, remissiue.*
11 *Executionis ordo si turbetur appellari potest.*
12 *L. 1. §. biduum. D. quando appell. sit.*
13 *Executionis sententia iuxta hoc præceptum non est conditionalis.*
14 *L. magis puto. 5. §. non passim versicul. quære, D. de reb. cor.*
15 *Executionis ordo de quo in §. in venditione, etiam in minoris bonis seruandus: secus in venditione voluntaria, & num. 20.*
16 *Minor regulariter iure maioris fungitur.*
17 *Auth. hoc nisi debitor. C. de solut. loquitur de datione in solutum, & de ea, nn. seq.*
18 *Solui aliud pro alio inuito creditore regulariter non potest, remissiue.*
19 *Nomina debitorum exequi posse, quomodo accipiendum, & nn. seq.*
20 *Nomina debitoris pignori dari possunt.*
21 *Nomen debitoris, vt exequi possis debet esse confessum? alias nouo alio iudicio opus est.*
22 *Nomen debitoris exequi potest, etiam si sit negatum, si manifesta in promptu adsit probatio.*
23 *Depositæ etiam pecuniæ in iudicati causam capi possunt.*

1 QVoniam, ni condemnati sententijs pareant, captis,
distractisque pignoribus satisfacere coguntur, teste
Cicer. Philipp. 2. Vlpiano, in l. siquis à liberis, 5. §. siquis ex
his, in pr. D. de liber. agnosc. vbi sup. num. 1. adnotauit Lara
quomodo iudices suas exequi sententias debeant, docet
superius præceptum, quod sumptum est, ex Vlpiano, in hac
l. à Diuo Pio. §. io venditione, vbi docet, qood si condemnatus iudici noo paret, capi, & distrahi eius bona debent
primo mobilia, deinde immobilia, quæ si vel non sint, vel
non sufficiant ad iura, & nomina debitorem peruenietur,
quod etiam probat tex. in l. ciuitates. 8. D. quod cuiusque
vniu. nom. in l. 1. C. de præt. pign. l. 3. tit. 17. par. 5. l. 16. tit.
21. lib. 4. Recop. conducit tex. in l. 17 tit. 29. p. 2. iuncta glos.
3. ibidem, & in l. 2. tit. 8. par. 3. vbi Gregor. glos. 9. explicant,
exornant pręter ord. in dictis locis Bart. in princ. d. l. à Diuo Pio, nu. 6. ad finem, & in l. alio hærede, num. 13. & num.
27. D. de alim. leg. Rod. Suarez, in l. post rem iudicatam ad
lege Regni. 2. par. q. 2. in princip. Ioann. Gutierrez, consil.
19. num. 8 & 9. & lib. 1. practicar. quæst. cap. 131. ex oum. 1.
Paz in praxi, 1. tomo 4. par. cap. 2. per totum, maxime ex
num. 32. Azeuedo, in d. l. 19. ex num. 4. Parlad. lib. rer. quot.
cap. fin. 5. par. §. 3. ex nu. 1.
Verum quoniam Vlpiani doctrina maiori ex par. & nũc
quoque in vsu forensi est quo vtilior nostra hæc disputatio
redditur, quæ difficilem eam reddunt, & Accurs. Bartolusque inibi adducunt, ecce,
Primo enim sic argumentor. Iudicis seotentia in eo præcepto conditionalis est, vt ex contextu constat, capi numquam in primis iudex iubet mobilia, & se mouentia, siue animalia bona: quod si hæc, non sufficiat immobilia, si nec
illa debitorum nomina. At iudicis senteotia sub conditione ferri non potest, l. 1. §. biduum, D. quando appell. sit,
l. 14. tit. 22. p. 3. ergo incõgrue Vlpian. exemplum proponit.
3 Secundo sic argumentor, si pro extenuando ære alieno
minoris eius booa distrahenda sint, prius ad debitorum nomina, quam ad immobilia bona peruenitur, l. magis puto.
5. § non passim, versic. *quærere*, D. de reb. eor. qui consonat,
l. 10. tit. 18. part. 3. l. 4. tit. 5. part. 5. l. 18. tit. 16. part. 6. ergo &
hic ordo in oostro casu obseruari debuit, cum ex eo quod
in alienatiooe rerum minoris fiat, alius noo deberet obseruari, ne repugnet reg. d. l. ciuitates, 8.
4 Tertio idem præceptum impugoat tex. in auth. de fideiussoribus, & mandatoribus, §. quod autem collat. 1. auth.
hoc nisi debitor C. de solutio. quibus consonat. l. 3. tit. 14.
par. 5. eis eoim cauetur, si solutio facienda creditori sit ordine huius tex. & pręcepti, non seruato, meliorem rem ei
in solutum tradendam.
Quibus tamen noo obstantibus, ordinem ab Vlpiaoo
propositum, nostroque præcepto insinuatum obseruandum
iuris ratio suadet, sic enim facilius res expedietur, negotiũ-
5 que finem accipiet † si prius in pecunia, aut qualibet alia
mobili, siue animali re, mox immobili, postremo in iuribus,
& actio. executio fiat: quo obseruato ordine creditori me-
6 lius fiet satis, eius namque † fauore hunc ordinem, & exequendi formam inductam fuisse, sunt qui existiment. Cuman. num. 1. Alex. num. 3. Iaso, num. 14. io dicto §. in venditione, Socinus, consil. 158. num. 14. Felinus, in cap. quoad
consultationem, numer. 11. de re iudicata: quod & probare
videtur, tex. in §. sed si emptor. inf. d. l. à Diuo Pio, quamuis
contrarium insinuat Accurs. hic verbo, *animalia*, ibi, *quæ
minus debitori nocerent*, quem admisit Abbas, in dicto cap.
quoad consultationem, Aotonius Fano, de pigooribus 1.
par. memb. 5. num. 106. Maranta, in practica, vlt. part. num.
52. ergo initium faciendum est, ab his rebus quarum ademptio minus, est grauis, ac damnosa reo argu. l. 1. §. diminutio
D. de ventre in possessionem mittendo, vbi cum pregnantem vxorem ex mariti bonis alendam docuerit, idem noster Vlpian. idque pro vtriusque dignitate faciendum: addit, diminutionem ad hos sumptus fieri debere, primum ex
pecunia numerata, si ea non fuerit ex alijs rebus, quæ pa-

timo-

trimonii oneratre magis impendio, quam augere fructibus contingit, euenient, à qua opinione non dissentit Iustinian. in lege fin. §. fin. aut. em æs alienum, C. de bonis, quæ liberis, & induci potest regula, l. lex quæ tutores, 22. C. de administr. tut. 4. tit. 5. par. 5. l. 18. tit. 19. par. 9. verum ego priorem opinionem veriorem credo, nam in executione sententiæ illud præcipuè spectandum est, vt promptius, atque expeditius fiat, imputaturque reo, qui non ipse bona distrahit, & satisfacit creditori, cum liberum ei fuerit distrahere, quorum omissio ipsi futura est minus damnosa, cuius rei argumento est text. in d. auth. hoc nisi debitor, C. de solutionibus, de qua postea agemus, quamuis fateat ciuili modo hæc accipienda, esset enim inciuile ea capere quorum ademptio parum pro futura est creditori, nocitura multum debitori, argum. l. si cui, 9. D. de seruitutibus, l. si via 26. D. de seruit. rust. prædiorum, alias † posset ab executore, quasi excedat modum appella-
7 re, l. ab executione, 5. C. quorum app. non recipiantur, vt rectè hic Duarenus prælectione, 18. admonuit, quam tamen
8 nostræ legis formam in Gallia non obseruari, sed electionē creditori relinqui testantur Guido Papæ, decis. 281. & in eius additionibus Petrus Matthæus, Francisci Regis edictum hac de re factum, anno 1539 referens, cuius etiam meminit Duaren. vbi sup. quod & in casu, §. si pignora, in d. l. à Diuo Pio, obseruandum quoties videlicet pignora capta, quia emptorem non inueniunt, addicenda sunt creditori, vt eligere ia ex debitoris bonis, quæ malit velit resoluit Gregor. in l. 3. tit. 23. par. 3. sequitur Azeuedo, in d. l. 19. nu. 36.

Sed an si hic ordo fuerit omissus executio vitietur, iuxta
9 nostrum text. proximamque resolutionem, quærunt interpretes; suntque plures, qui putent ex verbis huius text. d. §. in venditione, ibi: *Exequuntur itaque rem iudicatam præsides isto modo*, & d. l. 19. tit. 21. lib. 4. nouæ Recop. *y por esta forma se haga la execucion*, adeò eius obseruationem necessam, vt si ea prætermissa fiat, executio nulla sit, ex reg. l. cum hi. 8. † §. si Prætor. D. de transact. l. non dubium. 5. C.
10 de legibus cum enim constet in hoc nostro text. præcipueque, in d. l. 19. formam, qua executiones fieri debent, inductam fuisse aduersus eam factam nullius esse momenti ex multis, quæ iuxta formæ omissionem in non dissimilibus casibus resoluunt nostri, in l. 1. D. de liberis, & posth. Decius. Felinus, & alij, in c. cum dilecta, de rescriptis, Tellus Fernandez, in l. 3. Taur. 2. par. num. 16. Molina, lib. 1. c. 7. ex nu. 3. & c. 9. ex num. 17. & lib. 2. c. 6. ex nu. 37. Auendanus, responso 14. ad fin. Octauian. decis. Pedemontana, 164. ex num. 11. ex quibus eam sententiam post Imolam defendunt Alex. num. 13. Iaso, num. 19. hic, Felin. in d. c. cum dilecta, ad fin. decis. Pedemontana, 34. num. 6. Afflictis, decis. 258. num. 1. & 2. Maranta, de ordine iudic. tit. de executione sententiæ, nu. 9. Auendanus, in cap. Præt. cap. 17. num. 3. versic. ego vero, Molina, l. b. 4. c. 7. num. 24. Parladorius, d. cap. fin. 5. par. §. 3. num. 4. Contrariam tamen opinionem, insinuat hic Bartol. num. 8. & 9. sequitur Abb. in cap. quoad consultationem, numer. 27. de re iudicata, est commune placitum ea multis relatis à Iasone, dicto numero 19. Azeuedo, in dicta lege 19. numero 40. admissum à Gregor. in dicta lege 3. glossa 1. tit. 27. par. 3. Ioann. Gutierrez, d. lib. 1. practicarum, q. 131. num. 3. ergo si horum iurium præscripto ordine executio fiat, priusque iubeat iudex immobilia, quam mobilia bona
11 capi, quamuis † possit reus ab ea interlocutione appellare, ex reg. d. l. ab executione, 5. C. quorum appell. non recipiātur. cap. nouit. 43. de appellationibus, & ijs quæ resoluit Rebuff. tit. de sentent. execut. art. 7. glos. 1. 2. num. 4. tub 1. tom. si tamen tacuerit executio effectum sortietur conualescit, sæpe namque actus si is cuius interest tacuerit, nec repugnauerit, vt in l. filio præterito, 17. D. de lib. & posth. passim omnes adnotarunt, & Boerius, decis. 96. vt sic iam constet verba, d. §. in venditione & d. l. 19. de forma, siue ordine substantiali, cuius omissio actum viciat, non esse intelligenda.
12 Nec nobis obstant quæ supr. num. 2. aduersus nostri præcepti contexturam, & seriem adduximus. Non primum, ex d. leg. 1. §. biduum, D. quando appell. sit, quoniam omissa opinione existimantium text. nostrum interlocutoria, d. §. biduum in diffinitiua sententia loqui, quasi illa sub condi-

tione, hæc cum ea proferri non possit, quæ interpretatio etsi, quoad eum text. verissima sit, vt multis probat Ant. Gabriel, libr. 2. comm. opin. de sententijs concl. 1. num. 10. Boerius, decis. 68. num. 7. & qui melius reliquis disputat. & resoluit Alex. in d. §. in venditione, ex num. 16. cum seq. Socinus, reg. 123. limit. 2. Bernat. Diaz, reg. 77. quod tamen ad nostrum præceptum hunc paragraph. non attinet, ineptam
13 eam disputationem credo, cum in eo † neque sub conditione de præsenti (vt plerique putant) nec sub conditione de futuro, nec sub intrinseca, nec sub extrinseca conditione prolata sententia fuerit, sed purè, & simpliciter, ea tamen forma executori præscripta vt prius in bonis mobilibus, deinde in immobilibus, mox in iuribus, & actionibus executio fiat, quod sane (quo ad nostrum text. verissimum credo quicquid Bart. in d. §. in venditione, nu. 2. post glossam, verbo, *capiantur*, et aliquique resoluunt.
14 Parum obstat text. in d. l. magis puto. 5. §. non passim, vers. *quære*, D. de reb. eorum, quoniam explosa opinione existimantium eum textum in minore speciali fauore statuere, debita prius ex eiusdem, ex immobilibus, deinde ex debitorum nominibus his deficientibus pecunia soluenda: idemque & in Ecclesia, reliquisque qui minoris iure funguntur, non vero, d. § in venditione ordinem obseruandum; quam opinionem ex alijs refert Marāta, de ordine iudiciorum, 6. par. 3. & vltimo actu, num. 12. rectè tamen improbat idem Bart. sub eodem, num. 1. ex l. ciuitates. 8. D. quod cuiusque vniuersi. nom. coniuncta, l. remp. 4. C. de iure reipublicæ, lib. 10. l. 10. tit. 14. l. fin. tit. fin. par. 6. & late ab Euerardo traditis in centur. legali, cap. 28. cum eodem ibidem respondendum est Vlp. ibi in voluntaria, non in necessaria alienatione loqui plane cum ad minoris instantiam & vt æs alienum extenuetur, bona eius distrahenda sunt, vt illa prius, quarum ademptio minus est grauis, ac damnosa minori. venundentur, & ratio ipsa, & iuris monet sanctio, ex reg. l. lex quæ tutores, cum alijs sup. nu. 2. adductis. Sin au-
15 tem † alienatio necessaria sit, fiatque ad creditoris instantiam, idque vt executio promptius, & expeditius fiat proclament iura, ne ex litibus lites oriantur ordinem, dict. §. in vend. siue debitor minor, ciuitas, siue Ecclesia sit, idem Bar. admonuit, cuius placitum communiter ab alijs receptum est, teste Ias. d. § in vend. n. 25. Mattheo de Afflict. decis. 125.
16 regulariter nisi aliud expressum sit, aut minor lædatur, vel sua facilitate, vel aduersarij dolo, aut calliditate iure communi eum fingi, satis docet ex l. 1. D. de minor. & multis ijsque accurate satis à nobis congestis, in §. extraneus, ex nu. 39. Inst. de hæred. qual. & diff.
17 Restat interpretatio auth. hoc nisi debitor. C. de solutionib. verum aliorum omissis interpretationibus, facilis eius est explicatio, est enim certissimi iuris eam auth. non loqui de executione, & bonorum venditione, de qua nos loqui-
18 mur, sed de datione in solutum, & cum constet † aliud pro alio inuito creditore solui non posse, ex reg. l. 2. §. mutui datio D. si cert. pet. tat. vbi late ser none omnes, Petrus Morla, in Emporio iuris, 1. p. t. 8. q. 16. per totam, dixi ego rationem, eius rei notans, & casum d. auth insinuans, in princ. n. 28. & 29. Inst. quib. mod. re contrah. obl. qui in id grauatur, vt aliud quam quod ei solui debuit recipiat, in alio debet releuari, vt scilicet, & melior, & vilior res ei præsletur. Planè, vt decisioni illius auth. locus sit plura requiri, & in d. §. mutui datio & eod. in loco adnotarunt interpretes, & qui eam copiose, & erudite exornant post infinitos alios quos referunt, adduximusque nos in d. n. 29. Gasp. Baez. de inop. deb. c. 1. nu. 49. cū seq. Io. Gut. de iur. confir. 1. p. c. 29. Io. Bariad. lib. 2. rer. quot. cap. fin. 5. parte §. 17. numero 24. & quamuis docuerint nonnulli, inter quos Gregorius in lege tertia, verbo, del iuzgador, titulo 4. par. 5. eius decisionem correctam esse, hodieque non teneri debitorem meliorem rem, sed mediocrem creditori dare, sed iudicis religione æstimandum censeo, idque & olim etiam eodem modo admitti debuisse ex mente, dicta authent. hoc nisi debitor, ibi: *Cautela iudicis arbitrio creditori præbita*, quæ verba, etsi alio pertinere inficias non eam, adhuc quoque casus protrahi eadem suggerit ratio.

29 Sane quod septimum hoc nostrum præceptum. Vlpia-
nusque in calce, d. §. in venditione, docent mobilibus, & im-
mobilibus bonis deficientibus, ad debitoris nomina per-
uenire posse, in eisque executionem faciendam, qualiter
sit accipiendum insinuat, idem I.C. in d. l. à Diuo Pio, § sic
quoque iudex 8 § sed etsi pecunia .9. tunc enim in eis exe-
cutio locum habet, si debitor debitoris illa confiteatur,
non si neget, quæ res, quia copiose ab alijs exprimunt, &
præterea, quæ scribentes, in §. sic quoque, d. l. à Diuo Pio
tradunt deducta ex copiosè scriptis à Rebuf. 1. tom. tit. de
liter. obligatorijs. art. 4. glos. 3. num. 42. & art. 12. glos. 2.
num. 22 & art. 1. glos. 9. nu. 31. Rod. Suarez, in l. post rem
indicatam, post legem Regni, q. 2. Parladorio, lib. 2. rer.
30 quotid. c. fin. 5 par. § 3. nu. 43. paucis agemus. Cum itaque
debitorũ nomina in pignus dari possint, l. nomen 4. C. quæ
res pignori la o. num. 42. & 43. in § item Seruiana, Inst. de
action. capi & distrahi etiam posse consequens est, d. §. in
vẽditione, & d. §. sic quoque, etiam si ea pecunia pupillaria
sit, & ad prædiorum comparationem destinata, vt in §. etsi
pecunia, d. l. à Diuo Pio, idem Vlpian. admonet, quamuis
prædiorum loco ea pecunia habeatur, l. quid ergo. 3. §. v-
suras. D. de contraria, & vtili actione, quod sane mirum
non est, cum & ipsa prædi pro extenuando pupilli ære a-
lieno distrahi possint, l. magis puto 5. §. non passim. D. de
31 rebus eorum, l. 3. C. de prædiis min. Verum tamen † me-
mineris nomen debere confessũ n esse, vt exequi possit a-
lias iure ordinario aduersus ipsum agendum est, leg. con-
iuncta glos. ibi, Cod. quando fiscus vel priuatus, vbi recte
Acc. communiter receptus docet, procedere nisi euidens
sit calumnia debitoris inficiantis, & in promptu adsit pro-
batio, arg l. fin. C. de comp. l. 2. C. ad leg. Corn. de falsis.
32 Ergo † manifesto de malitia debitoris negantis consta-
re possit, vt puta quia constet de debito, aut per rem iudi-
catam, aut per contract. m guarentigium, vel ius iur an-
dum executioni locus erit, quomodo ex iam relatis tex. in
dict. §. sic quoque intelligendum est. Addicto autem cre-
ditori debitoris nomine, necesse habebit ille aduersus hũc
alterum debitorem, non soluentem executionem intende-
re, ex vtili actione, quæ ei ex nominis adiudicatione com-
petit, d. l. nomen. 4. quo etiam referendus est tex. in d. §. sic
quoque. ibi: *Conueniant nomen, exigentque ipsum, id quod
debetur*, & ibi; *Et necesse est, ut quod eis facilius videatur
ad rem exequendam hoc faciant*, docet Bart. ibi nu. 3. post
33 Accurs. in l. 1. C. de prætorio pignore. Non † solum autem
debitoris condemnati nomina in executionis causam capi
possunt, verum & eius pecuniæ apud argentarium, alium-
ve quemlibet depositæ: etiam si minor condemnatus; sit
fundorumque comparationi fuerint destinatæ, in eamque
causam repositæ. Velim autem sententiam intelligas non
nominibus depositæ pecuniæ, aut commendatæ, vt nonnu-
li crediderunt, sed de eisdem ipsis nummis, vt Vlpianus, in
d. § sed etsi, d. leg à Diuo Pio, insinuat, versic. *Præterea*, &
Papin. in l. commodis 49. D. de re iudicata, cui adde Greg.
in l. 3 glos. 8. tit. 27 par 3. docetque Bartolus, in d. § sed etsi,
num. 1. dum tamen, qui eas pecunias detinet, & custodit,
debitoris esse confiteatur, non alias, quam sensum habet, in
d. § sed etsi, ibi; *Aeque capiolet*, iuncto d. § sic quoque, ibi,
& magis est, ut id dumtaxat capiatur, notat Bartolus, in d.
§. sed etsi, & in §. si super rebus, nu. fin illius, l. à Diuo Pio.

Octauum Præceptum.

Vea se si el executado dio fiador de saneamiento, y la forma de la obligacion de la fienza.

De captura debitoris, & cautionis fideiussione, §. 8

S V M M A R I A.

1 *Debitor qui habet bona in quibus executio fiat carceri mancipari non potest, & nu. 5.*
2 *L. 4. tit. 15. par. 5. explicata.*
3 *Debitor fisci, etiam si bona habeat carceri mancipatur.*
4 *Debitor, qui bonis cedit carceri traditur, nec ab eo eximi debet, donec creditoribus consultum sit.*
5 *Fideiussor de euictione (vulgo de saneamiento) qua ratione necessarius.*
6 *Debitor, iudicare debet bona in quibus fiat executio, alias carceri mancipatur.*
7 *Testes, & nominatores de idoneitate veluti fideiussores sunt.*
8 *L. cum ostendimus. 4. §. fi. D. de fideius. tut.*
9 *L. fin. § fin. D. de eo quod metus causa.*
10 *Executio, quæ à debitoris captura initium habet bonis extantibus, an valida? & num. seqq.*
11 *Executionis ordine prætermisso si res capta debitoris sint, restitui illi, cum fructibus debent.*
12 *L. 2. C. de rescind. vend. & eius remedium, quo tempore expiret.*
13 *Ius commune, & Regium Hispanum.*

1 EX superiori præcepto, & d. §. in venditione, & d. l. 19.
deducitur non obscure, debitorem qui bona habet,
præstituti debito, etiam executio ordine agatur in carce-
rem detrudi non posse: est enim semper prius, quam ad de-
bitoris capturam, siue carcerationem perueniatur excus-
sio in bonis facienda: celebris Acc. traditio verb. *vinculis*,
in l. 3. §. tutores. D. de inspect. tut. quam extollunt plures,
Alex. in § vend. num. 8. Baldus, in l. si fine, D. de in ius voc.
Ripa in l. obligatione generali. num. 20. D. de pign. relati
à Cou. lib. 2. var. cap. 1. numer. 2. Baeza, de inope debitore,
cap. 1. ex num. 25. Azeu. in d. l. 19. tit. 21. lib. 4. Recop. ex
2 nu. 75. Iuxta † quam docendi rationem interpretari debet
tex. in l. 4. tit. 15 par. 5. qua cautum est, soluere creditori-
bus, suis condemnatum iudici non parentem, manu quo-
que regia soluere compellendum, in vinculisque deijcien-
dum, argum. l. qui restituere, 68. in pr. D. de rei vind. debi-
tor enim, qui bona habet carceri non mancipatur, vt cum
Abba. in cap. la ior, num. 1. de pignoribus & in cap. peruene-
3 nit, num. 3. de fideiuss. obseruat Baeza, vbi sup. nu. 46. † Nisi
debitum propter regalia reddita cõtractum sit, eo namque
casu, etsi bona habeat quo vsque soluat carceri mancipa-
tur, l. nemo carcerem. 2. C de exactor. tributorum, lib. 10.
nec beneficio cessionis vti potest, vt ex ea lege pluribus in
locis asserunt interpretes, quos sequitur Socin. reg. 46. fal-
lentia. 8. Guido Papæ decis. 221. num. 3. sed vt recte con-
tra eam communem contendit Baeza, vbi sup. cap. 13.
num. 17. Valenzuela, in d. l. nemo, num. 5. ibi ea sententia
non probatur: quamuis verissimum sit fiscalem debitorem,
& si bona habeat, quo vsque tamen soluat vinculis deti-
nendum esse, ex generali consuetudine, quam in dictis lo-
cis iam relati adducunt, & probat, l. 8. tit. 4 lib. 6. ord. l. 130.
del quaderno de las alcaualas, l. 14 tit. 7 lib. 9. collect. Re-
giæ, conducit tex. in l. 14. tit. 21. lib. 4. eiusdem collect. tradi-
ta ab eodem Baeza, d. cap. 13. num. 21. & 22. Firmiano de
Gabellis. 2. par. num. 16. Gironda, eodem tractat. 4. par. ex
num. 3. Quemada, in quæstionibus fiscalibus, q. 9. Eodem †
4 iure, & ille habetur, qui cum publicis negotiationibus præ-
positus in maximo ære alieno oppressus inducias à suis e-
xigere creditoribus simulat, vt carceris sic molestiam, fle-
bileque cessionis remedium effugiat, iuxta tex. in l. & suum
hæredem 8. § fin. cum l. seq. D. de pactis. l. fin. C. qui bonis
cedere possint. l. 5. & 6. tit. 15. par. 5. & quæ inibi Grægo-
rius tradit, Matthæus de Afflictis, decis. 288. Petrus Dueñas
reg. 294. Beroius in cap. cum omnis, num. 63. de constitu-
tionibus, Alfanus, collectanea, 391. qui late prosequuntur,
& explicant, quæ vt huic dilationi locus sit requirantur,
item & Suarez de Paz, in praxi, 1. tom. 4. part. cap. 6. & cap.
9. nouissimo namque iure carceri mancipandum esse, ab
eaque non eximendum quamuis plura bona habeant, liti-
bus inter eum, creditoresque suos, pendentibus cautum
est, noua D. Philippi secundi sanctione, apud S. Laurentium
lata 18. Iulij, anno 1590.
5 Ergo regulariter tũc debitor in publicis vinculis detinẽdus
est.

est, cum bona non habeat, ex quibus æs alienum solui pos-
sit: ex Accurs. dict. verbo, *vinculis*. Nec mihi objicias de
quotidiana praxi, & stylo, quo debitores ex instrumento
publico, vel quolibet alio, quod executionem mereatur,
absque citatione, vel excussione in carcerem pertrahi, &
detrudi videmus, nisi fideiussorem de euictione (vulgo *de
saneamiento* dicunt) præstent. Quoniam omissa communi
opinione existimantium, cum agitur ex causa iudicati per-
sonam simul, & bona capi posse, vt nocet Paulus, in rubrica,
& in l. 1. C. qui bonis cedere possint, & in l. ob æs, C. de a-
ctio. & oblig. Iaso, in leg. nulli, 3. colum. C. de iudicijs, & in
l. 2. in pr col. 7. & in §. 1. col. 1. D. siquis ius dicenti, non ob-
temp. Alex. cons. 159. colum. fin. lit. A. lib 2. quam improbat
Bart. in d. §. tutores, & plures quos citat Felinus, in cap. quo-
ad consultationem, col. 7. de re iud. id effectum est, vt sic e-
mentibus debitoris bona in publica subhastatione cautum
sit, quomuis enim non possit à personæ captura executio
incipere, potest tamen executor personam capere, quo vs-
6 que bona † in quibus executio fiat, indicet. Puteus, de syo
dicatu, verbo, *executio*, col. 3. & quia indicata bona, vel a-
liena esse possunt, vel non soluendo eundem debitorem de-
tinere, nisi fideiussorem præstet, qui caueat, & bona debi-
toris esse, & soluendo, vt docuit Maranta, in praxi, tit. de
executione sententiæ, num. 23. Quem fideiussorem si debi-
tor non præstet, proferat tamen testes affirmantes iudicata
bona esse debitoris, & debito pro quo fit executio, respon-
7 dere in carcerem mitti non poterit. Testes autem † de pe-
riculo veluti fideiussores, & nominatores tenebuntur, vt
resoluunt Auendaños, in dictionario verbo, *almoneda*, &
alij ex eo enim dimittitur debitor præstito fideiussore, quia
constat eum esse soluendo, & perinde testes, qui bona debi-
8 toris affirmant loco fideiussorum sunt, l. cum ostendimus †
4. §. fin. D. de fideiuss. & induces, leg. siquis. 5. §. fi. D. de dolo,
l. cuicumque. §. 5. sed & cum fullo D. de institoria. l. si vero.
12. §. siquis mandauero r. 13. D. mandati tutorum, atque ita
confirmatur quotidiana praxis, & stylus.
9 Verum superiorem resolutionem turbare videtur Bar.
in d. §. si in venditione, nu. 6. qui quærens, quid iuris sit, si re-
bus extantibus illæ non sunt captæ, sed ordine executionis
in hoc textu præscripto interuerso, capta sit persona, atque
ita soluere sit coactus, respondet tex. esse notabilem, in l. fin.
§. fin. D. de eo quod met. causa, extollit Iaso, in lege iubere
cauere, num. 5. D. de iurisd. Brissonius, lib. 4. selectarum. cap.
2. Rebuff. 1. tom. tract. de literis obligatorijs, art. 5. gloss. 9.
num. 6. ergo cum ibi probetur, quod si exactum fuerit a-
liquid per vim illa tam à Præsidis apparitore, siquidem de-
bitum fuerit, cessat repetitio, si vero indebitum repeti po-
test, sentire videtur Bart. hoc idem aduertendum quando
ordine iuris prætermisso, executio fuerit facta, aliquisque
soluere coactus, quod & Bar. ibidem adnotauit, eodem que
loco Baldus, idem Part. in sua disputat. incip. Laius. Innocen-
tius. in cap. 2. de integr. restit. conducit elegans, & pulchræ
Thomę Grammatici sententia, decis. Neapolitana 58. num.
6. vbi ex Bald. in l. fundus. D. de re ic. vend. scripsit, quod si
ex inordinato processu fuit data tenuta, si prius res illa fue-
rat obligata propter debitum, potest pro debito retineri, qui
cum alia pro sua opinione, & sententia adducant, non ta-
men tex. in dict. leg. fin. §. fin. qui pro ea mirabilis, & signan-
dus est.
Communiter tamen respondent interpretes eum tex.
in vi cumpulsiua loqui, in qua non debe statim fieri resti-
tutio, sicut in expulsiua, arg. leg. si mulier 21. §. fin. D. de eo
quod met. caus. resoluit ex alijs Ripa, in leg. naturalis. §. nihil
commune, num. 74. D. de acq. poss. Curt. Iunio, in l. si pacto,
quo pęnam num. 8. C. de pact. Iacob. Menoch. de recupera-
da possess. rem. 3. num. 18. Interpretatio tamen hæc, etsi re-
cepta, & in se vera sit, non tamen euadit difficultatem, quo-
niam cum iuris ordo prætermissus fuerit in ea executione
facienda, nulla debuit pronunciari, debuitque statim fieri
restitutio, ex l. extra. 13. D. de eo quod met. caus. l. meminе-
rint. 6. C vnde vi, cap. conquerente. 7. de restit. spol. Quare
Iaso, in d. l. iubere cauere, nu. 5 postquam plures alios retu-
tulit interpretationes, tamē cogitādum relinquit. Ergo eis
Antony Pichardi Pract. Instiut.

reiectis, & quod scripsit Matth. de Afflictis, lib. 1. constitu-
tionum Rebuff. 2. n. m. 33. dicendum est, in eo textu solum
actam esse actione quod metus causa ad damnum, quod de-
bitor passus fuerat, iuxta, l. si cum exceptione. 14 §. Iulianus
ait, l. sed & partus 12. §. fi. D. quod met. causa, vnde cum eo
casu nullum damnus passus fuerit, qui pecuniam debitam
soluit, idcirco I. C. ait restitutionem faciendam non esse.
10 Verum quoad praxim attinet in supremis tribunalibus
receptum est, vt quoties executionis causa per appellatio-
nem ad ea refertur, si actio publica iuxta septem præcepti,
& d. l. 19. formam aut aliam more regionis receptam, fa-
cta non fuerit, quamuis iuste facta sit executio, reuocatur,
& omnia bona, sine expensis, cum fructibus restitui iuben-
tur dummodo reus quantitatem publico instrumento, sē-
tentiave comprehensam creditori soluat, ab eo fideiussio-
ne, iuxta legem Toleti interposita, quæ praxis, nec à mente,
Bar. nec à sententia tex. iuxta communes interpretationes,
in d. l. fin. à lien. restit. vt Couar. lib. 2. variar. cap. 10. conte-
statur.
11 Diximus quod si iuris pretermisso ordine res captæ, &
venditę sint, reo cum fructibus restitui iubentur, superiori
numero Verum, quia iuris seruato ordine frequentius ve-
nundantur, desiderantque debitores, eas euincere, intra
quod tempus, id efficere possint, intelligere vtile erit, & quā-
uis Antonius da Padilla, in l. 2. num. 31. C. de rescind. vend.
in omnibus tribunalibus intra quadriennium posse ad ven-
ditarum rerum recuperationem, reos admitti docuerit: eo
quod † cum in huiusmodi venditionibus, quæ in publi-
12 ca subhastatione fiūt lęsio vltra dimidium iusti pretij præ-
sumatur, vt latè cum multis Azeuedo, in dicta lega 19. num.
126. tit. 21. lib. 4. Recop. rediumque, l. 2. C. de rescind.
(quod olim perpetuum erat, vt inibi, cum alijs idem Pa-
13 dilla, numer. 47. admonuit, cui assentitur Pinelus ibidem 2.
par. cap. 1. num. 26. apud Lusitanos restrictum ad quinde-
cim annos, lib. 4. ordinam. tit. 30. §. 5. apud Gallos ad decen-
nium ex constitut. Ludouici. 12 & apud nos quadriennales.
l. 4. tit. 7. lib. 5. noui ordinamenti, Antonius Gomez lib. 2.
cap. 1. num. 22. Padilla, & Pinelus iam relati) hodie intra id
tempus reos admitti oportere videatur. Hæc tamen opinio
iuris fundamentis destituta est, vti contra eam contendit
Didacus Perez, in l. 4. tit. 8. lib. 3. ordinam. Ergo resoluen-
dum est, subhastatione legitimè facta habere reum ad re-
trahendas res mobiles *triduum*, ad immobiles nouem dies
vt ex communi totius regni vsu, & stylu contestantur Dida-
cus Castillo, in l. 70. Tau. verbo, *remate*, quam sequitur Co-
uarru. d. cap. 11. num. 3. qui in summis tribunalibus, etiam,
his diebus elapsis confirmato etiam inferiori in iudicio, de-
cernit, vt si reus intra certam diem pecuniam ratione con-
tractus debitam soluerit, & executionis expensas refuderit,
bona ex causa executionis capta, sibi reddantur.

Nonum Pręceptum.

*Vea se, si por no dar el executado fiador de sane-
amiento, se hizo la execucion en su persona, o si el
deudor es de los q̃ no pueden estar presos por deudas.*

De personis, quæ quatenus facere possunt conue-
niuntur rebusque, quę in causam iudicati
non capiuntur §. 9.

S V M M A R I A.

1 *Personę plures non in totum, sed quatenus facere possunt, & conueniuntur, & condemnantur, & n. seqq.*
2 *Persona, quæ quatenus facere possunt conueniuntur pro ciuili debito carceri non mancipatur.*
3 *Conueniri, quatenus quis facere possit, quem sensū habeat?*
4 *Debitor, qui bonis cessit in post ea quæsitis conuenitur quatenus facere potest.*
5 *Quatenus facere quis possit, iudicis arbitrio relinquitur, & nu. 16. cum seqq.*

6 *Maritus quatenus facere possit iudex estimabit.*
7 *Alimenta in primis relinquenda debitori qui bonis cedit, si ex his sit, qui quatenus facere possit conuenitur.*
8 *Quatenus, quis facere possit, an conueniri, an condemnari debeat?*
9 *Libellus quomodo concipiendus, cum petitur, vt quis quatenus facere possit conueniatur?*
10 *Exceptione quis vltra, quam facere possit condemnetur, quando opponenda?*
11 *Exceptio peremptoria, quæ sententiæ executionem moderatur, etiam post sententiam opponi potest.*
12 *Agendi ratio varia olim.*
13 *Exceptiones olim à Prætore impetrari solitas?*
14 *Iudicium purum simplex, & asperum quale? & quale sub conditione.*
15 *Iudicem bonæ fidei exceptiones quoque, illis verbis, ex fide bona comprehendebant.*
16 *Facere quem posse, an deducto ære alieno, an non deducto æstimandum sit.*
17 *Donator ære alieno deducto quatenus facere possit conueniatur & quare?*
18 *Maritus, an æs alienum deducat, vt eatenus quatenus facere possit condemnetur?*
19 *Donator in donationis tantum in casu priuilegium ne conueniatur vltra quam facere possit habet.*
20 *Creditores quibus propter reuerentiam conceditur, ne conueniantur vltra quam facere possint in quocumque negotio eo fruuntur priuilegio.*
21 *Socius omnium bonorum non conuenitur vltra quam facere possit, & quare.*
22 *Societas multis modis contrahi potest.*
23 *L. verum, 64. D. pro socio.*
24 *Socius omnium bonorum propter inficiationem conuenitur insolidum.*
25 *L. sed hoc ita. 62. D. de re iud.*
26 *Doli clausula quæ?*
27 *Dolus nemini prodest.*
28 *Maritus propter dolum insolidum conuenitur, & numer. seqq.*
29 *L. sed hoc ita, 22. §. quod autem, D. de re iud.*
30 *Priuilegium amittit, qui eius causam negat, etiam si postmodum quod negauit fateatur.*
31 *Socius qui non se socium negat, sed simpliciter, petitum insolidum non exigitur.*
32 *Parentes non insolidum, sed quatenus facere possunt exiguntur, & nu. seq.*
33 *Parentibus magna debita pietas, & reuerentia.*
34 *L. ita nulla, 4. D. de iudicijs.*
35 *Parentes nec bonis cedunt, nec carceri propter filiorum debita mancipantur.*
36 *Iuramento parentes, vt insolidum exigantur efficere non possunt, ergo nec alia renunciatione.*
37 *Patrium, vt quis insolidum condemnetur, cui propter reuerentiam priuilegium conceditur nullum.*
38 *Maritus, vt insolidum pro dote exigatur, nec renunciatione, nec iuramento efficere potest.*
39 *Socer insolidum pro promissa dote exigi, etiam si iureiurando priuilegio renunciet non potest.*
40 *Patronus, patrona, liberique eorum, & parentes à libertis insolidum non conueniuntur, & quare?*
41 *Ius patronatus libertorum quotuplex, & qua ratione inductum?*
42 *Patronus qua ratione in ius non potest vocari, eadem, nec insolidum exigi.*
43 *Patronatus ius etiam, qui non manumisit quinque modis acquirit, & nu. 44. 45. 46. 47. 48.*
44 *Collusionem detegens patronatus ius acquirit.*
45 *L. 2. D. de iureiurando.*
46 *Seruus emptus, vt manumitteretur, ni legi paritum sit, fit ipso iure liber.*
47 *Ancilla ne prostituatur empta, si contra fiat, ipso iure ad libertatem erumpit.*
48 *Fideicommissarius patronatus ius acquirit.*
49 *Patronus quando in ius vocari, & insolidum conueniri possit.*
50 *Patrona, neque in ius vocari, neque insolidum exigi à libertis potest.*
51 *Patroni liberi, & parentes, nec in ius vocari, neque insolidum conueniri possunt.*
52 *Maritus de dote in quantum facere potest, non insolidum conuenitur, idem si ex alio contractu.*
53 *§. item si de dote, Inst. de actionibus.*
54 *L. 1. tit. 15. par. 5.*
55 *L. Diuortio. 33. D. de neg. gestis.*
56 *Maritus ex dolo, & delicto insolidum conuenitur.*
57 *Socer à nuru pro dotis restitutione conuentus insolidum non exigitur.*
58 *Socer à genero pro dotis solutione conueniri insolidum an possit?*
59 *L. pen. D. de iur. dot.*
60 *Milites pro ciuili debito, nec insolidum conueniuntur, nec carceri mancipantur.*
61 *Nobiles non exiguntur insolidum, nec pro ciuili debito in carcerem detruduntur.*
62 *Nobiles si debitum cum delicto, aut ex fiscali causa originem habet, insolidum conueniuntur.*
63 *Nobilium arma, equi, habitationis domus in causam iudicati non capiuntur.*
64 *L. 23. tit. 21. par. 2. l. 3. tit. 27. p. 3.*
65 *Nobiles an possint priuilegio, ne insolidum conueniantur, renunciare remissiue.*
66 *Clerici sacris ordinibus insigniti insolidum non exiguntur, neque nisi quatenus facere possunt excommunicantur, & an iuramento renunciare huic priuilegio possint, numero 69.*
67 *Clerici in minoribus initiati insolidum condemnantur, & ob debita excommunicari possunt.*
68 *Doctores & professores honestarum disciplinarum insolidum non conueniuntur.*
69 *L. 8. tit. 7. lib. 1. Recop.*
70 *Tributorum immunitas quibus Doctoribus concessa.*
71 *Aduocati moribus, & scientia insignes, non insolidum, sed quatenus facere possunt conueniuntur.*
72 *Tutor pupilli debito in carcerem detrudi non potest.*
73 *Tutor, qui pupilli bona habet si illa non exhibet in causam iudicati carceri mancipatur.*
74 *Minor insolidum exigi non potest remissiue.*
75 *Instrumenta rei rusticæ in iudicati causam non capiuntur, & nu. seqq.*
76 *Agricultoribus ne insolidum conueniantur priuilegium quale concessum?*

NOn sufficit ea obseruatio, quam supra exposuimus, vt qui sententias exequuntur per legitimos tramites iudicati causam prosequantur, est enim præterea, quid iuxta personas, quid iuxta res capias, siue capiendas obseruent, quorum explicationem Vlpianus, in l. sunt qui. 16. D. de re iudicata, & multis alijs sequentibus capitibus, I.C. alij proponunt edicti verba, *condemnatus, vt permutam soluat, etc.* interpretantes illis namque, cum significetur totum exigendum esse, notant I.C. quidam esse personas à quibus totum non exigitur, sed eatenus quatenus facere possunt, & con-
1 ueniuntur, & condemnantur, socij *bonorum † omnium, parens, patronus, eiusque parentes, & liberi, miles, donator, maritus, filius exheredatus, is ve qui se paterna hæreditate abstinuit, debitor qui bonis cessit, siquid postea acquisierit, &* generaliter, *quicumque debitor, si creditor pactus fuerit, vt eatenus agat quatenus possit facere debitor.* His adde *feminas pudicam, & honestam vitam agentes, nobiles, clericos,* Doctores, & alios, qui quamuis conueniantur, quamuis tamen bona non habeant, carceri pro ciuili debito nunquam mancipantur, & antiquo, & nouo iure inter eos *rusticos* connumerabis, quorum priuilegia iustum, sibi expostulant volumen, quarum rerum cognitio, cum summe sit vtilis, & pro exequendarum sententiarum explicatione necessaria, quasi exceptio hæc sit, siue eorum omnium quæ
(ab Vlpiano)

(ab Vlpiano) sup. sunt tradita, & à nobis (ad eum) obserua-
sa maxima, & nobilis, limitatio paulisper subsistendum de-
creui, maxi neque è refuturu n, si hæc quæ tumultuarie nūc
indicani sigillatim (pro huius & aliorum. quæ d hac re ca-
2 tant, capitu n enarratione) prosequor. Memineris † tamen
ideo nos eas personas, quæ pro ciuili debito carceri nō mā-
cipantur, illis qui quatenus facere possunt tantum conue-
niuntur, adnumerasse, quia apud nostros receptum est, eos
quorum in d. l. sunt qui, & in alijs capitibus (hisce capitibus)
I.C. mentione n faciunt reliquos, alios, qui eodem potiun-
tu priuilegio eis in casibus in carcerem detrudi non posse
Bald. in l. liber captus. in fi. C. de postliminio reuers. Aretin.
in l. alia §. eleganter, n 6. D. soluto matr. Anendaños, respō-
so 8 n. 7 Barbosa, qui rem exemplis illustrat, in l. maritum,
n 2 D. soluto mat. Baeza, de inope debitore, cap. 3. nu. 3. &
cap. 37. nu. 34 & nos inf. num. 13. Ioann. Gutierrez, de iu-
ramento confirmatorio 1, par. nu. 48. cap. 16.
3 Sed illud in primis, quod omnes has, & similes respicit
personas inspiciendum est, quod Vlpianus, in d. l. sunt qui, re-
liquique, l. C. in alijs illis verbis significent, *sunt qui in id
quod facere possunt conueniuntur*, sensum explicat Iulius
Paul. in l. inter eos. 19. § fin. inf d l. sunt, qui melius, in l. in
condemnationem 173. D. de reg iur. *in condemnatione (in-
quit) personarum quæ in id quod facere possunt damnantur,
nō totum, quod habent extorquendum est, sed & ipsarum ra-
4 tio habenda est, ne egeant.* Ergo † debitor, qui bonis cessit,
quamuis (si post bona sua vendita quæsierit) conuenitur, in
id quod facere potest, atque si non sint modica iterum ve-
neant; attamen, quia fraudandus non est alimentis quoti-
dianis, si quid misericordiæ causæ ei fuerit relictum, puta
menstruum, vel annuum alimentorum nomine, vel vsus-
fructus concessus, aut legatus, ex quo tantum percipiatur,
quantum ei alimentorum nomine satis est, non oportebit
bona sua venundari, l. is, qui bonis. 4. iunct. l. qui bonis. 6.
D. de cess. bonor. l. cum & filij 7. C. qui bonis cedere poss. l.
ex contractu 3. versic. *at tunc demum*, Co l. de bonis auth.
iud. § 1 inst. de action. cap. Oduardus. 3. de solutionibus, l 3.
5 tit. 15. par. 5. Verum tamen, † cum eorum qui bonis cedunt
non semper vna sit ratio, personarum ve qualitas, quid vni-
cuique ea postea quæsitia relinqui debeat, iudex pro sua re-
ligione æstimabit ex Baldo, & alijs Matthæus Brunus, de
cessione bonorum quæst. 30. & quæst. 31. principali Baeza,
de inope debitore, cap 17. num. 74. quod item, & in marito
6 † accipiendum contra alios resoluit Barbosa, in l. maritum
a 3. num 5. D. soluto matrim. & in alio quocumque, cui pri-
uilegium hoc concessum sit Imola, & Angelus, in l. Nesen-
nius. § fin. post princ. 1. d. l. sunt qui Angelus, in §. appella-
tur, nu n. 5. Inst. de a tion. confirmat. ordinat Lusitan. lib. 3.
7 tit. 71. § 10. & tit. 8, § 1. in fin. Ea qua obseruatione † vtili-
ter inferes quo casu, is qui quatenus facere potest tantum-
modo condemnatur, vel bonis cedit, vel cum à creditori-
bus suis vrgetur, eos de iure suo docere expostulat, vt ea
eius bonis eis suo ordine fiat satis, in primis alimenta, sibi
iuxta status sui qualitatem necessaria iure impetrare illa-
que iudicem, nedum in sententia diffinitiua, verum, & in
ipso litis ingressu assignare teneri, ex supra adductis, & ex-
pressa l. fin. C. de ord. cognitionum, Petro Pechio, de iure si-
stendi, cap 28. num. fin. Couarr. l b vn practicarum, cap. 6.
ex nu. 5. & lib. 2. variarum, cap. 5 ex num. 6. Ioan. Horoscio
in l. si vero §. qui pro rei qualitate, numero 4 D. qui sat. id.
Palac. Rubios, in cap. per vestras. 3 notabili. in pr. num. 7.
Lara, in l si quis a liberis §. solent, ex numero 37 & § si vel
parens, n. 45. Menoch lib. 2. de arbitr. cen. 2. casu 169. n. 1 t.
8 Secundo præmittendum est, a nostratibus valde contro-
uersum, an ab hisce personis possit ab initio peti solidum,
an vero, vt quatenus facere possint tantum conueniantur?
Dubitandi rationem mouet Vlpian. in d. l. sunt qui ibi; *Sua-
que, in id quod facere possunt conueniuntur*. Similia locus
in l. Patronus 17. inf. ibi; *In id quod facere potest conuenitur*,
& in l. ed li ex parte 4. ibi: *In id quod facere potest debeat
conueniri*. D. quod cum eo quibus locis constat ab initio eas
quatenus facere possunt tantummodo conueniendas Con-
tra vero solidum initio petendum suadent plura, alia in qui-

bus condemnationis, & exactionis mentio fit, lege mari-
tum 15. l. si maritus 45. D. soluto matrim. l. miles 6. sup. dicta
l. sunt qui, l. item miles 18. l. inter eos 19 §. is quoque, cum
multis seqq. lege Diuus Pius 28. infr. l. in condemnatione
173. D. de regul. iuris, & subtiliter induces text. in lege ma-
ritum. 6. §. idem Iulianus. ibi: *Maritum non posse, quod debi-
tum soluerit*. D. de liberat. legats, & probat expresse Insti-
nianus, in §. item si de dote, inst. de actionibus difficulta-
9 tem dissoluit Bart. in d. l. sunt qui, num. 3 libellum † simpli-
citer concipiendum esse, totumque petendum, ex dicto §.
idem Iulianus, opposita tamen exceptione, reum quatenus
facere possit condemnandum, l. pater filio 7. D. quod cum
eo Paulus aliter sentit Bar. sequitur Alex. numer. 3. Bartoli
10 sententia verior est, eam exceptionem, † ante, post senten-
tiam proponi posse, eoque respicere iura, quibus eas perso-
nas, nec condemnari, nec exigi vltra quam facere possint,
probat lege Nesennius. 45. §. fin inf. l ea diuerso 17. § fin. D.
soluto matrim. Nec mihi obijcias, quod cum exceptio hæc
peremptoria sit opponi ante sententiam debet, ea regula,
lege peremptorias. 2. Cod. sententiam rescindi non posse,
quia id debet intelligi quando talis exceptio arguit sen-
tentiam de iniustitia, id enim ius non permittit lege post rē
11 56. inf. d ct. l. sunt qui. Si autem talis † exceptio non arguat
sententiam de iniustitia, sed tantum pertineat ad eius exe-
cutionem moderandam, tunc post sententiam opponi po-
terit, dicto cap. Oduardus 4. de solutionibus, Ordinat. Lusi-
tanorum, libro 3. titulo 71. §. 18. quod accurrate, & copiose
nouissime scribit Barbosa, in dict. l. maritum, numero 48.
cum multis seqq. & nos ad l. à Diuo Pio, in pr. ex num. 13.
sup. d. l. sunt qui.
12 Itaque vt penitius ea iura, & proprius, intelligas, resol-
ues variam olim fuisse rationem, agendi namque ab initio
poterat res petere à Prætore, vt in formula adderetur exce-
ptio, tunc non dabatur iudicium purum, aut simplex, eam
formulam sequebatur iudex condemnando, poterat, & iu-
dicium simplex dari, non contradicente reo per errorem
fortem aliquem, & iuxta formam sequebatur condemna-
tio insolidum, quamuis in actione iudicati addi posset ex-
ceptio dict. l. Nesennius §. fin. d. l. ea diuerso. §. fin. quas & a-
lias sic interpretaberis vltra Bart. & antiquiores Franc.
Duaren. in dicta lege sunt qui, vltra quem tu pro huius rei
13 explicatione memineris. Romanos † olim eo modo exce-
ptionibus vsos, vt eas à Prætore impetrare solerent, qui
cum iudicium daret in formulam iudicij illam addere so-
lebat, si vero actoris gratia inductua exceptionem nollet ad-
scribere tribuni appellabantur, iuxta nobile illud M. Cicer.
testimonium, lib 2. Academicar. quæst. his verbis. *Postulat,
vt excipiatur hæc inexplicabilia: Tribunorum aliquem
censeo adeant à me istam exceptionem nunquam impetra-
bunt*. Itaque qui sancte, & integre ius dicere volebant, fa-
cile exceptionem aliquam qua fraudem omnem excluderēt
admittere solebant quēadmodum Ciceronem fecisse vide-
mus ad Atticum, lib 6. verum si iudicium esset stricti iuris
nominatim, & disertis verbis exceptiones erant adijciendæ,
quia iudex datus alioqui de his non cognosceret, si iudicium
14 purum datum esset, & non sub conditione: Primum † iudi-
cium erat, quod & apertum, & simplex Cicer. pro Rosc.
Comœdo appellat, cum ita iudicium à Prætore dabatur.
*Si paret Titium Mæuio dare facere oportere Sempronius
iudex esto*. Cuius formulę meminit Iust. in §. is quoque. Inst.
quibus mod. re contrah. oblig. in §. sic itaque discretis. Inst.
de actionibus, in § præterea, Inst. de perpetuis, & temp. a-
ctio. Theophil. in § tutores. Inst. de his per quos agere pos-
sumus, Brissonius, lib. 3. de formulis, pag. 415. sub conditio-
ne vero cum reus, apud Prætorem in accipiendo iudicio,
non inficiabatur, quod ab actore petebatur verum esse, sed
exceptionem, vt non peteretur allegabat, eoque postulante
exceptionem iudicio adijciebat. Ecce. *Si paret Titium Mæ-
uio ex causa mutui centum dare oportere Sempronius, iudex
condemnato, si non pactum conuentum fuerit, ne ea pecu-
15 nia mutua peteretur*. Quamuis in bonæ fidei iudicijs,
vt de exceptionibus cognosceret iudex satis esset il-
lud à Prætore addi, *ex fide bona*; obseruant Balduin.

in protheorijs ad titulum Inst. de exceptionibus, ex num. 6.
Hotom. in eius principio enunc 3. Brison. vbi sup. & fusius
eodem lib. 5. pag. 450. cum sequ. ed ad rem iam redeamus.
16 Ait textus. *In id quod facere possunt conuen iuntur, idest
non deducto are alieno.* Quatenus autem facere quis possit,
id in facto magis, quam in iure consistit, vt de eo, quod in-
terest, & de mora dici solet. Nec vlla iuris constitutione in
vniuersum id definiri potest, sed (vt num. 2. indicauimus)
iudicantis arbitrio relinquitur, cuius est æstimare non solu,
quas habeat opes, sed etiam cuius artis professionisque sit,
item cuius dignitatis, & familiæ, nec refert, an bona mobi-
lia, an immobilia, an actiones, siue nomina habeat debitor,
sed & creditoris quoque habenda est ratio, si inopia labo-
ret, cuius potior causa tunc esse videtur, quam debitoris, l.
verum, 12. § fin. D. de minoribus, intelligere ergo licet nullis
certis præceptionibus iudicis religionem, in d. l. sunt qui al-
ligandam. Vnde si multa in hac tractatione quæstiones plе-
ræque à vulgaribus Doctoribus tractantur, quæ non minus
à quouis prudente homine, quam a I. C. aliquo decidi pos-
sunt.

Planè illud certi iuris est debitorem, cum hanc exceptio-
nem opponit creditori, æs alienum deducere non posse, si
fortè alios creditores habeat, quantomcunque certum sit
per creditores hoc ei esse auferendum, vt ex d. l. sunt qui, &
l. inter eos, 19. in pr. l. & exhæredatum, 49. inf. l. maritus, 55.
D. soluto matrimon. l. verum, 63. §. id quod facere potest, ff.
17 pro socio, quamuis † is qui ex sua liberalitate conuenitur,
omni ære alieno deducto facere posse intelligitur, d. l. 19. d.
18 l. 49 itaque si debitor † maritus, patronus, & si miles habet
fortan ducenta in bonis, & dotis nomine debeat, vxori quin-
quaginta, alia creditori ex alia causa, item quinquaginta,
cogitur ad solutionem dotis, ac si ducenta in bonis suis nu-
meraret: & centum illi satis sunt ad tolerandam vitam, vt ne
19 egeat, integram vero dotem persoluet; sed cur † tam variè
io donatore, quia (vt ait Paul. & Trifoniaous, in d. l. 49. &
50. inf.) pinguius donatori succurrere debemus, quam ei,
qui verum debitum soluere compellitur ne ex liberalitate
sua inops fieri periclitetur. At neque donantis mentem
quisque interpretabitur fuisse aliam, quam vt sibi reseruaret
ad victum, quod opus esset, nec in eo ære duntaxat, quod
debuit antequam donaret, valere debet illa æquitas, sed etiā
in eo quod postea contraxit. Nam si futuras sibi eas difficul-
tates habuisset bene prouisas nunquam donasset. Præterea
cui donatur naturali quadam obligatione tenetur referre
illi gratiam à quo accepit. Nam qui con[illegible] non fiat lo-
cupletior, quamuis donatarium, [illegible] naturali vinculo ad re-
m[illegible] netandum astringat, l. [illegible] 25 § consuluit, D. de pe-
tit. hæred. hoc ideo, quia naturale debitum ab inuito dona-
tario exigi non potest. & vt Seneca, l. de beneficiis, ait, *ne-
mo beneficia in k[illegible] ndis [illegible] scribit*, ea obligatio, & si non
est ad agendum efficax satis, ad excipiendum tamen firma
est vt donatori suo, non [illegible] subeat negotii, quam eius
facultates omni debito liberæ, & vacuæ esse possunt. In-
eo, & illud speciale est, vt licet perueniat ad pinguiorem
fortunam semel deuictum, non teneatur restituere Faber,
in §. sed & siquis, num. 5. Inst. de actionibus, quamuis con-
trarium sit in marito qui, & quicunque alius debitor, cui
hoc beneficium concessum est, tenetur restituere, id quod
deduxit, si ad *pinguiorem fortunam*, peruenerit, l. vnica. §.
20 cum autem, C. de rei vxor. act. *Id tamen* † non vulgaris di-
scriminis inter donatorem, & alio debitores. obseruabis, vt
ei in casu donationis tantum succurratur, l. Diuus. 28. D. de
reg. iuris marito, & aliis etiam si super quocunque con-
tractu ab eis, à quibus ea reuerentia præstanda est conue-
niatur, l. nō tantum. 20. inf. d. l. sunt qui obseruant, P. Lorio-
tus, de reg. iuris, axiomate. 170. Cona. lib. 8. cap. 9. numer. 9.
ad fin. Cuiac. lib. 24. obser. cap. 38 Barbosa, in d. l. maritum,
nu. [illegible] diam de personis sigillatim.
21 Prince ergo inter eas personas (quibus beneficium hoc ne
amplius, quam facere possint condemnentur, datum est)
omnium bonorum socius connumeratur, quia si indecorum
vitium est socium à socio omnibus fortunis spoliari, cum
eorum magna sit necessitudo, & veluti fraternitatis species
quædam, l. verum 64. in princ. D. pro socio, l. 15. versic. *Otro
si dezimos*, tit. 10. par. 5. vbi notabiliter explicat Greg. Lop.
Cæterum interpretationi, quam in d. l. sunt, qui Vlpian. facit,
vt socium, in d. l. sunt qui, omnium bonorum socium accipe-
re debeamus, idem sibi aduersari videtur, in d. l. verum, vbi
ex Sabino refert, etiam si vniuersorum bonorum socius nō
sit, sed vnius tantum rei, attamen in id quod facere possit
tantummodo eum conueniendum, & condemnandum. Rē
22 tamen hanc vt explices memineris societatem, † aut om-
nium bonorum, aut alicuius negotiationis gratia contrahi
posse omnium bonorum dupliciter, siue bifariam, aut hoc
expressè acto, vt omnium bonorum socij sint, l. 3. versiculo
cum specialiter, l. si societatem, 73. D. pro socio, l. 3. l. 6. titulo
10 par. 5. aut simpliciter, & indefinitè, non adiecto, cuius rei
futura sit societas, an negotiationis alicuius, an omnium bo-
norum, vt puta si dictum sit, vt simus socij, l. coiri societatē,
7. D. pro socio, l. 7. d. tit. 10. quid autem inter vtrumque con-
trahendæ societatis modum intersit, exposuimus accuratē,
in princ. ex num. 5. inst. de societate vnius negotiationis gra-
tia, veluti vectigalis publici conducendi, de rebus, quæ in
prouincia aliqua compararentur, & in alijs exemplis de qui-
bus, in l. 1. ad ho. l. 3. d. tit. 10. & apud nos, vbi supr. ex nu. 18.
vtroque casu, cum fraternitatis ius quoddam inter socios cō-
tractum sit, quod æqualiter lucra, & damna diuidenda sua-
det, nisi aliud de partibus actum sit, l. societates. §. leg. si non
fuerint, 29. l. cum duobus, 52. §. quidam, cum alijs multis ibi,
D. pro socio, tex. in d. principio, vbi copiose, l. 3. & 4. tit. 10.
par. 5. socium à socio insolidum exigi, si eius id non suppedi-
23 tent facultates, non sinit ex nostro tex. & d. l. verum. † quæ
contrariæ non sunt, vt rectè Accursius d. l. sunt qui insinua-
uit, verbo, *accipiendus*, cum ait, *vel s[illegible] ad illam trahi-
tur*, tum quia non est credendum, quæ eiusdem auctoris
sunt, nempe Vlpiani lib. 31 & 63 ad edictum, contraria es-
se, in d. l. sunt qui, ait huius leg. beneficium locum habere in
omnium bonorum socio, addit, in d. l. verum idem esse in
socio vnius rei plus, & minus dicere non est contraria dice-
re; planè si hæc vno in loco essent scripta nulla repugnantia
reperiretur.
24 Addes his, quæ de socijs nuper scripsimus, vt hi quantum
facere possint condemnentur, Pomponij explicationem re-
latam sub l. sed hoc ita, 22. versic. *quod autem*, in d. leg. sunt
25 qui, nempè nisi negauerit se socium, aut dolo fecerit, vtrū-
que colligitur ex Prætoris edicto, vbi causa cognita actio-
nem se daturum prætor edicit, causæ autem cognitio in hoc
versabitur, vt neganti se socium esse, aut ex doli clausula ob-
ligato non succurratur, quod prudentum interpretatione
receptum fuit, & sanè merito, quia nec dolus, nec mendaciū
prodesse cuiquam debet.
26 Doli clausula, quæ inseritur in contractibus, ita concipi-
tur, *dolum malum abesse, abfuturumque esse*, leg. stipulatio
ista, 38. §. siquis dolum, l. stipulationes, 53. l. dolo, 119. D. de
verbor. obligat. l. nouissima, 19. D. iudicatum solui, quæ etsi
in iudicijs bonæ fidei tacitè intelligatur, quia nihil est tam
contrarium bonæ fidei, quam dolus, l. ea vero, 2. §. fin. D. pro
socio, vnde dicitur doli exceptione inesse bonæ fidei iudi-
cijs. l. sed etsi, 21. D. soluto matrimonio l. g. huiusmodi 84. §.
qui seruum, D. de leg. 1. maioris tamen cautionis gratia in
societate adijcitur. Ergo propter dolum hoc amittet priui-
27 legium socius. Quia † iniquum esset dolum suum quem-
quam releuare, quod & in cæteris, qui in id quod facere
possunt conueniuntur, & condemnantur accipiendum est,
d. l. verum, 63. §. tempus, textus in d. l. sunt qui, & in l. siquis
dolo, 51. l. si rerum 52. infr. d. l. sunt qui, l. vnica. §. cum autē,
C. de rei vx. act. notabiliter Corneus, con. 28. nu. 5. inquiens
in dolo videri esse eum, qui vel non implet promissa, l. dolus
est, 44. D. mandati, vel qui rem alienam scienter contrahit,
l. etiam, 18. §. licet, D. soluto matrimon. prosequitur latè eru-
ditus Barbosa, in d. l. maritum, nu. 101. illo tit.

Amittit etiam, & propter mendacium hoc beneficium
socius, d. l. sed & hoc 22. §. quod autem ibi, *vt neganti se so-
cium esse non succurratur*, l. si vnus, 68. §. fin. D pro socio,
28 quod licet, in d. §. quod autem dubitauerit Duarenus, † ad
maritum, atque alias personas quibus hoc priuilegium cō-
cessum

cessum est, ne insolidum, sed quatenus facere possint conueniātur. merito communis extendit, quia generaliter constitutum est, vt siquis negauerit, id quod est causa priuilegij concessi, illud amittat, l. sed si ex parte 4 §. interdum, D. quod cum eo, l. si dubitet, 11. §. ita demum, D. de fideiussoribus Auth. contra qui propriam, Cod. de non num. pecun. & in fine reg. cap. ex eo, de reg. iuris, lib 6. per quæ iura limitatam hanc ad d. l. maritum, scripserunt Bart. in d. l. etsi, §. licet. nu 3 D. soluto matrim. Alex. nu. 9. Duarenus, sibi nō constans, post princ. & cum multis Barbosa iam relatus,
29 nu. 105. Quod tamen † intelligendum est, quando propter dolum, vel latam culpam negauerit, aliàs pœna perdicta non incurretur, c. p. 1. §. vassal us, ibi, ex certa scientia, si de feudo fuerit controuersia, vbi notauit Bald. num. 1. Alex. in d. §. licet, num. 9. vers. tertio limita. Vincentius, in d. §. quod autem, num. 5.

30 Sed dubium est, quid si postea fateatur, quod negauerat, an & adhuc beneficij amissione mulctetur? Et receptum est, vsque ad litis contestationem pœnitentiæ locum esse, quæ interpretatio humana est. & quæ in dubio admitti debet, reg. l. benignius 18. D de legibus, & ab edicti verbis non videtur aliena, cauetur enim causa cognita actionem, quatenus socius facere possit tantummodo dandam esse, igitur quando alterius ius deterius factum non est admittetur. Quod & exemplis non paucis confirmatur, aliud ex l. quamuis 11. D. de in ius voc. sequens ex l quoties. 21. §. Prætor ait, iuncta l. electio. 26 §. neq. vers. & ideò, D. de noxal. action. tertium ex l. de ætate. 26. §. fin. D. de interrog. actionibus, ex quibus Accur. vbi eam defendit opinionem Alex. in d. §. quod autem, num. 1. Vincentius, num. 6. Quinimò sentit Accur. in §. ex maleficijs, verbo. diluitur. Inst. de action. etiam post litem contestatam posse reuocari negationem, si adhuc actor onus negationis non subiuit, nam cum per reuocationem, & pœnitentiam eum ab onere probandi liberet reus, excusandus à pœna videtur, ex eodem Accu. sin d §. fi. l de ætate, quod tamen Bart. admittit in d. l. cum qui. D. de iur. iur. & ibi Alex. col. 3. post principium, nisi actor mendacium probare statim velit, quia eo casu reuocatio mendacij nihil reuocanti proderit, quo minus pœnas mendaci impositas incurrat, vt q Bottrus, tract. de ces. bonorum quæstionis, 4. principalis, q. 20. nu. 14. Barbosa, in d. l. maritum, nu. 106.

31 Sed an si socius negauerit simpliciter, & generaliter, quod actor intendit, d. l. sunt qui, beneficium amittat? disputant Doctores, sunt tamen, qui putent propter inficiationem hoc beneficium amitti, quasi satis inficietur, qui simpliciter, & generaliter negat, duo namque actoris intentione continentur: vnum quod societas contracta sit, alterum quod reus debeat ex societate. Nec reus simpliciter, nec aliud exprimit, ergo inficiatur se socium esse, qui ita loquitur, sicut in l. si is qui. §. verum, D. de rebus dub eorum quid, quæ tibi obijciuntur fecisti? non feci, id est, nihil horum feci & in l. si fine. 9 §. qui interrogatus. D. de interrog. action. interrogatus, an ex dimidia parte hæres sit? respondit, hæres sum: intelligitur ad interrogatum respondisse dicamus. Verum hæc licet subtiliter dicuntur, & mero iure defendi possint, ab humanitate tamen longius recedunt, durumque est interpretari per prædictam generalitatem socium videri negasse, id quod specialiter non fuisset negaturus, argum. l. obligatione generali. 6. cum seqq D de pign & cap. fin. de off. vicarij, lib. 6. nec verisimile est, id dicturum fuisse socium, propter quod in pœnam inciderit, arg. leg 3. §. si procurator. D. quod quisque iuris. l. si procurator. 6. D. de cond. indeb. interpretatio, itaque huius orationis est ipsius rei, qui id accipiet, quod ei est vtilius, l. siquis intentione. 66. D de iudic. vnde cum ambigua oratio sit, poterit reus sentire se non debere ex societate, quamuis reus sit, vnde consulte faciet actor si à reo petierit, vt specialiter declaret, an socius sit, cum per generalem negationem reus in edicti pœnam nō incidat, vt nominatim docet Bart. in dict. §. ita demum, nu. fin. Paul. Imola, & Alex. in d. §. licet, num. 9. & in l. cum qui num. 14. D. de iur. iur. & in dict. §. quod autem, num. 10. vbi Vincentius, num. 2. Duaren. ad tit. laio, in §. omnium, num. 8 l. sit de actionib. Hippolyt. singulari. 282. Gozadinus, consil. 86 Campegius de dote 2. part. q. 105.

32 Item parem. Ait Vlpianus. Eo ergo numero parentes sunt, non quidem primi tantum gradus, sed in infinitum. Edictum enim Prætoris in quo parentis mentio fit, latissimam continet appellationem, & omnes in infinitum superioris ordinis cognatos cuiusque sint sexus, complectitur, l. 4 §. parentem. D. de in ius vocan. l. appellatione parentis. 51. D. de verb sign. quemadmodum ergo eos sine Prætoris permissu in ius vocare filius non potest, dict. §. parente, cum multis alijs ibi, l. 4 tit 7. part. 3. ne & venia vocatos, nisi in quantum facere possint exigere nequit, text in dict. l. sunt qui, & in §. item si de dote, vers. sed siquis cum parente, Inst. de actionibus, l. 1. ibi; Padre, o abuelo, ò alguno de los otros
33 ascendentes, tit. 5. part. 5. Propter † reuerentiam, quæ ipsis debetur, l. 1. & toto tit. D. de obsequiis à liberis, & libertis parentibus, & patronis præstandis, filiis namque semper honesta, & sancta parentum persona videri debet. l. liberto. 9 illo tit. summaque semper veneratione, & pietate colenda, l. veluti. 2. D. de iust. & iure. Vnde merito reuerentialis præsumptio exoritur, l. 1. §. quæ onerandæ, D. quare rerum actio non detur eiusdem pietatis excludendæ ratio, quæ in multis quoque animantibus relucet, teste Ciconia apud And. Alciat. lib. singulari Emblemat. cap. 30. Orum Apollinem lib. posteriore, de Hieroglyphicis, Pyerium Valerianū, lib. de Hieroglyphicis 17. multaque alia in iure nostro, quorum aliqua indicauimus, in princ. ex num. 56. in tit. de inoffic. testam. & commemorant iuniores in ijs rel ctis locis, reliquis tamen omnibus elegantius & ornatius nuper Ioan. de Solorzano Pereyra lib 2 de Parricidiis. cap. 2. Sed cum ex
34 † l. Cum Caio, in l. lis nulla. 4. D. de iudiciis, lis nulla nobis esse possit cum eis quos in potestate habemus: quod & Hispano iure comprobatur, l 2. tit. 2. part. 3. l. 11. tit. 27 part. 4. res enim ipsa impedimento est, nam si pater cum filio agit, perinde est, ac si is cum ipse agit, ac litiget. habentur enim pro vna & eadem persona, quod in d. l. sunt qui Vlpian. ait, non de filijs fam. qui iure patriæ potestatis magis quam edicto Prætoris parentes prohibentur in ius vocare, sed de filiis emancipatis accipiendum est, qui parentes postulata venia possunt in ius vocare, sed quatenus facere possint tantummodo condemnare.

35 Vnde fit quod cum (vt sup. num. 1. admonuimus, & cum aliis, probat Baeza de inope debitore, cap 17. num. 34 Ioa. Gut. de iuram. confir. 1. part. cap. 16 nu. 48.) qui non tenetur vltra quam facere possit, propter æs alienum non possit in carcerem detrudi, non possunt parentes à descendentibus ob æs alienum carceri mancipari. Quemadmodum neque tenebuntur à descendentibus conuenti bonis cedere, cum remedium hoc ad effugiendum carcerem introductū sit, l. 1. vbi post Bald. notat Salicet. nu. 7. C. qui bonis cedere possint, Bart. in l. si filio fam. num. 8. D. soluto matrimonio, Fiber. in § fin. num. 9. Inst. de actionibus, & Sucinus, reg. 46 fall. 12. quod & probat text. in l. 4. tit. 15. p. 5. & nominatim Baeza, vbi sup. cap 3. num. 3. & d. cap 17. nu. 34.

36 Proceditque † vsque adeo sententia, d. l. sunt qui, vt caigi parentes vltra quam facere possint nequeant, vt nulla valeat beneficij huius renunciatione, l. 1 i, Speculator, titulo de renunciatione § 1 Ioan. Andræas, in cap. Ouerdus, de solutionibus, Alex in l ali. 16. eleganter, num. 16. D. soluto matrim. etiam si iure iur. ea renunciatio vallata sit, quæ sententia ea potest in primis confirmari ratione, quoniam cum filii egenos parentes alere teneantur, l. n. §. ipsum autem, C. de bonis, quæ liberis, l. siquis à liberis. 4. vbi copiose Lata: ex num. 4. in princ. D. de liberis agnoscendis, longe magis eos ad egestatem tradere naturali, etiam iure prohibentur, quod nullo iure iurando potest, nec debet valari, nec iuramentum, quo pater huic beneficio renunciat vires poterit obtinere, ex reg. cap. non est obligatorium. de regul. iuris, lib 6. cum textus vulgatis, cum impium abominandum, & execrabile sit parentem à filio carceri mancipari, cum ex eo, quod ab ea non eximatur à parente hæreditate possit priuari. Authentico, vt cum, de appellatione cognoscitur. §. aliud quoque capitulum, collat. 8. leg. 4. cum seqq.

seqq.tit.7.p.6.diximus in princ.num.8.inst.de inoffic.testa-
37 menti. Accedit † quibus casibus propter reuerentiam, quę debitoribus debetur beneficium hoc indultum est, ut paciscantur, ne in id quod facere possint, sed in solidum condemnentur, hoc pactum seruandum non esse, quia contra bonos mores est, & contra receptam reuerentiam, quæ maritis, parentibus, & patronis debetur, ut ex Sabino Pomponius, in l.alia 14.§.eleganter, D solulo matrim. ergo nec iureiurando confirmabitur, d. cap. non est obligatorium, l.iurigentium.7.§.& generaliter, D.de pactis, quod in ma-
38 rito † priuilegio suo renunciante expresse adnotaruut Bar. in d.§.eleganter, num.9. vbi communiter Doctores omnes sequuti sunt Alciat. in cap. cum contingat, num. 69. de iur. iur. Antonius Gomezin l.53.Tauri, num.49. Couarr.in c. quamuis pactum.3 part.in princ num.4. Baeza, d.cap.3.& cap.17.num. 37. Ioan. Gutierrez, de iuramento confirma-
39 torio, 1.part.cap.16. numer.49. Et in tocero † promittente soluere totam dotem, cum iuramento, quod iuramentum in hoc casu non sit obligatorium ad tollendam, cum effectu eam exceptionem, prius à iuramento absolutione impetrata, fuit decisum in Capella Tolosana, decis. 258. ex quibus constat perperam Ferd.Menchaca, lib.3. de success. creatione, lib.3.§.28.versic.teneo, docere iuramentum mariti suo priuilegio in vxoris fauorem renunciantis validū esse, nec ei fauent, quæ ex l.quando.§ illud, C.de inoffic.testam. & cap. quamuis pactum, de pactis, in sexto adducit: item nec illud posse ius iurandum, hoc sine salutis æternę dispendio, tertijve præiudicio obseruari. Quoniam constat diuina lege vxores maritis, filios parentibus subditos esse, quam violari aduersus bonos mores diuinos, & naturales est, ut latius expendit Baeza, d.cap.17. quem ex numer.38. cum multis sequentibus videbis, disputat de patre spirituali, atque eius hæredes, de liberis, an à parentibus in carcerē pro ære alieno conijci possint, de socero mariti, item vxoris, deque pluribus alijs quibus priuilegium d.l.sunt qui cōcessum putant, qua omnia prosequi, & nimis longum, & infinitum propè esset.

40 Ex eodem Vlpiano, libro 10. ad edictum subiungit in hac tractatione Tribonianus sub.17.cap. D. de re iudicata, *patronus, patrona, liberique eorum, & parentes*, desumptę sunt ex eodem libro 10.Vlpiani, l. parentes, 5.l. licet. 7. & ex lib. 66. l. libert. 9. D de obsequijs præstandis, quę illi coniungendæ sunt, colligitur autem ex eis propter grāde illud beneficium libertatis, quam seruo patronus dedit eandē propter reuerentia, itē eius liberis, & parentibus exhibendā, quæ parētibus præstatur. *Libertus is est qui cū in seruitute esset propter manumissionem libertatē est consequutus*, text.in princ. Inst. de libertinis. *Patronus is est, qui ex seruitute manumissit*, ergo cum ex omnium infimo, & miserrimo statu ad omnium optimum beneficio manumissionis seruus perueniat, naturali, & ciuili ratione gratum, officiosumque animum circa tanti muneris largitorem habere oportet, cuius, & sui loco habetur, text. in princ.inst.de legit.patro.tit. & tanquam naturali parenti honorem præstare debet, l.2.l.9 D. de obsequiis præst. l.1. C. eodem tit. & de liberis, & eorum lib.....tit.22.part.4. Vndè vete-
41 res † prudentes manumissoribus ius patronatus concesserunt, quo patrono, eiusque liberis in libertum, eiusque bona, & successionem prospectum est. Id autem triplex est, positum enim est in obsequio operis, & bonis ipsius liberti, quæ res, quia latissimo sermone à I.C. sub lib.37. Digestorum, ex tit.14.& lib. 38. prioribus quinque titulis ab Impp. ex tit.3.lib 6. Codicis disputantur ab Vlpiano in fragm. tit. 27 & 29.& ex l.1.tit.22.part.4.Couarruuias, lib.2.cap.6.cum seqq.Petr.Greg 2.part.Syntag.lib.14.cap.5. nos ea tantum, quæ ad huius priuilegij explicationem attinent proponemus.

42 Verum cum I.Consultorum sententiæ, quę de non conueniendis debitoribus vltra, quam facere possint, extant, cum edicto de personis, quę permissu tantum Prætoris in ius vocantur, maximam affinitatem, & quandam veluti coniunctionem habeant, oriuntur enim ex eodem fonte, scilicet ex honore, & reuerentia, quæ eis debetur, quæ mancæ, & veluti concisæ in nostra tractatione à prudentibus, d. capit. 17. traduntur ex illis locis interpretanda, & supplenda sunt. Igitur quod in d.l.sunt, qui ait Vlpianus. patronum quatenus facere possit, tantummodo conueniendum accipiendum est, quocunque modo patronus, quis fuerit effectus, ut etiam contineat, eum qui non manumis-
43 sit. Quinque casus † enumerat Vlpian. in l. adoptiuum.8. in l.sed si hæc 10.D.de in ius vocand Vnus est siquis collusionem detexerit, d.l. adoptiuum, ibi: *Vel si collusionem de-*
44 *texerit*, hoc est si docuerit † libertinum, qui ingenuus non erat, per collusionem, & conniuentiam patroni ingenuum esse pronunciatum, qui certè cum pro patrono sit, quantum ad edictum de in ius vocando spectat, patronus similiter intelligentur, & quoad hoc beneficium, quoniam ne quorundam dominorum erga seruos, patronorum erga libertos nimia indulgentia, amplissimum ordinem (idest Senatum) inquinaret, eo quod paterentur seruos suos, suosvè libertos in ingenuitatem proclamare, liberosque iudicari, Senatus Consulto Numiano, vel Nomiano, vel vt Placentino placet, Viuiano, Rufredo Iuniano, aut Domitiano, quia Domitiani temporibus factum est, cautum fuit, vt siquis probasset per collusionem: quicquam factum fieret eius seruus, ciusve libertus, qui detexisset collusionem, l.1.l. si libertinus, 4. D.de collusione, deteg. l.fin. C. eodem tit. à quibus non longe est, l.12 tit. 1. part. 7. Alter casus, siquis præiudicio pronuncietur esse libertus, cum non fuerit: & quidem is pro patrono habetur, etiam quantum ad successionem, l.si iurauero, 14. D.de iure patr. quamuis in primo casu contrarium ita nominatim cautum est Græca constitutione, cuius in institutionibus sæpè mentio fit, l.4.C. de bonis libertor. hoc ita tam variè, nam sententiæ statur, & iudicata res pro veritate habetur: *tertius casus*, si deferente eo, qui libertus meus dicebatur, eum libertum meum esse iuraui; nam tametsi re vera non sim, habebor tamen pro patrono in causa huius edicti, non in successione, quia plus iudicis, quam litigatoris religioni defertur, hoc est rei iudicatæ, quam iure iurando, d. l. si iurauero. 14. Nec obstat
45 text. † in l. 2. D. de iure iur. cui satisfacit Ant. Quintana Dueñas, lib.1.de iurisd.& imperio, tit.4.ex num. 22. quippè Pauli sententiam, in d.l.2. explicandam ita. Iusiurandum sententia superius, non esse in omnibus, sed illa ratione, quod sententia per appellationem retractatur, ius iurandū non retractatur, l.admonendi. 31. D.de iure iurando, quod si occurras, ex l.nam postea, 9.§.si damnetur, illo titulo, respondebis cum eodem Antonio vbi sup. num. 23. *quartus*
46 *casus*, si seruum † meis nummis emi, ea lege, vt intra certum tempus manumitterem, neque manumiserim, quia tunc ex constitutione Diui Marci seruus ad libertatem peruenit seruus ipse iure fit liber, ego tamen patronus per omnia habebor, licet libertatem sex, non ego dederim, l.3.§.is plane, D.de suis, & legitimis, l.3 §.sed etsi, D.de legitim.tutor. l. 3. cum aliis ibi, D. qui sine manumissione ad lib. peru. exceptis actionibus ingrati, atque operarum, quas aduersus eum non habeo, l. siquis hac lege. 36. D qui & à quibus: non idem erit si seruum nummis ipsius serui, vel à mei eius emerim, quo casu seruus ipso iure non fit liber. arg. l. 4. l. siquis ab alio 19. D. de manumissionibus, l. quis .....67. D.de iudiciis, vtrumque proprijs rationibus. Nam in priori casu, cum mihi pretium serui abiit, æquum non est, vt mora, & cessatio mea mihi ius patronatus adimat. Altero vero, cum fidem ipse fregerim, neque quicquam mihi abiit, causa non est, cur mihi pernicia mea hoc ius non adimat.
47 *vltimus casus*. † Vlpian. cum quis ancillam ea leg. vendit, ne prostituatur ab emptore, aut si prostituatur, vt sit libera ancilla prostitura ex Diui Vespasiani constitutione ipso iure, sic libera, & venditor, quamquam non manumiserit, quoniam eius legis dicendæ author .... omnibus pro patrono habetur, d.l.sed si hac, versic. *prostituta*, l. Diuus
48 Vespasianus, 7. D.de iure patronat. His potest, & alius † 5 dissimilis casus ex Iulio Paulo adduci in l.is quoque 9. D. de in ius vocando, cum qui ex causa fideicom. mihi manumissit, quemadmodum in ius vocari non potest, sic nec vltra quam facere possit condemnari, quamuis non gra...

sed

sed debitam libertatem praestiterit, l. nequaquam. 24. D. de excusat.tur. nam quantum ad successionem, ad legitimam tutelam, ad originem, & patriam pro patrono habetur. leg. qui ex causa. 29. D. de bonis libertorum, l. libertus. 17. §. ex causa. D. ad municipalem, non tamen in aliis patronatus
49 iuribus. Adijcies † denique hæc, quæ de reuerentia patronis præstanda diximus obtinere, ex Accurs. verbo. *Patronus*, in d. l. sunt qui nisi patronus ius patronatus amisserit, tunc enim, & in ius à liberto, sine venia vocari, & insolidum condemnari poterit, quod tamen in cum Iaso, nu. 7. in d. c. 57 in d. l. sunt qui. Duareno, Prælect. 21. de re iudicata, accipies; si patronus ob culpam suam patronatus iure priuetur: secus si sua sponte illud remiserit, debetur enim tunc ei nihilominus reuerentia, l. fin. C. de bonis libert.

50 Ait lex *patrona*, idest, domina, quæ seruum manumisit, moueor ex sequentibus verbis, ibi: *Liberique eorum & parentes*; planè, si non de patrona, sed patroni vxore, Vlp. loqueretur, non plurali loquutione enunciasset, *sed liberique eius, & parentes* dixisset, nec obstat sub masculino fœmininum etiam comprehendi, nam & sæpe fœmininum à prætore suis edictis, quæ passim occurrunt, connumeratur. Patrona ergo, quæ vere manumisit, aut quæ pro manumissore habetur hoc quoque beneficio gaudet.

51 Ait lex, *liberique eorum, & parentes*, rationem deduces ex prænotatis (sup. nu. 14.) coniuncta, l. si quis à liberis. 5. §. solent. D. de liberis agnosc. l. 8. tit. 22. part. 4. nam si libertus inopes patroni filios, & parentes alere tenetur, eos ad inopiam, & egestatem trahere insolidum extorquens, prohibitum, quid mirum, iam de aliis subiiciamus.

52 Ait lex. *Item maritus de dote in id, quod facere potest conuenitur*: latissimus † se se nobis disputationis campus offert, de marito, qui, & eodem hoc beneficio in exactione dotis vtitur, quod & multis aliis Pandectarum capitibus comprobatur, l. maritum. 13. cum multis sequentibus ibi, l. maritus. 43. l. maritus. 54. D. soluto matrim. concordat. text. in
53 † §. item si de dote, Inst. de actio. nec etiam contrarium est, quod ibi dicitur, maritum condemnari in quantum facultates eius patiuntur, non enim significat facultates omnes ei auferendas esse, sed quatenus facultates patiuntur, idest quatenus facere potest, l. 1. tit. 15. part. 5. Cuius tamen ver-
54 ba: *O si fuesse come que deuiesse algo à su muger, ò ella à ella à su marido*, scrupulum inijciunt, quoniam in d. cap. 17. de re iudicata, & similibus in locis, tantummodo dicitur, quo casu maritus dotis nomine conuenitur, quatenus facere possit condemnandum, non si ex alia causa conueniatur, quod & Prætoris edicto, ita expressum fuisse videtur, quare ad alios contractus produci non potuisse videtur, l. quod vero. 14. D. de legibus, verum ita Diui Pij constitutione admissum fuit, quæ iam tempore Modestini, l. C. pro iure certo habebatur, iustaque interpretatione ad mulierem extenditur, l. non tantum. 20. int. d. l. sunt qui. Nihil ergo ex quo contractu agat maritus contra vxorem non magis, quam cum vxor contra maritum agit.

55 Sed grauiter † obstat difficilis text. in l. Diuortio. 35. ibi: *Sed & postea, quam patrimonium amiserit plena erit negotiorum gestorum actio, quamuis si dotis actione conueniatur absoluendus sit*. D. de neg. gestis, ex qua constat insolidum actionem vxori aduersus maritum, si dotis nomine nõ agat dari. Difficultatem dissoluit Accur. in d. l. non tantum, verbo, *condemnandus*, & in l. vxor marito, verbo, *iudicio*. D. de donat. inter vir. actionem vxori aduersus maritum, ex alia etiam causa agenti non insolidum, sed quatenus mariti facultates patiuntur dari, si constante matrimonio vxor agat, secus si post diuortium, quia tunc etiam ratione contractuum constante matrimonio initorum insolidum exigi, communiter tamen ea opinio reprobatur, quoniam etsi maritus soluto matrimonio, pro contractum illo constante celebrato conuenitur, in memoriam, & honorem ante acti matrimonii, d. l. sunt qui, beneficio gaudet, ex generali huius d. l. sunt, qui decisione, quæ indistinctè causam dotis aliis contractibus æquiparat, vnde Franc. Duarenus, prælectione 24. d. l. sunt qui, ad d. l. non tantum. existimat, Diui Pij constitutionem accipiendam, cum hac exceptione, nisi contractus initus sit, soluto matrimonio, ponderat Scæuolæ verba; *Diuortio facto*, quasi hæc sit constitutionis limitatio trahendaque d. l. diuortio, ad d. l. non tantum, sicq. interpretandæ, quod nouum non est, l. non est nouum. 26. D. de legibus, l. in toto iure 80. D. de reg. iur. Vereor tamẽ ne Duarenus decipiatur, cum Modestini hæc lex, quæ Diui Pij cõstitutionem refert (quam prætermisit diligens alias Ioann. Vvulfangus Freymonius, vt videbis ex eius symphonia iuris Chronologica, pag. 234) temporibus Alexandri Seueri, cum quo ipse consul fuit anno ab vrbe condita. 680. facta fuerit: sumpta enim ex eodem lib. 2. differentiarum, teste eodem Freymonio iam relato, pag. 649. col. 3. Ant. August. de nominibus propriis I. C. cap. col. 231. illa vero, l. diuortio. Scæuolam auctorem habeat lib. 1. quæstionum, ex eodem Freymonio: pagin. 357. col. 1. Anton. August. col. 134. qui longè ante floruit, temporibus nempè Marci Antonini Imp. cuius & consiliarius fuit anno propè. 922. vt sic vix credendum sit notabilem hanc constitutionis Diui Pij explicationem, quam Scæuola scripserat, eam serio explicans Modestinum, in d. l. non tantum omisisse.

56 Quare asseuerandum est disertè Diui Pij constitutionem contractuum meminisse, nam si ex delicto conueniatur maritus, veluti iudicio rerum amotarum, insolidum condemnabitur, leg. si rerum. 52. inf. d. l. sunt qui, & receptum, cum multis Petrus Surd. de alimentis, tit. 1. q. 88. nu. 42. quemadmodum, & socius ex doli clausula obligatus, leg. sed hoc ita. 22. §. quod autem insæ, quod generale esse, sup. num. 8. animaduertimus. Huc ergo pertinet Scæuolæ responsum in d. l. diuortio facto, negotia vxoris gessit, cogi posse ad dotis restitutionem, non modo dotis actione, sed & negotiorũ gestorum. Et tunc demum insolidum, vbi non statim, cum administrare cœpit, debitum esse sciendo, vt iure posset computari, cur tempestiuè solidum a se non exegerit, alioquin sanè habetur eius ratio, vt non condemnatur vltra quam facere possit, quod licet non sic explicent, præsentiunt tamen Accurs. verbo, facere, in d. l. diuortio, versi. *Hic enim quod, propter delictum quod in administratione commisit, quia à se non exigit*. Bart. & alij quos refert, & sequitur Iaso, in dicta lege non tantum, numero octauo, infra dicta lege sunt qui. Aliæ quæ iuxta priuilegium hoc quod maritis indultum est, adduci poterant, videbis apud eruditum Petrum Barbosa, in commentariis, d. l. maritum, fusè enim, & erudite per centum octo numeros rem, post alios omnes tractat.
57 † & Barza, d. cap. 3. ex num. 1. Planè quamuis in socero à nuru conuento pro dotis restitutione, quo casu dos ad eum peruenit (iuxta tradita, in l. si cum dotem. §. transgrediamur. D. soluto matrimon.) hoc priuilegium admittendum sit, l. rei
58 iudicatæ. 16. §. socero, illu tit. l. sicut. 21. D. de re iudic. In socero autem ad dotis promissæ solutionem, per generum conuento, dubitabilius est propter repugnantiam, l. ex diuerso. 18. in prin. D. soluto matrim. d. l. sicut. 21. D. de re iudicata, & l. penul. D. de iur. dotium. Rem latissimo sermone examinat, idem Petrus Barbosa, in d. l. maritum, ex nu. 59. Zasius, in 2. responsorum, cap. 9. lib. 1. sing. intellect. cap. 5. accuratè Duarenus, in d. l. ex diuerso. Ego animaduerto ius
59 verbis, d. l. penult. ibi; *Ex causa, & persona id tribuendum puto*, Aut. l. ibi. coniecturam, lib. 1. coniectur. capit. 14. valde probo, qui verba, d. l. sicut. ibi: *sed alio iure vtimur*, ita legit, *sed alio, & alio iure vtimur*, cuius quidem lectionis sensus est, æquum quidem esse, socerum ex promissione dotis, soluto matrimonio, non insolidum condemnari, sed alio iure nos vti, id est eum nunc insolidum condemnari, nunc non condemnari. Regulariter non condemnari, ex causa tamen, & persona condemnari, si dolo dotem promiserit, vel si talis persona sit, quæ vix aliquo honore digna videatur, iuxta dict. l. penult.

60 Subdit ex eodem Vlpiano, lib. 66. ad edictum, in leg. item miles, 13. d. l. sunt qui. Tribonianus. *Item miles, qui sub armata militia stipendia meruit condemnatus, eatenus, quatenus facere potest cogitur soluere*. Inter reliquos igitur, quibus beneficium hoc d. l. sunt qui, concessum est, miles connumeratur. Ius singulare est propter fauorem militiæ propter quam plurima eis indulta priuilegia constat ex multis, quos accu-

accuratè congessimus in rubr. num. 2. Inst. de testam. militis, ex quibus & ijs, quæ nos ad eum titulum scripsimus, quę ad enarrationem, d. l. sunt qui, & l. miles, 6. sop. eodem attinent r petenda sunt. Illud nunc admonuisse sufficiat, neque jo plus, quam facere possint damnari, neque æris alieni caussa in carcerem conijci posse explicant, & exornant præter classicos, in d. l. 6. & l. 18. d. l. sunt qui, & in l. Centurio. D. de vulg. vbi nominatim Alex. num. 27. Bald. in l. 1. nu. 21. Cod. qui bon. ced. poss Ferd. Menchaca, de successf. creatione. 1. par. lib. 3. §. 22. num. 73. verum quia variæ hinc quæstiones exoriuntur, & apud nos Hispanos ea in primis, quæ de nobilium priuilegijs disputat, maximam coniunctionem cū hac habet, de ea, de alijs deinde, quo vtilior nostra hæc disputatio fiat agemus.

61 Idem itaque ius in nobilibus apud nos admissum est, ne scilicet pro ciuili debito plus quam facere possint condemnentur, aut pro eo in carcerem conijciantur, quod quamuis, & Cæsareo iure recipiendum, cum Baldo, Iasone, & Alexandro, & alijs scripserint Couarr. lib. 2. variarum, c. 1. num. 4. Baeza, de inope debitore, cap. 16. num. 8. & 9. Regia tamē lege differtè cauetur in his nobilibus, quos *hidalgos*, vulgus appellat. l. 4. & 5. tit. 1. lib. 4. ordinamenti, l. 4. 5. & 6. tit. 2. lib.
62 6. Recopil. Nisi vel debitum † ex delicto descendat, leg. 79. Tauri, l. 3. tit. 2. lib 6. nouæ Recopil. vel ex Regalium vectigalium conductione, vel alias fisco nobilis, aut miles obnoxius sit, vt eisdem legibus cautum est, vbi Ant Gomez, & alij obseruant, Couarr. & Baeza, in iam relatis locis, quod nō
63 tantum † in ipsorum personis admissum est, verum, & in eorum, & armis, equis, & quotidianis habitationis domibus, quæ pro executione æris alieni capi non possunt, l. 3. 4. & 5. tit. 2. lib. 4. ordinam. l. 3. & 4. tit. 2. lib. 6. Recop. post sup. allegatos nouissimè resoluit Ioann. Yañez Parladorius, lib. 1. rerum quotid. c. fin. 5. par. §. 3. nu. 30. & §. 6. nu. 9. Ioan. Garcia, de nobil gl. 1. et nu. 8.

64 Sed illud quæri solet, an si alia bona nobilis non habeat, capi hæc iure pignoris possint? nam l. 23. ibi; *Nin les deuen otro si prender los cauallos, ni las armas, fallandoles alguna cosa mueble, o rayz en que puedan fazer la prenda. E aunque no fallassen cosa en que la fiziessen, non les deuen tomar los cauallos de sus cuerpos, &c.* tit. 21. par. 2. etiam alijs bonis non extantibus, vides hoc priuilegium nobilibus competere. At l. 3. ibi; *E non deuen entregar por razon de la deuda sobre que fue dado juyzio, en cauallos, ni en armas de caualleros, & fallando otros bienes del vencido*, tit. 27. p. 2. priuilegium cessare si alia bona non extent probat. Nostrates quoq. scribentes non satis in ea re secum consentiunt. Nam Pet. Auendaño in dictionario, verbo; *Cauallero*, putat priuilegium cessare, vbi alia bona non extant, è contrario Didac. Perez, in l. 12. tit. r. lib. 4. ordinam. negat etiam alijs bonis non extantibus hæc capi posse, Ioannes vero Otalora, de nobil. c. fin. nu. 3. quantum ad arma, & equum ait, etiam alijs bonis desideratis, capi hæc iure pignoris non posse, quoad domum vero ait raro id vsu obtinere, iuxta quam obseruationem conueniendas, & conciliandas Regias leges existimo, cum erudito Parlad. d. §. 3. nu. 30.

65 An autem nobiles huic possint priuilegio renunciari, vide Greg. Lopez, in l. 34. tit. 11. par. 7. Couarr. in c. quamuis pactum, in initio, 2. par. num. 3. Otalora, de nobilitate, 2. par. 3. par. principalis, cap. 9. num. 8. & latè disputantes, in d. l. 79. Tauri, Did. Castillo, & alios, Ferdinand. Menchaca, de succes creatione §. 22. nu. 74. Ioann. Garcia, de nobilitate, gl. 6. nu. 58. Ioan. Gutierrez, de iuram. confirmat. 1. par. c. 16. per tot. Parlad. d. §. 6. nu. 11.

66 Deinde, quamuis ius singulare non facile ad consequentias sit producendum, etiam si eadem forte sit ratio) sacræ militiæ militibus, idest, clericis sacris ordinibus initiatis, hoc idem ius, & beneficium concessum est, ne scilicet vltra quā facere possint conueniantur, neve in carcerem pro ciuili debito detrudantur, quod cum, & à iuris nostri Cæsarei interpretibus iamdiù admissum esset, vt constat ex Accurs. verbo, *facere potest*, in l. miles. 6. sup. d. l. sunt qui Bart. & reliquis ibidem, & multis alijs quod adducunt mos referendi, Pontificiam, Regiaque Hispana sanctione cautum est, cap. Oduardus. 3. de solutionibus, l. 23. vbi Gregor. verbo, *vn clerigo à otro*, tit. 6. part. 1. ex quibus constat, neque excommunicationis sententiam aduersus inopem clericum pro ære alieno proferendam, sed idoneam cautionem, idest iuratoriam, vt si ad pinguiorem deuenerit fortunam, debita persoluet recipiendam; memineris tamen † priuilegium
67 hoc non omnibus passim concessum, sed ijs tantum, qui in sacris sunt constituti ordinibus, aut beneficiarijs (vt Canonistæ aiunt) aut alicuius Ecclesiæ ministerio deputati sunt, non vero minoribus initiatis, etsi scholares sint, quicquid contendat Rebuff. in authentica, habita, priuilegio 112. C. ne filius pro patre, eos vero quibus id competit, nec iuramento illi posse renunciare, vt deduces ex frequentiori opinione, & sententia, quam plura iuxta hæc adducentes resoluunt videndi Couarrum. libro secundo, variarum cap. 1. num. 10. 9. Ioann. Gutierrez (qui hoc contrarium tenet) de iuramento confirmatorio, cap. 17. Padilla, in l. 1. num. 7. C. de iuris & facti ignorantia, cum infinitis Baeza, de inope debitore, c. 17. ex num. 1. Menoch. lib. 2. de arbitrar. centur. 2. casu 183. nu. 30. Paz, in praxi, tom. 2. 3. par. cap. vnico, qui obseruandam ex hodierno stylo praxim, in hoc beneficio addidit.

Proxima est superiori, & illa inspectio, an & Doctoribus
68 priuilegium idem concedendum sit, Bar. in l. medicos, C. de professorib. & medic. lib. 10. quem communiter alij ibi sequuntur, si doctor iuris professor, alteriusvè honestæ disciplinæ præceptor, sit admittit Guido Papæ, decis. 88. & decis. 388. & si actu non legat, idem probat, idque operosè aduersus Bartolum pluribus constructis argumentis contendit, ab eius tamen impugnationibus quibus sigillatim, satisfacit enixè Gaspar Baeza, Bartolum defendit, cui & accedo ego, contendendum ergo est Doctoribus legentibus, hoc priuilegium concedi, non quidem his qui doctorali tantum titulo cohonestantur, sed qui verè professores, & magistri sunt; quod cum iure ciuili Romanorum certissimum sit, ex l. medicos, l. magistros. C. de professori, & medicis, lib. 10. coniūcta, lege vnica, Codic. de emend. Codicis ibi, & *Berytensium Doctorem Dorotheum*, & l. 1. C. de Iustinianeo Codice confirmando, ibi: *Fatir doctor in hac alma vrbe Theophilus*, quorum sæculo nomina hæc doctorum, licentiatorum, & bachalaureorum, quorum tanta hodie copia, non irrepserant, sed Doctores tantum illi appellabantur, qui ius ciuile, medicinam, philosophiam, aliasque honestas disciplinas iuuenes edocebant, cum tamen nullo annulo pileoue accepto doctoralis dignitatis, codicillos ostenderent, vt multi hodie, qui nihil sint minus quam Doctores. Iure tamen Regio indubitanter quoque idem probandum est, l. 8. tit. 31. p. 2. ibi; *Otorgaron priuilegio à los Maestros de las Escuelas*, & ibi, *Que muestran los saberes en los estudio*, vbi nominatim Gregor. verbo, *que muestran los saberes*, quod sic in praxi admitti contestatur Baeza, d. cap. 16. ex num.
69 127. Nec † te turbet, l. 8. tit. 7. lib. 1. Recopil. ex qua constat professionem, non sufficere, nisi, & quis doctoralia insignia apud nos Salmanticenses, Complutenses, Pintianos, aut Collegium Aegidij de Albornoz Bononiæ acceperit, ea namq; lex solum loquitur de immunitate tributorum, qua
70 illi tantum gaudent † Doctores, & candidati (vulgo, *licenciados*) quorum eruditio illis in gymnasijs comprobata est, alia vero priuilegia professoribus à iure concessa in correcta manēt: quomodo, l. 18. nominatim interpretetur Greg. Lopez in l. 3. verbo, *sabiduria*, tit. 12. par. 2. Petr. de Auendaño, de exequend. mandatis, 2. par. c. 14. nu. 29. & 30. Azeued. in d. l. 8. in princ.

71 De aduocatis dubitant quoque interpretes, in d. l. miles, 6. sup. d. leg sunt qui, & alii omnes superiore numero à nobis relati: omissa tamen ea distinctione, quam iuxta eos facere Baeza scribit, quoad hoc priuilegium resoluendum est, quod licet iure communi inspecto eo gaudere debeant, quo & nouilissimi appellantur, l. 1. C. de adu diu. iudic. lege prouidendum, 7. C. de postulando, non minusque vtiles, quam milites censentur, cum & ipsi militare dicantur, l. aduocati, 14. C. de aduocat. diuers. iudiciorum, vnde, & militibus eos æquiparare docet ibidem Bald. eorumque priuile-

giis

gijs potiri, maximè in huius nostræ quæstionis specie, post
gloss. in d.l.miles Alex. & Iasone ibi numer. 8. & 9. & cum
alijs Rod. Suarez, in l. 2. tit. *de los g uiernos.* §. que lleue
quinto, num. 12. lib. 3. fori, quem secure sequitur eis ad litio-
hator Iacobus Valdes, vix tamen consuetudine, id admitti
scribit Baeza, d.cap 16. num. 152. quamuis sine scrupulo ex
eius sententia ad priuilegium hoc eos admittendos si scien-
tia, moribusque insignes sint, ipse semel, & iterum admo-
neat, à quo non multum discrepant Ant. Gomez. in l. 83.
Tauri, num. 17. Azeuedo in l.fin. num. 63. tit. 23. lib. 4. nouæ
Recopil.
72 Sunt, & alij qui pro ciuili debito in carcerem non conij-
ciuntur, veluti tutor pro debito sui pupilli, l. 2. D. de admi-
nist. tut. l. 3. §. tutor quoque. sup. d. tum qui d. l. 1. C. quando ex
facto tu. l. 1. C. quando fiscus, vel pr os. quamouam si pu-
73 pilli † bona habeat tutor, eaque, vt pignori capi mutit non
exhibeat, donec exhibeat iure in carcerem detrudi possit,
vt scribit Bald. in d. l. 1. C. quan io fiscus. vel priuat. vt cum
aliis resoluit Ioan. Parlad. d. lib. 2. cap. fin. 4. part §. in princ.
74 & 5. part. §. 6 numer. 143 Minor † quoque eodem gaudet
priuilegio, vti scripserunt Angel. P rusinus in l. vacantia, C.
de bonis vacantibus lib. 11. & in l. nemo C. de exact. tribut.
eodem lib. Angel. Aretin. in §. fin num. 2. Inst. de action.
Bald. in l. 1. num. 24. C qui bonis ced. poss. Roman. consil.
220. Greg. Lopez, in l. fin. verbo *todo* tit. 15. part. 5. Parlad.
d. § 6. num. 15.
Denique rusticis personis, an idem concedendum sit du-
75 bitari rectè potest, quoniam si rei rusticæ † instrumentis
id datum est priuilegium, ne pignoris nomine ex causa æris
capiantur, ne vè à rei rusticæ negotio abducantur.

Quando quidem sunt hac duris agrestibus arma.
Queis sine nec potuere seri, nec surgere messes.

Vt apud Virg. lib. 1. Georgicor. Vnde veteri Phrygum institu-
to, siquis instrumentum agricolationi aptum furto sustulis-
set, vel bouem aratorem cæcidisset, morte molctabatur, vt
refert Stobeus sermone. 43. idemque ex Solonis lege capi-
tale esse, referente Plinio, lib. 8. cap. 45. & inata hæc Ællia-
nus Attica lege cautum fuisse narrat, bouem qui iugum
trahit, vel in aratro, vel plaustro ne mactes, quoniam ille
etiam agricola est, e humano generi laborum socius lib. 5.
de varia historia, & ex aliis gentibus Diodorus, lib. 2. cap. 3.
constitueruntque Romani Cæsares, seruos aratores, quo
iure, ac instrumenta aratoria pignorandos non esse obten-
tu æris alieni, l. executores. 7. l. pignorum. 8. C. quæ res pig.
oblig. poss. quibus congruit Imperatoria Federici secundi
sanctio, tit. de statutis, & consuetudinibus contra Ecclesiæ
libertatem editis, § Agricultores, collatio. 10. ab hoc titi-
tulo, C. quæ res pign. obl. poss. Auth. Agricultores adiuncta,
quam sub dict. tit Honorius tertius Pon. approbauit, quod
cum & in patrias nostras etsi a n constitution s traductum
fuerit, vt deducitur ea l. 23. tit. 21. part. 2. l. 5. tit. 27. part. 3. l. 16.
tit. 21. lib. 4 Recopil. l 5 l 6. l. 12 tit. 17 lib. 6. eiusdem Reco-
pilat. & apud Gallos multis edictis admissum ea sigillatim
indicans, contestetur eruditus Renatus Choppinus, lib. 1 de
priuilegiis rusticorum, capit 7 nec diuersum in Romanæ
Ecclesiæ ditionibus custodiatur. Rescripto Apostolico Pij
V. anno 1566. quinto Idus Octob. *de priuil. gijs artis Agri-
culturæ, & rei frumentariæ*, & Neapolitanis quoque con-
stitutionibus sit cautum, referente Matthæo de Afflictis, in
constitutionibus Neapolitanis, tit. de reuocandis habitan-
tibus ad alienas habitationes, num. 2. vsque adeo, quod & si
rusticanus fortunæ bonis careat, præter quam bubulo peco-
re, ligone, aratro, sarculis falce putatoria, messoria, fœnaria,
bidentibus, qualia vin demiatoriis, & cæteris, quæ in in-
strumento fundi Sabinus libris ad Vitellium enumerauit, ne-
que tunc hæc iure pignoris capi posse aduertit Accurs. in d.
l. executores, licet cum illis omnes probauerint Hippolyto
Rub. de fideiussoribus, num. 112. Ripa, de peste, in rubr. de
præseruatoriis remedijs, num. 221. Dueñas, reg. 175. Chop-
pin. d. cap. 7. ad finem, frequentius sit admissum, Maranta,
de ordine iudiciorum 6. part. actu 3 & vlt. num. 28. & no-
stratiiure nuper cautum, l. 5. tit. 17. lib. 5. l. 1. tit. 6. lib. 6. Re-
copilat. contestantibus Gutier. de Paz. 1. tom. 4. part. capit. 4.
num. 36 & cum multis Alphon. Azeuedo, in l. fin. num. 46.
tit. 21. lib 4 Recopil. Parladori. lib 2. rerum quotid. cap. fin.
76 5. part. §. 4. num. 20. & 21. Quare † & eisdem rusticis per-
sonis idem concedendum erit, vt sic agricolæ sedulo agri-
culturæ vacent, quod respexisse videtur Calistratus, in l. 2 D.
de nundinis, Impp. in l 1. C. de collat. fund. primo lib. 11 quo-
niam, vt Columella, lib. 1. in proœmio, et aliis refert, sine
agricultoribus, nec consistere mortales, nec ali posse ma-
nifestum est, quos & rei pub neruos Dionysius Lusitanus
Rex appellat (vt decurionibus Imperator Maiorianus ad-
iuncta Cassiodori interpretatione, qua in tit. C de decurio-
nibus. lib. 10. Cuiacius retulit) & non sanè inferiores, vt ex
Platone Aristotele, Plutarcho, & aliis infra referendi com-
memorant adeo, vt apud Vtopienses (vt lib. 2. Vtopiæ, re-
fert doctiss. Thomas Morus) nullam aliam artem, nullum
alium officium cognitum fuisse commemoret: & apud In-
dos, in primo post sapientes loco haberi Agricultores, ex
Arriano, Strabone, & aliis Petrus Greg. 2. part. Syntag. nat.
lib. 18. cap. 5. num. 2. vnde rectè de eis Marcus Cato, in
princ. de rustica. *Et virum bonum, cum laudabant, ita lau-
dabant, bonum agricolam, bonumque colonum, mercato-
rem autem strenuum, studiosumque rei quærendum existimo
virum periculosum, & calamitosum, at ex agricolis, & vi-
ri fortissimi, & milites strenuissimi gignuntur, maximèque
pius quæstus stabilissimusque consequitur minimeque inui-
diosus, minimeque male cogitantes sunt, qui in eo studio oc-
cupati sunt.*
Prudenter igitur Galli Principes, ne rustici ob æs alienū
quodcumque abducerentur in carcerem constitutione la-
ta. 8. Idus Octob. anno 1571. sanxerunt. Prudentius noster
Hispanus Rex Diuus Philippus II. apud Matritum. 9. Mar-
cij. anno 1594. ne per se mel se ex causa æris alieni vincu-
lis detineri possint, quod si ne ex d. authentic. agricultores,
desumptum non dubitauerim, vbi non fine distincti one
immunitas, sed dum circa rem rusticam occupantur, dum
villis insistent, dum agros colunt, concessit namque hin
vniuersum, & in perpetuum, beneficium hoc eis indulge-
retur, cum merito quodammodo fieri diceretur, magno-
que incommodo eius qualitatis homines afficerentur ne-
mine, cum eis contrahere volente (vt alias in minoribus in-
quit Iulius Paul. in l. quod si minor. 25. §. non semper, D. de
minoribus) statuit ergo Hispanus legislator, quoad instru-
menta aratoria attinet, etiam nullis aliis bonis existentibus,
iure pignoris capi non posse, itaque non semel tantum,
verum neque aliquo alio tempore præterquam in fiscali-
bus nominibus exigendis, in quibus cessat hæc rusticorum
immunitas, excipitur quoque merces a colono agrorum
proprietario debita, aut siquid ab eo pro meliori culturæ
expeditione mutuum acceperit, et si quæ alia iura dominica
fuere olim vectigali prælo iniuncta, quemadmodum
Regio edicto continetur, his namque casibus, si nulla alia
extent rustici bona quibus æs alienum dissolui possit, etiam
culturæ instrumenta capi possunt bis, exceptis bobus, alijs-
ve aratoriis iumentis, quæ nec in his casibus capiuntur, quo
modo d. noua Philippi sanctio anteriores leges explicuit.
Quoad personas, de quibus nihil ante statutum inter Hispa-
nos sanx, quò magis rei rusticæ possint incumbere, ne per
continuum tempus a Kalendis Iulijs, ad Kalendas vsque
Ianuarius, pro ære alieno ciuili (vt nostri aiunt) carceri
mancipentur, secus si factum sit, & iudex, & creditores maxi-
mis pœnis plectitur, cumque alia eadem constitutione ru-
sticorum fauore tradita sint, illud maximè, quod cum o im
horum feriarum in omnibus instrumentis frequens esset
renunciatio, earumque renunciationé valere, ex l. D. de
ferijs, scripserit Bartolus tractat. de carceribus, q. 5. num 4.
hodie nulla etiā Tabellio, si quid adiecerit insuper mulcta
mulctato, vt quinto eiusdem constitutionis, §. cæterum. Qua
de re, quia nuper multa scripsit eruditus Castillo de Bova-
dilla, lib 3. Polit. cap. 4. num. 61. cum sequētibus, & mul-
ta integro, illoque eam in rem edito volumine Iacobus
de Collantes, libris tribus, d pragmaticam rei frumentariæ
ideò non subdidimus, pergamus iam. His personis, quia nam
mentionem hactenus fecimus fœminæ quoque annumeran-
ea

7 dæ sunt, quæ pro debito, † æreve alieno carceri non man-
cipantur: nisi aut debitum ex delicto, vel quasi delicto des-
cendat, aut mulier adeo impudica, & in honesta sit, vt pu-
blice corporis sui quæstum faciat, l. 62. Taur. l. 10. tit. 3. lib. 5.
nouæ Recopilationis, in quarum commentariis Antonius
Gomez, & alij Tauristæ, Ioann. Matienzo, & Alphonsus
Azeuedo, cum ampliationibus, & limitationibus prolixe
adeo rem examinant, vt eam ad saturitatem habere possitis.

Decimum Prçceptum.

Veanse luego los plazos de los pregones: si se dieron de tres en tres dias, si la execucion se hizo en bienes muebles, ò de nueue, si se hizo en bienes rayzes:

De temporibus ad pignora vendenda, & de earum publica subhastatione. §. 10.

SVMMARIA.

1 *Bona in executionis causam capta, si creditori satis non sit, in publica subhastatione vendantur.*
2 *Tempus iudicatis humanitatis gratia adsoluendum conceditur.*
3 *Tempus iudicatis quantum olim daretur, hodie arbitrariũ iure ciuili nouiori.*
4 *Pignora in executionis causam capta trinundino peracto maiori licitatori addicuntur.*
5 *Præconia quo tempore emitti debent, immobilibus, & immobilibus bonis.*
6 *Præconiorum tempora aliquibus in casibus restringi.*
7 *Præconia partium consensu remitti possunt.*
8 *Præconiorum dies remitti non possunt.*
9 *Pignora breuiori licita tempore legitimo, an aditio valeat.*

1 ERgo si reus in carcerem reclusus non soluat, aut si ex
his est, qui in quantum facere possunt tantummodo
condemnantur, extra carcerem constitutus iudicato non
pareat eius bona in causam executionis capta, publica sunt
in subhastatione vendenda, quod cum antiquo iure, ita cau-
tum esset, d. l. à Diuo Pio. 15. §. in venditione, de re iudicata,
l. ordo. 3. C. de executione rei iudi. l. fin. C. si aduersus fis-
cum, l. 1. cum seqq. C. de fide instrumentorum, & de iure
hastæ fiscal. lib. 10. l. 6. tit. 27. part. 3. l. 11. tit. 31. part. 7. com-
probatum etiam est, d. leg. 19 tit. 21. lib. 4. nouæ Recop. de
quibus antequam agamus, quia plerique id non satis intelle-
2 xerunt, meminisse oportet. † Quod cum quis damnatus est,
nõ statim cogitur soluere, sed ei humanitatis gratia cõcedi-
tur dilatio adsoluendum, l. si cum multi. 16. D. de compens.
quemadmodum, & cum quis confitetur se debere, ex leg.
debitoribus. 31. de re iudicata, quoniam confessio rei iudi-
catæ comparatur, leg. post rem. 56. de re iud. Hoc tempus
3 † olim ex duodecim tabul. triginta dierum fuit *condemna-
tis adsoluendum triginta dies iusti famota*, explicat Sextus
Cecilius apud Gellium lib. 20 noct. Attic. cap. 1. & erudi-
te Balduinus ad leges. 12. tabul. cap. 46. Postea actum est, &
statutum tempus duorum mensium: ad extremus Iustinia-
nus quatuor mensium statuit, l. 2. & 3. C. de vsuris rei iudi-
catæ, quod potest ex causa mutari dando, vel longius, vel
breuius tempus, leg. 2. D. de re iudicata, arbitrioque iudicis
tandem relinquendum Diuus Pius Cassio Proconsuli re-
scripsit, d. leg. debitoribus. 31. Is ergo qui pro tribunali co-
gnoscit non semper iudicati tempus seruat, sed nonnunquã
arctat, nonnunquam prorogat pro causæ qualitate, & quã-
titate, vel personarum obsequio, vel contumacia, vt dict. l.
2. & 3. Contulit animaduertunt; vbi præter antiquiores ać
exactè Duaren. & Donel. exornarunt. Cuiac. lib. 3. obser-
uat. cap. 39. Fornerius, lib. 2. & 31. select. 15. Baldui. d. capit.
46. Socinus, reg. 396. Post eius temporis lapsum pignora
capiuntur, vt distrahantur executionis causa, non ergo fit
statim distractio pignorum postquam capta sunt, sed expe-
ctantur duo menses. Ex quo apparet iure pandectarum, ad
vendendum tantum pignora duos menses dari, l. debitores,
ad si. quod alij non intellexerunt. Hodie trinundino peracto
4 † maiori licitatori addicuntur, d. l. 19 nouæ Recopil. Ante
quam addictionem ter debent necessario proclamari, mo-
5 bilia † tertio quoque die, immobilia nono, si preco adsit
eius boatu per iudicem, apparitorem, siue notarium, l. 11.
tit. 31. p. 7. siue per edictum Auend. in capp. Præt. 2. part. c.
12. nu. 5. primo nundino in debitoris municipio, alijs apud
iudicis exequentis forum, l. 1. & 2. D. de bon. auct. iud. pos-
sid. l. 36. tit. 4. lib. 3. Recopil. quod cum hodie ex nostris lu-
culenter explicent, variasque huc spectantes quæstiones
enarrent Azeuedo, in d. l. 19. Parlador. d. lib. 5. cap. fin. 5. p. §.
8 ex num. 1. Couarr. lib. 5. variarum, cap. 11. nu 3. Paz, in
praxi 1. tom. 4. part. cap. 2. ex num. 39. non subsistimus.
6 Illud tamen prætermitti non potest tempora hæc aliqui-
bus in casibus restringi posse, quorum ille magis est obuius
qui deduci potest ex text. iuncta glos. in cap. de causis. 4. de
officio deleg. quippe cum delegati iudices (dicimus Hispa-
nè *de commission, y pesquisidores*) ea restringunt, quia mo-
dicum videlicet tempus habent, quibus adstipulantur text.
in l. 43. tit. 13. lib. 8. Recopilat. & in l. 18. tit. 7. lib. 9. eiusdem
Recopil. quibus cautum est in rebus pertinentibus ad iu-
dices sodalitatis, siue, *de la herman dad*, et fiscalibusque de-
bitis, intra breuiora longe tempora proclamata fieri, bona-
que addici debere: quod & Petrus de Auendaño obseruat,
in dictionario, verbo. *Almoneda*, & in capitibus Præto-
rum. 2. part. cap. 12.
7 Remitti autem quamuis ex partium consensu procla-
mata possint, ita vt pro emissis habeantur: vulgo *se ayan*
8 *auido pro dados los pregones*, adhuc tamen dies † præco-
niorum à lege concessi, transire debent, vt locus sit vltimæ
executioni, cum pro forma à d. l. Regia requirantur, quod
& nominatim Couarr. obseruat. d. lib. 2. variar. c. 11. nu. 3.
Et quamuis si breuiore, quam lege est definitum tempus
pignora licere contingat, auctio cum omnibus inde agita-
tis circumducenda sit, & ex integro repetenda sint præco-
nia, & executio eum in locum restituenda, quo omnia erãt,
ante quam bona licerent, reliquis in sua causa manentibus,
l. & post edictum. 73. D. de iudicijs, leg fin C. si aduersus fi-
scum, l. 1. C. de fide instrumentorum, & de iu. hast. fiscal, lib.
10. si tamen in prolixius tempus prorogata fuerit auctio,
sustinebitur executio, vt ex alijs Parlador. docuit, d. §. 8. n. 8.

Vndecimum præceptum.

Vease si fue el deudor citado para remate, en su persona; ò no pudiendo ser auido se notificò el remate en su casa, ò à su familia.

De citatione ad sententiam addictionis, vulgo, de remate. §. 11.

SVMMARIA.

1 *Citationis materia remissiue.*
2 *Citationem personalem ad addictionis sententiam omnino necessariam secundum plures.*
3 *Citatio ad domum quando in executionis causa sufficiat?*
4 *Curator bonis dari debet, si reus latitat, vel abest.*
5 *Oppositione à reo, ante, vel post addictionis sententiam facta, nulla est citatione opus.*

1 PLura hic de citatione examinanda occurrebant, hæc cũ
omnibus sint obuia, & quid in executionis causa sit
obseruandum, adeo sit, d. l. Regia. 19. tit. 21. lib. 4. nouæ Re-
copi. expressum, vt dubitationi nullus sit relictus locus,
ne actam rem agamus, videndi sunt Ioseph. Mascardus, de
probat. volum. 1. conclus. 390. cum quatuor sequentibus,
& nouissimus Cardinal. Thuscus, practicarum conclusio-
num iuris 1. t. ex concl. 230. ad concl. 274. qui duo tibi pro
infinitis

Infinitis sufficiant,& qui ex nostris.& alijs plures referunt Hieronym. Zeuallos pract. communium opin. concl. 175. & 366.& qui nominatim in proposito.d.l. Regiæ,& explicatione huius præcepti loquuntur præter Azcuedo, in eadem lege 19.ex num.95.ad num.120. Ioan.Gutierrez lib. 1.pract.quæst. cap. 133. Parladorius, d.5 part.§ 9. per tot. Paz,in praxi,1.tom 4.part.cap.2.nu.43. Bouadilla,lib. 3. 2 Politicæ,cap.14.no.22. Ex quibus † colliges, quod etsi controuersum sit,an in hoc casu personalis citatio omnino necessaria sit, an vero ad domum citati fieri sufficiat:placuerit que Couaruu. Auendañ. Auilesio, & alijs quos iam relati commemorant,citationem personalem omnino re- 3 quiri, verius esse ad domum factam sufficere † si reus latitat,vel absens est à ciuitate, vel oppido iudicis exequentis,eiusque perquisitionis à nuntio fides sit facta, vt ea magis communi contestantur Gutierrez.Azcuedo, & Parladorius,vbi sup.quod cum iure communi, vt aiunt,certissimum sit,ex l.r. D.de liberis agnosc.l. scire.13. §. qui autẽ, D.de excusat.tut.l.aut qui aliter.5.D.quod vi,aut clam, quas plura de denunciationibus,quæ fiunt ad domum adducens exornat Cuiacius,lib.7.obseru.cap.15.cap.causam 3.de dolo,& contumac.cap.fin.de eo qui mitt. in poss.l 41. tit. 13. p.5.l.1. tit.19.lib.4.Recop.nominatim quoque,d.l.19.cauetur: ibi: *Sea citado el dicho deudor para remate, en su persona,pudiendo ser auido,y sino en su casa, &c.* Quam- 4 uis eo casu,† cautius in bonis eius, qui vel latitat, vel abest curatorem,siue defensorem dari,cum quo iudicij acta celebrentur,docuit Paz,d.n.43. Azcu.d.l.19.n.120.Qua in 5 re omnino meminetis, quod si reus † ante citatione, vel post se executioni (vt aiunt) opposuit, nulla est citatione opus, aut si minus est ritè facta conualescet, quod ex alijs admittunt Gutierrez,d.cap.133.n.11.Parlador.d.§.9 nu. 2. & probabis ea lib.36 ibi: *Que si outre oposicion, despues de ella no se de mandamiento para citar para remate*,tit.4. lib. 3.nouæ recopilationis.

Duodecimum præceptum.

Veasi el Reo executado citado para remate, se opuso dentro de los tres dias de la citacion.

De rei..d a l l & o..l. sentẽtia ci..ti oppositione.§.12.

SVMMARIA.

1 *Oppositionis tempus olim arbitrarium, hodie trium dierum.*

2 *Oppositionis tempus ex quo currere incipiat, & n.3.*

3 *Dies termini an computetur in termino, remissiue.*

DE sumptũ est hoc præceptũ ex eadẽ illa, l.19.ibi: *Y hecha la dicha citacion si dentro de tres dias se opusiere,* & ibi: *Haziendose comũ dicho es,dentro de tres dias.* Ergo 1 quamuis † iure ciuili (quibus casibus executio admittitur, de quibus late sup glos. 5.) tempus hoc esset arbitrarium secundum Romanum,consil.79.colum.fin.& alios quorum meminit Iacob.Menochius, lib.2. de arbitrar.cent. 1. casu 17.num.8.hodie tamen ex hac lege,item & alijs huius tit. 21.trium dierum terminus præfinitus est, intra quem, nisi reus compareat, & aduersus executionem se opponat (vt aiunt) & alleget, capta pignora creditori addici iubentur, vt eadem,l.19.ibi. *Y no hauiendo la oposicion, &c.* cauetur quod si intra illos tres dies compareat, ex illa hora decem alij præscribuntur, intra quos quas obiecit exceptiones probet,vt mox audiemus, vulgo dicitur, *se le encargan los diez dias*, qua in re memineris, quod etsi sit † controuersum,an hi decem dies incipiant, statim ac oppositionem reus fecit, id est antequam iudex eam admiserit, an vero tribus oppositionis diebus elapsis; quod latius in statutorum similium terminis examinat Ant.Capic.decis.83.eius opinionem,qua docet statim,atque iudex illam admisit,incipere probet nominatim.l.64.Tauri,l.3.ibi: *Corran desde el dia que se opusiere en adelante*,tit.21.lib.4.nouæ Recop.

3 Plane quamuis controuersum sit,dies termini, an computetur in termino, vt infinitis alijs adductis, variis in quæstionibus disputant Bart.& reliqui,in l. 1.D.si quis caut. Accurs.in l.Gallus.29.in prine gl. fin. D.de liber.& posthu. Tiraquel.de retract.lignag.§ 1.glos.4.num.9.& de t tract. municipali § 1. glos.21. nu.17. Dueñas,reg.196. & 197 Ioan.Gracian.reg.133.Io nn. ...atienzo,in l.7.glos 6. nu. 5 & in l.9 nu. 7. Ioan. Gutierr.lib.2. pract. quæstio. cap. 154.per tot Hieronym.Zeuallos,pract.quæst.communiũ, cap.401.Parlad.d.5.par.§.10.ea num.2.Ex illis tamen verbis, d. legis Regiæ,ibi,*desde el dia* (quæ idẽ significant,ac si dictum esset A. Ab ex die ex quo terminus statuitur) placuit dum termini trium dierum oppositionis, non computari,in termino decem dierum,quod cum ex iure sit nominatim quoq.est obseruatũ in nostra specie per Pal.c. Rub. n.2 Castillo,n.82.in l.64.Tau.Azcuedo,in d.l.3.n.3.Ioan. Gutierrez,d. cap.154.n.4.Parlad. d.§.10.nu.4. qui & alios commemorant,quibus accedit Zeuallos,d.cap.401.nu.6.

Decimumtertium præceptum.

Vease si auiendose opuesto el Reo, se le encargaron los diez dias de la ley para alegar cõtra la execution, paga, ò quita, ò otra excepcion legitima.

De exceptionibus, quæ aduersus executione m obijci possunt. §. 13.

SVMMARIA.

1 *Exceptiones quæ aduersus executionem opponi possunt, remissiue.*

2 *Exceptiones aliæ si legitimæ sint præter enarratas in legibus regni,admitti in executionis causa possunt.*

FActa oppositione intra triduum, alijsque decem, diebus eidem Reo præstitutis, quibus possit exceptiones suas obiicere,& probare. Reus illas obiicit, & proponit earumque copia creditori datur, vt intra præscriptum decem dierum spatium, ille exceptiones,alius illarum repulsas probet. 1 Plane quæ † à reo obiici possint nominatim exprimitur,in l. 1.& 2.tit. 21.lib.4. nouæ Recop. iuxta quas meminii simus, quia quæ eidem in legibus expressæ sunt, itẽ,& aliæ plures legitimæ sigillatim enarrantur ab Alph. Azcuedo,in d.l. 1 ex num.59.ad num.200.Gundisaluo,de Paz in praxi,1.tom.4 part.cap.3.ex numer.1.ad num. 50. Parlador.d 5. parte §. 11. ex numero primo ad num.55. & multis aliis quos recenset Iacob.Valdes,in additionibus Rod.Suarez, ad legem Regni §.sed pro euidentia, Ioan. Gutierez d.lib.1.pract.quæst.c.111.& cap.134.essetque nimis otiosum quæ hac in re ab aliis sunt tradita transcribere. Illud tantummodo admonuisse contentissimus, quod etsi sit valde controuersum, an præter exceptiones dictas in legibus enarratas,aliæ legitimæ admitti possint, idque non sine ratione,cum ea in re non solum interpretes inter se dissentiant,vt apud paulo ante adductos videbis, verum. & ex diametro leges inter se pugnent, vt constat,ex d.l. 1. verbis ibi: *E si otra qualquiera excepciõ se alegare no sea recebida*,& aliis d.l.2 q̃ omnino cõtraria sũt ibi: *Saluo,si dẽtro de diez dias mostrare la tal paga,o legitima excepcion.* Placuit tamen post magnam disputationem, d.l.1. frivolas tantummodo exceptiones repelli, non legitimas, vt cum multis resoluit Gundisaluus de Paz, d. cap 3.n.35.Azcuedo,d.59.Ioan Gutierrez,d.cap.111.nu. 1. ad fin. quamuis hæreat Parlador.toto illo §.11.eoque iure vtimur.* Et illud itidem (quia frequentissimum in praxi) si quæ obiiciantur exceptiones,quæ altiorem quæstionem habeant admittendas non esse,l.3.§.ibidem,ibi: *Si obscurior, vel quæ habeat altiorem quæstionem differẽdam indirectum iudicium re exhiberi iussa*, D.de exhibendum,l. ille à quo 13.§. si de testamento, D.ad Trebell.l.ordinarii 13.C.de rei vind.Menoch.de adipisc.remed.4.nu.698.Peregr.de fideicommiss. art.48.nu.29.Rotæ,decisio nouis.520.1.par.

Decimum quartum preceptum.

Veasesi la pronò en el termino de la ley, ò quando.

De circunductione exceptionis, §. 14.

SVMMARIA.

1 *Termini prefixio nouas testium receptiones excludit.*
2 *Testes in termino producti possunt elapso eo examinari: licet in causis executiuis contra. num. 4.*
3 *Termino ad probandum, & probationem finiendam dato, elapso, testes examinari non poterunt, l. 1. tit. 6. lib. 4. noue Recopilationis.*
4 *Exceptiones in causa executiua, & allegari, & probari in termino debent, limitatur, num. 5.*
6 *Exceptionis probatio per partis confessionem etiam elapso termino admittitur.*

1 ADDicimus hoc præceptum, vt commonitus patronus, & iudex sit, quod etsi in terminis probatorijs à iudice concessis sufficiant testes (vt aiunt) esse iuratos, quãuis adhuc non deposuerit, quia licet regulariter præfixio termini hunc operetur effectum, vt eo lapso amplius nõ possint testes produci, capit. licet causam, vbi notant omnes, de probationibus, l. 34. tit. 16. part. 3. si tamen † testes
2 sunt producti, & iurati in termino, examinari poterunt elapso termino, vt ex communi resoluit Felinus, in d. cap. licet causam, n. 19. & cũ alijs Didacus Perez, in l. 5. glos. *no se yendo legitimas* t. 8. lib. 3. ordinam. Nisi forsan
3 † dilatio non solum ad probandum, sed & ad probationem finiendam simul data sit, vulgo dicimus: *A prueua con tantos dias, con toda carga de publicacion, y conclusion,* hic enim post dilationem, siue terminum recipi, aut examinari non poterunt Abb. n. 2. in dict. cap. licet, cum Maranta, in specul. iudic. 6. p. tit. de dilat. n. 19. Boerius, decis. 294. & probat l. 1. ibi: *Para prouar, y auer prouado, y presentar la prouanza,* t. 6 lib. 4. Recopil. vbi cum
4 multis doctè scribit Azeuedo, ex numero. 7 Verum † in nostro casu nullatenus elapso decem dierum termino, id recipietur quoniam cum sit à lege præfixus, & vt aiunt legalis, prorogationem nullam, neque quoad examen admittit, sed intra illud, & examinandi quoque testes sũt quod cum in quocumque legali termino ex cõmuni docent Felinus, vbi sup. numer. 20. Didacus Perez, iam relatus, & nominatim in nostra executionis causa, idem Didacus, & alij, quos refert secutus Gundisaluus de Paz, d. cap. 3. n. 36 Azeuedo, in l. 2. n. 9. tit. 21. lib. 4. Recop. Parlador. d. 5. part. §. 10. expressũ quoque est, d. l. 2. ibi: *Saluo, si dentro de diez dias mostrare,* & ibi *tomados dentro del dicho termino,* & in d. l. 3. *tengan diez dias para alegar, y prouar,* quod tu vtiliter accipies, quando intra hos decẽ dies debitoris, creditorisue culpa, testes, neque producerentur,
5 neque examinarentur; Secus si culpa † iudicis, aut notarij, quod non est infrequens; quæ præsumetur, nisi pars id fuerit protestata, & de ea (vt aiũt) docuerit, vt ijdem omnes supra admittunt. Hocque etiam probantes quamuis per instrumenta, exceptionis probatio fiat; non si per confessionem † partis: post decem namque elapsos
6 dies potest, tam reus, quam actor petere, vt altera pars iuret, & declaret de calumnia, vt cũ alijs resoluit Ioann. Gutierrez, d. l. 1. pract. cap. 117. Azeuedo, d. l. 2. num. 13. Paz, d. cap. 3. num. 39.

Decimum quintum preceptum.

Veasesi huuo tercero opositor, ò opositores: y como se prosiguio con ellos la causa en via ordinaria.

De tertio oppositore in causis executiuis. §. 15.

SVMMARIA.

1 *Tertius oppositor in via executiua de iure suo summatim olim docere debebat; secus hodie.*
2 *Tertij oppositio viam executiuam efficit ordinariam. L. 41. tit. 4. lib. 3. noua Recap.*
4 *Tertij oppositoris materia remissiue.*

1 EST non infrequens is de tertio oppositore in executiuis causis articulus, cum quis videlicet videns debitoris sui bona alij addici creditori, comparet, contenditque in eis longe præstantius ius habere; tum maxime cum vxor mariti sui bona iamiam creditoribus per sententiam addicenda sibi omnibus potiorem asserit in eis. Quæ res nobis latissimum differendi offerebat campum, vtilissimamque materiam, de priuilegijs creditorum, deque eorũ prioritate, & potiori iure, cuius maiorẽ partẽ plena manu quinque ab hinc annis hic Salmanticæ discussimus, vltimã que illi si Deus faxit cito imponemus, quæ ad hoc nostrũ institutum præcipue attinet diffuse adeo prosecutus est doctissimus Didacus Couarruu. lib. singular. practicar. quæstion. ex capit. 13. maxime, cap. 16. item & ij quos statim nominatim allegabimus, vt nimis hodie
2 subsistere esset otiosum. Tum maxime attenta † noua, l. 41. tit. 4. lib. 3. Recopilat. qua expeditum est, quod si in executiua causa compareat tertius, quamquam summatim in cõtinenti, de iure suo doceat (quod olim requirebatur, vt diximus latius, in l. à Diuo Pio, §. si super rebus, ex numero huius tit. vbi tradita essent hic repetenda) audietur eiusque admisso libello, & creditoribus alijs copia facta, executiua causa efficietur ordinaria, cum omnibus prosequẽda creditoribus, quousque de vniuscuiusque iure, & prælatione sententia feratur, quæ si exequenda sit, restituta causa executiua in eum locum, quo erat ante tertij oppositionem, & ad eundem remissa iudicem, vsque ad adiudicationis sententiã prosequenda erit, vt quotidianus obseruat stylus, quem exornant plura notatu digna hanc in rem scribentes, Couarru. † dict. cap. 16. Auendañ. in
3 cap. Prætorum, cap. 16. ex n. 6. Ioann. Gutierrez, in l. nemo potest, n. 391. D. de leg. 1. & li. 1. practicar. quæstion. cap. 118. Azeuedo, in d. l. 41. tit. 4. lib. 3. Recopil. & in l. 6. n. 7 & in l. 8. tit. 17. & in l. 4. ex num. 2. titul. 21. lib. 4. eiusdem Recopilat. Gundisaluus de Paz, in praxi, 1. tom. 4. par. capit. 3. per totum Parladorius d. lib. 2. cap. fin. 5. part. §. 11. ex num. 58. * Est tamen controuersum valde, an tertius is oppositor, siue contradictor, exceptiones, quæ executionem impediant opponere possit coram iudice requisito, isque eas audire, & cognoscere, & definire possit, quæstionem examinat Couarru. d. cap. 16. num. 5. Azeued. in l. 6. num. 7. & 8. tit. 17. lib. 4. Recopil. Zeuallos, qui latius rem tractat, & alios plures retulit tractat, de cognitione per viam violentiæ, q. 16. ex nu. 42. Item an causa executiua effecta ordinaria semper ordinaria, & appellabilia maneat, iuxta d. l. à Diuo Pio 15. §. si post additionem D. de re iudicata, vide Lancellotum de attentatis, 2. part. cap. 4. in præfactione, nu. 172. & cap. 12. limit. 24. num. 6. Rota, decis. 32. num. 1. 1. part. diuers. Marchesanũ de commiss. a part. de commiss. appellat. cap. 4. num. 59. Hieron. Gonzalez, in reg. 8. glos. 6. ex num. 192. & 203. Parlad. lib. 2. cap. fin. 5. p. §. 15. num. 4.

Decimum sextum Preceptum.

Vease sentencia difinitiua en fauor del actor executante, para que sea pagado de principal y costas, dando ante todas cosas la fianza de la ley de Toledo.

De sententia condemnatoria, & fideiussione, iuxta legem Toleti. §. 6.

S V M M A R I A.

1 *Oppositionis decem diebus elapsis sententia condemnatoria, quomodo ferenda.*
2 *Laesio vltra dimidiam an aduersus addictionē possit proponi.*
3 *Gabella soluenda ex pignoribus in causam iudicati creditori addictis limitatur num. 4.*
4 *Gabella, quę ex venditione soluitur praefertur iuri creditoris, & decimae iudicis.*
5 *Appellatio à sententia additionis, de volutiuum, non suspensiuum esse(c)tum habet.*
6 *Nullitas executionis effectum non remouetur.*
7 *Toletana legis cautio quando in executione praestanda, & eius effectus.*

1 Ergo si tertius non sit, qui melius, aut potentius ius creditore exequente habere existimet, & intendat, aut si adsint, & lis, cum eo reliquisque omnibus creditoribus communis debitoris via ordinaria, vt praediximus, agitata finita que fuit, decem oppositionis diebus elapsis, si reus quas obiecit exceptiones intra illos non probauit, nec alias exequentis ius legitime non exclusit, profert iudex vltimam executionis sententiam, qua reum debitorem ad principalis debiti solutionem, cum expensis condemnabit iubebitque quartum publicae subhastationis dari praeconium maiorique licitatori, siue creditori exequenti bona addici, sic enim te ipsum est, in d. l. a Diuo Pio. §. si pignora, de re iudicata, (quae ibi diximus sunt hinc inferenda) & in l. ord. . 3. C. de execut. rei iud l 6 tit. 27. par. 3. qua in re, et si plures possent obuiae disputari quęstiones, institutum tamen nostrum morari non sinit: videndi sunt ea iure Parlad. d. 5 par § 12. ex n. 1. P z. d. cap 3. 2 nu. 42.

2 Illius tamen, quia valde frequens est, non est omittenda resolutio, an si in hac adiudicatione vltra dimidium iusti pretii laesio interueniat, remedium l. 2. C. de rescind. vend. locum habeat, eam dis putat ad partes Pinellus, in d. l. 2. 1. p. cap. 4. nu. 10. cui ex alijs locum habere placuit. est que cerbrior, & aequior opinio, nam cum & in transactione admittatur, vt multis quoque placuit ex Pinelo supra d. cap. 4 Padil. ibi num. 23 Anto. Gabriel. 3. tom. comm. opin. tit. de emption. & vend. c. §. quibus modis rescindatur, num. 21. Ioan. Gutierrez, lib. 2. pract. quaest. cap. 148. Petr. August. Mol. in promptu iuris. 1. par. tit. 4. de transaction. q. 2. & veluti transactionem quodammodo haec additio continere videatur. ex tex in d. §. si pignora, remediū hoc, & hoc quoque casu admittendum videtur.

3 Quemadmodum & illud, ex his pignoribus in iudicati causā captis, & in publica subhastatione licitatis, & creditori, quia emptorē nō inuenerunt adiudicatis, siue addictis gabellā soluendam esse: quia vera emptio, & venditio eo casu celebratur, iuxta Tradita à Tiraquello, de retract. lignagier §. 1. gl. 14. n. 8. Greg. in l. 55. verb. re der. tit. 5. p. 5 Lasarte, de decima venditionis. c. 7. nu. 55. Girōda de gabellis, 5. p. in pr. n. 47. & n 55 & l. 7. tit. 11. lib. 6. Recop. l. 5. tit. 18. lib. 9. eiusdem Recop. quod tamen ergo verum intelligo eo casu, quo creditori adiudicantur pignora pro executione capta eadē in quātitate, quae debetur, iuxta veram interpretationem d. § si pig. ora, in prima parte, quo casu emptio. & venditio non tract. intelligitur, substituitur que creditor in emptoris et tranci locū, cius que quia non reperitur, fungitur vice. Sin vero pignora creditor in creditum possideat, siue pluris,

siue minoris fiat, iuxta secundam partem illius §. si pignora, quia quaedam velut transactione res sopita, de caeteroque transactū censetur, gabella solui non debeat, leg. snāque gabellarum extra suos casus extendi non debeat.

4 Sed quid in alio non infrequentiori resoluēs casu, pignora debitoria pro reii iudicatae, siue instrumenti executione capiuntur, in publicaque subhastatione venundantur, soluenda est ex venditione decima fisco, siue publicanis, item executionis ratione, vel iudicibus exequentibus, vel eorum ministris, & creditori exequenti debitum cum expensis, cum omnibus bona nō sufficiūt, neque soluendu sunt, vter eorum potior erit? Respondi, venditionis decimam Regio fisco, in primis soluendam. ex reliqua pecunia creditori fauendum satis, ex reg l. quod priuilegium n. 8 versic. plane, D. depositi, l. quantitatis. 72. D. ad leg. Falcid quantitas enim patrimonij, deducto, eo quod explicandū venditionū causa impeditur, computatur, quod recte stipulans considerat Lasarte, de decima venditionis, c. 7. nu. 59 nu. si quid supersit exequenti iudici pro executionis sportula praestatur, neque enim ei debetur, quousque creditori sit satis, vt sic quorundam iudicum cupiditatem non dicam rapinā comprimas, cum Alfonso de Azeuedo, qui contra Petrum de Auendaño, in capp. Praet. c. 17 nu. 10 sic nominatim resoluit per textum expressum ibi in l. 10. n. 2. tit. 6. lib. 3 & in l 7. tit. 21. lib. 4. Recop. sed redeamus ad sententiam addictionis.

5 Ab ergo quamuis debitor appellationem interponat, ea non obstante praecipiet iudex sententiam executioni mandari, d. l. 3, ibi: *Sin embargo de qualquiera apelacion*, quae eadē verba repetuntur, in d. l. 19. in fi. tit 21. lib. 4 ex his tamē verbis nollem intelligas omnino hoc in casu appellationē esse interdictam, sed illud solum modo eam non suspensiuū, sed volutiuum tātum effectum habere. Est enim irregulariter verum cum omnibus in casibus in quibus appellatione remota procedendum est, vt lata cum multis quos congerit resoluit Azeuedo, in l. 6. tit. 2 lib. 4. Recop. Menochius, de adipisc. possess. remedio 4. nu. 828. Rebuf. tit. de literis obl. ar. 1. gl. 10 ex n. 1 & in proposito Ant. de Canario de executione instrumenti, q 45. & 47. Cuarru. ibi sing. pract. cap. 25. ad fi Did. Perez, in l. 5. tit. 8 lib 3. ord. gl. pen.

6 Quod idem † & de nullitatis aduersus sententiā allegatione dictū velim ex eisdē legibus Regis, quod an & aduersus tertium oppositorem intelligendum sit, disputat. Rebuf. vbi sup. Io. Gutierrez, in l. nemo potest, n. 39 1. D. de leg. 1. & cū alijs Azeued. in d. l. 19. n. 141. Parlad. d. 5. par. §. 15 ex n. 2.

7 Ergo appellatione remota addictionis sententiam exequetur iudex, dummodo creditor praestet cautionem, quam l. 2. tit. 21. lib 4. Recop exigit dicimus frequenter, *la fiança de la ley de Toledo*, qua debitori creditor, cum si se vincito te cancelle pecuniam, cum duplo restituturum sententia addictionis forsan rescissa, vbi sup. nu 24. ita ad numerum ex alijs resoluit Azeuedo, siue à parte ista petita n sit, siue nō petitum, siue creditor pauper, siue diues sit siue oppositionem vt aiunt) fecerit, siue non fecerit, contemnit cum alijs Parlad. dict. 5. par. ex nu. 1. 9. 1. 4 Parlad. dict. 1. 10. n. 4. par. cap. 3. num. 43.

Decimum septimum Preceptum.

Vease la sentencia absolutoria en fauor de el reo, en que se le mandan boluer los bienes executados, y las costas.

De sententia absolutoria. & expensarum condemnatione §. 17.

S V M M A R I A.

1 *Actores non probante, reus etsi nihil praestiterit absoluendus est.*
2 *Victus victores in expensis condemnandus.*

1 SOlet etiam frequenter reus quas aduersus executionem exceptiones obiecit probare, exequentisque ius legitime excludere, & causam vincere, quo casu ab oluendum ab executione esse dubium non est, omniaque pro executione capta pignora, siue bona ei restituenda iure ratio fondet, quoniam si actor non probante, reus, etsi nihil præstiterit, absoluendus est, l. qui accusare. 4. vers. ic. actore, C. de edendo, l. fin. C. de rei vind. l. actor, 23. C. de prob. l. 3. l. ab ea par. 5. l. in exceptionibus, 19. D. eod. c. accusator. 6. q. vlt. c. 6. de iur. iur. c. 1. vers. cum enim vt Ecclesiastica beneficia, leg. 39. tit. 2. p. 3. late Carelian. Cota. lib. 1 memorabilium, verbo actore, & relati ab A phano collect. 102. Ioseph. Matear, de prob. vol. 1. concl. 36 Duenas, reg. 2. Rod. Suar. ad l. post rem iudicatam in declaratione legis Regni. 2. part. §. sed pulchrum dubium, num. 6 & magis, in l. 4. *de las juras*, lib. 2. fori, in cuius additionibus plura Iacobus Valdes, longe magis, vbi plene intentionem suam probauit. Fertur itaque in eius fauorem sententia absolutoria eo quo præfiximus modo, quem & Hispane proposuit, Paz, d. 4 par. cap. 7. num. 11.

2 Condemnabiturque actor ei in expensis, est enim regulariter verum dictum victori in expensis condemnandum, l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudic. cap. finem litibus, de dolo, & cont. l. 8. tit. 22. part. 3. & nouissime, in d. l. 1. & 2. tit. 22. *de las costas, y tassacion dellas*, lib. 4. nouæ Recop. qua de re adeo multa scripsit ibi Alphons. de Azeu. & eius allegatione contenti simus, videbis tamen præter eũ Couarr. lib. sing. pract. q. c. 27. Paz. in praxi. 1. tom. 1 par. 11. temp. ex nu. 24. Parlad. d. c. fin. 5 p. §. 18. ex nu. 1. & infinitos referentem Hier. Zaual. pract. comm. lib. 2. concl. 539.

Decimumoctauum præceptum.

Vease si se ha de pagar, y deue decima de la execucion hecha.

De decima executionis, §. 18.

SVMMARIA.

1 *Decima in executionibus præstanda iuxta consuetudinem remissiuè.*

2 *Auendaños error vindicatus.*

1 IVxta huius præcepti executiuè interpretationem paucis agendum est. diffinitur enim aperte quando, & quibus casibus decima debetur, in l. 2. cum seq. tit. 21. lib. 4. Recop. ex quibus illa conficitur regula executionis decimam à reo præstari executori debere, vbi illius exigendi fuerit consuetudo, non alibi, ergo si vt minor sportula soluatur moris est, id obseruabitur, l. 1. tit. 31. eod. lib. 4. quemadmodum & apud Hispalenses, vt vigesima executionis tantum præstetur inducitur, l. 10. d. tit. 21. cumque de ea re plura dictis in locis tradiderit Azeu. item & Petr. de Auend. in c. præt. c. 17. Parlad. d. c. fi. 6. p. §. vn. ex nu. 1. vbi reg. cum 13. limit. scripsit Io. Gutier. lib. 1. pract. q. q. 33. & q. 127. & q. 129. & plures alij, quos nouissimè refert Castillo de Bouad. lib. 1. Politicæ, c. 13. nu.
2 13. illud tantummodo † memineris, quia quod eius dictum sit pace, errauit Auend. vbi sup. consuetudinem attendendã esse non eius loci, vbi lis agitatur, & iudicium fit, sed eius vbi sita sunt bona, & est executio facienda, l. 31. tit. 4. lib. 3. nouæ Recop. quæ l. 10. licet loquatur in tribunalibus, *de los adelantamientos*, generaliter tamen recipienda est, quemadmodum in proposito, l. 41. eiusdem tit. supr. obseruauimus, quia quoties Rex vni Præsidum rescribit omnibus rescripsisse censetur, iuxta Bar. doctrinam, in l. regulatorum, §. interdicere, nu. 3. D. de interd. & relegat. & iam diximus. * Et quod spacium temporis debeat continere hæc consuetudo decimam percipiendi controuersum inter nostrates magnopere est. Et licet Auend. vbi supr. nu. 3. suam opinionem fundet ex verbis, l. 10. tit. 6. lib. 3. Recop. ibi: *Fundando se en la costumbre antigua*; quia illa verba probant ad percipiendam decimam consuetudinem immemorialem necessariã esse, vt constat ex verbis eiusdem, ibi: *Immo illa plus addit, quod non qualibet consuetudo sufficiat, sed illa quæ sit immemorialis.* Quæ opinio in praxi obseruari non debet & à contrario recedendum non est, nam d. l. 10. tantum de antiqua consuetudine loquitur, non de immemoriali, vt ex eius litera constat, & vbi lex expresse non loquuta fuit de consuetudine immemoriali qualibet alia consuetudo sufficit, vt notat gl. in c. 1. de consuetudine, lib. 6. Bal. in c. cum esses, de consti. & idem Auend. tenet, vbi sup. Azeu. in d. l. 7. n. 10. & 11. Parlad. lib. 2. c. fin. 6. par. §. vnic. qui omnes contra Auend. affirmant ordinariam consuetudinem sufficere, & sic debet intelligi, & interpretari d. l. 10.

MA NV-

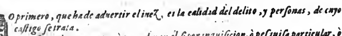
MANVDVCTIONVM IVRIS CIVILIS, ET REGII HISPANI

Ad praxim, siue manualis aduocatorum, & tyronum iudicum promptuarij, libri singularis,

PARS TERTIA.

BREVI GYRO, ET LACONISMO INSTITVTIONEM, & examen processus in causis criminalibus, & omnium delictorum pœnas remissiuè, Alphabetico ordine demonstrans.

Examinis processus in causis criminalibus, canones, siue præcepta Hispano sermone enunciata, & sequentibus tribus paragraphis exposita.

1 *LO primero, que ha de aduertir el iuez, es la calidad del delito, y personas, de cuyo castigo se trata.*

2 *Lo segundo, como entra à proceder en el, si por inquisicion, ò pesquisa particular, ò general, por denunciacion, ò acusacion, ò de oficio.*

3 *Lo tercero, que ante todas cosas ha de constar auerse cometido el delito, y como se dira que consta por la summaria informacion.*

4 *Lo quarto, como ha de proceder à la prision de los delinquentes, y embargos de sus bienes, y si se han retirado à la Iglesia, si es caso en que les vale, ò no.*

5 *Lo quinto, preso el delinquente, procure tomarle la confession con breuedad, y no oluide, que sea debaxo de juramento, y si es menor, proueerle ante todas cosas de curador, siendo menor de veynte y cinco anos.*

6 *Lo sexto, la acusacion, quando, quien, y como se puso, y lo que concluye, y si incidentemente se pide en ella algun interes pecuniario.*

7 *Lo septimo, la respuesta del Reo, y su contra replica à la replica del acusador; aduirtiendo, que en las causas criminales, (regularmente hablando,) no se admite procurador.*

8 *Lo octauo, el auto de prueua, y ratificacion de los testigos de la sumaria, y las demas nueuas prouanzas.*

9 *Lo nono, passados los prouatorios, la publicacion de testigos: aduirtiendo, que en lo criminal puede despues, de oficio, proceder à recibir mas informacion: como tambien el Reo prouar mas su innocencia.*

10 *Lo decimo, los escritos, ò alegaciones de bien prouado que ambas partes presentan: y si ay tachas, como se recibe la causa à prueua sobre ellas, y sobre los abonos de los testigos, y las prouancas de todo.*

11 *Lo vndecimo, si resulta el delito prouado, ò semiplene prouado, y que indicios ay: y si son bastantos para poner al Reo à tormento, y lo que en esto se ha de aduertir.*

12 *Lo duodecimo, la sentencia absolutoria, estando prouada la innocencia, ò no prouado el delito, y la condemnatoria, si lo està, y la pena que en el ha de poner; que se le señala aqui por el A. B. C.*

13 *Lo decimo tercio, si por auerse ausentado el delinquente, se procede en rebeldia, llamandole à pregones, la forma que en esto se ha de guardar.*

De diuisione delictorum, §. 1.

SVMMARIA.

1 *Criminales quaestiones, & causae vsu forensi quotidiana.*
2 *Delicti qualitas pœnam, vel minuit, vel auget.*
3 *Delicta alia publica sunt alia priuata.*
4 *Priuata delicta quae?*
5 *Publica delicta quae, & quare appellata.*
6 *Leuia delicta quae?*
7 *Grauiora delicta quae?*
8 *Grauiora delicta quae?*
9 *Grauissima delicta quae?*
10 *Delicta an leuia, grauia, grauiora, an grauissima sint, iudicis arbitrio relinquitur.*
11 *Delicta alia nominata, alia innominata.*
12 *Delicta alia ordinaria, alia extraordinaria.*
13 *Delicta alia capitalia, alia non capitalia.*
14 *Delicta alia Ecclesiastica, alia secularia, alia mixta.*

1 QVONIAM Causarum criminalium quaestiones praxi vsuque forensi quotidie occurrunt, earumque decisiones, & à nostratibus, & ab exteris late sunt prosecuta, singulisque, & publicis, & priuatis delictis à iure impositae pœnae latissimis commentatijs explicatae in eorum gratiam, & vtilitatem, qui maioribus rebus dediti, aut aliter forsan impediti, sigillatim cuiusque delicti pœnas ab auctoribus sparsim traditas petere non valeot, sequenti tractatu omnium delictorum, tam publicorum, quam priuatorum pœnas remissiue ordine alphabetico congerere duximus, emptio tamen, vt hic noster labor vtilior reddatur, modum, & formam in eisdem criminalibus causis procedendi breuiter praestringere decreuimus. Ne tamen aliquis existimet aliena pro nostris vendicare nobis cordi esse, ab omnibus, qui hucusque, tam Hispanis, quam exteris, vel priuate, vel publice hac de re scripserunt; dicenda accepisse fatemur (neque enim hoc in tractatu nouos, aut subtiles intellectus profitemur, sed indefessum laborem, & fidelem legum delicta punientium, & auctorum eas explicantium, relactionem) exemplo ducti Sexti Papyrij, qui quia leges, sine ordine latas in vnum composuit iuri ciuili Papyriano nomen dedit, vt refert Pomponius, in l. 2. col. pen. D. de orig. iuris.

2 Dicturus igitur de delictis, quia ex qualitate delictorum pœnae, vel minuuntur, vel augentur, l. respiciendum. 11. leg. facta. 16. D. de pœnis, l. 33. tit. 5. par. 1. principio notodelicta † alia publica esse, alia, priuata, l. quid sit fugitiuus. 17.
3 §. noxas. D. de aedil. edict. l. 1. §. generaliter, D. de pœnis latis constat eo integro tit. D. de priuat. delict. & tit. D. de publicis iudicijs.

4 Plane priuata delicta sunt, in quibus iniuria, quae homi-
5 ni priuato illata est vindicatur. † Publica in quibus quae reipublicae, notat vo. Hotom. Brison. Bertucius, & Praticius, de verb. iur. verbo, iudicia, priuata Anton. Gomez. 3. tom. cap. 1 num. 1. Iulius Clarus, lib. 5. §. 1. Gundisalu. de Paz. in praxi, 1. tom. 5. par. cap. 3. numer. 33. Cantera, vbi sup. §. de quaestionibus tangentibus positionem delictorum, num. 1. Ideo autem haec publica delicta appellantur, tum quod eorum accusatio cuiuis, de populo plerumque datur ex Iustiniano in principio, inst. de public. iudic. coniuncta communi interpretatione, & l. palam. 43. §. Senatus censuit, D. de rit. nupt. l. lege Cornelia 30. D. ad legem Cornel. de falsi. quamuis. 30. C. ad leg. Iuliam, de adulter. l. 2. tit. 1. par. 7 l. 9 tit. 20. lib. 4 fori notant Anton. Gomez, d. cap. 1. num. 1. & 4. Iulius Clar. d. §. 1. Iacobus Cuiacius, in d. principio, de publicis iudic. Rebard. lib. 1. de iur. ambiguitatibus, c. 27. Robertus, lib. 4. recept. sentent. cap. 10. cum etiam, quia in foro circunstanti populo tractabantur, l. qui dolo 10. D. ad legem Iuliam, de vi, publica, item, quia in his criminibus tota respublica magis laeditur, arg. l. Manichaeos. 4. versic. ac priuum, C. de haereticis, Denique, quia ex legibus publicorum iudiciorum veniunt, vt Iulia Maiestatis, Iulia de adulterijs, extra, vt in l. 1. D. de publ. iudicijs.

6 Secundo obserua delictorum alia esse leuia, vt in quibus dolus non interuenit, aut damnum iniuria datum, l. leuia. 6. vbi Bar. D. de accusat. Bald. consil. 412. lib. 4. alia grauia
7 † vt crimina, quae dolum requirunt, & magnum afferunt nocumentum leg. auxilium. 38. §. in delictis, D. de minoribus, l. respiciendum, 11. §. delinquitur, D. de pœnis, notat Bal.
8 vbi sup. alia grauiora, vt quae ex animo proueniunt, siue publica, siue priuata, dict. §. in delictis, vbi gloss. verbo, atrocioribus, idem Accur. in l. 1. §. siquis, verbo, atrociora. D. de suspect. tut. & alia † grauissima, vt crimina pro quibus
9 imponitur pœna mortis: quam distinctionem videtur obseruare, l. 20. tit. 9. par. 7. & omnino videnda, l. 33. & seq. tit. 5. par. 1. & vbique notauit Gregor. Lopez † quamuis ho-
10 die, quae delicta, leuia, grauia, grauiora, aut grauissima sint iudicis arbitrio relinquendum esse testetur Bernardus Diaz, in pract. crimin. cano. cap. 11. & ibi cum alijs Ignatius Salzedo, & esse communem asserit Iulius Clarus, lib. 5. recept. sent. §. 1. num. 9. Ioan. Bapt. Villalobos, lib. commun. opinionum, lit. D, num 64. Iacobus Menochius, lib. 2. de arbitrarijs, cent. 3 casu. 266. num. 2. & aliqua per Didacum Cantera, lib. quaestionum criminal. de quaestionibus tang. reum, q. 5. nu. 1.

11 Rursus aduerte delicta quaedam esse nominata, quaedam innominata; nominata delicta sunt, quae à lege peculiare nomen habent, vt furtum, adulterium, & similia; innominata, quae à lege peculiare non habent, sed facti tantum, vt percutere, verberare, ingredi domum alienam, quae aliquando, sine maleficio fieri possunt, aliquando non possunt notat Bart. in l. nunquam plura, num. 4. D. de priuat. delict. cum alijs, Iulius, Clarus, d. §. 1, num. 8. à quo habuit, licet dissimulet P. 2. dict. 5 par. 1. tom. cap. 3. num. 70. quibus fi-
12 nitima est, & alia delictorum differentia: nam quaedam sunt ordinaria, vt quibus lex certam pœnam statuit, vt adulterium, & alia infra referenda: quaedam extraordinaria, quibus nulla certa pœna legibus imposita est, sed iudicis arbitrio relicta, vt crimen iniuriarum, stellionatus, & id genus alia, leg. hodie. 13. D. de pœnis, cum alijs, Paz, vbi proxime, num. 69.

13 Deinde nota delictorum quaedam capitalia esse, quaedam non capitalia: quamuis autem capitalis delicti appellatione illud tantum dici posset pro quo mors naturalis inducitur, l. vulnibum; 1. l. capitalium. 28. D. de pœnis, l. transigere 18. C. de transact. vbi glos. verb. capitali, communiter recepta, qui tamen vt refert Bald. in l. reos num. 2. C. de accusation. homo triplex caput habere videtur, naturale, libertatis, & ciuitatis, eius appellatione; omne illud delictum late capitale dici poterit, pro quo pœna etiam mortis ciuilis, & amissionis ciuitatis, imponitur, vt in §. cum autem, & §. 1, cenatorius, Inst. quibus modis ius patriae potestat. soluit. l. 2. l. qui vltimo. 29. D. de pœnis, l. qui cum maior. 14. §. is demum D. de bon. liber. l. cum patronum. 10. D. de iure patronatus, l. edicto 13. D. de bonor. possess. l. licet 103. D. de verbor. significat. toto titulo, Inst. de cap. diminut. tex. in pr. versic. capitalia. Inst. de publ. iud. l. 4. l. 6. tit. 31. par. 7. Quae vero delicta, neque naturalem neque ciuilem mortem imponunt, sed in corpus aliquam coertionem, vel pecuniariam pœnam, cum diminutione existimationis, haec capitalia non sunt, lege 2. de publicis iudicijs.

14 Tandem praemitte, delicta aliqua esse mere Ecclesiastica, quorum cognitio iudicibus, tantum Ecclesiasticis etiam, si a laicis sint commissa, reseruata est, vt crimen haeresis, simoniae, & similia, notat Iulius Claros, lib. 5. §. haeresis, num. 4. & §. simonia, num. 7. aliqua mere secularia, quae per laicos commissa soli seculares iudices cognoscunt vt homicidium, furtum, &c. Alia autem mixta, siue communia sunt, de quibus si a laicis patrentur, & seculares, & Ecclesiastic. iudices cognoscunt, vt adulterium, concubinatus, sodomia, vsura, sacrilegium, cap. cum sit generale. 8. vbi eleg. gl. extra de for. comp. vbi notant omnes, & Iulius Clarus, lib. 5 §. fin. q. 37.

Qui-

Quibus modis in causis criminalibus procedi possit. §. 2.

SUMMARIA.

1 *Delicti ad punitionem tripliciter procedi potest.*
2 *Inquisitio generalis quae?*
3 *Inquisitio generalis iure canonico permissa.*
4 *Inquisitio generalis iure Hispano prohibita.*
5 *Inquisitio generalis admitti iure Hispano aliquibus in casibus.*
6 *Inquisitio specialis quae.*
7 *Denunciatio quae & quomodo fiat?*
8 *Accusatio quae.*
9 *Delicto ex quocumque duplex actio criminalis, & ciuilis oritur.*
10 *Accusatio criminalis principaliter ciuilis incidenter proponenda.*
11 *Accusatio à querela quatenus differat.*

1 Commisso ergo aliquo delicto tripliciter ad eius punitionem procedi posse, scilicet uel est aut per inquisitionem aut denunciationem, ut accusationem: c. si per hit 16 cap. qualiter & quando, 14. de acusat. text. in proœmio part. 7. tit.: *E porque la verdad de los malos fechos que los hombres fazen, se puede saber por los juzgadores en tres maneras*, ubi notanter tradit Gregor. Iulius Clarus lib. 5. receptar. sentent. §. fi. quaest. 3. num. 1. Bossius, in praxi, tit. de Inquisitione, P. x in praxi. 1. tom. 5 part. in princ. Didac. Cantera, lib. quaestionum criminalium. 1. praelud. num. 1. Inquisitio autem du-
2 plex est. † Generalis, quae ex iudicis officio fit, ad inquirenda delicta, nulla nominata persona, sed super statu reipublicae, l. congruit 13. D. de offic. Praesid. cap. sicut olim, de accusat. Concil. Trident. sess. 14. de reformat. cap. 4. l. 16. tit. 4. p. 3. l. 4. tit. 15. l. 4. tit. 16. l. 6. tit. 22. lib. 8. Recop. text. in cap. 2. de los Corregidores, ubi late Auiles, quae generalis inquisitio, quae vulgo dicitur (*pesquisa cerrada*) quamuis de iure
3 † canonico omni casu permissa sit, cap. 1. de officio ord. d. cap. qualiter, & quando, & notant iam citati, iure vero ciuili non fit, nisi ubi causa praecessit, quam etiam, & iure Canonico esse necessariam conatur defendere Socinus, in d. cap. qualiter. num. 306. Alciat. d. cap. 1. num. 12. Nostro au-
4 tem † iure Regio Hispano haec generalis inquisitio, & (ut nos diximus) *pesquisa cerrada*. prohibita est, neque fieri potest, absque Regis mandato, l. 2. ibi: *A menos de mandado del Rey*, tit. 17. part. 3. l. 3. & 4. tit. 1. *de los pesquisidores, y pesquisas*, lib. 8. nouae Recopilat. l. 3. & l. 11. tit. 1. lib. 8. ordi-
5 nam. & in l. 15. & 12. tit. 20. lib. 4. fori. Praeter quam † si de certo genere delicti fiat, contra incertas tamen personas, quam quidem ex officio iudex facere tenetur, dummodo infamia praecedat, d. l. 2. part. d. l. 1. tit. 1. lib. 8. Recopil. maxime in casibus, l. 26. tit. 6. lib. 3. nouae Recopil. qua dispositum est. *Que los juezes tengan cargo de castigar los pecados publicos, juegos, y amancebados, blasfemos, vsureros, agoreros, adiuinos, y testigos falsos*, & in c. 47. 48. & 53. *de los Corregidores*, l. 27. titul. 1. part. 7. notat Greg. in d. l. 2. part. gl. 2 *mandado del Rey*, quinimo de quocunque genere delicti potest, si fama praecedat inquisitio fieri, ex d. legibus, et si ex generali inquisitione contra certas personas aliqui resultet, contra eas procedere, ex Bartol. communiter recepta sententia in l. 2. §. si publico, num. 17. D. ad legem Iuliam, de adulter. Soto lib. de tegendo, vel detegendo secreto, 2. membro, quaest. 6. Specialis autem inquisitio omni
6 iure † permissa est, siue contra certam, aut certas personas praecedente infamia, aut causa alia, nec interest delictum priuatum sit, vel publicum ex dictis legibus, & notatis ab Antonio Gomez 3. tom. cap. 1. num. 10. apud quem, & alios relatos supra, & ab eis adductos, quae in inquisitionibus obseruari debeant, videbitis, & in d. lege II Regia, maxime antem in d. tit. 1. *de las pesquisas*, lib. 8 nouae Recopilat. * Illud tamen inter alia praetermitti non potest, quod est in praxi nunc notandum, quo casu Hispano iure generali inquisitio, Regis iussu, aut decreto, nullam testium, siue depositionum copiam dari debere, l. 11. in 2 par. tit. 17. part. 3. l. 4. in princ. tit. 1. lib. 8. nouae Recopil. si vero ex generali inquisitione specialis fiat, contra certam, certasve aliquas personas, & ab ea, eis vel eorum copia petatur non posse denegari, nec eis defensionis facultas denegetur. l. defensionis facultas, C. de iure fisci, lib. 10. c. p. qualiter, in 2. § d. ber. de accusation. d. l. 11. tit. 17. l. 1. 2. & 4 in 2. part. d. titul. 8. Est enim regula iste pro omnibus in causis dandam, excipe casum cap. fin. de hereticis lib. 6. & de ea re vide Gregor. & Azeued in citatis Regni legibus, Simancas, de Catholicis institut. tit. 64. num. 3. Bouadilla, qui alios refert, lib. 2. cap. 1. num. 58. & Segura Daualos, praecipuè ab ipso relatum, qui de iustitia processus in causis visitationum agit. Adde insuper, quod cum iudicium omne tribus constet personis, iudice, actore, & Reo, cap. forus, de verbo. sign. in hoc praecipue, quod per inquisitionem fit, maxime tamen, cum iam nominatim contra aliquem inquiritur, procurator fiscalis semper creandus est, ut de generali consuetudine totius fere orbis contestamus infra citandi, itaque Vlp. verbis, in l. 1. ibi *Ius dicentis officium latissimum est*, D. de iurisd. omn. iudic. comprehendi sunt qui putent usque adeo, & in priuatis delictis propter vindictam publicam procuratoris fiscalis partes admittendas prubera, iuxta ea, quae late scribunt Molina, de iust. & iure, tract. 3. disput. 47. numer. 4. Anton. Gomez 3. tom. variar. cap. 1. num. 49. versic tertio si militer & in num. 86. Iulius Clarus, lib. 5. §. fin. q. 3. num. 6 & 7. Farin. lib. 1 quaestion. crim. tit. de inquisitione, q. 1. numer. 10. versic. limi a tertio, Petrus Zeuallus, cent. 1 casu 114.

7 Denunciatione similiter in causis criminalibus proceditur, cum quis apud competentem iudicem alterius crimen defert sine legitima inscriptione ad penitentiam, vel restitutionem eius, quod illa exigit, quod late prosequitur Nauarr. in cap. nouit, notabili. 5. nu. 2. Angel. de maleficiis, verbo, ad denunciationem, praeter supra relatos Bernardus Diaz, in practica, verbo, *de. nunc*, & ad eum nouissime Sanz do. Quae denunciatio, si delictum publicum est a quocunque de populo fieri potest, solet etiam fieri (maxime apud tribunalia Ecclesiastica) per officiales ad id deputatos, vulgo *fiscales*; an autem denunciator, qui est non detulit, & illud non probauit, poenae subiciendus sit, vide l. 27. tit. 2. par. 7. & ibi Gregorius, verbo, *prouar*, & l. penult. tit. 2. lib. 4. noua Recop. l. versic. *si alguno denunciare*, post Bartolum Dinus Azzo, Dux, cum ceterorum, Salicetus, ea quidem, C. de accusat. & quia tradunt, quorum supra meminimus.

8 Praeterea non infrequentius ad delicti punitionem per accusationem procedi, est autem accusatio delatio criminis ad vindictam publicam in iudicio, legitima interueniente subscriptione, qua ut late explicant DD. in tit. de
9 accus. Quia autem † ex quocunque delicto duplex consurgit actio criminalis, quae accusatio dicitur ad vindictam reipublicae, altera ciuilis in factum ad damnum illatum, & eius interesse parti applicandum, l. qui nomina 55 D. ad legem Corneliam, de falsis, ubi omnes, late Antonius Gomez 3. tom. cap. 3 num. 47. offensus criminali accusatione, & ciuili actione in factum experiri potest, quod in praxi obseruari maxime solent cum offensus officium, aut beneficium ve aliquod exercet, ut nec damnum illatum, in super, & lucrum amissum, & quod lucrari posset si iniuria facta non esset resarciatur, ut probatur, in d. l. qui nomine, docent apud L. b. o. cent. 15. 9. uquis seruo, D. de iniurijs, l. qui seruum. 34. D. de oblig. & act. on. hi. D. de his qui deiec. vel effud. l. ex hac lege 3. D. si quadr. paup. f. dicatur. qua in re illud
10 meminisse iuuabit † accusationem criminalem principaliter proponendam esse ciuilem autem actionem in factum incidenter implorando officium iudicis, ne alias obstet, leg. 1. C. quando ciuil. action. crimin. praeiudicet, ut cum communi retulit Iulius Clarus, lib. 5. §. fin. quaestio. 2. Solet etiam aliquando pars offensa non accusationem, sed querelam aduersus delinquentem proponere, leg. si quis si
11 mutiam. 8. C. de accusation. † inter quam, & accusationem

illud

illud interest, quod accusatione tunc proponenda est, cum ob delictum pœna mortis, aut amissionis membri imponēda est querela, quando aliter delinquens puniendus est, ita distinguit, l. 3. tit. 20. lib. 4. fori.

De ordine, & forma procedendi in criminalibus causis, vsque ad diffinitiuam. §. 3.

S V M M A R I A.

1. *Delictum commissum esse debet, vt ad eius punitionem iudex procedat.*
2. *Delictum commissum quomodo iudici constare debet, vt ad punitionem procedere possit.*
3. *Delictum commissum si constet, ad delinquentium capturam peruenitur.*
4. *Delinquente capta eius bona sequestranda.*
5. *Delinquentis bonorum sequestratio quomodo facienda.*
6. *Delinquente ad Ecclesiam confugiente extrahi inde regulariter non potest.*
7. *Immunitas Ecclesiæ delinquentibus sæpe non prodest remissiue.*
8. *Delinquens si immunitate non gaudet ab Ecclesia extrahi debet.*
9. *Iudex secularis si ab Ecclesiastico impediatur, ne ab Ecclesia delinquentes extrahat, quid faciet?*
10. *Delinquente capto iudex confestim eius recipiet confessionem, & quid cauere eam recipiens debeat?*
11. *Iuramentum de veritate dicenda in primis à delinquente recipit iudex.*
12. *Confessio sola, an ad delinquentis condemnationem sufficiat?*
13. *Confessio delicto terminus reo ad allegandas exceptiones, iudicis arbitrio assignatur.*
14. *Minori delinquenti, curator in primis dandus, ne alias iudicium nullum sit.*
15. *Minor iuramentum de veritate dicenda præstare tenetur.*
16. *Minor aduersus confessionem restitui an possit?*
17. *Accusatio solemnis contra reum, quando & quomodo proponenda?*
18. *Procurator in criminalibus neque accusando, neque defendendo admittitur: alias processus nullus.*
19. *Procurator in criminalibus quibus in casibus admittatur, remissiue.*
20. *Accusatione oblata, quid iudex decernit; eique quomodo reus respondere debet.*
21. *Rei responsio actori, actoris replicatione reo, rei duplicationi actori præstituta ad probationes peruenitur.*
22. *Testes in summario producti, iterum in plenario iudicio examinandi, vt fidem faciat, & quare?*
23. *Termino probatoria elapso, testium fit publicatio.*
24. *Publicatione testium facta in similibus, testes alij non admittuntur.*
25. *Publicatione testium facta in criminalibus, iudex ex officio alias recipere probationes potest.*
26. *Reum etiam post testium publicationem, conclusionem, & diffinitiuam, de innocentia sua docere potest.*
27. *Sententia diffinitiua ex nouis rei probationibus, an possit reuocari, an suspendi?*
28. *Publicatione probationum facta ab actore, & reo, allegationes fiunt.*
29. *Testium repulsa, quando obycienda, & probanda.*
30. *Accusatione plene non probata, reus ad torturam condemnatur.*
31. *Delicta plene probata, reus torqueri non debet.*
32. *Torturæ, & quæstionibus, vt reus subyciatur, quid animaduertere iudex debeat?*
33. *Delicto plene probata, sententia condemnatoria, quomodo ferenda.*
34. *Reo absente, & fugiente iure communi quando procedi posset?*
35. *Reo absente, & latitante, iure Regio per præconia, & edicta proceditur.*

1 VTcunque igitur de delicto commisso constet, siue per
inquisitionem generalem, aut specialem, vt dixi supra, num. 7. siue per denunciationem, siue per accusatinnē,
2 aut querelam (neque enim antequam † supradictis modis
aut per famam, aut alias coniecturas delictum commissum
fuisse constet) iudex procedere potest, l. inde Neratius 23,
§. fi. D. ad leg. Aquil. l. 1 §. item illud. & l. necessarios. 5. §. nō
alias, D. ad Sylian. textus omnino videndus, in l. 1. § siquis
vltra, D. de quæstionibus, l. 1. C. vbi causæ fiscales, cum aliis
notarunt Aegidius Bosius, in praxi criminali, tit. de delicto, num. 1. & institut. de tortura accusatoris, num. 5. Iulius
Clarus, lib. 5 §. 5. quæst. 4. * Farinac. de inquisitione, q. 2 per
totam. Summaria, facta informatione, quæ diligenter recipienda est, vt tradit Bernardus Diaz, in practica, c. 120. n.
3. & ibi ad eum Ignatius Salzedo, in eaq. testes per ipsummet iudicem examinandi, leg. 28. tit. 7. lib 3. Recop. resoluit
Couarruu. lib. 2. variarum, cap. 13. n. 10. Iulius Clar. lib. 5 §.
fin. quæst. 20. cum sequentibus. Anton. Gomez. 3. tom. cap.
9. num. 1. si ex ea aliquis delati criminis reus apparuerit, &
3 contra eum aliqua præsumptio resultauerit, * iubebit iudex
delinquentem personaliter capi, & in carcerem detrudi, &
vincula eijci & imponi iuxta qualitatem delicti, & personæ, l. fin. C. de accusat. l. 1. C. de custod. reorum, l. 4. & 6. tit.
29. part. 7 l. 16 tit. 1. part. 7. l. 2. tit. 24. cum alijs ibidem, lib. 4.
nouæ Recopilat. eleg. text. in Sanct. Concil. Trident. sess.
25. de reform. cap 6. Notat Antonius Gomez, d. 3. tom. cap.
9. nu. 6. Salzedo, ad Bernardum Diaz, cap. 124.
4 Capto vero delinquente, & in carcerem detruso, iudex
faciet sequestrationem bonorum delinquentis, coram Tabellione, per inuentarium, & illa deponet penes aliquem
tertium ne pereant, vel occultentur, l. 1. C. de requir. reis, l.
5 † fin. D. eodem, l. siquis intra. 7. C. de bon. præscript. & vbique notarunt Bartol. & antiquiores, quos refert Antonius
Gomez, d. cap. 9. num. 2. quod maxime procedit quando
reus latitat, & fugit, item quando pro delicto pena confiscationis imponenda esset, quæ apud nos non nisi in casibus
espressis locum habet, l. 5. ibi; *O en otros casos señaladas*, tit.
31. par. 7. de quibus Anton. Gomez, d. 3. tom. cap. 14. Iulius
Clarus, lib. 5. §. fi. q. 78. Bernar. Diaz, in pract. cap. 132.
6 Quia tamen non semel contingit delinquentes ad Ecclesias confugere, vt earum immunitate gaudentes non inde extrahantur, quibus in casibus, qui ad eas confugiunt,
earum immunitate gaudere debeant, inuitive extrahi possint, quibus locis concessa fuerit, & quo iure introducta, videbis text. in cap. sicut antiquitus, cum aliis ibi. 17. q. 4. in c.
reos. 23. q. 5. in cap. de raptoribus. 36. q. 1. in capit. 1. & per
tot. de immun. Eccles. in Decret. & libr. sexto, in Sacro
Conc. Trid. ses. 25. de reform. capit. 20. & in tit. C. de his
qui ad Eccles confug. in l. 2. & 4. & per totum tit. 11. part.
1. in l. 7. tit. 5. lib. 1. fori, in l. 1. cum seqq. tit. 2. lib. 1. nouæ Recopil. late per Remigium, integro tractatu de immunitate
Ecclesiarum, aliqua Naua. in Manual. Lat. c. 25. ex n. 21. Bosius in praxi, tit. de captura, n. 21. Bernardus Diaz, in practica, 123. & ibi Salzedo, Iulius Clarus, lib. 5. §. fin. questio. 30.
7 Didacus Couarru. lib. 2. variarum, cap. 20. † & quinquaginta quinque casus, in quibus immunitas non seruatur cōgerit Gundisaluus de Paz, in praxi 1. tom. 5. part. cap. 3. §. 3.
per totum. * Ille tamen valde apud eum, & alios dubitatur,
an si clericus perpetrato crimine, ad Ecclesiam confugiat
extrahi inde possit, qua in re obtinuit, quod ad potestates
seculares immunitatem seruandum, secus si iudex Ecclesiasticus, & qui iurisdictionem in rebus, & persona eius haber extrahere eum vellit, ita Abb. in cap. inter alia, num. 6.
& 13. de immunit. Eccles. quem sequuntur Remigius de
immunitate, fallencia, 2. Bernar. Diaz, & plures, quos refert
Gutierr. pract. lib. 3. q 3. num. 3. & 4. Farin. de immunitate,
q. 2. à num. 36. Paz, vbi sup. num. 141. qui alios refert, &
cum milites Diui Iacobi, Alcanteræ, & Calatrauæ, & verè
religiosi sint, & magistro ordinum priuatiue subiecti, vt
docet Canedo, decis. 41. num. 6. Et sic à secularibus exempti

sum, in est quoque idem, quod in alijs Ecclesiasticis, &
regularibus personis receptum, est animaduertendum esse
frequentius placet, vt lato calamo scribunt Molina, Bellu-
ga, Auendaño Mora, Garcia, Couarr. Bernard. Diaz, & alij,
tam Iuristæ, quam Theologi, vt resoluit idem Nicolaus
Garcia de benefic. 1. p. cap. 14. num. 15 & præcipue, num.
22. Igitur si ille, qui ad Ecclesiam confugit immunitate
Ecclesiæ gaudere debet, non potest Ecclesia obsideri, nec
etiam ita victus, aut vi sibi usconfugien i denegari, nam hoc
esset immunitatem violare, l. præ enti, §. C. de his, qui ad
Eccles. confug. c. pd finiu 1. 17. qu. 4. l. 2. tit. 11. p. 1. notat
Rom gius, vbi sup. q. 3. Couarr. d. cap. num. 17. v. tsic. id,
8 & fin. primo. Quod si confugiens immunitate frui non
debeat, iudex secularis impune poterit illum extrahere, etsi
iudex Ecclesiasticus suis censuris impedire velit, ab eo ap-
9 pellare † debet ad superiorem Ecclesiasticum, & protestari
auxilium Regale, quod dicunt *de las fuerças*, mitterque ad
Cancellariam cius relationem, item & mandatum cui-
dam procuratori, vt is iudicis secula is nomine ordinariã
Regalem prouisionem impetrat, vt per viam violentia proces-
sus originalis ad Regios Senatores remittatur, qui interim
iubent, per ieam infra dies excommunicatos absolui, & in-
terdictum suspendi, post quos si constiterit iudicem Eccle-
siasticum vim intulisse, & recte secularem iudicem appellasse,
remittitur causa, vt contra delinquentem procedat.
10 De tuto igitur in carcerem delinquente, & eius bonis
apud aliquem sequestratis, & depositis, † quam primum
11 poterit † illum visitabit & eius confessionem recipiet iu-
dex, caueat autem ne interim, cum aliquis alloquatur, &
eum instruat ad negandum, vt admonet Greg in l. 6. ver-
bo *hablar*, tit. 29. part. 7. ius verò confessionem coram ta-
bellione recipiet iudex, & in scriptis redigi faciet, quæ di-
xerit, præstito prius iuramento de veritate dicenda, l. 4. & 6.
tit. 29. part. 7. & vbi que Grego. & si delictum fateatur do-
nec de corpore pronuntietur, in vincula publica conijciendus
est. l. si confessus, 5 D de custod. reor. l. 16. tit. 1 d. l. 4. num.
5. & 6. tit. 29 part. 7. quæ pronunciatio, & sententia iudicis
super delicto semper necessaria est ex dictis legibus, & cō-
muni Accursij sententia, in d. l. si confessus. & in l. 1. C. de
12 confessis, glos. soluere, ibi de criminali, † n quæ ex sola
confessione, nisi & alias de delicto constet prorogetur con-
demnatio, ex ijs, quæ supra diximus, num. 10. * Constituto
ergo de delicto sola rei sufficiet confessio, vt pœna ei im-
ponatur ordinaria, iuxta late tradita à Farin, lib 3 tit. 9. de
reo confesso, & conuicto ex cap. 1. num. 1. cum multis se-
quent. sub q. 81. sed an eo casu audiatur appellans, dubitant
omnes, & appellationi esse deferendum, post glo. in l. con-
stitutionis, 16. verbo, *vel dicet*, D. de appellation infirmare
videtur Ant Gomez. 3. tom, cap. 13. num. 41. versic. quod
tamen limita, vbi citat text in l. 2. C. quan. appellat. non re-
cip. quæ vtrumque requirit, & conuictum, & confessum
esse Reum. Repugnat tamen in atrocioribus delictis (in
quorum emendatione publica versatur causa, l. si quis filio
exhæredato. 6. §. hi autem omnes, D. de iniusto rupto) ex-
pressa l. 16. tit. 23. part. 3 Ibi: *Qualquier de ellos sobredichos
à quien se a prouado por buenos testigos, o por si conocer a
hecho en iuyzio sin premio*, vbi in eam interpretatur Greg.
Lopez, vide Farin. 1. crim. tit 4 q 30. num. 17. & q. 33. nu-
19. & 23. vbi hunc in vrbe non audiri appellantem reso-
uit. Idque generali totius orbis consuetudine inductum, &
in Hispanis præcipue tribunalibus, docent Couarr. omnino
videndus pract. quæst. cap. 24 num. 5. ad fin. verso *Imo qui-
busdam places*, vsque ad fin. vbi hac in re cautos esse iudices
monet, vt prius quam criminales sententias exequantur,
iuncta processus acta sigillatim inspiciant. Eorum ergo ar-
bitrio, & Religioni relinqui ut ... in supremis tamen tribuna-
libus, sine scrupulo (vbi causa publici exempli expostulat)
prima sententia omnino executioni mandatur, supplicatio-
ne summota. Quamuis clericum ex sola confessione puniendum
probet Bernardus Diaz, in pract. cap. 127. vbi plura
circa confessionem delinquentis scripsit, & Iul. us Clarus,
13 d. §. sin. quæst. 55. Post quam iudex delinquenti confesso † as-
signauit terminum arbitrio suo, ad allegandas exceptiones

& defensiones, quo elapso peruenietur ad sententiam, &
eius executionem.

Cauendum tamen hac in re est, ne à delinquente mino-
14 re viginti quinque annis confessio recipiatur † antequam
ei à iudice curator ad litem datus sit, cum enim is absque
eo in iudicio stare non possit, l. clerum 2. C. de auth. præst.
sine curatore ab eo facta confessio nulla erit, l. cum mino-
res. 4. C. si aduers. rem iud. l. 14. tit. 2. part. 3. communis sen-
tentia ex Iulio Claro d. §. fin. quæst. 50. num. 2. & quæst. 55.
15 num. 12. Igitur curatore dato † ab eo iuramentum reci-
piet iudex de veritate dicenda, quod ipse minor delinquens,
præstare tenetur, ex d. l. clarum, & communi, quam resoluit,
Anton. Gomez. 3. tom. cap. 1. num. 6. expressos l. 3. tit.
19. 15. part. 6. An autem † contra confessionem possit minor
cum l. s. it putant Anton. Gomez. vbi sup. num. 66 Cla-
rus d. §. fin. quæst. 6. & Sarmiento, lib. 3. select. cap. 15. Meno-
chius lib. 2. de arbit. cas. 268. num. 4. qui tandem eum resti-
tui non posse contra confessionem, quando alias illa alijs
indicijs & præsumptionibus comprobatur testantur.
17 Quod si delinquens delictum neget † accusatio solemnis
contra eum in scriptis proponenda est, quæ continere de-
bet personam accusatoris accusati, Pontificis, Regis, diem,
mensem, annum, locum commissi delicti, & ipsum delictũ,
capit. tsc ipsi. qualiquis cap. fin § libellorum, 2. quæstion. 8.
lege libellorum, 3. D. de accusation. leg. fin. Codic. eodem,
18 l. 14. tit. 20. lib. 4. fori. Quæ accusatio † non procuratorem,
sed per ipsum accusatorem proponenda est, quia in cri-
minalibus, neque accusando, neque defendendo procurator
admitti potest, l. per ultim. ad c. i nem. de public. iudic.
cap. veniens 15. de test. & vbi que glos. & quæsti, l. 12. tit.
19 3. part. 3. & 6 tit. 1. part. 7. † aliquibus casibus exceptis, de
quibus per Anto. Gomez. 3. tom. cap. 1. num. 12. Iulium
Clarum d. §. fin. quæst. 32. Menochium lib. 2. de arbitrat. quæst.
79. & 80. in quibus pars petit a iudice licentiam ad accu-
sandum, vel defendendum in alias processus cum procuratore,
g. ibus ..., vt notans proxime adducti, cuius accusa-
tionis solemnia verba optimis scholijs explicat Pazd. 1. tom.
5. part. cap. 3 § 6.
20 Quæ coram iudice oblata, ipse iubet eam accusato inti-
mari, & vt reus ad primam audientiam eidem respondeat,
quod facere tenetur per verba, *niego* vel *confieso*, d. l. 16. tit.
1. part. 7. l. 5 tit. 10. part. 3 l. 1. tit. 4 lib. 4. Recopilationis, no-
tat vbique Gregorius ... tamen recte potest suas ex-
ceptiones proponere ... 15. § praescriptiones, D.
ad leg. Iul. de adulter. d. l. 15. vbi Gregor. verbo, *te-*
21 *frusesa*, cuius responsionis † copia ... est, ac-
cusatori, qui intra certum terminum respondeat, & vt ra-
sũ pars allegat ..., & duplica ad probationem
(neque enim hodie quælibet pars vltra duos libellos por-
rigere potest, l. 4. tit. 16. lib. 2. Recopil. ... 5. l. 9. in 6. lib.
4. Recopilation. correct. l. 2. D. de exception. & textus. in
principio instit. de replication.) Deinde iudex profert
sententiam interlocutoriam, qua recipit partes ad proba-
tionem infra terminum arbitrio suo signandum, intra quẽ
partes producere tenentur sua interrogatoria, & testes, qui
debent iurare, & examinari in dicto termino ab ipsomet
iudice, non ab alio, l. 26. tit. 16. part. 3. l. 18. tit. 7. lib. 2. Reco-
pilation. diligenter tamen accusator aduertat, vt testes in
22 summaria informatione examinari, † iterum reproducan-
tur in termino probatorio, quia alias fidem non faciunt, e-
tiam si contentia delinquentis habeantur pro reproducti,
quin receptum fuerint in summario parte non citata, & ante
litem contestatam, capit. 1. cap. quoniam frequenter, in
principio, vt lite non contestata cap. 2. de testibus, ita ad-
monet Bart in l. ... D. de quæstion. Auenda. ... respondo
1. num. 5. Di ... regula 24. limit. 4.
23 Termino probatorio elapso testium publicatio facien-
da est, item & probationum ad petitionem vnius partis,
quæ ... mandato parti aduersæ intimatur, & præ-
cipitur, vt ad primam audientiam compareat, videatque
testium publicationem, vel alleget quare ea fieri non de-
beat, leg. 37. titul. 16. part. 3. ... pars in termino citatio-
nis ... comparuerit, alia pars publicationem iterum
petat

accuratè congessimus in rubr. num. 2. Inst. de testam. militis, ex quibus & ijs, quæ nos ad eum titulum scripsimus, quę ad exornationem d. l. sunt qui, & l. miles, 6. sup. eodem attinent r petenda sunt. Illud nunc admonuisse sufficiat, neque In plus, quam facere possint damnari, neque æris alieni causa in carcerem conijci posse explicant, & exornant præter classicos in d. l. 6. & l. 18. d. l. sunt qui, & in l. Centurio, D. de vulg. vbi nominatim Alex. num. 27 Bald. in l. 1. nu. 21. Cod. qui bon. ced. poss. Ferd. Menchaca, de success. creatione, 1. par. lib. 3. §. 22. num. 73. verum quia variæ hinc quæstiones exoriuntur, & apud nos Hispanos ea in primis, quæ de nobilium priuilegijs disputat, maximam coniunctionem cũ hac habet, de ea, de alijs deinde, quo vtilior nostra hæc disputatio fiat agemus.

61 Idem itaque Ius in nobilibus apud nos admissum est, ne scilicet pro ciuili debito plus quam facere possint condemnentur, aut pro eo in carcerem conijciantur, quod quamuis, & Cæsareo iure recipiendum, cum Baldo, Iasone, & Alexandro, & alijs scripserint Couarr. lib. 2. variarum, c. 1. num. 4. Baeza, de inope debitore, cap. 16. num. 8. & 9. Regia tamé lege disertè cauetur in his nobilibus, quos *hidalgos*, vulgus appellat. l. 4. & 5. tit. 1. lib. 4. ordinamenti, l. 4. 5. & 6. tit. 2. lib.
62 6. Recopil. Nisi vel debitum † ex delicto descendat, leg. 79. Tauri, l. 3. tit. 2. lib 6. nouæ Recopil. vel ex Regalium vectigalium conductione, vel alias fisco nobilis, aut miles obnoxius sit, vt eisdem legibus cautum est, vbi Ant Gomez, & alij obseruant, Couarr. & Baeza, in iam relatis locis, quod nõ
63 tantum † in ipsorum personis admissum est, verum, & in eorum, & armis, equis, & quotidianis habitationis domibus, quæ pro executione æris alieni capi non possunt, l. 3. 4. & 5. tit. 2. lib. 4. ordinam. l. 3. & 4. tit. 2. lib. 6. Recop. post sup. allegatos nouissimè resoluit Ioann. Yañez Parladorius, lib. 1. rerum quotid. c. fin. 5. par. §. 3. nu. 30. & §. 6. nu. 9. Ioan. Garcia, de nobil. gl. 1. ex nu. 8.

64 Sed illud quæri solet, an si alia bona nobilis non habeat, capi hæc iure pignoris possint? nam l. 23. ibi; *Nin les deuen otro si prender los cauallos, ni las armas, fallandoles alguna cosa mueble, o rayz en que puedan fazer la prenda. E aunque no fallassen cosa en que la fiziessen, non les deuen tomar los cauallos de sus cuerpos, &c.* tit. 21. par. 2. etiam alijs bonis non extantibus, vides hoc priuilegium nobilibus competere. At l. 3. ibi; *E non deuen entregar por razon de la deuda sobre que fue dado juyzio, en cauallos, ni en armas de caualleros, & fallando otros bienes del vencido*, tit. 27. p. 2. priuilegium cessare si alia bona non extent probat. Nostrates quoq. scribentes non satis in ea re secum consentiunt. Nam Pet. Auendaño in dictionario, verbo; *Cauallero*, putat priuilegium cessare, vbi alia bona non extant; è contrario Didac. Perez, in l. 12. tit. 1. lib. 4. ordinam. negat etiam alijs bonis non extantibus hæc capi posse, Ioannes vero Otalora, de nobil. c. fin. nu. 3. quantum ad arma, & equum ait, etiam alijs bonis desideratis, capi hæc iure pignoris non posse, quoad domum vero ait raro id vsu obtinere, iuxta quam obseruationem conueniendas, & conciliandas Regias leges existimo, cum erudito Pariad. d. §. 3. nu. 30.

65 An autem nobiles huic possint priuilegio renunciari, vide Greg. Lopez, in l. 34. tit. fin. par. 7. Couarr. in c. quamuis pactum, in initio, 2. par. num. 3 Otalora, de nobilitate, 2. par. 3. par. principalis, cap. 9. num. 8 & latè disputantes, in d. l. 79. Tauri, Did. Castillo, & alios, Ferdinand. Menchaca, de success. creatione §. 22. nu. 74 Ioann. Garcia, de nobilitate, gl. 6. nu. 18. Ioan. Gutierrez, de iuram. confirmat. 1. par. c. 16. per tot. Parlad. d. §. 6. nu. 11.

66 Deinde, quamuis ius singulare non facile ad consequentias sit producendum, etiam si eadem forte sit ratio) sacræ militiæ militibus, idest, clericis sacris ordinibus initiatis, hoc idem ius, & beneficium concessum est, ne scilicet vltra quã facere possint conueniantur, neve in carcerem pro ciuili debito detrudantur. quod cum, & à iuris nostri Cæsarei interpretibus iamdiu admissum esset, vt constat ex Accurs. verbo. *facere potest*, in l. miles. 6. sup. d. l. sunt qui Bart. & reliquis ibidem, & multis alijs quod adducunt mox referendi, Pontificiam, Regiaque Hispana sanctione cautum est, cap. Oduardus. 3. de solutionibus, l. 23. vbi Gregor. verbo, *vn clerigo a otro*, tit. 6. part. 1. ex quibus constat, neque excommunicationis sententiam aduersus inopem clericum pro ære alieno proferendam, sed idoneam cautionem. idest Iuratoriam, vt si ad pinguiorem deuenerit fortunam, debita persoluet recipiendam; meminer is tamen † priuilegium
67 hoc non omnibus passim concessum, sed ijs tantum, qui in sacris sunt constituti ordinibus, aut beneficiarijs (vt Canonistæ aiunt) aut alicuius Ecclesiæ ministerio deputati sunt, non vero minoribus initiatis, etsi scholares sint, quicquid contendat Rebuff. in authentica, habita, priuilegio 112. C. ne filius pro patre, eos vero quibus id competit, nec iuramento illi posse renunciare, vt deduces ex frequentiori opinione, & sententia, quam plura iuara hæc adducentes reiniuant videndi Couarruu. libro secundo, variarum, cap. 1. numero 9. Ioann. Gutierrez (qui hoc contrarium tenet) de iuramento confirmatorio, cap. 17. Padilla, in l. 1. num. 7. C. de iuris & facti ignorantia, cum infinitis Baeza, de inope debitore, c. 17. ex num. 1. Menoch. lib. 2. de arbitrar. centur. 2. casu 183. nu. 30. Paz, in praxi, tom. 2. 3. par. cap. vnico, qui obseruandam ex hodierno stylo praxim, in hoc beneficio addidit.

Proxima est superiori, & illa inspectio, an & Doctoribus
68 priuilegium idem concedendum sit, Bar. in l. medicos, C. de professorib. & medic. lib. 10. quem communiter alij ibi sequuntur, si doctor iuris professor, alteriusvè honestæ disciplinæ præceptor, sit admittit Guido Papæ, decis. 88. & decis. 388. & si actu non legat, idem probat, idque operosè aduersus Bartolum pluribus constructis argumentis contendit, ab eius tamen impugnationibus quibus sigillatim, satisfacit enixè Gaspar Baeza, Bartolum defendit, cui & accedo ego, contendendum ergo est Doctoribus legentibus, hoc priuilegium concedi, non quidem his qui doctorali tantum titulo cohonestantur, sed qui verè professores, & magistri sunt; quod cum iure ciuili Romanorum certissimum sit, ex l. medicos, l. magistros, C. de professorib. & medicis, lib. 10. coniũcta, lege vnica, Codic. de emend. Codicis ibi, & *Berytensium Doctorem Dorotheum*, & l. 1. C. de Iustinianeo Codice confirmando, ibi: *Iuris doctor in hac alma vrbe Theophilus*, quorum sæculo nomina hæc doctorum, licentiatorum, & bachalaureorum, quorum tanta hodie copia, non irrepserant, sed Doctores tantum illi appellabantur, qui ius ciuile, medicinam, philosophiam, aliasque honestas disciplinas iuuenes edocebant, cum tamen nullo annulo pileoué accepto doctoralis dignitatis, codicillos ostenderent, vt multi hodie, qui nihil sint minus quam Doctores. Iure tamen Regio indubitanter quoque idem probandum est, l. 8. tit. 31. p. 2. ibi; *Otorgaron priuilegio a los Maestros de las Escuelas*, & ibi, *Que muestran los saberes en los estudio*, vbi nominatim Gregor. verbo, *que muestran los saberes*, quod sic in praxi admitti contestatur Baeza, d. cap. 16. ex num.
69 127. Nec † te turbet, l. 8. tit. 7. lib. 1. Recopil. ex qua constat professionem, non sufficere, nisi, & quis doctoralia insignia apud nos Salmanticenses, Complutenses, Pintianos, aut Collegium Aegidij de Albornoz Bononiæ acceperit, ea namq; lex solum loquitur de immunitate tributorum, qua
70 illi tantum gaudent † Doctores, & candidati (vulgo *licenciados*) quorum eruditio illis in gymnasijs comprobata est, alia vero priuilegia professoribus à iure concessa in correcta manẽt; quemadmodũ l. 8. nominatim interpretatur Greg. Lopez, in l. 3. verbo, *sabiduria*, tit. 12. par. 2. Petr. de Auendaño, de exequend. mandatis, 2. par. c. 14. nu. 29. & 30. Azeued. in d. l. 8. in princ.

71 De aduocatis dubitant quoque interpretes, in d. l. miles, 6. sup. d. leg. sunt qui, & alij omnes superiore numero à nobis relati: omissa tamen ea distinctione, quam iuxta eos facere Baeza scribit, quoad hoc priuilegium resoluendum est, quod licet iore communi inspecto eo gaudere debeant, quo & nouissimi appellantur, l. 1. C. de adu. diu. iudic. lege prouidendum, 7. C. de postulando, non minusque vtiles, quam milites censentur, cum & ipsi militare dicantur, l. aduocati, 14. C. de aduocat. diuers. iudic orum, vnde, & militibus eos æquiparare docet ibidem Bald. eorumque priuile-

giis

giis potiri, maximè in huius nostræ quæstionis specie, post gloss. in d.l. miles Alex. & Iasone ibi numer. 8. & 9. & cum aliis Rod. Suarez, in l. 2. tit. de los guierdones. §. quæstione quinta num. 12. lib. 3. fori, quem securè sequitur eius ad illo. hator Iacobus Valdes, vix tamen consuetudine, id admitti scribit Baeza, d. cap. 16. num. 152. quamuis sine scrupulo ex eius sententia ad priuilegium hoc eos admittendos si scientia, moribusque insignes sint, ipse semel, & iterum ad notent, à quo non multum discrepant Ant. Gomez. in l. 83. Tauri, num. 17. Azeuedo in l. fin. num. 63. tit. 21. lib. 4. nouæ Recopil.

72 Sunt & alij qui pro ciuili debito in carcerem non coniiciuntur, veluti tutor pro debito suo pupilli, l. 3. D. de administ. tut. l. 3 §. tutor quoque, ... quid. l. 1. C. quando ex facto tut. l. 1. C. quando fiscus, vel priuat. quamquam si pu-
73 pilli † bona habeat tutor, eaque, vt pignori capi nunc non exhibeat, dum exhibeat iure in carcerem detrudi possit, vt scribit Bald. in d. l. 1. C. quando fiscus. vel priuat. vt cum aliis resoluit Ioan. Parlad. d. lib. 2. cap. fin. 4. part. §. in princ.
74 & 5. part. §. 6 numer. 143 Minor † quoque eodem gaudet priuilegio, vti scripserunt Angel. Perusinus in l. vacantia, C. de bonis vacantibus lib. 10. & in l. nemo C. de exactoribus, eodem lib. Angel. Aretin. in §. fin. num. 2. Inst. de action. Bald. in l. 1. num. 54. C. qui bonis ced. poss. Roman. consil. 350. Greg. Lopez, in l. fin. verbo, todo tit. 15. part. 5. Parlad. d. § 6. num. 15.

Denique rusticis personis, an idem concedendum sit du-
75 bitari rectè potest, quoniam si rei rusticæ † instrumentis id datum est priuilegium, ne pignoris nomine ex causa æris capiantur, neuè à rei rusticæ negotio abducantur.

Quando quidem sunt hæc duris agrestibus arma,
Queis sine nec potuere seri, nec surgere messes.

Vt apud Virg. lib. 1. Georgicor. Vnde veteri Phrygum instituto, siquis instrumentum agricolationi aptum furto sustulisset, vel bouem aratorem cæcidisset, morte mulctabatur, vt refert Stobeus sermone. 42. idemque ex Solonis lege capitale esse, referente Plinio, lib. 8. cap. 45. & iuxta hæc Ælianus Attica lege cautum fuisse narrat, bouem qui iugum trahit, vel in aratro, vel plaustro ne mactes, quoniam ille etiam agricola est, & humano generi laborum socius lib. 5. de varia historia, & ex aliis genitus Diodorus, lib. 2. cap. 3. constitueruntque Romani Cæsares, seruos aratores quo iure, ac instrumenta aratoria pignorandos non esse obtentu æris alieni, l. executores. 7. l. pignorum, 8. C. quæ res pig. oblig. poss. quibus congruit Imperatoria Federici secundi sanctio, tit. de statutis, & consuetudinibus contra Ecclesiæ libertatem editis. § Agricultores, collatio. 10. ab Irnerio titulo, C. quæ res pign. obl. poss. Auth. Agricultores adiuncta, quam sub dict. tit. Honorius tertius Pon. approbauit, quod cum & in patrias nostras etiam constitutiones traductum fuerit, vt deducere ea l. 3. tit. 21. part. 5. l. 3. tit. 27. part. 3. l. 16. tit. 21. lib. 4 Recopil. l. 5. l. 6. l. 12. tit. 17. lib. 6. eiusdem Recopilat. & apud Gallos multis edictis admissum ea sigillatim indicans, contestetur eruditus Renatus Choppinus, lib. 1. de priuilegiis rusticorum, capit. 7. nec diuersum in Romanæ Ecclesiæ ditionibus custodiatur. Rescripto Apostolico Pii V. anno 1566. quinto Idus Octob. de priuilegiis artis Agriculturæ, & rei frumentariæ, & Neapolitanis quoque constitutionibus sit cautum, referente Matthæo de Afflictis, in constitutionibus Neapolitanis, tit. de reuocandis transeuntibus ad alienas habitationes, num. 2. vsque adeo, quod & si rusticanus fortunæ bonis careat, præter quam bubulo pecore, ligone, aratro, sarculis falce putatoria, messoria, fænaria, bidentibus, qualis vsu demonstrauit. & exceptoris, quæ in instrumento fundi Sabinus libris ad Vitellium enumerauit, neque tunc hæc iure pignoris capi posse aduersus Accurs. in d. l. executores, licet cum illis omnes probauerint Hippolyt. in Rub. de fideiussoribus, num. 182. Ripa, de peste, in rubr. de præseruatoriis remediis, num. 221. Duenas, reg. 275. Choppin. d. cap. 7. ad finem, frequentius sit admissum, Maranta, de ordine iudiciorum, 6. part. actu 3. & vlt. num. 20. & nostra iure nuper cautum, l. 5. tit. 17. lib. 5. l. 1. tit. 6. lib. 6. Recopilat. contestantibus Gunde Paz, in tom. 4. part. capit. 4.

num. 36 & cum multis Alphon. Azeuedo, in l. fin. num. 46. tit. 21. lib. 4 Recopil. Parlador. lib. 2. rerum quotid. cap. fin.
76 5. part. §. 4. num. 20. & 21. Quare † & eisdem rusticis personis idem concedendum est, vt sic agricolæ sedulo agriculturæ vacent, quò respexisse videtur Callistratus, in l. 3. D. de nundinis, Lupp. in l. 3. C. de collat. fund. primo lib. 11. quoniam, vt Columella, lib. 1. in proœmio, ex aliis refert, sine agricultoribus, nec consistere mortales, nec alii posse, manifestum est, quos & rei pub. neruos Dionysius Lusitanus & Rex appellat (vt decurionibus Imperator Maiorianus adiuncta Cassiodori interpretatione, qua in tit. C. de decurionibus, lib. 10. Cuiacius retulit) & non sanè inferiores, vt ex Platone Aristotele, Plutarcho, & aliis infra referendi commemorant adeo, vt apud Vtopienses (vt lib. 2. Vtopiæ, refert doctiss. Thomas Morus) nullam aliam artem, nullum alium officium cognitum fuisse commemoret: & apud Indos, in primo post sapientes loco haberi Agricultores, ex Arriano, Strabone, & aliis Petrus Greg. 2. part. Syntagmat. lib. 18. cap. 5. num. 2. vnde rectè de eis Marcus Cato, in princ. de rustica. *Et virum bonum, cum laudabant, ita laudabant, bonum agricolam, bonumque colonum, mercatorem autem strenuum, studiosumque rei quærendum existimo verum periculosum, & calamitosum, at ex agricolis & viri fortissimi, & milites strenuissimi gignuntur, maximèque pius quæstus stabilissimusque consequitur minimeque inuidiosus, minimeque male cogitantes sunt, qui in eo studio occupati sunt.*

Prudenter igitur Galli Principes, ne rustici ob æs alienum quodcunque abducerentur in carcerem constitutione lata. 8. idus Octob. anno 1571. sanxerunt. Prudentius noster Hispanus Rex Diuus Philippus II. apud Matritum. 9. Martij anno 1594. ne permitteret ex causa æris alieni vinculis detineri posse, quo is ne ex d. authentic. agricultores, desumptum non dubitauerim, vbi non sine distinctione immunitas, sed dum circa rem rusticam occupantur, dum villis insident, dum agros colunt, concessa est namque tum vinctorum, & in perpetuum, beneficium hoc eis indulgere, commerciis quodammodo interdicerentur, magnoque incommodo eius qualitatis homines afficerentur nemine, cum eis contrahere volente (vt aliat in minoribus loquit Iulius Paul. in l. quod si minor. 24. § non semper, D. de minoribus) statuit ergo Hispanus legislator, quoad instrumenta aratoria attinet, etiam nullis aliis bonis extantibus, iure pignoris capi non posse, idque non semestri tantum, verum neque aliquo alio tempore præterquam in fiscalibus nominibus exigendis, in quibus cessat hæc rusticorum immunitas, excipitur quoque merces a colono agrorum proprietario debita, aut si quid ab eo pro meliori culturæ expeditione mutuum acceperit, etsi quæ alia iura dominica fuere olim vectigali prædio iniuncta, quemadmodum Regio edicto continetur. hisce namque casibus, si nulla alia extent rustici bona quibus æs alienum dissolui possit, etiam culturæ instrumenta capi possunt bubus exceptis bobus, aliisve aratoriis iumentis, quæ nec in eis casibus capiuntur, quo modo d. noua Philippi 2. sanctio anteriores leges ampliauit. Quoad personas, de quibus nihil ante statutum iure Hispano fuit, quò magis rei rusticæ possint incumbere, ne per continuum semestre a Kalendis Iulijs, ad Kalendas vsque Ianuarios, pro ære alieno ciuili (vt nostri aiunt) carceri mancipentur sancitum est, & iudex, & creditor maximis pœnis plectitur, cumque alia eadem constitutione rusticorum fauore tradita sint, illud maximè, quod etsi in harum feriarum in omnibus instrumentis frequens esset renunciatio, earumque renunciationem valere, ex l. 4. D. de feriis, scripserit Bartolus, tractat. de carceribus, q. 5. num. 4. hodie nulla erit Tabellio, si quidem adiecerit insuper maxima multa, vti quinto eiusdem constitutionis, §. caueatur. Quæ de re, quia nuper multa scripsit eruditus Castillo de Bouadilla, lib. 3. Politica, cap. 4. num. 61. cum sequentibus, & multa integro, iustoque eam in recto edito volumine Iacobus de Collantes, libris tribus, ad pragmaticam rei frumentariæ ideò non subsistimus, pergamus itaque. His personis, quarum mentionem hactenus fecimus similes quoque annumerandæ

ca

7 dæ sunt, quæ pro debito, † ære vè alieno carceri non mancipantur: nisi aut debitum ea delicto, vel quasi delicto descendat, aut mulier adeo impudica, & in honesta sit, vt publice corporis sui quæstum faciat, l. 62. Taur. l. 10. tit. 3. lib. 5. nouæ Recopilationis, in quarum commentariis Antonius Gomez, & alij Tauristæ, Ioann. Matienzo, & Alphonsus Azeuedo, cum ampliationibus, & limitationibus prolixe adeo rem examinant, vt eam ad saturitatem habere possitis.

Decimum Præceptum.

Veanse luego los plazos de los pregones: si se dieron de tres en tres dias, si la execucion se hizo en bienes muebles, ò de nueue, si se hizo en bienes rayzes:

De temporibus ad pignora vendenda, & de earum publica subhastatione. §. 10.

SVMMARIA.

1 *Bona in executionis causam capta, si creditori satis non sit, in publica subhastatione venduntur.*
2 *Tempus iudicatis humanitatis gratia adsoluendum conceditur.*
3 *Tempus iudicatis quantum olim daretur, hodie arbitrariū iure ciuili nouiori.*
4 *Pignora in executionis causam capta trinundino peracto maiori licitatori addicuntur.*
5 *Præconia quo tempore emitti debent, immobilibus, & immobilibus bonis.*
6 *Præconiorum tempora aliquibus in casibus restringi.*
7 *Præconia partium consensu remitti possunt.*
8 *Præconiorum dies remitti non possunt.*
9 *Pignora breuiori licita tempore legitimo, an aditio valeat.*

1 ERgo si reus in carcerem reclusus non soluat, aut si ex his est, qui in quantum facere possunt tantummodo condemnantur, extra carcerem constitutus iudicato non pareat eius bona in causam executionis capta, publica sunt in subhastatione vendenda, quod cum antiquo iure, ita cautum esset, d. l. à Diuo Pio. 15. §. in venditione, de re iudicata, l. ordo. 3. C. de executione rei iudi. l. fin. C. si aduersus fiscum, l. 1. cum seqq. C. de fide instrumentorum, & de iure hastæ fiscal. lib. 10. l. 6. tit. 27. part. 3. l. 51. tit. 35. part. 7. comprobatum etiam est, d. leg. 19 tit. 21. lib. 4. nouæ Recop. de quibus antequam agamus, quia plerique id non satis intelle-
2 xerunt, meminisse oportet. † Quod cum quis damnatus est, nō statim cogitur soluere, sed ei humanitatis gratia cōceditur dilatio ad soluendum, l. si cum multi. 16. D. de compens. quemadmodum, & cum quis confitetur se debere, ex leg. debitoribus. 31. de re iudicata, quoniam confessio rei iudicatæ comparatur, leg. post rem. 56. de re iud. Hoc tempus
3 † olim ex duodecim tabul. triginta dierum fuit *condemnatis ad soluendum triginta dies iusti sumpto*, explicat Sextus Cecilius apud Gellium lib. 20 noct. Attic. cap. 1. & erudite Balduinus ad leges. 12. tabul. cap. 46. Postea actum est, & statutum tempus duorum mensium: ad extremus Iustinianus quatuor mensium statuit, l. 2. & 3. C. de vsuris rei indicatæ, quod potest ex causa mutari dando, vel longius, vel breuius tempus, leg. 2. D. de re iudicata, arbitrioque iudicis tandem relinquendum Diuus Pius Casio Proconsuli rescripsit, d. leg. debitoribus. 31. Is ergo qui pro tribunali cognoscit non semper iudicati tempus seruat, sed nonnunquā arctat, nonnunquam prorogat pro causæ qualitate, & quātitate, vel personarum obsequio, vel contumacia, vt dict. l. 2. & 3. Consulti animaduerrunt; vbi præter antiquiores sic exactè Duaren. & Donel. exornarunt. Cuiac. lib. 3 obseruat. cap. 39. Fornerius, lib. 2. & 31. select. 15. Baldui. d. capit. 46. Socinus, reg. 396. Post eius temporis lapsum pignora capiuntur, vt distrahantur executionis causa, non ergo fit statim distractio pignorum postquam capta sunt, sed expectantur duo menses. Ex quo apparet iure pandectarum, ad vendendum tantum pignora duos menses dari, l. debitores, ad fi. quod alij non intellexerunt. Hodie trinundino peracto
4 † maiori licitatori addicuntur, d. l. 19 nouæ Recopil. Ante quam addictionem ter debent necessario proclamari, mo-
5 bilia † tertio quoque die, immobilia nono, si preco adsit eius boatu per iudicem, apparitorem, siue notarium, l. 11. tit. 31. p. 7. siue per edictum Auend. in capp. Prætor. 2. part. c. 12. nu. 2. primo nundino in debitoris municipio, alijs apud iudicis exequentis forum, l. 1. & 2. D. de bon. auct. iud. possid. l. 36. tit. 4. lib. 3. Recopil. quod cum hodie ex nostris luculenter explicent, variasque huc spectantes quæstiones enarrent Azeuedo, in d. l. 19. Parlador. d. lib. 2. cap. fin. 5. p. §. 8 ex num. 1. Couarr. lib. 2. variarum, cap. 11. nu 3. Paz, in praxi 1. tom. 4. part. cap. 2. ex num. 39. non subsistimus.

6 Illud tamen prætermitti non potest tempora hæc aliquibus in casibus restringi posse, quorum ille magis est obuius qui deduci potest ex text. iuncta glos. in cap. de causis. 4. de officio deleg. quippe cum de legati iudices (dicimus Hispanè *de commission, y pesquisidores*) ea restringunt, quia modicum videlicet tempus habent, quibus adstipulantur text. in l. 43. tit. 13. lib. 8. Recopilat. & in l. 18. tit. 7. lib. 9. eiusdem Recopil. quibus cautum est in rebus pertinentibus ad iudices sodalitatis, siue, *de la hermandad*, in fiscalibusque debitis, intra breuiora longe tempora proclamata fieri, bonaque addici debere: quod & Petrus de Auendaño obseruat, in dictionario, verbo. *Almoneda*, & in capitibus Prætorum. 2. part. cap. 12.

7 Remitti autem quamuis ex partium consensu proclamata possint, ita vt pro emissis habeantur: vulgo, *se ayan*
8 *auido pro dados los pregones*, adhuc tamen dies † præconiorum à lege concessi, transire debent, vt locus sit vltimæ executioni, cum pro forma à d. l. Regia requirantur, quod & nominatim Couarr. obseruat. d. lib. 2. variar. c. 11. nu. 3.

9 Et quamuis si breuiore, quam lege est definitum tempus pignora licere contingat, auctio eum omnibus inde agitatis circumducenda sit, & ex integro repetenda sint præconia, & executio eum in locum restituenda, quo omnia erāt, ante quam bona licerent, reliquis in sua causa manentibus, l. & post edictum. 73. D. de iudicijs, leg fin C. si aduersus fiscum, l. 1. C. de fide instrumentorum, & de iu. hast. fiscal, lib. 10. si tamen in prolixius tempus prorogata fuerit auctio, sustinebitur executio, vt ex aliis Parlador. docuit, d. §. 8. n. 8.

Vndecimum præceptum.

Vease si fue el deudor citado para remate, en su persona; ò no pudiendo ser auido se notificò el remate en su casa, o à su familia.

De citatione ad sententiam addictionis, vulgo, de remate. §. 11.

SVMMARIA.

1 *Citationis materia remissiue.*
2 *Citationem personalem ad addictionis sententiam omnino necessariam secundum plures.*
3 *Citatio ad domum quando in executionis causa sufficiat?*
4 *Curator bonis dari debet, si reus latitat. vel abest.*
5 *Oppositione à reo, ante, vel post addictionis sententiam facta, nulla est citatione opus.*

1 PLura hic de citatione examinanda occurrebant, hæc est omnibus sint obuia, & quid in executionis causa sit obseruandum, adeo sit, d. l. Regia. 19. tit. 21. lib. 4. nouæ Recopi. expressum, vt dubitationi nullus sit relictus locus, ne actam rem agamus, videndi sunt Ioseph. Mascardus, de probat. volum. 1. conclus. 290. cum quatuor sequentibus, & nouissimus Cardinal. Thuscus, practicarum conclusionum iuris 1. t. ex concl. 230. ad concl. 274. qui duo ibi pro

infinitis

infinitis sufficiant,& qui ex nostris.& alijs plures referunt Hieronym.Zeuallos pract.commun.opin. concl 175. & 366.& qui nominatim in proposito d.l. Regiæ,& explicatione huius præceptiloquuntur præter Azeuedo, in eadem lege 19.ex num.95.ad num.120. Ioan.Gutierrez.lib. 3.pract.quæst.cap 135. Parladorius, d.§. par.§ 9. per tot. Paz.in praxi.a.tom. 4.part.cap.a.nu.43. Bouadilla,lib. 3.

2 Politicæ,cap.14.nu.22. Ex quibus † colliges, quod etsi controuersum sit,an in hoc casu personalis citatio omnino necessaria sit, an vero ad domum citati fieri sufficiat:placuerit que Couarruu. Auendañ. Auilesio, & alijs quos iam relati commemorant,citationem personalem omnino re-

3 quiri, † verius esse ad domum n factam sufficere † si reus latitat,vel absens est à ciuitate, vel oppido iudicis exequentis,eiusque perquisitionis à nuntio fides sit facta, vt ex magis communi contestantur Gutierrez Azeuedo, & Parladorius,vbi sup.quod cum iure communi, vt aiunt,certissimum sit,ex l.4. D.de liberis agnosc.l. icite.13. §. qui autẽ. D.de excusat.tut.l.aut qui aliter.3. D.quod vi,aut clam, quæ plura de denunciationibus,quæ fiunt ad domum adducens exornat Cuiacius,lib.7.obseru.cap.15.cap.causam 3.de dolo,& contumac.cap.fin.de eo qui mitt. in poss.l 41. tit. 13. p.3.l.1.tit.19.lib.4.Recop. nominatim quoque, d.l.19.cauetur: ibi: *Sea citado el dicho deudor para remate, en su persona,pudiendo ser auido,y sino en su casa, &c.* Quam-

4 uis eo casu † cautius sit bonis eius, qui vel latitat, vel ab est curatorem,siue defensorem dari,cum quo iudicij acta celebrentur,docuit Paz,d.n.43. Azeu.d.l.19.n.120.Qua in

5 re omnino meminetis, quod si reus † ante citatione, vel post se executioni (vt aiunt) opposuit, nulla est citatione opus, aut si minus est inde facta conualesceret, quod ex alijs adminuunt Gutierrez,d.cap.133.n.11.Parlador.d.§.9 nu. 2. & probabis ex lib.36 ibi: *Que si antes de opoficion, despues de ella no se de mandamiento para citar para remate,*tit.4. lib. 3.nouæ recopilationis.

Duodecimum præceptum.

Vea si el Reo executado citado para remate, se opuso dentro de los tres dias de la citacion.

Exercit. d.a l.1 & o.il. sententiæ cituti oppositione.§.12.

SVMMARIA.

1 *Oppositionis tempus olim arbitrarium, hodie trium dierum.*

2 *Oppositionis tempus ex quo currere incipiat, & n.3.*

3 *Dies termini an computetur in termino,remissiue.*

DE sumptũ est hoc præceptũ ex eadẽ illa,l.19.ibi: *Y hecha la dicha citation si dentro de tres dias se opusiere*, & ibi: *Haziendose tomã do hecho dentro de tres dias.* Ergo

1 quamuis † iure ciuili(quibus casibus executio admittitur, de quibus late sup glos.5.)tempus hoc esset arbitrarium secundum Romanum,consil.79.colum.fin.& alios quorum meminit Iacob.Menochius,lib.2. de arbitrar.cent. 1. casu 17.num.8.hodie tamen ex hac lege, item & alijs huius tit. 21.trium dierum terminus præfinitus est, intra quem, nisi reus compareat, & aduersus executionem se opponat (vt aiunt) & alleget, capta pignora creditori addici iubentur, vt eadem,l.19.ibi: *Y no haziendo la oposicion, &c.* cauetur quod si intra illos tres dies compareat, ex illa hora decem alij præscribuntur, intra quos quas obiecit exceptiones probet,vt mox audiemus, vulgo dicitur, *se le encargan los diez dias*, quia in re memineris, quod etsi sit † controuer-

2 sum,an hi decem dies incipiant, statim ac oppositionem reus fecit,videlicet antequam iudex eam admiserit, an vero stibus oppositionis diebus elapsis; quod latius in statutorum similium terminis examinat Ant.Capie.decis.83.eius opinionem,qua docet statim,atque iudex illam admiserit,incipere probet nominatim.l.64.Tauri,l.3.ibi: *Corran desde el dia que se opusiere en adelante*,tit.21.lib.4.nouę Recop.

3 Planc quamuis controuersum sit,dies termini,an computetur in termino, vt infinitis alijs adductis, variis in quæstion bus dis putant Bart.& reliqui,in l 1.D. siquis caut. Accursin l.Gallus.19.in princ gl fin.D.de liber.& posthu. Tiraquel.de retract.lignag.§ 1.glos.4.num.9.& de r tract. municipali § 1. glos.11.nu.17. Dueñas,reg.196. &.197 Ioan.Gracian.reg.133.lo nn. ac tien.20,in l.7.glos 6. nu. 5 & in l.9 nu. 7. Ioan. Gutierr.lib.2. pract. quæstio. cap. 154.per tot Hieronym.Zeuallos,pract.quæst.communiũ. cap.401.Parlad.d.§.par.§.10.ex num.1.Ex illis tamen verbis, d. legis Regiæ,ibi,*desde el dia*(quæ idẽ significant,ac si dictum esset A. Ab ex die ex quo terminus statuitur) placuit dum termini trium dierum oppositionis,non computari,in termino decem dierum,quod cum ex iure sit nominatim quoq.est obseruatũ in nostra specie per Palac. Rub. n.2 Castillo,n.82.in l.64.Tau.Azeuedo,in d.l.3.o.3.Ioan. Gutierrez.d.cap.154.n.4.Parlad.d.§.10.nu.4. qui & alios commemorant,quibus accedit Zeuallus,d.cap.401.nu.6.

Decimumtertium præceptum.

Vease si auiendose opuesto el Reo, se le encargaron los diez dias de la ley para alegar cõtra la execucion, paga, ò quita, ò otra execpcion legitima.

De exceptionibus, quæ aduersus execut.onem opponi possunt.§. 13.

SVMMARIA.

1 *Exceptiones quæ aduersus executionem opponi possunt, remissiue.*

2 *Exceptiones aliæ si legitimæ sint præter enarratas in legibus regni,admitti in executiuis causa possunt.*

FActa oppositione intra triduum, aliisque decem, diebus eidem Reo præstitutis, quibus posset exceptiones suas obiicere,& probare. Reus illas obiicit, & proponit earumque copia creditori datur, vt intra præscriptum decem dierum spatium,alter exceptiones,aliud illarum repul-

1 sas probet. Plane quæ † à reo obijci possint nominatim exprimitur,in l 1.& 2.tit. 11 l b.4. nouæ R cop. Iuxta quas meminisse sumus, quia quæ eidem in legibus expressæ sunt, itẽ,& aliæ plures legiti næ sigillatim enarrantur ab Alph. Azeuedo in d.l. 1.ex num.59.ad num.200.Gundisaluo,de Paz.in praxi,1.tom.4 part.cap.3.ex numer. 1.ad num. 50. Parlador.d. 5. parte §. 1. ex numero primo ad num.55. & multis aliis quos recenset Iacob.Valdes,in additionibus Rod.Suarez, ad legem Regni §.sed pro euidentia, Ioan. Gutierez d.lib.1.pract.quæst.c.11.& cap.134.esset que nimis otiosum quæ hic in te ab aliis sunt tradita transcribe-

2 re. Illud tantummodo admonuisse contentissimus, quod etsi sit valde controuersum, an præter exceptiones dictis in legibus enarratas,aliæ legitimæ admitti possint, idque non sine ratione,cum ea io re non solum interpretes inter se dissentiant,vt apud paulo ante adductos videbis, verum. & ex diametro leges inter se pugnent, vt constat,ex d.l. 1. verbis ibi; *E si otra qualquiera excepciõ se alegare no sea recebida*, & aliis d.l.2 q omnino cõtraria sũt ibi: *Saluo,si dẽtro de diez dias mostrare la tal paga,o legitima excepcion.* Placuit tamen post magnam disputationem, d.l.1. friuolas tantummodo exceptiones repelli, non legitimas, vt eum multis resoluit Gundisaluus de Paz, d. cap 3.n.35. Azeuedo,d.59.Ioan Gutierrez.d.cap.115.nu. 1. ad fin. quamuis hæc at Parlador.toto illo §.11.eoque iure vtimur.* Et illud itidem (quia frequentissimum in praxi) siquæ obijciantur exceptiones, quæ altiorem quæstionem habeant admittendas non esse,l.3.§.ibidem,ibi: *Si obscurior, vel qua habeat altiorem quæstionem differẽdam indirectum iudicium re exhiberi iussa*, D.de exhibendum,l. ille à quo 13.§. si de testamento,D.ad Trebell.l.ordinarii 13.C.de rei vind.Menoch.de adipisc.remed.4.nu.698. Peregr.de fideicommiss. art.48.nu.29.Rotæ,decisio nouis.520.1 .par.

Decimum quartum preceptum.

Vease si la prouò en el termino de la ley, ò quando.

De circunductione exceptionis, §. 14.

S V M M A R I A.

1 *Termini præfixio nouas testium receptiones excludit.*
2 *Testes in termino producti possunt elapso eo examinari: licet, in causis executiuis contra, num. 4.*
3 *Termino ad probandum, & probationem finiend. am dato, elapso, testes examinari non poterunt, l. 1. tit. 6. lib. 4. nouæ Recopilationis.*
4 *Exceptiones in causa executiua, & allegari, & probari in termino debent, limitatur, num. 5.*
6 *Exceptionis probatio per partis confessionem, etiam elapso termino admittitur.*

1 Adiicimus hoc præceptum, vt commonitus patronus, & iudex sit, quod etsi in terminis probatorijs à iudice concessis sufficiant testes (vt aiunt) esse iuratos, quãuis adhuc non deposuerit, quia licet regulariter præfixio termini hunc operetur effectum, vt eo lapso amplius nõ possint testes produci, capit. licet causam, vbi notant om-
2 nes, de probationibus. l. 34. tit. 16. part. 3. si tamen † testes sunt producti, & iurati in termino, examinari poterunt elapso termino, vt ex communi resoluit Felinus, in d. cap. licet causam, n. 19. & cũ alijs Didacus Perez, in l. 5. glos. no se yendo legitimas t. 8. lib. 3. ordinam. Nisi forsan
3 † dilatio non solum ad probandum, sed & ad probationem finiendam simul data sit, vulgo dicimus: *A prueua con tantos dias, con toda carga de publicacion, y conclusion*, hic enim post dilationem, siue terminum recipi, aut examinari non poterunt Abb. n. 2. in dict. cap. licet, cum Maranta, in specul. iudic. 6. p. tit. de dilat. n. 19. Boerius, decis. 294. & probat l. 1. ibi: *Para prouar, y auer prouado, y presentar la prouança*, t. 6 lib. 4. Recopil. vbi cum
4 multis doctè scribit Azeuedo, ex numero. 7 Verum † in nostro casu nullatenus elapso decem dierum termino, id recipietur quoniam cum sit à iure præfixus, & vt aiunt legalis, prorogationem nullam, neque quoad examen admittit, sed intra illum, & examinandi quoque testes sũt quod cum in quocumque legali termino ex cõmuni docent Felinus, vbi sup. numer. 20. Didacus Perez, iam relatus, & nominatim in nostra executionis causa, idem Didacus, & alij, quos refert secutus Gundisalu. de Paz, d. cap. 3. n. 36 Azeuedo, in l. 2. n. 9. tit. 21. lib. 4. Recop. Parlador. d. 5. part. §. 10. expressũ quoque est, d. l. 2. ibi: *Salua, si dentro de diez dias mostrare*, & ibi *tomados dentro del dicho termino*, & in d. l. 3. *tengan diez dias para alegar, y prouar*, quod ita vtiliter accipies, quando intra hos decẽ dies debitoris, creditorisue culpa, testes, neque producerentur, neque examinarentur; Secus si culpa † iudicis,
5 aut notarij, quod non est infrequens; quæ præsumetur, nisi pars in fuerit protestata, & de ea (vt aiũt) docuerit, vt idem omnes supra admittunt. Hocque etiam probantes quamuis per instrumenta, exceptionis probatio fiat, non si per confessionem † partis: post decem namque elapsos
6 dies potest, tam reus, quam actor petere, vt altera pars iuret, & declaret de calumnia, vt cũ alijs resoluit Ioann. Gutierrez, d. l. 1. pract. cap. 117. Azeuedo, d. l. 2. num. 13. Paz, d. cap. 3. num. 39.

Decimum quintum preceptum.

Vease si huuo tercero opositor ò opositores: y como se prosiguio con ellos la causa en via ordinaria.

De tertio oppositore in causis executiuis. §. 15.

S V M M A R I A.

1 *Tertius oppositor in via executiua de iure suo summatim olim docere debebat; secus hodie.*
2 *Tertij oppositio viam executiuam efficit ordinariam. L. 41. tit. 4. lib. 3. noua Recop.*
4 *Tertij oppositoris materia remissiuè.*

1 EST non infrequens is de tertio oppositore in executiuis causis articulus, cum quis videlicet videns debitoris sui bona alij addici creditori, compareat, contendatque in eis longe præstantius ius habere; tum maxime cum vxor mariti sui bona lanniam creditoribus per sententiam addicenda se omnibus potiorem asserit in eis. Quæ res nobis latissimum differendi offerebat campum, vtilissimamque materiam, de priuilegijs creditorum, deque eorũ prioritate, & potiori iure, cuius maiorẽ partẽ plena manu quinque ab hinc annis hic Salmãticæ diffusimus, vltimã que illi si Deus faxit cito imponemus, quæ ad hæc nostrũ institutum præcipue attinet: diffuse adeo prosecutus est doctissimus Didacus Couarru. lib. singular. practicar. questiõn. ex capit. 13. maxime, cap. 16. item & ij quos statim nominatim allegabimus, vt nimis hodie
2 subsistere esset otiosum. Tum maxime attenta † noua, l. 41. tit. 4. lib. 3. Recopilat. qua expeditum est, quod si in executiua causa compareat tertius, quamquam sũmatim in cõtinenti de iure suo doceat (quod olim requirebatur, vt diximus latius, in l. à Diuo Pio, §. si super rebus, ex num. 1. huius tit. vbi tradita essent hic repetenda) audietur, eiusque admisso libello, & creditoribus alijs copia facta, executiua causa efficietur ordinaria, cum omnibus prosequẽda creditoribus, quousque de vniuscuiusque iure, & prælatione sententia feratur, quæ si exequenda sit, restituta causa executiua in eum locum, quo erat ante tertij oppositionem, & ad eundem remissa iudicem, vsque ad additionis sententiã prosequenda erit, vt quotidianus obseruat stylus, quem exornant plura notatu digna hanc in rem scribentes, Couarru. † dict. cap. 16. Auendan. in
3 cap. Prætorum, cap. 16. ex n. 6. Ioann. Gutierrez, in l. nemo potest, n. 391. D. de leg. 1. & lib. 1. practicar. quæstion. cap. 118. Azeuedo, in d. l. 41. tit. 4. lib. 3. Recopil. & in l. 6. n. 7 & in l. 8. tit. 17. & in l. 4. ex num. 2. titul. 21. lib. 4. eiusdem Recopilat. Gundisaluus de Paz, in praxi. 1. tom. 4. par. capit. 3. per totum Parladorius d. lib. 2. cap. fin. 5. part. §. 11. ex num. 58. Est tamen controuersum valde, an tertius seu oppositor siue contradictor, exceptiones, quæ executionem impediant opponere possit coram iudice requisito, isque eas audire, & cognoscere, & definire possit, quæstionem examinat Couarru. d. cap. 16. num. 5. Azeued. in l. 6. num. 7. & 8. tit. 17. lib. 4. Recopil. Zeuallos, qui latius rem tractat, & alios plures retulit tractat, de cognitione per viam violentiæ, q. 16. ex num. 42. Item an causa executiua effecta ordinaria semper ordinaria, & appellabilis maneat, iuxta d. l. à Diuo Pio §. si post additionem, D. de re iudicata, vide Lancellotum de attentatis, 2. part. cap. 4. in præfatione, nu. 172. & cap. 12. limit. 24. num. 6. Rota decis. 32. num. 1. 1. part. diuers. Marchesanus de commiss. 2 part. de commiss. appellat. cap. 4. num. 59. Hieron. Gonzalez, in reg. 8. glos. 6. ex num. 192. & 204. Parlad. lib. 2. cap. fin. 5. p. §. 15. num. 4.

Decimum sextum Pręceptum.

Vease sentencia difinitiua en fauor del actor executante, para que sea pagado de principal y costas, dando ante todas cosas la fianza de la ley de Toledo.

De sententia conde nnator'a, & fideiussione, iuxta le„em Toleti. §. 6.

S V M M A R I A.

1 *Oppositionis decem dicbus elapsis sententia condemnatoria, quomodo ferenda.*
2 *Laesio vltra dimid. a an aduersus addictionē possit proponi.*
3 *Gabell'a soluenda ex pignoribus in causam iudicati creditori a dictis limitatur num. 4.*
4 *Gabella, qi ex venditione soluitur praefertur iuri creditoris, & dec ma iudicis.*
5 *Appellatio à sent. ntia add tionis, de volutiuum, non suspensiuam effectum habet.*
6 *Nullitas executiuam effectum non remo' at ur.*
7 *Toletana legis cautio quando in executione praestanda, & eius effectus.*

1 Ergo si tertius non sit, qui melius, aut potentius fus creditore exequente habere existimet, & intendat, aut si adfuit & lis,cum eo reliquisque omnibus creditoribus communis debitoris via ordinaria, vt praediximus, agitata, finitaque fuit, decem oppositionis dicbus elapsis, si actus quas ob ecit exceptiones iotra illos non probauit, aut alias e equentis ius leg time non exclusit, proferr iudex vltimam executionis sententiam, qua reum debitorem ad principalis debiti solutionem, cum capensis condemnabit iubebitque quartum publicae subhastationis dari praeconium maiorique licitatori, siue creditori exequenti bonna addici, sic enim ici iptum est in d l.a Diuo Pio. §. si pignora, & de iudicata. (quae ibi diximus sunt hiue intelenta.) & & in l. ord. c. 3. C. de e. ecut. rei iud l 6 tit. 2. par. 3. qua in re, vbi plures possent obuia disputari quęstiones, infinitum tamen nostrum morari non sinit: videndi sunt ca iote Parlad. d. § par § 1 . ex n. 1. P z. d. cap 3. a nu. 42.

2 Illus tamen, quia v. Ile fi. quens est, non est omittenda resolutionem si in hac auiudica ione vitra dimidium iusti praet j la fio interueniat, remedium l. 2. C. de rescind. vend. locum habeat, eam diq uiat ad paties l inc lus, in d. l. 2. sp. cap. 4. nu. 10. cui ex aliis locum h bere pl cuit, eisque crebrior, & aequior opinio, nam cum & io transf ctione adn itatur, vt multis quoque placuit ex Pinelo supra d. cap. 4 P. dill. ibi num. 23 Ant. G briel. 3. tom. comm. opin. tit. de emption. & vend. t. § quib s mo is rescindatur, num. 21. Ioan. Gutierrez, lib. 2. pract. quaest. cap. 141. Petr. Augus. Mola, in emporiu iuris. t. par. tit. 4. de transactio n. q. 2. & veluti transactionem quodammodo haec additio contine re videatur, ex tex in d. § si pignora, remediū huc, & hoc quoque casu admi tendum videtur.

3 Q e admodū & i lud, ex his ; igs oritur in iudicati causā cap is. & in fol l ca subh st ti ne licitatis, & creditoris quia emptione non creetur ut adiudicatis, siue addicta gabellā soluendam esse, quia vera emptio, & venditio eo casu celebratur, iuxta Tradita a Tiraquello, de retract. lignagier §. 2. gl t nu. 8. Gregori l. 55. verb ve dei. tit. 5. p. 5 Lasarte, de decim vendi ione c. 7. nu. 55. Gitōla de g belli. 5. p. in pr. n. 47. & n 55 & l. tit. 11. lin. 6. Recop. l. 5. tit. 18. lib. 9. eiusdem Recop. quod tan em go verum intelligo eo casu, quo creditori ad iudicantur pignora pro executione capta eadē in q a itaret, quae debetur, iuxta veram interpretationem d. § si pig. ut ain prima parte, quo casu emptio & venditio oor tr ct. intelligitur, substituturque creditus in empioria extranei locū, cui que quia non rep titur, fungitur vice. Sin vero pignora creditor in creditum possideat, siue plutis, Anton. Pichard. Praes. Instit.

4 Siue minoris fiet, iuxta secundam partem illius § si pignora, quia quaedam veru i transactione res sopita, & de caeteroque transactū eo olu gabella solui non debeat, leg s nāque gabellarum extra fi is casus extendi non debe t.

Sed quid in alio non inf eq ientio i resoluet casu, pignora debi oris pro rei iu licatae, siue instrumenti executione capiuntur, in publica que su hastatione venund ntur, soluenda est ex venditione decima fisco, siue publicauit, item executionis ratione, v. l iu licibus exequentibus, vel eorum ministris, & e editori ex quen i debitum cu n capensis, cum omnibus bona no sufficiat, neque solu ndu sunt, vtet eorum potior erit? Respondi, ven i tionis decimam Regio fisco, in primis soluendam ex reliqua p cunia creditori fauendum satis, ex reg l. quod priuilegiu n. 8 v sic. plane. D. deposit. l. quantitatis. 72. D. ad leg. Falcid quantitas enim patrimonii, deducto, eo quod explican ū ven itionū causa impeditur, computatur, quod recte sup nans considerat Lasarte, de decim venditi nis c. 7. nu. 59 non si quid supersit e equenti iudici pro executionis sportula pręstatur, neque enim ei debetur, quousque creditori sit satis, vt sic quo modo in iudicum cupi ii atem non dica n rapinā comprimas, cum Al bonso de Azeuedo, qui contra Petrum de Auendaño in capp. Praet. c. 17 nu. 10 sic nominatim resoluit per textum expressum ibi in l. 10. n. 2. tit. 6 lib. 3 & in l 7. tit. 21. lib. 4. Recop. sed redeamus ad sententiam addictionis.

5 Ab ergo quamuis debitor appellationem interponat, ea non obstante praecipiet iudex sententiam executioni mandari, d. l. 3. ibi: *Sin embargo de qualquiera apelacion*, quae eadē verba repetuntur, in d. l. 19. in fin. tit. 21. lib. 4 ex his tamē verbis nollem intellig a omnino hoc in casu appellationē esse interdictam, sed illud solum modo ea n non suspensiuū, sed volutiuum tātum eff. ctum habere. Est enim ita regulariter verum cum omnibus in casibus in quibus appellationē remota procedendū n est, vt lata cum mul is q tos congerit resoluit Azeuedo, in l. 6. tit. 14. lib. 4. Recop. Menochius, de adipisc. possess. remed. iu 4. nu. 828. Rebuf. tit. de literis obl. at. t. gl. 10 ex n. 1 & in proposito Ant. de Canario de executione instrumenti, q 45. & 47. Couarru. ibi sing. pract. cap. 23. ad fi Did. Perez, in l. 5. tit. 8. lib 3. ord. gl. pen.

6 Quod & in † & de nullitatis aduersus sententiā allegatione dictū velim ex eisdē legib is Regis, quo l an & aduersus tertium oppositorem intelligendum sit, disputat. Rebuf. vbi sup. lo. Guierrez, in l. nemo potest, n. 59. D. de leg. 1. & cū aliis Azeued. in d. l. 19. n. 41. Parlad. d. §. par. §. 5 ex n. 2.

7 Ergu appellatione remota addictio iis sententiam e.equetur iudex, dummodo creditor praestet cautionem, quā n l. 2. tit. 21. l b 4. recop exigit dicimus f. equenter, *a la ley de Toledo*, qua debitori cre litor, cum fi u. iuss te caueat se pecuniam, cum duplo restituturum si sententia addictionis forsan rescissa, vb sup. nu 24. i 1 ad num n sum ex aliis resolui Azeuedo, siue a parte ia petita n siue nō petitum, siue creditor pauper, siue diues sit, siue oppositionem vt aiunt) fecerit, siue non fecerit, co nie sit eu n alia Parlad. dict. 5. par. ex nu. 1. 5. 14 Parlad. dict. 1. 10. u. 4. par. cap. 3. num. 43.

Decimum septimum Pręceptum.

Vease la sentencia absolutoria en fauor de el reo, en que se le manda boluer los bienes executados, y las costas.

De senten ia abso'u oria, & expē sarum condem natione §. 17.

S V M M A R I A.

1 *Actores non probante, reus e si nihil praestiterit absoluendus est.*
2 *Victus victores in expensis condemnandus.*

1 SOlet etiam frequenter reus quas aduersus executionem exceptiones obiecit probare, exequentisque ius legitime excludere, & causam vincere, quo casu absoluendum ab executione esse dubium non est, omniaque pro executione capta pignora, siue bona ei restituenda iure ratio suadet, quoniam si actor non probante, reus, etsi nihil præstiterit, absoluendus est, l. qui accusare. 4. vers. sic. actore, C. de edendo, l. fin. C. de rei vind. l. actor, 23. C. de prob. l. 2. l. ab ea par. §. l. in exceptionibus, 19. D. eod. c. accusator. 6. q. vlt. c. fi. de iur. iur. c. 1. vers. cum enim vt Ecclesiastica beneficia, leg. 39. tit. 2. p. 3. late Catelian. Cota. lib. 1. memorabilium, verbo actore, & relati ab Alphano collect. 102. Ioseph. Mascar. de prob. vol. 1. concl. 36. Duenas, reg. 2. Rod. Suar. ad l. post rem iudicatam in declaratione legis Regni, 3. part. §. sed pulchrum dubium, num. 6. & magis, in l. 4. *de las juras*, lib. 2. fori, in cuius additionibus plura Iacobus Valdes, longe magis, vbi plene intentionem suam probauit. Fertur itaque in eius fauorem sententia absolutoria eo quo proximus modo, quem & Hispane proposuit, Paz, d. 4. par. cap. 7. num. 11.

2 Condemnabiturque actor ei in expensis, est enim regulariter verum dictum victori in expensis condemnandum, l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudic. cap. finem litibus, de dolo, & cont. l. 8. tit. 22. part. 3. & nouissime, in l. 1. & 2. tit. 22. *de las costas, y tassacion dellas*, lib. 4. nouæ Recop. qua de re adeo multa scripsit ibi Alphons. de Azeu. & eius allegatione contenti simus, videbis tamen præter eum Couarr. lib. sing. pract. q. c. 27. Paz, in praxi, 1. tom. 1. par. 11. temp. ex nu. 24. Parlad. d. c. fin. 5. p. §. 18. ex nu. 1. & ipsum ibi ros referentem Hier. Zauel. pract. comm. lib. 2. concl. 53.

Decimumoctauum præceptum.

Vease si se ha de pagar, y deue decima de la execucion hecha.

De decima executionis, §. 18.

SVMMARIA.

1 *Decima in executionibus præstanda iuxta consuetudinem, remissiue.*

2 *Auendañi error vindicatus.*

1 IVxta huius præcepti executionis interpretationem paucis agendum est, diffinitur enim aperte quando, & quibus casibus decima debetur, in l. 7. cum seq. tit. 21. lib. 4. Recop. ex quibus illud conficitur regulariter executionis decimam à reo præstari executori debere, vbi illius exigendi fuerit consuetudo, non alibi, ergo si vt minor sportula soluatur moris est, id obseruabitur, l. 1. tit. 31. eod. lib. 4. quemadmodum & apud Hispalenses, vt vigesima executionis tantum præstetur indicitur, l. 10. d. tit. 21. cumque de ea re plura dictis in locis tradiderit Azeu. item & Petr. de Auend. in c. præt. c. 17. Parlad. d. c. fi. 6. p. §. vn. ex nu. 1. vbi reg. cum 13. limit. scripsit Io. Gutier. lib. 1. pract. q. q. 33. & q. 127. & q. 129. & plures alij, quos nouissimè refert Castillo de Bouad. lib. 1. Politicæ, c. 13. nu.

2 14. illud tantummodo † memineris, quia quod eius dictum sit pace, errauit Auend. vbi sup. consuetudinem attendendam esse non eius loci, vbi lis agitatur, & iudicium fit, sed eius vbi sita sunt bona, & est executio facienda, l. 31. tit. 4. lib. 3. nouæ Recop. quæ l. 10. licet loquatur in tribunalibus, *de los adelantamientos*, generaliter tamen recipienda est, quemadmodum in proposito, l. 41. eiusdem tit. supr. obseruauimus, quia quoties Rex vni Præsidum rescribit omnibus rescripsisse censetur, iuxta Bar. doctrinam, in l. regulatorum, §. interdicere, nu. 3. D. de interd. & relegat. & iam diximus. * Et quod spacium temporis debeat continere hæc consuetudo decimam percipiendi controuersum inter nostrates magnopere est. Et licet Auend. vbi supr. nu. 3. suam opinionem fundet ex verbis, l. 10. tit. 6. lib. 3. Recop. ibi: *Fundando se en la costumbre antigua*, quia illa verba probant ad percipiendam decimam consuetudinem immemorialem necessariam esse, vt constat ex verbis eiusdem, ibi; *Immo illa plus addit, quod non qualibet consuetudo sufficiat, sed illa quæ sit immemorialis.* Quæ opinio in praxi obseruari non debet & à contrario recedendum non est, nam d. l. 10. tantum de antiqua consuetudine loquitur, non de immemoriali, vt ex eius littera constat, & vbi lex expresse non loquuta fuit de consuetudine immemoriali qualibet alia consuetudo sufficit, vt notat gl. in c. 1. de consuetudine, lib. 6. Bal. in c. cum esses, de const. & idem Auend. tenet, vbi sup. Azeu. in d. l. 7. n. 10. & 11. Parlad. lib. 2. c. fin. 6. par. §. vnic. qui omnes contra Auend. affirmant ordinariam consuetudinem sufficere, & sic debet intelligi, & interpretari d. l. 10.

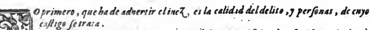
MANVDVCTIONVM IVRIS CIVILIS, ET REGII HISPANI

Ad praxim, siue manualis aduocatorum, & tyronum iudicum promptuarij, libri singularis,

PARS TERTIA.

BREVI GYRO, ET LACONISMO INSTITVTIONEM, & examen processus in causis criminalibus, & omnium delictorum pœnas remissiuè, Alphabetico ordine demonstrans.

Examinis processus in causis criminalibus, canones, siue præcepta Hispano sermone enunciata, & sequentibus tribus paragraphis exposita.

1 *LO primero, que ha de aduertir el iuez, es la calidad del delito, y personas, de cuyo castigo se trata.*

2 *Lo segundo, como entra à proceder en el, si por inquisicion, ò pesquisa particular, ò general, por denunciacion, acusacion, ò de oficio.*

3 *Lo tercero, que ante todas cosas ha de constar auerse cometido el delito, y como se dira que consta por la summaria informacion.*

4 *Lo quarto, como ha de proceder à la prision de los delinquentes, y embargos de sus bienes, y si se han retirado à la Iglesia si es caso en que les vale, ò no.*

5 *Lo quinto, preso el delinquente, procure tomarle la confession con breuedad, y no oluide, que sea debaxo de iuramento, y si es menor, proueerle ante todas cosas de curador, siendo menor de veynte y cinco años.*

6 *Lo sexto, la acusacion, quando, quien, y como se puso, y lo que concluye, y si incidentemente se pide en ella algun interes pecuniario.*

7 *Lo septimo, la respuesta del Reo, y su contra replica à la replica del acusador; aduirtiendo, que en las causas criminales, (regularmente hablando,) no se admite procurador.*

8 *Lo octauo, el auto de prueua, y ratificacion de los testigos de la sumaria, y las demas nueuas prouanças.*

9 *Lo nono, passados los prouatorios, la publicacion de testigos: aduirtiendo, que en lo criminal puede despues, de oficio, proceder à recibir mas informacion: como tambien el Reo prouar mas su innocencia.*

10 *Lo decimo, los escritos, ò alegaciones de bien prouado que ambas partes presentan: y si ay tachas, como se recibe la causa à prueua sobre ellas, y sobre los abonos de los testigos, y las prouanças de todo.*

11 *Lo vndecimo, si resulta el delito prouado, ò semiplene prouado, y que indicios ay: y si son bastantes para poner al Reo à tormento, y lo que en esto se ha de aduertir.*

12 *Lo duodecimo, la sentencia absolutoria, estando prouada la innocencia, ò no prouado el delito, y la condemnatoria, si lo està, y la pena que en el ha de poner; que se le señala aqui por el A. B. C.*

13 *Lo decimo tercio, si por auerse ausentado el delinquente, se procede en rebeldia, llamandole à pregones, la forma que en esto se ha de guardar.*

De diuisione delictoru.., §. 1.

SVMMARIA.

1 *Criminales quaestiones, & causae vsu forensi quotidiana.*
2 *Delicti qualitas poenam, vel minuit, vel auget.*
3 *Delicta alia publica sunt alia priuata.*
4 *Priuata delicta quae?*
5 *Publica delicta quae, & quare appellata.*
6 *Leuia delicta quae?*
7 *Grauiora delicta quae?*
8 *Grauiora delicta quae.*
9 *Grauissima delicta quae?*
10 *Delicta an leuia, grauia, grauiora, an grauissima sint, iudicis arbitrio relinquatur.*
11 *Delicta alia nominata, alia innominata.*
12 *Delicta alia ordinaria, alia extraordinaria.*
13 *Delicta alia capitalia, alia non capitalia.*
14 *Delicta alia Ecclesiastica, alia secularia, alia mixta.*

QVONIAM Causarum criminalium quae-
1 stiones praxi vsuque forensi quotidie occu-
runt, eamque decisiones, & à nostratibus, &
ab exteris late sunt prosecuta, singulisque, &
publicis & priuatis delictis à iure impositae pe-
nae latissimis commentarijs esplicatae in eo-
rum gratiam, & vtilitatem, qui maioribus rebus dediti,
aut aliter forsan impediti, sigillatim cuiusque delicti penas
ab auctoribus sparsim traditas petere non valent, sequenti
tractatu omnium delictorum, tam publicorum, quam pri-
uatorum penas remissiue ordine alphabetico congerere
duximus, emptio tamen, vt hic noster labor vtilior red-
datur, modum, & formam in eisdem criminalibus causis
procedendi breuiter praestringere decreuimus. Ne tamen
aliquis existimet aliena pro nostris vendicare nobis cordi
esse, ab omnibus, qui hucusque, tam Hispanis, quam exte-
ris, vel priuate, vel publice hac de re scripserunt; dicenda
accepisse fatemur (neque enim hoc in tractatu nouos, aut
subtiles intellectus profitemur, sed indefessum laborem, &
fidelem legum delicta punientium, & auctorum eas expli-
cantium, relactionem) exemplo ducti Sexti Papyrij, qui
quia leges, sine ordine latas in vnum composuit iuri ci-
uili Papyriano nomen dedit, vt refert Pomponius, in l. 2.
col. pen. D. de orig. iuris.

2 Dicturus igitur de lictia, quia ex qualitate delictorum
penae, vel minuitur, vel augentur, l. respiciendum. 11. leg.
facta. 16. D. de poenis, l. 33. tit. 5. par. 1. principio noto deli-
3 cta † alia publica esse, alia, priuata, l. quid sit fugitiuus. 17.
§. noxas. D. de aedil. edict. l. 1. §. generaliter, D. de poenis la-
tis constat ex integro tit. D. de priuat. delict. & tit. D. de pu-
blicis iudicijs.

4 Plane priuata delicta sunt, in quibus iniuria, quae homi-
5 ni priuato illata est vindicatur. † Publica in quibus quae rei-
publicae, notat uo. Hotom. Briton. Becrucius, & Pratcius,
de verb. iur. verbo, iudicia, priuata. Anton. Gomez. 3. tom.
cap. 1. num. 1. Iulius Clarus, lib. 5. §. 1. Gundisalu. de Paz, in
praxi, 1. tom. 5. par. cap. 3. numer. 33. Camera, vbi sup. §. de
quaestionibus tangentibus positionem delictorum, num.
1. Ideo autem haec publica delicta appellantur, tum quod
eorum accusatio cuiuis, de populo plerumque datur ex
Iustiniano, in principio, inst. de public. iudic. coniuncta com-
muni interpretatione, & l. palam. 3. §. Senatus censuit,
D. de rit. nupt. l. lege Cornelia 30. D. ad legem Cornel. de
falsis l. quamuis. 30. C. ad leg. Iuliam, de adult. l. 2. tit. 1. par.
7. l. 9. tit. 20. lib. 4. fori notant Anton. Gomez, d. cap. 1. num.
1. & 4. Iulius Clarus §. 1. Iacobus Cuiacius in d. principio,
de publicis iudic. Rebard. lib. 1. de iur. ambiguitatibus, c. 27.
Robertus, lib. 4. recept. senten. cap. 10. cum etiam, quia in
foro circunstanti populo tractabantur, l. qui dolo 10. D. ad
legem Iuliam, de vi, publica, item, quia in his criminibus to-
ta respublica magis laeditur, arg. l. Manichaeos. 4. versic. ac
primum, C. de haereticis. Denique, quia ex legibus publi-
corum iudiciorum veniunt, vt Iulia Maiestatis, Iulia de
adulterijs, extra, vt in l. 1. D. de publ. iudicijs.

6 Secundo obserua delictorum alia esse leuia, vt in quibus
dolus non interuenit, aut damnum iniuria datum, l. leuia.
6. vbi Bar. D. de accusat. Bald. consil. 41 a. lib. 4. alia grauia
7 † vt crimina, quae dolum requirunt, & magnum afferunt
nocumentum leg. auxilium. 38. §. in delictis, D. de minori-
bus, l. respiciendum, 11. §. delinquitur, D. de penis, notat Bal.
8 vbi sup. alia grauiora, vt quae ex animo proueniunt, siue
publica, siue priuata, dict. §. in delictis, vbi gloss. verbo, a-
trocioribus, idem Accur. in l. 1. §. si quis, verbo, atrociora. D,
9 de suspect. tut. & alia † grauissima, vt crimina pro quibus
imponitur pena mortis: quam distinctionem videtur ob-
seruare, l. 20. tit. 9. par. 7. & omnino videnda, l. 33. & seq. tit.
10 5. par. 1. & vbique notauit Gregor. Lopez † quamuis ho-
die, quae delicta, leuia, grauia, grauiora, aut grauissima sint
iudicis arbitrio relinquendum esse testetur Bernardus
Diaz, in pract. crimin. cano. cap. 11. & ibi cum alijs Igna-
tius Salzedo, & esse communem asserit Iulius Clarus, lib.
5. recept. sent. §. 1. num. 9. Ioan. Bapt. Villalobos, lib. comm.
opinionum, lit. D, num 64. Iacobus Menochius, lib. 2. de ar-
bitrarijs, cent. 3 casu. 266. num. 2. & aliqua per Didacum
Cantera, lib. questionum criminal. de quaestionibus tang.
reum, q. 5. nu. 1.

11 Rursus aduerte delicta quaedam esse nominata, quaedam
innominata; nominata delicta sunt, quae à lege peculiare
nomen habent, vt furtum, adulterium, & similia; innomi-
nata, quae à lege peculiare non habent, sed facti tantum,
vt percutere, verberare, ingredi domum alienam, quae ali-
quando, sine maleficio fieri possunt, aliquando non possunt
notat Bart. in l. nunquam plura, num. 4. D. de priuat. delict.
cum alijs, Iulius, Clarus, d. §. 1, num. 8. à quo habuit, licet
dissimulet Paz, dict. 5 par. 1. tom. cap. 3. num. 70. quibus fi-
12 nitima est, & alia delictorum differentia: nam quaedam
sunt ordinaria, vt quibus lex certam poenam statuit, vt adul-
terium, & alia infra referenda: quaedam extraordina-
ria, quibus nulla certa poena legibus imposita est, sed iudi-
cis arbitrio relicta, vt crimen iniuriarum, stellionatus, &
id genus alia, leg. hodie. 13. D. de poenis, cum alijs, Paz, vbi
proxime, num. 69.

13 Deinde nota delictorum quaedam capitalia esse, quae-
dam non capitalia: quamuis autem capitalis delicti appel-
latione illud tantum dici posset pro quo mors naturalis
inducitur, l. verbum 2. l. capitalium. 28. D. de penis, l. tran-
sigere 18. C. de transact. vbi glos. verbo, capitali, communi-
ter recepta, qui tamen vt refert Bald. in l. reos num. 2. C.
de accusation. homo triplex caput habere videtur, natu-
rale, libertatis, & ciuitatis, eius appellatione omne illud
delictum late capitale dici poterit, pro quo poena etiam
mortis ciuilis, & amissionis, ciuitatis, imponitur, vt in §. cu.
autem, & §. deinde, Inst. quibus modis ius patriae po-
testat. soluit. l. 2. l. qui vltimo. 29. D. de poenis, l. qui cum ma-
ior. 14. §. ita demum D. de bon. liber. l. eum patronum. 10.
D. de iure patronatus, l. edicto 13. D. de bonor. possess. l. li-
cet 103. D. de verbor. significat. toto titulo, Inst. de cap. di-
minut. l. 1. in pr. versic. capitalia. Inst. de publ. iud. l. 4. l. 6.
tit. 31. par. 7. Quae vero delicta, neque naturalem neque ci-
uilem mortem imponunt, sed in corpus aliquam coer-
tionem, vel pecuniariam poenam, cum diminutione exi-
stimationis, haec capitalia non sunt, lege 2. de publicis iu-
dicijs.

14 Tandem praemittere, delicta aliqua esse mere Ecclesia-
stica, quorum cognitio iudicibus, tantum Ecclesiasticis e-
tiam, si a laicis sint commissa, reseruata est, vt crimen hae-
resis, simoniae, & similia, notat Iulius Clarus, lib. 5. §. hae-
resis, num. 4. & §. simonia, num. 7. aliqua mere secularia,
quae per laicos commissa soli seculares iudices cognoscunt
vt homicidium, furtum, &c. Alia autem mixta, siue com-
munia sunt, de quibus si a laicis patrentur, & seculares, &
Ecclesiastic. iudices cognoscunt, vt adulterium, concubi-
natus, sodomia, vsura, sacrilegium, cap. cum sit generale. 8.
vbi eleg. gl. extra de for. comp. vbi notant omnes, & Iulius
Clarus, lib. 5 §. fin. q. 37.

Qui.

Quibus modis in caussis criminalibus procedi possit. §. 2.

SVMMARIA.

1 *Delicti ad punitionem tripliciter procedi potest.*
2 *Inquisitio generalis quae?*
3 *Inquisitio generalis iure canonico permissa.*
4 *Inquisitio generalis iure Hispano prohibita.*
5 *Inquisitio generalis admissa iure Hispano aliquibus in casibus.*
6 *Inquisitio specialis quae.*
7 *Denunciatio quae? & quomodo fiat?*
8 *Accusatio quae.*
9 *Delicto ex quocumque duplex oritur actio criminalis, & ciuilis oritur.*
10 *Accusatio criminalis principaliter ciuilis incidenter proponenda.*
11 *Accusatio à querela quatenus differat.*

1 Commisso ergo aliquo delicto tripliciter ad eius punitionem procedi posse, scilicet vel aut per inquisitionem aut denunciationem, aut accusationem, c. per his 16 cap. qualiter & quando, 24. de accusat. l. 1. in princ. tit. 1. part. 7. ibi: *E porque la verdad de los malos fechos que los hombres fazen, se puede saber por los juzgadores en tres maneras*, ibi notanter tradit Gregor. ibi ius Clarus, lib. 5. receptar. sentent. §. fi. quaest. 3. num. 1. Bosius, in praxi, tit. de Inquisitione, Paz in praxi, 1. tom 5 part. in princ. Didac. Cantera, lib. quaestionum criminalium. 1 praelud. num. 1. Inquisitio autem du-
2 plex est. † Generalis, quae ex iudicis officio fit, ad inquirenda delicta, nulla nominata persona, sed super statu reipublicae, l. congruit 13. D. de offic. Praesid. cap. sicut olim, de accusat. Concil. Trident. sess. 24. de reformat. cap. 4. l. 16. tit. 4 p. 3. l. 4. tit. 15 l. 4. tit. 16. l. 6. tit. 22. lib 8. Recopilat. in ca. 2. de los Corregidores, vbi late Auiles, quae generalis inquisitio, quae vulgo dicitur (*pesquisa cerrada*) quamuis de iure
3 † canonico omni casu permissa sit, cap. 1. de officio ord. cap. qualiter, & quando, & notant iam citati, iure vero ciuili non sit, nisi vbi causa praecessit, quam etiam, & iure Canonico esse necessariam conatur defendere Socinus, in d. cap. qualiter, num. 396. Abbas in d. cap. 1. num. 12. Nostro au-
4 tem † iure Regio Hispano haec generalis inquisitio, & (vt nos diximus) *pesquisa cerrada*, prohibita est, neque fieri potest, absque Regis mandato, l. 2. ibi: *A menos de mandado del Rey*, tit. 17. part. 3 l. 3. & 4. tit. 1. *de los pesquisidores, y pesquisas*, lib. 8. nouae Recopilat. l. 3. & l. 11. tit. 1. lib. 8. ordi-
5 nam. & in l. 11. & 12. tit. 20. lib. 4 fori. Praeter quam † in de certo genere delicti fit, contra incertas tamen personas, quam quidem ex officio iudex facere tenetur, dummodo infamia praecedat, d. l. 2. part. d. l. 1. tit. 1 lib 8. Recopil. maxime in casibus, l. 36. tit. 6. lib. 3 nouae Recopil. qua dispositum est. *Que los juezes tengan cargo de castigar los pecados publicos, juegos, y amancebados, blasfemos, vsureros, agoreros, adiuinos, y testigos falsos*, & in c. 47. 48. & 53. *de los Corregidores*, l. 27. titul. 1. part 7. notat Greg. in d. l. 2. part. gl. a *mandado del Rey*, quinimo de quocumque genere delicti poterit, si fama praecedat inquisitio fieri, ex d. legibus, etsi ex generali inquisitione contra certas personas aliqui resultet, contra eas procedere, ex Bartol. communiter receptam sententiam in l. 2. §. si publico, num 17. D. ad legem Iuliam, de adulter. Soto. lib. de tegendo, vel detegendo secreto, 2. membro, quaest. 6. Specialis autem inquisitio omni
6 iure † permissa est, fitque contra certum, aut certas personas praecedente infamia, aut causa alia, nec interest delictum priuatum sit, vel publicum ex dictis legibus, & notatis ab Antonio Gomez 3. tom. cap. 1. num. 10. apud quem, & alios relatos supra, & ab eis adductos, quae in inquisitionibus obseruari debeant, videbitis, & in d. lege II Regijs, maxime autem in d. tit. 1. *de las pesquisas*, lib. 8 nouae Recopilat. * Illud tamen inter alia praetermitti non potest, quod est in praxi summe notandum, quo casu Hispano iure generali, inquisitio, Regis iussu, aut decretorum nullam testium, siue depositionum copiam dari debere, l. 11. in 3 part. tit. 17. part. 3 l. 4. in princ. tit. 1. lib. 8. nouae Recopil. si vero ex generali inquisitione specialis fiat, contra certam, certasve aliquas personas, & ab ea, eius eorum copia petatur non posse denegari, ne eis defensionis facultas denegetur. l. defensionis facultas, C. de iure fisci, lib. 10. cap. qualiter, in 2 § debet, de accusation d. l. 11. tit. 17. l. 1. 2. & 4 in 2. part. d. titul. 8. Est enim regulariter omnibus in causis danda, excipe casum cap fin. de haereticis lib 6. & de ea re vide Gregor. & Azeued in citatis Regni legibus, Simancas, de Catholicis institut. tit. 64. num 3. Bouadilla, qui alios refert, lib. 1. cap. 21. num. 58. & Segura Dauales, praecipue ab ipso relatum, qui de iustitia processus in caussis visitationum agit. Adde insuper, quod cum iudicium omne tribus constet personis, iudice, actore, & Reo, cap. forus, de verbo. sign. in hoc praecipue, quod per inquisitionem fit, maxime tamen, cum iam nominatim contra aliquem inquiritur, procurator fiscalis semper creandus est, vt de generali consuetudine totius fere orbis constantiam infra citandis, idque Vlp. verbis, in l. 1. ibi *Ius dicentis officium latissimum est*, D de iurisd. omn. iudic. comprehendi sunt qui putent vsque adeo, & in priuatis delictis propter vindictam publicam procuratoris fiscalis partes admittendas probent, iuxta ea, quae late scribunt Molina, de iust. & iure, tract. 3. disput. 47. numer. 4. Anton. Gomez 3. tom. variar. cap. 1. num. 49. versic tertio similiter & in num. 86. Iulius Clarus, lib. 5 §. fin. q. 3. num. 6. & 7. Farin. lib. 1 quaestion. crim. tit. de inquisitione, q. 1. numer. 10. versic. limita tertio, Petrus Zuallus, cent. 1 casu 13.

7 Denunciatione similiter in caussis criminalibus proceditur, cum quis apud competentem iudicem alterius crimen defert sine legitima inscriptione ad penitentiam, vel restitutionem eius, quod illa exigit, quod late prosequitur Nauarr. in cap. nouit, notabili. 3. num. 2. Angel. de maleficiis, verbo, & denunciationem, praeter supra relatos Bernardus Diaz, in practica, verbo, *de* ... & ad eum nouissime Sanz do. Quae denunciatio, si delictum publicum est a quocumque de populo fieri potest, solet etiam fieri (maxime apud tribunalia Ecclesiastica) per officiales ad id deputatos, vulgo *fiscales*; an autem denunciator, qui crimen detulit, & illud non probauit, poenae subiiciendus sit, vide l. 27. tit. 2. part. 7. & ibi Gregorius, verbo *prouare*, & l. penult. tit. 2, lib. 4. noua Recop. l. versic. *Si alguno denunciare*, post Bartol. in l. Diuus Adrianus, D. de custod. reorum, Salicetus, ea quidem, C. de accusat. & qua tradunt ii, quorum supra meminimus.

8 Praeterea non infrequenter ad delicti punitionem per accusationem proceditur, est autem accusatio delatio criminis ad vindictam publicam in iudicio, legitima interueniente subscriptione, qua ut late explicant DD in tit. de
9 accus. Quia autem † ex quocumque delicto duplex consurgit actio criminalis, quae accusatio dicitur ad vindictam reipublicae, altera ciuilis in factum ad damnum illatum, & eius interesse parti applicandum, l. qui nomina 25 D. ad legem Corneliam, de falsis, vbi omnes, & late Antonius Gomez 3. tom cap 3 num 47. offensus criminali accusatione, & ciuili actione in factum experiri potest, quod in praxi obseruari maxime solent cum offensus officium, atticentum ve aliquod exercet, vt nec damnum illatum, lis super, & lucrum amissum, & quod lucrari posset, si iniuria facta non esset resarciatur, vt probatur, in d. l. qui nomine, l. item apud Labeonem. § 9. si quis seruo, D. de iniurijs, l qui seruum 34. D. de oblig. & act. cum l. fin. D. de his qui deiec. vel effuder. l. ex hac lege 3. D. si quadrup. paup. fecisse dicat. quamuis in re illud
10 meminisse iuuabit † accusationem criminalem principaliter proponendam esse, ciuilem autem actionem in factum incidenter implorando officium iudicis, ne alias obstet, leg. 1. C. quando ciuil. action. crimin. praeiudicet, vt cum communi rescribit Iulius Clarus, lib. 5. §. fin. quaestio. 2. Solet etiam aliquando pars offensa non accusationem, sed querelam aduersus delinquentem proponere, leg. si quis se
11 iniuriam. 8. C. de accusation. † inter quam, & accusationem illud

illud intereſt, quod accuſatione tunc proponenda eſt, cum ob delictum pœna mortis, aut amiſſionis membri imponēda eſt querela, quando aliter delinquens puniendus eſt, ita diſtinguit, l. 3. tit. 20. lib. 4. fori.

De ordine, & forma procedendi in criminalibus cauſis, vſque ad diffinitiuam. §. 3.

S V M M A R I A.

1 *Delictum commiſſum eſſe debet, vt ad eius punitionem iudex procedat.*

2 *Delictum commiſſum quomodo iudici conſtare debet, vt ad punitionem procedere poſſit.*

3 *Delictum commiſſum ſi conſtet, ad delinquentium capturam peruenitur.*

4 *Delinquente capto eius bona ſequeſtranda.*

5 *Delinquentis bonorum ſequeſtratio quomodo facienda.*

6 *Delinquente ad Eccleſiam confugiente extrahi inde regulariter non poteſt.*

7 *Immunitas Eccleſiæ delinquentibus ſæpe non prodeſt remiſſiue.*

8 *Delinquens ſi immunitate non gaudet ab Eccleſia extrahi debet.*

9 *Iudex ſecularis ſi ab Eccleſiaſtico impediatur, ne ab Eccleſia delinquentes extrahat, quid faciet?*

10 *Delinquente capto iudex confeſtim eius recipiet confeſſionem, & quid cauere eam re debeat?*

11 *Iuramentum de veritate dicenda in primis à delinquente recipit iudex.*

12 *Confeſſio ſola, an ad delinquentis condemnationem ſufficiat?*

13 *Confeſſo delicto terminus reo ad allegandas exceptiones, iudicis arbitrio aſſignatur.*

14 *Minori delinquenti, curator in primis dandus, ne alias iudicium nullum ſit.*

15 *Minor iuramentum de veritate dicenda præſtare tenetur.*

16 *Minor aduerſus confeſſionem reſtitui, an poſſit?*

17 *Accuſatio ſolemnis contra reum, quando & quomodo proponenda?*

18 *Procurator in criminalibus, neque accuſando, neque defendendo admittitur: alias proceſſus nullus.*

19 *Procurator in criminalibus quibus in caſibus admittatur, remiſſiue.*

20 *Accuſatione oblata, quid iudex decernit; eique quomodo reus reſpondere debet.*

21 *Rei reſponſio actori, actoris replicatione reo, rei duplicatione actori præſtituta ad probationes peruenitur.*

22 *Teſtes in ſummario producti, iterum in plenario iudicio examinandi, vt fidem faciat, & quare?*

23 *Termino probatorio elapſo, teſtium fit publicatio.*

24 *Publicatione teſtium facta in ciuilibus, teſtes alij non admittuntur.*

25 *Publicatione teſtium facta in criminalibus, iudex ex officio alias recipere probationes poteſt.*

26 *Reus etiam poſt teſtium publicationem, concluſionem, & diffinitiuam, de innocentia ſua docere poteſt.*

27 *Sententia diffinitiua ex nouis rei probationibus, an poſſit reuocari, an ſuſpendi?*

28 *Publicatione probationum facta ab actore, & reo, allegationes fiunt.*

29 *Teſtium repulſæ, quando obyciendæ, & probandæ.*

30 *Accuſatione plene non probata, reus ad torturam condemnatur.*

31 *Delicto plene probato, reus torqueri non debet.*

32 *Torturæ, & quæſtionibus, vt reus ſubyciatur, quid animaduertere iudex debeat?*

33 *Delicto plene probato, ſententia condemnatoria, quomodo ferenda.*

34 *Reo abſente, & fugiente iure communi quando procedi poſſet?*

35 *Reo abſente, & latitante, iure Regio per præconia, & edicta proceditur.*

1 VTcunque igitur de delicto commiſſo conſtet, ſiue per inquiſitionem generalem, aut ſpecialem, vt dixi ſupra, num. 7. ſiue per denunciationem, ſiue per accuſationē,
2 aut querelam (neque enim antequam † ſupradictis modis aut per famam, aut alias coniecturas delictum commiſſum fuiſſe conſtet (iudex procedere poteſt, l. inde Neratius 27. §. fi. D. ad leg. Aquil. l. 1. §. item illud & l. neceſſarios. 5. §. nō alias, D. ad Sylan. textus omnino videndus, in l. 1. § ſiquis vltra, D. de quæſtionibus, l. 1. C. vbi cauſæ fiſcales, cum alijs notarunt Aegidius Boſſius, in praxi criminali, tit. de delicto num. 1. & inſtitut. de tortura accuſatoris, num. 5. Iulius Clarus, lib. 5 §. 5. quæſt. 4. * Farinac. de inquiſitione, q. 2 per totam. Summaria, facta informatione, quæ diligenter recipienda eſt. vt tradit Bernardus Diaz, in practica, c. 120. n. 3. & ibi ad eum Ignatius Salzedo, in eaq. teſtes per ipſummet iudicem examinandi, leg. 28. tit. 7. lib. 3. Recop. reſoluit Couarruu. lib. 2. variarum, cap. 13. n. 10. Iulius Clar. lib. 5 §. fin. quæſt. 20. cum ſequentibus. Anton. Gomez. 3. tom. cap. 9. num. 1. ſi ex ea aliquis delati criminis reus appatuerit, &
3 contra eum aliqua præſumptio reſultauerit. † iubebit iudex delinquentem perſonaliter capi, & in carcerem detrudi, & vincula eijci, & imponi iuxta qualitatem delicti, & perſonæ, l. fin. C. de accuſat. l. 1. C. de cuſtod. reorum, l. 4. & 6. tit. 29. part. 7. l. 16. tit. 1. part. 7. l. 2. tit. 24. cum alijs ibidem, lib. 4. nouæ Recopilat. eleg. text. in Sancto Concil. Trident. ſeſſ. 25. de reform. cap 6. Notat Antonius Gomez, d. 3. tom. cap. 9. nu. 6. Salzedo, ad Bernardum Diaz, cap. 124.

4 Capto vero delinquente, & in carcerem detruſo, iudex faciet ſequeſtrationem bonorum delinquentis, coram Tabellione, per inuentarium, & illa deponet penes aliquem tertium ne pereant, vel occultentur, l. 2. C. de requir. reis, l.
5 † fin. D. eodem, l. ſiquis intra. 7. C. de bon. præſcript. & vbique notarunt Bartol. & antiquiores, quos refert Antonius Gomez, d. cap. 9. num. 2. quod maxime procedit quando reus latitat, & fugit, item quando pro delicto pœna confiſcationis imponenda eſſet, quæ apud nos non niſi in caſibus expreſſis locum habet, l. 5. ibi; *O en otros caſos ſeñaladas*, tit. 31. par. 7. de quibus Anton. Gomez, d. 3. tom. cap. 14. Iulius Clarus, lib. 5. §. fi. q. 78. Bernar. Diaz, in pract. cap. 132.

6 Quia tamen non ſemel contingit delinquentes ad Eccleſias confugere, vt earum immunitate gaudentes non inde extrahantur, quibus in caſibus, qui ad eas confugiunt, earum immunitate gaudere debeant, inuiti ve extrahi poſſint, quibus locis conceſſa fuerit, & quo iure introducta, videbis text. in cap. ſicut antiquitus, cum aliis ibi. 17. q. 4. in c. reos. 23. q. 5. in cap. de raptoribus. 36. q. 1. in capit. 1. & per tot. de immun. Eccleſ. in Decret. & libr. ſexto, in Sacro Conc. Trid. ſeſſ. 25. de reform. capit. 20. & in tit. C. de his qui ad Eccleſ. confug. in l. 2. & 4. & per totum tit. 11. part. 1. in l. 7. tit. 5. lib. 1. fori, in l. 1. cum ſeqq. tit. 2. lib. 1. nouæ Recopil. late per Remigium, integro tractatu de immunitate Eccleſiarum, aliqua Nauarr. in Manual. Lat. c. 25. ex n. 21. Boſſius in praxi, tit. de captura, n. 21. Bernardus Diaz, in practica, 123. & ibi Salzedo, Iulius Clarus, lib. 5. §. fin. quæſtio. 30.
7 Didacus Couarru. lib. 2. variarum, cap. 20. † & quinquaginta quinque caſus, in quibus immunitas non ſeruatur cōgerit Gundiſaluus de Paz, in praxi 1. tom. 5. part. cap. 3. §. 3. per totum. * Ille tamen valde apud eum, & alios dubitatur, an ſi clericus perpetrato crimine, ad Eccleſiam confugiat extrahi inde poſſit, qua in re obtinuit, quod ad poteſtates ſeculares immunitatem ſeruandum, ſecus ſi iudex Eccleſiaſticus, & qui iuriſdictionem in rebus, & perſona eius habet extrahere eum vellit, ita Abb. in cap. inter alia, num. 6. & 13. de immunit. Eccleſ. quem ſequuntur Remigius de immunitate, fallencia, 2. Bernar. Diaz, & plures, quos refert Gutierr. pract. lib. 3. q. 3. num. 3. & 4. Farin. de immunitate, q. 2. à num. 36. Paz, vbi ſup. num. 141. qui alios refert, & cum milites Diui Iacobi, Alcanteræ, & Calatrauæ, & v. tē religioſi ſint, & magiſtro ordinum priuatiue ſubiecti, vt docet Canedo, deciſ. 41. num. 6. Et ſic à ſecularibus exempti

unt

sunt, in eis quoque idem fore, quod in alijs Ecclesiasticis, & regularibus personis receptum, est animaduertendum esse frequentius placere, vt lato calamo scribunt Molina, Belluga, Auendaño Mora, Garcia, Couarr. Bernard. Diaz, & alij, tam Iuristæ, quam Theologi, vt recolligit idem Nicolaus Garcia de benefic. 1. p. cap. 14. num. 15. & præc pue, num. 22. Igitur si ille, qui ad Ecclesiam confugit immunitate Ecclesiæ gaudere debet, non potest Ecclesia obsideri, nec alimenta victus, aut vestis confugienti denegari, nam hoc esset immunitatem violare, l. præ omni, fi. C. de his, qui ad Eccles. confug. c. pe. d. finiuit 17. qu. 4. l. 2. tit. 11. p. 1. notat Rom gius, vbi sup. c. 3. Couarr. d. cap. num. 17. v. sic. tib.
8 c. firmi primo. Quod si cum fugiens immunitate frui non debeat, iudex secularis imponere poterit illum extrahere, & si iudex Ecclesiasticus suis censuris impedire velit, ab eo ap-
9 pellare † debet ad superiorem Ecclesiasticum, & protestari auxilium Regale, quod dicunt *de las fuerças*, mitterque ad Cancellariam, suo casu relationem, item & mandatum cuidam procuratori, vt is iudicis secularis nomine ordinarium Regalem prouisionem impetrat, vt per viam violentiæ process. sus originalis ad Regios Senatores remittatur, qui interim iubent, per sexaginta dies excommunicatos absolui, & interdictum suspendi, post quos si constiterit iudicem Ecclesiasticum vim intulisse, & recte secularem iudicem appellasse, remittunt causam, vt contra delinquentem procedat.
10 De trusio igitur in carcerem delinquente, & eius bonis apud aliquem sequestratis, & depositis, † quam primum
11 poterit † illum visitabit & eius confessionem recipiet iudex, cauebit autem ne interim, cum aliquis alloquatur, & eum instruat ad negandum, vt admonet Greg. in l. 6. verbo. *hablar*, tit. 29. part. 7. ius verò confessionem coram tabellione recipiet iudex, & in scriptis redigi faciet, quæ dixerit, præstito prius iuramento de veritate dicenda, l. 4. & 6. tit. 29. part. 7. & vbi que Grego. & si delictum fatentur domicilio carere, nunquam in vincula publica coniiciendus est, l. si confessus, 5. D. de custod. reor. l. 16. tit. 1. d. l. 4. cum. 5. & 6. tit. 29 part. 7. quæ pronunciatio, & sententia iudicis super delicto semper necessaria est ex dictis legibus, & communi Accursij sententia, in d. l. si confessus, & in l. 1. C. de
12 confessis, glos. soluere, ibi de criminali, † neque ex sola confessione, nisi & alias de delicto constet proderit condemnati, ex ijs, quæ supra diximus, num. 10. * Constituto ergo de delicto sola rei sufficiet confessio, vt pœna ei imponatur ordinaria, iuxta late tradita à Farin. lib. 3. tit. 9. de reo confesso & conuicto, ex cap. 1. num. 1. cum multis sequentibus q. 81. sed an eo casu audiatur appellans, dubitant omnes, & appellationi esse deferendum post glos. in l. constitutionis, 16. verbo, *vel dum*. D. de appellation. inclinare videtur Ant. Gomez. 3. tom. cap. 1. num. 91. vertic. quod tamen limitat, vbi citat text. in l. 2. C. quorum appellat. non recip. quæ vtrumque requirit, & conuictum, & confessum esse Reum. Repugnat tamen in atrocioribus delictis (in quorum executione publica versatur causa, l. si quis filio exhæredato, 6. §. hi autem omnes, D. de iniusto rupto) expressa l. 16. tit. 23. part. 3. ibi *Qualquier de ellos sobredichos à quien se a prouado por buenos testigos, o por su conocencia becha en juyzio sin premio*, vbi in eam interpretatur Greg. Lopez, vide Farin. 1. o n. tit. 4. q. 30. num. 17. & q. 33. num. 19. & 23. vbi hunc in vrbe non audiri appellantem refert. Idque generali totius orbis consuetudine inductum, & in Hispanis præcipue tribunalibus, docet Couarr. omnino videndus pract. quæst. cap. 24. num. 5. ad fin. vers. *in a quibusdam placet*, vsque ad fin. vbi hac in re cautos esse iudices monet, vt priusquam criminales sententias exequantur, iustitiæ processus acta sigillata mittant. Erunt ergo arbitrio, & Religioni relinquitur. In supremis tamen tribunalibus, sine scrupulo (vbi causa publica examinati expendatur) prima sententia executioni mandatur, suplicatione suspensa. Quamuis clericum ex sola confessione puniendum probet Bernardus Diaz, in p. act. cap. 127. vbi plura circa confessionem delinquentis scripsit, & Iul. Clarus,
13 d. §. fin. quæst. 55. Post quam iudex delinquenti confesso † assignauit terminum arbitrio suo, ad allegandas exceptiones & defensiones, quo elapso peruenietur ad sententiam, & eius executionem.

Cauendum tamen hac in re est, ne à delinquente mino-
14 re viginti quinque annis confessio recipiatur † antequam ei à iudice curator ad litem datus fuerit, cum minoris absque eo in iudicio stare non possit, l. clarum, C. de auth. præst. sine curatore ab eo facta confessio nulla erit, l. cum minores, 4. C. si aduers. rem iudic. 1. tit. 2. part. 3. communis sententia ex Iulio Claro d. §. fin. quæst. 50. num. 2. & quæst. 55.
15 num. 12. Igitur curatore dato † ab eo iuramentum recipiet iudex de veritate dicenda, quod ipse minor delinquens præstare tenetur, ex d. l. clarum, & communi, quam resoluit, Anton. Gomez. d. 3. tom. cap. 1. num. 63. expen. tens l. 4. tit.
16 19. part. 6. An autem † contra eam restitui possit minor, cum his qui putant Anton. Gomez. vbi sup. num. 66. Clarus d. §. fin. quæst. 16. Sarmiento, lib. 3. select. cap. 15. Menochius, lib. 2. de arbitr. casu. 268. num. 4. qui tandem eum restitui non posse contra confessionem, quando alias illa alijs indicijs & præsumptionibus comprobatur testantur.
17 Quod si delinquens delictum neget † accusatio solemnis contra eum in scriptis proponenda est, quæ continere debet personam accusatoris accusati, Pontificis, Regis, diem, mensem, annum, locum commissi delicti, & ipsum delictum, capit. sicut ipse, quisquis cap. fin. § libellorum, 2. quæstion. 8. lege libellorum, 3. D. de accusation. leg. fin. Codic. eodem,
18 l. 14. tit. 20. lib. 4. fori. Quæ accusatio † non procuratorem, sed per ipsum met accusatorem proponenda est, quia in criminalibus, neque accusandus, neque defendendus procurator admitti potest, l. penult. D. ad c. l. nemo, de public. iudic. cap. veniens 15. de accusat. & vbique gl. & quæst. l. 12. tit.
19 1. part. 3. & 6. tit. 1. part. 7. † aliquibus casibus exceptis, de quibus per Ant. Gomez. 3. tom. cap. 1. num. 12. Iul. Clarus d. § fin. quæst. 32. Menoch. lib. 2. de arbitrar. quæst. 75. & 8. in quibus pars petit a iudice licentiam ad accusandum, vel defendendum aliàs procedas cum procuratore, quibus ellandius, vt notant proxime adducti, eius accusationis singula verba optimis scholijs explicat Paz. d. tom. 5. part. cap. 3. § 6.
20 Quæ coram iudice oblata, ipse iubet eam accusato intimari, & vt secundum primam audientiam eidem respondeat, quod facere tenetur per verba, *nego* vel *confiteor*, d. l. 16. tit. 1. part. 7. l. 5. tit. 10. part. 3. l. 1. tit. 4. lib. 4. Recopilationis, notat vbique Gregorius, saluea tamen recte potest suas exceptiones proponere (Menochius, 15. 3.) præcipue ineptas D. ad legem Iuliam de adulter. d. l. 16. vbi Gregor. verbo, *se*
21 *fiziesse*, cuius responsionis † copia elaborata est, accusatori, qui intra certum terminum respondeat, & ita, vsque pars alleget, cum replica, & duplica ad probationem (neque enim vltra hos quælibet pars vltra hos libellos porrigere potest, l. 4. tit. 16. lib. 2. Recopil. tit. 2. tit. 5. l. 9. tit. 6. lib. 4. Recopilation. correcta. l. 2. D. de exception. & textus in principio instit. de replication.) Deinde iudex profert sententiam interlocutoriam, qua recipit partes ad probationem infra terminum arbitrio suo signandum, intra quem partes producere tenentur sua interrogatoria, & testes, qui debent iurare, & examinari in dicto termino absque omni iuramento ab alio, l. 26. tit. 16. p. 3. l. 18. tit. 7. lib. 4. Recopilation. diligenter tamen accusator aduertat, vt testes in
22 summaria informatione examinati, † iterum reproducantur in termino probatorio, qui alias fidem non facient, & etiam in contentu delinquentis habeantur pro reproductis, quin recepti fuerunt in summario parte non citata, & ante litem contestatam, capit. 1. cap. quoniam frequenter, in principio, vt lite non contest. in 6. cap. 2. de testibus, ita admonet Bart. in l. fin. D. de quæstion. Auendaño respondendo c. mandatis, Do. ñ. is, reguli 24. similia.
23 Termino probatorio elapso testium publicatio facienda est, item & probationum ad petitionem vnius partis, quæ expeditur mandato parti aduersæ intimante, & præcipiatur, vt ad primam audientiam compareat, videatque testium publicationem, vel alleget quare ea fieri non debeat, leg. 37. tit. 16. part. 3. post ipsa pars in termino citationis suæ compareat, & alias pars publicationem ucturus

potens

7 dæ sunt,quæ pro debito, † ærevè alieno carceri non man-
cipaotur:nisi aut debitum ex delicto, vel quasi delicto des-
cendat,aut mulier adeo impudica, & in bonesta sit, vt pu-
blice corporis sui quæstum faciat,l.62.Tau.l.10.tit. 3. lib.5.
nouæ Recopilationis, in quarum commentariis Antonius
Gomez, & alij Tauristæ, Ioann. Matienzo, & Alphonsus
Azeuedo, cum ampliationibus, & limitationibus proliac
adeo rem examioaoi, vt eam ad saturitatem habere possitis.

Decimum Preceptum.

Veanse luego los plazos de los pregones: si se dieron de tres en tres dias, si la execucion se hizo en bienes muebles, ò de nueue, si se hizo en bienes rayzes:

De temporibus ad pignora vendenda, & de earum publica subhastatione. §. 10.

SVMMARIA.

1 *Bona in executionis causam capta, si creditori satis non sit, in publica subhastatione venduntur.*
2 *Tempus iudicatis humanitatis gratia adsoluendum conceditur.*
3 *Tempus iudicatis quantum olim daretur, hodie arbitrariũ iure ciuili nostri.*
4 *Pignora in executionis causam capta trinundino peracto maiori licitatori addicuntur.*
5 *Praconia quo tempore emitti debent, immobilibus, & immobilibus bonis.*
6 *Praconiorum tempora aliquibus in casibus restringi.*
7 *Praconia partium consensu remitti possunt.*
8 *Praconiorum dies remitti non possunt?*
9 *Pignora breuiori licita tempore legitimo, an aditio valeat.*

1 ERgo si reus in carcerem reclusus non soluat, aut si ex
his est, qui in quantum facere possunt tantummodo
condemnantur, extra carcerem constitutus iudicato non
pareat eius bona in causam executionis capta, publica sunt
in subhastatione vendenda, quod cum antiquo iure, ita cau-
tum esset, d.l.a Diuo Pio. 15.§.in venditione, de re iudicata,
l.ordo.3.C. de executione rei iudi.l. fin. C. si aduersus fis-
cum, l.1. cum seqq. C. de fide instrumentorum, & de iure
hastæ fiscal.lib.10.l.6.tit.27.part.3.l.11.tit.31.part.7. com-
probatum etiam est, d.leg.19 tit.21. lib.4. nouæ Recop.de
quibus antequam agamus, quia plerique id non satis intelle-
2 xerunt, meminisse oportet. † Quod cum quis damnatus est,
nõ statim cogitur soluere, sed ei humanitatis gratia cõcedi-
tur dilatio adsoluendum, l. si cum multi. 16. D. de compens.
quemadmodum, & cum quis confitetur se debere, ex leg.
debitoribus.31.de re iudicata, quoniam confessio rei iudi-
catæ comparatur, leg. post rem. 56. de re iud. Hoc tempus
3 † olim ex duodecim tabul. triginta dierum fuit *condemnatis adsoluendum trigiata dies iusti sumpto*, explicat Sextus
Cecilius apud Gellium lib.20 noct. Attic. cap. 1. & erudi-
te Balduinus ad leges. 12. tabul. cap. 46. Postea actum est, &
statutum tempus duorum mensium: ad extremus Iustinia-
nus quatuor mensium statuit, l. 2. & 3. C. de vsuris rei indi-
catæ, quod potest ex causa mutari dando, vel longius, vel
breuius tempus, leg. 2. D. de re iudicata, arbitrioque iudicis
tandem relinquendum Diuus Pius Casio Proconsuli re-
scripsit, d.leg. debitoribus. 31. Is ergo qui pro tribunali co-
gnoscit non semper iudicati tempus seruat, sed nonnunquã
arctat, nonnunquam prorogat pro causæ qualitate, & quã-
titate, vel personarum obsequio, vel contumacia, vt dict. l.
2. & 3. Consulti animaduertunt; vbi præter antiquiores aĩé
exactè Duaren. & Donel. exornarunt. Cuiac. lib. 3. obser-
uat. cap. 39. Furnerius, lib. 2. & 31. select. 15. Balduin. d. capit.
46. Socinus, reg. 396. Post eius temporis lapsum pignora
capiuntur, vt distrahantur executionis causa, non ergo fit
statim distractio pignorum postquam capta sunt, sed expe-
ctantur duo menses. Ex quo apparet iure pandectarum, ad
vendendum tantum pignora duos menses dari, l debitores,
ad si. quod alij non intellexerunt. Hodie trinundino peracto
4 † maiori licitatori addicuntur, d.l.19 nouæ Recopil. Ante
quam addictionem ter debent necessario proclamari, mo-
5 bilia † tertio quoque die, immobilia nono, si preco adsit
eius boatu per iudicem, apparitorem, siue notarium, l. 11.
tit.31.p.7. siue per edictum Auend.in capp. Prær. 2. part. c.
12.nu. 2. primo nundino in debitoris municipio, alijs apud
iudicis exequentis forum, l.1. & 2. D. de bon. auct. iud. pos-
sid. l.36. tit. 4. lib. 3. Recopil. quod cum hodie ex nostris lu-
culenter expliceot, variaque huc spectantes quæstiones
enarrent Azeuedo, in d.l. 19. Parlador. d. lib. 2. cap. fin. 5. p. §.
8 ex num. 1. Couarr. lib. 2. variarum, cap. 11. nu 3. Paz. in
praxi 1. tom. 4. part. cap. 2. ex num. 39. non subsistimus.
6 Illud tamen prætermitti non potest tempora hæc aliqui-
bus in casibus restringi posse, quorum ille magis est obuius
qui deduci potest ex text. iuncta glos. in cap. de causis. 4. de
officio deleg quippe cum delegati iudices (dicimus Hispa-
nè *de commission, y pesquisidores*) ea restringuot, quia mo-
dicum videlicet tempus habent, quibus adstipulantur text.
in l. 43. tit. 13. lib. 8. Recopilat. & in l. 18. tit. 7. lib. 9. eiusdem
Recopil. quibus cautum est in rebus pertioentibus ad iu-
dices sodalitatis, siue, *de la hermandad*, in fiscalibusque de-
bitis, intra breuiora longe tempora proclamata fieri, bona-
que addici debere: quod & Petrus de Auendaño obseruat,
in dictionario, verbo. *Almoneda*, & in capitibus Præto-
rum. 2. part. cap. 12.
7 Remitti autem quamuis ex partium consensu procla-
mata possint, ita vt pro emissis habeantur: vulgo, *se ayan*
8 *auido pro dados los pregones*, adhuc tamen dies † præco-
niorum à lege concessi transire debent, vt locus sit vltimæ
executioni, cum pro forma à d.l. Regia requirantur, quod
& nominatim Couarr. obseruat. d. lib. 2. variar. c. 11. nu. 3.

Et quamuis si breuiore, quam lege est definitum tempus pignora licere contingat, auctio cum omnibus inde agnatis circumducenda sit, & ex integro repetenda sint præconia, & executio eum in locum restituenda, quo omnia erãt, ante quam bona licerent, reliquis in sua causa manentibus, l. & post edictum. 73. D. de iudicijs, leg fin C. si aduersus fiscum, l.1. C. de fide instrumentorum, & de iu. hast. fiscal, lib. 10. si tamen in prolixius tempus prorogata fuerit auctio, sustinebitur executio, vt ex aliis Parlador. docuit, d. §. 8. n. 8.

Vndecimum præceptum.

Vease si fue el deudor citado para remate, en su persona; ò no pudiendo ser auido se notifico el remate en su casa, ò à su familia.

De citatione ad sententiam addictionis, vulgo, de remate. §. 11.

SVMMARIA.

1 *Citationis materia remissiue.*
2 *Citationem personalem ad addictionis sententiam omnino necessariam secundum plures.*
3 *Citatio ad domum quando in executionis causa sufficiat?*
4 *Curator bonis dari deb[e]t, si reus latitat, vel abest.*
5 *Oppositione à reo, ante, vel post addictionis sententiam facta, nulla est citatione opus.*

1 PLura hic de citatione examioanda occurrebant, hæc cũ omnibus sint obuia, & quid in executionis causa sit obseruandum, adeo sit d.l. Regia. 19. tit. 21. lib. 4. nouæ Recopi. expressum, vt dubitationi nullus sit relictus locus, ne actam rem agamus, videndi sunt Ioseph. Mascardus, de probat. volum. 1. conclus. 290. cum quatuor sequentibus, & nouissimus Cardinal. Thuscus, practicarum conclusionum iuris 1. 1. ex concl. 230. ad concl. 274. qui duo tibi pro

infinitis

infinitis sufficiant,& qui ex nostris,& alijs plures referunt Hieronym.Zeuallos pract.communium opin. concl 175. & 366.& qui nominatim in proposito,d.l. Regiæ,& explicatione huius præcepti loquuntur præter Azeuedo, in eadem lege 19.e5 num.95.ad num.120. Ioan.Gutierrez lib. 1.pract.quæst. cap 133. Parladorius, d.5 par § 9. per tot. Paz,in praxi,2.tom 4.part.cap.2.nu.43. Bouadilla,lib. 3.
2 Politicæ,cap.14.nu.22. Ex quibus † colliges, quod etsi controuersum sit,an in hoc casu personalis citatio omnino necessaria sit, an vero ad domum citati fieri sufficiat:placuerit que Couarruu. Auendañ. Auilesio, & alijs quos iam relati commemorant,citationem personalem omnino re-
3 quiri; verius esse ad domum factam sufficere † si reus latitat,vel absens est à ciuitate, vel oppido iudicis exequentis,eiusque perquisitionis à nuntio fides sit facta; vt ex magis communi contestantur Gutierrez Azeuedo, & Parladorius,vbi sup.quod cum iure communi, vt aiunt,certissimum sit,ex l.1. D.de liberis agnosc.l. scire.23. §. qui autẽ, D.de excus.tut.l.aut qui aliter.5.D.quod vi,aut clam, quas plura de denunciationibus,quæ fiunt ad domum adducens exornat Cuiacius,lib.7.obseru.cap.15.cap.causam 3.de dolo,& contumac.cap.fin.de eo qui mitt. in poss.l 41. tit. 13. p.5.l.1.tit.19.lib.4.Recop.nominatim quoque,d.l.19.cauetur: ibi: *Sea citado el dicho deudor para remate, en su persona,pudiendo ser auido,y sino en su casa, &c.* Quam-
4 uis eo casu † cautius sit bonis eius, qui vel latitat, vel ab est curatorem,siue defensorem dari,cum quo iudicij acta celebrentur,docuit Paz,d.n.43. Azeu.d.l.19.n.120.Qua in
5 re omnino memineris, quod si reus † ante citatione, vel post se executioni (vt aiunt) opposuit, nulla est citatione opus, aut si minus est ritè facta conualescet, quod ex alijs admittunt Gutierrez,d.cap.133.n.11.Parlador.d.§.9 nu. 2. & probabis ca lib.36 ibi: *Que si ouiere oposicion, despues de ella no se de mandamiento para citar para remate*,tit.4. lib. 3.nouæ recopilationis.

Duodecimum præceptum.

Vea si el Reo executado citado para remate, se opuso dentro de los tres dias de la citacion.

Tercia d a ll & o.il. sentẽti. ci..ti opposi.ione.§.12.

S V M M A R I A.

1 *Oppositionis tempus olim arbitrarium, hodie trium dierum.*
2 *Oppositionis tempus ex quo currere incipiat, & n.3.*
3 *Dies termini an computetur in termino,remissiue?*

DE sumptũ est hoc præceptũ ex eadẽ illa,l.19.ibi;*Y hecha la dicha citacion si dentro de tres dias se opusiere*, & ibi; *Haziendole comb du bo et.dentro de tres dias.* Ergo
1 quamuis † iure ciuili(quibus casibus executio admittitur, de quibus late sup glos.5.)tempus hoc esset arbitrarium secundum Romanum,consil.79.colum.fin.& alios quorum meminit Iacob.Menochius, lib.2. de arbitrar.cent. 1. casu 17.num.8.hodie tamen ex hac lege,item & alijs huius tit. 21.trium dierum terminus præfinitus est, intra quem, nisi reus compareat, & aduersus executionem se opponat (vt aiunt) & alleget, capta pignora creditori addici iubentur, vt eadem,l.19.ibi :*Y no haziendo la oposicion, &c.* cauetur quod si intra illos tres dies compareat, ea illa hora decem alij præscribuntur, intra quos quas obiecit exceptiones probet,vt mox audiemus, vulgo dicitur, *se le encargan los diez dias*, qua in re memineris, quod etsi sit † controuersum,an hi decem dies incipiant, statim ac oppositionem reus fecit, id est antequam iudex eam admiserit, an vero tribus oppositionis diebus elapsis; quod latius in statutorum similium terminis examinat Ant.Capic.decis.83.eius opinionem,qua docet statim,atque iudex illam admisit,incipere probet nominatim.l.64.Tauri,l.3.ibi: *Corran desde el dia que se opusiere en adelante*,tit.21.lib.4.nouæ Recop.

3 Plane quamuis controuersum sit,dies termini, an computetur in termino, vt infinitis aliis adductis, varijs in quæstionibus disputant Bart.& reliqui,in l.1.D. siquis caut. Accurs.in l.Gallus.29.in princ gl fin. D.de liber & posthu. Tiraquel.de retract.lignag.§ 1.glos.4.num.9.& de t tract. municipali § 1. glos.11.nu.17. Dueñas,reg.196. & 197 Ioan.Graci in reg.123.Io nn. aticuzo,in l.7.glos 6. nu. 5 & in l.9 nu. 7. Ioan. Gutierr.lib.2. pr. ct. quæstio. cap. 154.per tot Hieronym.Zeuallos,pract.quæst.communiũ. cap.401.Parlad.d.5.par.§.10.ex num.2. Ex illis tamen verbis, d. legis Regiæ,ibi,*desde el dia*(quæ idẽ significant,ac si dictum esset A. Ab ex die ex quo terminus statuitur) placuit dom termini trium dierum oppositionis, non computari,in termino decem dierum,quod cum ex iure sit nominatim quoq.est obseruatũ in nostra specie per Pal.c. Rub. n.2 Castillo,n.81.in l.64 Tau.Azeuedo,in d.l.3.n.3.Ioan. Gutierrez.d. cap.154.n.4.Parlad. d.§.10.nu.4. qui & alios commemorant,quibus accedit Zeuallus,d.cap.401.nu.6.

Decimum tertium præceptum.

Vease si auiendose opuesto el Reo, se le encargaron los diez dias de la ley para alegar cõtra la execacion, paga, ò quita, ò otra excepcion legitima.

De exceptionibus, quæ aduersus executione m obijci possunt.§. 13.

S V M M A R I A.

1 *Exceptiones quæ aduersus executionem opponi possunt, remissiue.*
2 *Exceptiones aliæ si legitimæ sint præter enarratas in legibus regni,admitti in executiuis causa possunt.*

FActa oppositione intra triduum, alijsque decem, diebus eidem Reo præstitutis, quibus possit exceptiones suas obiicere,& probare. Reus illas obiicit, & proponit earumque copia creditori datur, vt intra præscriptum decem dierum spatium, alter exceptiones,alius illarum repulsas probet. Plane quæ † à reo obiici possint nominatim ex-
1 primitur,in l. 1.& 2.tit. 11.lib.4. nouæ Recop. iusta quas meminimus, quia quæ eisdem in legibus expressæ sunt, itẽ,& aliæ plures legitimæ sigillatim enarrantur ab Alph. Azeuedo,in d.l. 1.ex num.59.ad num.200.Gundisaluo,de Paz in praxi,1.tom.4 part.cap.3.ex numer. 1.ad num. 50. Parlador.d. 5. parte §. 11. ex numero primo ad num.55. & multis aliis quos recenset Iacob.Valdes,in additionibus Rod.Suarez, ad legem Regni §.sed pro euidentia, Ioan. Gutierez d.lib.1.pract.quæst.c.111.& cap.134.essetque nimis otiosum quæ hic in re ab aliis sunt tradita transcribere. Illud tantummodo admonuisse contentissimus, quod etsi sit valde controuersum, an præter exceptiones dictis in legibus enarratas,aliæ legitimæ admitti possint, idque non sine ratione,cum ea in re non solum interpretes inter se dissentiant,vt apud paulo ante adductos videbis, verum. & ex diametro leges inter se pugnent, vt constat,ex d.l. 1. verbis ibi; *E si otra qualquiera excepciõ se alegare no seare cebida*,& aliis d.l.2 q̃ omnino cõtraria sũt ibi: *Saluo,si dẽtro de diez dias mostrare la tal paga,o legitima excepcion*, Placuit tamen post magnam disputationem, d.l.1. solas tantummodo exceptiones repelli, non legitimas, vt cum multis resoluit Gundisaluus de Paz, d. cap 3.n.35.Azeuedo,d.59. Ioan Gutierrez,d.cap.111.nu. 1. ad fin. quamuis hæreat Parlador.toto illo §.11.eoque iure vtimur.* Et illud itidem (quia frequentissimum in praxi)siquæ obiiciantur exceptiones,quæ altiorem quæstionem habeant admittendas non esse,l.3.§.ibidem,ibi: *Si obscurior, vel quæ habeat altiorem quæstionem differẽdam indirectum iudicium re exhiberi iussa*, D.de exhibendum,l. ille à quo 13.§. si de testamento,D.ad Trebell,l.ordinarii 13.C.de rei vind.Menoch.de adipisc.remed.4.nu.698.Peregr.de fideicommiss. art.48.nu.29.Rutæ,decisio nouis.520.1.par.

Decimum quartum preceptum.

Veasesi la pronò en el termino de la ley, ò quando.

De circunductione exceptionis, §. 14.

SVMMARIA.

1 *Termini prefixio nouos testium receptiones excludit.*
2 *Testes in termino producti possunt elapso eo examinari: licet, in causis executiuis contra, num. 4.*
3 *Termino ad probandum, & probationem finiend am dato, elapso, testes examinari non poterunt, l. 1. tit. 6. lib. 4. noue Recopilationis.*
4 *Exceptiones in causa executiua, & allegari, & probari in termino debent, limitatur, num. 5.*
6 *Exceptionis probatio per partis confessionem, etiam elapso termino admittitur.*

1 ADdicimus hoc præceptum, vt commonitus patronos, & iudex sit, quod etsi in terminis probatorijs à iudice concessis sufficiant testes (vt aiunt) esse iuratos, quãuis adhuc non deposuerit, quia licet regulariter prefixio termini hunc operetur effectum, vt eo ipso amplius nõ possint testes produci, capit. licet causam, vbi notant om-
2 nes, de probationibus, l. 34. tit. 16. part. 3. si tamen † testes sunt producti, & iurati in termino, examinati poterunt elapso termino, vt ex communi resoluit Felinus, in d. cap. licet causam, n. 19. & cũ alijs Didacus Perez, in l. 5. glos. *no se yendo legitimas* t. 8. lib. 3. ordinam. Nisi fortasse
3 † dilatio non solum ad probandum, sed & ad probationem finiendam simul data sit, vulgo dicimus: *A prueua con tantos dias, con toda carga de publicacion, y conclusion*, hic enim post dilationem, siue terminum recipi, aut examinari non poterunt Abb. n. 2. in dict. cap. licet, cum Maranta, in specul. iudic. 6. p. tit. de dilat. n. 19. Boerius, decis. 294. & probat l. 1. ibi: *Para prouar, y auer prouado, y presentar la prouanza*, t. 6 lib. 4. Recopil. vbi cum
4 multis doctè scribit Azeuedo, ex numero. 7. Verum † in nostro casu nullatenus elapso decem dierum termino, id recipietur quoniam cum sit à iure præfixus, & vt aiunt legalis, prorogationem nullam, neque quoad examen admittit, sed intra illum, & examinandi quoque testes sint quod eum in quocumque legali termino ex cõmuni doceat Felinus, vbi sup. numer. 10. Didacus Perez, iam relatus, & nominatim in nostra executionis causa, idem Didacus, & alij, quos refert secutus Gundisaluus de Paz, d. cap. 3. n. 36 Azeuedo, in l. 2. n. 9. tit. 21. lib. 4. Recop. Parlador. d. 5. part. §. 10. expressũ quoque est, d. l. 2. ibi: *Saluo si dentro de diez dias mostrare*, & ibi *tomados dentro del dicho termino*, & in d. l. 3. *tengan diez dias para alegar, y prouar*, quod tu vtiliter accipies, quando intra hos decẽ dies debitoris, creditorisve culpa, testes, neque producerentur, neque examinarentur; Secus si culpa † iudicis,
5 aut notarij, quod non est infrequens; quæ præsumetur, nisi pars in fuerit protestata, & de ea (vt aiũt) docuerit, vt ijdem omnes supra admittunt. Hocque etiam probantes quamuis per instrumenta, exceptionis probatio fiat, non si per confessionem † partis: post decem namque elapsos
6 dies potest, tam reus, quam actor petere, vt altera pars iuret, & declaret de calumnia, vt cũ alijs resoluit Ioann. Gutierrez, d. l. 1. pract. cap. 117. Azeuedo, d. l. 2. num. 13. Paz, d. cap. 3. num. 39.

Decimum quintum preceptum.

Veasesi huuo tercero opositor ò opositores: y como se prosiguio con ellos la causa en via ordinaria.

De tertio oppositore in causis executiuis. §. 15.

SVMMARIA.

1 *Tertius oppositor in via executiua de iure suo summatim olim docere debebat; secus hodie.*
2 *Tertij oppositio viam executiuam efficit ordinariam. L. 41. tit. 4. lib. 3. noua Recop.*
4 *Tertij oppositoris materia remissiue.*

1 EST non infrequens is de tertio oppositore in executiuis causis articulus, cum quis videlicet videns debitoris sui bona alij adijci creditori, comparet, contenditque in eis longe præstantius ius habere, tum maxime cum vxor mariti sui bona iamiam creditoribus per sententiam addicenda se omnibus potiorem asserit in eis. Quæ res nobis latissimum differendi offerebat campum, vtilissimamque materiam, de priuilegijs creditorum, deque eorũ prioritate, & potiori iure, cuius maiorẽ partẽ plena manu quinque ab hinc annis hic Salmãticæ discussimus, vltimã que illi si Deus faxit citu imponemus, quæ ad hoc nostrũ institutum præcipue attinet, diffuse adeo prosecutus est doctissimus Didacus Couarruu. lib. singular. practicar. question. ex capit. 13. maxime, cap. 16. item & ij quos statim nominatim allegabimus, vt nimis hodie
2 subsistere esset otiosum. Tum maxime attenta † noua, l. 41. tit. 4. lib. 3. Recopilat. qua expeditum est, quod si in executiua causa comparet tertius, quamquam sũmatim in cõtinenti, de iure suo doceat (quod olim requirebatur, vt diximus latius, in l. à Diuo Pio, §. si super rebus, ex nu. 1. huius tit. vbi tradita essent hic repetenda) audietur, eiusque admisso libello, & creditoribus alijs copia facta, executiua causa efficietur ordinaria, cum omnibus prosequẽda creditoribus, quousque de vniuscuiusque iure, & prælatione sententia feratur, quæ si exequenda sit, restituta causa executiua in eum locum, quo erat ante tertij oppositionem, & ad eundem remissa iudicem, visque ad additionis sententiã prosequenda erit, vt quotidianus obseruat stylus, quem exornant plura notatu digna hanc in rem scribentes, Couarru. † dict. cap. 16. Auendañ. in
3 cap. Prætorum, cap. 16. ex n. 6. Ioann. Gutierrez, in l. nemo potest, n. 391. D. de leg. 1. & li. 1. practicar. question. cap. 118. Azeuedo, in d. l. 41. tit. 4. lib. 3. Recopil. & in l. 6. n. 7 & in l. 8. tit. 17. & in l. 4. ex num. 2. titul. 21. lib. 4. eiusdem Recopilat. Gundisaluus de Paz, in praxi, 1. tom. 4. par. c. pit. 3. per totum Parladorius, d. lib. 2. cap. fin. 5. part. §. 11. ex num. 58. Est tamen controuersum valde, an tertius is oppositor, siue contradictor, exceptiones, quæ executionem impediunt opponere possit coram iudice requisito, isque eas audire, & cognoscere, & definire possit, quaestionem examinat Couarru. d. cap. 16. num. 5. Azeued. in l. 6. num. 7. & 8. tit. 17. lib. 4. Recopil. Zeuallos, qui latius rem tractat, & alios plures retulit tractat, de cognitione per viam violentiæ, q. 16. ex nu. 42. Item an causa executiua effecta ordinaria semper ordinaria, & appellabilis maneat, iuxta d. l. à Diuo Pio 15. §. si post additionem. D. de re iudicata, vide Lancellotum de attentatis. 2. part. cap. 4. in præfatione. nu. 172. & cap. 12. limit. 24. num. 6. Rota, decis. 32. num. 1. 1. part. diuers. Marchesanus. de commiss. 2. part. de commiss. appellat. cap. 4. num. 59. Hieron. Gonzalez, in reg. 8. glos. 6. ex num. 192. & 203. Parlad. lib. 2. cap. fin. 5. p. §. 15. num. 4.

Decimum sextum Praeceptum.

Veasse sentencia disinitiua en fauor del actor executante, para que sea pagado de principal y costas, dando ante todas cosas la fianza de la ley de Toledo.

De sententia condemnatoria, & fideiussione, iuxta legem Toleti. §. 6.

S V M M A R I A.

1 *Oppositionis decem dierum elapsis sententia condemnatoria, quomodo ferenda.*
2 *Laesio ultra dimid. an aduersus addictionē possit proponi.*
3 *Gabella soluenda ex pignoribus in causam iudicati creditori addictis limitatur num. 4.*
4 *Gabella, qu. ex venditione soluitur praefertur iuri creditoris, & det ma iudicis.*
5 *Appellatio à sententia additionis, de voluntatum, non suspensiuum effectum habet.*
6 *Nullitas executionis effectum non remouet.*
7 *Toletana legis cautio quando in executione praestanda, & eius effectus.*

1 Ergo si tertius non sit, qui melius, aut potentius sit creditore exequente habere existimet, & intendat, aut si adsit, & lis, cum eo, reliquisque omnibus creditoribus communis debitoris via ordinaria, vt praediximus, agitata, finit, que finit, decem oppositionis diebus elapsis, si reus quas obiecit exceptiones intra illos non probauit, aut alias eequentis legitime non exclusit, proferet iudex vltimam executionis sententiam, qua reum debitorem ad principalis debiti solutionem, cum expensis condemnabit iubebitque quantum publicè subhastationis dari praeconium maiorique licitatori, sine creditori exequenti bonna addici, sic enim ipsum est in d. l. a Diuo Pio. §. si pignora, de re iudicata, (quae ibi diximus hinc inde intelligenda) & in l. ordin. 3. C. de executione rei iud 16 tit. 27. par. 3. qua in re, et plures possent obuia disputari quaestiones, infinitum tamen nostrum morari non sinit: videndi sunt ea iure Parlad. d. 5 par § ra. ex n. t. P z. d. cap 3. ex nu. 42.

2 Illius tamen, quia valde frequens est, non est omittenda reticolatio, an si in hac addictione vltro dimidium iusti pretij laesio interueniat, remedium 1. 2. C. de rescind. vend. locum habeat, quam diu tum ad partes Pinelus, in d. l. a. p. cap. 4. nu. 10. cui ex alijs locum habere placuit, eisque creberiori, & aequiori opinio, nam cum & in transfectione adiuditatur, vt multis quoque placuit ex Pinelo supra d. cap. 4 P. dill. ibi num. 23 Anto. G briel. 3. tom. commun. opin. tit. de emption. & vendit. § quibus modis rescindatur, num. 21. Ioan. Gutierrez. lib. 2. pract. quaest. cap. 141. Petr. Augustinus, in emption iuris. 2. par. tit. 4. de transactione. q. 2. & veluti transactionem quodammodo haec additio continere videatur, ex tex in d. §. si pignora, remediū hoc, & hoc quoque casu admi tendum videtur.

Quemadmodum & illud, ex his pignoribus in iudicati causā captis. & in publica subhastatione licitatis, & creditori, qui a emptoris nō in eructio dit adiudicati, siue addictis gabellā soluendam esse, quia vera emptio, & venditio eo casu celebratur, iuxta Tradita à Tiraquelo, de retract. lignagier §. 1. gl. 1. n. 8. Gregorio l. 55. verb. ve der. tit. 5. p. 5 Lilianie. de decim. vendi ionis 7. nu. 55. Gitōla de gabelli, 5. p. in pr. n. 47. & n 55 & l. 5. tit. 1. lib. 6. Recop. l. 5. tit. 18. lib. 9. eiusdem Recop. quod tamen ego verum intelligo eo casu, quo creditori adiudicantur pignora pro executione capta eadem quae praedicta, quae debetur, iuxta veram interpretationem d. § si pig. ora in prima parte, quo casu emptio, & venditio oo. traet. intelligitur, subsituitur que creditor in emptoris extranei locum, quae quia non reperitur, fungitur vice. Sin vero pignora creditor in creditum possideat, tunc plutis, *Anton. Pichard. Pract. Institut.* fiue minoris fint, iuxta secundam partem illius §. si pignora, quia quaedam veluti transactione res sopita, & de caetero que transactū ceolitum gabellis solui non debeat, leg s nāque gabellarum extra fi. i s casus extendi non debet.

4 Sed quid in alio non iud. eq. iectioni resolues casu oignora debitoris pro rei iudicatae, siue instrumenti executione capiuntur, in publicaque in hastatione venundantur, soluenda est ex venditione decima fisco, siue publicanis, item executionis ratione, vel tabellionibus exequentibus, vel eorum ministris, & ce ediuil exequent debitum cum expensis, cum omnibus bona nō sufficiunt, neque soluendo sunt, vtret eorum potior erit? Respondi, ven litionis decimam Regio fisco, in primis soluendam, ex reliqua pecunia creditori fauendum satis, ex reg l. quod priuilegiu n. 8 v rsic. plane, D. depositi, l. quantitatis. 72. D. ad leg. Falcid quantitates enim patrimonij, deducto, eo quod explican rū ven litionū causa impeditur, computatur, quod recte sup nans confideat Lattarte, de decima venditionis, c. 7. nu. 59 nos si quid superfit e sequenti iudici pro executionis portula praestatur, neque enim ei debetur, quousque creditori sit satis, vt sic quorundam iudicum cupiditatem non dicam rapinā comprimat, cum Al. honso de Azeuedo, qui contra Petrum de Auendaño, in capp. Praet. c. 17 nu. 10 sic nominatim resoluit per textum expressum ibi in l. 10. n. 2. tit. 6. lib. 3 & in l 7. tit. 2 t. lib. 4. Recop. sed redeamus ad sententiam addictionis.

5 Ab ergo quamuis debitor appellationem interponat, ea non obstante praecipiet iudex sententiam executioni mandari, d. l. 3. ibi: *Sin embargo de qualquiera apelacion,* quae dē verba repetuntur, in d. l. 19. in fi. tit 21. lib. 4 ex his tamē verbis nollem intelligi omnino hoc in casu appellationē esse interdictam, sed illud solum modo ea nō suspensiuū, sed voluntuum tātum effectum habere. Est enim irregulariter verum cum omnibus in casibus in quibus appellationē remota procedendum est, vt lata cum multis quos congerit resoluit Azeuedo, in l. 6. tit. 2 lib. 4. Recop. Menochius, de adipisc. possess. remedio 4. nu. 828. Rebuff. tit. de literis oblat. r. gl. 10 ex n. & in proposito Ant. de Canario de executione instrumenti, q 45. & 47. Couarru. ibi sing. pract. cap. 23. ad fi Did. Perez, in l. 5. tit. 8 lib 3. ord. gl. pen.

6 Quod idem † & de nullitatis aduersus sententiā allegatione dictū velim ex eisdē legibus Regis, quo l an & aduersus tertium oppositorem intelligendum sit, disputat. Rebuf. vbi sup. lo. Gutierrez, in l. nemo potest, n. 39. D. de leg. 1. & cū alijs Azeued. in d. l. 59. n. 41. Parlad. d. 5. par. §. 15 ex n. 2.

7 Ergo appellatione remota addictio iis ie meanto n e sequetur iudex, dummodo creditor praestet ca uionem, qua n l. 2. tit. 21. lib. 4. recop exigit dicimus sequenter, *a la ley de Toledo*, qua debitori cre itor, cum fi etiā ille re canetle pecuniam, cum duplo restiturum in fi tendi addictionis forsan rescissa, vb supra nu 24. l ad nuncupatum ex alius et solum Azeue. lo. tiu. à parte i petita n tiue nō petitum, siue creditor pauper, siue dites sit siue oppositionem vt aiunt fecerit, siue non fecerit, come ait cum alijs Parlad. d. 5. par. ex nu. 2. 5. 14. Parlad. l. t. 10. n. 4. par. cap. 3. nu. n. 43.

Decimum septimum Praeceptum.

Veasse la sentencia absolutoria en fauor de el reo, en que se le manda boluer los bienes executados, y las costas.

De sententia absolutoria, & expēsarum condēnatione §. 17.

S V M M A R I A.

1 *Actore non probante, reus etsi nihil praestiterit absoluendus est.*
2 *Victus victores in expensis condemnandus.*

G 2 Solet

1 SOlet etiam frequenter reus quas aduersus executionem exceptiones obiecit probare, exequentisque ius legitime excludere, & causam vincere, quo casu ab oluendum ab executione esse dubium non est, omniaque pro executione capta pignora, siue bona ei restituenda iure, ratio fundet, quoniam si actor non probante, reus, etsi nihil præstiterit, absoluendus est, l. qui accusare. 4. vers. sic actore, C. de edendo, l. fin C. de rei vind. l. actor, 23. C. de prob. l. 2 l. ab ea par. §. l. in exceptionibus, 19. D. eod. c. accusator. 6. q. vlt. c. fi. de iur. iur. c. 1. vers. cum enim vt Ecclesiastica beneficia, leg. 39. tit. 2. p. 3. Ite Cardian. Cota, lib. 1 memorabilium, verbo actore, & relati ab Alphano collect. 102. Ioseph. Mascar. de prou. vol. 1. concl. 36. Duenas, reg. 2. Rod. Suar. ad l. post rem iudicatam in declaratione legis Regni, 2. part. §. sed pulchrum dubium, num. 6. & magis, in l. 4. *de las pruas*, lib. 2. fori, in cuius addisionibus plura Iacobus Valdes, longe magis, vbi plene intentionem suam probauit. Fertur itaque in eius fauorem sententia absolutoria eo quo prediximus modo, quem & Hispane proposuit, Paz, d. 4 par. cap. 7. num. 11.

2 Condemnabiturque actor ei in expensis, est enim regulariter verum dictum victori in expensis condemnandum, l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudic. cap. finem litibus, de dolo, & cont. l. 8. tit. 22. part. 3. & nouissime, in l. 1. & 2. tit. 22. *de las costas, y tassacion dellas*, lib. 4. nouæ Recop. qua de re adeo multa scripsit ibi Alphons. de Azeu. & eius allegatione contenti simus, videbis tamen præter eū Couarr. lib. sing. pract. q. c. 27. Paz. in praxi, tom. 1 par. 11. temp. ex nu. 24. Parlad. d. c. fin. 5 p. §. 18. ex nu. 1. & infinitos referentem Hier. Zaual. pract. comm. lib. 2. concl. 53.

Decimumoctauum præceptum.

Vease si se ha de pagar, y deue decima de la execucion hecha.

De decima execut. onis, §. 18.

SVMMARIA.

1 *Decima in executionibus præstanda iuxta consuetudinem remissiuè.*

2 *Auendañy error vindicatus.*

1 IVxta huius præcepti executiuè interpretationem paucis agendum est. diffinitur enim aperte quando, & quibus casibus decima deberur in l. 2. cum seq. tit. 21. lib. 4. Recop. ex quibus illa conficitur regula executionis decimam à reo præstari executori debere, vbi illius exigendi fuerit consuetudo, non alibi, ergo si vt minor sportula soluatur moris est, id obseruabitur, l. 1. tit. 31. eod. lib. 4. quemadmodum & apud Hispalenses, vt vigesima executionis tantum præstetur indicitur. l. 10. d. tit. 21. cumque de ea re plura dictis in locis tradiderit Azeu. item & Petr. de Auend. in c. præt. c. 17. Parlad. d. c. fi. 6. p. §. vn. ex nu. 1. vbi reg. cum 13. limit. scripsit Io. Gutier. lib. 1. pract. q. q. 33. & q. 127. & q. 129. & plures alij, quos nouissimè refert Castillo de Bouad. lib. 1. Politicæ, c. 13. nu.
2 13. illud tantummodo † memineris, quia quod eius dictum sit pace, errauit Auend. vbi sup. consuetudinem attendendā esse non eius loci, vbi lis agitatur, & iudicium fit, sed eius vbi sita sunt bona, & est executio facienda, l. 31. tit. 4. lib. 3. nouæ Recop. quæ l. 10. licet loquatur in tribunalibus, *de los adelantamientos*, generaliter tamen recipienda est, quemadmodum in proposito, l. 41. eiusdem tit. supr. obseruauimus, quia quoties Rex vni Præsidum rescribit omnibus rescripsisse censetur, iuxta Bar. doctrinam, in l. regulatorum. §. interdicere, nu. 3. D. de interd. & relegat. & iam diximus. * Et quod spacium temporis debeat continere hæc consuetudo decimam percipiendi controuersum inter nostrates magnopere est. Et licet Auend. vbi supr. nu. 3. suam opinionem fundet ex verbis, l. 10. tit. 6. lib. 3. Recop. ibi: *Fundando se en la costumbre antigua*, quia illa verba probant ad percipiendam decimam consuetudinem immemorialem necessariā esse, vt constat ex verbis eiusdem, ibi: *Immo illa plus addit, quod non qualibet consuetudo sufficiat, sed illa quæ sit immemorialis*. Quæ opinio in praxi obseruari non debet & à contrario recedendum non est, nam d. l. 10. tantum de antiqua consuetudine loquitur, non de immemoriali, vt ex eius litera constat, & vbi lex expresse non loquuta fuit de consuetudine immemoriali qualibet alia consuetudo sufficit, vt notat gl. in c. 1. de consuetudine, lib. 6. Bal. in c. cum esses, de const. & idem Auend. tenet, vbi sup. Azeu. in d. l. 7. n. 10. & 11. Parlad. lib. 2. c. fin. 6. par. §. vnic. qui omnes contra Auend. affirmant ordinariam consuetudinem sufficere, & sic debet intelligi, & interpretari d. l. 10.

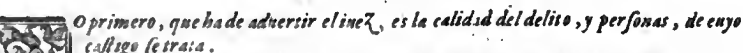
MANVDVCTIONVM IVRIS CIVILIS, ET REGII HISPANI

Ad praxim, siue manualis aduocatorum, & tyronum iudicum promptuarij, libri singularis,

PARS TERTIA.

BREVI GYRO, ET LACONISMO INSTITVTIONEM, & examen processus in causis criminalibus, & omnium delictorum pœnas remissiuè, Alphabetico ordine demonstrans.

Examinis processus in causis criminalibus, canones, siue præcepta Hispano sermone enunciata, & sequentibus tribus paragraphis exposita.

1 *LO primero, que ha de aduertir el ineZ, es la calidad del delito, y personas, de cuyo castigo se trata.*

2 *Lo segundo, como entra à proceder en el, si por inquisicion, ò pesquisa particular, ò general, por denunciacion, ò acusacion, ò de oficio.*

3 *Lo tercero, que ante todas cosas ha de constar auerse cometido el delito, y como se dira que consta por la summaria informacion.*

4 *Lo quarto, como ha de proceder à la prision de los delinquentes, y embargos de sus bienes, y si se han retirado à la Iglesia si es caso en que les vale, ò no.*

5 *Lo quinto, preso el delinquente, procure tomarle la confession con breuedad, y no oluide, que sea debaxo de iuramento, y si es menor, proueerle ante todas cosas de curador, siendo menor de veynte y cinco anos.*

6 *Lo sexto, la acusacion, quando, quien, y como se puso, y lo que concluye, y si incidentemente se pide en ella algun interes pecuniario.*

7 *Lo septimo, la respuesta del Reo, y su contra replica à la replica del acusador; aduirtiendo, que en las causas criminales (regularmente hablando,) no se admite procurador.*

8 *Lo octauo, el auto de prueua, y ratificacion de los testigos de la sumaria, y las demas nueuas prouanzas.*

9 *Lo nono, passados los prouatorios, la publicacion de testigos: aduirtiendo, que en lo criminal puede despues, de oficio, proceder à recibir mas informacion: como tambien el Reo prouar mas su innocencia.*

10 *Lo decimo, los escritos, ò alegaciones de bien prouado que ambas partes presentan: y si ay tachas, como se recibe la causa à prueua sobre ellas, y sobre los abonos de los testigos, y las prouancas de todo.*

11 *Lo vndecimo, si resulta el delito prouado, ò semiplene prouado, y que indicios ay: y si son bastantes para poner al Reo à tormento, y lo que en esto se ha de aduertir.*

12 *Lo duodecimo, la sentencia absolutoria, estando prouada la innocencia, ò no prouado el delito, y la condemnatoria, si lo està, y la pena que en el ha de poner; que se le señala aqui por el A. B. C.*

13 *Lo decimo tercio, si por auerse ausentado el delinquente, se procede en rebeldia, llamandole à pregones, la forma que en esto se ha de guardar.*

De diuisione delictorum, §. 1.

S V M M A R I A.

1 *Criminales quæstiones, & causæ vsu forensi quotidianæ.*
2 *Delicti qualitas pœnam, vel minuit, vel auget.*
3 *Delicta alia publica sunt alia priuata.*
4 *Priuata delicta quæ?*
5 *Publica delicta quæ, & quare appellata.*
6 *Leuia delicta quæ?*
7 *Grauiora delicta quæ?*
8 *Grauiora delicta quæ.*
9 *Grauissima delicta quæ?*
10 *Delicta an leuia, grauia, grauiora, an grauissima sint, iudicis arbitrio relinquitur.*
11 *Delicta alia nominata, alia innominata.*
12 *Delicta alia ordinaria, alia extraordinaria.*
13 *Delicta alia capitalia, alia non capitalia.*
14 *Delicta alia Ecclesiastica, alia secularia, alia mixta.*

1 QVONIAM Causarum criminalium quæstiones praxi vsuque forensi quotidie occurrunt, earumque decisiones, & à nostratibus, & ab exteris late sunt prosecuta, singulisque, & publicis, & priuatis delictis à iure impositæ pœnæ latissimis commentatijs explicatæ in eorum gratiam, & vtilitatem, qui maioribus rebus dediti, aut aliter forsan impediti, sigillatim cuiusque delicti pœnas ab auctoribus sparsim traditas petere non valent, sequenti tractatu omnium delictorum, tam publicorum, quam priuatorum pœnas remissiue ordine alphabetico congerere duximus, mptio tamen, vt hic noster labor vtilior reddatur, modum, & formam in eisdem criminalibus causis procedendi breuiter præstringere decreuimus. Ne tamen aliquis existimet aliena pro nostris vendicare nobis cordi esse, ab omnibus, qui huc usque, tam Hispanis, quam cæteris, vel priuate, vel publice hac de re scripserunt; dicenda accepisse fatemur (neque enim hoc in tractatu nouos, aut subtiles intellectus proferemus, sed inde fessum laborem, & fidelem legum delicta punientium, & auctorum eas explicantium, relactionem) exemplo ducti Sexti Papyrij, qui quia leges, sine ordine latas in vnum composuit iuri ciuili Papyriano nomen dedit, vt refert Pomponius, in l. 2. col. pen. D. de orig. iuris.

2 Dicturus igitur delictis, quia ex qualitate delictorum pœnæ, vel minuuntur, vel augentur, l. respiciendum. 11. leg. facta. 16. D. de pœnis, l. 33. tit. 5. par. 1. principio noto delicta † alia publica esse, alia, priuata, l. quid sit fugitiuus. 17.
3 §. noxas. D. de ædil. edict. l. 1. §. generaliter, D. de pœnis latis constat eo integro tit. D. de priuat. delict. & tit. D. de publicis iudicijs.

4 Plane priuata delicta sunt, in quibus iniuria, quæ homi-
5 ni priuato illata est vindicatur. † Publica in quibus quæ reipublicæ, notarunt Hotom. Brison. Bertucius, & Pratcius, de verb. iur. verbo, iudicia, prima Anton. Gomez. 3. tom. cap. 1. num. 1. Iulius Clarus, lib. 5. §. 1. Gundisalu. de Paz, in praxi, 1. tom. 5. par. cap. 3. numer. 33. Cantera, vbi sup. §. de quæstionibus tangentibus prominonem delictorum, num. 1. Ideo autem hæc publica delicta appellantur, tum quod eorum accusatio cuiuis de populo plerumque datur ex Iustiniano, in principio, inf. de public. iudic. coniuncta communi interpretatione, & l. palam. 3. §. Senatus censuit, D. de rit. nupt. l. lege Cornelia 30. D. ad legem Cornel. de fals. l. quamuis. 30. C. ad leg. Iuliam, de adult. l. 2. tit. 1. par. 7. l. 9. tit. 20. lib. 4. fori notant Anton. Gomez, d. cap. 1. num. 2. & 4. Iulius Clar. d. §. 1. Iacobus Cuiacius in d. principio, de publicis iudic. Rebard. lib. 1. de iur. ambiguitatibus, c. 27. Robertus lib. 4. recept. sentent. cap. 10. cum etiam, quia in foro circunstanti populo tractabantur, l. qui dolo 10. D. ad legem Iuliam, de vi, publica, item, quia in his criminibus tota respublica magis læditur, arg. l. Manichæos. 4. versic. ac priuum, C. de hæreticis. Denique, quia ex legibus publicorum iudiciorum veniunt, vt Iulia Maiestatis, Iulia de adulterijs, extra, vt in l. 1. D. de publ. iudicijs.

6 Secundo obserua delictorum alia esse leuia, vt in quibus dolus non interuenit, aut damnum iniuria datum, l. leuia. 6. vbi Bar. D. de accusat. Bald. consil. 412. lib. 4. alia grauia
7 † vt crimina, quæ dolum requirunt, & magnum afferunt nocumentum leg. auxilium. 38. §. in delictis. D. de minoribus, l. respiciendum. 11. §. delinquitur, D. de pœnis, notat Bal.
8 vbi sup. alia grauiora, vt quæ ex animo proueniunt, siue publica, siue priuata, dict. §. in delictis, vbi gloss. verbo, atrocioribus, idem Accur. in l. 1. §. siquis, verbo, atrociora. D.
9 de suspect. tut. & alia † grauissima, vt crimina pro quibus imponitur pœna mortis: quam distinctionem videtur obseruare, l. 20. tit. 9. par. 7. & omnino videnda, l. 33. & seq. tit.
10 5. par. 1. & vbique notauit Gregor. Lopez † quamuis hodie, quæ delicta, leuia, grauia, grauiora, aut grauissima sint iudicis arbitrio relinquendum esse testetur Bernardus Diaz, in pract. crimin. cano. cap. 11. & ibi cum alijs Ignatius Salzedo, & esse communem asserit Iulius Clarus, lib. 5. recept. sent. §. 1. num. 9. Ioan. Bapt. Villalobos, lib. comm. opinionum, lit. D, num 64. Iacobus Menochius, lib. 2. de arbitrarijs. cent. 3 casu. 266. num. 2. & aliqua per Didacum Cantera, lib. quæstionum criminal. de quæstionibus tang. reum, q. 5. nu. 1.

11 Rursus aduerte delicta quædam esse nominata, quædam innominata; nominata delicta sunt, quæ à lege peculiare nomen habent, vt furtum, adulterium, & similia; innominata, quæ à lege peculiare non habent, sed facti tantum, vt percutere, verberare, ingredi domum alienam, quæ aliquando, sine maleficio fieri possunt, aliquando non possunt notat Bart. in l. nunquam plura, num. 4. D. de priuat. delict. cum alijs, Iulius, Clarus, d. §. 1. num. 8. à quo habuit, licet dissimulet Paz, dict. 5. par. 1. tom. cap. 3. num. 70: quibus fi-
12 nitima est, & alia delictorum differentia: nam quædam sunt ordinaria, vt quibus lex certam pœnam statuit, vt adulterium, & alia infra referenda: quædam extraordinaria, quibus nulla certa pœna legibus imposita est, sed iudicis arbitrio relicta, vt crimen iniuriarum, stellionatus, & id genus alia, leg. hodie 13. D. de pœnis, cum alijs, Paz. vbi proxime, num. 69.

13 Deinde nota delictorum quædam capitalia esse, quædam non capitalia: quamuis autem capitalia delicti appellatione illud tantum dici posset pro quo mors naturalis indicitur, l. vltimum 21. l. capitalium. 28. D. de pœnis, l. transigere 18. C. de transact. vbi glos. verbo, capitali, communiter recepta, qui tamen vt refert Bald. in l. reos num. 2. C. de accusation. homo triplex caput habere videtur, naturale, libertatis, & ciuitatis, eius appellatione, omne illud delictum late capitale dici potest, pro quo pœna etiam mortis ciuilis, & amissionis ciuitatis, imponitur, vt in §. cum autem, & §. pœnæ seruus, Inst. quibus modis ius patriæ potestat. soluit. l. 2. l. qui vltimo. 29. D. de pœnis, l. qui cum maior. 14. §. in deinum D. de bon. libert. l. eum patronum. 10. D. de iure patronatus, l. edicto 13. D. de bonor. possess. l. licet 103. D. de verbor. significat. toto titulo, Inst. de cap. diminut. tex. in pr. versic. capitalia. Inst. de publ. iud. l. 4. l. 6. tit. 31. par. 7. Quæ vero delicta, neque naturalem neque ciuilem mortem imponunt, sed in corpus aliquam coertionem, vel pecuniariam pœnam, cum diminutione existimationis, hæc capitalia non sunt, lege 2. de publicis iudicijs.

14 Tandem præmitte, delicta aliqua esse mere Ecclesiastica, quorum cognitio iudicibus, tantum Ecclesiasticis etiam, si a laicis sint commissa, reseruata est, vt crimen hæresis, simoniæ, & similia, notat Iulius Clarus, lib. 5. §. hæresis, num. 4. & §. simonia, num. 7. aliqua mere secularia, quæ per laicos commissa soli seculares iudices cognoscunt vt homicidium, furtum, &c. Alia autem mixta, siue communia sunt, de quibus si a laicis patrentur, & seculares, & Ecclesiastic. iudices cognoscunt, vt adulterium, concubinatus, sodomia, vsura, sacrilegium, cap. cum sit generale. 8. vbi eleg. gl. extra de for. comp. vbi notant omnes, & Iulius Clarus, lib. 5 §. fin. q. 37.

Qui-

Quibus modis in causis criminalibus procedi possit. §. 2.

SVMMARIA.

1 *Delicti ad punitionem tripliciter procedi potest.*
2 *Inquisitio generalis quae?*
3 *Inquisitio generalis iure canonico permissa.*
4 *Inquisitio generalis iure Hispano prohibita.*
5 *Inquisitio generalis admitti iure Hispano aliquibus in casibus.*
6 *Inquisitio specialis quae.*
7 *Denunciatio quae? & quomodo fiat?*
8 *Accusatio quae.*
9 *Delicto ex quocumque duplex actio criminalis, & ciuilis oritur.*
10 *Accusatio criminalis principaliter ciuilis incidenter proponenda.*
11 *Accusatio à querela quatenus differat.*

1 Commisso ergo aliquo delicto tripli iter ad eius puni-
tionem procedi posse, scilicet vel est aut per inquisitionem aut
denunciationem, aut accusationem c. per his 16 cap. qualiter
& quando, 24. de accusat. text. in proœmio part. 7. ibi: *E por-
que la verdad de los malos fechos que los hombres fazen, se
puede saber por los juzgadores en tres maneras*, vbi notan-
ter tradit Gregor. Iulius Clarus, lib. 5. receptar. sentent. §. fi.
quæst. 3. num. 1. Bossius, in praxi, tit. de Inquisitione, Paz in
praxi, tom. 5 part. in princ. Didac. Cantera, lib. quæstio-
num criminalium. 1 prælud. num. 1. Inquisitio autem du-
2 plex est. † Generalis, quæ ex iudicis officio fit, ad inquiren-
da delicta, nulla nominata persona, sed inspecto statu reipu-
blicæ, l. congruit 13. D. de offic. Præsid. cap. sicut olim, de
accusat. Concil. Trident. sess. 14. de reformat. cap. 4. l. 16. tit.
4 p. 3. l. 4. tit. 15. l. 4. tit. 16. l. 6. tit. 28. lib. 8. Recop. text. in cap.
2. de los Corregidores, vbi latè Auiles, quæ generalis inqui-
sitio, quæ vulgo dicitur (*pesquisa cerrada*) quamuis de iure
3 † canonico omni casu permissa sit, cap. 1. de officio ord. d.
cap. qualiter, & quando, & notant iam citati, iure vero ci-
uili non sit, nisi vbi causa præcessit, quam etiam, & iure Ca-
nonico esse necessariam conatur defendere Socinus, in d.
cap. qualiter, num. 396. Abbas, in d. cap. 1. num. 18. Nostro au-
4 tem † iure Regio Hispano hæc generalis inquisitio, & (vt
nos diximus) *pesquisa cerrada*, prohibita est, neque fieri po-
test, absque Regis mandato, l. 1. ibi: *A menos de mandado
del Rey*, tit. 17. part. 3. l. 3. & 4. tit. 1. *de los pesquisidores, y
pesquisas*, lib. 8. nouæ Recopilat. l. 3. & l. 11. tit. 1. lib. 8. ordi-
5 nam. & in l. 11. & 12. tit. 20. lib. 4. fori. Præter quam † si de
certo genere delicti fiat, contra incertas tamen personas,
quam quidem ex officio iudex facere tenetur, dummodo
infamia præcedat, d. l. 1. part. d. l. 1. tit. 1. lib. 8. Recopil. ma-
ximè in casibus, l. 36. tit. 6. lib. 3. nouæ Recopil. qua disposi-
tum est. *Que los juezes tengan cargo de castigar los pecados
publicos, juegos, y amancebados, blasfemos, usureros, agore-
ros, adiuinos, y testigos falsos*, & in c. 47. 48. & 53. *de los Cor-
regidores*, l. 27. titul. 1. part. 7. notat Greg. in d. l. 1. part. gl. 4
mandado del Rey, quinimò de quocunque genere delicti
potest, si fama præcedat inquisitio fieri, ex d. legibus, etsi
ex generali inquisitione contra certas personas aliqui re-
sultet, contra eas procedere, ex Bartol. communiter rece-
pta sententia in l. 2. §. si publico, num. 17. D. ad legem Iu-
liam, de adulter. Soto, lib. de tegendo, vel detegendo secre-
to, 2. membro, quæst. 6. Specialis autem inquisitio omni
6 iure † permissa est, fitque contra certum, aut certas perso-
nas præcedente infamia, aut causa alia, nec interest delictũ
priuatum sit, vel publicum ex dictis legibus, & notatis ab
Antonio Gomez 3. tom. cap. 1. num. 10. apud quem, & alios
relatos supra, & ab eis adductos, quæ in inquisitionibus ob-
seruari debeant, videbitis, & in d. lege II Regis, maximè au-
tem in d. tit. 1. de las pesquisas, lib. 8. nouæ Recopilat. * Il-
lud tamen inter alia prætermitti non potest, quod est in
praxi summè notandum, quo casu Hispano iure generali, in-
quisitio, Regis iussu, aut decreto fit nullam testium, siue de-
positionum copiam dari debere, l. 11. in 3. par. tit. 17. part.
3. l. 4. in princ. tit. 1. lib. 8. nouæ Recopil. si vero ex generali
inquisitione specialis fiat, contra certam, certasve aliquas
personas, & ab ea, eius eorum copia petatur non posse
denegari, ne eis defensionis facultas denegetur. l. defensio-
nis facultas, C. de iure fisci, lib. 10. cap. qualiter, in 2. § debet,
de accusation. d. l. 11. tit. 17. l. 1. 2. & 4. in 2. part. d. titul. 8. Est
enim regulariter omnibus in causis danda, excipe casum
cap. fin. de hæreticis lib. 6. & de ea re vide Gregor. & Aze-
ued in citatis Regni legibus, Simancas, de Catholicis insti-
tut. tit. 64. num. 3. Bouadilla, qui alios refert, lib. 1. cap. 1.
num. 58. & Segura Daualos, præcipuè ab ipso relatum, qui
de iustitia processus in causis visitationum agit. Adde in-
super, quod cum iudicium omne tribus constet personis,
iudice, actore, & Reo, cap. forus, de verbo. sign. in hoc præ-
cipue, quod per inquisitionem fit, maxime tamen, cum iam
nominatim contra aliquem inquiritur, procurator fiscalis
semper creandus est, vt de generali consuetudine totius
ferè orbis contestantur infra citandi, iisque Vlp. verbis, in l.
1. ibi *Iuri dicentis officium latissimum est*, D. de iurisd. omn.
iudic. comprehendi sunt qui potent vsque adeo, & in priua-
tis delictis propter vindictam publicam, procuratoris fisca-
lis partes admittendas probent, iuxta ea, quæ late scribunt
Molina, de iust. & iure, tract. 3. disput. 47. numer. 4. Anton.
Gomez 3. tom. variar. cap. 1. num. 45. versic. tertio similiter
& in num. 86. Iulius Clarus, lib. 5. §. fin. q. 3. num. 6. & 7. Fa-
rin. lib. 1. quæstion. crimin. tit. de inquisitione, q. 1. numer. 10.
versic. limita tertio, Petrus Zauallus, cent. 1. casu 114.
7 Denunciatione similiter in causis criminalibus proceditur,
cum quis apud competentem iudicem alterius crimen
defert sine legitima inscriptione ad penitentiam, vel resti-
tutionem eius, quod illa exigit, quod late prosequitur Na-
uarr. in cap. nouit, notabili 3. num. 1. Angel. de maleficiis,
verbo, ad denunciationem, præter supra relatos Bernardus
Diaz, in practica, verbo, *denunci.* & ad eum nouissime
Salzedo. Quæ denunciatio, si delictum publicum est a quo-
cunque de populo fieri potest, solet etiam fieri (maxime
apud tribunalia Ecclesiastica) per officiales ad id deputa-
tos, vulgo *fiscales*; an autem denunciator, qui crimen de-
tulit, & illud non probauit, pœnæ subiiciendus sit, vide l. 27.
tit. 2. part. 7. & ibi Gregorius, verbo *prouar*, & l. penult. tit.
1. lib. 4. nouæ Recop. l. versic. *si alguno denunciare*, post
Bartol. Dinum, Adrianum, Bald. Cumanum, Oertum, Salicetus,
ea quidem, C. de accusat. & quæ traduntur, quorum supra
meminimus.
8 Præterea non infrequenter ad delicti punitionem per
accusationem proceditur, est autem accusatio delatio cri-
minis ad vindictam publicam in iudicio, legitima inter-
ueniente subscriptione, quam late explicant DD in rub. de
9 accus. Quia autem † ex quocumque delicto duplex consur-
git actio criminalis, quæ accusatio dicitur ad vindictam rei-
publicæ; altera ciuilis in factum ad damnum illatum, &
eius interesse parti applicandum, l. qui nomina 25. D. ad
legem Cornel. de falsis, vbi vulgo, latè Antonius Go-
mez 3. tom. cap. 3. num. 47. offensus criminali accusatione,
& ciuili actione in factum experiri potest, quod in praxi
obseruari maxime solent, cum offensus officium, aut beneficium
ve aliquod exercet, vt ne damnum illatum, insuper, & lu-
crum amissum, & quod lucrari posset si iniuria facta non
esset resarciatur, vt probatur, in d. l. qui nomine, latem apud
Lib. 5. tom. 1. 5. §. si quis seruum, D. de iniuriis, l. qui seruum
34. D. de oblig. & act. l. 3. D. de his qui deiec. vel effud. &
ex hac lege 3. D. si quadrup. paup. fec. dicat. quam re illud
10 meminisse iuuabit † accusationem esse criminalem principa-
liter proponendam esse ciuilem autem actionem in factum
incidenter implorando officium iudicis, ne alias obstet,
leg. 1. C. quando ciuil. action. crimin. præiudicet, vt cum
communiter relatis Iulius Clarus, lib. 5. §. fin. quæst. 2. So-
let etiam aliquando pars offensa non accusationem, sed
querelam aduersus delinquentem proponere, leg. si quis se
11 mutiam, 8. C. de accusation. † inter quam, & accusationé
illud

sum,in eis quoque idem ine, quod in alijs Ecclesiasticis. & regularibus personis receptum, est animaduertendum esse frequentius placet, vt iam calamo scribunt Molina , Bellugas Auendaño Mota,Garcia,Couarr.Bernard.Diaz.& alij, tam Iurisstæ, quam Theologi , vt re olui ideu Nicolaus Garcia de benefic. 1.p.cap.14.num 15 & præcipue, num. 21. Igitur si ille , qui ad Ecclesiam confugit immunitate Eccle suæ gaudere debet , non potest Ecclesia obsideri , nec alimenta victus,aut vestis ei confugienti denegari,nam hoc esset immunitatem violare,l. prætori,§. C. de his, qui ad Eccles. confug.c pud finiu t. 17.qu. 4 l.2. tit. 1.p. 1. notat Rom gius,vbi sup.q.3. Couarr.d.cap.num. 17. v. tsic. tri,
8 o fine primo. Quod si confugiens immunitate frui non debeat,iudex secularis nunc poterit illum extrahere,etsi iudex Ecclesiasticus suis censuris impedire velit,ab eo ap-
9 pellare † debet ad superiorem Ecclesiasticum,& protestari auxilium Regale,quod dicunt *de las fuerças*,mitterque ad Cancellariam eius relationem,literas & mandatum cuidam procuratori , vt is iudicis secularis nomine ordinariam Regalem prouisionem impetrat,vt per viam violentiæ processus originalis ad Regios Senatores remittatur , qui interim iubent,persona inde absolui , & interdictum suspendi, per quos si constiterit iudicem Ecclesiasticum vim intulisse , & recte secularem iudicem proceslisse,remittitur causa,vt contra delinquentem procedat.
10 De ducto igitur in carcerem delinquente , & eius bonis apud aliquem sequestratis , & depositis , † quam primum
11 poterit † illum visitabit & eius confessionem recipiet iudex , cauebit autem ne interim, cum aliquis alloquatur,& eum instruat ad negandum, vt admonet Greg in l. 6. verbo *hablar*,tit 29.part 7. ius verò confessionem coram tabellione recipiet iudex , & in scriptis redigi faciet ,quæ dixerit,præstito prius iuramento de veritate dicenda,l.4.& 6. tit. 29.part.7.& vbi que Grego. & si delictum fateatur dein de capite annicitur , in vincula publica conijciendus est.l.si confessus,5 D de custod.reor l.16.tit.1 d.l.4. tit. 5.& 6.tit.29 part.7. quæ pronunciatio,& sententia iudicis super delicto semper necessaria est ex dictis legibus, & communi Accursij sententia,in d.l. si con fessus,& in l. 1 C. de
12 confessis,glos, soluere , ibi de cuius in di , † neque ex sola confessione, nisi & alias de delicto constet poterit condemnari,ex ijs, quæ supra diximus, num. 10. * Constituto ergo de delicto sola rei sufficiet confessio , vt pœna ei imponatur ordinaria,iuxta late tradita à Farin,lib 3 tit. 9. de reo confesso & conuicto,ex cap. r.num. 1. cum multis sequent.sub q.81. sed an eo casu audiatur appellans, dubitant omnes,& appellationi esse deferendum,post glos.in l.constitutionis,16.verbo, *vel duces*. D.de appellation indistincte videtur Ant.Gomez.3.tom.cap.13.num.31.versic.quod tamen limita,vbi citat text in l.2.C. quor appellat. non recip. quæ vtrumque requirit, & conuictum , & confessum esse Reum . Repugnat tamen in atrocioribus delictis (in quorum ex endatione publica versatur causa, l. siquis filio exhæredato. 6. §. hi autem omnes, D. de inustlo rupto) expressa l. 16.tit.13.part.4 ibi: *Qualquier de estos sobredichos à quien se a prouado por buenos testigos,o por su conocencia hecha en iuyzio sin premio*,vbi in casu interpretatur Greg. Lopez,vide Farin.1. q.tit 4 q 30.num.17.& q. 33. num. 19. & 23. vbi hunc in vrbe non audiri appellantem retulit. Idque generali totius orbis consuetudine inductum,& in Hispanis præcipue tribunalibus , docent omnes, omnino videndus pract.quæst.cap 23 num.5.ad fin.vers 10 *Imo quibusdam placet*,vsque ad fin. vbi hunc cautos esse iudices monet , vt priusquam criminales sententias exequantur, iuncta processus acta sigillatim inspiciant. Eorum ergo arbitrio,& Religioni relinquitur. In supremis tamen tribunalibus,sine scrupulo (nisi ciuitas publicæ exempli expectatio) prima sententia vinculis executioni mandatur , iudi. dilatione sumota.Quamuis clericum ex sola confessione puniendum probet Bernardus Diaz , in pract. cap 127. vbi plura circa confessionem delinquentis scripsit , & lulius Clarus,
13 d.§.fin.quæst.55. Postquam iudex delinquenti co fessio † assignauit terminum arbitrio suo,ad allegandas exceptiones & defensiones , quo clapso peruenietur ad sententiam , & eius executionem .

Cauendum tamen hac in re est , ne à delinquente mino-
14 re viginti quinque annis confessio recipiatur † antequam ei à iudice curator ad litem datus sit,cum enim is absque eo in iudicio stare non possit,l.clarum 2.C. de auth.præst. sine curatore ab eo facta confessio nulla est,l.cum minores.4.C.si aduers. rem iudi.l.1 1.tit. 2.part.3 communis sententia ex Iulio Claro d.§.fin.quæst.50.num. 1.& quæst. 55.
15 num. 14. Igitur curatore dato † ab eo iuramentum recipiet iud. x de veritate dicenda , quod ipse minor delinquens præstare tenetur,ex d.l.clarum,& communi,quam resoluit, Anton.Gomez.d.3.tom.cap.1.num. 6. expen sens l. 4.tit.
16 19. part. 6 An autem † contra cam confessionem possit minor , cum l is .. putant Anton.Gomez.vbi sup num 66 Clarus.d.§.fin.quæst 6. Sarmiento,lib. 3.sel lect.cap. 15. Menochius.lib. 2.de arbitr.cas. 168.num. 4. qui tandem eum restitui non posse contra confessionem , quando alias illa alijs indicijs & præsumptionibus , comprobatur testantur.
17 Quod si delinquens delictum neget † accusatio solemnis contra eum in scriptis proponenda est , quæ continere debet personam accusatoris accusati,Pontificis,Regis, diem, mensem, annum locum commissi delicti,& ipsum delictum, capit. ac ipit. qualiquis,cap.fin § libellorum, 2. quæstion. 8. lege libellorum , 3. D. de accusation. leg.fin. Codic.eodem ,
18 l. 14.tit. 20.lib.4.fori.Quæ accusatio † non procuratorem, sed per ipsum met accusatorem proponenda est,quia in criminalibus , neque accusando,neque defendendo procurator admitti potest,l.pen ulti m.6.ad c i tem de public.iudic. cap.veniens 15, de testi. & vbique gl si,& c geri,l.12. tit.
19 5.part.3.& 6 tit. 1. part. 7. † aliquibus casibus exceptis,de quibus per Anton.Gomez.3.tom c p. 1. num ver. 12. Iulius Clarus d.§ fin.quæst. 32. Menoch. lib. de arbitrar. quæst. 750.& 8 nisi quando pars petit a iudice licentiam ad accusandum,vel defendendum alias procedas cum procuratore, & illius tituli, vt notant proxime adducti, cuius accusationis singula verba optimis scholijs explicat Paz,d.tit.4. 5.part.cap.3 § 6.
20 Quæ coram iudice oblata , ipse iubet reo accusato intimari, & vt reus ad primam audientiam eidem respondeat, quod facere tenetur per verba *niego* vel *confieso*. d. l. 16.tit. 1.part.7.l.5 tit. 10.part.3.l.1.tit.4.l. lib.4. Recopilationis,notat vbique Gregorius , circa tamen recte poterit suas exceptiones proponere vt maxime,l.5. § præscriptiones, D. de integrum restitu.ade adhuc d. l. 16. vbi Gregor.verbo, *te-*
21 *fresan* , cuius contestatio us rei † copia exhibenda est , accusatori , qui intra certum terminum respondeat , & vitra. q.u pars alleg at , cum replica , & duplica ad probationem (neque enim hoc quælibet pars vltra duos libellos porrigere potest,l.4.tit. 16.lib. 2. Recopil ind. 2.tit.5.l.9. ir 6.lib. 4. Recopilation.cor ecl d. 2. D.de exception. & textus. in principio institut de replication) Deinde iudex profert sententiam interlocutoriam , qua recipit partes ad probationem infra terminum arbitrio suo signandum, intra quem partes producere tenentur sua interrogatoria,& testes,qui debent iurare , & examinari in dicto termino absque communicatione,l.26 tit. 16.par.3.l.28 tit. 7.lib.4. Recopilation. diligenter tamen accusator aduertat , vt testes in
22 summaria informatione examinati, † iterum reproducantur in termino probatorio , quia alias fidem non faciunt , etiam si contentis delinquentis habeantur pro reproductis, quin recepti fuerunt in summaria parte non citata,& ante litem contestatam, capit. 1. cap. quoniam frequenter , in principio , vt lite non contestata cap. 1.de testibus,ita admonet Bart in l. fin D. de quæstion. Auendaño,corpus, 1 . num. 5. De his tegit,a 3 timibus.
23 Termino probatorio elapso testium publicatio facienda est , item & probationum ad petitionem vnius partis , quæ causidicis mandato parti aduersæ intimatur , & præcipitur , vt ad primam audientiam compareat , videatque testium publicationem , vel alleget quare ea fieri non debeat,leg 37. tit. 16. part. 3. quod si pars in termino citationis suæ compareat , alia pars publicationem incom

petens

petens incusar, contumaciam parti aduersæ . l. prope-
randum. 13. §. & si quidem, C. de iudicijs , tunc iudex
per sententiam interlocutoriam testium publicationem fie-
ri iubet, pronunciando testium depositiones esse apertas,
& publicatas, & quod ipse eas pro publicatis habet, præci-
pitque copiam attestationum partibus exhiberi , vt dispu-
tent, & alligent super eis intra terminum sex dierum, l. 1. t.
8. lib 4. Recop. Aduertes tamen, quod licet in ciuilibus, de-
24 ductis testificatis, alij testes non sint admittendi, cap. frater-
nitatis. 17. de testibus, l. 34. 37. & 39 titul. 16 part. 3. Ordin.
Instrauorum, lib. 3. tit. 4. in principio, l. 3. tit. 8. lib. 4. Reco-
pil. et ut nat Menoch. lib. 1. de arbit quæst. 34. Ioann. Ma-
sienzo, in dialago Relatoris. 3. part. cap. 46. cum sequenti-
25 bus. † In criminalibus vero, iudex ex officio, ad punitionem
delicti, poterit testes, & alias probationes recipere, etiam
post publicationem vsque ad definitiuam, vt cum commu-
ni resoluunt Ant. Gomez. 3. tom. cap. 13. nu. 34. Iulius Cla-
rus. §. fi. quæst. 61. nu. 5. † Quinimo, & ipse reus ad sui defen-
sionem, & innocentiam, & si probationi renunciauerit,
post lapsum termini, poterit probationem producere, etiam
post sententiam definitiuam: si per facti euidentiam de eius
innocentia constare posset, vt notat Gomez, vbi supra , nu.
33. Roxas, singulari. 40. & est bonus tex. in l. 1. §. si quis vl-
27 tro , D. de quæst. Quo casu † licet iure communi attento,
iudex sententiam definitiuam reuocare non possit, sed Prin-
cipi rescribere debeat , dict. §. si quis vltro, iure vero Regio
illam recte poterit reuocare, l. 4. tit. 3. partit. 7. quam refe-
runt Gomez, vbi proxime Paz, dict. capit. 3. §. 10. num. 6. sed
ego eam non inuenio .

Dictis testium, & alijs probationibus publicatis , vtriuf-
que partis aduocatus diligenter, vtriusque partis probatio-
28 nes videre debet, & super eis † libellum disputationis por-
rigere, vulgo dicitur (*escripto de bien prouado*) in quo exce-
29 ptiones, & repulsæ contra testes sunt proponendæ † intra
sex dies publicationis , probandæ autem intra terminum à
iudice assignatum, sua interlocutoria sententia , non exce-
dentem dimidietatem termini probatorij in negotio prin-
cipali, l. 1. tit. 8 lib. 4. nouæ Recopilat. repulsæ vero , & ex-
ceptiones qualiter contra testes proponendæ sint explicat,
l. 2. d. tit. 8. Couarru. in pract. cap. 18. Decius, in cap. 1. num.
6 de except. Boerius , decis. 321. Maranta , de ordine iudi-
ciorum. 6. part. actu. 13. num. 3. & si accusator suam inten-
tionē, & accusationem plene probatam inspexerit in præ-
dicto libello concludere , debet reum definitiue ad pœnam
delicti condemnari . Si vero accusatio non plenè probata
30 † est petet accusator reum ad torturam condemnari, ex
31 notatis ab Antonio Gomez. 3. tomo, cap. 13. num. 19 † quæ
adhiberi non debet delicto aliàs plene probato, leg. 1. l. edi-
ctum. 8. l. Diuus. 9. D. de quæst. l. quoties. 12. l. fin. C. eodē,
l. 1. tit 30. part. 7. quibus in locis, & apud eosdem interpretes
maxime Hippolyt. in l. 1. D. de quæst. Ant. Gomez, vbi sup.
Iulium Clarum, lib. 5. § fi. quæst. 64. Gundisaluum de Paz, d.
32 capit. 3. §. 11. Late videre poteris, † quæ iudex, vt prudenter
reum torturæ, & quæstionibus supponat præstare teneatur.

Etsi delinquens in tortura confessus fuerit, & suam con-
fessionem postea ratam habuerit, aut aliis probationibus
33 delictum fuerit plane probatum , † tunc iudex sententiam
definitiuam condemnatoriam pronunciare tenetur, omni-
bus, & singulis, quæ in processu continentur diligenter vi-
sis, & perpensis, semper autem Deum præ oculis habeat , &
alia repetat, quæ admonet text in cap. 1. de sententia , & re
iudic. lib. 6. & quæ passim iura, & auctores aduertunt.

Illud autem , quia non semel contingit , delinquentem
34 fugere, meminisse oportebit. Quod etsi, † contra reum ab-
sentem, neque accusatio proponi , neque processus forma-
ri iure communi possit , quando ex delicto de quo accusa-
tur maior relegationis pœna imponenda esset, l. absentem
5. vbi gl. et Bart. & cæteri , D. de pœnis , l. absentem. 6. & ibi
omnes , C. de accusat. & cum communi resoluunt Bosius,
in practica, tit. de fautoribus defensionis, nu. 8. Anton. Go-
mez. in l. 76. Taur. Simancas, de Catholicis instit. 2. tit. nu.
5. Iulius Clarus, d. §. fin. quæst. 44. Secus si minor pœna im-
ponenda esset, ex dictis legibus, & communi , paulo addu-
35 cta. † Iure tamen huius Regni Hispani in quibuscunque
criminibus contra absentem procedi potest , vocando eum
per edicta, siue præconia, seruando omnino formam, & pra-
xim præscriptam à l. 3. tit. 10 lib. 4. nouæ Recopilat. cuius
praxis meminerunt Anton. Gomez in dict. l. 76. Taur. Auē-
dañus, responso. 15. Didacus Perez, in l. 1. tit. 2. lib. 3. ordin,
gloss. 1 versic. quæro decimotertio , & iuxta prædictam
legem , & eius praxim late Gabriel de Monterroso , pro-
cessum fulminando, tractatu. 4. in sua praxi , tit. *del processo
en rebeldia*, & Paz d. 1. tom. 5. part. cap. 4. per totum, quos
videatis, * Illud tamē summe, ex d. l. 3. tit. 10. lib. 4. nouæ Re-
copil. obseruantes , quod etsi in ciuilibus causis reum se-
mel, vt compareat, citari sufficiat, vt constat ex toto 3. titul.
eod. libr. 4. in criminalibus tamen semel, bis, & iterum si ab-
sens est , per edicta proclamata , & præconia vocatur , ne
alias absens, & innocens condemnetur. Citatio in omni iu-
dicio , siue ciuili , siue criminali omitti nullo potest , alias
processus , & acta nulla. Huius rei origo ab omnibus altius
petitur, deducitur ab historiis Geneseos, c. 3. c. 4. cap. 18. &
his, quæ in eorum explicatione interpretes tradunt, Ambro-
sius, lib. de Paradiso, cap. 14. Cornelius à lapide, & Nartinus
del Riu, d c. 18. elegans locus Actuum Apostolorum, c. 25.
cap inter quatuor, de maiorit. & obed. cap. 1. de causa pos-
sessio. cap. nos inquenquam, c. iudex. 2. q. 1. cap. non oportet,
cap. non habetur, cap. qui accusare, cap. absens. 3. q. 9. Clem.
Pastoralis , de pœnis , l. in auditum, C. ad legem Cornel. de
sicariis, l. 1. D. de requir. reis, l. absentem. 5. D. de pœnis, exor-
nant Simmanchus ad Theodosium, lib. 20 Epist. 47. Seneca,
in Medea, Cicero, lib. 1. de legibus , Ioannes de Solorzano,
de Parricidiis, lib. 2 cap. 8. Ioan. Badinus, de Republica , lib.
2. capit. 3. Franc. Suarez, de legibus, lib. 5. cap 5. num. 4. Ga-
briel Vazquez. 2. tom. 1. part. disput. 168. dubio. 1. nu. 4. Pater
Lessius, de instit. & iure, lib. 2. cap. 29. dubio 11. & videbitis
Fuluij Paciani elegans consilium. 113. num. 7. cum sequen-
tibus , nunquam ergo absens non citatus , condemnan-
dus.

Omnium delictorum pœnæ, ciuili, canonico, & Hispano iure impositæ, remissiuè, Alphabetico ordine digestæ. §. 4.

SVMMARIA.

1 *Abigeatus crimen quid ? & quæ eius pœna?*
2 *Aborsus crimen quando committitur , eius pœna Pontificio, etiam nouo iure indicata.*
3 *Abrasio scripturæ species falsi, & eius pœna.*
4 *Adulterium crimen publicum est, & eius pœna varia, & quæ hodie apud Hispanos.*
5 *Affectus siue conatus delinquendi, quando , & quibus in casibus puniatur ?*
6 *Alapa aliquem percutiens, qua puniatur pœna, & an aliquando pœna mortis .*
7 *Aleatoris crimen quando committatur , & de eius pœna.*
8 *Amore captus delinquens, an leniori, an mitiori puniendus pœna ?*
9 *Ambitus crimen quando committatur , & de eius pœna?*
10 *Annonam corrumpentes, fraudantes, & supprimentes, an crimen committant? & quibus plectendi pœnis?*
11 *Apostasiæ crimen quibus committatur casibus, & quibus puniatur pœnis ?*
12 *Assasinium immane delictum, varijs coercitum omni iure pœnis.*
13 *Bigamia quando sit delictum , & quæ eius pœna.*
14 *Blasphemia crimen grauissimum, quando committatur, & quæ eius pœna.*
15 *Calumniator quis sit , quaque puniendus pœna omni iure.*
16 *Cancellatio scripturæ species falsi, & quæ eius pœna?*
17 *Carceris effractio delictum quale ? & quæ eius pœna iure ciuili, & Regio ?*

18 *Car-*

18 Carceris effractor is etiam est qui, vt carcerati fugiant carcerem fregit.
19 Carceratus si fugiat, an pro confesso habeatur?
20 Carcerato iniuste, an fugere liceat? remissiue.
21 Carcerem priuatum efficere delictum graue, quando committatur, & quæ eius pœna?
22 Fugitiuus debitor priuato carcere contineri, quo vsque possit?
23 Carcerem priuatum quibus casibus liceat habere remissiue.
24 Castigatio immoderata iudicis arbitrio punitur.
25 Castrans puerum, hominem, liberum, aut seruum, homicidium committit, & quæ eius pœna.
26 Castrans se ipsum irregularis efficitur, alijsque plectitur pœnis.
27 Circulatoris delictum quale, & quæ eius pœna?
28 Coitus extra matrimonium omnis prohibitus, & varie punitur.
29 Coitus cum moniali graue delictum, & eius pœna?
30 Coitus serui cum domina pœna mortis punitur.
31 Coitus serui cum muliere aliqua honesta qua punitur pœna.
32 Coitus famuli cum domina, vel consanguinea, vel affine domini, aliave famula, qua pœna.
33 Coitus vassalli cum domina, vel vxore domini feudi, siue filia, nepte, aut sorore, qua puniatur pœna.
34 Coitus inter dominum, & subditam, an olim, & hodie puniatur?
35 Coitus tutoris, cum pupilla, interdictus, & eius pœna.
36 Coitus custodis carceris, cum carcerata iudicis arbitrio punitur.
37 Coitus cum his, qui alterius religionis sunt punitus, & qua pœna.
38 Coitus cum mortua, arbitrio iudicis punitus.
39 Coitus quomodo probetur, remissiue.
40 Collusio quæ, & eius pœna?
41 Concubinatus antiquo iure impunitus, hodie varie pro personarum qualitate plectitur.
42 Concussionis crimen quando committatur, & quæ eius pœna?
43 Confessionis sacramentalis reuelator quibus afficiatur pœnis?
44 Dardanarij qui, & eorum pœna.
45 Decoctores, an crimen committant, & qua puniendi pœna?
46 Derectarij crimen quale, & quæ eius pœna?
47 Diffamatores, qui sint, & de eorum pœna.
48 Dormiens, qui delictum commisit, an mitius puniendus?
49 Duellorum vsus permissus olim, hodie punitus varijs pœnis.
50 Ebrietas delictum est? & an ab ebrio delictum commissum mitius puniatur.
51 Effractores carceris, qua puniantur pœna?
52 Excommunicatus, qui anim excommunicatione durauit, qua puniendus pœna.
53 Eximens delinquentem à iudicis officialibus, qua puniatur pœna?
54 Expilator hæreditatis furti speciem committit, & quæ eius pœna?
55 Expilatores, qui vestes diripiunt, qua puniendi pœna?
56 Exponentes infantes quibus subijciantur pœnis?
57 Falsi criminis species multæ: nonnulla indicata, & varia constituta pœna, remissiue?
58 Furiosus suo satis furore punitur.
59 Furor superueniens, an à delicto commisso excuset?
60 Furtum apud nationes plures impunitum.
61 Furti pœna variat, tandem iudicis arbitrio relicta.
62 Gabellarum fraudatores peccant mortaliter, & de eorum pœnis.
63 Gerere alterius habitum: & de varijs pœnis eius, qui hoc committit delictum.
64 Grassatores, qui prædæ causa in itineribus furantur, pœna capitali puniuntur.
65 Hæresis crimen late patet, & de multiplici eius pœna.
66 Homicidium omni iure pœna mortis punitum nisi vel necessarium, vel casuale: tunc enim aliter.
67 Immunitatis Ecclesiasticæ violatores præter excommunicationem plures, etiam alias incurrunt pœnas.
68 Incendiariorum delictum graue, & capitale.
69 Incestus crimen quale, & eius pœna varia.
70 Incestus crimen in figura matrimonij commissus, punitur mitius.
71 Domum alienam infringens, qua puniatur pœna, remissiue.
72 Iniuria crimen latissimum: & varia inde eius pœna.
73 Conuitium ex comprehensis lege Regia si quis dixerit, qua puniendus pœna?
74 Iudicem pecunia corrumpi, delictum graue, & quæ eius pœna.
75 Læsæ maiestatis crimen late patet, & varie pro rei qualitate animaduersum.
76 Lamiæ qua pœna puniri debeant.
77 Lenocinium quando committatur, & quibus punitum pœnis?
78 Lenocinium non solum à marito, sed & ab alijs quoque committitur, & quibus puniatur pœnis?
79 Ludentes vltra permissum à lege qualiter puniantur.
80 Maledicus in Deum, Sanctos, Principem, aut eius consiliarios, qua pœna puniatur?
81 Mathematicus, qui superstitiose artem suam exercet, qua pœna puniendus?
82 Matricida, qui matrem suam occidit, qua pœna puniendus?
83 Monialem cognoscens, pœna mortis punitur.
84 Monetam adulterans pœna falsi punitur.
85 Monomachiam exercentes quibus puniendi pœnis?
86 Monopola grauibus subijciendi pœnis.
87 Nomen suum in alterius fraudem committens, pœna falsi punitur.
88 Notarius falsum conficiens instrumentum, falsi crimine, & pœnis tenetur.
89 Occidens alium, siue palam, siue proditorie, capitaliter puniendus.
90 Occidens se ipsum, olim impunitus, hodie grauibus afficitur pœnis.
91 Occultans latrones, aliosve delinquentes, quibus subijciatur pœnis.
92 Parricidium immane scelus, & eius pœna.
93 Partum exponentis, quæ sit pœna?
94 Partum supponens, crimen falsi committit.
95 Peculatus crimen furti species, & quæ eius pœna?
96 Periurium grauissimum scelus, & grauibus animaduersum pœnis.
97 Periurium promissorium, qua pœna vindicatum?
98 Periurium assertorium arbitrarie animaduersum.
99 Periurium à testibus commissum grauius punitum.
100 Positionibus, qui respondet si petenti aucteris, amissione causæ mulctatur.
101 Pyratæ quibus subijciendi pœnis.
102 Plagiarij qui sint, & quæ eorum pœna.
103 Populatores agrorum qui, & qua pœna afficiantur.
104 Præuaricatores qui? & de illorum pœnis.
105 Proditores, qui per insidias aliquem occidunt qualiter puniendi.
106 Radens scripturam, aut monetam, falsi crimine, & pœnis tenetur.
107 Rapina furti species, & pœna.
108 Raptus crimen grauissimum pœna mortis semper punitum.
109 Receptatores puniendi illis pœnis, quibus principales criminum rei.
110 Sacrilegium quando, & quibus casibus committatur, & quibus pœnis puniatur?
111 Saccularij qui, & quæ eorum pœna?
112 Sepulchrorum violatores arbitrio iudicis puniendi.
113 Simonia crimen, quam sit detestabile, & quibus punitum pœnis?
114 Sodomia grauissimum, & infandum scelus capitale, & exquisitis subditum pœnis.
115 Sortilegium graue peccatum, & grauiter animaduersum.
116 Stellionatus crimen varium, & varijs vindicatum pœnis.

117 Sin-

117 *Stuprum coitu, cum virgine, & quæ eius pena?*
118 *Testis falsus, qua puniendus pena?*
119 *Terminorum motores, & occultatores quibus puniti penis?*
120 *Vagabundi, & errantes homines pro consuetudine cuiusque prouinciæ puniendi?*
321 *Venatio, quando prohibita quibus animaduersa pœnis?*
322 *Venefici capitale crimen committunt, & capitaliter sunt puniendi.*
323 *Verberans aliquem atrocem ei irrogat iniuriam, & qua puniendus pena.*
324 *Vim inferentes, & vi possessionem turbantes, qua puniendi pena?*
325 *Vsurary crimen perniciosum, & multis vindicatum pœnis?*

PRæbabito breui isto modo, & forma in caussis criminalibus procedendi, quem ex quotidiana praxi, & huius Regni legibus, & auctoribus habuimus, singulas pœnas delictis impositas iudicem cognoscere restat, quas (vt supra, nu. 1. diximus.) Alphabetico ordine remissiue tantum prosequemur, quo ordine satis iudicibus consulit, quorum prudenti arbitrio fere semper pattari sceleris punitio relicta est, vt erudito illo suo libro de arbitrariis iudicum caussis ostendit Iacobus Menochius, quem præmanibus, tam in ciuilibus, quam in criminalibus iudices, & aduocatos semper habere moneo.

Litera. A.

1 Primo igitur occurrit crimen abiegearus, quod furti species est, & ab his committitur, qui pecora ex pascuis, vel ex armentis subtrahunt, & quodammodo deprædantur, huius delicti pena capitalis est, & quandoq. leuior, vt in l. 1. & seqq. D. de abigeis, consonat l. 19. tit. 14. part. 7. meminerunt, I.C. & Cæsares, in l. aut facta. 16. §. quantitas, D. de penis, in l. consensu. 8. ibi, vel ab actore, C. de repudiis, in l. fin. C. de condictione ob turpem causam, in l. 1. C. de abigeis, in auth. de nuptiis. §. cætera, vero ibi, aut vnum eorum collatione. 4 in l. 8. tit. 1. lib. 2. C. Theodos. Diuus Isidorus, lib. 10. etymolog. Iulius Paulus, libr. 5. recep. sent. tit. 18. & ibi Iacobus Cuiacius, idem lib. 1. obseruat. cap. 20. & lib. 6. c. 8. Iste Bald. in d. l. fin. C. de cond. ob turp. caus. Alex. in l. cire, D. de verbor. oblig. & in l. vb fideiussor. D. de solut. Bonifacius, tract. de maleficijs, rubr. de abigeis, Bosius, in practica, tit. de furtis, num. 40. & tit. de abigeis, Conanus, lib. 4. cap. 6. num. 10. Cotta, in memorialibus, verbo, vertex. Iacob. Cuiacius, lib. 3. Vicastor. ad fratrem, cap. 11. Forcatulus, in cupidine iuris periti, capitul. 23. Pythoeus in notis ad fragmenta iuris consultorum, pag. 93. vtiliter Gregor. in d. l. 19. part. & D. Ludouicus Peguera, lib. decisionum criminalium, cap. 29. per totum.

2 Aborsus crimen immane, ac barbarum, quod committitur, quando mulier prægnans partum abigit, vel sua, vel alterius diligentia, maximis penis punitur, si enim fœtus animatus iam erat pœnam homicidij, quæ capitalis est, incurrit, qui causam fuit abortioni; si vero fœtus non erat animatus pena extraordinaria, ita resoluit communis, per tex. in l. Diuus. 4. D. de variis, & extraord. crim. in l. si mulierem. 8. D. ad leg. Corn. de sicariis, in l. penultim. C. eodem, in l. si quis aliquid. 38. §. qui abortionis, & in l. Cicero. 39. D. de penis, in l. 8. tit. 8. p. 7 & in cap. 21. Exodi, in cap. Moyses, in cap. quod vero. 3. quæst. 2. in cap. si aliquis. 5. in cap. sicut ex literarum. 20. de homicid. vbique gloss. & ordinarii interpretes, vt cum omnibus Bosius, in praxi, tit. de homicidio, nu. 5 Octauianus, decis. Pedemontana. 60. per totum, Iulius Clarus, in libro 5. sententiar. §. final. quæstion. 68. numer. 2. Iacob. Menoch. omnino videndus, lib. 2. de arbitrariis, casu. 329 num. 6. & casu. 357. per totum, Petrus Plaza, lib. 1. de delictis, capit. 26. numer. 8. Villadiego, tractatu de irregularit. cap. 6 numer. 36. & in additionibus ad eumdem, ibi Didacus Perez, Nauarr. in Man. cap. 27. n. 122. Couarru. lib. 2. variar. cap. 20. num. 9. & in Clement. si furiosus, 2. part. 6. 3. num. 1. & quamuis Summ. Pontifex Sixtus V. sua constitutione, data Romæ. 4. Kalend. Nouemb. Pontificatus sui, anno. 3. Domini vero 1588. contra procurantes abortum fœtus, tam animati, quam inanimis, eiusque grauissimi sceleris participes, & adiutores, necnon contra eos, qui mulierum fœcunditatem impedirent, & sterilitatis potiones, seu venena præberent, grauissimas pœnas edixit, & præter alias sententiam excommunicationis soli Sedi Apostolicæ reseruatam; Sanctissimus tamen Pontifex Gregorius. XIIII. illas moderauit, suo Motu proprio, dato Romæ, pridie Kal. Iunij Pontificatus sui anno. 1. & Domini. 1591. quo constitutiones Sixti. V. quod attinet ad pœnas procurantium abortum fœtus inanimis, aut exhibentium mulieribus, vel sumentium venena sterilitatis, aut quocunque modo auxilium, vel consilium eis dantium, in prædicta constitutione contentas, ad terminos iuris communis, ac Sacrorũ Canonum, & Concilij Tridentini reduxit, quoad reliqua vero in suo robore permanere voluit.

3 Abrasio scripturæ delictum est, quod committitur quãdo quis in scripturis, literis Regiis, aut Apostolicis abradit alterius nomen, & ponit suum, vel quid aliud quo scriptura mutatur, & pœna falsi ponitur; vt notat Accurs. verbo, & quid in l. Thio. 36. vbi Bart. num. 4. D. ad municipal. & ibi ad eum Alex. de qua inf. verbo, falsitas. An autem scripturam vitiet, disputant Bart. in l. si vnus, C. de testam. & in l. fin. C. de edict. Diui Adr. toll. vbi Bald. idem Bal. vbi Innocentius, & alii, in cap. ex literis, de fide instrum. cum ampliationibus, & innuit Bartholomæus Socinus, reg. 2. & Benedictus Vadius, reg. 2. Quæ falsi pœna abradenti scripturam imposita est similiter, l. 1. ibi: *O a ayesse, o cancellasse alguna escritura verdadera.* tit. 7. part. 7. eleganter per Matthæum de Afflictis, decisione Neapolitana. 404. per totum, & per Iulium Clarum, lib. 5. §. falsum, num. 32. & de pœna abradentis monetam dicemus, infr. verbo, falsa moneta.

4 Adulterium crimen publicum est, l. 1. D. de publ. iud. §. item lex Iulia, de adulteriis, inst. de publ. iud. & atrocissimũ esse scripsit Acc. in l. auxilium. 38. verbo, atrocioribus, D. de minoribus, eius definitionem Pontifex, in capit. lex. 36. quæst. 1. comprobat lex. 1. tit. 17. part. 7. exornat Ottiens. in summa de adulteriis. num. 1. Couarr. in 4. 1. part. cap. 1. num. 8. Petr. Gregor. lib. 36. syntagma. cap. 6. num. 2. varieque apud diuersas orbis gentes punitum fuisse constat, lege Diuina pœna mortis indicebatur, Leuitici cap. 20. Deuteron. cap. 22. & Io. c. 8. Aliter iure canonico, vt in c. si quis clericus. 81. dist. cap. intelleximus, 15. de adulteriis, capit. gaudemus, 8. de diuortiis, Conc. Trid. sess. 24. cap. 8. Iure ciuili varie pro temporum vicissitudine in adulteros animaduersum fuit, vt deduces ex Romuli lege, quam Balduinus ad ll. Romuli c. 15. Aulus Gellius, lib. 4. noct. Attic. cap. 3. & aliter Numa Pompilius, vt ex aliis secan et Andr. Tiraq. ad ll. connubial. l. 13. num. 14. l. vero Iulia, de adulteriis, adulteri capitaliter plectebantur, si credendum est Iustiniano, in d. § item lex, cuius sententia, licet difficilis sit ex his, quæ ibi notantur, temporum tamen dist. obseruata res componenda est, auth. vt nulli iudicum. §. si quando vero collat. 9. auth. vt liceat matr. & auiæ. §. his quoque, collatione, 8. authent. si quis ei. C. ad leg. Iuliam, de adulteriis. Iure Regio Iustiniani sententia in authent. sed hodie, C. de adulter. cõprobata est, l. 15 tit 17. part. 7. quæ lege fori immutatur, caueturque, vt conuicti, & condemnati adulteri marito tradantur, cum omnibus bonis, qui de illis prout libuerit faciet, l. 1. tit. 7. lib. 4. fori, l. 2. tit. 15. lib. 8. ordin. l. 81. Taur. l. 2. tit. 20. lib. 8 Recopil. Item amittet vxor dotem, & arras, quas lucratur maritus, siue ciuiliter, siue criminaliter de adulterio agatur, l. Lucius, 38. l. cum mulier. 47. D. solut. matr. l. consensu. 8. versic. visum, C. de repud. l. si dotem, 22. C. de iure dotium, l. fin. C. de adulter. cap. plerumque. 4. de donat. inter vir. l. 25. tit. 17. part. 7. l. 1. tit. 7. lib. 4. fori. l. 4. tit. 4. lib. 5. ordin. l. 2. tit. 15. lib. 8. ordin. l. 80. & 81. Taur. l. 5. tit. 9. lib. 5. nouæ Recopil. l. 4. tit. 20. lib. 8. Recop. quod si maritus adulteros in adulterio deprehensos occidere velit, hodie, absque aliqua dist. personarum potest, l. 2. tit. 15. lib. 8. ordin. l. 82. Taur. l. 3. tit. 20. lib. 8. Recopil. & si aliter olim

caue.

cauereretur, vt in l. marito. 14. C. de adult. l. Græcus, C. eod. auth. si quis ei. C. eod. l. 12 cum seq. tit. 17. part. 7. quamuis hoc casu non lucretur dotem, l 82. Taur. & l. 5. tit. 20. lib. 8. nouæ Recop. & peccatum mortale cõmittat, ex glos. verbo licet, in cap. inter hæc, cap. admonet. 33. q. 2. communis ex Couarr. in 4. 2 part. cap. 7. §. 7. num. 8. Nauar. In Man. cap. 15. num. 3. Non tamen peccat si iudicis auctoritate eos interficiat, vt cum cõmuni defendit Couarr. vbi proxime, nu. 18. De pęnis autem huius delicti, apud omnes gẽtes, videbis Alex. ab Alex. lib. 4. dierũ genial ũ. cap. 1. & ibi And. Tiraq. eundem ad leg. connubial. l. 1. num. 4. & l. 13. per totam, Iacob. Menoch. lib. 2. de arbitrar. casu. 419. Petrum Greg. lib. 36. Sintag. cap. 6. cum seq Iul. Clarum, lib. 5. §. adulterium, Bossium, tit. de coito damnato. n 43. Ant. Gomez, & ibidem alios, in d. legib. Taur. Greg. Lopez, in d. legib. par. ordinarios ad leges ordinam. & nouæ Recop. Ant. de Quesada, lib. vn. quæst. iuris. cap. 17. Cantera, lib. quæst. criminal. de quæstionibus tangentibus punitionem delict. cap. 4. Couarru. in d. §. 7 & alios quos consulto omittimus, & longa serie recenset Ioseph. Mascard. 1. part. concl. 57. per tot. & seq. Bernardus Diaz, in pract. c. 85. & ibi ad eum Salzedo, Ioan. Bapt. Villalobos, lib. antinomiarum, litera A. num. 42. & seq.

5 Affectus, siue Conatus committendi delictum effectu non secuto, an ordinariè, an vero extraordinariè puniri debeat, late dubitant Doctores, tu rem sic comprehende: ex solo animo neminem puniri l. cogitationis pœnam. 18. D. de pœn. quod si processit, quis ad aliquem actum exteriorem in grauiorib. & atrocissimis, punitur pœna delicti ord. l. si quis non dicam rapere. 5. C. de Episc. & cler. leg. is qui cum telo. 7. C. ad. leg Cornel. de sicar. l. 7. l. 12. tit. 8. part. 7. cum alijs; in leuioribus vero non pœna ordinaria, sed extraordin. arbitrio iudicis, l. 1. §. hæc autem verba, D. quod quisque iur. late Ant. Gomez, 3. tom. cap. 3. num. 30. And. Tiraquel. de pęn. temperand. causa 37. Iulius Clarus, lib. 5. §. fin quæst. 92. Couarru. in Clem. si furiosus. 2. part. In initio, nu 6. Did Cantera, vbi sup. cap. 6. nu. 26. plurimos retulit Mascard. con. 138. n. 9. & omniũ optime omnes casus cumulans Iacobus Menochius, lib. de arbitr. casu. 360. per totum, quem omnino videas Gregor. in l. 16. tit. 23. part. 3. glos. 6 Et vide omnino in proposito, l. 2. versic. *Otro si dezimos*, tit. 31. part. 7. Cellum, in Repertorio, verbo. *Fuerza*; § 25.

6 Alapa si quis aliquem percutiat atrocem Iniuriam perpetrat, & quam vt grauissimam Euangelistę in passione Domini expresserunt, Matthæi, capit. 26. Marci. 14. Lucæ 22. Ioan. 18. & 19. arg. l. prætor edixit, 7. §. fin. cum leg. seq. D de iniur js, §. atrox. verbo, non vnquam, inst. de iniurijs. l. 20. tit 6. part. 7. eius delicti pęna iudicis arbitrio relinquitur, qui iuxta qualitatem personæ inferentis iniuriã hanc, & eius cui illata est, item & loci, vbi commissa fuit arbitrari poterit, vsque ad mortis naturalis pęnã, quę aliquãdo indistinctè iudici debet, vt in casu Bal. in cap. 1. §. iniuriã, de pace Iuram. firm. in vsibus fœud. Iaso, in l. qui iurisdictioni, D. de iur. id. omn. iud. num. 3. Ananię, in cap. inquisitionis, in fin. pr. de accusat. Felini, in cap. ex literis, num. 22. de constitutionibus, Rolandi à Valle, consil. 48. numero 11. volum. 1. vt si quis iudici dederit alapam, comprobat Thomas Grammaticus, decisione 36. num. 4. de quo latius inf. verbo, iniuria, interim tamen vide Iulium Clarum, libr. 5. §. iniuria, in principio, Menoch. lib. 2. casu. 293. & in specie Thomam Grammaticum, decisione Neapolitana. 14. Ant. Gomez, 3. tom. cap. 6. num. 34.

7 Aleatores omni iure puniuntur, clerici sint siue laici non solum quando taxillis, & alijs prohibitis ludis vtuntur, verum & si alijs modis ludant forma, siue meta legis non obseruata, dicitur tamen aleator crebrius ille, qui non tantum ipse ludit, sed qui ludum aleæ apud se conducuit exercere causa sui emolumenti, de quibus omnibus, & eorum pœnis Iure canonico, vide in cap. 1. 34. distinctione, cap. inter dilectos. 11. de excessiu. prælat. cap. clerici. 15. de vita, & honest. clericorum, Conc. Trident. sess. 22. cap. 1. de reformat. & sess. 24. cap. 12. Iure ciuili, in titulo. D. de aleæ vitu, & aleatoribus, l. alearum vsus. 15. C. de relligios. & sumpt. fun. auth. interdicimus, C. de Episc. & clericis. iure vero Regio, in l 6. tit. 14 part. 7. & in l. 57 tit. 5. part. 1. in l. 4. & l. 7. tit. 10. lib. 8. ordin. in l. 1 & per totum tit. 7 lib. 8. Recopil. & nouissime in pragmatica sanct. D ni. Philip. II. qua prohibetur ludus, quem nostri dicunt, de los buelos, data. 20. Februarii. 1582. aliqua per Iaso, in l. iurisgentium. § prætor ait, ex num. 2. D. de pact. multa Angel. de maleficiis. verbo, *mettdore de maldadi*, & ibi additionatores Iulius Clarus, libr. 5. §. Iudus, eleg. Menochius. libr. 2. de arbitr. casu 399. & seq. Bernardus Diaz, in practica, cap. 70. & ibi Salzedo, Nauarr. in Man. cap. 19. num. 2. & seq. Couarruu. in reg. peccatum. §. 4. per totum, Ludouicus Lopez, in Instructorio negotiantium, c. 49. apud quos videbitis de pœnis aleatorum, & an in conscientia quis, quæ ludo acquisiuit restituere teneatur.

8 Amans, qui amore captus deliquit, an grauiori, an leuiori pœna puniendus sit? dubitari non semel solet, cuius quæstionis solutio (quæ adolescẽtibus magis, quam alterius, quę grauior sit arridet) ea est, mitiori semper pœna eum esse plectendum, quia non ex animi sententia, sed furore concitatus, id ipsum admisserit, arg. celeb. text. in authen. quibus modis naturales efficet. leg. §. illud. ibi; *Sed nihil est furore amoris vehe mentius, quem retinere Philosophia est perfecte monentis*, &c. collat. 6. & §. fin. ibi; *Seruili amore bacchata* inst. de success. sublat. quæ fiebus, per bonorum vend. l. 1. tit. 27. par. 4 ibi: *Dixeron los sabios antiguos, que amor vence todas las cosas*, eleganter enarrat Iul. Clarus, lib. 5. §. fin. q. 68. n. 4. & §. hæresis, nu. 25. Antonio Tiraq. tracta. de pœnis temperand. causa quarta, & tractatu, de præscriptionibus. §. 1. num. 89. Iacob. Menochius, lib. 2. de arbitr. casu. 328. per totum, aliquid Didacus Peguera, lib decis. criminalium, cap. 7. nu. 39. & Ioseph. Mascardus, cõcl. 86. num. 17. & concl. 89. Boeri. q. 23. num. 75. Plures qui de amoris furore loquuntur, & pulchra referunt, congerit nouissime Pet. Cenedo, in collectaneis ad Decretales, collect. 20. vsque ad num. 6.

9 Ambitus crimen, quod ab his perpetratur, qui pecuniam dant, vt honorem, magistratum, aut dignitatem aliquam cõsequantur (qui ambitiosi dicuntur) maximis extat punitum pœnis. l. 1. D. ad leg. Iul. de ambitum, l. 1. C. eodem, §. fin. ibi *lex Iulia de ambitu* Inst. de publicis iudicijs, lege 26. versic. fin. titul. 5. part. 1. lege 15. 16. & 17. titul. 7. libr. primo, Recopil. in quibus locis ordinarij interpretes, Iulius Paul. lib. 5. tit. 30. & recte optimoque iure, vix enim (vt ait Plato) quisquam gerendo imperio idoneus est, nisi qui inuitus, & quasi coactus suscipit hoc munus, is etenim, qui se ingerit eo ipso suspectus est, vt noster Vlpianus scripsit, in l. quę omnia. 25. §. nec ferendus, D de procurator. & vt optime Imp Alex. Seuerus, de non vendendis magistratibus, dicere solebat, eum se, nolle magistratus vendere, quia qui emunt, vt vendant necesse est, & vt pecunias in emptione honoris expositas recuperent, subditos torquere, & vexare ij ementes magistratus coguntur, quam rem illustrarunt omnes, præsertim Ioan. Coras. in l. Barbarius Philippus, D. de officio. Præt. Iacob: Cuiat. lib. 7. obseruat. cap. 28. Carolus Sigonius, libr. 2. de iudicijs, cap. 30. cum infinitis Iacobus Menochius, lib. 2. casu. 401. & seq.

10 Annonam corruptam vendentes, vel coemptam supprimentes, vt carius vendant, vel quoquomodo aliquid cõmittentes quo annona carior sit, quod crimen fraudatę annonæ dicitur, extraordinarie iudicis arbitrio puniendi sunt, leg. annonam 6. D. de varijs, & extraordin. crimini. l. 1. & seq. D. ad leg. Iul. de annona. hi appellantur ab Vlpiano, in d. l. annonam dardanarii, & in l. in dardanarios. 37. D. de pęnis, apud nos non male dici poterunt, *Regatones*, *siue Reuendedores*, de quibus & eorum pœnis in l. 9. 10. & 11. tit. 7. lib. 5. ordin. in l. 19. tit. 11. in l. 1. cum sequentibus, titul. 14. lib. 5. nouæ Recopil. l. 3. tit. 16. lib. 6. l. 20. tit. 3. l. 7. nouæ Recopil. quibus in locis maximæ sunt in hus homines pœnæ constitutæ, & late per Iacob. Rebard. lib. 3 variar. capit. 17. Iacobus Menochius, lib. 2. de arbitrarijs, casu. 382. & 384. Ioan. Franciscus Ripa, tractatu de peste, quarta part. titul.

de remed. preseruat. contra pestem. num. 102. & sequentibus, Benuenutum Stracha de mercatura. 1. par. num. 19. Auendañ. in capitibus Prætor. cap. 19. & Auiles cap. 17. gloss. *a razonables precios*. Did. Perez, in d. l. 9. ordinam. Ioann. Matienzo. & nouissime Alphons. de Azeuedo, in d. l. 1. Recopil. qui alios plures referunt.

11 Apostasiæ crimen, quod ab his perpetratur, qui temerarie ad statu fidei, obediẽtia, vel religionis recedũt, omni iure varijs puniuntur extat pœnis quamuis tamen iure ciuili Christianus qui à religione Christiana recedit, efficiturque Iudæus, aut Saracenus, siue Agarenus, quos nos dicimus (*renegados y tornadizos*) puniatur pœnis, de quibus in l. 4. & per totum. Cod. de apostatis, & eodem titul. Cod. Theodosiano & in authentica, si qua mulier, C. de S.S. Eccles. l. 7. tit. 24. parte 7. l. 1. tit. 9. lib. 4. fori, lege 4. & 5. titul. 27. parte 7. l. 4. tit. 3. parte 6. l. 8. tit. 16. par. 3. l. 9. tit. 1. parte 6. leg. 3. titulo 5. libro 2. *del fuero iuzgo*, quæ iura ibidem exornant ordinar. interpretes, cum alijs Iulius Clarus, libro 5. §. fin. quæstion. 78. num. 4. Alciatus, consilio 478. Villadiego, tractatu contra hæreticam prauitatem, quæstione 5. Simancas, de Catholicis institut. cap. 7. quia vero apostasia sub hæresis pœnis est, leges seculares obseruandæ hoc in crimine non sunt, nisi in quantum sacris Canonibus non aduersantur, qui hac in re mere Ecclesiastica obtinebunt, quo iure non mitius in huius iniqui sceleris patratores est animaduersum, cap. non potest, 2. quæstione, 7. cap. infames. 6. quæstione 1. toto tit. extra de apostatis, vbi Ostiensis, Abbas, & alij, cap. contra Christianos, de hæreticis, lib. 6. post Diuum Thomam, 2. 2. quæstione 12. art. 1. latè Simancas, & alij supra lati. Syluester, in summa, verbo, *apostasia*. Alphonsus à Castro, lib. 1. de hæret. punition. cap. 7. & cap. 24. Gregor. Lopez, in d. l. 4. verbo, *a sus fijos*, tit. 25. par. 7. Petrus Gregor. lib. 33. Syntagmatum, cap. 8. num. 17. Ioseph. Mascardus, conclusione 112. num. 20. Ioann. Bernardus Diaz, in pract. c. 111. vbi nouissime Salzedo, alios retulit.

Apostatæ etiam dicuntur, qui deserunt Monachalem, siue clericalem habitum, & ab statu suæ religionis recedunt, habentque animum viuendi laicaliter, de quibus præcipuè, dicto titulo extra de apostatis, de eorum pœnis per sup. relatos maximè per Simancas, Castro, Bernardum Diaz, Iulium Clarum, Iosephum Mascardum, & per Rebuffum, in praxi, titulo de modis amittendis beneficia, numero 47. & titulo de translatione Monachorum, numero nono, Iacobum Menochium libro 2. de arbitrarijs, casu 421. per tot.

12 Assassinium grauissimum quidem, & inhumane delictum, quod ab his committitur, qui pecunia, aut alia re pretij loco accepta, homines occidunt, seuere omni iure punitur, iure ciuili pena mortis, l. Licero, 39. D. de pœnis, idem in l. 3. titul. 27. par. 7. quæ augetur propter proditionem, in lege 7. tit. 7. in l. 2. tit. 13. in l. 2. 3. & 16. tit. fin. lib. 7. ordinamenti, l. 2. 6. 7. & 10. tit. 25. lib. 8. nouæ Recopilation. & vide omnino textus in cap. 1. de homicid. lib. 6. vbi latè omnes interpretes, cum alijs Couarruuias, lib. 2. variarum, capite 20. num. 10. & in Clementina si furiosus, 2. parte in initio, numero 9. Syluester, in Summa, verbo, Assassinium, Nauarr. in Manual. capite 27. numero 136. Iulius Clarus, lib. 5. §. Assassinium Anton Gomez, 3. tomo, cap. 3. num. 10. Petr. Plaza, lib. 1. de delictis, cap. 19. num. 1. Bernardus Diaz, & ibi Salzedo, in praxi, cap. 96. Petrus Gregorius, lib. 36. Syntagmatum, cap. 5. num. 16. Aegidius Bossius, in praxi, tit. de mandato ad homicid. per totum, Gregorius Lopez, in dicta lege 3. part. Iacobus Menochius, lib. 2. casu 360. num. 41. & Ioseph. Mascardus, concl. 137. & 138. qui alios referunt. * Omnibus Latius, de atrocitate criminis Assassinij, quibusmodis committatur, quando, & quibus casibus eius pena locum habeat, de specialibus in eo delicto obseruandis, an conatus, siue affectus puniatur, & de eius etiam excusationibus, scribit Farinac. in praxi crimin. tomo 4. titul. 14. quæst. 122. per quinque integra capita, siue inspectiones cum vbique puniri posse, dummodo de qualitate delicti commissi constet, idem Farinac. primo tomo, titulo 1. quæst. 7. numero 6. idemque in clerico admittendum, quæstion. 8. numero 85. posse ab Ecclesia extrahi, quæstion. 28. num. 62. quemadmodum, & eum, qui deliberato animo, & proditoriè delictum homicidij commissit, dicta quæstione 28. numer. 23. Hæredemque Assassinij etiam cum eo mortuo lite ante non contestata teneri hæredibus defuncti pecuniam, quam accepit restituere, quæst. 20. nu. 27. & non dici Assassinum procuratorem, qui ex voluntate, & iussu filij, nec filium, qui ex mandato procuratoris aliquem interficiunt, Zauallus, casu 189. penes quam plura de hoc delicto, tract. de omni homicidio, ex nu. 472. cum sequentibus.

Litera B.

13 Bigamia, quamuis iuxta communem acceptationem delictum non sit, ob quod quis puniri debeat, tamen canonicum sacris ordinibus suscipiendis præstet impedim. cap. curandum, cap. præcipimus, cap. si quis viduam, & per totam 34. distinctione, toto titulo, extra de bigamis. 15. vbi Gregorius, verbo, *dos mugeres*, titul. 5. par. 1. latè per Diuum Thomam, & alios Theolog. in 4. distinct. 27. quæst. 3. Nauar. in Manual. cap. 27. num. 195. Villadiego, de irregularitate, quæstione vltima, Albertum Trottum, lib. 2. de vero, & perfecto clerico, cap. 11. Couarruuias in Clementina si furiosus, 1. par. §. 2. ex num. 1. Ioann. Bernardus, & ad eum Salzedo, in practica capite 46. Quia vero quemadmodum ille, qui diuersis temporibus, & successiuè duas habuit vxores legitimas virgines bigamus dicitur & alijs etiam modis, de quibus per paulo supra adductos, ita & ille, qui eodem tempore plures vxores habet non impropriè bigamus dicitur, et infra citandi arbitrantur, notabis bigamos, qui primo coniuge viuente, alias nuptias contrahunt, maximis puniri pœnis, de quibus in l. 13. §. 1. D. de his qui nota. infam. in l. 2. C. de incest. nupt. in l. nemo 7. C. de Iudæis, in l. eum qui duas, 18. Cod. ad legem Iuliam de adulter. in l. 16. tit. 17. par. 7. in l. 3. tit. 1. lib. 4. ordinamenti, in l. 6. tit. 15. lib. 8. ordinamenti, in l. 5. & 7. tit. 1. lib. 5. nouæ Recopilation. in l. 8. tit. 20. lib. 8. Recopilation. de hoc crimine late Simancas, de Catholicis institut. cap. 40. Villadiego, tractatu contra hæreticam prauitatem, quæstione 9. Palacios Rubios, in repetitione rubricæ, de donation. inter. §. 60. num. 6. & in repetitione, cap. § 18. num. 25. Anton. Gomez, in l. 80. Taur. nu. 27. Iulius Clarus, libro quinto, § fornicatio, num. 31. Bossius in practica, tit. de damnato coitu, num. 78. Iacob. Menoch. lib. 2. de arbitrarijs, casu 420. Ioann. Matienzo, & Alphons. de Azeuedo, in dicta lege 5. & 7. titulo 1. libro 5. nouæ Recopilation. Ioann. Gutierrez, lib. 2. pract. quæst. c. 6.

14 Blasphemiæ crimen graue quidem scelus, quod committitur, cum Deo aliquid, quod ei conuenit negamus, vel quod ei non conuenit tribuimus, quamuis maximis extat omni iure punitum pœnis, nunquam tamen satis hoc vitium, flagitium, facinusque punitur. De eius grauitate, & pœnis infinitis vtriusque iur. pluribus adductis exemplis, latè post Diu. Thom. 2. 2. quæstion. 13. art. 2. Soto, lib. 2. de iust. & iure, quæst. 3. art. 11. col. 4. & lib. 5. quæst. 2. art. 1. & quæst. 3. art. 3. Ostiens. Abb. Socin. & alij, in cap. 2. & per tot. de maledicis. Syluester, in Summa, & verbo, blasphemia, Simancas, de Cathol c. institutionibus, cap. 8. Iulius Clarus, lib. 5. § blasphemia, Couarruu. in cap. quamuis pactum, 1. part. §. 7. n. 8. Roxas, de hæreticis, 2. p. n. 167. Bernardus Diaz, vbi latissime Salzedo, in pract. c. 130. per tot. Ant. Gom. 3. to. c. 3. n. 3. Auiles, in c. Prætorum, c. 25. n. 2. Auendaño, de exequendis m. p. c. 20. n. 8. & 1. p. cap. 5. Ioann. de Barbosa, in addit. ad Palacios Rubios, in rubr. §. 70. litter. C. Petrus de Salazar, de vsu, & consuetudine, c. 5. n. 3. cũ alijs. & cap. 6. n. 14. Menoch. li. 2. de arb. casu 375. Ioseph. Mascar. concl. 194. & 195. qui referunt, & alios, apud quos huius sceleris pœnas legere poteris. & in auth. vt non luxurientur contra naturam, §. 1. col. 6. toto tit. de maledicis, l. 4. & per tot. tit. 28. p. 7. l. 4. tit. 8. vsq. l. 5. cum seqq. tit. 4. lib. 8. nouæ Recop. promptum l'ü. V. incip. Cũ primũ. Apostolatus. ... * Penes quos Auctores constat, blasphemiæ crimen distinguit in hæreticale (sic illud appellant) quia ad initium hæresim habet, & non hæreticale, quia iniuriarum tantũ continet Arnaldus Albert. de agnoscenda assertione hæretiq. 6.

dum.

num.25.& quæst.26.num.17 Marta, de iurisdictione, 2.par. cap.13.num.9 Farin.de delict.& pœnis, quæst.20 num.29. In hoc quod hæreticale non est ad ordinarios Ecclesiasticum, & secularem pertinet cognitio, quia mixti fori est, cap.fin.vbi notant omnes, de maledicis, non ad inquisitores, Simancas, sup.tit.8.num.6. Directorium Inquisitorum, 2.par.quæst.41.num.1 vbi Pena, in additionibus, Decianus in praxi crim.lib.6.tit.4. numero primo, Couarruu.vbi supra 1.par.§.7.num.12. Azeued.in leg. 1. num.45. tit.4.lib.8. Recopilat. Bobadilla, in Politica, lib.2 cap.17. numero 77. sed & in eo, in quo admixta videtur hæresis, ad eosdem ordinarios cognitionem pertinere insinuare videtur, tex.dict. cap.fin.de maledicis auth.alearum vsus, Cod.de religiosis, auth vt non luxurientur homines, §.& quoniam, collat 6. & nominatim l 1.l.5.l.6. tit.4.lib.8. Recopilat. Vbi species plures blasphemarum hæreticalium referuntur, & secularibus iudicibus earum vendicatio iniungitur. Quod nisi præstiterint eadem, qua maledici pœna sunt puniendi, l.20. tit. 6.lib.3.Recopilat. Couarr.& Iulius Clarus iam relati, Cardin. Thuscus, littera B.concl.96.numero 7. Bouadilla, dicto cap.17.num.77. Humada, ad Gregor.in l.60. num.5. & 6. tit.6. par.1. rationem deduces ex Caietano, 2. 2. quæst.13. art.1. versic.quoad tertium Couarruu.dict.§.7. numer.10. Farin.dict.quæst.20.num 31. Arnaldus, vbi supr.quæst.26. num 17. Castro, de iusta hæret.punit.lib.1. cap.12. argum. text.in l.tutor.22.ibi: *Discreta sunt enim iura quamuis plura in eandem personam deuenerint*, D.de his quibus, vt indignis, l.rerum mistura, 30. ibi; *Sed singulæ suam causam habebunt*, D.de vsucap.l.ex facto, 43.§.item quæro, ibi: *Magis autem est in vtroque eorum tempus suum separatim seruari*, D.de vulgari, l.2.§.si primus, ibi: *Nec sibi iungentur, cum ad suam quisque causam substitutus sit*, D.de bonor.possess. secund.tab. Et quamuis Tiberius Decianus, dict.lib.6. cap. 20. num.13. controuertat, an blasphemia per vitam Dei, hæreticalis censeri possit, contrarium intrepide resoluunt Couarru.dict.§.7.num.9.versic.*Sexto hinc deducitur*, Menoch.de arbitrar.lib.2.cent.4.casu 375.num.12. Azeued.in l.5.& 6.num.34.tom.4. lib 8. Recopilat. Roxas, d 2. par.assertione 12.num. 171. Salzedo, ad Bernard.Diaz, dict.cap. 110. illud tamen aduertes blasphemiam non tantum verbis, sed etiam facto committi, cap.existimant, 22.q.3. Boerius, decis.301.num.17. Decian.d.lib.6.cap.2.num.15 & 16.Menoch. casu 376 Farin. dict.quæst. 20.num.68. Auendañ. de exeq.mandat. 2.part.cap. 4.num.10. Azeued.vbi sup.num. 64. grauiusque puniri, siue in Dei, aut eius Beatissimæ Matris, siue in Sanctorum imagines committatur, argum. tex. in l.non contrahit, 5.cum duabus sequent.D.ad leg.Iul.maiest.l.capitalium. 28.§. ad statuas, D.de pœnis, cap. vergentis ex. de hæreticis, vt post Crauetam, & Boerium, quos refert, & asserit Decianus, dict.lib.6.cap.3. num.27.& cap. 6.num.5 Farin.d.quæst.20.num. 70. Gregor. Lopez, in l. 5. verbo, *de fecho*, tit.28 par.7. Auend. dict.cap.4.num 10. Et quamuis ciuili iure pœna mortis imponeretur, vt multis relatis resoluit Petr. Caballus, resolut.crimin.casu. 91. Farin. vbi proxime, num.68.per text.in l.ex Senatus Consulto 13. D.ad leg.Cornel.de sicar. & in l.vnica, C.nemini licere signum Saluatoris. Verius est arbitrio iudicis hos blasphemos puniendos, vt post alios resoluunt Menoch. Farin. Cabal. iam relati, Decianus, dict.cap.6.num.7.& 9.Simancas, vbi sup.tom.33.num.19. Azeued.in l. 3. num.7. tit.1. libr.1. Et quamuis, l.5.tit.28. part.7. certæ sint statutę pœnæ contra blasphemantes facto, vel opere, arbitrium tamen iudicis manet, vti præcipue aduertunt Simancas, & Azeued.in locis relatis, Humada, in l.60. nu.5. vers. Ideo pro istius, tit.6. par.1.

Littera C.

15 Calumniator, idest, qui falsa crimina proponit, l.1. in pr. D.ad Senat.Consul.Turpill.cap.si quem, §.notandum, 2.q. 3.regulariter iure communi, si succumbat, punitur eadem pœna, qua puniendus erat accusatus, cap. calumniator, 2. quæst.3.l.21.l.26.tit.1.par.7.& in l.3.tit.9.par.4. id quod lege Mosaica tradebatur Exodi, 21. item, & lege duodecim tabularum, apud Gellium, lib.20. cap 1 dict.l.fin.C.de accusati, l.fin.C.de calumniatoribus, quæ Talionis pœna appellabatur, quę iam indissuetudinem abijt, cum hodie, neque inscriptio in accusatione sit necessaria, lege libellorum, 7. D.de accusat. lege qui crimen, 3. Cod.de his qui accus.non poss.notant cum alijs Antonius Gumez, 3. tom.cap.11. nu. 3.Couarruu.lib.2.variarum, capit.9. num.1. Iulius Clarus, lib.5. §.fin.quæst.12. num.15. & seqq. vnde calumniator in expensis, & arbitrio iudicis condemnabitur, dicta lege qui crimen, lege & in priuatis, 3. D.ad Turpillian.notanter Couarruu.vbi supra & Iulius Clarus, dict.§.fin.quæst.81. Menoch.de arbitrarijs, lib.1.quæst.79. num.1. Gregor.in dict. l.13.tit.9. par.4. latius de calumnia, & calumniatorum pœnis, per eundem Menoch.lib.2.casu 321.& 322.Iulium Clarum, in dict.§.fin.quæst.62. Couarruu.pract quæst.cap.17. in princ.& lib.2. variarum, capit.1. num.8. Bosium pract. tit.de accusatore, num.4. & tit. quomodo procedatur per exceptiones, num.18.& tit.de præuaricatoribus, numero 7. Bernardum Diaz, in practica, capit.65. vbi alios retulit Salzedo, Cantera, lib.quæst.criminalium, in præludijs, §.6. post Abb.& alios, in tit.extra de calumniatoribus, & C.eodem, Anton.Gabriel.1.tomo communium opinionum, lib.3. verbo, calumniari, & nouissime Ioseph.Mascardus, con.254.

16 Cancellator scripturæ, qui iniustè id committit, punitur pęna falsi, vt notabiliter consuluit Ioan.de Annania, consil. 12.col.2.expresse, l.1.tit.7. par.7. notant sup.citati, nu.3. & latè Iacob. Menoch. de adipiscenda poss.remed.4. ex num. 700.cum seqq.& lib.1.de arbitrarijs, quæst.90.num.24. Ioseph.Mascard.con.256.& seq.qui de viribus cancellatę scripturæ diffusè disputant.

17 Carceris effractor, quamuis iure communi pœna capitali plecteretur, l.1.D.de effractoribus, l.siquis, 36.§.miles, D.
de pœnis, l.milites, 13. §.eius fugam, in fin. D.de re militari
hodie tamen arbitrio iudicis puniendus est, l.13.in fin.titul.
29.par.7.quod siquis, qui captus non est, id delictum perpe-
18 trauit, † & vi fores frangendo effecit, vt carcerati fuge-
rent, eadem puniendus est pœna quæ imponenda erat illis,
qui effugerunt, l.1. C.de his qui latrones, quam ad id inf.citandi notarunt, & expresse, in l.14. ibi; *Deue recibir tal pena, qual deuia recebir aquel que fue ende sacado por fuerza*,
19 titul.29. par.7. † Carceratus autem eo ipso quod fugit pro
confesso habetur, l.in eos, 13. D.de custod.reor.iuxta com. intellectum, & d.l. 13. versic. *Ca se meja que se dan por fechores de los yeros de que eran acusados*, vbi notabiliter Gregor.quem omnino videas, & Petrum Dueñas, regul. 389. Bosium, tit.de carcere, per totum, Iulium Clarum, libr. 5.§.fin.quæst.21.num.25.& quæst.45.& quæst.69.num.32. Menochium, lib.2.de arbitr.casu 300.cum sequent. Mascardum, con.266. cum seqq. Couarruu.lib.1. variarum, cap.2. num.8.& lib.2.cap.20. numer.13. Anton.Gomez, 3. tom. cap.9.numer.11. Bernardum Diaz, in pract.cap.124.& ibi Salzedo, Didac.Cantera, lib.quæst.criminalium, c.de furto, num.37. qui latè prosequuntur huius delicti pęnas, & di-
20 sputant, † an, & quando liceat iniustè carcerato fugere, & omnes ferè casus ad carceratos spectantes. & Gundisaluus de Paz, in praxi, 1.tom. 5.par.cap.3. §.2. num.7. & sequent.
* Quibus præterea addes, lege 11.titul.13.lib.4.fori.l.15. tit. 12 lib.8.ordinam.& quæ in eis scribunt Didacus Perez, & Christophorus de Paz. Tiberius Decianus, 2.tom.tract.crimin.lib.7.cap.11.de eximente carceratum, Farin.quæst.30. de carceribus.& carceratis, Fachin.controuers.iur.lib 9.capite 69.& capite 71.Petr.Plaza, de delictis, cap.38. numero 7.Bouadilla, 2 tom.lib.3 capit.15.à num.132.Curia Philip. 3.par.§.11.num.13. Auiles, in cap.3.Prætorum, verbo, *iurisdiction*, ex num.10. Azeuedo in lege 1. titulo 18. lib.8.Recop.ex nu.170. Soto, de iust.& iure, lib.5. q.6. vers.porro autem.

21 Carceris priuati auctor, & custos, crimen læsæ maiestatis committit, & pęna mortis punitur, lege 1. C.de priuat.carceribus, lege 1.C.de curiosis.& stationarijs, lib.12.l.1. C.de cohortalibus, lib.12.leg.15.titul.29. par.7. quod crimen sola captura committitur; neque inclusio in carcerem est

necessaria, neque animus vsurpandæ iurisdictionis Regalis;
22 bene tamen potest † debitor fugitiuus, aut qui hanc facultatem creditore dedit ab eodem creditore capi, dum tamen intra viginti quatuor horas iudici præsentetur, l. ait. Prætor. 10. §. si debitorem, D. quæ in fraud. credi. leg. 2. titul. 13. lib. 8 Recopilat. de cuius criminis pęna vltra ordinarios in dictis locis, & in cap nuper. 29. versic. nos igitur per textum di de sententia excommu. late per Bar. in lege capite quinto, D. ad leg. Iuliam, de adult. Ioann. Igneum, in l. necessario, § frag. non alias, D. ad Syllan. numero 94. Romanum, in l. 1. §. denique, D. de aqua pluu. arc. Boerius, decis. 279. Afflictis, decis. 149. Bosius, dict. tit. de carcere, num. 26. & tit. de pluribus violentijs, num. 61. Iul. Clarus, lib. 5. §. fin. q. 46. & quæst. 68. num. 32. Menoc. d. casu. 305. Alciat de præsumpt. reg. prima. præsumpt. 3. Petrus Gregor. libro 31. Syntagm. capit. 33. & apud nos vltra text. in dict. l. 15. tit. 29. part. 7. est text. in l. 13. in 2 part. tit. 10 part. 7. in l. 12. tit. 4. l. 2. tit. 14. lib. 4. fori. l. 5. tit. 14. lib. 3. ordin. in l. 5. tit 13. in l. 5. tit. 23. lib. 4 nouæ Recopilation in lege 2 titul. 13. lib. 8. Recopilat. vbi hoc delictum appellatur casus *de la hermandad* explicat Montalbus, Gregor. Didac. Petez, & Alphonsus de Azeuedo, in dictis legibus Regijs, Auiles. in capitibus Prætorum. verbo, *carcel*, sub cap 18 Didac. Canteta, lib. quæst. criminalium, cap. de furto, ea nom. 33. apud quos
23 videbis, an aliquibus in casibus, iuxta aliquas personas † liceat priuatum carcerem exercere, & quamuis ex iure communi, & Regio pro hoc crimine pœna mortis imponatur, hodie mitiorem imponendam esse testantur Clarus. dict. quæst. 68. num. 32. Azeuedo, in dict. l. 5. num. 25. tit. 13. lib. 4. Recopil.

24 Castigatio immoderata in seruos, filios, propinquos, & alios quos emendare concessum est l. 1. C. de emen. ser. l. 1. C. de emend. propinq. l. 9. tit. 1. par. 3. l. 6. tit. 21. part. 4. iudicis arbitrio punitur, vt notat, cum infinitis Iacob. Menoch. dict. lib 2. cas. 364. per tot. post ord. in dictis legibus.

25 Castrans puerum, hominem liberum, aut seruum, crimē homicidij committit, & punitur pœna mortis, l. 1. & 2. C. de Eunuchis, l. 13. tit 8. part. 1. Iulius Clarus, d. §. fin. quæst. 68. num. 7. cui pœnæ etiam subditur si quis se ipsum castra-
26 uerit, † efficitur irregularis, qui sibi absciderit virilia, vt notat Iul. Clarus, in dict. num. 7. cap. pęnitentes, cap. si quis abscideritcum alijs, 55. d. l. 25. tit. 6. part. 1. latissime Couarr. in Clem. si furiosus, in princ. num 6. & vide etiam Pinelum, lib. 1. miscell. cap. 24 Brit. lib. 2. select. cap. 21.

27 Circulatores, qui serpentes, aut alia animalia circumferunt, aut proponunt, si cui ob eorum metum damnum datum sit, vel ab ipsis animalibus nocitum alias fuerit, quamuis pœnæ ducentorum solidorum puniendos esse existimauerit Roman. sing. 704. quem sequitur Couarr. in Clem. si furiosus 2. par. §. 4. nu. 12. arg. l. & generaliter. 41. cum seqq. D. de edil edict. verius est iudicis arbitrio esse puniendus, ex l. in circulatores fin. D. de extraord. crim. ex qua id notat Ripa de peste, cap. de remedijs præser. con. pestem. num. 89. & sequent. Iacobus Menoch. dict. lib. 2. casu, 366. & vide Forcatulum, in Necyom. dialogo 88.

28 Coitus extra matrimonium licitus nunquam est, qui vt multifariam committitur, ita & diuersis pœnis coercetur. Hi autem, qui sequuntur legibus reperiuntur puniti.

Primo punitur coitus cum soluta, cuius pœnam vide infra verbo, concubinatus.

Secundo prohibetur, cum virgine pubere, siue impubere, de quo vide infra verbo, stuprum, & verbo raptus.

Tertio prohibetur cum nupta, & sponsata de quo diximus supra. verbo, adulterium, num. 4.

Quarto prohibetur, cum puero, aut alio homine, de quo dicimus, inf. verbo, sodomia.

Quinto prohibetur, cum vidua, de quo inf. verbo, concubinatus.

Sexto prohibetur, cum consanguinea, vel affine, de quo inf. verbo, incestus.

29 Septimo prohibetur cum moniali, pro quo quia quadruplex crimen eo in casu cōmittitur incestus, sacrilegij, stupri, & adulterij, c. virginis. 27. d. c. virginibus c. si quis monacharum 27. q. 1. pœna mortis naturalis imponitur, l. si quis. 5. l. si quis in hoc. 10. C. de Episcop. & cler. l. 2. tit. 19. p. 7. l. 4. tit. 10. lib. 4. fori, item olim bonorum omnium priuatio. monasterio applicanda, l. raptores. 41. versic. bona, C. de Episcop. & cleric. auth. de sanctiss. Episcopis, collat. 9. §. pœna hodie dimidia pars bonorum Regio fisco applicatur. leg. 5. tit. 15. lib. 8. ord. l. 9. tit. 20. lib. 8. Recop. & sit monasterio satisfactio, de hoc crimine late Hippolytus, in l. vn. C. de raptu. virg. ex nu. 40. Bernar. Diaz, vbi Salzedo, alios retulit, in practica, cap. 81. Iulius Clarus, lib. 5. §. fornicatio. nu. 27. Dueñas, reg. 101. Menoch. lib. 2. de arbit. casu. 389. Did. Perez in d. l. 5. ord. Gregor. in d. l. 2. part. Pet. Gregor. lib. 36. syntagmat. cap. 7. num. 6. Quæ pęnæ imponendę etiam sunt, delicto non consummato, sed de hoc vide, quę sup. diximus, nu. 5. verbo, affectus.

30 Octauo punitur coitus, cum Domina, cum qua si seruus rem habuerit flammis tradendus est, mulier autem capite punietur, l. 1. C. de mulieribus, quæ propriis seru. se in iunxerunt, l. 15. vers. *pero si la muger*, tit. 17. p. 7. notat Clar. in d. §. fornicatio, nu. 20. Ant. Gom. in l. 80. Tau. n. 23. & circa d. l. 1. vide Greg. in l. 14. tit. 23. verbo, *librada*, p. 4. Couar. lib. 1.
31 var. c. 10. nu. 9. Tell. in l. 9. Tau. nu. 10. † Qua pœna mortis flammarum, etiam punitur seruus alienus, qui cum moniali, vidua honeste viuente, aut virgine, rem habuerit, l. 2. tit. 19. p. 7. extensa, d. l. 1. C. de mulieribus, vt ibi notat Greg.

32 Nono punitur coitus famuli, aut seruientis, cum domina sua, vel aliqua consanguinea, vel affini Domini; pro quo quamuis iure Partitarum pœna mortis naturalis flammarum imponeretur, in d. l. 2. par. ibi: *O sirviente de casa*, hodie sola pœna mortis absque alia qualitate imponitur, in l. 1. tit. 15. lib. 8. ordin. in l. 4. tit. 20. lib. 6. Recop. in l. 6. tit. 20. lib. 8. Recop. quod si coitus non sit, cum domina, consanguinea, affini, vel nutrice filiorum domini, sed cum alia ex familia seruientibus, punietur alias, vt in d. legibus Regijs.

33 Decimo punitur coitus vassalli, cum Domina, vxore Domini feudi, vel filia, nepte, sorore, aut nuru eius, & præter alias pœnas aliās à iure statutas priuatur feudo tex. in c. 1. §. 1. quibus mod. feu. amittat. in vsibus feud. notat Clar. lib. 4. §. feudum, quæst. 48. cum alijs Menoch. lib. 2. de arbitrarijs casu 267.

34 Vndecimo punitur coitus inter dominum, & subditam, siue ratione feudi, siue ratione iurisdictionis, argumento tex. in l. 1. C. si rector prouinciæ, & in l. 1. C. si quacunque prędiius potestate, in l. 6. tit. 7. par. 3. in l. 2. tit. 14. par. 4. quia puellarum amor subuertit rectum iudicium, vt notabiliter inquit Bal. in l. 2 §. & complacuisset. per tex. ibi, virginis amore captum, D. de orig. iur. seq. Ioann. de Andres. in cap. quorundam, de electione, in 6. Auiles in cap. Prætorum, c. 47. glos. *mancebu publica*, num. 5. notanter Boerius, decis. 317. num. 12. quamuis contrarium teneat Paris de Puteo, de Sindicatu, verbo, adulterium, fol. 43. nu. 8. arg. l. fin. D. de concub. & probari videatur, in l. 2. par. quæ iam sublatæ sunt, vt dicemus inf. verbo, concubinatus.

35 Duodecimo punitur deportat. & bonorum omnium confiscatione, coitus inter tutorem, & pupillam eius, l. vn. C. si quis eam cuius tut. fuer. corrup. l. 6. tit. 17. par. 7. notant Iulius Clarus, d. §. fornicatio, nu. 23. Anton. Gomez, in l. 80. Tauri, num. 24. Didac. Cantera, vbi sup. c. 4. num. 15. Boerius, d. decis. 317. num. 2. & 4. quod quidem mirum tibi videri non debet, cum & matrimonium inter has personas iure ciuili, etiam puniretur, l. 1. & per tot. C. de interdict. matrimon d. l. 6. par. quod iure canonico non recipitur, vt ibi notat Greg. glos. 1. & cum alijs Iacob. Menoch. lib. 2. casu 194. nu. 11. & seqq.

36 Decimotertio punitur coitus custodis carceris, cum incarcerata, vt arg. d. l. 1. C. si quis eam cuius tut. fuer. notant Paulus Grillandus, tract. omnifariam coitus, §. 13. Bosius, in pract. tit. de dam. coitu, nu. 40. Boerius, decis. 317. Clarus, d. §. fornicatio, nu. 24. Ant. Gomez, in d. l. 8. Tau. num. 25. Castellus, in leg. 62. Taur. num. 6. & ibi Cifuentes, col. 3. in fin. Auiles, in cap. Prætorum, cap. 18. num. 45. verbo, *carcel*, quæ pœna cum à iure statuta non sit, iudicis arbitrio imponenda, vt aduertunt hi DD.

Decimo-

Decimoquarto punitur coitus, cum sacerdote, aut religioso, de quo dicemus inf. verb. concubinatus.

Decimoquinto punitur coitus, cum animali bruto, de quo etiam dicemus infra, verbo, sodumia.

Decimosexto punitur coitus mulierum interse, de quo dicemus inf. verbo, sodomia.

Decimoseptimo punitur coitus illius, qui primo coniuge viuente aliud contraxit matrimonium, de quo diximus, sup. verbo, Bigamia, nu. 13.

Decimo octano punitur coitus per vim habitus, de quo dicemus inf. verbo, raptus, & verb stuprum.

37 Decimonono punitur coitos, cum homine, aut muliere alterius sectę, vel religionis, vt Iudei cum Christiana, aut Christiani, com Iudæa, ex cap. reos. 25. q. 5. l. nequis 6. C. de Iudæis, leg. 10. tit. 25. part. 7. quibus Iudæo pœna mortis imponitur, mulieri vero pro prima vice confiscatio mediętatis bonorum, pro secunda bonorum omnium, dummodo filij non extent, aliis etiam additis, vt ibi habetur, & notat Ant Gomez. in d. l. 80. Tau. nu. 26. Clarus, d. §. fornicatio, nu. 26 Bossius d. tit. de coitu damna. to nu. 20. Boetius, dec. 316. num. 5. Couarr. In 4. 2. part. cap. 6. §. 1. num. 3. Paulus Grillandus de pęn. omnif. coitus. q. 12.

38 Vigesimo punitur coitus, cum mortua, arg. l. 1. §. quoties D. de iniuriis, l. sepulchri 7. ibi corporibus non contractis, D. de sepulchro viol. et l. qui sepulchra, 4. cu n seqq. C. eo. l. 14. tit. 13. part. 1. l. 12. tit. 9. part. 7. arbitrio iudicis, de quo Iulius Clarus, d. §. fornicatio, nu. 28 Boerius, decil. 316 nu 13.

39 Quibus omnibus addere omnino debes, quia hoc nu. 22.

39 de pęnis omnifariam coitus diximus, † vt pœnæ locum habeant, ante omnia de coitu constare debere, vt notauimus sup. in prælu dijs, oum. 10. de cuius probatione videbis, quæ scripsit Ioseph. Mascardus, coo. 311. & con. 312.

40 Collusio, quæ inter dominum, & seruum S. C. Ninmiano prohibita fuit, vt notat Ant. August. de S. C. verbo, Numianum, & l. 1. & seqq. D. de cullusione deteg. l. fin C. eodem si committatur in aliis actibus grauiter puniri debet, quia etiamen falsi hoc casu com mittitur, de cuius pęna aliqua Felinus, in cap. de his, de accusat. Bossius, in pract. tit. si aduer. sa. ein iudica num. 11 Iulius Clarus, lib. 5. §. fin q. 78. num. 5. Signorolus de Homodeis, num. 151. Abb. & alii nes, in cap. 1. & per tot. maximè in cap. fin. extra, de collusione deteg. de eius probatione Ioseph. Ma cardus, con. 322 Syluestr. in Sum ma, verb. collusio, & verb. accusatio. n. 8.

41 Concubinatus quamuis iure antiquo inpunitus esset, vt toto tit. D. & C. de concubinis, & tit. 14. *de las barraganas*, part. 4. hodie tamen, siue sit soluti, cum soluta, siue cum vidua honeste viuente, siue cu n coniugata, siue sit solutæ cum vxorato, clerico, siue monacho, punitur, quæ sunt speciea concubinatus, de quibus, & eorum pęnis præter auctores citatos, s p ou. 22. verbo, coitus, & l. ges ibi adductas, vide tex. in cap 47. *de los corregidores*, l. 1. cum seqq. tit. 19. lib 8 nouæ Recop. Paulum Guillandum, de pęnis omnif. coitus, q. 9. Iul. Clarum, d. § fornicatio n. 6. & 18. & §. stuprum, nu 4. Ant. Gomez. in d. l. 80. Tau. nu. 14. & nu. 19. Bossius, d. tit. de coitu dam. nu. 1. 10. 11. 15. 18. cum aliis, ibidem Boetius, dec. 72. & seqq. per totum, Menochium, lib. 2. ca su. 289. Camera, vbi sup. 3. cap. 4. num. 1. & seqq. Bernard. Di z in pract. cap. 79. & ibi Salzedo, & Ioseph. Mascardum, con. 340. cum duabus seqq. qui diffuse de buius delicti speciebus. & pęnis agunt, & omnino Conc. Trid. sess. 24. de reformatione matrimonii, cap. 8.

42 Concussionis crimen, quod committitur ab officialibus, qui prætexto officij aliquid committunt a subditis suis, recipientes vltra debitu n salarium, vel aliis simulationibus eos vexantes, l. 1 D. de concul. pęna puniri debet, cap. militare, vbi notat glos. fin. 23. q. 1. l. iubemus, 4. seq. iaucimus. 6. C. ad l. Iul. repetundarum, quod crimen, quia proximum est prohibitioni repetundarum puniatur legis Iuliæ, latius inf. exornabimus, verbo Iudex, corruptus, interim, vide Iacob. Menoch. lib. 2. de arbitrariis, casu. 342. n. 10. & seqq.

43 Confessionis sacramentalis reuelator, qui grauissimum perpetrat delictum proditionis salutaris, & inobedientiæ contra Ecclesiam, pœna perpetuæ peregrinationis olim

Antonij Pichardi Pract. Institut.

punieba tur, c. sacerdos, de pęn. d. 6. quæ peregrinatio, q.... sine ignominia, & dedecore istius ordinis cl... e & ... fieri non poterat, pęna detrusionis in arctum monasterium, siue carcerem hodie punitur, cap. omnis vtriusque sexus 12. de pęn. & remiss. l. 35 tit. 4. par. 1. late cum infinitis Theologis, & Canonistis, Couar. in 4. ca. 8 §. 1. 2. nu. 9. Bernardus Diaz, In pract. cap. 169 vbi latissime prosequuntur Salzedo, Syluester, in Summa, verbo, confessio, el. 3. q. 5. Nauarr. in d. cap. sacerdos, per tot. & in Man. Latino, cap. 8. nu. 7. Iacob. Menoch. lib. 2. de arbitrar. casu. 414. & Ioseph. Mascard cō 377 qui disputant an aliquo in casu sacramentale n confessionem reuelare liceat, & ao ca reuelata in iudicio probet.

Litera. D.

44 Dardanarij, id est, qui annonam supprimunt, & coemunt, vt eam postea carius vendant qui apud nos, *Reuendedores, y Regatones*, dicuntur qui pęna puniendi sint dixi nus, sup. n. 10. verbo. *Annonam corruptam*. vide Cujacium, lib. 10. c. 19.

45 Decoctores (ij sunt quos nos campsores, siue bancarios dicimus) si versura facta fugiunt, & bona abscondunt, vt creditores ad iniqua pacta compellant, tanquam publicæ lattones, & grassatores puniendi sunt, & pluribus aliis pœnis subijciendi, de quibus latè Bald. consil. 382 in fin al. & 400. lib. 5. Ioan. Baptista tractatu de debitore suspecto, & fugitiuo, q. 1 nu. 13. integrum tractatum congessit, Benuenutus, Strachas de decoctoribus, maxime autem 3. part. de eorum pęnis, agit aliquid Menochius, lib. 1. de arbit. q. 90. numer. 13. apud nos extat integer, tit. 19. *de los cambios, y mercade es que se alz...*, lib. 5. nouæ Recop. vbi eleg. Ioan. Muiento, & Alph. de Azeuedo, Antoniañ istiu. *de las excepciones*, num. 56. & nouissimè lata fuit pragmatica Regia, 18 mensis Iulij, ann. 159.. qua dispositum est omnes campsores, mercatores, & alios quoscunque negotiatores, eorum factores, & gestores in publicis vincu is detinendos esse, quoties causam creditoru n omnium suoru n agentes,

46 eis idoneis fideiussoribus datis satisfecerint. † Directarij crimen, quid & quale sit, vide l. sacculatij. 7. D. de variis & extraord. criminibus, Cuiacium, lib. 10 obseru. cap 27.

47 Diffamatores, qui contra aliquem verba contumeliosa proferunt, asserentes illos aliquo crimine irretitos esse, aliqua macula seruitutis, ignominiæ, aut ignobilitatis, coguntur in iudicium illud crimen proponere intra terminum à iudice assignandum, alias eis perpetuum silentium sub pęna arbitraria imponitur, l. diffamari. 5. C. de ingenuis, & manumis. l. 46 verstc. *E ta vna della estit.* 1. part. 3. apud Lusitanos, l. 3. tit. 1. § part. Inter leges extrauag intes explicant Matthæus de Afflictis, dec. 268. Octauian. decis. Pedemontana. 151. Did. Couarr. lib. 1. var. cap. 18. Sarm. lib. 1 select. cap. 2 Molina, lib. 3. de Hispan. Primogenis, cap. 14. num 9. & 23. Gundisal. de Paz in praxi. 3. tom. cap. 9. §. 1. & ij, quos retulit Alphanus, collectanea. 228. Menuch. lib. 2. de arbit. casu 457. num. 8. & de retin. poss. rem. 3. nu. 293. & seq.

48 Dormiens, qui delictum committit, mitius punitur iudicis arbitrio, vbi negligentia adfuit, quia sciebat se dormiendo surgere, de ambulare, & similia agere, vt in casu Bartolini vimnu. 5 D. de iust. & iure, probat glos. per text. ibi in l. fin. de his, qui filios occid. text. expres in l. 5 versicul. *& a ca ess* tit. 8. part. 7. quæ pænam relegationis in quinquennium imponit, explicat cum aliis Antoo. Gomez. 3. tom. c. 1. nu. 74. Petrus Plaza, lib. 1. de delict. cap. 31. Couarru. in Clementina si furiosus. 3. part. in in tit. ou. 6. Iulius Clarus, d. § fi. q. 60. n. 13 Menochius, lib. 2. de arbit. casu. 317. Andreas Tiraq. de pœnis temp. causa. 5. Adde Sebastianu Medicis, tractatu, mors omnia solu. 1. p. vertic. prę misso octauo.

49 Duellorum vsus apud omnes ferè gętes, & nationes admissum, maximè vero apud Hispanos antiquo vsu receptus, vt per totum tit. 15. *de los desa fiamentos*, par. 7. & tit. 8. *de los rietos, y desafios*, lib. 8. nouæ Recop. Sanctissima Dei Ecclesia semper detestata fuit, propter maximum, & corporis, & animæ periculum, cap. monomachiam. 2. q. 1. cap. 1. & 2. de clericis pugnam ibus in duello, cap. 1. de torneamentis, Conc. Trident. sess. 25. de reformatione, capitul. 19. cuius nouissima decti. non solum in duello pugnantes, & eidlocū

ad monomachiam concedentes, consilium dantes, patrini necnon spectatores, præter alias pœnas infamiæ, excommunicationis, & ex communicatione innotantur, huius delicti & criminis detestabilis meminerunt Syluester in Summa, verbo, duellum, Bartius, in pract. tit. de iniurijs, num. 31. latissimè ex hoc iure, num. 31. D. d. inst. & iur. & consil. 314. col. 3. & consil. 314. col. 2. lib. 2. Socinus, consil. 145. Catelia, Cottæ, in memorabilibus, verbo, pœnæ duellionis, Franciscus Viuius Suarez. Bonacossa. 1. tom. communium, lib. 4. verbo, duellum, Nauarr. in Man. cap. 15. nu. 9. & cap. 27. nu. 156. Petrus Gregor. 3. par. Syntagmatis, lib. 48. cap. 15. Alciat. in tractatu de singulari certamine, Bernard. Diaz, vbi Salcedo, in pract. cap. 100. qui in re summe aduertendum est quod licet prædicta pœna Tridentini, in publico duello, fuerit semper admissa, non in priuato certamine ad quod tamen non extendi, sic interpretans Concil. Trid. existimat Salzedo, sup. referens in causa grauissima sic fuisse decisum in supremo Concilio Hispaniæ, anno 1579. Hodie aliter dicendum est ex Motu proprio Greg. XIII. dato Romæ Non. Decemb. anno 158.. quo extenduntur dictæ pœnæ ad priuatum certamen statuto tempore, vel loco certo, exercentes.

Litera. E.

50 Ebrietas delictū est, quod maxime in clericis punitur, c. fin. 35. dist. cap. à crapula 14. de vit. & honest. cler. l. 36. tit. 5. par. 1. l. 6. tit. 7. par. 2. in laicos autem officium aliquod exercentibus arbitrarie punietur leg. omne delictum. 6. §. per vinum, D. de re milit. An autem delicta ab ebrio commissa grauius, ac leuius sint punienda, vide tex. in l. 5. vers. *si ò alguno seu borracho* tit. 8. p. 7. l. respiciendū. §. delinquūt. D. de pœnis, & quæ late de ebrietate, & ebrio delinquente tradit Syluest. in Summa, verbo, ebrietas Greg. in ll. p. idem in proœmio, tit. 28. p. 7. & habentur. 1. tom. commun. lib. 5. verbo, ebrius, Anton. Gomez. 3. tom. cap. 1. nu. 73. Clarus, ... § fin. q. 60. nu. 12. Plaza, de delictis, c. 70. nu. 1. Mincha illust. controuers. cap. 96. n. 31. Couarr. in Clem. si furiosus. 3. par. in initio, num. 3. Cantera, vbi sup. cap. 6. num. 66. Nauar. in Man. cap. 23. num. 121. Bernad. Diaz in pract. c. p. 77. & ibi late Salzedo, Menoch. l. 2. de arb. casu 3. 6. & 361. nu. 13. & 377. num. 3. & 404. per totum. Eleganter Baluin. ad leges Romuli, cap. 26. itaq; de pœnis ten. p. cau. 6 & de legibus connubial. 1. 9. num. 205. Quibus addes omnino, quæ scripsimus, in §. 1. numero 30. Instit. de iniurijs, in temperandi autem pœna in ebrio, ratio in promptu est, quoniam cum delictum omne committenti in utiis, ex affectu, & consilio sit, vnde nec furiosus, nec impubes doli non capax, nec iniuriam nec delictum committunt, vt diximus, d. §. 1. ex num. 27. consequens est, si non omnino remittendum, temperandam talium in eum, qui per vinum deliquit, pœnam efficacissime adhibita distinctione, quam scribimus. d. numer. 30. & ita sunt accipienda, quæ resoluunt à nobis hoc loco relati, & post Abbatem, & Annaniam & alios ex tunc quioribus, Decianus, libro 6. tract. crim. cap. 5. num. 8. Farin. de delictis q. 20. numero 30. & latius de pœnis temper. q. 93. per totam maxime num. 1. & 7. Petr. Cauallus, decis. crim. capite 91. numero 6. Azeued. in l. 1. nu. 19. tit. 4. lib. 8. Recop. & ita temperandum est, quod inquinacle scribit Aucod ñ. de exeq. mand. cap. 4. numero 19. Salzed. in additionibus ad Bern. Diaz, in capite 110. prope finem, vers. *excusabit autem* existimantes ebrietatem omnino a pœna excusare. Quæ iuris obseruatio in vsu practico magnam continet vtilitatem iuxta iurisdictionem eius iudices, à quo delictum siue re, siue verbis ab ebrio commissum ut vindicandum. Nulla enim erit dubitatio ad Ecclesiasticas, siue seculares, ordinarios iudices causam pertinere, non ad inquisitores contra hæreticam prauitatem, iuxta ea quæ scribimus sup. verbo *blasphemia*, nu. 14.

51 Effractores carcerum, qua pœna puniantur, diximus supra numero 17. verbo, carceris effractor, & vide infra numero 36.

Excommunicatus, qui per mensem in ex communica-
52 tione durauerit † quibusdam pœnis pecuniariis puniendus est, de quibus in lege prima & 2. titulo 5. *de los descomulgados*, libro 8. nouæ Recopil. prosequitur post Anan. Felinum, & alios, in capite postulati de homicid. Couarr. in capite Alma mater. 1. parte §. 7. numero 10. Simancas de Cathol. inst. titulo 27. numero 6. Ioan. Lopez, lib. 1. canonic. q. cap. 14. per totum eleganter Salzedo ad Bernardum Diaz, cap. 116. per tot.

53 Eximens captum à iudice, vel eius officialibus, in causa ciuili tenetur, ac si pro eo fideiussisset, & punitur arbitrarie; in causa criminali, incidit in crimen læsæ maiestatis, quamuis vtroque casu propter contemptum iurisdictionis idem videatur admittendum, lege 1. & per totum, D. ne quis eum qui in ius vocatus est vi eximat, tex. in lege 4. §. item qui confessum, D. ad leg. Iul. maiest. vbique late Bart. & ordinarii interpretes, Bart. in lege addictos, Codice de Episc. aud. Iason. in § pœnales, numer. 102. Inst. de act. Plaza, libro 1. de delict. cap. 58 numero 7. Clarus, dicto § fin. quæst. 88. numero 10. Bosius, in titulo de captura, numero 7. & 15. & titulo de crimine læsæ maiestatis, nu. 62. & repetere potes, quæ diximus supra numero 17. cum carceris appellatione, custodes etiam continentur, quale sunt iudicis officiales, & vide 1. tom. communium lib. 3. verbo, eximens. Est tamen hoc in casu, dubium, quid si cum reus iam esset in furca laqueo ligatus, iam ruptus in terrá ceciderit, & vi tunc ab executorum manibus eximatur, an iterum furcæ affigi possit, vide quæ late scribit Lucas de Penna, in l. 1. ex numer. 24. C. de desertoribus, lib. 12. quem, & plures alios refert Nicolaus Boerius, decis. 217. ex numero. 19. & de impediente executionem sententiæ in auctoritatem rei iudicatæ transactæ, vi publica, vel priuata, præter alia vide omnino tex. in l. 8. tit. 17. lib. 4. Recop. vbi præter alias pœnas, quib. eum afficiendum esse à iure cautum est, medietate, etiam omnium bonorum suorum mulctandum, Regiæ Cameræ applicanda lex statuit, in cuius commentariis plura vtiliter congessit Azeuedo videntur.

54 Expilator hæreditatis, qui furti speciem committit, iudicis arbitrio puniendus est leg. 1. D. de crim. expilat. hæred. l. 21. tit. 14. par. 7. communem resoluit Cepola, cons. 32. col. 2. Menoch. lib. 2. casu. 300. quamuis pœna furti puniendum
55 dicat Bal. in l. de iis, C. de furt. † Sunt etiam expilatores qui viatoribus noctu pallia, & vestes diripiunt, & qui ne pilum quidem relinquunt in corpore spoliatorum, l. 1. §. expilatores, D. de effractoribus, & expilatoribus, qui similiter iudicis arbitrio sunt puniendi, vt tradit Menoch. vbi sup. casu 29... de quibus, & de directariis, & saccularíis, quorum mentio fit, in d. § expilatores, vide eundem Menoch. proxime relatum, & Alciatum, lib. 1. prætermiss. & lib. 1 parerg. cap. 11. Ant. August. lib. 4. emendatio. cap. 16. & Cuiac. lib. 6. obser. cap. 31. vbi & de effractoribus domorum disputat.

56 Exponens infantem languidum, & sanguinolentum, si pater est amittit patriam potestatem, si dominus, eius dominium, punitur que iudicis arbitrio, l. 1. § pœna, ibi, extraordinem, D. de liber. agnos. l. 2. vbi glos. verbo, animaduersioni, C. de infant. expositio. quod si expositus famo pereat, vltimo supplicio punietur exponens, vt ibidem notat Accurs. Bartol. per tex. ibi in l. necare. D. de liber. agnos. expresse probat l. 3. tit. 23 lib. 4. fori, de pœna exponentis infantem, præter ordinarios, in l. 1. & per tot. C. de infant. exposit. in cap. vnico extra eodem, & Greg. in l. 4. tit. 20. par. 4. quæ consona est, d. l. 2. & d. cap. vnico, late prosequuntur Bosius, in pract. tit. de homicidio, n. 7. Clarus, in d. § fin. q. 83. num. 7. Montaluus, in l. 1. & seqq. tit. 23. lib. 4. fori Lorenzu l. siquis à liberis. § siquis ex his, nu. 10. D. de lib. agnosc. Cantera, vbi sup. cap. 7. nu. 37. & sequentibus, Petrus Gregor. lib. 11. Sintagmat. cap. 10. num. 11. Falcoius, lib. de nothis & spuriis, c. p. 63. Menochius, lib. 2. de arb. casu 396. apud quos videbis, an expositi legitimi sint, & an ad sacros ordines possint promoueri.

Litera. F.

57 Falsi crimen ... grauissimis pœnis, & multifariam committi-

ti

ri potest, in scripturis Pontificalibus, Imperialibus, Regijs,
& aliorum dominorũ, & Principum, in publicis, & priuatis
instrumentis, in testamẽtis, in iudicijs, in sententiis in testimo-
nijs, & depositionibus, in monetis, ponderibus, partubus, in
nominibus, & pluribus alijs rebus, & casibus (quos sigilla-
tim prosequi, vt fastidiosum vobis, ita & inutile esset) sic va-
rijs, & diuersis pœnis punitum extat, aliquando mortis na-
turalis, vt in falsificante litteras Pontificis, Regis, aut alte-
rius non recognoscentis superiorem, l. 6. tit. 12. lib. 4. fori, l. 8.
tit. 9. p. 2. l. 6. tit. 7. p. 7. l. 3. tit. 6. lib. ordin. l. 5. tit. 17. lib. 8. Re-
cop. & in falsificante, abradente, tangente, vel aliàs adulte-
rante monetam, l. 7. & 8 d. tit. 12. l. 9. d. tit. 7. l. 13. l. 63. tit. 21.
lib 5. Recop. l. 5. & 6 tit. 17. lib. 8. Recop. Et in falso teste, si
is contra quem deposuit, eidem pœnæ subijciendus erat, in
l. 83. Taur. l. 4. tit. 17. lib. 8. Recopil. Aliquando amputationis
manus, vt in notario falsum conficiente, l. 1. tit. 12. lib. 4. fo-
ri, l. 16. tit. 19. p. 3. l. 6. tit. 7. p. 7. l. 13. tit. 25. lib. 4. nouę Recop.
Aliquando pœna confiscationis, aliquando pœna exilij, a li-
quando pœna arbitraria: quas pœnas, quia prolixis tracta-
tibus, & libellis prosequuntur auctores, vt quæ initio huius
tractatus promisimus adimpleamus, illos referre sat erit. I-
gitur ad punitionem, probationem, & excusationem cuius-
cumque criminis falsi, videbis post ordinarios interpretes, in
tit. D. & C. ad l. Corn. de fals. & in §. lex Corn. de fals. Inst. de
publ. iud. in tit. C. de fals. mon. C. de his qui sibi ascribunt, in
tit. C. de mut. nom. in tit. extra. de crimin. falsi, in tot. tit. 12.
lib. 4 fori, in tit. 7. p. 7. in tit. 13. lib. 5. Recop in tit. 17. lib. 8.
Recop. videbis Bosium in praxi, tit. de fals. cum 5. seq. Clar.
lib. 5. §. falsum. Menoch. lib. 2. de arb. cas. 15. n. 7. & cas. 187.
nu. 34. & cas. 194 n. 58. & cas. 201. n. 21. & cas. 270. nu. 10. &
cas. 302. n. 16. latissime ex cas. 306. vsq. ad cas. 320. & cas. 342.
n 8 & 343 n. 3 & cas 360. n. 15. & de adipisc. poss. remed. 4.
n. 490 & n. 712. & de retin. poss. remed. 1. n. 24. & rem. 9. nu.
43. & de recup poss. remed. 1. n. 345 & remed. 15 n. 816. Ma-
scard concl. 383. n. 3. Palac. Rub. Castillo, Cifuẽtes & Ant.
Gomez in l. 83 Tau. Villalob. in antinom. n. 1. & 2. lit. F & in
terar. comm. opin. lit. F. Olan. in concord. lit. F. nu. 5. Burgos
de Paz. consil. 6. n. 3. & consil. 20. nu. 24. Lud. Peguer. in decis.
Cathaloniæ. c. 19 Auil. in c. Præt. c. 1. n. 28. & c. 4. n. 19. & c.
43. per tot. Acued. in c. 3n. Prætorum. n. 1. Ioa. Matienzo. in
tit. 13. lib. 5. nouæ Recop. & ibid. Alph. de Azeu eund. Azeu.
in l. 3. n. 64. tit. 15 lib. 4. Recop. Cant. vbi sup. c. 7. per tot. Paz
in prax. 1. p. 1. tom. 8 temp. n. 21. Couar. lib. 2. var. c. 13. nu. 6.
& med. & in collatione veterum numismatum. c. 8. & in c.
quamuis pactum. 1. p. § 7. nu. 5. Io. Grac. reg. 185. & seq. Io.
Gutier. lib. 1. canon. q. c. 38. n. 4. Bern. Diaz, & ibi Salzed. in
praxi. c. 117. per tot qui alios plures exteros referunt, apud
quos quæ ad falsitatem spectant videri poteris. * Quibus
addes Farin. integ. tract. de falsit. q. 150. ex n. 19. Petr. Zaual.
cas. 165. ex n. 21. re. ol. crim. Pet. Greg. lib. 36. syntagm. c. 5. &
D. Io. Vela. de delict. c. 10. Bertacolum. consi. 538. nu. 17.

Fornicationis species, & pœnas retulimus sup. verbo, coi-
tus, nu. 22. vbi verbis quæ huc spectant.

Fractura carceris, qua pœna puniri debeat, diximus supr.
nu. 17. verbo carceris effractor.

58 Furiosus, si delictum commisit, puniri quidem non po-
test, cum satis ipse suo furore puniatur, l. Diuus, 14. D. de off.
Præsid. l. infans, 12. D. ad l. Corn. de sicar. Clem. si furiosus,
de homic. l. 9. tit. 1. l. 3. tit. 8. p. 7. quid autem si ante furorem
59 deliquit, † vel postquam captus est, vel condemnatus furo-
re cœpit, an & tunc furor excuset, vide Bal. & Ias. in l. furio-
sum, C. qui testam. fac. poss. latè disputantem Petr. Plaza, de
delict. c. 29. n. 1. Petr. Velez de Guevara, post alios ibid. in d.
l. Diuus, Couar. in d. Clem. si furiosus, 3. p. in initio, ex nu. 1.
Ant. Gom. in 3. tom. c. 1. n. 70. & seq. Villalob. in suis comm.
opin. lit. F. n. 251. Iul. Clar. lib. 5. §. fin. q. 60 n. 7. Menoch. lib.
2. de arb. cas. 329. per tot Did. Cant. vbi sup. c 6. n. 65. Masc.
concl. 39 Spino. de testam. in Rubr. gl. 30. n. 5.* Totamq; eã
rem iudicis arbitrio relinquendam, in Parricidij, præsertim
pœnis prudenter animaduertit eruditè D. Io. de Solorz. sub
singularis de Parricidij crimine c. 18. propè finem, sicq; tem-
perandi, quæ in eo proposito scripserunt Menoc. de arb. casu
325. Carrerius praxi, § homicidium, vers. quæro, n. 32. Tib.
Dec. lib. 9. crim. c. 15. Couarr. in d. Clem. in initio 3 p. n. 2.
Tiraq. de pœn. temp. causa 3. Forc. Dial. 33. Baudio. lib. 2. q.
c 7 Fach lib. 9. controuer. c. 3 Zenal. pract. q. comm. q. 33.

60 Furtum quamuis apud aliquas gentes non puniretur,
nisi fure in furto deprehẽso, vt solertiores sic redderẽtur
homines, vt notant Gell. lib. 11. noct. Atticarum, cap. vlt.
Alex. ab Alex. lib. 6. dierum genial. cap. 10. & ad eum An-
dr. Tiraq. apud pleraque tamen grauissimum semper
crimen habitum fuit, grauissimis inde punitum pœnis, vt
ex iis, dicendis constabit, apud nos pro prima, & secunda
vice (vt cum nostris loquimur) pœnam mortis naturalis
nõ habet, quæ pro tertio furto semper imponitur. Sed in
61 hoc delicto, vt & in cæteris † totum ferè relinquitur ar-
bitrio iudicis, qui aliquando pro primo furto vltimum
supplicium imponet, aliquando neque pro tertio: æstimã-
da igitur est persona furantis, & eius cui res aufertur,
item & ipsa res furata, locus & tempus furti commissi,
de quibus omnibus in tit. D. C. & Decretalibus de furtis,
vbi ordin. interpretes extat, tit 11 & 12. part. 7. & in tit.
11. lib 8. nouæ Recopilat. late Bosius in praxi, tit. de fur-
tis, & seq. Iulius Clarus, lib. 5 §. furtum, Afflictis, ad con-
stitutiones Neap. lib. 5. Rub 63, num. 15. Casaneum, in
consuetudinibus Burgundiæ Rub. 5. §. 5. Boerius, decis.
196. num. 7. & decis. 219. & decis. 173. Anton. Capicius,
decis. 104 Menoch. lib. 2. casu 295. & sequentibus Ant.
Gomez 3. tom. cap. 5. Couarruu. lib. 2. variarum, cap. 9. n.
7 Villalobos, vbi sup. lit. F. num. 65 & Olanus ea dem. lit.
F. num. 32. Carrera, vbi sup. cap 8 Bernar. Diaz, in pract.
cap. 90. & ibi Salzedo, Ludouicus Peguera, in decis. Ca-
thaloniæ, cap. 16. & cap. 17. cum sequentibus, Anton. de
Quesada, lib. vnico, quæst. iuris, cap. 19.

Litera. G.

62 Gabellarum fraudatores qui in primis mortaliter pec-
cant, & ad restitutionem tenentur, iuxta illud Matthæi.
22 Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari, puniri debent, iux-
ta locorum consuetudines, & statuta, apud nos Hispanos,
ex l. 31. tit. 19. lib 9 Recopilat. si venditor, aut emptor, in-
tra certum tempus à lege ibi signatum eam non solue-
rit, ad solutionem eius, cum duplo compelluntur, de qua
re quoad vtrunque forum spectat post Bertachinum,
de Gabellis, 7. & 9. part. videbis Ioan à Medina, de con-
tractibus, q. 13 Castro, lib. 1. de potestate legis pœnalis,
cap. 11 Dom. Soto, lib. 3 de iust. & iure, q. 6. art. 7 Couar-
ru. in regula peccatum. 2. part. §. 5. num. 5. Nauarr. in
Manual. cap. 17. numer. 20. Ioseph. Angles, in floribus
Theologicis, q. de vectigalium restit. dubio. 1. Otalora, de
nobilitate. 1. part. cap. 3 num. 8. Menochium, lib. 2. casu.
397. Parlador. lib. 1. rerum quotid. cap. 5. num. 13. Lasarte
de decima vend. cap 18 num. 29.

63 Gerens alterius habitum (quod sine reprehensione nõ
fit, l. vestis. 25. § mulierbria, D. de auro, & arg. leg.) ioci,
aut voluptatis causa faciat arbitrio punietur, argum. l.
minæ. C. de Episc. aud. & fœmina virili veste vtens ex-
communicatur, capit. siqua mulier. 30. d. quod & 22.
Deuteronomij prohibitum fuit. & apud nos annistis ve-
stibus corporaliter plectuntur, vt in pragmaticis, fol. 1. & 2.
quod si fraudis causa quis alienis vestibus vtatur tan-
quam falsarius punietur, l. eos. 27. § fin. D. ad leg. Corneli.
de fals. cum Barto. Bald. Felin. & alijs tradit Bossius. de
falsis, num. 131. Menoch. de arbitr. casu. 318. num. 22. Re-
buffus, de priuilegijs Scholarium, priuilegio. 94. si vero
in alicuius opprobrium aut contemptum id faciant in-
iuriarum actione tenebuntur & pro qualitate criminis
punientur, gloss. verbo, laruatum, in cap. cum de corem.
de vita, & honest. cleric. de qua re, præter sup. relatos vi-
de Alex. ab Alex. & Tiraquel. lib. 4. cap. 11. eundem Tira-
quel. in leg. 5. connub. ex num. 58. Petr. Gregor. lib. 9.
syntagmat. cap. 19. num. 23. Ioann. Rosinum, lib. 5. antiq.
Rom. cap. 31. Gregor. in l. 3. verb. *vestiduras*, tit. 12. part.
5. Didac. Perez, in Robrica, tit. 18 lib. 8. ordin. Plaza, de
delictis, cap. 5. & tit. 12. lib. 7. Recopilat. & l. fin. tit. 15. lib.
8 Re-

8· Recopilat. * Ex quibus grauiter puniendum priuatum qui pro potestate, Magistratuve, quid sciens dolo malo commisserit, recte respondit S. C. in l.3 §.fin. D. ad leg. Iul. maiest & seuere in quendam animaduertendum, qui magistratus nomen, sibi falso assumens libidinis causa mulieris domum iã clausam ref rari facit, & dolo malo ingref susper vim eam cognoscere attentauit, decreui Kal. Iulij 1623. Pintiæ, dum in eius senatu Aulæ criminalium causarum præsiderem, iusta eam etiam, quæ in proposito scripsisse vidi Andr. Tiraquel. de nobilitate quæst. 13. Baiardum ad Iulium Clarum. §. læsæ maiestatis, num 7. & in terminis Franciscum Marcum, decis. 514. nu. 3. ad finem.

Grassatores qui, prædæ causa in stratis, & itinerib. furan-
6 tur, qui & latrones famosi dicuntur, & apud non *salte adores* appellantur, pœna furcæ plectuntur, & quando distractionis corporis, tex. celeb. in l. capitalium. 18 §. grassatores, & §. famosos, D de pœnis, l. 18. t. 14. part. 7. quo in casu appellationi non est deferendum, ex ratione, leg siquis filio. 6. §. hi autem omnes, in fin. D. de iniust. rupt. l. 16. titul. 23. p. 3. quod delictum, cum & furtum sit, ab his disputatur, quorũ sup. num. 42. meminimus, nominatim tamen Bart. & alij, in dict. §. grassatores, & dict. §. famosos, Idem Bart. Bald. & cæteri, in authentica, sed nouo iure, C. de seruis fugitiuis, Gregor. in dict. l. 18. gloss. 5. & 6. Anton. Gomez, dict. cap. 5. num. 10. Abb. & omnes, in cap. inter alia, de immunitate Ecclesiarum. Couarr. lib. 2. variar. capit. 9. numer. 7. Menoch. dict. casu. 295. num. 14. & notanter Peguera, lib. decisionum criminal. cap. 40. Cantera, d. cap. 8. num. 11.

Litera. H.

Heresis crimen cæteris omnibus perniciosum, quam la-
65 te pateat, quantis pœnis, puniatur exteri, etsi non satis nemo est qui dubitet: principio punitur pena perpetue infamiæ vsque ad secundam generationem. Secundò confiscatione bonorum omnium, tertiò pœna mortis naturalis, in flammis, si pertinax fuerit, qui hoc admisit, sin vero resipuerit faucibus prius compressis postea ignibus tradetur, laicus sit, siue clericus de qua re non solum sparsa loca, & capita extant auctorum, sed integri libri, & tractatus, extant enim in primis tituli, Codic. de hæreticis, & eodem in Decretalibus Sexto, & Clementinis, tit. 16. part. 7. tit. 4. lib. 8. ordin. tit. 3. lib. 8. Recopilat. in his locis ordinarij interpretes ediderunt tractatus de heresi, hæreticis, eorum punitione, & prauitate, Franciscus Pegna, Paulus Grillandus, Nicolaus Arnletanus Gundisaluus de Villadiego, Ludouicus Careri-us, Arnaldus Albertinus, Iacobus, Simancas, Ioann. à Rojas Zanchinus Vgolinus, Conradus Brunus, & Bernardus Comensis, qui omnes habentur, vndecimo tomo, tractatuum diuersorum. 2. p. scripsit Alphonsus de Castro, aduersus hæreses, & de iusta hæreti. punitione, Bosius, in praxi, tit. de hæreticis, Iulius Clarus, lib. 5 §. heresis Anton. Gomez in l. 78. Tau. Couar. lib. 2. variarum, cap. 8. Menoch. de arb. casu, 372. cum seqq. Ioseph Mascard. cons 858. cum multis sequentibus Bernardus Diaz, in pract. cap 114. & seq. & ibi latissimè Salzedo Didac. Cantera, lib. quæst. crimin. vir. par. cap. 1. & plurimi alij, quos recenset Didac. Spino, de testamentis, glos 12. Rubrica.

66 Homicidium immane quidem scelus, & delictum, vetustioribus legibus pæna mortis punitur, Geneseos, c. 4. & 9. Exodi, c. 20. & 21. Matthæi, cap. 5. 19. & 16. Marci, cap. 10. & 14. Lucæ, cap. 18. & 22. Ioann. capit. 18. Idque & lege vndecima Romuli postea fuit cautum, & Numæ. Pompilij constitutione admissum, vt referunt Festus libro 14. Balduin. ad leges Romuli, capit. 11. Carolus Sigonius, lib. 2. de iudicijs, cap. 30. tandem leg. Cornelia, de sicarijs probatum vt Iustin. refert. 10 §. item lex Cornelia de sicarijs, Inst. de publicis iudicijs, l. eg. prima, & per tot. D. & C. ad lege Cornel. de sicariis, lege tertia, C. de Episc. aud lege. 1. & seqq. tit. 8. part. septim. a lege prima, titul. 17. libro 4 fori, l. 1. tit. 13. lib. 8. ordin. l. 1 tit. 23. lib. 8 Recopilla. extat etiam tit. de homicidio, in Decretalibus, Sexto, & Clementinis. & tex. in cap. at si clerici. 4. in c. clerici. 8. in c. cum non ab homine. 10. de iudicijs, cap. tuæ 6. de pœnis, cap. miror, cap. siquis viduam. 50. dist. cap. presbyter. 81. dist. in Tridentino, sess. 14. de reformatione, cap. 7. & ses. 24. cap. 6. quod in homicidio, voluntario, sine dubio procedit, vt in dictis locis obseruant ordinarii interpretes late Bosius, in practica, tit. de homicidio, Clarus, lib. 5. §. homicidium, Menoch. de arbitr. casu. 270. num. 22. & casu. 275. & casu. 277. cum sequentibus, & casu 314. num. 11. & casu. 329 num. 7. & casu. 344. num. 6. & casu. 361. & casu. 470. num. 11. & casu. 471. & de recuperanda possessione, rem. 5. nu. 51. Plaza, de delictis, cap. 10. Anton. Gomez. 3 tomo, cap. 3. Couarru. in Clementina, si furiosus. 2 par. Cantera, vbi sup. cap. 6. Mascardus, cons. 864. & seqq. Bernardus Diaz, in practicis, & ibi Salzedo, cap. 94. & punitione huius delicti, apud varias gentes, Alexand. ab Alex. lib. 3. dierum genialium, cap. 3. & ibi Tiraquel. quod si homicidium non voluntarium sit, sed necessarium, aut casuale aliter dicendum est, vt in l. 13. cum seqq. tit. 6. p. 1. l. 1. & 4. d. tit. 8. par. 7. & per eosdem DD. paulo ante adductos, quos videbis.

Litera. I.

67 Immunitatis Ecclesiasticæ violatores, qui confugientes ad Ecclesias extrahunt, qui illa gaudere poterant delinquẽtes, tanquam rei criminis læsæ maiestatis puniendi sunt, l. præsenti. 6. C. de his qui ad Eccles. confug. & de iure canonico excommunicantur, cap. miror, cap. siquis contumax, cap. quisquis. 17. q. 4. consonat, l. 4. tit. 11. par. 1. l. 7. tit. 5. lib. 1. fori, l. 3. & seq. tit. 2. lib. Recopil. Concil. Trident sess. 25. cap. 20. & nouissime extat Motus Proprius Greg. XIIII. dat. Rom. Khalend. Iunij, An. 1591. quo omnes antiquæ pœnæ confirmantur, & aliæ insuper adduntur, statuitur, vt illis etiam in casibus, in quibus reus delinquens extrahi iuste potest, id non fiat absque superioris iudicis Ecclesiastici licentia, etsi renouatur antiqua Saliceti opinio, id probantis, in d. l. præsenti generali consuetudine iam abolita, vt testatur, Iul. Clarus, lib. 5. §. fin. q. 30. num. 20. cum Couarr. Greg. & alij, Paz, in praxi 5. part. 1. tomo cap. 3. §. 3. numer. 15. & seqq.

78 Incendiarij, quorum malitiam pessimam de populatricem, & horrendam appellat tex. in cap. pessimam. 23. q. 8. præter damni restitutionem, cui sunt obnoxii pœna mortis puniuntur, l. capitalium. 28. §. incendiarij, D. de pœnis, l. fin. D. de incend. ruina & naufrag. l. data opera. 11. C. de his qui accus. non poss. quæ iure Regio comprobatur, in l. 9. tit. 10. par. 7. l. 11. tit. 5. lib. 4 fori, l. 6. tit. 12. lib. 8. Recopilat. & dimidia bonorum pars confiscatur, l. 39. tit. 19. lib. 8. ordin. l. 8. tit. 25. lib. 8. Recopilat. iure Canonico excommunicantur, d. ex. cap. pessimam, coniuncto cap. siquis domum, de iniuriis, cap. tua nos, sententia excommunicationis, & Ecclesiastica immunitate priuantur, cap. inter alia de immunit. Eccles. l. 10. tit. 5. lib. 1. fori, l. 4. tit. 11. par. 1. l. 3. tit. 2. lib. 1. nouæ Recopilat. de qua re plurima notatu digna, præter ordinarios, in dictis locis, & in l. 1. & sequent. D. de offic. Pref. vigil. scripserunt Alex. ab Alex. lib. 6. dierum genialium. cap. 20. Io. Rosinus, lib 7. antiquit. Romanorum cap. 34. Petr. Greg. lib. 36 syntagmat. cap. 19. Ioseph. Ludouicus, decis. Perusina 25. Rebuffus, de priuilegiis scholarium, priuilegio. 103. Chasaneus, in consuetudine Burgundiæ, Rub. 1. num. 50. Grammaticus, decis. 3. Afflictis decis. 57. Socinus, reg 178. Menoch. de arbit. casu. 390. & consil. 53. volum. 1. Mascardus, con. 892. Bosius, in praxi, tit. de incendiariis, Clarus, lib. 5. § fin. q. 77. num. 19. Bernardus Diaz, in pract. cap. 105. & ibi Salzedo Nauarr. in Manual. cap. 17. num. 100. Cantera, vbi sup. cap. 8. ex n. 29. * Hæc quando incendium dolo, & nocendi animo factum est, quod si non ex dolo sed culpa euenit, qui causam incendio dedit corporaliter non plectitur, sed quanti incendium factum non esse interest condemnatur, l. qui ædes. 9. l. final. D. de incendio ruina, & naufragio, & induces, l. si vt certo. 5. §. quod vero senectute, D. commodati, nisi casu, & fortuito contingat, præter alicuius voluntatem, l. siquis fumo 49. §. quod dicitur, D. ad legem Aquil. l. si alius 7. §. est & de alia, D. quod vi, aut clam

l. cum

leg cum duobus. 52.§.damna fatalia, D. pro socio.& inducẽs l. quæ fortuitis.6.C.de pignorat.actione, adde Bald. omnino videndum, consil.442. lib.3. His est proxima quæstio non infrequens, quid si quis, eiusve serui, aut famuli illius mandato ignem immittant, dum tamen rei licitæ operam dant, veluti vel lege vel statuto permittente, vt in specie.l. qui occidit 30. §.fin. D.ad l.Falcid.l.si vẽdita 11.D.de peric.& comm.rei venditæ, vide Ioseph. Ludouis.dict.decis. Perusina.25.maxime,num.21. Alexand.consil.59.lib.1. Angelus, de maledicis, verbo, *incen diarum*, glos. cuius rei, num. 9.11.& 12. Menoch.dict.casu.390.Farin.in praxi crim.3.p. q.110.cap.3.ex nu.116.

Incestus crimen quod committitur, quando inter se affi-
69 nes, vel consanguinei coeunt, aut perpetratur fornicario & absq; colore,& figura matrimonij. & tunc imponitur adulterij pęna, l.si adulterium, cũ incestu 38.D.ad l.Iul.de adult.l.1.2.& 3.tit.18 p.7.& insuper dimidiã bonorum pars cõfiscatur l.7.tit.vlt.lib.8.ordin.l.7.tit.20.lib.8 nouę Recopil. vnde in viro erit pęna mortis muliere flagellorum,& detrusionis in monasterium, leg.penultima, tit.17.par.7. Quæ adulterii pęna, cum hodie immutata sit, ex l.80.Tau.& iis, quæ sup. diximus, num. 4. pęna incestus arbitraria erit, quãuis in primo gradu semper pœna mortis imponatur, vt sæpius fuisse factum testatur Clarus. lib.5.§.incestus Boerius decis.318.Petrus Gregor.lib 36.syntagm.cap.7.ex num. 7. qui de hoc crimine late agunt, & Anton. Gomez, in l. 80. Taur.ex nu.15. Bosius, in praxi, tit.de coitu damnato. ex num.71.Couarru.in 4.2.par.cap.6.§.8.num.2.Cancera, vbi sup.cap.4.num 55.Bernardus, Diaz, in praxi,& ibidem Salzedo, cap.84.Menoch.de arbitr. casu.329. num.3. Mascar-
70 dus, con.897.Quid si † in figura matrimonii incestus committatur in gradibus dispensare solitis, minor pœna imponenda erit, ex authentico de incest.nupt.§.1.collat.2.authẽtica incestas nuptias, C. de incest.nupt. dict.l.3. tit. 18.par. 7.maxime sub conditione (si Papa dispensauerit) argumento l. auunculo.5. D.de cond.sine causa, iuncta l. in tempus. 62. D.de hæred.institu.de qua cond.late Couarru. vbi sup. cap.3.num.7. Ioan.Gutierrez.lib.1. canonicarum quæst.c. 21. Quã tamen sententia, mihi difficilis hodie videtur ex Clem.1.de consang & affin. & Trident.sess. 24.de reform. matrim.cap. 5.ibi: *spe dispensationis consequendæ careat*. Vnde ipse etiam hoc casu incestum committentes punirem aliquantulum tamen leuiori pœna.

71 Infringens alterius domum, Ecclesiam, siue carcerem, qua pęna puniri debeat diximus, sup.nu.17.& 36.

72 Iniuriæ crimen, quod latissime patet committens, quãuis olim lege 12.tabularum pœna 25.assium tantum puniretur, vt constat ex ipsis verbis relatis ab Gellio, li 20.noct Atti cap.1. Alex. ab Alex.lib.6.cap.10.Balduin.ad leg 12 tabularum, cap. 62. Anton. Aug.cap.35.Franc. Hotoman. pag.218. postea arbitrarie puniri cœpit.§.in summa, Inst.de iniuriis, l.fin. D.eodem l. 21. tit.9.part.7.l.3.tit.9. lib.8. ordin.coniunct.l.3 tit.10.lib.8. Recop. Idemque,& iure canonico admittendum est ea sententia Host.in Rubrica, de iniuriis, nu. 3. cogendique sunt clerici iniuriato veniam postulare, quam si recusauerint, degradantur, cap. Clericus maledicus.46. efficiunturque, tam clerici, quam laici, qui iniuriæ iudicio damnantur infames, l. 1. de his qui not. infam. docent Abb. Felin.& aliis, in cap.cum te, de re iud. & semper arbitrariam pęnam imponendam esse pro hoc crimine, siue verbis, siue facto, siue scriptura commissum sit docuit communis sententia, de qua per Bart. in leg. 3. D. de libe.& posthu.vbi Paol.Alex.& alii, D.de liber.& posth. Ioan.Corasio, in l.si tam augusti, num.7. D.de seruitut. Iul. Clar.libro 5.§.iniuria, Iacob. Menoch. de arbitr.casu. 265. Thomas Gramaticus.decis.37.Boerius, consil.4.Petr. Gregor lib.38.syntagmat.cap.1.& seqq. Bosius.in praxi, tit.de iniuriis, Mascardus, con.902.& sequent.Pegtteta, lib.decis.
73 crimin. cap.13.Hodie nouissimo iure Hispano, † qui alicui conuitium dixerit ex illis nominatis, in lege 2. titulo 10. libro 8.nouæ Recopil.videlicet Gafo, Sometico, Cornudo, traydor, herege, cornudizo, ò à muguer que tenga marido, puta, vel quid simile, vt aleuoso,& hechizero, bruxo, iudio, & vltra pœnam arbitriam,& pecuniariam ibi statutam, tenebitur palinodiam decantare, vulgo *desdezirse*, nisi nobilis fuerit, aut clericus, ex eadem lege, & communi sententia, Gregor.vbi sup.& in l.8.tit.7.part.7.Didaco Perez, sub tit. 9 lib.8.ord.Ioann.Arze de Otalora, de nobilitate 5 par.cap. vlt.nu 6 Auiles, in capp.Præt.in procem.num.10. Couarr. lib.1.var.cap.11.Petr.Plaza, lib.1.de delictis, cap.1.per tot. Parlad.lib.1.rerum quotidian.cap.17.Padilla, in l.verbum, volo, num 5.C. de fideicommi..Pat. de Salazar, de vsu, & consuetudine, cap.1.num.85. & seqq. Salzedo, ad Bernardum Diaz, cap.66. qui iuxta d. l. 2. & iniuriarum crimen videndi sunt.

74 Iudex corruptus pecunia, olim arbitrarie puniebatur, l.lex Iulia 7 §.hodie, D.ad leg.Iul.repetund.postea quadruplo, l.1.C.eodem authenticorum iure accipiens pecuniam in triplum, promissionem in duplum, authentica, sed nouo iure, C.de pœna iud.qui male iudicauit, notat Iul. Paul. lib. 5.sent.tit.28. & ibi Cuiacius, idem Cuiac. lib. 6. obseruat. cap.18. Carol.Sigonius. lib. 2. de antiquo iure Prouinciarum, cap.5.& cap.11.& lib 2.de iudiciis, capite 27.in princ. & fine, Iacobus Rebardus, libro 3.variarum, capite 15.Menoch. libro 2 de arbitr.casu 342. Quod nostris etiam legibus semper fuit punitum, lege 6.titulo 4.parte 3.lege 8.titulo 1.parte 7 lege 2.titulo 25.libro 2.ord.& in duplum damnabatur antea, hodie in septuplum, cum officii, priuatione, pragmatica 57.lege 6.lege 56.titulo 5.libro 2.lege 1. titulo 6.libro 3.lege 21.titulo 1 lege 6.titulo 21. libro 9. in noua Recopil.notat Montaluus, in lege 2.glossa fin.titulo 7.libro primo fori Gregor.in dicta lege 8.parte verbo, *no recibandon*. Auiles, in capite primo, prætorum, verbo, dadiuas, Auendaños ibidem, capite 2.ex numero 4 Didacus Perez, in lege fin. titulo 14.libro ord. Couarru.in regula, peccatum 2.parte §.3 numero primo Nauar.in Man.cap.17.numero 32.Ioan.Orosius.& Petr.Velez de Gueuara, in lege plebiscito 18.D.de off.Præsid.adeo vt neque esculentum, neque poculentum in magna, paruavé quantitate possit recipere, vt per eosdem DD.& aliquid diximus sup.nu.25.

Litera. L.

75 Læsæ maiestatis crimen, quod committitur, cum quid hostili animo aduersus Principem, vel Rempublicam perpetratur,& aliis pluribus modis de quibus, & leges, & auctores statim citandi, punitur pœna mortis naturalis, perpetuæ infamię, in filios etiam,& posteros descendit,& confiscatione omnium bonorum dote excepta, & dimidia parte, quæstuorum constante matrimonio, quæ mulieri reseruantur, qua de re latissime, I.C.& Cæsares, in lege prima & seqq. D. & C. ad lege Iul. Maiest. & in §. primo inst.de publ.iudiciis, maxime autem, in l. quisquis, Codice illo titulo de iure canonico laicus excommunicatur, & in monasterium detruditur, clericus degradatur, verbaliter tantum ex communi sententia, quæ pœnæ à iure ciuili impositæ Regiis legibus confirmantur, lege prima, & seqq. titulo 2.parte 7.lege prima & seqq.titulo 7. libro 8. ordin. lege prima & seqq. tit.18. libro 8. Recopilat. lege decima titulo 9.libro 5. eiusdem Recopilat. lege 6. titulo 13. parte 2.& proditoris ædes diruuntur euertuntur que,& aratro in eas inducto, sale deinde asperguntur, dicta lege 6.titulo 13. lege fin.titulo 19.lege 6.titulo 27.parte 2.eius filii masculi, præter infamiæ notam, hæreditatis etiam extraneæ incapaces fiunt, fœminæ, non sic, quia quartam partem bonorum maternorum habere possunt, iure antiquo, hodie vti ego existimo integram hæreditatem scripserunt de crimine læsæ maiestatis integros tractatus Martinus Laudensis, Hieronymus Gigas,& incertus alius auctor, qui omnes habentur 11.tom.diuersorum Doctorum tractatuum prima parte latissime præter ordinarios in dictis locis, Paul. Manutius, de legibus Romanis, fol.54. Palma, tract. de fisco, in rubr.de crimine lęsæ maiestatis, Antonius Contius ad leg. Iuliam maiestatis Anton. Augustinus, Franciscus Hotoman. Pratcius, de legibus, verbo, Iulia maiestatis. Marcerius libro 2.opinionum, cap.14. Matthæus de Afflictis, in cap.1. vers.

versic. & bona committentium, ex num. 53. quæ sint tegalia in vsibus feudorum, vbi tradit quadraginta quinque modos, in quibus hoc crimen committitur, Capicius, decis. 230. Octauianus, decis. 80. Crauetta, consil. 6. & consil. 319. Bossius, tit. de crimine læsæ maiestatis, Iulius Clar. lib. 5. §. læsæ maiestatis, Angel. de maleficijs, versic. *Et hay ayduto la sua parria*, Menoch. de arbit. casu. 319. num. 29. & de recuper. possessione remed. 1. num. 334 & rem. 5. num. 52. Mascardus, con. 462. Folerius, in practica, versic. item quod commisit crimen læsæ maiestatis, per tot. Pet. Gregor. lib. 33. syntagmat. cap. 3. & lib 35. cap. 1. Gregor. Lopez, & Didac. Perez in dictis legibus Regijs, Ant. Gomez 3. tom cap. 2. numer. 6. Couarr. lib. 2. variarum, cap. 8. & cap. 9. num. 4. Bernardus Diaz, & ibi Salzedo, in praxi, cap. 118. & 119. Caniera, vbi sup. cap. 2. per tot. Ioann. Paerad. lib. 1. rerum quotid. cap. 21. Simancas, de Catholicis inst. tit. 9. & Ioan. Matienzo, in d. l. 10. tit. 9. lib. 5. Recop.

76 Lamiæ qua pœna puniri debeant vide inf. verbo. Sortilegium, vbi de his, & strigibus, & alijs superstitiosis delictis agemus.

Latrones qualiter plectantur diximus sup. verbo, furtum & verbo, grassatores sub nu. 42. & 45.

77 Lenocinij crimen, quod non tantum à marito, sed & ab alijs committi solet, grauiter omni iura punitur. Primo enim si maritus hoc perpetret delictum, vt quia ab adultero aliquid accepit, vel vxorem in adulterio deprehensam detinuerit, aut eius adulterium tacendo dissimulet, & cum publicum sit inter vicina. Iure ciuili ab accusatione adulterij repellitur, infamis efficitur, & tandem antiquiori iure pęna mortis plectebatur, l. cum mulier 47. D. soluto matrim. l. 2. D. ad leg. Iul. de adulter. l. 1. l. athletas. §. qui lenocinium, D. de his qui not. infam. l. palam. §. fin. D. de ritu nup. auth. de lenonibus. §. pręconizamus, collat. 3. quæ pœnæ antiquo iure Partitarum comprobantur, in l. 4. titulo 6. in leg. 7. titulo 17. in l. 2. tit. 22. parte 7. quamuis de generali consuetudine, iam non imponatur pœna mortis, sed publicæ ignominiæ, cum flagellis. & triremibus perpetuis, si bis, id delictum commiserit maritus, de qua lenocinij specie, & eius pœna agunt Doctores, in l. 2. D. ad leg. Iul. de adult. & in l. 2. & in l. fin. e titu. 17. C. eodem, & in aliis locis sup. relatis Guillielmus Benedictus, in cap. Raynutius, verbo cuidam Petro, num. 62. Iulius Clarus, lib. 5. §. fin. q. 68. nu. 23. Folerius, in practica. 1. p. 2. specie, versic. item quod fuit leno, Pet. Greg lib. 36. syntagmat. cap. 11. Mascardus, con. 322. num. 5. Palacios Rubios, in repet. cap. per vestras. 3. notab. §. 21. nu. 23. Greg. in dictis legibus par. Didac. Perez, in l. fin. verbo, *rufianes*, tit. 24. lib. 8. ord. Anton. Gomez, in leg. 80. Tau. num. 73. Ludouicus Peguera, cap. 15. per tot. Couarr. in 4 2. part cap. 7. §. 2. num. 4. Auiles, in cap. Prætorum, cap. 47. verbo, manceba, num. 3. Auendaño, de exequend. mandatis. 1. par. cap. 22. num. 7. & 2. par. cap. 6. num. 1. Pet. de Salazar, de vsu, & consuet. cap. 1. num. 91. Caniera, vbi
78 sup. cap. 4. ex nu. 59. Quod si non a marito, † sed ab alio homine, vel muliere lenocinium committatur, qui intercedunt cum fœminis, vt aliis viris se prostituant, quos internuncios, siue alcahuetes appellamus, l. palam §. lenocinium, D. de ritu nupt. l. mariti 29. § plectitur. D. ad leg. Iul. de adulter. leg. 1. tit. 22. par. 7. qui siue pretio, siue gratis id faciant iure ciuili iisdem pœnis subijciuntur, quas maritos notari sup. diximus, idem iure Regio l. 4. tit. 6. l. 2. tit. 22. par 7. tit. 10. lib. 4. fori, si mulier nupta fuerit, virgo, aut vidua honeste viuens, quamuis vsu hæ pęnæ non recipiantur, vt notat Didac. Perez, vbi sup Salazar iam relatus, cap. 2. num. 24. & seq. sed cum infami mitra, vulgo, *coroza*, flagellantur iudicisque in super arbitrio puniuntur. Nec hi tantummodo, sed & qui eorum opera viuit, l. 7. tit. 10. lib. 4. fori, l. 5. tit. 9. p. 7. & hi etiam qui lucri causa prostituras habent fęminas, siue in caupona, siue stabulo, siue in publico, lupanari eidem puniendi sunt pœnis, vt in d. legibus 1. & 4. tit. 22. part. 7. quod si earum sunt domini, aut patres, dominica, siue patria potestate priuantur, l. si lenones, 13. C. de Episc. aud. quamuis nouiori iure aliud sit siquidem pro prima vice publica ignominia plectuntur, & per decẽ annos ad triremes dãnãtos, pro secũda flagellãtur, & perpetuis triremibus puniuntur, l. fin. tit. 4. lib. 8. ord. coniuncta, l. 45. & 10. tit. 11. lib. 8. Recopilat. mulieres vero quæ huiusmodi lenones habent, publicè flagellandæ sunt, vestibus quibus induuntur amissis, d. l. 4. tit. 11. lib. 8 Recopilat.

79 Ludentes vltra à lege permissum, vel taxillis, aut alijs instrumentis prohibitis, qualiter sint puniendi diximus sup. num. 7. verbo. Alcatores.

Litera. M.

80 Maledicus in Deum, Sanctos, Principem, siue eius consiliarios quomodo debeat puniri, vide sup. num. 14. verbo, blasphemiæ, vbi eos retulimus, qui de huius peccati pœnis agunt.

81 Mathematicus, qui inique, & superstitiosè artem suam exercent, an sint aliqua pœna puniendi, vide inf. verbo, sortilegum.

82 Matricidi, idest, qui matrem suam occidit, qua sit pœna puniendus, vide inf. verbo, parricidium.

Mendicantes validi, qui cum possint, sibi victũ proprijs laboribus, & industria quærere, ostiatim mendicare, & otio frui volunt, & ex alieno viuere, mortaliter peccant, & in rem publicam, verosque pauperes non parùm, quare punitos eos, & omni iure apud omnes nationes constat, l. 1. C. de mendicantibus validis, lib. 11. authentico de quęstionibus, §. si verò vitæ occasionem, iunctis, quæ in proposito præter ordinarios diligenter, & doctè rem è media antiquitate repetentes adducunt Petr. Gregor. lib. 39. syntagmat. cap. 6. num. 12. & 13. cum seqq. Tyber Decianus. 1. tom. de delictis, lib. 4. cap. 13. Iulius Clarus, lib. 5. §. fi. q. 39. nu. 8. Iacobus Menochius, lib. 2. de arbitrar. centur. 6. casu. 532. per tot. Ludouic. Peguera, lib. singulari, decis. criminal. cap. 5. per tot. eis nec eleemosynam dari posse, nec oportere probat text. iuncta gl. in cap. 1. dist. 82. l. 4. verbo, *tirar*, tit. 5. par. 1. l. 4. tit. 20. part. 2. nouissimeque graues indictas pęnas constat, ex l. 1. tit. 11. lib. 8. nouæ Recopil. vbi multa in proposito Alphons. de Azeu. maximè, ex num. 3. quem præter alios videbis, quibus addes, & inualidos esse quoque mendicantes puniendos, qui se ipsos, hac de causa, vt mendicent debilitarũt, seu cuiusq; qui suos filios eò debilitãt, quod nõ paucos nostro hoc, & antiquiore, ẽt sæculo fecisse accepimus, aduertitque Fran. Ripa, tract. de peste, tit. de remedijs præseruatiuis contra pestem, num. 174. Menoch. & Ludouicus Peguera, iam citati.

83 Monialem carnaliter cognoscens, grauissimis subijciendus est pęnis, de quibus diximus sup. num. 22. verbo, coitus, versic. septimo prohibetur.

84 Monetam falsam cudẽs, aut iuxta eam aliquid committens, vltimo supplicatio afficiendus est, diximus sup. num. 38. verbo, falsi crimen.

85 Monomachiam exercentes puniendi sunt illis, de quibus sup. num. 31. diximus, verbo. Duellorum vsus.

86 Monopolium exercentes, qui in generalem prohibitionẽ legis Iuliæ, de annona, committunt illis pœnis puniri possunt, quarum sup. meminimus, num. 10. verbo, annonam, & confiscat. omnium bonorum & exilio perpetuo à ciuitate, l. 1. C. de monopolijs, & in l. 2. tit. 7. part. 5. vbi ordinarij interpretes, Innocentius, in cap. cum omnes, & in cap. cum accessissent, de constitut. in cap. significasti, de appella. Felinus, in cap. accedentes, de præscription. Lucas de Penna, in l. fin. C. de legatio lib. 10. Rebuffus, ad constitut. Regni, tractatu de magistris artificiorum, art. 4. gl. 2. Soto, libr. 6. de iustitia, & iure, q. 2. art. vltimo, Auendañ. de exequen. mandat. 1. p. cap. 19. num. 31. Ioann. Matienzo, ad l. 1. glos. 9. nu. 13. tit. 14. lib. 5. Recopil. vbi Azeuedo, num. 14. Bossius, tit. de vnionibus, & colligationibus, num. 4.

Litera. N.

87 Nomen suum mutans in alterius fraudem, crimen falsi committit, & punitur pęnis de quibus sup. num. 38. ver. falsi, & in l. 1. C. de mut. nomin. l. 2. tit. 7. part. 7. quę nunquam

erit

quit se irrifit, vno casu excepto, de quo in l.49.tit. 9. libro 6. ord.l 14. tit 18.lib.6.nouæ Recopil.extraretiam,l.10, tit.7. p.4. & plura alijs relatis tradit Iacob. Menochius, de arbitrariis,casu 318.per totum.

88 Notarius fabricans, siue conficiens aliquod instrumentum falsum,aut iuxta instrumenta aliquam falsitatem committens,punietur, vt diximus,dicto numero 38.verbo falsi crimen.

Litera. O.

89 Occidens alium, siue palam, siue proditorie, siue gladio, siue veneno, qua puniendus sit pęna,vide per eos Doctores, quos supra retulimus, numero 47. verbo, Homicidium.

90 Occidens se ipsum quamuis post mortem, apud aliquas gentes in cadauere non punietur,ex his quæ cum aliis recensent Iacob.Menoch. de arbitr.casu 284. idemque si tedio vitæ,id fecisset iure Romano,& Partitarum obseruaretur,l.1.& seqq. D. & C.de bonis eorum,qui ante sent. mortem sibi consciuer. l. 24.tit.1. l.2.tit. 27.par.7. Hodie vero omnia eius bona fisco applicantur, si hæredes descendentes non habeat,l.9. tit.13 l.19 tit. fin.lib.8.ordinam.l. 8.tit.23. lib. 8.Recop. & eius corpori Ecclesiastica sepultura denegatur,cap.placuit.13 quæst.5. cap. ex p.11. de sepulturis aliud erit si metu pœnæ, id perpetrauit delictum, vt late per ordinarios, in dictis locis, & in l 2. C.qui testam fac. poss. Felinus in cap. contingit, de sent. excom. Menochius vbi sup. Anton. Gomez.3. tom.cap.3. num.15.& 14. Plaza,de delictis,cap.23. Didac.Couarru.lib.2.var. cap.1.num.11. Cantera,vbi sup.cap.6.nu.55.

91 Occultans latrones,aut aliis criminibus reos, iisdem illis pœnis subiiciendus est quibus rei principales sunt puniendi,l.1.D.de receptatoribus, lege prima & 2.Codice de iis qui latron.occultan. de quo supra late,verbo, Receptatores.

Litera. P.

92 Parricidium immane quidem, atque infandum facinus, & scelus,quod ab his committitur,qui patrem matrem,fratrem,aut sororem occidunt,aut alios, quorum meminit,l. C.in l. 1. D.ad leg.Pomp.de parricid.& Imper.in l.1.C de his quæ par. vel liber.occid.maximis semper fuit punitum pęnis licet diuersis apud varias gentes,vt commemorat Alexan. ab Alex. libro 3.genial.dierum,cap.4. Balduinus ad leges Romuli, cap 11. Sigonius,libro 2.de iudiciis,cap. 31. Brisonius,lib.2.de formulis,pag.155.in pr. Ioan.Corrasius, in l.2.§ deinde cum ærarium, nu.16. D.de orig.iuris. Hodie autem huius delicti pœna est, quæ a Iustiniano refertur, in §.alia deinde lex,Inst.de publ.iudiciis,ex l.pęna 9.D.ad leg. Pompeiam,& in d.l. vn. & in l.6.tit.9.C. Theod. comprobata;l.12.tit.8.par.7 exornant præter sup.citatos.Idem Ioan. Coras. in d.l.2.§.deinde Cornelius, D.de orig. iuris,n. 70.& in l.Diuus,nu.5 D.de off.Præsid. & ibidem Petr. Velez de Gueuara,nu.12.Anton.Gomez 3. tom.cap.3. ex nu. 3. Plaza,de delictis,cap 22. Cantera,in d.cap 6.num.24.Couarr. in Clem si furiosus,2.p.in initio,num. 10. & 12. Bernard. Diaz,in praxi, cap. 96. & ibi Salzedo, Iulius Clarus, libr. 5.§. Parricidium,Petr.Gregorius,libr.26. syntagm. cap. 24.Menoch.de arbitr.casu 356.ante quos Plato,lib.9. de legibus & Iulius Paul.lib.5. sent.tit.24. & ibi Iacob Cuiatius. * Quibus omnino addes,quæ diserte & doctę post hæc scripsit eruditus Dominus Ioannes de Solorzano integro libello, de parricidii, vbi ad saturitatem, quæ huc pertinent videre poteris.

93 Partum exponentis pœna quæ sit, diximus,sup.num. 39. verbo,exponens infantem.

94 Partus suppositi, crimen speciem falsi esse diximus sup. nu.38.verbo,falsi crimen,eius pœna videbis per eos Doctores,quos ibi retulimus.

95 Peculatus crimē,furti species est committitur enim,cum quis publicam,vel sacram pecuniam surripit,quod si is qui ea suo periculo,aut curam eam habebat, capitaliter lege Iulia peculatus punitur:sin minus deportatione,l.1. & per tot. D.ad leg.Iul.pecul.l. 1. C.de crimi.peculat. l.1. tit.17.part. 2.l.78.tit. 14. par.7.de quo aliqua Robertus,lib. 1.receptæ lecti.cap. 2.Alcia.lib.1.disput. capit.5 Duarenus,lib.2.disput. cap. 26.Rebardus. lib.3.variarum,cap.13. Anton. Augustinus,lib.1.emendat. c.3. Menochius de arbit.casu 389. in princ. & hodie etiam si sua cura pecuniam hanc non habuerit, qui eam furatus est, grauius punietur, quia sacrilegium committit,vt dicemus infra verbo,sacrilegium,& notant Doctores sup.citati, nu.24 verbo,furtum.

96 Periurii crimen grauissimum quidem,& detestabile est, vt constat Leuitici,cap.19.Malachiæ,cap 3. Zachariæ, cap. 5.Matthæi item,cap. 5.Platone,lib.11.de legibus,Cicerone, lib.2.de legibus. Aristotele,in rhetorica ad Alexan. punitur pœna mortis æternæ, vt cum D August. & S. Thoma resoluit Soto,lib.8.de iust.& iure,q. 2.art. 2.& 3. Castro,lib.8 aduersus hæreses, verbo, periurium, sed vt omissis variis Doctorum opinionibus distinguentes inter periuriorum pœ-
97 nas,rem dilucę intelligas sic definiens. Periurium † si promissorium est punitur pœna infamię, gloss. in l. Lucius. 21. verbo debeant, D.de his qui notant. infam.glos. in cap. quicumque,verbo reciperetur 6. q. 1.text. in c.infames, 6.q. 1. cap.siquis conuictus 22.q.5.l.25.tit.2.par.3.l.2.tit.5.par 7. deinde ei numquā fides adhibetur,neq.eius testimonio creditur,cap.sicut 9.cap.testimonium 54.de testibus.cap.parruli 16.q.5.d.l.26.par.& quamuis ali n non puniretur alia pęna hodie amissione omnium bonorum periurium pro nissorum vindicatur,l.1.tit. 6. libro 8.antiq. ord.l.1.tit. 17 lib 8.Recop.late Couarr. in cap. quamuis pactum 1. par. § 7. Bolognetus,& Cignolus,num.181.& ibi Padilla,num. 17. in leg. siquis maior,C.de transactionibus,Clarus,l ibro 5.§. periurium num. 3. Cauallinus,libro.2. milleloquiorum, cap. 590. Didac.Perez,in l. 1.verbo,positiones,tit. 4 lib. 3.ord. col.9.& post alios,in l. 2.C. de reb.cred.& iur.iu Ripa in cap. 2.num.9.de rescr pt.Cataneus,in consuetudinibus Burgundiæ, Rub.10.§.12.num.13.Gregor.Lopez,per tex.ibi in lege 27.verbo,casa desegurada, titulo 11.parte 3 Auendañ. de
98 exequend. mandatis,2.par.cap.27.ex numer. 8. † Quod si periurium sit assertorium arbitrarie punietur, ex communi interpretatione,l.fin.D.de crimine stellionat cui coniunges non male,lege 2. titulo 15.libro 5. nouæ Recop.resoluit Alex. in lege 3.§.dato,& in lege si duo.§. fin D. de iur. iur. Doctores paulo ante citati,& Afflictis ad constitut.Neapolit.libro 3 rubrica 55,numero 11. Robert.lib. 1.disput.cap. 37.Iconem. cap.20.col. 2. Contius, ad lege 1. Codice ad legem Iuliam maiest. Duarenus,libro 2.disput.capite 37.cum multi s Menoch. de arbitr.casu 319.per totum,quod quidem periurium, cum absque falso non committatur, pęna falsi
99 punietur. Hodie † quinta pars dentium solet adimi testi falsum asserenti,lege fin. titulo 16.part.3. coniuncta lege 3. titulo 12. libro 4. fori,& nouissime loco huius pęnæ ad triremes damnatur,l.7.tit. 17.lib. 8.Recop.aliqui pariter pęnam talionis,l. 83. Tau.lege 4.tit.17.& diximus sup. numero 38.verbo,falsi. Add.etiam quod etsi ex communi aliorum sent. quam resoluunt Couarr. & alii sup.citati, Botius, in praxi, titulo de periuriis, numero primo & 2. Boerius,decis. 305. & dicta lege 26 titulo 11.parte 3. siquis quando positionibus resp.periurauerit, nullam pateretur pęnam, hodie vitra
100 alias periuriis impositas, quas incidit † punitur amiss. causæ,& sex centis marapetinis,lege 2. titulo 7.libro 4. Recop.cō iuncta lege secunda titulo 17.libro 8.eiusdem Recop. notat Did.Perez,vbi supra col.919. Auend.d.cap.27. num. 17.& videbis Bernard. Diaz,& ibi Salzedum,in praxi,cap. 98. Didac.Cantera,in quęstion.criminalib.cap.de plena probat. num.31.

101 Piratæ qq. subiiciendi sint pœnis, repete ex his quæ sup. tradidimus,verbo grassatores,sub num.42.& verbo,furtum, numero 44.

102 Plagiarii sunt,qui hominem liberum,libertum, seruumve alienum,dolo malo vendiderint emerint, celauerint,donauerint,aut quocunque modo alienauerint,l.1.& per totum tit. ff.ad l.Flauiam,de plagiariis, qui si nobiles fuerint in metallum

talliun damnantur si ignobiles vltimo supplicio subijciuntur l.fin.C.eodem.l.1. & 2.tit.14.l.1.tit.15.lib.4. fori, l. 1. & 5.tit 3 lib.7.*del fuero juzgo*.l.22.tit.14.par.7.l.80. in legibus styli de quo crimine agunt Menoch de recup. poss. rem.9.num. 382. Conan.lib. 1 cap 9 num. 10. Corras in l.congruit,numer.9.de offic.Præsid.Iul.Clar.lib.5. §.fin.q. 68 nu.38.Bos.in praxi,tit.de plagiarijs per tot.& tit.de furtis,num.42.Cantera,iam citatus,cap.8.num.13.

103 Populatores, siue depopulatores agrorum puniontur illis pœnis,quas incendiarios incidere supra diximus, n.49. verbo incendiarij.

104 Præuaricatores, quamuis illi proprie appellentur, qui causam aduersariis suis donant,& ex parte auctoris,in partem rei concedunt, l.præuaricatores.212. D de verb.sign. l.1.D.de præuaricatoribus.placuit tamen, & præuaricatorem, etiam dici aduocatum.& procuratorem, qui clientuli.sui quem defendendum suscepit secreta detegit, & parti aduersæ pandit:horum pœna infamia est,& extraordinaria,iure communi ex dict.legibus,& l. athletas.§.fin. D. de his qui not.infam. hodie autem augetur: quoniam præter infamiam,incidit in pœnam mortis naturalis,leg.fin.tit.6. par.3.tanquam aleuosus(vt sic loqui liceat)cuius legis maximum esse rigorem notat ibidem Gregor. & temperandam esse, ex l.9.& 13. eiusdem titul. & l.2.titul.7.p.7.l.13. & l.17.tit. 16.lib.2. nouæ Recop.de quo late Menoch. de arbitr.casu 313 Ægidius Bosius, tit. de præuaricatoribus Iul Clarus,lib.1.§ fin.q.72.num.3.ordinarii,in dictis locis, & in l.1.C.de aduoc.diuers.iudicium.

105 Proditores qualiter sint puniendi,si per Insidias aliquem occiderint,vide per eos Doctores,quos sup.retulimus,verbo,homicidium,n.47.& vide inf.dicenda verbo, venefici.

Litera. R.

106 Radens scripturam, aut monetam punitur pœna falsi, vt diximus sup.nu.3. verbo,abrasio,& nu. 38.verbo,falsi crimen.

107 Rapina furti species est,ideo de eius pœnis dic. vt sup. n. 42.verbo,furtum,& n.36.verbo expilato, in fine.

108 Raptus crimen grauissimum est, pœna mortis semper punitum, & amissione bonorum omnium, quæ raptæ mulieri iur.ciuili applicantur,similiter,& iure Regio,nisi cum raptore contrahat, quod tamen iure canonico non erit admittendum, cui in hoc standum est, si in eremo committatur hoc delictum vel ad eum raptor,cum rapta confugiat: apud nos est casus *(de la hermandad)* & punitur pœna sagittæ:de eius pœnis agit lex in l. raptores,in l. siquis, non dicam rapere, C.de Episcop. & clericis,in l.vnica, C.de raptu virginum,in § item lex Iulia,de vi,inst.de publ.iudiciis, in cap.raptores. & per tot. 36.quæst.2.in tit. de raptoribus, in Trid.sess.24.de reform. cap.6. in l. 12.& 13.tit.10. lib.4. fori in l. fin. tit.18. par. 2.in l.3.tit.20.in l.2. tit.31.par 7. in l.2.tit.13. libro 8. Recop. late ordinarii, in d. locis, maxime repetentes,in d. l. vn & ii actores quos sup. citauimus,verbo,coitus,per tot.maxime Clarus,lib.5.§.raptus.Bosius,tit. de raptu mulieris,Menochius,de arbitrariis.casu 360.num. 30.Tit.num.39 plurimos retulit Mascardus, consil. 1254. Ant Gomez.in l.80. Taur.num.29. Salzedo,ad Bernardum Diaz,cap. 76. Couarr. libro 2. variar.cap. 20.num. 8. & in 4 2.par.§ 9.nu. 1.& seqq.sub c.3 & late Peguera, in quæst. criminalibus c.41.& cap.43.

109 Receptatores,quorū pessima malitia est,quia sine eis latere nemo diu posset, puniendi sunt eisdem pœnis, quibus rei principales & aliquando leuius,vt probatur,in l.1. D.de receptatoribus, in l.Metrodorum 40 D. de pœnis,in l.1.C. iis,qui lat.occultau.l.18.tit.14.l.14.tit.29.parte 7 lege 1. & 2.tit.16.lib.8.ord.l.1.& 2 tit.19.libro 5.Recop.l.4.& 5. tit. 12.l.2.& 4.tit.16.l.4.tit.18.libro 8. nouæ Rec.ord. in d.locis,maxime Greg.in d.l.18.verlic.*à los encubrieren*,Bosius, tit.de rapinis, num.15.cum alijs ibi,& tit. de falsa moneta, n.7.& tit. banniti, quid amittant,num.21.Iul.Clarus,lib.5. §.fin.q.90.num.10. Menoch.de arbitrar.lib.1.q.86. nu.23. & libro 2. casu 344. per tot. & casu 394.nu.95.Mascardus conc. 1259.Peguera,c.25.per tot.& c.29.nu.8.& c.36. nu. 7.& 9.Ant.Gomez,3.tom.c.3.nu.50.

Litera S.

110 Sacrilegium est rei sacræ violatio, grauissimum quidem crimen, quod committitur circa personas, res, vel loca sacra, & punitur pœna arbitraria,quæ non semel ad mortem naturalem extenditur,de quo extat integer tit.18.p.1.l.7.tit. 5.lib.1. fori, latissimè iura ciuilia, & canonica, de hoc delicto agentia prosequuntur Bos.tit.de sacril.Clar.§.sacrilegiū Menoc.de arb.cas.384.Peguer.c.24.per tot. Bern. Diaz, & ibi Salzedo,in prax.c.87.Cant.c.8.n.16.quos videbis.

111 Saccularij qui vetitas artes exercentes in sacculos partes subducunt,partem subtrahunt extra ordinem, plus tamen, quam fures puniendi sunt.l.saccularij.7. D.de extraord.crimin.cui adde Pet.Crinitum,lib.17.de honesta discipl.c.8.& Cæl.Rodigin.lib.3. lect.antiq. c.35. hi sunt fraudulenti impostores,qui fraudibus suis alios decipiunt, explicat eleganter Cuiac.lib.10.obser.c.27.

112 Sepulchrorū violatores arbitrio iudicis puniūtur,quod ad mortē vsq;aliquando poterit extendi,l.1. & per tot. D.& C. de sepul. viol.l.14 tit.13.p.1.l.12.tit.9.p.7.Iul.Clar.lib.5. §.fi. q 68.n.45. Cant.vbi sup.c.8.n.39. latè,& eruditè Menoc.de arb.cas.387.Bocc.decis.316.nu.13.

113 Simoniæ crimen,quam sit detestabile,nemo est qui ignoret,neq;eas pœnas, quas qui hoc committunt delictum incidunt, obuiæ.n.omnib.sunt per totam, 1.q.1.tit.de symon.& t.17.p.1.vbi latissimè ordinarij interpretes,integ.tract.scripsit Guill.Rodoan.de pœn.autem agit max.4.p.11.plurima Menoc.de arb.cas.401.ex nu.20.Iul.Clar.lib.5.§.Simonia, Bern.Diaz,& ibi latè Salzedo,in prax.c. 96. Cant.in d.c.8. n.43.Masc.con.1305.cū duab.seq.Couar.lib.1.var.c.20. n. 3.& in reg.peccatū.2.p § 8.nu.7.qui alios plures retulerūt.

114 Sodomiæ atrocissimum esse,& infandum delictū,deprehenditur satis,ex l.cum vir.31.ff.ad l.Iul.de adult.quod quāuis propriè tunc committatur,cum quis,cum alio masculo nefandam libidinem exercet, omnis tamen coitus contra naturam sub eo continetur, vt cum animali bruto, aut mulierum interse,vt aduertunt infr.citandi. Pro quo omni iure pœna mortis semper fuit imposita,quæ hodie, apud nos inexpiabiliter obseruatur, postea flamis cadauere tradito, & bonis omnibus confiscatis,dict.leg. cum vir, text. in §.item lex Iulia,de adulter. Instit. de publ.iudicijs,auth. vt non luxorientur homines contra naturam,collat.6.l.2.tit.21.par. 7.l.2.tit.9.lib 4.fori,l.1.tit.21.lib.8. nouæ recopil.prosequuntur ordinarij, in d. locis,Bosius, in praxi,tit. de strupo detestabili in masculos,Clarus,lib. 5. §. Sodomia, Menoch.de arbitrarijs,casu 286. Tiraq.in l.9.connubiali,num.107. Rebardus,lib.4.variarum, capit.fin. Mascardus,con.1314. Anton.Gomez.19 in leg.80.Tauri num.32.Cantera, vbi sup. cap.4 num.66. Barnardus Diaz, & ibi Salzedo latissime,in praxi cap. 86. * Referunt etiam plura in detestationem, & punitionem huius criminis,Farin.in prax.q.148.copiosissime Petrus Cenedus,qui infinitos prope refert, in collectaneis ad decretal. collect.130. penes quem plures quæstiones,vnde remissiuè,& an Ecclesiastica immunitate gaudeat, Farin.de immunit.in apendice, num. 98. Vbi ex communi resoluit gaudere. Contrarium tamen tenuerunt Salzedo,& Humada relati à Bouadilla,lib.2.cap.14.num. 19. & 20.& vide eundem ibidem,cap.17. num. 65. & cap. 18. num. 59.& sodomiæ (si conuictus sit) defensionem non dandam Farin.in prax.,tom.1.num.110.

115 Sortilegium crimen hodie frequentiss. ob vanas hominum opiniones,qui vt desiderijs suis satisfaciant, illud non verentur perpetrare grauissime puniendum est, quia affinitatem quandam,cum hæresi habere videtur, vt & delictum quod à lamiis & strigibus,aliisq;superstitiosis hominibus patratur,in quorum maleficiorum explicatione, quia integri extant tit.& tractatus,nō multū immoramur,videndi enim hac de re sunt ordinarij interpretes, in tit. de sortilegijs,& tit.23.part.7.l.9.tit.1.l.1.tit.4.lib.8. ordin.l.5 cum seqq.tit.3. lib.8. nouæ Recopil. quibus legibus variæ pœnæ

in hoc

in hoc genus hominum constitutæ sunt, vbi notant auctores de strigibus, & lamijs, singulares tractatus edidit Bartholomeus Spinens alium tractatum de lamijs scripsit Franciscus Poncinios, alium de strigibus, Bernardus Comensis, de sortilegijs alterum Paulus Grillandus, de Sortibus Troilus Maluetior, de superstitionibus Martinus de Arles, qui adque varias videri poternot, & Menoch. de arbit. casu 388. Clar. lib. 5. hæresis, n. 25. Bern. Diaz, in prax. c. 107. Cant. vbi sup. c. 5. de sortil. Auend. de exeq. mand. c. 32. in 2. p. Auil. in c. prat. c. 53. gl. adiuinos, & ante eos, Bos. in prax. tit. de sortil.

116 Stellionatus crimen, cum multifariam committatur, vt constat ex l. 1. & per tot. D. de crimine stellion. & C. eodem l. 10. tit. 3. part. 5. l. 7. & l. fin. tit. 16. part. 7. variè etiam puniri poterit, vt notanter tradit Menoch. de arbit. casu 381. Anton. Gomez. 3. tom. cap. 7. quotiescunque enim delictum aliquod certo, & speciali nomine caret, crimen stellionatus dicitur, proinde iux. rei qualitatem erit animaduertendum vt asserunt Menoch. & Gomez, vbi proxime. Quibus adde Tyberium Decianum, lib. 3. tract. criminal. lib. 3. cap. 17. num. 17 Petr. Gregorium, lib. 39. syntagmat. cap. 14. & vide eundem Iacobi. Menochium, in lib. additionum, ad commentarios, de arbitrariis, d. casu. 381. & in elegantibus decisionibus, l. 1. §. vlt. l. tutor. 16. §. contrariam, l. siquis in pignore. 36. D. de pignorat. act. * Adde sine distinctione stellionatus crimen committi, vbiconque in contrahente adest dolus, l. 3. §. stellonatum illo tit. Ergo cum generalis hyppoteca, & obligatio non minus, quam specialis res, & bona afficiat obligati, leg. obligatione. 6. D. de pignoribus, quamuis eorum non impediat distractionem, vt bene considerat Fanus, de pignoribus. 1. membro quintæ partis, nu. 28. ad finem, tamen si cum quis bona aliqua vendit, quæ ante sub generali obligatione comprehensa fuerat, asserat ea libera, & vacua vendi, esseq; ab omni onere, & obligatione immunia, stellionatus crimen committit, vt contra Angelum, in l. 1. C. eodem, defendit Gomez, in d. cap. 7. ad fin. Azeued. in l. 2. tit. 15. nu. 2. lib. 5. Recop. induces, l. 2. tit. 16. part. 7. ibi: *Si la cosa no valiesse tanto que cumpliesse a ambos lo que dieron sobre ella, pero si cumpliesse non seria engaño*, adde Farin. q. 19. nu. 35. Bosium, tit. de crim. stellionatus, nu. 5. & plura exempla, in quibus stellionatus crimen committitur, vide apud Villadiegum in pract. in forma libellandi, in hoc crimine stelionatus, fol. 290.

117 Stuprum appellatur coitus cum virgine, quod lege Iulia, de adult. vindicatur in homine honesto publicat. dimidiæ partis bonorum, in humili corporis coertione, cum relegatione, l. inter liberas, 6. §. lex, l. stuprũ, 34. D. ad l. Iul. de adult. l. 2. tit. 19. p. 7. præterquam pœnam iure canonico cogitur stuprator, aut ducere puellam in vxorem, aut eam dotare, c. 1. & 2. de adult. de qua re præter ord. in d. locis, & in §. item, lex Iul. de adult. inst. de publ. iud. prosequuntur Bos. in praxi, tit. de damnato, & punibili coitu, ex nu. 63. Clar. lib. 5. §. stuprũ, Menoc. de arb. casu 288. Mascar. con. 1338. Ant. Gom. in l. 8. Tau. n. 6. Cant. vbi sup. c. 4. n. 10. Octau. decis. Pedem. 307. Bern. Diaz, & ibi Salzedo, in praxi, c. 83. Io. Gutierr. lib. 1. canon. quæst. c. 37.

Litera T.

118 Testis falsus, qua sit pœna puniendus, sæpe sup. diximus, maximè autem sub num. 38. verbo, falsi crimen, & verbo, periurium, num. 75.

119 Terminorum motores, & occultatores, graue committere delictum constat, grauibusq; puniri pœnis, de quibus, in l. 1. & per tot. D. de termino moto, c. ex litteris, de probat. c. tanta, 86. d. c. in legibus, s. q. 1. l. 30. tit. 14. p. 7. l. 6. tit. 4. lib. 4. fori, in l. 104. del stylo, in l. 3. tit. 1. lib. 8. Recop. prosequũtur Clar. lib. 5. §. fin. q. 83. nu. 10. Menoch. de arb. casu 139 Petr. Greg. lib. 39. syntag. c. 13. & Bos. in praxi, tit. de term. moto.

Litera V.

120 Vagabundi homines, & errantes, qui cum nullum certum domicilium habeant, perfectaque sint valetudine, in otio perpetuo manentes, nullius aut suis, aut alienis operibus se constituunt pro consuetudine cuiuscunquè regionis, puniendi sunt: de quibus in l. 1. & per tot. C. de mendicantibus validus, lib. 11. in l. 1. 2. 6. 11. & 12. tit. 11. lib. 8. Recopil. latè Peguera, cap. 4. & 5. Menoch. de recup. poss. rem. 10. nu. 50. Clarus, lib. 5. §. fin. quæst. 38. num. 7.

121 Venatio quamuis iure naturali omnibus videatur permissa, l. quod in rerum, D. de aquir. rerum dom. l. 17. tit. 28. part. 3. iustissimè tamen ob publicum bonum aliquibus in mensibus omnibus est prohibita, clericis semper, & similiter laicis si vetitis vtantur instrumentis, toto tit. de clericis, venatoribus, l. 1. & 2. cum seqq. tit. 8. lib. 7. Recop. Exornant Menochius, casu 413. Couarr. in reg. peccatum 2. par. §. 8. num. 1. & 2. Soto, lib. 4. de iust. & iure, q. 6. art. 4. Nauarr. in Man. c. 17. nu. 120. & plurima scripsit Salzedo ad Bernard. Diaz in praxi, cap. 67. per totum, quem omnino videbitis. ad quibus venationem, & piscationem expectantes.

122 Veneficos, idest eos, qui venenis, malis medicamentis, susurrisque magicis, homines occidunt, plusquam eus, qui gladio, id faciont puniendos esse scripsit, l. 1. C. de malefic. & mathem. extat integer tit. 23. par. 7. l. 5. 6. & 7. tit. 3. lib. 8. nouæ Recop. explicant DD. in d. locis, & in §. item lex Cornel. de sicar. inst. de pub. iud. Alex. ab Alex. lib. 3. dier. genia. c. 5. Sigon. lib. 2. de iud. c. 31. Menoc. casu 360. nu. 21. Couar. in Clem. si furiosus, 2. par. nu. 11. in princ. Cant. c. 5. per tot. Clar. lib. 5. §. hæresis, nu. 25. & §. homicidium, nu. 13. Plaza, de delict. c. 20. Ant. Gom. 3. tom. c. 3. n. 7. infinitos refert Salzedo ad Bernardum Diaz, in praxi, c. 95.

123 Verberans aliquem hominem, aut mulierem, grauissimã ei irrogat iniuriam, eius autem pœna arbitraria erit, ex his quæ sup. diximus, nu. 52. verbo, iniuriæ crimen.

124 Vim inferens, vt aliquem à sua possessione eijciat, l. Iul. de vi publ. deportat. punitur, leg. 1. & per tot. D. ad l. Iul. de vi publ. l. siquis, 8. C. ad l. Iul. de vi, l. 8 tit. 10. p. 7. quæ deportationis pœna, cum in desuetudinem abierit, vt notat Aymon. cons. 224. eius loco alia arbitraria imponenda erit, vt in d. l. 8. verbo, *desterrado*, notat Greg. spoliatus tamen ante omnia restituendus est, d. l. siquis, 8. l. 1. C. si per vim, vel alio mod. l. meminerint, C. vn. vi, c. 1. cum alijs, de rest. spol. l. 5. tit. 10. p. 3. l. 5. tit. 14. lib. 3. ord. quod si sine armis inferatur aliud est dicendum, vt in l. 1. D. ad l. Iul. de vi pri. l. 2. C. eo. d. l. 8. p. l. 10. tit. 2. par. 3. explicat Cuiac. lib. 1. obser. c. 38. Couar. lib. 3. var. c. 16. n. 7. Si vero alicui mulieri illata sit, dic vt sup. n. 83. verbo, raptus.

125 Vsurarios varijs, & diuersis punitos esse pœnis omni iure satis constat, & extant integri tit. in D. C. Decretalibus, & Sexto, de vsuris, & iur. Regio, in l. 5. tit. 2. lib. 4. fori, in l. 10. tit. 19. in l. 12. tit. 20. in l. 58. tit. 6. p. 5. in l. 31. in l. 40 tit. 11. p. 5. in l. 9. tit. 13. p. 1. in l. 4. tit. 6. p. 7. in toto tit. 6. lib. 8. Recop. apud Lusitanos extat tit. 4. lib. 4. ordin. agunt latissimè præter ordinarios, plures referendo, Couar. lib. 3. var. c. 1. & 3. Clar. lib. 5. §. vsura. Menoc. casu 235. Mascard. con. 1419. & seq. Peguer. in q. crim. c. 30. cum seq. Cant. c. 8. n. 50. Did. Espino, de testam. in Rub. gl. 13. latissimè Salzedo ad Bernard. Diaz, in praxi, c. 88. Quibus hactenus, de varijs delictorum pœnis dixisse sufficiat.

MANVDVCTIONVM IVRIS CIVILIS, ET REGII HISPANI

Ad praxim, siue manualis aduocatorum, & tyronum iudicum promptuarij, libri singularis,

PARS QVARTA.

MODVM, ET FORMAM PROCEDENDI in causis Appellationum, & Supplicationum, in secunda, vlteriore vè instantia, luculenta methodo complectens.

PRAELVDIA.

1 *Iurisprudentia quis finis.*
2 *Iudex cuncta processus acta rimari oportet.*
3 *Sapit omnibus horis nemo mortalium.*
4 *Appellationis inducenda finis. Et nu.21.*
5 *Natura legis parens.*
6 *Appellatio, quam sit mortalibus necessaria, & nu.9.*
7 *Appellationi, ara, templum, siue arx Roma dicata.*
8 *Appellatio aliquãdo bene latas sẽtẽtias, in peius reformat.*
10 *Appellationis in causa generalia praecepta obseruanda proponuntur.*
11 *Appellationis materia vbi, & à quibus tractatur.*
12 *Appellare verbum varias habet in vsu iuris significationes*
13 *Appellare est ab inferiori ad superiorem iudicem prouocare*
14 *Appellationis varia, & multiplex definitio.*
15 *Appellationis definitio.*
16 *Appellatio duplex, iudicialis, & extraiudicialis.*
17 *Appellatio iudicialis quæ?*
18 *Appellatio extraiudicialis quæ?*
19 *Appellatio extraiudicialis, etiam a non iudice interponitur: quæ potius prouocatio dicitur. Hispanè, requerimiento, & quomodo concipienda.*
20 *Appellatio extraiudicialis vim citationis quandoq; habet.*
21 *Appellatio iuris naturalis est, & nu.seq.*
22 *Dei iudicium, nec fallit, nec fallitur.*
23 *Appellatio, quo ad solemnitatem, & formã iuris positiui est*
24 *Appellationum antiqua Solonis lex.*
25 *Appellationum antiqua.12. tab.lex, eiusque vsus paulatim a Romanis admissus.*
26 *Appellationis beneficium excommunicato conceditur, quia defensio.*
27 *Appellatio, an possit per Principem tolli.*
28 *Appellatio, quatenus defensio, differt a citatione.*
29 *Appellatione remota, causa committi, quare possit.*
30 *Cap,1.de rescriptis, c.pastoralis, 53.de appell.*
31 *Appellatio multis in casibus iure Hispano explosa, l.16. tit. 23.par.3.*
32 *Appellatio conuicto, & confesso, iuste denegata.*

1 Vrisprudentiæ finis, cum is sit, quem iu-
stitia omnibus ob oculos proponit, quip-
pè, vt ex iusti, atque iniusti scientia, id
quod suum est cuicunq; tribuatur, ei ve-
ro cuius non est, adimatur, quam ratio-
nem, & in delictis coercendis, retineri
conuenit, ne pęna, aut maior sit peccato
aut illud forte non ęquet, vt ex vniuersalibus iuris principijs
deduces, §.iustitia, §.iurisprudentia, Inst.de iust.& iure, l.sã-
2 cimus, 8. C.de pœnis. † Iudicem, qui eiusdem iustitiæ mini-
ster, & sacerdos est, l.1.D.de iust.& iur. vt æquum ab iniquo
separet, licitum ab illicito secernat, cuncta rimari, ordinem-
que rerũ plena inquisitione discernere, causæ, & processus
(quod aiunt) merita ex amussim trutinare oportere, docet
Pontifex, in c.iudicantem, 30.q.5.in c.1.de re iud.lib.6. quæ
sic obseruare, vt neq; ad dextram, neq; ad sinistram declines
3 vnquam, diuinum potius, quàm humanum cum sit; Cum †
nemo mortalium omnibus horis (vt est in prouerbio) ęquè
sapere soleat, præcipuè in iuris, atq; item boni, & æqui di-
mensu, quem multi tramites, multi anfractus in transuersũ
agunt, l.omnis definitio, 202. D.de reg.iur. iuncta vera eius
interpretatione, quam scripsimus in disputatione de Mora,
4 n.10.) Ne quis † se iure destitutum in ea Republica, quæ le-
gib. vt oportet, instaurata est, conqueri possit; prudẽtissimo
consilio permissum est ei, qui sententia parum iusta, aut ini-
qua oneratur, maiorem iudicem *prouocare*, atque innocen-
tiæ suæ præsidium quærere, c.omnis oppressus, c.ideò. 2.q.6.
5 l.à sententia.5.D.de appell.l.1.tit.23.p.3. Et quem † admo-
dum naturam legis parentem colegimus, ita, & appellandi
vsum ab ea profectum esse facile mihi persuaserint, vt origi-
ne quam vetustissima censeri possit: defensio si quidẽ est,
quam natura omnibus æquè indulget, c. cum speciali.61.§.
9 porro, c.dilecto.63.de appell. Vndè † non tam vtilem, quàm
necessarium appellandi vsum dixit Vlpianus, in l.1.D.de ap-
pell. & grande & generale bonũ mundo, idquè tam neces-
sarium, quàm Sol mortalibus, D.Bern.lib.de consid.ad Eug.
Re vera quidẽ Sol iustitiæ est, prodens, ac redarguens opera
tenebrarum, vti ex eod.retulit Greg.Lop.in procem.t.23.p.
3. quo in loco Rex Alphonsus appellationẽ tutissimum, ac
trãquillũ nauigantib. portũ, victis militib. munitissimã arcẽ
7 nuncupat. Quo † eodẽ nomine Liuius lib.3. duas arces liber-
tatis tuẽdę, tribunitium auxilium, & prouocationẽ dixit, re-
feren-

ferente, Petr. Greg. lib. 32. syntagmat. cap. 10. num. 2. theriacamque contra sententiam primi iudicis Baldus, in l. 1. ad
8 fin. C. si de momenta. posses. fuerit appellat. Ergo † quamuis (vt in d. l. 1. ait Vlp.) nonnumquam appellatio, etiã bene lata sententias, in peius reformet, neque enim vtique semper melius pronunciat: qui nouissimus sententiam laturos, est quia tamen frequentius iniquitatem, & imperitiam inferiorum iudicum corrigit; & vtilis, & necessaria ni-
9 mis iudicatur. Forensibus † autem controuersijs, & disceptationibus adeo est frequens, vt nulla sit lis, controuersia, siue iudicialis disceptatio nulla in qua saluberrimum appellationis remedium non experiamur. E re igitur vestra, auditores optimi, materiæ huius elucidatione esse iure censui extraordinariisque huius anni lectionibus vobis exponere decreui. Et quamuis, vt quotidiana plenius esset attingenda, iuxta Iure Consulti præceptum, in l. leg. ult. 25 D. de liberat. leg. cuius in hoc casu Accursius meminit, in d. leg. 1. gloss. 1. quia tamen multi hactenus, longiores de appellationibus tractatus ediderunt; nostrumque institutum est, tyrones, iudices, & aduocatos formam, & modum procedendi in causis appellationum docere. Quodam veluti laconismo, rebus non late discussis, sed breui enarratione explicatis, vtiliores, & præcipuas rei quæstiones prosequemur, commodiusque, & planius multo præceptis quibusdam Hispano sermone propositis, singulisque verbis, & clausulis mox enarratis. Ecce iam illa.

10 Examinis, & institutionis processus, in causis appellationis, siue supplicationis præcepta.

1 Lo primero que se ha de aduertir, es, quien interpuso la apelacion, si la misma parte, ò su legitimo procurador, ò algun tercero sin tener poder. Si la interpusò la parte en causa criminal, no estando preso; en ausencia, o rebeldia.

2 Si el que la interpuso siendo verdadero litigante, teniendo consortes en el pleyto, la interpuso por si solo, y su interes, ò por, si y en nombre de sus compañeros y consortes: y quando la apelacion de vno aprouecha à otro.

3 Si el que la interpuso es el verdadero apelante, ò no lo siendo, quiere prosiguiendo la causa en segunda instancia, suplantar la apelacion del aduerso.

4 Si murio el verdadero apelante despues de interpuesta la apelacion, quien la prosigue, y la causa, y razon que tiene para ello.

5 Si el que se presenta en grado de apelacion en segunda, o tercera instancia, no apelo en las primeras, por miedo del iuez inferior, y que diligencias se han de hazer en este caso, para que el superior admita la apelacion y que quando el apelante estuuo impedido.

6 Si auiendose interpuesto la apelacion, hizo el apelante nueuos auctos ante el iuez inferior de quien apelò, serà visto apartarse de la apelacion, y quando lo podra hazer.

7 De que iuez, ò iuezes se interpusò la apelacion: y si el iuez no la admite como se ha de proueer de remedio.

8 Para ante quien se apelò, y si auiendose apelado con palabras generales. Apelo para ante quien, y con derecho puedo, deuo, se puede proseguir la apelacion, en el vltimo, y superior tribunal, omisso medio.

9 Considerese la forma, y tenor de la apelacion: con que palabras se interpusò: y si se pidieron los apostolos por el apelante.

10 Dentro de que tiempo se interpusò la apelacion, si eran passados los cinco dias en lo seglar, ò los diez en lo Ecclesiastico.

11 De que sentencia, ò auto se apelo, si fue interlocutorio, aduiertase si tenia fuerza de sentencia diffinitiua: ò era tal que tuuiesse grauamen irreparable por ella.

12 Si la sentencia de que se apelo se auia pronunciado en causa possessoria, si sin embargo de la apelacion se ha de executar la sentencia, ò deferir à la apelacion.

13 Si la sententia definitiua de que se apelò es segunda, ò tercera, y conforme con las primeras, y quando se diran tres sentencias conformes.

14 Si la sentencia de que se interpuso la apelacion se auia pronunciado en causa, en que conforme à derecho no se deuia admitir la apelacion, y que causas son estas.

15 Si el iuez; de cuya sentencia se apelò procedio en la causa sin embargo de la apelacion, ò por la virtud de su comission, y iurisdicion, o por la naturaleza de la causa en la qual la apelacion debuelue, y no suspende, y de los efetos de la apelacion.

16 Si siendo la causa de naturaleza, que en ella la apelacion debuelua, y suspenda, procedio el inferior sin embargo despues de la apelacion, o en el tiempo que se puda apelar, quien ha de reponer lo hecho, y atentado, y por que remedio.

17 De que sentencias no es necessario apelar, y de las nullidades de ellas, y dentro de quantos dias se ha de dezir de nullidad, y ante que iuezes.

18 Si sin embargo de auerse apelado en vn articulo podra el iuez inferior proceder en la causa, ò en otros articulos de la.

19 En la segunda instancia de que causas se puede conocer, si de solos los articulos que se trataron en la primera, ò otros nueuamente alegados, y intentados prouar.

fit, de qua tota nostra disporatio, quæ & illa membra conti-
net, qua alij constituunt, dum aiunt esse ante iudicialem,
quæ ante litis contestationem fit, cap. significante, 34. cap.
Rodulphus, 35 de rescript. *Intra iudicialem*, quæ à sententia
diffinitiua toto hoc tractatu. *Post iudicialem*, quæ adijcitur
executione, l. ab executore. 4. D. de appellat. l. ab executio-
ne, 5 C. quorum appellat. non recip. c. quoad consultationē,
15. de re iudic.
18 *Extraiudicialis est*, quæ adhuc causa non cœpta interpo-
nitur, veluti ab spoliatione, aut electione, quæ pertinet po-
tius ad causam inchoandam, cum tamen ipsa non inchoet,
nec per eius interpositionem fiat litis pendētia, decisio Ro-
tæ 763. de appellat. in antiquis, late Francus, in cap. bonæ.
51. appell, soletque huiusmodi appellatio, non appellatio,
sed prouocatio ad causam dici, cap. cum sit Romana. 5. in
19 fine principij, de appellationibus. Fit autem † hæc prouo-
catio non tantum ab his, quæ geruntur per iudicem exe-
quendo, vel statuendo extra iudicium, & contra alias par-
tes, quam litigantes: sed etiam ab ijs, quæ aliquis alius con-
tra nos, sine iudicio agit, quod in electionibus frequenter
contingit, vt in contentione, & discordia eligentium, plures
enim in ea interponi solent appellationes, cap. considera-
uimus. 10. de electione; in quibus non tantum propter
factas electiones, & aduersus illas appellatio permittitur, si
forte illæ non legitimæ dicantur, cap. Ecclesia. 48. de ele-
ctione, aut de non idoneo factæ, cap congregato. 53. de
electione, cap, 1. cap, vt circa, 4. de electione, lib. 6. sed etiam
propter nondum factas aduersus futuras, veluti siquis ap-
pellet, ne sine eo ad electionem procedatur, cap. bonæ, 36.
de electione, ne ad electionem procedatur, sine consensu
totius Cap nisi omnibus absentibus vocatis, cap. auditis,
29. de electione, ne ille, vel ille eligatur, cap. cum inter. 23.
de electione, cap. qui contra 20. eodem tit. lib. 6. vt non nisi
canonica fiat electio, cap. cum nobis, 19. de electione. Cu-
ius appellationis aduersus futuram electionem ea est po-
testas, quod omnium eligentium potestatem suspendat,
dict. cap. cum nobis electionis progressum impediat, cap.
quod sicut, 28. de electione, & post appellationem acta
electio, & electionis confirmatio, vt attentatum, & innoua-
tum cassari debeat, cap. considerauimus. 10. de electione,
capit. si postquam. 33. eodem tit. lib. 6. quomodo ex Ioan.
Vvames, in cap. constitutis. 23. num. 2. & 3. supplenda sunt,
quæ tradiderunt Petr. Gregor. cap. 2. ex num. 6. Robertus
Lancelotus de attentatis. 2. part, cap. 12. ampliat. 17. ex nu.
20. Hæ prouocationes, siue appellationes, quæ extraiudici-
ales dicuntur, & in his similibus casibus fiunt, vulgo, *reque-
rimientos* nuncupantur, in quibus ne quid desit, in iina ce-
ra, & posteriori parte vtile semper erit adijcere illa verba,
taliter ex nunc prout ex tunc, saluo iure nullitatis tanquam
à grauamine comminato, vel verosimiliter inferendo ap-
pellare ad eum ad quem de iure potest, & debet, sic consul-
uit Guido Pap. decisione 436. num. 33 & 73. quoniam pla-
cuit, etiam à futuro grauamine appellari posse, quando im-
minet, & verosimiliter timetur, l. & in multis, 25. C. de ap-
pellat. auth. de collatoribus, §. siquis autem putauerit, colla-
tione 9. non aliar, iuxta doctrinam eiusdem Guidonis Pa-
pæ, tractatu de appellationibus, quæstione 26. & cap. quæ
latius scribit Speculator, titol. de appellation. §. 2. versiculo
trigesimoseptimo, & §. qualiter, versic. *Deesse*, Innocent. in
20 cap. significauerunt extra de testibus. Planè † quamuis in
beneficialibus huiusmodi extraiudicialis appellatio citatio-
nis vim habeat, & ita appellatus teneatur absque alia noua
citatione comparere, coram iudice ad quem appellat, & si
non compareat in eum tanquam in contumacem statui
possit, vt docet Francus, in dict. cap. bonæ, Maranta, d. 6. par.
cap. de appellat. num. 268. & est text. & ibi glossa, in cap. 1.
de electione, in 6. in alijs tamen causis citatio exigitur Abb.
in dict. cap. cum sit Roman. column. penult. quinimo si eam
appellationem, qui interposuit deseruerit, amplius non au-
ditur, Ant. Nicelus, tract. de concor. gl. nu. 249. & regulari-
ter, quid ea operetur Guido Pap. nu. 40. 41. & 42. latius Ferr.
eod. tract. nu. 17. cum seq.
21 Quarto præquitur appellationem ex illa ratione, quam su-

pra num. 1. insinuauimus, quippe ne vla defensionibus præ-
cluderetur, & tanquam innocentiæ præsidium institutam, d.
cap. cum speciali 61. §. porro, de appellat. In iis naturalis-
eam esse satis ostendere, ex regula l. vt vim, 3. D. de iustitia,
& iure, l. scientiam, 45. §. qui cum aliter, D. ad legem Aquil.
l. 1. C. vnde vi, Clem. Pastoralis ad fin. de re iudic. vt nomi-
natim docet Abb. num. 6. Mantua, nu. 13. in rub. hoc tit. Paz,
d. par. 6. in procem. num. 6. Pet. Greg d. cap. 2. num. 52 qui,
& aliam rationem addit à nobis, dict. num. 1. non omissa, vt
solidius, & diligentius negotiorum merita in diuersis tribu-
nalibus excurerentur, l. 1. D. hoc tit. l. ad dictos, 6. C. de Epi-
scop. aud. l. ad dictos, 29. C. de appell. fallitur quippe iudiciū
22 hominum, & sæpe, in quo differt à diuino, quia † Deus non
fallit, nec fallitur, sed veritati semper innititur, vt ex diuinis
oracolis refertur, in cap. Spiritus Sanctus, 1. quæst. 1. in cap.
Deus quando, 24 q. 3. in cap. panem, de consecratio, d. 2. in
cap. à nobis 28. de sententia excommun. quæ ratio cum eo
tendat, vt sine exceptione, & perpetuo vnicuique, quod
suum est tribuatur. vt d. num. 1. audiuimus, vtramque iuris
naturalis appellationem esse, quoad originem, & substan-
23 tiam ineuitabiliter conuincit. Licet † quoad solemnitatem,
& formam iure ciuili inductam probet text. sic intelligen-
dus, in l. 2. §. ex actis, deinde Regibus consuler, ibi; *Lege lata
factum est, vt ab eis prouocatio esset*, D. de orig. iur. l vnica,
ibi, *legum adminicula*, C. de sententijs præfectorum Præto-
24 riorum, Quæ lex † ab antiquissima Solonis in duodecim
tabulas translata fluxit. Is cum superiorem ciuilibus suis se-
natum, seu grauissimarum rerum Epheron, obseruatorem
ve, & legum tuatum custodem præstituisset, ad eum etiam
Ephesin, seù prouocationem perinde, atque ad tribunal in-
25 culpatius lege lata esse voluit. Vnde Publius † Valerius Pu-
blicula, qui exactis Regibus Lucio Tarquino Colatino in
consulatum suffectus fuit inter eas leges, quibus Plebeiam
auctoritatem non nihil iuuare, erigereque conatus fuit,
hanc vnam tulit. *Condemnatis a consulibus ad Populum
prouocare fas esto*, Qui appellandi mors ad decem viros v-
sque est obseruatus, & lege duodecim tabularum maior po-
testas propter authoritatis præstantiam populo adiecta est,
& sic maiorem magistratum, populumque appellare est
permissum. Cuius legis verba apud Iulium, lib. 3. de legibus
hæc sunt, *Iusta imperia sunto, hisque ciues modeste, ac sine
recusatione parento. Magistratus, nec obedientem, & no-
xium ciuem, mulcta vinculis, verberibusque coerçento, ni
par, maior ve potestas, populusve prohibuisset, ad quos pro-
uocatio esto*. Cuius meminerunt Balduinus ad ll. Romuli,
cap. 47. num. 8. Petr. Gregor. dict. lib. 50. tit. 2. num. 1. Ioann.
Ferrarius, iam relatus, lib. 1. cap. 1. num. 9. Populus itaque
de mulcta per magistratum indicta reo prouocante cogno-
scebat, cuius modi locus, apud Liuium in quinto, secundi
belli Punici, vbi cum Spurius, & Lucius Caruillius, Tribu-
nus Plebis, ducentum millium æris mulctam Marco post-
humio dixissent, causa eius certandæ Populus per suffra-
gium conuenerit, qui & Flacco Martiali Flamini mulctam
remisit, quam Crassus Consul Pontifex Maximus, ei si à
sacris discessisset dixerat vt Tullius in XI. Antoniana scrip-
tum reliquit. Tandem apud præfectum vrbi appellandi ne-
cessitatem aliquando repertam esse dicitur, ad quem propa-
gato imperio, totius Italiæ iuris dicendi auctoritas fuit de-
lata. Postremo Respublica per Cæsarem dictatorem oppres-
sa, vt omnis rerum summa penes Principem esse cœpit, ita
& prouocationis causa, qui, vt damnati Maiestatis, vel de vi
prouocare non possent lege sanxit, referente Balduino,
dict. num. 8. Deinde Claudius Nero, communis humani ge-
neris pernicies, quo Patribus conscriptis gratificaretur,
Tyrannidisque ergo constituendæ minus suspicionis ciuita-
ti præberet, cauit (apud Tranquilum) vt omnes appella-
tiones à iudicibus ad Senatum ferent, & hoc non sine pe-
cuniæ periculo, cui, & Cornelius Tacitus. XIIII.
historiarum lib. adstipulatur, ergo, vt ex his constat, appella-
tionem, quæ est innocentiæ præsidium, dicto § porro
oppresserunt remedium, capit. ad Rumana, in 2. 2. quæst.
6. exornat Guido Pap. de appellationibus, nu. 7 & aduer-
sus iudicum iniurias defensio, vnde, & in die feriata propo-

ni potest, resoluit ex alijs Antonius Niecllus tract. de concordia gloss. rum, num. 154. num. 316. iuris naturalis esse reseruandum est.

26 Vnde efficitur, eius interpositionem, etiam excommunicato licitam, cap. cum inter. 5. de exceptionibus. & quod magis est, etiam si à princip. actor fuerit, cap. significauerunt. 51. eodem tit. cum primum enim quis ex sententia condēnatur, defensione indiget aduersus sententiæ iniquitatem, & oppressionem, cap. omnis oppressus, cap. ad Romanam, el 1. y el 2. 2. q. 6 cap. suggestum, in principio, de appell. l. 1. D. eodem. Qua quidem defensione, nec excommunicatus priuari potuit, ne illud ius naturale in defensione consistens infringeretur. Forma vero, & solemnitas appellationis à iure ciuili inducta est, l. 2. colu n. 4 ver. exactis deinde Regibus, ibi *lata factum est, vt ab eis prouocatio esset.* D. de origine iuris l. vnica, ibi, *legum adminicula*, C. de sent. præf. Præt. notat A b. nu. 6 ibi Syluester, vbi sup. num. 2. & Suarez de Paz, in d. proœmio, nu. 6. & 7.

2 Prædictæ tamen resolutioni illud obstat posse per Principem, vel humanam legem ius appellandi tolli, *si appellatione remota* procedatur. 1. cap. 1. de rescript. cap. pastoralis. 53. de appellationibus, cap. super eo, 13. cap. super quest. 47. §. si vero, de off. deleg. l. 1. §. interdum, D. à quibus appellare non licet. l. 12. ad finem, tit. 23. part. 3. & per consequēs non videri à iure naturali appellationem inductam, cū ea, quæ iuris naturalis, sunt immutabilia esse, nec per principem etiam summum tolli posse certissimi iuris sit, cap. sunt quidam. 23. q. 1. cap. fi. de consuetudine. §. sed naturalia, inst. de iure naturali gen. & ciuili: Clementina pastoralis, ad finem, de re iudicata, vbi frequentissima est omnium adnotatio citationem, vtpote, quæ naturalis defensio sit à Principe minime tolli posse.

28 Cui difficultati satis fiet, si aduertamus dispar ius esse appellationis, & citationis: citatio etenim defensio est iuris naturalis, & ideo à Principe tolli non potest, qua in specie loquitur text. in d Clem. 2. de re iudic. appellatio vero generaliter sumpta, defensio est iuris humani, & positiui, & ita potest tolli per Principem, vel humanam legem, non enim tollitur totalis defensio, prout in citatione, sed modus defensionis à lege humana, & positiua inductus restringitur, & limitatur: qui in specie accipiendus est text. in d. cap. 1. de rescript. & reliqua iura in arg. adducta, ita Abb. in cap. di lecti, nu. 13. de except. eleganter Decius, hic nu. 4. Ripa, in d. cap. 1. de rescrip. Ang. Aret. in l. 1. notab. vlt. D. h. tit. idem, in l. 1. §. interdum, D. à quibus appellare non licet. Quibus nos vltra prædictos, DD. illud notatu dignum adijcimus, quod licet appellatio generaliter sumpta defensio sit iuris humani, & positiui, tunc tamen appellatio defensio iuris naturalis erit, quoties omnino perpensis negotij circunstātijs, & qualitatibus necessaria sit ad iustitiam ministrandā, iusque suum vnicuique reddendum, & in hoc casu à Principe tolli non poterit, ita Couarruu. pract. quæstion. cap. 23. num. 6. qua de re vltra eas, quæ idem Didacus docte, & copiose ibi dixerit, vide Manticam, in rubrica, de appellationibus, nu. 13. Rebuff. 3. to. in tit. de rescriptis in præfatione, nu. 161. Pinelum, in rub. 3. part. cap. 2. nu. 21. C. de resc. ind.

29 Ex qua veritsima resolutione, primo deducitur intellectus ad text. in d. capit. 1. de rescriptis, cap. pastoralis. 53. de appellat. cum omnibus alijs iuribus, de causis appellatione remota disponentibus, potest enim Summus Princeps causas appellatione remota examinandas committere, nec ex eo defensionem naturali iure inductam tollere dici potest, si cuiuscunque causæ, etiam grauis, examinationem committat iudici docto, & integerrimo, apud quem cum in prima instantia omnes hi, quos negotium principale tangit, citentur, eorumque defensiones audiantur satis superque sit naturali iure, etiam si appellatio non admittatur: cum lites immortales esse non debeant, imo expediat Reip. breuem finem litibus imponi, cap. finem litibus, de dolo, & contum. capitul. 2. de caus. pos. & pro. l. properandum, C. de iudicijs, Trident. Conc. sess. 24. cap. 20.

30 Secundo deducitur dicendi ratio ad Regni nostri legem. 16. tit. 23. part. 3. disponentem, publicos latrones, seditionem commouentes eorum duces, vel principales fautores raptores virginum, monetæ, seu Regii sigilli falsarios; veneficos, proditores, aleuosos, de prædictis delectis legitime conuictos, vel sponte confessos, minime appellantes audiri, cui Regiæ legi, de iure communi consonat, l. constitutiones 16. D. hoc tit. l. 1. §. tamum autem, in fin. C. de rap. virg. l. 1 C. de falsa moneta, l. obseruare, C. quor. ap. non recipiā. tradit Gomezius. 3. tom. variar. cap. 12. num. 31. post mediū. His enim in casibus, cum in prima instantia prædictorum delinquentium fuerint legitime defensiones auditę, iustissime tolli potest appellationis defensio, propter talium delictorum qualitatem, quæ iuxta Reip. bene iostituræ vtilitatem non patitur sententię executione interpositæ appellationis prætextu impediri, cum idem Reip. expediat, ne delicta maneant impunita, leg. locatio. 9 §. quod illicite, D. de publicanis & vect. l. si ita vulneratus. 52. D. ad legem Aquiliam, vbi gloss. verbo, impunita, multa ad idem iura cumulat. & adducit ita Couarr. d. c. 23. n. 6. in vers. sexto, infertur.

31 Tertio apparet, quo iure locum habeat vtilis illa traditio, de qua per l. 2. C. quorum ap. non recipi. qua docemur conuictum simul, atque confessum etiam si appellauerit, minime audiri, nec per iudicem à quo, nec per iudicem ad quem, quam traditionem in quocunquè negotio, siue criminali, siue ciuili communem esse fatetur Ang. de Aret. in l. creditor. §. iustus. D. de appel. idem in tract. maleficiorum, ver. bo, *pr. f. nec*, Caio, Abb. & omnes, in c. cum in speciali, 61. §. porro, de appellat. & vltra eos Couarr. d. cap. 23. n. 5. in princ. Prouenit enim hoc ex eo, quod cum in prima instantia citato, & defenso reo, ita testibus sit conuictus, vt dici possit legitime, plane, & integre probatum esse delictum, & huic legitimæ, & luce meridiana probationi clarior accedat ipsius de crimine confessio, non infringitur ius naturale, si ipsius appellatio non admittatur, imo summe conueniens est, & Reip. maxime necessarium talem delinquentem minime appellantē audiri, ex sup. relata doctrina: & ita tenendū est.

His veluti in modum præuiæ, cuiusdam inspectionis præmissis, & pro generali materiæ cognitione prælibatis, quia quædam alia, quæ hic desiderari possunt, infra commodius suis locis enarrabimus, vt ad clausulatum, siue præceptorum explicationem accedamus, opportunum iam erit, ecce primum.

EXAMINIS, ET INSTITVTIONIS processus in causis appellationum.

Primum Preceptum.

Lo primero que se ha de aduertir, quien interpuso la apelacion, si la misma parte, ó su legitima procurador: o algun tercero sin tener poder, si la interpuso la parte en causa criminal, no estando preso, en ausencia, ó rebeldia.

Qui appellare possint, per quasve personas appellatio possit interponi. §. 1.

SVMMARIA.

1 *Appellatio à quo, quando, quomodo, & vbi opus fuit, an sit interposita, in primis inspiciendum.*
2 *Appellare possunt omnes quorum interest sententiam corrigi, vel emendari, & nu. seq. & nu. nono 10. & 11.*
3 *Appellare in aliena causa quando liceat.*
Appellare mater suo nomine, quando, & in quibus casibus possit.
Appellare quilibet pro eo, qui ad supplicium ducitur, etiā nolente potest.
Appellare seruus, nec domini nomine potest.
Appellare procurator, & semper potest, & debet.

4 Appel.

4 *Appellandi libera facultas omnibus in sua causa concessa.*
5 *Appellare servi suo nomine, quando possint.*
6 *Appellare contumax absens condemnatus non potest, & quis contumax dicatur*
7 *Appellare quibusdam personis delicti genus interdicit, quarum plures referuntur,*
8 *Appellari ne possit, litigatorum conventione sæpe efficitur, & quando id non liceat,*

1 CVm non antea sententia in rem iudicatam transeant si ab ea appellatum sint, quam iudicata, aut deserta sit appellatio, & iudicis officium quieuerit, notaque lis ex litis primæ materia ab appellatione initium, & exordium sumat; recte primum hoc nostrum præceptum animaduertit, à quo sit appellatio interposita, si ab eo, aduersus quem lata sententia fuit, an legitimam personam standi in iudicio habeat, eamque quando, quomodo, & vbi opus fuit proposuerit, si ab eius procuratore, in legitimum mandatum: si ab alio, sine mandato, an is sit, cui etiam, sine eo prouocandi ius competat, est enim hec in omnibus instantiis certissima, & indubitata regula, ante omnia litigantium personarum legitimationem requiri, ne iudicia alias illusoria reddantur, quo respicit, *titulus.* C. qui legitimam personam habeat standi in iudicio. l. 1 ect. 24. C. de procuratoribus, l. 1. tit. 3. part. 3. l. clarum. 4. C. de auth. præst. l. acta. 45. §. fi. D. de re iudicata. Quas præter alios nouissime exornat Prosper. Farinacius, in praxi criminali, 3. part. quæst. 81. cap. 10. ex num. 1. & ita nominatim obseruauimus sup. 1. part. §. 1. num. 1. & 2. part. & probat. l. 1. tit. 2. part. 3. & quamuis iuxta primum hoc nostrum præceptum occurrant plura, ex multis sequentia accipe.

Primum, eos omnes quorum interest latam sententiam
2 corrigi, etiam si litem controuersiamve non egerint, appellare posse, cap. non solent. 2. q. 6. cap. cum inter. 16. de electione, cap. super eo. 15. de officio deleg. cap. cum super. 17. de re iud. l. ab executore. 4. §. 1. l. à sententia. 5. D. de appellat. l. 1. in principio, D. de appellat. recipiend. l. 5. ibi: *Mas aun todos los otros, à quien vinieße la pro, ò el daño de aquel juyzio.* tit. 23. part. 3. quibus in locis Accurs. & alii glossographi plura obseruant, latius Federicus Schench. de appellationibus, num. 5. & 6. Ioann. Ferrarius, eodem tractat. lib. 2. cap. 1. cap. 12. & cap. 13. Paz. d. 6 part. in procem. num. 18. eru lite Donellus, d. lib. 28. cap. 6. Deinde in persona appellantis, id spectandum, verum in aliena causa quis appellet, an in sua.

3 In aliena causa, ei qui iudicio expertus non est (si eius nō interest, vt paulo superius diximus) appellare non licet, l. 2. versic. *sed dicendum.* D. quando appella. sit. Quod sic accipies, nisi, aut ei mandatum sit, aut cum appellasset Dominus ratum habuerit, l. 1. in principio, vbi notat Acc. D. de appe. recip. Mater si filij sui rem sententia versam animaduerterit, prouocare poterit, pietati enim datum est, & hanc audiri debere, d. cap. non solent. 2. quæst. 6. d. l. 1. D. de appellat. recip. l. 2. §. 1. D. quando appellandum sit. l. 1. D. de liberali causa, l. 2. l. 4. tit. 23. part. 3. quas leges item, & l. 2. ibi: *Quoniam seruitus eorum ad dolorem nostrum iniuriamque nostram porrigitur*, D. de liber. causa, & l. 6. ibi: *Porque siempre finca la manzilla en su linage*, d. tit. 3. part. 1. extra casum sententiæ sanguinis, aut alias famosæ, ad causas nobilitatis extendes, vt in eis quilibet etiam consanguineus, cui ex sententia præiudicium generatur prouocare possit. Hoc amplius humanitatis causa receptum est, vt qui-
4 libet appellare possit nomine eius, non tantum qui ad supplicium ducitur, sed etiam, qui supplicio addictus est, quamuis illi repugnet, l. non tantum. 6. D. de appellat. l. addictos. 29. C. eodem diximus, quemlibet, posse hoc casu appellare, nisi forte seruus sit, qui ne domini quidem nomine appellare potest, l. fin. in principio. D. de appellationibus, cui consonat, l. 2. versic. *mas si el sieruo*, tit. 23. part. 3. Diximus eum, qui iudicio expertus non est in aliena causa non posse appellare: quoniam qui iudicio expertus est, quamuis alienam causam agat, vt procurator: tamen lite contestata dominus litis efficitur, vt recte placeat eum si victus sit appellare posse, & quidem per procuratorem, l. 4. §. vlt. D. de appellat, l. 19. tit. 5. l. 2. l. 3. tit. 23. part. 3. quibus in locis late Gregor. Lopez. rem examinat, item & Ioann. Ferrarius, dict. tract. de appellat. lib. 4. ex num. 11. quod si procurator meus à sententia aduersus me lata non prouocauit (quod vel negligentia, vel malitia contingit sæpe) potero ipse intra legitimum tempus à die scientiæ computandum prouocare, d. l. 1. part. vbi Gregor. glos. 16. quod est menti tenendum, ad se ex d. l. 2. & 3. patriæ. Procuratorem non solum posse, verum, & teneri appellare, quamuis mandatum ad lites tantum habeat, aperte tamen prosequi non tenetur Castrensis, consil. 136. num. 3. col. 4. lib. 1. Thuscus Cardinalis, practicarum conclusionum, litera. A. cap. 362. vbi idē in fideiussore contractus, & emptore resoluit.

In sua causa siquis appellet, idest, si appellet is cuius In-
4 terest, refert, verum ipse, dum causam ageret victus est, an vero alio condemnato appellet, vt iam admonuimus.

Nam de potestate appellantis ita cautum est, & in maioribus, & in minoribus negotiis appellandi liberam facultatem esse, l. & in minoribus, 20. l. siquis. 30. C. de appellat. XI extra eodem, l. 2. cum sequentibus, tit. 23. part. 3. Ex quo est quod Impp. prohibent vim, aut minas inferri appellantibus, & siquis prohibeat victos appellare, minantur se vltores futuros, l. minime. 2. d. l. siquis. 30. C. de appellationibus. Quæ si de hac re facultas est, frustra expectatur authoritas, & iudicis approbatio, in eo quod etiam si velit denegare, non potest, & sane ita est, vt nisi quid nominatim prohibeantur, sit vbique ea facultas appellandi.

5 Omnibus ergo, qui iudicio experti sunt in sua causa appellare permittitur, nisi si cui conditio personæ, aut contumacia, aut delicti genus, aut conuentio sua, & consensus obstet. Obstat, *personæ conditio*, seruis, qui cum in iudicio interesse non possint l. seruus. 6. C. de iudiciis, l. 8. tit. 2. part. 3. de eis in criminali causa, ita scriptum est, in l. serul. 15. D. de appellat. *Serui appellare non possunt, sed domini eorum ad opem serui ferendam, possunt vti remedio appellationis, & alius domini nomine id facere potest, si vero, neque dominus, neque alius pro domino appellauerit, ipse seruus, qui sententiam passus est, triste auxilium, sibi implorare nō denegamus.* Consonat in omnibus. l. 2. titul. 23. part. 3. vbi Gregor. glos. 4. cum hoc casu non appellare, sed ad supplicationem interponere posse, ex aliis referat, & probet Ferrarius iam relatus, lib. 4. capit. 8. ad fin. de qua re late inf. §. 23.

6 *De contumacibus ita ius est*: qui cum ad agendum causam legitimis edictis vocatus esset absens condemnatus est si quidem abfuerit per contumaciam, eius appellatio recipi non potest, l. & post edictum. 73. § fi. 1. D. de iudiciis, l. ex consensu. 23. §. fin. D. de appellat. l. 1. l. 4. in fin. C. quorum appell. non recip. l. 9. tit. 23. part. 3. l. 5. tit. 16. lib. 3. ordinam. l. 4. tit. 18. lib. 4. nouæ Recopil. Quis autem per contumaciam abesse intelligatur, docemur in l. contumacia, 53. D. de re iudic. Plane quod ad rem hanc attinet, animaduertendum est, aduersus eos tantum, qui per contumaciam absunt constitutum hoc ius esse, quia non comparendo iudicem videntur contemnere: quod si quid aliud in iudicio per contumaciam, quis non faciat, veluti si non exhibeat instrumenta, nihilominus eo nomine condemnatus appellare potest, l. creditor. 29. § 1. D. de appellationibus, dict. l. 9. versicul. *Pero si el demandado*, exp icat videndi in proposito Federicus, de appellationibus, num. 27. 28. & 39. I a 1. Vna nostra in c. p. cum speciali, 61. §. porro, num. 9. de appellat. Guido Papa decis. 436. num. 7. Lancelotus de atentatis, 2. part. cap. 4. limitatione, 18. num. 1. & cap. 11. num. 12. & 3. part. cap. 28. Marant a, in practica, tit. de citatione, num. 70. Capicius, decis. 139. Socinus, reg. 73. Pet. Dueñas, reg. 192. post Greg. in d. l. 9. & Azeuedo, in d. l. 4. Didacus Perez. in d. l. 5. ordinam. Quibus adde si iustam aliquam causam allegat, etiam in vera contumacia audiendum, ex his, quæ animaduertit nouissimus Cevallos, in practicis quæstionibus, cap. 149. cap. 266. cap. 412. & cap. 612. vbi idem etiam iure Regio admittendum resoluit, & Azeuedo, in l. 10. num. 83. tit. 17. lib. 4. nouæ Recopil. Qua de re videndus

etiam

etiam est Iulius Clarus, lib. 5. recep. sententia. §. fin. q. 94. & quę nouissimè ad eum obseruat Ioan. Baptist. Baiardus, & hodie resoluit Illustris Card. Dominicus Thuscus, practicarum conclusionum iuris, c. 419. & 417.

7 Diximus num. 5. quibusdam personis delicti genus appellandi potestatem inter dicere, referuntur, in l. constitutiones, 26. D. de appellationibus, l. 2. l. 3. C. quorum appellat. non recipiant, quibus consonat, l. 16. tit. 23. part. 3. quæ ex eis sumpta est, item, & ex l. siquis filio exhæredito, 6. §. hi autem ad fi. D. de iniusto rupto, l. 1. § si raptorem, C. de raptu virginum, l. 1. C. de falsa moneta. Primum insignes latrones, seditionum concinnatores, duces factionum homicidæ, venefici, malefici, adulteri, item ij qui manifestam violentiam commisserunt, item officialis à suo iudice condemnatus ob delictum in suo officio commissum, raptores virginum monialium, & quarumlibet honestarum fœminarum, falsam monetam fabricantes, literas Regias, siue Apostolicas corrumpentes, vel simulantes: quos placuit damnatos statim puniri debere, quia publice interfit eorum appellationes non recipi: sed ita demum si non solum legitimis probationibus conuicti damnati sint, sed si etiam voce propria vitium, scelusque confessi sint, d. l. 2. C. quorum appellat. non reci. cui ego hac in re plus defero, quam d. l. 16. ibi: *A quien sea prouado por buenos testigos, o por su conciencia fecha en juyzio sin premio*: quę licet probet alternatiuè alterum sufficere, vel testibus conuictum reum his in criminibus esse, vel sponte confessum, vt ei appellandi potestas denegetur, æquior tamen est, d. l. 2. quam communi praxi admissam, ex alijs resoluit videndus Iulius Clarus. lib. 5. receptar. §. fin. quæst. 94. num. 1. quamuis contrarium, quinimo solam confessionem sufficere, & si conuictus non sit reus, vt possit iustè morti tradi, doceat gloss. verbo, *vel de quo*, in cap. Romana. 3. §. sin autem, de appellat. lib. 6. quam etiã cõmunis sequitur referente Iulio Claro, d. num. 1. Couarr. in pract. quæstionibus, cap. 23. Anton. Gomez. 3. tomo, cap. 13. num. 7. Thusco practicarum conclusionum, cap. 417. Baiardus, in additionibus ad Iulium Clarum, d. §. fin q. 94. ex num. 13. Ego hac in re iudicis arbitrio, & relictioni tutum defero, qui iuxta tempori is personarum, & locorum opportunitates statuat, ex regula l. 1. D. de ius delib. coniuncti, l. 3. §. 1. versic. *Tu magis*. D. de testibus, & à Pinello traditis, in l. 2. 3. part. cap. fin. nu. 44. C. de rescind. vend. fieri enim potest vt licet quis sponte confessus sit postea tamen, vel confessionem erroneam afferat, vel aliam aliquam conditionem adijciat, vt si ad sui defensionem homicidium patratum contendat, & alia id genus quibus in casibus, sine dubio appellatio admitti debet, ex sententia Gregor. Lopez, in d. l. 16. glos. 10. Card. Thusci, d. cap. 417. Sanè in decisio, d. l. 2. C. quorum appella. & d. tit. 16. p. in aliis quoque casibus admittenda sit, latè Auendañ. de exequend. mandatis. 1. part. cap. 2. Ceuallos, practicarum commun. cap. 509. Estque videndus omnino Bouadilla, qui doctè, & piè iudices instruit qualiter se iuxta executionem sententiæ in criminalibus habere debeant, in sua Politica, libro quinto capite 3. ex numero 75 cum sequentibus & plures casus in quibus non admittat, congerit Thuscus, cap. 402. videndus omnino, iuxta d. l. 2. & Ant. Gomez 3. tom. cap. 13. nu. 31. Ioan. Gutierrez, de iuram. confirmat. cap. 8. sub nu. 5. 3. part. Paulus Grilland. tract. t. de relaxat. carcerator. 2 q. n. 5. cum sequentibus.

8 Diximus eodem num. 5. quod si cætera desint, pacto etiã effici inter litigatores poteris, nec cui eorum appellare liceat. l. vlt. §. fin. C. de tempor. appellat. Quinimo vt nihil inter eos conuenerit, si tamen quis ante sententiam professus fuerit, se à iudice non prouocaturum, prouocandi auxilium perdidit. l. 1. §. siquis, D. à quibus appellare nõ licet *quibus* consonat textus, in l. 13. versic. *fizieren postura*, tit. 2. part. 3. vbi vere explicat Greg. ex huiusmodi pacto non excludi nullitatis remedium si seorsum ab appellatione in iudicio deducatur quod est menti tenendum, quotidie enim occurit. Ratio in promptu est, quoniam si appellationi interpositæ potest appellans ei renunciare, vt audiemus infra. §. c. longe magis poterit à prouocatione abstinere, idque pacto comprehendere, l. siquis libellos. 28. C. de appell. cap. quamuis. to. de elect. lib. 6. iunctis d. §. fi. & d. §. siquis. Quod tamen limitat Greg. in d. l. 13. glos. *fizieren postura*, in fin. si causa esset, criminalis vel liberalis, seu status ex ratione, l. 1. §. fin. cum legibus sequentibus, D. de liberali causa. C liber homo. 13 D. ad leg. Aqu. Planè non intelligunt, quicquam istius modi conuenisse, qui iudicem ex consensu sumpserunt, itaque rectè visum est à iudice ex consensu litigantium dato, victum posse prouocare, l. ex consensu 23 D. de appellat. Hæc de his, qui ipsi iudicio experti victi sunt.

9 Potest & is, qui causam non egit, cuius tamen interest audiri appellans, vt iam sub num. 2. audiuimus: sed hac conditione, si is cesset, qui victus est. Et quia non multum interest, vtrum victus non appellet, an appellet quidem, cæterum non ex fide causam agat, visum est hic quoque ei, cuius interest idem tribuendum: non quidem, vt ipse nouam appellationem interponat, cum sit à condemnato interposita, sed vt defensio causæ perinde illi committatur, ac si ipse appellasset. Dilces hæc es l. ab executore. 4. §. 1. D. de appell. l. 4. d. tit. 23. p. 3. quæ duo alia exempla in creditore, & fideiussore proponit, vt hi à sententijs aduersus debitorẽ, & reum latè possint prouocare.

10 Quia eadem ratione efficitur, quod licet hoc prouocandi ius non pertineat ad eos quibus testamento inofficioso quid datum, relictum ve est, quamuis intersit eorum hæredem scriptum non vinci, quia ex inofficioso testamento, de quo præsente hærede scripto pronunciatum sit neque libertates, neque legata debeantur, l. Papinianus. 8. §. fin. D. de inofficioso testam. l. si pro lusorio. 14. §. 1. D. de appellat. l. 7. tit. 23. part. 3. si tamen dicant, per collusionem esse pronunciatum, aut transactum, cum hærede instituto prouocare potuerunt, l. à sententia. 5. §. 1. d. l. qui pro lusorio, D. de appellat. suspecta. 29. D. de inofficioso testam. quinimo, & ex integro causam apud. 1. iud. agere, d. l. 14.

11 Planè quia diximus. 3. num. 2. item, & paulo superius ratione interesse posse eos, etiam qui iudicio experti non sunt appellare admonendi sumus, interesse alicuius sic accipere nos hoc loco non tantum si eius peculiariter intersit, idest, si alio cõdemnato aliquid ei absumtum sit, *de re familiari*, vt alias fere accipi solet: sed etiam si quod incommodum famæ, & existimationis ad eum pertineat. Vt puta dicimus hic interesse patris, filium non pronunciare seruum, aut libertum: quia non possit filius talis esse, quin eius rei decus, vel ciuitatis munitio, patrem quoque attingat. Item interesse propinquorum, vt quis propinquus capite damnetur, quia putatur nota capitalis alicui iniusta ad totam familiam pertinere. Qua de causa, & illic patri filio damnato, & hic propinquis alio propinquo damnato appellare permittitur, l. 2. §. si is qui, & §. vlt. D. de appellat. d. tit, l. 2. l. 4. l. 6. tit. 23. part. 3. conducunt, quæ latè disputat Couarr. pract. quæstionum, cap. 13. ferè per totum & vide, l. 4. tit. 18. lib. 4. nouæ Recopilat. & ibi Azeuedo. Hactenus, de primo præcepto iuxta quod, & an filius pro patre dominus pro homine, Episcopus pro ciuitate audiatur appellans, vltra decreta, dict. tit. 23. part. 3. vide Guidonem Pap. decis. 436. num. 15. 26. & 27.

Secundum præceptum.

Se el que la interpuso siendo verdadero litigante, teniendo consortes en el pleyto la interpuso por si solo, y su interes: ò por si y en nombre de sus cõpaneros, y consortes.

Si vnus ex pluribus appellauerit. §. 2.

SVMMARIA.

1 *Appellatio vnius quando alij prosit?*
2 *Rescriptum Principis in communi causa, vni concessum omni-*

omnibus, quorum interest, prodest.
sententia vna quando, & quomodo plures teneantur.
3 *Plures vno libello accusari possunt, etiam ex diuersis causis.*
4 *Vnus condemnatio, quando alios litis consortes comprehendet.*
5 *Appellatio vnius, vt alijs prosit vt omnibus ex iure communi competat, requiritur.*

1 Verba sunt Rubricæ, tit. 68. lib. 7. Iustinianei Cod. quibus, & hoc nostro præcepto non quærimus, an si vnus appellauerit, alij quorum interest appellare, vel interpositæ appellationi adhærere possint id efficere, quod iam superiori § exposuimus, sed quando vnius appellatio, aliis vel prosit, vel noceat, cuius rei summam mira breuitate cõplexus est Romanus Pontifex, in cap. vna sententia. 72. de appellat. docens. Vna sententia pluribus condemnatis, si vnus solus ad appellationis beneficium conuolauerit, illius victoriam iure communi cæteris suffragari, si communi iure inueniuntur, idemque negotium, & eadem causa defensionis existat. Quod Romani Pontificis placitum sumptũ est ex l. si qui separatim. 10. § quod est rescriptum, & § quoties. D. de appellat. l. 1. l. 2. C. si vnus ex pluribus appell. l. 21. versio *Otro si dezimos*, tit. 22. l. 5. tit. 23. part. 2. conducit, l. 18. tit. 5. part. 3. explicat notabiliter præter interpretes, in dictis locis, Bar. in l. 4. § Cato, num. 52. in princ. D. de verbor. oblig. Gregorius multis modis limitans, in d. l. 5. glos. 2. Socinus, consil. 152. Petr. Gregorius, d. lib. 50. cap. 2. num. 40. Ferrarius, d. lib. 2. de appellat. cap. 1. ad fi. 1. Rebuffus, de priuilegiis scholar. priuilegio. 106. num. 29. num. 51, & num. 97. vbi plures ad rem pertinentes quæstiones disputat. prosequitur etiam vtiliter Dominicus Thuscus, practicarum conclusionum, lit. A. cap 363. nos vt rem, & exornemus, & explicemus sequentia notamus.

2 Vt quemadmodum Principis rescriptum in vna, eademque pluribus, communi causa, quamuis ad vnum eorum dumtaxat directum omnibus ex æquo prodest, l. 1. C. de diuers. rescrip. l. 30. tit. 18. part. 3. Bart. in l. Lucius, num. 10. D. de vulg. Gregor. glos. 3. in l. 26. tit. 11. part. 5. Et pluribus cõdemnatis per vnam sententiam, sententia omnes complectitur, eo modo, quo explicat titulus, C. si plures vna sententia condemnati sunt, & l. 40. tit. 27. p. 3. Ita vnius cõdemnatorum appellatio, aliis quoque, quamuis non appellantibus, prodesse debet. Non ad hoc tantum, vt appellationi etiã postea ex interuallo adhærere, & interpositam ab vno, etiam ipsi prosequi possint, ne ipsis noceat, quod ipsi quoque non appellauerit, verum etiam ad hoc, vt vnius appellantis victoria, aliis quoque, qui nõ prouocauerunt proficiat, vt si appellatio iusta pronunciata sit ab vno appellante, sententia prior, quoad omnes condemnatos rescindatur. Quamuis enim pluribus in vnam sententiam condẽnatis, etiam ex his, qui rei debendi sunt, & singulis solidum ex vna, eademque causa debent, ipsa vnica sententia in plures condemnationes scinditur, d. §. quoties: nec ex pluribus vnus possit eligi, & exigi insolidum, si simpliciter omnes in vnam summam condemnati sunt, hoc modo: Caium, & Seium, & Sempronium Lucio Titio centum condemno, quia pro virilibus portionibus ipsa sententia in personas diuiditur: vt sic tot videantur esse sententiæ quot personæ condemnatæ. Singulæ tamen omnium appellationes non requiruntur: re vera enim plures non sunt sententiæ, sed vna tantum, licet illius effectus in plures personas pro virilibus portionibus sit discretus (quæ est sententia, & interpretatio, d. cap. vna sententia, cum similibus sup. allegatis) qui effectus in consideratione esse non debet, nisi postquã sententia in rem transiuit iudicatam, nec remedio appellationis attentari potest, hoc enim est periculum ipsius sententiæ, quod inter consortes vnius litis ex æquo scindatur, l. 2. C. si plures vna sententia.

3 Vt autem hæc vnius ex pluribus litis consortibus in cõmuni condemnatione appellatio, etiam non appellantibus, si velint, prosit; in primis oportet, in omnium personis, vnam, eandemque esse condemnationem, l. 1. C. si vnus ex pluribus, d. l. 5. part. & explicant sup. citati: si enim in vna causa, etiam vnius, eiusdemque rei, plures sententiæ ferantur, velut vna sortis, alia vsurarum, duplex appellatio requiritur, l. cum in vna. 17. in princ. D. de appellat. ne alias alteram agnouisse, de altera prouocasse intelligatur, vt ibi I. C. docet. Nam vt vna lite, vnoque libello accusari possunt plures, l. si quis cum procuratorio. 31. § vnius litis, D. de procurat. idque non tantum ex vna, eademq. causa, l. Iupiter. ea. § Cassius. D. de aqua pluuia arcenda: verum etiam ex aduersis, vt ex sententia Cyni, in leg. eo quod à multis, C. si cert. petat. contra Speculatorem, de libelli conceptione, § ad huius, ver sic. *sed pone*, eleganter tradit Ludouicus Romanus, consil. 140. Ita quoque vna sententia plures condemnari.

4 Planè, vt vna, eademque sit condemnatio, vna, eademque debet esse causa, & defensionis identitas, nam diuersitas causæ plerunque diuersitatem defensionis inducit, ergo in diuersis, & separatis causis, si plures vno libello se conueniri patiantur, quod tamen nolle possent (excipe eos ex eadem causa obligatos, l. 1. D. de quibus rebus ad eundem iudicem eatur, l. 1. C. de consortibus eiusdem litis) sicuti plures, tam aspectu, quam effectu sunt sententiæ, & quemque sua perstringit, ita vnius appellatio alteri non prodest, cum plures ex eadem causa separatim, hoc est, pluribus distinctis sententijs condemnantur, d. l. si qui separatim. 10. in princ. D. de appellat. & indè pluribus reis debendi conuentis, si vnus in decem, alius in quindecim, (cum vigintiquinque petita essent,) condemnarentur, vnius appellatio alteri non proderit. Ita contigit in pluribus tutoribus, ex vna tutela conuentis, & condemnatis, quorum vnus solus gessit, vt cũ alia sit defensio eius, qui non gessit, alia eius, qui gessit, l. 2. C. si tutor, vel curator non gesserit, eius qui non gessit appellatio, ei qui gessit prodesse non debeat, quia maior est defensio eius, qui non gessit, quam eius qui gessit, d. l. si qui. 10. d. § quoad rescriptum, plures ergo sententiæ per vnicam appellationem rescindi non possunt.

5 Adde vt ex eisdem iuribus deduces, vt illa vnius ex pluribus appellatio aliis quoque prosit, requiri, quod ex iure communi omnibus ex æquo competat, vt est illa, quæ omnibus competit, & conceditur, intra tempus appellandi, non etiamsi iure singulari ad appellandum, quis admissus sit post lapsum appellandi tempus, vt est in minore, qui aduersus omissam prouocationem in integrum restitui potest, vt possit etiam post decem, vel quinque dies appellare, l. & si siue. 8. § item si non prouocauit, D. de minor. (ex quo etiã nulla probata læsione minoré aduersus omissam appellationem restituendum docet Bart. in l. fi. num. 10. C. in quibus causis in integr. rest. nõ est necess. Capella Tholosana, q. 389. quãuis eo casu, vt restitutio concedatur, læsionem esse debere probauerit idem Bart. in l. nam, & postea. § si minor, nu. 6. D. de iur. iurãd. quia est pro sententia præsumptio, sequitur Iaso ibi num. 16. Guid. Pap. quæst. 141. Panor. consil. 77. col. 3. lib. 2. dicit communem Boerius, q. 7. num. 6. quam varietatem conatur componere, Alciat. reg. 1. præsumptione, 42. nu. 4. Res sic componenda est, quando reus minor condemnatus non appellauit, absque læsionis probatione restitui debet iuxt. Bart. d. nu. 10. si vero est actor, & contra eum est lata sententia, pro reo probare debet læsionem, vt per Fulg. & Paulum, num. 5. in dict. l. fin. Alex. num. 9. in d. § si minor, & consil. 113. nu. 6 lib. 5. & late disputat. Caldas Pereira, in l. si curatorem, verbo, *vel aduersari dolo*, nu. 18. C. de in integrum restit. minor. hoc enim casu minoris priuilegiata appellatio maiori, qui intra tempus legitimum non appellauit, non communicabitur, d. l. 2. C. si vnus ex pluribus appellat. l. 1. C. si in communi, eademque causa, d. cap. vna sententia, nisi cum indiuiduitas rei separationem non admittit, Accurs. glos. fin. in d. l. 1. C. si in communi, eademque causa, d. l. 5. part. 7. vbi Greg. vt est in seruitutibus indiuiduis.

6 Illud tamen perpetuo memineris, in vna eademque condemnatione, ex vna, eadem causa, iure communi ab vno interpositam appellationem, sic alijs prodesse, vt sequens appellatio, vel transactio, vel renunciatio, alijs consortibus, qui non appellauerunt non obsit; quia semel prodesse cepit,

nec

talium damnantur si ignobiles vltimo supplicio subijciuntur l.fin.C.eodem,l.1. & 2.tit.14.l.1.tit.15.lib.4. fori.l.1. & 2.tit.3 lib.7.*del fuero juzgo*.l.42.tit.14.par.7.l.80. in legibus styli de quo crimine agunt Menoch. de recup. poss. rem.9.num. 382. Conan.lib. 1.cap 9 num. 10. Corral in l.cognitionis,numer.9.de offic. Præsid.Iul.Clar.lib.5. §.fin.q. 68 nu.38.Bos.in praxi,tit.de plagiarijs per tot.& tit.de furtis,num.42.Camera,iam citatus,cap.8.num.13.

103 Populatores, siue depopulatores agrorum puniuntur illis pœnis,quas incendiarios incidere supra diximus, n.49. verbo incendiarij.

104 Præuaricatores, quamuis illi proprie appellentur, qui causam aduersarijs suis donant,& ex parte auctoris,in partem rei concedunt, l.præuaricatores.212. D de verb.sign. l.1.D.de præuaricatoribus.placuit tamen, & præuaricatorem, etiam dici aduocatum.& procuratorem, qui clientuli,sui quem defendendum suscepit secreta detegit, & parti aduersæ pandit:horum pęna infamia est,& extraordinaria,iure communi ea dict.legibus,& l. athletas.§.fin. D. de his qui not.infam. hodie autem augetur: quoniam præter infamiam,incidit in pœnam mortis naturalis,leg fin.tit.6. par.3.raoquam aleuosus(vt sic loqui liceat)cuius legis maximum esse rigorem notat ibidem Gregor. & temperandam esse, ex l.9.& 13. eiusdem titul. & l.2.titul.7.p.7.l.13. & l.17. tit. 16.lib.2. nouæ Recop.de quo late Menoch. de arbitr.casu 313 Ægidius Bosius, tit. de præuaricatoribus Iul Clarus,lib.1.§ fin.q.72.num.3.ordinarii,in dictis locis, & in l.1. C.de aduoc.diuers.iudicum.

105 Proditores qualiter sint puniendi,si per insidias aliquem occiderint,vide per eos Doctores,quos sup.retulimus,verbo,homicidium,n.47.& vide ins.dicenda verbo, venefici.

Litera. R.

106 Radens scripturam, aut monetam punitur pęna falsi, vt diximus sup.nu.3. verbo,abrasio,& nu. 38.verbo,falsi crimen.

107 Rapina furti species est,ideo de eius pœnis dic. vt sup. n. 42.verbo,furtum,& n.36.verbo expilato, in fine.

108 Raptus crimen grauissimum est, pęna mortis semper punitum, & amissione bonorum omnium, quæ raptæ mulieri iur.ciuili applicantur,similiter,& iure Regio,nisi cum raptore contrahat, quod tamen iure canonico non erit admittendum, cui in hoc standum est, si in eterno committatur hoc delictum vel ad eum raptor,cum rapta confugiat: apud nos est casus *(de la hermandad)* & punitur pœna sagittæ:de eius pœnis agit lex. in l. raptores,in l. siquis, non dicam rapere, C.de Episcop. & clericis,in l.vnica, C.de raptu virginum,in § item lex Iulia,de vi,inst.de publ.iudiciis, in cap.raptores, & per tot. 36. quæst.2.in tit. de raptoribus, in Trid.sess.24.de reform. cap.6. in l. 12.& 13.tit.10. lib.4. fori in l. fin. tit.13. par. 2.in l.3 tit.20.in l.2. tit.31.par 7. in l.2.tit.13. libro 8. Recop. late ordinarii, in d. locis, maxime repetentes,in d. l. vo & ii actores quos sup. citauimus, verbo,coitus,per tot.maxime Clarus,lib.5.§.raptus. Bosius,tit. de raptu mulieris,Menochius,de arbitrariis.casu 360.num. 30.Tit.num.39 plurimos retulit Mascardus, consil. 1154. Ant Gomez.in l.80.Tau.num.29. Salzedo,ad Bernardum Diaz,cap. 76. Couarr. libro 2. variar.cap.20.num. 8. & in 4 2.par.§ 9.nu.1.& seqq.sub c.3 & late Peguera, in quæst. criminalibus c.41.& cap.43.

109 Receptatores,quorũ pessima malitia est:quia sine eis latere nemo diu i potest, puniendi sunt eisdem pœnis, quibus rei principales.& aliquando leuius,vt probatur,in l. 1. D.de receptatoribus, in l.Metrodorum 40 D. de pęnis,in l.1.C. iis,qui lat.occultau.l.18.tit.14.l.14.tit.29.parte 7 lege 1. & 2.tit.16.lib.8.ord.l.1.& a tit.19.libro 5.Recop.l.4.& 5. tit. 12.l.2.& 4.tit.16.l 4.tit.18.libro 8. nouæ Rec.ord. in d.locis,maxime Greg.in d.l.18.versic.*ò los encubrieren*,Bosius, tit.de rapinis, num.15.cum aliis ibi,& tit. de falsa moneta, n.7.& tit. bannitis quid amittant,num.21.Iul.Clarus,lib.5. §.fin.q.90.num.10. Menoch.de arbitrar.lib.1.q.86. nu.23. & libro 2. casu 344. per tot. & casu 394.nu.95.Mascardus conc.1259.Peguera,c.25.per tot.& c.29.nu.8.& c.36.nu. 7.& 9.Ant.Gomez,3.tom.c.3.nu.50.

Litera S.

110 Sacrilegium est rei sacræ violatio, grauissimum quidem crimen, quod committitur circa personas, res, vel loca sacra, & punitur pœna arbitraria,quæ non semel ad mortem naturalem extenditur,de quo extat integer tit.18.p.1.l.7.tit. 5.lib.1. fori, latissimè iura ciuilia, & canonica, de hoc delicto agentia prosequuntur Bos.tit.de sacril. Clar.§.sacrilegiũ Menoc.de arb.cas.384.Peguer.c.23.per tot. Bern. Diaz, & ibi Salzedo,in praxi,c.87.Cant.c.8.n.16.quos videbis.

111 Saccularij qui vetitas artes exercentes in sacculos partes subducunt,partem subtrahunt extra ordinem, plus tamen, quam fures puniendi sunt.l.saccularij.7.D.de extraord.criminum.cui adde Pet.Crinitum,lib.17.de honesta discipl.c.8.& Cæl.Rodigin.lib.3. lect.antiq. c.35. hi sunt fraudulenti impostores,qui fraudibus suis alios decipiunt, explicat eleganter Cuiac.lib.10.obser.c.27.

112 Sepulchrorũ violatores arbitrio iudicis puniuntur,quod ad mortẽ vsq;aliquando poterit extendi,l.1.& per tot.D.& C. de sepul.viol.l.14 tit.13.p.1.l.12.tit.9.p.7.Iul.Clar.lib.5.§.fi. q 68.n.45.Cant.vbi sup.c.8.n.39. latè,& eruditè Menoc.de arb.cas.387.Boer.decis.316.nu.13.

113 Simoniæ crimen,quam sit detestabile,nemo est qui ignoret,neq;eas pœnas,quas qui hoc committunt delictum incidunt, obuiæ.n.omnib.sunt per tot.a.o, 1.q.1.tit.de symon.& t.17.p.1.vbi latissimè ordinarij interpretes,integ.tract.scripsit Guill.Rodoan.de pœn.autem agit max.4.p.11.plurima Menoc.de arb.cas.401.ex nu.20.Iul.Clar.lib.5.§.Simonia, Bern.Diaz,& ibi latè Salzedo,in prax.c.96. Cant.in d.c.8. n.43.Masc.con 1305.cũ duab.seq.Couar.lib.1.var.c. 20. n. 3.& in reg.peccatũ,2.p § 8.nu.7.qui alios plures retulerũt.

114 Sodomiæ atrocissimum esse,& infandum delictũ,deprehenditur satis,ex l.cum vir.31.ff.ad l.Iul.de adult.quod quãuis propriè tunc committatur,cum quis,cum alio masculo nefandam libidinem exercet, omnis tamen coitus contra naturam sub eo continetur, vt cum animali bruto, aut mulierum interse,vt aduertunt Iost.citandi. Pro quo omni iure pœna mortis semper fuit imposita,que hodie, apud nos inexpiabiliter obseruatur, postea flamis cadauere tradito, & bonis omnibus confiscatis,dict.leg. cum vir, text. in §.item lex iulia,de adulter. Instit. de publ.iudicijs,auth. vt non luxurientur homines contra naturam,collat.6.l.2.tit.21.par. 7.l.2.tit.9.lib 4.fori,l.1.tit.21.lib.8. nouæ recopil. prosequuntur ordinarij, in d. locis,Bosius, in praxi,tit. de strupo detestabili in masculos,Clarus,lib.5. §. Sodomia, Menoch.de arbitrarijs,casu 286. Tiraq.in l.9.connubiali,num.107. Rebardus,lib.4.variarum, capit.fin. Mascardus,con.1314. Anton.Gumez.19 in leg.80.Tauri num.32.Canteta, vbi sup. cap.4 num.60. Barnardus Diaz, & ibi Salzedo latissime,in praxi cap. 86. * Referunt etiam plura in detestationem, & punitionem huius criminis,Farin.in prax.q.148.copiosissime Petrus Cenedus,qui infinitos prope refert, in collectaneis ad decretal. collect.130. pœnes quem plures quæstiones,vnde remissiuè,& an Ecclesiastica immunitate gaudeat, Farin.de immunit. in apendice, num. 98. Vbi ex communi resoluit gaudere. Contrarium tamen tenuerunt Salzedo,& Humada relati à Bouadilla,lib.2.cap.14.num. 19. & 20.& vide eundem ibidem,cap.17. num. 65. & cap. 18. num. 59. & sodomiæ (si conuictus sit) defensionem non dandam Farin.in praxi,tom.1.num.110.

115 Sortilegium crimen hodie frequentiss. ob vanas hominum opiniones,qui vt desiderijs suis satisfaciant, illud non verentur perpetrare grauissime puniendum est, quia affinitatem quandam,cum hæresi habere videtur, vt & delictum quod à lamiis & strigibus,aliisq;superstitiosis hominibus patratur,in quorum maleficiorum explicatione, quia integri extant tit.& tractatus,nõ multũ immoramur,vidẽdi enim hac de re sunt ordinarij interpretes, in tit. de sortilegijs,& tit.23.part.7.l.9.tit.1.l.1.tit.4.lib.8. ordin.l.5 cum seqq.tit.3. lib.8. nouæ Recopil. quibus legibus variæ pœnæ

in hoc

in hoc genus hominum constitutæ sunt, vbi notant auctores, de strigibus, & lamijs, singulares tractatus edidit Bartholomęus Spineus alium tractatum de lamijs scripsit Franciscus Poncinius, alium de strigibus, Bernardus Comensis, de sortilegijs alterum Paulus Grillandus, de Sortibus Troilus Maluetius, de superstitionibus Martinus de Arles, qui adque varias videri poterunt, & Menoch. de arbit. casu 388. Clar. lib. 5. hæresis, n. 25. Bern. Diaz, in prax. c. 107. Cant. vbi sup. c. 5. de sortil. Auend. de exeq. mand. c. 32. lo 2. p. Auil. io c. prær. c. 53. gl. adiuinos, & ante eos, Bos. in prax. tit. de sortil.

116 Stellionatus crimen, cum multifariam committatur, vt constat ex l. 1. & per tot. D. de crimine stellion. & C. eodem l. 10. tit. 3. part. 5. l. 7. & l. fin. tit. 16. part. 7. variè etiam puniri poterit, vt notanter tradit Menoch. de arbit. casu 381. Anton. Gomez. 3. tom. cap. 7. quotiescunque enim delictum aliquod certo, & speciali nomine caret, crimen stellionatus dicitur, proinde iux. rei qualitatem erit animaduertendum vt asserunt Menoch. & Gomez, vbi proxime. Quibus adde Tyberium Decianum, lib. 3. tract. criminal. lib. 3. cap. 17. num. 17 Petr. Gregorium, lib. 39. syntagmat. cap. 14. & vide eundem Iacobi. Menochium, in lib. additionum, ad commentarios, de arbitrariis, d. casu. 381. & in elegantibus decisionibus, l. 1. §. vlt. l. tutor. 16. §. contrariam, l. siquis in pignore. 36. D. de pignorat. act. * Adde sine distinctione stellionatus crimen committi, vbicunque in contrahente adest dolus, l. 3. §. stellonatum illo tit. Ergo cum generalis hyppoteca, & obligatio non minus, quam specialis res, & bona afficiat obligati, leg. obligatione. 6. D. de pignoribus, quamuis eorum non impediat distractionem, vt bene considerat Fanus, de pignoribus. 5. membro quintæ partis, nu. 28. ad finem, tamen si eum quis bona aliqua vendit, quæ ante sub generali obligatione comprehensa fuerat, asserat ea libera, & vacua vendi, esseq; ab omni onere, & obligatione immunia, stellionatus crimen committit, vt contra Angelum, in l. 1. C. eodem, defendit Gomez, in d. cap. 7. ad fin. Azeued. in l. 2. tit. 15. nu. 2. lib. 5. Recop. induces, l. 2. tit. 16. part. 7. ibi: *Si la cosa no valiesse tanto que cumpliesse a ambos lo que dieron sobre ella, pero si cumpliesse non seria engaño*, adde Farin. q. 19. nu. 35. Bosium, tit. de crim. stellionatus, nu. 5. & plura exempla, in quibus stelionatus crimen committitur, vide apud Villadiegum in pract. in forma libellandi, in hoc crimine stelionatus, fol. 290.

117 Stuprum appellatur coitus cum virgine, quod lege Iulia, de adult. vindicatur in homine honesto publicat. dimidię partis bonorum, in humili corporis coertione, cum relegatione, l. inter liberas, 6. §. lex, l. stuprũ, 34. D. ad l. Iul. de adult. l. 2. tit. 19. p. 7. præterquam pęna in iure canonico cogitur stuprator, aut ducere puellam in vxorem, aut eam dotare, c. 1. & 2. de adult. de qua re præter ord. in d. locis, & in §. item, lex Iul. de adult. inst. de publ. iud. prosequuntur Bos. in praxi, tit. de dampnato, & punibili coitu, ex nu. 63. Clar. lib. 5. §. stuprũ, Menoc. de arb. casu 288. Mascar. con. 1338. Ant. Gom. in l. 8. Tau. n. 6. Cant. vbi sup. c. 4. n. 10. Octau. decis. Pedem. 107. Bern. Diaz, & ibi Salzedo, in praxi, c. 83. Io. Gutierr. lib. 1. canon. quæst. c. 37.

Litera T.

118 Testis falsus, qua sit pœna puniendus, sæpe sup. diximus, maximè autem sub num. 38. verbo, falsi crimen, & verbo, periurium, num. 75.

119 Terminorum motores, & occultatores, graue committere delictum constat, grauibusq; puniri pœnis, de quibus, in l. 1. & per tot. D. de termino moto, c. ex litteris, de probat. c. tanta, 86. d. c. in legibus, 2. q. 1. l. 30. tit. 14. p. 7. l. 6. tit. 4. lib. 4. fori, in l. 104. del stylo, in l. 3. tit. 2. lib. 2. Recop. prosequuntur Clar lib. 5. §. fin. q. 83. nu. 10. Menoch. de arb. casu 139. Petr. Greg. lib. 39. syntag. c. 13. & Bos. in praxi, tit. de term. moto.

Litera V.

120 Vagabundi homines, & errantes, qui cum nullum certum domicilium habeant, perfectaque sint valetudine, in otio perpetuo manentes, nullius aut suis, aut alienis operibus se constituunt pro consuetudine cuiuscunquè regionis, puniendi sunt: de quibus in l. 1. & per tot. C. de mendicantibus validis, lib. 11. in l. 1. 2. 6. 11. & 12. tit. 11. lib. 8. Recopil. latè Peguera, cap. 4. & 5. Menoch. de recup. poss. rem. 10. nu. 50. Clarus, lib. 5. §. fin. quæst. 38. num. 7.

121 Venatio quamuis iure naturali omnibus videatur permissa, l. quod in ferum, D. de aquir. rerum dom. l. 17. tit. 28. part. 3. iustissimè tamen ob publicum bonum aliquibus in mensibus omnibus est prohibita, clericis semper, & similiter laicis si vetitis vtantur instrumentis, toto tit. de clericis, venatoribus, l. 1. & 2. cum seqq. tit. 8. lib. 7. Recop. Exornant Menochius, casu 413. Couarr. in reg. peccatum 2. par. §. 8. num. 1. & 2. Soto, lib. 4. de iust. & iure, q. 6. art. 4. Nauarr. in Man. c. 17. nu. 120. & plurima scripsit Salzedo ad Bernard. Diaz in praxi, cap. 67. per totum, quem omnino videbitis, ad quibus venationem, & piscationem expectantes.

122 Veneficos, idest eos, qui venenis, malis medicamentis, susurrisque magicis, homines occidunt, plusquam eus, qui gladio, id faciunt puniendos esse scripsit, l. 1. C. de malefic. & mathem. extat integer tit. 23. par. 7. l. 5. 6. & 7. tit. 3. lib. 8. nouæ Recop. explicant DD. in d. locis, & in §. item lex Cornel. de sicar. Inst. de pub. iud. Alex. ab Alex. lib. 3. dier. genia. c. 5. Signo. lib. 2. de iud. c. 31. Menoc. casu 360. nu. 21. Couar, in Clem. si furiosus, 2. par. nu. 11. in princ. Cant. c. 5. per tot. Clar. lib. 5. §. hæresis, nu. 25. & §. homicidium, nu. 13. Plaza, de delict. c. 20. Ant. Gom. 3. tom. c. 3. n. 7. infinitos refert Salzedo ad Bernardum Diaz, in praxi, c. 95.

123 Verberans aliquem hominem, aut mulierem, grauissimã ei irrogat iniuriam, eius autem pœna arbitraria erit, ex his quæ sup. diximus, nu. 52. verbo, iniuriæ crimen.

124 Vim inferens, vt aliquem à sua possessione eijciat, l. Iul. de vi publ. deportat. punitur, leg. 1. & per tot. D. ad l. Iul. de vi publ. l. siquis, 8. C. ad l. Iul. de vi, l. 8 tit. 10. p. 7. quæ deportationis pœna, cum in desuetudinem abierit, vt notat Aymon. cons. 224. eius loco alia arbitraria imponenda erit, vt in d. l. 8. verbo, *desterrado*, notat Greg. spoliatus tamen ante omnia restituendus est, d. l. siquis, 8. l. 1. C. si per vim, vel alio mod. l. meminerint, C. vn. vi, c. 1. cum alijs, de rest. spol. l. 5. tit. 10. p. 3. l. 5. tit. 14. lib. 3. ord. quod si sine armis inferatur aliud est dicendum, vt in l. 1. D. ad l. Iul. de vi pri. l. 2. C. eo. d. l. 8. p. l. 10. tit. 2. par. 3. explicat Cuiac. lib. 1. obser. c. 38. Couar. lib. 3. var. c. 16. n. 7. Si vero alicui mulieri illata sit, dic vt sup. n. 83. verbo, raptus.

125 Vsurarios varijs, & diuersis punitos esse pœnis omni iure satis constat, & extant integri tit. in D. C. Decretalibus, & Sexto, de vsuris, & iur. Regio, in l. 5. tit. 2. lib. 4. fori, in l. 10. tit. 19. in l. 12. tit. 20. in l. 58. tit. 6. p. 1. in l. 31. in l. 40 tit. 11. p. 5. in l. 9. tit. 53. p. 1. in l. 4. tit. 6. p. 7. in toto tit. 6. lib. 8. Recop. apud Lusitanos extat tit. 4. lib. 4. ordin. agunt latissimè præter ordinarios, plures referendo, Couar. lib. 3. var. c. 1. & 3. Clar. lib. 5. §. vsura, Menoc. casu 235. Mascard. con. 1419. & seq. Peguer. in q. crim. c. 30. cum seq. Cant. c. 8. n. 50. Did. Espino, de testam. in Rub. gl. 13. latissimè Salxedo ad Bernard. Diaz, in praxi, c. 88. Quibus hactenus, de varijs delictorum pœnis dixisse sufficiat.

MANVDVCTIONVM IVRIS CIVILIS, ET REGII HISPANI

Ad praxim,siue manualis aduocatorum,& tyronum iudicum promptuarij,libri singularis,

PARS QVARTA.

MODVM, ET FORMAM PROCEDENDI in causis Appellationum,& Supplicationum, in secunda,vlteriore vè instantia,luculenta methodo complectens.

PRAELVDIA.

1 *Iurisprudentiæ quis finis.*
2 *Iudex cuncta processus acta rimari oportet.*
3 *Sapit omnibus horis nemo mortalium.*
4 *Appellationis inducendæ finis. Et nu.21.*
5 *Natura legis parens.*
6 *Appellatio,quam sit mortalibus necessaria, & nu.9.*
7 *Appellationi,ara,templum,siue arx Romæ dicata.*
8 *Appellatio aliquãdo bene latas sẽtẽtias,in peius reformat.*
10 *Appellationis in causa generalia præcepta obseruanda proponuntur.*
11 *Appellationis materia vbi,& à quibus tractatur.*
12 *Appellare verbum varias habet in vsu iuris significationes*
13 *Appellare est ab inferiori ad superiorem iudicem prouocare*
14 *Appellationis varia,& multiplex definitio.*
15 *Appellationis definitio.*
16 *Appellatio duplex,iudicialis,& extraiudicialis.*
17 *Appellatio iudicialis quæ?*
18 *Appellatio extraiudicialis quæ?*
19 *Appellatio extraiudicialis, etiam a non iudice interponitur:quæ potius prouocatio dicitur. Hispanè,requerimiento,& quomodo concipienda.*
20 *Appellatio extraiudicialis vim citationis quandoq; habet.*
21 *Appellatio iuris naturalis est,& nu.seq.*
22 *Dei iudicium,nec fallit,nec fallitur.*
23 *Appellatio,quo ad solemnitatem,& formã iuris positiui est*
24 *Appellationum antiqua Solonis lex.*
25 *Appellationum antiqua.12. tab.lex,eiusque vsus paulatim a Romanis admissus.*
26 *Appellationis beneficium excommunicato conceditur,quia defensio.*
27 *Appellatio,an possit per Principem tolli.*
28 *Appellatio,quatenus defensio,differt a citatione.*
29 *Appellatione remota,causa committi,quare possit.*
30 *Cap.1.de rescriptis,c.pastoralis,53.de appell.*
31 *Appellatio multis in casibus iure Hispano explosa,l.16.tit.23.par.3.*
32 *Appellatio conuicto,& confesso,iuste denegata.*

1 IVrisprudentiæ finis, cum is sit, quem iustitia omnibus ob oculos proponit,quippè, vt ex iusti, atque iniusti scientia, id quod suum est cuicunq; tribuatur,ei vero cuius non est,adimatur, quam rationem, & in delictis coercendis, retineri conuenit,ne pęna,aut maior sit peccato aut illud forte non ęquet,vt ex vniuersalibus iuris principijs deduces,§.iustitia,§.iurisprudentia,Inst.de iust.& iure,l.sancimus,8. C.de pœnis.
2 † Iudicem, qui eiusdem iustitiæ minister,& sacerdos est,l.1.D.de iust.& iur.vt æquum ab iniquo separet,licitum ab illicito secernat,cuncta rimari,ordinemque rerũ plena inquisitione discernere, causæ, & processus (quod aiunt) merita ex amussim trutinare oportere,docet Pontifex,in c.iudicautem,30.q.5.in c.1.de re iud.lib.6. quæ sic obseruare,vt neq; ad dextram, neq; ad sinistram declines
3 vnquam, diuinum potius, quàm humanum cum sit; Cum † nemo mortalium omnibus horis (vt est in prouerbio) ęque sapere soleat, præcipuè in iuris, atq; item boni, & æqui dimensu,quem multi tramites, multi anfractus in transuersũ agunt,l.omnis definitio,202.D.de reg.iur.,iuncta vera eius interpretatione,quam scripsimus in disputatione de Mora,
4 n.20.)Ne quis † se iure destitutum in ea Republica,quæ legib.vt oportet,instaurata est,conqueri possit;prudẽtissimo consilio permissum est ei,qui sententia parum iusta,aut iniqua oneratur,maiorem iudicem *prouocare*,atque innocentiæ suæ præsidium quærere,c.omnis oppressus,c.ideò.2.q.6.
5 l.à sententia.5.D.de appell.l.1.tit.23.p.3.Et quem † admodum naturam legis parentem colegimus, ita,& appellandi vsum ab ea profectum esse facile mihi persuaserint,vt origine quam vetustissima censeri possint: defensio si quidẽ est, quam natura omnibus æquè indulget,c. cum speciali.61.§.
9 porro,c.dilecto.63.de appell. Vndè † non tam vtilem,quàm necessarium appellandi vsum dixit Vlpianus,in l.1.D.de appell. & grande & generale bonũ mundo,idquè tam necessarium,quàm Sol mortalibus,D.Bern.lib.de consid.ad Eug. Re vera quidẽ Sol iustitiæ est,prodens,ac redarguens opera tenebrarum, vti ex eod.retulit Greg.Lop.in prooem.t.23.p.3. quo; in loco Rex Alphonsus appellationẽ tutissimum, ac trãquillũ nauigantib. portũ, victis militib. munitissimã arcẽ
7 nuncupat. Quo † eodẽ nomine Liuius lib.3.duas arces libertatis tuẽdę, tribunitium auxilium, & prouocationẽ dixit,referen-

ferente, Petr. Greg. lib. 52. syntagmat. cap 10. num. 2. theriacamque contra sententiam primi iudicis Baldus, in l. 1. ad
8 fin. C. si de momenta. possess. fuerit appellat. Ergo † quamuis (vt io d. l. 1. ait Vlp.) nonnumquam appellatio, etiã bene lata sententias, in peius reformet, neque enim vtique semper melius pronunciat: qui nouissimus sententiam laturus, est quia tamen frequentius iniquitatem, & imperitiam inferiorum iudicum corrigit; & vtilis, & necessaria nimis
9 iudicatur. Forensibus † autem controuersijs, & disceptationibus adeo est frequens, vt nulla sit lis, controuersia, siue iudicialis disceptatio nulla in qua saluberrimum appellationis remedium non expetiamur. E re igitur vestra, auditores optimi, materiæ huius elucidatione esse iure censui extraordinariisque huius anni lectionibus vobis exponere decreui. Et quamuis, vt quotidiana plenius esset attingenda, iuxta Iure Consulti præceptum, in l. leg. tuit. 25 D. de liberat. leg. cuius in hoc casu Accursius meminit, in d. leg. 1. gloss. 1. quia tamen multi hactenus, longiores de appellationibus tractatus ediderunt; nostrumque institutum est, tyrones, iudices, & aduocatos formam, & modum procedendi in causis appellationum docere. Quodam veluti laconismo, rebus non late discussis, sed breui enarratione explicatis, vtiliores, & præcipuas rei quæstiones prosequemur, commodiusque, & planius multo præceptis quibusdam Hispano sermone propositis, singulisque verbis, & clausulis mox enarratis. Ecce iam illa.

10 Examinis, & institutionis processus, in causis appellationis, siue supplicationis præcepta.

1 *Lo primero que se ha de aduertir, es, quien interpuso la apelacion, si la misma parte, ò su legitimo procurador, ò algun tercero sin tener poder. Si la interpusò la parte en causa criminal, no estando preso; en ausencia, ò rebeldia.*

2 *Si el que la interpuso siendo verdadero litigante, teniendo consortes en el pleyto, la interpuso por si solo, y su interes, ò por, si y en nombre de sus compañeros y consortes: y quando la apelacion de vno aproueche à otro.*

3 *Si el que la interpuso es el verdadero apelante, ò no lo siendo, quiere prosiguiendo la causa en segunda instancia, suplantar la apelacion del aduerso.*

4 *Si murio el verdadero apelante despues de interpuesta la apelacion, quien la prosigue, y la causa, y razon que tiene para ello.*

5 *Si el [q]ue se presenta en grado de apelacion en segunda, o tercera instancia, no apelo en las primeras, por miedo del iuez inferior, y que diligencias se han de hazer en este caso, para que el superior admita la apelacion y que quando el apelante estuuo impedido.*

6 *Si auiendose interpuesto la apelacion, hizo el apelante nueuos auctos ante el iuez inferior de quien apelò, serà visto apartarse de la apelacion, y quando lo podra hazer.*

7 *De que iuez, ò iuezes se interpuso la apelacion: y si el iuez no la admite como se hà de proueer de remedio.*

8 *Para ante quien se apelò, y si auiendose apelado con palabras generales. Apelo para ante quien, y con derecho puedo, deuo, se puede proseguir la apelacion, en el vltimo, y superior tribunal, omisso medio.*

9 *Considerese la forma, y tenor de la apelacion: con que palabras se interpuso: y si se pidieron los apostolos por el apelante.*

10 *Dentro de que tiempo se interpuso la apelacion, si eran passados los cinco dias en lo seglar, ò los diez en lo Ecclesiastico.*

11 *De que sentencia, ò auto se apelo, si fue interlocutorio, aduiertase si tenia fuerza de sentencia diffinitiua: ò era tal que tuuiesse grauamen irreparable por ella.*

12 *Si la sentencia de que se apelo se auia pronunciado en causa possessoria, si sin embargo de la apelacion se ha de executar la sentencia, ò deferir à la apelacion.*

13 *Si la sentencia definitiua de que se apelò es segunda, ò tercera, y conforme con las primeras, y quando se diran tres sentencias conformes.*

14 *Si la sentencia de que se interpuso la apelacion se auia pronunciado en causa, en que conforme à derecho no se deuia admitir la apelacion, y que causas son estas.*

15 *Si el iuez de cuya sentencia se apelò procedio en la causa sin embargo de la apelacion, ò por la virtud de su comission, y iurisdicion, o por la naturaleza de la causa en la qual la apelacion debuelue, y no suspende, y de los efetos de la apelacion.*

16 *Si siendo la causa de naturaleza, que en ella la apelacion debuelua, y suspenda, procedio el inferior sin embargo despues de la apelacion, o en el tiempo que se pudo apelar, quien ha de reponer lo hecho, y atentado, y por que remedio.*

17 *De que sentencias no es necessario apelar, y de las nullidades de ellas, y dentro de quantos dias se ha de dezir de nullidad, y ante que iuezes.*

18 *Si sin embargo de auerse apelado en vn articulo podra el iuez inferior proceder en la causa, ò en otros articulos de la.*

19 *En la segunda instancia de que causas se puede conocer, si de solos los articulos que se trataron en la primera, ò otros nueuamente alegados, y intentados prouar.*

fit, de qua tota nostra disputatio, quæ & illa membra conti-
net, qua alij constituunt, dum aiunt esse ante iudicialem,
quæ ante litis contestationem fit, cap. significante, 54. cap.
Rodulphus, 35. de rescript. *Intra iudicialem*, quæ à sententia
diffinitiua toto hoc tractatu. *Post iudicialem*, quæ adijcitur
executione, l. ab executore. 4. D. de appellat. l. ab executio-
ne, 5 C. quorum appellat. non recip. c. quoad consultationé,
15. de re iudic.
18 *Extraiudicialis est*, quæ adhuc causa non cœpta interpo-
nitur, veluti ab spoliatione, aut electione, quæ pertinet po-
tius ad causam inchoandam, cum tamen ipsa non inchoet,
nec per eius interpositionem fiat litis pendētia, decisio Ro-
tæ 763. de appellat. in antiquis, late Francus, in cap. bonæ,
51. appell, soletque huiusmodi appellatio, non appellatio,
sed prouocatio ad causam dici, cap. cum sit Romana. 5. in
19 fine principij, de appellationibus. Fit autem † hæc prouo-
catio non tantum ab his, quæ geruntur per iudicem exe-
quendo, vel statuendo extra iudicium, & contra alias par-
tes, quam litigantes: sed etiam ab ijs, quæ aliquis alius con-
tra nos, sine iudicio agit, quod in electionibus frequenter
contingit, vt in contentione, & discordia eligentium, plures
enim in ea interponi solent appellationes, cap. considera-
uimus. 10. de electione; in quibus non tantum propter
factas electiones, & aduersus illas appellatio permittitur, si
forte illæ non legitimæ dicantur, cap. Ecclesia. 48. de ele-
ctione, aut de non idoneo factæ, cap congregato. 53. de
electione, cap. 1. cap. vt circa, 4. de electione, lib. 6. sed etiam
propter nondum factas aduersus futuras, veluti siquis ap-
pellet, ne sine eo ad electionem procedatur, cap. bonæ, 36.
de electione, ne ad electionem procedatur, sine consensu
totius Cap. nisi omnibus absentibus vocatis, cap. auditis,
29. de electione, ne ille, vel ille eligatur, cap. cum inter. 23.
de electione, cap. qui contra 20. eodem tit. lib. 6. vt non nisi
canonica fiat electio, cap. cum nobis, 19. de electione. Cu-
ius appellationis aduersus futuram electionem ea est po-
testas, quod omnium eligentium potestatem suspendat,
dict. cap. cum nobis electionis progressum impediat, cap.
quod sicut, 28. de electione, & post appellationem acta
electio, & electionis confirmatio, vt attentatum, & innoua-
tum cassari debeat, cap. considerauimus. 10. de electione,
capit. si postquam. 33. eodem tit. lib. 6. quomodo ex Ioan.
Vvames. in cap. constitutis. 23. num. 2. & 3. supplenda sunt,
quæ tradiderunt Petr. Gregor. cap. 2. ex num. 6. Robertus
Lancelotus de attentatis. 2. part, cap. 12. ampliat. 17. ex nu.
20. Hæ prouocationes, hæ appellationes, quæ extraiudici-
ales dicuntur, & in his similibus casibus fiunt, vulgo, *reque-
rimientos* nuncupantur, in quibus ne quid desit, in prima ce-
ra, & posteriori parte vtile semper erit adijcere illa verba,
taliter ex nunc prout ex tunc, saluo iure nullitatis tanquam
à grauamine comminato, vel verosimiliter inferendo ap-
pellare ad eum ad quem de iure potest, & debet, sic consul-
uit Guido Pap. decisione 436. num. 33 & 73. quoniam pla-
cuit, etiam à futuro grauamine appellari posse, quando im-
minet, & verosimiliter timetur, l. & in multis, 25. C. de ap-
pellat. auth. de collatoribus, §. siquis autem putauerit, colla-
tione 9. non alias, iuxta doctrinam eiusdem Guidonis Pa-
pæ, tractatu de appellationibus, quæstione 26. & cap. quæ
latius scribit Speculator, titul. de appellation. §. 2. versiculo
trigesimoseptimo, & §. qualiter, versic. *Decesse*, Innocent. in
20 cap. significauerunt extra de testibus. Planè † quamuis in
beneficialibus huiusmodi extraiudicialis appellatio citatio-
nis vim habeat, & ita appellatus teneatur absque alia noua
citatione comparere, coram iudice ad quem appellat, & si
non compareat in eum tanquam in contumacem statui
possit, vt docet Francus. in dict. cap. bonæ, Maranta. d. 6. par.
cap. de appellat. num. 268. & est text. & ibi glossa, in cap. 1.
de electione, in 6. in alijs tamen causis citatio exigitur Abb.
in dict. cap. cum sit Roman. column. penult. quinimo si eam
appellationem, qui interposuit deseruerit, amplius non au-
ditur, Ant. Nicelus, tract. de concor. gl. nu. 249. & regulari-
ter, quid ea operetur Guido Pap. nu. 40. 41. & 42. latius Ferr.
eod. tract. nu. 17. cum seq.
21 Quarto præmitte appellationem ex illa ratione, quam su-
pra num. 1. insinuauimus, quippe ne via defensionibus præ-
cluderetur, & tanquam innocentiæ præsidium institutam. d.
cap. cum speciali 61. §. porro, de appellat. iuris naturalis
eam esse satis ostendere, ex regula l. vt vim, 3. D. de iustitia,
& iure, l. scientiam, 45. §. qui cum aliter, D. ad legem Aquil.
l. 1. C. vnde vi, Clem. Pastoralis ad fin. de re iudic. vt nomi-
natim docet Abb. num. 6 Mantua, nu. 13. in rub. hoc tit. Paz,
d. par. 6. in proœm. num. 6. Pet. Greg d. cap. 2. num. 52 qui,
& aliam rationem addit à nobis, dict. num. 1. non omissa, vt
solidius, & diligentius negotiorum merita in diuersis tribu-
nalibus excurrerentur, l. 1. D. hoc tit. l. ad dictos, 6. C. de Epi-
scop. aud. l. ad dictos, 29. C. de appell. fallitur quippe iudiciū
22 hominum, & sæpe, in quo differt à diuino, quia † Deus non
fallit, nec fallitur, sed veritati semper innititur, vt ex diuinis
oraculis refertur, in cap. Spiritus Sanctus, 1. quæst. 1. in cap.
Deus quando, 24 q. 3. in cap. panem, de consecratio, d. 2. in
cap. à nobis 28. de sententia excommun. quæ ratio cum eo
tendat, vt sine exceptione, & perpetuo vnicuique, quod
suum est tribuatur. vt d. num. 1. audiuimus, vtramque iuris
naturalis appellationem esse, quoad originem, & substan-
23 tiam inevitabiliter conuincit. Licet † quoad solemnitatem,
& formam iure ciuili inductam probet text. sic intelligen-
dus, in l. 2. §. ex actis, deinde Regibus consules, ibi; *Lege lata
factum est, vt ab eis prouocatio esset*, D. de orig. iur. l. vnica,
ibi, *legum adminicula*, C. de sententijs præfectorum Præto-
24 riorum. Quæ lex † ab antiquissima Solonis in duodecim
tabulas translata fluxit. Is enim superiorem ciuilibus suis se-
natum, seu grauissimarum rerum Epheron, obseruatorem
ve, & legum suarum custodem præstituisset, ad eum etiam
Ephesin, seu prouocationem perinde, atque ad tribunal in-
25 culpatius lege lata esse voluit. Vnde Publius † Valerius Pu-
blicola, qui exactis Regibus Lucio Tarquinio Colatino in
consulatum suffectus fuit inter eas leges, quibus Plebeiam
auctoritatem non nihil iuuare, erigereque conatus fuit,
hanc vnam tulit. *Condemnatis a consulibus ad Populum
prouocare fas esto*, Qui appellandi mos ad decem viros v-
sque est obseruatus, & lege duodecim tabularum maior po-
testas propter authoritatis præstantiam populo adiecta est,
& sic maiorem magistratum, populumque appellare est
permissum. Cuius legis verba apud Iulium, lib 3. de legibus
hæc sunt. *Iusta imperia sunto, hisque ciues modeste, ac sine
recusatione parento. Magistratus, nec obedientem, & no-
xium ciuem, mulcta vinculis, verberibusque coerçento, ni
par, maior ve potestas, populusve prohibuisset, ad quos pro-
uocatio esto*. Cuius meminerunt Balduinus ad ll. Romuli,
cap. 47. num. 8. Petr. Gregor. dict. lib. 50. tit. 2. num. 1. Ioann.
Ferrarius, iam relatus, lib. 1. cap. 1. num. 9. Populus itaque
de mulcta per magistratum indicta seu prouocante cogno-
scebat, cuius modi locus, apud Liuium in quinto, secundi
belli Punici, vbi cum Spurius, & Lucius Caruillius, Tribu-
nus Plebis, ducentum millium æris mulctam Marco post-
humio dixissent, causa eius certandæ Populus per suffra-
gium conuenerit, qui & Flacco Martiali Flamini mulctam
remisit, quam Crassus Consul Pontifex Maximus, ei si à
sacris discessisset dixerat, vt Tullius in XI. Antoniana scrip-
tum reliquit. Tandem apud præfectum vrbi appellandi ne-
cessitatem aliquando retentam esse dicitur, ad quem propa-
gato imperio, totius Italiæ iuris dicendi auctoritas fuit de-
lata. Postremo Respublica per Cęsarem dictatorem oppres-
sa, vt omnis rerum summa penes Principem esse cœpit, ita
& prouocationis causa, qui, vt damnati Maiestatis, vel de vi
prouocare non possent lege sanxit, referente Balduino,
dict. num. 8. Deinde Claudius Nero, communis humani ge-
neris pernicies, quo Patribus conscriptis gratificaretur,
Tyrannidisque ergo constituendæ minus suspicionis ciuita-
ti præberet, cauit (apud Tranquillum) vt omnes appella-
tiones à iudicibus ad Senatum fierent, & hoc non sine pe-
cuniæ periculo, cui, & Cornelius Tacitus. XIIII.
historiarum lib. adstipulatur, ergo, vt ex his constat, appella-
tionem, quæ est innocentiæ præsidium, dicto § porro
oppresserunt remedium, capit. ad Romana, in 2. 2. quæst.
6. exornat Guido Pap. de appellationibus, nu. 7 & aduer-
sus iudicum iniurias defensio, vnde, & in die feriata propo-

ni potest, resoluit ex alijs Antonius Nicellus tract. de concordia glossarum, num. 154. num. 316. iuris naturalis esse reseruandum est.

26 Vnde efficitur, eius interpositionem, etiam excommunicato licitam, cap. cum inter, 5. de exceptionibus, & quod magis est, etiam si à princip. actor fuerit, cap. significauerunt. 11. eodem tit. cum primum enim quis ex sententia condẽnatur, defensione indiget aduersus sententiæ iniquitatem, & oppressionem, cap. omnis oppressus, cap. ad Romanam, el 1. y el 2. 2. q. 6 cap. ingestum, in principio, de appell. l. 1. D. eodem. Qua quidem defensione, nec excommunicatus priuari potuit, ne illud ius naturale in defensione consistens infringeretur, Forma vero, & solemnitas appellationis à iure ciuili inducta est, l. 2. colu. n. 4 ver. exactis deinde Regibus, ibi, *lata factum est, vt ab eis prouocatio esset*. D. de origine iuris l. vnica, ibi, *legum adminiculo*, C. de temp. pr. Præt. notat A b. nu. 6 ibi Syluester, vbi sup. num. 2. & Suarez de Paz, in d. proœmio, nu. 6. & 7.

27 Prædictæ tamen resolutioni illud obstat posse per Principem, vel humanam legem ius appellandi tolli, *si appellatione remota* procedatur. 1. cap. 1. de rescript. cap. pastoralis. 53. de appellationibus, cap. super eo, 13. cap. super quæstio. 47. §. si vero, de off. deleg. l. 1. §. interdum, D. à quibus appellare non licet, l. 12. ad finem, tit. 23. part. 3. & per consequẽs non videri à iure naturali appellationem inductam, cũ ea, quæ iuris naturalis, sunt immutabilia esse, nec per principem etiam summum tolli posse certissimi iuris sit, cap. sunt quidam, 25. q. 1. cap. fi. de consuetudine. §. sed naturalia, inst. de iure naturali gen. & ciuili: Clementina pastoralis, ad finem, de re iudicata, vbi frequentissima est omnium adnotatio citationem, vtpote, quæ naturalis defensio sit à Principe minime tolli posse.

28 Cui difficultati satis fiet, si aduertamus dispar ius esse appellationis, & citationis: citatio etenim defensio est iuris naturalis, & ideo à Principe tolli non potest, qua in specie loquitur text. in d. Clem. 2. de re iudic. appellatio vero generaliter sumpta, defensio est iuris humani, & positiui, & ita potest tolli per Principem, vel humanam legem, non enim tollitur totalis defensio, prout in citatione, sed modus defensionis à lege humana, & positiua inductus restringitur, & limitatur: qui in specie accipiendus est text. in d. cap. 1. de rescript. & reliqua iura in arg. adducta, ita Abb. in cap. dilecti, nu. 13. de except. eleganter Decius, hic nu. 4. Ripa, in d. cap. 1. de rescrip. Ang. Aret. in l. 1. not. ab. vlt. D. h. tit. idem in l. 1. §. interdum, D. à quibus appellare non licet. Quibus nos vltra prædictos. DD. illud notatu dignum adijcimus, quod licet appellatio generaliter sumpta defensio sit iuris humani, & positiui, tunc tamen appellatio defensio iuris naturalis erit, quoties omnino perpensis negotij circunstãtiis, & qualitatibus necessaria sit ad iustitiam ministrandã, iusque suum vnicuique reddendum, & in hoc casu à Principe tolli non poterit, ita Couarruu. pract. quæstion. cap. 23. num. 6. qua de re vltra ea, quæ idem Didacus docte, & copiose ibi disserit, vide Manticam, in rubrica, de appellationibus, nu. 13. Rebuff. 2. to. tit. de rescriptis in præfatione, nu. 161. Pinelum, in rub. 3. part. cap. 2. nu. 21. C. de rescind.

29 Ex qua verissima resolutione, primo deducitur intellectus ad text. in d. capit. 1. de rescriptis, cap. pastoralis. 53. de appellat. cum omnibus alijs iuribus, de causis appellatione remota disponentibus, potest enim Summus Princeps causas appellatione remota examinandas committere, nec ex eo defensionem naturali iure inductam tollere dici potest, si cuiuscunque causæ, etiam grauis, examinationem committat iudici docto, & integerrimo, apud quem cum in prima instantia omnes hi, quos negotium principale tangit citentur, eorumque defensiones audiantur satis superque sit naturali iure, etiamsi appellatio non admittatur: cum lites immortales esse non debeant, imo expediat Reip. breuem finem litibus imponi, cap. finem litibus, de dolo, & contum. capitul. 2. de caus. pos. & pro. l. properandum, C. de iudicijs, Trident. Conc. sess. 24. cap. 20.

30 Secundo deducitur dicendi ratio ad Regni nostri legem. 16. tit. 23. part. 3. disponentem, publicos latrones, seditionem commouentes eorum duces, vel principales fautores raptores virginum, monetæ, seu Regii sigilli falsarios; veneficos, proditores, aleuosos, de prædictis delictis legitime conuictos, vel sponte confessos, minime appellantes audiri, cui Regiæ legi, de iure communi consonat, l. constitutiones 16. D. hoc tit. l. 1. §. tantum autem, in fin. C. de rap. virg. l. 1. C. de falsa moneta, l. obseruare, C. quor. ap. non recipiã. tradit Gometius. 3. tom. variar. cap. 12. num. 31. post mediũ. His enim in casibus, cum in prima instantia prædictorum delinquentium fuerint legitimę defensiones auditę, iustissime tolli potest appellationis defensio, propter talium delictorum qualitatem, quæ iuxta Reip. bene institutæ vtilitatem non patitur sententię executione interpositęque appellationis prætextu impediri, cum idem Reip. expediat, ne delicta maneant impunita, leg. locatio. 9 §. quod illicite, D. de publicanis. & vect. l. si ita vulneratus. 52. D. ad legem Aquiliam, vbi gloss. verbo, impunita, multa ad idem iura cumulat. & adducit ita Couarr. d. c. 23. n. 6. in vers. sexto, infertur.

31 Tertio apparet, quo iure locum habeat vtilis illa traditio, de qua per l. 2. C. quor. ap. non recipi. qua docemur conuictum simul, atque confessum etiam si appellauerit, minime audiri, nec per iudicem à quo, nec per iudicem ad quem, quam traditionem in quocunquè negotio, siue criminali, siue ciuili communem esse fatetur Ang. de Aret. in l. creditor. §. iussus, D. de appel. idem in tract. maleficiorum, verbo *presente*, Caio, Abb. & omnes, in c. cum speciali, 61. §. porro, de appellat. & vltra eos Couar. d. cap. 23. n. 5. in princ. Prouenit enim hoc ex eo, quod cum in prima instantia citato, & defenso reo, ita testibus sit conuictus, vt dici possit legitime, plane, & integre probatum esse delictum, & huic legitimæ, & luce meridiana probationi citationi accedat ipsius de crimine confessio, non infringitur ius naturale, si ipsius appellatio non admittatur, imo summe conueniens est, & Reip. maxime necessarium talem delinquentem minime appellantẽ audiri, ex sup. relata doctrina: & ita tenendũ est.

His veluti in modum præuiæ, cuiusdam inspectionis præmissis, & pro generali materiæ cognitione prælibata, quia quædam alia, quæ hic desiderari possunt, infra commodius suis locis enarrabimus, vt ad clausularum, siue præceptorum explicationem accedamus, opportunum iam erit, ecce primum.

EXAMINIS, ET INSTITVTIONIS processus in causis appellationum.

Primum Preceptum.

Lo primero que se ha de aduertir, quien interpuso la apelacion, si la misma parte, ò su legitimo procurador: o algun tercero sin tener poder, si la interpuso la parte en causa criminal, no estando preso, en ausencia, ò rebeldia.

Qui appellare possint, per quasve personas appellatio possit interponi. §. 1.

S V M M A R I A.

1 *Appellatio à quo, quando, quomodo, & vbi opus fuit, an sit interposita, in primis inspiciendum.*

2 *Appellare possunt omnes quorum interest sententiam corrigi, vel emendari, & nu. seq. & nu. nono 10. & 11.*

3 *Appellare in aliena causa quando liceat.*

. *Appellare mater filij nomine, quando, & in quibus casibus possit.*

Appellare quilibet pro eo, qui ad supplicium ducitur, etiã nolente potest.

Appellare seruus, nec domini nomine potest.

Appellare procurator, & semper potest, & debet.

4 *Appel-*

4 *Appellandi libera facultas omnibus in sua causa concessa.*
5 *Appellare serui suo nomine, quando possint.*
6 *Appellare contumax absens condemnatus non potest, & qui contumax dicatur*
7 *Appellare quibusdam personis delicti genus interdicit, quarum plures referuntur,*
8 *Appellari ne possit, litigatorum conuentione sepe efficitur, & quando id non liceat,*

1 CVm non antea sententia in rem iudicatam transeant si ab ea appellatum sint, quam iudicata, aut deserta sit appellatio, & iudicis officium quieuerit, nouaque lis ex litis primæ materia ab appellatione initium, & exordium sumat; recte primum hoc nostrum præceptum animaduertit, à quo sit appellatio interposita, si ab eo, aduersus quem lata sententia fuit, an legitimam personam standi in iudicio habeat, eamque quando, quomodo, & vbi opus fuit propofuerit: si ab eius procuratore, in legitimum mandatum: si ab alio, sine mandato, an is sit, cui etiam, sine eo prouocandi ius competat, est enim hæc in omnibus instantiis certissima, & indubitata regula, ante omnia litigantium personarum legitimationem requiri, ne iudicia aliat illusoria reddantur, quo respicit, *titulus.* C. qui legitimum personam habeat standi in iudicio. l. 1 cet. 24. C. de procuratoribus, l. 1. tit. 3. part. 3. l. clarum. 4. C. de auth. præst. l. acta. 45. §. fi. D. de re iudicata. Quis præter alios nouissime exornat Prosper. Farinacius, in praxi criminali, 3. part. quæst. 81. cap. 10. ex num. 1. & ita nominatim obseruauimus sup. 1. part. §. 1. num. 1. & 2. part. & probat. l. 1. tit. 2. part. 3. Et quamuis iuxta primum hoc nostrum præceptum occurrant plura, ex multis sequentia accipe.

Primum, eos omnes quorum interest latam sententiam
2 corrigi, etiam si litem controuersiamve non egerint, appellare posse, cap. non solent. 2. q. 6. cap. cum inter. 16. de electione, cap. super eo. 15. de officio deleg. cap. cum super. 17. de re iud. l. ab executore. 4. §. 1. l. à sententia. 5. D. de appellat. l. 1. in principio, D. de appellat. recipiend. l. 3. ibi: *Mas aun todos los otros, à qui si viniesse la pro, ò el daño de aquel pleyto.* tit. 23. part. 3. quibus in locis Accurs. & alii glossographi plura obseruant, latius Federicus Schench. de appellationibus, num. 5. & 6. Ioann. Ferrarius, eodem tractat. lib. 2. cap. 1. cap. 12. & cap. 13. Paz. d. 6 part. in proœm. num. 28. eru iite Donellus, d. lib. 28. cap. 6. Deinde in persona appellantis, id spectandum, verum in aliena causa quis appellet, an in sua.

3 In aliena causa, ei qui iudicio expertus non est (si eius nõ interest, vt paulo superius diximus) appellare non licet, l. 2. versic. *sed dicendum.* D. quando appella. sit. Quod sic accipies, nisi, aut ei mandatum sit, aut cum appellasset Dominus ratum habuerit, l. 1. in principio, vbi notat Acc. D. de appe. recip. Mater si filij sui rem sententia eersam animaduerterit, prouocare poterit, pietati enim datum est, & hanc audiri debere, d. cap. non solent. 2. quæst. 6. d. l. 1. D. de appellat. recip. l. 2. §. 1. D. quando appellandum sit. l. 1. D. de liberali causa, l. 2. l. 4. tit. 23. part. 3. quas leges item, & l. 2. ibi: *Quoniam seruitus eorum ad dolorem nostrum, iniuriamque nostram porrigitur,* D. de liber. causa, & l. 6. ibi: *Porque siempre finca la manzilla en su linage,* d. tit. 3. part. 1. extra casum sententiæ sanguinis, aut alias famosæ, ad causas nobilitatis extendes, vt in eis quilibet etiam consanguineus, cuius ea sententia præiudicium generatur prouocare possit. Hoc amplius humanitatis causa receptum est, et qui-
4 libet appellare possit nomine eius, non tantum qui ad supplicium ducitur, sed etiam, qui supplicio addictus est, quamuis illi repugnet, l. non tantum. 6. D. de appellat. l. addictos. 29. C. eodem diximus, quemlibet, posse hoc casu appellare, nisi forte seruus sit, qui ne domini quidem nomine appellare potest, l. fin. in principio, D. de appellationibus, cui consonat, l. 2. versic, *mas si el sieruo,* tit. 23. part. 3. Diximus eum, qui iudicio expertus non est in aliena causa non posse appellare: quoniam qui iudicio expertus est, quamuis alienam causam agat, vt procurator: tamen lite contestata dominus litis efficitur, vt recte placeat eum si victus sit appellare posse, & quidem per procuratorem, l. 4. §. vlt. D. de appellat. l. 19. tit. 5. l. 2. l. 3. tit. 23. part. 3. quibus in locis late Gregor. Lopez, rem examinat, item & Ioann. Ferrarius, dict. tract. de appellat. lib. 3. ex num. 11. quod si procurator meus à sententia aduersus me lata non prouocauit (quod vel negligentia, vel malitia contigit sæpe) potero ipse intra legitimum tempus à die scientiæ computandum prouocare. d. l. 1. part. vbi Gregor. glos. 16. quod est menti tenendum, ad id ex d. l. 2. & 3. paritæ. Procuratorem non solum posse, verum, & teneri appellare, quamuis mandatum ad lites tantum habeat, aperte tamen prosequi non tenetur Castrensis, consil. 136. num. 3. col. 4. lib. 1. Thuscus Cardinalis, practicarum conclusionum, litera. A. cap. 362. vbi idẽ in fideiussore contractus, & emptore resoluit.

In sua causa siquis appellet, idest, si appellet is cuius in-
4 terest, refert, vtrum ipse, dum causam ageret victus est, an vero alio condemnato appellet, vt iam admonuimus.

Nam de potestate appellandi ita cautum est, & in maioribus, & in minoribus negotiis appellandi liberam facultatem esse, l. & in minoribus, 20. l. siquis. 30. C. de appellat. Xi extra eodem, l. 2. cum sequentibus, tit. 23. part. 3. Ex quo est quod Impp. prohibent vim, aut minas inferri appellantibus, & siquis prohibeat victos appellare, minantur se victores futuros, l. minime. 12 d. l. siquis. 30. C. de appellationibus. Quæ si de hac re facultas est, frustra expectatur authoritas, & iudicis approbatio, in eo quod etiam si velit denegare, non potest, & sane ita est, vt nisi quid nominatim prohibeantur, sit vbique ea facultas appellandi.

5 Omnibus ergo, qui iudicio experti sunt in sua causa appellare permittitur, nisi si cui conditio personæ, aut contumacia, aut delicti genus, aut conuentio sua, & consensus obstet. Obstat, *personæ conditio.* seruis, qui etiam in iudicio interesse non possint l. seruus. 6. C. de iudiciis. l. 8. tit. 2. part. 3. de eis in criminali causa, ita scriptum est, in l. seruf. 15. D. de appellat. *Serui appellare non possunt, sed domini eorum ad opem seruo ferendam, possunt vti remedio appellationis, & alius domini nomine id facere potest, si vero neque dominus, neque alius pro domino appellauerit, ipse seruus, qui sententiam passus est, tristis auxilium sibi implorare nõ denegamus.* Consonat in omnibus. l. 2. titul. 23. part. 3. vbi Gregor. glos. 4. cum hoc casu non appellare, sed ad supplicationem interponere posse, ex aliis referat, & probet Ferrarius iam relatus, lib. 4. capit. 8. ad fin. de qua re late inf. §. 23.

6 *De contumacibus ita ius est:* qui cum ad agendum causam legitimis edictis vocatus esset absens condemnatus est si quidem abfuerit per contumaciam, eius appellatio recipi non potest, l. & post edictum, 73. §. 1. D. de iudiciis, l. ex consensu, 23. §. fin. D. de appellat. l. 1. l. 4. in fin. C. quorum appell. non recip. l. 9. tit. 23. part. 3. l. 5. tit. 16. lib. 3. ordinam. l. 4. tit. 18. lib. 4. nouæ Recopil. Quis autem per contumaciam abesse intelligatur, docemur in l. contumacia, 53. D. de re iudic. Plane quod ad rem hanc attinet, animaduertendum est, aduersus eos tantum, qui per contumaciam absunt constitutum hoc ius esse, quia non comparendo iudicem videtur contemnere: quod si quid aliud in iudicio per contumaciam, quis non faciat, veluti si non exhibeat instrumenta, nihilominus eo nomine condemnatus appellare potest, l. heredito. 29. § 1. D. de appellationibus, dict. l. 9. versicul. *Pero si el demandado,* ex qua in videndi in proposito Federicus, de appellationibus, num. 27. 28. & 29. Iasa 1. Vvanesius, in cap. cum speciali, 61. §. porro, num. 9. de appellat. Guido Pap. decis. 436. num. 7. Lancelotus de atentatis, 2. part. cap. 4. limitatione, 18. num. 1. & cap. 11. num. 22. & 3. part. cap. 28. Marant a, in practica, tit. de citatione, num. 70. Capicius, decit. 139. Socinus, reg. 73. Pet. Dueñas, reg. 192. post Greg. in d. l. 9. & Azeuedo, in d. l. 4. Didacus Perez, in d. l. 5. ordinam. Quibus adde si iustam aliquam causam allegat, etiam in vera contumacia audiendum, ex his, quæ animaduertit nouissimus Ceualios, in practicis quæstionibus, cap. 149. cap. 266. cap. 412. & cap. 612. vbi idem etiam iure Regio admittendum resoluit, & Azeuedo, in l. 10. num. 83. tit. 7. lib. 4. nouæ Recopil. Qua de re videndus

etiam

omnibus, quorum interest, prodest.

Sententia vna quando, & quomodo plures teneantur.

3 *Plures vno libello accusari possunt, etiam ex diuersis causis.*

4 *Vnius condemnatio, quando alios litis consortes comprehendet.*

5 *Appellatio vnius, vt alijs prosit vt omnibus ex iure communi competat, requiritur.*

1 Verba sunt Rubricæ, tit. 68. lib. 7. Iustinianei Cod. quibus, & hoc nostro præcepto non quærimus, an si vnus appellauerit, alij quorum interest appellare, vel interpositæ appellationi adhærere possint id efficere, quod iam superiori § exposuimus, sed quando vnius appellatio, aliis vel prosit, vel noceat, cuius rei summam mira breuitate cõplexus est Romanus Pontifex, in cap. vna senten. 72. de appellat. docens. Vna sententia pluribus condemnatis, si vnus solus ad appellationis beneficium conuolauerit, illius victoriam iure communi cæteris suffragari, si communi iure inuentur, idemque negotium, & eadem causa defensionis existat. Quod Romani Pontificis placitum sumptũ est, ex l. siqui separatim. 10. §. quod est rescriptum, & § quoties. D. de appellat. l. 1. l. 2. C. si vnus ex pluribus appell. l. 21. versic. Otro si dezimos, tit. 22. l. 5. tit. 23. part. 2. conducit, l. 18. tit. 5. part. 3. explicat notabiliter præter interpretes, in dictis locis, Bar. in l. 4. §. Cato, num. 52. in princ. D. de verbor. obliga. Gregorius multis modis limitans, in d. l. 5. glos. 2. Socinus, consil. 152. Petr. Gregorius, d. lib. 50. cap. 2. num. 40. Ferrarius, d. lib. 2. de appellat. cap. 1. ad fi. Rebuffus, de priuilegiis scholar. priuilegio. 106. num. 29. num. 51. & num. 97. vbi plures ad rem pertinentes quæstiones disputat. prosequitur etiam vtiliter Dominicus Thuscus, practicarum conclusionum, lit. A. cap. 363. nos vt rem, & exornemus, & explicemus sequentia notamus.

2 Vt quemadmodum Principis rescriptum in vna, eademque pluribus, communi causa, quamuis ad vnum eorum dumtaxat directum omnibus ex æquo prodest, l. 1. C. de diuers. rescrip. l. 40. tit. 18. part. 3. Bart. in l. Lucius, num. 10. D. de vulg. Gregor. glos. 1. in l. 46. tit. 18. part. 5. Et pluribus cõdemnatis per vnam sententiam, sententia omnes complectitur, eo modo, quo explicat titulus, C. si plures vna sententia condemnati sunt, & l. 40. tit. 27. p. 3. Ita vnius cõdemnatorum appellatio, aliis quoque, quamuis non appellantibus, prodesse debet. Non ad hoc tantum, vt appellationi etiã postea ex interuallo adhærere, & interpositam ab vno, etiam ipsi prosequi possint, ne ipsis noceat, quod ipsi quoque non appellauerit, verum etiam ad hoc, vt vnius appellantis victoria, aliis quoque, qui nõ prouocauerunt proficiat, vt si appellatio iusta pronunciata sit ab vno appellante, sententia prior, quoad omnes condemnatos rescindatur. Quamuis enim pluribus in vnam sententiam condẽnatis, etiam ex his, qui rei debendi sunt, & singulis insolidum ex vna, eademque causa debent, ipsa vnica sententia in plures condemnationes scinditur, d. §. quoties: nec ex pluribus vnus possit eligi, & exigi insolidum, si simpliciter omnes in vnam, summam condemnati sunt, hoc modo: Caium, & Seium, & Sempronium Lucio Titio centum condemno, quia pro virilibus portionibus ipsa sententia in personas diuiditur: vt sic tot. videantur esse sententiæ quot personæ condemnatæ. Singulæ tamen omnium appellationes non requiruntur: re vera enim plures non sunt sententiæ, sed vna tantum, licet illius effectus in plures personas pro virilibus portionibus sit discretus (quæ est sententia, & interpretatio, d. cap. vna sententia, cum similibus sup. allegatis) qui effectus in consideratione esse non debet, nisi postquã sententia in rem transiuit iudicatam, nec remedio appellationis attentari potest, hoc enim est periculum ipsius sententiæ, quod inter consortes vnius litis ex æquo scindatur, l. 2. C. si plures vna sententia.

3 Vt autem hæc vnius ex pluribus litis consortibus in cõmuni condemnatione appellatio, etiam non appellantibus, si velint, prosit; in primis oportet, in omnium personis, vnam, eandemque esse condemnationem, l. 1. C. si vnus ex pluribus, d. l. 5. part. & explicant sup. citat. l.: si enim in vna causa, etiam vnius, eiusdemque rei, plures sententiæ ferantur, velut vna sortis, alia vsurarum, duplex appellatio requiritur, l. cum in vna. 17. in princ. D. de appellat. ne aliàs alteram agnouisse, de altera prouocasse intelligatur, vt ibi I. C. docet. Nam vt vna lite, vnoque libello accusari possunt plures, l. siquis cum procurato. 10. 31. § vnius litis, D. de procurat. idque non tantum ex vna, eademq. causa, l. si pater. 22. § Cassius. D. de aqua pluuia arcenda: verum etiam ex aduersis, vt ex sententia Cyni, in leg. eo quod à multis, C. si cert. petat. contra Speculatorem, de libelli conceptione, § ad huius, versic. sed pone, eleganter tradit Ludouicus Romanus, consil. 140. Ita quoque vna sententia plures condemnari.

4 Planè, vt vna, eademque sit condemnatio, vna; eademque debet esse causa, & defensionis identitas, nam diuersitas causæ plerunque diuersitatem defensionis inducit, ergo in diuersis, & separatis causis, si plures vno libello se conueniri patiantur, quod tamen nolle possent (excipe eos ex eadem causa obligatos, l. 1. D. de quibus rebus ad eundem iudicem eatur, l. 1. C. de consortibus eiusdem litis) sicuti plures, tam aspectu, quam effectu sunt sententiæ, & quemque sua perstringit; ita vnius appellatio alteri non prodest, cum plures ex eadem causa separatim, hoc est, pluribus distinctis sententijs condemnantur, d. l. siqui separatim. 10. in princ. D. de appellat. & indè pluribus reis debendi conuentis, si vnus in decem, alius in quindecim, l. cum vigintiquinque petita essent,) condemnarentur, vnius appellatio alteri non proderit. Ita contigit in pluribus tutoribus, ex vna tutela conuentis, & condemnatis, quorum vnus solus gessit, vt cũ alia sit defensio eius, qui non gessit, alia eius, qui gessit, l. 2. C. si tutor, vel curator non gesserit, eius qui non gessit appellatio, ei qui gessit prodesse non debeat, quia maior est defensio eius, qui non gessit, quam eius qui gessit, d. l. si qui. 10. d. §. quoad rescriptum, plures ergo sententiæ per vnicam appellationem rescindi non possunt.

5 Adde vt ex eisdem iuribus deduces, vt illa vnius ex pluribus appellatio aliis quoque prosit, requiri, quod ex iure communi omnibus ex æquo competat, vt est illa, quæ omnibus competit, & conceditur, intra tempus appellandi, non etiamsi iure singulari ad appellandum, quis admissus sit post lapsum appellandi tempus, vt est in minore, qui aduersus omissam prouocationem in integrum restitui potest, vt possit etiam post decem, vel quinque dies appellare, l. & si siue, 8. §. item si non prouocauit, D. de minor. (ex quo etiã nulla probata læsione minorẽ aduersus omissam appellationem restituendum docet Bart. in l. fi. num. 10. C. in quibus causis in integr. rest. nõ est necess. Capella Tholosana, q. 389. quãuis eo casu, vt restitutio concedatur, læsionem esse debere probauerit idem Bart. in l. nam, & postea. §. si minor, nu. 6. D. de iur. iur. an. quia est pro sententia præsumptio, sequitur Iaso ibi, num. 16. Guid. Pap. quæst. 141. Panor. consil. 77. col. 3. lib. 2. dicit communem Boerius, q. 7. num. 6. quam varietatem conatur componere, Alciat. reg. 1. præsumptione. 42. nu. 4. Res sic componenda est, quando reus minor condemnatus non appellauit, absque læsionis probatione restitui debet iuxt. Bart. d. nu. 10. si vero est actor, & contra eum est lata sententia, pro reo probare debet læsionem, vt per Fulg & Paulum, num. 5. in dict. l. fin. Alex. num. 9. in d. §. si minor, & consil. 115. nu. 6 lib 5. & late disputat. Caldas Pereyra, in l. si curatorem, verbo, vel aduersari dolo, nu. 18. C. de in integrum restit. minor. hoc enim casu minoris priuilegiata appellatio maiori, qui intra tempus legitimum non appellauit, non communicabitur, d. l. 2. C. si vnus ex pluribus appellat. l. 1. C. si in communi, eademque causa, d. c. vna sententia, nisi cum indiuiduitas rei separationem non admittit, Accurs. glos. fin. in d. l. 1. C. si in communi, eademque causa, d. l. 5. partitæ, vbi Greg. vt est in seruitutibus indiuiduis.

6 Illud tamen perpetuo memineris, in vna eademque condemnatione, ex vna eadem causa, iure communi ab vno interpositam appellationem, sic alijs prodesse, vt sequens appellatio, vel transactio, vel renunciatio, alijs consortibus, qui non appellauerunt non obsit; quia semel prodesse cœpit, nec

nec alterius facto illius commodum eripi debet, quod nominatim docet Baldus, in authentic. hodie, C. de appellat. comm. in dict. cap. vna sententia.

Tertium Præceptum.

Si el que la interpuso es el verdadero apelante, ò no lo siendo, quiere prosiguiendo la causa en la segunda instancia, suplantar la apelacion del aduerso.

Quomodo is qui sententia vicit, vel diligentiam appellantis præuenite, vel negligentiam supplere possit. §. 3.

SVMMARIA.

1 *Cap. oblata. 57 de appellationibus.*
2 *Appellatoribus, & tempus, & pœna constituta, ni appellationem legitime prosequatur.*
3 *Appellantem compellit iudex, vel sententia parere, vel appellationem prosequi.*
4 *Appellationis prosequenda quis sit terminus iure ciuili, Canonico, & Regio.*
5 *Appellationis prosequenda terminus potest ex iusta causa à iudice moderari.*
6 *Appellationis prosequenda, præfixo termino elapso, manet firma sententia, & num. 13.*
7 *Appellationis prosequutio, quem terminum habeat à iure, & iudice præfixum.*
8 *Appellans coram superiore, quando, & quomodo comparere debeat.*
9 *Inhibere superiores iudices non possunt inferiores, donec acta processus primæ instantiæ ad illos sint delata.*
10 *Appellans, quæ obseruare debet, vt sibi magis caueat, quousque acta ad superiores deferat.*
11 *Appellationis prosequenda tempora, an includantur in primo fatali.*
12 *Appellationis prosequenda tempora non currunt compromisso durante.*
13 *Appellationis desertio quando inducatur.*
14 *Appellationis desertio operatur, vt perinde sit, ac si nunquam esset appellatum.*
15 *Appellationis prosequendæ terminum potest appellans sibi præfigere.*
16 *Appellatione non deserta intempestiua est quæcumque appellati salitudo.*
17 *Appellationem si non prosequatur appellans, quomodo, & quando appellato succurrendum, & num. 18. & nu. 19.*
20 *Appellationis mentio, an in impetratione literarum necessario fieri debeat.*

1 FRequens casus in hac appellationum materia Pontificis sanctionibus longe plus quam Cæsareis animaduersus, vt fraudi, & dolo appellari occurratur: pro quo cum dicta sit sententia, hoc, vel illo quæsito colore, vt quia fortè reus impensis quoque condemnatus non fuit, aut non maiori supplicio damnatur, appellationem etiam, & ipso interponit, literas impetrat & causam ad suum iudicem defert, veri appellatoris: vt Pontifex inquit, vera appellatione, magno cum eius in commodo & præiudicio supplantata, cap. oblatæ. 57. de appellat. cuius decisio, & quæstionis huius siue præcepti materia à paucis cognita, quo breuiter, & lucidè exponatur, rem sic comprehendes.

2 Ne liberum, quis, & solutum haberet arbitrio retractandæ, & reuocandæ sententiæ, & pœnas, & tempora appellatoribus præstituta esse, docente Iulio Paulo, lib. 5. sentent. §. 1. sub. tit. *de cautionibus, & pœnis appellationum*. Indeque
3 permissum † iudici, qui sententiam dixit, appellantem compellere, vt vel interpositam appellationem prosequatur, vel latæ sententiæ pareat, cap. personas. 4. cap. ad
4 hæc 27. cap. peruenit. 28. de appellat. Quæ autem prosequendæ, & † exercendæ appellationis tempora fuerint statuta, non satis constat; quamuis eius præfinitionis in Pandectarum compositione adhuc extent vestigia, in l. 2. §. ei quoque, D. de iudicijs. l. 1. in princ. D. de vacat. & excusat. mun. quæ si appellator in peragendo non obseruasset, metito præscriptione repelli poterat. Iustinianus sublatis fere iuris veteris vestigijs exercendæ & peragendæ appellationi spatium anni, & vrgente causa impedimenti, biennij statuit in suo Codice, in l. fin. C. temper. de appell. & aliquot Nouellis constitutionibus confirmauit, vt in Nouella. 49. *De his qui ingrediuntur ad appellantium*, & in Nouella. 93. *De appellationibus*, & Nouella. 126. *Exemplum sacræ formæ de appellationibus*. Quod, & Pontifices in vim iuris sui sequuti sunt, cap cum sit Romana. 5. in princ. cap. ex ratione. 8. cap. constituis. 45. de appellat. cap. ei qui. 2. q. 6. Clem. sicot, de appellat. & quamuis Hispani Reges legum partitarum conditores omisserint huius anni, siue biennij ea causa præfinitiones, vt nominatim aduertit Greg. in l. 23. glos. 4. tit. 23. part. 3. Azeuedo in l. 1. num. 4. tit. 18. lib. 4. nouæ Recopilat. nouiores tamen Principes admisserunt, l. 3. tit. 16. lib. 3. ordinam. quæ hodie est, d. l. 11. Recopilat. quæ tempora anni, & biennij, primum, & secundum fatale appellantur, de quibus quia commodius in infra. §. 21. ideò rem hanc nunc missam facimus.

5 Planè is terminus à iure statutus ad appellationem prosequendam, potest per iudicem iusta existente causa moderari, quæ ex locorum distantia personarum, ac negotij qualitati æstimabitur, d. cap. cum sit Romana, vers. *Nisi forte iudex*, vbi notat glos. verb. *refectins*, gl. verbo, arctari, per textum ibi, in cap. quoad consultationem. 15. de re iudicata, notant omnes vbique, & Bart. vbi cæteri, in l. 2. D. de re iudicata, & de iure Regio probat textus, in l. 23. titul. 23. part. 3. apertius, in l. 2. tit. 18. li. 4. nouæ Recop. vbi Azeuedo, num. 1. & 3. Auendanus, responso. 2. num. 2. Paz, in praxi. 6. part. 1. tom. cap. 1. num. 1. & 2. & cum multis videndus omnino Petrus Cenedo, in collectaneis ad Decretales, collect. 17. ad cap. personas. 4. de appellat. Potest itaque iu-
6 dex, si attentati negotijs, circumstantijs, & qualitatibus ita expedire perspexerit, terminum à iure constitutum moderari, aliumque breuiorem ad prosequendam appellationem præfigere, quo elapso, nisi appellans doceat, de prosecutione, sententia à qua appellatum est, firma manet, & in rem translacta iudicatam, & appellatio remanet deserta per transcursum, istique termini à iudice præfixi, sicuti remaneret ob lapsum termini à iure constituti, vt inferius dicemus; si vero non assignetur per iudicem terminus iuris. annos scilicet, & ex iusta causa biennij.

Hæc in termino, qui à iudice præfigitur ad prosequendam
7 simul, & finiendam appellationem verissima sunt: solet tamen alius terminus, iam à iure, quam à iudice parti appellanti assignari ad prosequendam appellationem, hoc est, ad inchoandam appellationis prosecutionem, seu ad hoc, vt pars appellans coram superioribus in gradu appellationis præsentetur; & iste terminus, de iure Regio partitarum antiquo, erat quatuor mensium, l. 23. tit. 23. part. 3. (quam de hoc termino intelligendam esse certissimum affirmo, cum Suarez de Paz, d. 6. p. tom 1. cap. 1. num. 4. in fine, & Auendaño d. resp. 2. num. 3.) Iure vero nouiori hoc præsentationis tempus limitatum est ad quindecim dies, *si es aquende los puertos: y si allende*, ad quadraginta dies, ita constat, ex l. 2. tit. 16. lib. 3. ord. hodie l. 2. tit. 18. lib. 4. Recopil. Auendaño, d. num. 3. Paz, vbi sup. num. 4. & Monterrosus, tract. 5. de Chancillerias, cap. 1. num. 1.

Et hic quidem terminus ad inchoandam prosecutionem appellationis à iure constitutus, poterit similiter à iudice prorogari, vel coarctari, attenta locorum distantia, personarumque, & negotij qualitate, vt expressum disponitur per d. l. 2. ibi, *al plaço que le pusiere el juzgador*, tit. 18. lib. 4. Recopil. vbi notat Azeuedo, num. 3. Auendaño, d. num. 3. in versic. quarta conclusio, & Monterrosus, dict. num. 1. si vero iudex non assignauerit terminum, pro vt magis communiter

muniter fieri solet, debet appellans presentari intra termi-
num iuris, dierum inf. quindecim, vel quadragiota, cum di-
stinctione de qua sup.
8 Hæc tamen presentatio regulatiter fit absque processu
causæ, solum modo cum appellationis testimonio. Qua
præsentatione coram superioribus facta statim præcipiunt,
vt appellatis detur Regalis prouisio, quæ vulgariter dicitur,
mejora, quæ prouisio citatoria est, & compulsoria; citato-
ria, quia per eam pars appellata citatur ad prosequendam
appellationem, l. 5. tit. 18. lib. 4. Recopil. compulsoria, quia
per eam compellitur. Tabellio transumptum processus
parti appellanti dare, vulgariter, *el traslado del processo*.
9 Non vero est inhibitoria, quia à superioribus iudicibus
inferioribus inhibere prohibitum est, donec transum-
ptum, seu acta processus primæ instantiæ ad eos delata sint,
& ex illis constet, an debeat inhibitio concedi, nec ne, l. 54.
& 55. t. 5. l. 1. 9. 10. & 11. tit. 7. lib. 2. l. 5. tit. 5. lib. 7. Recopil. In
qua prouisione solet per superiores assignari terminus, in-
tra quem processus coram illis deferatur, quo elapso, & pro
cessu non delato, licet attento iuris rigore desertio appella-
tionis causetur, secundum Auendañum, & Azeuedum, ita
intelligendos illum, d. resp. 2. n. 4. Istum vero, in d. l. 2. nu. 13.
id tamen praxis minime recipit.
10 Prouisionem prædictam debet pars appellans prius, &
ante omnia Tabellioni notificare, non parti appellatæ an-
tequam transumptum processus sibi à Tabellione traditum
fuerit, vt euitetur inconueniens, de quo per Suarez de Paz,
d. cap. 1. num. 11. per Monterrosum, vbi sup. dict. cap. 1. nu.
6. & 7. habito vero processus transumpto, & regali proui-
sione parti appellatæ notificata, illum pars appellans supe-
rioribus iudicibus defert, coram quibus causam finiri tene-
tur intra annum, vel ex iusta causa biennium ad prosequen-
dam appellationem à iure concessum, & tunc locum ha-
bent ea, quæ superius tradidimus.
11 Quibus adijcite tempora constituta ad inchoandam pro
sequutionem appellationis, & præsentationem coram su-
perioribus faciendam, computari debere in anno fatali ad
prosequendam simul, & finiendam appellationem conces-
so ita Azeuedo dicens communem, in l. 11. tit. 18. lib. 4. Re-
copil. idque ad sensum patet, cum anni fatalis cursum à die
interpositæ appellationis incipere, s. n. verissime docueri-
12 mus illud † item pro illius art. complem. scitu dignum re-
stat, terminum ad prosequendam simul, & finiendam appel-
lationem, siue ad prosequendam tantummodo, hoc est, ad
prosequutionem inchoandam, siue à iure, siue à iudice præ-
fixum, & constitutum, non currere compromisso durante,
vt ex Clem. quandiu, de appellationibus, notat Auend. d.
resp. 2. num. 8. Quæ omnia menti tenenda, quia quotidia-
na in praxi.
13 Ergo si appellans non prosequatur appellationem intra
terminum à iure præscriptum ad illam prosequendam: tūc
primam sententiam ratam, firmamque remanere, & in rem
iudicatam transacta, & hoc propter desertionem appella-
tionis. Ita probatur ex iuribus sup. adductis, quæ iura licet
loquantur in termino iuris, locum etiam habere in termino
iudicis ibidem verissime resoluimus.
Et inde sicuti appellatio deserta remanet, per transcur-
sum termini à iure constituti, vt supra proxime diximus, ita
similiter per lapsum termini à iudice præfixi. Parificantur
enim, quoad hoc terminus iuris & terminus iudicis, ita pro-
batur ea ratione in cap. cum sit Romana, & cap. personas. 4.
sup. eodem, vbi notat Abb. num. 3. Præpositus 9. Felinus, 1.
Decius omnino videndus, num. 6. & Azeuedus, in l. 2. nu.
36 tit. 18. lib. 4. Recopilationis. De pluribus tamen deser-
tionis casibus consulendus Guido Pap. consil. 77. & plura
tradens in eadem materia Maranta, in Speculo aduo-
catorum 6. parte actu secundo de appellationibus, nu-
mero 299.
14 Operatur itaque desertio, vt non censeatur à principio
appellat. l. fin. §. illud, vbi gl. verbo, prouocatum alia multa
ad idem allegat iura, C. de temporibus appellationum. Di-
dacus Perez, in l. 2. tit. 16. lib. 3. ordinamenti, & Octauianus,
de stylo Curiæ libr. 3. cap. 6. num. 16. Et desertio causatur,
siue pars appellans non fuerit in appellationis gradu præ-
sentata intra quindecim, vel quadraginta dies ad inchoan-
dam prosecutionem appellationis constitutus *con la distin-
cion de los puertos*. De qua siue intra annum, vel ex iusta
causa biennium non fuerit appellatio prosecuta, & finita
hec est, lis difinitiue conclusa, ita resoluit Munterrosus, d.
tract. 5. cap. 6. n. 2.
15 Igitur (vt ad rem redeamus) sic nullus sit breuior ter-
minus a iudice appellanti assignatus siue sit aut ab eodem
ipso appellante, sibi præfixus (quod fieri posse multis est lo-
cis cautum, cap. personas 4. cap. cum sit Romana 5. cap. re-
prehensibilis. 26. cap. ad aures 33. cap. directæ. 39. cap. sæpe.
44 cap. ex insinuatione 50. cap. oblatæ. 57. de appellat.) nul-
la diligentia, aut præcipitatione eius aduersus quem appel-
latum est, poterit præueniri, dict. cap. oblatæ. Intempestiua
16 † ergo est, quæcunque literarum impetratio, siue super ob-
seruatione sententiæ vt scilicet executioni mandari possit,
prematurum enim id omnino est, nondum deserta appella-
tione, nec irretractabiliter confirmata sententia, quam ap-
pellatio suspendit, & in suspenso retinet vsque ad extremum
momentum fatalis temporis, cap. dilectis. 55. de appellat.
siue super commissione causæ appellationis, aut citationis
ad comparendum coram iudice prouocato, ad audiendam
sententiam confirmari (quæ sunt appellati partes, vt enim
appellans contendit ad retractationem, ita appellatus ad
confirmationem sententiæ, a qua appellatum est, Aufrerius
decis. 451. & 468.) Breuior enim hæc appellationis prose-
quendæ, siue potestas, siue necessitas totam est in pleno ar-
bitrio appellantis, cui illa concessa est, vnde ad fraudem, &
dolum refertur quæcunque præueniens, seu anticipans, siue
literarū impetratio, siue appellationis ex parte aduersa pro-
secutio, d. cap. ex insinuatione 50. Quinimo ne in appellan-
tis quidem potestate est hunc breuiorem terminum præ-
uenire; quia scilicet vicem peremptorij habeat, & effectum
citationis, in seu ac illum diem, quo iudex appellationi de-
ferens, causa coram superiori introduci, præcipi Aufrerius
d. decis. 451.
17 Quia vero hic terminus anni, vel biennij à l. præscriptus
longior est, & in quo longio appellantis in exercitio appel-
lationis mora merito suspecta esse potest, permittitur vi-
ctori appellato hæc præueniendi potestas; non quidem quā
documque in principio etiam huius fatalis termini, sed cum
aliqua maturitate, vt non nimium præcurret, d. cap. oblatæ.
Et quamuis, ea constitutione Iustiniani, dict. auth. *De ijs,
qui ingrediuntur ad appellandum*, §. volumus, ibi, *Ita vt v-
nus forte supersit negotio mēsis*, coll. 5. conuenientissimū videa
tur, accipere id de eo tempore, quod sub finem biennij est,
non præcisse ad postremum illius mensem: eius tamen Iu-
stinianus, verbo, *illo forte*, non restrictionis, sed exempli
causa meminit. Quod recte animaduertit Pontifex, in d.
cap. oblatæ, quo in loco mensis huiusmodi nullam mentio-
nem fecit, nec rem ad mensem restrinxit. Et cum dicat ita
demum partem appellatam intra terminum constitutum a
lege cōmissionis literas impetrare, *dummodo nimium non
præcurrat, vt appellantem in commissione impetranda sup-
plantes*, non aberrauerit, qui hoc arbitrio superioris relin-
quat, qui personarum negotij, & temporis qualitatibus in-
spectis pro sua religione arbitrabitur, & statuet, an nimi-
rum, vel non nimium præcurrere dicatur, nihilque vetet
hanc præuentionem, quandocunque post medium hoc le-
gitimum tempus lapsum fieri posse, quasi tunc satis euidē-
ter reprehensa appellantis negligentia, qui nequidem ad di-
midium fatalis temporis causam introduxit, quæ sententia
probatur expresse, in l. 1. §. fi. ibi: *Cum dies tempus, nec adij-
cit diem, sine dubio ostendit esse in ius dicentis potestate,
quem diem præstituat*, D. de iure deliberan. coniunctis in
eius exornatione a nobis traditis disputatione de Mora,
nu. 102. cuius decreti, quia varijs, & multiplices sunt arti-
culi præter ordinarios in eodem loco videndi sunt Felinus
in cap. ex tenore, de rescript. Feder. de Senis, consil. 28. in-
cip. *Punctus quæstionis*, Romanus, consil. 483. incipit *dubi-
tatur*, Calderinus, consil. 14. tit. de rescriptis.
18 Potest igitur in maiore, & longiore appellantis negli-
gentia

geotia præueniendo appellatus, vel ipse appellationem coram prouocato iudice inducere, & peragere: vel literas impetrare, non quidem super sententiæ obseruatione, vt in casu proposito, in dict. capit. oblatę nullo iure factum fuisse ostenditur, quia illius nulla vnquam potest esse præuentio, nondum deserta appellatione, sed super commissione causæ ad aliquem iudicem per superiorem dandum, vel super citatione ad comparendum coram prouocato: cuius impetrationis hic erit effectus, vt quamuis appellans in diligenti suæ appellationis persecutione potuisset, vel prouocatum iudicem habere, vel alium ab eo ad postulationem ipsius delegatum; nunc debeat illum agnoscere, & causam appellationis peragere, coram eo quem victor, seù appellatus sic præueniendo impetrauit, illi tamen recusandi potestate, si ex iusta causam eum suspectum habeat permissa iuxta text. in dict. cap. oblatæ versic. ita quod si appellans.

19 Sed an cùm per iudicem à quo prouocatur, certus terminus breuior ad prosecutionem appellationis propositus fuit, illique appellans satisfecit per introductionem causæ, coram prouocato iudice pro reliquo tempore, quod deest ex legitimo, victor, seu appellatus statim poterit præuenire, & non expectare exitum ipsius temporis legitimi; secte dubitatur, & sanè huic appellanti beneficium legitimi temporis, quod reliquum est liberum esse permittendum, vt non possit præueniri nimium præcurrendo, resoluit Federicus de Senis, cons. 108. & cons. 173. angustias autem temporis, per iudicem præscripti effectum esse sortitas, per introductionem causæ, ante breuius statutum tempus, vt inde deserta non possit dici appellatio, vsque adeo, vt eo casu non sit appellanti necessarium exprimere sibi breuius tempus esse statutum fuisse: quia illius effectus iam consomatus est, quo nondum consumato non posset petere literas non facta mentione breuioris temporis statuti, quia neuter litigantium illud præuenire potest, dict. cap. sæpè, 44. de appellat. Illo vero lapso, nulla est illios exprimendi necessitas, nec residui legalis, quia nullo termino à iudice statuto legitimus manet, & omni appellationi cohæret per se.

20 Appellationis vero an in impetratione literarum fieri mentio debeat, siue ab appellante, siue ab appellato, super informatione, aut confirmatione sententiæ impetrentur, dubitari potest, & eius requiri mentionem probare videntur, text. in cap. ex parte, in 1. de appellationibus, in cap. bonæ, in fin. de confirmat. vtili, vel inutili. Quod sanè in appellatione ab interlocutoria indubitanter verum est; quæ non tam libero pede currit, nec eadem facili late admittitur, vt latè inf. §. 11. audiemus, cum in ea, & grauis causa semper exprimẽda sit, facilius deprehendatur, an admittenda sit. In impetratione autem literarum super causa appellationis à definitiua eius mẽtionem non esse necessariam, magis probat Philip. Francus, in d. cap. oblatæ; sed sufficere exprimere, se causam contra talem, quia causæ appellationis, tam illa quæ ex prouocatione, quã quæ ex prima actione est, & instituitur, continetur. Cuius sententia, etsi in impetratione iudicis à Papa, qui perinde ex appellatione, vt es prima actione omissis medijs adiri potest, posset tolerari: In alio tamen superiore prouocato, seù adito, non æquè permittendum videtur, cum regulariter adiri non possit, nisi per appellationem, cap. cum in Ecclesia. 38. cap. vt debitus honor. 59. de appellat. vt mirum non sit, si appellationis mentio fieri debeat, vt inde euidentius constet, an ad eum appellari potuerit, an appellandi occasio fuerit, an potius simulata appellatio. Quã de re, & quæ in impetratione rescripti delegatorii exprimi debeant, latè Doctores, in dict. cap. bonæ, de cõfirmatione vtili, vel inutili.

Quartum Præceptum.

Si murio el dadero apellante despues de interpuesta la apelacion: quien la prosigue, y la causa, y razon que tiene para ello.

Si pendente appellatione mors interuenerint. §. 4.

SVMMARIA.

1 *Appellatione pendente, si mors interueniat.*
2 *Morte accusatoris accusatio extinguitur, non crimen.*
3 *Morte rei crimen extinguitur, paucis exceptis casibus.*
4 *Cadauera mortuorum aliquibus in casibus pœnis animaduersa.*
5 *Appellationem pendere propriè quid sit.*
6 *Appellationem morte extingui quomodo intelligendum, & numeris sequentibus.*

1 VErba etiam sunt, tit. 23. lib. 49. Digestorum, & tit. 66. lib. 7. Iustinianei Codicis. Eorum, & huius præcepti interpretatio fluit, ex tit. 6. lib. 9. Codicis. *Si reus, vel accusator mortuus fuerit.* Cui consonat, l. 28. & tit. 29. tit. 23. part. 3. l. 7. l. 8. l. 23. tit. 1. part. 3. explicant Iulius Clarus lib. 5. §. fin. q. 51. num. 9. & nu. 12. Pet. Plaza, de delictis, lib. 1. cap. 38. num. 1. & sequentibus, plures relati à Ioann. Baptista. Baiardo, in additionibus ad Iulium Clarum, d. q. 51. ex num. 30. vtiliter Anton. Gomez. 3. tom. cap. 1. ex num. 38. & ex num. 80. aliqua Bobadilla, lib. 3. Politicæ. cap. 15 n. 543. ex quibus & ijs, quæ eisdem in locis notant interpretes, & praxis obseruat disces. *Morte* † *accusatoris accusationem* extingui, l. fin. C. si reus, vel accusator non crimen, l. 3. §. fin. D. de accusat. l. sed si maritus, 14. D. qui à quibus, leg. pen. C. de publicis iudicijs. At morte rei † crimen extinguitur: morte, idest, *mortalitate*, vt loquitur text. in l. vlt. D. ad leg. Iuliam maiest. Quia non qualibet morte non inquam morte, sibi adicita in reatu capitali, leg. pen. cap. si reus, vel accusator mort. vt in reatu Libonis apud Corneliũ Tacitum, lib. 2. & multis exemplis relatis à Iulio Claro, & Antonio Gomez, vbi sup. mortalitas mors est communis, & naturalis. Excipitur constitutione Diui Marci Perduellionis crimen, leg. penult. & vltim. C. ad leg. Iul. maiest. l. fin. D. eodem, l. 4. C. de hæreticis, l. 1. in fi. D. de requirend. reis, quod morte non extinguitur, cui & alia coniungunt leges Regiæ sup. adductæ Clarus, & Antonius Gomez, iam relati, & omnino videndus Peregrinus, de iuribus, & priuilegijs fisci, lib. 4. tit. 5. num. 6. cum sequentibus, vbi congessit decẽ & septem casus, in quibus per mortem delinquentis crimẽ non extinguitur, quoad pœnam, respectu bonorum fisco applicandorum, & respectu pœnæ pecuniariæ; non- 4 nullos etiam † casus, in quibus in mortuorum, etiam cadaueribus pœnæ exequuntur, ex alijs leui licet calamo recensei Bobadilla, dict. num. 143. & etiam noster Salorzano, lib. 6. de pœna parricidi, cap. 2. An vero regulariter post condemnationem, pendente appellatione morte rei prorsus extinguatur crimen, quæstionis est; eam facile dissolues si generaliter, iuxta præceptum nostrum hæc obseruaueris.

5 Pendente appellatione, † intelligi iu ta, l. pen. C. si pendente appellat. pendente in nu. cognitionum; idest, nondum re iudicata ex appellatione, vt multis hanc in rem adductis testimonijs ostendit Brisonij, de verb. sign. lib. 14. fol. 488. pag. 2. quo eodem sensu, & rei ipsi *penuere* dicuntur, qui nondum discrimine liberati sunt: longe diuerso ab eo quo Martialis, li. 4. Epigram. 77. dixit *Pendentem volo Zoilum videre*, idest, præ inuidia laqueo suspensum, vt bene ad eũ noster Laurentius Ramirez obseruat. Qua in re notandũ est quod, in dict. lege pen. ait imperator. ibi, *in nu. cognitionum pendere proponas* & ibi, *ea prouocatio suo ordine audiri debet*, appellationem pendentem, in numero cognitionum peragi suo ordine; idest, seruato ordine introductionum, quod & in supremis tribunalibus obseruari oportere Regijs est nominatim sanctionibus cautum.

6 Deinde mortem in hoc casu intelligi, idest, mortem eius, qui appellauit, vel eius contra, quem appellatum est, vel hominis, siue rei de cuius proprietate in lis est. Sed ea in re separandę sunt ciuiles à criminalibus causis. Mortuo enim

eo,qui appellauit à sētētia in negotio ciuili,lis trāsfertur in hæredem,perindè,ac si priori iudicio mors ei contigisset, 1.C.si pendente appellatiooe,qui necesse habent, vel prouocationis causam reddere, vel statutis acquiescere. Planè si ad ciuilia munera,vel decurio natum quis fuerit euocatus, & à nominatione prouocauerit, prouocationeq; pendente decesserit,ea quæstio morte finita est.l. si pater. 4.C. si pendente appellatione, ergo hæredes eius, nisi præteriti temporis ratione,ea prosequi non tenentur;quoniam si per malitiam nominatus prouocauit, & quia nō gesit res in periculo sunt nominati,hæres , aut prouocationis causam reddet,iuxta d.l.1. aut in quod interest reipublicæ, aut minoribus condemnabitur,l.quamquam.15.C.de excusat.tut. vbi plura adducit glos. verbo *Examinanda*, quamuis eo casu ei longior terminus ad appellationem prosequendam , quam defuncto indulgendus sit,ex ratione leg.28.versic. *Eporque los heredcros*, titul. 23. part. 3. quæ nominatim,id expresse probat, & ortum habuit,à l. fin. C. si pendente appellat. & Azonis doctrina in summa illius tit. nu.3. de cuius leg.fin. interpretatione,ne ei obstet , l. cum antiquioribus , C. de iure deliberandi , vide omnino Iacob. Cuiacium, lib. de diuersis tempor.præscript.cap.16.quod est menti tenendū: quotidiana enim quęstio est in nominationibus ad munera, oneraque ciuilia de quibus plura latè Auendañus de exequendis mandatis,cap.16.ex num.14.Bobadilla,lib.3. cap. 8.ex num.38.

7 In negotijs vero criminalibus, ita distinguendum , vt si accusator appellatione pendente , mortuus sit , accusatio quidem,& appellationis instantia,ipso iure perimatur:crimen non ita,cum ab alijs si sint quorum intersit,aut à quolibet de populo , si crimen sit publicum de quo possit iudicium institui,ex his quæ sup.num.1.diximus.Mortuo vero reo accusato aduersus quē lata fuit sentētia, de cuius viribus interposita appellatione disputatur ; si sententiam rei personam, siue statum non etiam eius bona respiciat appellatio, & instantia cum toto iudicie euanescat , lege 1. D.si pena appellat.l.8. in as. part. tit. 23. part. 3. exceptis criminibus de quibus sup.num.a quoniam si in eis ex integro etiam mortuis reis iudicium institui potest,cum morte non extinguantur,longe magis iam cæptum prosequetur. Quod si bona quoque sententia respiciat , discrimen est etiam adhibendum. Quoniam si priori sententia contra quam reus appellauit bona item eius expressim publicata sunt;morte eius crimen, idest, causa capitis extinguitur, sed quæstio bonorum specialiter publicatorum non extinguitur,d.leg.1.D.si pendente appellatione, dict.leg.28. versic. *ctertamente*. Si verò tacitè, vt si deportatus sit,nullo alio adiecto : morte eius, & crimen , & quæstio bonorum extinguitur,& bona transmittuntur ad hæredes,vt eiusdem est iuribus cautum,& l.3. C.eodem tit.sæpe ergo multis in partibus iuris multum interest exprimatur quid , an vero tacitè intelligatur, quod & probat , l.fin. C.si reus vel accus.mor. fuer. Repetitio vero bonorum,scelere quæsitorum nunquā perimitur , nec si priori sententia absolutus sit reus , sicuti nec bonorum specialiter publicatorum priori sententia . Nec probat contrarium,leg.2.Cod.eodem,quia obsignatio bonorum absentis rei non est publicatio , nec aduotatio inter reos , est condemnatio , licet ab ea quoque appellari possit, plane quid *sit adnotare*,& absētis rei bona *obsignare* disces,ex l 1.2.& 3.D.de requ.reis,Brisonio,& alijs de verbor.significat.eodem verbo,& ijs quæ ad illum titulum, de requir.reis benè scripsit Vvesembechius.

8 Morte vero hominis,cuius de proprietate lis agitur, pendente appellatione,vel etiam priori iudicio,litem durare propter peculium,fructus,partus,& stipulationem de euictione probabis,ex l.pen.C.si pendente appellatione, l.vtique.16.D.de rei vindicat. quamuis quoad condemnationē intersit multum inter bonæ,vel malæ fidei possessorem, vt videbis,ex l.29.tit.23.part.3.vbi plura Greg.congesit.

Quintum Pręceptum.

Si el ne se presenta en grado de apelacion en segunda, o tercera instancia, no apelo en las primeras , por miedo del iuez inferior, y que diligencias se han de hazer en este caso, para que el superior admita la apelacion, y que quando el apelante estuuo impedido.

De his qui per metum iudicis non appellauerunt. §. 5.

SVMMARIA.

1 *Appellandi facultas omnibus nominibus causis omni iure concessa.*
2 *Appellantibus vis nulla inferenda, & qua pęna iudicis vim appellanti inferentis.*
3 *Lex.4.tit.10 part.7. animaduersa.*
4 *Appellationis omissio eius, qui metu non appellauit iudicati executionem non remoratur.*
5 *Iudicis præsentia, metus allegationem excludit.*
6 *Veritati omnis cedit præsumptio.*
7 *Appellationem metu omittenti, quomodo iure succursum.*
8 *Appellanti vis multis modis infertur à iudice , & ab actore.*
9 *Commodum ex improbitate sua nemo consequi debet.*
10 *Metus non appellantis , quomodo probandus.*
11 *Protestatio eius, qui per metum non appellauit , quando, & quomodo facienda.*
12 *Appellationem omittens, quia impeditus , quomodo sibi cauere debeat.*
13 *Appellationem ob paupertatem omittens de impedimento, an protestari oporteat.*
14 *Appellationem iudicis metu omittens aduersus eum in syndicatu agi.*

1 OMnibus granatis , & oppressis, cum & in maioribus, & in minoribus causis appellandi libera facultas sit, cap.ad Romanam,cap.omnis oppressus , 2. q.6. cap.de appellat.11.de appell.l.& in maioribus.20. leg. siquis. 30. C. eod.l. 2.,tit.23.p.3.prohibeantque Imperatores † vim , aut

2 minas appellantibus inferri,& siquis prohibeat victos appellare minatur se vltores futuros,l.minime. 12. d.l. siquis 30.C.eo.Teneaturq;l.Iulia,de vi publica, qui cum imperiū potestatem ve haberet ciuem Romanum aduersus prouocationē,ne caueris,verberauerit,iusseritquè quid fieri , aut quid in collum iniecerit, vt torqueatur,l. Iulia. 7.D. ad legem Iuliam,de vi publica consonat,l. 4.tit. 10. part.7.cuius verba propter quę sui fin habet referri libuit. *Si aviense por agrauiados los homes de los iuyzios de los iuzgadores, e piden alzada para delante del Rey. Et ales iuezes , y à que con gran sobernia, e malicia que ay en ellos, ò por ser muy desendidos, que los non quieren dar alzada , ante los deshonran diziendoles mal, ò prendiendo los. E por ende dezimos, que qualquier iuzgador que sobre tal razon como esta fiziesse, ò prendiesse, ò matasse ò deshonrasse à algun home, que deue auer por ende otra tal pena como si fiziesse fuerza con armas.* † Sequuntur elegantissima , & perpetuo menti

3 tenenda verba. *Porque muy fuertes armas han para fazer mal aquellos que tienen voz de Rey quando quisieren vsar mal del lugar que tienen.* Iuxta quæ accipies,leg.26.ad fin.t.23.p.3.l.12.tit.16.lib.3.ordinam.l. 12.t.18.lib.4.nouæ

4 Recopilat. Quia tamen iure ciuili non prodest condemnato ad fugiendam, vel differendam iudicati executionē si dicat,aut prætexat,se metu,seu formidine iudicij non ausum fuisse,appellare,sed rebus iudicatis omnino standum si nec appellādi,aut aliter sētētiā attētandi post lapsa tempora permittenda sit potestas l.1. l.2. C. de ijs qui per met. iud.nō app. Quasi scilicet † vanus si,qui prętexitur metus à

iudice, apud quem omnia tuta, nihilque ex periculo metus
suspectum esse soleat. d. l. t. l. non est verosimile. 23. D. de
eo quod met. causa. *Non est verisimile* (inquit Vlp.) *com-
pulsum in vrbe inique debitum soluisse, eum qui clarum
dignitatem se habere prętendebat, cum potuerit ius publi-
cam inuocare, & adire aliquem potestate prædıtam, qui
vtique vim eum pati prohibuisset. Sed huiusmodi prædi
præsumptioni debet apertissimas probationes violentiæ op-
ponere.* Cuius verba attrahere libuit; bellissime enim hisce
ostenditur iudicis præsentiam metum omnem excludere.
Sic enim interpretanda sunt illa, *& adire aliquem*, pote-
state præditum. Neque id tantum verum, & id eo loci in-
sinuatur si ab eodem iudice vis inferatur, licere vim passo,
ius publicam inuocare. Quod autem, *ius*, sit, id quod *pu-
blicum*, ab Vlpiano ibi appellatur, magna inter nostros
concertatione discutitur. Rem tamen accuratissime ex-
plicuit eruditus Dominus Laurentius Ramirez de Prado
Hispanus, Regius in supremo Rei Dominicæ Senatu
Consiliarius, lib. singulari, cui nomen Tessera legum, se-
ction. 3 ex pag. 34. ad pag. 41. eum vide. Quia tamen om-
6 nis præsumptio † veritati cedit, d. l. non est verosimile in
fin. principij, l. optimam, 14. C. de contrahenda, & com-
mitt. stip. si facti veritas hanc iuris presumptionem diluat,
hoc est, si non vanum, sed iustum fuisse timorem demon-
streiur, vana non erit, nec inutilis iusti metus allegatio, ve-
luti cum appellans à iudice vim sustinet, vel verberum for-
te, vel carceris, aut detentionis. d. l. 2. C. de his, qui per me-
tum, l. 3. sed eximendi, 4. D. ne quis eum, qui in ius vocatus
est, l. 3. §. veri, cum l. seq. D. de eo quod metus caus. quod
& ex aliis causis esse potest, veluti ex minis, dict. l. non est
verosimile, §. si iusto metu, toruo vultu, aut ex iudicis an-
tecedente consuetudine male tractandi eos, qui appellant
impotentia magistratus, etiam si vnicum eius rei extaret
exemplum, Alex. in l. de pupillo, 5. §. si quis ipsi prætori, D.
7 de operis nou. nuntiatione. Ergo † quamuis alias, quę me-
tu facta sunt actione, quod metus causa rescindi possint, &
sic coactus abstinere ab appellatione restitui debeat, vt ad-
huc appellare possit, etiam post lapsa tempora, l. metum, 9.
§. ex hoc edicto, D. de eo quod metus caus. ea tamen re-
scissione, & restitutione hic opus non est, cum hoc iusto
metu constrictus in proposito pro appellante habeatur, l.
2. ad fin. C. de his qui propter metum iudicis, cap. fin. ibi,
ad appellationis reparari beneficium consolasie, de appel-
lat. l. a 2. ad fin. tit. 23 part. 3. Speculator, tit. de appellationi-
bus, §. 1. versic. *Si propter metum iudicis*, Bart. in d. §. si quia
ipsi Prætori, & in l. 1. §. si quis, D. de appellationibus. Ferra-
ra, lib. 2. cap. 7. Gregor. in dict. l. 2 & in l. 27. tit. 27. part.
3. & alii infra referendi, quæ decisiones sic explicandæ, &
exornandę sunt.
8 Primo quod Cæsares, in d. l. 2. & Martianus I. C. l. cum
quidam, 7. D. eo. & Pontifex, in d. cap. fin. de illatio à iudice
metu, siue violentia statuunt probarique, d. l. a 2. part. admit-
tendum, si ab aduersario, siue ab alio illatus metus sit, ve-
luti si ille, vel retinuit, vel retineri fecit appellare volen-
tem, aut aliter vim illi inferat, & ei minatus est. Quod sane,
d. cap. fin. verba satis demonstrant, quæ præcisse de iudicis
metu non loquuntur, sed indeterminate de iusto metu, &
sic cuiuscunque perinde litigatoris, vt iudicis expressius, in
l. 27. vers. *E aũ dezimos, que si la parte q̃ se sintiere agrauia
da del juyzio, dixesse, è prouasse, que no oso tomar alcada,
ò seguir a por miedo que le feririan, o le matarian, o le pren-
derian, que le deue oyr el juez, e deue oyr el pleyto, e li-
brarle segun fallare por derecho bien assi como si se huui-
era alcado*, tit. 23. p. 3. & sane magis ex facto litigatoris,
9 quam iudicis, ne ille † ex facto suo, & improbitate hoc cō-
modum omissæ appellationis consequatur ex ratione, l.
itaque fullo, 12. D. de furtis nam in omni iuris parte, cum
per eum cuius interest aliquid fieri stat, quominus fiat, ha-
betur, ac si factum fuisset, imò pro facto habetur, id in quo
quis alium per horrescit quominus fiat, l. in iure ciuili, 261.
l. in omnibus causis profecto, 39. D. de reg. iur.
10 Secundo de hoc iusto metu constare omnino debere,
quo autem modo varie deciditur Imperator, in d. l. 2. in
prę̃sentia bonorum virorum, seù honestarum personarum
contestationem, siue protestationem fieri expostulat Mar-
tianus, in dict. l. cum quidam ad bonos viros eam conte-
stationem non reijcit, sed publice eam posse fieri scribit,
etsi coniungas, d. l. 2. hoc quidem non quandocumque, sed
intra legitimos dies, hoc est quibus appellare licuit: ita vt
coniunctim hęc tria requirantur, & vno horum deficien-
te huius rei effectus constitui non possit, quartum addit
text. in d. cap. fin. intra legitimum tempus, hanc protesta-
tionem iudici, si eius copia haberi possit, intimandam, &
quidem expressis appellationis causis, quas & Imperator
exprimi vult in ipsa antecedenti protestatione in ipsa, l. 2.
11 † Verum, cum tanti periculi sit in hac protestatione ipsi
iudici facienda, quantum in ipsa appellatione, eam coram
iudice, etsi illius copia haberi possit, faciendam non esse,
sed indistincte coram honestis personis fieri posse, ex d. l.
2. docent omnes, in dict. cap. fin. & probat nominatim, d.
l. 22. ad fin. tit. 23. part. 3. estque moribus receptum, & ge-
nerali fere consuetudine admissum, vt coram quacumque
publica persona interposita appellatio, siue etiam facta
protestatio sufficiat, vt ex aliis in eodem, cap. fin. sub num.
5. Ioannes Vvamesius recensuit. De qua eadem protesta-
tione Bart. in l. non solum. §. morte, num. 11. num. 26. D. de
oper. noui nunciat. Bald. in cap. 1. col. 3. de milite vassallo,
qui contumax est, & de eadem plura, Antonius Nicellus,
tract. de concordia glossarum sub num. 139 Gundisaluus de
Paz, in praxi, 1. tom. 6. par. in proœm. num. 53.
12 Idem etiam admittes, quo casu quis propter impoten-
tiam, siue impedimentum appellationem non interposuit,
ex ratione, & verbis, l. fin. §. illud, ibi: *Vel aliam inexorabi-
lem causam subsecutam*. C. de temporibus appellat. cap. ex
ratione. 8. de appellationibus, quæ iura, aut elapsa restituan-
tur, vt eisdem in locis late notant interpretes, & nomina-
tim Ioann. Vvamesius, d. c. 8. num. 3. & 4. eadem etiam ra-
tione, & ad omittentem extendenda sunt, propter expres-
sam, c. cap. sententiam, in l. si procuratorem, 8. §. si igno-
rantes, ibi: *Quid tamen si paupertas eis non permisit*: excu-
sata est eorum inopia. D. mandati, qui in fideiussoribus, qui
in maiorem quantitatem damnati, quam debiti ratio exi-
gebat prouocationis auxilium omiserunt, loquitur & eos
13 nihilominus iuuandos esse affirmat. Et quamuis raro † cō-
tingere soleat, quem ob paupertatem appellationem non
interponere, illamve omittere, frequentius illam non pro-
sequi. Id ad quodcumque aliud impedimentum extenden-
da est, ex ratione, l. 2. §. quod diximus, D. si quis cautionibus,
quibus casibus, etsi sint, qui putent sic appellare impedi-
tos, de eo impedimento protestari debere, verior sententia
est, eius probationem sufficere, vt late disputans probat Ca
cheranus, decis. Pedemontana 12. & cum oculis Iosephus
Mascardus, de probationibus, volum. 1. con. 116. ex nu. 7.
Matthæus de Afflictis, decis. 50. disputat etiā And. Tiraquel.
de retract. lignag. §. 9. glos. 3. & vlt. nu. 9 Dec. cons. 357.
14 Quibus addes eum qui propter metum, vel non appella-
uit, vel alias iniustæ, & iniquæ iudicis sententiæ assensum
pręstitit, aduersus eum, etiam in syndicatu agere posse, vt la-
te post alios resoluit Petr. Anend. resp. 11. ex nu. 1. Franc. A-
uiles, in c. prætor. c. 1. nu. 19. & Hier. Cauallos, 1. tom. pract.
com. c. 153. Couar. in 4. 2. par. c. 8. §. 12. nu. 18.

Sextum Prę̃ceptum.

*Si auiendose interpuesto la apelacion, hizo el apelante
nueuos autos ante el juez inferior de quien apelò,
sera visto apartarse de la apelacion, y quando lo po-
dra hazer.*

Quando liceat appellanti ab appellatione
discedere §. 6.

SV M-

S V M M A R I A.

1 *Appellationi in criminalibus renunciari non potest.*
2 *Appellationi in ciuilibus renunciari potest.*
3 *Appellationem deserere quando in ciuilibus liceat.*
4 *Appellationis desertio, quam effectum habeat.*
5 *Appellationis desertio regulariter non præsumitur.*
6 *Appellationis desertio ex quibus actibus præsumatur, & num. 7. & num. 10.*
7 *Appellationem, an deserat, qui iterum coram appellato iudice comparet.*
8 *Appellationem non deserit, qui in alia causa coram appellato iudice comparet.*
9 *Recusari, an possit iudex in vna causa ex eo quod in alia ab eius sententia sit appellatum.*
11 *Appellationis desertionem, quæ protestatio excludat.*
12 *Appellationi acquiesces in syndicatu ob iniquam sententiam aduersus iudicem non agit.*

1 ETsi in criminalibus interpositæ appellationi renunciare, non liceat, nec audiatur damnatus, prouocati resistens, l. in tantum de appellat. l. ad dictos, C. eodem, leg. si non defendantur, de pœn. obseruant relati à Farin. in praxi quæstion. 101. num. 20. quibus addo Afflict. decis. 78. n. 3. Ioan. de Ferrarijs, in tractatu de appell. lib. 1. cap. 5. nu. 62. vt interim demirer Dynum, Bart. & alios relatos à Farinac. supr. n. 21. contrarium aduersus supra in re tenuis-
2 se. In ciuilibus † tamen iudicijs appellanti licet aduersario quantumuis reluctante ab appellatione interposita resilire cũ eius vtilitatem contineat appellatio, l. nemo, hoc tit. in C. Theod. & proprium ius à se abdicare vnicuique sit liberum, l. iuris gentium. § si paciscar, de pactis, l. si quis, C. de
3 Episcopis, & clericis. Quod sic accipere † oportet, si appellatio prouocato iudici oblata non fuerit, & sumptus aduersæ parti restituantur; rebus enim non integris, hoc est appellatione ad superiorem iudicem introducta, renunciatio non admittitur, l. si quis libellos, C. hoc tit. cap. quamuis. 10. de elect. in 6. capit. interposita. 70. §. ille, hoc tit. quibus iuribus contra Vvames sententiam, quam defendit, in d. §. ille satis, in principio, obseruant Petr. Gregor. li. 50. syntagm. cap. 2. num. 42. Papin. lib. 19. titul. 1. arrello. 18. Olascus, decis. 131. num. 12. Peralta omnino videndus, in l. statu liber. §. Stychum, n. 4. de leg. 2. Felin. in cap. cũ Ioan. n. 19. de fid. instr. Aresminus Tepatus, in compendio quæstionum iuris, tom. 1. tit. de appellat. ingen. num. 1. & seq. Donel. lib. 28. com. c. 6 prosequitur late Thusc. pract. concl. to. 2. conc. 386. per tot.

4 Effectus huius renunciationis, vt appellandi iterum, prosequendæquè appellationis potestas renuncianti præcludatur, ni causæ, qua de agitur fauor aliud expostcat fauori matrimonij tribuitur indirecte, hoc tit. quem tex. sic accepit Cuia. ibi in posth. 7. & vt iudex à quo, cuius per appellationem erat suspensa iurisdictio, possit rursus de causa cognoscere. d. §. ille, cap. accepta. 35. hoc tit. vbi verba illa, *nisi partes consenserit*, etsi vtriusque ex litigantibus consensum requirant, quod contra glossam, recte aduertit Vvamesius, ibi non tantum excludunt renunciationem, quæ vnius tantum voluntarie peragitur, vt Cuiac. ibi monet, vnde & sola vnius professione appellationem remouerit constat. l. 1. §. si quis à quibus appel.

5 Verum cum renunciatio non factis minus, quam verbis fieri possit, dubitari solet, quibus actibus causa inducatur, & licet in dubio nunquam deserta præsumatur, vt post plures resoluunt Mascard conclus. 117. Menoch. de præsumpt. libr. 2. præsumpt. 96. late Lancellot. de attentatis, libr. 1.
6 ampliatione 1. num. 22. Plerique † tamen sunt actus, ex quibus renunciandi appell. animum ius conijcit, puta si sententiam condemnationis approbes, vt docet Bar. consl. 101. num. 4. volum. 1. eius petita executione, Grammat. decis. 103. n. 41. Bart. consil. 150. volum. 1. aliive modia quibus sententia probari creditur, quos congessit Thuscus, verbo, sententia, concl. 182. si ei stare spondeat, quod obseruat Crau. cõs. 103 n. 13. si fatalia appellationũ labi sit pas-

sus l. 23. tit. 23. part. 3. l. 1. 2 & 5. tit. 18. lib. 4. Recop. prosequitur post alios Azeuedo, in dict. l 1. num. 70. ob desidiam enim appellantis in interponenda, prosequenda & finienda appellatione deserta indicatur, dictis iuribus, quod non in ciuilibus tantum, sed & in criminalibus causis procedere affirmat Gregor. in dict. l. p. Auend. responso. 2 num. 5. etsi supremi iudices earum cognitionem, desertatione non obstante, soleant prosequi, vt testatur Couarru. 1. variar. cap. 10. in fin. Azeu. in d. l. 2 num. 20.

7 Sunt, & alij casus, in quibus appellationi renunciatum præsumimus, quos congerunt Bellam. concl. 706. Rib. ad const. Gall. 3. tom. tit. de appell. art. 15. per tot. Thusc. supr. concl. 387. inter quos is est præcipuus, cũ interposita appellatione iudicem à quo appellans eandem causam prosecuturus adijt, cap. gratum, de offic. deleg. cap. cum venisset, de test. cap. quoad consultationem, de re iud. l. ad solutionem, C. eod. cap. solicitudinem. 54. hoc tit. quibus in locis ordinarij disputant, & vltra eos Ioann. Gail. quæst. 17. in decis. aduers. Alex. consil. 146. numer. 21 libr. 5. Anch. consil 6. num. 3. puta si testes coram eod. iudice denuo producat, d. cap. cum venisset,* vel instrumenta, d. cap. gratum, Surdus, consi. 35. per tot. Rota, decis. 476. in nouis. Maranta, de ord. iud. 6. part. 2. actu princip. num. 425. Guid. Pap. decis. 364. per tot. cum pluribus, quos ibi refert Steph. Grac. discept. forens. disceptat. 141. n. 22. cum seq. Alium ve actum gerat appellationi, contrarium vt docet Felinus consil. 13. alioquin si appellationi actus contrarius non sit, vt si appellationis porrigat libellum, petat apostolos, nec sententiæ acquieuisse creditur, nec appellationis, remediũ à se amo-
8 uisse. Dixi † eand. causam, quia si in alia causa coram iudice à quo compareat appellans non ex hoc videbitur ab appellatione recessisse. potest enim in vna causa interposita appellatione aliam appellans apud eundem iudicem prosequi. vt & coram eodẽ conueniri, à quo in alia causa pro-
9 uocauit, l. 1. D. apud eum à quo appell. aliam causam agere compelli, quo casu, & appellationis, & recusationis beneficiũ iure Pontif. ei cõceditur aliter, atque Cæsareo iure, quo etsi gratus in hac secunda causa appellare potest, non tamen ante illatum grauamen iudicem, vt suspectum recusare, vel ex eo solo, quod antea ab eius sententia prouocauerat, nec enim ius ciuile iustam hanc suspicionis causam credidit vt Pontificium, quod contra Bart. recte probat. Vvames, in cap. ad hæc. 6. num. 1. & 2. hoc tit. Ex superioribus primo infero, recte, in d. cap. interposita. §. ille, renunciatum appellationi videri, ex eo quod appellans iudici inferiori à quo prouocauit causam remitti postulauit, voluit enim coram eo litem prosequi, quod tamen non ita stricte accipiendum est, quasi renunciatio appellationis non aliter inducatur, quam si appellans à iudice ad quem eam remissionẽ expostcat, potest enim iudice appellationis non adito, remissione non petita, is sponte ad inferiorem reuerti, ex eoquè sat videbitur appellationi renũciasse, quo respexisse videtur. S. P. ibi *De iure remittatur*, hoc est, vel petente appellante remitti debet vel coparente eo remissa causa intelligitur, quæ verba in hunc sensum accepit Vvames, ibi. num. 4.

Secundo infero, eum, qui tertium adsoluendum, id quod
10 condemnatoria sententia præstare iussus est exposcit appellationi renunciare, docet Mat. in l. 14. tit. 10. gl. 2. num 9. lib. 5. Recop. & alij plures relati à Ceuallos, pract. comm. nu. 732. num. 1. 2. & 3. quibus adde decisionem Lucanam. 24. nu. 18. Guido sing. 186. faciunt expressa iura, ex l. ab eo. C. quomodo, & quando iud. in l. fin. C. de temp. in d. l. ad solutionem, id, quod non in interposita tantum, sed in interponenda appellatione procedere commune Neotericorum est placitum, vt resoluit Mexia ad l. Toleti. 6. p. secund fun. num. 4. & 5. explosa Innoc. in d. c. quoad consultationẽ, & aliorum antiquorum sententia, qui etsi interpositę appellationi prorogatione termini petita, renunciari fatentur: ad interponenda tamen, ex hoc solo non esse recessum asserebant, quorum sententia tunc demũ procedet, vbi metu iudicis perterritus condemnatus soluit, alias non soluturus, docet. Abb. in d. cap. quoad consultationem, nu. 15,

admittunt Ceuallos, & Mexia sup. vtrum autem prorogatio termini à procuratore petita noceat domino, disputat Hippol. sing. 86.

11 Superiora omnia limitanda sunt, vbi iudicem à quo appellans adiens protestatur, se non animo discedendi ab appellatione coram eo comparere, cum enim renunciatio hęc præsumptione nitatur, indubie protestatione eliditur præsumptio, vt considerat Cui. in d. c. solicitudinem, & per eum text. ita resoluit Bart. consil. 180. Oldral. consil. 301. nu. 5. & 303. num. 6. Zabarel. consil. 52. nu 6.* Guid. Pap. decis. 364. per tot. sed si talis protestatio non interuenerit, si appellans producat testes, vel instrumenta coram iudice à quo, appellationi videtur renunciare, d. ct. capitul. solicitudinem, ibi; *Sed si verbo, vel facto appellationem se velle prosequi protestetur*, notant Surd. decis. 35. num. 11 vol. 1. Grac. discept. lib. 1. cap. 101. nu. 15. vbi plures refert. Protestatio enim ad omnes actiones futuras refertur, vt docet Bart. in l. non solum. §. morte, imò eorum tātum cauta fit, vt post Imolam, & Fel. in c. cum de const. Cast. in l. pacta nouissima, C. de pact. considerat in proposito Afflict. decis. 78. nu. 5. vnde cauendum à Calder. consil. 211. Anch. consil. 6. num. 3. qui contrarium sunt tuiti, ex eo quod per actum protestationi contrarium ab ea recessum videtur: hoc enim in protestatione iudiciali non procedere affirmant Ioan. Andr. in d. c. solicitationem, Imola, & Fel. sup.

12 Pro coronide obseruo, quod etsi iniquæ iudicis sententiæ acquiescens possit aduersus iudicem in syndicatu agere vt diximus §. præcedenti, in fin. si tamen expresse appellationi renunciet, secus erit, omni namque iuri suo renunciasse creditur, vt post alios Ceuallos defendit, to. 1. com. q. 153.

Septimum preceptum.

De que iuez, ò iuezes se interpuso la apelacion, y si el iuez no la admitte, como se ha de proueer de remedio à el apelante.

A quibus appellare non licet. §. 7.

S V M M A R A.

1 *Appellare ab omnibus iudicibus non semper licet.*
2 *Appellare à Principis sententia non licet.*
3 *Appellari à S. Pontifice an possit.*
4 *Appellare à supremo Regis consilio non licet; & quare.*
5 *Appellari à Principis rescripto potest, & quare.*
6 *Restitutionis beneficium aduersus Principis sententias conceditur.*
7 *Appellatione remota potest committi à Principe causa, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, nec ius defensionis læditur, & quare.*
8 *Appellatione remota clausula non obstante appellatio effectum deuolutiuum habet.*
9 *Appellare ab arbitris, an possit.*
10 *Appellari ab executione non potest.*

1 QVod per manus traditur à quorumcunque iudicum sententijs, siue ordinaria, siue mandata iurisdictione ponantur, appellationem interponi posse, cap. ad Romanā. cap. omnia. 2. q. 6. leg. 1. quando appell. sit, prosequitur Paz. ita, 6. part. in proœmio, nu. 19. non est perpetuum ab aliquorum namque sententia appellatio prohibetur, quorum nonnulli recensentur in tit. à quibus appell. non licet. leg. 17. tit. 23. part. 3.

2 Et quidem inter Initia, monendi sumus à Principe appellari non permitti, l. 1. à quibus appellat. merito, cum enim appellatio ad superiorem iudicem semper fiat, leg. 1. C. vbi & apud quem. & nos. §. sequenti disputabimus, cumq. non à Principe superior sit, ab eius sententia appellatio nō admittitur, id cum per se pateat, stultum videtur Vlpiano monere, à Principe enim prouocari non potest, cum ipse prouocari debeat, prosequitur Roman. consil. 91. Alex. lib. 1. cōsil. 2. nu. 20. Thuscus, verbo, appellatio, concl. 454. Morla, in emp. tit. 5. p. 3. num. 13. Donellus, lib. 28. cap. 6.

3 Qua ratione, nec à S. Pontif. sententia appellari posse constat, cap. ipsi. D. canones. 9. q. vlt. nisi quibus casibus vniuersali subdit Concilio, quod disputat Abb. q. 1. num. 17. & seq & q. 2 col. 12. & 14.

4 Idemq. in senatu, & consiliarijs Regijs statuendum docemus in lege iubemus, & seq. C. de appell. etsi Princeps ipse prouocatur, dict. leg. 1. §. sciendum, & ad Præfectum Prætorio extendunt Impp. in l. si quis, C. de appell. C. ne liceat in vna, quod post longam hac de re inter I. C. concertationem, leg. ab Hugo lata obtinuit, vt docet Alex. ab Alex. 6. dierum gen. cap. 20. neque enim Princeps credidit ad tantum dignitatis fastigium euect. inique iudicat. leg. 1. de offic. Præf. præt. sed & voce sacra, hoc est Imperatoris, eos iudicare docet Casiod. 6. epist.

Hæc vera sunt, siue à diffinitiua, siue ab interlocutoria sententia grauati velint appellare, vt obseruat Ang. consil. 188. nu. 2. vtrobique enim superiorum personarum maiestas læditur admissa appellatione, *nec enim potest non suggillari auctoritas eius, cuius arguitur iniquitas*. Quo fit vt

5 cessante hac ratione appellatio denegari non debeat, puta si ad relationem alterius Princeps rescripserit; placet enim aduersus Principis rescriptum appellari posse, leg. 1. §. 1. de appellat. docent Socin consil. 195. libr. 20. numer. 4. & 5. Bald. lib. 10. consil. 354. Donel. sup. magis enim de falsitate relationis, & consulentis mendacio, quam de iniquitate sententiæ appellans videtur conqueri. Idemque pari ratione admittemus, vbi à Principe male in prima instantia informato ad eundem bene informatum, appellatio interponitur, cum Abb. dict. q. 1. col. 15. vt & ab Alex. Domiente ad eundem ex pertractatum appellasse Machetam auctor est Plutarchus.

6 Hinc etiam descendit quid, etsi à Principis, & præfecti sententijs appellare fas non sit, restitutionis tamen beneficium minoribus postulantibus conceditur, leg. 1. C. si aduersus rem iud. l. Præfecti. 17. & seq. de min. cap. auditis, cum ex lit. de restitutione prosequitur post alios, Morla, dict. q. 3. per totam, neque enim in petenda restitutione iniquitas iudicis detegitur, sed litigantis error, qui ætatis lubrico sedeceptum fatetur, accedit, quod appellatio ad maiorem iudicem interponetur ad restitutionem idem, qui iudicauit indulget, prosequitur Donel. 21. comm. cap. 11.

7 Superioribus annectit. l. C. in d. l. 1. §. interdum, iudicem appellatione remota datum à Principe, is enim, solus hanc clausulam in datione iudicum adhibere potest, & ea adiecta appellationem remouere, c. pastoralis. 53. de appell. capit. 1. de rescript. capitul. super eo, capitul. super quæst. §. si vero, de offic. deleg. nor. Greg. q. 60 *juzgador*, in l. 13. tit. 23. p. 3. Thuscus, verb. appell. concl. 390. nouę Gonzalez, in reg. 8. Cancell. § 9 nu 215. id quod non in ciuilibus tantum, sed & in criminalibus causis procedere post numerosam allegationem, affirmat Pin. in rub. C. de rescind. 1. par. capit. 2. numer 21. & 22. Neque ex hoc iuri naturali aduersari videtur, quasi defensionem eo iure introductam auferat, hæc enim tunc demum sublata iudicabitur, vbi contra inauditam partem sententia ferre iubetur. Clem. pastoralis, de re iud. Cæterum, vbi in prima instantia docere, de iure suo litigitur potest, non derogari iuri naturali, prima instantia sublata hæc enim meræ potestatis est ad iustitiam causæ, non omnino necessaria, nec enim constat, an æquus iudex, appellationis iudicaturus sit, ac qui primo sententiam dixit, prosequitur Ruyn. sup. Couarr. pract. cap. 26. nu. 6.

Accedit, quod sublata appellatione defensiones adhuc grauato supersunt, nam & apud superiorem quæri potest, glos. in querelam, de procur. lib. 6. tit. 18. libr. 4. Recopil. de nullitate agere, Gail. 1. pract. cap. 135. in integrum restitut. beneficium implorare, Fel. & Rip. in d. cap. 1. de rei. recusare iudicem, cap. postremo, dict. cap. C. vbi Vvames, cum text. componit cum cap. super eo. 9. de in causis eo. ab eius sententia supplicare, l. 1. & 2. tit. 19. lib. 4. Recop. obseruat.

Paz

8 Paz,in praxi,tom.2.5 part.num. 1. & 2. Quo † respexisse videtur S.P.in dict.cap.pastoralis,ibi: *Sed si appellans fuerit grauatus iniuste, grauamen huiusmodi per superiorem poterit emendari*, *quæ verba*, ad appellatinnem etiam referri posse, quæ adhuc non obstante, &c.clausula, saltim quoad effectum deuolutiuum à notiori grauamine interponi,vt docent Nata,consil.51.num.21.Thuscus,verb. appell.concl.399.num.11.Couarr.sup. num. 6. Paz communem resolnens,numer.1.Lancell.2.part.c.12.lim.8.nu.28.

Sed & hæ appellationes admittentur, quę nominatim iure conceduntur,eas enim tantum appellationes clausula appellatinne remota exclodit,quæ generaliter iure permittuntur, non quæ expresse in iure indulgentur, quarum exempla licet desumere,ex dict.cap.sup.quæst.cap. postremo,cap.ex parte,cap.significantibus,de appell.cap.ex conquestione,de restit.spoliat. quamque veram, d. cap. pastoralis interpretatione agnoscit Vvames, ibi, vt interim caueamur à Pet. Gregor.qui lib. 50.cap.1. num. 18. friuolas tantum appellationes remouere credidit; cuius sententiā palam conuincit S. P. in d. cap. pastoralis, & remota ea clausula friuolas appellationes deferre iudex non tenetur, eo tamen casu procedere eius sententia posset, quo multa causæ cognitione præuia, clausula appellatione remota adijceretur,vt tradit Greg.in l.70.tit.18.part.3.glos.4.Put. decis. 328.nu.1.lib.3. Lancell. sup. n.42. Gonz sup.n.144.

9 Vltimo loco meminit Vlpian. in l. fin. à quibus appel. arbitri à quo appellare non posse constat,l.1.& 4.C.de arbit.l.diem proferre.§.stari, eod.l. 25.tit. 24. part. 3. docent Rom.consil.27.& 400.Menoch.de arbit.q.54.num. 31. & ad arbitrationem inter duos, q. 70.num.11.sor. 15.modis limitans,reg.715.Thusc.concl.413.verbo.appell. Mantua, in glos. classi. 9. cap. 21. quod in arbitris compromissoriis locum habet,nec enim ex eorum sent.iud cati actio oritur d.l.1.ad arbitros iuris,eos nempe, qui à magistratibus elig. vt docet Alciat.2.parad.cap.5.exreodi non debet, hi enim, & recusari poss. Ioan.Garcia de expens.cap.24.num.27.& ab eis appellari, d.l. fina. l. ex consensu. 23. de appell. ibi. *Circa compromissum* (ita enim legendum monet post alios Cui.in postb.ad eam, l. sub Papin.lib. 19. responsr. vt alii præhabent, *circa compromissum*,) l.arbitro,qui satisd.cog. quæ iura sic componenda, cum dict. l. 1. & similibus sup. allegatis,monent Petr.Greg.dict.cap.2.numr.1.24.Baudus 10.q.14.Parlad.lib.2.cap.fin.1 part.§.2.num.2.addent,nu. 23.quod cum iam hodie,ex l.24.titul.21.lib.4. Recopil. ex sententia arbitri detracti appellatio admittenda erit.

10 Addo superioribus, nec ab executione appellari posse, l.ab executione,cum similibus,de appell.l.eo,in C.Theod. Paul.5.sent.tit.35.saltim;vt executio suspenditur, nisi modum in executione excedat,Suarez,in l.post rem. in fin. q. 6.num.3.Gail.de arrest.cap.11.nu.20.Gutierrez,in pract. cap.114 num.7.Paz.t.tom.4.part.num.38.Azeu.in l.1.nu. 29.& in l.fin.num.139.tit.21.lib.4.late Thus. sup.concl.410. & 411.Fachin.1.controu.cap.74.Ceuall.q.190. Parlad. d. cap.fin.1.part.§.3. num. 9. qui omnes disputant, an mandato de exequenda sit admittenda appellatio.

Sed antequam ab hoc.§.discedamus,vt eius inscript. faciamus satis libet admonere, quod si appellationi iudex, à quo non deferat satisfaciet appellationi si porrecto ei libello admissum non esse quomodocunque doceat,& superiorem in appellatione competentem iudicem intra constituta tempora adeat,l.5. de appell. recip. quomodo autem probetur iudicem appellationi detulisse, prolixe explicat Mascard.concl.119.per totam.

Octauum Pręceptum.

Para ante quien se apelò, y si auiendose apelado con palabras generales: apelo para ante quien, con derecho puedo, y deuo, *se puede proseguir la apelacion en el vltimo, y supremo tribunal, omisso medio.*

Antonij Pichardi Pract. Institut.

Quis sit competens appellationis iudex. §. 8.

1 *Appellatio semper ad superiorē iudicem interponenda est.*
2 *Appellatio à vicario generali ad Episcopū nō interponitur.*
3 *Appellari à delegato ad delegantem non potest: à iudice dato ad dantem potest.*
4 *Appellari ab Ecclesiastico ad secularem, nec à seculari ad Ecclesiasticum potest.*
5 *Appellari à violentia Ecclesiasticorum, an ad secularia tribunalia liceat.*
6 *Appellatio non omissio medio, sed ad proximum superiorem interponenda ciuili, sec iure Pontificio, & Regio, num. 8 & 9.*
7 *Appellatio omisso medio ad superiorem interposita, remitti ad proximum debet.*

1 CVm ea appellationis natura, vt ad superiorem Iudicē interponatur, qui inferioris iniquitatem corrigat, c. antiquam.296. si non superior, sed eandem æqualem, aut inferiorem iurisdictionem habens iudex appelletur, nulla appellatio erit, leg. 1. §.siquis, de appellationibus, lege 5. de appell.recip.cap.non putamus, de consuetudine, in 6. l.18.tit.25.part.3.docent Paz.1.tom.6.part. in procem. nu. 43.Donell.lib.28.cap.7.latissime Thuscus, verb. appellat, concl.352. adeò,vt in contrarium existens consuetudo, vt pote appellationis naturæ aduersa,obseruari non debeat d cap.non putamus,not.Greg.v.enmienda,in l. 1.tit.23.p. 3.& quod post Reb.& Maran late disputat Azeu.in l.1.tit. 18.lib.4.Recop.ex num.11 cum seq.

Quis autem superior iudex sit, vt noscamus,cum appellandum esse, certa regula comprehendi nequit, quando quidem pro diuersitate locorum variæ sunt hac de re sanctiones, quæ obseruandæ erunt, quid iure ciuili Rom. obtinuisset,bene Donell.sup explicat,quid Ius.nostrum obseruet Paz tradit sup.num.52.

Ex superiorib.fit primo à sētētia vicarij Episcopū prouocandum non esse, cum non maiorem, sed eandem cum vicario potestatem habeat, d. cap. non putamus, Guido, decis.336.num.41.quod limitant.Imol.consil.110.Zabarela,consil. 32. nu.4. vt non procedat,vbi aliud consuetudo introduxerit.Hæc in vicario generali locum habent, à foraneo enim,siue Rurali Episcopū appellari cōstat, inferius enim ab Episcopo tribunal. constituit, prosequitur Abb. consil.45.num.2.lib.2. Alex.consil.12. num. 4. lib. 6. Calder. consil.2.sub tit. de appell.& post Marant.quem allegat Paz.2.to.prel.3.n.4.& 5.Thusc.verb.Episcopus,concl.300.

3 Secunda fit,quod cum deleg.non diuersa à deleg. iurisdictione gaudeat, sed eamdem exerceat.l.1.§.qui mandandam,de offic.eius à delegato,non delegans appellabitur, sed qui à delegatione appellandus erat, l.1.ab eo qui,& à quo Aretin.consil.131.Alexand.consil.282. quod iure ciuili indistincto procedit;Pontio vero iuxta distinctionem tex. in cap.sup.quæst.§.porro, de officio deleg. cap. si deleg. eo.in 6 prosequitur Fachin.1.contro.78.erudite Quintana Dueñas,de iurisdict.& Impp.lib.2 cap.7.numer.2.& secutus hæc vera, nisi Principis sit deleg.ab hoc enim Princeps ipse appellabitur,pręterquam si delegatus idem met ordinarius,sibi commissę causæ iudex esset, tunc enim magis virtute ordinarię iurisdictionis,quæ excitata videtur,quam tanquam delectatus causam eamdefinire creditur, vt sic ab eo,non Princeps appelletur,quia non vt delegatus eius iudicauit,sed proximus superior,qui ab eo ordinario iudice iure debebat prouocari, c.licet in corrigendis, de offic. ordinarij disputāt innumeri relati Cened.colle. ad decr.197.

Nec superius obstat primo, quod delegat. delegantem appellandum docemus,in d.l. 1.qui & à quo,in l. Impp. de appell.l.vn.C.qui pro sua iurisd.nam quod ad hæc iura attinet placet de dato iudice accipienda à quo ad dantem appellari in confesso est,prosequitur Molia ratione doctrinę considerans,in emp.iur.tit.2.in part.Lud.nu.90. Dueñas, vbi sup.sed & d.l.vnic.in sub delegato ad delegatum Principis specialiter procedere, id ibi putauit, vt ab hoc non ad Principem, sed ad eius delegatum appelletur.

Secundo,neque superioribus obstat l. 1.eod.tit. quæ a le-
gato Proconsulis ad Proconsulem appellare permisit,
est enim lex ea specialiter accipienda in multis, quos sue
iurisdictioni non obtemperantes legibus infligit, à quibus
appellat.nulla concedi potest,tamen eas,nulla appellatione
pœna Proconsul,vel minuere,vel in totum tollere non per
viam appellationis aditus, sed alio modo, de eorum iniqui-
tate cognoscens,obseruat Gouean.lib. 1.var.c. 46. quidquid
contra dicat Menoch. de arbitr. lib.20.q.54. num.16. casu
7. obseru. 21.

4 Quod autem diximus ad superiorem iudicem interpo-
nendam appellationem, sic oportet accipere, vt iudex, qui
appelletur eius iurisdictionis sit competens, & proximus
iudicis à quo superior,l. 1.C. vbi, & appell. quem qua ra-
tione placet à laico iudice Ecclesiasticum prouocandum
non esse,vt post alios docet Inst. conc 352. verb.appellatio
nu.29.vt nec vice versa ab Ecclesiastico, temporalem quā-
tomnis iurisdictionem habet appellari ad secularem potest,
cap Romana.§.de ben.appellatur, in 6. nisi aliud consue-
tudine obtineat,d.§.debet,vt apud Hispanos,in l.8 tit. 3.lib.
4.Recop.docet post alios quos allegat Couarruu. in pract.
cap.4.num.2. Azeued.in d.l.8.num.1.& in l.4. circa fin.tit.
7.lib.3.relati per Cenedo,coll.61.ad decretales.num.7. Vn-
5 de, & apud nos † ea etiam praxis inualuit,vt à violentia Ec-
clesiasticorum iudicum, puta si a suis sententijs appellatio-
nes interpositas non admittant,seculares appellentur in om-
nibus Ecclesiasticis causis, excepta causa hæresis, vt in nu-
meris relatis probat Lancel.collect.ad decret. 17.ad decre-
tum,collect.5.Couuarr.pract.cap.35.Molin.d.tit.20.quæst.
14.per totam.

6 Dixi ad proximum superiorem appellandum esse, quia
appellatio gradatim non per saltum facienda,adeo,vt omis-
so medio,nec Princeps possit prouocari,l.Impp. de appell.
post alios Gail.de arrest.cap.13.num.15.nec enim Princeps
facile admittet ordinarijs iudicibus iurisdictionem, maxi-
me cum grauioribus distineatur negotijs, qua ratione, nec
ad se aditum in prima inst. aperit paucis exceptis casibus,
quos nos casos de Corte appellamus, de quibus late Co-
7 uarr.pract. cap. 5.† Verum si omisso medio contingat ap-
pellari, appellatio nulla erit, sed ei, ad quem iure interpo-
nenda erat remitti debet.d.l.Impp.leg.1 §. siquis eo.docent
Bald.consil.99. lib.3. Castr. consil.194.lib. 10. quod idem
iure Regio obseruat teste Azeu.in l.7.tit.18.num.33. lib.4.
8 Recopil.† Hæc iure ciuili procedunt, nam Pontificio po-
test. S.P. aut eius leg.omissis medijs appellari, cap. si duo-
bus.7.cap solicitation.54. de appell. cap.antiqua.de priuil.
cap.ad Romanam.2.q.6.notat Guido,decis.221.nu.5.& de-
cis.336.num.46.quod,& iure Regio(ciuili hac in parte an-
tiquato)admitti video,vt ad principem appellatio valeat in-
terponi.d.l.18.par.facit bonus text. in l. 1.tit.1. libro 4.& in
l.14. tit.18.lib.4 Recopil.vbi omissis dominis locorum ad
quos iure appellatio interponitur, recte aditur Princeps,
obseruant Azeu.in d.l.1.nu.39 Couarr.pract.cap.4 num.9.
Gutierrez pract. 10. cap.42. Dueñas, de iurisdictione, &
Imp lib.2.cap.1.ex nu.35.

9 Verum Pontificio iure S. P. duntaxat, & legatus omisso
medio appellari potuere,si enim alius adiretur,puta Metro-
politanus omisso Episcopo, appellatio nulla erat, cap. dile-
cti 66.de appellat.prosequitur Calder.consil.10.& 2.subtit.
de appellationibus, Abb. consil.45.lib. 10. Quod tamen ita
temperandum erit, si modo aduersa pars, id obijceret, si e-
nim in superiorem appellatum tacito, omissa exceptione
consensit, nocebit,sibi rataque erit sententia, vt in alijs de-
clinatorijs exceptionibus omissis ius statuet Calder. consil.
107.alias 1.subtit.de appellationibus,Thuscus,d.concl.352.
n.56.quomodo interpretatur d.c.dilecti, Vvames,ibi.

Vtrum autem,qui per verba generalia appellaui, ita ap-
pellatio ad iudicem,ad quem de iure possum,possit appella-
tionem prosequi coram superiore, omisso medio,commo-
dius sequenti,§.examinabimus.

Nonum Preceptum.

Considerese la forma, y tenor de la apelacion: con que se interpuso: y si se pidieron los apostolos por el apelante.

Quomodo appellandum sit, & de libellis dimissoriis, § 9.

SVMMARIA.

1 *Appellationis forma alia ab interlocutorijs sententijs, alia à diffinitiuis.*
2 *Appellatio ab interlocutoria causam desiderat, secus à diffinitiua.*
3 *Appellatio debet esse certa,non conditionalis, aut alternatiua.*
4 *Appellationis forma competentem, & ad quem de iure possum, valida omni iure.*
5 *Appellans ad iudicem competentem, ad quem prouocauerit declarare debet.*
6 *Libelli dimissory,qui sint,& quomodo,& quando petendi num.7.*
8 *Apostoli si denegentur à iudice, perinde auditur appellans,ac si iudex appellationi detulisset.*
9 *Apostoli in triplici differentia iuxta communem, quid tamen reijcitur.*

1 VT in appellantis,& iudicum personis, non nulla ad ap-
pellationis valorem experimus, sic, & in appellandi
modo certa iur.statuta est forma,qua prætermissa effectum
appellatio non sortitur,sed nec eadem in omnibus appel-
lationibus obseruatur ab interlocutoria non sententia in
scriptis oportet appellare,libello appellationis,porrectoque
ea ratione appellatus nuncupatur,l.1.§.fin.l.eum quidem,
de appellat. cum tamen à diffinitiua sententia, etiam viua
voce facta appellatio subsistat, dum tamen eadem die, &
pro tribunali sedente iudice interponat,l.2.l.5.§. fin. de ap-
pellat.litigatur.C.eodem,cap. ei qui.2.q.6. obseruant Ma-
ranta,de ordine iud.6.p.tit.de appellat.nu.114. & 141.Bal.
consil.146.num.1.lib.3.Sen.consil.163.Petrus Gregor.lib.
50.syntag.cap.2.ex nu.25.Don.lib.28.comm.cap 7.Socin.
reg.19.Paz,in praxi 6.part.in procem.ex num.29.late Thu-
scus,verbo,appellatio concl.57.per totam,& conclus.358.
num.7.

2 Sed & illud inter vtramque appellationem dissidet,quod
& si vbi ab interlocut. sententia appellatur causa necessa-
rio sit exprimenda,cap.vt debitus, de appellationibus, cap.
1.in 6. & quidem in specie, nec enim sufficit genericam al-
leg.causæ per relationem ad acta,vt notat Bald.in l. 1. C. de
his quæ pœnæ nomine, Rota,in antiquis.decision.74.alias.
470. sub tit.de appel.in appel.tamen à diffinitiua sententia,
vel interlocut. quæ vim diffinitiuæ habet causæ expressio
non desideratur.leg scio,vbi gl. de appellationibus, & post
Dec.in cap. peruenit,el segundo,de appell. not. Paz, Pet.
Greg.& Azeu. supra,late Thusc. verbo, appell. concl. 360.
per totam,& nos latius infr.§.12.disputabimus.

3 Præterea ad valorem appellationis desideramus, & cer-
ta sit.certusque qui ab appellante designetur iudex; incer-
ta enim appellatio non sustin.2.de appellat.iunctis,quæ ibi
omnes notāt qua ratione alternatiuā appellationē inualidā
esse fatentur omnes, vt constat ex Ioan.Andr.in cap. is cui
de officio deleg in 6. Rom.consil.160.Alexan.consil. 164.
167.183.lib.2.& consil.12.eod.lib. Paz,super nu.39.nisi in-
tra terminum iure appellatum præfixum declaret appellans,
ad quem iudicem appellauit, obseruant Alex. supra, Ge-
min.in d.cap.is cui,Arg. consil.336.nu.2.Tuschus 6. hac in
4 regula constituens,concl. 352.ex n.72 Hinc † fit, quod cū
omisso medio iure ciuili appellari non possit,vt §.precedēte
relol-

resoluimus, eo iure appellatio generaliter concepta nullo expresso iudice, ita appellatio *ad iudicem competentem*, valida erit, neque enim incerta esse potest, cum certum sit, ad proximum superiorem appellatum esse, vt ex l. qui Romæ. §. de verb. oblig. probant omnes ordinarij, ibi Paz, supra num. 38. & num. 52. verum cum iure Pont. & Regio possint S. P. & Princip. omissis medijs appellari, & consequenter incertum sit, an ad eos, vel ad iudicem proximum superiorem appellatio sit interposita, dubitari solet, an valida sit appellatio, vel vt incerta debeat corruere, quam diffinitionem ad vtramque partem disputant Iaso, in d. §. sera, ex num. 17. Dec. in d. cap. an. num. 4. & 5. & licet neuter figat pedem, magis tamen in id vterq. inclinat, vt appellatio tanquam ad superiorem proximum facta valeat; hic enim iure communi appellari potuit, & debuit, & licet Princeps, & S. P. appellari etiam potuissent, id tamen iure singulari effectum est, quo indubio appellans, nisi exprimat vti non videtur, quem docendi modum tentauit Imo. in l. 1. eodem, & praxi receptum testatur Vvames. in d. c. 2. nu. 5. subiungens, posse appellantem coram superiore omisso medio appellationem (si velit) persequi. Dummodo intra
5 terminum ad appellandum iure concessum ad eum se prouocasse declaret, quod superius interpretum traditis mire conuenit. Tametsi illud communius admissum videam, & stylo curiæ receptum sufficere declarare eam, quo tempore petuntur apostoli, vel aduersa pars citatur, siue generalis, siue alternatiua sit appellatio ita Paz sup. num. 18. Præpos. in dict. cap. is cui, Rot. decis. 33. de appellat. Inno. ea enim declar. ad tempus interpositæ appell. refertur.

6 Superest pro huius §. complemento, vt de libellis dimissorijs dispiciamus, qui interposita appell. à iudice à quo, ad iudicem ad quem dimittuntur (inde dimissorijs dicti, & nuncupati apostoli) quibus testificetur ab appellatione interpretandam, l. 1. de li. dimis. quos tamen non aliter iudex concedet, quam si appellans eos tempore debito poposcerit, quod (veteri iure abrogato.) 30. dierum termino concluditur, leg. iudicibus. 24. C. de appell. tradit P. Greg. in tit. de appell. lib. 6. cap. 7. num. 1. & dict. lib. 50. cap. 2. num. 28. eoque ex die sententiæ computando, secundum glos. in Cle. §. verbo, à die, de appell. quam sequitur communis, ex Mar. tit. de appell. num. 209. Paz, d. 6. p. cap. 1. num. 6. Sed ne que
7 † quamuis apostolorum postulatio sufficit, nam instantiam petentis constit. considerant, d. l. vn. hoc est, vt instanter, & sæpius petantur, non tamen geminatis, & separatis libellis, vna enim cum instantia facta petitio, dumtaxat requiritur, cap. ab eo, cap. vt sup. de appell. In 6. iuxta cle. quamuis, eodem tit. Bal. consil. 171. lib. 5. Lappus, alleg. 9. num. 7. Guid. decis. 25. Paz, d. 6. part. in procem. nu. 40. & seq. Thusc. verbo, apostoli, concl. 427. petiti porro apostoli, si denegantur à iudice res ea appellanti fraudi esse non debet, d. l. vn. §. fin. perinde enim habetur, ac si iudex appell. detulisset, d. c. ab eo, d. cap. sup. d. clem. quis. §. fin. docent Senis, consil. 95. & 192. nu. 2. Bald. consil. 44. lib. 3. Vvames, in cap. cum cessante, num. 5. de appell. idemque erit si petit. apostolorum non responderit, d. §. fi. vel intra tertium, quem eis concedendis præfinitit, non dederit, vt obseruat gl. in dict. §. fin. ver. ex tunc, Sen. consil. 183.

8 Apostolos autem in triplici differentia constituit communis, aut reuerentiales esse asserens, cum ob superioris iudicis reuerentiam Inferior appell. differt, aut refutatorios, cum eam denegat, aut testimoniales, cum nec denegat, neque admittit, ita Paz, d. nu. 41. & alijs relatis, Thusc. concl. 426. quibus etsi propter communis sententia auctoritatem differendum sit, nunquam tamen assentiri potui, didici enim refutatorias preces, non à iudice, sed ab appell. proficisci, ex l. à Proconsu. ibi acta cum refutatorijs partium, C. de appell. cum enim iudex opinioni suæ exemplum, hoc est, sententiam suam simul, cum causæ rela. iudici ad quem dimittere teneretur, vt omni fide constaret, relatio appellanti ea debetur, l. eos. §. super, ibi *appellantem*, edita, C. de appell. l. 2. & 3. C. de relat. quam si mendacij arguere appellans volebat libello oblata refutabat, qui ea ratione refutatorias preces continere dicebantur deprecabitur non appellans, ne ei relati fides haberetur, quibus consequens est refutatorias preces à litigantibus offerri. ijsdemq. volentibus, neque enim cogeb. relat. refutare, eo quod res perisse videtur, l. quoniam nonnulli, C. de appell. ibi: *Nec iam opiniones, & refutatas preces curant petere, vel offerre vn. non petere,* ad causam opinionis referre oportet, quod à iudice petendum erat, verbum offerre ad preces refutatas hæ non cum ab appellante proficiscerentur, is eas offerebat, non à iudice postulabat, prosequitur Donell. lib. 28. cap. 7. Addo superiotibus Apostulorum petitionem, apud secularia tribunalia in desuetudinem abijsse, & si in Ecclesiasticis adhuc frequententur, vt docet Azeued. in l. 20. num. 68. tit. 17. lib. 4. Recopilat.

Decimum Preceptum.

Dentro de que tiempo se interpuso la apelacion, si eran passados los cinco dias en lo seglar, ò los diez en en lo Eclesiastico.

Quando appellandum sit, & intra quæ tempora. §. 10.

SVMMARIA.

1 *Appellatio, siue supplicatio intra quod tempus proponi debeat.*
2 *Appellationis proponendæ tempus, neque ex partium prorogatur.*
3 *Appellationis proponendæ tempus à qua die numerandum.*
4 *Appellationis proponendæ tempore elapso aliquibus in casibus proponi adhuc potest, & num. 6. remissiue.*
5 *Minor aduersus omissa appellationis proponendæ tempora restituitur.*

1 INter cætera, quæ ad valorem appellationis necessario desiderantur præcipuum ius est, vt debito tempore interponatur, quod iure ciuili bidui, aut tridui met. circunscribebatur, l. 1. §. biduum quando appell. sit à cuius loco decendium omni iure subrogatum est, authentica hodie C. de appell. cap. significauerunt de testibus, cap. quoad consuetudinem, de re iudicata, l. 22. tit. 23. part. 3. Gaill. 1. pract. c. 139. nouè ergo tandem Regio iure ad quinque dierum terminum id redactum est, l. 1. tit. 18. lib. 4. Recopil cuius decisionem in extraiudiciali, etiam appellatione procedere affirmat Azeuedo ibi, num. 60. Ad supplicationem tamen extendenda non est, huic enim in interlocutoriis sententiis triduo in diffinitiuis decem dierum curriculo præscribitur, l. 1. tit. 18. libr. 4. Recop. obseruat Paz, in praxi 6. part. cap. 2. numer. 2. & 3. quibus elapsis temporibus firma manet sententia, d. l. 1. tit. 18. lib. 4. d. authentica hodie, & appellandi, & supplicandi facultas litigantibus præcluditur.
2 Adeò † vt prorogare appellantis tempora, & si ambo consentiant nulla eis ratione permittatur, & si antequam prætereant, suspendere non prohibeantur, obseruant Mench. de succes. creat. 1. tom. §. 7. num. 4. Greg. in d. l. par. verbo, decem dies, per textum in Clem. si appellationem, de appellat. Gutierrez. de iuramento confir. 3. par. c. 5. num. 15. Paz Iunior. in l. 150. styli.

3 Hoc autem tempus iure ad appellandum præfinitum iam vtile, iam continuum iudicatur, vtile censetur in sui initio, nec enim numerari incipit à sententiæ, sed à suæ die, l. 1. §. fin. quest. appell. sit, Matan. de ord. iud. 6. part. tit. de appell. num. 255. Salicet. in dict. authentica C. eod. & Felin. in cap. 10. vt lite non contestata, Don. lib. 18. c. 6. Oldrald. consil. 130. num. 12. Mascardus disputans quando ea scientia præsumatur, de probat. tom. 1. concl. 120. Thuscus, verbo, appellatio, concl. 355. nu. 16. & 26. & concl. 355. Gaill. 1. pract. cap. 139. num. 70. Gonzalez pulchram limitationem subiungens, in reg. 8. Chancell. glos. facit, d. l. part. 6.

Falsa

Fasta los diez dias desde el dia que lo supiere, vbi Gregor. nedum à scietiæ. sed ab intimationis die appellationis tempora numeranda, docet quod praxi obseruari testatur, Paz Iunior, sup. num. 20.

Continuum autem hoc tempus erit, postquam semel cœpit vt sit verum dicere, currere de momento ad momentum, vt docent sup. citati, & diem termini in termino computari, in dict. leg. 1. tit. 18. lib. 4. Recop. quod tamen non sic accipiendum est, vt & si vltima die parte intimata sententia fuerit totus is dies computatur, sed ita, vt à notificationis hora numerari dies debeant, vt explicat Azeued. num. 52. & num. 53.

2 Verum, etsi certissimum sit intra hæc temp. interponendam ab appellante appellationem, vel ab alio, sine mandato interpositam ratam habendam, vt argum. l. pen. tem ratam hab defendunt Azeuedo, sup. ex num. 57. Maran. 207. Thuscus, dict. concl. 354. num. 8. Interdum tamen hoc appellationis tempore elapso appellandi ius est, puta si sententia tractum habeat successiuum, docent Ang. in dict. auth. Maranta, sup. num. 26 si in rem iudicatam non transierit, vt docet post alios. I s. in l. admonendi, nu. 9. & 45. de iureiurando Azeued. sup. nu. 60. quando autem sententia in rem iudicatam non transeat, prolixe prosequitur Thusens, in practicis conclus. v. sententia conclus. 575. Sed † & vbi minor.
5 appellationis tempora labi passus est restit. in integrum beneficio implorato se aduersius omissam appell. restituet. l. 1. tit. 25 par 3 obseruant Abbas, consil. 77. lib. 2. Thuscus, dict. concl. 354. num. 12. & quidem, & si tutor soluendo sit, nulla alia probata læsione, quam transcursu temporis, cuius lapsus læsionem inducit, vt contra Bar. & alios probat Azeu. sup. n. 38. adden. num. 40. quadriennium ad petendam hanc restitutionem concedendum, sic praxi obseruari docens, cuiusq; sententiæ fuit, Afflict. decis. 175. nu. 5. & 6.

Sunt, & alij casus, in quibus supra interponendæ appellationis tempora non obseruantur, quos licet colligere, ex l. 9. tit. 13. lib. 8. Recopilat. Bobad. in sua Politic libr. 5. cap. 5. num. 3. Cepola caut. 117. num. 4. Thusc. d. concl. 354. ex numero 22.

Vndecimum præceptum.

De que sentencia, ò auto se apelo, si fue interlocutorio, aduiertase si tenia fuerza de sentencia diffinitiua: ò era tal que tuuiesse grauamen irreparable por ella.

De appellatione, ab interlocutoria sententia. §. 11.

SVMMARIA.

1 *Appellatio ab interlocutoria sententia iuri ciuili non potest proponi secus iure Canonico, & quæ sit ratio differentiæ remissiue.*

2 *Appellatio ab interlocutoria, an causæ expressionem iure Pontificio requirat.*

3 *Appellatio a diffinitiua, cur causæ expressionem non requirat.*

4 *Appellans quomodo causam appellationis exprimere debeat.*

5 *Appellari ab interlocutoria ex noua Tridentina, & Hispana lege non licet: nisi vbi, vel diffinitiuæ vim, vel grauamen irreparabile contineat.*

6 *Interlocutoria quando vim diffinitiuæ, vel grauamen irreparabile contineat, & nu. 8.*

7 *Torturæ sententia, & iniusta incarceratio grauamen irreparabile continent.*

8 *Sententia qua iudices se competentes, vel incompetentes pronunciant in supremis tribunalibus, supplicationem excludit.*

9 *Appellari ab interlocutoria, in quibus casibus possit remissiue.*

10 *Causæ expressio in appellatione ab interlocutoria, an requiratur.*

CVm * quærimus à quibus possit sententijs appellari, sententiam ante latam esse debere, siue illa interlocutoria, siue diffinitiua sit, necessario supponimus: ergo si antequã sententia pronũcietur ab ea appellatio interponatur, nullũ appellatio hæc sortitur effectum, Bald. in l. 1. nu. 5. C. vt lite pendente, Angelus. consil. 188. col. 1. Lancellotus de attentatis. 3. part. cap. 16. nu. 14. Vnde emissæ literæ super ea appellatione, nullæ erunt, Ægidius, decis. 100. nec earum prætextu inferior abstinere debet ex decisione, l. si C. de diuersis rescript. Rota, decis. 75. de appell. in antiquis, Felin. in c. ex tenore, de appell. Aegidius, decis. 239. Grat. discep. foren. 1. tom. cap. 17. ex num. 1.

1 Dicendum ergo, quod etsi à diffinitiua sententia regulariter permittitur appellat, nisi nominatim, lege prohibita existat, vt post alios Rebuffus docet ad constitutiones Regias, 3. tom. tit. de appell. in præfatione, nu. 32. ab interlocutoria tamen sententia, ni vim diffinitiuæ habeat, vel grauamen contineant reparabile per appellationem à diffinitiua, appellandi facultas non est, l. apertissimi, C. de iud. l. 2. de appell. recip l. ante sententiam, C. quorum appell. Quod iure Ciuili obseruabatur, nam Pontificium, omnem ab interlocutoria sententia appellationem admittebat, cap. cum sit Romana, cap. super eo. 1. & 2. de appell. cap. 1. eodem, in 6. cap. 1. de dolo, & contumacia eo lib. prosequuntur hisce in locis ordinarij interpretes rationem differentiæ inter vtrumque ius anxie quærentes, & vltra eos Bald. in l. 2. num. 4. C. de Episcop. aud. Reb. sup. tom. 1. tit de sententia execut. art 1. glos. 1. num. 1. & in l. quod iussit, de re ind. notab. 2. num. 112. Paz, in praxi, 6. par. in proœm. ex num. 21. Don. 28. comm. cap. 6. Petr Gregor. 50. syntagm. cap. 2. num. 12. Azeued. in l. 3. tit. 18. lib. 4. Recop. Dueñas, reg. 52 Lancell. de attent. 2. par. cap. 12. limitat. 1. & à num. 100. Greg. in l. 13. tit. 23. par. 3. verb. amenos, Surd. decis. 36. num. 14. Federicus de Senis, consil. 66. Thusc. ver. appell. t concl. 359 nouissim. Gonzalez, in regula 8 Chancell. glos. 9. in annotat. à num. 175.

2 Verum latissima hæc iure Pont. appellandi potestas facta eiusdem iuris dispos. coangustata est, & ita demum appellat. admitti iussa si probabili subnixa causa videretur, eaque ab appellante expressa, cap. vt debitus, de appell. cap. 1. eo in 6. enim vero, & si ante eorum iurium dispositionem causam aliquando requiri audiamus, cap. cum causam, de appell. eam tamen non tam ad valorem appell. quam ad inducendum attentatorum reualidationem requisitam autumo, vt bene post alius putauit Vvamesius ibi num. 1. quod licet colligere, ex cap. ex par. cap. Rodulfus, cap. significante, de rescript. subsistebat namque eo tempore, nulla etiam expressa causa appellat. cap. consuluit, el 1. de appellat. quem textum, sic post glossam acceperunt omnes ibi, & in d. cap. vt debitus.

3 Ex his licet colligere nobile inter appellationem à diffinitiua, & ab interlocutoria sententia discrimen, vt in illa causa exprimi non debeat in hac secus, quod sup. pepigimus præcepto 9. num. 2. eiusque ratio ex eo forsan pendet, quod interlocutoria sententia lata durat, adhuc officium iudicis, qui à se grauamen illatum reuocare poterit, si ea expressa sit causa, quæ ad reuocationem eum moueat, l. quod iussit, de re iud. Diffinitiua vero lata sententia iudex officio suo functus, quod semel iussit reuocare nequit, l. iudex posteaquam de re iud. obseruant Reb. in d. l. quod iussit in præfat. nu. 76. Bar. hac in Rub. de re iud. in Clem. nu. 13. Abb. in cap. peruenit el 1. num. 9. de appell. erit enim in appellatione à diffinitiua sententia necess. causæ expressio, vbi contra iuris prohibitionem interponitur, vt post gloss. in cap. Romana, §. si autem, verbo, mandatum, de appellationibus, in 6. notant Maran. de ord. iud. 6. par. tit. de appell. num. 143. Couarruu. practicarum, cap. 15. num. 1. Paz, sup. nu. 35. quando autem à diffinitiua sententia appellare non liceat, fusius præcepto 14 examinabimus.

4 Qualiter autem exprimenda sit in hac parte causa, explã-

cat

cat S. P. in Clementina appellanti, de appellat, nominatim
eam faciendam docens, quo verbo, vel continetur, vt per
verba generalia espressio facta non proficiat, quantum-
uis se ad acta referat appellans. docet post alios Tiraq. post
leg. connu.ibi, glos. 5.num. 188. Aret. consil. 107. Mar. supr.
num. 141. Rota, decis 1 in nouis, tit, de appell. Thusc. concl.
60. per totam, verbo, appellat. quin, & si nominatim vnam
esptimat, & genericam allegat. adiungat expressam tan-
tum prosequi poterit, vt sic correctam agnoscamus, cum
Innoc. & Vvames, ibi decis. d. cap. consuluit, per d. Clem. ap-
pellanti, id enim regulare est, vt ex nominatim tamen ex-
pressis allegationibus appellat. ab interlocutoria iustificetur
vt obseruat Rom. sing. 287. & sing. 414 Dueñas. 47. Mar.
sup. num. 159. ad diffinitiuam appell. à diffinitiua sententia,
quæ & ex nouis allegationibus iustificare, potest; lege per
hanc, Cod. de tempore appell. cap. cum Ioannes, de fid. in-
strum.

5 Hæc iure Pontific. obseruabatur, quo antiquo iure Re-
gio, & Trid. Conc. decreto renouata est ciuilis dispositio:
proinde cautum, vt non à quauis interlocutoria, sed ea dum
taxat, quæ vel diffin. vim habet, vel grauamen irreparabile
continet, appellari possit, lege 3. tit. 18. libro 4. Recop. Tri-
dent. ses. 24. cap 20. facit reg. 36. Chancell. & quod decidit
Rota, decis. 58. de appellat. in nouis, excipiuntur tamen, d.
c. 20. hæ causæ, quæ tanquã arduæ apud S. P. sunt tractan-
dæ in his enim facillime admittetur, appellatio, qua ratio-
ne, nec in eis Pont. iure causam exprimere necesse erat, di-
cto cap. vt debitor, iuxta veram huius interpretationem,
quam post Innocent. sequitur Vvamesius ibi, numero 18.
& 19.

6 Quod si quæras, quæ interlocutoria vim defin. habeat
quæve grauamen irreparabile dicatur contineri R. eam
omnem interlocutionem, quæ nullam aliam speret senten-
tiam vim diffin. obtinere, vt docet Reb. in d. leg. quod iussit,
num. 42. Aret. consil. 106. vt si iudes incompetenter loqua-
tur, quod post glos. fin. in auth. habit, C. ne fil. pro parte, do-
cet Bald. sup. & in l. 2. de appell. recip. Reb. vbi proxime, nu.
43. & 74. Gonzales, sup. numero. 196. facit d. l. 3. à Recop.
7 ca autem † dicetur grauamen irreparabile continere a-
qua illatum grauamen per appellationem a diffinitiua re-
parari non potest, cap. fin. appell. in 6. exemplo est senten-
tia tortuæ, a qua ob eam rationem appellatio admittitur,
d. lege 2. de appell. recip. & in carceratio iniusta gl. in Clem.
2. §. 1. verbo, ipso iure, de except. & in l. cumque §. in popu-
laribus, de iure iurando, Gom. 3. var. cap. 10. prosequitur
8 Maranta sup. num. 205. Inde † etiam appellari potest a sen-
tentia, quam iudex se competentem iudicat. d. leg. reco. vbi
Acc. & in l. 1. tit. 5. num. 3. lib. 4. Recop. quod tamen sic ac-
cipiendum est, vt & si ab hac sententia appellatio admitta-
tur, si tamen supremi iudices eam sententiam fuerant ab
eis, supplicari non poterit, neque enim superiores iudices
alienæ iurisdictionis auidi censentur, l. 4. tit. 5. lib. 4. Reco-
9 pil. Auend. de 2. supplicat. num. 10. Pleroique † alios casus,
in quibus ab interlocutoria sententia appellari potest, licet
colligere, ex l. intra, & l. 39. d. de min. l. arbitro qui sat. cog.
l. 2. C. vt lite pend. Rebuf. sup. & in d. tract. de sententia exec.
ax. 10. gloss. 1. Dueñ. reg. 52. Mar. sup. es num. 269. Guido.
20. 11. 1675. Pet. Greg. 50. syntagm. cap. 2 num. 5. Lancel.
de attent. 2. part. cap. 12. limit. 1. num. 57. Minsing. cent. ob-
seruatione. 5. Reuin. consil. 68. libro 5. consil. primo numero
4. libro 4. Menoch. de retinend. remedio 4. ex numero
810. vsque ad numero 826. Rota decision. 419. in nou.

10 Illud interpretes controuersum video, an in appellatio-
nibus ab hisce interlocutorijs expressio causæ requiratur,
negat Bart. in l. a. de appellationibus recip. quia interlocu-
toria diffin. vim obtinens diffin. assimulatur, & eius sat. for-
titur, subscribunt innumeri relati à Rob. in d. l. quod iussit
in præfat. num. 75. & iuxta hanc sententiam decidit Rota,
decis. 13. de appell. nou. summa enim ratio ob quam causæ
expressioně ius exposcit ea est, vt causa agnita, iudex a quo
interlocutoriam reuocet, vt sup. diximus, cum ergo has in-
terlocutorias reuocare nequeat, vt post Bar. in d. l. quod ius-
sit, defendunt fere omnes ibi, Reb. 1. not. nu. 16. Rom. cons.
35. 8. de cap. in cap. cum cessante, nu. 12. de appellat. quasi
ratione expressionem causæ in appell ab his interlocuto-
rijs non expectemus. Verum huic sententiæ non indistin-
cte adhærendum puto, iure namque ciuili, quo ab his tan-
tum interlocutoriis appellationem admitti diximus, quæ
vel grauamen irreparabile continent, vel diffinitiuam vim
habent expressionem causæ necessariam constat ex l. ait
Prætor §. permittitur, versicul. nisi forte iuncta inductione
Bart. ibi, num. 3. de minoribus, ita temperanda erit. Res er-
go ita temperanda erit, cum Rebuf. in præf. num. 79. vt si
eius naturæ interlocutoria ea sententia sit, qua lata duret
adhuc officium iudicis, causa exprimi debeat, puta si ineptũ
libellum iudex reiiciat, neque enim ex hoc iudex desinit
vnde hæ interloc. quamuis diffinitiua vim obtinentes quia
tamen magis interlocutoriis accedunt, iuxta earum natu-
ram regulantur, vt docent interpretes, in cap. peruenit el 2.
de appel. faciũt not. per Guido, d. dec. 10. & 11. sin autem in-
terlocutoria sententia lata extinctum faceret off. iudicis, cau-
sæ expressio necessaria non erit, neq. enim finita iurisdict.
sententiam reuocare poterit: exemplo erit ea senten-
tia qua se incompetentem pronunciat, quam ob eam
rationem reuocare nequit cap. significantibus, de off. deleg. do-
cent Bald. consil. 124. lib. 4. Ang. 200 Rom. sign. 130. & post
Bar. in d. l. quod iussit Alex. ibi nu. 27. Rip. 16. Thusc. verbo,
sententia, concl. 123. n. 35. quod verissimũ credo, & ab hac
sententia appellatum proponetur appellat. enim ad dicen-
dam a iudice, a quo iurisdictionem inducta contrarium ef-
fectum operari non debet, quo & aliis fundamentis; hanc
sententiam defendunt. Alex. supra nu. 29. vel contrarie, sen-
tentiæ arg. satisf. Rip. num. 18. imo & Calde, in cap. dilectus
el 2. de præb. Cast. consil. 282. nu. 2. lib. 1. & consil. 283. nu.
6. interpretatur decisionem Rotæ contrariam credebatur
hanc sententiam, quam sequitur Reb. d. not. 1. nu. 77.

Duodecimum Præceptum.

Si la sentencia de que se apelo se auia pronunciado en causa possessoria: si sin embargo de la apelacion se hade executar, ò deferir à la apelacion.

Si de momentanea possessione fuerit appellatum. §. 12.

S V M M A R I A.

1 *Appellatio in causis possessorijs iure Ciuili non admittitur, nisi ad mixtam habeat causam proprietatis, & nu. 5. & aliquo casu admittitur, & n. 9.*
2 *Possessionis causa momentanea cur appelletur.*
3 *Nullitas aduersus sententiam in causa possessionis, proponi potest.*
4 *Restitutionis beneficium aduersus sententiam in causa possessionis locum habet.*
6 *Appellationis in causis possessoriis iure Pontificio vtrumque effectum habet.*
7 *Appellatio in causa possessoria l. fi. C. de edicto D. Adriani, nullo iure habet effectum suspensiuum.*
8 *Appellatio in causa possessoria summarissima appellant, interim, nullo iure habet effectum suspensiuum, licet nonnulli controuertant.*

1 Totidem verbis inscribitur, tit. 69. lib. 7. C. non ad vnam
aut alteram possessionis causam pertinet, sed ad om-
nem possessionem spectans quocunque actione, aut in-
2 terd. petatur, quæ cum celeritate terminanda sit (inde † mo-
mentaria dicta a momento, quod breuitatem temporis si-
gnificat, vt pluribus probat Cuiac. 10. obseru. cap. 20. labo-
ret quantumuis in huius, vbi explicatione Pari. non sat rem

affecu-

assecutus, 1. rer. quotid. cap. 9.) appellationem non admittit, l. 22. de appell. non recip. in C. Theod. accedit appell. ab his tamen interlocutorijs dari, quæ vel diffinitiuarum obtinent, vel grauamen in possessoria causa illatum, per appellationem à diffinitiua sententia in proprietatis causa ferenda reparari potest non ergo in iudicio possessorio appellationi locus. Id ciuili iure certissimum est, ex l. 2. C. si de moment. poss. saltim quoad suspensionem effectum deuolutiuum, enim ea l. non sustulit, vt contra nonnullos ex antiquioribus probant Menchac. vsuf. cap. 38. num. 3. & cap. 40. num. 2. Menoch. adipiscenda, remed. 4. num. 875. & de retinenda, remed. 3. nu. 843. de recuperanda, remed. 9. à nu. 316. & remed. 15. num. 640. Ioan. Garcia, de nobilitate, gl. 1 §. 2. num. 5. Vvames. in cap. tua nobis, nu. 10. de appell. Couarr. pract. c. 53. nu. 8. Thuſ. verbo, appellatio, concl. 407. n. 2. Fachin. 1. controuers. cap. 75. Ceuallos communium. 1. part. q. 15. num. 6. Ioann. Gutierr. 1. Canon. c. 35. nu. 91. & 92. Ve-
3 rum † sublato appellationis remedio, nullitatis adhuc benefic. grauato superest, vt docent Abb. consil. 65. Ceu. nu. 3.
4 sup. Thusc. num. 44. Etsi † minor sit, cui si iure gaudeat, restitutionis auxilio potietur, Bal. cons. 379. nu. 9. lib. 10. Thusc. nu. 42. sup.

6 Hæc iure ciuili sunt verissima, cæterum Pontificio iure, appellationem in possessoria causa interpositam, vtrumque suspensiuum, scilicet, & deuolutiuum effectum operari, commune interpretum est placitum, quod non leuiter iuuare videntur tex. in c. ex conquestione, c. cum ad sedem, de rest. spol. c. significauerunt, de test. Clem. vn. de sequestrat. Clem. 1. de cau. poss. quibus fundamentis huic sententiç accesserunt post alios Menoch supr. Cou. versic. 1. concl. Menoch. d. remed. 15. num. 641. Thusc. num. 18. Gomez, in l. 45. Taur. num 194. interdictis omnibus, siue adipiscendæ, siue retinendæ, aut recuperandæ possessionis, sine hæsitatione admittit Gutierr. supr. num. 86. & 87. nisi vbi de retinenda possess. agitur notoriam actoris possessionem nulla peremptoria rei allegatio excludat, ita iudicatum firmant, nu. 88. sed nec in manifesto spoliatore locum habere constat, ei siquidem Pontificem ius appellandi adimet facultatem, cap. Romana, § præterea, de appellat. per quem text. d. R. Rom. cons. 324. sequitur Iuſ. sup. nu. 33.

7 Hoc amplius, & peculiari in causa poss. 16. quç hæredi scripto decernit, ex l. fin. C. de edict. D. Adr. vt nedum iure Pōt. suspensionem operetur effectum appellatio: summarium enim iudicium est moram in hæreditaria rerum occupatione, non patiens. voluntas namque testatoris celerem expostulat executionem, qua ratione nititur Imper. in l. quisquis, C. quorum appell. differre ergo propter interpositam appellationem non debet. ita Couarr. sup. versic. 3. concl. Menoch. de retinenda, remed. 4. num. 826. & 840. Thusc. pluribus modis limitans, verbo, appell. concl. 409. Parlador. id iure Regio obseruari docens, lib. 2. rerum quotidianarum cap. 5. numero 31.

8 Ex superioribus fit, quod cum iudicium id, quo pendente lite ei conseruatur possess qui temp. moræ litis possidebant, cap. cum venissent, versic. nos igitur, de Instit. l. æquiss. de vsufr. l. si liberis, §. fin. de liberali causa, C. vnde originem habuit, id interdictum, quod nos item appellamus, quo is in possu. rerum maioribus pendente lite conseruetur, ad quem iure pertinere videtur, de quo copiose egerūt Couar. pract. cap. 15. Sarm. 2. selectarum, c. 13. num. 9. Menoch. de retin. remed. vltimo, Molina, l. 103. cap. 13. sit summarius ab eo iure, etiam Pontificio appellatio interposita executionem sēt. non suspendet. Acced. 15. extraordinarium illud iudicium esse à quō interiecta appellatio deuolutiuum tantum operatur effectum, docent Menoch. vbi proxime, nu. 48 Gutierr. d. c. 35. num. 96. & nu. 168 & seq. Qua ratione à sent. interdicto interim, lata iure Regio appellari, quoad effectum suspensiuum non potest, l. 9. & 10. tit. 7. lib. 5. Recopil. & si quoad deuolutiuum effectum supplicat. admittatur, summarie tamen tractanda, docet Couarr. d. cap. 17. num. 8. non latis perceptus à Menoch. d. remedio vltim. num. 53. quo nomine cum reprehendit Gutierr. num. 102. verum etsi hæc iure Regio disposita ad amussim obseruari debeant, non tamen videtur omnino iuris Principijs conuenire iudicium hoc, siquidem hoc non mere possessorium videtur, sed admistam habere proprietatis causam, cum is in possess. conseruetur, in quem, vel in verum maioratus successorem, l. translata videtur, sed ex dispositione, d. l. 10. non tam de detentat. bonorum, in eo agitur, quam plena possessionis causa discutitur, petitorio duntaxat iudicio, ad Regias Chancellarias remisso, quæ non naturale considerat Molin. supra nu. 17. lib. 5. Recop.

9 Vltimus quando in causis possessorijs admittenda sit Ciuili, & Pontificio iure appell. quibus id adiungimus iure nostro in quauis possessoria causa appellare solitum, executionem, qui sent. retardari antiquato tit. C. si de moment. poss. paruis exceptis casibus, de qq. sup. testantur Molin. vbi proxime Ceuallos, num. 7. facit tex. in l. 9. tit. 7. lib. 5. Recopil. * Quibus addes, & quæ in proposito huius appellationis in momentaneæ possessionis causa, an ea vtrumque operetur effectum, scripserunt Rebuffus, de remedijs possessorijs, art. 1. glos. 1. num. 23. Neuizan. consil. 81. num. 4 Reaintendit, decis. 70. per tot. Gracian. discept. Forens. disceptat. 74. ex num. 16. & cap. 310. ex num. 67. & 68. Sigismund. Scacia, de appellat. q. 17. limit. 6. memb. 2. num. 1. Gaspar Rodr. de annuis redditibus, lib. 1. q. 70. num. 51. cum seqq. decisio Rotæ apud Farin. 2. tom. cap. 183. num. 4. & 287. num. 8. Hieron. Gonzalez, ad reg. 8. Chancell. glos. 6. num. 224. & 225. alia decisio apud eundem Farinac 641. & est bonus locus, apud Lancellot. de attentatis, 2. par. cap. 20. in præfatione, quæst. 5. num. 207. vbi scribit in Rota, in causis possessorijs, de manutenendo inhibitionem aduersus manutentionem non dari. Quibus fauere nimis videtur decisio, leg. 9. tit. 7. lib. 5. Recopil. quæ statuit in causis tenutæ supplicationem non remorari executionem, cui licet inuitus acquiescere cogitur Molina, de Primogen. lib. 3. cap. 15. num. 19. disputat Io. Garcia, de nobilit. glos. 1. §. 2. num. 5. Valascus, consult. 51. num. 48. Olanus in antinom. iuris, litera P. num. 47. Ceuallos, de cognitione per viam violentiæ, 2. par. q. 29. Menoch. de retin. possess. remedio fin. nu. 48.

Decimum tertium P.çceptum.

Si la sententia definitiua de que se apelò es segunda, ò tercera, y conforme con las primeras, y quando se diran tres sentencias conformes.

Quoties appellare liceat, aut supplicare, §. 13.

SVMMARIA.

1 *Appellare tertio in vna causa non licet nullumquè hac in re discrimen est interlocutorias sententias.*
2 *Appellare sup. desertione appellationis etiam post secundam prouocationem, licet.*
3 *Appellari à tertia sententia, si plus prioribus contineat potest.*
4 *Appellare à tertia sententia quando tertius possit.*
5 *Sententiç tertiç prioribus concordis effectum nullitatis obiectio non remoratur.*
6 *Nullitas manifesta exactis aduersus tertiam sententiam prioribus conformem locum habet.*
7 *Nullitas ex defectu iurisdictionis quando aduersus tertiam sententiam conformem opponi possit.*

1 Litigatorum calumniam, qui innumeris appellationibus interpositis in infinitum lites protrahebant, cohibere Ius ciuile cupiens, semel dumtaxat appellare permisit, gemino iudicio superatum si appellauerit possessione iubens excidere, vt constat ex l. vn. de posses. ab eo, quibis prouocauit, in C. Theod. per quem text. id notat Cuiac. in paratitl. & posth. ad tit. C. ne liceat in vna eademque causa, idque Alarici Italorum Regis edicto cautum testatur Cassiodor. lib. 9. quicquid Vvames, dicat, in cap. tua nobis, num. 1. de

de appell. contendens nullum appell. numerum iure ciuili præfi um, vt fit, id certum eſt, Iuſtin. conſtit. quę extat in l. vn. C. ne liceat in vna eademque cauſa geminatam appellationem admittendam, & tertiam repellendam prouocatione, huic iuris Pont. diuini concinnunt, in cap. direćtæ, cap. ſua nobis, de appellationibus, eoque iure vt nos conſtat, ex. l. 25. tit. 23. par. 3. l. 5. tit. 17. l. 2. tit. 16. lib. 4. Recop. vbi id ſuperioribus iudicibus tribuitur, vt ab eoru n ſententijs ſecundo ſupplicare fas non ſit, proſequuntur in dictis locis ordinarij, & vltra eos Couarr. practicarum 25 num. 8. & 9. & cap 25. per totum. Paz in praxi, 1. tom. 6. par. cap. 3. num. 9. Gutierrez. 1. pract. cap. 96. num. 5. & ſeq. Thuſc. in verbo, appellatio, conc. 402. ex num. 23. & concl. 403. per totum. Donel 18. comment. cap. late Gabriel. 2. commun. tit. de executione rei iudicatæ, con. 1. alij relati a Cenedo ad Clement. col. 19.

2 Verum enim vero, vt tertiam excludamus appellationem, & ſecundæ ſupplicationi locus non ſit, nonnulla experimus, quæ niſi concurrant, admittenda erunt. 1. requiſimus, vt vna, eademque ſit cauſa (incidentes vero articuli, non vnius, ſed ſingularum cauſarum ſinguli vicem ſubeunt, vt probat poſt alios Vvames, ſup. num. 4.) & late in ea ſententiæ ſint omnino concordes, qua ratione ſi à duabus ſententijs in eadem cauſa latis appellatum ſit à tertia ſuper deſert. appellationis lata appellari poſſe, decidit Rota, deciſ. 417. in ant. ſequitur Couarr. d. cap. 25. num. 5. Idemque erit, ſi in 3 ſententia præcedentes nullas fier. declaret iudex. ab hac enim appellatione ad nitendam conſtat ex
3 Rota deciſ. 424. in ant. verbo, proxime. Quibus † eſt conſequens, vt ſi plus 3. ſententia contineat in eo ſaltim appellatio concedenda ſit, nouum enim grauamen, cum inferat ab ea parte, appellatio interponi poterit, docet Maranta, de ord. iudic. 6. par. tit. de appell. nu 281. Thuſc. dict. concl. 403. num. 2. Vvames, ſupr. Alex. conſil. 77. lib. 2 Paz 1. & Couarr. qui exemplis rem erudite illuſtrat. Secundo
4 requiritur, vt is appellet, qui nominatim ſententia grauatus eſt, alioqui ſi tertius. 3. ſententiæ executionem, appellationis, aut nullitatis viua remedio velit impedire, audiendum docet Paz, ſup. vtique ſi eam cauſam quouſque examinari ignorauit, ſi enim litis conſcius fuiſſe denuo eam inſtaurare cupiens repelletur, Cou. d. c 5. nu. 8. & 9.
5 Cum ſupradicta concurrerint veriſſimu n erit tres concordes ſententias, etſi interlocutoriæ ſint (inter has enim, & definitas hac in parte nihil intereſt, Mar. ſupr. num. 264. Couarr. nu. 3.) appellatione interpoſita infringi non poſſe, quod S. P. in Clem. 1. de re iud. ita extendit, vt nedum nullitatis obiecta exceptio illarum executionem remoretur, etſi enim ea, ſi modo ſummatim diſceptetur ſententiæ, quæ in rem iudicatam tranſijt, executionem retardare ſoleat, ne vires vlla, ſententiæ, quæ nulla eſt, tribuamus, l. 1. C. ſi an. comp. l. 1. C. quar. pro tradit Afflict. deciſ. 283. Cou. d. cap. 25. num. 1. ſi tamen ſententia. 3. prioribus conformis fuerit, præter nullitatis non reſcindetur, d. Clem. 1 ſic enim litigantium calumnoiis obuiam itur, & debitum accipiunt li-
6 tes finem Couarru. ſup. num. 2. Quod † ſic recipiendum erit, ni manifeſta ſit nullitas quæque exactis conſtet, hanc enim generalis nullitatis excluſio non comprehendit, obſeruat in prop. Couarru. vbi proxime, num. 5. Mexia, ad leg. Toleti, ad 1. fundum 2. par. numer. 26. Gutierrez extendens hanc regulam ad quoſuis alios caſus, eoque modo limitans l. 2. tit. 17. lib. 4. Recopilat. vbi ſup. num. 5. & 6. Sed etſi ex
7 defectu iuriſdictions † nullitas inſurgat, indubie excepti admittenda erit ſi tamen, qui iudex ſententiam tulit, nuſquã in ea cauſa iuriſdictionem habuit, ſi quam enim habuit, etſi ſententiæ tempore, extincta fuerit, reijcienda exceptio erit, ſic poſt longam diſputationem, diſtinguit Couar. d. nu. 5. à quo accepit Gutierrez, ſup. num 6. Verum aut reſtitutionis beneficium trium concordantium ſententiam vim elidat diſputant Vvames, ſup. num. 5. Azeu. in d. lege Recop.

Decimum quartum Pręceptum.

Si la ſentencia de quien ſe interpuſo la apelacion ſe auia pronunciado en cauſa, en que conforme à derecho no ſe deuia admitir la apelacion, y que cauſas ſon eſtas.

A quibus ſententijs appellare non liceat. §. 14.

SVMMARIA.

1 *Appellare aliquibus in caſibus iure probibetur, & numeris ſequentibus.*
2 *Appellare in cauſa poſſeſſoria, & alimentorum futurorum non licet.*
Lex finalis, D. de appell. recipiendis.
Lex 6. tit. 18. lib. 4. Recopil.
3 *Appellatio fiſci debitoribus, quando interdicta, & qua ratione.*
4 *Appellare à iuris ſententia non licet.*
5 *Appellare à pęna iuris non licet.*
6 *Appellare à iudice qui ſententiam, ſiue pęnam legis excedit, licet.*
Cap. de reformatione in Tridentino.
7 *Appellari à mulcta, & iudice, qui pęnam legis locum habere decernit, licet.*

1 APpellationis beneficio, quo diffinitiua iudicis ſententia grauatis litigantibus iure ſuccurritur, & ſi regulariter eis concedatur, plerumque terminum nominatim prohiberi conſtat, & quidem quominus admittatur appellatio, in cauſa eſſe poſſunt, vel iudicum perſonæ, à quibus appellate non licet, quos recenſuimus, ſup. §. 7. vel eorum, qui ab appellationis remedio iure remouentur, de quibus late egimus, ſup. §. 1. interquæ, & naturali cauſæ, de qua agitur, pluraque enim ſunt, quæ appellatione reſcindi non poſſunt, de quibus proprius hic differendi locus Et †; appellationem, remoueri conſtat, vbi cauſa celeritatem expoſcit ne ſententiæ executio appellationum dilatis retardetur, qua ratione, & in cauſa poſſeſſ. appellationem non admittendam reſoluimus, ſup. §. 12. à ſententia de alim. futuris (hoc eſt poſt litem conteſtatam ſoluendis) lata appellari non poſſe conſtat ex his quę adducuntur Thuſcus, in pract. concl. lit. A. concl. 286. ex num. 42. & concl. 402. ex num. 17. late, & erudite Surdus, in tract. de alim. tit. 8. priu. 60. per totum. facit tex. in l. fin. de appell. recip. quia etſi de alimentis militibus præbendis nominatim loquatur, ad quæcumque tamen alimenta in quibus ſup. viget ratio porrigendus eſt, vt docet Gutierrez 1. practic. cap. 106. ex numero 2. quibus ea etiam rationem deciſionem, lege 6. tit. 18. libro 4. Recopil. quæ appellationem in cauſa alimentorum pupillo præſtandorũ remouet, ad quæuis alia his perſonis, quæ ex alimentis pendent debita extendi, ſed & d. leg. recop. eadem ratione mota in rebus, quæ admiſſa appellatione tempore perituræ forent, appellati prohibetur, quod obſeruat Ancharra. conſ. 189. n. 1. & 2. Tuſc. d. concl. 402. n. 20.
3 Ex ſuperiore etiam ratione, fiſci debiti appellatio interdicitur, l. 4. l. fin. C. quorum appell. docet de ſententijs conſil. 81. contra finem, quæ tamen iure in notarijs dumtaxat debitoribus intelligenda monet Donellus 28. com. cap. 6. publica id vtilitate ſuadente, quæ in celerrima huius debiti ex actione verſatur, ſi enim de debito manifeſte conſtiterit, indubie appellationem admittemus quomodo accipiẽdum, quod generaliter docemus licere à ſententia profiſco lata appellare, l. lata, l. quoniam nonnulli, C. de appell. docet poſt alios Peregr. de priuil. fiſci, lib. tit. 4 num. 12.
4 Prętetea, & cum inuenta ſit appellatio, vt inferioris iudicis iniquitatem ſuperior corrigat, ſi non à iudice, ſed à iure lata ſententia proponitur appellationem denegabimus à

iuris

iuris enim sententis appellari non potest, qua ratione à correctione monachis, & quibuscumque alijs appellare vetitom in cada nostram.3.cap.reprehensibilis.20.de appellar.

5 Vt nec † à pœna legis appellare licet, leg. si qua pœna, de verborum signific.obseruant Oldrald. consil. 3 t t Calder. consil.209.sub tit.de appellat.Thusc.verbo,appellatio.concl.402.num.1.& concl.405 Gonzalez,in reg.8.Chanc.§.7.prœm.num.8.magis,enim à lege,quam a iudice,hoc casu videretur appellari,pœnam enim lex infligit,non index,Cicero in Verrem,*lex est,pœna est,quid ergo ei qui vit dicit*.

6 Verum † si in correctione, & pœna modus excedatur appellationi,indubie locus erit,Calder.sup.Thusc.concl. 402. num.8.Cuiac. Vvamess. in d.cap. ad nostram quomodo intelligi debet tex.io cap. licet in corrigendis, de officio ord. in cap.de priore de appellat. vt & ab executione, si modum excedat appellandum diximus sup.§.7. ad finem, iuxta quã doctrinam accipiendam est decis.Concilij Trident.sub decreto,de reformatione,ses.14.cap.10. vt appellatio. ibi denegata à correctione, admittenda sit, si correctionis modus accedat.

7 Sed, & illud non est in proposito omittendum, quod licet à pęna non appelletur, a mulcta tameo appellabitur, quia hæc a iudice imponitur: qua ratione præcepit Lucius Piso (auctore Taciro) ne mulctam a tribunis ductam, ærarij quæstores autem quatuor menses referrent in tabulas,cum eo tempore,& liceret contradicere, & consulere, de ea re statuere oportere.Hoc amplius,& a sententia, qua iudex legis pœnam locum habere declaret, appellationem interponi, posse, cum non a lege, sed a iudice feratur fatẽtur omnes,vt constat ex relatis a Farinac.in praxi criminali,q. tot.num.65.

Sunt,& plerique alij casus,quibus denegatur,appellatio, quorum nonnullos,ex his,quæ superiorib.§§. diximus licet colligere,alii in sequentibus occurrent, nec enim omnes sigillatim,hoc §. persequi libet, ne in immensum excrescat, congesserunt eos interim consulendi, Specul. tit.de appell. §.in quibus,Maranta,de ord.iud.6.par.tit.de appell.nu.169. Bernard.Di.2.reg.35.& 38.Gomez 3.variar.cap.13. num. 3t.Couarrun. alios referens, practicar. capite 23. numero 5 Pet.Greg.lib.5.syntag.cap.2.num.tt. Donel.28.comm. cap.6.Paz.in praxi.1.tom.6. par.in prœm.num.17.Farin. d.q.tot. per totam,Thusc.sup.con.402.& 403. Caldas,in l. si curatorem, veru per quos pristinum,num. 3t. Rebuf. in consti.reg.3.tom.art.8. glos. 2.addendi, & ali, quos allegauimus,§. t.huius tract.nu.5. iunctis,quæ ibi diximus.

Duodecimum quintum Pręceptum.

Si el iuez; de cuya sentencia se apelò procedio, è la causa sin embargo de la apelacion, ò por virtud de su comission, y iurisdicion, o por naturaleza de la causa la qual la apelacion debuelue, y no suspende y de los efetos de la apelacion.

Qui sint appellationis effectus. §. 15.

S V M M A R I A.

1 *Appellationis effectu duplex, suspesiuus, & deuolutiuus.*
2 *Appellatione sententiam inferioris extingui probat lex 1. §.finali, D. ad Turpillianum, & de eius interpretatione.*
3 *Appellatio quibus in casibus nullum operetur effectum.*
4 *Appellatio à sententia addictionis suspensiuum effectum non operatur.*
5 *Appellatio latam excommunicationis sententiam non suspendit, bene tamen ferenda, num.6.*
7 *Appellatione interposita, an denuntiari excommunicatus possit.*
8 *Appellatio conditionalem excommunicationis sententiam suspendit.*

1 Duplicem appellationis effectum agnoscunt quotquot sunt interpretes, suspensiuum scilicet, & deuolutiuum interiecta siquidem appellatio non tantom inferioris iudicis iurisdictionem suspendit, qua abdicata nihil possit euertere, aut immutare, cum eius iurisdictione litigantes eximatur, cap. venientes, de iure iurando, cap. dilectis, de appellationibus, cum alijs. Sed & cognitionem causæ, ad superiorem iudicem transfert, transmittit, cap. pastoralis, de appellationibus, narrant omnes in Reb. eius tit. Paz, in praxi, 1. tom.6.par.in prœm.numero 11. Dueñas,reg.42.Vvames. in cap.1.& in cap. cum teneamus numero 1, de appell. Id tamen eos vexat, quod etsi appellatione interposita dormitate tamen, & in suspenso hæreret, eiusque sententiam dixit iurisdictionem doceamus in dictis iuribus, & in l. præcipimus, C.de appellat. si causa cognita, l. de transact. cap. 1. de
2 re iud. obloquatur eis. † l. C. in l.1.§ fin.ad Turpill. iudicatom extingui aperte docens, vt sic non tam suspensiuum, quam extinctum appellationis effectum fateri oporteat; sunt qui inter Pontific. & Cæsareum ius pugnam admittant, quibus merito succenset Thusc. verbo, appellatio, concl.397.quin.7 id probat, quod placuit Corras.in l.4.§.2. nom.5.de seruit Horoscio, in l.tale pactum.§. qui prouocauit, nu.26.de appell.Cou. pract.cap.23 nu.1.Paz,sup. quorom tamen non meminit, vt præsenti attento statu extinguatur sententia, etsi futuro inspecto euentu suspendatur, confirmata siquidem ea, vel deserta appellatione vires capiet, quod cum euenire possit suspensa magis, quam extincta censenda erit iurisdictio verum etsi horum interpretum auctoritati, non parum tribuendum credam eis tamen hac in parte adhærendum non puto; es eorum siquidem opinione confirmata r. sent.ex ea, agendum esset quippe, quæ nondum finita est, at ex confirmatoria sententia, non ex prima actionem nasci palam probat, C.in l.furti, ibi; *Hod e notari puto*, de his qui non inf.facit, l.9 tit.16.lib.3. ord.l.9. vbi Azeuedo, n.3.tit.17.lib.4.Recop. & nos latius dicemus inf.§.24.Magis ergo est, vt id probemus, quod præceptoribus nostris placuisse video, qui forsan, id acceperunt a Caldas, in l.si curatorem, verbo, per quod pristinum, nu.35.C. de integr. rest.min. finiti quidem futuro, etiam consideratio euentu, sententiam, in suspenso tamen tunc demum esse, cum sup. iudice non adito, vel adito eo, nondum tamen fatalibus elapsis temporibus incertum est, an in rem iudicatam transitura sit; deserta enim appellatio, proinde iuris fictione habetur, ac si numquam fuisset interposita, proinde ea prima agitur sententia, cum secunda non subsequatur prosequitur Caldas sup.

3 Verum enim vero vtrumque hunc effectum ei duntaxat appellationi concedimus, quæ iusta iuris sanctiones interponitur, cæterum si quæ prohibente iure interponatur, plerumque nullum operabitur effectum interdum, etsi deuolutiuus non denegetur, suspensiuum tamen ad minus, docent Couarr. sup.num.7.Paz,num.13.vt in appellatione in causa possessoria, & a sententia iudicis appellatione remora dati §§.præcedentibus resoluimus, inde licebit, quam plura huius doctrinæ exempla de promere, præter quæ id satis
4 notabile colligimus, † ex l.3. & 19.tit.21.lib.4.Recopil. vbi a sententia addictis, quam nos de *remate appellamus*, interiecta appellatio, deuolutiuum effectum operator, suspensiuum omnino sublato; prosequitur Parlad. 2.quotidianarum cap.fin.5.part.§.15. Alia exempla suppediant, l.6 tit.18.lib. 4.Recopil.& ibi Azeu. Couarr.d.nu. 7.Lancel.de atten. 2. par.cap.12.lim.25.nu.1.

5 Inter cætera autem, quia difficilimum commendu illud quod S.P. exhibet, in c. Pastoralis.§.verum de appellationibus, vbi appel. a sententia excommunicationis interposita, & si ad superiorem iudicem causæ cognitionem deuoluat, executionem tameo non remorari docemus, perinde beneficii fructus prudente, etiam appellat. subtrahendum, vt sic in obedientia contineantur cuncti, sciturj, semel inflictam excommunicationis pęnam, nullum appellationis remedio retardari facit, tex.in c. ad hæc 37. de appell. cap. is cui, de sententia escommun. in 6. obseruat Couarruu. in cap.alma.§.10. num.4.Gutierrez, Canon.1.cap.1.a nu.90.

plutimi

plurimi relati à Cenedo, ad decretum, colum. 42. vltra eos Pater Suarez de censuris disputat. 3. sed 6. Hugo eodem
5 tit. lib. 1 cap. 20. num. 10. nouissimè Auila, de censur. 2. part. cap. 5. disput. 5. dubit. 11. Id quod sine difficultate procedit, vbi purè lata est excommunicationis sententia ante-
6 nem appellationem præcedens, cæterum si interiecta † appellat. lata excommunicatio proponatur, tantum abest, vt executioni mandari debeat, vt potius mero iure non subsistat, l. cap. ad hæc, cap. ad præsentiam, de appell. & per text. in c. dilectis. §4. eodem obseruant omnes ordinarij, ibi prosequitur Gregor. Sayrus, in suo Thesauro, lib. 1. cap. 16. à nu. 8. neque mirum, suspensa enim per appellationem inferioris iudicis iurisdictione sententia ab eo denuo lata non consisti, neminem enim grauare potest.

7 Vndè inferri videbitur, quod cum ex denunciatione nouum grauamen excommunicatus sentiat post Extrauagantes ad euitanda scandala, vitari namque debet, vt interposita appellatione excommunicatio ferri non potest sic, nec prætextu excommunicationis ante appellationē sane post eam excommunicatus denunciari potetit, ita Nauarr. concl. 11. & 20. sub tit. de sententia excommunicat. & in cap. cum contingat, rem. 7. à num. 8. de rescript. sed ab eo merito discedit Cenedus sub num. 4. existimans, hodie etiam post appell. posse excommunicationem denunciari, vt iure Pont. statutum erat, d. §. verum, nec enim ex decisione, d. extrauagantis nouum grauamen denunciatio excommunicato infert, cum ante denunciationem vitare ipse teneatur, etsi vitari non debeat, accedit d. extrauagantem, non fauore excommunicati latam, huic enim prospicere nō intendi, sed communicantibus, cum eo, quæ & alia in huius sententiæ tutelam considerat Cenedus, subscribit Gutierez, num. 36. Vvames, in d. §. verum, num. 5.

8 Hæc in excommunicatione pura locum habent; si enim sub conditione lata fuerit (possunt autem aliquæ conditiones excommunicatis adiici, vt probat Couarru. sup. Suarez d. disput. 3. sect. 3.) appellatio ante conditionis implementum interposita suspensiuum operatur effectum, cap. præterea, de appell. quod si expleta cond. interijciatur non suspenditur; ea enim conditionalis excommunicatio conditionis subsequuto implemento ad naturam puræ excommunicationis redigitur, Suarez, sup. sect. 6. nu. 6. Addo super eius casu sententiam, qua aliquem excommunicatum iudex declarat, interposita appellatione, suspendi, docent Couarr. d. num. 4. Cenedo, sup. num. 2. sed de his satis.

Decimum sextum Preceptum.

Si siendo la causa de naturaleza, que en ella la apelacion suspenda, procedio el inferior, sin embargo, despues de la apelacion, ò en el tiempo que se pudo apelar, quiē ha de reponer lo hecho, y porque remedio.

Nihil nouare appellatione pendente. §. 16.

S V M M A R I A.

1 *Appellatione pendente innouatum remedio attentatorum reponendum est.*
2 *Attentatorum reuocatio, quo tempore peti debeat.*
3 *Attenta post partis petitionē, sine cūctatione rescindi debēt.*
4 *Attentata post interlocutoriam quando rescindi debeant.*
5 *Attentata post appellationē extraiudicialem, an reuocanda.*
6 *Attentatorum reuocationem ab interlocutoria, & extraiudiciali appellationem an probabilis, an vera causa præcedere debeat.*
7 *Attentata reuocanda si iudex appellationi detulerit.*
8 *Attentata post inhibitionem semper reuocanda.*
9 *Attentatorum reuocatio, quo iure, & à quo iudice petenda, & num. 10.*
10 *Appellatione pendente quibus casibus sequestratio fieri possit remissiue.*
11 *Attentata etiam iudex à quo reuocare aliquando potest.*
Antonij Pichardi Pract. Institut.
12 *Attentata dicuntur non solum, quæ appellatione pendente sed & quę intra tempora ad appellandum data innouantur.*
13 *Sententia excommunicationis intra tempora ad appellandum pronunciata remedio attentatorum non reuocatur etiam appellatione postea interposita.*

1 Hisce verbis inscribitur tit. 17. lib. 49. Dig. in cuius l. vnica Vlpianus ea omnia, quæ inferior iudex appellatione interposita nouauerit, reuocanda docet, neque immerito, suspēsa namque iurisdictione appellare interiecta (quibus casibus suspendi iurisdictionem, parag. præcedente resoluimus) iudicis personam eijcit, & consequenter si quæ eo tempore attentauerit velut à non iudice facta rescindi oportet, idem varijs in iure locis statuitur, l. 1. cap. vt lite penden. l. minime, l. ex illa de appellationibus, C. dilectis, cap. bonæ cum alijs, eodem tit. cap. non solum, eodem in 6 cap. venientes, de iure iurando, & alibi sępe prosequitur præter ordinarios in dictis locis, hoc reg. 21. Ducñas reg. 42. Rebuf. ad constit. reg. 3. tom. tit. de appellationibus, art. 16. gl. 1. Lancel. de attent. 2. part. per totum, Don. 28. com. cap. 9. Couarr. pract. cap. 32. & sequentibus Gail. practica. 1. cap. 146. & sequentibus nouem, Gonzalez, in regula. 8. Chancell. gl. 5. in annotationibus, à num. 176. Thusc. in pract. conc. lit. A. concl. 375. 376. 462. Petr. Greg. lib. 50. syntagm. cap. 2. num. 45. & 46. & nouiss. in tit. de appellat. lib. 7. per totum. Nos quos perf. ctus rem hanc elucidemus breui eam extringentes, id 1. disputabimus, quo tempore peti, & fieri debeat hæc attentorum reuocatio, postmodum quo iure sit expostulanda dispiciemus, tandem cui incumbat iudici inquirentes.

2 Et quod ad primum attinet, id certum est, quo etsi innouata hæc mero iure non subsistant, dict. capit. non solum Rota, decis. 6. num. 4. 2. part. diuers. & decis. 406. num. 2. 1. part. non tamen aliter eorum reuocatio præcipietur, quam si ab aliquo ex litigantibus exposcat Lancell. sup. 3. p. cap. fin. ex num. 100. Gonzalez, sup. gl. 56. num. 63. quibus etsi petendæ reuocationis terminum, vsque ad contestationem præfigant nonnulli, verius tamen censeo, quod communiter probant interpretes, in d. c. non solum vsque ad cōclusionem, scilicet in causæ rescissionem innouatur petētem audiendum fore, ita decidit Rota. decis. 57. & 185. in occis. defendit Cou. d. ca. 23. num. 3.

3 Petita attentatorum reuocatio absque vlla delatione fieri pręcipitur, in dict. cap. non solum, id enim iudicis incumbit officio, vt incunctanter attentata rescindat obseruant Afflict. decis. 98. num. 3. & 5. Vvames, in ca. ex parte. 67. nu. 7. de appel. Pet. Greg. d. lib. 7. cap. 4. numer. 3. Nec moueor in contrarium aut. tex. in l. cum ex causa. 11. de appell. quod enim post sententiam reuocari attentata, ibi I. C. ait, non eo pertinet, vt antea, nō potuerit, imò, & ad partitionē debuerit rescindi quomodo post glos. in d. c. non solum, verbo, ante omnia, & cum accepit, communis, vt constat ex Cuman. ibi, Baldus, in d. l. vn. num. 4. Pet. Greg. cap. 4. n. 4.

4 Hæc in appellatione à diffinitiua sententia locum obtinent, cæterum si ab interlocutoria appellari contingat obseruanda erit decisio d. cap. non solum, vers. illa vero, vt non ante ea reuocatio fieri iubeatur, quam de principalis negotij iustificatione cōstiterit, ita Cou. d. cap. 24. n. 1. Lancel. 2. par. limit. 1. per tot. cap. 12. Rota. decis. 234. in nouiss. Cum enim tunc demum innouata rescindi debeant, cum interposita appellatio iudicis à quo suspendit iurisdictionē, nec id in appellatione ab interlocutoria sententia prius accedat, quam si probabili ea subnixa causa, videatur, ca. vt debitus, cum similibus, de appellationibus ante expressæ causæ verificationem, ab inferiore iudice gesta rescindere in ciuile erit. Et licet ante decis. d. cap. vt debitus, expressin causæ ad appellationis valorem non spectaretur, cap. consuluit, el 2. de appell. semper tamen ad attentatorum reuocationem requisitam autumo, c. cum causam, c. dilecti, el 3. quę iura, sic interpretati sumus sup. §§. 14. nu. 2. Et si autem innouatorum rescissio in appel. hac sent. ante verificationē causæ nō fiat, nō tamē ex eo inferre licet, ea mero

iure subsistere, cum verius sit ipso iure nulla esse, vt cum
Lapp. alleg. 1. n. 12. affirmat Cou. d. c. 24. n. 3. conducit text.
in c. sup. q. § fin. de off. deleg. licet enim interim, dum de ve-
ritate causæ agitur incertissimus, an talis futura sit, quę in-
nouatur rescisioni causam præbeat, per l. tamen fatuti eue-
tus cognoscimus attentata ipso iure non substiterunt, nec ma-
le, in arg. adduci possunt, l. cum quidam, §. suum hæredem,
de acq. hæred. & quæ ad eius interpretationem adnotarunt
Duar. ad illum tit. cap. 1. Gouea. 1. var. Cuiac. ad Affri. tract.
4. ad l. si filius his, de liber. & posth.

5 Interlocutoriæ sententię extraiudicialem assimilamus,
cum appelletur ab interposita non aliter valere constet,
quam probabili, aut verosimili interiecta causa videtur, &
consequenter, ad suspendendam iurisdictionem eius pro-
bationem requirimus, ita communis, quam sequitur Pet.
Greg. d. lib. 50. cap. 2. num. 5. & in tract. de appell. lib. 1. cap.
11. n. 4. & 8. & lib. 7. cap. 6. Dixi probabilem causam ad re-
6 uocationem † attentatorum in appellatione ab extraiudi-
ciali sententia requiri, quia tamen hanc petit S. P. in cap.
51. in quo diffinit ab interlocutoria sententia, quæ veræ
causæ probationem exposcit, existimo cum Abb. & Dec. in
dict. cap. bonę. P. Greg. d. nu. 8. quidquid in contrarium mo-
7 liatur, Couarr. 1. p. cap. 24. no. 5. Addo † superius interdum
non probata veritate causę, quæ pendente appellat. ab inter-
locutoria sent. innouatur rescindenda esse, si vel appellatio-
ne iudex detulit, eo enim facto omnem à se iurisdictionem
abdicauit, cap. cum Apostolos, de appellationibus, prose-
quitur Lancell. d. cap. 12. limit. 1. nu. 66. vel per superiorem,
8 † inhibitus fuerit quæcunque enim post inhibitionem ge-
runtur rescisioni sunt obnoxia, d. cap. non solum in fin. cap.
Romana, § si vero, & §§. sequentibus, de appellation. in 6.
cap. si soli, de concess. præb. eod. lib. Triden. sess. 22. cap. 7. ex
quibus licet colligere, quæ sint necessaria, vt hunc effectum
Inhibitioni tribuamus, & ex Maran. de ord. iud. 6. part. tit.
de appell. nu. 95. Couarr. d. cap. 24. nu. 3. & 4. Vvames. in c.
significauit. n. vlt. de appell. And. Guill. prac. 1. c. 144. & 145.

9 Videmus, quo tempore peti, & iuberi reuocatio atten-
tatorum debeat, nunc videndum, qua actione petenda, & à
quo iudice concedenda sit; & quidem duplici iure appella-
tionis, scilicet, & remedio attentatorum iudicis implorato
officio rescisionem, hanc peti posse incomperto est, ita do-
cet Petrus Gregorius, d. cap. 2. nu. 46. conducunt text. in l.
appellatione, l. minime, C. de appell. nec te turbet extraor-
dinem, id remedium cum ordinario appellationis auxilio
ea vulgaris regulis conuenire non posse. Id enim pinguius
consulit, quam appellatio, cum ordo iuris in eo seruetur,
sed & aliis potitur priuilegiis, quæ coollant extrad. a glo. in
Clem. 2. de appell. Vvames, in d. c. bonæ, Mandosius, de for-
matum cōmiss. forma. 14. Lanc. de attent. in præfact. à n. 74.

10 Sed & illud est certissimum. Iudice ad quem hanc reuo-
cationem incumbere, d. cap. non solum, ibi: Per appellatio-
nis iudicem, cap. solitudinem, 54. de appellationibus. l. eius,
enius, §. siquid, de appellationibus, recipiendis, quo fit, vt
quibus casibus appellat. pendente sequestratio fieri potest,
quos congerit Guill. 1. pract. cap. 147. & 148. per iudicem
ad quem præcipienda sit, Maranta, d. tit. de appell. num. 177.
11 Non † tamen inficior posse etiam iudicem, à quo innoua-
ta, rescindere, cum id ad faciliorem causæ exitum tendat,
qua ratione turbatam pendente lite possessionem reformat
in c. cum teneamus, 17. de appellationibus, aduitur com-
munis, quam sequitur Couarr. d. c. 23. nu. 1. Pro coronide,
12 obseruo, ea quæ vel à iudice, vel à par. (non sic à 3.) inno-
uanti, reuocanda esse, si vel pendente appellat. attententur,
vel nondum elapso appellandi termino, perinde enim du-
rante eo facta rescinduntur, ac quæ appellat. pendente ge-
runtur, d. c. non solum. Couarr. d. c. 23. d. nu. 2. Petrus Gre-
gor. d. lib. 7. c. 4. n. 12. vnam sic excipias sententiam excom-
13 municationis, quę si pendente interponenda prouocatio-
nis feratur, absque metu reuocationis consistat, c. venera-
bilibus, & porro, de sententia excommunicationis, in 6. do-
cet Couarr. d. nu. 2. & in cap. alma mater. 1. part. §. 2. num.
7. versic. 3. specie, 6. reuocatio enim eorum, quæ nondum
interposita appellat. nouantur à futuro euentu pendet, cum
sit incertum, an pars appellationis remedio sit vsura, at ex-
communicat. in pendenti esse non potest, cap. pastoralis, §.
verum, de appellat.

Decimumseptimum Præceptum.

De que sentencias no es necessario apelar: y de las nulidades de ellas: y dentro de que dias se ha de dezir de nulidad; y ante que juezes.

Quando appellare, seu prouocare non est necesse. § 17.

1. *Appellatio non est necessaria, vbi sententia nulla est.*
2. *Nullitas aduersus sententiā intra q̄ tēpus opponi debeat.*
3. *Nullitatis exceptionis omissio, qua ratione sententiam nullam confirmet.*
4. *Nullitas ex defectu iurisdictionis lapsu 6. dierum, non cōfirmatur.*
5. *Nullitas apud quem iudicem proponenda, & num. 7.*
6. *Nullitas q̄n principaliter, quando incidenter discutiatur.*

1 CVm appellatio eo tendat, vt lata sententia rescindatur,
constat ibi penitus interponi, vbi dicta sententia ne-
quaquam subsistit, quæ enim nulla est, rescindi nequit, ex
reg. iuris, etsi, verbo post defectum, de iniusto rup. nulla
vero sententia multiplici, ea c. redditur, varias enim nulli-
tatis causas congessere Marāta de ord. iud. 4. p. dist. 26. Præ-
positus, in c. dilecto, n. 15. de appellationibus, relati ab Aze-
uedo, in l. 3. tit. 17. lib. 4. Recopil. subtilime Th. icus, in pra-
cticarum, concl. verbo, sententia, ex ca. 135. cum multis se-
2 quentibus. Remoto † porro appellationis beneficio nulli-
tatis hoc casu remedium superest, quod etsi antiquo iure
perpetuum esset nulla, vel saltim, 30. annorum præscriptio-
ne submouendum, iuxta eam distinctionem, quam admit-
tunt Marantia sup. 6. par. tit. de sententia, num. 154.

Ad legem Toleti, ad secundum punctum. 1. p. n. 30. iure
tamen nostro Regio intra 60. dies adhuc sententię compe-
tit quibus elapsis nullitatis obiiciendæ ius non est, d. l. 2. tit.
3 17. lib. 4. Recopil. Non quia † confirmetur sententia, quæ
nulla fuit, sed quia tacita ex lapsu temporis litigantium in-
ducitur renunciatio, qui ei sententię acquieuisse creduntur,
quam intra 60. dies non impugnarunt, & iuri nullitatis re-
nuntiare, quod eo tempore exercere noluerunt, ita Azeue-
4 do sup. à n. 22. Inde † inferens nullitatem ex defectu iudicis
prouenientem horum dierum, termino non circumscribi,
cum ei litigantes renunciare nequeant non magis, quam
priuato iurisdictionem concedere, l. priuatorum, C. de iu-
risd. admittunt Ioann. Gutierrez 1. pract. q. 96. vltra quem
alias limitationes subiungit Azeuedo sup.

5 Quod si quæras apud quem iudicem de nullitate agen-
dum sit, respondebitur eum, qui sententiam dixit de nullita-
tis causa cognitur, nec enim videtur officio suo functus,
qui iudicauit nulliter, l. 1. C. de sententiis, & interlocutioni-
bus, l. fina. C. de sententiis, quæ sine certa quantitate, post
alios Vvam. in cap. pastoralis, numer. vlt. de appell. quod sic
accipere oportet, si principaliter nullitas obiiciatur, si enim
incidenter, is de nullitate cognoscit, apud quem principa-
lis negotii pendet, examen admittit post alios Azeuedo,
sup. à num. 1. * Eius rei ratio est, quia causa, siue appellatio-
nis, siue supplicationis in se nullitatis causam habet impli-
citam, l. quædam. 41. D. famil. ercisc. l. Camelia pis. a 4. D.
de iure patron. l. si expressim. 9. D. de appellat. cap. exhibi-
ta, de iudiciis, cap. cum olim, cap. significantibus, de officio
delegati, Francus, in cap. dilecto. eod. titul. vbi Belamera.
concl. 18. Bancius de nullitatibus, tit. quot & quibus modis
nullitas eccl. col. 227. num. 116. Ergo pendente iam appel-
lationis causa coram, iudice ad quem non poterit iudex
à quo de causa nullitatis cognoscere citra vitium attenta-
torum, quia illius cognitio ad iudicem, ad quem tantummo-
do eo casu expectat Petr. Greg. de appellation. cap. 16. nu.
4. sub lib. 2. Sigismundus, Scacia, de appell. q. 17. num. 11.
& 9.

&9.&q.19.remedio. 1. concl. 6. num. 26. Quæ sententia iure Hispano probata est,l.4.tit.17.lib. 4. Recop. versic. *Y otro si*, vbi in causis secundæ supplicationis, iuxta legẽ Segouiensem dispositum est,quod si eis pendentibus ab aliquo ex litigatoribus, de nullitate sententiæ reuisionis dicatur, super ea processus non instruatur, sed eius examen, & discusio addiffinitiuam causæ principali referuntur alias enim nullus esset litium finis, vt bene eodem loco vidit Azeued.
6 num.12.Quando † autem principaliter, aut incidenter,de nullitate agi videatur,disputat Vvames, tract. de nullit. cap. quot & quibus modis nullitas proponi possit, & alios huius distinct. effectus prosequuntur Couarr. pract. capit. 24. oumer.7. vbi eam nullitatem principaliter proponi ait, dico sententiam nollam, & si qua est appellatio, de quo appellationis modo videndus etiam Paz io praxi. 1. tom. 6. part.in proœm.nu.50.

7 Illud non omittam posse superiorem Iudicem, de nullitate aditum postquam, de ea sententia dixit, de principalis causæ meritis cognoscere, vel confirmando, vel reformando latam sententiam. Puteus,decis.72. num. 3. & decis. 82. Goozalez,in reg.8.Chancell.gl.9.in anot.n.174.Azeu.sup.

Decimum octauum Præceptum.

Si sin embargo de auerse apelado en vn articulo, podra el iuez inferior proceder en la causa principal,ò en otros articulos de ella.

Appellatione in vno articulo interposita, an in principali negotio, & alijs eius articulis inferior iudex possit procedere. §.18.

1 *Appellatione in vno artic. interposita in principali negotio,alijsve articulis,inferioris iurisdictio non suspenditur Quod tamen sequenti numero limitatur.*

1 NOn, vt interiecta à diffinitiua sententia appellatio in vniuersum inferiori iudicis iurisdictionem suspendit, ita & quæ à quouis grauamine interponitur, placet enim interposita in vno art. appellatione in incidenter alijs, & principalis causæ cognitione inferiorem iudicem supersedere non debere,capit.sup.eo. 10. per argumentum à contrario sensu, de appellationibus, conducit text. in capit. ad hæc,& 1.eodem,probat communis,vt constat ex Alex.consil.89.lib.1.Rota, decis 31.alias. 193. in nouis, Pet. Greg. syntag.capit.2.numer.47 Lancellotus de attentatis. 2. part. cap.12.limitat.7.per totam,Boer.decis. 73. Thuscus, verbo,appellatio,concl.376.num.8 & 9. suspensa enim in vno artic. propter appellationem, iurisdictione, & in reliquis. & in principali causa,iurisdictio manet, arg. l. quæ tamen, de receptis arb. tametsi Cuiac. & Vvames, in d.cap. super eo.contrarium probent.

2 Verum hæc non indistincte vera; quandoque enim iudex interiecta in vno art.appellatione, in alijs, & in principali negotiu procedere prohibetur puta si principalis causa ante eius articuli decisionem terminari non possit vel reliqui art.in quo lata pronitur sententia connexi sunt,quoad forum enim cognitionem suspensa etiam est appell. interposita iurisdictio,quando vero connexi, aut separati articuli dicendi sint, etsi post alios iudicis arbitrio tribuendum credat Menochius de arbit.casu. 95. Ego tamen summe probo Decij consil.33.nomer.4.lib. 1. & Lancel. sup. iudicium, qui eam annexam banc lo parte causam docent in qua lata sententia in alijs articulis rei iudicatæ exceptionem pateret. Sed & vbi separati articuli sunt, pendente in vno appellatione In alijs supersedendum,plerique crediderunt,si vel superiori, inferiori iudici quoad vniuersæ causæ cognitionem inhibuisset,vel bis appellationi detulisset,eo enim facto, omnem sibi videtur iurisdictionem eandem esse,ita Alex. sup. Dec. in dict. capit. ad hæc. Butr.& Imo. io dict.cap. sup.eo. quorum tamen sententia in vtraque parte mihi periculosa videtur. Et primo probare non possum, inhibitionem eo

Antony Pithardi Pract. Institut.

casu prosecutionem in articolis impedituram, cum inhibitionem non aliter permittatur,quam si integrum negotium deuolutum constet,cap.non solum,§.1. de appellationibus, in 6.obseruat post alios Lancelotus,d.limit.2.nu.35.qui nec magis probat iudicem deferentem appellationi in voo art. siue in aliis iurisdictionem abdicasse, cum eo tantummodo appellationem admittere credendus sit, quo ea est interposita, cum ergo in vno tantum art. interiecta sit, non est in aliis admissa præsumenda.

Decimumnonum præceptum.

En la segunda instancia de que cosas se puede conocer;si de los articulos que se trataron en la primera, ò otros nueuamente alegados, ò intentados prouar.

Qui articuli in causa appellationis examinari possint.§. 19.

1 *Appellatio à diffinitiua totam causam ad superiorem deuoluit,secus si ab interlocutoria.*
2 *Appellatione interposita coram superiore non allegata allegari,& non probatæ probari possunt.*
3 *Articuli noui quando coram iudice appellationis possint discuti,vel ad inferiorem remitti.*
4 *Exceptiones;quales in appellationis instantia discuti posint.*
5 *Appellatione pendente super articulis directo prioribus contrarijs,admitti probationes, an possint.*

1 PRincipalis negotii cognitione ad appellationis iudicem transmissa eius officio incumbit, de causæ meritis, & appellationis iustitia cognoscere, quod vt certius peragat actoris intentionem,& rei exceptiones ad amussim examinabit non eas tamen quibus in prima instantia vsi fuerint, sed & quas denuo in sui tutelam allegabunt, si modo à diffinitiua sententia appellatum fuerit, hæc enim appellatio nouis potest allegationibus iustificari, non interst ab interlocutoria appellari contingit, ab enim interposita appellatione, veteribus, ijsdemq. nominatim expressis causis niti debat, cuius differentiæ rationem post Bart. tradit Maraota, de ordine iud. 6. part. titul. de appellat. à nom. 159. obseruat Reb.in l.quod iussit,de re iud.2. not. oum. 254. & nos aliqua diximus sup.§.11.num.4. Ergo io causa appella-
2 †tionis à diffinitiua sententia interiectæ non allegata allegari,& non probata probari possunt, leg. per hanc, C.de temp.capitul.cum Ioann.de fi instrin.capitul. fraternitatis. 17.de test.quod tamen sic in dictis iuribus limitatur, vt tunc demum noui admittantur articoli,si à veteribus dependeãt, & motam actionem respiciant,vt in exemplo text.in d.cap. cum Ioan. & aliis, & quæ exhibeot Bald.io d. l. per hanc, col.4.& in d.cap.fraternitatis à n.6.Felinus,io d. cap. cum
3 Ioan.nu.17. Sin † autem ita per se articuli subsistant, vt nouam videantur causam continere repellendi erunt.Quo fit, vt si vel res diuersa petatur,vel noua intendatur actio, denouo lis agenda sit, nec in causa appellationis eius examini sit locus,vt recte post Azeued.in d.l.per hanc, adnotarunt Bart.& Paul.ibi Matania,sup.ou.193.oportet enim,vt eius naturę sint in prima instantia omissi articuli,in quibus seotentia lata principali causæ præiudicium faceret,ita omnes sup.Franc.in c.fi.n.14.de test.Gail.t.pra.128.alioqui,si omnino noui sint art.admittendi non erunt, quantumuis eorum probationem pars offerat: nec enim probatio sup. eis admittenda,vt innumeris relatis probat Far.de testibus, tit. de opposit.contra examen testium,q.75.nu.317.

4 Quod autem diximus nouas exceptiones in causa appellationis proponi posse in dilatoriis exceptionibus non obtinet,leg.ita demum, C.de procur.harum enim obiectioni terminus vsque ad contestationem iure præfixus est paucis exceptis casibus,qui referũtur,io cap. pastoralis,de except. sed ad peremptorias dumtaxat, & perpetuas exceptiones pertinet,quæ in prima instantia cõmissæ in causa appellatio-

nis opponi poterunt, modo non constet opponentis dolo omissas, prosequuntur Felin in d. cap. cum Ioann. 8. à nu. 16. Vtrum autem omissa in prima inst. testium repulsæ possint in causa appellationis obijci post Afflict. dec. 216. plene examinat Conartu. pract. cap. 18. num. 15. Azeu. in l. 4. tit. 9. num. 17. lib. 4. Recop.

Vt noui articuli ab antiquis non dependentes in causa appellationis probari nequeunt sic, nec super iisdem, aut directo contrariis probationes ex testium depositione admitti possunt, nec leuis subordinationis oborietur suspicio si publicatione testium facta, testificatis didicitis iterum testes reciperentur d. c. cap. fraternitatis Clem. 2. de testibus authentica, at qui semel. C. de probat. & licet contrariũ non paucis ex Iuris Cæsare professoribus placuerit, id tamen commune Pontificiorum est placitum, iure Regio comprobatum, in dict. l. 4. tit. 9. lib. 4. Recop. vbi Azeu. Matienzo pluribus modis limitans in dialogo relatorum. 3. part. cap. 46. cum multis sequentibus, Conarr. sup. num. 6. prolixe Farin. sup. à num. 3. 4. Suarez. allegatione 5. per totam, in prasi. 2. tomo. 1. part. 6. temp. à num. 118. eo latius 6. cap. 1. nu. 16. Gutierrez. 1. practicarum, cap. 71 Ioan. Garc. a. de nobilitate, glos. 46. Thuscus, in practicis conclusionibus, tit. A. concl. 527.

Vegesimum præceptum.

La cantidad de la causa sobre que se ha litigado, y apelado, y conforme à ella donde se ha de proseguir en grado de apelacion.

Quis in exiguæ quantitatis causis iudex sit appellationis. § 20.

1 *Appellatio etiã in exiguis, & leuibus causis admittẽda est.*
2 *Appellatio in exiguis causis ad supremos iudices non defertur.*
3 *Appellatio in causa, quæ non excedit summam viginti millia nummorum æreorum ad ciuitatis decuriones pertinet, & quomodo discutienda.*
4 *Appellationis causa intra quem terminum, apud decurionem expedienda.*
5 *Appellatio à sententijs*, de los Alcaldes de los Adelantamientos *quando non admittatur.*

1 CVm potissimus, qui in appellatione finis attenditur, is sit, vt inferioris iudicis iniuriam superior corrigat, vbicumque grauamen subesset ibi locum appellationi futurum constat, cum qua non minus in leuibus causis, ac in grauibus controuersiis grauamen inferri soleat, & possit, vtrobique pariter appellandi potestatem ius facit, l. & in minoribus, C. de appellat. cap. de appellat eodem verbo, nullum inter minores, & minimas causas iure ciuili discrimen agnitum contra Francum cõtendit Vvames, sub
2 n. 1. Sed tamen † maioribus causis tributum video, vt in eis, & Princeps & S. P. prouocari possint, in minimis nõ item, nec leuissimarum rerum cognitione distanti à grauiorum negotiorum cura concentur l. 2. de oper. publicis, in C. Theodoret. inde Mateal. lib. 2. ait, *insta Imperiale culmen* esse minutias causarum mutare. Eo quod respicere videtur I. C. in l. siquis. 10. § 1. de appell. docens ad Principem deferri posse appellationem eius causæ coacervatis diuersis eius speciebus eam summam, quę ad Principis notionẽ facit, ita enim legendum, & Florentinorũ, & vulgatorũ Pãdectarum, potest authoritas, nec assentiendum Hotomano. q. 4. obser. cap. 10. loco illorum verborum, notionem Principis legendum monet notionem Prætoris. Hoc amplius, & nec in minimis causis supremi iudicij prouocandi sũt, sed inferiores alij, iuxta ordinem à Iust. præscriptum, in authentico, de appellationibus. § illud etiam, obseruat Donellus, 28. commentar. cap. 7.

3 Ad cuius imitationem regio nostro iure in exiguis ciuilibus causis Decuriones ciuitatum appellantur, sic autem modicitatem causæ hac in parte metimur, vt quæ ad viginti vsque milia numerorũ æreorum protendũtur eos Decuriones appellationis iudicis experiatur, ad quos intra quinque dies à die notitiæ numerandos, appellatio interponenda, l. 7. tit. 18. lib. 4. Recop. & apud duos ex eorum ordine ab eis deputatos, iuxta praxim ab Azeuedo ibi,
4 num. 57. tradita, intra † 30. dies à die Interpositæ appellationis, vt docet Gutierrez. 1. lib. pract. cap. 108. & sequentl examinanda, & finienda postmodum, quia intra decemdiũ decidenda, & terminanda, quo elapso ita Decurionum extinguitur iurisdictio, vt nedum intacto partium consensu prorogari queat, vbi enim terminus iurisdictionis præfigitur eo finito, ita adimitur iurisdictio, vt litigantium iurata conuẽtio prorogationem eius adducere, not. Azeuedo, sup. num. 75. & in Curia Pin. lib. 4. cap. 6. num. 75. post longam disputationem Gutierez, de iuram. confir. 3. p. 15. à num. 10. vbi num. 20. iungit, nec eadem conuentione iuramento quantumuis confirmata Decuriones posse in maioris quantitatis causa sententiam ferre, reliqua, quæ ad explicationem d. l. Recopil. pertinent, copiose prosequuntur Azeuedo ibi, & d. li. 16. per totũ Gutierrez, d. c. 5. à n. 10. vsque ad finem, & 1. practicarum, cap. 107. & sequenti.

5 Sed & illud Regio cautum vt quæ causæ summam. 6. millium nummorum æreorum non egrediuntur, apud eos iudices, qui apud nos Alcaldes mayores de los Adelantamientos nominantur, si in eorum territorio litem moueri cõtingat in causæ appellationis deferantur à quibus latæ sententiæ absque vllo appellationis obstaculo iubentur exequi fidei sl. tamen prius præstita, de re restituenda, si quando per supremos Regiæ Chancellariæ iudices, ad quos causa deuoluitur sententia reuocetur, statutum id in l. 76. tit. 4. lib. 3. Recop. Hoc amplius, & suspensiuus effectus appellationi ademptus in his causis, quæ mille dispendiorum quantitatum non excedunt in speciali casu l. 9. tit. 18. lib. 4. Recop.

Vigesimum primum præceptum.

Dentro de que tiempo se ha de proseguir, y fenecer la causa en grado de apelacion: y del primero, y segundo fatal.

Quo tempore prosequenda, & terminanda sit appellationis causa. § 21.

1 *Appellatio, quo tempore prosequenda, & terminanda.*
2 *Appellatio à nominatione ad munera intra duos menses prosequenda.*
3 *Appellationem interdum temporis reparatio sequitur, & quotuplex concedi potest.*
4 *Appellatio iuris Hispano intra quod tempus prosequenda, & numeris sequentibus.*
6 *Fatalia tempora quæ sint, & quare sic dicta.*
7 *Fatalia tempora ex quo numeranda.*
8 *Appellationis tempora, si labantur eam desertam prouocatus petere potest, & numero. 14.*
9 *Appellationis prosequendæ tempora, an prorogari possint, & num. 12.*
10 *Appellationis prosequendæ prorogatio, quæ iustæ sint causæ.*
11 *Fatalibus elapsis sententia mandatur executioni.*

1 MVltiplex appellationibus præstitutum iure tempus cõstat, primum interponendis eis, alterum poscendis apostolis præfixum de quibus copiose sup. §. 10. egimus, tertium inducendis appellationibus datum, quod varie pro iudicium, & locorum distin. lege definitum, vt con-
2 stat ex l. 2. l. cum anterioribus, C. de temp. appell. & † aliquando dierum, mensium assignamus terminos, vbi scilicet à nominatione ad munera appellabitur, leg. 1. eod. tit. quod qualiter accipiendum sit, & in paratitl. & in post. ad eum tit. Cuiac. obseruat. Sin † autem non introductis appellationibus lege constituta tempora laberentur, reparatio tẽporis peti poterat, eaque lapsa, altera rescripto Principis intra quadrimestre cõcedetur omni alia post tertium lapsũ

repa-

reparatione deneganda, quod bene probat Cuiac. 12. obser cap. 4 lib. 16. cap. 7. Postmodum, ex d. l. 2. vbi fatalis, seu temporalis dies quibus dumtaxat appellatio poterat (inter hos enim nihil interesse cōtra Donel. 28. commen. c. 7. probat Cuiac. d. cap. 4.) elapsi essent mero iure vnius mensis reparatio tribuebatur, & post secundum hunc lapsum tertia reparatio morum, quarta concedetur, quarum vnaquaque. 30. diebus constabat, quinta tamen non aliter permittebatur, quam si intra trimestre a Principe impetraretur, ita vt pro imus post quancumque reparationem dies fatalis esset, cuius loco Inst., cum facile fatalem vnum diem obscurari cerneret, decem fatales constituit ex subsequenter. 5. totidemque antecedentibus diebus, d. l. cum antec. §. & co n an ea prosequuntur Cuiac. sup & de praescript. cap. 7. & 16. Gothof in notis ad d. l. 2. Don. sup. iure vero nostro
4 † indicendis, & presentandis appellationibus certa sunt constitua tempora, in l. 2. tit. 18. libro 4. Recop. vbi Azeuedo prosequuntur, & Gutier. 1. pract. cap. 103. & 104. nos aliqua diximus §. 3. nu 3.

5 Quattuum tamen prosequendis, & finiendis appellationibus tempus praefigitur, in d. l. fin. §. illud authen. ei qui, C. de temp. summi scilicet iusta suggerente causa ad biennium extendendum, quod & Pontifices admiserunt, in cap. cum sit Romana, cap. ex ratione, cap. constitutus, de appellationibus, Clem. sicut, eodem & apud nos decisum idem in l. 11. tit 18. lib. 4. Recop. quibus in locis ordinarij disputant Cuiac. in nou. 49. 93. & 126 Menoch. de arb. casu 346. Minsing. centur. 1. obseru. 31. decisio Pedemontana 28. Grill. 1. practic. c. 141. Guido, de appellat à num. 60. Pet. Greg. lib. 50.
6 syntagm. cap. 2. num. 31. † & in tract. de appellation. lib. 6. cap. 10 & lib. 8. cap. 1. num. 7. eaque anni, & biennij tempora fatalia nominantur, quia eorum lapsus fatum hoc est, mortem appellationibus ingerunt, Vvamesius, in d. cap. cū sit Rom. num. 2. Don. sup. Cuiac. dict. cap. 16. & lib. 16 obseru. cap. 9. Pet. Greg. d. nu. 7. vbi dies hos Grecis mortiferos dici docet, vt sic mori dicatus lis, quemadmodum, & viuere, in l. 3 Clem. tempus, iuxta vulgatā eius lectionem, quā defendit. Cuiac. 18. obseru. cap. 32.

7 Fatalia vero. Haec in iudiciali, & in extraiudiciali appellatione a qua interponitur numeranda non a die sententiae probat tex. in d Clem. sicut, admittunt Specul. tit. de appellat. §. qualiter, Guido sup. num. 2. neque enim memoratiuid tempus ante interiecta m appellationem potest, cum ad prosequendam eam detur, vt sic cessent variae hac de re opiniones, quas recenset Accurs. in d. § illud, hoc enim ad mittit d. Clem & d. l. 11. Recop quae & in termino iuris, & in eo qui eius loco a iudice subst itutur procedit pariter, in appell. tamen à futuro grauamine non item in hac enim non dies interpositae appellationis, sed dies grauaminis attendi debet, d. Clem. sicut, Tiraq. in tract. cessante causa. 1. part. num. 82. Vvames, sup. num. 8. Azeu. in d. lege Recop. num. 1.

8 Dixi intra constituta tempora finiendam appellationis causam, quia appellans summa debet, vt causae intra anni curricula finem imponat sciturus eo transacto desertam ei appellationem, si per eum steterit quominus eo tempore causa peroretur, desidia quippe eius hoc modo plectitur, si non iussi inter iudicem in appellauerit, Salic. in d. §. illud. Alex. consil 63. num. 7 lib. 6. alioqui si dilatationi iudex causam dederit, eiusve copia habere non possit, aut ineuitabilis alia
9 ratio morae causam praebeat. Puta † compromissum pendens, d. numer. 93. Clem. quamdiu, de appellationibus, vel expressa litigantium prorogatio à iudice admissa, iuxta notata, in dict. Clem. & à Pet. Greg. d. cap. 1. num. 9. Gail. sup. num. 2. & 3. Cuiac. d. nou. 49. & 93. indulgendum biennium erit, si modo causa ea ab appellatione allegetur, & probetur, vt docent Abb. & Decius, col. 1. Beroius, num. 10. in dict. cap. cum sit Romana, & quidem ipso iure conceditur, nulla enim ad restitutione opus arbitror, ex d. cap. ex in. ibi, lis intacta permaneat, d. §. illud, obseruant omnes, in d. cap. cum sit, decis. Pedemon. 29. & nu. 11. & 12. tametsi aliter distinguat gloss in d. cap. ex ratione, verbo, in potentiam quem
10 sequitur Pet. Greg. sup. numer. 12. Sed † impedimentum in persona appellantis contingens locum biennij facit, puta si mendicus, & pauper, sit Pet. Greg. d. cap 1. num. 14 Gail. 1. pract cap. 142. vbi quis dicatur pauper disputat. & Menoch. de arb. casu. 65. Couarruu. 2. variat. cap. 6. num. 8. Molina in emp tit. 12. q. vlt. quae autem sint hac in parte leg. impedimēta latius prosequuntur Azeu. sup. nu. 25 Illud omittendum non est, eorum probationem alijs ad stantibus iudicijs ex appellantis iuramento summi posse, teste Specu. sup. Guido nu. 61. Rota decis. 25. sub tit. de appellationibus inno. eoque modo euidentissimus probatus, quos requirit Imp. in d. §. illud factum, satis credimus si modo impedimentum probare volens adijciat, summoto eo causam se prosequuturum, obseruat Gall. 1. pract. cap. 143. num. 2. Idque impedimentum, neque ab appellatione affectatum, nec ab eo remouere potuisse, alioquin inexorabile, aut ineuitabile, non esset, quod exposcunt text. in dicto cap. cum sit, vbi Dec. not. & in dicto §. illud, & in authentico his, qui ingrediuntur. §. 1.

11 Elapso ergo primo fatali, si nulla probetur causa, sententia executiua mandanda erit, vt plene probat Fach. 1. controuers. cap. 79. sin autem impedimentum institat alter annus indulgebatur, etsi primo anno impedimentum contingens, vel minimam moram iniecerit, vt contra Franc. in d. cap. cum sit, Ang. consil. 310. defendit cum Cassiod. decis. 6. de appellat. Vvames, sup. num. 9. quod si adhuc ex eisdem impedimentis biennio appellans excludatur, iterum reparabitur ei lapsus in integrum restit. petita, not. communis, in d. authent. ei qui. Abb. in d. cap. ex ratione, num. 3. & 9. Decius, num. 12 Praep. 33. non quidem, ita vt transactio biennio alter ei concedatur annus, sed vt rescissiuus tempus praefinitum quo iniecta biennio mora reparari possit, ita Abb sup. num. 9. Afflict. decis. 175. Benincas. de priu. paupertatis priu. 3. num. 18. Azeu. in d. l. Recop. nu. 22. Vvames, sup. num. 10. qui late disputat, quid hac in parte statuendum vbi procuratoris desidia appellationis causa intra biennij metas finem non accipit.

12 Superiora prosequendae, & finiendae appellationis tempora, etsi à iudice prorogari nequeant, ne in infinitum protrahantur lites, possunt tamen quo citius terminentur coarctari cap. personas 4. cap. reprehensibilis, 26. cap. oblatae 57. de appellationibus vbi omnes disputant, Menochius de arbitr. cas. 2. num. 9. Pet. Gregor. de appellat. cap. 8. num. 11. Paz in praxi 1. tom. 6. par. cap. 1. num. 1. & 2. Greg. in l. 2. tit. 6. glos. 4 & in l. 13. tit. 7. glos. 7. p. 6 relati ab Azeu. collectan. 17. ad quod facit l. 2. tit. 18. lib 4. Recop. & conducunt quae nos diximus sup. §. 3. num. 4. Nec nouum est vt tempus lege indultum limitare iudices iusta subsistere causa possint, maxime vbi id eis iure permittitur, cap. pastoralis, vbi obseruant omnes, de except. & quia superius obseruare videtor. l. 4. §. condemnatus, de re iudicata, pro eius explicat cōsulendi erunt Duar ibi. & Don ibi. & in l. 2. eo sub lib. 24. commun. Anton. Fab. coniect. 12. cap. 7. licebit ergo iudicia. quo appellatum est rescissius tempus appellationibus praengere, siue appellationi detulerit, siue eam non admiserint vt per textum, in cap. 1. verbo, cum appellatio, & seq. de appellationibus, in 6. docent Ioan. And. Don. & Peru. in c. cū app. 10. eod. lib. & in d. c. personas, Paz sup. Specul. d. §. qualiter, tametsi contrarium probent Dec. num. 10. Beroius. 17. in d. cap. cum sit Romana.

13 Addo superius tractatum hunc à iudice praefinitum non finiendae appellationi praengi, ne inferior superiori iudici legem dicere videatur, sed introducendae, & inchoandae quaest. vbi eo tempore factum sit ei, non si eidē tatis appellans cōfessator, quo pacto communis accepit tex. in d. cap. ex insinuatione recepta praxi, vt cōnat ex Rota dec. 27. de appel. inno. Cassiad. decis. 4 eod tit. Dec. in d. cap. personas, numer. 8. & 11. Beroio. 12. Pet. Gregor. d. libro 6. cap. 8. num. 11. Thusco, in practic. concl. lit A. conclus. 382. ex num. 21. & concl. 384.

14 Illud ad huius §. calcem obseruandum, quod siue interiecta praestituto tempore appellatio non sit, siue interpositā appellans intra terminum à lege, vel a iudice praefinitū prosecutus non fuerit, appellatio deserta censenda erit, d. cap. personas, d. c. cum sit Romana, & sup. allegatis, qui-

Antonij Pichardi Pract. Institut. L 3 bus

bus in locis plene ordinatij, & vltra eos consulendus. Guido, consil. 77. Azeu. in d. l. 2. Recop. à num. 32. Maranta, plura in desertionis materia tradens, de ord. iud. 6. part. tit. de appell. à num. 48. Paz. d. cap. 1. num. 7. qui & in 1. tom. 12. tempore, quæ requirantur, vt appellatio dicatur deserta, & sententia interim iudicata transeat, exponit latè Pet. Greg. d. lib. 8. cap. 2. & 3. plures casus referens quibus appellatio pro deserta habeatur, & Thuscus, lit. D. concl. 422. cum sequent. Effectus huius desertionis erit, vt nec à principio interposita videatur appellatio, Gomez, in regula de triennali, quæst. 54. Did. in l. 2. tit. 16. lib. 3. ordin. & consequenter. 1. sententia subsistet, Azeue. sup. num. 36. & 37. etsi quæ feratur à iudice ad quem mero iure, gloss. in Clem. si appellationem, per text. ibi, de appellat. Rebuf. ad constit. Regias, tom. 3. tract. de appell. art. 5. num. 12. omnis quippè appellatione deserta ad iudicem à quo iurisd. redit, quæ dumtaxat penes prouocatum iudicem manebit, quoad eum effectum, vt desertione non obiecta primam sententiam confirmet, quo restitutionis aduersus lapsum beneficium, quo se tueri poterat appellans excludat, & vt super allegata desertione sententiam dicat, quod plene examinat Gail. 1. pr. ... cap. 137. vbi disputat, an ab eo iudice expensarum condemnatio fieri possit, quin & quandoque iudex, à quo super desertione appellationis sententiam feret, si non d. ad superiorem iudicem inducta proponatur appellatio, vt distinguit Azeuedo sup. num. 40. qui num. sequenti disputat, an desertionis sententia interlocutoriæ, vel diffinitiuæ vicem habeat, quod tamen plenius examinat Gaill. quærens: An ab ea sententia appellari possit, sup. cap. 138. An autem desertio præsumenda sit, & vtrum in criminalibus causis ei sit locus, & diximus sup. § 6. num. 2.

Vigesimumsecundum Preceptum.

Despues de tres sentencias conformes, si ha lugar segunda suplicacion, y de la de las mil y quinientas doblas, quando se ha de interponer, y seguir.

De secunda supplicatione Segouiensi lege permissa. §. 22.

SVMMARIA.

1 *Appellare tertio in eadem causa prohibetur.*
2 *Supplicatio secunda à iudicibus superioribus inhibita est, excepto casu legis primæ, tit. 20. lib. 4. Recopil.*
3 *Supplicatio secunda, vt à procuratore interponi possit speciale requiritur mandatum*
4 *Supplicatio secunda à quibus iudicibus interponi possit.*
5 *Supplicatio secunda in quibus casibus admittatur.*
6 *Supplicatio secunda intra quod tempus interponenda sit.*
7 *Supplicatio secunda, nisi iuste interponatur, quam penam interponens soluet.*
8 *Supplicatio secunda non impedit executionem sententiæ reuisionis.*

1 VT ab inferiorum iudicum sententijs tertia prohibetur interijci appellatio, quod sup. §. 13. examinabimus, ita
2 † & à superioribus iudicibus, secundo supplicare fas non est à sententia enim reuisionis, quæ iam supplicationem sequitur altera interponi nequit supplicatio. Guido, quæst. 189. num. 2. & quæst. 145. Auendaño, de secunda supplicatione, num. 1. & 2. Gaill. 1. pract. cap. 155. numero 3. facit. l. 5. tit. 17. l. 2 & 19. lib. 4. Recop. Vno tamè casu secunda supplicatio ad Regem interponi potest, vt decis. l. Segouiensis, quæ extat in l. 1. & per tot. tit. 20. lib. 4. Recopil. vbi Azeu. prosequitur, & late Auendaño sup. à num. 2. fusissime Paz. in praxi. 1. tom. 7. part. cap. vn. per totum, apud quos, quia plenissime hic articulus discutitur summa dumtaxat rerum capita attingimus.
3 Et vt appellatio omnis appellante constare debet appellationis iudice, & eo, à quo appellatio interijcitur, sic hanc secundam supplicationem interponit grauatus, d. l. 1. vel procurator eius speciale ad id mandatum habens (omne enim aliud repellitur, vt late obseruat Paz sup. à num. 3.) ad Regem ipsum, qui ad eius causæ decisionem quinque ex supremo consil. iudices eligit, ita tamen vt decedente eorum aliquo superstites eam possint terminare, l. 12. d. tit. 20. Iu-
4 dices † vero à quibus secundo supplicare licet supremi esse debent; hi nempè, qui in consilijs in Regia curia existentibus, Regijsue Chancellarijs, ius dicunt, d. l. 1. notat Auendaño sup. à nu. 10. apud quos in causa summas exordium, ibique contestetur, secundæ supplicationi locus non erit,
5 prosequitur Paz sup. à num. 22. Hoc † amplius, nec in omnibus causis secundo licebit supplicare, nec ab omnibus sententijs, causæ enim, & ciuiles esse debent, l. 13. d. tit. 20. Auendaño, nu. 16. & eius quantitatis, quam requirit, l. 9. eiusdem tit. antiquata ea taxatione, quam induxerat, l. 7. eodem tit. obseruat Paz à nu. 63. & 86. Azeued. ibi, sed, & ab interlocutorijs quibuscumque sententijs denegatur, leg. 6. eodem, Auend. nu. 18. Monterrolo, in praxi, tract. 5. 2. cap. num. 13.
6 Et ne passim † litigantes secundæ supplicationis beneficio abutantur, non eis impune erit, si temere eam interiecerint; intra viginti enim dies, quos à die intimatæ sententiæ reuisionis ad interponendam, secundam supplicationem habent, ex d. l. 1. satisdare de soluendis mille quingentis du-
7 plis debent, si remissionis sententiam confirmari contingat, eoque tempore publicum satisdationis instrumentum Regiis auditoribus porrigere, adeo, vt nec fisci procurator eo onere eximatur, l. 10. d. tit. 20. lib. 4. Recop.
8 Addo superius secundam hanc supplicationem, non impedire executionem sententiæ reuisionis, quæ primæ conformis fuerit, leg. fi. eiusdem tit. correcta decis. leg. 5. eodem, obseruat Padilla in l. si causa, num. 8. C. de transact.* Vt late scribunt Didacus Perez, in l. 8. titul. 4. lib. 2. ordinam. glos. 1. verb. *Suplicar de ella*, pag. 233. & glos. 7. verbo, *veynte dias*, pag. 238. Rebuf. tit. de supplicatione, in præfatione, q. 10. num. 80. & antea, q. 9. num. 72. in fine, Paz. in praxi, tom. 1. part. 7. cap. vnico, num. 125. Pet. Greg. tract. de appellat. lib. 1. cap. 6. num. 11. Sigismundus Scacia, eod. tract. quæst. 19. remed. 13. n. 25. & 34. Ariumin. Tep. lib. 1. var. tit. de reuisione, supplicatione, euocatione, & recursu, colu. 2. vers. *Quando supplicatio concedatur*, quia quãdo lex excludit omnes exceptiones, reus, qui principaliter litigat in causa excluditur ab excipiendo, licet reus, qui sua interesse putauerit illas possit allegare, Francus, in c. pastoralis, num. 25. de appellation. Milanens. decis. 7. num. 5. lib. 2. Franciscus Marcus, decis. 277. lib. 1. vnde cum verba d. l. 2. d. tit. 20. lib. 4. verba habeat decreti irritantis, omnem negat potentiam reo excipiendi, glos. in Clem. 1. verb. nullatenus, de sequestrat. possessionis, Felin. in cap. cum dilecta, versic. septimum, signum, de rescriptis, Mandosius, ad Roman. consil. 402. in verb. & non aliter, Gracian. discept. Forens. cap. 208. num. 22. Peregrina, de extinctione emphyt. tom. 4. cap. 5. nu. 36. Farin. decis. 247. tom. 1. Mandos. in reg. 7. Chancell. quæst. 4. numer. 2. Gonzalez, in reg. 8. glos. 67. numer. 65. Et ex eisdem actis, eam expediendam nullis nouis admissis exceptionibus, leg. 2. e. titul. 20. nisi quæ denuo emergant, vt explicant Matien. in dial. relat. 3. part. cap. 48. nu. 3. & randè latam in secunda supplicat. sententiam omnino executioni mandandam, nec vllius appellationis supplicationis, aut nullitatis prætextu rescindendam, siue confirmatoria, aut reuocatoria sit sententiæ reuisionis, siue ei aliquid addat, aut detrahat, l. 3. d. tit. 20. Reliqua quæ ad huius articuli explicationem attinent plene examinant Azeued. Paz. & Auéd. sup. nos properemus * illud tantummodo adideris, in integrum quoque restitutionis beneficium, d. l. Regia exclusum, ibi; *Por via de restitucion*, quæ nunquam alias censetur exclusa, nisi de illa specialis mentio fiat, Accurs. in leg. postquam liti, C. de pactis, vbi Decius, num. 30. Alciat. num. 17. Gozadinus, num. 16. Carolus de Grassis, de exception. exceptione 34. nu. 2. Ergo cum quo casu restitutio denegatur omnis præludatur quæcumque alia via, l. Imperatores. 35. D. de re iudicat. vbi Accurs. & in leg. sub specie, C. eodem, Sforcia, de restitution. 2. part. q. 73. Ondeorus, consil. 61. n.

13. vol.

33.vol 1.Surdus,consil.108.vol.3. Ioanne Garcia,de nobiliate glos.6.§.2.num.8. Consequens est errore lapium, Ios. Matienzo, in Dialogo Relator. 5. parte cap 48. num.3. & eum sequutum Doctorem Paz, iam relatum, qui exceptionem nouorum instrumentorum ad in hac secunda supplicatione admittendam firmant, loquuntur enim contra expressam dictæ legis dispositionem.

Vigesimumtertium Preceptum.

Estando prohibido apelarse de vn iuez, si se podra suplicar de su sentencia.

A quibus appellari non potest, an supplicari liceat. §.23.

S V M M A R I A.

1 *Appellare; à quibus iudicibus non potest, supplicari quandoque potest.*
2 *Appellationis, & secunda supplicationis præcipuum discrimen.*
3 *Appellare quando non licet, vel odio appellantis, vel ex causæ natura, nec supplicare permissum est.*

1 QVod supra diximus, §.7. Principis Præfecti prætorio, & similium dignitati, id tribui, vel ab eorum sententijs appellare non liceat, sic hoc §. accipiendum monemus, vt ab eis supplicari possit, cap. ex literis, de restit. in integrum l. si quis, auth. quæ supplicatio, de precibus Imp. l. 4. & 6. tit. 24. par. 3. l. 1. tit. 19. lib. 4. Recopil. prosequuntur latissime Rebuffus ad constitutiones Reg. tomo 1. tract. de supplic. in præfatione, Guido, quæst. 50. Didac. Perez, in l. 25. tit. 3 lib. 2. ord. Menoch. de arbitr. lib. 1. quæst. 70. à num.
2 20. & de adipiscenda, remedio 4. à numero 896. Non † enim impetranda supplicatione de iudicantium iniquitate, sed de errore proprio, aut circunscriptione aduersarij, conqueritur supplicans, Menoch. d. remed. 4. num. 897. & dicta quæst. 70. à num. 35. in quo maxime differre ab appellatione supplicationem constat, vt & in plerisque alijs, quæ congerunt Maranta de ordine iudic. 6. parte titulo de appell. à num. 12. Rebuffus, & Menochius prædictis locis, Thusc. in pract. conclus. verbo, recusatio, concl. 313. & verbo, supplicatio, conc. 904. Afflict. decis. 231.
3 Illud monendi sumus tunc demum, remoto appellationis beneficio supplicationibus remedium sup. esse, si ob iudicantium dignitatem supplicatio denegetur, cæterum, vel si appellantis odio, vel ex natura causæ appellatio non admittatur, eadem ratio cogit, vt neque supplicatio concedenda sit, quod post alios quos allegat probat Azeued. in d. l. 1. Recop. nu. 2. qua ratione, vbi iudicata sententia transijt, supplicationi locum non esse, docent Menoch. d. q. 70. nu. 43. Thusc. d. concl. 904. nu. 33. puta, si interponendæ supplicationis tempora præterierint, quæ autem ea sint diximus sup. §. 10. num. 1. vel si sententia, à qua supplicationi duabus alijs conformis fuerit, iuxta distinctionem l. 2. tit. 19. lib. 4. Recopil. & ea quæ resoluimus sup. §. 13. Idemque erit si appellationi grauatus renunciet; omne enim eo pacto, & appellationis, & supplicationis beneficia se amouisse creditur, obseruat Cast. in d. l. si quis, nu. 3 Recin. cons. 34. nu. 6. lib. 4. quicquid dicat Reb. sup. nu. 66. ratione, & contumacem cui appellationis remedium præcludimus à supplicationis beneficio repellimus docet Azeu. sup. num. 2. & 3. Menoch. d. remed. 4. num. 905. & d. quæst. 70. num. 64. Thusc. num. 34. sup.

Vigesimumquartum preceptum.

Auiendose confirmado la sentencia del inferior por el superior, qual de las dos sentencias se ha de executar, y por quien.

Vera sententia confirmatoria, an confirmata executioni mandanda. §.24.

S V M M A R I A.

1 *Sententia confirmatoria non confirmata executioni mandatur.*
2 *Sententiam confirmatoriam, iudex ad quem executioni mandat, non iudex à quo.*

1 CVm appellatio omne extinguat iudicatum, l. 1. §. fin. ad Turpill. iunctis quæ supra diximus, §. 15. constat, 1. sent. appell. interiecta euanuisse, & consequitur non eam exequendam, sed secundam, et si, t. confirmatoriã, quod non obscure docet I.C. in l. furti ibi hodie notari puto, de his qui not. obseruant Reb. ad const. Reg. tom. 1. de sent. execut. art. 7. glos. 9. num. 4. & 6. & post Acc. in l. cos, C. de appell Bald. ibi, num. 2. Salic. 6. alijs relatis, Azeu. in leg. 6. num. 3. tit. 17. lib. 4. recopil. Ioan. Gutierr. 1. pract. cap. 97.
4 Ex quibus licet colligere executionem confirmatoriæ sententiæ, iudici ad quem qui ea n tulit incumbere, vt per text. in lege præcipimus. §. in his, C. de appell. docent Rota, decis. 46. tit. de sent & re iud. in ant. relati a Gaill. 1. pract. c. 113 num. 14. Gutierr. d. quæst. 97. per tot. Mar de ord iud. 6. part. tit. de exec. sent. num. 6. & iure nostro iudex ad quem confirmat (non sic reuocat) sententiæ executione iudici à quo remittere teneatur. leg. 9. tit. 16. lib. 3. ord. l. 6. tit. 7 lib. 4. recop. siue ex eisdem siue ex nobis actis confirmata sententia proponatur, nec enim ea iura admittunt, vt contra Did. Perez, in d. leg ord. probant Gutierr. & Azeu. sup. tem hanc latè prosequuti. Illud non omittam, quod si interposita appellatio deserta sit, perinde habeatur, ac si interiecta non esset, & 1. sent. vires capiet, & per iudicem à quo executioni mandabitur, conducit tex. in cap. cum in Ecclesia, de appel. obseruant Maranta sup. à num. 7. Gutierrez. 10. & 11. relatis à Gaill. sup. Guido q. 436. num. 24.

Vigesimumquintum preceptum.

Si se apelò friuola y malitiosamente, como, y en que ha de ser condenado el apelante.

De pœna temere prouocantium. §.25.

S V M M A R I A.

1 *Appellantis temere, quæ pæna omni iure, & numero secundo.*

1 TEmeritatem appellantium reprimere ius ciuile cupiens variis eos distinctione temporum pœnis afficit, olim enim vrgebat ad solutionem eius pœnæ, quam se soluturos tempore interponendæ appellationis spondebant, vt constat ex Paul. lib. 5. sent. tit. 33. post modum eo iure antiquato, Diocl. & Maxim. leuiore pena plecti inferunt, in l. eos §. ne temere, C. de appellat. quam proinde arbitrariam, cum Acc. recte crediderunt omnes ibi, & ad 50. auri libras extendendam putauerunt Ferrar. tract. de appell. lib. 2. cap. 2. Montealbanus, de except. art. 24. num. 2. huc pertinere existimantes tex. in l. ab execut. §. fin. C. quorum app. in qua sent.

præ-

præstitit. P. Greg. 50. Syntag. cap. 2. num. 51. sed in merito specialis eminente eius, l. dec. non vltra speciem ibi proposistam extendenda est, vt bene arbitratur Vvaiues, in cap. 2. num. 8. de appell. Menoch. de arbitr. casu. 149. nu. 4. & 5. iure sane Pont. & Regio, appellantis maliciosi expensarum refusione computetur, cap. reprehensibilis, cap. ut debitus, de appell. l. 9. tit. 16. lib. 3. ord. l. 7. tit. 17. l. 1. tit. 12. lib. 4. Recop. siue in exordio litis, siue ex post facto, maliciose se gerat appellans, etsi enim initio iustam habuerit causam litigandi, quæ solet ab expensarum condemnatione vitium eximere; iniustitiam tamen appellationis agnoscens, ab ea debet recedere, obseruat Azeu. in d. l. 1. Recop. num. 2. & 3. quando vero iustam litigandi causam habere credatur, quando litigare temere, prudenti iudicis arbitrio communis committit, quam admittunt Gail. 1. pract. cap. 151. Fach. 10. controu. cap. 42. qui ex variis circunstantiis iustas litigandi causas conijcit, quas diligenter prosequitur Men. de arb. casu 177. per tot. eam non omittam, cuius meminit, d. l. 1. Recop. vt in ea causa in qua sententia primam confirmat, aliquo addito, aut detracto condemnando, expensarũ fieri non debeat, prosequ. Azen. ibi n. 24. quo autem iure persoluenda sit expensarum condemnatio, & quando fieri debeat, & plene, & erudite disputet Cou. pract. c. 27. per tot. & vtrũ in criminalibus causis locus huic condemnationi sit, examinat Fach. 10. contr. c. 43. * Adde his, quod etsi friuolis appellationibus, non tantum non sit deferendum, verum aliquando iudex arbitrio suo friuole, & maliciose appellatoré possit punire, vt paulo ante diximus: tamen si semel iudex à quo detulit appellationi, vlterius non debet in causa procedere, donec iudex ad quem appellationis articulum definiat, c. cum appellat. 5. de appell. lib. 6.

F I N I S.

ANTO-

ANTONII PICHARDI

VINVESAE, I. C. HISPANI,

Salmanticensis, Cæsarei Iuris Antecessoris Primarij,& Collegij Decani,in Regio Vallisoletano Conuentu Senatoris,& Aulæ Præsidis.

PRIORES TRES PRACTICÆ, SCOLASTICÆQVE veteres renouatę Disputationes.

DE { *Mora, & eius commissione, & emendatione vna.*
Nobilitatis inter virum, & vxorem communicatione altera.
Satisdationibus iudicialibus, iudicio sisti, & iudicatum solui tertia. }

DISPVTATIO PRIOR

De Mora, eius commissione, & emendatione.

In qua omnes ferè eius materiæ quæstiones, solidè, & accurratè, ex ipsis Iuris Romani, Hispanique fontibus, disputantur, & definiuntur.

Ad exornationem c. Potuit, 4. versic. Nisi celeri, *de locato, & conducto.*

SVMMA RERVM.

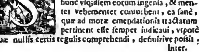
1 Exordium disputationis & litera textus.
2 Elicitur quæstio disputata.
3 Ad id totum quod disseritur, diffinitionem adhibere necessarium est.
4 Argumentum ab Etymologia vocabuli vtilissimum est, & certum, quando definitio non repugnat, num. 5.
6 Emendatur vulgata litera legis, 1. D. de pact.
7 Mora quid significet, & vnde dicatur.
8 Morator, creditor, aut debitor, non morosus, ex probatis auctoribus dicendum esse ostenditur.
9 Mora generaliter accepta quancumque dilationem significat.
10 Mora quod attinet adhunc tractatum pro ea tarditate accipitur, quæ cum alicuius culpa coniuncta alteri damnosa est, & nu. 11.
12 Moram, iusta non posse definitione comprehendi, communis autumat.
13 Refertur communis interpretatio l. mora, 32. D. de vsuris.
14 Refellitur communis hic error, & traditur verus d. l. moræ intellectus.
15 An mora facta sit, perstringi vix regula potest.
16 Mora definitio, id est, determinatio, solertem iudicem desiderat, cum facti, non iuris sit.
17 Infertur verus, & nouus intellectus ad l. filium eum definimus, 5. D. de iis qui sunt sui, vel alieni iuris.
18 Dominus Ægidius Ramirez de Arellano, nouum sensum d. l. filium, omnium primus fuit assecutus.
19 Verbum, definio, idem quod, constituo, in multis iuris locis significat.
20 Intellectus l. omnis definitio, 202. D. de reg. iur.
21 Refutantur Sebast. Med. & Ferd. Mendoza, communem illius legis interpretationem defendentes.
22 Referuntur plurimi, qui moræ definitionem scripserunt.
23 Traditur vera moræ definitio.
24 Cuiusque rei definitio, vt bona sit, nihil superfluum, nihilque diminutum continere debet.
25 Omnis bona definitio debet conuerti, cum suo definito.
26 Omnis bona definitio genere, & differentia constare debet.
27 Definitionem moræ, adductam supra num. 23. moram esse ostenditur, & per partes probatur.
28 Culpa multiplex est.
29 Mora sine culpa esse non potest.
30 Qui exceptione se tueri potest moram non committit.
31 Pupillus moram non contrahit.
32 Interpretatur l. si pupillus, 127. D. de verb. oblig. & l. nulla, 99. D. de reg. iur.
33 Qui iustam causam habet ignorandi se debere, vel litigandi etsi retardetur, moram non facit.
34 Plerumque mora in soluendo committitur.
35 Per creditorem aliquando mora, etiam fit.
36 Propter moram agi non potest, nisi cum quis ratione interesse damnum patitur.
37 Mora duplex, regularis, & irregularis.

18 Quę

38 Quæ sit mora irregularis.
39 Irregularis mora, sine interpellatione fit, & absque hominis facto, legis ministerio contrahitur.
49 Quoties lex ipso iure operatur, iudicis sententia declaratoria adhuc requiritur.
41 Idem est cum pœna ipso iure imponuntur.
42 Irregularis mora pluribus casibus contrahitur remissiue.
43 Regularis mora ex persona dicitur, & per interpellationem fit.
44 Interpellatio est admonitio, quæ fit testato soluendi, vel accipiendi eius, quod debetur.
45 Interpellatio duplex, iudicialis, & extraiudicialis, & quælibet moram facit.
46 Vnicam extraiudicialem mentionem sufficere, vt quis in mora constituatur, post Bartolum cæteri communiscuntur.
41 Hac communis tribus argumentis fulcitur:
48 Intelligitur leg. Titia Seio 89. §. vsuras, D. de leg. 2.
49 Regula l. boues §. hoc sermone, D. de verb. signi in legis dispositione non procedit.
50 Corasius, & Ferretus plures interpellationes contra comm. desiderant.
51 Horum opinio septem argumentis corroboratur.
52 Defenditur communis, & iterum confirmantur.
53 Disputatur leg. si conuenerit, 4. D. de pignorat. action. & reiecta Bartoli opinione traditur verus intellectus illius legis.
54 Agitur de interpretatione, leg. Æmilius Larg. 39. De minorib.
55 Interpretatur l. si mandato Titij. 59. §. illi, D. mand.
56 Illustratur l. qui Romæ 122. §. Seia hæres, D. de verb. obl. & eius litera defenditur.
57 Disputatur d. l. mora. 32. in fin. principij, D. de vsuris.
58 Refertur, & reijcitur Corasij, & Planty intellectus ad d. legem moram.
59 Discutitur intellectus, d. l. qui Romæ, §. cohæredes.
60 Argumentum à verbis facti narratiuis tutum non est, nisi legislatoris intento super narratis nitatur, n. 62.
61 Licet vnica interpellatio sufficiat, cautius aget debitor, qui de facto plures interpellauerit.
63 Intelligitur l. de pupillo 5. §. siquis ipsi prætori, D. de op. nunt.
64 Cum inferior superiori protestatur plures interpellationes requiruntur.
65 Capite primo de mille vassallo, qui contumax est intelligitur.
66 Interpellatio triplex est, hominis, legis, vel temporis.
67 Dies tacite pro homine interpellat, & debitorem in mora constituit.
68 Interpellatio, quæ ex aduentu diei fit, fortior est, quam quæ ex interpellatione contrahitur.
69 Proponitur disputanda quæstio. Verum dic, & pœna adiecta moræ emendationi locus sit.
70 Eo casu emendationem, non admitti communis arbitratur.
71 Expenditur primo pro ea sententia, l. traiectitia 23. §. de illo D. de obl. & act.
72 Sequens argumentum præstat, l. magnam 12. C. de contrahenda & comm. stip.
73 Alterum argumentum extrahitur de l. Celsus 27. D. de recep. arbitris.
74 Emphyteuta qui à solutione canonis cessauit, omnimodo expellitur secundum communem.
75 Iuramentum impedit moræ emendationem, & latius, numero 186.
76 Iuramentum sequitur naturam actus cui adhæret.
77 Stringit sexto lege fundus, 4. §. Marcellus, D. ad leg. com.
78 Adducitur septimo leg. 1. versicul. nisi forte, D. de penul. legata.
79 Perpenditur octauo, l. Thais 41. §. intra certa, D. de fideic. lib.
80 Constituitur nonum pro hac communi argumentum.
81 Duplex mora emendationem impedit, iuxta Bar. communiter receptum.
82 Geminata confessio recepta pecunia exceptionem non numeratæ excludit.
83 Geminata renunciatio Velleiani mulierem ab eius Senatus Consulti auxilio reijcit.
84 Geminata confessio, siue scriptura operatur effectum, quem simplex non operatur.
85 Geminata interpellatio impedit emendationem moræ, iuxta commun.
86 Legatum relictum coniugi (si caste vixerit) amittitur geminatas nuptias contrahendo.
87 Singula quæ non prosunt, multa collecta iuuant.
88 Dies sola, aut pœna sola licet non impediant emendationem vtrumque tamen si dispositioni iuris moræ leui non potest.
89 Vbi executio fit à lege, mora non emendatur.
90 Dominium rei legatæ recta via à morte testatoris transit in legatarium.
91 Quando vna ex duabus rebus alternatiuæ debitis soluitur, legis auctoritate obligatio transfunditur in resoluta.
92 Mitius agitur cum lege, quam cum homine.
93 Post litem contestatam mora emendatur.
94 Per litis contestationem quasi contrahitur.
95 Permissum ad tempus post tempus censetur prohibitum.
96 Pœnali stipulatione principalis obligatio nouatur.
97 Aliud pro alio inuito creditore solui non potest.
98 Dic, & pœna adiecta mora emendatur contra communem.
99 Ecclesiasticus emphyteuta, post biennium celeriter moram excludit, idem & in priuato dicendum est.
100 Celeris satisfactio dicitur ante litem contestatam, secundum aliquos.
101 Reijcitur hæc sententia.
102 Iudicis arbitrio relinquitur, quando celeriter satisfactum sit.
103 Idem iure Regio Hispano cautum est, lege 3. titulo 14. par. 3.
104 Contrarium disponit l. 28. tit. 8. p. 5.
105 In amicitiam hæc iura reducuntur.
106 Expenditur secundo contra communem l. & si post tres. 8. D. siquis cautionibus.
107 Refertur, & refutatur Bartoli sententia ad illam legem, & numeris sequentibus.
108 Moræ emendatio ab æquitate descendit, neque admittitur si alicuius eius deterior fiat.
109 Lex omnia redigit ad æquitatem, & bonitatem.
110 Duplex stipulatio prætoria est, item & stipulatio iudicatum solui, n. 111.
212 Quoad mora emendationem à pari proceditur in prætorijs, & conuentionalibus stipulationibus.
113 Pœna non fuit in d. lege & si post tres, secundum vulgatum.
114 Præceptoram sententias sequi, vrbanum est, & numero 116.
115 Pœna non adiecta ipso iure, quis liberatur, secundum præceptores nostros.
117 Contra eos defenditur vtroque casu exceptione non ipso iure reum liberari.
118 Mora non emendatur cum ius actoris factum est deterius.
119 Noua l. si insulam 84. D. de verbor. obligation. interpretatio.
120 Tempus non fuit præfixum in d. l. si insulam.
121 Verbum, potueris, non denotat necessitatem, sicut verbum debueris.
122 Iureconsulti mirum in modum Latinæ linguæ elegantia floruerant.
123 In hac stipulatione (insulam fieri) sine certo tempore, integra iudicis arbitrio relinquitur dispositio.
124 Interpretantur alia verba, l. si insulam.
125 Ponderatur l. stipulationes. 72. §. final. D. de verb. oblgat.

126 Ver-

126 Verbum . liberari , aliquando liberationem ipso iure, aliquando ope exceptionis inducit .
127 Verba,iuxta subiectam materiam accipiendam sunt.
128 Pœnam fuisse in d.l.& si post tres,contra vulgatum ostenditur .
129 In stipulationibus (iudicio sisti) semper pœna adijcitur.
130 Intelligitur l.sancimus. 27. C. de fideiussor .
131 Adducitur contra communem l. Lucius Titius. 48. cum seq.D.de acto,empti.
132 Argumentum à contrario sensu in iure fortissimum est.
133 Exploditur Accursij sententia ad d.l.Lucius,
134 Carpitur Bolognetti interpretatio ad eandem legem .
135 In contractibus bonæ fidei,dies,& pœna non obsunt, quin mora emendetur secundum Baldum .
136 In contractibus bonæ fidei,maxima æquitas exuberat,
137 Qui in vno grauatur in alio debet re leuari.
138 Intelligitur noster text. in finalibus verbis ,
139 Tam in contractibus bonæ fidei,quam in contractibus stricti iuris, die & pœna adiecta non admittitur emendatio, secundum Accurs.contra Bald.
140 Expenditur pro Accursio l.qui fundum,40.D.de contrahend.emptione.
141 Distractus est eiusdem naturę , quam habet contractus principalis .
142 Aequitas quæ in bonæ fidei iudicijs exuberat , quoad eorū conseruationem,non rescissionem est ,
143 Grauamen in tempore, non est in consideratione.
144 Nullam inter bonæ fidei , & stricti iuris iudicia , quoad moræ emendationem esse differentiam noue ostenditur.
145 Bonæ fidei iudicia maxima æquitate nituntur .
146 Bona fides idem est,quod bonum,& æquum , & id contractibus bonæ fidei ex bono , & æquo iudex arbitrari potest.
147 Si ius auctoris deterius factum non sit , in omnibus contractibus morę emendatur, sin minus expiatio reijcitur .
148 Aequitas cum alterius damno admitti non potest.
149 Affertur quarto contra communem,l. mancipiorum,6.D. de optione legata .
150 Verbum,quandoque, idem quod, quandocumque,significare solet.
151 Validum est argumentum de contractibus ad vltimas voluntates, & è contra, & num. 202.
152 Inducitur contra communem l. qui Romæ 122. §. Flauius Hermes,D. de verb. oblig.
153 Adducitur, & reijcitur Bartoli sententia ad illum text.
154 Pugnant d.§.Plautius,& l.cum venderet.10.D. de seruit expor-qua in amicitiam reducuntur .
155 Expenditur sexta contra communem, l.si ita quis. 135. §. Seia canit,D.de verb.obl.
156 Proponitur,& exploditur Bartoli intellectus .
157 Vrget contra communem , lege sancimus 27. C. de fideiussoribus .
158 Traditur,& carpitur.Baldi responsio .
159 Similiter displicet scr p.a à Bartolo solutio .
160 Inducuntur vltimo contra communem, l.commissariæ. 4. C.de pactis inter empt. & d.l. Aemilius Largianus , 39. D.de minoribus .
161 Disputatur d.l.traiectitia,§ de illo, D.de oblig.& act.
162 Affertur,& reijcitur Angeli solutio .
163 Refutatur Francisci Ripæ consideratio .
164 Verus intellectus d.§.de illo.
165 In obligationibus faciendi post moram succedit obligatio ad interesse .
166 Duplex interesse est, intrinsecum , & extrinsecum contra Canallinum .
167 Exacte discutitur l.magnam,12.C.de cont.& com.stip. Affertur Baldi intellectus, & cum alijs amplectitur ibi.
168 Noua consideratio circa d.l.magnam, & nu.seq.
169 Nulla est in iure nostro antinomia,quidquid plures arbitrentur .
170 Diuersę Proculeianorum,& Cassianorum sectę,perpetuas dissensiones in iure pepererunt .
171 Cum noua aliqua lege veterum prudentum quæstio deciditur, extare solent aliqua consultorum contraria responsa,nec tunc aliqua contrarietas est .
172 Inter Proculeianos , & Sabinianos quæstionem de traiectitia pecunia fuisse indicatur .
173 Iulianus,& Africanus,Sabiniani sunt, & de successione aliorum prudentum .
174 Late,& eleganter agitur de interpretatione, l,Celsus,17. D.de receptis arbit.
175 Traditur communis intellectus, & ibidem exploditur .
176 Displicet similiter Bartoli solutio .
177 Proponitur,& damnatur Angeli intellectus .
178 Reijcitur Ioan. Roberti sententia,& proponitur vera,nu. seqq.
179 Arbitri pronuntiatio,sententia non est ,
180 In compromissis pœna semper ponitur .
181 Soluta pœna,litigatores nouiter iure suo vti possunt .
182 Verus sensus d.l.Celsus .
183 Adiecta clausula (rato manente pacto) mora non emendatur .
184 Emphyteuta iuxta communem post cessationem solutionis moram emendare non potest .
185 Verius est contra communem si celeriter fiat admitti .
186 Iuramentum impedit moræ emendationem , secundum Bartolum .
187 Contra eam verius videtur non impedire .
188 Verbum,mox,interuallum aliquando recipit ,
Interpretatur l.si quis maior,41.C.de transact,
189 Iuramentum decisorium habet vim litis contestationis , non conuentionale ,
190 Iuramentum non facit desinere rem esse integram .
191 Iuramentum non impedire emendationem , contra Bartolum,contendit Alciatus .
192 Iuramentum confirmat contractus alias inualidos .
193 Intellectus l.finalis, C.de non num.pec.
194 Conciliantur Bartoli,& Alciati contrarię opiniones .
195 Iure Canonico,an ea sententia procedat .
196 Communis intellectus c.suam,de pœnis .
197 Deficiente in Hispania iure Regio ad ius Canonicum recurrendum est .
198 An eo casu absolutio necessaria sit,disputatur .
199 Communis intellectus c.2. & c.debitores, de iur.iur.
200 Interpretatur l.si fundus 4.§. Marcellus,D.de leg.com.
201 Discutitur l.1.ff.de penu legata .
202 In testamentis voluntas testatoris semper inspicienda est .
104 Vera interpretatio d.l.1.ff.de penu leg.
205 Intellectus l.Thais, §.intra certa,ff.de fideicom.lib.disputatur .
206 Communis intellectus reijcitur .
207 Vera sententia traditur .
208 Explanantur l.cum hæres,4. §.item Cassius , & l.seruus. 14.§.seruus,ff.de statu lib.
209 Intelligitur l.si in lege,27.§.colonus,ff.locati, & dictus §. Seia canit.
210 Modica mora non nocet .
211 Duplex mora non magis impedit emendationem , quàm simplex .
212 Vltima mora nocet ,
213 Executione facta à lege,mora non emendatur .
214 Infertur explicatio ad l.70. Taur.cum seq.l.9.cum seq.tit. 10.lib.5.nouę collect.
215 Post litem contestatam mora non emendatur, neque generaliter, vbi actoris ius deterius factum est .
216 Per pœnalem stipulationem primæua obligatio non nouatur,quoties ex legis dispositione mora potest emendari .

I Quæ sunt quæ variis tenebris obuoluantur, apud iuris vtriusque interpretes longissimis commentariis vexentur , & in hunc vsq; diem eorum ingenia , & mentes vehementer conturbent , ea sanè , quæ ad moræ emendationis tractatum pertinent esse semper iudicaui , vtpotè quæ nullis certis regulis comprehendi , definirive possit ,

Inter.

Interque illud in ea disputatione grauius controuertitur, *an die, & pœna adiecta mora expiatio admittenda sit?* Quem articulum, quia insignit est apud nos, Gregorij XI. Summi Pontific. hac de re locus, in cap. potuit 4. de locato, & conducto, in celebri hac disputatione, quæ ex perpetuis huius nostræ toto orbe terrarum celeberrimæ, omnium bonarum artium cultricis, moderatricisque magnæ, Salmanticensis Academiæ, edictis, & iustissimis sanctionibus, iam vsque ab ipsius nascentis ductis, & obseruatis temporibus, pro obtinendo Licenciaturæ (quam vocant) gradu pro rostris habenti, tremendoque, & rigorosissimo examini, præire debet, disputandum decreui; quod neque inutile, contemnendumve futurum arbitror, cum quia *mora*, de qua totus noster habendus est sermo, vtilissimam cognitu, tum antiquissima sit quippe cum ipsa malitia, & perfidia hominum nata, & tam late patens, vt omnes obligationes persequatur, & per omnes partes quasi vtriusque iuris effundatur, & erret. Quod vt fælix, faustumque sit, vota in primis facienda censeo, vt spiritus ille immensus, atque sempiternis, cuius afflatu, atque numine omnia sustinentur, atque conseruantur, humanæque mentes diuinis sensibus afficiuntur, cunctas animi labes repellat, mentique lumen præferat, atque vires ingenio largiatur, quo possim difficillimæ quæstionis intellectum mentis acie eunitueri, congruenterq; explanare; aliter enim nullo modo poterit quisquam, non dico consequi oratione, aut stylo, sed ne cogitatione quidem, tam excellentem doctrinam suspicari.

Rem igitur ipsam vt iam aggrediamur, huic nostræ (vt prædixi) citatam, Gregori Noni Epistol. Decret. disputationis, elegi, quæ sub lib. 3. Decret. tit. autem 18. constituta est, quo loci Gregor. interrogatus, an Ecclesiasticus emphyteuta, meliorationes, & ius sibi iure competens irrequisita Ecclesia alienans, & à solutione canonis per biennium cessans, ab emphyteusi per Ecclesiam possit expelli: & vtrũ moram in solutiona cõmissam emendare possit; affirmatiue respondet; posse ijs casibus reijci, nisi celeri sibi satisfa-
1 ctione prouideat, hęc in verba † *Potuit emphyteuta (Ecclesia primitus requisita, eique nunciato quantum sibi ab alijs offertur, si nolle se emere dixerit, vel à denunciationis tempore duorum mensium spatium sit elapsum) meliorationes, & ius sibi competens alijs vendere, quæ ab emptione huiusmodi minime prohibentur. Emphyteuta quoque, secus præsumendo, vel cessando in solutione canonis per biennium)* nisi celeri satisfactione post modum sibi consulere studuisset) *iuste potuisset expelli. Non obstantes, quod ei, vt canonem solueret non extitit nunciatum, cum in hoc casu dies statuta pro domino interpellet.* Hactenus Greg. 9.

2 Cuius decisionis vltima pars, quæ probat post moram commissam satisfactione celeri emphyteutam, sibi prouidere posse, grandem continet difficultatem, siquidem iuris principijs docemur, die, & pœna adiecta moram non posse emendari; at hic dies, biennij scilicet spatium, & pœna, quia statuto tempore non solués, cadit in commissum; sunt ergo eam emphyteuta eluere non poterit. Hanc difficultatem, vt nostra illa disputatione absoluamus, Pontificia quæstio, quam discutiendam proponimus, est huiusmodi.

Vtrum die, & pœna adiecta, mora emendari possit.

3 Sed quoniam ad id totum, quod disseritur, tum definitio adhibetur, quæ quasi inuolutum euoluit, id de quo quæritur quod definitur explicat, & quid sit ostendit, quam breuissime, & cuiusque rei proprias amplectitur potestates, breuiter, & absolute, vt apud Cic. libr. 1 de Orat. 1. de finib. & in Top. & 2. de Inuent. Quintil. quoque lib. 7. c. 4. Arist. lib. 1. & 2. Top. Gell. lib 4 cap 1. Vellei. Gueu. in not. ad Top. Cic. §. 2. num. 3. & §. 9. num. 1. & seq. & post Bald. Cagnol. Asin. Medicis, quos refert nouissimè Castill. lib. 1. de quotid. cõtr. iur. & infr. cap 4. nu. 1. qui in hanc in rem potuit nostra hæc scripta iam din typis mãdata, & quæ nuper scripsimus in §. extraneis, nu. 28. Inst. de hæred. qual. videre, *Moræ*, diffinitionam proponere è re iam erit. Iuxtam quam (si Marciano, cum communi ne acceptu, fides habenda est, lib. 4. Regularum) illud dicere fas sit, in toto iure Ciuili, nullam aliam difficiliores explicatus habere, & inde mitari iure poterit nemo Iuris interpretes, in qua re eius auctores non huc vsq. conueniunt, tam varia tradere.

4 Quoniam quidem (vt Stoicos sulitos refert Cic. Offic. lib. 1.) vnde verba sint ducta studiose exquirere, cum ex vi verbi argumentum non futile elici soleat, vt idem in Top. §. 6. testatur, ex nu. 1. ibi illustrante Velle. vtile sit, non sine nostrorum I. C. exemplo, vnde *Mora* dicatur, quidque vox significet, antequam diffinitionem, quę rei assentiam describit
5 proponamus disquirere fuit cordi. † Etsi non me fugiat verborum etymologiam (sic, quam Arist. lib. 2. Top. interpretationem, Agricola rei nomen, Cic. notationem appellant. Quintil. vocat) plerumque fallacem, vt ait Valla, & in primis, nisi fideli fundamento nitatur friuolam esse: attamen quoties interpretatione res, de qua quæritur, eget, vt Quint. inquit, vsum necessarium habet, datque verbis proprium significatum quando definitio non repugnat. Vlp. in l. notionem. 99. verb. *propric*, Pomp. in l. pupillus est 239. §. territorium, & in leg. tugurij 180. Marc. in l. vt Alphenus. 87. D. de verb. sign. D. Isid. lib. 18. etym. cap 10. & 15. in cap totus. 10. de verb. sign. frequenter quee a, & alij consulti vtũtur. Paul. enim vt tutorem eum esse ostenderet, qui alios tuetur, habetque vim, ac potestatem ad defendendum eum, qui propter ætatem suam se defendere nequit, iure ciuili datam, ac permissam tutores ideo appellatos interpretatur, quasi tutores, atque defensores; sicut æditui dicuntur, qui ædes tuentur, hæc ille in l. 1. D. de tut. Possessionem, à pedibus, & eorum positione ex Labeonem dictam putat in d. l. 3. D. de acquir. poss. Furtum à *furuo*, id est, *nigro*, ex eod. Lab. ait, quod clam, & obscure fiat, & plerumque nocte, vel à fraude, vt Sab. ait, vel à ferendo, id est auferendo, in lege 1. D. de furt.
6 6 & Vlp. in l. 1. D. de pact. *pactum a pactione*, (inquit) *ducitur*, sic enim, non *dicitur*, legendum est, litera l. in u. mutata, vt sit sensus Pactum a pactione ducitur, id est, hæc vox, pactum ortum ab actu paciscendi, seu conueniendi habet, per hoc (vt eius moris est) tradens deriuationem, siue etymologiã vocabuli. quem locum sic restituit Vvesem. in paratit. D. de pact. & obseruat Menoch. lib. 1. dispat. iur. ciu. cap. 7. num. 1. & rursus Paul. in l. mutuum a §. appellata. D. de reb. creditor. appellatam scripsit mutui, dationem, ab eo quod de meo tuum fiat, & ideo si non fiat, tuum non nascitur obligatio. Igitur non susque deque verbi interpretationem Consulti fecerunt, vt ex illis non obscure colligitur, & latius post alios disputarunt Velleian. Gueu. in Top. §. 6.
7 Euerard. in cen. Top. cap. 6. † Huius autem, quæ his occasionem dedit notationem palam omnibus esse suspicor, eum Mora, quæ cunctationem, procrastinationem, siue tarditem significat, non nisi à *moror moraris*, priore correpta dici possit, hocque verbum apud probatos Latinæ linguæ auctores idem quod detinere, retardare, siue cunctari sit Quint. *Quid me adhuc pater retinens, quid morari abeuntem?* Plaut. *Nihil ego te moror.* Cicer. *Baldo placebat propinquum diem, & Roma si Cæsar moraretur, posse in diem tertium differre.* Et alibi. *Hem cui legatos mittamus, cui bellum moremur inferre?* Passimque eam vocem in eum significatum, præter eum, & alii vsurparunt, vt hæc, & alia in id referens, testis est Nizol. in obseru. ad Cic. verb.
8 lib. 11. † & inde formatur verbale nomen, *morator*, quod idem quod retardator, & cunctator, significat; vnde perperam nostrates, eum qui moram cuipiam rei facit, *morosum* appellant, *moratur*, enim non *morosus*, hic dici debet: cum morosus non id iudicet, sed difficilem, intractabilem, fastidiosum. Plautus, de amore loquens in Trinum. *Is mores & morosos facit:* Cic. de senect. *At sunt morosi, & anxij, & difficiles senes*, & lib. 1 de Orat. *Vsque adeo morosi sumus, vt nobis non satisfaciant ipse Demosthenes?* & ad Quin. Frat. *In defendendo moroso homini cumulatissime satisfecimus*, & lib. Epist. Fam. 7. ad Treb. *quem sint morosi qui amant*, & Horat. lib. carm. 1. Ode 9. *Donec virenti canicies abest, morosa*, & hinc, *morositas*, apud eundem Tull. de Senect. *At morosita, tamen & ea, quę dixi, vitia, habent aliquid excusationis, & Morose*, apud eundem, lib. de Clar. Orat. *Marcus Piso iracundiæ respuebat ineptias hominum sine morose, vt putabatur, sine ingenuo, liberoque fastidio*, &

apud

apud Vlp. in l. solet. 6. §. non vero, ibi; *Vt neque morose in*
totum abstineat, neque auare modum Xeniorum excedat,
D. de off. Proc. & Plin. lib. 18. c. 23. *Terram non morose ele-*
git, pene vbi nihil aliud fieri possit. *Morator*, autem ab illo
morandi, verb. Liu. a. ab vrbe con. *Nonemque* allij legunt,
Quatuorque.) Tribunorum aduersus vnum moratorum pu-
blici commodi auxilio delectum Consules habent, & lib. 4.
Bell. Pun. *Et ad viginti millia, aut moratorem, aut pell an-*
tium per agros interfecta. In qua significatione verbum *mo-*
randi, sæpissimè intelligitur, vt in l. si seruum. 91. vers. si aũt
alienus, ibi: *Nisi postquam moratus est solutionẽ*, D. de ver.
oblig. in l. si vsusfr. 6. ibi, *moratusq; esset in ea danda*, D. de
vsufr. leg. in l. siquis in hoc genus, 10. in fin. ibi: *Imponere nõ*
morentur, C. de episc. & cler. & in l. si ca, 7. ibi: *cognitionem*
moratur, C. de iis qui accus. non po. in l. quoties, 2. ibi: *Quo-*
ties rescripto nostro moratoria præscriptio permittitur, C.
de prec. Imp. offe. in l. tutor, qui repertorium, 8. §. 1. ibi: *Sed*
nec moratoria cunctatione, ff. de adm. tut. in l. cum possessor.
5. §. vlt. ibi: *Oblata moratoria cautio non admittitur*, D. de
censib. scripserunt Prat. lib. 12. Thes. iur. Ciu. & Canon. eo.
verb. Bris. lib. 11. de verb. sign. fol. 409. pag. 2. Dec. in l. quod
te mihi, in 2. lect. num. 2. D. si cert. pet. hacq; significatione,
verb. *moratoris*, Alc. frequenter vtitur, & notanter Tiraq.
de retract. *Lignagier.* §. 4. gl. 3. n. 4. Nemo ergo iam post hac
verbum, *morosus*, pro cunctatore, vt passim accipi apud
vos audio, vsurpet, sed eum, vt bonus postulat sermo, *mo-*
ratorem appellet.
9 *Mora* igitur (quæ generaliter accepta) quamcunque dila-
tionem significat, vt ex superius obseruatis constat, & in
Antonium testis est Cic. ibi, *Ista legatio moram, & tardita-*
tem afferet bello. & alibi, *propter tarditatem sententiarum,*
moramq; rerum, à quo sensu alter illius Latinorum omniũ
festiuissimi Comici Plauti non discrepat locus: *Cui mora*
semper obfuit, diligentia profuit, necnon, & alius Mantua-
ni Aeneid. 3. *Hic tibi ne qua moræ fuerint dispẽdia tanti*, itẽ
& Egloga. 3. *In me mora non erit vlla*, extat elegans Paul.
resp. in l. et 15. D. vt leg. nom. cau. *Etiam de præsenti legato*
(inquit Paul.) *locum habet hæc cautio, quoniã nonnullas mo-*
ras exceptio iudicij habet, Inst. in auth. sed & lis ibi: *Absque*
damno mora maneat intacta. C. de temp. appell. obseruat
Ferret. trac. de Mora, col. 1. nu. 2. & ante eum Bonif. 8. in c.
10 Mora. 25. de reg. iur. li. 6. † Quod attinet ad hunc tractatũ
pro ea tarditate accipitur, quæ cum alicuius culpa coniun-
cta alteri damnosa est, & in solutionibus præstandis, reci-
piendisq; tanquam in subiecta materia versatur. Vnde dila-
tionem culposam circa debitum soluendum, vel creditum
recipiendum appellari, post Salic. Soc. & Ias. explicans cõsi-
derat Barb. in l. si mora. 10. in princ. D. sol. matr. nec discre-
pat Pet. Greg. 3. par. Syntag li. 21. c. 14. ex n. 1. Mascard. de
prob. vol. a. concl. 1070. nu. 1. & 4. & passim alij.
11 In qua significatione accipitur in l. si pactus sim. 55. D.
de pact. in l. si debitori, 21. D. de iudic. in l. electio. 26. §. si ia
quem D. de nox. act. in l. hominem, 37. in fi. D. mand. in l. il-
lud 16. D. de per. & com. rei vend. in l. datio. 3. (alias ratio.)
§. si per venditorẽ, in l. si & per venditorẽ, in l. si & per em-
ptorem, 53. D. de act. empt. in l. si in lege, 27. §. colonus, D.
locat. in l. si post moram, 11. D. de eo quod cert. loco, in l. 1. 1.
§. a in l. in fideicomm. 3. in l. Equis, 8. in l. pecun. fœneb. 9. §.
vsur. in l. qui semisses, 13. in l. Paul. 14. in princ. & in §. Ne-
ratius, in l. cũ quidã. 17. §. si pupillo, & §. ex locato, in l. sciẽ-
dum, 21. in l. sed & si. 23. §. fi. in l. siquis solutioni, 24. in l. cũ
patri. 27. in l. mora 32. in princ. & in §. 1. cum seq. in l. videa-
mus, 38. in l. Equis, 39. in l. paratum, 47. D. de vsur. & fructib.
& om. acc. & *Mora*, in fi. l. si mora. 10 in l. semel mora. 27.
D. solut. matr. in l. tutor. 29. §. si intra, D. de adm. tut. in l. po-
stulante, 44. §. 1. D. ad l. Falcid. in leg. cum res, 49. §. fin. D. de
leg. 1. in leg. seruus, 34. §. final. in fin. D. de statu liber. in
leg. traiectitiæ, 12. §. de illo, D. de obligation. & action.
in l. impuberibus, 7. §. præterea, D. de suspect. tut. in l. sed etsi
ex stipulatu. 24. in l. cum filius, 49. in l. mora rei, 88. in l. si pu
pillus, 127. in l. si seruum, 91. §. sequi, D. de verb. oblig. in l.
quotiea, 14. in l. si rem, 31. D. de nouat. in l. nulla, 89. in l. in
condemnatione, 134. §. vnicoq; D. de reg. iur. in c. vn. de cõ-

mod. in c. bona fides, de depos. & infinitis alijs vtriusq; iuris
locis, in quibus congerendis, plus, quam ingenij, laboris ostenditur, & consulto omittimus, ne nimis prolixam de ver.
Mora, notationem faciamus.
12 Quam iusta non posse definitione comprehendi putauit
Azo, in sum. tit. C. de vsur. nu. 6. subscripsit Acc. in d. l. mora,
32. D. de vsur. verbo, difficilis, Bar. in tit. Inst. de oblig. quę ex
quas. delict. nas. col. 2. n. 7. quibus non relatis idem sẽtit Bal.
in d. l. mora, n. 3. asserens moram esse quoddam quid quod in
facto consistit, quod certa definitione non potest vniformi-
ter limitari, securè Butigel. in l. quod te mihi, 5. n. 1. D. si cer.
pet. In qua opinione, & alii pleriq; subsistunt, vt testatur Sap.
13 tract. de Mora, c. 1. n. 1. † Ducti egregio Marc. resp. (cuius
& nos sup. n. 3. meminimus) in d. l. mora, 32. ff. de vsur. in ini-
tio, quod sic habet. *Mora fieri intelligitur non ex re, sed ex*
persona, idest, si interpellatus opportuno loco non soluerit,
quod apud iudicem examinabitur. Nam (vt Pomponius li-
bro 12. Epist. scripsit) difficilis est huius rei definitio. Ex iis
verbis omnes hactenus, sibi persuasum habent. Moræ defi-
nitionem difficilem, siue potius impossibilem esse, vt ibi sch.
14 difficilis, Acc. interpretatur. † Sed (quod grauiter dolendum
est) viri egregii, & I.C. (quod eorum pace dictum sit) in re
aperta longe falluntur, cũ Marc. ibi non de definitione, quę
rei essentiam per genus, & differentiam describit, loquatur,
sed de explicatione, quando mora committatur, quod diffi-
cile esse, ait, definire, idest, determinare, & certa regula com
prehendere, cum ea res in facto magis, quam in iure consi-
stat. Facta autem etiam prudentissimos fallant, l. 2. D. de iu.
& fact. ign. neq; ad facti quæstionem respondere soleant I.
C. l. vtrum, 48. D. de donat. inter, l. ordine, 15. ibi: *Cum facti*
quidem quæstio sit in potestate iudicantium, iuris autem au-
ctoritas non sit, D. ad munic. l. si ex plagiis, 53. §. in cliuo Ca-
pitolino, D. ad l. Aquil. l. triticum, 94. D. de verb. obl. iuncta
accurata, licet ex temporali, nostra ad eam l. interpretatio-
ne, post Donel. ibi. Alc. lib. 1. parad. c. 10. quo in sensu diffici-
lem quæstionem appellat, I. C. eam quæ factum certum ha-
bere non potest, in l. cum hic status, 33. §. si ambo, D. de don.
inter. & non ius, sed probationem deficere, idest, facti certi-
tudinem dixit in l. duo sunt Titii, 30. ff. de test. tut. Sanè, vt
consulti ostendunt, an mora facta sit, quæ sit interpellatione
petitoris, & non ex re, sed ex persona prouocata, vti soluat,
restituatve, tunc plane definitio dari non potest. Atque ita
15 definitio ibi valdè propriè pro regula sumitur. † Cum ge-
neraliter, an mora sit, vix perstringi regula poterit, cum vi-
dendum veniat iudici, an interpellatus sit debitor opportu-
no loco, vel tempore, l. si soluturus, 39. D. de sol. item post,
an ratione aliqua securus sit quare procrastinet, d. l. sciendũ,
21. ff. de vsur. insuper, an interpellatio facta fuerit serio per
creditorem. *Nam* (inquit Marc.) *Si omissa fuerit debiti re-*
petendi instantia non protinus mora intelligitur. Est enim
hæc instantia non forensis, l. fin. C. de oper. publ. sed sollicitu-
do creditoris imminẽtis debitori, l. si bene 33. ff. de vsur. quia
qui obiter admonet, ac defunctoriè petit, vix est, vt pro iusto
interpellatore habeatur, l. 2. §. non solum, ff. ad Tert. nã neq;
tempestiua interpellatio, ita in mora debitorem constituit,
quin aliquod spatium soluendi capiat, l. 1. §. itẽ si, D. ad l. Fal.
16 Quocirca per difficilis moræ definitio est, & solertem iudi-
cem desiderat, vt omnia quæ facti, non iuris, quæstionem ha-
bent, l. vtrum, 48. ff. de don. inter l. ordine 15. ff. ad mun. Qui
est verus, & elegãs d. l. mora sensus, vt sequentia eiusd. Mar.
verba ostẽdunt, ibi. *Diuus quoq. Pius Tullio Balbo rescripsit,*
an mora facta intelligatur, neq. constitutione vlla, neq. iuris
auctorum quæstione decidi posse, cum sit magis facti, quã iu-
ris, &c. Obseruatum cum Aret. & Fulg. Ferr. tract. de mora
col. 3. n. 5. post Corat. lib. 2. misc. c. 6. Chat. lib. 3. verus. c. 10.
Duar. lib. 1. disp. ann. c. 41. Rob. lib. 4. recept. c. 15. Menoc. lib.
2. de arb. cent. 3. cas. 220. ex n. 1. ad 5. Et ante eos ita visus sẽ-
tire Bal. (qui nihil ignorauit) in l. eduã, 1. lect. nu. 61. ff. de ed.
Prato in d. l. quod te mihi, n. 2. D. si cer. pet. nouè Sap. tra. de
mora, c. 1. n. 3. & 4. Forc. tract. itid. de mora, 1. p. n. 5. & eleg.
verb. idem innouat Cuiac. in l. si ex legati casu 23. lit. B. D.
de verb. oblig. Bologn. in l. si insulam, num. 7. D. eod. Paneor.
Hisp. lib. sing. obseruation. capit. 2. 2. part. & nouissimè iti-

dem Menoch. in addit. ad comm. de arbitr. dicto casu 220.
ex numero 1.
17 Ex qua vera d.l. mora 32. D. de vsur. interpretatione. Pri-
mo iam finit concinnus, & pulcher intellectus ad diffici-
lem l. filium eum definimus. 5. D. de his qui sunt sui, vbi le-
gitimi filij definitionem describi es primit verbis illius loci
ibi: *Filium eum definimus, qui ex viro, et vxore eius nasci-
tur*, propter illud verbum, *definimus*, omnes huc vsque in-
terpretationi, vt ibi scripsit; Acc. consentiunt Bar. Alb. Co-
ral. Orosc. Eguinar. & alij illius loci Interpretes Conn. lib. 2.
enim. cap. 16 num. 1. & vt indubitatum retulit Metic. lib. 2.
de definit. cap 58 sub nu. 9. & aliquos retulit Mant. libr.
11. de coniectur. tit. 10. num. 4. Sed ego ex superioribus ad-
uerto eo loci Vlpianum *definire*, idest, in vniuersum; & ge-
neraliter tradere, eum, qui ex vxore, cum qua maritus assi-
due commoratur est nascitur, filium ipsius esse existiman-
dum: quam intellectum confirmat, vniuersus ille Vlp. con-
textus, qui sic habet. *Filium eum definimus, qui ex viro, &
vxore eius nascitur. Sed si fingamus abfuisse maritum (ver-
bi gratia) per decennium, reuersus inuenisse anniculum in
domo sua: placet nobis Iuliani sententia, hunc non esse ma-
riti filium. Non tamen ferendum Iulianus ait, eum, qui cū
vxore sua assidue moratus, nolit filium agnoscere, quasi non
suum. Sed mihi videtur (quod & Sceuola probat) si constet
maritum aliquando cum vxore non concubuisse, infirmitate
interueniente, vel alia causa, vel si ea valetudine pater fa-
milias fuit, vt generare non posset: hunc qui in domo natus
est, licet vicinis scientibus, filium non esse*. Affert igitur in
eo contextu Vlp. rationes & causas, ex quibus aliquando
hæc iuris regula, & definitio, possit & debeat deficere ali-
ter enim non esset maritus audiendus, negans filium suum
esse, ex sua vxore natum, quamuis adulterium probasset, vt
in leg. mil. r. 11. § defuncto, D. ad leg. Iul. de adult. Nec cre-
dendum est Vlp. ibi loqui, quando euidenter constat filium
susceptum ex commixtione viri, & eius vxoris, esset enim
fatua, & stulta definitio, sed potius quando maritus, assi-
18 due commorantur, cum vxore. † Quem sensum, licet do-
cte sentire videantur Palæot. libr. de noth. spur. fil. cap. 21.
Menoch. lib. 2. de arbitr. cent. 1. cas. 89. num. 12. & seq. Nec
multum discrepent, quæ de præsumptione, & probatione
filiationis agentes noue scripserunt, Mascar. de prob. vol. 2.
concl. 797. & 799. Petra tract. de prohibit. alien. fideicomm.
q. 11 nu. 240. & idem Menoch. lib. 6. de præsumpt. cap. 53.
ast excepisse memoria recolo ab acutissimo, iuxtaq. litera-
tissimo, viro, etiam multis nominibus suspiciendo, tum ma-
gistro nostro non pœnitendo Domino Aegidio Ramirez de
Arellano, olim in inclytu nostro illo Salmanticensi gymna-
sio Legum Primaria (quam appellant) Cathedræ modera-
tore, & in maximo collegio, Diuo Iacobo Zebedeo dicato
(vulgo Conchensi) alumno, nunc Regio Senatore meritis-
simo, integerrimoque, in supremo Hispaniarum conuen-
tu, quem vt ipsius dignitas & eruditio exposcit honoris cau-
19 sa nomino † Cui verissimæ interpretationi, verbum, *defini-
mus*, nihil obesit, quia illud interpretamur de breui quadam
oratione, & sententia, & ad regulam exacta, certum doctri-
na, vt sæpe citata, l. mora ibi, *difficilis est huius rei definitio*,
estque similiter exemplum in leg. testium fides, §. 1. ibi, *nullo
certo modo satis definiri potest*, D. de test., & in l. suus quo-
que 4 §. puto, ibi, *Puto recte generaliter definire*, & ibi, *Pro-
pter quæ ad generalem definitionem reccurendum est*, D. de
hær. inst. & in l. 1. in princ. versic. *quæ definitio*, D. de regul.
Cat. & in l. Carbonian. 167 §. sulphurata, ibi: *Atque ean-
20 dem habebunt definitionem*, D. de verb. sign. † & magis in l.
omnis definitio. 202. (quam sic accipi volo.) D. de reg. iure
vt sit sensus. *Omnis definitio in iure est periculosa, parum
(hue vt alij legunt, rarum) est enim, vt subuerti non possint*
hoc est omnis generalis determinatio & sub regula facta
traditio, periculosa est in iure, cum ex varijs causis & rerū
circunstantijs ius varietur, & sæpe flectatur, idest plures
fallentias, & exceptiones habeat, arg. l. semper 147. & in l.
in toto iure 80. D. illustr. l. vxorem §. felicissimo. 41. D. de
leg. 3 & melioris tex. in auth. vt hoc prohibit. matres, in pr.
iunct. glos. verb. *æstimarunt*, coll. 7. auth. de non alien. reb.
Eccl. §. vt autem, coll. 2. quam expositionem præsensit Acc.
in d. l. omnis definitio idem in d. §. puto, ibi. *definiri*, expli
cant Reb. ad d. §. sulphurata, Faber Reuard. & recentiores
ad d. l. omnis definitio, Vigl. in princ. Inst. de test. Ant. Aug.
lib. 3. emend. cap. 9. Corat. lib. 2. miscell. cap. 6. Mantua. in gl.
iuris 1. par. claus. 1. cap. 5. & sing. 187. Pinel. in Rubr. C. de
rescind. vendit. 1. par. cap. fin. nu. fin. & in specie, d. l. mora,
præter Fulgos. ibid. & Coras. dict. cap. 6. Iac. Curt. lib. 5. con-
21 iecturarum ad fratrem, cap. 8. † Quamuis vulgarem illius
loci acceptionem defendere conetur Med. lib. 1. de defin. in
prin. ex num. 7. Mend. lib. 1. disput. cap. 8 num. 9. contenden-
tes Vlpian. eo loci, de exacta, & vera definitione, quæ rei
essentiam ostendit, de qua Cic. & aliis, in locis sup. à nobis
relatis, num. 3. loqui. Valeant tamen ii cum sua opinione, &
errore, atque omnis qui veritate exoptat sibi persuadeat (si
cum ipsis falli noluerit) huius nominis, *definitio*, verissimam
& propriā satis eāesse acceptionē, quæ nostræ arridet inter-
pretationi, quod & ex probatis auctorib. cōstat vel saltim illo
in Som. Scip. Tull. test. dū ait. *Sic habeto omnibus qui patriā
conseruauerint, adiuuerint, auxerint, certum esse in cælo, ac
definitum locum, vbi beati æuo sempiterno fruantur*. Item
& in lib. de Orat. *Siquis vniuersam, & propriam Oratoris
vim definire, complectique vult*. Et alibi. *Philosophi cau-
sam, aut controuersiam appellant, eamque tribus lite, aut de
liberatione, aut laudatione definiunt*. Eodem modo Plin. de
fol. arbor. deciduis loquens lib. 16. cap. 22 definitionem ac-
cepit. *Falsa* (inquit) *definitio est non decidere his, quarum
succus pinguior sit*. Extantque plurima alia bonorum au-
ctorum testimonia, quæ nostram hanc acceptionem eleganter
ter confirmant. Ex quibus omnibus satis apertum (ni fal-
lor) relinquitur legem illam, leg. *Mora*, C. de vsur. Azoni, &
sequacibus nihil astipulari, cum mora ibi non definiatur, sed
quando ea committatur Marc. dubitet.
22 Sed idem ipse Azo, qui definitionem moræ impossibilem
putauit, eam definit in d. Rubr. C. de vsuris, num. 7. quam
nullis mutatis transcripsit Acc. in d. l. mora, verb. difficilis,
quæ communiter approbatur, Ias. in l. quod te mihi, num.
1. D. si cert. pet. quam tamen ibi retulit, & improbat Bolog.
in Repet. ea num. 5. & displicet Albet. in suo diction. verb.
Mora, qui aliter eam definit, & imperfectè, licet placeat
Corset. in sing. verbo. Mora, aliter Salic. in d. l. quod te mi-
hi, in princ. & tract. de mora, in princ. nu. 1. quæ frequen-
tiori interpretum calculo recipitur secundum Soci. in dict.
l. quod te, mihi, n. 1. Ripa ib. n. 2. & Bolog. d. nu. 5. qui illam
non inepte reijcit: vbi Dec. post Oldrad. & Fulgos. aliam
refert, in 2. lect. num. 7. Aliam ibi Sadole, num. 34. Aliam
eo loci Prato, n. 2. Aliam Ias. in l. mora sci. 88. num. 4. D. de
ver. obl. Aliam idē Ias. in l. si mihi, & tibi. 12. §. siquis seruos,
num. 7. D. de legat. 1. & in l. si ita quis promiserit. 135. §.
Seia cauit, num. 18. D. de verbor. oblig. Aliam Ales. in l. nō
hoc. 4. num. 6. C. vnde leg. & ante eos aliam Acc. in leg. fin.
C. in quibus cau. in integ. quam seq. Bellon. relatus per Ga-
briel. lib. 1. comm. opin. 2. tom. con. 125. Aliam Loriot. de
apicib. iuris tract. de mora axio. 1. Aliam Mudæus, in l. Iu-
lianus, §. 1. D. de actio emp. Aliam Ferret. tract. de mora,
col. 3. Aliam Sipor. tract. etiam de mora, cap. 1. nu. 5. Aliam
Foret. eodem tract. 1. p. num. 1. Aliam Bolog. iam relatus,
num. 6. & in l. si insulam 84. num. 11. vbi nouam aliam cō-
gessit ex omnibus Nigr. num. 11. Aliam Cuiac. in l. si ex le-
gati causa 23. liter. A. D. de verb. oblig. & tract. 5. ad Afric. in
l. hominem 37. D. de mand. col. 4. ad fin. & eodem tract. 8.
in l. cum patri fam. 27. liter. A D. de vsuris. Quæ omnes de-
finitiones large sumptæ pro quadam descriptione demon-
strante aliquam rem, seu dante notitiam qualitatum rei
possunt sustineri, plurimas enim moræ qualitates, veras, &
approbatas insinuant; sed tamen eas pro vera terminorum
definitione, si accipiamus, plane corruent, quoniam vero
genere, differentia, & aliis essentialibus definitionibus ca-
rent.
23 Vnde, iis omnibus omissis, quæ Hoto. de verbis iuris, ver-
bo, *Mora*, & libro 2. obseru. cap. fin. placuit, & à communi
verbis, non effectu discrepat, estque à nobis in §. quod si
fugerit, numero 7. Institu. de emption. & vendit. sequuta,
amplecteo-

amplectenda est, vt mora sit. *Culpa prætermittendi of-*
ficij in soluendo, recipiendo ve d bito. quæ alteri damnosa
est. Hæc est elegans, breuis, & perfecta definitio, quæ om-
nes optimæ definitionis partes complectitur.
24 Desideratur enim (vt bona sit) ne quid diminotom, nè ve
quid superfluu n contineat, sic docente Philosopho Top.
lib.6.cap. 1. quod & Tull. lib. 1. de Ora. & ad Brut sæpe re-
tulit, & nostri latè tractant, ad l.1.§.1. D. de dolo, & d.l. om-
nis defin. 202. D. de reg. iur.
25 Rursus & conuerti debet cum suo definito, vt vbicum-
què sit definitio, possit ibi esse, & definitum, & è contra: vbi
definitum, ibi & definitio: & si casus aliquis contigerit, in
quo substantia, & quidditas definitionis non competat de
finito, definet sub tali definitione comprehendi. Oportet
.n. (inquit Arist sup.) *hominis definitionem de homine verifi*
cari, & si aliquid formaliter alij cōpetat, eādē cū alio eodē
instanti habebit naturam. cum illud naturaliter sit tale cui
competit definitio talis. Vlp. in l.1.§.1. D. de dolo, & in l.
Quin. Mut. 29. § cum aorum, D. de aur. & arg. leg. Cai. in
l. mortis causa capitur. 31. in prin. D. de don. caus. mor. pro-
sequuntur eleganter præter ordinarios in dictis locis, maxi-
mè Vell. Gueu. lib. sing. de dolo, & eundem in notis ad Top.
Cic. §. 2. num. 4 Cag. & Dec. ad d l. omnis definitio, idem
Dec. ad Rub. num. 4. sup. de prob Mend. lib. 1. disp. cap. 8. n.
1. & ante eos Abb. iu Rub. de sent. excom. latè, & doctè
Ener. in centum locis, cap. 44. à definitione ad definitum,
26 Ias. in rub. num. 22. D sol. matr. † Item, vero genere, & dif-
ferentia debet constare, vt latè ex Philosopho probant
Agric. & Phrisemius, lib. 1. de inuen. Dial. c. 5. Bar. & post
27 eum alii ad l. 1. D. de test. † Hæc cum nostra succincta
moræ definitio contineat, ab omnibus, quibus placitura est
coniuncta breuitati veritas, probatam iri suspicor. Diximus
28 Culpa, loco generis, † nam & latissimè patet, & multiplex
est, vt traditur, in l. Quod Nerua 32. D. depos. in l. contra-
ctus, 24. D. de reg. iur. in l. latæ culpæ. 223. D. de verb. sign.
in cap. vn. sup de com. in cap. bona fides 3. de depo. cum
simil. cuius omnes species, & gradus accuratè, & recensui-
mus, & explicauimus, in §. item is cui, ex num. 59. quibus
mod. re contr. obl. post eruditum Madera, lib. sing. ani. c. 17.
ex num. 2. quod autem mora, sit dilatin culpæ socia cuique
patet, prætenim, ex l. 2. C. vt int cer. temp. crim. quæst. term.
29 Nec mora dici potest, quæ inculpata inuenitur, l. pecu-
nia fænebris, 9. §. fin. D. de vsur. Quo respicit celebris illa in
terpretum disputatio. *Vtrum ad incurrendā moram opor-*
teat præcedere dolum saltim præsumptum, vel sufficiat pro-
cedere culpam? quam post ord. interpretes, & repetentes,
in leg quod te mihi. D. si cert. petat. & Petr. Gregor. 3. par.
Sintag m. lib. 21. cap. 14. num. 6. & 7. latè examinat Barbo.
in l. si mora, 10. num 5. D. solut. matrim. omnino iuxta eam
videndos, & qui causari potest merito aliquid, qua re non
soluat creditori, aut quare oblatum creditor non recipiat,
iam culpę ex parte est, & moræ, l. sciendum. 21. D. eod.
l. si soluturus. 3. D. de sol. ergo mora innocēs nō est mora.
Proinde adiunximus. Prætermittendi officii, vt ostendamus
moram committi, cum quis non facit id ad quod alias te-
nebatur. Mora namque in non faciendo consistit. l. in fidei-
commissi. 3. l. cum quidam. 17. §. si à pupillo, l. sciendum. 21.
D. de vsu. not. Morla, in Emp. iur. 1. part. tit. 8. num. 36.
Vndè si debitor exceptione perpetua se tueri posset, non
cōstitueretur in mora per interp. llationem quia non prę-
termittit officium, cū nō teneatur cū effectu, leg. lecta 40 §.
pen. versi Non enim, D. si cert. pet. cap. non est in mora,
60. de re iu. lib. 6. Qua etiam ratione debitorem ante diem
solutionis interpellatum in mora non constitui, rectè
scribit I.C. in l. cum filius fam. 49. §. fin D. de verb. oblig.
Neque pupillum, quia licet interpelletur, interpellatio
non valet. Scæ. in l. si pupillus. 127. versic *Nulla enim intel*
ligitur mora ibi fieri vbi nulla petitio est, D. de verb. oblig.
30 idem in lege nulla. 99. D. de reg. iur. † in quibus mora
non contrahitur, non quia petitum non fuit, sed quia
petendi ius non erat: ibi enim Scæ. noluit quidem moram,
sine petitionem nō inueniri, sed eam quidem pro mora mi-
nime haberi, vbi petitio intercessit, sed ea nulla idest nullius

momenti, vt præter alios rectè ea iura Bris interpretatur
lib. 11. de verb sign. fol. 468. part. 2. Vt cum dicimus, *nul-*
lum testamentum, quod factum mox vanum monstratur,
l. inter cætera. 30. D. de lib & posth iunct. l 5. D. de inius.
supt. Inde dicitur, *nulla conditio* in præteritum, idest effectu
carens, l. cum ad præsens, l. 37. itaque, 39. D. si cert. pet. &
nulla stipulatio, l. certi cond. 9 § quoniam, D. eo. aut cum
venditio nulla est, sine pretio lege Inter patrem. 2. §. sine
pretio, D. de contrahend emption. leg. insulam, 9 D. de præ
scriptis verbis. Quare cum petitio ta is adfuit, quæ irrita de
claratur, moram non constituit, vt si pupillus solus interpel-
letur, quem ad modum Scæu. docuit, quem bene sic explicat
Hotom. d. lib. 2 obser. cap. fin. in princ. Forcat. de mora, 1 p.
num. 9. sentire videtur, Tiraq. de tetract. *Linagi* 1. §. 11. g os.
33 4. nu. 4. † Sic etiam qui iustam causam habuit ignorandi
se debere, non constituitur in mora, l. qui sine dolo malo.
64 D. de regul. iur. l. si quis, 24. versic. *vtique si iustè*, l. pa-
ratum. 47. D. de vsur. l. si seruū. 91. D. de verb. oblig & qui
iustam causam litigandi habet, & si retardetur, non tamen
34 moram facit. Tiraq. d. tract. *Lignag er*, §. 4. glos. 2. † Habetur
in super in definitione, verbo, *In soluendo*, quia mora ple-
rumque per debitorem committitur, iuxt. text. nostrum in
hoc cap poruit, & infinita alia iura quæ supra num. 11. in
35 significatione verbi, *Mora*, obseruauimus. † Quia tamen,
& per creditorem mora fit, l. semel mora. 27. D. sol. matr. l.
qui decem. 62. & in d. l. hominem. 37. D. de solut. l. si solu-
turus. 9. D. eod. l. sed si alia. 17 D. de coull. pec. l. illud. 17. D.
de per. & com. rei ven. l. acceptā. 19. C. de vsur. l. 2. C. de iu-
re emphyt. adiecimus, *in recipiendo ve debito*. Itaq. siue de-
bitor, siue creditor cunctetur nequit, ex dilatione culpæ
plenam moram perficit, probarunt ex iuribus citatis, Sali-
cet. de mora, in princ. num. 2. Ferret. eodem tracta. col. fin.
n. 31. Saporta. tract. itidē, de mor. cap. 1. nu. 11. & Forcat. iā
relatus, 1. p. n. 3. Quæ verba. *in soluendo, recipiendo ve debi-*
to, loco differentiæ scripta sunt. Cum, & in aliis pluribus
casibus ex culpa prętermitti officium possit, in quibus tamē
mora non contrahitur, argu. text. in dict. cap. bona fides. 3.
de depos. cum aliis superius notatis.
36 Denique postrema verba, quæ alteri damnosa est, osten-
dunt, tunc demum propter moram agi posse, cum quis dā-
num ratione interesse patitur. De quo in leg. 1. D. de actio-
nib. emp. in l. vni. C. de sent. quæ pro eo quod interest prof.
vel pœnæ quę in eius locum subrogatur, lux §. vlt. inst. de
verb. oblig. de quo latius nos inf. n. 105. & seq.
Ex quibus omnibus iam quid sit Mora, perspicuè defini-
re licebit, cuius definitionem frequens Doct. turba inuesti-
gatu difficilem, inuentu pene impossibilem contendit. At-
que non minus anxiè in dagando versatur, quā Ceres illa
legum inuentrix, cū filiā Proserpinā amisisset, in tractu Si-
culo, agros implens quæstubus, & fœmineo violatu, vt est
in fabulis.
37 His sic de Mora nomine, & definitione obseruatis, eam
duplicem esse, Irregularem, & Regularem pro pleniori hu-
ius quæstionis explanatione aduerto. Qui termini, licet a-
pud I.C. non inueniatur, doctrinę gratia rectè, vt & alij, ab
interpretibus, fuerunt inuenti, iuxt. glos. celebrem doctrinā,
verbo, ipso gestu, vers. ipso gestu, in leg. si pupilli. 6. §. item
quæritur, quam exornat Bald. ibi, D. de negot. gest. quos, nō
me fugit, connari, alios tradendo, euenere Forcat. d. tract.
de mora. 1. part. num. 7. quem hac iu re ipse sequendum nō
duxi, eo quod hi aliis quibus communis frequentius vtitur
rei facilius cognitionem insinuent, lateque ab omnibus
probentur, vt post repetentes, in dicta lege quod
te mihi, in s dicta lege mora, in dicta lege si insulam,
in l. vinum. 22. D. si cert. petat. & eos qui tractatus de mora
scripserunt (quorum sigillatim singula ideò bapita non re-
censeo, neminis morosa disputationem faciamus) late pro-
bauit Menoch. lib. 2. de arbitrar. cas. 22. ex numer. 6. Rod-
rig. libr. 3. de ann. reddit. q. 7. numer. 91. Idem Menoch. in
add. ad lib. de arbit. sub d. cas. 220. D. Ioann. del Castilo, lib.
2. controuersiarum, cap. primo, numer. 6. qui nostra hæc
38 scripta videre potuit. † Irregularis est, quæ re ipsa
solummodo, nulla interpellatione vera, vel ficta

contrahitur, l. in minorum 3. C. in quibus caus. in integ. rest.
de cuius interpretatione vtiliter Scobar. lib. sing. de ratioc.
administr. cap. 15. ex nu. 32. omnino circa eius legis praxim
videndus. *In minorum* (inquit Diocletianus) *persona re ip-
sa, & ex solo tempore tardæ pretij solutionis recepto iure
morã fieri creditũ est.* Cuius etiã meminit Vlp. in l. si quis ita
legauerit. 3. §. si quis Titiu. D. de adim. l. idẽ in l. Iulia. 13. §. ex
vẽdito. D. de act. emp. & in l. cũ vero it 26. §. apparet igitur,
D. de fideicom. lib. rursus idem Diocles in l. curabit. 5. C. de
act. emp. Cui præter Hieron. Cagnolum qui peculiares cõ-
mentarios ad eam legem scripsit, adde Alexan. consil. 147.
col. 1. lib 6 & in l. Iulianus, §. offerri, D. de act. emp. & in l.
de diuisione. nu. 12. D. sol. matr. Zoanettum, Rerum quotid.
39 c. 9. latissime Did. Couarr lib. 3. variar. cap. 4. † Fitque abs-
que hominis facto legis ministerio, quæ sola constituit debi-
torem, siue possessorem in mora, & vigilat pro creditore,
vel domino, maxime odio delinquentis, quem insequitur accu-
sat, & cor eius lancinat. Vultur Titij ecur in inferis, l. in re
furtiua. 8. D. de cond. ft. furt. Eo tamen casu, cum re ipsa
mora sit, iudicis declaratione opus erit, qua illum talem mo-
40 ratorem esse declaretur. † Cum recepta magis Doct. tradi-
tio sit, in casibus illis, in quibus lex ipso iure operatur, decla-
ratoriam adhuc iudicis sententiam requiri, vt affirmarunt
latissimè A. Barba. con. 5. col. 16 & seq lib. 1. post Iason. Dec.
Ruin. Cur. & alios, Tiraq. in l. si vnquam, verb. *reuertatur,*
41 num. 21. C. de reuo. donat. † Vt & in pœnis, quotiens *ipso iure*
pro crimine imponuntur declaratoriam, iudicis sententiam
nihilominus necessariam esse probarunt omnes, ex leg. eius
qui delatorem, 29. ibi, *Verum oportet constare prius, & de
crimine pronuntiare*, D. de iure fisc. c. cum secundum. 16. de
hæret. lib. 6. & nouissime, præter alios quos refert, resoluit
Matien. ad l. 1. tit. 1. lib. 5. nouæ collect. Regiæ. glos. 2. num.
4. Gutierr. lib. 1. Canon. quæst. cap. 1. num. 4. Nec enim hæc
moræ commissio secum trahit executionem, sed adhuc ho-
minis factum expectat, ob id declaratoria sententia requi-
situr, iux. doctrinam, cap. fœlicis, de pæn. lib. 6. quam proba-
runt plurimi, quos refert, & sequitur Menoch. d. cas. 220.
42 nu. 7. † Hæc autem irregularis mora pluribus casibus con-
trahitur, quorum plerosque congerit plena manu Acc. in d.
l. mora, scholio. *Difficilis*, versic. *Speciales autem*, D. de vsur.
quam late exornant Iason in §. ex maleficijs, numer. 33. inst. de
act. Bauer. tract. de mora 2. par. ex nu. 1. Salic. eod. tract. 3.
par. nu. 2. in præamb. Ferret. de mora, col. 3. ex numer. 9. Sa-
por. eod. tract. c. 2. Forc. vbi sup. n. 7. Repetentes omnes in
locis iam adductis, notanter Ripa, in d. l. quod te mihi, n. 2.
vbi post Alex. Parpal. n. 17. Luca, Parmen. tract. de fisco 1. p.
n. 34. Caualli. de vsuris, quæst. 70. ex n. 517. Tiraquellus, de
priuilegijs piæ causæ, priuil. 141. Iac. Cuiac. in d. leg. si ex le-
gati causa. 23. D. de verb. obl. lit. B. vbi Segura ex num. 185.
& in add. ad eundem ibid. D. Perez, & 14. recenset Menoch.
in, loco prox. citato, ex n. 8. ad 15.
43 Regularis quæ ex persona dicitur (id est interpellatione
personæ ipsius, quæ debet, vel cui debetur, Cuiac. ad Afric.
tract. 8. in d. l. cum patri familias. 17. D. de vsur. & in l. iurisc.
gentium 7. versic. *pactorum*, lit. C. D. de pact.) & per inter-
pellationem contrahitur, quoniam cum mora in facto cõ-
sistat, d. l. mora. 32. D. de vsur. iunct. iux. eam adduct. sup. ex
num. 13. probari omnino debet, vt in terminis post Purpu-
ratum in d. l. vinum, n. 7. D. si cer. pet admonet Mascar. de pro-
bat. vol. 2. concl. 1070. num. 7. Ea probatio ex interpella-
tione necessario descendit, de qua omnino (vt eius insinuat
definitio mox subijcienda) constare debet, siue tractetur de
constituendo aliquem in moram, quoad periculum interi-
tus, siue quoad commissionem pœnæ, vt cum multis resol-
44 uit idem Mascar. d. concl. 1070. numer. 8 & 9. *Est autem* †
*interpellatio admonitio, qua fit testato soluendi, vel acci-
piendi eius quod debetur*, Cuiac. in d. l. cum patri, fam. & in-
45 de, *hac mora erit contemptio istius admonitionis.* † Quæ
bifariam contingere solet, vel in iudicio, vel extra iudicium
& harum quælibet sufficiens est, vt quis in mora constitua-
tur, Atqui de iudiciali nemo est, qui ambigat, & per poste-
riorem satis moram fieri probat sæpè citata, l. mora. 32. D.
de vsur. l. Titia. 89. §. vsuras, D. de leg. 2. l. si ex legati causa.
23. l. qui Romæ. 122. §. cohæredes, D. de verb. oblig. d. l. quod
te mihi, 5. D. si cert. pet. consonat text. Reg. in l. 18. §. 11. p.
5. versic. *E si quando la cosa señalada prometiesse alguno á
da. non dixesse ciertamente en aquel dia ge la daria, si des-
pues de esso ge la pidiesse el otro. á quien fue prometida, pi-
diendogela è non ge la quisiesse dar, pudiendolo fazer, de-
zimos que si muriere la cosa, despues de su muerte natural,
que es tenudo de la pechar.* Vbi Greg. gloss. *pidiesse*, eam leg.
Reg. ad extraiudiciali petitione intelligit, quæ sententia ve-
ra est, vt post Acc. Bart. & antiquiores, cum multis obser-
uat Menoch. d. casu 220. ex n. 25. & cum multis Gracian,
lib. regul. reg. 118. in pr. Barbos. in l. si mora 10. nu. 10. D. so-
lut. matr. & Masc. concl. 1070. n. 14. limitanda tamen quan-
do quis tenetur solum officio iudicis, non autem iure actio-
nis, nam tunc ad probandum illum esse in mora necessaria
est iudicialis interpellatio, vt consulendo censuit Ruin. cõs.
185. n. 8. vol. 2. & induces l. cũ postulassem. 34. D. de dãn. inf.
46 An autem vnica, an vero plures interpellationes, vt mo-
ra perficiatur, præcedere debeant? valde inter vniuersos in-
terpretes agitatum est. *Et vnicam interuenisse sat esse*, cre-
briori eorum sententiam recipitur, quam post Accur. in d. l.
mora defendunt ibi Bart. & cæteri, idem Bart. in d. §. vsu-
ras nu. 3. idem Bar. in d. §. cohæredes, nu. 2. vbi Aret. 1. notab.
Ias. n. 9. Alciat. nu. 21. idem Bar. in d. l. qui Romæ, §. Seia, n.
vbi Alc. & Ias. idem Bart. in l. de pupillo, 5. §. si quis ipsi præ-
tori. nu. 6. D. de op. nou. nunc. & eam communem esse, post
Fel. Tiraq. Camill. Platium & alios, resoluit Menoch. vbi sup.
ex n. 26. Parpalia, in d. l. quod te mihi, n. 16. Alex. cons. 19.
vol. 1. Segura, in repet. d. l. si ex legati causa 23. ex n. 166. &
ibi in addit. D. Perez. Cassan. in consuet. Burgund. Rub. 4.
§. 23. nu. 15. sequitur Ferret. tract. de mora col. 5. nu. 13. versic.
remissum, Sapor eod. tract. c. 2. n. 7. Forcat. eod. etiam tracta-
tu de mora 1. p. num. 9. Cuiac. tract. 8. ad Afr. in l. cum patri
fam. 17. D. de vsur. lit. B. Pet. Greg. 3. p. Syntag. lib. 21. tit. 14.
num. 4. Masc. de probat. vol. 2. concl. 1070. nu. 11. Grac. lib.
Reg. reg. 118. n. 2. P. Barbosa in l. si mora 10. n. 9. D. sol. matr.
47 Pro qua communi sententia, & quod *vnica tantum ex-
traiudicialis interpellatio sufficiat*, ad constituendum quẽ-
quam in mora, vulgo primo adduci solet Pauli resp. in dicta
lege Titia Seio, 89. § vsuras, D. de leg. 2. versic. *Quamuis enim*
vbi sic scripsit. *Quamuis enim constitutum sit, vt minoribus
xxv. annis, vsuræ, omnino præstentur, tamen pro non mora
hoc habendum est quam sufficit semel interuenisse, vt per-
petuo debeantur.* Ex illis verbis, *quam sufficit semel inter-
uenisse*, vnicam interpellationem sufficere omnes autumant.
Qui 2. mouentur Mar. & Põp. sententia, in d. l. mora, ibi,
Si interpellatus opportuno loco non soluerit, & in d. l. si ex
legati causa, ibi, *Si aut interpellatus non dedisti*, iunct. vulg.
alia eiusd. Pomp. reg. & tradit. in l. boues 89. §. hoc sermone,
D. de verb. sig. *Hoc sermone (inquit) dum nupta erit, prima
nuptiæ significantur*, qua ostri interpretes passim & vbiq;
docent, sermonem simpliciter prolatum. de primo intelligi
idest, primo, atque vno actu consummari, perfici, finiri, ita
vt amplius locum non habeat 3. eis stipulatur, eum qui se-
mel certior est factus, amplius non esse certificandum, pro-
bat l. 1. §. vult. D. de act. emp. cap eum qui certus 31. de reg.
iur. lib. 6. Cum ergo vnica interpellatione, qui moratur cer-
tior iam factus sit, non est, quare alias, & alias desideremus.
48 Verum hæc arg. quibus communis fundatur, me parum,
aut nihil mouent, Nam I. C. verba in dicto §. vsuras, ibi, *Quã
semel interuenisse sufficit vt perpetuo deberentur*, non ad
interpellationem, vt communia arbitratur, sed ad moram
referenda sunt, vt sufficiat moram semel committi, vt vsuræ
debeantur, iux. reg. l. cum quidem 17. §. si pupillo, ibi: *V-
suræ enim non propter lucrum petẽtium, sed propter moram
non soluentium infliguntur* D. de vsur. iunct. reg. dict. §. hoc
49 sermone. † Quæ pro comm. non facit, cum ea in legis dis-
positione non procedat, per tex. qui ad hac allegari solet, in
l. volui, 7. §. hæc vox, D. de ed. quod late scripsit Tiraq. in d.
§. hoc serm. limit. 9. per tot. Rursus neque vt. de l. 1. §. fi. D.
de act. empt. Nam qui certus est, adhuc solet certificari. cũ
in citatoria admonitio esse debeat, vt declarat Bart. in d. §.
fin. nu. 3. Socin. consil. 34. num. 4. lib. 2.

Et in

Et inde Coras.lib.2.Miscel.cap.6.Ferret.d.tract.de mora.col.3.ex num.8.contra superiorem communem expresse contendunt plures interpellationes necessarias esse; quibus argumenta,& rationes,vt eam quam tuentur sententiã
51 munire possint,non desunt.† Et 1.extat,l.si conueniret.4.D.de pign.act.hæc in verba.*Si conuenit de distrahendo pignore,siue ab initio,siue postea,non tantum venditio valet,verum incipit emptor dominium rei habere. Sed & si non conuenerit de distrahendo pignore;hoc tamen iure vtimur,vt liceat distrahere;si modo non conuenit ne liceat. Vbi vero conuenit ne distraheretur,creditor si distraxerit,furti obligatur,nisi ei ter fuerit denunciatum,vt soluat,& cessauerit.* 2.adducũt l.Aemil.Latian.alias Largian.39.vers.venditor,ibi:*Denunciationibus,vt pretium solueretur tutoribus sępe datis,*D.de minor.25.ann.3.mouentur expressa,l.si mandato Titij,59.§.ille illi salutem,ibi; Postea sæpè conuentus mandatur non respondit,D.mand.4.eis fauet,d.l.qui Romæ.122.ibi:*Respondit si Sæia non cessasset ex stipulatione pecuniam offerre,iure vsuras non deberi,* D.de verb.oblig.quibus verbis continua interpellatio,& oblatio videtur desiderari.5.eis astipularis videtur,d.l.mora.32.ver.cum etiam,ibi:*Cæterum cum postea is sui potestate in faceret,omissa est repetenti debiti instantia:non protinus per debitorem mora facta intelligitur.* D. de vsu.Quæ verba non vnicam,sed multiplicem interpellatione,vt mora perficiatur,videntur desiderare 6.facit d.l.qui Romę.§.cohęredes,ibi;*Cum cohæres mulier cohæredi,liberorum tutores sæpius testato conueniret,* D.de verb.oblig.7.I.C.verba in l.de pupillo.5.§.siquis ipsi prætori,ibi;Quasi repetito die nunciatione facta,D.de oper.noui nuoc.& similia,Imp.in authent.statuimus,ibi:*Tertio requisitus iurisdictionem suã amittat* C.de Episc.& cler. Et Pontif.in cap.1.ibi:*Vt si Episcopus tertio cum humilitate,ac deuotione requisitus,&c.*de supp.negl.prælat.Quę plures denunciationes exigere videntur.8.induci potest,cap.1.versic.respondeo,ibi;*Quod si neque venerit ad tertiam vocationem hoc ipso feudum amittat,*de milit.vassall.qui contum est in vsib.feud.

52 Sed iis non obstantibus superior commun.quæ iuris,& artis nostræ principiis magis arridet,defenda est;quam præter iura superius,inducta non obscurè probare videtur Vlpian.resp.in l.si is à quo,3.§.si semel,D.vt in possess.legat.seu fide. *Si semel (inquit) fuerit satisdatum,quæsitum est,an etiam rursus cauendum sit,si forte decesserit eos fideiussores esse datos? & magis est,vt caueri non debeat. Hoc enim D.Pius rescripsit Pacatiæ Licinianę. Ipsam enim facultatis suę expensum ferre debere,quæ minus idoneos fideiussores acceperit. Neque enim oportet per singula momenta onerari eum à quo satis petitur.*Et in l.prohibere.3.§.illud,D.quod vi,aut clam,dum ait. *Illud sciendum est non omnibus momentis vim esse faciendam,sed semel interuentu facta vis perseuerat.* Pro qua etiam plura congerit Segur.in d.l.si ex legat.caut.ex nu.167.D.de verb.oblig.nouissimeque alios eiusdem sententiæ assertores refereus,inter quos nostra hæc scripta comprobans Menoc.in addit.ad comm.de arb.ad lib.2.cas.320.num.4.

53 Neque obstant Ferret.& Cor.arg.Nam 1.ex d.leg.si conuenerit,4.D.de pig.act.Nam omnia Bart.opinionem in d.l.Titia,§.vsuras,num.3.& in d.l.qui Romæ.§ Sæia,nu.4.existimantis speciale ius in illius text.casu animaduerti,quem secutè sequitur D.Perez iam citatus,nu.166.quia specialitatis rationem nullam reddit:verius opinor ibi ter debitorem denunciari requiri,quia agebatur,vt non modo is,pro credito,sed etiam furti teneretur,erat enim pactus debitor cum creditore de non distrahendo rem pignori datam,quare vltra causam crediti ad eum in mora constituendum erat etiam constituendus in mora,vt a pacto de non distrahendo recedere liceret,& inde vna sola interpellatio non sufficiebat. Ergo trina denuntiatio faciet,vt creditor estimatus à furto,& rursus,vt vendat impunè solemnibus seruatis quod si debitor vrgeat ex pacto,iuxta contractum posito ne pignus venderetur,replicabit creditor,sibi quoque nõ seruatam fidem à debitore,nec solutam maturè pecuniam & se contra Cretensem Cretica

Antony Pichardi Pract. Institut.

vti astutia,qui est Germanus illius loci sensus quem scripsit Menoc.d.cas.220.n.31.& ante eum post alios Bauer.tract.de mora,1.part.num.18.Forcat.eod.tract.1 p.num.15.

54 Secundo Ferret.& Cor.opinionem non tuetur Paulus in d.l.Aemilius.Largianus,nam,ex plura interpretatione Ias.num.17.Decij,num.14.Rubei.num.181.in d.l.vinum 22.D.si cert.petat.asserentium,propter duplicem terminũ solutioni assignatum plures interpellationes fuisse necessarias magis veritati arridet,nulla ibi opus fuisse,cum dies esset appositus,per cuius lapsum,mora absq;interpellatione contrahitur,iuxt.l.magnam.12.C.de contr.stip.& latius inf num.67.Probatque in terminis,l.si fundus,4.§.Marcellus.D.de leg.com Atque ita dicendum est interpellationes ibi intercessisse de facto,qualia sunt omnia,quę eo loci referuntur,vsque ad vers.putabam,quod vel ea eo apparet,quia interpellationes illæ nocere potius,quam prodesse poterat venditori,cum ex illis à lege commissoria in contractu apposita recessisse videretur,vt considerat Paul in versic.dicebam,& notat Segura,vbi sup.nu.183.patetque ex integra serie quæ sic se,habet,*Aemilius Largianus ab Omnio fundum Puteolanum lege commissoria emerat,data parte pecuniæ,ita vt si intra duos menses ab emptione eius reliqui pretij partem dimidiam non soluisset,inemptus esset item si intra alios duos menses reliquum pretium non numerasse:similiter esset inemptus. Intra priores duos menses Largiano defuncto,Rutiliana pupillaris ætatis successerat,cuius tutores in solutione cessauerant,venditor denuntiationibus,vt pretium solueretur tutoribus sæpè datis,post annum eandem possessionem Claudio Telemacho vendiderat,pupilla in integram restitui desiderabat vita tam apud prætorem,quam apud præfectum vrbi,procurauerat. Putabam bene iudicatũ,quod pater eius,non ipsa contraxerat Imperator autem Antonius motus est,quod dies committendi in tempus pupillæ incidisset,ea que effecisset,ne pareretur legi venditionis. Dicebam magis posse eam ea ratione restitui,quod venditor renuntiando post diem quo placuerat esse commissum,& pretium petendo,recessisse à lege sua videretur:nec me mouere,quod diei postea transisset non magis quam si creditor pign.distraxisset,post mortem debitoris,die solutionis finita. Quia tamen lex commissoria displicebat ei,pronunciauit in integram restituendam. Mouit,& illud Imperatorem,quod priores tutores,qui non restitui desiderassent,suspecti pronuntiati erant.* Igitur cum ex abundanti interpellationes ibi interuenerint ius inde sumi non debet,vt Cuiac.scripsit tract.8.ad Af.in l.cum patri fam.27.lit.B.D.de vsur.quæ est vera huius legis interpretatio,& de mente Bart in d.§.Sæia,num.1.quem seq.Bart.de mora.1.p.nu.2.miror ante eam non fuisse assequutum Menoch.d.cas.220.nu.32.nec Sapor.de mora,1.part.cap.2.num.44.cum,ex ipsius legis contextu non obscure colligatur,& a Bart.vbi proxime tradita sit,quomodo d.l.Aemil.illustratur,ex traditis iuxt.eam Rubeo,in l.non solũ.§.morte,num.378.D.de op.no.nunc.Anton.in l.naturaliter,num.250.D.de vsucap.Bald.Nou.in l.1.§.si quis ita,n.43.D.de verb.oblig.Cald.in l.si curatorem,verbo,sua facilitate,num.49.C.de integ.rest.Gom.2.tom.cap.2.num.27.& cap.15.num.10.& 3.tom.cap.11.num.6.Sarm.lib.1.select.cap.14.num.3.quos videbitis.

55 Qua etiam ratione,non item obstat d.l.si mandato Titij.59.§.illi,in qua plures interpellationes de facto interuenerunt,de quibus non erat quęstio,sed an morte illius,cui credita est pecunia,mandatur esset liberatus,atque ita de interpellatione nihil desiuitur,vt obseruat Menoch.d.nu.32.& seq.Forcat.de mora,1.p.n.13.

56 Præterea communi non obest dict.l.qui Romæ.122.§.Sæia hæres.D.de verb.obl.ibi;si Sæia non cessasset,quibus verbis innuit,Scæuola interpellationem vnam non sufficere,sed assiduè interpellandum esse.Nam Alciat.lib.1.dispunct.cap.13.sic legit.si Sæia cessasset,vt sit sensus,primam interpellationem sufficere,& si postea debitor interpellare creditorẽ cedet,arg.d.l.Titia.§.vsuras ibi;*Quã semel interuenisset sufficit.*verũ hæc literę mutatio reijcienda est ex Flor.C.in quo negatiua retinetur.*Si Sæia nõ cessasset*,quam lectio-

nem magis probat August.lib.1.emend.cap.3.Corras.lib.2. Miscell.cap.6.num 9. & in suo manuscripto sic legi testatur Menoch.d.casu 220.nu.35.Robert.lib.2. recept.lect.cap.3. Quare dicendum est, cum tex.loqui in mora creditoris.(Solet enim, & creditor aliquando moram committere, vt ad illa verba definitionis, *in recipiendo vel debito*, sup.nu.35.obseruauimus) per quam cessat cursus vsurarum, ad quam requiritur, quod debitor non cesset pecuniam offerre, ideoque & deponere, & consignare tenetur, l.si creditrici.6.l.si acceptam, 19 C.de vsur.l.fin.C.de vsur.pupil.scribit late, & nouissime Gasp Rodr.lib 2.de annuis redditibus, q.15.nu.1. cum seq.maximè nu.7.nu.9.nu.15.& num 27.& ita omnes consentiunt, vt post Ias.Alciat.Negusant Boer.& Molin.testatur Menoch.iam relatus, nu.36. & inde ille tex.ad interpellationem nihil attinet.

57 Deinde Corras.& Ferr.non fauet d.l.mora,32.vers.*cum etiam*, D.de vsur.quia post habitis aliorum interpretationibus, ita ergo Marc.resp.interpretor interpellationem vnam factam seruo debitoris non sufficere, cum sui copiam debitor deinde facit : quoniam tunc noua interpellatione opus est: fieri enim potest, vt dominus illius interpellationis, notitiam ob serui negligentiam non habeat: quare in mora non constituitur, si praesens interpellari adhuc potest. Quam interpretationem mirum in modum adiuuat Vlpiani respons. In l.item veniunt, 22. §.sed ponamus, D.de pet.hæred.*Sed ponamus* (inquit Dominus) *denunciatum esse, non tamen sibi; quia non ipsi, sed procuratori eius denunciatum est: seu as tus ipsi denunciari exigit, & ideo non nocebit, nisi forte is cui denunciatum est eum certiorauerit, sed non si certiorare*

58 *potuit nec fecit.* Hæc Vlp. † Nec ferenda est Corras.d.lib. 2.c.6.& Plautij, in d.l.vinum, nu.23.ad d.l.mora interpretatio, assertentium, ibi etiam domino esse nunciatum, ex illis verbis, *cum etiam si ipsi, inquam domino denunciatum est*, nam ego sic intelligo, quod etiam si sufficiat semel personaliter ipsi domino nunciare, non tamen sufficere si semel mediante persona serui denuncietur. Inter hæc duo, differentiam Martinus ponit, & ideò in fine illorum verborum, *denunciatum est*, repetendum est affirmatiue illud verbum, *sufficiat*. Præterea, & ea coniectura adiuuari potest, quia si negatiuè vellemus legere, non sufficere semel dominio esse nuntiatum, quod deinde de seruo dicitur, esset sine probabili dubitatione : cui enim esset dubium, quod si non sufficit semel ipsi domino denuntiare, non etiam sufficere, si esset domino, mediante serui persona denuntiatum. Quam interpretationem visus est sentire Accur in d. §. sed ponamus, verb. *certiorauerit*, citando l. mora, & eam sic illustrat Menoch. dict. lib. 2, casu 220 num, 30.

59 Difficiliores autem explicatus Scæu.habet in d.l.qui Romæ, 122. §. cohæredes, ibi: *Sæpius testato conuenit*: constat enim ex illo verb. *sæpius*, non vnam, sed plures interpellationes desideratas cum ea vox in pluribus quam in duabus, aut saltim in ipsis verificetur, l.seruos.8. in versic. *Bis aut sæpius*, C.ad l.Iuliam, de vi pub.d.l. veluti. 7.§.hæc vox, in fin. D.de edend.l.mariti.29.§.qui quæstum. D.ad l.Iul. de adult. l.fin.iun.Rub.C.si sæp.in integ rest.fuer.post. Cui difficultati, vt Bart.in d.§.tertia, num.4.succurrat, quem cæteri scribentes sequuntur, existimat, de facto ibi plures interpellationes factas fuisse : indeque non tequi eam sæpius esse faciendã, vt sup.num.54.ad d.l. Aemilius Largianus, & d.§.ille illi, obseruauimus. Atque cum verba illa illa narratiua sint, ius inducere non debent, vt olim scripsit Acc. in leg. vn. glos. magna, versic. *Vel die tertio*, C. quand. non petent. part.

60 † Neque à verbis facti narratiuis argumentum tutum est, vt arg d.glos.docuit Roman.in reper.aut. similiter. 10. specialis, C.ad leg. Falcid.& consil.134 col.2.& consil.79.circa final.& consil.191.colum.1.cui est similis, in capit. auditis. 19.verb.*Ex posto facto*, ad fin.de elect.sup. glos. in cap. eum qui, 2 verb.*non teneris*, ad medium, de dolo.& cont.lib.6. & altera glos.in capit.1. verb. *collationem*, de rerum permut. eod.lib.quod est omnium commune placitum, vt post And. Abbat. imol. Alexand. Cum. & alios, quos longa serie resoluit Ias.in dict.leg.vn.num.22. C.quand. non pet. part. & cap.& in dict.l.qui Romæ.122.§.Callimachus, num.6,& in §.cohæredes, numer.9.Diaz, reg.781. & pro reg.2, tom.reg. vtriusque iur. lib. 11.col.550.traditum est, probatque in o- primo casu Alexand.consil.74.num.13. volum. 4. † Igitur

61 in dict.§.cohæredes, Scæuola, cohæredem mulierem cohæredis tutores sæpius testato conuenisse de facto referat, non est quare ex repetita ista monitione, quam ex abundanti curiosa ista, vel benigna mulier fecit, generaliter eam esse repetendam dicamus. Et inde generalem nostri definitionem obseruant, quod etsi plures interpellationes, vt mora perficiatur necessariæ non sint *ex communi sententia*, quam defendimus; quia tamen solemnitates superuacuæ vitiare negotium non solent, l.testament. 17. C.de testamentis, sæpius testato conuenire tutum erit, ex notabili sententia gl. in cap.cupientes.§.quod si per 20.verbo, *propositæ*, de electione, libr.6. esseque hanc non contemnendam cautelam, in hac interpellationum materia, docuit Bauer.de mora 1.par. num.2. Anxietas ergo ista, de qua in dict.§.cohæredes, tuta est magis, quam necessaria: vt patet in eo, qui solo verbo potest nunciare nouum opus, & mauult adire prætorem, vel testato sæpius nuntiare, l.1.§. quid sit, D.quod vi, aut clam. d.l.de pupillo 5.§. meminisse, D. de oper.nou. nunt. Quam Bart.interpretationem ad dict.§ cohæredes, vt indubitatam (licet eum non referat more suo) obseruat Cuiac. d.tract. 8.ad Afri.in l. cum patri. 27. lit. B. D. de vsur. Sed profectò hæc Bart.traditio, & existimatio tuta non videtur, nam licet verba dict.§ cohæredes, *sæpius testato conuenit*, facti narratoria esse fatemur nihilominus ius inducere debent. †Quotiescumque enim legislatoris intentio nititur super narratis,

62 ex eis argumentum iudici, sumique posse nemini dubium est, c.si Papa, 10.de priu.lib.6.in Clem. 1.eod tit. & ita sententiam glos.in d.l. vn.C.quand.non pet.par. & e.sup.num. 60.adductam limit.Imol.in cap. cum Apostolica, de ijs quæ fiunt à prælato, Alex.in leg.1.num. 40. D. de offic. eius cui mand.Ias.in d.l.vni.num.23. C.quand.non pet.pat.Diaz, in loco sup. citato. Vnde cum tota illa Scæu.resp.super verbis facti narratiuis fundetur, vt constat ibi: *Respondit secundum ea quæ proponerentur ob staturam doli mali exceptionem*. Sequitur ex illis argumentum optime deduci posse. Verum hoc argumento non obstante, quicquid velint Bauer.d.nu. 2 Iaso, in d.§.cohæredes, nu.9. superior Bart.interpretatio, tam vera est, quam verissima, & constanter asseuerandum illa verba (*sæpius testato, &c.*) facti narratiua, non iuris decisoria esse, vt post eum, & Cuiac. defendit Forca.d.tract. de mora 1.part.num.13. Neque Consulti decisionem super narratis fundari, probant illa verba. *Respondi secundum ea quæ proponerentur, &c.* cum idem etsi vnica tantum monitio præcessisset dicendum sit, arg.l.hæc potuit, de locat.& cod. iunct.reg.d.l.boues, 89. §.hoc sermone, D.de verb.signific. cum vbicumque monitio, siue interpellatio requiritur, de prima tantum id accipiendum sit, quam interpretationem expresse confirmat Iust.in l eum dubitatur, 3.C.de iure emphyt.quo loci, eum dominum moneri, an velit meliorationes, siue emponemata emere, si emphyteuta illa vendere præsumat Imp.decernat, aliterque venditionem factam, si ex vi pactionis non muniatur, nullam esse statuat, & emphyteutam insuper, qui eam monitionem omisit iure emphyteutico cadere iubeat; testationem hanc semel factam fuisse satis esse probat, si post eam duorum mensium spatium lapsum fuerit, ibi: *Disponimus attestationem domino transmitti* & ibi; *Et attestatione facta*, quibus verbis non plures, sed vnam præcessisse sufficere non obscurè probat. Igitur lex refert quid creditores cauti, curiosi, vel benigni fecerint, non quid faciendum fuerit, vt in d.l. Aemilius Largianus, 39. D. de minor.& in d.l.si mandato, 59.§.ille illi, D.mand.

63 Deinde etiam Corras.& Ferr.non iuuat Vlp.in d.l.de pupillo, 5.§.si quis ipsi prætori, D.de oper.nou.nunc. Cui vt respondeant interpretes in varias feruntur sententias, crebriori tamen calculo ab omnibus in eam itum est opinioné, plures ideo ibi attestationes requiri, quia inferior superiori protestatur: quo casu trina requiritur, argum.d.authen.statuimus, C.de Episc.& cler.& dict.c. 1. de suppl. negl. præl. quæ ista sic accipi volunt; & superiorem illam regulam, quam vnicam sufficere docemur, tantum eũ par pari protestatur

testatur

testatur, veram esse, non si inferior superiori, vel superior inferiori, quia tunc trina omnimodo requiretur interpellatio ex iuribus proximè adductis: quæ fuit sententia Bauerij iam relati, d. nu. 2. & secute eam resoluit Add. Bart. in d. §. siquis ipsi prætori, lit. D. estque cōmunis resolutio ex Host. Ioa. And. Ant. de Butr. & alijs quos refert Mascard. de prob. vol. 2. concl. 1070. nu. 12. licet, & eo etiam in casu vnicam sufficere plure probent, quos idem Masc. ibi, num. 13. refert. Sed ego, licet ipsi, vt indubitatum id tradant, verius existimo in d. §. siquis ipsi prætori, id non probari, cum ibi Cōs. non plures interpellationes requirat. Neque contrarium probant illa verba: *Et si nunciauerit postea*, & illa. *Quasi repetito die nunciatione facta*, quæ eum sensum, quem communis arbitratur, non habent; quod non obscurè constabit, si Bart. & aliorum communis traditio ad illum text. an vera sit nec ne discutiatur. Qui post Acc. ibi scho. 1. existimat ideo, in d. §. si quis ipsi (iuxta communem) vnam, & aliam testationem requiri, quia durante magistratu, neque prętori opus nouum nunciari, neque in iudicium eum vocari posse constat, ex generali D. Adriani rescripto, cuius meminit Paul. in l. pars literarum. 48. D. de iud. Vlp. in leg. nec magistratibus 35. D. de iniur. Vndè ne quod vna via, (vt vulgo dicitur) prohibetur per indirectum concedi videatur, statuit Cons. vt si opus prætori nunciandum sit, ne actio pereat, vice nunciationis, quis protestetur durāte magistratu renunciare non posse, eoq; finito si rursus nunciauerit repetito die nunciatio facta videbitur. In qua interpretatione in vna, & altera glos. subsistit Acc. ibi, cui non inuiti cæteri assentiuntur. Quam tamen sustineri non posse arbitror: primò, quia si vera esset, pari ratione non posset protestari prætori ædificanti, sicut nec nunciari: nam ista protestatio vim nunciationis habet, eosdemque effectus, quos operaretur nunciatio, producit, cum facta protestatione, si prætor ędificare vult, remissionem petere cogatur, se alterius iudicis iurisdictioni submittendo: vel satisdare cogatur. & sic ab eo iniusto aliquid extorqueretur, alias ędificatum destrui deberet, & inde solum esset differentia verbalis, non realis, contra reg. l. 2. C. comm. de leg. l. si prætor, 75. in princ. D. de iudic. cap. commissa. 35. §. porro, de elect. lib. 6. & inde à Bart. interpretatione recessit Cuma. in d. §. siquis ipsi. Qui cum text. aliter interpretatur, eum tamen ibid. reprehendit Ias. post longam disput. Bart. sequutus.

Sed (ni mea me fallit opinio) quorsum hæc in d. §. siquis ipsi prætori, disputentur ignoro, non enim ibi Consultus agit de opere nouo prætori ædificanti nunciando, id enim durante magistratu fieri non potest, vt proximè notabat Cuma. sed tantum Consultus dubitat, quid iuris erit, si quis domino nunciare velit, isque vel absit, vel alio modo, ne ipsi nuncietur, latitet, an ipsi prætori eo casu nunciare sufficiat? & sufficere scripsit si se interim non posse nunciare testetur, & postmodum cum potuerit nunciet, nam tunc quod retro ædificatum est quasi repetito, die nunciatione facta destruendum erit. Igitur nunciatio, in d. §. siquis ipsi prætori, non prætori tamquam ædificanti fit, sed eu auctore; quia nullus in loco operis erat, quo præsente nuncietur, & qui domino renunciet, quo casu protestatio, de qua ibi, necessaria est; quem intellectum, licet non firmet, præsentit Acc. ibi glos. in fin. & glos. ver. *prætori*. Ergo in d. §. siquis ipsi prętori, vnica tantum nunciatio domino fit, iuxt. illa verba, *& si nunciauerit postea*, licet protestatio antea prætori facta fuerit. Vndè Coras. & Ferr. ille text. sic illustratus iam non fauet.

64 Quibus non item astipulantur verba d. auth. statuimus, C. de Episc. & cler. & d. cap. 1. de supplen. negli. præl. nam cum ibi non par pari, sed inferior superiori nunciet, & eum interpellet, trina tunc requiritur interpellatio, ex doctrina Anton. in cap. cum causa, de offic. deleg. & in cap. ea literis, de const. quam ab omnibus sequutam, & receptam asserit Bauer. de mora. 1. part. num. 3. Bart. additio nat. in d. §. si quis ipsi prætori. lit. D. Perez, in addit. ad Seguram, in dict. l. si ex legati causa, num. 166. D. de verb. oblig. & in eis iuribus speciale ius animaduerti obseruat Cassan. in consuet. Burgun. rubr. 4. §. 53. num. 15. vbi & alias plures limitationes scripsit, quem sequitur Segur. in d. l. si ex legati causa, num. 165.

65 Denique dict. cap. 1. versic. *Respondeo*, ibi; *quod si neque venerit ad tertiam vocationem hoc ipso feudum amittat*, de milite vassallo, qui contumax est in vsibus feud. communi non obstat. Nam ibi non de vsuris soluendis, aut de quauis alia rei accessione, sed de tota re prorsus amittenda controuertitur. Vndè iure debet iudicari ordine præcedente, si causam ingratitudinis dominus probauerit, hoc ipso feudum amittere, ad quod necessario eum ad curiam dominus vocare debet, quod si non venerit iterum eum debet vocare, vsque in spatio trium, septem, vel decem dierum, arbitrio eiusdem curiæ terminando, & si nec venerit ad tertiam vocationem hoc ipso feudum amittit, vt probat d. cap. 1. de mil. vassall. &c. & in cap. 1. §. est & alia, quæ fuit prima causa beneficii amittendi, in vsibus feud. & inde cum denunciationes illæ morem iudiciarium spectent ab earum forma discedere fas non erit, l. contumacia. 53. D. de re iud. l. ad peremptorium. 68. D. de iudic. nisi quatenus lex iudicis in manu temperamentum posuit. l. non nunquam. 72. D. eod. & obseruat ad ea iura Forcat. tract. de mora. 1. part. num. 13. Ex quibus omnibus, tam longè petitis, satis expressum cum communi relinquitur, verius multo esse, extraiudicialem interpellationem vnam, & solam in mora constituere debitorem.

66 Hæc autem interpellatio, de qua tam late supra disputatum est, non vna, sed *triplex* est; *Hominis*, & hæc aut iudicialis, aut extraiudicialis, quælibet etsi vnica recte perficit moram iuxta proxime dicta. Legis, quando ipso iure committitur mora, quam nos supra irregularem esse diximus, pluribusque casibus contrahi, nu. 42. ostendimus. Tempo-
67 † ris, quando dies est appolita in promissione, quæ pro homine interpellat, iuxt. leg. magnam. 12. C. de contr. & com. stipul. leg. in emphyteuticarijs. 2. §. sin autem. C. de iure emphyt. l. pecuniæ fœnebris. 9. §. vsuratum, D. de vsur. l. libertis. 18. §. manumissis. D. de alim. legat. l. ad diem. 77. D. de verb. oblig. l. si traiectitiæ. 9. D. de naut. fœn. l. traiectitiæ, 23. D. de obl. & actio. l. quoties in diem. 59. D. de verb. oblig. leg. si fundus. 4. §. Marcellus, D. de leg. cum. l. Aemilius Largianus. 59. D. de minor. l. vinum. 22. D. si cert. pet. l. Celsus. 27. D. de recep. arb. l. 1. versic. *Nisi forte*, D. de penu leg. idem probat expresse text. noster in hoc cap. *potuit*, versic. *Non obstante quod et*, & cap. licet. Canon. de elect. lib. 6. comprobat. de iure Regio, l. 28. ibi. *Ca entiendese que el dia del plazo, à que deue pagar la rēta, no demāda por el señor, è a plaza al otro que la pague*, titul. 8. text. vbi eleganter notat Greg. Lopez. glos. à dia cierto, in l. 18. tit. 11. & melior in l. 8. vers. *E por ende dezimos, que cada vno es tenudo de dar, ò de fazer lo que el prometio al plazo que fue puesto para ello. E non se puede escusar que lo non faga, maguer el otro non ge lo demande*, part. 5. & antea in leg. 35. quo loci late Greg. d. tit. 11. part. 5. notarunt vniuersi scribentes in locis proximè relatis, maxime in d. l. si insulam, Bart. in l. ita stipulatus, La. mag. 2. q. nu. 41. D. de verb. oblig. receptus secundum Bolognetum, in eadem l. si insulam, n. 36. Hotomanum, lib. 2. obseruat. cap. fin. Pet. Ioan. de Anchart. decis. 68. nu. 13. ijdem omnes in d. l. magnam, & in d. l. vinum, vt per Alexand. ibi, nu. 3. Dec. eod. nu. 3. scripsit Plaurius in præfat. ad dict. leg. quod te mihi, num. 16. D. si cert. petat. Segura, in l. si ex legati causa, num. 5. vbi in additionibus ad eundem Perez, ingentem Doctor. copiam, idem affirmantium retulit. D. de verb. oblig. tradidit cum ampliationibus, & limitationibus Bauer. tract. de mora. 2. p. ex num. 1. & si controuertat Ferret. eod. tract. col. 4. ex nu. 15. Sapor. tract. itidem de mora. 2. part. nu. 52. Forcat. eod. etiam tract. 1. part. nu. 7. & 2. part. nu. 4. Cuiac. in d. l. si ex legati causa, litera B. & in l. si insulam. 84. vbi latissimo sermone Bart. Bald. Paul. Alexand. Ias. Ripa, Crotus Hannib. Homodeis, Nigris, & nouissimè Bologn. D. de verb. oblig. & præter inf. referendos, num. 70. probat Mascard. de probat. volum. 2. concl. 1070. num. 19. Quinimo & solus vnius diei, & vnius horæ lapsus, moram facit, vt ijdem omnes expræsse fatentur, & doctè scribit Robert. lib. 2. sent. cap. 17. Carond. lib. 3. verol. cap. 10. & nomina-

tinatim, Decius in d.l. vinum, nu.9. & ibi Rubeus, numer.
98 108. † Et fortior ea mora est, quæ ex aduentu diei fit, quam quæ ex interpellatione contrahitur, siquidem hæc ignorantem moratorem non facit, illa etiam ignorantem comprehendit, l. in diem. 77. D. de verbor. oblig. explicarunt Paris. consil. 19. Iason in d. l. si ex legati causa num. 12. Men. qui alios refert, dict. cas. 220. ex num. 42. cum sequentibus.

His satis, superque intelligere licet, quid hæc vox, mora, significet, quid & quotuplex sit, item quomodo contrahatur, ad propositæ quæstionis veram intelligentiam, & dilucidationem.

60 QVæstio igitur à nobis supra huic disputationi proposita, illa erat.

Vtrum die, & pœna adiecta, moræ emandationi locus sit.

70 In qua quidem communi omnium consensu, negatiuam partem receptam video, vt scilicet eo casu moræ expiatio excludenda sit; quam sententiam scripsit Acc. in l. etsi post tres. 8. v. ib. *plures ve*, versic. *Primum quia fuit pena*. D. si quis caut. quem ibi communiter omnes scribentes sequuntur, Bart. num. 5. Bald. in lect. num. 32. in repet. num. 20. Paulus num. 4. Alex. nu. 9. & num. 14. Ias. ex num. 20. idem Bar. in l. si insul. m. 84. D. de verb. oblig. in num. 4 Ias. num 15. Herculan. num. 40. Ripa. num 36. Bologn. num. 114. Boetius, consil. 42. num. 4. Alexand. consil. 158. num. 4 Ofcins, decis. Pedem. 72. num. 7. Hotom. lib. 2 obser. cap. fin Lotiot. tract. de mora, axiom 26. Cherian. 1. tom. comm. opinion. verb. *Mora*, pag. (mihi.) 125. col. 1. in fin. Crass. in disput. de mora, dict. 2. tom. commun. opin. pag. 128. col. 2. Andora ibidem, verb. (*mora non purgatur*) pag. 130. col. 2. Don. Fina. 2. tom. reg. vtriusque iur. verb. *mora*, pag. 61. col. 1. versic. *quarto mora*, post longam disputationem, idem scripsit Salic. tract. de mora, quæst. 2. princ. concl. 6. per tot. num. 6. vbi tandem in id, n. 27. non inuitus trahitur, communem dixit Sapor. eod. tract. cap. 2 num. 65. defendit Forcor. eod. tract. 3. par. numer. 17. nouissime Fachin. lib. 1. controuers. cap. 98. Anto. Fab. lib. 6. coniect. cap. 7. Caroc. tract. de locat. & conduct. 4. par. titul. de mora, ex num. 12. Valasc. de iure emphyt. q. 5. num. 13. ex nostris recente doctis Greg. Lop. in l. 35. tit. 11. par. 5. Padilla, in l. usuper possessionum 9. num. 7. Cod. de transact. Gomez. in l. 53 Tauri, num. 3. Couarr. lib. 3. var. cap. 17. nu. 4. Matien. ad l. 7. tit. 4. lib. 5 nouæ collect. Reg. sub g. 01. 3. num. 2 & Leon. in repetit. l. si pacto quo pœnam. 14. 3. par. repetit. sub numero 1. C. de pact. Matien. in l. 10. glo. 2. num. 3. tit. 17. lib. 5. nouæ Recopilat. & cum aliis Gracian. lib vn. reg. 397 num. 1. (qui vt obiter id admoneam ex hac communi opinione resoluunt in casu, leg. 53. Taur. l. 7. tit. 4. lib. 5. nouæ Recop moræ emendationem admittendam non esse, vt in d. l. 53 num. 3. resoluit Gom. & in eius addit. Gomez Cornelius Nepos, sub d. num 3. Matien. in d. l. 7. glos. 3. num. 2. Mieres de maior. 4. par. q 46. num. 3. ad fin.) contendunt itaque omnes negatiuam hanc partem veram esse, & regulam, generalemque definitionem statuũt *moram unquam, si dies, & pena adsint, eliui posse*, quibus peculiares rationes, & argumenta non desunt quibus hanc, quam tuentur sententiam munire possint.

71 Sed quod Doctores pluris faciunt desumptum est ex difficili Afric. resp. relato, in l. Traiectitiæ. 22. §. de illo D. de obl. & act. qui iuncto princ. non leuiter communem hanc sententiam probat hæc in verba. *Traiectitia pecuniæ nomine, si ad diem soluta non esset, pœna (vti assolet) ob operas eius, qui eam pecuniam peteret in stipulationem erat deducta, is, quia eam pecuniam petebat, parte exacta petere desierat, deinde interposito tempore, interpellare instituerat. Consultus respondit, eius quoque temporis, quo interpellatus non esset, peti posse penam: amplius etiam si omnino interpellatus non esset, nec aliter non committi stipulationem, quam si per debitorem non stetisset quominus solueret: alioquin dicendum, si is qui interpellare cœpisset valetudine impeditus interpellare desiisset, pœnam non committi.*

¶ *De illo sane potest dubitari, si interpellatus moram ipse fecerit, an quamuis pecuniam postea offerat, pœna nihilominus committatur? & hoc rectius dicitur. Nam, & si arbiter ex compromisso pecuniam certo die dari iusserit, neque per eum, qui dare iussus sit stetit, non committi pœnam respondit. Adeo vt & illud Seruius rectissime existimauerit: si quando dies, qua pecunia daretur, sententia arbitri comprehensa non esset, modicum spatium datum videri. Hoc idem dicendum est, & cum quid ea lege venierit, vt nisi ad diem pretium solutum fuerit, inempta res fiat.* Hactenus Afric. ex cuius verbis non obscure colligitur, quod vbi dies, & pœna est, mora purgari (vt Doctores loquuntur) non potest.

72 Sequens arg. pro eadem communi præstat Imp. in l. magnam 12. C. de cont. & commit. stipul. *Magnam legum veterum obscuritatem* (inquit) *quæ protrahendarum litium magnam occasionem vsque adhuc præbebat, amputantes, sancimus, vt si quis certo tempore facturum se aliquid, vel daturum stipuletur, vel quæ stipulator voluerit promiserit, & adiecerit, quod si statuto tempore minimé hæc perfecta fuerint, certam pœnam dabit: sciat minime se posse debitor ad deuitandam pœnam adijcere, quod nullus eum admonuit: sed etiam citra vllam admonitionem eidem pœnæ pro stipulationis tenore fiet obnoxius, cum ea quæ promiserit ipse, in memoria sua seruare, nõ ab aliis sibi manifestari debeat poscere.* Quæ verba perspicue demonstrant, diem & pœnam moræ emendationi obesse.

73 Alterum arg. (neque contemnendum) quod huic communi suffragatur, extrahitur de l. Celsus. 27. D. de arbit. vbi Vlp. sic scripsit. *Celsus ait: si arbiter intra Kalendas Septembres dari iusserit, nec datum erit, licet postea offeratur, attamen semel commissam pœnam compromissi non euanescere quoniam semper verum est, intra Kalendas datum non esse, & c.* Satis ergo his verbis ostendit Vlp. eum qui intra Kalendas dare iussit, si non dederit, neque arbitri sententiæ paruerit, postea offerendo, moram emendare non posse, quoniam semper verum est intra Kalendas datum non esse.

74 Quarto non longe à communi est, & illud quod de emphyteuta vulgo traditur, qui si à solutione canonis per biennium, si emphyteusis Ecclesiastica fuerit, aut per triennium si priuata, cessauerit, omnimodo moram emendare non poterit, quin statim à iure suo cadat, iuxt. auth. qui rem, C. de Sacr. sanct. Eccl. ibi; *At si emphyteuta eum canonem per biennium non soluerit, hac lege repelli poterit*, & in auth. de non alienand. aut perm. rer. eccles. &c. §. iure autem emphyteutas ibi; *Quia si biennio continuo non exsoluerint emphyteuticum canonem, fiunt omnino extranei emphyteumatis*, col. 2. & in auth. de alien. & emphyt. & c. §. si vero quis, ibi, *Aut per biennium non intulerit, quod ab eo promissum est emphyteuticum, aut locationis canonem; damus licentiam venerabili domui, ex qua locatio, aut emphyteusis facta est, & antiquum statum locatæ, siue emphyteuticæ rei exigere, & eijcere de emphyteusi, siue locatione*, coll. 9. & magis ex l. 2. §. fin autem, ibi; *sed per totum triennium, neque pecunias soluerit, neque apochas domino tributorum reddiderit, volenti ei licere eum à prædijs emphyteuticarijs repellere, nulla ei in posterum allegatione opponenda sed omnimodo eo, si dominus voluerit, repellendo, & c.* Codice de iure emphyt. Per quæ iura, Greg. IX. hic prorsus contraria, communem sententiam resoluit Afflict. decis. 174. numero 4. Gregor. Lop. in lege 28. tit. 8. parte 5. F. conn. libro 7. com. cap. 12. numero 9. Clar. libro 4. reception. sentent. § emphyteusis, q. 8. numero 15. ergo die, & pœna adiecta mora non emendatur.

75 Quinto pro hac communi huiusmodi argumentum construo, Iuramentum impedit moræ emendationem, sed iuramentum sortitur naturam actus cui adhæret, ergo etiam sine iuramento elui non poterat mora, ergo à fortiori die, & pœna

pœna adiecta expiatio exploderur. Discursus iste legitimus est: Maior probatur ex recepta communi omnium consensu doctrina, in d.l. si insulam num.20. D. de verb oblig. quã sequuntur plurimi infra referendi, num. 189. Minor non
76 obscure † deducitur ex vulg. sent. Impe. in l. indubitati iuris, fin. C. de non num. pecun. l. qui iurato. 16. D. qui satisd. cog. l. si quis pro eo. 57. D. de fideiussor. cap. quemadmodum. 25. mp. de iure iur. ex quibus pro regu. id 1. tom. reg. veri utque iur. traditum est, semper iuramentum sequi leges, & conditiones quas, & contractus cui adiicitur, quod & probit l. 27 versic. *Otro si dezimos*, tit. 11 part, 3. resoluit cum aliis Couarr. in cap. quamuis pactum, de pact. lib. 6. 1. part. §. 3 num. 10. & §. 4. num. 1. & in rub. de test. 2 part. num. 12. & lib. 2 var. cap. 14. num, 1. versic. *Quinto etiam* late Gutierr. lib. de iuram. confirm. 1. part. cap. 57. qui plures retulit, sed non Gail. in l. si vnus. 28. §. pactus ne peteret, sub versic. *Venimus ad tertiam quæstionem*, numer. 66. & num. 68 D. de pact. Molin. ad consuet. Pari. 1. par. §. 62. nu. 21. & in l. 1. si quis, § ita, num. 85. D. de verb. oblig. Tiraq. in l. si vnquam in præf. num. 149 & seqq. Octau. d. cis. Pedemon. 42 & decis. 92. nu. 5 & 11. Ioseph. Ludou. decis. Perus. 47. qui omnes egregiè reg. d. l. fin. C. de non numer. pecun. prosequuntur, & illustrant. Cuius communis regula etiam in statutis, quorum naturam assumit iuramentum, probat post Bar. in l. omnes populi, Dec. in cap. cum accessissent, n. 19. de const. vt videlicet si statutum iuramento firmatum sit, & post modum reuocetur, vires etiam iuramenti deficiant, quia & statutum reuocatione fumescit, de qua etiam re omnino est videndus, qui cœteris latius rem hanc illustrat, à Villadieg. in comm. ad l. 4. ex num. 3. maximè nu. 21. tit. 5. lib. 5. del Foro iuzgo, & P. Moiquecho, de diui. bon. lib. 3. c. 6. num. 55. Consequentia autem rectè infertur, ergo sequela negari non potest.

77 Sexto in confirmationem eiusdem communis fortiter stringit Vlp. resp. in leg. si fundus, 4. §. Marcellus. D. de leg. comm. vbi Vlp. Marcel. lib. 20. Digest. dubitasse tradidit, verum commissoria locum habeat, siquis interpellatus non soluat, an verò si non obtulerit, & arbitratur offerre eum debere si vult se legis commissoriæ potestate soluere, quod si non habeat cui offerat, posse se securum esse, ergo si habuit neque obtulit legis commissoriæ potestate solutus non erit, & inde re incepta moram in solutione commissam propter diem, & pœnam, vt ibi Consultus præsentit, non explodet.

78 Nec dissimile est, quod septimo pro hac parte adducitur, & ab eodem Vlp. in l. 1. versic. *Nisi forte*. D. de penu leg refertur; hæredem iussum vxori testatoris aliquid penoris dare, & si non dederit, nummos præstare, habere obligationem penoris præstandi, tam diu quam diu lis cum eo de pecunia non contestetur, nisi fortè aliud tempus, vel mente, vel verbi testator præstituerit, quo casu non penum legatam, sed pecuniam testatoris vxori dare cogetur, propter diei adiectionem, quæ adiuncta pœna moræ emendationẽ impediet, quem tex. pro hac communi, præter alios, expendit ibi Bar. num. 6.

79 Pro qua potest, & octauo elegans Scæu. resp. in l. Thais, 41. §. intra certa, D. de fideicom. lib. perpendi, vbi cum libertas seruis si intra certum tempus rationes redderent relicta esset, & per eos stetisset, quominus intra præscripta tempora conditioni parerent, non idcirco, quod postea rationes velint reddere liberos fore, Consul. scribit, quod nulla alia ratione contingit, nisi quia tempus præscriptum fuit, item, & pœna quia conditioni non parentes serui manent, & inde ex communi moram emendare non poterunt.

80 Nono hæc communis suaderi potest ex consideratione, nam si vbi non est dies, neque pœna, mora non emendatur, à fortiori iis adiectis eius expiatio impedietur. Antecedens suadetur Paul. & Scæuol. auctoritat. in l. si in leg. 27. §. Colonus, D. loca. & in l. si ita quis promiserit, 135. §. Seia cauit, D. de verb. oblig. quibus in locis prædicti consulti solum intra modicum tempus arbitrio iudicis declarandum moræ emendationem admittunt, ergo longo tempore, maximo vè interuallo lapso, etiam sine die, & pœna mora non eluctur. Paul. verb. in d. §. Colonus, sic se habet. *Colonus si ei frui non liceat: totius quinquennij nomine rectè statim agit, etsi reliquis annis Dominus fundi eum frui patiatur: nec enim semper liberabitur Dominus eo quod secundo, vel tertio anno patiatur fundo fruturnam & qui à conductione expulsus, in aliam se colonia contulit, non sufecturus duabus, neque ipse pensionum nomine obligatus erit, & quantum per singulos annos compendij facturus erat, consequetur: serò est enim patientia fruendi, quæ offertur eo tempore, quo frui Colonus aliis rebus illigatus non potest. Quod si paucis diebus prohibuit, deinde pœnitentiam agit, & omnia Colono integra sunt, nihil ex obligatione paucorum dierum mora minuet*, hæc Paul. seq. Scæuo. *Seia cauit Lucio Titio, quod mandante eo hortos emisset, cum pretium eius, cum vsuris ab eo recepisset, se in eum proprietatem hortorum translaturam. Deinde in continenti inter vtrum conuenit, vt intra Kalendas Apriles primas vniuersam summam mandator numeraret, & hortos acciperet: Quæritur cum ante Kalendas Apriles non omne pretium cum vsuris à Lucio Titio Seiæ solutum fuerit, interposito tamen modico tempore reliquum pretium cum vsuris Seiæ Lucius Titius soluere paratus sit, neque Seia accipere voluerit, & vsque in hodiernum diem per Titium non stet, quominus reliquum pretium soluerit, an si nihilominus Lucius Titius Seiæ pecuniam vniuersam soluere paratus sit stipulatu agere possit. Respondi posse si non multo post obtulisset, nec mulieris quicquã propter eam moram interesset, quod omne ad iudicis cognitionem remittendum est*. Ex quorum responsis (quæ hic ideo retuli, quia inferius à nobis non ineptè exponenda sunt) antecedens non obscure probatur, consequentia autem aperta est, arg. vt sup. constructo, nam si post modicum tempus moræ emendationem non admittunt, multo minus post diẽ, & pœnam, quo casu magnum interuallum præcessisse necesse est.

81 † Decimo Bart. & comm. sequens consideratio fauet, quod vbi post diem, & pœnam debitor non soluit, duplex mora contrahitur, altera ex interpositione diei, quæ pro domino tacite debitorem interpellat ex d. l. magnam, 12. C. de contr. & comm. stip. & late sup. num. 67. scripsimus, altera ex adiectione pœnæ Sed vbi adest duplex mora, eius emendatio nõ admittitur, ergo die, & pœna adiecta itidem explodetur. Discursus optimus est, maior patet, minor probatur ex Bar. recept. sent. in d. l. si insulam, num. 16. D. de verb. oblig. quam ibi commun. resoluit Iaf. num 29. Ripa, num. 76. latè Bald. in d. l. etsi post tres. D. si quis cauit. & repetentes omnes in d. l. si insulam, & vt indubitatum retulit Segura, in d. l. si ea legati causa, ea num. 83. & ibi in addit. D. Per. D. de verbor. oblig. Gabr. 2. tom. commun. opinion. lib. 11. col. 30. Medic. reg. 2. relat. 2. tom. reg. ver. iur. pag. 91. col. 1. ad fin. lib. 11. Euer. in cent. locis, c. 91. à locationis geminatione, num. 9. Capic.
82 decil. 19. num. 4. & Cephal. cons. 25. num. 2. † Pro qua cõmuni sententia induci potest, cap. si cautio, 14. sup. de fide instr. l. generaliter, 13. C. de non numerata pecunia, in leu. de indebito. 25. § si. D. de probat. in quibus geminata confessio receptæ pecuniæ impedit exceptionem non numeratæ pecuniæ quam sententiam expresse vltra iura sup. allegata tenuit Alex. in l. si duo patroni, 15. §. Marc. nu. 3. D. de
83 iure iur. Andor. 1. tom. commun. opin. lib. 7. col. 46. † Rursus in confirmationem eiusdem Bar. non ineptè adducitur reg. l. si mulier, 22. C. ad S. C. Vell. vbi geminata renunciatio Velleiani, mulierem ab eius Senatus Consulti auxilio excludit.
84 † Deindè etiam arg. præstat l. cum scimus, 22. vers. Sin autem. C. de agric. & cens. lib. 11. vbi licet sola scriptura, vel confessio in qua quis enunciatur se alterius adscriptitium, aut cum, tar ei non præiudicet, neque eius statum mutet, si tamen aliis adminiculis sit approbata, vt quia alia scriptura, aut cõfessio interuenit, tunc ex vtroque genere obligationis, tam scripturæ, quam confessionis, talem eum esse præsumendũ
85 est, qualem scripsit, & inter acta deposuit. † Præterea quia geminata interpellatio, impedit moræ emendationem, iuxt. text. qui singularis haberi solet, in d. l. transactione 22. §. de illo, D. de oblig. & act. quem sic accipi volunt Angel. Paul. de
86 Roman. in d. l. etsi post tres. † Seu & illud meminisse iuuabit, quod licet coniugis si casse, vxorem, aeternam nubena non

amit-

amittat, ex celebri traditione Bart. comm. recept. in d. l.
mulier. 22. §. cum proponeretur, num. 5. D. ad S. C. Treb.
Abbat. in cap. vt clericorum mores, num. 5. de vit. & hon.
cler. quæ fulciri non leuiter poterit, ex cap. Nycena syno-
dus, 31. distinct. geminatas tamen si contraxerit nuptias re-
licto priuabitur, scripsit Ang. in auth. quomodo oporteat
Episcopos. §. hæc autem de Deo, num. 12. coll. 1. quem se-
quitur Euerard. d. loco. 91. à locutionis geminatione, num.
7. Ripa. in d. l. si insulam, num. 77. † Denique astipolatur
87 reg. l. Ballista. 32. D. ad S. C. Treb. quæ actum geminatum
plus quam simplicem operari traditum est, quod ibi late
interpretes probant, & notanter tradiderunt Corset. in
tract. de verb. gemin. qui habetur, in 12. vol. diuers. doct. in
antiquis Brun. tract. de augm. quæst. 4. princ. num. 15. Gi-
gas, tract. de pensionibus, quæst. 100. num. 5. Hippol. in sing.
verb. *geminatio*, & ad l. 1. sub num. 38 C ad leg. Cor. de sic.
Euerard. in dict. cap. 91. per totum, & antea, cap. 5. pag. 2. in
fin. Perez, in addit. ad Seg. in d. l. si ex legati causa, num. 183.
plura Colla, in l. si ex cautione, fallent. 14. C. de non num.
pecun. Pinel. in rubr. 1. part. num. 14. versic. *Inde etiam*, &
num. 43. C. de bon. matern. & in l. 2. part. 5. cap. 2. num. 22.
& cap. 4. num. 35. C. de resc. vend. & infinitos retulit Gabr.
lib. 7. com. 1. tom. verbo *geminatio*, & 1. tom. reg. lib. 7. eod.
verbo *geminatio*, & concinit vulgaris Poeta.

Forsitan hæc aliquis (nam sunt quoque) parua vocabit
Sed quæ non prosunt singula, multa iuuant.
Tu tantum numero pugna, perc. ptaque in vnum,
Contrahe, de multis grandis aceruus erit.

Ex quibus quanta sit vis geminationis apparet, de qua
multa, etiam multa lat. in l. fin. num. 6. col. 4. in princ. C. de
institut. Medic. reg 4. Ricciard. in comment. de adempt.
legat. in Rub. num. 15 Aluarad. de coniect. ment. defunct.
cap. 2. ex num. 3. * Ex his in causis primogeniorum mascu-
linitatis geminatam vocationem, inducere fœminarum
perpetuam exclusionem, sic vt nulla possit contraria ad-
mitti, nec præsumptio, nec probatio, probant Decius, in l.
fœminæ, numer. 105. D. de reg. iur. Tiberius Decianus, re-
sponso. 46. num. 74. lib. 2. Ant. Gabr. lib. 6. commu. opinion.
tit. de verb. obl. concl. 6. numer. 14. Mantica, lib. 8. de conie-
ctur. vltim. volunt. tit 18. num. 58. Cephal. consil. 451. num.
232. vol 4. Syluanus, consil. 95. num. 11. G. zadinus, consil.
30. num. 1. Menoch. consil. 10. num. 5. Mieres de maiorat.
1. part. quæst. 22. num. 41.

88 Quibus insuper ego, quoad Bart. opinionem attinet, ad-
do, quod licet sola dies moro emendationem non impe-
diat, vt in l. sed si alia. 17. D. de constit. pecun. & d. l. si ita
quis, 135. d. §. Seia cauit, secundum eundem Bart. (sic nunc
accepto) item, neque sola pœna ex l. qui Romæ. 122. §. Fla-
uius Hermes, D de verb. oblig. quod, & nominatim scripsit
Saport. tractat. de mot cap. 4. num. 151. & seq. vtrumque
tamen, si dispositioni insit, moram elui prohibet, iuxt. rece-
ptissimam hanc opinionem. Ex quibus omnibus, quid ge-
minatio operetur satis constat, & minor argumentationis
probata rehoquitur.

89 Vndecimo, & pro communi opinione, illud argum. no-
tari poterit, quod cum executio fit à lege mora emendari
non potest, ergo à fortiori cum fit ab homine impedietur:
antecedens prob. ex Bart. recepta sent. in d. l. si insulam, nu.
19. quem ibi communiter amplectuntur posteriores, Alex.
num. 33. I. l. num. 31. Ripa, num. 82. Hippol. in rub. de fide
iuss. num. 344. Don Fin. lib. 3. reg. 2. tom. diuers. regul. libr.
21. pag 90. col. 2. Crass. in disputatione de mora, quæst. 19.
quem retulit Gabr. 2. tom. com. opin lib. 11. col. 128. & ibi-
dem ex aliis repetit. col. 130. ingentem Doctorum copiam
refert Tiraq. in l. si vnquam, verb. *reuertatur*, num. 350 C.
de reuoc. don. Dia. reg. 476. Gomez in l. 33. Taur. num. 3.
Matienz. in l. 7. tit. 3. lib. 5. nouæ coll. reg. glos. 3. num. 2. &
3. Quæ probatur in l. si is cui. 19. D. de leg. 2. vbi Cels. scrip-
sit. *Is, cui legatus sit Stychus, aut Pamphilus, cum Stychum*
sibi legatum putaret vendicauerit, amplius mutandæ ven-
dicationis ius non habet, namque etsi damnatus hæres alte-
rutrum dare, Stychum dederis, cum ignorares sibi permis-
sum, vel Pamphilum dare, nihil repetere poteris. Præmisso

90 prius † pro inductione, dominium rei legatæ recta via à
morte testatoris in legatarium transire. l. à Titio. 66. D. de
furt. l. seruum filii. 49. §. si quis re. l. si seruus legatus, 115.
versic. *legatam*, l. si tibi homo, 58. §. cum seruus, D. de leg. 1.
l. proinde. 8. D. si cert. petat l. nam sicut repudiante, 36. cum
duabus leg. seq. D. ad leg. Aquil. l. 1. col. 3. ad med. D. si quid
in frau. pat. not. vbique Bart. idem in l. Pomponius, 9. num.
3. D. de neg. gest. & probat l. 35. versic. *E aun dezimos que*
luego que el testador es muerto, passa el señorio de la cosa
que es assi mandada à aquel à quien es fecha la manda, tit.
9. part. 6. Præterea, quod quando vna ex duabus rebus al-
91 ternatiuè debitis † soluitur ex legis dispositione, obliga-
tio in resoluta transfunditur, l. cum fine, 19. l. si penum, 24.
D. quand. dies leg. ced. cum aliis simil. Quibus præmissis
inquit dict. l. si is cui, quod si Titio fuerit relictus Stychus,
aut Pamphilus, & is vnum acceperit ab hærede, non pote-
rit hæres emendando moram, dicere velle se alterum solue-
re, neque legatarius. si alterum vendicauerit, amplius mu-
tandæ vendicationis ius habebit: quia iam à lege obligatio
alternatiua in resoluta translata est, vnde variatio non ad-
92 mittitur. † Consequentia autem aperta est, ex vulgaro
axiomate, & iuris dicterio, quo docemur, mitius multo agi
cum lege, quam cum homine, tria Accurs. sent. in l. Celsus,
glos. 1. D. de arbit. quam amplectuntur Bart. in d. l. si insu-
lam, num. 9. Ias. num. 22. & cæteri repetentes ibi. D. de verb.
obligat. late proseq Abb. in cap. dilectus, de præbend. & non
male probat reg. l. 33. versic. *Porque mas ligeramente puede*
ome escusar de la pena de la ley, quando cayere en ella, que
de la que ponen los iuzgadores en su juyzio, tit. 4. part. 3.
cum autem dies, & pœna adijcitur, initio conuentionis ab
homine fit executio, ergo eo casu mora non emendabitur.
93 Quibus, duodecimo finitimum est illud, quod communi
non parum fauet, post litem contestatam moram non pos-
se emendari, ex sæpe citata l. si insulam, 83. D. de verbo ob-
lig. *Si insulam, (inquit Paul.) fieri stipulatus sim, & transie-*
rit tempus quo potueris facere, quandiu litem contestatus
non sim, posse te facientem liberari placet. quod si iam litem
contestatus sim, nihil, prodesse tibi si ædifices, vbi latissimo
sermone prosequuntur repetentes, at eadem ratio, quæ post
litem contestatam moræ emendationem impedit, die, &
pœna adiecta adest, ergo si interuenerint, & dispositioni
fuerint adiectæ, expiatio moræ reijcietur. Maior argum. ex
d. l. si insulam constat, minor sic probatur, nam omissis plu-
ribus, de quibus per Doctores, in d. l. si insulam, vera ratio
quæ post litem contestatam moræ emendationem excludit
94 ea est. † Quia per litis contestationem quasi contrahitur,
l. 3. §. idem scribit, D. de pec. gloss. verbo, *ea parte*, in l. 2. §.
fin. D. de præt. stipul. & inde amplius ab eo super quo lis est
contestata recedi non potest, cum nouus contractus cele-
bratus videatur, & sic iam succedat reg. l. sicut initio, 5. C.
de oblig. & act. iunct. ibi à Doctoribus traditis, & glos. in l.
in comodato, 17. §. sicut autem, verb. *Non officiam*, C.
commod. & conducit l. post litem, 17. D. de procurat. Sed
hæc ratio militat die, & pœna adiecta, cum initio conuen-
tionis contractu principali non impleto pœna præstetur,
ergo pars contumax, ex superioribus pœnam non euitabit,
quæ ab initio inter ipsos contrahentes adiecta fuit, & de
ea alius quasi secundus quidam contractus celebratus, à
quo contumax, altera parte inuita, resilire non poterit.
95 Quod argumentum iuuari potest ea consideratione, nã
creditor prouidendo sibi de pœna post terminum solutio-
ni debiti principalis præfixum, videtur velle, vt debitum ip-
sum principale offerri non possit, & per consequens debi-
tor si contractum non adimpleat, ne possit moram emen-
dare, cui conuentioni debitor pœnam post diem promit-
tendo annuere videtur, in idque, & vtrumque conuenire,
argum. vulg. illius dicterij, cuius meminit pomp. in l. statu
liberum, 11. §. fin. in fin. D. de leg. 2. permissum scilicet, ad
tempus, post tempus censeri prohibitum, quod probat l. 2.
C. de iure emphyt. & conducit l. cum prætor. 12. D. de iu-
dic. cum sim.
96 His & illud ego pro communi adiungo, ex commissione
stipulationis pœnalis, principalem obligationem nouari, l.
obliga-

obligationum, 41. §. fin. D. de oblig. & act. *Sed si navem fieri (ait) stipulatus sim, & non fecerit centum: videndum utrum duæ stipulationes sint, pura, & conditionalis, & existens si quæ conditio nō tollat priorē, an vero trāsferat in se, & quasi novatio priori fiat, quod mag. verum est*, l. stipulatus, 115, in fin. verb. D. de verbor. oblig. ubi late scripsit Bart. & omnes, iidem in l. si pacto quo pœnam, 14. C. de pact. Greg. Lop. in l. 15. & 16. 34 & 35 tit. 15 part. 5. sed per novationem primum debitum extinguitur, & in aliud trāsfunditur, l. 1. cum aliis ibi, D. de novat. l. fin. C. eod. tit. § præ-
97 terea, Inst. quibus mod. toll. oblig. l. 5. tit. 14. part. 5. † Ergo debitor moram emendando, primum debitum, quod iam non est, pro eo quod est, soluere non poterit, arg. l. 2. §. 1. D. si cert. pet. l. Paulus. 99. D. de solut.

Hæc sunt vrgentiora argumenta, quæ à Doctoribus variis in locis tradita, à nobis in vnum congesta, eorumque nonnulla ex proprio Marte inventa, & pro eo nonnulli noviter constructa, eam non leviter iuvare, & Pontif. Greg. 9. decisionem in hoc versic. *Nisi celeri sibi &c.* evertere videntur, pro quo, & si alia possent adduci, ea omnia omittere decrevimus, tum quia sub iis comprehenduntur, tum etiam, ne nos qui de emendatione moræ disputationem constituimus, incapiabilem illam contrahamus.

98 QVibus non obstantibus contrariam affirmativam partem, *moræ inquam emendationem dies etiam, & pœna adiectam non esse denegandam*, adversus hanc Accur. Bart. & aliorum sententiam ab vniversis ferè interpretibus sequutam, non desunt qui defendāt, cuius opinionis auctores laudantur P. de Bellapert. A. de Pis. Ang. Lud. Rom. Fulg. & alij, quorum meminerunt Alex. & Ias. in d. l. si insulam, n. 15. D. de verb. oblig. & in d. l. si pacto quo pœnam, C. de pactis, & omnino tenendam, et si pro ea nulla fundamenta adducat, opinatur Ferret. tract. de mora, col. 11. n. 30. eleganter, & doctè Saporta eodem tract. cap. 4. ex nu. 133. & tanquam novam operose defendit Robertus, lib. 5. sententiarum, cap. 58. quorum sententiam, reclamante communi, vtpote melioribus rationibus, fortissimisque argumentis comprobatam, quæ eam manifeste veram esse ostendunt, & indubitanter tenendam docent, sequi ex sequentibus non dubitabo.

97 Primo igitur moveor expressa Gregorij Noni Pontificis authoritate, qui in nostro text. vers. *Nisi celeri*, palam insinuat, Ecclesiasticum emphyteutam, qui à solutione canonis per biennium cessavit satisfactionem celeri, sibi cōsulere posse moram emendando: quo tamen casu diem, & pœnam esse negabit nemo, & sup. num. 5. in initio disputationis ostendi-
99 mus. † Neque argumentum hoc elevet, qui cum communi dixerit tex. nostrum in emphyteuta Ecclesiæ loqui, in quo speciale ius animadvertitur, vt aequitatis causa moram emendare possit; secus autem esse in privato, cuius expiatio omni modo reijcietur, quomodo post Alexand. Imol. l. 1. F. Rip. & repetentes in d. l. si insulam, accepit Covarr. lib. 3. var. c. 17. num. 4. Conan. lib. 7. cap. 12. num. 9. Greg. Lop. in l. 28. tit. 8. par. 5. Afflict. decis. 174. num. 4. Iul. Clar. lib. 3. recept. sent. §. emphyteusis, q. 8. num. 55. & communem resolvit Crassus, in disput. de mora, q. 24. tom. 2. com. opin. lib. 1. pag. 29. col. 5. & neminem referens Sap. de mora, cap. 4. num. 143. & novissimè cum multis Carroc. tract. de locat. 4. par. tit. de mora, num. 31. & seq. Fachin. lib. 5. controver. iur. c. 98. Cevall. pract. quæst. comm. cap. 14. ad fin. Quia longe verius est, & in emphyteuta privati, idem iure Canonico esse admittendum, per tex. qui expressè probat in c. propter sterilitatem, 3. §. verum, in fi. sup. hoc tit. ibi: *Vel cum canonem per biennium non solvisset, si sibi satisfactione celeri non providit*. Vbi ei qui à privato rem locatam habet ad breve tempus, permittitur moram emendare: ergo multo magis emphyteutæ hoc concedendum est, cum maius ius habeat, ob idque res difficilius ab eo avocanda sit, vt resolvit Crassus prox. citatus Clar. in d. §. emphyteusis, quæst. 8. in fin. Præterea si Ecclesiæ commoda spectentur, nonne magis præstat nulla post diem audita excusatione emphyteutam fundi possessione iuste expelli? Rursus addo, cum de patrimonio Ecclesiæ, vel re temporali agitur, sacros Cano. Princip. cōstitutionibus assistari, c. 1. de nov. oper. nunc. Iura autem civilia in facto Ecclesiast. bienniū statuisse, dict. auth. qui rem, C. de Sacr. sanct. Eccl. cum aliis ad ductis sup. num. 74. Iisdem igitur iuris regulis consistunt Pontificia iura, quibus sanè non amplior terminus solvendi constitutus est, si ergo emphyteuta cessans in solutione canonis per bienniū, celeri satisfactione postmodum sibi consul te sto fuerit, post moram, modici temporis intervallum habebit, etiam cum dies, & pœna contractui accessit.

100 Sed quæ sit celeris satisfactio, de qua Greg. IX. in hoc versic. *Nisi celeri*, & in d. §. verum, gravi er controvertitur, quam antequam hinc habeamus exponere è re erit, quæ & variè explicari solet, & illa est notabilis opinio, vt celeriter satisfecisse dicatur, qui ante litem contestatam pensionē obtulit, arg. l. amplius non peti, 5. D. rem rat. hab. l. vn. C. de plus petit. per quæ iura id tenent Gratus, cons. 49. in fin. lib. 1. Pap. decis. 523. Quod & videtur probari in d. l. si insulam, 84. D. de verbor. oblig. ibi; *Quandiu litem contestatus non sim, posse te facientem liberari placet. Quod si iam litem cōtestatus sim, nihil tibi prodesse ædificeris*. Vbi post litem contestatam omnis satisfactio sera est, non antea.

105 Verum hæc iura non loquuntur vbi pœna adiecta est, quo casu nullibi exprimitur licere moratori vsque ad litem con-
102 testatam moram emendare. † Quare verior, & probabilior est sententia, celerem satisfactionem intra modicum tempus arbitrio iudicis relinquendum fieri debere, quam scripsit Bern. hic in verb. celeri, a. l fin. com nunis Ias. in l. 2. num. 84. C. de iure emphy. Decio, cons. 138. num. 7. vol. 5. & cons. 455. num. 25. Afflict. decis. 73. Christ. Vivio, & Crasso, quos sequutus retulit Gabr. tit. 2. tom. comm. lib. 11. verb. Mora, pag. 125. & 129. & eisdem Dec. in l. an h. quirem, num. 6. C. de Sacr. Sanct. Eccl. Cui opinioni fauet d. l. 8. §. fin. ibi: *Cum dicit tempus, nec adiicit diem, sine dubio efficacem esse intus dicentis post statim quem diem præstitutus*. D. de iur. delib. in l. 1. §. expilatores, D. de eff. act. l. Divus, 51. D. ad l. Corn. de fals. l. ut facta, 16. §. fin. & l. respiciendum, 11. D. de pœnis. l. servos, 8. C. ad l. Iul. de vi. l. 5. § fin. C. ne sanct. Bapt. rei. c. de causis, 4. §. 1. de offic. & pot. iud. deleg. c. in causis, 19. de re iud. cap. fin. in fin. de transl. & quæ latè tradiderunt Tiraq. tract. de pœn. temp. in princ. ex num. 40. Riminal. in l. imperium, 3. num. 302. & ibi Bologn. num. 80. D. de iurisd. omn. iud. Menoch. lib. 1. de arb. q. 11. num. 11. & lib. 2. cas. 1. & seq. & in nostro casu, emendationis moræ, eam scripsit Scæv. in l. si ita quis promiserit, 135. § Seia cavit, D. de verb. oblig. ibi: *Respondit posse, si non multo post obtulisset, nec multeris quicquam propter eam moram interesset, quod omne ad iudicis cognitionem remittendum est*, & scripserunt, præter supra relatos, Bauer. dict. tract. de mora, 3. par. in princ. num. 1. Sapor. eod. tract. cap. 5. num. 3. & qui rem melius, & vtilius, quo ad praxim præsertim attinet, ampliationibus multis additis prosequitur Caroc. tract. de locat. 4. p. tit. de mora, ex num. 3. cum seq. pag. (mihi) 200. Quæ deinde confirmari non male poterit, ex vers. ad l. moram, 32. D. de vsur. interpretatione (qua in cum Areti., Fel. Ferret. & alijs sup. obiecimus, num. 14.) vbi moræ definitio, hoc est quando ea facta sit, iudicis arbitrio relinquitur: Si militiq; modo, & quando celeriter satisfactum sit, iudex ipse arbitrabitur, cum contrariorum eadem esse soleat disciplina, l. & si contra, 75. D. de vulg. l. pen. C. de solution. Eucrard. in
104 centr. loc. cap. 75. a contrariis seu oppositis. Sed & Iure Regio quo vtimur, eadem Bernard. & aliorum sententia probatur, est per l. 2. tit. 14 par. 5. quæ in ipsam speciem, & casum, de qua nostra disputatio est, sic habent: *E si acaesciesse, que tenuda solte esto, por poco tiempo de mas de dos años, deue ser librado por el alvedrio de el juez de el lugar*.

104 Verum in eisdem legibus Hispanis (quod mirum est) ex diametro repugnat l. 28. tit. 8. par. 5. hæc in verba. *Pero si despues de estos plazos sobredichos, quisiessen pagar la renta por si sin pleyto ninguno, fasta diez dias, deuela recebir el señor de la cosa, e stonce non ge la deue tomar*. Quæ posterior sanctio, ita videtur d. l. cum promissor, 21. §. si vno die, D. de const. pec. *Si fine dies constituas*, inquit, *potest quidem*

ucci

dic: te non teneri, licet verba edicti late pateant, *alioquin,*
& confestim agere cum poteris, si statim vt constituisti non
soluit: sed modicum tempus statuendum est, non minus le-
105 *cem, dierum, vt exactio celebretur.* † Quas leges Regias
vix ad concordiam reduci posse arbitratur doctis. Greg.
Lop. easta non perpetuo fœdere, & amicitia conciliari fa-
cilè erit, si verba d. §. si sine die repetimus, vt sensus ex eo
sit, morem vsque ad decem dies emendari posse per emphy-
teuticarium à solutione cessantem, ex legis dispositione,
non expectato iudicis arbitrio, ex d. § si sine die, ibi: *Non*
minus decem dierum & d. l. 28. ibi, *fasta de z tiat,* vel in a-
dico tempore post, arbitrio iudicis relinquendo, ex d. l. 3. ibi:
D. ne' er t h adoz por aluedrio de j ez.
106 Rursus & secundo, contra communem facit, d. l. si post
tres. 8. D. si quis cautio. *Et si post tres,* (inquit Caius) *aut*
quinque, pluresve dies, quam iudicio sistere reus promisisset,
secum agendi potestatem fecerit, nec actoris ius ex mora de-
terius factum sit: consequens est dici defendi eum debere ex-
ceptione. ex quibus verbis, non obscurè constat, die, & pœna
etiam adiecta, moram posse emendari.
107 Neque Caio satisfaciet, qui cum Bart. in d. l. si insulam,
nu. 4. dixerit, eum in stipulatione iudicio sistendi, quæ præ-
toria est, l. qui, in qua mitius multo agitur, arg. leg. quod si
Ephesi. 5. ibi; *In summa aequitatem ante oculos habere debet*
iudex, qui huiusmodi actioni additum est, D. de eo quod
certo loco, & inde in ea moræ emendationem admitti: quā
Bart. interpretationem, ad d. l. etsi post tres, defendit Hero-
sc. eo loci, nu. 5. Bolog. in d. l. si insulam, nu. 111. & in l. 4 §.
Cato, ad a Bart. quæst. ex num. 40 a. D. de verb. oblig. Nam
duplici ratione exploditur. Prima, quia ea attenta, & in sti-
pulationibus conuentionalibus etiam die, & pęna adiecta,
108 admitti deberet moræ emendatio, † quæ ab æquitate de-
scendit, l. si seruum. 91. §. sequitur, ibi: *Esse enim hanc quæ-*
stionem de bono, & æquo, D. de verbor. oblig. idem in l. sed
si alia, 17. ibi, *aequum est succurri reo,* D. de const. pec. vt &
(latius inf. nu. 147.) quod & optima innititur ratione, quia
cum nunquam emendatio admittatur, nisi cum ius actoris
deterius factum non est, d. l. & si post tres, ibi; *Nec actoris*
ius ex mora deterius factum sit, l. vtique, 27. D. de recept.
arbit. *Vtique* (inquit Cons.) *nisi eius interfuerit tunc solui,*
d. l. sed si alia, ibi; *Nec alia iusta causa fuit non accipiendi,* d.
§. Sæia cauit, ibi: *Nec mulieris quicquam propter eam mo-*
ram interesset, d. l. si in lege. 27 §. colonus, ibi: *Et omnia co-*
lono integra sunt, D. locat. & idem actor, dum offert reus ni-
hil amittat, cur non erit solutione contentus; l. in summa. 2.
§. item Varus, vers. quanquam, ibi: *Si velim aggerem restitue-*
re in agro eius, quod factum quidem mihi prodesse potest, ipsi
autem nihil nocitvrum est, hæc æquitas suggerit etiam si iu-
re deficiamur, D. de aqua pluuia arcen. plane hic est beni-
109 † gnæ legis scopus, vt omnia redigat ad bonitatē, & æqui-
tatem, Vlp. in l. iuri operā. 1. D. de iust. & iur. Pil. 10. lib. 1. de
legib. de Gneu. inter nostros non mediocris religionis, elo-
quentiæ, & iuris prudentia vir, ad legem illam, de iust. & iur.
cuius paulo ante meminimus, lib. 4. Quam tamen moræ emē-
dationem in stipulationibus conuentionalibus die, & pœna
adiecta, Bart. cum communi negat, ergo non solum propter
æquitatem admittitur in prætoriis stipulationibus moræ e-
mendatio, cum ea ratione attenta in conuentionalibus reij-
ci non deberet. Altera ratio, quæ Bart. solutionem euertit,
ea est, quia lata cum in prætoriis stipulationibus, moræ
non reiicitur emendatio, die, & pœna interueniente, quo-
modo, inquit, procedit, d. l. & si post tres: quæ assertio apertè
110 ex iis conuincitur. † Nam *dupla stipulatio,* quæ in vendi-
tionibus adijcitur, ius... dupli non promittatur. 2. D. de
euict. l. quod si nolit. 11. § qua aedilicia est duplæ stipulatio,
D. de ædil. euict. prætoria est, l. 1. §. stipulatio duplæ, iunct. §.
stipulationum, D. de præt. stip. Bolog. in d. l. 4 §. Cato, num.
403 & seq. D. de verb. oblig. & tamen in ea semel commissa
pęna nō emendatur, l. hab. se l. cere. 57. ibi; *Aliqui semel*
commissa stipulatio resolui non potest, D. de euict. Deinde &
111 † *stipulatio iudicatum solui.* Prætoria est, l. 1. §. iudiciales,
l. 2. §. incertam, D. de præt. stip. latè Bolog. prob. adductus, in
qua æquè denegatur emendatio, moræ, ac in conuentionali-
bus, l. si quis ad aliquem, 3. §. si plures, cum l. seq. D. iudicat.
sol. vbi in stipulatione, *iudicatum solui,* moræ emendatio
reijcitur; non enim ibi fideiussor, qui litem contestatus est,
sed reus defensionem suscepit, namque fideiussor nō audie-
tur volens mora emendare, vt interpretatur post Duaren.
Forcat. tractatu de mora. 3. part. nu. 15. Cuiac. in d. l. si insu-
lam, lit. A. D. de verbor. oblig. qui asserit quoad moræ emē-
112 † dationem à pari procedere stipulationes prætorias, &
conuentionales, consentit Io. Sap. tract. de mora, c. 4. n. 135.
113 Vnde alii autumant in d. l. & si post tres, moræ emenda-
tionem ideo admissā, quia pœnam interuenisse non appa-
ret, sed solum diem, post quem rectè mora emendari potest,
d. l. sed si alia. 17. D. de const. pec. Pro qua sententia primo
induci potest, adiectionem pœnæ in facto consistere, vt cō-
stat, vnde cum in d. l. & si post tres, de ea nullum verbum
sit, præsumi non debet, arg. reg. leg. in bello. 12. §. factæ. D. de
captiu. Deinde eidem opinioni astipulatur, leg. sancimus
27. C. de fideiuss. vbi nouo iure permittitur fideiussoribus,
qui aliquem intra certum diem iudicio sistere promiserunt
emendatio moræ ergo antea hoc principali debitori non
concedebatur, quia si hoc esset largitum, fideiussoribus,
quoque eadem exceptio competeret, ex reg. §. vlt. Inst. de
replicat. quomodo, d. l. & si post tres, interpretatus fuit an-
tiquus Bulga. cuius ibi meminit Accurs. ich *pluresve,* &
necessariam interpretationem ad eam leg. censet Ias. in d. l.
si insulam, num. 17. quam & ibi amplectitur Cuiac. lit. E. &
secutè A. de Leon. in repet. d. l. si pacto quo pœnam, 3. part.
repetit. suo num. 1. ad med. C. de pact.
114 Verum ego (præceptorum meorum vestigiis inhęren-
do, quorum sententias sequi, & defendere semper innitor,
cel. bri I. l. & Ias. sententia motus, illius, in l. dicere, 23. ibi;
Cassius vero magistri sui sententiam bene excusat. D. de ar-
bitr. huius in l. paterfamilias, 12. ibi: *Me illud maxime mo-*
uet, quod & præceptoribus meis placet. D. de priuil. cred.
Bulg. & Cuiac. sententiam sustineri non posse arbitror; ve-
rius etenim existimo, in d. l. & si post tres, pęnam adiectam
fuisse, quę assertio ex sequētibus perspicua fiet. Primò, quia
115 † Caius ibi, *consequens est dici, defendi eum deberi exce-*
ptione, reum exceptione, nō *ipso iure* liberari, plane probat,
quod quidem propter pęnę adiectionem contingit, cum
alias *ipso iure* liberaretur promissor, iuxt. d. l. si insulam, ibi:
Posse te facientem liberari placet, quę verba, *ipso iure,* libe-
rationem inducunt, vt non obscurè African. probat in l. cū
quis. 38. §. si debitorem, ibi: *Et, ideo liberationem quidem*
ipso iure non posse contingere debitori, exceptione tamen ei
succurri, & magis ibi: *Debitorem non liberari, sed exceptio-*
ne ... maritum tuendum esse, D. de solut. quem
sic interpretantur post Cuman. & Ias. Ripa, nu. 19. Nig. nu.
46. Hannib. num. 41. in d. l. si insulam.
116 Sed certe (vt Philosophus dixit) amicus Plato, sed magis
amica veritas, licet præceptoribus maximus honos debeatur, eo
rumque opiniones sectari (dom fas est) vtique, & vrbanum,
& iustum sit, vt plurimis ex bonis auctoribus deductis exē-
plis, scripsit Menoch. lib. 2. de arb. cent. 5. cas. 400. ex num. 1.
& ante eum, Segura, in rep. l. 1. § si vir vxori, nu. 6. ibi ad-
notante D. Perez, D. de acquir. poss. (quod eorum pace di-
ctum sit) hoc arg. quo contra communem vul. opinionem
præceptores nostri mouentur, licet ipsis placuerit, mihi ta-
men attidere, nec modo, nec vnquam vlla ratione potuit.
117 † Nam licet ille articulus *An emendans moram exceptio-*
ne, an ipso iure liberetur, anceps, & dubius sane sit, propter
pugnantia I. C. resp. in d. l. etsi post tres, & in d. l. si insulam,
ipse sine dubio intrepide, noua ratione affirmare ausim, emē
dantem moram non ipso iure, sed semper exceptione libe-
rari; quod axioma sic ostendo. † Emendatio moræ (vt sup. n.
118 108. notauimus) non admittitur cum ius actoris deterius
factum est, d. l. etsi post tres, d. l. vtique, d. §. colonus, d. §. Sęia
cauit, & scripsit Pap. in leg. emptori. 67. ibi, *Venditorem eun-*
demque non post tempus offerendo, quo minus præstet, quod
emptoris interest, non recte defenditur, D. de euict. Sequ. in
l. fideiussor euictionis. 15. D. de doli except. notarunt post
Acc. & Bart. in d. l. si insulam, sic limitantes reg. illius l. Cro-
tus, nu. 17. Ripa, nu. 23. de Hercul. nu. 25. Nigus, nu. 59. Hā-
nib.

nib. nu. 75. Bologn. num. 84. Zas. num. 1. & 8. in d. l. si insulã, Beroius, in nostro cap. potuit. nu. 124. Menoch. lib. 2. de arb. cas. 7. Siport. tract. de mora, c. 4. nu. 126. & in optima quæst. Lop. in l. 28. gl. *falta diez dias*, in fine, tit. 8. part. 5. Sed istud an ius actoris deterius factum sit continet factum, exceptio vero consistit in facto vulgl. l. si vnus. 28. § pactus ne peteret, D. de pact. ibi: *Quæ in stipulationibus ius continetur, in pactis factum versatur*, ergo impossibile est emendantẽ moram, *ipso iure* liberari, vnde exceptione adiuuabitur: hoc exprimit Caius, in d. l. & post tres, ibi: *Defendi eum debere exceptione*, idest peruenitur ad factum, an ius actoris deterius factum sit, & hoc factum parit exceptionem. Rursus quia moræ emendatio ex æquitate permittitur, d. l. si seruũ, 91 § sequitur. D. de verb. oblig. sed æquitas exceptionẽ producit, l. qui æquitate, 12. D de doli except. not. Bologn. in d. l. si insulam, nu. 57. ergo ope exceptionis emendans moram non ipso iure liberabitur.

119 Nec me in contrariam sententiam impellunt Paol. verb. in d. l. si insulam, ibi: *Posse te facientem liberari placet.* Aduerto enim I. C. ibi versari, antequam ad iudicem perueniatur, aut ad litis contestationem procedatur, nã si insula ante contestationem perficiatur, tunc ædificans, per legem ipso iure liberabitur, quia mora non committitur, nisi post litis contestationem, & antea absque aliqua iudicis declaratione ipso iure liber est, cum nulla mora emendetur antequam stipulatio coram iudice committatur. Quæ noua ratio suaderi non leuiter poterit ex vero sensu l. mora, 32. ff. de vsur. cuius late supr. nu. n. 14. meminimus, nam cum iudicis declaratio, de ea re præcedere debeat, an mora facta sit, cuius rei definitio difficilis est, planè sequitur ante eius declarationẽ moratorẽ dici posse neminem. Nec huic opinationi, & verissimæ (vti arbitror) nec inueteratæ quidem d. l. si insulam, illationi, quicquam obstat siquis obijciat, terminum ibi fuisse præfixum, intra quem insula fieri debeat, vt videtur probari ib: *Et transierit tempus quo potueris facere*, quo casu iudicis declaratione opus non erit, cum post terminum præfixum iam elapsum, & sine iudicis pronunciatione, & sine interpellatione satis moram commissam fuisse planum sit, ex diei, & tẽporis adiectione, quæ tacitè pro domino interpellat & in mora debitorem constituit, iuxta tex. nost. & d. l. magnam, 12. C. de cõtr. & comm. stipul. & latius

120 sup. num. 67 obseruauimus. † Quia respondeo ex illis verbis, transierit tempus quo potueris facere, non constare expressum ibi fuisse terminum, intra quem insulam fabricanda erat, alioqui dicendum impropriè loquutum I. C. ibi Potueris facere, debebat enim vti eo casu, verbo, debueris, quod

121 expressam necessitatem denotat, † scripsit Acc. in l. sæpè, 8. verb. necessitate in D. de offi. præs. & probat non obscure Cont. ibid. & in l. generaliter, 9. D. illo tit. gl. verb. valeat, in Clem. 2. de iudic. quæ passim ab omnibus approbantur. verbum autem potueris, necessitatem nullam inponit, obseruat Acc. vbi pros. idem in l. non quicquid, 40. D. de iud. in l. 1. vbi tx. expre. C. quo mod. & quã index, ex quo late, & eleganter Tiraq. post l. conn. gl. 4. n. 1. & vtiq. fateri absonũ erit.

122 Nec quisquam erit tam stupidus, obtusisque naribus, qui existimet Paolum qui mirum in modum Latinæ linguæ elegantia floruit (sicut & cæteri Consulti, ex quorum voluminibus apparet, & testantur quoque Quint. il. & Vall.) impropriè loquutum fuisse: non enim dies positus in d. l. si insulam, 84. D. de verb. obl. vbi scribitur, Si insulam fieri stipulatus sim, & transierit tempus quo potueris facere, &c. vt in l. insulam, intra biennium, 124. D. eo. lex autem in hac stipulatione, insulam promittis sine die, nihil certum statuit, sed vniuersam dispositionem committit iudici, aut viro bono, iu t. l. continuus, 137. D. de verb. oblig. in §. cum ita, & §. itẽ qui insulam, vbi in stipulatione Ephesi dare, quo tẽpore debeat dare, pendet à sententia iudicis, cum ita (inquit Venul.) stipulatus sum Ephesi dare, inest tempus, quod autem accipẽ debeat, quæritur, & magis est, vt totam eam rem, ad iudicis, idest ad virum bonum remittamus, & iu nostro casu, in d. §. Item qui idem Venul. ait: *Item qui insulam fieri spoponerit, non vtique; conquisitis undiquẽ fabris, aut plurimis operarijs adhibitis festinare debet, nec rursus uno, aut altero contentus esse, sed modus adhibendus est secundum rationem diligentis ædificatoris, & temporum, locorumq;*

123 Relinquitur ergo ex proximè dictis, totam dispositionem habere pro obiecto sensum iudicis, & inde in d. l. si insulam, & si præterea longum tempus, & insula non fiat, quia desideratur sensus iudicis, verè nonquam mora committetur, nisi cum ad ipsum iudicem res delata fuerit: Planè cum litis contestatio iudicij exordium, & fundamentum dicatur, cap. super quæstionum. 27. vers. *Quod si delegatus à nobis*, sup. de offic. & pot. iud. deleg. c. ex parte, 10. inf. de verb. sign. l. 2. ibi: *Comenzamiento è rayz, de todo pley o sobre que deue ser dado iuyzio, es quando entran en el por demanda, e por respuesta, delante de el iuzgador*, tit. 10. p. 3. lapisq; angularis à Baldo dicatur, in c. vn. n. 2. de lit. contest. & à Spec. tit. de iud. in pr. quos sequitur Rub. in rep. c. per vestras, 4. notab. n. 5. & ibi in add. Diaz, lit. A. Barahona, lit. B. Parlad lib. 1. c. 14. & iudicis partes ante litis contestationem non incipiant, l. 1. C. de lit. contest. l. & quia, 18. cum materia, D. de iurisd. om. iud. actoris interesse, eius declaratio, & mora à litis contesta

124 tione exorietur, non antea. † Ex quibus descendit vera, & elegans expositio d. l. si insulam, ibi. *Quando litem contestatus non sim posse te facientem liberari placet*, quorum verborum ratio in promptu, & perspicua est, quia cum hæc obligatio, insulam fieri, sit vaga sua natura, habeatque tractum successiuum; exigit necessario iudicis decretum, qui debet arbitrari quanto tempore insula fieri debeat, cuius, vsque ad litis contestationem nullæ sunt partes, ex d. l. 1. C. de lit. cõt. & inde vsq, ad litis contestationem, in stipulatione insulã fieri, potest quis moram eluere.

125 Hanc veram, & nouam (vti arbitror) d. l. si insulam, interpretationem confirmat eleganter, l. stipulationes, 72. § fin. D. de verb. oblig. *Nec si insulam fieri* (inquit) *ut tantum tẽpus præterea: quanto insula fabricari possit, ubi iam ceperit mora faciendi insulæ fieri, tunc agetur, diesque obligationis cedet.* Ecce I. C. in nostra stipulatione, insulam fieri, sine die versari, necnon asserentem nõ sufficere moram fieri incipi, sed tunc agetur, diesque obligationis cedet, quasi dicat, mora committi non potest, nisi agatur, quia vaga est stipulatio, & iudicem exigit, qui à litis contestatione incipit, aduertasq; precor quam acutè procedat Vlp. ibi: Tunc agetur, diesque obligationis cedet, idest postquam coram iudice agatur, tũc incipiet mora & sic dies obligationis cedet, planè ex eodem Vlp. ced. diẽ, in l. 213. D. de v. si. significat pecuniã incip. deb.

Ex quib. omnib. ita longè potius perspicuè relinquitur, d. l. si insulam, ibi, posse te facientem liberari placet, præcepto si nostrorũ argumẽtũ contra vulg. nõ probare, nec quẽquã mouere posse eam coniecturam, quod in d. l. etsi post tres, exceptione promissor tueatur ad arbitradũ, id propter pęnę adiectionẽ ibi cõtingere, cũ ibi ẽ etiã pęna nõ adiecta admittẽ sit, ea vero, & nouo sensu, qua Pauli resp. illustrauimus.

Constat itaque ex ijs quæ ex nu. 119. iux. d. l. si insulam, adnotauimus, quod etsi in eius specie re ipsa, idest, sine interpellatione, mora contrahitur, quod fortè debitor insulam non ædificauerit intra id tempus quod ędificandę insulę sufficere potuisset, si tamen ante litem contestatam ædificauerit, ea mora emendabitur. Cuius ratio, & aperta est, & elegans. Nimirum debitorem, qui non nisi ad damnum, vel faciendum aliquid obstrictus erat, obligationi satisfecisse, quocumq; tandem tempore dederit, vel fecerit, quod debebatur, quoniam cum verum sit, datum, vel factum fuisse, quod dari, vel fieri debuit, cur non liberatio cũ in et vt in d. c. 7. lib. 6. coniect. eruditus Ant. Fab. animaduertit, qui secure hac, d. l. si insulam interpretatur.

Verum ego (quando in rem hanc incidimus, vt nobile illud Iulij Pauli caput, in d. l. si insulam, quod inter alia I. C. in quibus de moræ emendatione agitur, tantũ caput extitit quorum sententia solent inter vibrina cupressi, vbi & Bar. classicique omnes, rem hanc tutissime prosequuntur penitius intelligamus) longius intrabo, & magis vrgebo, cũ quippè debitorem post moram commissam ædificantem, nisi ex voluntate creditoris liberari non posse, aduersus Iul. Paul. & Fab. ad eam interpretationem, quoniam faciendi stipulationes vsitas quidem putæ, cum re ipsa in se diem hab. ant tempus id videlicet, intra quod fieri potest, quod promissum est, quemadmodum certum est ante eum diem agi non

rum nomine non posse, l. si ita stipulatus 14. d. l. interdum. 73. D. de verbor. oblig. sic & illud, vt si quod promissum est factum non sit intra id tempus, quo fieri potuit, & debuit, pecuniam dari oportere, idest, in obligationibus faciendi post moram succedere, id quod interest. l. stipulatio nes. 72. versic. Celsus, D. de verb. oblig. vnde fit vt, siue stipulator eo tempore transacto agat, in id quod interest, rectè agi, quia petat id quod sibi debetur, siue promissor id præstet liberari, quia solutione eius, quod debetur, tollitur omnis obligatio, vt in volgaris. Vndè & illud est consequens, promissorem eum ob id quod non fecit quod promisit, cœperit debere pecuniam nō esse audiendum, si ad liberationem mali ędificare insulam, quam se ædificaturum promisit, quā pecuniā præstare non. n. hoc modo præstat q debuit, sed aliud q inuito creditore soluere nō potest, leg. 2. §. 1. D. si cert. pet.

Difficultatem hāc vt dissoluas, & d. l. si insulam intelligas, distingues cum eod. Paul. vt siquidem, ante litem contestatā promissor faciat liberetur; sin postea nihil ei prosit ad liberationem, vtrūque propriis, nō vulgaribus tamen rationibus: Quod enim Paul. ait promissorem, qui intra tēpus nō fecit, ante litem contestatam facientem liberari, intelligi debet, non quia qui faciēdo liberari vult, nō præstet aliud quā debuit, quod quidem inuito creditore efficere non potuit; sed quia quoties promissor stipulatione ipsa alterius rei præstandæ facultatem accepit, etiā iure aliud rectè soluit: conditionē enim stipulationis ab initio constitutam, creditor mutare non potest, leg. vero procuratori. 12. §. alia causa est, ibi: Quia certam conditionem, D. de solution. vnde cum is qui promittit se insulam ędificaturum, facultatem insulæ faciendæ, ab initio habeat ex stipulatione; amittit ille quidem hanc facultatem cessatione summo iure, propterea, quod vbi nō fecit quod promisit, cœpit debere pecuniās sed ex æquo, & bono retinet, hic enim locum habet; *Esse quæstion. in hāc de bono, & æquo, in quo genere plerumque sub authoritate iuris scientię perniciose erratur*. Ergo si quā rē ante morā promissor offerre potuit, post moram eandē offerat, efficitur vt offerendo purget morā ex æquo, & bono. Quod tamen sic est intelligendum, vt intelligamus liberari quidem eū in futurum, id est, vt futuri damni non teneatur; aliter atque si quid iam per moram interfit stipulatoris, si, quia insula suo tēpore inchoata non est, id idcirco aliqua in re factū sit ius stipulatoris deterius, vt enim promissori factum suum ad futuri temporis cautionem, quod sine incommodo stipulatoris fiat, prodesse potest, ita stipulatori nocere non debet: & maximè, vbi præcesserit mora promissoris: quam vbique conuenit, frustratori nocere. reg. l. in cōdemnat. 173. §. vnicuique, D. de reg. iur. Quod si post litē cōtestatā promissor ædificet, nihil ei prodest amisit enim hanc ipsā facultatem in totum, quia qui ex hoc genere stipulationis agit pecuniā in iudicium deducit, seū id q interest, d. l. stipulationes. 72. versic. Celsus, porrò iudicio, idest litis contestatione contrahitur, l. 3. §. idem scribit. D. de pecul. glos. verb. ex parte. in l. 2. §. fin. D. de præt. stip. contrahitur enim noua iudicati obligatio de ea re, quę in iudicium deducta est; vndè & actio iudicati re secundum actorem quandoque iudicata: quā actionē creditori semel quæsitā, & quæsitam simpliciter nulla facultate, aliud soluēdi, reo tributa, reus facto suo auferre creditori inuito nō potest, eoque nec efficere, vt insulam ædificando pecunię in iudicium deductæ, condemnationem euitet, ex regul. leg. si reus. 62. D. de pact. l. habere licere. 57. in fin. D. de euict.

Sed grandis ex superiori obseruatione enascitur difficultas, namq. cum ex generali ratione, d. l. si seruū. 91. §. sequitur, & l. interdū. 73. §. fin. D. de verbor. oblig. probādum sit, moram sine temporis pręfinitione, quotiescumque debitor, qui moratus est, rem offerat, emendari posset; difficile videtur, quod in secunda d. l. si insulā, part. Paul. docet, quippè post litis contestationem emendationem excludi. Rem tamen hanc rectè cōprehēdit Acc. in d. §. fin. verb. moram videlicet eas leges ex d. l. si insulam, interpretandas esse. Vt quod in eis scriptum est, moram semper emēdari posse intelligendum sit, vsque ad litem contestatam, iuxta Paul. in dict. l. si insulam. Quam Acc. sententiam licet antiquiores Pet. & Andreæ improbent, probat tamē Reyn. & Bar. in d. l. si insulā, n. 12. extatq. ex pr. l. sed & si alia. 17. D. de cōst. pec.

Nec obstat §. fin. Inst. de perpet. & temp. act. vbi Imper. docet; quod si ante rem iudicatam is, cum quo actum est satisfaciat actori, officio Iudicis conuenit eum absoluere, itaque cōstat moratorem vsq. ad sentētiā offerentem posse liberari, nedum vsque ad litis contestationem. Quoniam vt rectè Bart. d. num. 12. respondet, d. §. fin. procedit, vbi eadē res promissa, & in qua mora contracta est, petitur, & lite super ea agitatur; tunc enim ille, qui moram passus est videtur recedere à iure propter moram ei quęsito, & re esse cōtentus, secus verò esset si ad interesse, vel pęnā creditor ageret post moram, tunc. n. nō liberaretur debitor rem offerendo.

Ex qua resolutione, & Bart. doctrina, quæ colliguntur cōclusiones. Prior est, per solam oblationē eius quod debetur ante litem contestatam, moræ emendationem admitti; quod in reali non in verbali oblatione rectè intelligunt Nigris. num. 168. Ripa, num. 65. in d. l. si insulam, Barbos. in l. si mora, 10. num. 50. D. solut. matr. (numeris etiam seq. iuxt. hæc quæ de oblat. & quatenus ea debitorem liberet, Bartol. scripsit omnino videndus) probabisque ex d. l. si insulā, ibi, facientem, l. Prętor ait. 20. §. si quis paratus, D. de nou. oper. nunc. d. l. qui decem, 72. D. de sol. cum debitum incertum sit, quo casu verbalis sufficit oblatio, donec liquidetur, l. si residuū. 5. vbi not. Bal. & Ang. C. de distr. pign. & quamuis eo casu cū verbali oblatione fideiussoria cautionem interuenire oportere doceat, in dict. l. si insulam. Ang. limitat. 7. & in dict. §. si quis paratus, per l. statu liber. rationem. 5. l. seruus si hęredi. 34. §. fin. D. stat. liber. contrariū tamen, quippe eā satisdationem non esse necessariam, probat d. l. si residuum, vbi Bald. & Alex. idem Alex. in l. semel mora, num. 4. D. solut. matr. qui cōtrariis iurib. respondet, loqui in seruo, qui cū in bonis nihil habeat, mirum non est si satisdare cōpellatur.

Sequens est, per solam oblationem rei principaliter debitę post litem contestatam, non admitti emendationem moræ, d. l. sed etsi alia. 17. D. de const. pec. nisi eadem res peteretur, l. si rē alienam, 9. §. fi. D. de pig. act. d. §. fi. Inst. de perp. & temp. act. tunc enim oblatio, & consignatio in iudicio facta habet vim solutionis l. obsignatione. 9. C. de solu. facit l. si reus paratus, 73. §. fin. D. de procur.

Neque superiori resolutioni obstat, leg. 3. §. fi. & l. 4. D. iudic. sol. in quibus Vlp. & Iulian. aiunt, quod si plures fuerint fideiussores Prætoriæ illius stipulationibus, iudicatum solui, postea quam cum vno lis contestata est, ex clausula, ob rē non defensam, ipse reus potest suscipere defensionem, & is cum quo actum fuit absolui debet. Respondet enim Bar. in d. l. si insulam, num. 13. ex mente Petri, speciale ius illo in casu animaduerti: quoniam in obligatione fact. de qua Paul. in d. l. si insulam, non committitur statim obligatio ad interesse totale, nisi tantum tem transierit, quo factum poterit explicari, l. stipulationes. 72. §. planè, & l. continuus. 137. §. item qui insulam, D. de verb. oblig. At stipulatio, iudicatum solui ex clausula de defendēdo eo ipso committitur ad totam pœnam, & totum interesse, si quis non incipiat defendere, licet non sit elapsum tempus, quo defendi debeat. Cum ergo hæc stipulatio de defendēdo, habeat incommodum totalis commissionis, in alio leuioris conditionis est, vt videlicet vsque ad sententiam in ea moræ emendatio admittitur, Bart. solutio communiter ab omnibus recepta est teste Ias. nu. 25. Ripa, num. 72. Vincent. 83. Nigris, 202. ibi. & iuuatur ex reg. l. eum. qui. 30. D. de iniur.

Eam tamen impugnat Cuman. per tex. ea pr. in l. cū quærebatur. 13. versi. *Proinde*, ibi. *An non prius credatur commissa, si ex stipulatione lis fuerit contestata? quod magis est*, D. iudic. sol. ex quibus verbis cōstat stipulationem per litis contestationem committi, postea que moræ emendationem non posse admitti, iuxt. d. l. si insulam.

Verum quia subobscura hæc nimis videbuntur, quo magis ea explicemus, quędam necessario ad hæc iura præmittenda sunt, & in primis illud. Prætoriam stipulationem iudicatum solui, quæ rem iudicatam tuetur, ideoque interponitur, vt quod fuerit iudicatum, quis consequatur, vt accuratè scripsimus inst. disputat. 3. ex numero 8. tres clausulas in vnum collectas habere, teste Vlp. in l. iudicatum. 6. illo tit. nempe de re iudicata, de re defendenda, & de

dolo malo, vt post alios, præcitato loco animaduertimus. Prima clausula est, de re iudicata, vt in tantum committatur stipulatio, præsteturque, quantum iudex deberi pronunciabit, l. iudicatum 9. illo tit. ex causa tamen principali; nam si quid rei iudicatæ accesserit ex contumacia aut delicto rei, ad id iniquum esset fideiussores teneri, l. centum Capuæ, D. de eo quod cert. loco teneniur etenim fideiussores creditoribus, in id proquo fidem suam adstrinxerint, non vltra, etsi in principali obligatione plura sint, l. si vltra. 22. C. de fideiuss. quia fideiussio stricti iuris est. Dec. consil. 107. num. 2. vnde in id tantum obligantur, quod tempore fideiussionis erat in obligatione, l. fideiussores. 69 pro Aurel. D. de fideiuss. nisi & pro accessionibus quoque intercedant. l. fideiuss. 30. C. de fideiuss. resoluit P. Greg. 3. p. syntagm. lib. 24. cap. 4. num. 10. Plane hęc clausula, de re iudicata, statim committitur, licet exactio differatur vsque ad legitimum tempus, l. 1. D. iu lic. sol. Secunda clausula est de re, hoc est causa defendenda, vt nisi boni viri arbitratu lis agatur, & defendatur reus, quanti hoc nomine interest exigere actor à reo, & fideiussoribus possit, Acc. & cęteri in d. l. iudicatum 9. & in d. l. cum quęrebatur. illo tit. Nouissima clausula stipulationis iudicatum solui, est dolo malo, idest dolum malum abesse, abfuturumque esse: quæ & ad principium stipulationis refertur, & in futurum tempus permanet, l. nouissima 19. illo tit. de qua, quia in stipulationibus, & valde frequens, & vtilis nimis erit, plura nos in principio l. inter stipulantem, 83. vers. *Et qui spondet*, ex n. 1. D. de verb. oblig.

Ex his iam intelliges, quia sit I. C. in d. l. 3 §. fin. quando ex clausula, ob rem non defensam, cum vno ex fideiussoribus litem contestatam esse, & nihilominus reum post contestationem comparentem admittendum scribit. Sed recta hunc text. interpretatur Cuman. non enim probat fideiussorē, cōtra quē fuit lis contestata, posse post contestationem moram emendare: sed lite contestata contra fideiussores, vel vnum ex eis, posse moram per reum principalem emendari, aduersus quem nulla erat lis contestata quod est sane diuersum à nostra specie; licet ea emendatio in consequentiam fideiussoribus quoque possit, argum. leg. & post rem iudicatam 7. §. 1. ff. de transact. l. idemque. 10. §. generaliter, D. mand. qui ex persona rei consequuntur id, quod ex sua consequi non possent, quod non est infrequens, leg. 3. in fin. D. quę res pign. obl. poss. Quę interpretatio, licet in se verissima sit text. tamen quo Cuman. mouetur, nempe d. l. cum quærebatur. versic. *Proinde*, eius sententiam non probat, neque enim sequitur, stipulatio ob rem non defensam committitur per litis contestationem, ergo emendatio non admittitur, nam & per moram committitur stipulatio in 1. d. l. si insulam, parte, ad interesse, vt sup. diximus, & tamen vsque ad litis contestationem mora emendatur.

Rursus nō obstet l. fideiussor euictionis 16. D. de dol. exc. ex quo cōiter etiā receptum est, non solū post litē cōtestatā, verum, & post sententiam, moræ emendationem admitti.

Sed ea lex, vt recte Bart. num. 14. in d. l. si insulam, animaduertit, de emendatione morę non agit, sed an fideiussor à venditore emptori datus, si re ab emptore euicta, euictionis nomine condemnatus sit, liberetur, si id idem prædium quod euictum est, item & quod emptoris interest præstet? Respondet I. C. liberari, ex causa iudicati, doli mali exceptione opposita & sane rectè si omnia emptori præstet, & pro damnis ei satisfaciant. Quoniam cum ea natura cōtractus emptionis, & venditionis sit, etiam si nihil super ea conuenerit, vt vacuam bonorum possessionem tradere, & indemnem seruare emptorem venditor debeat; ac pretij acceptione cuius fit dominus l. 1. versic. *Nummos fecerit accipientis*, D. de rerum permut. l. ex empto 11. §. 1. ibi, *Emptor autem*, D. de act. empt. l. si seruus 7. C. de act. empt. ad dominum contra rei, vel euictionem hoc nomine præstandam ex ratione synallagmatis se denunciat, l. Iulianus. 13. §. offerri. D. de act. empt. Paul. lib. 2. sentent. tit. 7. fideiussor ab eo datus in id ipsum tenebitur, non vltra d. l. centum Capuę 8. d. l. si vltra 22. cum alijs. Ergo si post condemnationem, idest litem cum eo euictionis nomine agitatum, & & postquam eo nomine sententiam est passus, id ipsum prędium, quod euictum ab emptore fuerat, præstet, omniaque, quæ iure empti continentur præstare paratus sit, non ne iniquum erit exceptione doli mali ex causa iudicati agentē emptorē repellere nō posse? Igitur recte Scæu. respondit, exceptionem quidem opponi posse, quæ vt locum habeat æstimaturum iudicem, quid pro damnis emptori præstar. teneatur, si id præstet, absolui eum debere, offert enim non solum rem, sed etiā omne quod interest, liberabitur ergo ex principijs artis nostræ notissimis. Quod si offerret tātū se daturū, facturumve quod principaliter debebat, sera, & intempestiua oblatio esset, idest, si tantum euictū ab emptore prędium ei præstasset, quam interpretationem, licet non sic explicatā, insinuauit Accur. ibidē, verbo, *posse*, Cuiac. in d. l. si insulam, pag. 2. lit. B. nec (nisi ego fallor) multum discrepat Bar. d. n. 14. sū ait, ideo fideiussorē ibi liberari, q. soluit totū q. debet, & recipitur cōiter ab omnib. ex Ias. n. 26. Crot. n. 50. Nig. n. 201 Cor. cōs. 149. col. 4. vol. 4. Soc. cōs. 199. col. 2. vol. 1.

Vnde recte potuit non mirari idem Bart. præcitato loco, putans quid mirabile, in d. l. fideiuss. r statui: videlicet, quod cum commissa esset obligatio ad interesse, & sic ad quantitatem, admittatur solutio fundi, loco quantitatis æquiualentis, & sic aliud pro alio, contra reg. l. 2. §. 1. D. si cert. pet. quod ipse ex eo procedere arbitratur; quoniam quantitas in illo tex. est in obligatione respectu certæ cuiusdam speciei, ideoque eius solutio admittitur, ex l. si vero 64. §. fin. D. solut. matrim. Hoc namque Bart. opinio merito conuincitur à Bald. Imol. Cuman. & Alex. per d. l. si insulam, in 2. par. vbi interesse, & sic quantitas esse in obligatione respectu speciei, cuiusdam nēpe respectu facti; & tamen nedum post sententiam, verum nec post litem contestatam, vt interesse, siue quantitatis solutio euitetur, potest præstari factum. Quemadmodum, nec in d. l. fideiussor, is liberaretur, si tantummodo iam euictum prædium offerret vti nec venditor ipse liberatur, l. emp. 67. D. de euict. Ergo dicendum est quod cum (vt iam diximus) ex venditionis natura, etiā si nihil cautum sit rem ipsam, siue eius simplum, aut æstimationem, & quod emptoris interesset præstare venditor debeat, l. ex empto. 11. §. 1. D. de act. emp. iunct. l. si in venditione, 60. l. euicta re, 70. D. de euict. ea si præstet euictionis fideiussor, liberationem contingere mirum non est.

Similiter neque obstat, leg. hoc edicto 15. in princip. D. de publ. & vect. nam licet probari ex ea videatur, nō solum ante acceptum iudicium re restituta, ob quā ex illo edicto actio nata fuit, eam euanescere; sed & eum absoluendum, qui iudicio etiam accepto restituere paratus est. Respondit tamen Bart. in d. l. si insulam. n. 15. eum tex. loqui in pœnis legalibus, in quibus vsque ad sententiam admittitur moræ emendatio: quia mitius agitur cum lege, quam cum homine. Acc. gl. 1. in l. Celsus. 27. D. de recept. arbitr. Bar. in d. l. si insulam, n. 9 Ias. n. 22. Abb. in cap. dilectus, de præb. & conducit, l. 35. ibi, *Porque mas ligeramente puede ome esforcer de la pena de la ley, quando cayere en ella, que de la que ponen los iuzgadores en su juyzio*, tit. 4. par. 3. inducitque Bar. l. item si cum exceptione. 14. §. 1. vers. *Satis clementer*, D. quod met. causa, eius solutionem sequuntur communiter alij ex Ripa, n. 7. Nigr. n. 215. Duplici tamen ratione conuincitur. *Primo*, quoniam interesse est pœna legalis, l. fin. §. fin. D. si quis in ius vocat. non ierit, & in eo non admittitur emendatio post contestationem, vt in d. l. si insulā, ergo nec in pęna legali. *Secundo*, quia absurdum esset eum melioris conditionis esse, qui delictum committit, quando eum qui moram facit quæ sine delicto contrahitur sæpe, leg. quod te mihi. 5. D. si cert. pet. quod tamen ferendum non est. Omissa itaque Bartol. solutione, & alia quam ex Acc. refert, & sequitur Ias. in d. l. si insulam, nu. 12. vera petenda est ex l. 1. D. de public. ibi, *Si id restitutum non erit*, ex quibus verbis constat illius edicti pęnam, non simpliciter & pure sed sub cōditione cōmitti videlicet, si id q. à publicanis extortū est non restituatur, ergo si restituatur ex edicto pęnā effugit, eadē resoluitur, vt recte Cuia. in d. l. si insula animaduertit.

Deniq. nō obstat l. litē venium, 20. §. idē rectè, D. de pet. hær. ex quo cōstat nox. iud. cōdēnatū vsq. ad litē cōtestatā morā emēdare posse, si pro illa. iductione permiteris, iudic. nox. cō

damnatum actione iudicati litis æstimatione debere & sic certam quantitatem, decem videlicet aut viginti, quamuis facultatem noxæ dedendæ ex l. accipiat, l. 1. D. de noxal. act. leg. miles 6. §. 1. D. de re iudic. §. 1. Inst. de offic. iudic. cũ igitur ait Vlpian. in d. §. idem recte, eam facultatem amittere post inceptum iudicium, quod petitione hereditatis efficitur. Ergo ante etiam post sententiam intra quadrimestre tẽpus, quod iudicatis datur, l. 2. C. de vsur. rei iudicatæ, illam habet. & cõmissã morã emendare potest. Nã difficultatem dissoluit Bart. vbi sup. num. 15. docens d. leg. si insulã, procedere, quando ex mora succedit noua obligatio ad interesse: illum vere tex. quando ab initio vnum fuit in obligatione, & aliud in solutione, vt constat ex d. l. 1. cum alijs. Quod tamen ex eodem Bart. per tex. ibi in l. si quis ita stipulatus fuerit, 57. num. 6. D. de solut. intelligendum est, quando facultas soluendi vnũ pro alio, procedit à lege, durat, enim per tempus quod iudicatis, indulgetur, ex præcitatis iuribus: secus quãdo procedit ab homine, quo casu per primam litis contestationem amittitur, ex d. l. 57. ex quibus omnibus inferre poteris, nullam moram, in dict. §. idem rectè, emendari, quoniam cum & post sententiam facultatem habeat condemnatus, vel æstimationem, vel noxæ dedere, si intra id tempus eligat, & pro damno noxam præstet, nullam emendat moram.

Qua autem ratione post litem contestatam mora non emendetur, non erit ab hac nostra disputatione inuestigare alienum, sed in promptu esse existimat Bart. in dict. l. si insulam, num. 16. quia videlicet adest duplex mora: altera per lapsum dici, intra quam factum esse oportuit, cõmissa, alia per contestationem ipsam; constat, autem duplicem geminatam ve moram non posse expiari ex cõmuni opinione quam ex eodem Bart. d. n. 16. recipiunt Ias. Ripa, & multi alij, quorum meminimus. sup. num. 84.

Verum vt ea, qua mouetur Bart. ratio falsa est, sic & qua quæstionem dissoluit, longe enim verius est duplicem moram, non magis, quàm simplicẽ emendationẽ impedire, vt latè contra eum ostendit Ioan. Baud. lib. 1. variar. quæst. cap. 41. qui euidentissimis argumentis sententiã hanc probat, & vera est ex eo, quoniam vbi ad fuit geminata interpellatio dici non potest aggrauationem moræ ibi fieri, cũ per secundum interpellationem à prima recedi videatur, argum. l. Æmilius Largianus. 39. versic. Dicebam, D. de minoribus. vbi a pacto legis commissariæ per denunciationem postea factam recessum videri Paul. probat. Deinde quoniã vltima mora tantũ nocet, siue creditoris recusantis recipere rem ante litem contestatã, siue debitoris ante id tẽpus soluere renuentis, l. illud 17. D. de petit. & comm. rei vend. l. si & per emptorem. 53. D. de act. empt. Vlterius cõtra Bart. facit, quoniam vbi per contestationem mora contrahitur, non circa eandem rem, sed in diuersis mora fit, vna ad debitum soluendum, vel opus faciendum, vt in prima parte, dict. l. si insulam, altera ad soluendum, vel pœnam per contestationem. Vlterius considerari potest, & ante cõtestationem moram (iuxt. Bart.) duplicatam fuisse, libellus enim contestationem præcedit, & constituit, reum mora, adeò vt interrumpat per præscriptionem, l. fin. D. de eo per quem fact. erit, atque ita interuenit duplex mora, & nihilominus eius emendatio admittitur, vt in d. l. si insulam vides.

Retinenda est ergo ratio, quã supra hoc eodem in versic. quod si post litem, assignauimus, quamquam latius in dict. l. si insulam, scribunt Alexand. 1. q. est. lato, nu. 26. Donellus in d. l. si fernum, 91. §. sequitur, num. 10. videlicet in obligationibus faciendi, ideò post litem cõtestatam, moram nõ posse emendari, quia per eam, & iudicium perinde contrahitur, ac per stipulationẽ, l. 3. §. idem scribit, D. de peculio. Et cum in eis, post morã iã veniat, id quod interest, dict. l. stipulationes non diuid. versic. Celsus. sup. sequitur litis cõtestatione nouam acquiri iudicati actionem creditore, de eo, quod in iudicium deductum est, re pro eo postea iudicata, quam iam, illi quæsitam non potuit debitor alterius rei oblatione auferre, ex vulgatis. Ex qua vera ratione efficitur, idem dicendum esse in omnibus causis, in quibus ab initio vnum præstari debet, ex cessatione autem debitoris aliud incipit peti posse, deque eo litem secum contestari debitor passus est exempla sunt, in l. 1. D. de pen. leg. & in l. si Titius. 9. D. de verb. obligation.

Sed an & id dandi obligationibus idem quoque recipiẽdũ sit, dubitari potest, nõ sine ratione. Sunt autem hoc in casu, qui affirment post litem contestatã morã posse emendari, quoniam cum eadẽ res nunc debeatur, quæ antea debebatur; dici non potest reum cum eandem rem offert, alterius rei actionẽ auferre creditori, ergo debet emendatio admitti, quorum sentẽtia probari videtur, in d. §. fin. inst. de perp. & temp. act. *Si aute rem iudicatã* (ait Iust.) *is cum quo actum est satisfaciat actori, officio iudicis conuenit eũ absoluere.* Sed ego & in eo Paul. in d. l. si insulam, versic. Quod si iam litem, admitto vera enim esset superior sẽtẽtia si re petita, nullius alterius rei obligatio cõtraheretur litis cõtestatione, & iudicio, quam eius ipsius quæ petita est; sed cũ iudicio accepto multo plura incipiant deberi: venit enim in iudicium omnis causa, idest fructus, & partus, & alia commoda rei adiuncta, l. 2. D. de vsur. l. cũ fundus. 31. D. si cert. pet. l. præterea. 20. D. de rei vind. veniũt, & sũptus litis, l. eũ quem temere. 79. D. de iudic. hæc nisi omnia offeruntur petitori, & ita offerentur, vt illi satis fiat, non offertur quod illi eo iudicio præstandum est, ideoque rem petitam solũ oblatam iuste recusat accipere.

Neque aliud est Iust. in dict. §. Inst. de perpe. & temp. act. Nam cum ibi scriptum sit, quod si ante rem iudicatam, is, cum quo actum est satisfaciat actori, cõuenit iudicis officio eum absolui; constat solius rei petitæ oblatione actori non satisfieri, vt supra ostendimus. Ergo & si omnia offerantur, quæ præstanda sunt, tamen ex illis verbis officio iudicis cõuenit, cũ absoluere, æstimatione, & arbitrio iudicis iussu fieri debet; non rei arbitrio, si is dicat se ea obtulisse, quæ præstare debet. Planè ius ita est, vt iudici statim atque iudex factus est, omnium rerũ officiũ incumbat quæcũque in iudicio versantur, l. ædilea 25. §. item sciendũ, D. de ædil. edict. actorur ergo, vt re in iudicium semel deducta, si neget sequi se quicquam, sine iudice accipere, quod dicat sibi à reo non satisfieri, eoque rẽ totam sententiæ iudicis permittat, nihil videatur in eo recusare sine causa, sed ea potestate vti, quã iuris, & æquitatis ratio illi cõcedat. Vnde & in vniuersum illud verum est, post litem contestatam nullius rei oblatione sola moram à reo emendari posse, iuxt. d. l. si insulam sic intelligendã. Iuxta quam hæc obseruasse sit satis; Iam ad alia, quæ pro præceptoribus nostris, de vera, dict. l. & si post tres, explicatione agentes adduximus, redeamus tempus est.

126 Igitur non obstat, neque eorũ opinionẽ contra vulg. probat dict. l. cum quis. 38. si debitorem, D. de solut. aliquid obstat. Nam licèt verbum, liberari, ipso iure liberationẽ insinuet, id tantummodo procedit ea vi propria verbi, cuius naturam si inspexerimus verbum, liberationis, vim solutionis habebit, Paul. in l. liberationis verbum. 47. D. de verb. sign. latiori autem sensu, quoquo modo quis sit liberatus, vel ex causa pacti, de non petendo, vel emendationis moræ liberatio contingit, nam hoc verbum, aliquando liberationem ipso iure, aliquando ope exceptionis inducit, iux. dict. §. 1. vbi notauit Accur. verbo, non liberari, idque secundum

127 subiectã materiã arbitrandũ erit; † Iuxta quam verba sẽper sunt accipienda, l. sed etsi possessor. 51. §. itẽ si iurauero, D. de iur. iur. l. si vno, 17. D. locat. extat Angeli doctrina, in §. 1 num. 1. Inst. de leg. obseruant. Coras. in l. qui liberos, 19. in prælud. num. 29. D. de ritu nup. At qui in d. l. si insulã, verbum, liberari, ipso iure liberationem inducit, cum nulla mora ante litem contestatam, iudicisque decretum, facta sit vt ex superioribus perspicuum est.

128 Sed vela cõtrahamus, eoq; vnde digressa est nostra vertatur oratio, & quando præceptorum nostrorum argumẽto vulg. opinio nõ exploditur, alia, vt in eam constituamus, è re erit. Igitur eius existimatio ad d. l. et si post tres, quã ibi pœnam non interuenisse, contendit, non ineptè ex sequentibus reijcietur. Primo quia si ibi non intercessisset pœna nõ se restringeret Caius ad tres, quinq; pluresve dies, sed vsque ad litem contestatam emendationẽ admitteret, iux. t. d. l. si in

sulam,

fulam.ibi: *Quandiu litem contestatus non sim posse se fac-entem liberari placet.* Prętetea quia, pęna non adiecta, frustra
ibi tractaretur de emendatione moræ, cum textus ille lo-
quatur, vbi ius actoris per moram non est factum deterius
vt indicat verba eius legis, *nec actoris ius ex mora deterius
factum sit*, quo casu si non interuenisset pęna nihil peti pos-
set, quamuis moræ emendatio non concederetur; vt ergo
aliquid operetur dicendum est, pœnam fuisse promissam à
129 qua reus sistendo se intra breue tempus liberatur. † De-
nique quia in stipulationibus, iudicio sistendi, semper pęna
adijcitur l. non exigimus, 2. ibi; *Quid enim de pœna promis-
sa labor si post negotium transactum?* leg. si duo 5. §. item si
duo ibi: *Actor autem ab altero rem petat, ab altero pœnam
desertionis, petendo pęnam exceptione submouebitur.* D. si
quis caut. docuit Cuiac. in parat illius tit. cuius doctrinæ, in
d. l. insulam, lit. E. immemor ipse, si erit pœnam in d. l. & si
post tres, non interuenisse, in quem, & vulg. tacite inuebitur
Saporta, tract. de mora, cap. 4. n. 35. Forcat. eodem tract. 3.
par. nu. 12.
130 Nec vulg. & Cuiac. fauet d. l. sancimus 27. C. de fideiuss.
in qua illud nouè fideiussori largitur, vt intra sex menses
possit moram emendare, cum tamen principalis debitor in-
tra tres, quinque, pluresve dies id facere posset, ex d. l. & si
post tres, quæ sic illustrata non parum And. de Pisis, & se-
quacium opinionem docentium contra communem, dic,
pęna adiecta, moræ expiationem admitti, probabit.
131 Quibus tertio loco fuerit singul. Paul. resp. in leg. Lucius
Titius. 48. cum l. seq. D. de act. empt, quo loci ideo debitor,
qui ad diem sub pœna promisit tenetur, quia moram non
emendauit; vt ex illarum legum serie deducitur, quæ sic se
habet. *Lucius Titius, accepta pecunia ad materias venden-
das sub pœna certa, ita vt si non integras prastiterit intra
statuta tempora in pœna conueniatur: partim datis materijs
decessit. Cum igitur testator in pœnam commiserit, atque
eius heres reliquam materiam exhibuerit; an & in pęnam,
& in vsuras conueniri possit, præsertim cum emptor mutua-
tus pecuniam vsuras grauissimas expendit? Paulus respon-
dit, ex contracta, de quo queritur, etiam heredem venditoris
in pœnam conueniri posse, in actione quoque, exempto officio
iudicis post moram intercedentem, vsurarum precij rationē
haberi oportet.* Hactenus Paul. ex cuius verbis, maxime ex
illo vers. *Cum igitur*, deducitur superiorem hanc sententiā,
quam defendimus, contra communem, longe veriorem es-
132 se. † Argumento sumpto à contrario sensu, quod in iure
fortissimum est, l. 1. §. huius rei, D. de offic. eius cui mand.
est iurisd. l. si procuratorem. 8. §. si ignorantes. D. mand. l. si
quis locuples. 57. D. de mand. test. l. apud antiquos. 21. C. de
furt. vtrobique ordinarijs. Euerar. in top. legal. cap. 4. Socin.
reg. 28. Bellon. lib. 2. supputat. cap. 17. & 18. etiam ad legum
correctionem sumendum, quoties ex statutum, siue testa-
toris dispositio in sensu directo nihil operari possunt, auth.
ex testamento, iunct. l. 1. C. de coll. auth. diaconissam iunct.
l. nullā 9. C. de Epis. & cler. l. inter socerū, 27. §. inter socerū
D. de pact. dot. iun. l. dos à patre, 4. C. sol. mat. notarunt, post
alios, in locis proxime adductis. Bar. & ibi Fulg. in l. 2. C. de
cōd. infer. Bal. in l. conuenticula, C. de Episc. & cler. Abb. &
nostri, in cap. cum Apostolicæ, de ijs quæ fiunt à præl. Nig.
in d. l. 1. num. 49. D. de offic. eius, Alex. consil. 142. nu. 1. vol.
6. Curt. Iunior, consi. 63. num. 5. Cranet consil 36. num. 5. &
consil. 289. vol. 1. Ias. in l. reconuentioni, num. 181. D. de leg. 3.
Peralt. in l. & Proculo, nu. 34. D. de leg. 2. Cum ergo in dict.
versic. *Cum igitur*, Paul. exprimat, ea ratione pœnam non
committi, quia testatoris hæres reliquam materiam non ex-
133 hibuit, plane probat, quod si eam exhibuisset liberaretur. †
Nec admittenda est Acc. interpretatio, in dict. l. Lucius Ti-
tius, verb. *Exhibuerit*, subaudientis verbum, *maxime*, vt sit
sensus; quod, & si ab ipso hærede reliqua materia exhibita
fuisset, nihilominus semel per testatorem pęnam commis-
sam non euanescere; cui solutioni acquiescit Cuiac. in dict.
l. si insulam. lit E. (videndus etiam pro hac eadem lege, vers.
Praestiterit, lib 3 obseruationum, cap. 25. vbi legit, *repræsen-
tauerit*, quod verbum idem est quod *exhibere*, vel pręmatu-
rè dare sed ab ea emendatione discedit, lib. obser. cap. 35. &

Antonij Tubardi Pract. Institut.

ver. *repræstandi* amplectitur, nam vt Plauto & Catoni, &
nostris auctoribus *resoluere* est *rem soluere*, ita *repræstare*,
est rem præstare, vt in l. eum qui 6. D quod cum eo.) Nam
quam repugnans Paul. menti hæc subauditio sit, litera supra
134 relata profunde perspecta, nemo est, qui non videat. †
Nec magis ferendus est Bologn. in d. l. si insulam, num. 117.
qui existimat illud procedere in hærede emendante moram
qui cum in alterius ius succedat, iuste potuit ignorare, quod
actum est, arg. reg. l. qui in alterius 43. D. de reg. iur. conuin-
citur enim ex altera iuris regula, & vulgato dicterio, quo
docemur, absurdum esse plus iuris habere eum cui legatus
est fundus, quam hæredem, aut ipsum testatore si viueret,
l. aliud est vendere. §. absordum, D. de reg. iur.
135 Vnde communiter in eam itum est opinionem, vt d. leg.
Lucius, *in contractibus bonæ fidei* recipienda sit, in quibus
*dies, & pœna non obsunt, qua post moram semel commissam
eius emendatio admittatur*: cuius opinionis auctor laudatur
Bald. in l. cum allegas, 6. opposi. C. de vsur. sequuntur Caste.
in d. l. si insulā, & in d. l. & post tres. Aret. in d. l. si seruū 91. §.
sequitur, notab. 2. D. de verbor. oblig. communem intrepide
sequutus, asseuerat Gomez. in §. actionum, num. 4. Inst. de
actio. Alex. consil. 49. lib. 4. communem etiam testatur Ri-
pa, in d. l. si insulam, num. 43. Niger. nu. 130. Quibus illud a-
stipulari videtur, quod hæc moræ emendatio, ex æquitate
descendit, vt in d. §. sequitur, & notauimus sup. nu. 108. & la-
te obseruat Ias. in d. l. si insulam, num. 4. cum seqq. Sal c. tra-
ctat. de mora 2. quæst. num. 9. num. 13. & nu. 27. Sapor. eodē
tract. cap. 4. numer. 123. & num. 126 num. 135. & num. 140.
136 Forcat tract. etiam de mora 3. par. num. 4. † Vnde in con-
tractibus bonæ fidei, in quibus æquitas magis exuberat, &
attenditur, l. quia tantundem. 7. D. de neg. gest. l. & elegan-
ter. 7. D. de dolo, l. bona fides. 31. D. depos. cum aliis, magis
considerari, & admitti debet, quam in contractibus stricti
iuris in quibus solus rigor spectatur, neque iudex aliquid ex
bono, & æquo arbitri potest, l. quidquid astringendæ 99. D.
137 de ver. obl. §. in bonæ fidei, Inst. de action. † Præterea vr-
get, quod in contractibus bonæ fidei citius mora contrahi-
tur, quam in contractibus stricti iuris, l. mora 32. §. in bonæ
fidei l. videamus, 38. §. si actionem, D. de vsur. vnde cum pro
missor in contractibus bonæ fidei celerius moram faciat, &
in eo grauetur, in hoc, vt facilius moram emendare possit,
debet releuari, argum. l. eum qui, 30. D. de iur. iur.
138 † Ex quo fluit nostri cap. potuit, in vers. *Nisi celeri*, e-
legans declaratio, quod cum Ecclesiasticus emphyteuta per
biennium in mora constituatur, & sic celerius, quam pri-
uatus, qui donec triennium transit caducitatem non com-
mittit, iuxta tex. nostrum, iunct. d. cap. propter sterilitatem
§. verum sup. eod. & d. l. 2. C. de iure emph. in illo moræ ex-
piatio, si velociter fiat, post biennium admittitur, vt hic Greg.
probat, in hoc autem omnis sit factio triennio elapso, sera
erit, & nullius momenti, iux. sup. adducta iura.
139 Sed iis non obstantibus frequentiori interpretum calcu-
lo contrariā opinionem receptā video, vt sicuti moræ in cō-
tractibus stricti iuris non admittitur emēdatio, iuxta magis
cōmunē sententiā, de qua supra, n. 70. si dies, & pœna adie-
cta sit, sic nec in contractibus bonæ fidei: quæ sententia ma-
gis placet Accur. in d. l. Lucius, verb. *Exhibuerit*, quem cre-
brius cæteri sequuntur, Bar. & Fulgos. & Ias. in d. l. si insulam
n. 17. Ripa, n 43. Niger n. 130. Bolog. n. 116 Alex. sibi con-
trarius, cons. 105. n. 5. cum seqq. vol. 3 Gregor. Lop. in l. 8. gl.
140 a. tit. 5. 4. p. 1. 5. † Pro quibus induci potest, l. qui fundum,
40. versic. *Respondi*, D. de contrah. empt. vbi cum is qui fundū
vendebat in lege ita dixisset, vt emptor in diebus triginta
proximis fundum metiretur, & de modo renunciaret (idest
referret) vt ad illam legem notauit Prateus lib. 17. Thes. ver.
renunciare, & si ante eam diem non renunciasset, vt venditio-
nis fides soluta esset, & emptor intra diē mēsura, quo mino-
rem modū esse credidit, renūciauit, & pecuniā pro eo acce-
pit: postmodūque eundē fundū vendidit & cum emptori suo
ad metiretur, & multo minorē agri modum, quam putaue-
rat, inuenisset: quæsitum fuit, an id quod minoris esset, con-
sequi à suo vēditore posset? respōdit Paul. interesse quēad-
modū lex dicta esset, nā si ita dictū esset, *vt emptor in diebus*

xxx. *proximis fundum metiatur, & domino renunciet quanto minor modus agri sit*: quod post trigesimum diem renunciasset nihil esset ei profuturum. Ecce ergo Paul. in cõtractu bonæ fidei loquentem, & moræ emendationem excludentem. Secundo expendenda est dict. l. traiectitiæ, § de illo versic. *Hoc idem videtur dicendum*, D. de oblig. & act. quo loci I.C. in lege commissoria, moræ emendationem excludit; & tamen constat huiusmodi distractum bonæ fidei
141 esse. † Tertio celebrem Bart. doctrinam in l. ab emptione 59. num. 2. D. de pact. vbi scripsit eundem sequi distractum naturam, quam contractus principalis. pro qua doctrina est text. mirabilis, in d. l. ab emptione, ibi: *Quia bonæ fidei interpretatio hanc quoque conuentionem admitteret*, & not. glos. sententia in l. sub prætextu. 19. verb. *exercere*. C. de trans. & in l. de tutela. 7. verb. *probata*, C. de in integr. rest. quam sequuntur, & extollit Ias. in d. l. ab emptione, in pr. D. de pact. & illustrarunt pluribus, Eneras. in Topi. c. 19. de contractu ad distractum, Tiraq. gl. 5. post leg. conn. ex num. 5. maxime numer. 29. Tertio huic communi astipulatur d. l. 1. versicul. *nisi forte*; D. de pen. leg. quam sup. num. 7. pro communi adduximus, iunct. reg. illa vulg. de qua in l. in minorum. 5. C. in quibus cau. integr. restitu. qua cauetur, quod contractus bonæ fidei regulantur, secundum naturam vltimarum voluntatum. Neque argumenta contraria quibus Bald. &
142 cæteri mouentur, si Bartol. sequuntur, aliquid vrgent. † Nõ primo, quia licet verum sit in bonæ fidei iudicijs, exuberantiorem bonam fidem, & æquitatem esse, in eisque maxime officium iudicis præstare, id quidad conseruationem ipsiusmet contractus, non quoad eius rescissionem accipiendum est, l. in actionibus, 5. C. de in lit. iur. effectus autem emendationis moræ potius destruit obseruantiam promissorum, quam eorum effectum, & executionem augeat, & conseruet; quinimo cum maior in his exigatur bona fides, vt ipsi fatentur, promissa non adimplere maior erit perfidia, arg. l. 1. in princ. D. de pact. in l. 1. D. de const. pec. & inde in eis peculiari bonæ fidei iure emendatio admitti non debet.
143 † Neque illud, quod citius mora contrahatur, quia cum hoc sit grauamen in tempore, quod quidem præiudicari potuit, non est in consideratione, ex Bart. doctrina in l. qui bis num. 1. D. de verb. obl. quam sequitur Niger. in d. l. si insulam, nu. 134. cui fauet, l. pater qui castrense. 17. in fin. verb. D. de castr. pec. Neque text. noster aliquid obstat, quia (vt sup. resoluimus, nu. 99.) hoc iure, tam in priuato, qui tardius moram committit, quam in ecclesiastico emphyteuta, qui celerius illam facit, emendatio, si celeriter fiat, admittenda est, d. cap. propter sterilitatem, in § veum sup. eod. cum Ius Canonicum non sic de pœnis curet, sicuti lex Ciuilis, tex. cum mat. in cap. (sum, 7. de pten. vade mit ius agi, quam Cæsareum, in quo nunquam emendatio admittitur post moram semel commissam iuxta communem (quæ an vera sit suo loco inf. disputabimus) securitate nostro Pontificio ex sup. d. n. 99. obseruatis.

Hæc Doctores in ea quæstione; an moræ in contractibus bonæ fidei die, & pœna adiecta emendatio admittatur.
144 † Sed ego qui concedo eam non esse reiiciendam, etiam si dies, & pœna adsint, auderem, tam vere, quam noue (vt arbitror) vltra omnes quos viderim Doctores constanter defendere, in hoc articulo nulla inter contractus bonæ fidei, & stricti iuris esse differentiam; quod vt apertum facia-
145 mus. † Primum præmittendum censemus, id quod & iuris certissimi esse constat bonæ fidei omnia iudicia maxima niti æquitate, probatum I.C. in d. l. quia tantumdem in d. l. & eleganter, & in d. l. bona fides, quarum paulo ante meminimus, & satis indicat verbum hoc, bona fides, quo huiusmodi contentiones & contractus indicantur; quod etsi varias habeat acceptationes, soleatque interdum significare quidquid à dolo, fraude, & calliditate alienum est, quo sensu nos *bonam fidem præstare, bona fide possidere, negotium bona fide contractum, rem bona fide venditam* dicimus, l. si cũ fundum. 68. D. de contrah. emp. l. bonæ fidei, 110. D. de verbor. signific. l. res bona fide, 54. C. de contrahend. emp. l. vbi est verborum, 22. D. de reb. dub. In omnique negotio contrahendo bonam fidem necessariam esse, l. bonam fidem 4. Cod. de act. & oblig. cum ab omni contractus dolus malus
146 abesse debeat. † Nonnunquam, & pro eo vsurpatur quod Aristot. lib. 5. Ethicor. bonum, & æquum, dixit neque infrequens est I.C. hæc acceptio, vt in dict. l. bona fide, 31. D. deposit. l. ex maleficiis, 4. D. de obl. & act. l. si mandauero, 22. § fin. D. mand. l. 2. § vltim. D. de præscript. verb. hinc illa fideiussionis formula, apud Iul. Paul. in l. quæro, 57. D. locat. *In quantum illum condemnari ex bona fide oportebit, tantum fide tua esse iubes?* Et bonæ fidei contractibus, quoniam in his alter alteri obligatur, de eo, quod alterum alteri ex bona fide, id est, ex bono, & æquo præstare oportet. Cuius in l. contractu. 2. D. de oblig. & action. ibi; *In his contractibus, alter alteri obligatur in id quod alterum alteri ex bono, & æquo præstare oportet*. Transcripsit Imperat. in § vn.
147 Inst. de oblig. ex cons. in fin. verb. † Et inde in eis latissima erat potestas iudicibus permissa, æstimandi, quantum alter alteri ex bono, & æquo restituere deberet. § in bonæ fidei, Inst. de act. vt ecce in eo contractu, quẽ veteres fiduciã nominabant, vsitata erat hæc formula inter bonos bene agere oportet, & sine fraudatione in rei vxoriæ actione, quod æquius melius, cuius non solum Cicer. lib. 3. Offic. sed etiam Procul. in l. si cum Cons. 82. D. solut. Iauol. in l. penul. D. solut. matrim. meminerunt. Secundo præmitto (quod & sup. sæpe notauimus) moræ emendationem ex æquitate, etiam Celsi, l. si seruum, 91. § sequitur, ibi, *Esse enim hanc quæstionem de bono, & æquo, in quo genere plerumque sub auctoritate iuris scientiæ perniciose (inquit) erratur*, D. de verbor. oblig. & inde nunquam admittit ius auctoris deterius fiat, d. l. si. post trecentos viginti, d. § colonus, d. § Seia canit.

Hoc enim æquitas suggerit, & si iste deficiamus, vt alias inquit I.C. in l. 2. § item Varus, D. de aqua pluu. arcen. Celsus, & Cels. adolescentia ratio; in d. § sequitur, quod & sup. iam num. 208. insinuauimus, sic exponenda est. Id enim probandum esse moram emendari posse offerendo, quia sic æquum, & bonum sit, dixit; quia quæstio ipsa de mora emendanda est de æquo, & bono, in qua non nos oportet strictis iuris regulis; quamuis pro iure certo recepta, sine; quoniam sub auctoritate iuris scientiæ, id est, dum verba iuris scripti propter eius auctoritatem præfracte retinere volumus, plerumque perniciose erratur, sic enim fit sæpe vt statuamus aduersus æquum, & bonum. Qui sane manifestus & perniciosus error est, eo namque modo dum videri volumus ius retinere, ius ipsum amittimus, non sine pernitie eorum, quibus detrahitur; cum iuris ciuilis finis sit æquitas atque adeo ipsum ius ciuile nihil sit nisi æquitas, vt definitur à Cicer. in Top. sic enim ait. *Ius ciuile est æquitas constituta ijs, qui eiusdem ciuitatis sunt ad res suas obtinendas*. Vnde, & ab Vlpian. in lege 1. D. de iustit. & iur. ius, id est, iurisprudentia, definitur *ars æqui, & boni*, Et Alciat. lib. 2. Parerg. cap. 11. ait: *Nihil aliud esse ius quam epieikeian, in arte redactam*. Et Hotoman. de verb. iur. *Itaque proprie (inquit) nihil aliud æquum, aut æquitatem esse quam ius facile mihi persuadeo*. Conan. quoque, lib. 1. commen. cap. 11. scribit, *Aequitatis hoc munus, & solum negotium est, legum scriptarum voluntates, & quasi cogitatione omnes, & sensus bene nosse, eosque pro sua bonitate adducere ad naturalem rationem*. Qua propter in reuenimus in hac quæstione, quod traditum est in l. placuit, 8. C. de iudic. vt quemadmodum in aliis rebus omnibus, sic in hac quoque præcipua sit iustitiæ æquitatisque quam stricti iuris ratio. Esse autem æquum promissorem qui aliquando moram fecerit, postea offerendo liberari constat. Quia etsi verum sit debitorem cum interpellatus non soluit, semel moram fecisse, tamen etiam & illud verum esse, & creditorem nunc moram facere, cum rem debitam oblatam, sine iusta causa accipere recusat, l. qui decem, 72. D. de solut. cui consequens est, vt in hac causa potior esse debeat causa possessoris, & debitoris. Quod iuris etiam regula efficitur, l. in pari, 128. l. fauorabiliores, 125. D. de reg. iur. inducetque bellissimum eiusdem Pauli locum in l. 2. D. ne quis eum qui in ius vocabit. nam cum populari olim more permitteretur, eum qui in ius vocatur, neque satisdaret, neque iure vellet inuitum rapere, (vt ex bonis auctoribus notamus disput. 3. lege si ante acceptum

7. D.

7. D. iudic. solui. io proth. ex numero 3. cum sequentibus)
edictum Prætor proposuit, ne quis eum, qui in ius voca-
retur vi eximeret, vt metu pœnæ compesceret eos, qui in ius
vocatos vi eriperent, cui edicto potat Offil. locum non es-
se, si persona quæ in ius vocari non potuit, vi erepta sit,
veluti parens, & patronus, cæteræque personæ. Quæ senten-
tia mihi vera videtur. Sanè (vt inquit Vlpian. in l. 1. ad fin.
D. ne quis eum, qui in ius voc.) si delinquit qui vocat, non
delinquit qui eximit. Nam (vt subdit Paul. in d. leg. 2.) cum
vterque contra edictum faciat, & libertus, qui patronum
vocat, & is qui patronum vi eximit, deteriore tamen loco
libertus est, qui in simili delicto peioris partes sustinet.
148 His sic obseruatis (vt ad rem iam redeamus) cum quæ-
ritur, an die, & pœna adiecta, mora emendari possit, se-
quens distinctio adhibenda est; Aut ius actoris deterius fa-
ctum est, aut, sua nihil interest morá emendari, in quo nō
est dare mediū: si sua non interest, tā in contractibus stri-
cti iuris, quam in cōtractibus bonæ fidei etiam, die, & pœna
adiecta, moræ expiatio amplectitur, iuxta nostram hanc sē-
tentiam, quam cum Andr. de Pisis, & alijs defendimus, &
placet, probat d. l. etsi post tres; Aut actoris ius ex mora de-
terius factum est, & tunc sicuti in contractibus stricti iu-
ris excluditur emendatio; sic & in contractibus bonæ fidei
reijci debet, quia cum hæc ex æquitate oriantur, & illa sine
eius admitti non possit, perspicuum sit eum alterius iactura
æquitatem locum habere non posse, arg. l. nam hoc natura.
14 D. de condict. ind. nunc enim non æquum sed iniquum po-
149 tius esse reum ad moræ emendationem admittere. † Quā
sententiam expresse confirmat aureum Paul. respons. in l.
sciendum. 1. & D. ex quibus causis mai. *Sciendum est* (inquit
Paul.) *quod in his casibus restitutionis auxilium maioribus
damnus, in quibus rei duntaxat persequendæ gratia queruntur,
non cum & lucri faciendi causa, ex alterius pœna, vel
dāno auxiliū sibi impertiri desiderant.* Quæ verba satis ostē-
dunt æquitatem cum alterius damno, præiudicio, aut in-
iuria operari non posse, à quo non est aliena l. C. l. 2. § si
quis à princ. D. ne quid in loco pub. & quod notat Abb. in
capit. 1. num. 21. supr. de iudic. ergo in contractibus bo-
næ fidei moræ emendatio, si ius actoris deterius factum est,
admitti non potest: superest igitur, vt solummodo primo tā-
tum casu, cum actoris, scilicet, nihil interest, ea procedat,
& inde nulla erit inter hæc iudicia differentia, neq; aliquod
ius speciale in d. l. Lucius Titius. 48. D. de action. empt. quæ
his occasionem præstitit, adueretur. Ex quibus omnibus re-
linquitur; quod si in eo. text. hæres post moram reliquam
materiam exhibuisset, potuisset etiā post diē, & pœnā, mo-
ram emendare, vt sic Paul. ibi Andr. de Pisis, & aliorum
sententiam contra cōmunem probet. Quo sic perpenso, nō
leuiter fulcitur Bartoli illa recepta sententia, quæ Accursio
in primis placuit, estque recepta comm. teste Andr.
Tiraq. lib. 2. de retractu. § 4. gloss. 4. num. fin. posse eum qui
moram commisit, si soluat id quod creditoris propter mo-
ram interest, ad eius emendationem admitti, id enim eadē
illa æquitas suggerit, vt toties quoties indemnis, creditor
seruatur, possit debitorem ipsam offerendo admitti.
150 Quæ quarto suadetur Pomp. auctoritatem in l. manci-
piorum. 6. D. de opt. leg. vbi cum mancipiorum electio lega-
ta esset, & ne venditio quandoq; eligente legatario interpel-
laretur, decreuisset prætor, nisi intra certum tempus
elegisset, actionem legatario non competere, inquit Pom-
pon. quod si die præterito, sed antequam venderet hæres,
vendicare legatarius velit, audietur, quia non est damnum
subiturus hæres, propter quod id decernere prætor solet.
Est ergo ibi textus expressus, qui post diem (tempus inquam
à prætore definitum) & pœnam (quia non eligendo lega-
to priuatur) moræ emendationem admitti; vbi Acc. optimè
151 interpretatur † verbum illud quandoque: id est, quando-
cumq; quæ acceptio, & apud I. C. frequens est, vt in l. ab
hostibus. 15. §. sed quod simpliciter. D. ex quibus causis mai.
in l. tertio dotem datę. 43. ibi; *quandoque soluto matrimonio*
D. de iur. dot. in l. hæres quandoque. 54. D. de acquir. hær.
sed & assidua apud probatos Latinæ linguæ auctores, vt
notat Lambin. ad illud Horat.

Quandoque bonus dormitat Homerus.
152 † Neque argumentum hoc eluet, qui dixerit Pomp. in
d. l. mancipiorum, in vltimis voluntatibus loqui, secus autē
esse in contractibus, in quibus mora, iuxta comm. Bart. die,
& pœna adiecta non potest emendari; nam huius solutio
facile conuinci poterit ex vulgato illo axiomate quo do-
cemur, cum discriminis ratio reddi non potest, validum es-
se argumentum de vltimis voluntatibus ad contractus,
& è contra, l. seruum filij. 46. §. cum qui, chirographum. D.
de leg. 1. & latius inf. num. 203. disputabimus; & probat
Euerar. in Topic. legal. cap. 17.
Quinto, nec noua, nec inaudita cuiquam hæc, quam tue-
mur, sententia videri debet, quæ fuit olim à Scæu. probata,
in l. qui Romæ. 122. §. Flauius Hermes, D. de verb. oblig.
vbi cum Flauius Hermes hominem Stychum manumissio-
nis causa donasset, & ita de eo stipulatus esset. *Si homo
Stychus de quo agitur, quem hac die tibi donationis causa,
manumissionisque dedi, à te, hærede que tuo manumissus,
vindictaque liberatus non erit, quod dolo malo non fiat pœ-
næ nomine quinquaginta dari spopōdit Claudius.* Quæsitum
fuit, an si Flauij Hermetis hæres à Claudio hærede pœnam
supra scriptam petere voluerit, Claudij hæres libertatem
Stycho præstare debeat, vt pœna liberetur. Scæu. respondit
153 posse, neque diem, & pœnam ibi adiectā id impedire. † Ne-
que satis huic difficultati occurret, qui post Dynum, cum
Bart. in d. l. si insulam num. 5. dixerit, ideò emendationem
admitti in d. §. Flauius Hermes, quia ibi tantum aderat pœ-
na non dies, vnde non mirum si possit mora in manumit-
tendo commissa liberari. Quæ solutio communis est, Inl.
in. d. l. si insulam, nu. 8. Ripa. n. 49. Nigri. num. 140. & Salic.
tract. de mora, quæst. 2. num. 9 Quia facillimo negotio hæc
solutio reijcitur, verius enim est, & diem, & pœnam esse, in
d. §. Flauius, nam in illa obligatione saltim inest dies tacita,
scilicet, cum petiero, l. si decem cum petiero, 48. D. de verb.
oblig. dies autem tacita idem operatur, quod expressa, vt
in d. l. 1. D. de pen. leg. ergo debuit impedire emendatio-
nem. Neque rursus obstabit si cum eodem Bartol. dicamus,
diem illā subintellectam per hominem præuideri non po-
tuisse, & inde æquum fuisse emendationem admitti. Quia hoc
casu a lege tempus duorum mensium præfinitum est, l. fin.
D. qui sine manu. ad libert. pero. vnde rectè præuideri po-
tuit, vt dicimus in specie emphyteusis in casu nostri text.
& dict. l. 2. C. de iure emphyt.
154 Antea quam tamen hinc abeamus, quia in specie d. §.
Flauius, diximus diem subintellectam esse duorū mensiū,
quo tempore lapso, si seruus ad libertatem per manumissio-
nem non peruenerit, ad eam ex principum constitutioni-
bus eripitur, vt ibi, in fine Scæuola scripsit, iuncta d. l. fin. D.
qui sine manum. ad liber. animaduertimus eius decisionem
difficilem esse ex omnino contraria I. C. sententia in l. 1. in l.
cum venderet. 10. D. de seru. export. vbi seruos qui ea con-
ditione venierunt, vt post mortem emptoris in libertatem
vocarentur, mortuo emptore, si manumissi non sint, libe-
ros non esse I. C. scribit. Et quod mirum est, idem I. C. in d.
l. cum venderet, versic. Claudius, contrarium superiori sen-
tentiam tradidit, asserens ex Diui Marci constitutione,
quamuis non manumissos, liberos fore. Pugnat igitur secū-
da pars d. l. cum venderet, versic. Claudius, cum prima par-
te eiusdem legis & cum vltima, scil. § Flauius Hermes, quę
loca, vt in amicitiam & concordiam redigant interpretes,
mirum est, quam se se torqueant. Omnium tamen interpre-
tationibus omissis, vt ea perpetuo fœdere componamus ob-
seruandum cenceo, iuniores I. C. solitus fuisse antiquorum
scripta interpretari, confirmando, declarando, vel sæpe quod de-
erat addendo, interdum etiam reprehendendo, vt obseruat
Vigilius in pr. Inst. de hæred. inst. num. 8. Augustin. lib. 1. emē.
dat. cap. 6. quos in eandem sententiam refert, alia etiam adda-
cens nouissimus Boetius Epon Eritius, in commentarijs ad
l. Gallos, in pr. num. 23. D. de liber. & posth. cuius rei plurima
exempla in iure occurrunt, & vt generaliter dicam, hac
perstringunt libri quos Vlp. ad Sabin. Paul. ad Plaut. Tryphon.
ad Scæu. scripserant, ea enim inscriptio non significat Vlp.
Sabini libros dedicare, vt falso arbitrantur Alciat. & alij, pri-
mam

mam partem Codicis, & ante leg. vn. C. de sent. quæ pro eo quo initer. Ex his autem libris, quam plurimæ leges desumptæ sunt, in quibus interdum in initio ponitur nomen I. C. antiqui, eiusque sententia adijcitur, postea subijcitur declaratio, aut nota I. C. iunioris, ipsius nomine ante eam præmisso, vt in l. Plautius, 9. D. de aur. & arg. leg. in leg. Plautius 43. D. de condit. & demonstr. nonnunquam tamen subiectæ, qui hæc nomina, quæ res in magnos errores iuris interpretes traxit, dum ignorant quæ Sabini, Plautij, aut Scæuolæ sententia fuerit, quæ verò Pauli, Vlpiani, aut Tryphon. nota. Secundo aduerto, duas in iure fuisse constitutiones, de seruis, manumissionis causa venditis, aut donatis: alteram D. Adriani, quæ anterior fuit, qua cauebatur, vt seruo actio cum peteret ad petendam libertatem, eamque præstare cogeretur emptor aut legatarius: alteram D. Marci, quæ posterior fuit, & seruum ipso iure ad libertatem peruenire constituit. Scæu. igitur qui constitutionem D. Marci non est assequutus, in d. §. Flauius Hermes, respondet secundum constitutionem D. Adriani, quæ suo tempore vigebat, actionem competere ad libertatem petendam, & id ipsum respondet in d. l. cum venderet, quæ Scæu. est, vsque ad versic. Claudius, à quo quæ sequuntur Tryph. sunt, qui notas ad Scæuol. scripsit, vt constat ex l. patronus, 34. §. fin. D. de leg. 3. rectè ergo notat Claudius, eam Scæuolæ sententiam non esse admittendam, propter nouam D. Marci constitutionem, quæ postea superuenit, secundum quam seruus ipso iure liber fit, cuius meminit Callistr. lib. 3. de cognit. in l. cum qui ita venijt, 3. D. qui sine manumiss. ad libertatem perueniant, quod ad hæc iura non sunt assequuti ordinarij interpretes, neque Sarmient. lib. 1. select. c. 1. ex nu. 23. neque Cuiac. lib. 1. obseruat. c. 29. sed ex superiori obseruatione fit planum, qua non ineptè decisio d. l. cum venderet, & dicti §. Flauius Hermes illustratur.

155 Vlterius, & sexto, contra communem non parum stringit, elegans, & singularis, l. si ita quis, 135. §. *Sæia cauit*. D. de verb. oblig. quo loci Sæia Lucio Titio cauit, quod mandante eo hortos emisset, & quod cum pretium omne cum vsuris ab eo recepisset, se in eum proprietatem hortorum translaturam, deinde in continenti inter vtrumque conuenit, vt intra Kalendas Apriles primas, voluerit iam summam mandator numerare, & hortos acciperet. Cum ante Kal. Apriles, non omne pretium cum vsuris à Lucio Titio Sæiæ solutum esset, interposito tamen modico tempore post Kalendas, reliquum pretium cum vsuris Sæiæ Lucius Titius soluere paratus fit, neque Sæia accipere vellet, & postmodum per Lucium non stetisset quo minus reliquum pretium solueret, an nihilominus Lucius ex stipulatu agere posset, quæsitum fuit, respondet Scæuola posse, si non multo post obtulisset, nec mulieris quicquam propter eam moram interesset, quod
156 omne ad iudicis cognitionem remitti. † Cæterum iam audio, post Dyn. Bar. in l. si insulam, asserentem in d. §. Sæia cauit, diem interuenisse, non autem pœnam, cui interpretationi, & cæteri acquiescunt ex Ias. num. 15. & 19. Ripa, nu. 51 Nigr. num. 144. & consecutiu Salic. tract. de mora, quæst. 2. principali, concl. 6. num. 10. Sed quicquid illi arbitrentur, pœna est in d. §. Sæia cauit, D. die iam constat, nam intra Kalendas Apriles primas debuit numerare, & hortos accipere, quam & ipsi fatentur, de pœna, quia elapso illo tempore Lucius Titius priuabatur cõmodo illius stipulationis, cum amplius ad illos hortos contra Sæiam agere non posset, at priuatio iuris pœna est, l. in criminali, §. ibi: *Actor quidem propositi negotij actione mulctetur*, C. de iurisdict. omn. iudic. ex quo enim priuabatur illo iure hortos consequendi non leui afficiebatur pœna, arg. l. 1. C. de ijs quæ pœn. nomin. Præterea liberatio illa, quæ Sæiæ ex mora Lucij Titij contingit, pœna dicitur, l. si super possessionum, 9. C. de transl. l. qui fundum, 40. D. de contrah. empt. Quod & optimo legis commissoriæ, & emphyteusis exemplo confirmari non malè poterit, in quibus, vt omnes fatentur, dies & pœna adsunt, & tamen nulla alia est, quam priuatio rei commissæ, d. l. traiectitiæ, 22. §. hoc idem, D. de oblig. & act. cum similibus, & d. l. 2. C. de iure emphyt. iunct. iam sup. obseruatis, ergo pœna est in d. §. Sæia cauit. Nec eius text. difficultatem, & argumenti potestatem declinabit, qui disserit, loqui eum in actore volente, ad actionem suam conseruandam moram emendare, secus autem esse in reo, qui ab emendatione non excluderetur, quia eius causa fauorabilior semper est, ex regula l. Arrianus, D. de oblig. & act. l. fauorabiliores, D. de regul. iur. quoniam solutio hæc diluitur facillimè, siquidem emendationis moræ, vt & eius commissionis in reo, & actore par est ratio, vt ex eius definitione constat deinde, & actoris causa quoad sui iuris conseruationem, non minus, quam rei est fauorabilis, facilius enim iura nostra conseruamus, quam de nouo acquirimus. Manet ergo in d. §. *Sæia*, excludi emendationem, si mulieris quicquam propter moram interesset, admitti si non interesset, ex consideratis sup. num. 147. quomodo nulla habita differentia litis contestationis, alteriusve temporis, eum text. accepit Bart. in d. l. si insulam, num. 5. 2. & 3. receptus communiter ex Castrensi ibi, num. 4. Iaso. 10. Croto. 16. Iacobo de Nigris, 56. Ripa, 23. Bologneto, 84. Alex. cons. 131. num. 2. lib. 4. Decio, cons. 452. num. 17.

157 Præterea, & septimo contra communem induci potest citata l. sancimus, 17. C. de fideiussor. vbi qui promittit aliquem iudicio sisti, apposito termino cum pœna, potest moram emendare sistendo, vel reum principalem defendendo, vsque ad tempus semestre, quod fideiussoribus ibi Iu-
158 stin. indulget. † Nec admittenda est Bald. responsio inter initia, & existimantis ea ratione fideiussori emendationem concedi, quia lex illa loquitur in stipulationibus iudicialibus, in quibus mitius multo agitur, quam in conuentionalibus, arg. d. l. quod si Ephe. 5. D. de eo quod certo loco, & receptæ Bart. doctrinæ, in d. l. si in insulam, nu. 4. ad medium. Nam (vt latè sup. num. 107. ostendimus ad d. l. & si post tres 8. D. si quis caut.) cum moræ hæc emendatio ex æquitate oriatur, neque discriminis ratio inter iudiciales, & conuentionales reddi possit (vt ex Cuiac. in d. l. si insulam, pag. 2. lit. A. & Sapott. tract. de mora, cap. 4. num. 135. iam admonuimus num. 152.) non est quare in illis emendatio procedat,
159 in his prohibeatur. † Nec magis probanda est Bart. solutio, in d. l. si insulam, num. 51. asserentis moram emendari, in d. l. sancimus, in præparatoriis iudicialibus stipulationibus, secus autem esse in stipulationibus decisoriis, iuxta d. l. Celsus, 27. D. de recept. arbitr. quam, licet eum non referat, constanter defendit Salic. tract. de mora, quæst. 2. pr. num. 29. quia expressè conuincitur, ex l. si cum dies, 25. §. fin. D. de arbit. quæ in decisoriis moræ expiationem non reijcit. Superest ergo, die, & pœna adiecta moram emendari, in d. l. sancimus.

Vltimo superioribus pro nostra sententia contra communem adiungo, l. commissoriæ, 4. C. de pactis inter empt. d. l. Aemilius Largian. 39. D. de minor. vbi in pacto legis commissoriæ, vbi dies, & pœna adsunt ex supr. sæpè notatis, Imperator. emendationem moræ amplectuntur. Rutiliana enim, quæ pupillaris ætatis Largiano defuncto, in d. l. Aemil. successerat, & cuius tutores in solutione cessauerant, in integrum aduersus lapsum temporis restituta fuit. At dicet aliquis, d. l. Aemilius, ad rem non pertinet, quippe cum loquatur in minore restituta, quæ imbecillis ætatis fauore contra ius strictum, summumque moram ibi eluere potuit, quod non parum ex illius tituli natura suaderi potest, in quo de minoribus circumuentis, aut lapsis dolo, fraude, siue calliditate aduersarij, aut eorum facilitate, imbecilli, fragilique consilio restituendis ex generali hac de re proposito edicto I. C. agunt, vnde iux. illius naturam intelligi necessario debet, l. Imperator, 19. D. de in diem addict. l. fin. vbi notarunt omnes, D. de cond. indeb. scripsit Bar. in d. l. Imperator. vbi plura congerit eius additionator in id videndus, idem Bar. in l. singularia, 15. num. 4. D. si cer. per. Alex. consil. 27. num. 3. lib. 1. cui ego vt succurrerem, addi d. l. commissoriæ, vbi Imp. idem generaliter rescripsit.

Ex quibus omnibus facile mihi persuadeo longe veriorem esse hanc vltimam, quam cum Andr. de Pisis, Robert. & aliis, quorum sup. num. 98. meminimus, tuemur opinionem, die, scilicet, & pœna contractui, siue dispositioni adiecta, moram emendari posse, quod euidentius apparebit, si

gitus argumentis contrariæ sententiæ satisfecerimus.

161 PRæcipuum igitur telum, quod aduersarii in hanc vlti-
mam, quam defendimus sententiam vibrant, præstat
Afric. in d. l. traiectitiæ. 23. §. de illo, D. de oblig. & act. cuius
argumento omnes vbi generalem negatiuam regulam
constituunt, vt excludenda semper sit, si dies & pena inter-
162 uenerit moræ emendatio. Sed nihil obstat. Nam vt Ang.
in d. leg. etsi post tres, arbitratur, ideo in d. §. de illo, mora e-
mendatur, quia ea duplex fuit, altera per diei lapsum, altera
per interpellationem, quæ geminatio emendationem impe-
dit, iuxta Bar. doct. num. 16. in d. l. si insulam, quam commu-
niter cæteri amplectuntur, vt resoluimus sup. num. 81. & eã
Ang. solutionem sequuntur Paul. Rom. & alii, quorum eos
secutus meminit Ias. ibi num. 15. & dixit communem F. Ri-
163 pa, num. 37. Qui tamen eam non probat, eo quod inter-
pellatio, de qua in d. §. de illo, ante diem facta fuit, quæ de-
bitorem in moram non constituit, iox. veram moræ defini-
tionem, quam supra ex Hotoman. lib. 5. obseruat. cap. 10. ob-
seruauimus, & inde cum vnica tantum fuerit mora, ab vni-
ca interpellatione producta, emendatio impediri non de-
bet. Verum hæc Ripæ consideratio vana est, quia præter
diuinationis vitium quod continet, violat verbum, interpel-
latus, quod de opportuna, & congrua interpellatione ac-
cipiendum est, ex d. l. mora, ibi, Idest, si interpellatus oppor-
tuno loco non soluerit, D. de vsur. Ex alio tamen mihi men-
dax videtur Ang. solutio, quam securè secutus fuit Sapor.
ceminem referens tract. de mora. cap. 4. num. 30. & rursus,
num. 147. cum sequent. quia licet Bart. communiter rece-
ptus reclamet, verius longè est, multiplicẽ moram non ma-
gis impedire emendationem, quam simplicem, vt latius ad
10. disputabimus, & contra communem efficaciter probat
Bologn. in d. l. si insulam, num. 19. Baud. lib. 1. variar. quæst.
164 cap. 41. † Quare iis, & aliis omissis verè respondendum
est, in d. §. de illo, non propter diem, & penam, sed propter
interesse stipulatoris moræ emendationem excludi; quod ex
eo constat, quoniam tex. ille in traiectitia pecunia loquitur,
in qua tunc committitur stipulatio, cum stipulator damnum
passus est propter operas serui amissas, hoc ergo extrinsecũ
interesse impedit moræ emendationem, iuxt. d. leg. & si post
tres, in d. l. vtique, & in dict. §. Seia cauit, & latius scripsimus
sup. num. 108. Neque obstat quod secundum hanc regulam
nunquam admittenda videtur in obligationibus faciẽdi mo-
165 ræ emendatio. Cum in illis semper post moram succedat
obligatio ad interesse, l. stipulationes non diuiduntur, 72.
vertic. Celsus, l. cum stipulatus sim. 113. § fin. l. si fundum,
114. D. de verbor. oblig. l. si quis ab alio, 13. D. de re iud. Nã
respondeo, dict. §. de illo procedere in interesse extrinsecũ,
quod est vltra rei valorem, de quo in l. 1. vers. Hoc autem,
D. de act. empt. cuius exempla sunt, in l venditor, 8. D. de e-
uict. in l. si sterilis, 21. §. cum per venditorem, D. de act. emp.
argumentum vero procedit in interesse extrinseco, quod in
obligationibus faciendi post moram semper adest, pena e-
nim in d. §. de illo, loco interesse præstabatur, quæ (vti as-
solet) ob operas eius qui eam pecuniam peteret, in stipula-
tionem erat deducta, sic d. §. de illo interpretantur post Bal.
in d. l. magnam. num. 5. Bologn. in d. l. si insulam, numer. 108.
166 Robert. lib. 2. Sentent. cap. 18. litter. G. Nec me in contra-
rium mouet, quod iuxt. hæc semper deberet impediri emẽ-
datio moræ, cum nullum sit interesse præter extrinsecum,
vt nouè contendit Caualin tract. de eo quod interest, nu. 5.
per l. 1. §. considerandum, D. de tut. & rat. l. in furti actione,
51. D. de furt. in l. euicta, 70. ibi: *Non ad pretium dumtaxat
recipiendum, sed ad id quod interest competit*, D. de euict. in
quibus æstimatio rei ab interesse distinguitur, nam longè ve-
sius est veram ipsius rei æstimationem interesse dici, iuxta
d. l. 1. D. de act. empt. vbi Vlpian. scripsit. *Si res vendita non
tradatur, in id quod interest agitur, hoc est quanti rem habe-
re emptoris interest, hoc autem interdum pretium egreditur,
si pluris interfit, quam res valet, vel empta est.* Aperte ergo
demonstrat interdum non egredi, quod etiam idem Vlp.
probat, in d. l. stipulationes non diuiduntur, ibi: *Iuxta æsti-
mationem facti dandam esse petitionem.* Et Celsus in d. l. si-
quis ab alio, dum inquit. *Siquis ab alio decem, ab alio satis-
dare stipulatus est, æstimandum est quanti stipulatoris inter-
sit satisdare, idque, aut tantundem erit, aut minus, &c.* Ex
quibus omnibus non obscurè patet, duplex intrinsecum, &
extrinsecum interesse considerari, quorum primum aliquã-
do rei æstimatio dicitur, quam sententiam tenet Bart. in leg.
vnic. num. 12. & 13. C. de sent. quæ pro eo quod interest, vbi
Socin. num. 24. Rebuff. glos. 2. num. 149. Alciat. tract. de eo
quod interest, cap. 7. Quam etiam differentiam interesse in-
trinseci, & extrinseci, plura doctè, & copiose adducentes a-
gnouerunt, & exornarunt Petr. ab Ebora, in l. de diuisione,
ex num. 30. D. soluto matrim. Gaspar Rodriguez, qui ex-
trinsecum hoc interesse causale appellat, lib. 3. de ann. redd.
q. 7. ex no... Ioann. de Castillo, lib. 3. controuersiarum cap. 1.
ex num. 24. Estque omnino videndus Antonius Gama, de-
cis. Lusitana. 110. num. 3. & quæ in eius proposito eius ad-
ditionator. Blasius Florez de Mena scripsit, vbi infinitos rẽ
disputantes congerit. Neque fundamentum Caualc. aliquid
obstat, quia quando concurrit vtrumque interesse, tunc in-
trinsecum quantitas rei appellatur, ad differentiam extrin-
seci, iuxt. iura optima, & quæ sic necessario debent intelligi,
in d. l. 1. §. considerandum, ibi: *Quod interest non venire,
sed rei tantum æstimationem*, D. de tutel. & rat. in l. Tit. 44.
ibi: *Non enim pretium continet tantum, sed omne quod in-
terest emptoris seruum non euinci*, D. de actio. empt. in leg. si
fundus, 36. ibi; *Quod hactenus erit verum vt pretium resti-
tuas, non vt etiam id præstes, si quid pluris mea interfit eum
vacuum mihi tradi*, D. locat. in l. Stychum, 56. ibi; *Quanti i-
gitur fiet æstimatio? vtrum decem millium quanti fuit occi-
sus: an quanti est quem necesse habeo dare, idest, quanti mea
intersit*, D. ad l. Aquil. in l. 4. §. in cum, ibi: *Quod non ad quã-
titatem, sed ad id quod interest, &c.* D. de damno infect. in
l. vn. in fin. D. si quis ius dicen. non obtem. quæ iura sic ne-
cessario accipienda sunt, vt optimè censet, alia in id refe-
rens, Forcat. de mora, 2. par. num. 2. & num. 13. & soluitur
primum argumentum.
167 Rursus non obstat secundum ex d. l. magnam, 11. C. de
contr. stip. cui Bal in d. l. etsi post tres, num. 10. respondet e-
loci non tractari de emendanda mora, sed vtrum ea sine in-
terpellatione committatur; videbatur enim non committi,
nisi ea facta, ex d. l. mora, ibi; Interpellatus non soluerit, D.
de vsur. & ante eam creditor indulgere debitori videbatur,
sed cum dies quasi admonere ipsum videatur, statuit Imp.
aliam interpellationem necessariam non esse, & ad consti-
tuendum debitorem in mora, & ad hoc vt pena committa-
tur, non tamen negat, quin semel commissa stipulatione
mora emendari possit. Sed tunc obstat, quia iam hoc erat
ante Imper. decisum, vt die adiecta interpellatio necessaria
non esset, iuxta d. §. de illo. vnde superflua erit Iustin. noua
decisio, in d. l. magnam, si vlterius aliquid noui non statuit.
Respondendum tamen est, vltra diem, interpellationem
fuisse, in d. §. de illo, vt constat interpellatus, quæ iura sic in-
terpretantur Balduin. in suo Iust. pag. 77. Robert. dict. lib. 2.
sent. c. 18. & nouè Sapor. tract. de mora, c. 4. nu. 147.
Cui interpretationi, licet olim præceptores nostri acquie-
uerint, nunquam ipse arridere potui, quia die adiecta, etiam
sine interpellatione, moram fieri probat Afric. in d. §. de il-
lo, ibi: *Consultus respondit, eius quoque temporis quo interpel-
latus non esset, posse peti pœnam amplius, etiam si omnino in-
terpellatus non esset*, fuitque id ante Iust. iuris certissimi,
tam circa penam conuentionalem, vt in d. §. de illo, & in l.
ad diem, 77. D. de verb. oblig. & in l. lecta, 40. D. si cert. pet.
quàm iudicialem, vt in l. si eum, 10. §. homo, D. si quis cau. &
legalem, vt in l. fin. C. de vsur. rei iudicatæ, & quasi iudicialẽ,
vt in d. l. si cum dies, §. fin. D. de arbitr. Vt igitur noua deci-
sio, d. l. magnam, aliquid operetur, intelligi debet de inexpia-
bili moræ commissione, ne ... lias inanis reddatur, quæ inter-
pretatio magis placet Bald. in repetitione d. l. etsi post tres,
num. 10.
Sed profectò si id admittimus, noster hic labor fumescens,
vanus, & futilis redderetur, siquidem ex ea solutione relinqui-
tur propter diem, & penam, moram inexpiabilem reddi.
168 Quare vt eo quo tendit nostra feliciter oratio perue-
niat,

niat, aliter ego rem hanc discutiendam arbitror, altiusque
repetendam existimo, & in primis constanter affirmo, Bart.
Bald. & cœterorum veram esse coniecturam, quam & pręceptores nostri sequuti fuere ad d. l. magnam, vt ibi, de morę,
die, & pœna adiecta, commissione, sine interpellatione Iust.
ugar, non de eius emendatione, quod cui lentius apparebit,
si eum in d. l. magnam, & in d. l. 2. C. de iure emphyt. (cuius
ipse auctor est) loquentem audiamus. *Magnam legum veterum obscuritatem, quæ protrahendarum litium magnam
occasionem vsque adhuc præbebat, amputantes sancimus, vt
si quis certo tempore facturum se aliquid, vel daturum stipuletur, vel quæ stipulator voluit, promiserit, & adiecerit,
quod si statuto tempore minimè hæc perfecta fuerint, certam
pœnam dabit: sciat minime se posse debitor ad vitandam
pœnam adducere, quod nullus eum admonuit: sed etiam citra
vllam admonitionem, eidem pęnæ pro stipulationis tenore
fiet obnoxius: cum ea, quæ promisit, ipse in memoria sua
seruare, non ab alijs sibi manifestari debeat poscere.* Hactenus in dict. l. magna: eiusdē autem verba, quæ ad rem hanc
spectant, in dict. l. 2. §. fin autem, sic se habent. *Sin autem nihil super hoc capitulo fuerit pactum, sed per totum triennium, neq; pecunias soluerit, neq; apochas domino tributorū
reddiderit volenti ei licere eum à prędijs emphyteuticarijs
expellere nulla ei in posterum allegatione nomine meliorationis, vel eorum, quę emponemata dicantur, vel pęna opponenda: sed omnimodo eo (si dominus voluerit) repellendo,
nec prętendente, quod non est super hac causa inquietatus: cū
neminem oporteat conuentionem, vel admonitionem expectare, sed vltro sese offerre & debitum spontanea voluntate persoluere, secundum quod & anteriori lege nostri numinis generaliter cautum est.* Hæc Iustin. ex cuius termonis serie satis ostenditur eo decisionem, dicta lege magnam spectare, quo cōmmis existimat nec id dubiationem
habere. Igitur difficultas tantum circa secundam partem
solutionis restat, qualiter id tanquam nouum à Iust. traditur
si verustiori I. C. iure decisum erat, die & pœna adiecta, interpellationem non desiderari.

169 Vnde ego constituo *primo*, quod & si inter nostros cōtrouersum satis sit, an aliqua adhuc antinomia, siue duarū,
pluriumve legum conflictus, & dissonantia, aliquisve locus,
qui nouioribus legibus abolitus, & correctus sit extet. Crebriore tamen eorum calculo in eam itum esse sententiam,
vt nihil, neque superfluum, neque contrarium inueniatur;
quam post antiquiores, in l. 1. C. de inoffic. dotib. in l. si quando, 35. C. de inoffic. testam. verissimam proclamant Zas. &
Bellon. vterque lib. 1. dissolut. antinom. in princ. Molin. ad
rub. num. 81. D. de verbor. oblig. Conan. lib. 4. com. c. 5. num.
3. qui innuentur, l. 1. §. nulla itaque, l. 2. §. contrarium, C. de
vet. iur. enucl. & proœmio Inst. §. sacratissimas, l. 1. §. tollendis, C. de Iust. Cod. confirm. & prima constitutione de conceptione Digest. quæ proposita est libris Pisanis, & nouissime Mol. in empor. iurisciu. 1. par. tit. 1. q. 8 num. 1. & 2. (vbi
paucis mutatis hæc quæ hic adducimus retulit, suppresso tamen auctoris nomine, pro vt ei est mos; qui integram illam
octauam quæstionem, & quæ in ea de iuris interpretandi
ratione obseruat, cum ab erudito Campos Antecessore Salmanticensi, totidem ferè verbis ex libello, quem is *Isonomiā*
appellauit, transcripserit, id tamen dissimulat) quæ opinio
amplectenda est, quicquid clamitent Budæus in adnotat. ad
Pandect. sub l. fin. D. de ædilit. edict. Baro, ad tres constitut.
Pandect. Florent. affix. & in §. litora, Inst. de rer. diuis. in §.
non tantum, Inst. de Codic. in §. si quis ancillas, Inst. de leg.
Hotom. in disput. de dote, pag. 89 & in §. si quis à non domino, inst. de rer. diuis. in §. seruus autem, inst. qui testam. facer.
poss. Couar. lib. 1. variar. cap. 3. nu. 7. Vital. lib. 1. var. lect. Cuiac. tract. 7. ad Afric. ad leg. cum quis, 38. §. de peculio, D de
solut. & tract. 8. ad l. qui negotia, 34. D. mand. & lib. 8. obser.
c. 8. Ant. Fab. lib. 1. coniect. c. 18. Pinel. in l. 2. 2. par. c. 4. num.
53. C. de rescind. vend. Balduin. in suo Iust. pag. 261. Valla,
lib. 6. elegant. c. 59. contendentes multas adhuc dissensiones
inter Iuris prudentes offendi, quemadmodum, & geminationes, & omissiones plures in iure ciuili adhuc repetiri,
testatur Pratei. in quar. lib. Med. iur. prud. quos insertionū,
& geminationum libros appellauit, quem tamen reprehendit eruditus Greg. Lop. Mader. lib. sing. animadu. c. fin. Sed
quis Iust. Imp. mendacij reum facere audebit? aut potius
Tribon. Pandect. consarcinatorem, cui à Iust. colligendi, &
dirigendi Iurisprudentum responsa cura fuit demandata?
cui, & alijs illius sæculi hominibus integros, & absolutos I.
C. tractatus contingit videre, cum adhuc pura esset, & certa
ipsa iurisprudentia, & recens iuris Romani notitia, qua æ-
170 tate nulla superfluit antinomia. † Verum postea euenit
labente tempore, postquam iactura facta est integrorum librorum, quibus vsus est Tribon. non semper concordes I.
C. inueniri, vt fateri necesse sit, verba eorum aliquando coercere, quæ arguunt diuersas, & contrarias illis fuisse in
nonnullis iuris definitionibus, sententias, & in quibus componendis multa opera, & industria opus sit, quas diuersæ illæ
Proculeianorum, & Cassianorum, siue Sabinianorum sectæ pepererunt, inter quos perpetuæ dissensiones fuerunt,
propter quas diuersæ inter eos ortæ sunt sectæ, quæ ab Ateio Capitone, & Antistio Labeone exortæ, à Sabino, Nerua,
& Proculo, eorum discipulis auctæ fuerunt, vt Pompon. in
l. 2. §. hi duo. D. de orig. iur. refert, quorum qui alterutram
pactionem postea sequuti fuerunt, alij Proculeiani, alij Sabiniani sunt vocati, cuius dissensionis in aliquibus iuris quæstionibus exempla extant, vt in l. 1. D. de contr. empt. in §. itē
pretium, Inst. de empt. & vend. in l. adeo, 7. §. cum quis ex aliena materia, D. de acq. rerum domin. in §. cum ex aliena,
Inst de rer. diuis. in l. 2. D. pro derelict. in l. 3. §. ex contrario,
D. de acquir. possess. obseruant Cagnol. & Budæus, in d. l. 2.
D. pro derel. Rebard. lib 4. hist. iur. ciu. Rebar. in l. cum amplius. §. is natura debet, D. de reg. iur. Cuiac. lib 9. obser. cap.
32. Curt. lib. 1. lect. c. 12. Concius, lib. 1. succes. lect. c. 12. idē
Cuiac. lib. 4. obseru. cap. 22. Conan. lib. 1. com. cap. 15. nu. 4.
qui harum dissensionum, & alia plura exempla afferunt.
171 † *Secundo* aduerto, quod cum noua aliqua Imp. decisione, siue constitutione determinatur veterum prudentum
quæstio, & quæ vera sententia sit, & sequenda confirmatur,
& indicatur, extant aliquando in iure contraria I. C. *resp.* neque aliquod vitium, seu antinomia iure contrahitur, ea enim extant, vt vis nouę constitutionis agnoscatur, & melius
indicetur, arg. l. 1. C. de Lat. libert. toll. & pr. Instit. de test. ibi:
Sed vt nihil antiquitatis penitus ignoretur, iunctis ijs, quæ
ibi eleganter Mynsing. post Vigl. scripsit, cuius rei exemplū
deduco, ex l. pupillus infari, 9. D. de acq. hæred. & l. seruo inuito, 65. §. si pupillus, D. ad S C. Treb. iunct. l. si Infanti, 18. C.
de iure delib. in l. miles ita, §. exhæredato, D. de milit. testam.
& l. si fuerit. 5. in fin. D. de leg. 3. iunct. l. cum quidam, 24. C.
de leg. in l. debitor. 82. D. de leg. 2. & l. verbis legati 5 D. ad
leg. Falcid. iunct. §. ex contrario. Inst. de leg. neque abs re
sunt, quæ scripserunt Coras. lib. 5. Miscel. c. 17. Mercer. lib.
1. opin. c. 3.
172 Præmitto *tertio* inter Proculeianos, & Cassianos, siue
Sabinianos, valdè agitatum fuisse, an pecunia nautica non
soluta ad diem, si stipulatus sim pęnam in dies singulos ob
operas serui prosequentis eam pecuniam, & seruus ad diem
interpellarit debitorem, & exacta parte pecuniæ destiterit
ab interpellatione, an eius temporis quo paulum abstinuit
interpellatione pęna peti possit? hac de re inter I. C. magna
controuersia fuit: Sabiniani existimabant posse, quia et si
omnino eum non interpellasset pęna peti posset, vbi enim
dies additur stipulationi, non est necessaria interpellatio, &
mora fit ex re, & ex die quo solui debuit ipso iure, & consequenter pœna committitur, nam pœna ob moram infligitur, dies ergo sati interpellat, & sine interpellatione creditoris, satis moram facit, qui ad diem non soluit, neque alia
ratione, vt pœnæ, ita vsurarum stipulatio maximè eam si quæ
infliguntur, etiam ob moram, quamuis debitor non interpellet, committitur, quam quod diem certum habeat, l. si pecuniæ fœnebris, 9. §. 1. D. de vsur. Proculeiani contra putant,
nam Antistius Labeo, non existente debitore qui interpellari possit, cum exigat contestationem, videtur existente debitore, vel hærede debitoris, omnino exigere interpellationem, in l. Labeo ait, 2. in lege si traiectitiæ pecuniæ, 9. D. de
173 naut. fœn. † Videtis ergo ea in quæstione, in duas acies
con-

consultos diuisos, nam Iulian. & Afric. (qui Sabiniani sont,
vt Pompon. not. in dict. l. 2. col. penul. D. de orig. iur. *Et hi-
storica narratione probatur. Cum omnium primi, vt pau-
lo ante dicebam, diuersas his factas fecerit. At eius Capito, &
Antistius Labeo, Ateio Capitoni, Masurius Sabinus suc-
cessit, Antistio Labeoni, Cocceius Nerua pater, qui adhuc
eas dissensiones auxerant Massurio Sabino successit Caius
Cassius Longinus, Cocceio Neruæ, successit Proculus, a qui-
bus partim Cassiani, partim Proculeiani sunt, (licet origo à
Capitone, & Labeone capisset) Caio Cassio Longino, Calius
Sabinus successit Proculo, Pegasus, Calio Sabino Priscus
Iauolenus, Pegaso Celsus pater, Celso patri, Celsus filius, &
Priscus Neratius, Prisco Iauoleno, Alburnus Valens, &
Iulianus, item & Saluius Iulianus, Saluio Iuliano, Sextus
Cecilius Africanus, qui quantus quantus est, Iuliani disci-
pulus est, & eius auctoritate frequenter vtitur in nouem
libris quæstionum, ex cuius lib. 7. extracta est, d. l. traiectitia
22. D. de obligationibus, & actionibus, & obseruat An-
tonius Augustin. lib. vnico de nominibus propriis Iuris Con-
sultum, cap. 1. classe, 3. pag. 119* Nullam interpellationem
requirunt, in d. leg. traiectitiæ, § de illo, & in pr. Labeo item
Pomp. sine ea pœnam non committi contendunt. in d. l. 2. &
vlt. D. de naut. fœn. Quod dissidium Imper. in d. l. magnam.
12. C. de cont. stipul. retulit, in pr. ibi, *Magnum legum vete-
rum obscuritatem, &c.* Et Iuliani, & Africani sententiam
comprobauit, statuens quod siquis certo tempore factu-
rum se aliquid, vel daturum stipuletur, & nisi id certo illo
tempore perfectum fuerit, certam pœnam se daturum adi-
iciat, & si nullus eum admoneat pœna fiet obnoxius, cum
memoria quisque quod spopondit tenere debeat, non ex-
pectare ab alio admonitionem. Cuius nouæ constitutionis
vt vis, & auctoritas ostendatur, extant adhuc ea Proculeia-
norum, & Sabinianorum contraria responsa (vt & alia quo-
rum supra meminimus (hanc ob causam, non vt dissidium
aliquod, siue antinomia, quia in iure non est) contrahatur.
Quæ mihi videtur illorum iurium tum verissima, tum no-
uissima illustratio, quam ante me aduertit nemoquem vi-
derim, & ex iis soluitur secundum contrariæ opinionis fun-
damentum.

174 Nec minorem difficultatem continet aliud, quod pro ea-
dem communi tertio loco ad Celso Vlpian. præstitit argu-
mentum, in l. Celsus. 27. D. de arbitris, ex cuius verbis sup. n.
73. in argumenti propositione relatis non obscure constat,
moræ emendationi diem, & pœnam obesse.

175 Sed responderi, solet eum text. loqui in iudiciis, in quibus
ne lites fiant immortales, aduersus communem reipubli-
cæ vtilitatem admissum est, vt mora nõ emendetur, sed tunc
implacabilis se nobis insinuat difficultas, propter omnino
contrariam Caij sententiam in dict. leg. etsi post tres. 8. D.
siquis c... ut. quæ in iudiciis moram emendari, die, & pœna
adiectis probat, iuxta eius veram sententiam; quam late
sup. ex nu. 106. disputauimus.

176 Quare Bart. in d. l. si insulam, nu. 9. vt eam pugnam com-
ponat: distinguit inter præparatoria iudicij, & litis decisoria
vt in illis admittatur moræ emendatio post diem, & pœna,
ex d. l. etsi post tres, in his neutiquam, ex d. l. Celsus, ea ra-
tione, quia occasio protrahendarum litium concedi non
debet: maxime cum iam iudex functus sit officio suo argu.
l. properandum 13. C. de iudic. l. terminato 4. C. de fruct. &
lit. exp. l. quidem existimauerunt. 21. D. si cert. pet. cap. finem
litibus 5. de dolo, & contum. quam Bart. solutionem com-
munis amplectitur, tam in d. l. & si post tres, vbi Bald. num.
20. quam in d. l. si insulam, num. 14. ad fin. Ias. num. 15. *Bolo-
gn.* num. 109. Nigr. nu. 55. Horosc. in d. l. etsi post tres, nu.
6. & 7. Sed conuincitur primo, quia secundum eam neque
in litis decisoriis, admitteretur emendatio, vbi dies adiectus
non est, quod est contra d. l. si cum dies. § fin. D. de arbitr.
Secundo, quia in litis decisoriis, die, & pœna adiecta, moram
emendari posse probat dict. l. mancipiorum. 6. D. de option.
legat.

177 Vnde Ang. in d. l. si insulam, num. 15. arbitratur, l. Celsus
procedere, cum oblatio fuit facta ex interuallo. Sed dupli-
ci argumento conuincitur, primo, quia plane diuinat, cum
id ex d. l. Celsus, non probetur. Præterea, quia nullibi reperitur
expressum, ad moræ emendationem requiri oblationem in
continenti factam nonnullis casibus exceptis, de quibus per
Forcat. de mor. 1. par. num. 16. Tiraquel. de retract. *Lig-
nager* § 1. gloss. 19. & 20. & de retr. conuention. § 4. gloss. 6. ex
num. 22.

178 Nec magis, defendenda est Rob. sententia, d. 2. sen. cap.
18. asserentis, quod etsi mora in d. leg. Celsus, ipso iure non
possit emendari, ope tamen exceptionis rectè potest. Nam
plane ea sententia (alias in se vera) displicet, tum quia ex
generalitate illius tex. conuincitur, tum etiam, quia si per
exceptionem admitteretur ibi emendatio, hoc iure Consul-
tus exprimeret; vt d. l. etsi post tres, ibi, *Consequens est dici
defendi eum deberi exceptione*, & in l. interdum. 73. § fin.
versic. *Doli exceptionem*. D. de verb. oblig. quod tamen ex-
presse I. C. negat, in d. l. Celsus. ibi, *Attamen semel commis-
sam pœnam compromissi non euanescere*, quo satis ostendit,
neque per exceptionem emendationem admitti.

179 Quare ego (omissa alia noua ad hæc iura interpretatio-
ne, quam scripsit Sapor. de mora, cap. 4. num. 140. quæ fa-
cillime ex supra obseruatis diluitur) vt illius difficillimi loci
verus eniteat sensus, obseruo primo, arbitri pronunciationẽ
non esse sententiam, l. quid ergo, 13. § ex compromisso, D.
de his qui not. infam. & inde ex ea, neque actio, neque ex-
180 ceptio oritur, l. ex compromisso. 2. D. de arbit. † Inde in
compromisso semper pœna ponitur, vt eius metu litig. intra
pronunciationi pareant, l. litigatores 11. § quod ait prætor,
D. illo tit. l. 1. C. eodem, quod & Hispanico iure cautum ex-
tat, in l. 23. versic. *Cassi pena*, in l. 26. versic. *E si pena non fues-
se y puesta*, in l. 35. tit. 4. par. 3. & nouissime, in l. 4. ibi, *De no
reclamar de ella so cierta pena*, titul. 21. l. 4. nouæ coll. regiæ
(qua inueterata est d. l. ex compromisso) vbique notat Greg.
Lop. & eleganter Molineus in extricat. labyr. diuidui, & in-
diu. 1. p. nu. 8. quod si sententiæ non pareatur victor agit ad
pœnam, d. l. ex compromisso. *Ex compromisso* (inquit Vlp.)
181 *placet exceptionem non nasci, sed pœnæ petitionem*. † Se-
cundo præmitto litigatores, soluta pœna, posse nouiter iure
suo vti, l. si quis 35. D. de arbitr. ibi, *Ergo aduersus eum pœna
committitur, lite apud iudicem suo ordine peragenda*, cui
consonat, l. 30. versic. *Pero si vna de las partes*, tit. 4. par. 3.
182 notat Molineus iam relatus 2. p. num. 574. † Quibus ob-
seruatis dicendum est, quod cum in d. l. Celsus, debitor non
soluerit intra diem ab arbitrio designatum, certum est eum
sententiæ non paruisse, & sic pœnam commissam esse, quæ
non resoluitur, licet post diem offerat condemnationem,
quia interest creditoris, & pœnam consequi, & litem, vel
denuo incipere, vel prosequi coram ordinario, quod spe-
ciale est in arbitri sententia, ex d. l. Celsus, & l. 33. ibi, *E non
escusaria, maguer dixiesse que queria cumplir el mandamien-
to, dellos*, tit. 4. par. 3. neque id procedit in sententia ordina-
riis, aut conuentione partium, quia in eis non datur facul-
tas consequendi vtrumque l. si pacto quo pœnam 14. C. de
pact. pœnalis enim noua, tollit, & in se transfundit priorem
obligationem, vt notauimus sup. & probat d. l. obligationũ,
44. § fin. D. de obl. & act. ibi, *An vero transferat in se, &
& quasi nouatio prioris fiat, quod magis verum est*, vbi per
pœnalem, quasi nouari obligatio dicitur, quia pœnalis stipu-
latio non est proprie nouatio, sed quasi nouatio, cum no-
uatio non pure, sed sub conditione facta sit, ideo d. § fin. il-
lam quasi nouationem appellat, quæ dictio, quasi fictionem
denotans, ideo adiicitur, quia commissa stipulatione adhuc
præstari potest, quod principaliter in obligationem dedu-
ctum est, quando locus est emendationi moræ, vbi autem
pœna præstatur, tunc proculdubio sublata manet principa-
lis obligatio, ex reg. l. 1. D. de nouationibus. § præterea, Inst.
183 quib. mod. toll. oblig. † Nisi adiecta sit clausula, rato ma-
nente pacto, qua adiecta moram inexpiabiliter contrahi
communis putat. Verum quia frequens eius apud pragma-
ticos contentio est, nec aliena ab hac materia disputatio,
anteaquam huic abeamus, an ea opinio vera sit obiter di-
scutiendum erit. Est tamen in primis, pro quæstionis reso-
lutione, sciendum, Clausulam. *Rato manente pacto*, frequen-
tem in iure, & quæ in odium controuenientium (vt Docto-
res

res aiunt) adijcitur, vt ex Felin. in cap. intelleximus, de iudiciis, notat Villalob. in ærar. commun. opin. lit. C. num. 91. id efficere, vt pena simul cum principali, & debeatur, & peti possit, veluti si is qui rem dare, vel insulam facere promiserit, pœnam, *si non dederit vel fecerit*, adiecerit, ea lege vt soluta pœna ad dandum, vel faciendum teneatur: quæ clausula à pragmaticis nostris sic de stylo concipi solet. *Sola clausula, rato manente pacto, para que la pena pagada, o no pagada, o graciosamente remitida, toda via esta obligacion que de en su fuerza, y vigor, y esta promessa se guarde.* Si enim intra diem, vel legalem, vel conuentionalem, debitor contractum non implerit, pœna soluta, contractus lege adhuc manet dare, vel facere adstrictus, l. qui fidem. 16. D. de transact. l. cum proponas. 17. C. eod. l. ita stipulatus 115. §. fin. D. de verb. oblig. l. 33. vbi Greg. verb. *maguer dixesse*, tit. 6. part. 3 l. 42. tit. 5 l. 34. l. 35. tit. 11. par. 5. late omnes in l. rescriptum 9. §. si pacto. D. de pact. Ergo an eo casu, quo stipulationi pœnali ea adijcitur clausula, contracta mora emendari possit, dubitat Bart. in l. si insulam. 84. num. 17. D. de verb. oblig. qui post sententia opinionesque relatas, emendationem admittendam esse probat. *Primo*, per l. 3. §. generaliter. D. de eo quod cert. loc. nam cum certum sit, quod interesse, quod venit in actionibus arbitrariis potest peti vna cum principali, l. quod si Ephe. 4 versic. *interdum.* eoque tit. D. de eo quod cert. nihilominus ait Scæu. in dict. §. & generaliter, actorem habere electionem vbi petat, reum vero vbi soluat ante litis contestationem: sicque manifeste probat, quod licet pœna vna cum principali peti possit, emendatio tamen moræ, vsque ad litem contestatam semper admittitur. *Secundo*, ex l. si cum dies. 5. § fin. iunct. l. si quis rem 30. D. de arbitr. procarum in iunctione præmisso arbitri pronuntiationem sententiam non esse. Indeque ex ea neque actionem, neque exceptionem oriri, qua ratione in compromissis semper pœna ponitur, vt eius metu litigantes pronunciationi pareant (vt iam sup. num. 180. ostendimus.) Ergo si sententia nō pareatur, victor ad pœnam agit. d. l. 2. eaque soluta, suo iure nouiter vti potest, d. l. si quis. 30. alias. 35 ibi: *Ergo aduersus eum pœna committetur, lite apud iudicem suo ordine peragenda*, l. 30. tit. 4. part. 3. itaque quemadmodum (ait Bart.) commissa pœna in compromissis, in quibus eam, & principale quis consequi potest, mora emendatur vsque ad litem contestatam, poterit etiam si adiecta sit clausula. *Rato manente pacto*, emendatio admitti. *Tertio*, mouetur Bart. quia quando pœna est maior, quam ipsum principale debitum, peti potest principale debitum, & pœna in eo quod excedit l. si quis à socio 41. D. pro soc. l. prædia. 28. D. de act. empt. hoc tamen in casu emendatio admittitur, ex l. 1. versic. habebit. D. de penul. leg. l. qui Romæ 122. § Flauius Hermes. D. de verbor. oblig. vbi cum quæsitum esset, an si Flauii Hermetis hæres à Claudii herede pœnam petere voluerit, Claudii hæres libertatem Stycho præstare debeat, vt pœna liberetur. Respondit Scæu. posse, neque pœnam adiecta id impedire. Quarto, vltra fundamenta à Bart. inducta pro hac eadem opinione, & illud induci potest, quod deducitur ex hoc cap. potuit. 4. versic. *nisi celeri* de locato. constat enim emphyteutā propter pensionem nō solutam, in pœnam re emphyteutica priuari, & præteritorum annorum pensiones pendere debere, l. 2. §. sin autem, C. de iur. emphyt. auth. qui rem. C. de sacros. Eccles. auth. de non alien. aut permut. §. licet autem, coll. 2. auth. de alienat. & emphy. §. si vero quis, coll. 9. Afflict. decis. Neap. 274. nu. 4. Con. lib. 7 comm. capit. 12. num. 9. Clar. lib. 4. recept. §. emphyteusis, q. 8. num. 15. Greg. in l. 28. tit. 8. p. 5. & diximus sup. nu. 97. & tamen quamuis ab eo vtrumque peti possit, intra breue tempus emendat moram. Denique, Imol. col. pen. in d. l. si insulam, considerat, quod cum hæc clausula, rato manente pacto, quoad id de quo quæritur, non habeat clarum, neque explicitum intellectum, & in ambas partes agi possit, scilicet, quod vtrumque peti possit, reseruata tamen facultate emendandi moram, item & ea emendatione omnino exclusa; ambiguitas hæc contra stipulatorem interpretari debet, ex vulg. reg. leg. veteribus 39. D. de pact. l. stipulatio ista. 38. §. in stipulationibus, l. quicquid adstringendæ. 99. D. de verb. oblig. Ex quibus eam sententiam, quippe etiam ea clausula stipulationi pœnali adiecta, moræ emēdationem admittendam esse, docent cum Bart. num. 4. & 17. in d. leg. si insulam, plures quos referunt, communem opinionem asserentes, Alex. nu. 31. Iaf. nu. 28. Ripa, nu. 80. Crot. nu 70 Nig. nu. 242. Hannib. num. 147.

Contrariam tamen opinionem, scilicet ea adiecta clausula, moram non posse emendari ex sententia Accurs. in l. id quod pœnæ. 74. versic. *Item, & in conuentionali*, D. solut. apertius, in l. cum stipulatus, 113. verbo, *commissa*, versic. *hac distinctione*, D. de verb. oblig. quam antiquiores Bellapert. & de Bexui. defendunt Bald. Ang. Fulgos. Speculat. tit. arbitris §. fin. col. penult. versic *sed pone*. Salic. tract. de mora, q. 2. concl. 4. nu. 4. Greg. in l. 33. gl. maguer dixesse, tit. 4. par. 3. & in l. 34. glos. 3. tit. 11. par. 5. & alij quos proximè citati referunt, & crebrius sequuntur. Pro qua *primo* facit, quoniam quotiescumque pœna simul cum principali peti potest, moræ emendatio non admittitur, l. traiectitiæ, 23. §. de illo, D. de obligat. & act. ergo nec emendari poterit adiecta clausula. Rato manente pacto, iuxta notata supra in princ. huius numeri. *Secundo* facit, nam quemadmodum quoties pœna debitam rem excedit, eius loco non succedit, ideoq; simul cum re peti potest, d. l. si quis à socio, d. l. prædia, sic & illud fit, vt soluta pœna non ex eo videatur emendari mora, cum vtrumq; debitum ex diuersa causa procedat, aliud ex conuentione, aliud ex commissione. *Tertio*, inducunt, Petr. & alij, d. l. qui fidem, 16 D. de transact. cum alijs supra adductis, ex quibus constat ea adiecta clausula, vtrumque consequi posse, & pœnam, & principale debitum, quæ sanè leges inutiles, & sine effectu essent, si commissa pœna, mora posset emendari. *Quarto*, pro hac opinione inducitur à Fulgos. in dict. l. etsi post tres, viua ratio, quoniam cum virtute dictæ clausulæ, ex d. l. qui fidem, vtrumque debeatur, sicque copulatiuè duo debita sint, scilicet, res, & pœna, & solutio, ne vnius ab vtroque debito reus non posset liberari, l. fin. D. quibus modis pignus, vel hypot. soluitur (id enim nusquam fuit auditum) longe minus per moræ purgationem, quæ contra mentem contrahentium hoc casu admitteretur, qui semper voluerunt, vt si contractus legi paritum non esset, vtrumque deberetur.

Quam sententiam si defendas contrarijs argumentis respondebis. *Primo*, quod ex arbitrarijs actionibus desumptū est, in quibus etsi vtrumque peti possit, interesse videlicet, & principale debitum, ex d. § interdum, moræ tamen purgatio admittitur omissis tribus solutionibus, quas ex Bald. in d. l. etsi post tres. refert Iaf. in d. l. si insulam, num. 29. Respondendum est, in d. l. 3. §. & ideo eum qui Stychum, versic. Et generaliter, D. de eo quod cert. loc. de emendatione moræ non agi; sed de electione, quam habet reus, qui alternatiue Ephesi, aut Capuæ dare promisit, quo in loco soluat & respondit I. C. vsque ad actoris petitionem, reum eligendi facultatem habere. Ergo quandiu actor non petijt, aut litem contestatus non est, reus non ex potestate purgandi morā, sed ex eligendi facultate vbi voluerit soluere poterit: validum namque est de re ad locum argumentum Iaf. in l. vinum, D. si cert. pet. Roman. sing. 550. Anchar. consil. 136. Euerard. in legalibus, cap. 87. ergo quemadmodum alternatiuus debitor, qui Stychum, aut Pamphilum promisit, eligere potest quem soluat, quandiu ambo viuunt, vbi vero alter decesserit, extinguitur eius electio, ne sit in arbitrio eius, an debeat, dum non vult viuum præstare, quem solum debet. Sic & in proposito, is qui promisit Ephesi, aut Capuæ dare, ante actoris petitionem habebit electionem vbi soluat; non post petitionem: sic enim eueniret, vt si in eius arbitrio fuisset vbi peteretur, conueniri non potuisset, tolleretur que actori actio, dum reo reseruaretur optio, quæ est illius tex. plana, & syncera interpretatio.

Secundo, ex dict. l. si cum dies, 5. §. fin. iuncta l. si quis rem, 30. D. de receptis arbitr. Baldi, Fulgos. & aliorum interpretationibus omissis, dicendum est, actorem ibi, vtrumque non consequi virtute compromissi, sed pœnam tantummodo, si ab arbitrio recessum est, lite super principali apud iudicem suo ordine peragenda, quod & ex eo constat, quoniam si ex

com-

compromisso principale debitum actor consequeretur, id ex eo fieret, quia ab aduersario paritum ei esset, sicque arbitri pronunciatio vim haberet sententiæ, quo sanè casu, nulla pęna deberentur cũ ea eo tantũ præstetur, quo arbitri pronunciationi paritum non est vt diximus num. 181. Nec obstat si dixeris, eo modo vtrumque actorem consequi, id enim ex diuersis causis prouenit et, sed coram diuersis iudicibus, quod longe aliud est.

Tertio, ex d.l. siquis à socio, & dict. l. prædia, ex quibus coniuncta dict. l. 1. D. de penu legata, & §. Flauius Hermes, voluit Bart. quod vbi pœna excedi, & potest, peti vna cũ principali, moræ purgatio admittitur, multis modis respondet Bald. in d.l. etsi post tres, num. 33. Ias. hic num. 29. Ripa, num. 80. illa tamen planior est solutio, in illis quippe legimus, aliisque in locis in quibus vtrũque consequi potest, vel quia pœna excedit, vel quia ex clausula, & pacto adiecto sic contrahentes voluerunt, purgari non posse moram, ne alias vel contra legis, vel contra hominis prouidentiam fiat, cuius contrarium d.l. si quia d. leg. prædia non probant, in quibus de purgatione moræ verbũ nullum. Nec ad rem faciunt, d.l. 1. D. de pen. leg. d. §. Flauius Hermes, alia enim est sententia d.l. 1. vt constat ea his quæ copiose nos ad eam scripsimus infr. ea num. 20. quemadmodum, & quod à Iur. Consult. scribitus, in dict. l. 1. §. Flauius, de cuius etiam interpretatione plura nos sup. ex num. 152.

Quarto, ea nostro cap. potuit. 4. de locato respondendũ est, eum text. item, & decisionem, cap. propter sterilitatem, 3. §. verum, in fin ibi: Vel cum canonem per bienniũ nõ soluisset, si sibi satis factione caleri nõ prouidit, ex quibus euidenter constat, non solum emphyteuta Ecclesiæ, verum etiã priuati, ad moræ emendationem admitti, quamuis propter cessationem in solutione, & emphyteutica re priuetur, & decursas non solutas pensiones præstare debeat. Canonica æquitate attenta procedere, ex qua & si vtrũque creditor consequi possit, nihilominus tamen moræ admittitur emendatio, ex late à nobis discussis supra ea nu. 99 maxime tamen infra nu. 195. & 196. quemadmodum, & admittitur ex cõmuni opinione, etiã quo casu iuramentũ interpositũ est, dummodo propter id actoris ius deterius non fiat, est namque eo iure illud peculiare, ne pœnæ committatur æquitatẽ rigori præferre, vt probabis non malè ea cap. suã, 8. de pęnis, licet enim iure ciuili, qui certam quantitatẽ ad diem sub pœna promisit, si partem soluat, propter nõ solutam partem vniuersam pœnam pendere debeat, l. stipulationum, 5. §. si sortem. D. de verb. oblig. cũ aliis, iure tamen Canonico non nisi pro parte non soluta committitur pœnæ commissio d. cap. suam, quem tex. sic interpretatur Padill. & Gutierr. à nobis infr. nu 196. relati.

Ex quibus (vt iam eò redeat vnde nostra est digressa oratio) vt interpretationi dict. l. Celsus finem imponamus, cõstat apertè in sententia arbitri, semel commissam pęnam cõpromissi non euanescere, & omnino soluendam esse, quia interest actoris, cui integrum Ius manet ad principalem obligationem, & actionẽ, quod interesse, dũ parti non soluitur, mora non emendatur, dict. l. vtique D. de recep. arb. Greg. verb. compliẽdolo, in d.l. 33. tit. 4. p. 3. quod secus est in aliis sententiis, & cõuentionibus, in quibus actor vtrumque consequi non potest Quomodo est illustranda decisio Vlp. in d.l. Celsus, D. de arbitr. quæ sic ornata paruin And. de Pis. & sequacium opinioni, & sententiæ obstabit.

184 Quibus quarta non oberit pro communi argumentatio desumpta, ex l. 2. C. de iure emphyt. & auth. de non alienan. aut perm. rebus Eccl. §. scire autem, coll. 2. cum aliis iuribus in argumenti propositione adductis; quia obseruo magnã inter nostros esse cõtrouersiam; vtrum emphyteuta cessans à solutione per tempus præfinitum ad moram emendandã post modum admittatur. & & tandem communis sic statuit, iure Canonico emphyteuticariũ rei Ecclesiasticæ admittit, iuxta text. nostrum in hoc versic. nihilominus, per quem ita resoluit Couarr. post alios, lib. 3. variar. cap. 18. n. 4. Conan. lib. 7. com. cap. 12. num. 9. quam (sententiam nos ad emphyteuticarium rei priuatæ iure Canonico in propositione primi argumenti pro Andr. de Pis. contra cõmunem extẽ-

dimus supr. propter expressam Pont. decisionẽ, in cap propter sterilitatem, §. verum, sup. proximo.) Iure vero Ciuili emendationẽ nõ admitti communis probat, per d.l. 2. versic. Sed omnimodo eo repellendo. Sed & emphyteuta rei Ecclesiasticæ idem eodẽ iure admittitur, ex d. auth. qui rẽ, C. de sacros. Eccles. & in auth. de alien. & emphyt. §. si vero, coll. 9. per quæ iura cõmunem resoluit post Alex. consil. 102. volum. 3. Afflict. decis. 174. per tot. Clar. lib. 3. recep. sent. §. Emphyteusis, q. 8. Greg. in l. 48. tit. 8. p. 5. Conn. & Couarruuias relati, disputat latè Gut. de iuram. confirmat. cap. 31.

185 Sed certe quicquid isti arbitrentur (eorum opinione, in iudicando, & consulendo, recepta: quia communior est argum. l. 1. §. & sanè crebrior, D. de offic. quæst.) in puncto iuris, contrariam sententiam ex argumentis, de quibus supra defendere auderem. Nec me in contrarium iura, quibus cõmunis fundatur mouent, quæ per lapsum triennij, licet omnino sine alia interpellatione moram committi probent, quod, & ipse propter diem adiectũ, non diffiteor: non tamẽ negant eius emendationẽ domino, volente admitti, & ante eius declarationem. Quæ sententia perspicuè, ex d. leg. 2. §. fin autem, deducitur, quæ se refert, ad decisionem d.l. magnã. 12. C. de contr. stipulat. in qua non de moræ emendatione tractari, sed de eius sine interpellatione commissione, non obscurè, paulo ante indicauimus, & soluitur quartum argumentum.

186 Difficiliorem autem explicatus habet illa, quæ post quartã proposita fuit difficultas, ex illa consideratione. Iuramẽtum impedit moræ emendationẽ, sed iuramentũ sortitur naturam actus, cui adhæret: ergo etiam sine iuramento non emendabitur, ergo à fortiori die, & pœna adiecta emendatio reiicitur. Pro cuius vera resolutione ipse in primis aduerto, assumptũ illud iuramentũ, moræ emendationẽ impediri, non omnibus in confesso esse, licet Bart. securè resoluat in d.l. si insulam, n. 20. vbi communem opinionẽ testatur Alex. num. 37. Iass. nu. 35. Rip. n. 90. Crotus, numero 68. Nigr. num. 291. Herculan. nu. 107. Bolognet. num. 123. repetit idem Bart. in l. prædia. D. de action. empt. Baldus, in l. si pacto quo pœnam, C. de pactis, & in d.l. etsi post tres, D. siquia caui. idem Bart. in l. si quis maior, 41. nu. 21. C. de transact. vbi Ias. nu. 26. Padill. num. 23. estque omnium cõmune placitum, vt probat idem Alexand. consil. 56 num. 10. libr. 2. Crass. in disputat. de mora. quæst. 17 2. tom. comm. opin. lib. 11. Burlat. consil. 84. nu. 6. lib. 1. Kirchon. & infiniti alij, quos sequutus retulit Gabr. dict. lib 11. com. pag. 126. & pro reg. traditum est 2. tom regularum iuris, lib. 11 pag. 91. omnium latissimè doctus Gutierr. lib vnico, de iuram. confirm. 3. part. cap. 17. ex num. 1. Pro qua sententia. 1. facit expressa. l. siquis maior. 41. C. de transact. qua communis mouetur in versic. *Mox commodo deputabuntur eis, qui intemerata pacti iura seruauerint*, quæ dictio, mox, ipso iure priuationẽ inducit, iuxta ea quæ de eius vocis significat. tradidit. ict ibẽ ser, ad l. 1. D. si cert. pet. Ias. in l. fructus, nu. 14 D. solut. matrim. latissimè more suo Tiraq. ad l. si vnquam, verbo, reuertatur, num. 199. C. de reuoc. donat. sit ergo executio absque sententia iudicis, ratione iuramenti, in d.l. si quis maior; at vbi cumque executio à lege fit, ipso iure, non habet locũ emendatio moræ, iuxta d.l. si is cui. 19. D. de leg. 2. & notauimus late supra: ergo in contractu iurato non habebit locum emendatio moræ. Secundò pro eadem sententia viget iuramentum habere vim litis contestatæ, l. nam etsi postea. 9. §. si is qui temporali, D. de iur. iurand. *Si is qui temporali (aut, temporaria) actione mihi obligatus erat detulerit ius. iurandum, vt iuret eum dare oportere, isque iurauerit, tempore non liberatur: quia post litem contestatam cum eo perpetuatur aduersus eum obligatio.* hęc Vlp. qui iis verbis insinuat, iuramento actionem perpetuari, sicuti si facta esset litis contestatio: sed post litis contestationem non habet locũ emendatio moræ, d.l. si insulam, cum materia, l. 35. tit. 11. p. 5. Igitur in disputatione iurata non habebit locum emendatio. Tertio, Bart. fauet, quod per iuramentum res definit esse integra, l. si pecuniam. 5. D. de cond. caus. dat. iunct. glos. interpretatione, ibi, verb. Necesse habeas, vt quia iuratti, quam sequuntur plures à Ias. relati, qui eã illustrar, &

plusibus extolli, in §. actionum num. 47. & in §. item siquis
postulante, num. 2. instit. de act. in l. si conuenerit, num. 3.
D. de iurisd. om. iud. Sed re non integra mora elui nequit, d.
l. etsi post tres. 8. D. si quis caut. d. l. vtique, 27. D. de arbitr. d.
l. si ita quis. 15. §. Stia cauit, D. de verb. oblig. & magis in d.
l. si in lege. 27. §. Colonus, ibi: *Quod si paucis diebus, prohi-
buit, deinde pænitentiam egit, & omnia colono integra sunt
nihil ex obligatione paucorum dierum mora minuet*: D. lo-
cat. ergo si iuramentum adijcitur mora excludi non po-
terit. Quarto. Bar. adstipulatur, quod iuramentum habet vim
geminationis actus, l. si mulier, & auth. sine à me, C. ad S. C.
Vell. ubi si mulier se iure iurando obligauerit, non habet Vell. nisi post
biennium confirmauerit, & geminauerit primum actum;
sed quando est appositum, iuramentum actus validatur, sine
geminatione sequenti, ergo si iuramentum habet vim gemi-
nationis, planè sequitur eo adiecto, moram non posse emé-
dari, ex his quæ late sup. scripsimus, vbi & auctoritatibus, &
iuribus moram geminatam emendari nō posse ostendi mus.
187 Verum enim vero, si verum fatemur, argument. quibus
Bar. sententia fulcitur, me parum, aut nihil mouent, vt vel
inuitus fateri necesse habeam eius opinionem veram esse.
Non primum de d. l. si quis maior, versic. mox quia respon-
188 deo, illud † verbum interuallum aliquando recipere, in
quo mora emendari possit, vt ibidem notat Ias. & Bal. d. l. 2.
C. de incest. nup. pro quibus est, elegans, leg. à D. Pio 15. §. in
venditione. D. de re iudic. ibi, *In venditione itaque pignorum
faciendo, primo quidem res mobiles, & animalia capi pi-
gnore iubentur mox distrahi*, vbi dictio, mox, spatium duorū
mensium importat, vt resoluit Ias. in d. l. fructus, num. 14. &
15. & nominatim post Bald. Alex. ea voce, mox, moræ emé-
dationé nō excludi scripsit Tiraq. in l. si vnquā, verb. reuer-
tatur, nu. 411. C. de reuoc. don. Rursus, etsi vrgeas, ea d. l. si-
quis maior, inducendo eam, vt Parpalias arbitrabatur, exi-
stimans venientem contra iuramentum effici infamem, eā-
que infamiam nullum præter Principem tollere posse, l. 1.
§. de qua autem, D. de poll. indeq. cū ipso iure pœna commis-
sa sit, moram non posse emendari, nihil obstabit. Quia res-
pondeo, inductionem hanc minus congruam esse, cum ad-
huc pœnæ infamia ante sententiam non contrahitur, ex d.
l. eius qui delatorem. 29. D. de iure fisci, & latius obseruaui-
mus in præludiis sup. Deinde obiecto in specie d. l. siquis
maior, non agi de emendando mora, vt optime aduertit Fer-
ret. tract. de mora, col. 11. n. 30. Præterea, & si cum commu-
ni fatemur, de moræ emendatione ibi agi, diuersa quidem
species à nostra quæstione proponitur, cum ibi eo casu nō
ageretur de emendanda mora, quæ in non faciendo consi-
stit, de qua nos loquimur, sed potius de ea quæ ob male-
factum commissa fuit veniendo scilicet cōtra transactioné.
189 Non secundum de d. l. nam & postea, §. is qui temporali,
aduerto enim illius textus regulam in iuramento litis deci-
sorio procedere, quod cum super lite interponitur, deci-
datque causam, habet vim litis contestationis vt ita aduertūt
gl. Bart. & cæteri Doctores Ioan. Bologn. in d. l. si insulam, n.
227. comprobat l. 14. tit. 11 part. 3. plurima adducens Gu-
tierr. d. lib. de iur. confirm. 3. par. cap. 1. num. 4. nos vero lo-
quimur in conuentionali, vel confirmatorio iure iurando,
quod nihil cum contestatione commune habet, vt explicat
Ias. in d. l. si pecuniam, nu. 23. D. de cond. caus. dat.
190 Neque tertium Bart. fundet, quia assero per iuramentum
rem non desinere esse integram, cum obligationes eo appo-
sito permaneant in suo vigore, neque pœna, vel interesse de-
beri possunt, nisi fuerit contrauentio, & mora, ea autem in-
teruenienie, neque etiam propter iuramentum desinit es-
se integra, cum per illud solum ius actoris deterius non ef-
ficitur, neque contrarium probat, d. l. si pecuniam quia illa
verba, necesse habeas non sunt referanda ad necessitatem
faciendi, iniuncta ex iuramento, hæc enim remittitur par-
te repetente pecuniam, quam dedit, argum. cap. peru. tit. 3.
in 2. resp. iunct. ibi traditis de iure iurando 2. d. referuntur
ad necessitatem ipsius promissoris, cuius promissionem ob-
seruari intereat, eo quia forte negotia habebat eo loco, quo
pecunia deferenda erat.
Denique, quartum argumentum Bartolum non iuuat,
quia vt latius inf. disputabimus, longe verius est gemina-
tionem moræ emendationem non impedire.
191 Et inde contrariam sententiam, vt moræ emendatio ad-
mittenda sit, etiam adhibito iuramento tenuerunt Besut. &
Alciat. quorum meminit Padill. in d. l. si quis maior, nu. 23.
Bologn. in d. l. si insulam, num. 230. Gutierr. d. lib. de iuram.
confirm. 3. par. cap. 17. nu. 4. ad fin. qui eo argumento maxi-
me id autumant, quod iuramentum sortiatur naturam a-
ctus cui adhæret, neque in plus possit obligare, iuxta l. fin. C.
de non numer. pecun. vbi notanter scripsit Accurs. verb.
Sacramenti. quem post supra relatos, sequuntur Suar. in l.
post rem iudicatam, 2. part. §. 2. num. 20. Rub. in d. cap. per
vestras, de donat. inter vir. 6. not. §. 13. num. 32. vbi in addit.
Barahona, lit. C. ingentem Doctorum copiam retulit, ergo
cum alias mora posset emendari, eius expiationem iura-
mentum non impediet.
Sed argumentum hoc neminem mouere debet, quia ne-
que verum est, neque certam, in dict. lege fin. id probari.
192 † Quod primo constat ex cap. quamuis pactum, de pact.
lib. 6. cap. licet mulieres de iure iur. eod. lib. cap. cum con-
tingat. 28. cap. si debitores, de iur. iur. auth. sacramenta pu-
berum, C. si aduers. vend. l. multisque aliis iuribus, & casibus
in quibus contractus non obligaret, nisi iuramento confir-
maretur, quod latiori sermone interpretes relati supra pro-
sequuntur, & nos Consulto omittimus, quia huius loci dis-
193 putatio nō est. † Secūdo, quia iuxt. optimum dicendi modū
beneque fundatam intelligendi rationem in d. l. fin. non pro-
batur, reum iurasse se recepisse pecuniam, sed se soluturum,
in quo iuramento intelligitur conditio, si sibi pecunia fuerit
numerata, qua conditione non impleta, non obligatur ex
iuramento, quia adhuc actus iuratus recipit illam exceptio-
nem, quæ simpliciter, & nude promittentibus largitur, ex l. si
ex cautione, 3. l. in contractibus. 14. C. de non num. pec. pr.
Inst. de lit. oblig. l. 9. tit. 1. par. 5. qui est illius loci verissimus
intellectus, ad eumque reducendi sunt plures, quos tradunt
Costa, in l. si ex cautione, 1. fallen. n. 4. & fal. 9. num. 2. C.
C. de non num. pecu. Couarr. in d. cap. quamuis pactum, 1.
par. §. 3 num. 10. Pinel. in l. 2. 3. par. cap. 1. num. 3. C. de resc.
vend. Octau. decis. Ped. 41, omnium latissime Gutierr. de
iuram. confirm. 1. p. cap. 17. per tot. quem & nos olim fui-
mus sequuti, in repetitione auth. sacramenta puberum, Cod. si
aduers. vend. 1. p. n. 14. quā in Hispalensibus gymnasiis ma-
gna cū audientiū acclamatione, & applausu, publicè, atq. pro-
fessis ius ciuile, duob. circiter ab hic annis interpretabamur.
Iustius ergo possent Alc. & alii eo arg. contra Bar. moueri
quod iuramentum recipit declarationes omnes, quas con-
tractus super quo interponitur, vt plane probat. l. qui iurato
16. D. qui sat. cog. d. cap. quemadmodum. 25. de iure iur. &
notarunt sup. citati, vnde sicut in eo contractu admittitur
vsq. ad cōcilliationé emēdatio sic etiā in iuramēto interposita.
194 Quare in hac agentium, & negantium controuersia, ego
sic statuo, vt si iuramentum adijcitur promissioni prin-
cipali, moræ emendatio, quæ tendit ad obseruantiam iura-
menti admittatur si adiciatur præstationi pœna, de periu-
rio, qui iurauit argui posse non admittatur, quomodo Bar-
toli sententia in d. l. si insulam, nu. 20. interpretanda est licet
eam in duobus finum pœnis de quibus in d. l. si quis maior,
infamiæ, ac priuationis, admittat Padil. ibi, num. 24.
195 Sed an iure Canonico, eiusque æquitate attenta, procc-
dat, antea quam hinc abeamus oportet inspicere. Qua in re
sine controuersia resoluendum est, Pontificio iure conside-
rato, in dispositione iurata, & vbi alias non poterat, mora e-
mendari emendationem, si ius actoris deterius factū nō est,
admitti quam sententiam scripsit glossa, in c. apud misericor
dē, verbo reueniatur, 32. quæst. 1. in c. beatus, verbo, maiori-
bus. 22. quæst. 2 post quas, & Baldum, in l. qui crimen n. 20.
C. de is qui accus. non poss. multis relatis communem dixit
Padil. in d. l. si quis maior, n. 25. Gutier. d. 3. p. c. 17. n. 5. recla-
mante licet Alex. in d. l. si insulam, nu. 38. quem non sequitur
Bolog. (licet id sic existimauerint Padil. & Gut. & paulo āte
citati quinimo eorū expresse opinioné fatetur) n. 132. eadé
opinioné, & Iuris Cæsarei professores sequi debere, cū alias
in temeritatem incipiant volentes aliter, quam Ecclesia fa-
ciat,

ciat, iuramentum interpretari. Concors igitur opinio, & existimatio est, propter iuramētū iure Canonico, moræ emēdationem non impediri, fuit namque illud eo iure semper peculiare, ne pœnæ cōmitterētur, æquitatē præferre rigori.

199 Quod illo iuuari non inepte poterit exemplo, licet enim iure Ciuili, qui certā quantitatē ad diē sub pęna promisit, si partem soluat, propter non solutā partē, vniuersam pœnam, debeat pendere, l. stipulationum. 5. §. si sortem D. de verb. oblig cum similibus, iure tamen Canon. non nisi pro parte non soluta committitur pœnæ cōmissio, ex celebri illo Innoc. 3. respons. in cap. suā 8. de pœn. quē text. sic interpretatur communis, quā resoluunt Padill. & Gutierr. iam citati; cum ergo in nostro casu, congruo, loco & tempore, iure actoria deteriori non facto, reus morā emēdare velit, vtique admitti debet, iuxt. communes traditiones, de quibus, supr. A quibus in iudicando, & consulendo recedendum non est.

197 Quibus addo, quod cum deficientibus legibus regijs, ad ius Canon. potius quā ad Imperat. rescripta recurrēdū sit, vt notanter tradit Rub. in introduct. cap. per vestrat, versic. Idē videtur mihi dicendū. sub nu. 16. vbi plurimos id disputantes retulit Barb. in addit. sub lit. I. & nouissime Paz, in sua prax. in princ. adnotatione. 5. sub nu. 36. & per leges Regni nostri Hispani cautum non reperiatur, ne in conuentione iurata admittatur emendatio moræ, Canon. æquitate sequuta ea reijcienda non erit; quam sententiam, arg. d. c. suam, & eorum, quæ paulo ante tradidimus, nominatim scripsit doctiss. Gregor. verb. Magner el oi o oon gelo demande, circa no. tit. 4. p. 5. quem extollit, & menti tenēdū notat. Gutierr. d. cap. 17 num. 7. in fin.

198 Cui quæstioni, & illud pro coronide adiungo, quod etsi glos. in d. cap. beatus verbo, minoribus. 22. quæst. 2. existimet hoc casu, si ille qui ad diem facere promisit, & iurauit, post diem, pœna iam commissa, moram emendauit, periuriū nō committi, indeque præcise absolutione petendam non esse; cautius tamen puto acturum debitorem, si illam statim, ad cautelam consequatur. Quinimo eam omnino necessariam esse, id quod passim Doctores, tradunt, & eos referens Couarr. in cap. quamuis pactum. 2. part. §. 3. num. 2. probare vi-

199 detur. † Qui circa intellectum, c. 1. & cap debitores, de iure iur. cenient illorū decisionem, qua cauetur, quod impetrata absolutione à iuramento, debitor qui eo præstito, promisit vsuras soluere, eas præstare minime teneatur, nō procedere si debitor prius periurus sit ex mora commissa in soluendis vsuris, vt quia dies intra quem soluere promisit præterijt antequam absolutioné impetraret, nā cū sit periurus præcise soluere debet in pœnā periurij commissi, nec absolutionem antequam soluat obtinere poterit, licet vsuras postmodum repetat, ex dict. cap. debitores, & inde casu nostro videbatur, debitorem, siue principalem, siue fideiussorem, propter commissum periurium, eo quod non soluerit, nec reum repræsentauerit in tempore cum iuramento promisso, pœnā soluere præcise teneri, licet postmodum emendando moram illam repetere possit. Sed primam sententiam tenendo aio communem, hanc resolutionem ad dict. cap. 1. & dict. c. debitores, traditam (quam & ipse ad ea iura veram agnosco) in specie nostra obtinere nequire, quia discrimen non paruum inter vtranque versatur, ibi enim non agitur de moræ emendatione, sicuti in nostro casu, sed de totali absolutione promissionis iuratæ, non oblato principali, at in nostro reus, vel fideiussor, qui emendat moram illam expiare vult, offerendo quod prius promiserat, & sic soluit in effectu, & satisfacit primæuæ, obligationi, vnde iure admitti poterit, licet propter periurium commissum salutaris sibi pœnitentia per iudicem competentem imponenda sit, sicuti, & in specie dict. cap. 1. & dict. cap. debitores, licet post periurium debitor soluat vsuras, a periurio cōmisso ipsarum solutione non liberatur, sed pro eo pœnitentia sibi imponi debet, iuxt. supr. dicta.

200 Accedat iam textum pro communi constructum argumentum, ex illa l. si fundus 4. §. Marcellus. D. de l. commissoria, citius, & breuis, & facilis erit expeditio, quia vt ex litera constat (quæ sic se habet: Marcellus libro vigesimo Digestorum dubitat, vtrum commissoria tunc locum habeat si interpellatus non soluat, an vero si nō obtulerit? Et magis arbitror offerre eum debere si vult se legis cōmissiæ potestate soluere: quod si non habeat cui offerat posse securum esse) ibi non agitur de moræ emendatione, sed vtrum apposito pacto legis cōmissoriæ necesse sit interpellare emptorē: & interpellationem non requiri, ex Marc. docet Vlpian. quia ipse offerre debet, pretiū, nō expectata admonitione venditoris, cū satis eum dies legi præscripta interpellauerit, l. magnā, 12. C. de cōt. stip. quo etiā sēsu accipiēdus est Afric. in d. l. tractitiæ. 22. § de illo, vers. Hoc idē videtur. D. de obl. & act.

201 Rursus difficiles explicatus non habet l. 1. D. de penu. legata, quam pro communi septimo loco vrgere notauimus quia in vltimis voluntatibus latissima est semper interpretatio facienda, vt fœlicem vltima morientiū iudicia exitum habeant, Paul. in l. testamentis. 12. D. de regul. iur. æquum enim est siquidem iam aliud velle non possunt, eis liberum esse stylum, & licitum, quod iterum non reddit arbitrium l.

202 1. C. de sacrosanct. Eccl. † & inde testamentis voluntas potius, quàm verba expectatur, text. §. nostra, Inst. de leg. l. 5. C. Commun. de legat. l. in conditionibus primum locum, 19. D. de condit. & dem. cap. placuit, 13 q. 2. l. quidam cum testamentum. 5. C. de necess. seru. hæred. inst. l. 3. C. de liber. præt. l. cum quæstio 23. C. de legat. leg. cum virum. 18. C. de fideicomm. l. vbi pure. 19. D. ad S. C. Trebell. l. non aliter. 67. D. de legat. 3. l. hæreditas, in fin. D. de petit. hæred. l. pater Seuerinam 101. D. de condit. & demonstrat. cap. nos quidem, 3. cap. tua nobis. 17. cap. Ioannes. 19. de testament. cap. vltima voluntas. 13. quęst. 2. Fuit enim antiquissima. 12. tabul. lege amplissima illis tributa facultas, vt vti quis que rei suæ legasset, ita ius esset, cuius meminit l. verbis legis. 120. D. de verb. sign. l. 1. D. ad leg. Falcid. iustin. in §. 1. instit. de l. Falcidia, idem nouella. 22. Cicero, lib. 2. de Inuentione, & lib. 1. Rhetor. ad Herenn. quam explicarunt Hotom. in fragm. ad lege 12. tabula. fol. 145. Balduin. ad easdem lege cap. 29. Rebat. cap. 18 Sigonius, lib. 1. de antiquo iure ciuium Romanorum, cap. 12. Constantinus, lib. singul. quæstionum iuris, cap 9. Coras. in l filium quem habentem, ex num. 2. C. famil. hercisc. Vacon. lib. 4. declarat. cap 126. Crispus, in rub. D. de leg. 1. ex n. 100. Garc. in l. Gallus, in princ. ex n. 3. D. de lib. & posth. & alij alib. passim. Cum igitur sic testantium arbitrium, vt iuniuscuiusque velle, sequendum sit non mirū si vt fœlicem hoc habeat exitum, in dict. l. 1. D. de pen. legat. contra nostram hanc verissimam sententiam, hæres morā emendare non possit, sed præcisè omnimodoque compellatur, penu non præstita, ex defuncti sententia nummos dare, quam illius legis veram esse sententia, & si nihil pro ea adducat, securè arbitratur Forcat tract. de mora. 3. p. n. 22.

203 Hæc tamen solutio, quæ totam eam legem vltimæ voluntatis fauore procedere, vult, nō mihi arridet, qui (vt obiter supra admonui) verius existimo de eis, id contractus validissimum esse argumentum, vt plane probat d. l. seruum filij. 46. §. eum qui chirographum, D. de leg 1. l. iure ciuili. 24. D. de cond. & demonst. l. pactum inter hæredem. 47. D. de pactis, l. quæ de legato. 48. D. de lega 1. l. si ita stipulatus, 115 D de verb. obligat. l si diuortio. 21. D. illo tit. leg. illud quod de legato. 6. C. de legat. l. scrupulosam. 11. l. si quis spōderet, 15. C. de contr. stip. pr. Inst. de leg. Fur. Canin. tollend. tradunt passim scribentes, & plena manu Eueraid. in loc. cap. 17. vnde cum differentiæ ratio reddi non possit, quare in contractibus moræ emendatio admittatur, in vltimis voluntatibus contra, quinimo eam admitti magis è voluntate defuncti videatur, qui prius penum dari voluit, eaque non præstita, soluta vero subsidiū, siue defectū, quantitatē pendere, indeque hæredem qui moram eluere desiderat pœnam dando, non pecuniam, quam secundariè dari, testatorem optasse censendū est, magis ei parere sit dicendū, vtroque casu; tam in vltimis voluntatibus, quàm in contractibus, emendatio admittetur, neque aliquod speciale ius ea in lege dari erit defendendum.

204 Vnde omissis pluribus quæ ad d. l. 1. passim iuris auctores commiscuntur, maximè Nig. d. l. si insulam, num. 229. & num. 151. Salic. de mora, q. 2. con. 3. in fin. num. 3. & concl.

6 num.8. Sapor. tractat. de mora, cap.4. num. 142. verè resol-
uendum est, in d.l. 1. D. de pen. leg. tempus ad soluendum
appositum non fuisse, sed ad impediendam moræ emenda-
tionem, vt constat ea illa dictione, nisi, quæ casum à præce-
denti excipit in hoc sensu, vt mora vsque ad contestationem
elui possit, nisi testator aliud tempus ad ipsius emendationē
assignauerit, qui est illius legis verissimus sensus, vt ex eius
serie constat, ibi; *Habebit igitur heres obligationem, tandiu,
quandiu lis, cum eo de pecunia contestetur, nisi forte aliud
tempus, uel mente, uel uerbis testator præstituerit.* Ex quibus
constat speciale ius ibi versari nullum, cum idem, & in con-
tractibus dicendum sit, vt vsque ad litem contestatam, quo
tempore mora sit, possit quis ab illa liberari, nisi forte aliud
tempus à contrahentibus præstitum sit, quia tunc eo elapso,
si ius alicuius deterius factum sit, inexpiabilis redditur.
205 Deinde neque octaui argumenti solutio difficilis erit,
quia aduerso nostram hanc sententiam, vt moræ emendatio,
etiam die, & pœna adiecta, admittenda sit, procedere, quoties-
cunque quis emendatione damnum vitare vult, non si lu-
crum captare, ex Bar. recepta traditione, in d.l. si insulam, n.
24. communiter recepta secundum Alexand. ibi nu. 44 Ias.
numer. 19. agnoscit etiam communem, licet ab ea discedat
Ripa num. 13. Bolognet. num. 156. vnde cum in dict. §. si in-
tra certa, de libertate consequenda, statu liberi agerent, nō
206 mirum si emendatio moræ eis deneganda sit, † quomodo
eum text. procedere tacitè autumat Gregor. in l. 8. gl. non
la recibio, in fin. tit. 12. par. 3. in qua etiam opinione sedit
Forcat. tract. de mora, 3. part. num. 11. Verum hæc sententia
quod attinet ad d. l. Thais, §. intra, D. de fideicomm. libert.
mihi non placet, cum & ad actionem quærendam emenda-
tionem permitti videam, & planè probat d.l. si ita quis, 135.
§. Seia cauit, D. de verb. oblig. l. mancipiorum, 6. D. de opt.
leg. l. 1. §. si frater, D. de coll. bonor. quibus in locis, ad actio-
nem conseruandam, & de nouo quærendā, expiatio admitti-
tur, vnde ea ratione, in d. §. intra certa, excludi non debuit.
207 Quare, alijs omissis, vera sit huius argumenti explicatio,
d. §. intra certa, non agere de moræ emendatione, sed an cō-
ditione non impleta possint nihilominus, si post tempus
præscriptum serui ei parere velint, ad libertatem peruenire,
fuit namq; in eo tex. libertas seruis sub conditione relicta, si
intra certa tempora rationes redderent, intra quę cōditioni
non paruerunt, post defectum conditionis rationes reddere
parati erant, quæsitum fuit, an ad libertatem peruenirent?
respondet Scæuola, si per ipsos extitisset quominus intra diē
præstitutam conditionem adimplerent, non idcirco quod
postea rationes velint reddere liberos fore. Huius sententiæ
ratio in obscuro non est, quia dispositio conditionalis debet
in forma specifica adimpleri, & sic in termino statuto, & nō
vlterius, l. Mæuius, l. qui hæredi, D. de conditionib. & demon-
str. quem tex. sic interpretatur Alex. in d.l. si insulam, n. 24.
208 Sed profectò hæc sententia non omnino tuta videtur,
eique maximè obstat, l. cum hæres, 5. §. item Cassius, & lege
seruus qui testamento, 14. §. seruus, D. de stat. lib. vbi seruus
liber esse iussus, si hæredi operas annorum septem dedisset,
si fugiat, & annum in fuga faciat, potest post septem annos
conditioni parere. Eleganti tamen distinctione hæc iura cō-
pones, si separes tempus oneris, quantitatiuum (quod nostri
dicunt) à tempore potestatis limitatiuo, nam in primo mo-
ra emendatur, non sic in secundo, vtriusque rei ratio perspi-
cua est, quia vbi tempus in conditione adiectum est oneris
quantitatiuum, conditio ipsa reperitur hoc termino aliquo
pro suo implemento præfinito, ideò mora, si qua est, emenda-
ri potest, cum dispositio, & voluntas disponentis adhuc du-
ret; nec si tempus in conditione adiectum est, potestatis limi-
tatiuum appareat, quod tempore lapso deficit conditio, & po-
testas adimplendi eam, & per consequens ipsa dispositio, &
volūtas sic disponētis, ideò post illud tēpus ea defectu pote-
statis mora nō emēdatur, iux. tx. in d. §. intra certa, quæ iura
sic accipiēda sūt, vt elegāter obseruat Sal. de mora, q. 2. n. 3.
209 Item nec quod ex Paulo, & Scæuol. in d.l. si in lege, 27.
§. colonus, D. loc. & in d.l. si ita quis, 135. §. Seia cauit, D.
de verb. oblig. pro Bar. afferebamus, nostræ sententię impe-
dimento est, quod in arg. pro cōi aliud cōstruebamus. *Die
non adiecta mora non emendatur, ergo à fortiori sit ea, & pœ-
na ad sint, eius expiatio explodetur.* Quia respondeo negādo
priorem partem, cum verius multo sit, in qua sententia, &
omnes resident, moram semper emendari. Nec Paulus, &
Scæuola relati, cōtrariū probāt, quinimo nostrā hanc sētētiā
expressè cōfirmāt, dū emēdationē si actoris nihil intersit ad-
mittūt, vt in d. §. colonus, ibi: *Omniaq; colono integra sunt,* &
in d. §. Seia, ibi; *Nec mulieris quidquam propter eam morā
interesset,* quod si ius actoris factum est deterius, ipsius emē-
dationis moræ natura, quæ ex equitate descendit, postulat
210 non admitti, iuxt. ea quæ supra late tradidimus. † Rursus
in dictis iuribus mora parua fuit, vt constat ex d. § colonus,
ibi: *Quod si paucis diebus prohibuit, deinde pœnitentiam
egit,* & dict. §. Seia cauit, ibi: *Respondi si non multo post ob-
tulisset,* modica autem mora nocere non solet, nec in mo-
ra modicis temporis magnum damnum esse potest, cū par-
ua mora, mora non dicatur, Tiraq. de iud. in reb. exig. sered.
num. 77. & de retract. *Linagier,* §. 8. num. 9. vnde in dictis
iuribus modica mora nocere gloss. 2. non potuit.
211 Decimum deinde non obest contrariæ opinionis fun-
damentum, quia respondeo negando minorem, & maio-
rem, est enim falsum asserere, propter diem, & pęnam, du-
plicem moram fieri, cum longe verius sit, vnicam tantum
esse, eaque ex diei adiectione descendere, pœne namque de-
bitorem non interpellat sine die: & contra Bart. verius est
duplicem moram, non magis, quam simplicem emenda-
tionem impedire, vt late contra eum ostendit Baud. lib. 1.
var. q. cap. 41. qui euidentissimis argumentis, geminatā mo-
ram, non plus, quam simplicem impedire insinuat: quod
vel ea eo probatur, quia vbi adfuit geminata interpellatio
dici non potest, aggrauationem moræ ibi fieri, cum per se-
cundam interpellationem à prima recedi videatur, arg. leg.
Aemil. Larg. vers. *Dicebam,* D. de min. vbi a pacto legis cō-
missoriæ per denuntiationem postea factam recessum vi-
deri, his verbis probat Paul. *Dicebam magis posse eā ea ra-
tione restitui, quod venditor renuntiando post diem quo pla-
cuerat esse commissum, & pretium petendo, recessisse à lege
212 sua videretur.* † Vlterius contra Bar. facit, quod vltima
mora tantum nocet, siue creditoris recusantis recipere rem
ante litem contestatam, siue venditoris ante id tempus sol-
uere renitentis, l. illud, 17. D. de periculo, & cōm. rei vend.
ibi; *Sed & si per emptorem mora fuisset, deinde cum omnia
integra essent, venditor adhibuerit cum posset se exsoluere,
æquum est posteriorem moram venditori nocere,* & leg. si &
per emptorē, 51. D. de act. emp. *Si per emptorē, & vēditorē
mora fuisset* (inquit Labeo) *quo minus præberetur, & tra-
deretur, perinde esset* (ait) *quasi per emptorem solum stetisse
non enim potest uideri moram per uenditorem emptori fa-
ctam esse, ipso emptore posteriorem moram faciente,* l. semel
mora, 27. D. sol. matr. l. si seruum, 91. §. sequitur, D. de verb.
obl. probarunt præter alios Sadolet. in repetit. dict. l. quod te
mihi, num. 43. & seq. D. si cer. pet. Cassaneus, in Catal. glor.
mund. 12. par. consider. 100. nu. 16. Medic. in tract. de noua-
tion 2. p. verbo, *Mora,* Saport. tract. de mora, c. p. 2. nu. 41.
Forcatul. eodem tract. 5. p. nu. 13. quod intelliges admissa
Accurs. distinct. in d.l. si & per emptorem, verb. *dolo fecit,*
iunct. tex. ibi, quem post. Paul. eo loci, alijs relatis laudat, &
extollit Tiraq. de retract. *Linagier,* § 3. gl. 2. ex n. 2.
213 Nec vrget vndecimum, quia etsi fatear executione facta
a legem mutam non posse emendari, ex d.l. is cui, D. de leg.
2. (quam in proposito, eiusque conclusionem, præter relatos
sup. nu. 89. & 9. multis, & ampliationibus, & limitationibus
exornat, omnino videndus, Caroc. tract. de locato, & con-
ducto, 4. par. tit. de mora, ex num. 38. ad num. 51.) quod fuit
argumenti ante penultimi antecedens, diffiteor tamen, die,
& pœna adiecta, statim ab homine executionem factam
esse, quæ ante litem contestatam non fit, argum. l. si quis sti-
pulatus, 57. D. de solutionibus axioma autem illud, mitius
agi cum lege quàm cum homine, solet aliquando deficere,
quod latè explicarunt post Bar. in d.l. si insulam, numero 9.
I. I. num. 22. Ioann. Bolognet. ex num. 152. Abb. in cap. dile-
ctos, de præb. vnde cum neque executio ab homine, die, &
pęna adiecta, initio cōuentionis fiat, rectè emēdatio admitte-
tur.

tur. Nec argumentum hoc aliquid obstabitur. Ex cuius solutione illud planum est, quod vbicumque executio à leg. fit, mora emendari non potest. Nec obstat, l. mancipiorū. 6. D. de optione leg. cuius ducti argumento, nonnulli in Bart. constiterunt, quoniā aduerto l. illam loqui in termino statuto à iudice, qui non habet paratam executionem, vt docent Bart. Paul. & Imol. in d. l. si is cui, Alex. in l. fin. §. sin autem, num. 7. C. de iur. delib. Dec. consil. 452. num. 13. & Crot in d. l. si insulam, num. 76.

214 Ex qua resolutione infero, ad l. 70. Tauri, cum seqq. l. 9. cū seqq. tit. 10. li. 5. nouæ collect. Regiæ, quibus consanguineis venditoris infr. quartum gradū, rē paternam, vel auitā eodem pretio præstito intra nouem dies, retrahere permittitur, quod eo tempore elapso si morā emendare velint, non audiuntur; quia cum executio à l. facta sit, & ab ea ius retrahendi in vlterioris gradus consanguineum translatū, consequens est, ea d. Bart. sententia, moram non posse emēdari; scripsit nominatim Tiraq. de retract. Linagier, §. 3. glos. 4. ex aliis pluribus eam sententiā comprobans, quod vtique in praxi contemnendum non est.

215 Aliud deinde pro Bart. argum. notauit, quod superiori maximè cohærens est, partes scilicet contrahentes initio conuentionis in id conuenire, vt principali contractu ad diem non impleto, pœna omnimodo præstanda sit, & de ea secundum quasi contractum facere videri: vnde sicut lite contestata, quia quasi cōtractus celebratus est, ea d. l. 3. §. idē scribit, D. de pecul. mora nō emēdatur, sic reijcienda erit dies, & pœna adiecta cū discriminis ratio reddi possit nulla. Sed respondeo negando minorē, licet enim in id cōsentiant à principio partes, vt pacto vel contractu non obseruato pœna præstetur, æquitate tamē suggerente, si ius actoris deterius factū non sit, exploso iuris rigore emēdatio admittetur. Quæ huius rei est verissima resolutio, semperque & attentè considerandū illud hac in disporatione est, vt *scias, an mora emendetur, si sine die, & pœna conuentio facta sit si hæc adsint, si iuramentum interueniat, an ex emēdatione alterutri damnum inferatur, quia tunc mora nō emendabitur; sin minus sēper eius captatio amplectenda est, quia hic est finis & scopus emendationis, vt contractus implementū accipiant annua ad æquitatem, & bonitatem reducere quod emendatione contingit*, vt supr. insinuauimus.

Sunt tamen hac in re duo ex Bart. in d. l. si insulam, nu. 23 omnino notanda. Alterum quod quando principalis obligatio confertur in personā vnius, pœnalis vero in persona alterius, iuxta speciem, l. 1. §. cū seruus cōmunis, D. de stipulat. seru.) non impeditur eo casu moræ emendatio, allegat Bart. l. 3. §. 1. D. de adim. leg. ex quo constat eā conceptionem, si Titio non dederis, Seio dabis centū, subaudiri, idest, si Titio dare non potueris, neque hoc casu certum est, quod à primo omnino auferri voluerit, propter morā debitoris, sicq quandiu certū non est, te nō posse Titio dare, Seio nihil debetur, & eum possit emēdari mora regulariter, iuxta sententiam d. l. si insulam, & hoc quoque casu emendatio admittetur, Bart. doctrinam sequuntur communiter dicentes, Alex. num. 41. Ias. nu. 48. Claud. num. 57. Crot. num. 74. communiter eam dicit Rip. n. 100. Bologn. num. 249. quibus fauet, l. ita stipulatus sr. in versic. Sed & si ita, D. de verb. oblig. vbi hac stipulatio. Si Capitolium non ascenderis, cōmittitur cum nullo modo potueris ascendere. Deinde facit l. si Titius. 9. D. de verb. oblig. vbi si quis stipulatur sibi dari si Titio non dederit, & Titius sibi, si primo non dederit, ille qui primum litem contestatus est præualebit, atque ita per simplicem moram nō videtur habere animum auferendi à primo, sed tunc demum cum lis fuerit contestata post quod emendationi moræ locus nō est. Vlterius, quia vt Cast. cōsiderat, pœnalis stipulatio facta sub conditione, si nō dederis, intelligitur si non dederis intra tempus licitum, & sic intra tempus emendandi moram.

Sed aduersus eam opinionem videtur, d. l. 1. §. cū seruus D. de stipul. ser. vbi in illa stipulatione. *Decem Kalendis Titio dare spondes? si decem Kalendis Titio non dederis tunc Mæuio viginti dare spondes*. Alter dominus agens ad pœnam non potest exceptione summoueri sicut primus, ergo

Antony Pichards Pratt. Instit.

debitor nō pōt morā emēdare, si. n. posset per exceptionē emēdationis, summoueret agētem. Vnde cōtra Bar. sic defendūt Bald. Ang. & Salic. quos refert, & sequitur Ripa, d. num. 100. Non obstat. d. l. 3. §. 1. D. de adim. leg. tum quia ibi vnū, & idem est in obligatione prima, & secunda, scilicet fundus nos loquimur quando vnum est in prima obligatione, aliud in pœnali: cū etiam verbo translationis directa erat ad eum à quo fiebat translatio, vt constat ibi: Si Titius ante decesserit quam accipiat. In nostro autem casu diriguntur ad ipsum debitorem, videlicet, si non dederis Titio decem Mæuio viginti dare, spondes, & semper verum est te non dedisse; siue non obtuleris, siue is cui obtulisti non acceperit, quo eodem modo dissoluitur, dicta lege si Titius, & dict. versicul. sed si ita. Nec item obstat Paul. ratio, quę procedit, quando stipulatio pœnalis, & principalis in personam stipulatori, collatæ sunt, quippe Stychum mihi dare spondes, si non dederis pœnæ nomine centum dabis. Tunc enim verum est ille verba, si non dederis, intelligi intra tempus quo dare potest. & sic intra tempus emendandi moram. Secus verò esset quando principalis obligatio est in fauorem vnius, pœnalis in fauorem alterius quæ frequēs conceptio est, vt docet Bart. num. 13. in leg. 1. D. de iure fisci. Ratio, diuersitatis est, quia primo casu, pœnalis stipulatio sequuta est fauore stipulatoris, vt citius consequatur, quod sibi debetur; qua ratione non fit nouatio: secundo vero casu facta est fauore alterius tertij, quo casu semper fit quasi nouatio, ex doctrina Bart. in l. ita stipulatus, num. 26. col. 2. D. de verbor. oblig. Item in primo casu cessat interesse stipulatoris, quod te præsentatur in emēdatione moræ; secundo vero tollitur ius tertij cui erat ad pœnam iam quæsita actio, cuius loco nihil ei datur, nec repræsentatur in emendatione moræ, ergo emendatio admittenda non est, cum cesset æquitatis ratio, l. in eruum 91. §. sequitur, D. de verb. oblig. Aliud quod quando translatio principalis obligationis in pœnalem, de persona stipulatoris in alium fit, animo transferendi totam obligationem, ita vt apud primū nihil remaneat, verbi gratia, dabis Stychū, si fueris in mora dandi promittis centum pœnæ nomine mihi notario stipulanti, nummoe fisci, vel hospitalis, impeditur moræ emendatio Bart. hęc doctrina communiter recepta est ex Ripa, d. n. 100. Crot. num. 74. Vincent. num. 120. quibus in primis fauet superior resolutio, nam si quo casu non ita clare constat de voluntate contrahentium, quia ius quæsitum est tertio, morę emendationem excludi iussi ex paulo ante dictis, lōgè magis ea erit excludēda facta nouatione, argum. l. fin. D. de transaction. & lege tertia, versicul. final. Codice de nouation quibus mouetur Bart. cuius ex his retinenda est opinio, quamuis contra eam magis communiter receptum sit, & hoc quoque casu morę emendationem admittēdam n. v. cum l. i. Cum. & Alex. resoluit Ias. in d. l. si insulā no. 38. Clau. num. 57. Hanib. nu. 173. & Soc. per text. ibi cū rectè capiēdus, in l. qui Romæ. 122. §. Flau. D. de verb. oblig. qui respondent, d. l. fin. & d. leg. 3. ideo ibi nouationem fieri, quia erat quæsita actio per cessionem perfectam, factam sine aliqua conditione: quæ conditio cum ad sit hoc casu videlicet nisi principalis promissio adimpleatur, transfundi à primo in secundum ob. non potest. Sed à Bart. recedendum non est ex sup. dictis. Neque obstat. d. l. §. Flau. Hermes quia is tex. loquitur in distincti casu, cum ibi non agatur de trāslatione obligationis principalis de persona in personam seu vt quo casu seruus non manumittatur, pœna soluatur.

Sed adhuc inter se pugnare videntur, d. l. fin. & d. l. 3. nam in d. l. fin. ait. I. C. solum scientiam debitoris sufficere, vt cedenti creditori soluere non possit, cum tamen in dict. l. 3. requiratur denūciatio, aut litis contestatio, vel solutio partis debiti. Respondendum tamen est, d. l. 3. loqui in cessione facta ad vtilitatem cedentis vt ei propter futuram solutionē ad quam cedens tenebatur: si vero fiat ad vtilitatem cessionarij, sola debitoris scientia sufficit, ad hoc, vt non soluat cedenti, iuxt. d. l. si cuius, & dict. l. 3. est hęc communis interpretatio, vt resoluit Fanus. de pig. 3. memb. 2. part. num. 27.

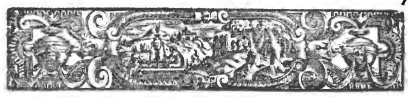
Est & illud iuxt. d. l. 3. C. de nouationibus, obseruatione dignum, casum litis cōtestationis, quando ibi Cæsares requi-

runt, superfluum videri, cum sufficiat extraiudicialis interpellatio, & per solam citationem satis monitus debitor videatur ne soluenti cedat, absque eo quod necesse sit ad litis contestationem peruenire. Qua difficultate oppressus Ias. in d. l. fin. num. 2. cogitandum relinquit. Respondendum tamen est, quod cum cessionarius possit eligere viam iudicialem extraiudiciali omissa, §. appellamus, ad fin. Inst. de act. hoc casu non censetur ante litis contestationem à debitore petitum, l. amplius non peti, 15. D. rem ratam hab. & hinc est litis contestationem non vero solam citationem æquiparari petitioni extraiudiciali, vt notat Ang. in l. vnum, D. si cert. pet. nu. 2. Alex. n. 8. Dec. n. 14. Idē Dec. in l. 1. n. 82. D. de iurisd. omn. iud. quæ sunt notanda iux. d. l. 3. C. de nou. cui etiam adde Castrens. cons. 98. vol. 2. Cuman. cons. 4. Socin. 79. & c. 109 & 102. Pap. q. 530. Afflict. decis. 335. Cach. decis. 62. nu. 2. & 8.

216 Tandem vlt. non obstat argum. ex d. l. obligationum, §. fin. D. de oblig. & act. memini enim me superius docuisse, per pœnalem stipulationem priorem obligationem nō omnino nouari, quia pœnalis stipulatio fit, cum potestate offerēdi ad tempus quod principaliter debebatur, vnde quoties à lege moræ emendatio non excluditur, perfecta nouatio prioris obligationis in pœnalē stipulationē facta nō est, & inde debitor, qui ad emēdationē admittitur, aliud pro alio nō soluit, sed idē illud quod in primæua obligatione continebatur, quia adhuc stipulatio pœnalis effectum sortita non fuit cum potestas adimplendi principalem obligationem, quoties emendationi locus est, extincta non sit; quomodo hoc argumentum vere diluitur. Et ex ijs, quæ nostra ista disputatione discussimus, præpositæ, ancipiti, & periculoso certamini, quæstionis vera resolutio, & explicatio restat, securioremq; multo, & in puncto iuris veriorē, iuris & artis nostræ principijs magis consonam, posteriorem sententiam esse, quam cum And. de Pisis, & paucis contra Accurs. Bart. & fere omnium interpretum cateruam defendimus, semperque moram elui, expiari, corrigi, explodi, & emendari posse, & si dies, & pœna adsint modo ex emendatione alicuius ius deterius non fiat. Ex quibus iam se nobis difficiles, & nodosæ aliæ quæstiones insinuabant, quibus sane nos libenter manus daremus, nisi inexpiabilem moram commissuros suspicaremus; in cuius placido tractatu vento solicitante, longius multo quam institueramus nauigauimus: vela igitur contrahamus, receptui canentes, impetumque orationis nostræ cohibeamus, & finis iam sit.

ANTO-

ANTONII PICHARDI

VINVESAE, I.C. HISPANI,

In Salmanticensi Academia Iuris Ciuilis Antecessoris.

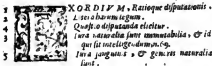
DISPVTATIO SECVNDA.

De nobilitatis inter virum, & vxorem communicatione.

In qua plurima eius rei quæstiones, iuxta Ius ciuile Romanorum, & Regium Hispanum, dilucide discutiuntur, vtiliterque tractantur.

Ad Explicationem leg. Ingenuæ 3. leg. Ellicimus, 7. Cod. de Muril.gulis, &c. Libro 11.

SVMMA RERVM.

1 XORDIVM, Ratioque disputationis.
2 Lectio harum legum.
4 Quæstio disputanda eligitur.
3 Iura naturalia sunt immutabilia, & id qui sit intelligendum, n. 69.
5 Iura sanguinis, & generis naturalia sunt.
6 Definitio nobilitatis ex Bald. Ponderatur l. 2. tit. 21. par. 2. quæ ibidem remissiue exornantur.
7 Adducitur, lex cum qui 3. D. de inter dictis, & relegatis.
8 Referuntur exterorum in hanc sententiam testimonia.
9 Filij parentum suorum conditionem semper sequuntur.
10 Filij, etiam adotiui, patris splendore illustrantur.
11 Filius paternæ nobilitatis priuilegia habet iure Regio Hispano.
12 Partus semper sequitur ventrem.
13 In hanc sententiam ponderatur plurimæ leges huius Voluminis.
14 Filij sæpe matris conditionem sequuntur.
15 Mulieres maritorum suorum conditione teneri, & eorum splendore clarescere late probatur.
16 Pro hoc axiomate adducuntur nominatim huius Voluminis multæ leges.
17 Iure Regio Hispano idem admissum est.
18 Vxor nobilis, plebeio marito nubens, plebeia efficitur.
20 Murileguli vnde dicti, qui essent, & quale eorum officium.
21 Adorare sacram purpuram qui id sit, ad plurimarum huius Voluminis legum interpretationem, exponitur.
22 Purpura erat olim insigne Magistratuum, & qua patritij à plebeis distinguebantur.
23 Purpuræ, & muricis eadem, & natura, & promiscua vtriusque acceptio.
Explicatur lex 1. C. quæ res vendi non possunt, & supra n. 20. in fin.
24 Interpretatur lex, si qua lana: 68. §. de versiculoribus. D. de leg. 3.
25 Exponitur text. in §. præterea si quis generaliter institut. de a ...
26 Gynæciarij qui essent, vnde dicti, & quale eorum ministerium exponitur.
27 Emendatur littera legis. 1. Cod. de vestibus holoueris hoc libro 11.
28 Monetarij, & Bastagarij ad textrinum Principis non pertinebant.
29 Monetarij sunt, qui in publica pecunia fabricanda operantur.
30 Carpitur Andreas Alciatus Monetariorum officium, perperam intelligens.
31 Monetarij non solum sunt qui monetam cudunt, sed & omnes qui ad rem monetariam pertinent.
32 Bastagarij vnde dicti, & eorum officium.
33 Exponitur l. solita 2. C. de cohortalibus, lib. 12.
34 Murilegulorum, Gynæciariorum Monetariorum, & Bastagariorum seruilis conditio erat.
35 Adducitur S. C. Claudianum: & eius antiquitas in controuersiam vocatur.
36 Vt libera mulier seruo adherens ancilla efficeretur, trina denunciatio necessaria erat.
37 Explicatur verus, ac germanus harum legum sensus.
38 Obijcitur, l. liber homo 3. C. de lib. rali causa.
39 Refertur intellectus ad eam legem ex præceptoribus.
40 Reijcitur hic intellectus.
41 Vera traditur interpretatio ad l. liber homo.
42 Vxores maritorum conditione tenentur.

43 Docto-

43 Doctorum, Senatorum, & nobilium mulieres, eorum priuilegiis gaudent.
44 Vxor nobilis, & Doctores propter dictum torqueri non potest.
45 Mulier nobilis quę plebeio nupsit quęstionibus subijci an possit.
46 Vxor nobilis Pallinodiam recantare cogi non potest.
47 Mariti ducentes descendentes de Antona Garcia, eorum nobilitate gaudent.
48 Item & qui duxerint Salmanticę mulieres, quę dicuntur, de los linages.
49 Reginam, Ducissam, Marchionissam, siue Comitissam ducens illis titulis, & honoribus illustratur.
50 Expenditur lex vnica, Codice de præpositis laborum libro 12.
51 Iure Regio Hispano, ea sententia indubitabilis est in eo qui Reginam duxit.
52 Consuetudine Hispana idem obseruatum est.
53 Inferiores vxorum titulis de facto, & consuetudine non de iure gaudent.
54 Statuto, aut lege fieri potest, vt vxoris maritus conditionem sequatur.
55 Vidua mulier, mariti defuncti nobilitate gaudet.
56 Adducitur, l. filij 32 §. vidua, D. ad municipalem.
57 Vidua Barbitonsoris, mortuo marito, per idoneas ministros officium exercere poterit.
58 Iudex alterius persona competens, iam acquisitum, non expirat, & si illa persona deficiat.
59 Vidua nobilis, quæ nupta fuit plebeio, iure communi infirma conditione remanet.
60 Contrarium iure Regio obseruatur quia recuperat pristinum nitorem, & dignitatem.
61 Vidui Reges, Duces, Marchiones, & Comites, gaudent titulis præmortuæ vxoris.
Assignatur explicatio ad nouam pragmaticam de las cortesias, ibi.
62 Vidua inhoneste viuens, amittit priuilegia communicata propter primum matrimonium, iure communi, & Regio.
63 Fulgosius, contrarium existimans, adducitur, & ea in re traditur elegans concordia, ibi.
64 Vidua quæ secundo nubit, amittit priuilegia prioris matrimonij.
65 Matrimonia libera esse debent, vt quæ solo consensu subsistunt.
66 Pœnæ impositę secundo nubentibus, iure Pontificio, & Regio sublatæ sunt.
67 Traditur vera ratio cur vidua, secundo nubens, prioris matrimonij priuilegia amittat.
68 Cessante causa priuilegij cessat priuilegium.
69 Iura naturalia immutari non posse, quomodo sit intelligendum.
70 Et huius rei elegantissima, paucisque nota, ratio ostenditur.
71 Ponderatur, leg. Stychum. 95. §. naturalis, D. de solutionibus.
72 Vsucapione ius naturale non violatur, quicquid aliqui existimauerint, & numeris sequentibus.
73 Nemini licet cum aliena iactura locupletari.
74 Lex, & ratio naturalis, ob commune bonum, alia naturali ratione potest limitari, vt in exemplo vsucapionis.
75 Nobilitas triplex est.
76 Vera nobilitas virtus est, ex omnium Philosophorum concordi sententia.
77 Bonorum triplex est genus secundum plures, vnicum tamē esse, & illud animi, verius est.
78 Nobilitatis animi amitti, aut obscurari infimo matrimonio non potest.
79 Nobilitas naturalis, obiectis nuptijs non perditur.
80 Nobilitas generis, præstantior aliquibus visa est.
81 Diuitię cęteris omnibus rebus præstantiorem nobilitatem hoc seculo, & ætate præstant.
82 Priuilegia nobilitati concessa, non ipsa nobilitas, abiecto matrimonio tolluntur.
83 Illustratur lege cum lex 47. D. de fideiussoribus, remissiuè.
84 Filij patrum suarum conditione sequuntur.
85 Duplex huius rei ratio ex Baldo.
86 Filij paterna, non materna familia, arma portare debent.
87 Refertur antiqua Aegyptiorum lex.
88 Hebræorum refertur opinio in hominum generatione, iuxta quos solus masculos vim effectiuam procreantem habet.
89 Referuntur, & nonnulli Latini, qui eidem sententię adhæserunt: item, & Græci, & Arabici.
90 Vera sententia hac in re, ex Philosophis, & medicis traditur.
91 Partus cur ventrem sequatur ostenditur.
92 Libertatis fauore multa contra strictum ius admittuntur.
93 Vera ratio, cur partus ventrem sequatur, traditur.
94 In seruitute iure gentium introducta partus media tempora nocent.

NON Dubio (generosa, & splendidissima iuuentus) esse inter vos quam plurimos, qui cum me videant iterum hunc locum occupare, quem iam diu, non sine honore per celebri, & diligentia, & cura, quantam famę decantat occuparim, mirentur, & aut rogent, aut taciti considerent, quæ fuerit causa tanta, namque potens, quæ me secundo in hunc honorificentissimum locum ascendere coegerit cum præsertim homines industrij, & non ossitantes, ex vnica cautum ostentatione publice in hoc loco habita, ad id quod anhelant possint peruenire. Quod quæ magis admittendum occurrit illud est, me iam consequutum fuisse, quod mihi erat in votis, & quod doctissimis, & peritissimis viris maximo opere euenit optatum, omnium enim patrum Pontificij, ac Cęsarei iuris, calculo fui, non sine magna commendatione condecoratus. Sed siquis attente causas, rationesque mei consilij perpenderit, non dubito quin meis conatibus æquum se iudicem sit præstaturus. Ego (viri clarissimi) nullis sumptibus, nullis vigilijs, nullis laboribus, nullis curis vnquam peperci, vt huic almæ Academiæ, cui iam diu, cum in alijs aliquem, nec contemnendum honorem docusque gessissem, me consecraui, inseruirem, mancuparem. Et vt hoc specimen illi, & vobis omnibus manifestius appareat, constitui, labores laboribus, honores honoribus, & sumptibus sumptus superaddere, vt dignior existam tanti ministerij minister. Addo quod intelligo me vobis facere rem gratam, cum per tantorum honorarum titulos, difficilesque ascensus, quo ingenio, qua literatura, qua diligentia polleam clare, palamque sim ostensurus. Quæ etiam me causa mouit vt in hoc loco non tritam, & vsitatam disputandi viam capessam, sed remotam, & incessam fecem. Nam quoniam iam me sæpe audictis, difficiles Digestorum quæstiones enodantem, satisque iam ostendi, tum in quotidianis, publicisque prælectionibus, tum in oppositionibus, quid in prima secunda, & tertia Pandectarum parte: maximè celebri illa disputatione de mora, (quam tribus ab hinc annis magno iubente senatu typis mandaui) præstare possim continuerunt me ad decisiones, quæ sunt in Volumine, siue tribus posterioribus Iustiniani Codicis libris, vt facilius possitis intelligere quam me vestris commodis (si quid è laboribus meis vobis vtilius) inuenire possitis paratissimum. Vestrum igitur erit, præstantissimi viri, nostro huic labori veniam dare, quoniam mea hæc cura, & opella immatura est, & ante tēpus ad vos uenit, nam etsi decreueram illam uobis offerre aliquando, non tamen iam cito cogitatam, nec de quæstione proponenda certus eram. Nunc autem, necessitate cogente, aut potius occasione demonstrante, quam non prętermittendam docent sapientes, quæ his proximis diebus, tot interim publicis prælectionibus occupatus elaboraueram, quæso diligenter attendite.

2 Imperatores Valentinianus, Valens, Gratianus, & Theodosius. A A A A. sequentia proponunt in l. ingenuæ, 3. & in l. edicimus, 7. C. de murilegulis, & gynecciarijs, & procuratoribus

tibus

ribus gynæcij,& de monetarijs,& bastagariis,lib. 11. *Ingenua mulieres, qua se gynæciarijs soc auerint, si conueniæ denunciatione solemni splendorem generis contuberniorum vilitati preferre noluerint, suorum maritorum conditione teneantur.* Quibus finitima sunt verba l.edicimus, 7.eod.tit. *Edicimus ne qua mulier splendidioris gradus monetariu adhærens consortio, decus natiuæ libertatis amittat, quod si qua ab hac præceptione statutum nostro serenitatis abduxerit, ea vel legitime admonita conuentione descendat, uel si complexui monetarij putauerit inhærendum non ambigat se sibi, & liberis præiudicaturam, & eius conditioni esse nectendam.* Ex quibus verbis ancipitatem quæst.disputandam propono.

Vtrum illustris, & ingenua vxoris nobilitas, qua abiecta, & infimæ conditionis viro nupsit, viri ignobilitate obumbretur.

In qua quidem, etsi crebriori interpretum calculo, omniumque fere scribentium opinione, in eam itum sit sententiam, vt perpetuo vxor, viri conditione sequatur, eiusque efficiatur familiæ & generis, idque passim omnes sine controuersia doceant, & admirantiego arbitror, non tam certum, & apertum esse, quin contra omnes contrarium verius esse, iuris, & artis nostræ principijs satis consonum, vt quemadmodum vxor mariti nobilis radiis coruscat, & illustratur, sic etiam vir vxoris alto genere, & nobilitate, etsi ille ignobilis sit splendescat disputari possit.

Pro qua opinione illud in primis construi potest argumentum, quod & ore omnium iactatur, ea quæ iuris naturalis sunt perpetua immutabilia esse, nullaque ciuili lege tolli, perimive posse. At libera conditio generis splendor, & nobilitas iuris naturalis sunt: igitur non poterit lege ciuili effici, vt eam vxor impari, & viliori nubendo viro, decusque natiuæ libertatis amittat. Argumentum hoc legitimum est. Prior enim eius pars probatur ex vulg.§.sed naturalia, Inst. de iure nat.§.minus, Inst. de hæred.quæ ab intest. defer. l.eg. eas obligationes, 8.D.de capit.min.l.abdicatio, 6 C. de patr. potest.& in specie, & casu agnationis, sanguinis & generis, quod ciuili lege non dirimantur ingenue profitentur, l. ius agnationis.34.D.de pact.l.iure sanguinis.8.D de reg.iur.& Senatus auctoritate; naturalem legem, siue ratione n commutari non posse, optime probat l. sed & de pecunia 5. §. quo Senatusconsulto, D.de vsufr.earum rer.§ fin.inst.de leg. agn.tut.quibus, & ius nostrum Regium confirmat in l. 5 tit. 24 par.4.in l.34.tit 34.p.7 vbi notat Hispanus Greg. & ante etiam in l.lite 7. C. de ingen.& man. & in l. Diui.27.§. Diui,D.de liber.caut.quas leges in id retulit Garc. de nobil.glos.7. nu.17 & expresse ante hunc notabat Bar.in l.1. num.21. C.de dignit.lib.12.e ornant Connan.lib.1.comm. cap.7.num.6.& cap.10.num.7.Rosi. lib 2. memorab. cap. 8.numer.27. Vnde illud extat, quod mater Dionysii tyranni Siciliæ dixisse fertur, cum conatus esset illi filius stuprum inferre, *tyrannum quidem leges ciuiles posse mutare, sed iure naturali prorsus tollere nullo modo posse*. De qua etiam naturali lege grauissime Tullius, lib 3 de Repub. his verbis. *Est vera lex, recta ratio, naturæ congruens, diffusa in omnes constans, sempiterna, quæ vocet ad officium iubendo, vetando à fraude deterreat. Huic legi, nec prorogari fas est, nec derogari ex hac aliquid licet, nec tota abrogari potest. Nec vero, aut per Senatum, aut per populum, solui hac lege possumus; nec quærendus est explanator, aut interpretes eius alius; nec erit alia lex Romæ, alia Athenis alia nunc, alia post hac. Sed & omnes gentes, et omni tempore una lex, et sempiterna, et immutabilis continebit, &c.* Ex quibus satis constat, quanta iuris naturalis vis sit, & potestates, nullaque ciuili lege illud abrogari posse.

5 Sequens autem argumentationis pars, qua ius agnationis nobilitatis, & splendoris natura inesse dicebamus, & nemo est, cui sit ignota, & satis probatur iisdem illis Impp. & prudent. placitis, in d.§. fin. Inst. de leg. agn. tut. & in d.l. iure, & in d.l. ius agnationis, & in d.l. iura sanguinis, à quibus nõ multum abhorret, l. manumissiones.4. ibi; *Vtpote cum iure naturali omnes liberi nascerentur*, D. de iust. & iure, à quo habuit Iust. in princ. Inst. de liber. iunct. leg. 1 ibi; *Atque nos naturales*, C. de iure aureor. annul. l. 2. §. quæ omnia. C. de veter. iure enucl. l. 1. in pr. D. de centib. & communi

6 inductione, l. si mmuta. 9. D. de gradib.† quibus arridere videtur eiusdem nobilitatis definitio, à Baldo. in l. fin. nu n. 4. D. de seru. fugit. tradita. *Nobilitas*, inquit ille, *est qua lam dignitas à parentibus deriuata, quæ à nomine natur d potentio. ri causa*. quam & probasse videtur Regia l 3. tit. 21. pat. 2. ibi: *Fidalguia es nobleza que viene à los hombres por linage*, & antea in l. 2. eiusdem tit. diuidens Rex Hispanus Alphonsus nobilitatem, & tripartitam esse commemorans, ibi *La vna por linage, la otra por saber la tercere por bondad*, illam cæteris præcellere scripsit, quæ sanguinis, & antiquæ cognitionis est ibi: *Mayoramente lo son aquellos que le han por linage antiguamente*, & ibi, *Porquanto donde en adelante mas de lueñ viene de buen linage.* Cuius legis late eã illustrantes, post multos satis, meminerunt Otalora, de nobil 2. par. cap. 2. & 3 Garcia, de nobil. etiam, gl. 6. num. 19. & & glos 7. num. 17. Mieres, de mainrat. q. 5 t. num. 6. Præter quos illis prioribus seculis ita sentiebat Aristot. Rhetor. ad Theodect. lib 2. cap. 15. vbi nobilitatem, quandam maiorum claritatem esse notat, & Politic. lib. 3. c. 8. nobilitatem esse generis virtutem: & rursus lib. 4. hinc generis nobilitatem ab ea, quæ prouenit ex accidenti distinguit: à quo desumpsit Osor. vir dicendi facundia illustris, quod scriptum reliquit lib 1. de nob. cap. 4. verum nobilitatem esse à maioribus, eamque nunquam loco dimoueri, apud omnesque homines splendidiorem retinere.

Hinc Alpi in leg. eum qui. 3 D. de interd & relegat. eleganter scripsit. *Eam, qui ciuitatem amitteret, nihil aliud uiturus à timere libertis, & si quod ab ipsis præmium iure ei esset ad eos si intestatus in ciuitate moreretur, hoc est hereditatem eius et liberos, & si quid aliud in hoc genere reperiri potest: quæ uero non à patre, sed à genere, à ciuitate, a rerum natura tribuerentur, ea manere eis incolumia, itaque et fratres & fratribus fore legitimos heredes, et agnatorum tutelas, et hereditates habituros, non enim (subdit Alph) nec patrem, sed maiores eius eis dedisse.* Ex quibus potest videri nobilitatẽ, generis splendorem, & claritatem, non à proximo parente,

8 sed à maioribus esse profectam. Quod & exterorum † auctoritatibus admissum est: recte enim Ouidius ad Pisonem.

Nam quid imaginibus, quid auitis fulta triumphis?
Atria quid pleno numero consule fasti.
Profuerint, si uita labat? perit omnis in illo
Gentis honos, cuius laus est in origine sola.
Et Iuuenalis satyra.8.
Stemata quid faciunt, quid prodest Pontice longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere uultus
Maiorum, & stantes in curribus Aemilianos?
Quis fuit generis tabula iactare capaci
Famosos equitum cum Dictatore magistros
Si coram Lepidis male uiuitur?

Qui etsi probent solam generis nobilitatem, si desint virtutum merita, vanam videri, generis autem iuncta virtute, & probitate, certis præstare fatentur. Namque etsi uerum sit, vt Tullius contra Salustium, *satius esse me meis rebus gestis florere, quam maiorum opinione niti, & ita uiuere, ut sim posteris meis nobilitatis initium & uirtutis exemplum.* Et vt alias Ouidius, lib. 13. Metamor.

Nam genus, & proauos, & quæ non fecimus ipsi
Vix ea nostra voco.

Et noster nobilis Hispanus Cordubensis Seneca, in Hercule furente, *in genus iactat suum aliena laudat*: Verissimum tamen est, & naturalem parentum virtutem, & clarum sanguinem maximum fore filijs adiumentum virtutis.

tis. Virtus namque paterna deriuata in filios, non solum eos inducit ad ipsius imitationem, verum naturaliter prouocat, & stimulat vt Philippi patris impellebat Alexandrum: maioris Africani gloria minorem: Cæsaris Octauianum, & de Pyrro dicebatur.

Pyrrus Achileides animosus imagine patris.

Natura enim silenter, & tacitè in patrias vires æmula corda mouet. Cum igitur ex tam longè petitis constet, generis claritatem naturaliter in posteros descendere, iusque agnationis splendidæ non minus ad fœminas, quàm viros spectare, idque vel ipsa naturali lege effectum esse; consequens, & illud erit, nuptiis imparibus non amitti, aut aliquo modo ciuili lege decus natiuæ libertatis tolli posse. * Vnde antequā hinc habeamus, vtiliter in praxi obseruabis. Quod etsi in possessoria causa nobilitatis Patris, aut Aui, alteriusve ascēdentis culpa, descendentibus noceat, nimirum si tributa, quę ignobilibus imponuntur soluerint, iuxta Cordubensem legem, & quæ doctè, & vtiliter in eius commentariis Ioann. Garcia integræ iusto volumine, de nobilitate edito. Si tamē causa in petitorio iudicio disputetur, & contendat quis se nobilem esse pronunciari quia ex domo, & Cippo nobili originem habet, & per virilis sexus agnationem, & cognationem descendens, siue nobilitatis causam ducat ab antiquo stemate, quod apud Hispanos dicitur: *Por descendiente de casa de solar conocido, o por diuisero, o descendiente de casa deuisera por linea recta de varon*, Patrem, Auum, Proauum, siue alium ascendentem, tributa soluisse, & in quasi possessione ignobilitatis fuisse, & inter Plebeios, & ignobiles fuisse connumeratos, litigatori officiet nihil, d. l. 3. D. de interdictis, & relegatis, ibi; *Quæ vero non à Patre, sed à genere, à ciuitate, à rerum natura tribuuntur, manere eis incolumia, non enim hac Patrem, sed maiores eius eis dedisse*, l. 1. C. de liberali causa, ibi: *Sed quia factum filijs obesse non debet*, l. liberos, C. eod. tit. l. nec si volens, eod. tit. ibi: *Nec si volens scripsisses te seruum esse*, d. l. iura sanguinis, d. l. ius agnationis, d. l. eas obligationes, l. emancipatum, § fin. D. de senatorib. l. 1. § in filiis, D. de Decurionibus, notat Accurs. in d. l. 3. D. de interdictis. Andr. de Isernia, in c. 1. § si vassallus, si de feudo defuncti militis, Tiraq. de nobilitate, c. 35. n. 4. Mandelus Aluensis, consi. 43. nu. 5. Fabius de Anan. consil. 17. num. 5. & num. 16. Greg. in l. 7. glos. 9. tit. 15. par. 4. Otalora, de nobilit. 3. par. c. 5. nu. 3. 7. & 8. & 2. par. 3. par. c. 8. num. 6. Ioann. Garcia, eod. tract. gl. 6. num. 43. Gutier. lib. 3. pract. quæst. 15. num. 140. Azeued. in Rub. tit. 2. lib. 6. Recop. num. 191.

Præterea, & secundo, huic opinioni, & illud non leuiter adstipulatur, quod si vxoris splendor viri ignobilitate tenebris officeretur, filii nati ex libera, & ingenua muliere, patre vero seruo, & vili, serui essent, at, liberi nascuntur, & ingenui, igitur mulier mariti conditione non tenetur.

9 Prior huius argumentationis pars in obscuro non est, siquidem illud apud omnes receptum traditur, filios parentū suorum conditionem sequi, l. cum legitimæ. 19. ibi: Patrem liberi sequuntur, D. de stat. hom. l. liberos. 10. ibi Expectare debemus patris conditionem, & antea in l. Senatoris filium, 5. & in l. Senatoris filius, 6. D. de Senat. in l. assumptio, 6. D. ad muni. in l. 1. § 1. ibi: Sed si ex patre Campano, matre vero Puteolana, æquè municeps Campanus est, D. illo eod. tit. l. eos, 21. l. exemplo, 36. l. nullus, 43. vbi elegans gl. C. de decur. &c. lib. 10. & in alicta, l. 1. § fin. D. de iure imm. probatque expressus, § sunt autem, Inst. de leg. agnat. tut. notarunt Alc. in l. municipes, nu. 3. D. verb. sign. Garcia, vbi sup. gl. 2. § 1. no. 33.

10 Quod non solum in filijs legitimis, & naturalibus (hoc est ex iustis nuptijs procreatis) admissum est, verum & in legitimis tantum (idest adoptiuis) ex d. l. Senatoris filius. 6. d. l. liberos. 10. D. de Senator. l. cum adoptiuum, 4. C. de decur. lib. 10. vbi non tantum dicuntur Senatoris, & decurionis filij, qui naturales sunt, sed & legitimi, quo respicit illud Ouidij, lib. 4. Fastorum.

Hic ad te magna descendit origine mensis;
Et sis adoptiua nobilitate tuus.

Quod & ex oratione M. Tullij, pro domo sua ad Pontific. licet videre, nam ob id Clodium illum Pulchrum se in adoptionem Publio Fonteio homini plebeio dedisse, vt Tribunatum plebis assequi posset, ad quem magistratum non nisi plebeii admittebantur commemorat. Tanta enim est partis nobilitas, & eius conditionis vis, & potestas, vt in illos etiam qui nullo sunt sanguine iuncti, sed nomine tenus filii sunt descendat.

11 Idemque, vt filius patris conditionem sequatur, apud nos Iure Hispano admissum est, in l. 3. ibi: *Ca maguer la madre sea villana, è el padre fidalgo es el hijo que dellos nasciere*, tit. 21. par. 2. & in l. 4. ibi: *De non seguir la condicion del padre, quanto en las honras e fueres del siglo*, tit. 21. par. 4. & melius in l. 1. vers. *E fidalgo es aquel*, tit. 11. par. 7. vbique notanter Greg. & cum infinitis multa, & nostrorum, & exterorum exempla adducens, Tiraq. tract. de nobil. cap. 15. per tot. Otalor. eod. tract. 2. par. c. 1. & 3.

12 Quod si hoc apud omnes in confesso est, vt patris conditionem liberi semper sequantur, de illo itidem non dubitatur, quin si ex seruo homine, & ingenua muliere nascuntur, ingenui, & liberi sint, in quam sententiam vulgo adduci solet axioma illud, partum semper ventris conditionem sequi, l. partum, 7. C. de rei vendic. quæ desumpta est, ex lib. 3. tit. 3. c. 3. in Cod. Greg l. & seruorum, 5. § ingenui, D. de stat. hom. l. idem Pompo 5 § idem scribit si æquam, D. de rei vēd. l. placuit. 42. C. de liber. causa l. ne diutius, 21. C. de agric. & censit. quam bene explicat Conna. lib. 2. com. c. 10. l. huiusmodi. 86. § legatum, D. de leg 1. quam in id expendit Cald. Pereyr. Lusit. in responso pro D. Ioan. de Tas. incip. Pręmissa facti specie, nu. 2. & est § 1 Inst. de ingen. Et inde, vt iisdē his iuribus cauetur, filium ex seruo, & ingenua muliere natum liberum esse, sicuti è conuerso, ex libero homine, & ancilla, aut serua seruum nasci dicendum erit, vti & probat d. l. 4. tit. 21. par. 4. & grauiter obseruat Gom. ad l. 79. Taur. nu. 9. Neque hoc argumentum dissoluet qui (vti & populariter docetur) dixerit, id quod proximè notamus, vt partus ventris conditionem sequatur, interpretandum esse, quoad statum, & dominium pertinet, contra vero esse quoad honores, & dignitates, quia ad eas filii paternam conditionem ha-
13 bent. † Namque is facilè explodetur Impp. rescripto, qui in filio Decurionis, & Dominicæ domus inquilinę sic statuūt. Nati ex inquilinarum nostræ domus matrimonio, & patre decurione, non patrum suorum, verum matrum conditionē sequantur, in l. nati, 29. C. de decur. lib. 10. Probant ergo Cęsares etiam quoad honores matris non patris solum conditionem æstimari; quod Maximiano sacrarum largitionum comi rescripserunt, in l. hi qui. 1 a. infr. hoc tit. hæc in verba. Hi qui ex filiabus murilegulorum, & alienæ originis patribus sunt, vel fuerint procreati iura maternæ conditionis agnoscant, & in l. ex ingenuo, 4. C. de agric. & mancip. dom. &c. cod. lib. sic aiunt, ex ingenuo, & colonis, ancilisque nostris natos, natasve, origini ea qua matres eorum sunt facies deputari, quod & admisit Iust. in l. si qui adscriptitię, 24. ad med. C. de agric. & censit. lib. 11. his verbis. Illo proculdubio obseruando, vt si ex libero marito, & adscriptitia vxore, partus fuerit editus, is maternæ conditionis maculam, & nō paternam sequatur libertatem.

14 Fit ergo ex proximè dictis, popularem illam distinctionē status, & dignitatis in filiis semper veram non esse, cum cōstet aliquando patris, sæpè matris filios conditionem agnoscere. Nec solius Popul. Rom. legibus, sed & pluribus aliis nationibus id concessum est, vti de Iliensibus (qui populi sunt antiquissimi Corsicæ Insulæ, vt scribit Pomp. libr. 2.) Delphis, & Ponticis, ex aliis commemorat Vlp. in l. 1. D. ad munic. vt qui ex matre Illiensi, Delpha, & Pontica natus sit, municeps Iliensis, Delphis, & Ponticus esset. Apud Xāthios etiam scribit Plutar. lib. de clar. mulier. c. 6. lege cautū fuisse, vt à matribus, non à patribus filii generis nomen sortirentur: Et quare filii cum matrem illustrem habent, patrē verò ignobilem, & plebeium, infimæque & abiectæ condi-

tioni,

tionis, matris splendore, & decore non splendescent, cùm negari non possit, quin ex nobilibus, & generosis matribus, tametsi patres sint ignobiles, & obscuri, aliquando in filios deriuetur, & descendat imago quædam nobilitatis maternæ, quæ filiorum animis imprimitur, & eos ad virtutem prouocat. Testes etiam sunt nobis Poetæ, à quibus Dea matre nati, ex sola matre Dij putati sunt, vt Achiles, Aeneas, & Orpheus: Atque huc spectare videtur illud Virg. lib. 11. Aeneid.

Genus huic materna superbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat.

Et Ouidij Vlyssem introducentis, hæc loquentem lib. 13. Metam.

Est quoque per matrem Cyllenius addita nobis
Altera nobilitas, Deus est in vtroque parente.

Euidem lib. 1. Fastor.

Hinc fuit Euander, qui quamquam clarus vtroque
Nobilior sacræ sanguine matris erat.

Et melius non vulgaris alter Poeta Papin. lib. 3. Syluar. in lachrymis Ethrusci.

Sed quicquid patrio cessatum est sanguine, mater
Reddidit, obscurumque latus clarescere vidit
Connubio, gauisa domus.

Nec solum Poetæ huic sententiæ adhæserunt, vt scilicet matris nobilitas, aut ignobilitas, aliquid addat ad nobilitatem, vel ignobilitatem; liberorum, quando & Labeo maximi apud priscos nominis I. C. scripserat, nos fas esse capi Vestalem cuius parentes alter, ambo ve in negotijs sordidis versati fuissent, vt retulit Gell. lib. 1. noct. Attic. cap. 12. & Phenest. de Magistr. Rom. cap. 6. & ante eum Plato lib. 6. de leg. *Sacerdotem creari iubet, qui integer sit, ac legitimus, deinde à domo, quàm maxime munda, expers quoque cædis, omniumque huiusmodi, quæ aduersus diuinam rem committuntur, & cuius pater, & mater similiter vixerint.* Arist. autẽ, eius discipulus, lib. Rhetor. 1. cap. 5. censet nobilitatem ex matribus etiam esse, nedum ex patribus, cum scribit nobilitatem legitimam esse, aut à viri, aut à mulieribus procreationem.

Ex his ergo, ni fallor, apertè relinquitur nobilis, & illustris vxoris splendorem, viri ignobilitate non posse obumbrari, quando si illud admitteremus, consequens etiam, & alterum esset, nunquam liberos ab illustribus matribus descendentes, qui patres ignobiles, & infimos habuissent, nobiles esse posse, contra ea, quæ nos supra latè probauimus.

15 Verum licet hæc omnia, quæ hûc vsque retulimus, vxoris splendorem abiectis, & infimis nuptijs non obumbrari probare videantur, longè tamẽ verius est, mulieres maritorum suorum conditione teneri, eorumque genere nobilitari, aut si illi ignobiles sint obscurari. Quod non solum nostrorum auctoritatibus comprobatum, sed & exterorum testimonijs admissum video. I. C. hac in re extant insignes sententiæ, in l. fœminæ, 8. in l. nuptæ, 12. D. de Senat. in l. quod Principi. 56. iuncta l. si Augustæ. 57. D. de leg. 2. in l. cum qui. 18. §. etsi nupta, & §. si iniuria, D. de iniur. in l. 1. D. de nupt. Imp. in l. omnis, 2. ibi: Vt & coniugia clericorum, C. de Episcop. & cler. in l. 1. C. de in ius voc. in l. cum te. 10. C. de nupt. in l. si quis naturalem, 3. versic. Sed filiam, C. de natur. liber. in l. 1. in l. 2. C. de vxor. milit. in l. si qui publicorum, 8. C. de seru. fugit. in l. aduersus, 4. C. de crim. expil. hæred. in l. si quando, 41. C. de iniur. quibus omnibus probarunt, & Cæsares, & antiqui Prudentes, semper vxores suorum maritorum conditione teneri, splendore clarescere, eorum priuilegiis potiri, legibus adstringi, & eis simillimas omnino iudicandas esse, quod inde factum esse reor, quod per matrimonium inter virum, & vxorem fit societas, & communio diuini, & humani iuris, d. l. aduersus, d. l. 1. D. de ritu nupt. est etiam e. leg. l. 1. §. si vir, aut vxor. ibi. Sed quia commixta familia, & vna domus est, D. ad S. C. Syilan. l. 2. §. 1. l. 4. §. mulieri, D. de vsu, & hab. §. 1. in fin. Inst. eodem, l. bene à Zenone, 4. C. de quad. præscript. & in §. Edicto Diui Marci. Instit. de vsucap. in quibus priuilegia, quæ ementibus à fisco, & Imperatore à iure concessa sunt, & illis etiam qui ab Augusta res habẽt, concedunt ur notat ibidem Mynsing. num. 5. nec longè est I. C. in l. si fera. 6. §. quodcumque, D. de furt. fiat, quam societatem, & communionem egregiè explicat Costan. de spons. & matri. cap. quid sit matrimonium, ex num. 13. pag. 47 Cened. in dict. l. fœminæ, D. de Senat. Sicque apud Liuium lib. 1. ad vrbe condita, exclamauit Romulus, vxores partic pes, & socias fore fortunarum, ciuitatis, liberorum, honoris, & decoris, quam Romuli legem Numa Pompilius Rex respexit, dum statuit nuptiis emancipationem quandam filiorum fieri, his verbis referente Dion. Halicar. lib. 2. antiq. Roman. *Si pater filio concesserit vxorem ducere, futuram sacrorum, ac bonorum iuxta leges participem, patri post hac nullum ius vendendi filium hæres esto*, refert Petr. Gregor. 2. par. syntagm. lib. 9. cap. 17. num. 19. quod pulchre & eleganter insinuauit Vlp. lib. 6. fideicommiss. hæc in verba: *Fœminæ nuptæ clarissimis personis, clarissimarum fœminarum appellatione continentur: Clarissimarum fœminarum nomine Senatorum filiæ, nisi quæ viros clarissimos sortitæ sunt non habentur, fœminis etenim dignitatem clarissimam mariti tribuunt, parentes vero donec plebeij nuptijs fuerint copulatæ. Tandiu igitur clarissima fœmina erit, quandiu Senatori nupta est, vel clarissimo, aut separata ab eo alij inferioris dignitatis non nupsit.*

16 Sed etsi adductæ Imperatorum auctoritates, quarum supra meminimus, satis axioma nostrum, & omnium cõmune placitum verum probent, sunt tamen, & aliæ in tribus his posterioribus Codicis Iustinianei libris, quibus id magis ostenditur. Nam Impp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius, Marciano Comiti Orientis rescripserũt. Mulieres honore maritorum erigimus, genere nobilitamus, & forum ex eorum persona statuimus, in l. mulieres, 6. C. de incol. lib. 10. quę verba iterum scripta sunt, in l. mulieres, 13. C. de dignitat. lib. 12. concinunt Cæsares in l. medicos, 6. in l. grammaticos, 11. C. de profess. & med. lib. 10. & alii, in l. vnica, C. de mulier. & in quo loco m ne. lib. 10. in l. fin. C. vt nemo ad suum patroc. lib. 11. in l. eos qui, 6. C. de fabricens. lib. 11. in l. 2. C. de dignitat. lib. 12. in l. viros spectabiles, 3. C. de comit. & consist. lib. 12. in l. ne ad diuersa, 4. C. de silent. & decurion. eorum, eod. lib. 12. in l. in sacris nostris, 9. in l. si quis in sacris, 1. C. de proxim. sacr. scriniorum eod. lib. 12. in l. mulieris, 8. C. de princ. agen. in reb. lib. 12. in l. quoties, 3. C. de priuil. schol. eod. lib. 12.

17 Constat itaque ex his, mulierem viri radiis coruscare, & eius priuilegiis potiri. Quod & Hispanis sanctionibus est cautum in l. 3. tit. 5. par. 2. in l. 7. tit. 1. par. 4. in l. 6. tit. 2. de los hijosdalgo, lib. 4. antiq. ordin. in l. 9. tit. 11. lib. 2. nouę collect. Regiæ, & latè tradiderunt interpretes in dictis locis, maximè Bal. in l. 1. C. de dignit. lib. 12. vbi & Platea, Luc. de Pen. in d. l. mulieres, 13. eod. tit. Mynsin. in §. 1. num. 4. Inst. de ingen. & cum infinitis Tiraq. ad leges Conn. glos. 1. nu. 18. & de nobil. cap. 18. ex nostris P. Mexia ad prag. nat. frum. concl. 2. num. 63. fol. 53. Auend. Resp. 10. num. 7. in princ. Padill. in l. voluntas. num. 5. C. de fideicom. Did. Perez. ad l. 6. tit. 2. lib. 4. ordin. in sub col. 1373. in fin. Rob. in d. tit. de donat. inter vir. & vx. §. 31. & §. 32. Auiles, in cap. præt. sub procem. ex nu. 1. Mieres de maior. q. 51. nu. 34. in 1. par. Otal. de nobil. 4. par. cap. 3. Garc. eod. tract. gl. 11. §. 1. sub nu. 44. & Azeu. ad l. 9. tit. 11. lib. 2. nouæ collect. num 1. & seqq. plura etiam Matienz. in l. 2. glos. 1. ex num. 3. lib. 5. nouæ Recopil. & omnino videndus idem Garcia integro tractatu de coniug. acquæst. ex num. 1. & qui rem copiose disserit, in d. lege quia tale, ex num. 23. D. solut. matr. Et nouissimè, qui reliquis, & pressius, & tersius de mutuo coniugum amore, reuerentia, æqualitate pari fortuna, pœna, dominio hodie sequitur, & nostris, aliorumque huius nostræ Academiæ monitis, quæ accuratè ornatè, & eleganter pro rostris olim iuuenis hic Salmanticæ disputauit, non lenex typis mandat, & suæ ætatis, & sua ętate non sine magna omnium admiratione, multorumque inuidia, & de iuris prudentia, & bonis literis ita meretur, vt omnibus eiusdem Academiæ professoribus æqualis, nemini posterior, Cuiaciis, Fabris, Donellis non inferior habeatur, Ioan. Solorzano Pereyra, lib. 2. de Parric. cri. c. 13. qui huc præcipuè spectare [illegible],

solemnem

solemnem illam formulam, quæ ex veteri Romanorum more sponsam introducens iubebant dicere, vbi tu Caius ego Caia, quasi cum viro pacisceretur vxor omnia inter eos communis esse debere, & vbi maritus dominus, domus cõpos, ibi quoque vxorem, & heram futuram: aut (vt ipse melius aliis existimat) vbi gaudens maritus, ibi gaudentem vxorem esse debere, quod sane ea ratione fiebat, quia inter eos statim ius omne diuinum, humanum, sacrum, honores, dignitates, resque omnes communicabantur, vt ex tam longe petitis satis constat.

18 Ex hac autem communione honoris, & dedecoris illud fit, vt si vir ignobilis, vilis, & abiectæ, infimæque conditionis, illustrem, & ingenuam vxorem dicat, per huiusmodi matrimonium decus natiuæ libertatis, & splendoris amittat vxor, viríque conditione teneatur. In quam sententiam etsi adduci soleat, d. l. fin. C. de nupt. d. l. mulieres. C. de incol. lib. 10. & C. de dignitat. lib. 12. iunct. l. 1. illius tit. l. 1. Cod. de præd. tamiac. lib. 11. insigne tamen est hoc nostrum Imp. rescript. in hac l. ingenuæ. 3. & l. edicimus. 7. C. de muril. &c. quibus (vt ex eorum litera supra initio huius disputationis relata constat) cautum est, vt si ingenua mulier se gynæciario, monetario, murilegulo, aut bastagario sociauerit, & denunciatione conuenta non discesserit, gynæciarij, monetarij, murileguli, aut bastagarii, mariti conditione teneatur. Neque ad illas etiam mulieres, quæ se murilegulis, bastagariis ve sociauerint, harum legum decisiones extendere, quæ de gynæciariis, & monetariis copulatis loquuntur, extra rẽ est, siquidem horum omnium hominum vnam esse fortunam, paremque conditionem constat, ex l. siquis ex corpore gynæciariorum. 13. vbi contra Alciat. erudite admonet Cuiac. infra hoc titul. & ex leg. ne quis ex vltimis 6. C. de dignitat. lib. 12.

19 Iuxta quas leges duplex est inspectio. Altera quæ esset horum hominum conditio, quaque fortuna tenerentur, quæ tot illis damnis afficiebat, vt seruilis, & abiectæ sortis habẽdi essent. Sequens qui fieri posset, vt ingenua mulier nuptiis celebratis cum harum conditionum viro ancilla efficeretur quæ exponere antequam hinc abeamus, & ad propositæ quæstionis solutionem pergamus, è re esse existimauimus. Altius ergo rem hanc quam alii fecerint repetendo, pro harum legum, item, & omnium huius tituli, plurimarumque huius libri, germana interpretatione, & vero sensu, illud aduertimus, quod & perpetuo meminisse oportebit, hos omnes textrini Principis mancipia fuisse, tam abiectis, & infimis notatos conditionibus, & fortuna, vt ab ingenuarum, & illustrium mulierum nuptiis arceri (inter alia) necessarium esset.

20 A murilegulis, igitur, vt initium faciamus, de quibus in l. murileguli. 11. in l. hi qui ex filiabus murilegulorum. 12. in l. si quis ex corpore. 13. i nfr. hoc tit. qui etiam conchileguli dicuntur ex l. si qui nauiculam. 9 inf. hoc tit. iunct. l. si quis ex familiis conchilegulorum. 5. tit. 20. lib. 10. Cod. Theod. Hi erant collectores, siue piscatores muricum, purpurarum buccinorum, & cerycum, & conchiliorum, vt explicat Cuiac. in d. l. murileguli, & in d. l. siquis nauiculam, qui & textrini Principis mancipi dicuntur, in l. qui textrini. 6. infr. eodem, in l. 9. d. tit. 20. lib. 10. Cod. Theo. notante Forner. in not. ad Mag. Aurel. Cassiod. lib. 1. variar. epistol. epist. 2. Vbi idem Cassiodorus pulchre explicat eorum officium, & ministerium in domo Principis, qui conchiliis piscatis, & lectis inficiendis, tingendisque vestibus Imperialibus operam dabant, quæ vestes, ex purpura, & murice conficiebantur, id est, lana muricis sanguine tincta soliusque Principis aut Imperatoris vsui erant, eo omnibus aliis interdicto. l. temperent, 4. inf. de vestib. holou. & aur. & de tinct. hoc lib. 11. & & ex Cassiod. iam relato. *Color nimio lepore vernans (inquit ille) obscuritas rubens nigredo sanguinea regnantem discernit, dum conspicuum facit, & præstat humano generi, ne de aspectu Principis possit errari.* Inde quia sacri murices erant, & appellabantur, in l. vellera, 3. ibi. In speciem sacri muricis tingere, inf. de vestibus holou. tit. prox. eorum, & purpurarum nundinationes prohibitæ sunt, in d. l. temperent & magis in lege prima C. quæ res vendi non poss. Vt præter Cuiac. ad d. l. temperent, obseruarunt F. Conan. libr. 7. comm. cap. 7. Forcat. in penul. iuris ciuil. cap. 21. Pancir. in commun. in notit. Imp. Occident. capite 38. & capite 39. in princ.

21 Hinc adorare sacram purpuram, apud eundem Cassiod. adire Principem interpretamur, ex l. sancimus 4. C. de Cõsul. & non sparg. ab his pecu. lib. 12. iunct. l. primicerium. 2. infr. de fabricens. hoc lib. 11. l. vn. inf. de commit. & tribun. sch. lib. 12. l. fin. ibi, *Nostram purpuram adorantes*, infr. qui militare poss. cod. lib. 12. l. 1. ibi; Qui contingere nostram purpuram digni sunt existimati, C. de domest. & protect. lib. 12. cuius adorationis ritus & cæremonias exposuit Iac. Duranc. lib. 11. variar. cap. 20. quam honoris, & dignitatis titulo concessum fuisse adorare, non male ex dictis legibus desumitur, & ex Cassiod. libro 11. var. cap. 20. de primiscrinio, qui egreditur. *Qua propter* (inquit ille) *spectabilitatis honore suffultus, inter tribunos, & notarios venerandam purpuram adoraturus accede, vt per sacros aspectus Principis tuæ subsistat firmitas dignitatis*, & eod. lib. cap. 31. de primic. singul. ait, *& ideo quoniam vrbicus primiceriatus sui noscitur tempora peregisse, inter domesticos, & protectores adoraturus accedat, vt venerandis clarificatus aspectibus, militaribus excubiis, se gaudeat liberatum.*

22 Quamuis postea procedente tempore purpura fuit insigne magistratuum, & qua vna nota patritii à plebeiis distinguebantur, ex Alex. ab Alex. lib. 5. dier. genial. cap. 18. Cælio Calcag. lib. 3. epist. quæst. epist. 1. Plin. lib. 9. cap. 36. Purpura, inquit, distinguit ab equite curiam. Andr. Tiraq. ad Alex. ab Alexandr. in d. cap. 18. verb. Pueri patritii, & tract. de nob. cap. 37. nu. 160. quod tamen ab vsu abolitum fuisse, conqueritur Iuuenalis satyra, 3.

Aequales habitus illic, similesq; videbis
Orchestram, & populum.

De initio vero vsus purpuræ late agit Plin. d. lib. 9. cap. 39. Ang. Polit. lib. miscell. cap. 12. Cassiod. lib. 1. variar. cap. 2. ad fin. Baysi. lib. de re vestiar. cap. 9. De eius item natura plura etiam scripsit Cassan. in Cat. glor. mund. 12. p. consid. 69. versic. Alius est color, & consi. 96. versic. vestes digniores. & de eius etiam vsu Pet. Greg. lib. 9. Syntag. cap. 19. nu. 27. & lib. 36. cap. 29. n. 1. & lib. 47. c. 20. nu. 15. Alex. ab Alexand. lib. 5. dier. genial. capite 18. vbi infinita congessit, Andr. Tiraq.

23 Illud autem antequam de aliis textrini Principis mancipiis verba faciamus, aduerto, purpuræ, & muricis eandem esse naturam, quamuis temperamento diuerso, & hinc promiscua vtriusque acceptio, in d. l. 1. C. quæ res vẽd. non poss. in d. l. Vellera. 3. in d. l. temperent. 4. inf. de vest. holou. hoc lib. 12. didici ex Arist. de muric. & purpur. nat. agẽnte, lib. 4. de hist. anim. cap. 4. & lib. 5. cap. 15. Plin. lib. 9. natur. hist. cap. 33. & capit. 36. Bellon. libr. 2. de aquat. capit. 9. de testaceis turbinatis omnium durissimis, vbi horum piscium conchiliorum formam depinxit, & vtriusque colorum Lac. Baysi. lib. de color. c. 13. & lib. de re vest. d. cap. 9. Blond. Flau. lib. 9. de Roma triumph. pag. 193. Vnde qui murileguli, in hoc titulo appellantur, purpurarii etiam dicuntur, id est piscatores purpurarum, vt apud Cælium Calcagnin. lib. de re naut. vet. Apparatus piscatorius, pag. 313.

24 Neque id quod ex Philosophis obseruamus ad d. l. 1. C. quæ res vendi non poss. Vlp. contrarium est, in leg. si cui lanas, 65. §. de versiculoribus, D. de leg. 3. vbi nullum natiuum colorem purpurã habere scripsit. Nam quod diximus, probamus iudicantes de colore purpuræ in concreto, id est in lana, postquam purpuræ, aut muricis sanguine tincta est. Sic purpura dicitur lana, purpura, aut sacro murice tincta: atque eodem sensu vellus muricis dicitur lana murice tincta in d. l. Vellera. 3. inf. de vestib. holouer. & d. l. 1. Cod. quæ res vendi non poss. atque sic d. §. de versiculoribus, interpretandum esse videtur sentire F. Con. lib. 7. cap. 7. Inter has autem purpuras alteras aliis fuisse pretiosiores, constat, & Tyriã omniũ fuisse pretiosissimã, ex Strabone deducitur li. 16. pag. 718. & Lac. Baysi. d. c. 9. de re vest. vers. purpureus color.

25 Ex

25 Ex quo finit interpretatio. §. præterea si quis generaliter. Inst. de act. ibi; *Deinde specialiter Tyriam petat*. Namque in tractatu plus petitionis, plus causa peti dicimus, cũ aliquid sub alternatione, vel in genere debetur, & alterum precise, vel rem in specie peti contingit: si quis igitur generaliter purpuram stipulatus est, deinde specialiter Tyriam petit, plus petere intelligitur, quia electionem aduersario tollit, cui stipulationis iure liberum fuit, purpuram dare, non tamen precise Tyriam omnium præstantissimam.

26 Erant item, & alia textrini Principis mancipia, qui gynæciarij appellabantur, & licet horum officium quale esset perceperit Accur. in huius tit. Rubr. pueriliter tamen errat in etymologia explicanda: gynæciarij enim dicti sunt à gynæcio, dictione Græca: est autem, siue gynæceum, siue locus ædium secretior, in quo solæ mulieres habitabant, dictus ab ipsis mulieribus quas Græci appellant. Vnde Panthædas Spartanus, cum in Asia obiret, legationem ostentantibus, quibusdam murum valdè munitum latum, ac sublimem, fertur dixisse. Per Deos hospites, pulchra gynæconitis, hoc est, domus mulierum, auctor Plut. in apopht. Laconicis, qui & ipse, idem prope dixisse Agidem Archidami filium refert item Agesilaum illum magnum Lacedæmoniorum Regem. Inde etiam Gynæcium capitur pro illis locis, in quibus opera textoria, & muliebria conficiuntur. & gynæciarij dicti sunt illi, qui ea muliebria opera conficiuntur, & addicti sunt contexændis, & conficiendisque vestibus imperialibus & ministeriorum Imperialium, quorum præterea officium vilessatis fuisse demonstrat Ioseph. lib. 7. de bell. Iudai. cap. 51. *Transgressus* (inquit) *ad eos est Ionates, homo nequissimus arte gynæciarius*, ita referente Coras. in l. lex naturæ, nu. a. D. de stat. hom. de quibus gynæcijs, & gynęciarijs, in l. vnusquisque, §. in pr. ibi: *Procurator p*[illegible]*positus gynęcio*, C. ad leg. Iul. repet. in hac nostra l. ingenuæ, 3. in l. 5. & 13. inf. hoc tit.

27 † in l. 1. infra, de vestibus hol. hoc lib. vbi (vt id obiter animaduertam) non *in gynęciarijs* sed potius, *in gynęcijs*, legendum est, vt & eruditi notant, & ratio suadet, & in lege vlsima inf. de millit. vest. lib. 12. ibi; *Sexta portio à gynæciarijs*. Ex quibus constat recte in emendatioribus libri in Rubrica huius tituli legi, *& de procuratoribus gynæcij*, sic enim legendum est, non cynegij, vt nonnulli putãt. Erat *cynegium* locus in quo feræ conficiebantur, vt Suidas ait, vt erat Amphitheatrum, vel leporarium, quo ferę capiebatur ad Principis commitatum, & mensam transmittendæ, & aliæ adspectacula populo in Amphitheatro exhibendæ. Quare ego *Cynegy* lectionem non probo: nam huic studio non certi procuratores, sed Duces in limitibus vocabant, qui vrsos, leones, aliasque feras, viuas ad Principem mittebant: nec vltra septem dies in ciuitatibus per quas meabant, retineri poterãt, ne ciues qui illis cibaria ministrabant nimis onerarentur, l. 2. C. de venat. ferar. in Cod. Theo. de stultum fuisset tot procuratores in prouincijs venandi causa aluisse: cui nec Comiti largitionum, sed potius castrensi obsequi debuissent. Quare scriptorum culpa impressum exemplar depratum fuisse non dubito, & pro *Cangio* reponendum *Gynęcium*, vt habent emendatiores libri, & Notitia Orientis, & Occidentis. Planè in Occidente xv. Procuratores inueniuntur totidem præpositis gynæciis, qui texendis Principis, militum vestibus, nauigium velis, stragulis linteis, & aliis ad instruendas mensiones erant necessarii, diuersisque in prouinciis gynęcia procurabant, quos memorat diligens Panc. Comm. ad not. Imp. Occid. cap. 38.

Meminit præterea gynæcij, Procop. lib de bello Vandal, Tert. Vbi satis declarat locum esse secretiorem, & Vitruu. lib. 6. de Architect. cap. 10. gynæ conitidem descripsit, atque etiam, andronitidem, quæ est ea domus pars, in qua viri sine interpellationibus mulierum versantur, & Tiraq. in l. connub. glos. 10. nu. 21. Io. Garc. de nobil. glos. 48. §. 2. ex n. 2. apud quem tamen (Typographorum forsan vitio) mendosa legitur huius nostri tit. Rubr. de mulieribus, & gynæciarijs, cum ex omnium quos hactenus videre contigit, codicum fide, de murilegulis, legendum sit; item & ex recta ratione.

28 *Monetarij*, autem, & *bastagarij*, huius textrini Principis mancipia non erat sed licet diuersæ functionis essent, ad sacras largitiones pertinuisse, & sub dispositione Comitis largitionum fuisse, vt & *murilegulos, gynæciarios, baphees, & Thesaurenses*, qui notitiam Imperij Romani legerit (& quę ad Occidentalis notitiam Pancir. scripsit, cap. 35. 36. 37. 38. 39. 40. & cap. 41.) plane intelliget: idque circo sub hoc tit. proponi optime obseruat Cuia. ad d. l. si quis ex corpore, inf.

29 eod. † *Monetarios* vero, vt ad illos redeamus, à moneta dictos, dubium non est, & eos esse, qui in publica pecunia fabricanda operantur, in l. sacrilegii. 6. §. qui eum moneta, D. ad leg. Iul. pecul. in l. serui qui monetarios, 2. C. quib. ex caus. ser. pro præm. lib. accip. quam explicat eleganter, Connan. lib. 2. comm. cap. 4. Sicque monetarios interpretor, ex Accur. ab omnibus recepto, de iis intelligens l. 1. hanc nostram l. edicimus. 7. l. si quis ea corpore. 13. hoc tit. vti, & cõtestantur Brison. & Verruc. lib. 11. de verbor. sign. Andr. Turneb. libr. 18. aduers. cap. 17. Coras. lib. 3. miscell. cap. 13. meminit Cassiod. lib. 5. variar. epist. cap. 39. (de monetariis intelligens seditionem monetariorum, quam ex citatam sub imperio Aureliani, commemorat Flauis Vopiscus) & consentit Renat. Copin. lib. de Domay. Reg. Franc. a. tit. 7. sub num. 19. & antea Firm. lib. 8. cap. 17. Eutrop. lib. 7.

30 Vnde notandus est Alc. in l. 1. sup. hoc tit. qui existimabat, monetarios non esse eos, qui monetam cudunt, sed aliquos qui in textrino Principis seruiebant, atque in eodem errore antea fuerat Coras. in l. 2. §. Deinde ne deesset magistratus, n. 13. D. de orig. iur. quem grauiter reprehendit Cuiac. in d. l. si quis ex corpore.

31 Existimo præterea, monetarios, non solum eos dici, qui monetam cudunt, vt supra relati notant, sed etiam omnes, qui ad rem monetariam pertinent, quos vulgo dicimus; *Oficiales, y obreros de la casa de la moneda*, de quibus extat integer tit. 20. lib. 5. nouæ collect. Regiæ quorum præfecti qui hodie, *Alcaydes, y Tesoreros* nuncupantur, olim apud Imperium Romanum Triumuiri monetales erant, d. l. 2. §. deinde cum esset necessarius magistratus, D. de orig. iur. & de eorũ notis scribit Bern. Vvalter. lib. 2. miscel. c. 6. & antiq. & nu. Renat. Copin. iã relatus, & Pancir. in comm. in Not. Occid. c. 37. de quibus nos plurima habemus, in d. tit. 20.

32 *Bastagarij* autem (vt his iam finem imponamus) à bastagara dicti sunt, hoc autem verbum significat unus iumentis portandarum rerum fiscalium impositum: vnde bastagarii qui huic muneri rerum fiscalium portandarum addicti, sunt, vt recte probat Cuiac. in l. quoad pręsens, 4. inf. hoc tit. & ex Bris. Berruc. & Hotom. lib. 2. de verb. sign. & nouissime de eorum officio, & munere, numeroque, Præpositis Bastagarum Pancir. vbi sup. cap. 41. licet aliter explicet Nebris. lit. B. ex Alc. ad Rub. hoc tit. existimantes bastagarius ad textrinum, & gynęcium Principis pertinere.

33 *Ex quibus* noto in l. solita. 3. ibi; *Non ad sollicitudinem bastagiæ*, Cod. de cohortalibus, & pr. & c. lib. 12. *bastagæ*, non *bastuglæ* legendum esse, quemadmodum obseruauit Cuiac. in d. l. quoad præsens 4. inf. hoc tit. ex Pandectis Floren. & ex notitia Imperii Romani obseruat Bris. lib. 2. de verb sig.

34 Horũ ergo omnium *murilegulorum, gynæciariorum, monetariorum, & bastagariorum* parem conditionem, illamque seruilem esse constat. Alii mancipia textrini, & gynæcij Principis dicuntur, alii vero officio perpetuo addicti simul cum liberis, & vxoribus, in l. 1. in hac nostra l. 3. in l. 5. in l. 6. in l. 7. in l. 8. in l. 11. in l. 12. in l. 13. & in l. 15. inf. eod. in l. nequis, 6. C. de dignit. lib. 12. explicat eleganter Connan. lib. 4. commentar. cap. 7. Vnde, cum seruilis essent conditionis, memoratisque adscriptionis, & officiis obnoxii, quæ illis sociabantur mulieres eorum conditionem, nisi legitime admonitæ desisterẽt, sequebãtur, vt in hac l. & in d. l. edicimus

35 Secundo notanter etiam aduertendum est, pro harum similiter constitutionum vera intelligentiam Imperatoris Claudii temporem Senatusconsultum factum fuisse, quod Claudianum appellatum est, quo libera mulier addici iubebatur domino eius serui, cuius cõcubitus nullis denũciationibus petere desinebat, vt memoria prodidit Tacit. li. 12. ex quo id obseruat Cuia. in not. ad Vlp. tit. 11. §. Maxima capitis diminutio, vers. Denunciato domina, & idem in parat. C. de S. C. Clau. toll. Mynsin. et Bald. in §. fin. schol. vlt. Inst. de suc-

ces. sublat. quæ fieb. per bon. vendit. & de S.C. Claud. (quo loci nos rem hanc copiosius, & altius, quàm fecerint alij illustramus, essentq; omnia ferè quæ ibi diximus, nisi repetitio fastidiret, inculcanda) eleganter Hotom. de Senatu cõsult. versic. S.C. *Claudianum*. Quod tamen S.C. non Claudij Imperatoris tempore, sed Titi Vespasiani ætate factum fuisse magis probat, ex Sueto. Tranquil. Ant. Augustin. (vir inter Græcos, & Latinos nemini postponendus) de S.C. pag. 203. Secutè etiam Tiraquel. in l. 1. connubialem. gloss. primæ. 1. part. num. 45. eius S.C. Vespasianum laudat auctorẽ, ex eodem Suet. cap. 11. vereor tamen ne non in eiusdem S.C. reddenda ratione, etsi pluribus eam cõfirmet, decipiatur.

Vnde quid hac in re certum sit, constituere non possum. Nam Claudii Imperatoris nomine sic appellatum fuisse, dicere nulla ratio est, cum satis constet S.C. non ex Imperatorum, sed Consulum referentium nomine appellata fuisse. Locum igitur Taciti considerans, in quo post expositam S.C. sententiam, scribit Pallentem, quem Claudii Libertum, & apud illum gratia, & auctoritate mirabili præditum fuisse constat, edictum, ac nominatim à Claudio, repertorem huius relationis, ac propterea Prætoria insignia, & cẽtiea quinquagies H.S. sextertia, si decreta fuisse, venio in opinionem Claudianum ex illius liberti nomine appellatum esse. Verba Cornelij. *Interque, inquit, refertur ad patres de pœna feminarum, quæ seruis coniungerentur, statuiturque, vt ignaro domino ad ea prolapsæ, in seruitute, si sic consensisset, & qui natæ essent pro libertis haberentur. Pallenti quem repertorem eius relationis ediderat Cæsar Prætoria insignia, & centies quinquagies censuit Consul designatus.* His autẽ ex verbis scrupulus aliquis nascitur, cum Vlp. & Iustin. non aliter eam seruitutem addictam scribant, quam si denunciante domino desistere noluisset, ille in fragmentis d. tit. 11. *Maxima, inquit, capitis diminutio est, per quam & ciuitas, & libertas amittitur, veluti cum in censu aliquis venierit, aut cum mulier alieno seruo se iunxerit denunciante domino, & ancilla facta fuerit ex S.C. Claudiano.* Vbi Cu
36 iac. vers. *denunciante*, grauiter admonet, trina denunciatione opus esse, denunciari etiam testato oportere, idq; denunciari, vt seruo abstineat, denunciationi sequi prætoris, aut præsidis sententiam debere, repetit ad tit. C. de Senat. Cons. Claud. toll. & consentiunt iam citati. Iustin. vero in d. lege vnic. C. de S.C. Claud. toll. ibi: *Claudianum S.C. & omnes eius obseruationes, circa denunciationes, et iudicum sententias, conquiescere in posterũ volumus.* Quod elegãter Theophil. non indiligentem, neque contemnendum Græcum Institutionum interpretem, olim obseruasse audio, in d. §. fin. de successión. sublat. & ad Senat. Cons. Claud. hæc in verba. *Erat & alia, per vniuersitatem acquisitio, quæ inuenta fuit ex S.C. Claudiano; nam si libera mulier, serui mei amore incensa impedimento fuisset, quo minus frequenti, diligentiq; eius opera, ministerioque vterer, licebat mihi denunciationem coram septem testibus ad eam mittere, monendo, ac iubendo, vt à seruo meo abstineret, si non parebat denunciationi primæ, nec abstinebat, licebat, & secunda denunciatione vti, & cum illa nihil de consuetudine sua mutabat, denunciabam ei, & tertio, si neque tunc à seruo meo se continebat, profitebar, ac proferebam denunciationes meas apud prætorem, aut præsidem, qui interlocutione sua eam mihi in seruientem dabat, & dominus efficiebar, non mulieris tantum, sed etiam omnium bonorum eius.* Hæc Theoph. Video præterea Suet. Tranq. in Vespasiano scribere, auctorem illum senatui fuisse, decernẽdi, vt quæ se alieno seruo iunxisset ancilla haberetur. Suspicari igitur licebit, quod Claudii tempore institutum erat, id Vespasiani auctoritate fuisse comprobatum, & à I.C. hoc totum ei, S.C. attributũ, quod vetustius, & Claudii auctoritate inceptum Claudianum nominarunt.

37 Ex his (ne aliquis vel tum forsan autumet frustra me hęc de S.C. Claudiani tempore, & denunciationibus retulisset) iam iam vetus harum legum sensus splenduerit, qua parte probant ingenuas mulieres, quæ se gynæciariis sociauerint, si conuentæ denunciatione solemni splendorem generis contuberniorum vilitati præferre noluissent, suorum maritorum conditione teneri, tam in hac, l. ingenuæ, ibi: Conuentæ denunciatione solemni, quam in d. l. edicimus, ibi: Ea vel legitimè admonita cõuentione discedat, exemplo enim illius S.C. Claudiani, statuunt Cæsares, vt si ingenuæ mulieres, denunciationibus non obstantibus, adhuc in gynęciariorum, & monetariorum contubernio perseuerauerint, fiant monetariæ, & gynæciariæ conditionis, exemplo nempè illius S.C. Claudiani, iuxta l. edicimus, 10. tit. 20. de muril. leg. lib. 10. in Cod. Theodos. cuius in præsenti non meminit Cuiac. retulit tamen in notis ad Vlp. d. versic. Denunciante domino, & iterum in d. tit. C. de S.C. Claud. tollen. Brisson. & Verruc. lib. 3. de verb. sign. verb. Claudianum, quam interpretationem non sunt assequuti ad nostram l. & d. l. edicimus, in f. eodem Tiraquel. de nobil. cap. 18. nu. 3. nec nouissimus Azeu. qui parùm fœliciter de horum capitum intellectu scripsit, in d. l. 9. sub n. 7. tit. 21. lib. 2. nouæ coll. Regiæ.

38 His tamen superioribus omnibus obstare non leuiter videtur, leg. si liber homo 3. C. de liber. caus. vbi liber homo, propter contubernium cum ancilla contractum, quamuis pręcedant domini denunciationes, non ideò magis efficitur seruus, sed adhuc liber remanet. Quam legem, etsi Accurs. & cæteri, in præsenti objiciant, solutionem tamen prætermittunt. Eorum vero solutio † ferenda non est, qui existi-
39 marunt, d. l. si liber homo, procedere postquam S.C. Claudianum fuit abrogatum, dicta lege 1. C. de Senat. Consult. Claud. tollen. ex qua l. 1. qui ducit ancillam seruus non efficitur, quemadmodum neque ingenua efficitur ancilla, si seruo nupserit, licet antea ex illo S.C. contra esset, vt paulò ante dicebamus. Vnde cum hæc nostra l. edicimus, ad exemplum illius S.C. edita fuerit, vti ex dict. l. 10. tit. 20. lib. 10. Cod. Theodos. manifestè deducitur, cuius verba in hac nostra integre non sunt transcripta, sed illa sunt detracta, quæ illius Senat. Consult. mentionem faciebant, ibi: Quod si quã ab hac præceptione statuti nostræ serenitatis abduxerit, ea secundum auctoritatem S.C. Claudiani, vel legitime admonita, &c. Vt argumento sit, hanc nostram legem eadem auctoritate fuisse sublatam hac parte: dicendum videtur, d. l. liber homo, nouiori iure attento loqui, hanc tamen nostram ante idem ius fuisse latam.

40 Nam etsi quod ad nostrum textum attinet admittendum sit, quod cum nouiori Principis constitutione sublatum sit Senatusconsultum Claudianum, dict. leg. 1. C. de Senat. Consult. Claud. toll. d. §. fin. Instit. de success. sublat. vbi notãter Theoph. & cæteri recentiores: indeque consequens esse correctas esse harum legum decisiones, vt non obscure, ex dict. l. 1. desumitur, (quod nemo, omnium quos viderim, in præsenti aduertit,) sublatatoque hodie Senat. Consul. Claudiano, verberibus castigato seruo, vel adscriptitio, eam coniunctionem dissolui, aliqui filios ex ea natos liberos esse.
Cæterum dict. leg. si liber homo, ea solutio minime quadrat, quę cum Imp. Alexand. Seuerum. A. auctorem habeat, vt vulgata ei affixa indicat epigraphe, item & contestatur omnium Codicum, quos viderim auctoritas, & Volfang. Freymo. in Syphon. iur. chronologica, pag. 528. post dict. l. 1. C. de Senat. Consult. Claudian. toll. cuius auctor est Iustinian. Imper. edici non potuit, nec post abrogationem illius Senat. Consul. promulgari, cum Alexand. Seuerus Imperat. tercentos annos plus minusve Iustinian. Imperat. præcesserit. Quippe Alexand. Seuerus imperii culmen ascendit Olympiadis, 251. anno 3. qui & fuit, 975. ab Vrbe condita, ab eiectis Regibus, 731. & à Christo nato 224. in cuius Imperii, anno tertio pridie Non. Februar. Fusco, & Dextero Coss. dicta lex, liber homo facta fuit: Iustinian. vero, anno 1. Olypiadis, 326. imperare cœpit, & ab Vrbe condita, 1279. eiectis Regibus, 1035. & Christi, 528 Itaque dict. l. si liber homo, lata fuit 300. annis ante dict. l. vnic. vt hic iam constet, parum considerate existimasse eos, qui eam leg. si liber homo, post abrogationem Senat. Consul. Claudiani factam à Iustiniano, editamque fuisse notabant.

41 Quare ego aliter rem hanc componendam esse censeo, notans Senat. Consult. Claudianum, item & eius pœnam, quæ ingenuam mulierem serui mei contubernium denunciationibus non obstantibus, sequentem mihi addicebat, itẽ & eius bona, quam nostram legem edicimus, item & l. ingenuæ. 3.

nte.3. sup. hoc tit. respexerunt, ad liberos, & ingenuos homines ancillarum consuetudinem habentes, non extendi, vti ex his quæ sup. de eo Senat. Cons. retulimus satis constat, item ex illis qui eius interpretationem, in d. §. fin. Inst. de success. sublatis, sunt prosequuti, & alijs quorum supra meminimus. Cum ergo lex nostra, & similis, de ingenuis mulierculis, seruorum fere, vel saltim seruilis conditionis hominum contubernia sequentibus loquatur, quæ prædicto Senat. Consult. Claudiano puniebantur, & d. l. liber homo, de ingenuo homine, cum ancilla rem habente verba faciat; ad quem illud S. C. non spectabit facilis quidem solutio erit, ex superioribus his satis iam nota, vt sic tanquam oppositam Acc. & cæteri in præteriti illam non obiiciant.

42 Ex hac igitur disputatione, quod ad propositam quæstionem pertinet, satis relinquitur (vt iam ad eam reuertamur, ne maiorem, quam par est, moram committamus) mulieres semper maritorum suorum conditione teneri, non vero honore vxoris, aut eius genere maritum nobilitari, sicque ipsam vxorem, quamuis ignobilem, viro tamen nobili nuptam, gaudere omnibus immunitatibus, prærogatiuis, & priuilegiis nobilitati concessis, quorum bonam partem congessit Otal. de nobilit. in 5. par. cap. finali, latissime Tiraquel. & Garc. integris etiam suis tractatibus de nobilitate, & in specie eleganter probat dict. l. 7. tit. 2. par. 4. versic. *E aun ha otra fuerza el casamiento, que segun las leyes antiguas, que maguer la muger fuesse de vil linaje, si casare con Rey, deuenia llamar Reyna, è si Conde, Condessa*, l. 6. titul. 2. libr. 4. antiq. ordinament. l. 9. tit. 11. lib. 2. nou. collect. Reg. vbi, & nuncupatim obseruat idem Otal. d. cap. vlt. in fin.

43 Et in vxoribus Doctorum, Senatorum, item & officialium Regiæ domus, præter leges huius libri supra relatas, probat expresse l. 18. tit. 14. lib. 6. nou. collect. Otal. dict. tract. 4. par. cap. 8. latissime Bernard. Diaz, ad eum Salzed. regul. 785. Auil. in procem. cap. prætor ex nu. 1. maxime nu. 25. Gracian. lib. Regul. iur. cap. 499. ex num. 6. Mieres, de maiorat. 1. par. quæst. 51. num. 34. & alii, quorum meminit Azeued. in dict. l. 9. nou. collect. & post eum, videndus omnino (quia exactius cæteris rem prosequitur, infinitisque congestis, disputat, & illam præcipue quæstionem an priuilegia Doctorum ad eorum filios transeant) insignis Barbos. in l. quia tale, ex nu. 23. præcipuè num. 31. D. solut. matrim. ante hos Plaza, lib. 1. de delict. cap. 1. nu. 23. versic. Hinc ex eodem fonte.

44 Indeque & illud, quia priuilegium hoc inter alia nobilitati concessa memorabile est, vxorem nobilis, Doctoris, item & aliorũ personarũ, quibus hoc vel iure concessum est vel priuilegij loco, ne torqueri propter delicta possint, vt in l. Diui Marco. 11. vbi Cynus, C. de quæstionibus, in l. siquis Decurio. 21. C. ad leg. Cornel. de fals. in l. Seueram. 10. C. de dignitat. lib. 12. & late per Bartol. & cæteros. in lege 1. illius tituli lege 2. n. 8. titul. 30. par. 7. vbi notat Gregor. lege 4. & 5. tit. 2. lib. 4. antiq. ordinam. vbi similiter obseruat Perez verbo, puede ser, colum. 1370. leg. 4. & 5. titul. 2. lib. 6. nouæ collectan. Reg. nisi in crimine læsæ maiestatis, & aliis exceptis à lege 25. tit. 21. lib. 4. fori legum, quamuis ipsa vxor alias ignobilis sit, quæstionibus tamen eam subijci non posse, quia eius vir hanc habet immunitatem, vti in dicta lege mulieres. 13. C. de dignit. lib. 12. notat Platea, & Alciat. in lege 1. num. 5. C. de in ius vocand. Perez, in dict. l. 6. verbo. Otrosi, colum. 1375. versic. Tertio ex textu, Auiles in dict. procem. nu. 27. & neruose Plac. lib. 1. de delict. c. 1. nu. 23. Azeued. in l. 9. nu. 7. versic. non vero, tit. 1. lib. 2. & iterum in l. 2. nu. 104. tit. 10. lib. 8. nou. Recop.

45 Et quãuis è cõuerso ex hac nostra l. Ingenuæ, 3. l. edicim⁹, 7. dicendum esset, eam mulierem, quæ viro ignobili, & popularis conditionis nupsit, licet ipsa nobilis, & splendidioris generis sit, illis in casibus in quibus ipsius maritus ignobilis si reus esset factus posset torqueri, quæstionibus quoque subijci recte posse.

46 Eandemque ratione idem recipiendum in palinodie pœna (vulgo desdezirse,) vt quamuis ea nobilis damnari nequeat licet iniuriosa verba, siue cõuiciã protulerit, relatis in l. 2. tit. 10. lib. 8. nouæ Recopil. (iux. quam plura Plaz. in E-

Antony Pichards Pract. Inkit.

pito. delict. cap. 1. ex num. 6. Parlador. lib. 1. rerum quotid. cap. 17.) quia mulier nupta efficitur conditionis mariti, interim dùm in matrimonio durat, cum ignobili contracto, illius legis pœnæ subijciatur, vt nominatim docuit Pallad. dict. cap. 17. num. 10. & in Sesquic. differ. 6. numer. 9. Salaz. lib. de vsu & consuet. cap. 1. ex num. 85. & num. 89. sicque tenendum contra, Plaz. dict. c. 1. n. 23. & Azeu. in d. l. 9. tit. 11. lib. 2. nou. Recop. sub n. 7. olim docueri mus.

Longe tamen aliud nunc putamus, quoniam & si præter ea, quæ communiter scribentes, pro affirmatiua sententia, & opinione adducunt argumenta; & illud possit considerari, quod inter omnes constanter receptum est, vxorem adeo mariti conditionem sequi, vt si ille ignobilis, sit, ipsa quoque ignobilis efficiatur, & ignobilium onera subeat, vt late sup. & concludit Tiraquell. de nobilit. cap. 18. numero 16. & vltra relatos ab eo Bon. de Curt. in eodem tract. numer. 185. cum seqq. Cassan. in Catalog. glor. mund. 8. part. consid. 21. Bened. in cap. Raynuncius, verbo, cuidam Petro, numer. 9. Sylu. Nupt. lib. 2. numer. 27. & alij passim, à quibus non longe est quod tradit Apul. libro 2. de Asin. Aureo, statim post principium, vbi Byrrhenam sic loquentem inducit. *Nam & familia Plutarchi ambæ prognatæ sumus, & eandem nutricem simul bibimus, & in nexu germinatis vna coaluimus, nec aliud nos præter dignitas discernit, quod clarissimas illa, ego priuatas nuptias fecerimus.*

Item & illud non in realibus tantum, verum, & in personalibus quoque muneribus, & causis, vxores conditionem, & fortunam maritorum sequi; sic enim videmus mulierem illegitimam, & spuriam, si nubat marito legitimo, quoad omnia legitimam censeri, vt probat expresse, l. si quis naturalem, 3. C. de natural. lib. & cum multis quos refert Tiraquell. d. cap. 18. num. 2. Syl. Nuptial. sup. & Andr. Gaill. lib. 1. de pac. public. cap. 6. num. 27. & quod magis stringit, sic etiam videmus ignobilem mulierem marito nobili iunctam liberari à penis, quæ in personis ignobilium locum habent, vt nominatim aduertunt Plat. & Rebuf. num. 4. in l. mulieres, C. de dignit. lib. 12. per textum, & glos. ibi verbo vel matrem, in l. 2. C. de quæstion. vbi probatur quibus casibus vir torqueri non potest, nec eius vxorem posse, quia vituperium vxoris, viri vituperium censetur, & quæ illi infertur iniuria, huic inferri dicitur, l. si per impressionem. 11. Cod. de eo quod met. caus. §. patitur de iniur. authent. de alienat. & emphyteu. §. œconomus. Vnde & illud constat quibus casibus vir in ius vocari non potest, neque eius vxorem vocanda licentiam esse, leg. 1. vbi late omnes, Codice de in ius voc. vnde quemadmodum quo ad pœnarum excusationem viri splendore, & dignitate, vxor gaudet, ita è contrario, illius conditionem, quo ad impositionem pœnarum inspicere deberemus, cum commodi, & incommodi æqua semper sit ratio, vt probant iura vulgatia.

Deinde quia licet iura sanguinis, & nobilitatis naturalis nullo modo videtur tolli posse. l. iura sanguinis. 8. D. de regul. iuris eius tamen effectus recte per accidentalia tolluntur, & iuris ciuilis dispositionibus immutantur, vt tradit gloss. elegans, & recepta, in §. quod autem, verbo, cognationis, Inst. de cap. minut. quam late exornant Dec. & alij per tex. ibi in l. pacta quæ contra, C. de pact. & in optimo proposito plures, quos refert Gutierr. in l. nemo potest, nu. 148. D. de leg. 1. & Costa, lib. 1. variar. ambigu. cap. 30. vnde videmus nobilem renuntiantem priuilegio ne pro debito capi possit, & in carcerem duci, eo priuilegio non iuuari, vt contra alios defendunt, & ita sæpe iudicatum fuisse tradunt Gregor. Lopez, in l. 54. tit. fin. part. 7. verbo, de sangre, Horosc. in d. l. ius agnationis, column. 1. Couarruu. in cap. quamuis 2. part. num. 5. versic. hinc sane Otalora, de nobilitat. 2. part. §. 9. num. 8. & post longam disputationem Baeza de inope debit. cap. 16. à nu. 37. Garc. (qui effectu à nobilitate distinguit) de nobilit. gloss. 6. num. 18. & 19. & plurimi quos nouissime refert Zauall. pract. commun. quæst. 688. vnde nihil erat cur vxor, quæ nubendo ignobili, & plebeio suæ nobilitati renunciasse videtur, eius effectus amplius prætendere vellet.

Denique, quia & si demus pactis, & conuentionibus na-

tiuæ nobilitati renunciari non posse, nec quæ eius priuilegia remitti, vt contra sup. dictos auctores tenent Cif ent. in l. 79. Taur. column. 1. versic. quarto dubitatur, Gomez, in eadem leg. num. 3. Dueñas, reg. 590. num. 4. & 5. Gouarrun. lib. 2. variar. cap. 1. num. 7. Auend. in diction. verbo caualleros & alijs plures relati à Zauall. vbi supra, ex num. 3. qui in hac partem magis inclinat, pro qua ego præter omnes soleo expendere insignem doctrinam Ludouic. Rom. & aliorum quos ipse refert singul. 172. & Felin. in cap. siquis testiū de testibus, qui defendunt non posse renunciari priuilegio, l. ad personas. 15. D. de iur. iur. l. 25. tit. 11 part. 3. Attamen quando non simplici pacto renunciatur nobilitati, & eius effectibus, sed aliquis actus celebratur, ex quo in consequētiam iuxta legum sanctiones nobilitas perditur, tunc nulla dubitatio est, quin se quis nobilitatis priuilegijs iuuare non possit, vt constat ex sequentibus exemplis. Primo in eo qui conduxit regia vectigalia, qui etsi nobilis sit, ex ipsa conductione, & in eius consequentiam capi pro debito potest, & nobilitatis priuilegio vti non potest, vt expresse cautum est, in l. 4. tit. 2. lib. 6. Recop. Secundo in homine libero, qui licet pacto se in alterius mancipium, & seruitutem dare non possit, l. homo liber. cum vulgatis, D. ad l. Aquil. tamen si ob pretium participandum se solemniter venundare passus sit, seruus manet, & adnatales etiam manumissus non redit, lege homo liber D. de stat. homin. leg. cum pacto. 40. D. de lib. caus. quod idem pari ratione contigebat in debitore, qui ex antiquo iure huius regni creditoribus, vt serui, addicebatur, vt obseruat Baeza, d. tract. de inop. debitor. cap. 2. & nominatim in optimo proposito, Quesada, libro singular. quæstion. cap. 8. numer. 6. ergo eodem modo vxor nubendo ignobili, licet daremus, non potuisset pacto renuntiare suæ nobilitati, & eius priuilegijs, potuit tamen in consequentiam eam amittere: sciebat enim, vel scire debebat natiuam suam nobilitatem ex mariti conditione obscurari, & diminui posse, d. l. ingenuæ, & d. l. edicimus, vbi Bald. notauit, quod huiusmodi mulier nobilis, quæ se maritis ignobilibus sociat, perdit generis splendorem, & natiuam nobilitatem, & decor amittit, quod latissimè etiam prosequitur Tiraquel. in l. 3. connub. ex nu. 18. Atque in hanc partem, licet non ita fulcitā, tenuerunt Pal. & Salaz. in locis iam relatis, & iterum idem Pal. in Sesq. differ. 6. nu. 9.

His tamen non obstantibus negatiua pars verior, & æquior videtur, & sequentibus fundatur rationibus.

Prima, quod licèt quoad patrimonij onera, mulieris nobilitas, ex mariti conditione obscuretur, quoad personam vero, nulla id lege cautum est, vt pœnis ignobilium afficiatur, vt constat ex dictis iuribus.

Secundo, quia licet in fauorabilibus, quæ marito nobili tribuuntur priuilegia, eadem, & vxori tribuantur, etiam si sit ignobilis, vt constat ex iste supra traditis, non tamen idē dici oportet in pœnalibus, *cum odia restringi*, *&c.* nec quoad ea quæ pœnam continent, debet vxor eadem persona cum marito reputari.

Tertio facit, quod cum in pœnis imponendis semper personæ quæ delinquunt inspiciantur, neque aliorum habeatur consideratio, Sancimus, C. de pœn. maritus, licet sit plebeius, nihil potest obstare vxori, neque illa debet quominus vtatur nobilitate sua, alterius odio prægrauari, præsertim in illis quæ non ab ipso accepit, sed a genere, à ciuitate, à rerū natura, vt alias dicitur in l. 3. D. de interd. & releg.

Quarto facit, quia licet ex iuris dispositione viri fortuna vxorem afficiat, cum tamen in pœnalibus personæ non ciuiliter, sed naturaliter inspiciantur, & designentur, non debet mulier suo priuari arg. men. l. tutelas, D. de capit. minut. versic. ex nouis, vbi inquit Cont non obstare capitis minutionem filio, vel matri, qui succedunt ex Senatus Cōsultis, quia Senatus con. ulta deferunt hæreditates per nomina naturalia, facit in sim. l. si, l. hos accusare, 12. §. item nec lex, D. de accusation. & in nostris terminis vltra relatos, ab Azeued. tenent hanc sententiam Bal. & Alex. quos refert, & sequitur Tiraq. d. cap. 18. nu. 42.

47 Quæ omnia, licet omni dubio procul sic sint admittenda, semperque sit docendum vxorem mariti sui conditione re-

neri, aliquando tamen aliud obseruatur, vt vir vxoris nobilitate illustretur, paucis tamen in casibus, vt in mulieribus descendentibus à virgine illa Antonia Garcia, quibus priuilegii loco datum est à Regibus Hispaniæ, vt qui eas vxores duxerint immunitate gaudeant, & à collectarum, & vectigalium tributis sint exempti, & immunes, vti habetur in l. 31. cum 2. seq. tit. 18. lib. 9. nouæ collect. & nominatim tradunt Didac. Perez ad l. 6. glos. *que sea hom o dalgo*. tit. 2. lib. 4. antiqui ordinam. Otalor. tractat. de nob. 4. par. cap. 5. num. 19. & Garcia, eodem tract. gloss. 1. §. 1. nu. 33. Azeued. in d. l. 9. n. 8. Ignatius Lassart. lib. de dec. vend. c. 8. num. 93.

48 Item & hic Salmanticæ in mulieribus, quæ dicuntur, linages, seu de los linages, quarum collegio communitati, item & singulis personis inter alia priuilegia, quæ eis fuere olim concessa, & hoc est, quod qui cum eis matrimonium contraxerint, tanquam nobiles in multis habeantur, quod quidem (vt aiunt) in viridi obseruantia est. Cuius priuilegii meminit Otalor. 5. part. cap. 8. num. 4. Didac. Perez, in l. 6. tit. 2. lib. 4. ord. col. 1379. Azeued. in l. 9. num. 8. in fin. tit. 11. lib. 2.

49 nouæ Recopilat. Idem † & plurimi, & nostrates, & exteri adnotarunt, in illis, qui vxorem duxerint Reginam, Ducem, Marchionem, aut Comitem, vt etsi ijs eadem dignitate antes non gaudeant, propter matrimonium tamen Reges, Duces, Marchiones, & Comites appellentur, quod notanter in Regina admisit Bald. in cap. significauit. 36. numero 3. extra, de rescript. licet enim Regina nubens plebeio, non eum Regem faciat quia alias essent duo Reges, vnde iuramentum fidelitatis, & homagium quod præstatur, per magnum debet præstari Reginæ, & non Regio marito suo, vti Neuizan. script. cons. 40. n. 2. & obseruat Auil. in d. proœm. n. 1. item & quia regnum non potest alienari, neque in dotem dari, tamen contrarium in hoc casu vir radijs vxoris.

50 Pro qua sententia adducit Bald. l. vn. ibi; Quos nostris lateris comitatus illustrat. C. de præpos. labor. hunc a. cum vtique nulla maior sit lateritas, quam viri, & vxoris, qui consortio efficiuntur vna caro, sequitur Dec. in l. 2. paulo ante fin. vbi etiam & Alc. verb. vxori, C. de edend. F. Puteus in rub. eodem tit. colum. 2. Tiraq. q. 1. de nobil. cap. 18. num. 39. late Paz in proœm. ll. Taur. ex num. 3. ad 10. & Auilem loco iam citato, ex n. 1. ad 16.

51 Quæ sententia, etsi apud alios in opinione sit, apud nos tamen iure nostro Regio Hispano indubitabilis est, ex l. 9. tit. 1. par. 2. vbi expresse id est constitutum, eum qui Reginam vxorem duxit, Regem similiter esse appellandum, ibi: *La tercera razon es por casamiento, y esto es quando alguno casa con dueña, que es heredera del reyno, que maguer no venga de linage de Reyes puede llamarse Rey, despues que fuere casado con ella*, vbi recte cum alijs obseruat Gregor. Lopez verb. llamar. Quinimo eo casu, etiam Regni administrationem, matrimonio cōtracto Regem habere notauit Rub. in tractat. retent. Reg. Nauarr. 5. par. § 5. arg. d. l. 9. ibi *Verdaderamente es llamado Rey aquel, que con derecho gana el señorio del Reyno*, coniunctis verbis supra proxime relatis, ibi la tercera, &c. enumerans enim lex quibus modis quis Regni dominium nanciscatur, & contractum matrimonij recensuit, quo vir Regni saltem administrationem adipiscitur: & inducit etiam l. 3. ibi; *E si fuere fija fasta que sea casada*, tit. 15. par. 2. quæ lex per argumentum à contrario, insinuare videtur, nupta Regina, regni administrationem ad maritum pertinere, cum cesset tutela, vel cura: & quamuis Gregor. Lop. in d. l. 6. gloss. 4. ad fin. Regnum Catholicorum tempore, & ætate, aliter ordinatum, fuisse referat, & administrationem Regni ad Reginam tantum de iure spectare. Palacios Rub. opinio magis mihi probatur, qui videt non paucas leges, constitutiones, & priuilegia ab eis facta, & concessa id probare, vt communis eis Regni gubernatio fuerit, vti in

52 dict. l. Part. satis probatur. † Quæ etsi non extaret idem hodie, consuetudine admittendum esset, cum & Catholicus Rex Ferdinandus, qui Reginæ nostræ Elisabeth nupsit, item Christianissimus Rex Philippus Primus, qui Reginam Ioannam vxorem habuit Hispaniæ Reges fuerint cognominati, cum antea ille Aragonum tantum, hic vero Archidux Austriæ esset, qui duo actus cum publici, & notorij, non

solum

folùm populo, verùm & toto Regno fuerint, consuetudinē induxisse non dubiū est, iuxta ea quæ latè notantur per Bart.Ias.& alios.in l. de quibus, D. de legib. vnde, & alij qui vxores Reginas duxerint, Reges dici proculdubio poterunt, quod merito matrimonij consortio, & cōiunctioni tributum est, vt adducto loco tradit Auiles.num. 15.

53 In inferioribus autem à Rege, vt Ducibus, Marchionibus & Comitibus, etsi hoc ipsum admissum, ut vt vir ex his nobilis efficiatur, & vt tunc non solùm non amittat vxor nobilitatem si nubat plebeio, verum, & ipsius vir nobilis efficiatur, maximè si ea dignitas in dotem, data fuerit, sicque tenuerit Rayner. non infimi nominis I.C. in tract. de nobil. in 56.q.5. quæstionis principalis, item & Tiraquel. dict. cap. 18.n. 40. id tamen non est tam verum, iuris auctoritate, quàm confectum ex capite, & ingenio Doctorum, vt bene aduertit Hostiens. in cap. Raynutius, verb. de Clero, de testam. docens, ea facto, & consuetudine, non de iure introductum fuisse, etenim propter matrimonium cum quacumque contractum, vxor efficitur de familia viri, non autem vir de familia vxoris, cuius caput semper est maritus, l. pronunciatio. 195.§. familiæ, D. de verbor. sign. Nec possunt ita detorqueri generales decisiones legū supra dictatum, nisi alia lege, vel priuilegio nominatim ita prospectum fuerit, vt

54 in casibus sup. relatis. An autem † consuetudine, statuto, vel priuilegio effici id possit sic, vt quis vxoris nobilitate illustretur, & eius splendoris radijs coruscet, quamuis aliqui controuertant, dubium tamen non est, vt notanter docet Bart. in dict. l. 1. numer. 50. & numer 62. vbi Plat. col. 3. C. de dignit. lib. 12 Afflict. in cap. 1. quis dicatur Dux, vel Marchio in vsibus feud. Dec. in cap nouit, nu. 37. de iudic. & cum alijs Tiraq. de nobil. cap. 10. ex num. 1. & cap. 18. num. 22.

55 Igitur ex his quæ superius retulimus satis constat (paucis in casibus exceptis, quorum paulo ante meminimus) vxorem mariti sui conditione teneri, quod nō tantū matrimonio constante erit admittendum, sed & vxore vidua iam facta, in memoria prístiol. & anteacti matrimonij, arg. l. de Decurione. 14. ibi; In memoriam prioris dignitatis, D. de Decurion. & magis ea l. vlt. ibi: siue in priori matrimonio permanere voluerit, C. de bon. matern. vbi aliquo ex coniugibus defuncto, superstes dum matrimonium secundum non celebrat. Intelligitur durare in anteacto matrimonio, & ideo mulier ignobilis, quæ nobili Senatori, aut Doctori nupsit, mortuo marito, eisdem gaudebit priuilegiis, vt satis probat, l. vlt. C de in col. lib. 10. & in l. mulieres. 13. C. de dignitat. li. 12 ibi; Dum viro vilioris conditionis non nupserit, vbi latissime prosequuntur Bartol. Platea, Pen. & teli.

56 qui, Pro quibus † est expressa decisio Pauli, lib. 1. sententiar. in l. filius. 22.§ viduæ, D. ad municipal. & de incol. his verbis. *Vidua mulier amissi mariti domicilium retinet, exemplo clarissimæ personę per maritum factæ, sed vtrumque alijs interuenientibus nuptijs permutatur*, docet Bar. in l. fin. n. 2. vbi & alij, C. de verbor. signif. c. latissimè Otalor. de nobilit. 5. part. cap. 8. per tot. Tiraquel. dict. cap. 18. num. 38. Garc. illo eodem tract. gloss. 1. §. 1. num. 4. Pinel. in dict. l. fin. num 4. C. de bon. matern. Azeued. in dict. leg. 9. vbi multa adducit. tit. 1. lib. 2. nou. collect. Reg. Paz, in proœmio leg. Tau. num. 6. Auiles, vbi sup. numer. 31. & qui elegantem distinctionem hac in re ex alijs tradit, omnino videndus, Barbos. in l quia tale, num. 25. D. solut. matrimonio, & qui illum videre potuit Cabed. Decision. Portug. par. decis. 98. est expressus text. qui generaliter id docet, in leg. 7. versi. E aū despues que fuere muerto lo marido la llamara alli, si nō casare con otro de menor guisa, tit. 2. part. 4. & in vxoribus nobilium factis viduis, & in viduis Senatorum, siue officialium Regiæ domus probat l. 18. ibi. Y despues de su vida se guarde a las mugeres legitimas de ellos, tit. 14. lib. 6. no. collect. Reg. & in vxoribus monetariorum, siue officialium domus monetariæ, l. 2. ibi, Y *que à las dueñas viudas que fuessen mugeres de monederos*, tit. 20. lib. 5. nou. Recop. l. 25 ibi; *Mando queà las viudas mudas mugeres de hijosdalgo, por declararse, que deuen gozar del priuilegio de su marido, no los llenennada*, dict. 2. tit. li. 1. nou. Recopil. & apud Lusitanos

57 lex Regia, li. 2. t. 43. ad fin. Et inde Senatus † Parisiensis decreuit referente Pet. Costal. in dict. leg. fęminæ, D. de Senator. vxorem barbitonsoris examinati factam viduā, posse exercere officium per ministros, & famulos idoneos, quamuis non examinatos, iuxt. l. 2. tit. 16. l. 1 tit. 17. lib 3 noui ordin. quam Senatus auctoritatem, & sententiam, nouissimè defendit Azeued. in paraph. ad titol. 17. libr. 3. nou. Recopil. contra Fr. Auil. in dict. proœm. sup. num. 18. Senatum improbantem: quod idem & in viduis relictis Consiliariorū Parlamenti, & Auditorum Cameræ, vt scilicet non compellantur conferre quid in subsidijs, quemadmodū, nec durante matrimonio conferebant, Senatus Delphinalis decreuit, referente Guid. Pap. decis. 379 generaliterque id l. Gallica statutum fuisse, vt viduæ maritorum priuilegia retineant, Henrici. II. constitutione edita, anno 1548. retulit P. Matthæus ad decis Goidon iam relatam. Quæ obseruatio

58 elegans † quidem iuris ratione fundatur: nā quando alicui semel acquisitum fuit ius ea persona alterius, etsi illa persona deficiat, postquam semel competit, perpetuo durat, leg. illud 4 §. si quis eum, & magis in l. si post mortem. 10.§ hi qui propter alias, ibi. Cum enim semel beneficio aliorum, ad id beneficium fuerint admissi, tum nō curant perant illi, nec ne bonorū possessionē, D. de bonor. possession. contra tabulas. Vnde rectè vxores, quibus semel lib. fuit concessū, vt maritorū nobilitatis priuilegijs gauderent etsi illi deficiant, durante viduitate, eodem iure fungentur.

59 Sicuti è contrario, idem erit etiam admittendum, quo casu vxor nobilis plebeio, cui ignobili marito nupsit, vt vidua facta perseuerare cogatur, in infima illa conditione in qua fuit constante matrimonio, nec per viduitatem recuperet priuilegia generi, & sanguini concessa, quod non obscurè deducitur ex hac nostra l. edicimus, ibi: Non ambigat se sibi, & liberis præiudicaturam, & argumento à contrario sensu (quod in iure efficacissimum est, ex leg. 1. §. huius rei, D. de offic. eius cui mand. est iurisd quam multis exornauimus in disputatione de mora, numer. 132.) argum. dict. l. fęminæ D. de S nat. prout induxit Guid. Pap. decis. 349. & decis. 380. vbi etiam citat Accurs. in leg. cum te. 10. gloss. 1. C. de nup. & capendit dict. l. mulieres. 13. C. de dign. & C. de incol. in hoc vol. quibus rationibus motus Senatus Delphinalis referente Guid. decis. 349. & decis. 380. pronunciauit, mulierem genere nobilem viduam relictam viro ignobili, posse compelli ad solutionem collectarum, & tributorū quibus maritus tenebatur, & erat obnoxius propter generis ignobilitatem, quam mulierem contraxisse intelligitur propter matrimoniū ex hoc nostro text. & d. l. ingenuæ. 3. quam Senatus auctoritatem retulit And. Tiraq. de nobilit. cap. 18. nu. 38 & P. Costat. in d. l. fœminæ. Qui tamen omnes magis debuerunt moueri ex eadem ista nostra l. edicimus ibi, sibi & liberis præiudicaturam, cuius ipsi mentionem non faciunt. Hancque opinionem iure communi verissimam esse contendo.

60 Iure verò nostro Hispano expeditum est, marito ignobili viduam nobilem recuperare suam pristinā dignitatem, & antiquum nitorem, & collectarum, sed tributorum collectione liberari, à quibus immunitatem consequitur, propter generis splendorem. Sic nuncupatim probat l. 6. tit. 2 lib. 4. antiq. ord. hodie l. 9. tit. 11 lib 2. nou. collect. ibi; *Y si la muger hijadalgo casare con hombre que no sea hidalgo, mandamos que peche mientras viuiere su marido, Pero si muriere el marido, despues de su muerte goze como hijadalgo*

61 Vbi doctè aduertit Azeue n. 9 Quibus addendum † est, & ex correlatiuorū ratione, & natura, quod illis in casibus, in quibus mariti ignobiles vxoribus nobilibus illustrantur, quos supra ex n. 47. retulimus, & in Rege, Duce, Marchione, & Comite, qui propter matrimoniū, Reges, Duces, Marchiones, & Comites facti sunt, mortua vxore eadem dignitate eos gaudere debere, vt adhuc in eis duret honor, & splendor propter matrimoniū adeptus, argū. d. l. si post mortē. 10. §. fin. D. de bon. possess. contr. tabu. quod quotidie obseruari in illis qui vxores duxerunt descendentes ab Antona Garcia, & vidui sūt facti, resoluit Ioan. Garc. d. tracta. de nob gloss. 1. §. 1. num. 45. vnde Reges, Marchiones, & Comites, qui vxores duxerint, Regiam, Ducissam, Mar-

chionissam, aut Comitissam, vxore mortua gaudebunt illis honoribus, & titulis quibus ante fruebantur. *Y assi scles podia tratar de Magestad, o Señoria por palabra, y escrito*, quæ est notabilis declaratio ad nouam pragmaticam *de las cortesias*, à domino nostro Rege Philippo II. editam anno 1588. Octauo Idus Octobres. quamuis enim F. Auiles præcitato loco nu. 11. in Rege id tantum admittat, propter d. l. 9. tit. 1. par. 2. Hostiensi tamen in d. c. Raynunt, verbo, de Clera, de testam. non solum in Rege, sed & in alijs generali consuetudine vniuersaliter recipiendum esse probat, sequitur Tiraquell. in d. c. 18. nu. 40. Ioan. Garc. dict. §. 1. num. 45.

62 Superiori tamen ibi obseruationi, qua notamus viduam nobilis, priuilegiis nobilitati concessis gaudere debere, in pristini, & antecacti matrimonii memoriam, omnino est addendum. Quod & eleganter obseruat Roman. in l. 1. §. si vir. D. ad Sylanian. limitandam esse in vidua inhoneste viuente, quæ talia priuilegia non habebit, per l. his solis. 7. versic. de cæteris, C. de reuocat donation. quod vt acceptissimum tradit Alexand. in l. cum quædam puella, numer. 9. D. de iurisdict. omn. iudic. Hippolyt. in l. vn. num. 55. C. de raptu virgin. infiniti adducti a Tiraquell. dict. cap. 18. num. 13. & 14. Auiles, in dict. procem. num. 36. Pinel. in dict. l. fin. vbi Alexand. in addition. ad Bartol. C. de bon. matern. Ioann. Gracian. reg. 497. num 6. Azeued. in dicta l. 9. num. 5. tit. 11. lib. 2. nou. Recopilationis, vbi est textus expressus, ibi: *Y otro si, à las que huuieren sido mugeres de hijos dalgo, y mantuuieren despues castidad*, & in dicta lege 58. ibi: *Y despues de su vida, se guarde à las mugeres legitimas de ellos, no casando, y manteniendo castidad*, tit. 14. lib. 6. nouæ Recopilation quod apud nos omni dubio procul erit obseruandum, propter

63 dictas leges Regias: † quamuis Fulgos. in puncto iuris contrarium verius crediderit, asserens priuilegium viduarum etiam inhonestis non denegandum. quod in dict. l. cum quædam puella, sequi videtur Decius, nu. 13. cuius opinio vt non omnino reiiciatur posset distingui inter famosam palam inhonestam, & eam, quæ non omnino caste viuit, illa enim notoriè indigna non sine offensione reipublicæ priuilegiis frueretur, de hac autem consultius est inquirere, potestque id iuuari ex doctrina gl. indistinguentis inter publicum, & occultum, in l. cum lege, in fin. verb. putant, D. de testament. quam singularem dicit Imol. ibi Bald in l. 2. col. 1. ad fin. C. de sentent. Felin. in cap. testimonium, nu. 5. de testibus, idem Bal. in l. 1. C. de secund. nupt. Lanf. de Orian. in cap. quoniam contra falsam, verbo, exceptiones, in fin. de probation. Ias. l. 1. num. 3. C. de testam. * Relinquitur ergo ex his iuris indubitati esse, viduam honeste tamen viuentem, prioris mariti priuilegiis frui, eiusque foro gaudere. Est tamen ea infrequens quæstio, & quæ apud inferiora, & suprema etiam tribunalia agitatur valde. Quis iudex de qualitate huius iurisdictionis cognoscere debeat? Pone à seculare in ciuili, vel criminali causa procedi contra viduam, & eius bona à iudice autem priuilegii aduersus secularem inhibitorias literas decretas, ne vlterius is in causa cognoscat, & si forsan Ecclesiasticus sit index (vt apud nos Salmanticenses, penes quos ex iure & consuetudine Doctorum aliorumque scholarium vxores, etiam viduæ, maritorum priuilegiis, & foro gaudent) excommunicationis contra illum sententiam latam, donec causa ei remittatur cuius iudicis ea in re cognitio sit. Is secularis forsan ad se pertinere contendat, eo quod vidua inhoneste viuat, Ecclesiasticus suam de ea re cognitionem esse. Verior sententia est priuilegii iudicem ea de re cogniturum, ex his, quæ nominatim in proposito scribit Couar. pract. cap. 33. ex nu. 1. Petr. Surdus, consil. 186. num. 10. volum. 2. Rota, in nouit. decis. 3. Petr. Cauallus, q. crim. cap. 60. num. 11. quibus suffragatur reg. tex. in l. siquis ex aliena, vbi nuncupatim post alios scribit Barbosa, ex num. 11. idem in l. 2. §. legatis, num. 16. C. de iudiciis, Rebuff. de priuileg. scholarium, priuileg. 179. Curt. Iunior, consil. 124. & sunt ita expressa, in l. 2. D. si quis in ius vocatus non ierit, in lege, præscriptione, C. si contra ius, vel vtilit. publ. in cap. super literis, vbi glossa, verbo, nisi de rescriptis, Clem. 1. eod. tit. & in c. cum parati, de appellat. Sicque iudicatum fuit in causa Dominæ Hieronymæ de Miño, incolæ Salmanticensis, viduæ quondam Doctoris Marci Diaz Primarii iuris ciuilis antecessoris, cum per viam querelæ, & violentiæ ad Pincianum senatum traducta. Decreuerunt enim Domini (actis de vna ad aliam Aulam remissis) me inter eos suffragium ferente scholasticum iudicem vim non facere, in non deferendo appellationi iudicis secularis, causam scholastico remittendam decernentes, die nona Nouembris anno 1626.

64 Item & practica est hæc in re notandum, viduam quæ secondo nubit priuilegia ex persona prioris mariti sibi concessa, & communicata amittere, maximè si secundus vir inferioris dignitatis sit, quod expressè probat, d. l. mulieres, 9. C. de incol. & C. de dignit. in hoc vol. ibi: *Si autem minoris ordinis virum, postea sortitæ fuerint, priore dignitate priuatæ posterioris mariti, sequentur conditionem*, d. l. 7. tit. 2. par. 4. ibi: *E aun despues que fuere muerto su marido la llamaran assi, si non casare con otro de menor guissa*, in d. l. 9. ibi. *Despues de su muerte goze como hija dalgo, saluo si casare otra vez con hombre que no sea hidalgo*, tit. 11. lib. 2. nouæ collect. vbi Azeued. nu. 6. F. Auil. in d. procem. nu. 36. Matienz. ad l. 3. tit. 5. lib. 5. nou. Recop. gl. 2. nu. 5. ante quos, sic etiam voluit Bal. in l. quoties, C. de priuil. ch. lib. 12. & in l. fœminæ, C. de secund. nupt. Felin. vbi Abb. Barbat. & cæteri Doctores, c. ex parte, 13. de foro comp. & cum Ioann. de Garron. qui plures adducit in rub. C. de secund. nupt. tit. de pœn. sec. nubent. q. n. 4 hanc dixit communem sententiam Cursetta in tract. de potest. Regis, q. 29 nu. 50. in fin.

65 Nec huic sententiæ aliquid obstat, quod populariter obiici posset eas leges quæ mulieribus secundo nubentibus huiusmodi priuilegia interdicunt nullas esse, vt quæ matrimonia & nuptias remorantur, & impediunt, quæ ab omni impedimento liberæ esse debent, cap. requisiuit. 17. cap. Gemma. 29. de sponsal. l. Titia, 134. in fin. D. de verb. oblig. lege 39. tit. 11. par. 5. cum alijs relatis à Couarruu. in 4. 2. par. c. 3. §. 7. nu. 5. quia in eis publica versatur vtilitas, arg. l. 1. D. solut. matr. l. hoc modo, 64. in fin. D. de cond. & dem. l. 1. versic. & generaliter, D. de vent. in poss. mitt. l. cum ratio. 11. §. si plures, D. de port. quæ liberis damn. præst. (alias l. 7. D. de bonis damn.) l. in bello, 12. §. medio tempore, D. de capt. l. 2. D. de iur. dot. l. 2. propè fin. C. de ind. vidui. toll. & solo consensu perficiuntur, l. nuptias, 31. D. de reg. iur. cap. 1. cap. cum locum, cap. tuæ, cap. tua de sponsal. cap. sufficiat, cap. fin. quippe 27. q. 2. & tuas, de sponsal. duor. Adde vt neque summus Pontifex possit condere legem, qua caueatur matrimonium, quandoque sine consensu constitui, quia quatenus matrimonium contractus est, & consensum exigit, l. 1. §. adeo, D. de pact. l. 2. de contra. empt. l. contentio 2. cum seq. D. de obl. & act. exornat Couarr. in 4. 2. par. c. 2. §. 2. ex nu. 1. Matien. in Rubr. tit. 1. gl. vn. ex nu. 19. qui multa adducit lib. 5. nouæ Recop. Vnde cum superiores leges quibus cautum est, viduas mulieres, quæ secundas nuptias ineunt, honores à priori matrimonio habitos amittere, nuptijs impedimento sint, respuendas esse videbatur.

66 Nam & ego respondebo, quod etsi verum sit, licere mulieribus non solum iure Regio, & Pontificio, secundas contrahere nuptias, ex Apostolo, 1. ad Corinth. c. 7. c. Eupheminio 2. q. 3. c. pen. & vlt. de secund. nupt. l. 3. tit. 12. par. 4. l. 5. tit. 1. lib. 5. ordin. l. 3. tit. 1. lib. 5. nou. Recop. vbi latè Matien. & Azeued. Bart. & alij, in l. 1. & seq. C. de secun. nup. Corn. consil. 21. col. 3. volum. 1. latè Ioann. de Garro. in d. l. 1. Conn. lib. 8. comm. cap. 7. num. 4. Corat. lib. 3. miscell. cap. 1. num. 6. Couar. in 4. 2. par. cap. 3. § 9. num. 4. Hoc tamen lucrum,

67 † seu priuilegium viduis à lege concessum, propter matrimonium præcedens, ideo propter secundas amittitur nuptias, quia cessat ratio quare concessum fuit priuilegium, quippè cessat matrimonium morte viri: cessat etiam fictio iuris qua matrimonium durare fingebatur, propter viduitatem ad conseruationem honoris vxori quæsiti ex persona viri, vt in d. l. fin. C. de bon. mat.

68 Vnde non mirum si priuilegium cesset causa eius cessante, vt in l. Athletæ. §. 1. l. Geometriæ, & l. idem Vlpian. D. de excusat. tut. l. Titia Seio, §. viuras, D. de leg. 1. 2. l. filius a patre, §. 1. vbi Imol. Alex. Aret. & I. f. D. de liber. & posth. cum aliis quæ adducit Tiraquel. tractat. cessante causa, 1. par. nu. 213.

503. & sequent. mutatione enim personæ, quæ est immediata causa priuilegii, mutatur, & proinde, extinguitur priuilegium, l. Paulus, vbi notantes Barto. D. de acquir. heredit. l. licitatio. §. vlt. D. de Publicano. l. vn. C. de imponi lucrat. descrip. lib. 10. quorum iurium argumento sic expendit Bel. in rubr. quæst. 4. C. de vsur. & cum aliis Tiraq. proxime relatus, num. 210. (Vnde hæc dici non potest pena, & quamuis pœna impropriè dicatur, neque iure Pontificio est antiquata, quia non in pœnam secundo nubentium est fictum, sed ex natura contractus matrimonii est, vt vxor viri sui conditione teneatur, ex nostris legibus, & iis, quæ late supra tetigimus. Alia limitationes superioris illius sententiæ, quam supra num. 53. deduximus, ex d. l. filii. 22. §. vidua, D. ad munic. & de inc. videbis per F. Auil. Burg. de Paz, & cæteros sup. relatos. Iam ergo operæ pretium est, vtque duo supra pro contraria parte induximus argumenta dissoluamus. Illud vero obiter superioribus valde affine adnotantes. Eos, qui quamuis vere nobiles non sunt, nec naturalia iura nobilis sanguinis habeat ex priuilegio, & indulgentia Principis nobiles creati sunt, item & eorum descendentes, quia de re priuilegiis, & immunitatis iure ciuili, & patrio, veris nobilibus concessis, vt nominatim tradit Bald. in l. possidetis, no. 3 C. de probationibus, quem & alius refert Ioannes Garcia, de nobilitate, glos. 1. ex nu. 33. maxime numer. 50. & glos. 35. ex nu. 5. Ioan. Gutierr. libro 4. pract. q. 8. ex nu. 10. Mohedanus, decis. Rotæ 34. Menchaca, de succes. creat. lib. 3. §. 30. num. 298. qui nominatim resoluit, nobiles hos ex priuilegio posse insigniri sancti Iacobi stemate, siue (habito vt vulgo dicimus) item & aliorum ordinum Calatrauæ, & Alcantaræ, quod est valde commendandum.

Primum igitur argumentum pro ea opinione, adductum duo continebat, alterum, quæ iuris naturalis sunt immutabilia esse, sicque iure ciuili tolli non posse, item & nobilitatem iuris naturalis esset, vt inde fieret Cæsarea, aut quauis alia lege effici non posse, vt natiuæ suæ libertatis decus, & splendorem amitteret mulier, quæ abiectæ, & infimæ conditionis virum accepisset. Quale autem vtrumque sit videamus. Primo igitur discutiendum illud se offert, verum ius naturale sic sit immutabile, & fixum, vt numquam iure ciuili possit abrogari. Quę in re omissis infinitis † quæ interpretes nostri, in d. §. sed naturalia, inst. de iure natur. gent. & ciu. & aliis in locis similibus iam sup. adductis nu. 4. comminiscuntur, dicendum est: Ius naturale immutabile, fixum, & perpetuo stabile esse, nunquamque posse violari, quod quidem (vt ego cum Connan. sentio.) hanc habet sententiam, vt non queat violari ea violentia, quam leges gentium, vel ciuitatum dignam animaduersione censent: nempe dicto, aut facto quod alteri noceat, iuris enim gentium, & ciuilis hic est finis, neminem in pœnarum constitutione, vt offendamus. Igitur nullus populus, aut princeps vnquam fuit tam audax, & improbus, qui statuisset ius esse latrocinari, occidere, adulterare, falsa testamenta supponere sed hæc & similia quod perniciosa sint, & sine graui alterius damno cōmitti non possunt, prohibuere suis decretis, per omnia naturali, vel gentium iuri seruiendo, l. ius ciuile 6. D. de iust. & iur. à quo si his in casibus recederet, iam non ius, non lex esset, sed belluina quædam traditio, & brutalis portentosa quedam sanctio, l. 1. versic. ius est ars, D. de iustitia & iure. At vero, vt a promissis liceat recedere, in quibus nihil accessit nisi verba, in quibusque nullum detrimentum patitur is cui facta sunt; vt contrahentibus se mutuo circumueniri permittatur aliqua in re, & infinita huius generis, in quibus hominum instituta solent conuenire; ius naturale, vel gentium iusta subsistente pro publica salute causa non ob-
70 seruatur. Qua in re, quia † toto vt aiunt cœlo nostrates aberrarunt meminisse perpetuo oportebit, his in casibus, & aliis in exemplis, quę paulo inferius subiungam, *iuris naturalis aut gentium constitutionem populi, aut Principis authoritate sublatam dici non posse, sed causa illa quæ ob publicam vtilitatem communemque reipublicę salutem ciuilis lex mouetur*, quæ naturalem etiam obligationem producit, leg. cum ratio. 7. D. de bon. damnat. quæ cum sit contraria iuri gentium antiquis constitutionibus. dicemus ius gentium, aut naturale contrario naturali, vel gentium iure tolli, & immutari, vt pariter aduertunt Angel. in lege 1. C. de iu. sic. Alb. in lege quuiris. Co. l. de proc. impos. & insinuare videtur Decius in rubric. numero 29. de appellat.

71 Quibus fauet insigne quidem, ac perpetuo memoriæ cōmendandum Papin. responsum in l. Stycham 95. §. naturalis ibi: *Nam vinculum æquitatis quo solo sustinebatur conuentionis æquitate dissoluitur*, D. de solutio. vbi ingenue profitetur I. C. naturalem obligationem ex pacto ortam, non minus alia conuentione, aut iure iurando, quam pecuniæ numeratione tolli, ac si dixisset ius naturale, quod in promissorum obseruatione consistit, & eius æquitatem, alia etiam naturali ratione, posse violari, & tolli, quo similiter referenda mihi videtur altera Paul. sententia in l. si vnus. 27. § pactus ne peteret, D. de pact. illis verbis, *Pactus ne petere, postea conuenit, vt peteret prius pactum per posterius elidetur, &c.* Itaque cum videmus iuris naturalis, vel gentium traditiones ciuili lege immutandi, non Principis populiue auctoritate, sed alia naturali regula quæ inest causæ, quæ legem ciuilem mouit violari dicemus.

72 Ecce enim vsucapio, rem à iustis dominis transfert ad alienos, quod quidem per iniquum est, si naturæ vocem exaudire velimus, quæ cum iubet, vt suum cuique tribuatur,
73 tum hoc maxime, ne quem lædamus, † neque cum alterius iactura locupletiores fiamus. Cic. lib. 3 offic. *Detrahere igitur*, inquit, *aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum magis est contra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor, quam cætera quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis, &c.* Hæc est enim *iniusta lucra* (vt apud Magnum Aurel. Cassiod. lib. 9. variar. epist. 5. Rex Athalaricus ad quendam patritium scribit) *per quæ nemo læditur, & bene acquiritur, quod à nullis adhuc dominis abrogatur*, neque iustum est augeri patrimonium locupletum per damna miserorum, & Lactant. in Epith. diu. inst. c. 4. nam vt sibi quisque malit quod ad vsum vitæ pertineat, quam alteri acquirere concessum est, non repugnante natura illud vero natura nō patitur, vt aliorū spoliis nostras facultates, & copias augeamus. Nec vero hoc solum natura, id est iure gentium, sed etiam legibus populorum, quibus in singulis ciuitatibus respublica continetur, eodem modo constitutum est, vt non liceat sui commodi causa nocere alteri. Huc spectant insignes I. C. loci omnino sic intelligendi, in l. illicitas 6. in pr. D. de offic. præs. l. cum ij. 8. §. si de alimentis, versic. sanè, D. de transf. l. si quis absentis. s. l. ait prætor. 3. §. pupillus. l. si pupilli. §. 5. sed si quis, D. de neg. gest. l. quod si minor. 24. §. Scæuola, D. de minor. l. plane. 38. D. de pet. hæred. l. si cum seruum. 23, D. de rebus cred. l. naturaliter, 13. §. fin. iuncta l. nam hoc natura, 14. l. hæc conditio 66. D. de cond. in d. l. si quis mancipijs. 17. §. fin. D. de inst. action. l. sed si seruus 3. §. si seruus, D. de trib. action. l. emptorem. 15. §. ibidem, ait, versic. neque enim, l. Iulianus. 14. §. sed cum in facto, in fin l. bona fides. 50. D. de action. empt. l. sed cum ab hærede. 12. D. ad S. C. Treb. l. iure natura. 206. D. de reg. iur. l. vlt. C. de vsucap. pro empt. cap. finem 9. ext. de pœn. cap. locupletari. 47. de reg. iur. lib. 6. & Regia lex Hispana. 17. tit. 34. par. 7. cum similibus aliis, quibus hoc & constitutum est, neminem cum alterius iactura fieri lo-
74 cupletiorem posse. Naturalis tamen † hæc lex in vsucapione, ob bonum publicum inducta, limitatur, quæ voluit vt non plus biennio, aut decenio, liceret res suas negligere, & deserere; qui secus fecisset rei neglectæ damno, vt mulctaretur, l. vn. C. de vsucap. transf. pr. de vsucap. Ex cuius verbis, ibi iure ciuili, viri docti putarunt lege 12. tabularum vsucapionem inductam, & à Romanis excogitatam fuisse: sed est verius ex Atheniensium iure depromptā, vt ex Plat. lib. 12. de legibus Hotoman. in d. princ. enunc. 3. probat. Bonoque publico inductam. Primo ob rerum necessitatem, & conseruationem, futurum enim erat, si res à dominis contemnerentur, nullo audente illas colere, metu ne euincerentur, perpetuo, vt sordescerent, & prorsus steriles redderentur. Deinde ob personas, vt metu, ne rebus suis priuentur negligentes domini cogantur rebus suis animum intendere

& ex

& ex segnitie ad laborem prouocentur, quo respicit Plutar. In Solon. vbi refert, in negligentes, & segnes, mulctam, & pœnam eum constituisse, & quod Gellium libro quarto, capit. 12. commemorat apud Romanos Censoriæ nota punitos, qui indiligenter agros suos coluissent, & passi fuissent vineas suas sordescere. Præterea inducta fuit vsucapio ob negotia; vt aliquis asser litium finis, l. fin. D pro suo, l. quidam 21. D. si cert. pet. quæ alias in republica grauas essent, si liberum esset rem per multorum iam manus peruagatam, prætextu alicuius prisci, exoletique tituli vindicara quare & ius Canonicum ram adoilit, vt multis Felin. probat in Rubr. nu. 11. Alciat. num. 8. de præscript. & tract. de quinque pedum præsc. nu. 28. Pinel. in auth. nisi triennale, nu. 34. C. de bon. mat. considerantque plura alia in proposito, Balduin. in prot. Inst. de vsucap. Vvesemb. in paratitl. D. eodem, Vacon lib. 1. declarat. cap. 28. num. 4. Pet. Greg. 3. par. Syntagm. lib. 40. cap. 11. Ergo quamuis naturæ lege nemo, vt cum aliena iactura locupletetur inducatur, lege tamen ciuili in vsucapione immutatur. Lex quidem dura, sed tamen non iniqua, neque enim potuit, vt dominorum in rebus suis conseruandis excitaret diligentiam, aut melius quic. quam, aut aptius fecare, quam si earum omittandarum metum ipsis iniecisset, quod fecit, in eoque ius naturæ non violauit, sed aux ii:nam cum illo iure cuique res suas negligere liceret, hoc non tulit lex ciuilis, quod hanc singulorum negligentiam videret damnosam fore vniuersis, propter infinitas lites, & iurgia, quæ ex ea passim orirentur. Spectant etiam huc, & ea, quę de obligationibus supra dixi, in quibus lex ciuilis multa iuri naturali addidit, nonnulla detraxit plurima immutauit, & in eo quodammodo ius istud naturæ violauit. Quod pro rerum humanarum necessitate faciendum fuit, vt hominum fraudibus, & malitijs occurreretur, est enim hęc vxor naturæ iustissima, & grauissima. (*Salus populi suprema lex esto*) cuius meminit. Cicer. lib. 3. de legib. qua voce audentiores facti legislatores, multa contra singulorum vtilitatem, pro publica salute adinuenerunt, quibus tantum abest, vt dissentiat, aut reclamet natura, vt dignos supplicio existimet eos, qui patrijs legibus non obtemperarint, vt inde iam constet ipsum ius naturale nunquam flecti, tolli, aut immutari, cum eodem ipsomet semper existante, prout soluti populi, quæ lex naturalis est, expedit, pro temporum vicissitudine statuant Principes.

Sed quorsum hæc de iuris naturalis obrogatione, tam lata disputatio? cum nobilitas ab eo non descendat, si de ea nobilitate, quam vxor abiecto, & infimo viro nubendo amittit, de qua & posterior argumenti primi pars est, extra chorum tamen nos saltasse nemine tam dictu cum suspicor, cū satis'è re fuerit tritum, & vulgatum iuris axioma, obiectum discutere, ne si forsan eis nos disputationem missam fecissemus, difficultate soperatos aliquis forte autumaret: qualiter autem illam dissoluerimus, vestrum erit (auditores optimi) iudicium, ad alia pergamus.

75 Occurrit ergo iam nobis aliud non minus quid tortuosum, aut difficile, nobilitatem iuris naturalis esse, ex §. fin. Inst. de leg. agnat. tut. l. ius agnationis, 34. D. de pact. l. iure sanguinis. 8. D. de reg. iur. cum aliis vbi supra adductis, quibus iura sanguinis, & nobilitatis ex iure naturali fluere, non obscure probatum est, coniunctis alijs externorum hominum testimonijs iam relatis. Proh Deum immortalem, quā se nobis iam latissimus diuagandi campus, si vela ventis dare vellemus offerebat, in quo omnes philosophicæ rationis, & causæ inuestigatores, defecisse hactenus creditum est, totque sunt placita, & sententiæ quot capita (vt dici solet) dum enim, & Græci, & Latini dissentiunt circa veram nobilitatem, iuxta eius originem eos esse discordes, quid mirum? nos vero, quia integri extant hac de re tractatus, & disputationes, quas & nostrates, & exteri ediderunt, quibus veram eius originem, diuisionem, definitionem, & partes, laxioribus pagellis prosequuntur, paucis agemus, illorum hominum tantum opiniones recensendo, quę & veritatis magis adhærent, & ex quibus propositæ argumentationis vera solutio fluat. Quæ, vt statim constat, nobilitatem trifariam considerari posse contendimus (vt sic innumerosas sententias, in quas & ab antiquioribus, & neotericis itum est breuiter perstringamus) aut enim nobilitas animi est, aut naturæ, aut fortunæ, sic, licet sub alijs verbis, Bart. in l. 1. ex numer. 14. maxima num. 24. C. de dignit. lib. 12. Penna, in l. mulieres 13. ex num. 3. illo tit. Clytou. in princ. tract. de nob. Mexia, in suo nobilit. cap. 4. lib. 1. huc referenda sunt, quæ lata infinitos referendo, scripserunt Tiraq. de nobil. ex cap. 1. Osal. eod. tract. 2. par. cap. 4. ex num. 1. Ioan. Garc. vir quidem satis diligens, & doctus, illo etiam tract. glos. 7. ex nu.

76 17. Vtra † harum autem præstantior sit, nemo est, qui non videat, quantum enim anima corpori præstat, quantum Sol Lunæ, & cæteris syderibus antecellit tantum illa nobilitas posterioribus præcurrit, quæ solius animi est, quæ & veræ nobilitatis nomen meretur, aliæ adumbratæ, & fictitiæ. Recta enim Euripides Græcus nobilem esse dicebat, non eum qui maioribus longo iam tempora bonis natus esset, sed cū, qui vir, bonus esset qui vero non iustus esset, licet a patre meliorem quam Iupiter genus dedoceret, ignobilis ei cēsebatur. Alter similiter Græcus Phalaris, de nobilitate sic proferebat. *Ego præter virtutē nullā agnosco nobilitatē, reliqua vero cuncta fortunam existimo. Nam humili genere natus Regum, & omnium hominum nobilissimus fieri potest, contra aliquis parētibus bonis ortus, malus euadere potest, ac vilissimis quibusque ignobilior, glorieris itaque de laudibus animæ, non de maiorum nobilitate in obscuriori parte iam extincta.* Item, & Democritus hominum nobilitatem in morum bonitatem sitam esse existimabat. Ex Latinis etiam præter Senec. qui epist. 44 generosum illum aiebat, qui ad virtutem erat a natura compositus. Iuuen. Sat. 6. nobilem fieri pulchrius quam nasci putat sic.

Malo Venusinam, quam te Cornelia mater
Gracchorum, si cum magnis virtutibus ad fers
Grande supercilium, & numeras in dote triumphos.
Et Auson Gallus in Solonis sententijs.
Pulchrius multo parari quam creari nobilem.
Et cæteris elegantius Boet. Metro. 6. lib. 3.
Quid genus, & proauos strepitis?
Si primordia vestra.
Auctoremque Deum spectes.
Nullus degener extat
Ne vitijs peiora fouens
Proprium deserat ortum.
Et strofa:
Non ebore, & gemmis, non auro vera paratur.
Nobilitas? aliquid maius habere decet.

Est igitur eorum omnium qui veriora sentiunt, concors & simultanea ea sententia, & opinio, veram animi esse nobilitatem, hancque merito maioris cæteris habendam, vt qua vna & reliquæ parantur.

77 Nam vt bonorum placet multis triplex esse genus, quod ipsum subtili quadam ratione vnicum potest esse probari; quod ea quæ corporis, vel fortunæ bonę creduntur non semper bona sunt, sed exitiosa plerumque, ni animi imperio regantur: tam nos tamen ad ea ruere, & cæco turbide affectu rapimur; quæ gradum postremum obtinent, vt humanarum rerum non ita peritis infima hæc quam diuina illa, quæ ab animo proficiscuntur, & meliora esse, & potiora videantur. Sic in nobilitatis natura non multo secus accidit, nam cum origo vera eius ex animi virtute sit ducta, sic tamen interdum à quibusdam constituitur, vt manca possit, atque adeo nulla videri, nisi quasi virtutis ipsius præsidijs septa, munimentis sit Fortunæ vndique circumuallata.

78 Potior igitur est hæc animi, quę in virtute consistit nobilitas, solidior multo, stabiliorque cæteris quæ ab alijs animo cui semel insederit, auelli quidem, aliquibus, nec municipalibus, aut patrijs legibus potest, vt insinuare etiam videtur Bar. in d. l. 1. num. 25. C. de dign. lib. 12. Quam quidem vxorem amittere, quamuis ignobili viro nubat non posse, dubitare fas non est, cum ad ea, quæ animo, & intellectu cōsistunt, legis potentia, aut vitios trahi non possit, neque lex dici posset, quæ id, si sub eius esse ditione statuisset, sed portentosa,

portentosa,

rentosa, aut bellouina quædam sanctio, aut constitutio, vt paulò ante in derogatione primæui iuris gentium (vt nos dicimus) notabamus, vnde de hac oppositum argumentum nō esse accipiendum plane constat.

79 Item nec de alia, quæ naturalis est, ipsis hominibus, adhuc nascentibus insita, vt corporis bona temperies (quam maximam nobilitatem notabat Socrates) elegans forma, strenuæ vires, bonus, validusq; salutis habitus, quam similiter leges ciuiles remotari non posse certo certius est.

80 Est igitur altera nobilitas, ab infinitis, vt præstantissima omnium habita, quæ ex maiorum famosis imaginibus orta, industriæ nostræ sudore, absque, & puluere (quod aiunt) alieno, toto labore, & sanguine parta est: quā pro vera nobilitate coluerunt plurimi, maximè si opibus, & diuitijs esset exornata, à quibus omnem nobilitatem pendere sunt arbitrati. *Simonides* enim interogatus: nobiles qui essent? respondisse fertur, qui maioribus longo tempore diuitibus natus fuisset: *Nec aliud nobilitate esse* (ait Plutarchus) *quam opes antiquas, aut veterem gloriam*: quos & alios, etsi irridendos esse, dum de vera nobilitate disputamus, dubium non sit ex superius relatis, & alijs quæ congesserunt Steph. Beleng. in volum. sententiar. §. nobilitas, Octau. Mirand. lib. illust. Poetat. pag. 494. latius cæteris: Item, & elegantius Iac. Tap. Aldan. lib. 1. de triplici bono, & vera ho-
81 min. nobilit. ferè ex pr. & lib. 3. iuxt. fin. † Quando ciuile tamen, & politicum statum sectari) tantum modo (si vera loquamur) qui diuitijs abundant nobiles habentur, æqui parantur enim honori (is verior sit quem malis) amplissimę facultates ab Vlp. in l. 1. D. de cust. reor. in l. rescripto, 6. in pr. D. de muner. & honor. in l. ad subeunda, 45. C. de Decur. lib. 10. in l. nec venditio. 2. C. de præd. decur. sine dec.

82 His igitur nobilibus, qui genere, & opibus sunt insignes, plurima quidem cōcessa, à patrijs, & municipalibus legibus sunt priuilegia (quæ quidem vituperanda non sunt, si modo illi tales sint, qui eorum se præbere velint similes, qui spatiosa hæc laudis insignia, & ornamenta generis familiæ suæ primum intulerunt) immunitates, exemptiones, & libertates: vt relatus Græcus Euripides aiebat, his verbis: *Superflua est oratio nobilitatem si mortalem laudauerimus. Olim enim cum primum nati sumus, & mater tellus omnes formauit omnibus consimilem largita est faciem, peculiare nihil habemus. Sed vna generis eademque origo, nobiles, ac ignobiles produxit. Tempus autem legibus arbitrarijs nobilitatem effecit magis gloriosam*, cuius nobilitatis priuilegia illi omnes quorum supr. num. 17. meminimus, late sunt prosequuti. Ea igitur, non ipsam nobilitatem, idque ex natura ipsius actus vxor amittet, si viro infimo, & abiecto nupserit, nec mouere debet, iura sanguinis aboleri non posse iure ciuili, vt latius supra: namque dicendum est nobilitatem, & sanguinem minimè tolli, sed tantum illa priuilegia, quæ ex Principum liberalitate, aut legis ciuilis dispositione illis nobilibus conceduntur, quæ cum à lege ciuili sint contraria, lege ciuili pote-
83 runt suspendi, & remutari, † arg. l. cum lex 47. D. de fideiuss. l. eas obligationes, 8. D. de cap. dim. & ex insigni, §. quod autem, Inst. de cap. dim. vbi maxima capitis diminutione, non cognationem, sed eius ius perire docuit Iust. inibi rectè notante Acc. verb. cognationis, admonet Bar. in l. fin. § fin. D. rem rat. hab. cuius meminit Dec. in l. pacta quæ contra, nu. 3. C. de pact. optimè explicat Rebar. & Fab. in d. l. iura sanguinis, Rober. lib. 1. recept. lect. c. 30. Cæsar Cost. lib. 1. var. ambig. c. 30. Vnde ex eis iam constat, nubente illustri, & nobili muliere abiectæ, & infimæ conditionis viro, eius nobilitatem, non vtique tolli, sed obscurari, obumbrari, & tanquam nebulis, & quadam caligine aspergi, & sic iam dissoluitur primum argumentum.

84 Alterum vero non tam difficiles explicatus habet, siquidē apud omnes hactenus receptum est, filios semper partis sui conditionem sequi, non matris, vt prior illius argumentationis pars probauit, idq; non solum in naturalibus, verum & in legitimis tantum; quare si ex nobili matre, obscuro autem & infimo patre liberi nati sint, ignobiles erunt, vt post alios voluit Bal. in l. fi. C. de seru. fug. & in l. 2. col. 2. C. de iure emph. & in l. liberos, D. de Senat. cum infinitis alijs, quos late, more suo, congerit Tiraq. d. tract. c. 15. per tot. & c. 18. nu. 20. Pal. Rub in rubr. de don. inter. §. 31. & §. 32. Otal. de nob. 2. p. ex n. 4. expressè in l. 3. tit. 21. p. 2 ibi; *Mas si naci. fiere de hyo dalgo, y villano, no tuuieron por bien, ni por derecho que fuesse contado por hyo dalgo, &c.* vsq; in fin. Conducit etiam l. 9. tit. 11. lib. 2. nou. Recop. iunct. ibi obseruatis ab Azeu. nu. 7. illustrat Padill. in l. naturalis, in princ. n. 7. D. de pr. vic. ver. P. Plaza, lib. de delict. c. 1. nu. 23. Ant. Gom. & alij qui ad leges Tauri scripserunt, sub l. 79. n. 6. alios retulit Barah. in add. ad Palae. Rub. §. 32. in rub. sub lit. B. Idem Otal. d. 2. p. 3. p. c. 8. n. 2. Io. Gar. de nob. gl. 1/2. n. 85. Ioseph. Sesse, dec. 2. nu. 15. & videbis l. 1. C. de lib. caus. l. D. Marco, C. de quæst.

85 Cuius rei duplicem rationem assignat Bal. proximè relatus. Altera est, quia mater, quoad dignitatem, & honorem spectat, cedit viro, ex d. l. mulieres, C. de incol. lib. 10. & C. de dign. lib. 12. & nostra ista disputatione, ergo, & partus eius, patet consequentia, quia cum pater sit ignobilis, mater quoque ex eius matrimonio sit effecta, & ipsa ignobilis, filius ex eis ignobilis similiter erit. Deinde, & id etiam esset ad vitādum, & si mater nobilis, nuptijs cum plebeio contractis, nobilitatem retineret, quoniam cum nobilitas sit dignitas quędam à parentibus deriuata, quæ dominatur à potentiori causa, vt notat idem Bal. d. l. fin. n. 4. C. de seru. fug. potentius autem sit principium effectiuum, quod in generatione, omnium consensu, vir præbet, quam materia ex muliere tradita, cum omne agens nobilius patiente sit; rectè fit filium à patre non à matre virtutem habere oportere. Vnde idem Bal. in d. l. liberos, in eos qui matrum nobilitate gloriantur inuehitur, quos & reprehendunt Hostiens. Io. Andr. Panor. & alij, in c. Rayn. verb. de Clera, de testam. quasi iniusti, & impudenter hi fastu quodam superbiæ sibi cognomina matris asciscant, quia sint patribus nobiliores, ex eo arbitrantes
86 nobilitatem sibi comparari, † & Dominic. in c. statutum, in a. de hæret. lib. 6. col. 2. notabat, filium arma, & insignia fami-
87 lię paternę, non maternę portare debere † quibus adstipulari videtur antiqua Aegyptiorum lex, qua nullus ex eis genitus spurius habebatur, etiam si ex ancilla, aut serua natus esset, teste Diod. lib. 2. solum enim putabant patrem esse generis auctorem, matrem nutrimentum & locum infanti tā-
88 tum præbere dicebant, † quod Aegyptios ad Hebręis accepisse existimo. Etsi enim valde inter omnes naturalis Philosophię sectatores controuersum sit, num fœmina in hominis generatione aliquid agat, an vero nihil agendo, putam, & solam materiam subijciat, & ministret, hæque in re tam varia sint placita, & sententię, vt potius auctores veritatem occultare videantur, quam quod certo, & pro indubitato sit tenendum docere cupere, illud tamen in primis certissi nū est inter eosdem naturę Hebręos inuestigatores, fœminam in fœtus formatione, nec habere vim procreantem, aut efficiētem, nec aliquid agere, aut emittere, solumque id quod masculus emittit recipere, fouere, disponere, dirigere, & tādem calore proprio (ne masculi seminis natiuus deperdatur) illud conseruare, quę est potissima causa, quare ipsi in suis genealogijs texendis (quod hęc gens, vt plurimum torah-ser vabant) virorum semper, fœminarum nunquam mentionē faciebant (id quod & ad caput Matthęi. 1. obseruant inter-
89 pretes.) Nec desunt è nostratibus Latinis aliqui doctissimi viri, qui huic opinioni tanquam certissimę, & verissimę adstipulentur, inter quos vobis referam pręter Paul. Socin. lib. 8. metaph. q. 16. Theophr. Paracels. lib. suo, de secret. naturas quoddam docentem effingere, quod semen virile receptum arte calore innatum, conseruare, & fouere valens, eo vsq; quoad tempus dispositionis necessarię ad animę è cœlo infusionem accedat, & tandem ab anima mundi, vt dicit Plato, seu, vt nos, à Deo Optimo Maximo, in corpus infundatur, paulo ab hac sententia discedit, inter Gręcos, Arist. lib. de gener. anim. per plura c. & pręcipue, lib. 1. c. 2 & c. 20. & lib. 2. c. 4. vbi virum solum efficientiam in fœtus formatione pręstare, neutiquam autem fœminam, sed solam exhibere materiam, aperte asserit, quam sententiam etiam tuetur Auerr. ex Arabib. lib. 2. Colliget, & Auic. lib. 9. de anim. c. 6. Item ex nostris Latinis D. Thom. lib. 3. sent. dist. 3 q. 7. q. 1.

90 Quam.

90 Quamquam eam reiiciant cum Hippocr.lib.de nat.infá.
& Galen lib.de sem.& lib. de fœt.form.omnes fere Medici,
tam Græci,quam Latini,asserentes,fœminam in fœtus for-
matione,non solum feminis virilis substantiam fouere,ma-
teriam è suis ministrare,sed & semen emittere,ipsique acti-
uam virtutem & agentem facultatem inesse. quod si non i-
ta præstantius, & fœcundius, vt maris semen existit,esse ta-
men prolificum, fœcundum, & vim effectiuam habens, vt
inter alios tenet Dyn.Flor.in comm.lib. Auice.de generat.
em.bt.Iac.Fo lin.& Io.Fernel.lib.7.de hom.procreat.c.6.&
lib 2.de abdit.rer.causs.c.7.& Franc. Vall.lib.2. controu.c.6.
& fere omnis turba ,& schola Medicorum, quorum ratio
nes,& aliarum opinionum solutiones, cum nostri præcipui
instituti non sit hic referendo non immorabimur, satis ipsa
veritate contenti,& vos ad auctores iam citatos,suis in lo-
cis remittendo,ne forsan eorum aliquis vulgatum illud nihil
obiiciat,ne vltra crepidam sutor; quod tamen ego in bona-
rum literarum cognitione,qualis est hæc,nunquam admi-
si,cum illi qui docti hominis cognomen nauare cupit,alie-
num nihil videri debeat.
Ad Bal.igitur vt redeamus , in d.l. fin. C.de seru.fug.qui
his occasione dedit , iam iam aperte , ni fallor , vtcumque
ses se habeat auditis , qua ratione filii, non maternam, sed
paternam potius cōditionem sequi debent,cuius rei verissi
mam hanc esse arbitramur , quam & nos altius quam alii
fecerint ostendimus.
91 Nec tunc nobis scrupulum aliquem iniiciet vulgatum al-
terum axioma,in finali argumentationis partes adductum,
ex d.l partum,7.C. de rei vendic. cum similibus iam relatis
quo partum matris conditionem semper sequi satis proba-
tum est. Quoniam id aliam non quidem minus elegantem
92 habet rationem quæ tota ex libertatis fauore fluit , † cuius
gratia plura in iure contra strictam disputationem constitu-
ta esse non ignoscis,sicut ipsi Vlp.in l. genera her. 24.§.siquis.
D.de fideic.libert.& alter.l.C.in l.si ita scriptum.16. & in l.
si ita fuerit.41. D.de manum.test.l.inter pares. 38. D.de re
iudic.l.libertas. 122. alias. 165. & in l. quoties dubia. 21. D.
de reg.iur.l. 1. C.de sicu.pign.dat.man.leg. vn. C.de comm.
seru.man.l.§.fin.Inst.de donat.l.2.tit. 22. par.4.l.3.tit.5. p 5.
Sicque partus matrem potius, quàm patrem sequitur , quia
mater , quod ad statum ingenuitatis , vel seruitutis causam
attinet,pluribus temporibus accommodari potest in
93 nanciscenda partui libertate , quam pater ipse . Si † enim
mater, vel partus,vel conceptionis,vel medio tempore,dum
ventrem tulit libera fuerit,partus quoque fit liber, vt Mart.
probat in l.& seruorum, 5. §.ingenui, D.de stat.hom.à quo
habuit Iust.in §.sed & siquis,de ingen.id quod non est in pa
tre , in quo vnicum tantum tempus , nempè generationis ,
considerari poterat , quia illo solo tempore pater est causa
potentior,& effectiua, vt supra audiuimus.) Itaque siue quę
serua concepit,& gestauit,libera pariat (vt Arescusa illa, de
qua Triph.in l Arescusa,15.D.de stat.hom.)non dubium est
quin liberum pariat,siue quæ serua concepit prægnans ma-
numissa est, ante partum iterum in seruitutem redacta, siue
libera concepit , & serua postea semper fuit , liberum enim
hæc quoque pariet, quia non debet calamitas matris ei no-
cere,qui in ventre est,vt aiunt Mart.& Iust. Quæ tria tem-
pora Paul,lib.2.sent.tit.25.complexus est his verbis. *Si ser-
ua conceperit,& postea manumissa pepererit,liberum parit
id enim fauor libertatis extorsit,Si libera conceperit,& an-
cilla facta pepererit , liberum parit, id enim fauor libertatis
exposcit. si ancilla conceperit, & medio tempore manumis-
sa sit,rursus facta ancilla pepererit,liberum parit, media enim
tempora libertati prodesse,non etiam nocere possunt.* Qua in
quæstione , etsi inter veteres prudentes dissidium fuerit , id
autem crebriore calculo receptum libertatis fauore fuit , &
à Iust probatum in d.§.sed si quis,& notat Hotom.lib.4.ob-
94 ser.c.3. Id vero, quod de medio tempore docemus,intelli-
gere oportet de seruitute,quæ iure tantum ciuili introducta
est, veluti si se passa pretii causa, vendi passa sit, non
si iure gentium serua esset, vtpotè bello capta,tunc enim sa-
tis constat natum in eo statu filium seruum existere,quem-
admodum in Seruio Tullio venit , cuius mater Ocrisia
Regij sanguinis mulier,bello à Tarquino Romanorum Re-
ge capta,in seruitute peperit,vnde Seruius denominatus est,
quasi dulos,vt ait D.on.Neq;hac sententia retenta aliquid
obstant leges in contrarium adductæ,quæ cum de filijs na
tis ex seruilis conditionis mulieribus loquantur , vt ex eis
constat,& latè supra obseruauimus,ad eandem distinctionē
planè sunt referendę.Quibus ex temporali huic disputationi
finis accedit.

ANTO-

ANTONII PICHARDI

VINVESAE. I.C. HISPANI.

In Salmanticensi Academia Iuris Ciuilis Antecessoris.

DISPVTATIO TERTIA.

De Iudicialibus *Iudicium sisti*, & *Iudicatum solui*, satisdationibus.

In qua è media antiquitate penetralibusque veteris iuris prudentiæ Romanæ rebus petitis, & discussis nouum ius Hispanum accedit.

In petitione perpetuæ Cathedræ Digesti Noui, ad exornationem, l. si ante acceptum. 7. D. Iudicatum solui, Cathedræ petitoribus ab Academia assignata.

SVMMA RERVM.

1 *Atisdationes in iudicijs, qua ratione, præstentur.*
2 *Satisdationis iudicio sisti originē, progressū, & potestatem, qui explicent.*
3 *Vocatus in ius ni iret, obtorto etiam collo rapi, & inuitus trahi poterat, antestatione tamen prius facta.*
4 *Vocare in ius non citare significat, sed reum ad tribunal Prætoris trahere. Contra Ioan. Robert. & Ioan. Baud.*
5 *L. sed & si 11. 27. D. de in ius vocando, l. si quis ex aliena. 5. D. de iudicijs.*
6 *Vocatus in ius ne eat, vadimonium præstare oportet: & quare vadimonium dictum, quod à vocato in ius præstatur.*
7 *Vocatus in ius nisi satisdet aut immobilia possideat Hispano iure incarcerem detruditur: nec extrahi inde potest, nisi præstitis fideiussoribus, de la Haz.*
8 *Iudicatum solui stipulatio, quid contineat: & eius formulare missiue.*
9 *Iudicatum solui stipulationem, qui præstare teneantur. & infr. num.*
10 *Iudicatum solui stipulationem non præstat procurator, cuius dominus in mandato eam interposuit.*
11 *Iudicatum solui satisdatio ex tabellionum stylo omnibus adijcitur mandatis.*
12 *Iudicatum solui satisdatio à domino interposita quando non releuet procuratorem ab onere satisdandi.*
13 *Satisdandi ab onere quis liberetur.*
14 *Iudicatum solui stipulationis tres clausulę, de re iudicata. De re defendenda. De dolo malo.*
15 *Clausulę de re iudicata vis, & potestas.*
16 *Iudicatum accipere debemus ab eodem iudice non ab alio, & infra num. 98.*
17 *Clausula de re defendenda, quid comprehendat:*
18 *Clausula de dolo, quid in hac stipulatione contineat.*
19 *Procurator quis sit, & quatenus à defensore differat, & num. 84.*
20 *Cognitor quis; & quale hodie eorum officium.*
21 *L. si ante acceptum iudicium, 7. D. iudicatum solui, eius auctor, & vera lectio animaduersa.*
22 *L. si ante acceptum, summa, & Accursij, ac Bartoli argumenta contra eam, vsque ad num. 30.*
30 *Accursij prior ratio ad hanc legem; reprehenditur, ex num. 32.*
Iudicatum solui stipulatio corrumpitur procuratoris causa mutata, & late sequentibus numeris.
31 *Mutatio formæ totam rem perimit.*
33 *Accursij secunda ratio ad hanc legem conuincitur, num. seq.*
35 *Lectio huius legis ex Angelo Politiano, & Gregorio Holoand. quę tamen reijcitur, num. 36.*
37 *Alberici ratio ad nostrum textum, & eius reprehensio.*
38 *Vera ratio Responsi Caij.*
39 *L. si defunctus. 15. D. de procuratoribus, & num. 67.*
40 *Iudicatum solui stipulatio iudicij pręparatorium est.*
41 *Pręparatorij ad pręparatum quando argumentum valeat, & in iudicijs, & contractibus.*
42 *Mors quoad voluntatis reuocationē minus, quam expressa voluntas operatur.*
43 *Iudicatum solui stipulatio facit rem non integram, si Dominus*

minus qui satisdedit idoneus fideiussor est.

44 *Iudicatum solui stipulatione interposita, potest procurator expresse reuocari, contra Bartol. & num. sequentib.*

47 *L. Titius. 76. D. de procuratoribus, procurator causa cognita, lite etiam contestata, potest reuocari: & nu. 72. cum sequent bus.*

48 *Iudicatum solui stipulatio, quae ex clausula hic fuerit commissa magna controuersia, & latè sequentib. numeris.*

49 *Rogerij opinio ex stimantis ob rem non defensam stipulationem hic fuisse commissam.*

50 *Reprehenditur Rogerius.*

51 *Noua huius legis interpretatio.*

52 *Hugonis lectura, qui ex clausula de dolo committi hic stipulationem ait.*

53 *Dolus quando committatur.*

54 *Hugonis sententia improbatur.*

55 *Ioannis opinio verior, qui ex clausula de re iudicata stipulationem hic commissam arbitratur, & num. sequent.*

56 *Iudicatum solui stipulatio à quo interponenda.*

57 *Nostri textus vera explicatio.*

58 *Verbum Ratum, quid significet.*

59 *Testamentum eius, qui apud hostes decessit, ratum idest, firmum.*

60 *Procuratoris reuocatio ignorante actore nulla.*

61 *Noster textus in princip o, & in vers. Quod siquis sciens.*

62 *Noster textus, in versic. Siue etiam prohibitus.*

63 *Noster text. in vers. Nam vt committatur.*

64 *L. seruus. 24. D. de his, qui not. infamia, & numer. 67. & seqq.*

65 *Instantia cum defuncto cœpta, transit in haeredem.*

66 *Translatio iudicij à procuratore in dominum fieri potest, & è conuerso, & late ex num. 69.*

70 *Accursii in interpretatio prior ad l. Iulianus. 11. D. qui satisdare cog. quae tamen reijcitur, num. 71. & seqq. vsque ad num 77.*

72 *Procurator lite contestata efficitur dominus litis. L. 1. C. de sent. & interlocut. omn. iud.*

73 *L. 1. § fin. D. quib. mod. pig. vel hyp. soluit. & numer. sequentib.*

77 *Mutatio qualitatis procuratoris, siue defensoris ex parte rei impedit stipulationē iudicatum solui committi: secus si ex parte actoris mutatio contingat.*

78 *Differentiæ ratio inter hos casus ex Accur. quae tamen reprehenditur, num. 79.*

80 *Defenditur Accursius à Bartoli impugnatione.*

81 *Alia differentia ex eadem Accursio, quae etiam reijcitur, num. 82.*

83 *Martini proponitur explicatio, & notatur, num. 84.*

85 *Bartoli vera differentiae ratio late explicata, & omnibus huius legis partibus proba a, num. sequent.*

90 *Mutatio qualitatis ex parte actoris, etiam stipulationem vitiaret, quibus casibus satisdare teneretur.*

91 *L. 3. §. stipulat onem h. t.*

92 *L. licet. 56. D. de iudicijs.*

93 *L. si petitor 8 inf. h. t.*

94 *L. si eum hominem 34. D. de fideiuss.*

95 *Iudicatum solui, stipulatio non committitur mutata actione.*

96 *Iudicatum solui stipulatio cessat ex mutatione intentionis, & animi agetis. L. 3. §. sed quod de tutore, h. t.*

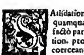
97 *L. 2. § fin. D. de administ. tut.*

99 *Iudicatum solui fideiussor, an liberetur, per appellationē à reo, vel ab actore interposita.*

100 *Iudicatum solui stipulatio vtrum aduersus fideiussores restatim committatur, ita vt absque nouo processu exequi possis.*

EX TEMPORALIS DISPVTATIONIS.

PROTHEORIA.

1 Atisdationum, quae in iudicijs præstantur, quamquam omnes eò tendant, vt res iudicio factò parata sit, vt apud Marc. Tull. in oration. pro Quint. & reorum ludificationes coerceantur, ne aliàs iudicium eludatur, quaedam tamen non tam pertinent ad rem iudicatam, quam ad iudicandum. Primum enim in ius vocati, aut statim ire debent, aut satisdare iudicio sisti, iuxta
2 veterem Romanorū vsū de quo † & de vadimonijs, & stipulationibus, quas de iudicio sistendo, ne inuitus in iudicio raperetur, quis interponebat, plura accuratè scripserunt Duaren. lib. 1. disput. anniu. cap. 1. Gouean. lib. 1. variar. cap. 10. Girald. in dialog. dialog. 9. Rebard. ad leg. 12. tab. cap. 5. & lib. sing. pro tribun. cap. 4. & lib. 1. variar. cap. 6. & lib. 2. cap. 7. & in l. 16 D. de regul. iur. Guillelm. Polet. de reb. Athen. cap. 25. Pet. Fab. in l. nemo de domo. 103. & in leg. eo quod plus. 110. D. de regul. iur. Cuiac. lib. 7. obser. cap. 16. &
3 lib. 10. cap. 10. P. Nau. lib. 20. misc cap. 1. Ioann. Hannequin. in not. error. Acc. sub. tit. de *in ius vo cando*, Balduin. ad l. 12. tab. cap. 40. Apud quos † receptum fuit magistratu, aut eius viatore minime conscio, aduersarium in ius vocare, & aut cum illo de die certa locoque, seu foro certo conuenire, l. de die 8. D. qui satisd. cog. aut inuitum reluctantemq; obtorto (quod aiunt) collo in ius, hoc est, ad tribunal Prætoris, testato tamen trahere, vt apud Plautum in Pœnul. Horat. lib. 1. sermon. satyr. 6. vbi qui trahit in ius, antestatur prius, quod & eos locis relatis à Porpyr. leg. 12. tab. verb. significatur. Scilicet. *Si in ius vocat, ni eat, manum inijcito, encapito antestari*, idest, rectè eruditus Cuiac. interpretatur, d. lib. 7. obser. cap. 16. qui reum in ius vocat, non euntem ducat manu iniecta, & antestetur: nec enim iure ducitur quis, nisi antestatus: nisi impunis, & infamis homo in ius vocaretur, quo casu nihil antestatione opus fuisse, ex eodem Plauto constat, nam Saturio vocanti in ius, sic Leno. *Non ne antestaris?* & tum ille: *Tuane causa carnifex cuiquam mortali libero aures atteram? Qui hic commerearis ciues homines liberosq;* meminit Duen. lib. 1. de iurisdict. & imp. tit. 4. o. 21. Itaque
4 † constat in ius vocare non citare (vt vulgus interpretū putat) sed reum in iudicium vocare, ita vt statim ire se quisque vocantem deberet, vel de eundo cauere, vel satisdare significare: quod ni fecisset, antestatione illa prius habita, raptus ab actore, etiam inuitus, & reluctans, ad iudicium trahi poterat, nec ipse per se, aut per alium quicquam facere, quominus iret, licebat. Quo respiciunt, tit. 5. 6 7. & 10. lib. 2. Pandect D. *Si quis in ius vocatus non ierit: Siue quis eū vocauerit quem ex edicto non debuerit, D in ius vocati, vt eant aut satis, vel cautū deut. D. ne quis eū qui in ius vocabitur vi eximat, D. de eo, per quē factum erit, quo minus quis in iudicio sistat*, & lex illa antiqua, 12. tabular. cuius meminit Gell. lib. 20. Noct. Atticar. cap. 1. & integra verba recen set ex Cicer. lib. 2. de leg Balduin. ad leg. 12. tab. cap. 40. *Si quis, in ius vocatur (inquit lex) si morbus, æuitas ve vitiū esse, qui in ius vocauit iumentū dato, si nolit arcenā ne sternito.* Et Valer. Max. testimonium, qui lib. 2. tit. de Instit. antiq. in ius vocati matronam, corpus eius tangere prohibitum fuisse ait, & Non. Marc. qui in ius vocare, pro trahere, siue ducere, positum dixit, & Vlp. qui hac de causa, neq; magistratū, neque Pontificem dum sacra facit: item nec alios, qui iustis de causis occupati essent, aut parentes, quibus tanta à filijs debetur reuerentia, in ius posse vocari respondit. Et Horat. dict. lib. 1. sermon. satyr. 9. vbi Act. Porphyr. eruditus Lab. & nouissimus Cruchius adnotarunt. Et ex Plaut. Terent. Cicer. & alijs critici iā adducti. Quamuis ex eis sint qui totum hoc negent Ioan. Robert. lib. 3. sentent. cap. 1. Ioann. Baud. li. 2. quæst. iur. cap. 1. contendentes in ius vocare, verbalem solum citationem, non autem violentam ductionem
5 significare, moti Paul. & Vlp. auctoritatibus; † illius in

l. sed

l.sed & si is 12. D. de in ius vocand. vbi eum qui domi sit
quamuis de ea inuitus extrahi nõ possit.l.plerique. 18. D.
illo tit.l.nemo de domo. 103. D. de regul. iur. (quæ bene,
verá accipiens interpretationé) in ius tamen vocari pos-
se Paul.ait huina in l. siquia ex aliena, 5. D. de iudic. vbi
Vlp.scribit,eũ qui ex aliena iurisdictione in ius vocatur,ve
nire debere,priuilegia saltim suis allegaturus: nam si ma-
nu traherentur(aiunt Rob.& Baud.)qui vocarentur in ius
necesse nõ esset præmonere eos,aut ire venire debere.Sed
hæc testimonia non mouere debuissent eruditos viros. sic
enim Pauli accipendum est, eum qui domi latitet in ius
vocari posse, hoc est citari, & denuntiari,vt iudiciũ non
subterfugiat ex forma, quam scripsit Cuiacius, lib.7. ob-
seru.cap.13. Retard lib.sing.Protribun.cap.3.licet eo casu
rapi non possit, ex ratione d.l.plerique,*quia domus tutissi-
mum cuique refugium, atque receptaculũ sit*,quæ exorna-
ri potest ex Cicer pro domo sua,iuxt.quá accipienda est,d.
l.sed etsi is,quæ cũ ea casu quo quis domi sit neget inuitũ
rapi posse,haud dubiè probat in alijs casibus in ius vocatũ,
ni sequatur,manu trahi.Quod indicat inscriptio, titul.6.d.
lib.2.Pandect.In ius vocati,vt eãt,aut satis,vel cautũ dent,
quæ præcipit ire,vel satisdare; atque ita, non satisdantem,
inuitũ duci.Nec obstat,quod dicatur ire, & nõ rapi, quẽ-
admodum in d.leg.siquis ex aliena, venire,namque id non
exclusit,quin si sponte,& vltro sequi vocantem noluisset,
etiam reluctantes trahi possent, vti animaduertunt Cuiac.
6 & Faber iam relati.Ergo,aut † personaliter in ius vocatus
ire debebat,aut vadimonium præstare, idest sponsores rei
sistendi iudicio,qui vades ideo dicti, quod qui eos dederat
vadendi,& discedendi habebat potestatem, apud Horat.
lib.1.serm.satyr.2.Cicer.lib.3. offic.& 2. de finibus, & in
orat pro Quint.Plin.li.8.Epist.& in præfat.Hist.nat.in Ca-
lo,Suetno.in Calig.Ioseph.lib.16.cap.10.Apulei.lib.9. de
Asin.Aur.Gell.lib.2.cap.14.& apud alios bonos auctores.
7 Vnde † apud nos originem duxisse videtur praxis satisdã-
di iudicio sistere,quod siquis non satisdederit, nec immo-
bilia possideat in carcerem.vt detrudatur l. sciendum. 15.
D. qui satisd.cog.& magis,ex l.2.tit.de los emplazamien-
tos l.1.tit.de las ferias,l.7.tit.de los testimonios,lib.2.Fori.
obseruat Rod.Suar.in d.l.2.num.7.Nec extrahendus inde
est,nisi cum fideiussoribus de la Haz,vt post Roder. notat
Martin.Olan.in concord.iur.lit.S.n.3. lit.R.num.81.Ma-
tienzo,in l.3.tit.16.lib.5.Recop.& in l.10.tit.16.eodem li.
Greg. verb.pero si no fallasse,l.41.tit.2.part.3. quamuis eo
casu iure communi sufficeret iuratoriam cautionem inter-
ponere,iudicio sistendi,& iudicatum soluendi, Socin. in
l.1.num.22.D.qui satisd.cog.n.Maran.de ordin.iudicior.
6.part.membr.8.Bernard.Diaz, regula.660. quæ quidem
cautio iudicis ad sententiam vsque durat.
8 Rem vero iudicatã ea quæ à Tribon.hoc,7.tit.lib.46.Pã-
dect.inter prætorias stipulationes annumeratur, & a Iust.
ex princ.Inst.de sat.exponitur, appellaturque Iudicatum
solui,eo quod stipularetur,quis,vt solueretur sibi, quod
fuisset iudicatum:vti ex eius formula constat,quam nomi
natim recenset Cuiac.li.10.obseru.cap.29.ad summo que
9 omisisse diligẽtissimum Brisonium, qui eius stipulationis
meminit lib.5.de form.pag.437.Plane † satisdationẽ iudi-
catum solui, illi tantum præstare olim cogebantur, teste
Iust. vbi supra,qui vel reali,vel in personã actione,nõ suo,
sed alieno nomine conueniebantur. Quomodo, intelliges,
l.de die,8.§.si seruus,D.qui satisdare cogantur, l.sed & hæ
personæ,35.§.non solum.D.de procuratorib.l.si ad defen-
dẽdum,10.infr.hoc quamuis hodie,qui alieno nomine cõ-
uenitur,& procurator est,si dominus præsens est, non sa-
tisdet,sed ipse reus sub hypotheca suorum bonorũ satisdat,
nisi sententiæ dicendæ tempore abfuerit, fideiussorem iu-
dicatum,à quo appellatum non est,factum,aut absens
est dominus,quo casu procurator iudicatum solui satisdat,
§.vero,cum seq.Inst.de satisdationibus,l.1.C.eod.&ibi nar
l.21.versic.Mas si el personero,tit.5.p.3.l.15.in Luyli. Nisi
10 † dominus litis,& causæ,cuius nomine quis conuenitur,
in mandato satisdationẽ exposuerit,per quam ipse sui pro-
curatoris fideiussor existat,pro omnibus iudicatũ soluendi;
tisdationis clausulis,l.filius fam.8.in fin.D.de procuratorib.
dict.l.ad defendendum.10. infra hoc tit.d.§.si vero,Inst.de
satisd.d.l.21.versic.Fueras ende si en la carta de la perso-
neria dixesse señaladamente,que el que lo fiziera personé-
ro el mismo era fiador por el, de cumplir, è de pagar todo
lo que en el pleyto fuesse iuzgado, ca estonce non le de-
uen demandar otra fiadura.
11 Vnde inoleuit praxis,& stylus,quo quotidie vtuntur ta-
bularij in mandatis generalibus ad lites, in quibus eã adij-
ciunt clausulam,qua dominus releuat suum procuratorem
ab omni onere satisdandi,videlicet.Y *vos releuo de fian-
za y caucion en forma,segun derecho, y de toda carga de
satisdacion,sola clausula que es dicha, Iudicatum solui, con
todas sus clausulas acostumbradas*,cuius styli & praxis me
minit Gabr.Montez.in praxi,tract.7.de las escrituras publi
cas,in mãdato generali ad liter.fol.125.per quæ verba do-
minus fideiubet procuratore,qui tunc non tenetur aliter
satisdare,ex dict.l.21 & Bartol.doctrina,in rubr.n.3.supra
hoc t.sequitur,& explicat Alex.in l.filiusfã & in d.l.sciendum.
§.possessor.D.qui satisd.cog. Car. Molin.in extricat.
labyr.diuidui,& indiuid.2.part.num.524 Marant.de ord.
12 iudic.6.part.memb.8.num.81. Meminisse † tamen opor-
tebit,ita demum huiusmodi satisdationẽ à domino in man-
dato factam procuratorem releuare, quando dominus sol-
uendo est, aut saltim immobilia possidet,iuxta d.l.sciendũ,
alias ea clausula nihil releuaret,cum dominus idoneus nõ
sit fideiussor. Docet Bart.in d.rub.nu 6.Aretin.consi. 124.
Molin.& Maranta iam relati.Pro qua sẽtentia induci post
Accurs.auctoritas,in l.fin.verb.cautioni. C. de princip. a-
gend.in reb.lib 12.cuius meminit Gregor.in d.l. 41. verb.
13 en la tierra,tit.2.p.3.Quot † autem bona immobilia,qui-
busve in locis possidere quis debeat,vt ab onere satisdandi
liberetur,pro explicatione re d.l.sciendum.15.D.qui satisda
re cogantur & d.l.2.tit.de los emplazamientos,lib.2.fori,
lato sermone prosequitur ibi, Roderic Suar. omnino vidẽ
dus,Ioann.Matienzo.in l.10.glo. 1.num. 7.titul.16. lib.5.
Recopil.Molin.li.1.cap.15.n.20.Menoch.de arbitr. cẽt 2.
cas.142.& de adipisc.possess.remed.2.n.91.qui iudicis arbi-
trio id relinquit.Quod an hodie iure quoq.huius regni ad-
mittendum sit,late Matienzo,d.num.7.
14 Vlterius, vt rem iam magis internus,præmittendũ om-
nino est,satisdationem,Iudicatum solui, tres clausulas in-
vnum collectas habere,teste Vlpiano.in l iudicatum.6. supra
hoc tit.nempe de re iudicata,de re defendenda,de dolo ma
lo,de quarum natura,& effectu plura congessit Vigel. li.6.
Digest.c.10. & nominatim, de clausula de re defendenda,
Cuiac.tract.6.ad Afric.ad l.fin.D.de procur.& ad l.Hæc sti-
pulatio,15.infra hoc tit.Pet.Faber,in l.inuitus nemo. 156.
D.de reg.iur.ea tamen est præcipua quæ nomen dedit, de
iudicato soluendo, & hac forte sublata per acceptilationẽ,
vel solutionem,vel transactionem,vel absolutionem, eua-
nescunt etiam cæteræ, quia propter hanc cæteræ interpo-
nuntur,nempe vt res iudicati possit,l. si accepto fueris, 20.
D.de acceptilat.l.cum quærebatur,15.vers.Proinde, infra
h.tit.Prima ergo † clausula est de re iudicata, vt in tantum
cõmittatur stipulatio,præstetur que, quantum iudex deberi
pronuntiauerit,l.iudicati.9.infra,ex causa tamen principa-
li,nã si quid rei iudicare accesserit ex contumacia, aut deli-
cto rei,ad id iniquum esset fideiussores teneri,l. centũ Ca-
puæ.8.D.de eo quod certo lo.c.tenẽtur etenim fideiussores
creditoribus in id,pro quo fidem suam adstrinxerit expres-
se,non vltra,etsi in obligatione principalis plura sint,l.si vl-
tra,22.C de fideiuss.quia fideiussio stricti iuris est.Decius,
consil.107.num.2.vnde in id tantum obligantur,quod tem-
pore fideiussionis erat in obligatione,leg.fideiussores. 69.§.
pro Aurelio.D.de fideiussor.nisi & pro accessionibus quo-
que intercedant, l. fideiussor. 10. C. de fideiussor.resoluit
Pet.Gregor.3.part.syntag.n.lib.24.cap.4.n.10.& 11. Plane
hæc clausula de re iudicata,statim committitur, licet exa-
ctio differatur vsque ad tempus legitimũ,l.1.supra hoc tit.
16 Iudicatum † autem accipere debemus ab eodem iudice,
cui se sub litesunt fideiussores,si forte iudicis nomẽ in sti-
pulatione expressum sit, vti ex primi frequenter solet, vt ex

huius satisdationis formula constat, ibi, *Cuius rei Caius Aquilius iudex datus est*, quam refert Cuiac. d. lib. 10. cap. 29. Duar. in paraph. hoc tit. c. 3. prope finem, eoque respiciunt Vlp. & Scæu. ille in l. 3. in prin. hic in l. cum apud 20. hoc tit. Præterea necesse est, vt hæc stipulatio committatur, cum eadem persona actum esse, quæ stipulatione comprehensa est eandemque personam intelligimus, quæ eadem qualitatem, prius habebat, retinet, vt hac nostra l. si ante acceptum semel. & iterum profitetur. Cai. Vberius de eadem re, eademque actione actum esse oportet, vt hæc stipulatio committatur, d. l. cum quærebatur. §. 23. fin. infra eodem.

27 Secunda clausula est de re, hoc est de causa defendenda, vt nisi boni viri arbitratu lis agatur, & defendatur reus, quanti hoc nomine interesset, exigere actor à reo & fideiussoribus possit. Accurs. & cæteri, in l. iudicatum. 9. & in d. l. cum quærebatur, hoc tit. Res autem defensa non videtur si non in solidum defendatur, l. ex clausula. 17. inf. hoc tit. aut non loco idoneo, leg. iam tamen 5. §. illud sciendum, supra eodem, aut quando certum esse incipit, neminem posse existere, qui reũ defendat, l. 3. §. ob rem, sup. eodem. Fideiussor autem soluere volens, quod ob eam causam debet, iudicium accipere, non cogitur, l. ex iudicatum, 16. infra hoc tit. Plane si e a duobus fideiussoribus, qui iudicatum solui spoponderant, alter ob rem non defensam partem suam soluerit, nihilominus res defendi poterit; Nec tamen is qui soluerit, repetet, stipulatio enim pro parte eius perempta est, perinde ac si acceptum ei factum fuisset, l. si ex duobus 14. in princ. infra hoc tit. de cuius, & d. l. ex iudicatum. 16. explicatione plura Molineus in extricat. labyr. 2. par. n. 17. quotiens tamen ex stipulatione, iudicatum solui, ex hac secunda clausula ob rem non defensam agitur cum fideiussoribus, cauere eis debet creditor dominũ priore iudicio absolui, qui ea cautio omissa nihil mandati iudicio fideiussores consequentur, d. l. si ex duobus, §. quoties. Aliquando tamen, re etiam non defensa, stipulatio non committitur, veluti si lis mortua, finitave sit quomodo intelliges, l. 1. d. l. cum quærebatur, 13. l. hęc stipulatio 25. hoc tit. Præterea non committetur stipulatio, etsi res talis sit, de qua prætor iudicium accipere non cogat: hoc enim continetur stipulatione, vt res boni viri arbitratu defendatur, l. vir bonus. 18. h. t. secus si res talis sit, vt etiam re perempta expediat litem prosequi, l. si seruus, 12. infra h. t. aut reus in magistratu sit, l. si reus 12. eod. tit.

28 Nouissima clausula stipulationis iudicatum solui est, de dolo malo, id est dolum malum abesse, abfuturumque esse, quę & ad principium stipulationis refertur, & in futurum tempus permanet, l. nouissima 19. hoc tit.

Quæ doli clausula, quia non solum huic iudicatum solui stipulationi necessaria, sed alijs etiam frequens erat, vt deduces ex l. si id quod 22. l. si quis cum aliter, 36. l. stipulatio 38. §. si quis dolum, l. stipulationes. 53. l. doli clausula. 119. l. ex ea parte 121. l. si ita quis 135. §. fin. D. de verb. oblig. multisque alijs Iur. Ciu. locis, quorum pleraque congessit eruditus Brisson. libro 4. de verbor. signific. fol. 160. quædam hic de doli clausula (quę posterior erat huius stipulationis) & d. l. nouissima, 19. hoc tit. alijsque capitibus, quę eius mentionẽ faciunt maxim ã afferent lucem, adducere, & attexere libuit.

Igitur sciendum est, dolum ancipitem vocem esse, duasque inter se res contrarias capere posse, alium bonum esse, alium malum, veteres enim dolũ, etiam bonum dicebant, & pro solertia hoc nomen accipiebant maximè si aduersus hostem, latronemque quis machinaretur, vt adnotat Gell. lib. 12. noct. Attic. c. 9. Vall. lib. 1. dialect. cap. 10. D. August. 2. 10. Epist. 29. Eaque ratione Prætorem in edicto non fuisse cõtentum dolum dicere, sed adiecisse malum commemorat Vlp. in l. 1. §. non fuit, D. de dolo malo, deduceque exempla, ex l. quia autem, 6. § si patronus in fin. D. si quis omiss. caus. testam. l. cum pater 77. §. Titio fratri. D. de leg. 2. l. nihil interest, 26. D. de captiu. non enim dolo facit, qui fraudem excludit, Et Marcellin. lib. 17. *nullo* (inquit) *discrimine virtutis, ac doli prosperos omnes laudari debere bellorum euentus*. *Dolum malum* definit Seruius machinationem quandã alterius decipiendi causa cum aliud simulatur, aliud agitur, siue vt Labeo definit, est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circũueniẽdũ fallendum, decipiẽdum alterũ adhibita, quem magis Vlp. probat, d. l. 1. §. dolũ disputat accuratissime, omnino videndus, Gueuara, lib. sing. de dolo per tot.

Is olim iure ciuili tribus tantum casibus coercebatur. Primò, ex lege 12. tab. quando in tutela commissus erat, cuius testimonium extat apud Vlpianum, Iustinianum, & Ciceronem, in l. 1. § 1. D. de suspect. tutor. in princ. Inst. eod. & lib. 3. offic. vbi Cic. scripsit dolum in tutela fuisse vindicatũ lege 12. tab. exornat Balduin. ad leg. 12. tab. cap. 7. num. 33. Rosin. antiq. Rom. libr. 8. cap. 8. Secundo, ex lege Lætoria, qua dolo malo circumscriptis adolescentibus prospiciebatur, vt d. lib. 3. off. scribit Cic. & lib 3. de nat. Deor. *Ista* (inquit) *dolus malus, etiam legibus erat vindicatur, vt tutela 12. tabulis, & circumscriptia adolescentium lege Lętoria*. Et iterum. *Inde iudicium publicum rei priuatę lege Lætoria, inde euerriculum malitiarũ omniũ iudiciũ de dolo malo, quod Caius Aquilius familiaris noster protulit*, notant Bal. & Rusinus: vbi sup. Ant. Aug. lib. de legib. c. de leg. Lætor. Tertiò, sine lege, in iudicijs, quib. ex fide bona agebatur, ex eodẽ Cicer. iã relato, & in Topicis, quẽ refert Sig. lib. 1. de iudicijs, c. 21. pag. 432. Briss. lib. 5. de formul. pag. 507.

Ex quibus paulatim apparet contractus etiam bonæ fidei per dolum contractus, non fuisse ipso iure nullos, alioqui nec obligatio, nec actio, nec iudicium constitui potuisset, l. licet. 42 §. ea, D. de procurat. l. si pupilli, 6. §. videamus, D. de negotijs gestis, sed obligationem iure ciuili constitisse, quia licebat se inuicem contrahentibus decipere, l. in causæ. 16. §. idem Pomponius, D. de minorib. (cui addes Alfan. collectanea, 15. Ant. Roscium, lib. 2. memor. cap. 7. & 8. Pinel. in l. 2. 3. par. cap. 1. ex num. 23. & ibi Padilla, nu. 20. C. de rescind. vend. Couarr. lib. 2. var. cap. 4. nu. 2. Vellei. ad l. 1. D. de iust. & iur. lib. 3. nu. 8.) Verum in iudicio bonæ fidei, quod dolo malo factum esset solere purgari, aut retractari, leg. si dolo 5. ibi; Rescindi venditionem iubebit, C. de rescind. vẽd. cuius argumentum defendunt Ioan. Faber in §. Actio autem, & ibi Gomez, num. 12. Inst. de act. Igneus in l. contractus, n. 105. D. de regul. iur. & in l. exhæredatus, nu. 30. D. ad Syll. Forcat. dialog. 99. quod in contractibus bonæ fidei, etiam si dolus det. causam contractui, contractus mero iure valet licet multi reclament, & contraria sententia communior sit ex Bart. in l. eleganter, n. 4. D. de dol. Menef. in l. 2. nu. 3. C. de rescind. vend. Cou. in reg. possessor. 2. p. §. 6. nu. 6. sed vereor ne non decipiantur ex d. l. si dolo, cui non satisfaciunt. Plane si dolus ab vtroque parte interueniebat, qui cõtractũ bonæ fidei stare nõ patitur, nullaq. vtrinque bona fides intercesserat, cõtractus totus irritus erat, l. 3. D. pro socio, l. si in empt. 34 §. item si emptor, l. domus, 61. D. de contrah. empt.

In reliquis porro, quæ non sunt bonæ fidei conuentionibus, qui circumscripti erãt, efficaciter obligabantur, sed quia iniquum videbatur non modo dolum esse impunitum l. in delictis, 4 §. cum dominus, D. de noxalib. action. verum etiã cum detrimento alterius quæstuosum, l. ne ex dolo. 12. D. de dolo Accurs. in l. 2. verbo, ne ex dolo, per illum textum, D. de eo per quem fact. erit. Caius Aquilius Prętor ætate Ciceronis æquissimus, illique familiaris de dolo malo coercendo formulas, verissimum euerriculum omnium malitiarum primus proposuit vt in præcitatis locis Cicero retulit. Quibus etiam in stricti iuris iudicijs, iure Prętorio actione, de dolo dolus cœpit vindicari d. l. 1. §. ait Prætor, vers. idem & Pomponius, verum quia ea actio vtili olim anno hodie cõtinuo biennio quia grauis, & odiosa est terminatur in leg. fin. C. de dolo adeo, vt ne litis quidem contestatione perpetuetur, glos. & Doctores, in dict. l. fin. Salic. in l. fin. C. de præsc. 30. ann. vtili vsque erat contrahentibus actionem ex stipulatus, quæ perpetua est, text. in pr. Inst. de perpet. & tẽp. act. experiri, plerumque de dolo stipulatio interponebatur, d. l. si id quod, cum alijs relatis. Concipiebatur vero ita. *Dolum malum huic rei, promissionive abesse, abfuturumq. esse, stipulatus est ille, spopondit ille*, d. l. ex ea parte. 121. & alijs modis, de quibus Briss. libr. 6. de form. pag. 639. & quia ea doli clausula, quæ stipulationibus subiicitur, non pertinet ad eas partes stipulationis de quibus nominatim cautum erat, d. l. doli clausula, 119. & in stipulationib' omissũ pro omis

so

so habetur, nec præstatur, nisi id quod nominatim à contrahentibus est expressum, l. quidquid adstringendæ. 99. D. de verb. oblig. quemadmodum qui stipulatur aliquid fieri, aut non fieri, nec esse nō habet stipulari pœnam, si factum nō sit quod promissum est, aut si quid contra quam cautum est, factū sit; sæper enim id quod interest debetur, & tamē propter commoditatem stipulantium, veteres cavent, vt pœna adiiciatur, quia plerúque difficilis sit probatio eius, quod in teresse, & ad exiguam summam redigitur, l. fi. D. de præt. stipul. 6. v'. Inst. de verb. oblig. sic & in stipulatione de dolo accidit, vt siquis dolum præteritum, aut futurum promissoris, hæredū ve eius, metuēs de en sibi caueri, velit, nihil erret ad ius cautionis, si generali doli clausula sibi de eo caueat, eo quo diximus modo: dū enim probet aliqua in re dolū admissum esse, quicunque is dolus vel inciderit ante, vel incidit postea satis generali stipulatione, quę appellatur doli clausula vindicatur.

Vides ergo hic in re ea adiecta clausula, quod stipulanti commodum sit consilium dati à veteribus; vt quæcumque, & quæcumqin re sibi, quis timet de dolo promissoris, hæredum ve eius, ea speci aliter cōprehendatur, tum deinde generalem doli clausulam subiiciat, quę ad ea pertineat, quæ in præsentia occurrere non possint, & ad in certos casus pertinent, idest, qui sunt incerti, & ignoti stipulatori, eique occurrere, aut in mentem venire non possunt. Nam cū omnia nominatim complexus eris, quæ sp. cialiter comprehēdi possunt, non ideo inutile erit generalem doli clausulā subiicere; fieri enim potest, vt cū omnia comprehenderis, quæ occurrebant, non tamen omnia comprehenderis, quoniam multa te fugerint, quę postea emergent, quod est consilium, quod à prudentibus datur de doli clausula in l. 53. & l. 19. D. de verb. oblig. In d l. nouissima. 19. hoc tit. iudicatū solui.

Denique quoniam noster Caius, in hac l. si ante acceptū, & procuratoris mentionem fecit in prioribus huius legis casibus, & defensoris in versic. Nam & alias responsum est, meminisse iuuabit procuratoris nomen latius patere, & omnes omnino comprehendere, qui aliquā administrationē rerum alienarum gerunt, quare sub eo accipiuntur, & illi, quibus negotia extra iudicium gerenda, quam quibus causę in iudicio agendæ siue absentibus, siue præsentibus mandantur, l. 1. D. de procur. & tit. 5. p. 3. Defensorem vero eum esse qui aliquem absq. mandato in iudicio defendit, vltro & sponte, l. liberto, 3. §. litem. D. de nego. gest. l. tutori, C. eod. qui eo præcipue à procuratore differt. Nam procurator, tam est actoris, quam rei, & tam in iudicio, quam extra iudicium interueniens dicitur, Defensor autem tantū modo in iudicio appellatur is, qui est rei procurator, actoris, quatenus reus est in re conuentione, & citra expressum mandatum ad defendendum venit, vt in princ. Inst. de his, per quos agere possumus, vt aduertunt omnes, & V vesem. in parat. nu. 12. D. de procur. Vnde constat maximum esse discrimē inter procuratorem, & defensorem, de quibus Cai. in h. no

20 stra l. An † autem cognitor, idem quod procurator sit, dubitari solet, Alciat. tamen lib. 2. pareig cap. 5. & lib. 6. cap. 5. in pr. procuratorem esse putat eum, cui absenti per mandatum causa committitur, cognitorem vero cui sine mandati scriptura, causam suam agendam præsens litigator iniungit, quod discrimen tueri videtur Guill. Bud. in poster. adnot. ad Pand. in l. moris, 9. § solent, D. de pœn. & cum Anian. probat Cuiac. lib. 1. sent. Paul. cap. 2. Vvesemb. ad tit. Inst. de his, per quos ager. poss. in rub. sub nu 4. Hotom. ibi. § fin. eniūc. 2. qui mouentur Marc. Tull. auctoritate in orat. pro Cecin. vbi ait, eos, qui pro præsentibus litigassent cognitores dictos, item & Fest. & Asc. Pedian. in 2. Verr. qui id expresse docēt. Sed reclamat Robert. li 2. sent cap. 1. motus eo quod à prætore quoq. procurator constituatur, l. si procuratorem. 65. D. de procurat. l. si procuratori præsentis. 79. D. de verb. obl. Paul. lib. 1 sent. cap. 3. Vnde ipse verius putat procuratores esse, qui siue ab absentibus, siue à præsentibus data aliena negotia, cum mandato administrabant; qui que lite cōtestata, domini litis efficiebantur, adeo vt domino mortuo lis ad, fin. ab eis perduci posset, l. nulla. 25. C. de procur. eaq. ratione sententia non in dominum, sed in ipsius procur. per

sona concipi deberet, l. 1. C de sent. & interloq. vnde Ciceroni pene dominus, & alieni iuris vicarius dictus est, quod & probat, l. fin. tit. 3. p. 3. Cognitores vero fuisse qui litigatores iuris sui ignaros, q. in iudicio agēda cliens sub mouerent, operāque in lite prosequenda præstarēt; similes his, quos nos hodie aduocatos appellamus. Pro qua sententia facit, l. nemo, C. de cognit. & procur. lib 2 Cod. Theon. vbi procurator vocatur susceptor litis, cognitor vero alieni iuris suffragator, Cognitoris tamen nomen, cum tempore Iust. exoleuisset, & procurator, vtrumq. officium cōprehendere, studiose à Triboniano à iuris libris ablegatum est, vt docte docet, & probat Cuiac. in not. ad Paul. d. lib. 1. cap. 2. Sed iam nostram legem explicemus.

CAIVS LIB. XXVII.
Ad edictum Prouinciale.

I Ante acceptum iudicium prohibitus fuerit procurator à domino, & actor ignorans prohibitū eum esse, egerit, an stipulatio cōmittatur? & nihil aliud dici poterit quā committi. Quod siquis sciens prohibitū esse, egerit, Iulianus non putat stipulationem committi. Nam vt committitur, non sufficere ait, cū ea persona acceptū esse iudicium, quæ stipulatione comprehensa est, sed oportere eā causam personæ eandem esse, quæ stipulationis interponendæ tempore fuit. Et ideo si is qui procurator datus est, hæres extiterit, domino, atq. ita acceperit iudicium, sine etiā prohibitus acceperit, non committitur stipulatio. Nā & aliàs responsum esse, siquis absentem defendens satis dederit, deinde vel procurator ab eo datus vel postquam hæres extitit, iudicium acceperit, fideiussores non teneri.

COMMENTARIA.

HAbet ergo is text. auctorem T. Caium (ex I.C. tertiæ classis, qui à Iuliano ad Papin. fuerunt) in libris nostris celeberrimum lib. xxvii. ad Edictum Prouinciale, vt vtī gatis omnibus Codicibus indicat affixa epigraphe, & constantur Ant. August. lib. sing. de nominibus propriis I.C. col. 121 Idem lib. 3. emend. cap. 9. pag. 211. Vvolf. Freym. in Synops iur. chron. pag 467. Sane quamuis apud omnes de no stræ legis auctore conueniat, non tamen de vera eius lectione. Quoniam eius superatus difficultate Aug. Polit. vt quam nō potuit percipere, nec dissoluere deuorare, in sua Pandectarum Florentinorum recognitione, mancum cū edidit, notataque sunt ea verba, quæ Noricus liber non habēt, cuius sententia à Greg. Haloandro sequuta, & retenta Caij sic scripta est. *Si ante acceptum iudicium prohibitus fuerit procurator à domino, & actor ignorans prohibitum esse egerit, Iulianus non putat stipulationē cōmitti.* Recte tamē eum reprehendunt Ant. August. d. li. 3. cap. 9 Duarē. & Rufard. atque nouissimus Gothifr. in notis perpetuis ad hanc legem, qui eā prout à nobis proposita est, in omnibusque vulgatis codicibus circumfertur, retinent, iuxta quā totius contextus summa hæc est.

22 Si iudicatum solui, satisdatione interposita ignorante actore procuratoris cōditio fuerit mutata, cōmittitur, eo sciente, non item. Complectitur, nisi ego fallor, thesis hac totā Caij hypothesim, in qua, licet eodē retento thernate, plures, & diuersæ species constituantur, omnes tamen eo tēdūt, vt ex mo ead Bar. oppositiones dicendis manifestū fiet. Sane quam si proposita Caij sententia difficilis, nemo est qui non videat, præsti. urq. hic Bar. Paul. Alber. Ang. & Cū. Verum quo dilucidius explicetur, Acc. eundemque Bart. sequutus, quæ ei obstant argumenta ecce.

23 Primo enim aduersus Caium ibi, *si ante acceptum iudicium prohibitus fuerit procurator à domino.* Quibus verbis docet præstita à procuratore satisdatione iudicatum solui, à domino, idest reo prohiberi cū potuisse Bartoli primam oppositionem explicans, hic argumentor. Mādatum re integra reuocari potest, non postea, l. ante litem. 16. D. de procurator. l. si vero. 12. §. si mandauero, l. si mandasse 15. D. mād.

l. si pater. 3. C. eod. §. recte in 1. par. Inst. eodem, vbi ex num. 1. ad 5. ergo explicui, l. 24. tit. 5. par 3. Sed per stipulationem Iudicatum solui, quæ ante litem contestatam interponitur, l. de die, 8. § si seruus. l. Iulianus, 11. D. qui satisd. cogan. l. si peritus. 8. infr. h. t. obseruat Cuiac. lib. 10 obseru. cap. 29. res desinit esse integra, l. si defunctus. 15. D. de procurator. vbi domini morte quando adhuc integra res est, mandatum extingui, docens Vlpianus (quod & nos multis exornauimus, in d. §. recte, ex nu. 6. ad 10.) non tamen eo casu, quo iam stipulatio Iudicatum solui interposita est; quia etsi lis non sit contestata, negotium tamen quasi cœptum dicitur. Ergo præstita iam cautione, etiam ante acceptum iudicium, prohiberi procurator non potuit.

24 Secundo contra Caium ibi; *Et nihil aliud dici potest, quam stipulationem committi*, quibus verbis expresse Caius vult, ante acceptum iudicium à reo procuratore, prohibito, ignorante actore stipulationem commissam fuisse; cum eodem Bar. sic argumentor. Argumentum diuisione firmum, & necessarium est, videlicet cum nulla diuisionis forma præterit. Marcus Tullius in Topic. vbi sub §. 20. nu. 7. erudite Velez de Guenara, & multa ex nostris congerens Nicol. Euerard. in Topic. legal. b. cap. 96. Sed hoc in casu nulla ex stipulationis Iudicatum solui clausulis, quas Vlpianus commemorat, in l. iudicatum 6. supra eodem, & nos latè iam exposuimus, committi potuit, ergo non recte Caius. Plane nulla ex clausula commissam stipulationem, sic ostenditur. Nã ex clausula de re iudicata stipulatio committi non potuit, cũ sententia post prohibitionem dominum non ligaret, & inde nec fideiussores eius, l. Plautius, 61. D de procur. vbi etsi certissimum sit, actionem iudicati non solum domino & in dominum, sed etiam hæredi, & in hæredem, vt Paul. lib. 1. recep. sent. tit. 2. ait, non vero procuratori, neque in eum dari. Id tamen ex Plautio limitat idem Paulus, nisi in rem suam datus sit procurator: vel se obtulerit iudicio, cum sciat cautum non esse, idest dominum non mandasse, vt defenderet, vel mandatum reuocasse: eadem enim est, cum opportune reuncatio fit, idest, ante litem contestatam, ante acceptum iudiciũ. Deinde nec ex clausula de re defendenda commissam stipulationem dices, quoniam ex Caij contextu rem non fuisse defensam non deduces. Item nec dolum commissum apparet, vt ex clausula de dolo committi potuerit. Ergo ex nulla. In huius difficultatis explicatione, vt Bar. Ang. & antiquorum aliorum magistralibus, magis, quam elegantibus, verbis vtar, totus punctus, totaq; huius legis difficultas cõsistit, eaque vt ipsi declinent multifariã lecturam huius tex. cõstituũt; quod & nos infra prestare erit omnino necessariũ.

25 Tertio contra Caium in versic. *quod si quis sciens*. Vbi scriptum est, stipulationẽ non committi, quo casu ante acceptum iudiciũ, retinet enim in hoc versiculo casum in initio propositum, prohibitus est procurator, cum Bar. hic, nu. 1. objicio pr. h. l. vbi Caius eniẽ docet, si ante acceptum iudicium prohibitus fuerit procurator à domino, & nihilominus cum eo actum sit, nihil aliud dici posse, quam stipulationem committi.

26 Quarto contra eundem Caium, in vers. *Nam vt committatur*, &c. vbi I. C. T. Caius respõsui in versic. *quod siquis*, rationem reddit, asserens, ideo stipulationem *iud. catum solui*, ex Iul. sententia non committatur, quando cũ prohibito procuratore scienter actum est, quoniã vt committi, non sufficit cum ea persona acceptum esse iudicium, quæ stipulatione comprehensa est, sed oportere etiam causam personæ eandem esse, quæ stipulationis interponendæ tempore fuit, cũ Bar. nostro, sub n. 1. vers *venio ad versiculum*, (quem ego sic explico.) Sic argumentor. Et si qualitas personæ, cũ qua iudicium acceptum est, siue accipitur, sit longe alia tẽpore sententiæ, siue accepti iudicij quæ fuit stipulationis interponendæ tempore stipulatio adhuc committitur, vt in dicto princ. huius nostræ legis probãdum est, vbi prohibitus fuit procurator, & sic eius qualitas, & conditio mutata de habente mandatum, in illud non habente: de procuratore in defensorem. Ergo qualitatem personæ mutatã, dum tñ ẽ eadẽ persona maneat, effectũ stipulationis non remoratur.

27 Quinto aduersus Caium, in vers. *Et ideo si is qui procurator datus est*, qui vt superius traditam rationem, in vers. *nam vt committatur*, comprobet, exemplo agit, probatque: non solum stipulationẽ non cõmitti, quando qualitas personæ mutatur de habente mandatum, in nõ habente, verũ, & cũ translatio iudicij fit, de procuratore in litis, & causæ dominum, sic argumẽtor cũ Acc. hic sch. *stipulatio*, & Bar. iam relato. Etiam, si translatio iudicij de persona in personã fiat, nihilominus iudicium, tenet idemque est quod cum priori persona acceptũ fuit, ex Paulo lib. 5. ad edict. in l. seruus. 14. D. de his qui not. infam. vbi si seruus furtum admisit, cuius nomine dominus noxali iudicio cõuẽtus, cũ manumisit, & hęredẽ suũ fecit idẽ iudiciũ in hęredẽ cõtinuatur, licet dãnatus hæres famosus nõ sit, quia nõ suo nomine dãnatur, ergo.

28 Sexto & fortius aduersus, versic. *Nam & alias responsum est*, vbi similiter alio exemplo suam nititur comprobare sententiã Caius, mutata conditione de habente mãdatũ in nõ habẽte, vel de non habẽte in habẽtẽ, stipulationẽ iudicatum solui cõmitti, nunquam, quoniam, inquit ipse, hinc responsũ est, siquis defensor (sitque is qui mãdatum nõ habet) absentis negotia agens, & gerens, satisdationem interposuerit, postmodũ autẽ à domino procurator datus sit, vel hæres extiterit, quamuis iudiciũ accipiat, fideiussores non teneri. Cui est non dissimile Pap. resp. in l. 2. §. defensor. D. quibus mod. pign. vel hyp. solu. *Defensor absentis*, inquit Pap. *cautionẽ iud. catum solui præstitit, in dominũ iudicio postea translato, fideiussores ob rẽ iudicatã, quos defensor dedit nõ tenebũtur, nec pignora, quæ dederint*. Cũ eodẽ Bar. d. n. 1. sub vers. *venio ad vltimum* objicio difficile Vlp. resp. lib. 78. ad Edict. in l. Iulianus. 11. D. qui satisd. cog vbi scribit, quod si antequã mandarem tibi, vt fundum peteres, satis acceperis petiturus fundum, & postea mandato meo agere institueris, fideiussores tenebuntur. Ex qua lege satis constat, mutationem qualitatis personę de defensore in procuratorem, sicque de non habente mandatum, in habente non corrumpere stipulationem. Huic sententiæ proxima est alia eiusdem Vlp. lib. quoque, 9. ad edictum in l. in causæ. 27. §. si ex parte D. de procur. vbi non tantum committitur stipulatio iudicatum solui, etiam si personæ qualitas mutetur, verum etsi iudicij trãslatio in dominũ fiat. Quarũ legũ cũ maxima sit difficultas, ex earum dissolutione totum pendere ĩ proxime citato loco, Bar. ait.

29 Denique sub nu. 3. hic opponit Bar. l. si quis, 3. §. stipulationem, sup. eod. quæ sane non priori, sed secundæ, huius nostræ parti aduersatur, siquidẽ docet eo loci Vlp. quod si forte aliquis ex his, à quibus mandatum non exigitur (videlicet ex liberis vel ex parentibus, vel vir vxoris nomine, l. sed & hæ personæ. 35. D. de procu. l. maritus, 21. C. eod. l. 10. t. 5. l. 2. 1. 23 p. 3.) interuenict stipulatio non cõmittetur, nisi forte eis fuerit mandatũ, vel ratũ habitũ Sicq eo casu quo personæ qualitas mutata fuit. Cui sententię accedit & alia eiusdẽ Vlp. in l. licet, 56. D. de iudic. ex qua cõstat, quod etsi quis cum procuratore non esset litem contestatus, rem in iudicio nõ deduxit, si tamen ratã rẽ Dominus postea habeat, videtur retro res in iudicio deducta indeq stipulationẽ cõmitti debere, ac si ab initio interueniẽte mãdato interposita fuisset.

30 His tamen argumentis, & difficultatibus non obstantibus sententia supr. num. 22. ex nostra hac lege desumpta, verissima est, nempe mutationẽ qualitatis procuratoris, vel defensoris, post stipulationem *iudicatum solui*, ante acceptum tamen iudicium contingentem ignorante actore stipulationem non vitiare, eo vero sciente illam corrumpi. Cuius rei rationem eam esse putauit hic Accurs. verb. *committi*, in 2. verbo, *acceptum*, in princ. vers. sed responde quoniam mutata qualitate personæ procuratoris, siue defensoris, ante acceptum iudicium, si adhuc illud persequatur, non idem est pro quo fuit satisdatum, sed longe diuersum vnde fideiussores teneri iniquum esset, ex his quæ supra in proœm. n. 15. obseruauimus, tenentur, enim fideiussores in id tantummodo, quod contractus tempore in stipulationem deductum fuit, non an plius l. fideiussores. 69 §. pro Aurelio D. de fideiul. ergo cũ satisdederint iudicio tacito, quantũ iudex aduersus dominũ pronuntiasset se præstaturos, l. iudicatũ 9. infr. eo. ideque iudicium dominum, qui procuratorẽ prohibuit iã

non

non liget, sed procuratorem ipsum qui sine mandato egit, ex dict. l. Plautius. 61. D. de procurat. consequens est fideiussores non teneri, & stipulationem non committi. Atque id est, quod I. C. noster expressit, in versic. Nam vt committatur docens, vt stipulatio iudicatum solui committatur, nō sufficere, cum ea persona acceptum esse iudiciū, quæ stipulatione comprehensa est: sed oportere etiam causam perso-
31 næ (id est qualitatem, vt ego interpretor) eandē esse, quæ stipulationis interponendæ tempore fuit. Neque in † iure, aut nouum, aut insolens est, eodem enim corpore, eadem re & specie (vt nostri aiunt) manente, si eius qualitas, siue forma, aut accidens mouetur, totam rem mutatam, & extinctā censeri, ex vulg. l. Iulianus. 9. §. siquis rem, ibi: *Nam mutata forma prope interimit substantiam rei, Marcellus scribit.* D. ad exhibend. l. Seia. 6. D. de aur. & arg. l. Potestque induci l. ex hoc, edicto. 8. in pr. D. de alien. iudic mutandi caus. facta. Namque cum edicto de alienatione iudicij mutandi causa facta, cuius verba retulit Eguinar. B r. lib. 1. Manual. pag. 25 cautū esset, neque alienatio iudicij mutandi causa fieret, si quæ dolo malo essio quæ ve alienatio iudicij mutandi causa facta fuisset, neq; arbitrio iudicis pristina iudicij causa restitueretur ei, ad quem ea res pertineret, in eum qui id fecisse diceretur, quanti ea res esset intra annum, quo primū experiundi potestas esset, iudicium dandum esse, quod late explicant Rebuf 2. tom. tit. de cessionib. art. 1. glos. 1. & sequent. Cuiac. lib. 10. obseruat. cap. 3. Ludou. Vital. libr. 1. variar. quæst. cap. 17. Egregius noster Doctor Didac. Sabagum. Villas. in repetit. c. 1. de alienat. iudic. mutād. caus. facta, in d. l. ex hoc edicto, inquit Paul. edicto teneri, eum qui quamuis rem exhibeat, arbitratu tamen iudicis pristinam iudicij causam non restituit, itaque etsi eandem illam rem, quam iudicij mutandi causa alienauit, exhibeat, & restituat, si tamen eius forma, siue qualitas mutata sit, exhibita nō videtur, quoniam alia iam censetur mutatione interueniente. Deinde induci quoque potest, leg. si quis, cum aliter. 36. D. de verb. obligat. iunct. Duaren. hypoth. ad eandem legē, ex qua constat, quod etsi eadem illa res, quam stipulatione cōprehendi contrahentes voluerunt, in eam deducta sit, aliter tamen, id est diuersa forma, quamuis stipulatio summo, & stricto iure, id est l. Romana, valeat, si tamen dolo id factū sit exceptione data promissori, stipulationem, infirmari. Denique (ne longior sim, vt multa missa faciam) non longe à nostro I. C. Caio, videtur Afric. in l. cum quis, 38. in princ. D. de solution. ibi. *Tacite enim hæc conuentio inesse stipulationi videtur si in eadem causa maneat.* De cuius explicatione, plura ego in §. planc, nu. 10. Inst. de inutil. stipul. inducesque l. si is qui hæres, 25. § 1. & §. fin. D. de excep. rei iud. ibi, Aliā enim res est interueniente mandato, & text. in l. qui cum tutorib. 9. D. de trāsact. in l. Modestinus. 10. D. de except. qui ibidem ab Accur. simul cum nostro citatur, verb. non enim

32 Cæterum, quamuis multis superior ratio placuerit, amplectendaque omnino videatur, vel ex eo quod a I. C. nostro, statim in fronte proponatur, eidē tamē Acc. cuius apud me multum valet auctoritas, displicuit hic, verbo. Fuit, & sane merito, quoniam si vera esset, sequeretur tam in primo quàm in secundo huius legis casu, mutatione qualitatis personæ stipulationem vitiari, id est, siue actor ignoret, prohibitum esse procuratorem, siue actor sciat, vtroque enim in casu mutatio fit, & aliud longè iudicium est, quam pro quo fideiussores intercesserunt, soluereque satisdederunt, & tamen constat in principio legis, quando prohibitioné procuratoris actor ignorauit, nihil aliud dici posse, quàm stipulationem committi: in altero vero quando actor sciens prohibitum esse procuratorem egit, ex Iuliani sententia non cōmitti. Ergo longe alia est cuiusque decisionis ratio, vt argumentatur idem noster Caius, in l. illud quæsitū. 32. versic. cum enim, D. ad leg. Aquil. vbi plura congessit Accurs. verb. existimari, nec dici potest vnam esse rationem eorum, quæ diuersam habent decisionem. Indeq; manifestum fieri Caij rationem in d. versic. Nam vt cōmittatur, insufficientem esse, cum vtrumque casum non comprehendat. Quinimo nec in posteriori conuincere ex eo videtur, quoniā nec sēper verum est, qualitatis mutationem stipulationem infirmgere, vt late adductis contra eundem Caium difficultatibus supra ostendimus, & probare videtur Paulus in l. & an eadem 14. §. 1. D. de exceptione rei iudicatæ.

33 Vndè idem Accurs. hic eo verb. *fuit* ibi. *Sed est alia, quia non dolo prohibuit, cū sic sciret.* Existimat propter solum quem cōmisit reus, qui actore ignorante procuratoré reuocauit, commissam fuisse stipulationem in primo huius legis casu; non item in secundo, quoniam scienti, & consentienti nullus fit dolus, neque fraus, cap. scienti. 27. de reg. iur. lib. 6. cum qui scit renuncianti æquiparetur, l. quæritur. 14. §. si venditor, D. de ædil. edicto. neq; qui iā certus est amplius certiorari debuerit, cap. eum qui, 31. de regul. iur. lib. 6. vt enim nihil grauius est; quam si id quod ignorat quis, scire se credat, defendatq; verum esse, quod aut falsum, aut nō satis exploratè perceptum, & cognitum est, vt ait Cic. de Nat. Deor. ita vice versa, nihil impudentius est, aut dici potest, quam si quis, in rebus apertissimis, & luce clarioribus notantiam prætendat, quippe (vt ait Chrysost.) is qui scit, & nō facit, similis est illi, qui laterem lauat. Nā vt lautes laterem non mundatur, sed commoto loco sordescit. Huc pertinet, quod iudex, qui scit à sententia per eū lata appellatum esse, vlterius certior fieri non debet de eo, quod prouocatū est, cap. si duobus de appellation. ergo cum actor procuratorem prohibitum fuisse cognouerit in secundo casu, potueritque iterum satisdare petere, nec id fecerit, non est, quid domino imputetur, quod procuratorem reuocauerit quē negotia, siue causā, nec gerere, nec agere sua intererat.

34 Hæc tamen Acc. ratio à nobis sic exornata, quamuis in se vera sit, nec enim negari potest, quin scientię actoris multū tribui debeat in h. l. vt eius verba, ibi, Quod si quis sciens, &c. insinuant, non tamen potest adaptari, versi. Nam vt cōmittatur, vbi I. C. suæ opinionis, & sententiæ rationem reddens, neque scientiæ, neque ignorantiæ meminit, sed ex mutatione qualitatis personæ, procuratoris, siue defensoris totum pendere enixè probat. Deinde Acc. hæc ratio, quæ commissionem stipulationis ex dolo rei metitur, subtaliter contendens committi, vbi dolus rei adfuit, non committi, vbi dolus non fuit, lege non probatur: quinimo falsa omnino est, siquidem vt constat ex d. l. siquis cū aliter, 36 D. de verb. oblig. dolus malus stipulationem non corrumpit. Stipulatio enim etiā dolo malo initia, si ius ciuile, & leges populi Romani expectemus, nulla non est, quia veteribus legibus ante Caiū Aquiliū Gallum non vindicabatur dolus in cōtrahendo admissus, nisi in his iudicijs, in quibus ex fide bona agebatur. Cic. li. 3. Offic quamuis iure Prætorio propter exceptionem doli, vel de dolo actionem stipulatio inutilis & inefficax redderetur, d. l. siquis cū aliter. *Si quis cū aliter conuenisset obligari, inquit Vlp. aliter per machinationem obligatus est, erit quidem subtilitate iuris obstrictus, sed doli exceptione vti potest,* idem in l. nihil interest, 112. D. reg. iur. l. dol. C. de inutil. ergo cum ex sententia, Accurs. stipulatio hic ob rei dolum cōmittatur, eo cessante nō ita nō quidē ope exceptionis, siue actionis de dolo, sed ipso iuris rigore, vt ex nostro text. constat, quod tamen bene fundata iuris prudentia non patitur, consequens est eam ex iuris ciuilis Romanorum principijs non procedere.

Quid ergo hac in re, quod certum sit constitui poterit?
35 Ecce iam necessariu amplectendā, vt difficultatem deuoremus, Ang. Polit. in hoc caput castigationē fide, & auctoritate Pandectarum Florentinorū facta, & ab Hiloand. libēter sequutam referente doctissimu Ant. August. viro sane inter Græcos, & Latinos nemini postponendo, lib. 3. emendat. cap. 9. pag. 211. nā cum Caius hic, in versic. Nam vt cōmittatur, ex mutatione qualitatis procuratoris decisionis rationem fluere constanter docuerit, generaliterque illa cōtingente stipulationem non cōmitti, vt repugnantia, quę communi litera retenta ex initio huius legis oriebatur, cessaret, vbi etiam mutatione contingente audimus stipulationem committi, hoc caput, vt iam sup. num. 9. dixi, ste edidit. *Si ante acceptum iudiciū prohibitus fuerit procurator à domino, & actor ignorans prohibitum esse egerit, Iulianus nō putat stipulationē cōmitti. Nam vt cōmittatur &c.* qua lectione retenta, nulla est in integro capite decisio, in qua mu

tatione contingente stipulatio non euanescat, vt planè nūc colliges si interceptis quæ desiderentur, iuxta hanc lectionem verbis, *an stipulatio committatur? Et nihil aliud dici potest quam cōmitti. Quod si quis sciens prohibitum esse egerit*, priora, & posteriora vnico capitis contextu, & vnius veluti decisionis filio legeris. Itaque si lectionem eam probamus, ita Caij nostri ratio, omnib. huius capitis casib. concinit, & quadrat. Nec est quare in alia quærenda multum olei, aut operis consumamus.

36 Quid sequenda est Ang. Polit. & Haloand. audacia, ne dicam impudentia? gauderent antagonistæ nostri, quibus cum laboriosæ istæ ..., ..., ..., ... Caij decisionem, & rationem afferre valuerint, non iniuria contumeliæ verba in nos facerent, quibus ab Academiæ doctissimo, & nobilissimo Rectore D. Gomezio de Figueroa, Caius explicandus, defendendus, non impugnandus datus fuit. Sed Dij bene vortant, & benignius res nostras aspiciant, vt quo Augusto numine rem sumus auspicati, finem quoque imponamus: quantumque & cæteros in obscuris his explicandis difficultatibus, nodosisque I.C. responsis, exponendis præstemus, manifestum fiat. Ergo cum Politiani, & Haloandri temerariam manum reprehenderit Ant. August. Ludou. Rosiard. Duar. & Gotifred. à nobis iam relati, eam quoque, & nos damnamus retentaque communi, & vulgata lectione, quæ huius capitis vera ratio sit insinuamus, quod an præstiterimus alij, lectorum iudicium esto.

37 Ergo omissa alia explicatione Albericii qui in huius legis commentarijs sub n. 5. versic. quasi, sato sermone nititur ostendere ob culpam, & negligentiam actoris in posterioribus casibus nō committi stipulationem, in priori cōmitti, quoniam cum ignorans fuerit nulla eius culpa potest cōsiderari: quæ interpretatio ex eo displicet, quoniam nec menti, nec verbis I.C. quadrat, qui vt supra audiuimus totū mutationi qualitatis procuratoris, siue defensoris tribuit.

38 Dicendum, est defendendum adhuc Caii rationem in verti. Nam vt committatur, proto à nobis late supra exponitur ex nu. 30. nempe mutatione qualitatis personæ ideo stipulationē vitiari, quoniam aliud iam iudiciū est, quam pro quo fuit satisdatum, & inde fideiussores non tenentur. Nec obstat principium huius leg. in quo procuratoris persona mutatur, & nihilominus stipulatio cōmittitur, quoniam ea mutatio, quæ ignorante actore contingit, iuris interpretatione non attenditur, perindeque est, ac si facta non esset. Vnde quemadmodum mutatione non facta, nec iudicio trāslato committeretur stipulatio, Iudicatum solui, ex præcipua clausula de re iudicata, committitur eo casu, quo a lege fingitur non murata. Quod quia opportunius infra in explicatione secundæ difficultatis discutiendum, & probandum est sub nu. 55. pluribus nunc non ago.

39 Sed iam eam, & alias quæ adduximus dissoluamus, quę Caio non obstant. Non prima ex d.l. si defunctus. 15. D. de proc. Cui ex Accurs. verb. libera potestas, ad finem, in l. ante litem, 26. D. de proc. respondet Bart. in præsenti, quod etsi verum sit satisdatione iudicatum solui interposita, rem integram esse desinere, id tamen accipiendum est, quoad tacitam reuocationem, quam ea stipulatio excludit, ex d. l. si defunctus non quoad expressam, quę ex reuocatione, prohibitione, siue mutatione colligitur, ex nostra l. si ante acceptum, docuerat id idem Bar. in d.l. si defunctus, & in d.l. ante litem, & in dictis locis copiosè Bald. Ang. & Raph. hic num. 2. Alex. in l. non solum, §. morte, n. 1. D. de oper. nou. nunc. Soc. reg. 3 1 1. lim. 9. Pet. Costal. in 1. par. aduert. in Pād. in not. ad d.l. si defunctus, secure Duar. in paraph. D. de procur. cap. 9 ad fi. Greg. Lop. in l. 23. verb. *Comenzado por r. spuesta*, ad fin. tit. 3. p. 3.

40 Pro qua interpretatione considerari potest satisdationem, iudicatum solui iudicii initium non esse, sed eius præparationem, vt nostri loquuntur ea autē, quæ pręparatoria sunt non facere desinere rem esse integram ex Vlp. in l. si pecuniam. 5. D. de condict. causa dati, indeq. reuocationem etiam ea præstita, dum tamen lis non sit contestata, tempestiuam

41 esse, quoniam † etsi vulgo circumferri soleat præparatorii, & præparati (vt nostri aiunt) idem esse iudicium, late Doctores in Rubrica, extra de iudicijs, & in Rubrica. C. de edendo, illa tamen regula ex cōmuni omnium sentētia tunc procedit, dispositumque in præparatis ad præparatoria porrigitur, cum ea interse cohærent, vt cōmodè separari non valeant: secus verò vbi essentialiter sunt diuersa, & vnum sine alio commodè consistere potest, vt post Decium in dict. rub. de iudicijs. 2. lect. latè Menoch. lib. 6. præsumpt. præsūp. ex nu. 16. vt in hoc de quo agimus casu, in quo licet interpositio cautionis, iudicatum solui, ad litis contestationem videatur ordinarij, quia tamen essentialiter ei non cohæret non facit rē integrā esse desinere, prout ipsa contestatio faceret. Cuius rei optimum simile reperitur, in l. 1. §. si parendi, D. de conditione causa dati vbi institorius sub conditione dandi, animo parendi, dedit, & nihilo magis ex eo videtur adijsse, cum possit repudiare, & datum quasi causa non sequuta condicere. Facit, pręparatoria contractus, ipsum contractum perfectum non reddere, l. contractus, 16. C. de fide instrum. l. si voluntate. 8. C. de rescind. vend. vbi licet super venditionis cōtractu fideiussorum cautio interposita sit, adhuc tamen res integra esse dicitur, adeo vt possint contrahentes ab ea nudo, etiam consensu discedere, quod vbi res omnino est integra permittitur, l. 2. illo tit. l. ab emptione. 58. D. de pactis, l. 1. & 2. C quando liceat ab emptio discedi. quam sententiam d. l. 3. extollit Molineus in consuetudinibus Parisiensibus, 2 par. § 5 glos. 1. n. 32. Potestque nō male induci Pauli sententia, in l. amplius, non petit, 5. D. rē ratam haberi. vbi in cautione de iudicio sistendo, quæ huic nostræ similis est, & ad iudiciorum institutionem æque necessaria (vt late supra in protheoris, ex n. 1. præfati sumus) eius interpositione Paul. ait, iudicium cœptum non esse, ea quipe ratione, nam qui illam interponit non petit, sed petere vult.

42 Ergo minus operatur mo. s, quoad voluntatis mutationē attinet, quam expressa reuocatio, & sanè rectè, cessat enim morte volūtas l. locatio. 4. D. locati, quā exornāt à nobis relatis in §. fi n. 4. Inst. de locatione, reuocatio vero cōtrariā inducit, l. dispēsato. ē 62. D. sol. Itē volūtatis cessatio, quę morte inducitur præsumpta est, quæ reuocatione expressa, & inde longe vtriusque dissimileis effectū, quid mirū? Deinde iudicij pręparatoria, & in alio quoque casu morte nō finiri, sed potius ad hæredes trāsmitti, integrūq; principa is causæ ius transferre probat bonorū possessio, quæ litis agnoscēdæ gratia in querela testamenti cōcedi solet liberis, l. posthumus. 6. § fi. l. Papinianus. 8. §. 1. D. de inofficioso testam. Vlterius, licet decesserit dominus, eo tamen quod satisdatione pro procuratore interposita obligatione astringitur, in eadem voluntate durare præsumitur, ex Vlpiano in l. si ego. 10. §. si res. D. de iure dotium, eamque & vltra vitę tempus extendere, quo casu mandatum morte non dissolui certi iuris est l. si vero, 12. §. fin. D. mandati, l. fin. in 1. par. D. de sol. iunctis his quæ pro vera eius lectione, & explicatione cum eruditio Cuiac. lib. 1. obser. cap. 38. notauimus in §. recte, nu. 12. Inst. de mandato. Potestque & alia non insubtilis inter vtrumque casum differentiæ constitui ratio, quoniam si satisdatione *iudicatum solui*, interposita decedente domino, iudiciū incipere cogi non posset procurator, vt compelli tur in d. l. si defunctus, ob rem non defensam committeretur, secus vero si prohibitus procurator sit a domino, quoniam tunc cum ex integro cauendum sit, nihil interest stipulatione commissa, ex posteriori agi. Fit tamen hinc consequens in d. l. si defunctus defensionē tunc necessariam, indeque mandatum morte nō extinctum ex Pomp. in l. fundi venditor 33. §. item si amicos. D. de acq. poss.

43 Ex qua interpretatione duo notabilia in praxi deducuntur alterum quod cum hodie, vt iam supra admonuimus, in omnibus mandatis, & procuratorijs instrumentis satisdatio *iudicatam solui*, à domino constituente interponatur, consequens est, mandatum ad lites morte non finiri, siue procurator fuerit constitutus pręsens, & acceptans, siue absens, dum tamen postea acceperit, liceat sic magistraliter cum nostris loqui, ex d. l. si defunctus, iuncta noua decisione Clementinæ, 1. de procuratoribus, docet Bald. in d. l. si defunctus

pum-

num. 2. & eo non relato Angel. hic n. 4. quam tamen sententiā ita demū verā esse intelligit Bar. in d. l. si defūctus, quoties dominus, qui satisdationē præstiterat idoneus fideiussor est, iuxta eā, quæ traduntur in l. sciendum, r §. D. qui satisdare cogantur, & diximus supra in proth. n. 12. alias enim satisdatio non efficeret rem esse non integram; sequitur Robertus Maranι. de ord. iudic. 6. part. memb. 8. n. 5. Suar. in l. 2. tit. *de los plazamientos*, §. nunc opportunè, num. 3.

44 Aliud, etiā interposita stipulatione iudicatum solui posse procuratorem reuocari, ex nostra, l. si ante acceptū, siue ea interposita sit à reo, vt nonulli hic contendunt, siue ab eodem procuratore, iuxta aliorum opiniones, quod tamen difficile videtur, ex Bart. doctrina hic nu. 3. in fin. docentis, quod si aliquis ab initio defensor existat, sine mandato, præstetque actiori satisdationem iudicatum solui, eius mutatio post litem contestatam inuito actore fieri non poterit; *nam cum ille defensor*, inquit, Bartolus, *cœperit esse obligatus actori, ista actio non potest auferri ab initio*, l. si Stychum. 8. §. fin. versic. Nō tamen, D. de nouat. Addo ego Bart. vltra alios, bellissimum Iuliani resp. in l Titius 76. D. de procur. ibi: Defensor eum satisdedit, domini loco habendus est.

45 Vt sic constet, tam ex parte defensoris, quam ex partem actoris, idest, tā ratione iuris, quod in causa defensor habet, quàm ratione obligationis, & actionis ex stipulatione iudicatum solui, actori quæsitæ, reuocationē non admitti. Eademque, & in ea quam procurator præstitit, posse animaduerti, cū ea præstita ipse, eiusque fideiussores actori cœperint obligati, cui inuito ius hoc auferri non potuit, ex l C. ratione, in d. §. fin. ibi; Nō tamen siquis stipuletur, sibi, quod mihi debetur, aufert mihi actionem.

46 Verum quidquid velit Bartolus (quod tanti præceptoris, venerandique patris pace dictum sit) longe verius credo, & procuratorem præstita etiam satisdatione, iudicatum solui, & defensorē etiā iam lite cōtestata posse prohiberi, neutroque casu eorum fideiussores teneri. Quod vt contra Bart. ipsum verissimum, ostendamus, aliena, aut extranea non sunt inducenda testimonia, sed nostri. I. C. Caij in hac nostra, l. si ante acceptū, qui stipulationē non cōmitti, quo caso prohibitus fuit procurator (omitto discrimen scientiæ, vel ignorantiæ actoris, de quibus casibus nunc non dissero, agam tamen postea) ante acceptum iudicium, præstita tamen iā, satisdatione iudicatū solui, initio huius legis admonuit. Idem & in defensore, etiam quo casu iudicium acceperit, si eius qualitas fuit mutata, in versic. Nā & alias responsum, in fine huius nostræ legis, qui etsi eo tantum casu probare videatur stipulationē non committi quod mutata iam conditione acceptum fuit iudicium, ait enim. Caius; *Nam & alias responsū esse, si quis absentem defendens satisdederit, deinde vel procurator ab eo datus, vel postquā heres ei extiterit, iudiciū acceperit, fideiussores nō tene.* Idem etsi mutatio post acceptum iudicium contingat asserendū est ex nostræ legis principio, iuncta expositione Accursij, quam cæteri omnes sequuntur. Illa namq; verba ante acceptū iudiciū non iuria mysteriū, sed f..cti notant cōtingentiā, vt Angelus animaduertit; cum & post possit, dum tamen causa adsit procurator prohiberi, l. post litē. 17. D. de procuratorib. vnde sic etiam lite contestata posse similiter defensorem vetari; alio qui dicendum, potentius ius defensoris, quam procuratoris esse; quod tamen nemo dicet, si modo sapiat. Potestque considerari, reuocationem procuratoris satisdantis in eius commodū, & vtilitatem remque verti, cum eo ipso mandatum, expiret, sicque eius fideiussores liberentur, ex vulgatis.

Nec obstat inductio d. l. si Stychum, 8 §. fin. D. de nouationibus, quoniam tam in primo, quam in posteriori casu, quoties, inquam, vel procurator præstita iā satisdatione iudicatū solui, prohibetur, vel defensor lite iā contestata personā mutat, aut propter expressam prohibitionē, quæ causa cognita admitti debet, litem deserit, vel inuitus, vel sponte, & vltro, ex integro semper cauendum erit actori; ne aliaa iudicium in posteriori hoc casu illusorium redderetur, quo casu nullum ei præiudicium fit, nec dici potest inuito actionē tolli, cū nō tollitur, sed potius nouetur, interuētu, videli-

cet nouæ satisdationis. Quomodo supplendā, & explicandā Bart. doctrinam d. n. 3. var. Sed quando ab initio existimo.

47 Quam non magis probat d. l. Titius, 76. D. de procuratorib. quoniam etsi verū sit præstita à defensore satisdatione, domini loco habendum eum esse, non tamen inde fit consequens non posse eum reuocari, siquidē, & procurator, etiam nulla satisdatione interposita, post litem contestatā dominus, litis, & causæ dicitur, l. procuratoribus. a 2. ibi. *Post contestatā litem dominus effectus*, l. nulla dubitatio, 23. ibi, *Vtpote dominum litis procuratorē effectum* C. de procurator. & tamen rectè tunc causa tamen prius cognita, potest reuocari. dict. l. post litē. 17. D. de procurator. Præterea considero ideo, in dict. l. Titius, quem male in procuratore accipiunt ibi interpretes, quibus accedit Eguinarius Baro, defensorem iudicium etiam inuitum, post satisdationem accipere compelli, quoniā desijt reus esse soluendo, parumq; defensori præstaret Prætor, si eum non cogeret iudicium accipere, cū ad fideiussores eius actor ire posset, & hi quidquid præstarent, à defensore consequi possent, quæ ratio I. C. mouit. Ergo ex ea fit non obscure, quo casu reus esset soluendo, atque ex integro caueret actori, potuisse ab eo etiā iam lite contestata prohiberi defensorem, cum actoris conditio deterior non fiat. Cuius non interest ex hac, vel ex illa satisdatione, rem iudicatam consequi, cū ea sēper iudicio facto parata sit, qua vna ratione cū Marc Tullio in oratione pro Quintio, & Cuiacio l. 10. obseruat. cap. 29. inductā stipulationē iudicatū solui, supra in protheorijs initio admonuimus.

48 Maiorem difficultatem, continet sequens argumentum à diuisione, e m Bart. sup. n. 12. inductum, ex quo probari videbatur, nulla ex clausula satisdatione iudicatum solui, cā hic committi potuisse. Nō tum hunc, vt dissoluam actores, in varias feruntur opiniones. quorū nonnulli ex clausula de re iudicata, alij ex clausula de re defendenda, alij ex clausula de dolo, commissam stipulationē contendunt, atque propter diuersas has sententias, diuersas lecturas huic legi adsignari: constat ex Acc. nostro, verb. Acceptū. Bart. n. 1. vers. Huius rimore, & reliquis omnibus antiquis, qui eas explicant, & prosequuntur, & cum nos d. nu. 12. ex Bart. disputationis gratia, nulla ex clausula cōmitti potuisse ostēderimus, Acc. versa vice, ex omnibus commissam fuisse ostendit, d. verb. Acceptū. Ergo quæ earū opinio verior sit, quæ iuris & artis nostræ principijs magis cōsona, quæ denique T. Caij verbis, & menti magis quadret, diligentiam tū nobis erit. Id, explicatio huius cap. expostulat, quod cum profectiā dotē, non quidem exilem, aut tenuem, sed fertilem, & ditiē, habeat, aduentitia, & extera vitande, non est, vt aliqui ex nostris antagonistis existimarunt, qui per emēdicata (vt aiunt) suffragia ambulantes, cum locupletissimum hoc nostræ legis patrimonium, vel eos latuisset, vel ab eis percipi, non posset, tortoosa eius Mœandra nauigare nō ausi auditores suos nugis, & fabulis pluribus prælectionibus captarunt, quo vique nos qualiter agēdum esset ostēderemus, quemadmodum, & qua fuisset incipiendū, vti ex eorum scriptis, post nostra traditis, deprehendi, haud obscure poterit. Sed iam ad Acc. & antiquiorea.

49 Prior ergo opinio ab Acc. verb. committatur, vers. cōmitti, & d. verb. acceptū, in initio recitata est. Roger. asserēis obtē non defensā stipulationem hic fuisse commissam, quoniā etsi verum sit rem fuisse defensam, actōq; iudiciū cum eo procuratore, quē ignorante actore reus prohibuit, & reuocauit, eum tamen eius conditio mutata fuerit de habente mandatum in non habente, aliud prorsus iudiciū est, quā pro quo fuit satisdatum, & ab alio defensum, quam quem defensurum fideiussores repromiserunt, & cum personæ, aut saltim eius qualitatis mutatio facta fuerit perinde est, ac si non fuisset defensum, indeque rectè Caius, ob rem nō defensam, stipulationem committi docet.

50 Verum hanc Caij mentem non fuisse, ex eo, fit apertum, quoniā vt ex clausula de re defendenda, stipulatio non committatur, satis est non ab eadē persona, quæ stipulatione cōprehensa est, sed etiam à quacumque alia rē defensā, leg. si quis, 3 §. si reus, ibi, si nemo eum defendat, sup. l. 1. vbi si reus qui iudicatū solui promisit; postea absens factus sit, vel de-

mens, vt in Pādectis Florentinis, tunc ob rē non defensā cōmittetur stipulatio, quando nemo eum defendat, quoniam vt generaliter, d. l. 3. §. ob rē quā, ob rē nō defensā stipulatio non committitur, quandiu potest existere qui defendat. Rursus, l. iam tamen. 5. §. nunc videamus, sup. h. t. qualis defensio requiratur, & quarum personarum, ne clausula de re defendenda committatur tractans, resoluit, quod siquidem ex personis enumeratis in defensionem quis succedat, palā est rectè rem defendi, nec stipulationem committi. Idemq; si extrinsecus defensoris persona interueniat, si modo is (petente actore, vt ego existimo) paratus sit rem boni arbitratu defendere, hoc est satisdare se defensurum: vel etiam si sine vlla satisdatione sit admissus, quia sibi imputare debet, qui talem defensorem admisit. Ergo si res defensa dicitur, vt stipulatio ex clausula de re defendenda, non committatur, etiam quo casu extrinsecus persona defensoris interueniat: longe magis idem dicendum erit, quando eadē persona, quę stipulatione comprehensa est, rem defendit, etiam si eius qualitas, & conditio mutetur; quod enim in duabus personis receptum est, nēpe, & rei satisdantis, & defensoris extrinsecus superuenientis, quare in vna eademq; recipiēdū non est, vt in alio proposito argumentatur Vlp. in nobili illo suo responso, relato in l. singularia. 15. D. si cer. pet. ex quibus iam constat aduersus Roger. in hac nostra. l. *si ante acceptum*, ex clausula, *de re defendenda*, idest ob rem non defensam stipulationem commissam non fuisse, ergo cum commissam, in prima huius capitis parte doceat Caius, alia iuris ratio quęrenda est.

51 Illud tamen, antequam hinc abeamus, ex superiori obseruatione, tam vere, quam nouè (nisi ego fallor) pro explicatione nostrę legis descendit; quod etsi, ne ex cæteris clausulis, videlicet *de re iudicata*, & *de dolo malo* stipulatio *iudicatum solui* sola mutatur, mutatio non solum personæ, sed & conditionis, siue qualitatis eius præstet; constat ex nostra eadem lege, vers. *quod si quis*, vers. *Nam vt stipulatio*, vers. *& ideo*, & vers. *Nam & alias*, latiu quæ infra dicemus, id tamen non admittitur in clausula *de re defendenda*, sufficit enim a quacumq; defendi: committitur; tunc si vel res insolidum defensa non sit, vel non loco idoneo, aliisvè in casibus, quorum meminimus sup. n. 17. itaque ex eo quod res non à satisdante, sed ab alio defendatur, corrumpi stipulationem non dicemus, quod an ad hanc legem alij considerauerint, diligentis lectoris iudicium esto.

52 Sequens nostræ leges lectura (vt antiqui aiunt) siue interpretatio, est quam ex Hugone insinuauit nostes Acc. verbo, committatur, in fin. & verb. *Acceptum*, vers. *Idem si dicas, tertio*, Bart. d. n. 5. referuntq; posteriores nouissimus, videlicet, ex clausula stipulationis *iudicatum solui*, nēpe de dolo, idest, dolum malum abesse abfuturumq. esse, commissam eā fuisse. Neq. enim caret dolo reus, qui actore non certiorato prohibet procuratorem; vt sic cum eo homine iudicium accipiatur, & disputetur, qui legitimā personā in eo nō sustineat: cum nec suo, nec alieno nomine iure defendat; aduersus quē lata sententia ex clausula de re iudicata, neq. dominū, ex reg. l. Plaut. 61. D. de proc. neq; eū, quia nulla aduersū ipsum actio erat, ligare poterit. Ergo dominus, qui procuratore constituit, pro eoq; satisdedit, mox autē illum actore ignorāte prohibuit: eum, iudicem, etiā circūducit: aliud enim

53 † simulauit, aliud egit; ergo dolū cōmisit, vt Caio Aquilio (qui primus de dolo formulas proposuit) placuit apud Mar. Tull. lib. 3. de natu. Deor. lib. de offic. eiusq; Cice. in Topicis, Seruio, Sulp. in l. 1. D. de dol. mal. Sexto, Pedio, in l. iuris gētium. 7. §. dolus malus, D. de pact. Paul. lib. 1. recept. sent. tit. 8. Aur. Aug. to. 8. Ps. 5. 14. 31. & 49. & to. 9. c. 1. Ioan. tract. 7. & tur sus, to. 10. lib. 50. homilit. homil. 20. Quorū sententias aduersus Labeo. & Vlp. grauiter, & docte defendit Hispanus Veliei. Gueu. lib. sing. defin dol. mal. Ergo dolus, & fraus domini, nocere ei debet, non actori, qui iusta, & probabili ignorātia doctus, cum eo homine causam egit, quem dominus suo nomine adesse initio voluit, aut saltem simulauit, alioqui iusta, & probabilis ignorantia abesset actori, quod tamen bene fundata iurisprudentia nōn patitur, vti latius inf. lo statuatq. Caius, ibi, *et actor ignorās*, & ibi, *quod si quis sciēs* primo etenim in casu eo quod ignorantia adsuit ex parte actoris etiā post prohibitionem stipulationē cōmitti docet, sequenti, quia prohibitionis sciētiā habuit, nō itē. Cōmitti pręterea dolus à reo potuit, & in ipsa quoq; sētētia, si iudicē falsis instrumentis testib. & allegationib. decipiat, vt pro eo sētētiā ferat: sicq; res nō viri boni arbitrio, sed dolosè, & fraudulēter agatur, ex quibus Acc. de verb. Acceptum, in fine, Hugo. opinionem defendi posse putat.

54 Eam tamen improbat Bart. d. nu. Cuman. num. 5. & sanè rectè, quoniam, & si stipulatio ob clausulā de dolo ad interesse cōmittatur, ex ratione, l. iudicatū. 9. l. non semper. 19. inf. eod. ligaueritque sentētia reū eodē modo, quo ligaret si prohibitus procurator nō fuisset, vt ex h. l. principio constat, nihil interest actoris ex clausula de dolo agere. Quinimo, si meminetis eorū, quæ sup. in proth. diximus, n. 15. in pr. ex ea committi non potuit, cū ex clausula de re iudicata fuisset cōmissa (vt mox audiemus) ex qua si stipulatio, iudicatū solui cōmissa sit, euanescūt cæteræ, quæ ob hāc solū interponūtur, d. l. si accepto. 20. D. de accept. d. l. cū quærebatur, 13. vers. proinde inf. eod. Deinde cū pro actore iudicatū fuit nihilq; ei dolus obfuerit, neque effectum habuerit, quomodo potuit ex eo stipulatio committi? vt in alio proposito dicebat Vlpian. in l. 1. in fin. D. quod quisque iur. *Quid enim (ait ille) obfuit conatus, cum iniuria nullum habuerit effectum*: Deniq. si ex clausula *de dolo* cōmissa fuisset stipulatio, Caij ratio in vers. *Nā vt cōmittatur*, esset inepta, cū nō ex mutatione cōn itteretur, vel nō committeretur, sed ex dolo.

55 Ergo cum ex argum. à diuisione reliquū iam sit ex clausula *de re iudicata*, cōmissā stipulationē huic fuisse, quę fuit antiqui Ioan. Glossatoris opinio ab Acc. hic, verb. *committatur*, & verb. *acceptum*, vers. *Item si dicas secundum*, relata, & à Bart. d. n. 1. semel & iterum sequuta, quid ex h. l. & regulis stipulationis iudicatū solui, cōstanter tradit ostēdere, quod sanè nō erit difficile, si, qui obstat ex Plautio scrupul⁹ remoueamus: nāq; si hic prohibitus fuerit ante acceptū iudiciū procurator à domino, & post prohibitionē adhuc se liti obtulerit sētētia in eo iudicio lata eū, nō vero dominum ligare debuit, ex d. l. Plautius, & l. si nō obtulit, 4. in pr. D. de re iud. l. si procurator. 28. §. fin. ibi: *Quia nec iudicati mecum agi potest*, D. de procur. Regia, l. n. vers. mas fuit. 5. p. 3. vbi multa Gr. Lop. & plura Bern. Diaz. reg. 681. vbi plures refert eius additionator. Vnde cū alia sit, quam pro qua fideiussores satisdederūt) interposuerūt enim fidem suā, spopōderūtq; eam sentētiā se præstaturos, quæ aduersus dominū lata fuisset) eos teneri iniquū esset, cū id tātū obligētur, in quod obligari voluerūt, vt iā diximus in proth. ex quib. cōsequitur ex clausula de re iudicata stipulationē cōmitti nō potuisse. Scrupulū remouet Io. quod etsi regulariter sententia lata aduersus procuratorē, qui sine mandato experitur, quia iam prohibitus est, nō liget dominū, sed ipsū procuratorē, in hoc tamē casu dominū ipsū ligat, quia videlicet procuratorē actore nō certiorato reuocauit, cui iniquū esset probabilē ignorātiā obesse. Acc. Ioan. & opinionē, & explicationē sequitur Bart sentētiam probat solutionē nō probat. Ego Ioan. & Acc. assentior, nec multū distaret Bar. puto, & rem sic explico, quoties mādatū procuratori meo, vt is meo nomine in iudicio experiatur, dedero, satisdatione *iudicatum*

56 *solui*, pro eo interposita (quæ † non ab ipso, sed a me litis domino interponenda est, l. si ad defendendum. 10. infr. h. t. docuit Acc. verb. prohibitus.) Quāuis enim Castr. n. 1. existimauerit (dicamus id obiter) satisdatione Iudicatū solui, nō principalē dominū, sed ipsum procuratorē interposuisse, quo casu cū aduersus fideiussores actor ageret, excludebatur ab eis, eo quod tēpore fideiussionis procurator mādatū habebat, quod si reuocatum nō esset aduersus dominū, nō aduersus procuratorē sentētia lata esset, vti latius Castr. prosequitur: mihi tamē magis placet Acc. loquitur l. C. Cai. quo casu procurator cū mādato ad iudiciū accesserat, licet illud postea reuocatum fuisset; atqui pro defensore, qui cum mandato accedit ipse dominus satisdare debet, l. si ad defendendum. 10. infr. h. t. l. qui proprio. 46. D. de procur. §. si vero, Inst. de satisdat. Deinde si in casu h. l. procurator satisdedisset, cū se liti obtulisse videbatur, & inde sententia aduersus eum, non

aduersus

aduersus dominum ferenda esset, ex sup. animaduersis, te- nerenturque fideiussores cū idem iudicium quodammodo mansisset, saltim quo ad eorū satisdationē (quod tamē admit- tet nemo) illudque non reuocassero, sed sustinuero, & se- cundum veritatem, & iuris interpretationem stipulationē committi, firmamque manere dicemus, estque is indubita- tus casus secundum bene fundatam dicendi rationem, in eū enim satisdatio interposita fuit. Idem † eodem iure dicen-
57 dum est, quoties datum procuratorem ignorante actore prohibui, quoniam licet, vt committatur stipulatio non suf- ficiat cum ea persona acceptum fuisse iudicium, quæ stipu- latione comprehensa est sed oporteat etiam eandem perso- næ qualitatem esse, quæ stipulationis interponendæ tempo- re fuit, vt hic Cai. in vers. *Nam vt committatur*, mutataque sit procuratoris qualitas, hoc casu, de habente mandatum, in non habente, vt nostri aiunt. Iuris tamen interpretatio- ne fingitur non mutata ex eo quod non perueniret prohi- bitio, hæcque mutatio in notitiam aduersarii. Ergo quem- admodum stipulatio committeretur, verè nunquam condi- tione mutata, committitur, & cum fingitur eam mutatam non fuisse, idque est quod I.C. noster insinuare nisus est illis verbis. *Et actor ignorans*, neque nouum est, aut insolens o- perari idem fictionem in casu ficto, quod operatur veritas in casu vero, vulg. l. filio quem pater. 23. D. de lib. & posth. dixi aliud agens, in pr. nu. 5. Inst. quib. mod. testam. infir. pas- simque notat Bar. & reliqui post eum, in l. si is qui pro emp- tore, D. de vsucap. Vnde (vt paulo superius dixi) iam intel- liges, qua ratione hic scripserit Cai. in initio, ante acceptum iudicium ignorante actore procuratore prohibito, si adhuc cum eo actum sit, nihil aliud dici posse, quam stipulationem committi. Item & quod Modest. scripsit in l. si procuratorē, 65. D. de procur. sub vers. *Itaque etsi postea mutata volun- tate procurator esse noluerit, tamen iudicium, quo quasi pro- curator expertus est, ratum esse debet*, quod sequutus fuit Greg. IX. in c. mandato, 23. de procur. *Mandato procurato- ris, post litem contestatam à domino, reuocato; si hac igno- rante iudice, vel aduersario factum fuerit in iudicium, quod i- dem quasi procurator postmodum expertus est, ratum esse debebit*. Hucque pertinet l. 3. vers. *Itaque*, C. de satisd. iuncta Acc. explicat. ibi, verb. *noluerit. Itaque etsi postea mutata vo- luntate*, aiunt Cæsares, *procurator esse noluerit, tamen iudi- cium quo quasi procurator expertus est ratum habere de- bet*. Ecce quæ in d. l. si procuratorem proposuit Modest. ab Imp. & Pont. in d. l. 3. & in d. c. mandato transcripta verba; ex quibus omnibus constat ratum illum iudicium esse, quod & ignorante actore cum prohibito procuratore actum est. Quod probat tex. in cap. ex parte Decani, de rescript. & per argumentum à contrario, c. 3. de procur. vbi tunc demum inualidam esse sententiam cum procuratore reuocato latā, Pontifex docet, cum aduersarius reuocationem scierit. Cō- cordat de iure Regio, l. 24. ibi; *Empero quando assi lo quie- re toller, deuelo fazer saber al iuez, o à su contendor: E non lo faziendo saber assi, deue valer lo que el primer personero razonare, è fiziere en aquel pleyto tābien como si no lo ouie- se tollido*, tit. 5. par. 3. † Expendo verbum, *ratum*, in dictis
58 locis repetitum, quod quid aliud quam *firmum fixum, con- stans, immobile*, significat apud Tull. 2. de nat. Deor. *Qui cū tam certos cœli motus, tam ratos astrorum ordines, tamque inter se omnia connexa, & apta viderit*; & paulo post. *A- strorum in omni æternitate rati, & immutabiles cursus*, & in Academ. quæst. *Verum illud certum, comprehensum, perceptum, ratum, firmum, fixum fuisse vis*, & passim alibi: etiam apud nostros I. C. vti plena manu ostendit eruditus
59 Brison. lib. 16. de verb. sign. pag. 553. quemadmodum † & ratum, ac firmum illius testamentum iure ciuili Roma- norum dicimus, qui cum in ciuitate esset, illud ordinauit, po- stea tamen captiuus apud hostes decessit, vt in §. eius, qui apud hostes, 6. Inst. quib. non est permiss. fac. testam. & tamē constat stricto iure, propter superuenientem capitis dimi- nutionem, irritum esse. Ita in §. alio quoque modo, & in §. non tamen, Inst. quib. mod. testam. infir. idque inductū pro- pter legis Corneliæ fictionem, quæ paulò ante captiuitatē mortuum fuisse fingit, vt latè in dictis locis scripsimus. Idq;

non sine ratione, vt captiuorum iura conseruentur. Pari er- go ratione vt iudicia bona fide cœpta rata sint, quorum pu- blica quoque est causa, cum procuratorem, qui ignorante actore prohibitus est, & à domino reuocatus, non reuoca- tum, nec prohibitum esse fingis, fauetque eo casu iustæ, & probabili actoris ignorantiæ, vt alias scrip. l. Eius qui, 41. ibi, Si modo ipsi quoque ignorassent, D. si cer. pet. l. cum si quis, 38. §. 1. ibi; Et debitor ignorans soluerit. D. de solut. Quæ duo Afric. responsa, licet in dissimilibus speciebus loquantur: il- lud in mandato morte mandantis extincto, hoc in eo quod contraria voluntate fuit reuocatum, semper tamen actoris, siue debitoris probabili ignorantiæ id tribuunt, vt quo ad eos, nec extinctum, nec reuocatum mandatum censeatur, suntque non dissimiles decisiones, in l. sed etsi, 6. § 1. D. de instit. act. in l. vero procuratori, 12. §. 1. l. si quis seruo, 18. l. si seruus, 32. l. qui hominem, 34. §. si Titium, D. de solut. in leg. sed & socius, 17. § 1. cum l. seq. D. pro soc. & noua Clem. Papæ decisio, in Clem. 1. de renunt.

60 Ex quibus illud in praxi receptum est, reuocationem a procuratoris à constituente factam, nisi parti aduersæ, ac iu- dici nota sit, reuocantem non releuare, quo minus ex gestis cum eo teneatur, vt iux. communem opinionem resoluit Capra, reg. 58. nu. 3. & reg. 59. nu. 23. Alex. cons. 87. num. 8. vol. 7. Abb. in c. in nostra, de procur. latè Bald. in l. mandan- tem, C. mand. & copiose Felin. in c. ex parte Decani, de re- script. Mascar. de probat. vol. 2. concl. 1015. nu. 5. qui cum a- lia pro hac opinione adduxerint, prætermisit allegare nostrā h. l. Si ante acceptum, 7. D. iudic. solui, quæ eam quoque pro- bat in principio, quod sic explicatum concinit, vers. Nam vt committitur, infra, quoniam etsi vere mutata fuerit per- sonæ qualitas in eo casu, quo reus procuratorem ignorante actore reuocauerit, ac prohibuerit, perinde tamen est, ac si mutata non fuisset: vnde fideiussores quoque tenentur, quo- niam iuris interpretatione est hoc illud idem iudicium, pro quo intercessetunt.

61 Ex quibus descendit explicatio, & dissolutio tertij argu- menti, quod ex versic. quod siquis aduersus principium h. l. sup. cum Bar. hic construximus. Quoniam, etsi verum sit, & in principio, l. quam in vers. quod siquis, ante acceptum iu- dicium prohibitum fuisse procuratorem; vnde quemadmo- dum in primo casu stipulatio committitur, committi debuit & in altero; aut quemadmodum non committitur in hoc casu, nec committi debuit in illo. Est tamen (vt iam audi- stis) inter vtrumque longe dissimilis ratio, cum mutata cō- ditione procuratoris, ignorante actore, perinde sit, ac si non sit mutata, maneatque iuris interpretatione, & fictione il- lud idem iudicium, pro quo fuit satisdatum, eo verò sciente, sit aliud valde dissimile, cessat enim eo casu ista æquitatis ra- tio, ob quam idem iudicium intelligitur, estque quod sibi im- putet actor, qui cum sciret procuratorem prohibitum ad- huc cum eo egit, absque eo quod ex integro sibi iudicatum solui promitteretur, quemadmodum nec liberantur debi- tores, in d. l. eius qui in prouincia, 41. D. si cer. pet. qui cum scirent serui Kalendarij præpositi conditionem mutatam, ei soluunt, quo pertinent omnia quæ de mutatione qualita- tis personæ hic Cai. adducit, qui, vt ego existimo, ex hoc vers. quod siquis sciens, ad fin. vsque h. l. eandem semper re- tinuit speciem, quamuis eruditi viri aliud putauerint; Aio eandem retinuisse speciem in actore, nempe vt eo sciente contigerit qualitatis mutatio in procuratore, siue defenso- re, de qua in vers. Et ideo, & in vers. nam & alias, quod e- uidenter probant illa verba, siue etiam prohibitus accepe- rit, d. vers. Et ideo, vbi Cai. probat, quod si procurator iam prohibitus iudicium acceperit, stipulatio non committitur, qui casus nisi sciente actore eueniret, contrarium esset re- spondendum, iux. eiusdem nostræ l. prin. Ergo ne in iudiceim contraria respondere Caium dicas, necessario legi debes, & in principio, & in hoc vers. siue etiam prohibitus, loqui de prohibito procuratore iudicium suscipiente, ibi actore ignorante, hic vero eo sciente, vt hinc iam constet verissi- mum esse quod putamus, ex hoc versic. Quod siquis sciens eundem casum semper I. C. retinere, quam in quibusnodi qualitatis mutationes, siue de habente mandatum, in non habentem,

habentem, siue de non habente in habentem contingunt sciente actore.

62 Sed iam vos audio iterum contra hanc meam existimationem, eundem versic. quod si quis sciens obijcere, constat enim in h. l. pr. Caium loqui de procuratore suscipiente iudicium post prohibitionem, ignorante tamen actore, eundemque casum retinere, in vers. quod siquis sciens, sciente eodem actore, ergo ne eundem posteà inculcare dicamus, in d. vers. siue etiam prohibitus acceperit, quod vtique esset ineptum, consequens est aliquod sacramentum latere in posteriori hoc membro Ecce (nisi ego fallor) est vsque adeò necessaria eadem qualitas, quæ erat tempore satisdationis in persona procuratoris, siue defensoris, vt etsi postquam constitutus, quis est procurator hæres existat domino, nihilo magis stipulatio committatur, siue hæres existat domino, qui in eadem voluntate durauit, siue ei qui eum iam prohibuerit, quoniam ea iudicij mutatio, siue translatio, aliud constituit, quam pro quo satisdatum fuit, quæ (nisi ego erro) est sententia illorum verborum, Et ideo si is, qui procurator datus est, hæres extiterit domino, atque ita iudicium acceperit, siue etiam prohibitus acceperit, non committitur stipulatio, quam si repuas, eadem sæpius Caium inculcasse fateri oportet, quod tamen nemo dicet.

63 Succedit explicatio quarti arg. cum eodem Bar. d. nu. 2. à nobis sup. nu. 26. inducti, quod tamen ex his quæ in enarratione rationis Caij, in vers. nam vt committatur, nu. 38. & paulò superius, nu. 55. facile dissoluitur. Rectè enim Bar. Ang. & cæteri hic contendunt, mutationem qualitatis procuratoris ignorante actore contingentem stipulationem non corrumpere, quoniam sententia postea lata eodem modo ligat dominum, quo eum ante reuocationem ligaret, estque ac si qualitas mutata non fuisset. Quod quia latè sup. diximus, sæpius inculcare nihil attinet.

64 Ergo qui procedat quod Paul. ait in l. seruus, 14. D. de his qui notant. infam. manere idem iudicium, & si translatio personæ fiat, quod è regione est Caio in versic. Et ideo, animaduertuntque Acc. hic verb. stipulatio, Bar. sub eodem nu. 2. iam audiamus oportet. Est enim maximè difficile, quod in hoc versic. Et ideo, Caius ait, cum generaliter cautum sit 65 instantiam † cum defuncto cœptam, idest iudicium iam inchoatum in eius hæredem transire, siue actor fuerit defunctus, l. si petitor. 31. D. de iud. l. filius, 22. vers. multo magis, D. de inoffic. testam. l. si operarum, 29. D. de oper. libert. siue reus, ex d. l. si seruus, 14. D. de his qui not. inf. l. si eum hominem. 34. D. de fideiuss. l. 2. §. fin. D. de præt. stip. l. 1. C. si pend. appell. Ex quibus videbatur cœptum cum procuratore iudicium, cœptum enim est interposita satisdatione iudicatum solui, d. l. si defunctus, 15. D. de procur. qui nomine domini eiusque mandato litem agit, morte domini non finiri, longeque minus eodẽ procuratore hærede instituto.

66 Deinde, qui etiam constat non modo ex parte actoris translationem litis in procuratorem fieri posse, l. in causæ, 27. §. si ex parte, D. de procur. Quo casu stipulatio iudicatum solui, à reo facta, domino qui satis accepit committitur; sed etiam ex parte rei, ita vt solemniter pro eo iudicatum solui, satisdatione caueat, l. qui proprio. 46. D. de procur. Quemadmodum, & dominus, siue actor, siue reus, vti ante litis contestationem mutandi procuratoris, vel accipiendi iudicij liberam potestatem habuit, sic à procuratore in se iudicium transferre poterit post litem contestatam, sed causa cognita, l. ante litem. 16. l. post litem. 17. & seq. l. in causæ. 27. D. de procur. omnibusque his in casibus iudicio translatum iudicatum solui stipulatio cum committatur. d. l. in causæ. §. sed etsi procurator. Idem etiam & in hoc vers. Et ideo, dicendum erat, siquidem quo casu is, qui procurator datus est hæres existit domino, cum post aditionem hæreditatis eius referat, & repræsentet personam, iux. vulgaria, & dominus quoque rerum, & iurium, quæ in ipsa hæreditate erant, efficiatur, veteres enim hæredes pro dominis appellabant, §. fin. Inst. de hæred. qualit. & diff. vbi etiam obseruauimus, in dominum translatum iudicium videbatur, stipulationemq; commissam, duo hæc quæ maximè obstant huic vers. Et ideo, argumenta suo ordine clarioris doctrinæ gratia dissoluamus oportet; sic enim fiet vt omne quicquid ad Caium spectet in medium proferamus.

67 Primum ergo non obstat, quoniam quamquam verum sit interposita satisdatione iudicatum solui, quodammodo iudicium cœptum dici posse, saltem quo ad hoc vt illud accipere defuncto domino procurator cogi possit, ex d. l. si defunctus, vere tamen cœptum non dicitur ante litem contestatã, vti ex pluribus, eiusdem tituli de procuratoribus, capitibus deprehenditur, & ex l. amplius non peti. 15. D. rem rat. hab. vnde cum in hoc vers. Et ideo, ante litem contestatam dominus decesserit, constituto procuratore hærede facto cœptam non fuisse instantiam, consequens est, indeque iure optimo Caium scribere stipulationem non committi, quoniam si cum eo procuratore deinceps sciens actor agat, eius iam mutata conditione, aliud prorsus iudicium est, quam pro quo fuit satisdatum. Plane in d. l. seruus, 14. D. de his qui not. inf. iam cœpto iudicio in defunctum decessisse manifestè constat, tum ex verbis eiusdem legis, Seruus eius nomine noxale iudicium dominus acceperit, tum ex sententia, quoniam alias defuncto domino extingueretur eius obligatio, & seruus ex sola sua obligatione, & suo nomine conueniretur, esseque infamis, vt rectè inibi insinuauit Paul. Ex eodem iudicio damnatus non est famosus, quia non suo nomine condemnatur, quippe cum initio lis cum eo contestata non sit. Aduertitque ibidem Alber. sub num. 1. Sed adhuc vrgere poteris, ex d. l. si defunctus. 15. D. de proc. quæ probat eo quod interposita sit satisdatio iudicatum solui, etiam absque contestatione, iudicium cœptum dici, indeque instantiam in hæredem transire, ex supra adductis. Vnde cũ in hoc vers. Et ideo, interpositam eam stipulationem, sine scrupulo fatendum sit, qui enim dubitaret Caius, an committeretur, ea non interposita? consequens est cœptum cũ domino iudicium, eiusve procuratore illius nomine, defuncto domino, cum eodem procuratore finiendum esse, maximè eo hærede facto.

68 Quare vt hæc, & alia multa, quæ in d. l. seruus, in d. l. si cũ hominem, Bald. Ang. Alber. & alij scripserunt, essent, amplectenda est Bar. solutio in h. nostra l. si ante acceptum, n. 1. vers. Venio ad versiculum, & ideo, qui rectè arbitratur quæstionem, d. l. seruus, ab hac nostra longe distare, quæstio enim à Paul. in d. l. seruus proposita, eo tendit, vtrum seruus damnatus eo iudicio, quod cum domino cœptum fuerat, cum eo vero finitum, famosus efficeretur, quod de eius, nõ de domini facto ageretur, & iudicium hoc eum infamem non reddere, quamuis idem sit, respondet Paul. quia quamuis ex suo facto, non tamen suo nomine condemnatur, quippe cum initio lis cum eo contestata non fuerit; itaque probat idem iudicium in hæredem continuari, vt patet ibi; Ex eodem iudicio damnatus, iux. ea, quæ de continuatione instantiæ in hæredem sup. adduximus. Quod sane nõ sufficit, vt stipulatio iudicatum solui, committatur, quoniam vt Bartol. noster ait, licet idem iudicium, tamen non est eadem conditio personæ, quod requiritur, vt hæc stipulatio committatur. Fatetur ergo Bar. & in hoc nostro vers. Et ideo, instantiam cum defuncto ex sola interpositione stipulationis iudicatum solui, cœptam iux. d. l. si defunctus, in hæredem continuari; quemadmodum, & in d. l. seruus; non tamen inde sequi stipulationem hanc committi debuisse, quoniam non sufficit idem iudicium prosequi, nisi & persona stipulatione comprehensa eandem qualitatem retineat, quam stipulationis interponendæ tempore habebat. Vnde sequitur, quod si in d. l. seruus, stipulatio interposita esset, non committeretur; interpositam tamen non fuisse satis constat eo quod actio, quæ ibi intendebatur personalis esset, & in personalibus actionibus stipulatio hæc non interponebatur, secus in realibus, §. hæc ita Inst. satisdat. cuius differentiæ rationem paucis ibi, verissime quidem insinuauerunt eruditus Hotom enunc. c. 4. pressius multò Balduin. nu. 11. ad fin. Itaque vt quæ iuxt. concordiam d. l. si seruus, cũ hac nostra in versic. *& ideo*, pertinent, comprehendamus superior Bart. interpretatio sequenda est, omissa latissima disputatione celeberrimæ illius quæstionis, an & quando lis cũ defuncto cœpta in hæredem transeat, in cuius explicatione

plura

phira I C. loca occurrebant, præcipuè, à nobis supra num. 65. iudicata. Verum qui hic non de instantiç in hæredem continuatione, sed de stipulationis, iudicatum solui, commissione cum Caio disputamus. Acc. Bar. & reliquos sequuti, eam missam facimus: libenter sane, eam enim nuper copiose, grauiter, & docte prosequitur doctissimus Pet. Barb. totius Hispaniæ iuris prudentiæ parens, in Conimbricensi Academia iuris Cæsarei Primarij Antecessor it emeriti, & nunc in supremo Regali Lusitaniæ Senatu consiliarii, in cõmentariis ad titulum, D. sol. matr. 2. p. sub l. si constante, 25. §. fin. ex nu. 15. ad 30.

69 Difficilius sane est, quod posteriori loco sup. nu. 66. aduersus vers. & ideo, obiiciebamus argumentum ex d. l. in causæ. 37. §. si ex parte, D. de proc. & his quæ ibi de trãslatione litis a domino in procuratore & à procuratore in dominũ diximus, & I. C. testimoniis probauim. omnibus quibus in casib. stipulationem *iudicatum solui* committit. Quod vt Acc. hic, verb. *Non tenetur*, dissoluat, nimis anxius est, & laborans, quibus, quoniam similis est decisio, d. l. Iulianus. 11. D. qui satisd. cog. easq; simul, & Acc. & Bart. disputarunt, ne molesta inculcatio vos fastidiat eas etiam nos coniunctim exponemus.

70 Accur. igitur vt earum nodum dissoluat discrimen constituit inter mutationem qualitatis contingentem, siue noua mãdati datione, siue illius reuocatione, siue iudicii translatione cœpto iam iudicio, & eam quæ ante acceptum iudicium fit. Namque si ante litem contestatam mutatio fiat stipulatio nunquam committetur iux. nostrum tex. qui vt sæpius diximus, de ea mutatione, quæ ante acceptum iudicium fit, loquitur: vti ex eius verbis constat, tam in principio ibi: *Si ante acceptum iudicium*, quam in vers. *nam vt committatur*, ibi: *Non sufficit cum ea persona acc ptum esse, &c.* & ibi, *Atque ita acceperit iudicium siue etiam prohibitum acceperit*, & tandem in vers. vlt. ibi; *Deinde vel procurator ab eo datus, vel postquam hæres ei extiterit iudiciũ acceperit.* Quoniam ea casu iudicium acceptum cum ea persona, quæ eandem qualitatem non habet, quam habebat, quo tempore satisdatio interposita fuit, aliud est, quam pro quo satisdatum est, ideoque fideiussores non tenentur; vt iam sæpe diximus. Si vero lite contestata mutatio, siue translatio cõtingat, quoniam tunc idem iudicium manet, stipulatio cõmittitur ex d. §. si ex parte, ibi: *Litis translatio fiat*, neque enim potuit transferri lis quæ iam cœpta non esset vnde cũ lite contestata incipiat, non antea, l. amplius non peti. 15. D. ad rem rat. hab. consequens est cœptam iam fuisse, in d. §. si ex parte.

71 Hęc tamen Accur. solutio displicuit Bart. & reliquis. & & sana meritò, cũ in vtraque distinctionis parte falsa sit. Ecce, in d. l. Iulianus. 11. D. qui satisd. cog. ante litem contestatam mutatio contingit, *Iulianus ait* (inquit Vlpian.) *si antequam mandarem tibi, vt fundum peteres, satis acceperis petiturus fundum, & postea mandatu meo agere institeris, fideiussores teneri*, & tamen vides stipulationem committi, versa vero vice etiam lite contestata contingente mutatione stipulationem non committi, probat Papin. in dict. l. 1. §. fin. D. quib. mod. pig. vel hyp. solu. vt constat ex eius verbis, ibi: *In dominum iudicio postea translato*. Et quoniam non auctoritate tantum, sed & ratione quoque agendum est, ratione etiam Accur conuincamus oportet. Nam si mutatio post litem contestatam contingens vires stipulationis non eneruat, vt Accurs. placebat, quando iam persona procuratoris, siue defensoris firmata est in iudicio: longe minus eneruari debet mutatione ante litem contestatam contingẽ-
72 te. Est enim certissimi † iuris, litis contestatione cum procuratore facta, ipsum propemodum dominum litis effici, l. procuratoribus. 22. l. nulla. 23. C. de procur. Adeo, vt omnes id dicamus, vt Impp. in l. 1. C. de sent. & interloc. omn. iud. non videri sibi rationem habere sententiam eius rescripserint, qui cum cognouisset inter petitorem, & procuratorem, non procuratorem, sed ipsum dominum litis cõdemnauit, cuius persona in iudicio non fuit; ideoque: vt re integra de causa cognosci. Debuit enim iudex in persona procuratoris, non etiam domini, siue mandatoris sententiam concipere, quoniam lite contestata ille rem quodammodo nomine exequitur, vt de dolo eius excipi post litem contestatam possit, l. si procurator. 9. D. de dol. mal. & met. excep. ipseq; illum procuratorem recte dat, quod ante litem contestatam inutiliter faceret, l. quod quis. & neque tutores. 11. ad fin. C. de proc. l. 19. tit. 5. par. 3. vnde fit, lite contestata iudicium à procuratore in dominum transferri, nisi causa cognita non posse, d. l. ante litẽ. 16. d. l. post litẽ 17. D. de proc. Ex quib omnibus palam fit, quod cum maior sit mutatio conditionis post litem contestatam, & sic post personam firmatam in iudicio, quam ante, quemadmodum hoc casu stipulationis vires non eneruantur, vt aiebat Acc. ita nec quo casu ante iudicium acceptum qualitas mutatur, cum longe minor mutatio fit.

73 Nec proderit Acc. si vt eum defendas, subtiliter declinare velit Papinian. in leg. 1. §. fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. sol. contendens ibi mutata conditione, siue iudicio translato, lite etiam contestata non fuisse commissam stipulationem, quoniam text. ille nõ in procuratore, sed in defensore loquitur, qui licet nomine domini iudicium prosequatur, absque eius tamen mandato, vt in proh nu. 8. diximus, vnde cum longe minus iuris in lite, & causa habeat, mirum non est commutato iudicio, quod cum ipso cœptum erat stipulationem non committi, & fideiussores, & pignora quæ data erant non teneri.

74 Hæc enim solutio, licet subtilis, ex eo conuincitur, nam quemadmodum lite contestata iudicium a procuratore trãsferri, nisi causa cognita non potest, etiam procuratore cuius domino, vt iudicium suscipiat, agere volente: nondum enim perfecit mãdatũ, l. si mãd. 45. §. sed si mãd. ff mand. Ita interdũ accidit (quod forsitã aliquis miretur) vt in lite contestata postulet dominus, cuius nomine defensor siue mandatu alius extitit, litem suo nomine suscipere, non aliter ipse dominus audiatur (vt Modest. ait in l. is cuius nomine. 64. D. de proc.) nisi causa cognita; eum scilicet ante litem contestatam in præsentia fuerit dominus, domini enim defensori adsistentia præsentia vim talem habet, vt mandato comparetur, & defensor, cui dominus adfuit non iam pro defensore, sed pro vero procuratore habeatur; quod nec Accurs. nec Bart. subolui, verbis tamen I. C. omnino congruit: sed rationi quoque, ac iuri consentaneum esse dixerit, qui & in vero procuratore præsentiam domini, vt & eius id aduersarium literas, huius esse potestatis didicerit, quod Modest. idem docet, in l. si procuratorem, 65. D. de procur. vt & si postea mutata voluntate procuratorem esse noluerit, tamen iudicium, quo procuratori expertus est, ratum esse debeat.

75 Sed dices, & non sine ratione, hæc quæ proxime de defensore resoluimus, non quadrare Papin. in d. l. 1 § defensor D. quib. mod. pignor. vel hypoth. solu. qui non de defensore præsentis, vt Modest. in d. l. is cuius nomin. sed de defensore absentis loquitur. *Defensor absentis* (inquit Papinianus) *cautionem, iudicatum solui præstitit in dominum iudicio postea præstato fideiussores ob rem iudicatam quos defensor dedit non tenebuntur, nec pignora quæ dederunt.* Vnde facilius ab eo iudicium ad dominum transferri potuit, lite iam contestata, quo translato stipulatio non committitur propter nostræ legis rationem, adiunctis latè in eius examinatione congestis.

76 Id tamen argumentum non dissoluit, quoniam quoad hoc hoc nullum esse inter absentis, & præsentis defensorem discrimen, probare videtur leg. Titius. 76. D. de procur. ex qua constat non solum lite iam cœpta, verum & ante eius contestationem interposita ab absentis defensore satisdatione, litis dominum esse, iudiciumque accipere compelli, vt sic tã eorem claudamus posteriorem partem distinctionis, qua cõtendit hic Acc. mutatione qualitatis contingẽte accepto iudicio stipulationem committi expresse impugnari ex dict. lege prima §. fin. quemadmodum, & prior ex dicta lege Iulianus.

77 Ea ergo interpretatione reiecta difficultatem, dict. l. Iulianus, vt interpretes dissoluat mire variant, quorum interpretationibus referendis longissimo commentario opus esset.

habentem, siue de non habente in habentem contingunt sciente actore.

62 Sed iam vos audio iterum contra hanc meam existimationem, eundem versic. quod si quis sciens obiicere, constat enim in h. l. pr. Caium loqui de procuratore suscipiente iudicium post prohibitionem, ignorante tamen actore, eundemque casum retinere, in vers. quod siquis sciens, sciente eodem actore, ergo ne eundem postea inculcare dicamus, in d. vers. siue etiam prohibitus acceperit, quod vtique esset ineptum, consequens est aliquod sacramentum latere in posteriori hoc membro Eeee (nisi ego fallor) est vsque adeò necessaria eadem qualitas, quæ erat tempore satisdationis in persona procuratoris, siue defensoris, vt etsi postquam constitutus, quis est procurator hæres existat domino, nihilo magis stipulatio committatur, siue hæres existat domino, qui in eadem voluntate durauit, siue ei qui eum iam prohibuerit, quoniam ea iudicij mutatio, siue translatio, aliud constituit, quam pro quo satisdatum fuit, quæ (nisi ego erro) est sententia illorum verborum, Et ideo sris, qui procurator datus est, hæres extiterit domino, atque ita iudicium acceperit, siue etiam prohibitus acceperit, non committitur stipulatio, quam si respuas, eadem sæpius Caium inculcasse fateri oportet, quod tamen nemo dicet.

63 Succedit explicatio quarti arg. cum eodem Bar. d. nu. 2. à nobis sup. nu. 26. inducti, quod tamen ex his quę in enarratione rationis Caij, in vers. nam vt committatur, nu. 38. & paulò superius, nu. 55. facile dissoluitur. Rectè enim Bar. Ang. & cæteri hic contendunt, mutationem qualitatis procuratoris ignorante actore contingentem stipulationem non corrumpere, quoniam sententia postea lata eodem modo ligat dominum, quo eum ante reuocationem ligaret, est que ac si qualitas mutata non fuisset. Quod quia latè sup. diximus, sæpius inculcare nihil attinet.

64 Ergo qui procedat quod Paul. ait in l. seruus, 14. D. de his qui notant. infam. manere idem iudicium, & si translatio personæ fiat, quod è regione est Caio in versic. Et ideo, animaduertuntque Acc. hic verb. stipulatio, Bar. sub eodem nu. 2. iam audiamus oportet. Est enim maximè difficile, quod in hoc versic. Et ideo, Caius ait, eum generaliter eautum sit
65 instantiam † eum defuncto cœptam, idest iudicium iam inchoatum in eius hæredem transire, siue actor fuerit defunctus, l. si petitor. 31. D. de iud. l. filius, 22. vers. multo magis, D. de inoffic. testam. l. si operatum, 29. D. de oper. libert. siue reus, ex d. l. si serous, 14. D. de his qui not. inf. l. si eum hominem. 34. D. de fideioss. l. 2. §. fin. D. de præt. stip. l. 1. C. si pend. appell. Ea quibus videbatur cœptum cum procuratore iudicium, cœptum enim est interposita satisdatione iudicatum solui, d. l. si defunctus, 15. D. de procur. qui nomine domini eiusque mandato litem agit, morte domini non finiri, longeque minus eodẽ procuratore hærede instituto.

66 Deinde, quia etiam constat non modo ex parte actoris translationem litis in procuratorem fieri posse, l. in causæ. 27. §. si ex parte, D. de procur. Quo casu stipulatio iudicatũ solui, à reo facta, domino qui satis accepit committitur; sed etiam ea parte rei, ita vt solemniter pro eo iudicatum solui, satisdatione caueat, l. qui proprio. 46. D. de procur. Quemadmodum, & dominus, siue actor, siue reus, vti ante litis contestationem mutandi procuratoris, vel accipiendi iudicij liberam potestatem habuit, sic à procuratore in se iudicium transferre poterit post litem contestatam, sed causa cognita, l. ante litem. 16. l. post litem 17. & seq. l. in causæ. 27. D. de procur. omnibusque his in casibus iudicio translatum iudicatum solui stipulatio cum committatur. d. l. in causæ. §. sed etsi procurator. Idem etiam & in hoc vers. Et ideo, dicendum erat, siquidem quo casu is, qui procurator datus est hęres existit domino, cum post aditionem hæreditatis eius referatur, & repræsentet personam, iux. vulgatia, & dominus quoque rerum, & iurium, quæ in ipsa hæreditate erant, efficiatur, veteres enim hæredes pro dominis appellabant, §. fin. Inst. de hæred. quali. & diff. vbi etiam obseruauimus; in dominum translatum iudicium videbatur, stipulationemq; commissam, duo hæc quæ maximè obstant huic vers. Et ideo, argumenta suo ordine clarioris doctrinæ gratia dissoluamus oportet; sic enim fiet vt omne quicquid ad Caium spectet in medium proferamus.

67 Primum ergo non obstat, quoniam quamuis verum sit interposita satisdatione iudicatum solui, quodammodo iudicium cœptum dici posse, saltim quo ad hoc vt illud accipere defuncto domino procurator cogi possit, ea d. l. si defunctus, vere tamen cęptum non dicitur ante litem contestatã, vti ex pluribus, eiusdem tituli de procuratoribus, capitibus deprehenditur, & ex l. amplius non peti. 15. D. rem rat. hab. vnde cum in hoc vers. Et ideo, ante litem contestatam dominus decesserit, constituto procuratore hærede facto cœptam non fuisse instantiam, consequens est, indeque iure optimo Caium scribere stipulationem non committi, quoniam si eum eo procuratore deinceps sciens actor agat, eius iam mutata conditione, aliud prorsus iudicium est, quam pro quo fuit satisdatum. Plane in d. l. seruus, 14. D. de his qui not. inf. iam cœpto iudicio defunctum decessisse manifestè constat, tum ex verbis eiusdem legis, Seruus eius nomine noxale iudicium dominus acceperit, tum ex sententia, quoniam alias defuncto domino extingueretur eius obligatio, & serous ex sola sua obligatione, & suo nomine cõueniretur, essetque infamis, vt rectè innos insinuauit Paul. Ex eodem iudicio damnatus non est famosus, quia non suo nomine condemnatur, quippe cum initio lis cum eo contestata non sit. Aduertitque ibidem Alber. sub num. 1. Sed adhuc vigere poteris, ex d. l. si defunctus. 15. D. de proc. quæ probat eo quod interposita sit satisdatio iudicatum solui, etiam absque contestatione, iudicium cęptum dici, indeque instantiam in hæredem transire, ex supra adductis. Vndè cũ in hoc vers. Et ideo, interpositam eam stipulationem, sine scrupulo fatendum sit, qui enim dubitaret Caius, an committeretur, ea non interposita? consequens est cœptum cũ domino iudicium, eiusve procuratore illius nomine, defuncto domino, cum eodem procuratore finiendum esse, maximè eo hærede facto.

68 Quare vt hæc, & alia multa, quæ in d. l. seruus, in d. l. si cũ hominem, Bald. Ang. Alber. & alij scripserunt, cessent, amplectenda est Bar. solutio in h. nostra l. si ante acceptum, n. 2. vers. Venio ad versiculum, & ideo, qui rectè arbitratur quæstionem, d. l. seruus, ab hac nostra longe distare, quęstio enim à Paul. in d. l. seruus proposita, eo tendit, vtrum seruus damnatus eo iudicio, quod cum domino cœptum fuerat, cum eo vero finitum, famosus efficeretur, quod de eius, nõ de domini facto ageretur, & iudicium hoc eum infamem non reddere, quamuis idem sit, respondet Paul quia quamuis ex suo facto, non tamen suo nomine condemnatur, quippe cum initio lis cum eo contestata non fuerit; itaque probat idem iudicium in hæredem continuari, vt patet ibi, Ex eodem iudicio damnatus, iux. ea, quę de continuatione instantię in hęredem sup. adduximus. Quod sane nõ sufficit, vt stipulatio iudicatum solui, committatur, quoniam vt Bartol. noster ait, licet idem iudicium, tamen non est eadem conditio personę, quod requiritur, vt hęc stipulatio committatur. Fatetur ergo Bar. & in hoc nostro vers. Et ideo, instantiam cum defuncto ex sola interpositione stipulationis iudicatum solui, cęptam iux. d. l. si defunctus, in hęredem continuari; quemadmodum, & in d. l. seruus; non tamen inde sequi stipulationem hanc committi debuisse, quoniam non sufficit idem iudicium prosequi, nisi & persona stipulatione comprehensa eandem qualitatem retineat, quam stipulationis interponendæ tempore habebat. Vnde sequitur, quod si in d. l. seruus, stipulatio interposita esset, non committeretur; interpositam tamen non fuisse satis constat eo quod actio, quæ ibi intendebatur personalis esset, & in personalibus actionibus stipulatio hæc non interponebatur, secus in realibus, §. hæc ita Inst. satisdat. cuius differentiæ rationem paucis ibi, verissime quidem insinuauerunt eruditus Hotom enunc. c. 4. pressius multò Balduin. nu. 81. ad fin. Itaque vt quę iuxt. concordiam d. l. si seruus, cũ hac nostra in versic. *Et ideo*, pertinent, comprehendamus superior Bart. interpretatio sequenda est, omissa latissima disputatione celeberrimæ illius quæstionis, an & quan[...] defuncto cœpta in hæredem transeat, in [...]

plura I C. loca occurrebant, præcipuè, à nobis supra num. 65. indicata. Verum qui hic non de instantiæ in hæredem continuatione, sed de stipulationis, iudicatum solui, commissione cum Caio disputamus Acc. Bar. & reliquos sequuti, eam missam facimus: libenter sane, eam enim nuper copiose, grauiter, & docte prosequitur doctissimus Pet. Barb. totius Hispaniæ iuris prudentiæ parens, in Conimbricensi Academia iuris Cæsarei Primarij Antecessoris emeriti, & nunc in supremo Regali Lusitaniæ Senatu consiliarii, in cōmentariis ad titulum, D. solut. matr. a. p. sub l. si constante, 25. §. fin. ex nu. 15. ad 30.

69 Difficilius sane est, quod posteriori loco sup. nu. 66. aduersus vers. & ideo, obiiciebamus argumentum ex d. l. in causæ. 37. §. si ex parte, D. de proc. & his quæ ibi de trāslatione litis a domino in procuratore & à procuratore in dominū diximus, & I. C. testimoniis probauim. omni[b]us quibus in casib. stipulationem *iudicatum solui* committit. Quod vt Acc. hic, verb. *Non teneri*, dissoluat, nimis anxius est, & laborans, quibus, quoniam similis est decisio, d. l. Iulianus. 11. D. qui satisd. cog. easque si . ni, & Acc. & Bart. disputarunt, ne molesta inculcatio vos fastidiat eas etiam nos coniunctim exponemus.

70 Accur. igitur vt earum nodum dissoluat discrimen constituit inter mutationem qualitatis contingente, siue noua mandati datione, siue illius reuocatione, siue iudicij translatione cœpto iam iudicio, & eam quæ ante acceptum iudicium fit. Namque si ante litem contestatam mutatio fiat stipulatio nunquam committetur iux. nostrum tex. qui vt sæpius diximus, de ea mutatione, quæ ante acceptum iudicium fit, loquitur: vt ex eius verba constantam in principio ibi: *Si ante acceptum iudicium*, quam in vers. *nam vt committatur* ibi: *Non sufficit cum ea persona acceptum esse*, &c. & ibi. *Atque ita acceperit iudicium siue etiam prohibitus acceperit*, & tandem in vers. vlt. ibi: *Deinde vel procurator ab eo datus, vel postquam hæres ei extiterit iudiciū acceperit.* Quoniam ea casu iudicium acceptum cum ea persona, quæ eandem qualitatem non habet, quam habebat, quo tempore satisdatio interposita fuit, alius est, quam pro quo satisdatum est, ideoque fideiussores non tenentur: vt iam sæpe diximus. Si vero lite contestata mutatio, siue translatio cōtingat, quoniam tunc idem iudicium manet, stipulatio cōmittitur ex d. §. si ex parte, ibi: *Litis translatio fiat*, neque enim potuit transferri lis quæ iam cœpta non esset: vnde cū lite contestata incipiat, non antea, l. amplius non peti. 15. D. ad rem rat. hab. consequens est cœptam iam fuisse, in d. §. si ex parte.

71 Hęc tamen Accur. solutio displicuit Bart. & reliquis. & & sana merito, cū in vtraque distinctionis parte falsa sit. Ecce in d. l. Iulianus. 11. D. qui satisd. cog. ante litem contestatam mutatio contingit. *Iulianus ait* (inquit Vlpian.) *si ante quam mandarem tibi, vt fundum peteres, satis acceperis petiturus fundum, & postea mandatu meo agere institueris, fideiussores teneri*, & tamen vides stipulationem committi, versa vero vice etiam lite contestata contingente mutatione stipulationem non committi, probat Papin. in dict. l. 1. §. fin. D. quib. mod. pig. vel hyp. solu. vt constat ex eius verbis, ibi: *In dominum iudicio postea translato.* Et quoniam non authoritate tantum, sed & ratione quoque agendum est, rationem etiam Accur conuincamus oportet. Nam si mutatio post litem contestatam contingens vires stipulationis non eneruat, vt Accurs. placebat, quando iam persona procuratoris, siue defensoris firmata est in iudicio: longe minus eneruari debet mutatione ante litem contestatam contingente.

72 Est enim certissimi † iuris, litis contestatione cum procuratore facta, plum propemodum [illegible] dominum hui[illegible] curatoribus, 22. l. nulla. 23. C. [illegible] A. ter[illegible] dicamus, vt Impp. in l. C. [illegible] videri sibi satis rem habe[illegible] eiu[illegible] qui cum cognouisset inte[illegible] p[illegible] procuratorem, sed ipsum [illegible] persona in [illegible] cognos[illegible] for[illegible] etiam [illegible]

etiam lite contestata ille rem quodammodo nomine exequitur, vt de dolo eius excipi post litem contestatam possit, l. si procurator 9. D. de dol. mal. & met. excep. ipse quasi in procuratorem recte dat, quod ante litem contestatam inutiliter faceret, l. quod quis §. neque tutores. 11. ad fin. C. de proc. l. 19. tit. 5. par. 3. vnde fit, lite contestata iudicium à procuratore in dominum transferri, nisi causa cognita non posse, d. l. ante litē. 16. d. l. post litē 17. D. de proc. Ex quibus omnibus palam fit, quod citius maius sit mutatio conditionis post litem contestatam, & sic post personam firmatam in iudicio, quam ante, quemadmodum hoc casu stipulationis vires non eneruantur, vt aiebat Acc. ita nec quo casu ante iudicium acceptum qualitas mutatur, cum longe minor mutatio fit.

73 Nec proderit Acc. si vt eum defendas, subtiliter declinare velis Papinian. in leg. 1. §. fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. sol. contendens ibi mutata conditione, siue iudicio translato, lite etiam contestata non fuisse commissam stipulationem, quoniam tex. ille nō in procuratore, sed in defensore loquitur, qui licet nomine domini iudicium prosequatur, absque eius tamen mandato, vt in proœ. nu. 8. diximus, vnde cum longe minus Iuris in lite, & causa habeat, mirum non est eo mutato iudicio, quod cum ipso cœptum erat stipulationem non committi, & fideiussores, & pignora quæ data erant non teneri.

74 Hæc enim solutio, licet subtilis, ex eo conuincitur, nam quemadmodum lite contestata iudicium a procuratore transferri, nisi causa cognita non potest, etiam procuratore cum domino, vt iudicium suscipiat agere volente, non tamen cum perfecit mādatum, l. si mād. 45. §. sed si mā. D. mand. Ita interdum accidit (quod forsitā aliquis miretur) vt si lite contestata postulet dominus, cuius nomine defensor sine mandato alius extitit, litem suo nomine suscipere, non aliter ipse dominus audiatur (v. Modest. ait in l. is cuius nomine. 64. D. de proc.) nisi causa cognita: cum scilicet ante litem contestatam in præsentia fuerit dominus, domini enim defensori adsistentia præsentia vim talem habet, vt mandato comparetur, & defensor, cui dominus adfuit non iam pro defensore, sed pro vero procuratore habeatur; quod nec Accurs. nec Bart. subolui, verbis tamen I. C. omnino congruit: sed rationi quoque, ac iuri contentaneum esse dixerit, qui & in vero procuratore præsentiam domini, vt & eius id aduersarium literas, huius esse potestatis dixicent, quod Modest. idem docet, in l. si procuratorem, 65. D. de procur. vt & si postea mutata voluntate procuratorem esse noluerit, tamen iudicium, quo procurator expertus est, ratum esse debeat.

75 Sed dices, & non sine ratione, hæc quæ proxime de defensore resoluimus, non quadrare Papin. in d. l. 1. §. defensor D. quib. mod. pignor. vel hypoth. solu. qui non de defensore præsentis, vt Modest. in d. l. is cuius nomine, sed de defensore absentis loquitur. *Defensor absentis* (inquit Papinianus) *cautionem, iudicatum solui præstitit in dominum iudicio postea præstato fideiussores ob rem iudicatam quod defensor dedit non tenebuntur, nec pignora quæ dederunt.* Vnde facilius ab eo iudicium ad dominum transferri potuit, lite iam contestata, quo translato stipulatio non committitur propter nodiq legis rationem, adiunctis latè in eius exornatione congestis.

76 Id tamen argumentum non dissoluit, quoniam quoad hoc hoc nullum esse inter absentis, & præsentis defensorem discrimen, probare videtur leg. Titius 76. D. de procur. ex qua constat non solum lite iam cœpta, verum & ante eius contestationem interposita ab absentis defensore satisdatione, litis dominum esse, iudiciumque accipere compelli, vt sic [illegible] êrem claudamus posteriorem partem distinctionis, qua [illegible]endit hic Acc. mutatione qualitatis contingente accepto [illegible]cio stipulationem committi, expresse impugnari ex dict. [illegible] prima §. fin. quemadmodum, & prior ex dicta lege Iu[illegible]us.

[illegible] Ea ergo interpretatione reiecta difficultatem, dict. l. Iulianus, vt interpretes dissoluat mire variant, quorum interpretationibus referendis longissimo commentatio opus esset.

huius satisdationis formula constat, ibi, *Cuius rei Caius Aquilius iudex datus est*. quam refert Cuiac. d. lib. 10. cap. 19. Duar. in paraph. hoc tit. c. 3. prope finem, eoque respiciunt Vlp. & Scæu. ille in l. 3. in prin. hic in l. cum apud 20. hoc tit. Præterea necesse est, vt hæc stipulatio committatur, cum eadem persona actum esse, quæ stipulatione comprehensa est eandemque personam intelligimus, quæ eadem qualitatem, prius habebat, retinet, vt hac nostra l. si ante acceptum semel & iterum profitetur. Cai. Vberius de eadem re, eademque actione actum esse oportet, vt hæc stipulatio committatur. d. l. cum quærebatur. §. 53. fin. infra eodem.

27 Secunda clausula est de re, hoc est de causa defendenda, vt nisi boni viri arbitratu lis agatur, & defendatur reus, quanti hoc nomine interest, exigere actor à reo & fideiussoribus possit Accurs. & cæteri. in l. iudicatum. 9. & in d. l. cum quærebatur, hoc tit. Res autem defensa non videtur si non iusto. fidum defendatur, l. ex clausula. 27. inf. hoc tit. aut non loco idoneo, leg. iam tamen 5. §. illud sciendum, supra eodem, aut quando certum esse incipit, neminem posse existere, qui reũ defendat, l. 9. §. ob rem, sup. eodem. Fideiussor autem soluere volens, quod ob eam causam debet, iudicium accipere, non cogitur, l. ea iudicatum, 16. infra hoc tit. Plane si e x duobus fideiussoribus qui iudicatum solui spoponderant, alter ob rem non defensam partem suam soluerit, nihilominus res defendi poterit; Nec tamen is qui soluerit, repetet, stipulatio enim pro parte eius perempta est, perinde ac si acceptum ei factum fuisse, l. si ex duobus 14. in princ. infra hoc tit. de cuius & d. l. ex iudicatum. 16. explicatione plura Molineus in extricat. labyr. 2. par. n. 17. quoties tamen ex stipulatione, iudicatum solui, ex hac secunda clausula ob rem non defensam agitur cum fideiussoribus, cauere eis debet creditor dominũ priore iudicio absolui, qui ea cautio omissa nihil mandati iudicio fideiussores consequentur, d. l. si ex duobus, §. quoties. Aliquando tamen, re etiam non defensa, stipulatio non committitur, veluti si lis mortua, finitave sit quomodo intelliges, l. 1. d. l. cum quærebatur 13. l. hæc stipulatio 15. hoc tit. Præterea non committetur stipulatio, etsi res talis sit, de qua prætor iudicium accipere non cogat: hoc enim continetur stipulatione, vt res boni viri arbitratu defendatur, l. vir bonus. 18. h. t. secus si res talis sit, vt etiam re perempta expediat litem prosequi, l. si seruus, 12. infra h. t. aut reus in magistratu sit, l. si reus 12. eod. tit.

28 Nouissima clausula stipulationis iudicatum solui est, de dolo malo, id est dolum malum abesse, abfuturumque esse, quę & ad principium stipulationis refertur, & in futurum tempus permanet, l. nouissima 19. hoc tit.

Quæ doli clausula, qui non solum huic iudicatum solui stipulationi necessaria, sed alijs etiam frequens erat, vt deduces ex l. si id quod 12. l. si quis cum aliter. 36. l. stipulatio 38. §. si quis dolum, l. stipulationes. 53. l. doli clausula. 119. l. ex ea parte 121. l. si ita quis 135. §. fin. D. de verb. oblig. multisque alijs Iur. Ciu. locis, quorum pleraque congessit eruditus Brisson. libro 4. de verbor. signific. fol. 160. quædam hic de doli clausula (quę posterior erat huius stipulationis) & d. l. nouissima, 19. hoc tit. alijsque capitibus, quę eius mentionẽ faciunt maxim à afferent lucem, adducere, & attexere libuit.

Igitur sciendum est, dolum, ancipitem vocem esse, duasque inter se res contrarias capere posse, alium bonum esse, alium malum, veteres enim dolũ, etiam bonum dicebant, & pro solertia hoc nomen accipiebant maximè si aduersus hostem, latronemque quis machinaretur, vt adnotat Gell. lib. 12. noct. Attic. c. 9. Vall. lib. 1. dialect. cap. 10. D. August. 2. to. Epist. 59. Eaque ratione Prætorem in edicto non fuisse cõtentum dolum dicere, sed adiecisse malum commemorat Vlp. in l. 1. §. non fuit, D. de dolo malo, deduceique exempla, ea l. quia autem, 6. §. si patronus in fin. D. si quis omiss. caus. testam. l. cum pater 77. §. Titio fratri. D. de leg. 2. l. nihil interest, 26. D. de captiu. non enim dolo facit, qui fraudem excludit, Et Marcellin. lib. 17. *nullo* (inquit) *discrimine virtutis, ac doli prosperos omnes laudari debere bellorum euentus. Dolum malum* definit Seruius machinationem quandã alterius decipiendi causa cum aliud simulatur, aliud agitur, siue vt Labeo definit, est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circũueniẽdũ fallendum, decipiẽdum alterũ adhibita, quem magis Vlp. probat, d. l. 1. §. dolũ disputat accuratissime, omnino videndus, Gueuara, lib. sing. de dolo per tot.

Is olim iure ciuili tribus tantum casibus coercebatur. Primò, ex lege 12. tab. quando in tutela commissus erat, cuius testimonium extat apud Vlpianum, Iustinianum, & Ciceronem, in l. 1. § 1. D. de suspect. tutor. in princ. Inst. eod. & lib. 3. offic. vbi Cic. scripsit dolum in tutela fuisse vindicatũ lege 12. tab. exornat Balduin. ad leg. 12. tab. cap. 7. num. 33. Rosin. antiq. Rom. libr. 8. cap. 8. Secundo, ex lege Lætoria, qua dolo malo circumscriptis adolescentibus prospiciebatur, vt d. lib. 3. off. scribit Cic. & lib 3. de nat. Deor. *Ista* (inquit) *dolus malus, etiam legibus erat vindicatus, vt tutela 12. tabulis, & circumscriptio adolescentium lege Lętoria.* Et iterum. *Inde iudicium publicum rei priuatę lege Lætoria, inde euerriculum malitiarũ omniũ iudiciũ de dolo malo, quod Caius Aquilius familiaris noster protulit*, notant Bal. & Rufinus: vbi sup. Ant. Aug. lib. de legib. c. de leg. Lætor. Tertiò, sine lege, in iudicijs, quib. ex fide bona agebatur, ex eodẽ Cicer. iã relato, & in Topicis, quẽ refert Sig. lib. 1. de iudicijs, c. 21. pag. 432. Briss. lib. 5. de formul. pag. 507.

Ex quibus paulatim apparet contractus etiam bonæ fidei per dolum contractus, non fuisse ipso iure nullos, alioqui nec obligatio, nec actio, nec iudicium constitui potuisset, l. licet. 45 §. ea, D. de procurat. l. si pupilli, 6. §. videmus. D. de negotijs gestis, sed obligationem iure ciuili constitisse, quia licebat se inuicem contrahentibus decipere, l. in causæ. 16. §. idem Pomponius. D. de minorib. (cui addes Alfan. collectanea, 15. Ant. Roscium, lib. 2. memor. cap. 7. & 8. Pinel. in l. 2. 3. par. cap. 1. ex num. 23. & ibi Padilla, nu. 20. C. de rescind. vend. Couarr. lib. 2. var. cap. 4. nu. 2. Vellei. ad l. 1. D. de iust. & iur. lib. 3. nu. 8.) Verum in iudicio bonæ fidei, quod dolo malo factum esset solere purgari, aut retractari, leg. si dolo 5. ibi; Rescindi venditionem iubebit, C. de rescind. vẽd. cuius argumentum defendunt Ioan. Faber in §. Actio num. & ibi Gomez, num. 12. Inst. de act. Igneus in l. contractus, n. 105. D. de regul. iur. & in l. exhæredatus, nu. 30. D. ad Syll. Forcat. dialog. 99. quod in contractibus bonæ fidei, etiam si dolus det. causam contractui, contractus mero iure valet licet multi reclament, & contraria sententia communior sit ex Bart. in l. eleganter, n. 4. D. de dol. Menes in l. 2. nu. 3. C. de rescind. vend. Cou. in reg. possessor. 2. p. §. 6. nu. 6. sed vereor ne non decipiantur ex d. l. si dolo, cui non satisfaciunt. Plane si dolus ab vtroque parte interueniebat, qui cõtractũ bonæ fidei stare nõ patitur, nullaq. vtrinque bona fides intercesserat. cõtractus totus irritus erat, l. 3. D. pro socio, l. si in empt. 34 §. item si emptor, l. domus, 61. D. de contrah. empt.

In reliquis porro, quæ non sunt bonæ fidei conuentionibus, qui circumscripti erãt, efficaciter obligabantur, sed quia iniquum videbatur non modo dolum esse impunitum l. in delictis, 4 §. cum dominus, D. de noxalib. action. verum etiã cum detrimento alterius quæstuosum, l. ne ex dolo. 12. D. de dolo Accurs. in l. 2: verbo, ne ex dolo, per illum textum, D. de eo per quem fact. erit. Caius Aquilius Prętor ætate Ciceronis æquissimus, illique familiaris de dolo malo coercendo formulas, verissimum euerriculum omnium malitiarum primus proposuit vt in præcitatis locis Cicero retulit. Quibus etiam in stricti iuris iudicijs, iure Prętorio actione, de dolo dolus cœpit vindicari d. l. 1. §. ait Prætor, vers. idem & Pomponius, verum quia ea actio vtili olim anno hodie cõtinuo biennio quia grauis, & odiosa est terminatur in leg. fin. C. de dolo adeo, vt ne litis quidem contestatione perpetuetur, glos. & Doctores, in dict. l. fin Salic. in l. fin. C. de præsc. 30. ann. vtili usque erat contrahentibus actionem ex stipulatus, quæ perpetua est, text. in pr. Inst. de perpet. & tẽp. act. experiri, plerumque de dolo stipulatio interponebatur, d. l. si id quod, cum alijs relatis. Concipiebatur vero ita. *Dolum malum huic rei, promissioni ve abesse, ab futurumq. esse, stipulatus est ille, spopondit ille*, d. l. ex ea parte. 121. & alijs modis, de quibus Briss. libr. 6. de form. pag. 639. & quia ea doli clausula, quæ stipulationibus subiicitur, non pertinet ad eas partes stipulationis de quibus nominatim cautum erat, d. l. doli clausula, 119. & in stipulationib⁹ omissũ pro omis-

so

so habetur, nec præstatur, nisi id quod nominatim à contrahentibus est expressum, l. quidquid adstrigendæ. 99. D. de verb. oblig. quemadmodum qui stipulatur aliquid fieri, aut non fieri, necesse nõ habet stipulari pœnam, si factum nõ sit quod promissum est, aut si quid contra quam cautum est, factũ sit; sępet enim id quod interest debetur, & tamẽ propter commoditatem stipulantium, veteres cauent, vt pęna adiiciatur, quia plerũque difficilis sit probatio eius, quod interest, & ad exiguam summam redigitur, l. fi. D. de præt. stipul. §. vlt. Inst. de verb. oblig. sic & in stipulatione de dolo accidit, vt siquis dolum præteritum, aut futurum promissoris, hæredũ ve eius, metuẽs de eo sibi caueri, velit, nihil erret ad iur cautionis, si generali doli clausula sibi de eo caueat, eo quo diximus modo: dũ enim probet aliqua in re dolũ admissum esse, quicumque is dolus vel inciderit ante, vel incidit postea satis generali stipulatione, quę appellatur doli clausula vindicatur.

Vides ergo hic in re ea adiecta clausula, quod stipulanti commodum sit consilium dari à veteribus; vt quæcumque, & quæcumq; in re sibi, quis timet de dolo promissoris, hæredum ve eius, ea specialiter cõprehendatur, tum deinde generalem doli clausulam subiiciat, quę ad ea pertineat, quæ in præsentia occurrere non possint, & ad incertos casus pertinent, idest, qui sunt incerti, & ignoti stipulatori, eique occurrere, aut in mentem venire non possunt. Nam cũ omnia nominatim complexus eris, quæ specialiter comprehẽdi possunt, non ideo inutile erit generalem doli clausulã subiicere; fieri enim potest, vt cum omnia comprehenderis, quæ occurrebant, non tamen omnia comprehenderis, quoniam multa te fugerint, quę postea emergent, quod est consilium, quod à prudentibus datur de doli clausula, in d. l. 53. & l. 119. D. de verb. oblig. in d. l. nouissima. 19. hoc tit. iudicatũ solui.

Denique quoniam noster Caius, in hac l. si ante acceptũ, & procuratoris mentionem fecit in prioribus huius legis casibus, & defensoris, in versic. Nam & alias responsum est, meminisse iuuabit procuratoris nomen latius patere, & omnes omnino comprehendere, qui aliquã administrationẽ rerum alienarum gerunt, quare sub eo accipiuntur, tã illi, quibus negotia extra iudicium gerenda, quam quibus causę in iudicio agendæ siue absentibus, siue pręsentibus mandantur, l. 1. D. de procu. l. 1. tit. 3. p. 3. Defensorem vero eum esse qui aliquem absq. mandato in iudicio defendit, vltro & sponte, l. liberto, 31. §. item. D. de nego. gest. l. tutori, C. eod. qui eo præcipue à procuratore differt. Nam procurator, tam est actoris, quam rei, & tam in iudicio, quam extra iudicium interuenire dicitur, Defensor autem tantũmodo in iudicio appellatur is, qui est rei procurator, actoris, quatenus reus est in re conuentione, & citra expressum mãdatum ad defendendum venit, vt in princ. Inst. de his, per quos agere possumus, vt aduertunt omnes, & VVesem. in parat. nu. 12. D. de procur. Vnde constat maximum esse discrimẽ inter procuratorem, & defensorem, de quibus Cai. in h. nostra l.

20 An † autem cognitor, idem quod procurator sit, dubitari solet, Alciat. tamen lib. 2. parerg cap. 5. & lib. 6. cap. 5. in pr. procuratorem esse putat eum, cui absenti per mandatum causa committitur, cognitorem vero cui sine mandati scriptura, causam suam agendam præsens litigator iniungit, quod discrimen tueri videtur Guill. Bud. in poster. adnot. ad Pand. in l. moris, 9. § solent, D. de pœn. & cum Anian. probat Cuiac. lib. 1. sent. Paul. cap. 2. VVesemb. ad tit. Inst. de his, per quos ager. poss. in rub. sub nu 4. Hotom. ibi. §. fin. enũc. 2. qui mouentur Marc. Tull. auctoritate in orat. pro Cecin. vbi ait, eos, qui pro præsentibus litigassent cognitores dictos, item & Fest. & Asc. Pedian. in 2. Verr. qui id expresse docẽt. Sed reclamat Robert. li. 2. sent cap. 1. motus eo quod à præsente quoq. procurator constituatur, l. si procuratorem. 65. D. de procurat. l. si procuratori præsentis. 79. D. de verb. obl. Paul. lib. 1 sent. cap. 3. Vnde ipse verius putat procuratores esse, qui siue ab absentibus, siue à præsentibus dati aliena negotia, cum mandato administrabant; qui que lite cõtestata, domini litis efficiebantur, adeo vt domino mortuo lis ad fin. ab eis perduci posset, l. nulla. 23. C. de procur. eaq. ratione sententia non in dominum, sed in ipsius procur. per sona concipi deberet, l. 1. C de sent. & interloq. vnde Ciceroni pene dominus, & alieni iuris vicarius dictus est, quod & probat, l. fin. tit. 3. p. 3. Cognitores vero fuisse qui litigatores iuris sui ignaros, quæ in iudicio agẽda essent submouerent, operãque in lite prosequenda præstarẽt; similes his, quos nos hodie aduocatos appellamus. Pro qua sententia facit, l. nemo, C. de cognit. & procur. lib 2 Cod. Theod. vbi procurator vocatur susceptor litis, cognitor vero alieni iuris suffragator, Cognitoris tamen nomen, cum tempore Inst. exoleuisset, & procuratoris vtrumq. officium cõprehendere, studiose à Triboniano à iuris libris ablegatum est, vt docte docet, & probat Cuiac. in not. ad Paul. d. lib. 1. cap. 2. Sed iam nostram legem explicemus.

CAIVS LIB. XXVII.
Ad edictum Prouinciale.

I Ante acceptum iudicium prohibitus fuerit procurator à domino, & actor ignorans prohibitũ eum esse, egerit, an stipulatio cõmittatur? & nihil aliud dici potest quã committi. Quod siquis sciens prohibitũ esse, egerit, Iulianus non putat stipulationem, committi. Nam vt committitur, non sufficere ait, cũ ea persona acceptũ esse iudiciũ, quæ stipulatione comprehensa est, sed oportere etiã causam personæ eandem esse, quæ stipulationis interponendæ tempore fuit. Et ideo si is qui procurator datus est, hæres extiterit, domino, atq. ita acceperit iudiciũ, siue etiã prohibitus acceperit, non committitur stipulatio. Nã & alias responsum esse, siquis absentem defendens satis dederit, deinde vel procurator ab eo datus vel postquam hęres extitit, iudicium acceperit, fideiussores non teneri.

COMMENTARIA.

HAbet ergo is text. auctorem T. Caium (ex I.C. tertiæ classi, qui à Iuliano ad Papin. fuerunt in libris nostris celeberrimum) lib. xxvii. ad Edictum Prouinciale, vt vel gatis omnibus Codicibus indicat affixa epigraphe, & contestantur Ant. August. lib. sing. de nominibus proprijs I.C. c t. col. 112 Idem lib. 4. emend. cap. 9. pag. 211. VVolf. Freym. in Synop. iur. chron. pag 467. Sane quamuis apud omnes de nostræ legis auctore conueniat, non tamen de vera eius lectione. Quoniam eius superatus difficultate Ang. Polit. vt quam nõ potuit percipere, nec dissoluere, deuoraret, in sua Pandectarum Florentinorum recognitione, mancam eã edidit, notataque sunt ea verba, quæ Noricus liber non habẽt, cuius sententia a Greg. Haloandro sequuta, & retenta Caij sic scripta est. *Si ante acceptum iudicium prohibitus fuerit procurator à domino, & actor ignorans prohibitum esse egerit, Iulianus non putat stipulationẽ cõmitti.* Recte tamẽ eum reprehendunt Ant. August. d. li. 4. cap. 9 Duarẽ. & Rinard. atque nouissimus Gothofr. in notis perpetuis ad hanc legem, qui eã prout à nobis proposita est, in omnibusque vulgatis codicibus circumfertur, retinent, iuxta quã totius contextus summa hæc est.

22 Si iudicatum solui, satisdatione interposita ignorante actore procuratoris cõditio fuerit mutata, cõmittitur, eo sciente, non item. Complectitur) nisi ego fallor, thesis hæc totã Caij hypothesim, in qua, licet eodẽ retento themate, plures, & diuersæ species constituãtur, omnes tamen eo tẽdũt, vt ex mox ad Bar. oppositiones dicendis manifestũ fiet. Sane quam si proposita Caij sententia difficilis, nemo est qui non videat, præsertim utq. hic Bar. Paul. Alber. Ang. & Cũ. Verum quo dilucidius explicetur, Acc. eundemque Bart. sequutus, quæ ei obstant argumenta ecce.

23 Primo enim aduersus Caium ibi, *si ante acceptum iudiciũ prohibitus fuerit procurator à domino.* Quibus verbis docet præstita à procuratore satisdatione iudicatum solui à domino, idest reo prohiberi eũ posse, ille Bartoli primam oppositionem explicans, sic argumentor. Mãdatum re integra reuocari potest, non postea, l. ante litem. 16. D. de procurator. l. si vero. 12. §. si mandauero, l. si mandassẽ 13. D. mãd.

l. si pater. 3. C. eod. §. recte in 1. par. Inst. eodem, vbi ex num. 1. ad 5. ergo explicui, l. 24. tit. 5. par. 3. Sed per stipulationem Iudicatum solui, quæ ante litem contestatam interponitur, l. de die, 8. § si servus. l. Iulianus, 11. D. qui satisd. cogan. l. si petitor, 8. infr. h. t. obseruat Cuiac. lib. 10 obseru. cap. 29. res desinit esse integra, l. si defunctus, 15. D. de procurator. vbi domini morte quando adhuc integra res est, mandatum extingui, docens Vlpianus (quod & nos multis exornauimus, in d. §. recte, ex nu. 6. ad 20.) non tamen eo casu, quo iam stipulatio Iudicatum solui interposita est; quia etsi lis non sit contestata, negotium tamen quasi cœptũ dicitur. Ergo præstita iam cautione, etiam ante acceptum iudicium, prohiberi procurator non potuit.

24 Secundo contra Caium ibi; *Et nihil aliud dici potest, quã stipulationem committi*, quibus verbis expresse Caius vult, ante acceptum iudicium à reo procuratore, prohibito, ignorante actore stipulationem commissam fuisse; cum eodem Bart. sic argumentor. Argumentum diuisione firmum, & necessarium est, videlicet cum nulla diuisionis forma præteriit. Marcus Tullius in Topic. vbi sub §. 20. nu. 7. erudite Velez de Gueuara, & multa ex nostris congerens Nicol. Euerard. in Topic. legal. h. cap. 96. Sed hoc in casu nulla ex stipulationis Iudicatum solui clausulis, quas Vlpianus commemorat, in l. iudicatum 6. supra eodem, & nos latè iam exposuimus, committi potuit, ergo non recte Caius. Plane nulla ex clausula commissam stipulationem, sic ostenditur. Nã ex clausula de re iudicata stipulatio committi non potuit, cũ sententia post prohibitionem dominum non ligaret, & inde nec fideiussores eius, l. Plautius, 61. D. de procur. vbi etsi certissimum sit, actionem iudicati non solum domino, & in dominum, sed etiam hæredi, & in hæredem, vt Paul. lib. 1. recep. sent. tit. 2. ait, non vero procuratori, neque in eum dari. Id tamen ex Plautio limitat idem Paulus, nisi in rem suam datus sit procurator: vel se obtulerit iudicio, cum sciat cautum non esse, idest dominum non mandasse, vt defenderet, vel mandatum renocasse: idem enim est, cum opportunè reuocatio fit, idest, ante litem contestatam, ante acceptum iudiciũ. Deinde nec ex clausula de re defendenda commissam stipulationem dices, quoniam ex Caij contextu rem non fuisse defensam non deduces. Item nec dolum commissum apparet, vt ex clausula de dolo committi potuerit. Ergo ex nulla. In huius difficultatis explicatione, vt Bar. Ang. & antiquorum aliorum magistralibus, magis, quam elegantibus, verbis vtar, totus punctus, totaq; huius legis difficultas cõsistit. eaque vt ipsi declinent molestiã lecturam huius tex. cõstituunt; quod & nos infra præstare erit omnino necessariũ.

25 Tertio contra Caium in versic. *quod si quis sciens*. Vbi scriptum est, stipulationẽ non committi, quo casu ante acceptum iudiciũ, retinet enim in hoc versiculo casum in initio propositum, prohibitus est procurator, cum Bar. hic, nu. 1. obijcio pr. h. l. vbi Caius eniῖ docet, si ante acceptum iudicium prohibitus fuerit procurator à domino, & nihilominus cum eo actum sit, nihil aliud dici posse, quam stipulationem committi.

26 Quarto contra eundem Caium, in vers. *Nam vt committatur*, &c. vbi I. C. T. Caius respondit in versic. *quod si quis*, rationem reddit, afferens, ideo stipulationem *iudicatum solui*, ex hac sententia non committatur, quando cũ prohibito procuratore sciente actum est, quoniam, vt committi, non sufficit cum ea persona acceptum esse iudicium, quæ stipulatione comprehensa est, sed oportere etiam causam personæ eandem esse, quæ stipulationis interponendæ tempore fuit, & Bar. nostro, sub n. 1. vers. *venio ad versiculum*, (quem ego sic explico.) Sic argumentor. Et si qualitas personæ, in qua iudicium acceptum est, siue accipitur, sit longe alia tẽpore sententiæ, siue accepti iudicij quæ fuit stipulationis interponendæ tempore stipulatio adhuc committitur, vt in dicto princ. huius nostræ legis probãdum est, vbi prohibitus fuit procurator, & sic eius qualitas, & conditio mutata de habente mandatum, in illud non habentes de procuratore in defensorem. Ergo qualitatem personæ mutati, dum tamen ẽ eadẽ persona maneat, effectũ stipulationis non remoratur.

27 Quinto aduersus Caium, in vers. *Et ideo si is qui procurator datus est*, qui vt superius traditam rationem, in vers. *nam vt committatur*, comprobet, exemplo agit, probatque: non solum stipulationẽ non cõmitti, quando qualitas personæ mutatur de habente mandatum, in nõ habente, verũ, & cũ translatio iudicij fit, de procuratore in litis, & causæ dominum, sic argumentor cũ Acc. hic sch. *stipulatio*. & Bar. iam relato. Etiam, si translatio iudicij de persona in personã fiat, nihilominus iudicium, tenet idemque est quod cum priori persona acceptũ fuit, ex Paulo lib. 5. ad edict. in l. seruus. 14. D. de his qui not. infam. vbi si seruus furtum admisit, cuius nomine dominus noxali iudicio cõuctus, eũ manumisit, & heredẽ suũ fecit idẽ iudiciũ in heredẽ cõtinuatur, licet dãnatus hæres famosus nõ sit, quia nõ suo nomine dãnatur, ergo.

28 Sexto & fortius aduersus, versic. *Nam & alias responsum est*, vbi similiter alio exemplo suam nititur comprobare sententiã Caius, mutata conditione de habente mãdatũ in nõ habẽte, vel de non habẽte in habẽtẽ, stipulationẽ iudicatum solui cõmitti, nunquam, quoniam, inquit ipse, hinc responsũ est, siquis defensor (sitque is qui mãdatum nõ habet) absentis negotia agens, & gerens, satisdationem interposuerit, postmodũ autẽ à domino procurator datus sit, vel hæres extiterit, quamuis iudiciũ accipiat, fideiussores non teneri. Cui est non dissimile Pap. resp. in l. 1. §. defensor. D. quibus mod. pign. vel hyp. solu. *Defensor absentis*, inquit Pap. *cautionẽ iud. catum solui præstitit, in dominũ iudicio postea trãslato, fideiussores ob rẽ iudicatã, quos defensor dedit nõ tenebuntur, nec pignora, quæ dederunt*. Cũ eodẽ Bar. d. n. 1. sub vers. *venio ad vltimum* obijcio difficile Vlp. resp. lib. 78. ad Edict. in l. Iulianus. 11. D. qui satisd. cog. vbi scribit, quod si antequã mandatem tibi, vt fundum peteres, satis acceperis petiturus fundum, & postea mandato meo agere institueris, fideiussores tenebuntur. Ex qua lege satis constat, mutationem qualitatis personæ de defensore in procuratorem, sicque de non habente mandatum, in habente non corrum pere stipulationem. Huic sententiæ proxima est alia eiusdem Vlp. lib. quoque, 9. ad edictum in l. in causæ. 27. §. si ex parte D. de procur. vbi non tantum committitur stipulatio iudicatum solui, etiam si personæ qualitas mutetur, verum etsi iudicij trãslatio in dominũ fiat. Quarũ legũ cũ maxima sit difficultas, ex earum dissolutione totum pendere, proxime citato loco, Bar. ait.

29 Denique sub nu. 3. hic opponit Bar. l. siquis, 3. §. stipulationem, sup. eod. quæ sane non prima, sed secundæ, huius nostræ parti aduersatur, siquidẽ docet eo loci Vlp. quod si forte aliquis ex his, à quibus mandatum non exigitur (videlicet ex liberis vel ex parentibus, vel vir vxoris nomine, l. sed & hæ personæ. 35. D. de procu. l. maritus, 21. C. eod. l. 10. t. 3. l. 2. t. 23 p. 3.) interuenit, stipulatio non cõmittitur, nisi forte eis fuerit mandatũ, vel ratũ habitũ. Sicq; eo casu quo personæ qualitas mutata fuit. Cui sententiæ accedit & alia eiusdẽ Vlp. in l. licet, 56. D. de iudic. ex qua cõstat, quod etsi quis, cum procurator non esset litem contestatus, rem in iudicio nõ deduxit, si tamen ratã rẽ Dominus postea habeat, videtur retro res in iudicio deducta indeq; stipulationẽ cõmitti debere, ac si ab initio interueniẽte mãdato interposita fuisset.

30 His tamen argumentis, & difficultatibus non obstantibus sententia supr. num. 22. ex nostra hac lege deumpta, verissima est, nempe mutationẽ qualitatis procuratoris, vel defensoris, post stipulationem *iudicatum solui*, ante acceptum tamen iudicium contingentem ignorante actore stipulationem non vitiare, eo vero sciente illam corrumpi. Cuius rei rationem eam esse putauit hic Accurs. verb. *committi*, in a. verbo, *acceptum*, in princ. vers. sed responde quoniam mutata qualitate personæ procuratoris, siue defensoris, ante acceptum iudicium, si adhuc illud persequatur, non idem est pro quo fuit satisdatum, sed longe diuersum vnde fideiussores teneri iniquum esset, ex his quæ supra in prob. n. 15. obseruauimus, tenentur, enim fideiussores in id tantummodo, quod contractus tempore in stipulationem deductum fuit, non amplius l. fideiussores. 69 §. pro Aurelio D. de fideiuss. ergo cũ satisdederit iudicio facto, quantũ iudex aduersus dominũ pronuntiasset se præstaturos, l. iudicatum 9. inf. eo. ideoque iudicium dominum, qui procuratorẽ prohibuit iã

non

non liget, sed procuratorem ipsum qui sine mandato egit,
ex dict. l. Plautius. 61. D. de procurat. consequens est fideius-
sores non teneri, & stipulationem non committi. Atque id
est, quod I. C. noster expressit, in versic. Nam vt commit-
tatur docens, vt stipulatio iudicatum solui committatur, nō
sufficere, cum ea persona acceptum esse iudiciū, quæ stipu-
latione comprehensa est: sed oportere etiam causam perso-
31 næ (idest qualitatem, vt ego interpretor) eandē esse, quæ sti-
pulationis interponendæ tempore fuit. Neque in † iure, aut
nouum, aut insolens est, eodem etiam corpore, eadem re
& specie (vt nostri aiunt) manente, si eius qualitas, siue for-
ma, aut accidens muetur, totam rem mutatam, & extinctā
censeri, ex vulg. l. Iulianus. 9. §. si quis rem, ibi: *Nam mutata
forma prope interimit substantiam rei, Marcellus scribit.* D.
ad exhibend. l. Seia. 6. D. de aur. & arg. l. Potestque induci l.
ex hoc, edicto. 8. in pr. D. de alien. iudic. mutandi caus. facta.
Namque cum edicto de alienatione iudicij mutandi causa
facta, cuius verba retulit Eguinar. Bar. lib. 1 Manual. pag. 25
cautū esset, neque alienatio iudicij mutandi causa fieret, si
quæ dolo malo cessio quæ ve alienatio iudicij mutandi cau
sa facta fuisset, eaq; arbitrio iudicis pristina iudicij causa re-
stitueretur ei, ad quem ea res pertineret, in eum qui id fe-
cisse diceretur, quanti ea res esset intra annum, quo primū
experiundi potestas esset, iudicium dandum esse, quod la-
te explicant Rebuff. in tom. iii. de cessionib. art. 1. glos. 1. &
sequent. Cuiac. lib. 10. obseruat. cap. 3. Ludou. Vital. libr. 1.
variar. quæst. cap. 17. Egregius noster Doctor Didac. Sa-
bagum. Villas. in repetit. c. 1. de alienat. iudic. mutād. caus. fa
cta, in d. l. ex hoc edicto, inquit Paul. edicto teneri, eum qui
quamuis rem exhibeat, arbitratu tamen iudicis pristinam
iudicij causam non restituit, itaque etsi eandem illam rem,
quam iudicij mutandi causa alienauit, exhibeat. & restituat,
si tamen eius forma, siue qualitas mutata sit, exhibita nō vi-
detur, quoniam alia iam censetur mutatione interueniente.
Deinde induci quoque potest, leg. si quis, cum aliter. 36. D.
de verb. obligat. iunct. Duaren. hypoth. ad eandem legē, ex
qua constat, quod etsi eadem illa res, quam stipulatione cō-
prehendi contrahentes voluerunt, in eam deducta sit, aliter
tamen, id est diuersa forma, quamuis stipulatio summo, &
stricto iure, idest l. Romana, valeat, si tamen dolo id factū
sit exceptione data promissori, stipulationem, infirmari. De-
nique (ne longior sim, vt multa missa faciam) non longe à
nostro I. C. Caio, videtur Afric. in l. cum quis, 38. in princ. D.
de solution. ibi. *Tacite enim hęc conuentio inesse stipulatio-
ni videtur si in eadem causa maneat.* De cuius explicatione,
plura ego in §. plane, nu. 10. Inst. de inutil. stipul. induc. eisque
l. si is qui bæres, 25. § 1. & §. fin. D. de excep. rei iud. ibi, Aliā
enim res est interueniente mandato, & text. in l. qui cum
tutorib. 9. D. de transact. in l. Modestinus. 10. D. de excep. qui
ibidem ab Accur. simul. cum nostro citatur, verb. non enim

32 Cæterum, quamuis multis superior ratio placuerit, am-
plectendaque omnino videatur, vel ex eo quod a I. C. nostro,
statim in fronte proponatur, eidē tamē Acc. cuius apud me
multum, valet auctoritas, displicuit hic, verbo. Fuit. &
sane merito, quoniam si vera esset, sequeretur tam in primo
quàm in secundo huius legis casu, mutatione qualitatis per-
sonæ stipulationem vitiari, idest, siue actor ignoret, prohibi-
tum esse procuratorem, siue actor sciat, vtroque enim in ca-
su mutatio fit, & aliud longè iudicium est, quam pro quo
fideiussores intercesserunt, soluereque satisdederunt, & ta-
men constat in principio legis, quando prohibitionē procu-
ratoris actor ignorauit, nihil aliud dici posse, quàm stipu-
lationem committi: in altero vero quando actor sciens pro-
hibitum esse procuratorem egit, ex Iuliani sententia non cō
mitti. Ergo longe alia est cuiusque decisionis ratio, vt argu-
mentatur idem noster Caius, in l. illud quæsitū. 32. versic.
cum enim, D. ad leg. Aquil. vbi plura congessit Accurs. verb.
existimari, nec dici potest vnam esse rationem eorum, quæ
diuersam habent decisionem. Indeq; manifestum fieri Caij
rationem in d. versic. Nam vt cōmittatur, insufficientem es-
se, cum vtrumque casum non comprehendat. Quinimo
nec in posteriori conuincere ex eo videtur, quoniā nec sē-
per verum est, qualitatis mutationem stipulationem infirm-

gere, vt late adductis contra eundem Caium difficultatibus
supra ostendimus, & probare videtur Paulus in l. & an ea-
dem 14. §. 1. D. de exceptione rei iudicatæ.

33 Vnde idem Accurs. hic eo verb. *fuit* ibi. *Sed est alia, quia
non dolo prohibuit, cū iste sciret.* Existimat propter dolum
quem cōmisit reus, qui actore ignorante procuratorē reuo-
cauit, commissam fuisse stipulationem in primo huius le-
gis casu; non item in secundo, quoniam scienti, & consen-
tienti nullus fit dolus, neque fraus, cap. scienti, 27. de reg.
iur. lib. 6. cum qui scit renuncianti æquiparetur, l. quæritur.
14. §. si venditor, D. de ædil. edicto. atq; qui iā certus est am-
plius certiorari debuerit, cap. cum qui, 31. de regul. iur. lib. 6.
vt enim nihil grauius est; quam si id quod ignorat quis, sci-
re se credat, defendatq; verum esse, quod aut falsum, aut nō
satis exploratè perceptum, & cognitum est, vt ait Cic. de
Nat. Deor. ita vice versa, nihil impudentius est, aut dici po-
test, quam si quis, in rebus apertissimis, & luce clarioribus
notam ignorantiam prætendat, quippe (vt ait Chrysost.) is qui scit,
& nō facit, similis est illi, qui laterem lauat. Nā si lauetur late
rem non mundatur, sed commoto loco sordescit. Huc per-
tinet, quod iudex, qui scit à sententia per eū lata appellatum
esse, vlterius certior fieri non debet de eo, quod prouocatū
est, cap. si duobus de appellation. ergo cum actor procura-
torem prohibitum fuisse cognouerit in secundo casu, po-
tueritque iterum satisdare petere, nec id fecerit, non est,
quid domino imputetur, quod procuratorem reuocauerit
quē negotia, siue causā, nec gerere, nec agere sua intererat.

34 Hæc tamen Acc. ratio à nobis sic exornata, quamuis in
se vera sit, nec enim negari potest, quin scientię actoris mul-
tū tribui debeat in h. l. vt eius verba, ibi, Quod si quis sciens,
&c. insinuant, non tamen potest adaptari, vers. Nam vt cō-
mittatur, vbi I. C. suæ opinionis, & sententiæ rationem red-
dens, neque scientiæ, neque ignorantiæ meminit, sed ex
mutatione qualitatis personæ, procuratoris, siue defensoris
totum pendere enixè probat. Deinde Acc. hæc ratio, quæ
commissionem stipulationis ex dolo rei metitur, sublaten
ter contendens committi, vbi dolus rei adfuit, non commit-
ti, vbi dolus non fuit, lege non probatur: quinimo falsa om-
nino est, siquidem vt constat ex d. l. si quis cū aliter, 36. D. de
verb. oblig. dolus malus stipulationem non corrumpit. Sti-
pulatio enim etiā dolo malo initia, si ius ciuile, & leges po-
puli Romani expectemus, nulla non est, quia veteribus le-
gibus ante Caiū Aquiliū Gallum non vindicabatur dolus in
cōtrahendo admissus, nisi in his iudicijs, in quibus ex fide bo
na agebatur. Cic. li. 3. Offic. quamuis iure Prætorio propter
exceptionem doli, vel de dolo actionem stipulatio inutilis
& inefficax redderetur, d. l. si quis cū aliter. *Si quis cū al-
ter conuenisset obligari, inquit Vlp. aliter per machinationem
obligatus est, erit quidem subtilitate iuris obstrictus, sed do
li exceptione vti potest,* idem in l. nihil interest, 112. D. reg.
iur. l. dol. C. de inutil. ergo cum ex sententia, Accurs. stipula-
tio hic ob rei dolum cōmittatur, eo cessante nō ita nō quidē
ope exceptionis, siue actionis de dolo, sed ipso iuris rigore,
vt ex nostro text. constat, quod tamen bene fundata iuris
prudentia non patitur, consequens est eam ex iuris ciuilis
Romanorum principijs non procedere.

Quid ergo hac in re, quod certum sit constitui poterit?
35 Ecce iam necessario amplectendā, vt difficultatem deuore-
mus, Ang. Polit. in hoc caput castigationē fide, & auctoritate
te Pandectarum Florentinorū factam, & ab Haloand. libē-
ter sequutam referente doctissimo Ant. August. viro sane
inter Græcos, & Latinos nemini postponendo, lib. 3. emen-
dat. cap. 9. pag. 211. nā cum Caius hic, in versic. Nam vt cō-
mittatur, ex mutatione qualitatis procuratoris decisionis
rationem fluere constanter docuerit, generaliterque illa
cōtingente stipulationem non cōmitti, vt repugnantia, quę
communi litera recepta ex initio huius legis oriebatur, ces
saret, vbi etiam mutatione contingente audimus stipulatio-
nem committi, hoc caput, vt iam supr. num. 9. dixi, sic edidit.
*Si ante acceptum iudiciū prohibitus fuerit procurator à do-
mino, & actor ignorans prohibitum esse egerit, Iulianus nō
putat stipulationē cōmitti. Nam vt cōmittatur &c.* qua le-
ctione recepta, nulla est in integro capite decisio, in qua mu

tatione contingente stipulatio non euanescat, vt planè nūc colliges si interceptis quæ desiderentur, iuxta hanc lectionem verbis, *an stipulatio committatur? Et nihil aliud dici potest quàm cōmitti. Quod si quis sciens prohibitum esse e. gerit*, priora, & posteriora vnico capitis contextu, & vnius veluti decisionis filio legeris. Itaque si lectionem eam proba mus mire Caij nostri ratio, omnib. huius capitis casib. concinit, & quadrat. Nec est quare in alia quærenda multum o lei, aut operis consumamus.

36 Quid sequenda est Ang. Polit. & Haloand. audacia, ne dicam impudentia? gauderent antagonistæ nostri, quibus cum laboriosæ illæ lucubrationes Politiani, & Haloandri latuesint, nihilque elaboratum, iuxta Caij decisionem, & rationem afferre valuerint, non iniuria contumeliæ verbæ in nos facerent, quibus ab Academiæ doctissimo, & nobilissimo Rectore D. Gomezio de Figueroa, Caius explicandus, defendendus, non impugnandus detus fuit. Sed Dij bene vortant, & benignius res nostras aspiciant, vt quo Augusto numine rem sumus auspicati, finem quoque imponamus: quàtumque à cæteros in abstrusis his explicandis difficultatibus nodosisque I.C. responsis, exponendis præstemus, manifestum fiat. Ergo cum Politiani, & Haloandri temerariam manum reprehenderit Ant. August. Ludou. Rusiard. Duar. & Gotifred à nobis iam relati, eam quoque, & nos damnamus retentaque communi, & vulgata lectione, quæ huius capitis vera ratio sit insinuemus, quod an præstiterint alij, lectorum iudicium esto.

37 Ergo omissa alia explicatione Alberici qui in huius legis commentarijs sub n. 5. versic. quatu, lato sermone nititur ostendere ob culpam, & negligentiam actoris in posterioribus casibus, nō committi stipulationem, in priori cōmitti, quoniam cum ignorans fuerit nulla eius culpa potest cōsiderari: quæ interpretatio ex eo displicet, quoniam nec menti, nec verbis I.C. quadrat, qui vt sæpius audiuimus totū mutationi qualitatis procuratoris, siue defensoris tribuit.

38 Dicendum, est defendendum adhuc Caii rationem in veri. Nam vt committatur, prout à nobis late supra exponitur ex nu. 31. nempe mutatione qualitatis personæ ideo stipulationē vitiari, quoniam aliud iam iudiciū est, quam pro quo fuit satisdatum, & inde fideiussores non tenentur. Nec obstat principium huius leg. in quo procuratoris persona mutatur, & nihilominus stipulatio cōmittitur, quoniam ea mutatio, quæ ignorante actore contingit, iuris interpretatione non attenditur, periadeque est, ac si facta non esset. Vnde quemadmodum mutatione non facta, nec iudiciu trāslato committeretur stipulatio, iudicatum solui, ex præcipua clausula de re iudicata, committitur eo casu, quo a lege fingitur non mutata. Quod quia opportunius infra in explicatione secundæ difficultatis discutiendum, & probandum est sub nu. 55. pluribus nunc non ago.

39 Sed iam eam, & alias quæ adduximus dissoluamus, quę Caio non obstant. Non prima ex d. l. si defunctus. 15. D. de proc. Cui ex Accurs. verb. libertas potestas, ad finem, in l. ante litem, 16. D. de proc. respondet Bart. in præsenti, quod etsi verum sit satisdatione iudicatum solui interposita, rem integram esse desinere, id tamen accipiendum est, quoad taciam reuocationem, quam ea stipulatio excludit, ex d. l. si defunctus non quoad expressam, quę ex reuocatione, prohibitione, siue mutatione colligitur, ex nostra l. si ante acceptum, docuerat id idem Bar. in d. l. si defunctus, & in d. l. ante litem, & in dictis locis copiosè Bald. Ang. & Raph. hic num. 2. Alex. in l. non solum, § morte. n. 1. D. de oper. non. nunc. Soc. reg. 3 11. lim. 9. Pet. Costal. in 1. par. aduert. in Pād. in not. ad d. l. si defunctus, secure Duar. in paraph. D. de procur. cap. 9 ad fi. Greg. Lop. in l. 23. verb. *Comencado por r. si praesia*, ad fin. tit. 3. p. 3.

40 Pro qua interpretatione considerari potest satisdationem, iudicatum solui iudicii initium non esse, sed eius præparationem, vt nostri loquuntur ea autē, quæ præparatoria sunt non, facere desinere rem esse integram ex Vlp. in l. si pecunia. 5. D. de condict. causa dati, indeq. reuocationem etiam ea præstita, dum tamen lis non sit contestata, tempestiuam
41 esse, quoniam † etsi vulgo circumferri soleat præparatorii, & præparati (vt nostri aiunt) idem esse iudicium, late Doctores in Rubrica, extra de iudicijs, & in Rubrica. C. de edendo, illa tamen regula ex cōmuni omnium sententia tunc procedit, dispositumque in præparatis ad præparatoria porrigitur, cum ea interese cohærent, vt cōmodè separari non valeant: secus verò vbi essentialiter sunt diuersa, & vnum sine alio commodè consistere potest, vt post Decium in dict. rub. de iudicijs. 2. lect. laté Menoch. lib. 6. præsumpt. præsūp. ex nu. 16 vt in hoc de quo agimus casu, in quo licet interpositio cautionis, iudicatum solui, ad litis contestationem videatur ordinarij, quia tamen essentialiter ei non cohæret non facit rē integrā esse desinere, prout ipsa contestatio faceret. Cuius rei optimum simile reperitur, in l. 1. §. si parendi, D. de conditione causa dati vbi institutus sub conditione dandi, animo parendi, dedit, & nihilo magis ex eo videtur adijsse, cum possit repudiare, & datum quasi causa non secuta condicere. Facit, præparatoria contractus, ipsum contractum perfectum non reddere, l. contractus, 16. C. de fide instrum. l. si voluntate. & C. de rescind. vend. vbi licet super venditionis cōtractu fideiussorum cautio interposita sit, adhuc tamen res integra esse dicitur, adeo vt possint contrahentes ab ea nudo, etiam consensu discedere, quod vbi res omnino est integra permittitur, l. 4. illo tit. l. ab emptione. 58. D. de pactis, l. 1. & 2. C quando liceat ab emptio discedi, quam sententiam d. l. 3. extollit Molineus in consuetudinibus Parisiensibus, 2 par. § 5 glos. 1. n. 32. Potestque nō male induci Pauli sententia, in l. amplius non petit 5. D. rē ratam haberi, vbi in cautione de iudicio sistendo, quæ huic nostræ similis est, & ad iudiciorum institutionem æque necessaria (vt late supra in protheoris, ex n. 1. præfati sumus) eius interpositione Paul. ait, iudicium cœptum non esse, ea quippe ratione, nam qui illam interponit non petit, sed petere vult.

42 Ergo minus operatur mo. siquoad voluntatis mutationē atum. t. q. in expressa reuocatio, & sanè rectè, cessat enim morte volūtas l. locatio. 4. D. locati, quā exornāt a nobis relati in §. n. n. 4. Inst. de locatione, reuocatio vero cōtrariā inducit, l. dispēsatorē 62. D. sol. hīc volūtatis cessatio, quę morte inducitur præsumpta est, quæ reuocatione expressa, & inde longe vtriusque dissimilem effectū, quid multa? Deinde, iudicij præparatoria, & in alio quoque casu morte nō finiri, sed potius ad hæredes trāsmitti, integrúq; principalis causæ ius transferre probat bonorū possessio, quæ litis agnoscēdæ gratia in querela testamenti cōcedi solet liberis, l. posthumus. 6. §. fi. l. Papinianus. 8. §. 1. D. de inofficioso testam. Vl. tertius, licet decesserit dominus, eo tamen quod satisdatione pro procuratore interposita obligatione astringitur, in eadem voluntate durare præsumitur, ex Vlpiano in l. si ego. 30. § si res. D. de iure dotium, eamque & vltra vitę tempus extendere, quo casu mandatum morte non dissolui certi iuris est l. si vero, 12. §. fin. D. mandati, l. fin. in 1. par. D. de sol. iunctis his quæ pro vera eius lectione, & explicatione cum erudito Cuiac. lib. 1. obser. cap. 38. notauimus in §. recte, nu. 21. Inst. de mandato. Potestque & alia non insubtilis inter vtrumque casum differentiæ consti. ratio, quoniam si satisdatione *mandatum solui* interposita decedente domino, iudiciū suscipere cogi non posset procurator, vti compelli. tur in d. l. si defunctus, ob rem non defensam committeretur, secus vero si prohibitus procurator sit a domino, quoniam tunc cum ex integro cauendum sit, nihil interest stipulatione commissa, ex posteriori agi. Fit tamen hinc consequens in d. l. si defunctus defensionē fuisse necessariam, indeque mandatum morte nō extinctum ex Pomp. in l. fundi venditor 33. §. item si amicus. D. de acq. poss.

43 Ex qua interpretatione duo notabilia in praxi deducuntur alterum quod cum hodie, vt iam supra admonuimus, in omnibus mandatis, & procuratorijs instrumentis satisdatio *iudicatum solui*, à domino constituente interponatur, consequens est, mandatum ad lites morte non finiri, siue procurator fuerit constitutus præsens, & acceptans, siue absens, dum tamen postea accepter, liceat sic magistraliter cum nostris loqui, ex d. l. si defunctus, inocta noua decisione Clementinæ, 1. de procuratoribus, docet Bald. in d. l. si de fūctus

puin.

num. 2. & eo non relato Angel. hic n. 4. quam tamen sententiam ita demum veram esse intelligit Bar. in d. l. si defunctus, quoties dominus, qui satisdationem præstiterat idoneus fideiussor est, iuxta ea, quæ traduntur in l. sciendum. 15 D. qui satisdare cogantur, & diximus supra in proth. n. 12. aliàs enim satisdatio non efficeret rem esse non integram; sequitur Robertus Marant. de ord. iudic. 6. part. memb. 8. n. 1. Suar. in l. 2. tit. *de los plazamientos*, §. nunc opportunè, num. 3.

44 Aliud, etiã interposita stipulatione iudicatum solui posse procuratorem reuocari, ex nostra, l. si ante acceptũ, siue ea interposita sit à reo, vt nonulli hic contendunt; siue ab eodem procuratore, iuxta aliorum opiniones, quod tamen difficile videtur, ex Bart. doctrina hic nu. 3. in fin. docentis, quod si aliquis ab initio defensor existat, sine mandato, præstetque actiori satisdationem iudicatum solui, eius mutatio post litem contestatam inuito actore fieri non poterit; *nam cum ille defensor*, inquit, Bartolus, *cœperit esse obligatus actori, ista actio non potest auferri ab initio*, l. si Stychum. 8. §. fin. versic. Non tamen, D. de nouat. Addo ego Bart. vltra alios, bellissimum Iuliani resp. in l. Titius 76. D. de procur. ibi: Defensor cum satisdedit, domini loco habendus est.

45 Vt sic constet, tam ex parte defensoris, quam ex parte actoris, id est, tã ratione iuris, quod in causa defensor habet, quàm ratione obligationis, & actionis ex stipulatione iudicatum solui, actori quæsitæ, reuocationẽ non admitti. Eademque, & in ea quam procurator præstitit, posse animaduerti, cũ ea præstita ipse, eiusque fideiussores actori cœperint obligati, cui inuito ius hoc auferri non potuit, ex I. C. ratione, in d. §. fin. ibi: Nõ tamen si quis stipuletur, sibi, quod mihi debetur, aufert mihi actionem.

46 Verum quidquid velit Bartolus (quod tanti præceptoris, venerandique patris pace dictum sit) longe verius credo, & procuratorem præstita etiam satisdatione, iudicatum solui, & defensorẽ etiã iam lite cõtestata posse prohiberi, neutroque casu eorum fideiussores teneri. Quod vt contra Bart. ipsum verissimum, ostendamus, aliena, aut extranea non sunt inducenda testimonia, sed nostri. I. C. Caij in hac nostra, l. si ante acceptũ qui stipulationẽ non cõmitti, quo casu prohibitus fuit procurator (omitto discrimen scientiæ, vel ignorantiæ actoris, de quibus casibus nunc non dissero, agam tamen postea) ante acceptum iudicium, præstita tamen iã, satisdatione iudicatũ solui. initio huius legis admonuit. Idem & in defensore, etiam quo casu iudicium acceperit, si eius qualitas fuit mutata, in versic. Nã & alias responsum, in fine huius nostræ legis, qui etsi eo tantum casu probare videatur stipulationẽ non committi quod mutata iam conditione acceptum fuit iudicium, ait enim. Caius: *Nam & aliàs responsũ esse, si quis absentem defendens satisdederit, de inde vel procurator ab eo datus, vel postquã heres ei extiterit, iudiciũ acceperit, fideiussores nõ teneri.* Idem etsi mutatio post acceptum iudicium contingat asserendũ est ex nostræ legis principio, iuncta expositione Accursij, quam cæteri omnes sequuntur. Illa namq; verba ante acceptũ iudiciũ non iuris mysteriũ, sed facti notant cõtingentiã, vt Angelus animaduertit; cum & post possit, dum tamen causa adsit procurator prohiberi, l. post litẽ. 17. D. de procuratorib. vnde sic etiam lite contestata posse similiter defensorem vetari; alioqui dicendum, potentius ius defensoris, quam procuratoris esse; quod tamen nemo dicet, si modo sapiat. Potestque considerari, reuocationem procuratoris satisdantis in eius commodũ, & vtilitatem remque verti, cum eo ipso mandatum, expiret, sicque eius fideiussores liberentur, ex vulgatis.

Nec obstat inductio, d. l. si Stychum, 8 §. fin. D. de nouationibus, quoniam tam in primo, quam in posteriori casu, quoties, inquam, vel procurator pręstita iã satisdatione iudicatũ solui, prohibetur, vel defensor lite iã contestata personã mutat, aut propter expressam prohibitionẽ, quæ causa cognita admitti debet, litem deserit, vel inuitus, vel sponte, & vltro, ex integro semper cauendum erit actori: ne alias iudicium in posteriori hoc casu illusorium redderetur, quo casu nullum ei præiudicium fit, nec dici potest inuito actionẽ tolli, cũ nõ tollatur, sed potius nouetur, intuitu, videlicet nouæ satisdationis. Quomodo supplendã, & explicandã Bart doctrinam d. n. 3. vers. Sed quando ab initio existitit.

47 Quam non magis probat d. l. Titius, 76. D. de procuratorib. quoniam etsi verũ sit præstita à defensore satisdatione, domini loco habendum eum esse, non tamen inde fit consequens non posse eum reuocari, siquidẽ, & procurator, etiam nulla satisdatione interposita, post litem contestatã dominus, litis, & causæ dicitur, l. procuratoribus. 22. ibi. *Post contestatã litem dominus effectus*, l. nulla dubitatio, 23. ibi, *Vtpote dominum litis procuratorẽ effectum* C. de procurator. & tamen rectè tunc causa tamen prius cognita, potest reuocari. dict. l. post litẽ. 17. D. de procurator. Præterea considero ideo, in dict. l. Titius, quem male in procuratore accipiunt ibi interpretes, quibus accedit Eguinarius Baro, defensorem iudicium etiam inuitum, post satisdationem accipere compelli, quoniã desijt reus esse soluendo, pat[?]mq; defensori præstaret Prætor, si eum non cogeret iudicium accipere, cũ ad fideiussores eius actor ire posset, & hi quidquid præstarent, à defensore consequi possent, quæ ratio I. C. mouit. Ergo ex ea fit non obscure, quo casu reus esset soluendo, atque ex integro caueret actori, potuisse ab eo etiã iam lite contestata prohiberi defensorem, cum actoris conditio deterior non fiat. Cuius non interest ex hac, vel ex illa satisdatione, rem iudicatam consequi, dũ ea sẽper iudicio facto parata sit, qua vna ratione cũ Marc Tullio in oratione pro Quintio, & Cuiacio l. 10. obseruat. cap. 19. inductã stipulationẽ iudicatũ solui, supra in protheorijs initio admonuimus.

48 Maiorem difficultatem, continet sequens argumentum à diuisione, è m Bart. sup. n. 12 inductum, ex quo probari videbatur, nulla ex clausula satisdatione iudicatum solui, cã hic committi potuisse. Nõ tum hunc, vt dissoluam actores, in varias feruntur opiniones. quorũ nonnulli ex clausula de re iudicata, alij ex clausula de re defendenda, alij ex clausula de dolo, commissam stipulationẽ contendunt, atque propter diuersas has sententias, diuersas lecturas huic legi adsignari: constat ex Acc. nostro, verb. Acceptũ. Bart n. 1. vers. Huius timore, & reliquis omnibus antiquis, qui eas explicant, & prosequuntur, & cum nos d. nu. 12. ea Bart. disputationis gratia, nulla ex clausula cõmitti potuisse ostẽderimus, Acc. versa vice, ex omnibus commissam fuisse ostendit, d. verb. Acceptũ. Ergo quæ earũ opinio verior sit, quæ iuris & artis nostræ principijs magis cõsona, quæ denique I. Caij verbis, & menti magis quadret in discutiendũ nobis erit. id, explicatio huius cap. expostulat, quod cum profectã dotẽ, non quidem exilem, aut tenuem, sed fertilem, & diuitẽ habeat, aduentitia, & extera nitande, non est, vt aliqui ex nostris antagonistis existimarunt, qui per emendicata (vt aiunt) suffragia ambulantes, cum locupletissimum hoc nostrę legis patrimonium, vel eos latuisset, vel ab eis percipi non posset, tortuosa eius Mœandra nauigare nõ ausi auditores suos nugis, & fabulis pluribus prælectionibus captarunt, quo vsque nos qualiter agẽdum esset ostẽderemus, quemadmodum, & qua fuisset incipiendũ, vti ex eorum scriptis, post nostra traditis, deprehendi, haud obscure poterit. Sed iam ad Acc. & antiquiores.

49 Prior ergo opinio ab Acc. verb. committatur, vers. cõmitti, & d. verb. acceptũ, in initio recitata est. Roger. asserẽtis obrẽ non defensã stipulationẽm hic fuisse commissam, quoniã etsi verum sit rem fuisse defensam, actũq; iudiciũ cum eo procuratore, quẽ ignorante actore reos prohibuit, & reuocauit, cum tamen eius conditio mutata fuerit de habente mandatum in non habente, aliud proinus iudiciũ est, quã pro quo fuit satisdatum, & ab alio defensum, quam quem defensurum fideiussores repromiserunt, & cum personæ, aut saltim eius qualitatis mutatio facta fuerit perinde est, ac si non fuisset defensum, indeque rectè Caius, ob rem nõ defensam, stipulationem committi docet.

50 Verum hanc Caij mentem non fuisse, ex eo sit apertum, quoniã vt ex clausula de re defendenda, stipulatio non committatur, satis est non ab eadẽ persona, quæ stipulatione cõprehensa est, sed etiam à quacumque alia rẽ defendi, leg. si quis, 3 §. si reus, ibi, si nemo eum defendat, sup. h. t. vbi si reus qui iudicatũ solui promisit; postea absens factus sit, vel de-

oriens, vt in Pãdectis Florentinis, tunc ob rẽ non defensã cõmittetur stipulatio, quando nemo eum defendat, quoniam vt generaliter, d.l. 3. §. ob rẽ ait, ob rẽ nõ defensã stipulatio non committitur, quandiu potest extitere, qui defendat. Rursos. l. iam tamen. 5. §. nunc videamus, sup. h. t. qualia defensio requiratur, & quarum personarum, ne clausula de re defendenda committatur tractans, resoluit; quod siquidem ex personis enumeratis in defensionem quis succedat, palã est recte rem defendi, nec stipulationem committi. Idemq; si extrinsecus defensoris persona interueniat, si modo is (petente actore, vt ego existimo) paratus sit rem boni arbitratu defendere, hoc est satisdare se defensurum: vel etiam si sine vlla satisdatione sit admissus, quia sibi imputare debet, qui talem defensorem admisit. Ergo si res defensa dicitur, vt stipulatio ex clausula de re defendenda, non committatur, etiam quo casu extrinsecus persona defensoris interueniat: longe magis idem dicendum erit, quando eadẽ persona, quę stipulatione comprehensa est, rem defendit, etiam si eius qualitas, & conditio mutetur; quod enim in duabus personis receptum est, nẽpe, & rei satisdantis, & defensoris extrinsecus superuenientis, quare in vna eademq; recipiẽdũ non est, vt in alio proposito argumentatur Vlp. in nobili illo suo responso, relato in l. singularia. 15. D. si cer. pet. ex quibus iam constat aduersus Roger. in hac nostra, l. *si ante acceptum*, ex clausula, *de re defendenda*, iccirco ob rem non defensam stipulationem commissam non fuisse, ergo cum cõmissam, in prima huius capitis parte doceat Caius, alia iuris ratio quęrenda est.

52 Illud tamen, antequam hinc abeamus, ex superiori obseruatione, tam vere, quam noue (nisi ego fallor) pro explicatione nostrę legis defendi; quod etsi, ne ex caeteris clausulis, videlicet *de re iudicata*, & *de dolo malo* stipulatio *iudicatum solui* committatur, mutatio non solum personæ, sed & conditionis, siue qualitatis eius praestetur, nollat ex nostra eadem lege, vers. *quod si quis*, vers. *Nam vt stipulatio*, vers. *& ideo*, & vers. *Nam & alias*, latius que infra dicemus, id tamen non admittitur in clausula *de re defendenda*, sufficit enim à quacunq; defendi: committeturq; tunc si vel res insolidum defensa non sit, vel non loco idoneo, alijsve in casibus, quorum meminimus sup. n. 17. itaque ex eo quod res non à satisdante, sed ab alio defendatur, corrumpi stipulationem non dicemus, quod an ad hanc legem alij considerauerint, diligentis lectoris iudicium esto.

52 Sequens nostræ leges lectura (vt antiqui aiunt) siue interpretatio, est quam ex Hugone insinuauit noster Acc. verbo, committatur, in fin. & verb. *Acceptum*, vers. *Idem si dicas, tertio*, Bart. d. n. 1. referumq; postetiores nouissima, videlicet, ex clausula stipulationis *iudicatum solui*, nẽpe de dolo, idest, dolum malum abesse abfuturumq; esse, commissam eã fuisse. Neq; enim caret dolo reus, qui actore non certiorato prohibet procuratorem; vt sic cum eo homine iudicium accipiatur, & disputetur, qui legitimã personã in eo nõ sustineat: cum nec suo, nec alieno nomine iure defendat; aduersus quẽ lata sententia ex clausula de re iudicata, neq; dominũ, ex sig. l. Plaut. 61. D. de proc. neq; eũ, quia nulla aduersũ ipsum actio erat, ligare poterit. Ergo dominus, qui procuratore constituit, pro eoq; satisdedit, mox autẽ illum actore ignorãte prohibuit: eum, iudicem, etiã circũducit: aliud enim

53 † simulauit, aliud egit: ergo dolũ cõmisit, vt Caio Aquilio (qui primus de dolo formulas proposuit) placuit apud Mar. Tul. lib. 3. de natu. Deor. lib. de offic. eidẽq; Cice. in Topicis, Seruio, Sulp. in l. 1. D. de dol. mal. Sexto, Pedio, in l. iuri gẽtium. 7. §. dolus malus, D. de pact. Paul. lib. 1. recept. sent. tit. 8. Aur. Aug. to. 8. Ps. 5. 14. 31. & 49. & to. 9. c. 1. Ioan. tract. 7. & rursus, to. 10. lib. 50. homilit. homil. 20. Quorũ sententias aduersus Labeo. & Vlp. grauiter, & docte defendit Hispanus Velici. Gueu. lib. sing. defin dol. mal. Ergo dolus, & fraus domini, nocere ei debet, non actori, qui iusta, & probabili ignorãtia ductus, cum eo homine causam egit, quem dominus suo nomine adesse initio voluit, aut saltem simulauit, alioqui iusta, & probabilis ignorantia abesset actori, quod tamen bene fundata iurisprudentia nõ patitur, vti latius inf. in sinuatq. Caius, ibi, *et actor ignorãs*, & ibi, *quod si quis scies*

primo etenim in casu eo quod ignorantia adfuit ex parte actoris etiã post prohibitionem stipulationẽ cõmitti docet, sequenti, quia prohibitionis sciẽtiã habuit, nõ ită. Cõmitti praeterea dolus à reo potuit, & in ipsa quoq; sẽtẽtia, si iudicẽ falsis instrumentis testib. & allegationib. decipiat, vt pro eo sẽtẽtiã ferat: sicq; res nõ viri boni arbitrio, sed dolosẽ, & fraudulẽter agatur, ex quibus Acc. de verb. Acceptum, in fine, Hugo. opinionem defendi posse putat.

54 Eam tamen improbat Bart d. ou. Cumani num. 5. & sanẽ rectẽ, quoniam, & si stipulatio ob clausulã de dolo ad interesse cõmittatur, ex ratione, l. iudicatũ. 9. l. non solũ. 19. inf. eod. ligaueritque sentẽtia reũ eodẽ modo, quo ligaret si prohibitus procurator nõ fuisset, vt ex h. l. principio constat, nihil interest actoris ex clausula de dolo agere. Quinimo, si memineris eorũ, quæ sup. in proth. diximus, n. 15. in pr. ex ea committi non potuit, cũ ex clausula de re iudicata fuisset cõmissa (vt mox audiemus) ex qua si stipulatio, iudicatũ solui cõmissa sit, euanescũt caeteræ, quæ ob hãc solũ interponũtur, d. l. si accepto. 20. D. de accept. d. l. cũ quærebatur, 13. vers. sed proinde inf. eod. Deinde cũ pro actore iudicatũ fuit, nihilq; ei dolus obfuerit, neque effectum habuerit, quomodo potuit ex eo stipulatio committi? vt in alio proposito dicebat Vlpian. in l. 1. in fin. D. quod quisque iur. *Quid enim* (ait ille) *obfuit conatus, cum iniuria nullum habuerit effectum*: Deniq. si ex clausula *de dolo* cõmissa fuisset stipulatio, Caij ratio in vers. *Nã vt cõmittatur*, esset inepta, cũ nõ ex mutatione cõmitteretur, vel nõ committeretur, sed ex dolo.

55 Ergo cum ex argum. à diuisione reliquũ iam sit ex clausula *de re iudicata*, cõmissã stipulationẽ huic fuisse, quę fuit antiqui Ioan. Glossatoris opinio ab Acc. hic, verb. *cõmittatur*, & verb. *acceptum*, vers. *Item si dicas secundum*, relata, & à Bart. d. n. 1. semel & iterum sequuta, quid ex h. l. & regulis stipulationis iudicatũ solui, cõsentiẽ se rã erit ostẽdere, quod sanẽ nõ erit difficile, si quẽ obstat ex Plautio scrupulus remoueamus: nãq; si hic prohibitus fuerit ante acceptũ iudiciũ procurator à domino, & post prohibitionẽ, adhuc se liti obtulerit sẽtẽtia in eo iudicio lata eũ, nõ vero dominum ligare debuit, ex d. l. Plautius, & l. si nõ obtulit, 4. in pr. D. de re ind. l. si procurator. 28. §. fin. ibi: *Quia nec iudicati mecum agi potest*, D. de procur. Regia, l. fi. vers. mas fuit. 5. p. 3. vbi multa Gr. Lop. & plura Bern. Diaz. reg. 681. vbi plures refert eius additionator. Vnde cũ alia sit, quam pro qua fideiussores satisdederũt; interposuerũt enim fidem suã, spopõderũtq; eam sentẽtiã se præstaturos, quæ aduersus dominũ lata fuisset) eos teneri iniquũ esset, cũ id tãtũ obligẽtur, in quod obligari voluerũt, vt iã diximus in proth. ex quib. cõsequitur ex clausula de re iudicata stipulationẽ cõmitti nõ potuisse. Scrupulũ remouet Io. quod etsi regulariter sententia lata aduersus procuratorẽ, qui sine mandato experitur, quia iam prohibitus est, nõ liget dominũ, sed ipsũ procuratorẽ, in hoc tamẽ casu dominũ ipsũ ligat, quia videlicet procuratorẽ actore nõ certiorato reuocauit, cui iniquũ esset probabilẽ ignorãtiã obesse. Acc. Ioan. & opinionẽ, & explicatiõnẽ sequitur Bart sentẽtiam probat solutionẽ nõ probat. Ego Ioan. & Acc. assensior, nec multũ distaret Bar. puto, & rem sic explico, quoties mãdatũ procuratori meo, vt is meo nomine in iudicio experiatur, dedero, satisdatione *iudicatum*

56 *solui*, pro eo interposita (quæ † non ab ipso, sed a me litis domino interponenda est, l. si ad defendendum. 10. infr. h. t. docuit Acc. verb. prohibitus.) Quãuis enim Castr. n. 1. existimauerit (dicamur id obiter) satisdationẽ Iudicatũ solui, nõ principalẽ dominũ, sed ipsum procuratorẽ interposuisse, quo casu cũ aduersus fideiussores actor ageret, excludebatur ab eis, eo quod tẽpore fideiussionis procurator mãdatũ habebat, quod si reuocatum nõ esset aduersus dominũ, nõ aduersus procuratorẽ sentẽtia lata esset, vti latius Castr. prosequitur: mihi tamẽ magis placet Acc. loquitur I. C. Cai. quo casu procurator cũ mãdato ad iudiciũ accesserat, licet illud postea reuocatum fuisset; atqui pro defensore, qui cum mandato accedit ipse dominus satisdare debet, l. si ad defendendum. 10. infr. h. t. l. qui proprio. 46. D. de procur. §. si vero, Inst. de satisdat. Deinde si in casu h. l. procurator satisdedisset, eũ se liti obtulisse videbatur, & inde sententia aduersus eum, non

aduersus

aduersus dominum ferenda esset, ex sup. animaduersis, te-
nerenturque fideiussores cũ idem iudicium quodammodo
mansisset, saltim quo ad eorũ satisdationẽ (quod tamẽ admit-
tet nemo) illudque non reuocassero, sed sustinuero, & se-
cundum veritatem, & iuris interpretationem stipulationẽ
committi, firmamque manere dicemus, eisque is indubita-
tus casus secundum bene fundatam dicendi rationem, in eũ
enim satisdatio interposita fuit. Idem † eodem iure dicen-
57 dum est, quoties datum procuratorem ignorante actore
prohibui, quoniam licet, vt committatur stipulatio non suf-
ficiat cum ea persona acceptum fuisse iudicium, quæ stipu-
latione comprehensa est sed oporteat etiam eandem perso-
næ qualitatem esse, quæ stipulationis interponendæ tempo
re fuit, vt hic Cai. in vers. *Nam vt committatur* mutataque
sit procuratoris qualitas, hoc casu, de habente mandatum
in non habente, vt nostri aiunt. Iuris tamen interpretatio-
ne fingitur non mutata ex eo quod non peruenit ei prohi-
bitio, hæcque mutatio in notitiam aduersarii. Ergo quem-
admodum stipulatio committeretur, vere nunquam condi
tione mutata, committitur, & cum fingitur eam mutatam
non fuisse, idque est quod I.C. noster insinuare nisus est illis
verbis. *Et actor ignorans*, neque nouum est, aut insolens o-
perari idem fictionem in casu ficto, quod operatur veritas
in casu vero, vulg. l. filio quem pater. 23. D. de lib. & posth.
dixi aliud agens, in pr. nu. 5. Inst. quib. mod. test. m. infir. pas-
simque notat Bar. & reliqui post eum, in l. si is qui pro emp-
tore, D. de vsucap. Vnde (vt paulo superius dixi) iam intel-
liges, qua ratione hic scripserit Cai. in initio, ante acceptum
iudicium ignorante actore procuratore prohibito, si adhuc
cum eo actum sit, nihil aliud dici posse, quam stipulationem
committi. Item & quod Modest. scripsit in l. si procuratorẽ,
65. D. de procur. sub vers. *Itaque etsi postea mutata volun-
tate procurator esse noluerit, tamen iudicium, quo quasi pro-
curator expertus est, ratum esse debet*, quod sequutus fuit
Greg. IX. in c. mandato, 13. de procur. *Mandato procurato-
ris, post litem contestatam à domino, reuocato; si hoc igno-
rante iudice, vel aduersario factum fuerit iudicium, quod i-
dem quasi procurator postmodum expertus est, ratum esse
debebit*. Hucque pertinet l. 1. vers. *ita que*, C. de satisd. iunct.
Acc. explicat. ibi, verb. *noluerit*. *Itaque etsi postea mutata vo-
luntate*, aiunt Cæsares, *procurator esse noluerit, tamen iudi-
cium quo quasi procurator expertus est ratum habere de-
bit*. Ecce quæ in d. l. si procuratorem proposuit Modest. ab
Imp. & Pont. in d. d. l. & in d. c. mandato transcripta verba;
ex quibus omnibus constat ratum illum iudicium esse, quod
& ignorante actore cum prohibito procuratore actum est.
Quod probat tex. in cap. ex parte Decani, de rescript. & per
argumentum à contrario, c. 3. de procur. vbi tunc demum
inualidam esse sententiam cum procuratore reuocato latã,
Pontifex docet, cum aduersarius reuocationem sciuerit. Cõ-
cordat de iure Regio, l. 24 ibi; *Empero quando assi lo quie-
re toller, deuelo fazer saber al iuez, o à su contendor: E non
lo faziendo saber assi, deue valer lo que el primer personero
razonare, è fiziere en aquel pleyto tābien como si no lo ouie-
58 se tollido*, tit. 5. par. 3. † Expendo verbum, *ratum*, in dictis
locis repetitum, quod quid aliud quam *firmum fixum, con-
stans, immobile*, significat apud Tull. 2. de nat. Deor. *Qui cũ
tam certos cœli motus, tam ratos astrorum ordines, tamque
inter se omnia connexa, & apta videret*; & paulo post. *A-
strorum in omni æternitate rati, & immutabiles cursus*, &
in Academ. quæst. *Verum illud certum, comprehensum,
perceptum, ratum, firmum, fixum fuisse vis*, & passim alibi:
etiam apud nostros I. C. vti plena manu ostendit eruditus
59 Brison. lib. 16. de verb. sign. pag. 553. quemadmodum † &
ratum, ac firmum illius testamentum iure ciuili Romano-
rum dicimus, qui eum in ciuitate esset, illud ordinauit, po-
stea tamen captiuus apud hostes decessit, vt in §. eius, qui
apud hostes, 6. Inst. quib. non est permiss. fac. testam. & tamẽ
constat stricto iure, propter superuenientem capitis dimi-
nutionem, irritum esse. Ita in §. alio quoque modo, & in §.
non tamen, Inst. quib. mod. testam. infir. idque inductũ pro-
pter legis Corneliæ fictionem, quæ paulò ante captiuitatẽ
mortuum fuisse fingit, vt latè in dictis locis scripsimus. Idq;
non sine ratione, vt captiuorum iura consequentur. Pari er-
go ratione vt iudicia bona fide cœpta rata sint, quorum pu-
blica quoque est causa, cum procuratorem, qui ignorante
actore prohibitus est, & à domino reuocatus, non reuoca-
tum, nec prohibitum esse fingit, fauetque eo casu iustæ, &
probabili actoris ignorantiæ, vt alias sæpe, l. Eius qui, 41 ibi,
Si modo ipsi quoque ignorassent, D. si cer. pet. l. cum quis,
58. §. 1. ibi. Et debitor ignorans solueri, D. de solut. Quæ tuo
Afric. responsa, licet in dissimilibus speciebus loquantur: il-
lud in mandato morte mandantis extincto, hoc in eo quod
contraria voluntate fuit reuocatum, semper tamen actoris,
sine debitoris probabili ignorantiæ id tribuunt, vt quo ad
eos, nec extinctum, nec reuocatum mandatum censeatur,
suntque non dissimiles decisiones, in l. sed etsi, 6. § 1. D. de
inst. act. in l. vero procuratori. 12. § 1. l. si quis seruo, 18. l. si
seruus. 32. l. qui hominem, 34. §. si Titium, D. de solut. in leg.
sed & socius. 17 § 1. cum l. seq. D. pro soc. & noua Clem.
Papæ decisio, in Clem. 1. de renunt.
60 Ex quibus illud in praxi receptum est, reuocationem
procuratoris à constituente factam, nisi parti aduersæ, ac iu-
dici nota sit, reuocantem non releuare, quo minus ex gestis
cum eo teneatur, vt iux. communem opinionem resoluit
Capra, reg. 58. nu. 3. & reg. 59 nu. 23. Alex. cons. 87, num. 8.
vol. 7. Abb. in c. in nostra, de procur. latè Bald. in l. mandan-
tem, C. mand. & copiose Felin. in c. ex parte Decani, de re-
scrip. Mascar. de probat. vol. 2. concl. 1315. nu. 5. qui cum a-
lia pro hac opinione adduxerint, prætermiser. allegare nostrũ
h. l. Si ante acceptum, 7. D. iudic. solui, quæ eam egixe pro-
bat in principio, quod sic explicatum conuincit, vers. Nam
vt committitur, infra, quoniam etsi vere mutata fuerit per-
sonæ qualitas in eo casu, quo reus procuratorem ignorante
actore reuocauerit, ac prohibuerit, perinde tamen est, ac si
mutata non fuisset: vnde fideiussores quoque tenentur, quo-
niam iuris interpretatione est hoc illud idem iudicium, pro
quo interfuerunt.
61 Ex quibus descendit explicatio, & dissolutio tertij argu-
menti, quod ex versic. quod si quis aduersus principium h. l.
sup. cum Bar. hic construximus. Quoniam, etsi verum sit, à
in principio, l. quam in vers. quod si quis. ante acceptum iu-
dicium prohibitum fuisse procuratorem; vnde quemadmo-
dum in primo casu stipulatio committitur, committi debuit
& in altero; aut quemadmodum non committitur in hoc
casu, nec committi debuit in illo. Est tamen (vt iam audi-
stis) inter vtrumque longe dissimilis ratio, cum mutata cõ-
ditione procuratoris, ignorante actore, perinde sit, ac si non
sit mutata, maneatque iuris interpretatione, & fictione il-
lud idem iudicium, pro quo fuit satisdatum, eo verò sciente,
sit aliud valde dissimile, cessat enim eo casu ista æquitatis ra
tio, ob quam idem iudicium intelligitur, estque quod sibi im-
putet actor, qui cum sciret procuratorem prohibitum ad-
huc cum eo egit, absque eo quod ex integro sibi iudicatum
solui promitteretur, quemadmodum nec liberantur debi-
tores, in d. l. eius qui in prouincia, 41. D. si cer. pet. qui cum
scirent serui Kalendarii præpositi conditionem mutatam,
ei soluunt, quo pertinent omnia quæ de mutatione qualita-
tis personæ hic Cai. adducit, qui, vt ego existimo, ex hoc
vers. quod si quis sciens, ad fin. vsque h. l. eandem semper re-
tinuit speciem, quamuis eruditi viri aliud putauerint; Aio
eandem retinuisse speciem in actore, nempe vt eo sciente
contigerit qualitatis mutatio in procuratore, siue defen-
sore, de qua in vers. Et ideo, & in vers. etiam & alias, quod e-
uidenter probant illa verba, siue etiam prohibitus accepe-
rit, d. vers. Et ideo, vbi Cai. probat, quod si procurator iam
prohibitus iudicium acceperit, stipulatio non committitur,
qui casus nisi sciente actore eueniret, contrarium esset re-
spondendum, iux. eiusdem nostræ l. prin. Ergo ne in diecta
contraria respondere Caium dicas, necessario fateri debes,
& in principio, & in hoc vers. siue etiam prohibitus, loqui
de prohibito procuratore iudicium suscipiente, ibi actore
ignorante, hic vero eo sciente, vt hinc iam constet verissi-
mum esse quod putamus, ex hoc versic. Quod si quis sciens
eundem casum semper I. C. retinere, quantum ad huiusmodi
qualitatis mutationes, siue de habente mandatum in non
habentem,

habentem, siue de non habente in habentem contingunt sciente actore.

62 Sed iam vos audio iterum contra hanc meam existimationem, eundem versic. quod si quis sciens obijcere, constat enim in h. l. pr. Caium loqui de procuratore suscipiente iudicium post prohibitionem, ignorante tamen actore, eundemque casum retinere, in vers. quod si quis sciens, sciente eodem actore, ergo ne eundem posse iudicare dicamus, in d. vers. siue etiam prohibitus acceperit, quod vtique esset ineptum, consequens est aliquod sacramentum latere in posteriori hoc membro Ecce (nisi ego fallor) est vsque adeò necessaria eadem qualitas, quæ erat tempore satisdationis in persona procuratoris, siue defensoris, vt etsi postquam constitutus, quis est procurator hæres existat domino, nihilo magis stipulatio committatur, siue hæres existat domino, qui in eadem voluntate durauit, siue ei qui eum iam prohibuerit, quoniam ea iudicij mutatio, siue translatio, aliud constituit, quam pro quo satisdatum fuit, quæ (nisi ego erro) est sententia illorum verborum, Et ideo si is, qui procurator datus est, hæres extiterit domino, atque ita iudicium acceperit, siue etiam prohibitus acceperit, non committitur stipulatio, quam si respuas, eadem sæpius Caium inculcasse fateri oportet, quod tamen nemo dicet.

63 Succedit explicatio quarti arg. cum eodem Bar. d. nu. 2. à nobis sup. nu. 26. inducti, quod tamen ex his quæ in coarctatione rationis Caij, in vers. nam vt committatur, nu. 38. & paulò superius, nu. 55. facile dissoluitur. Rectè enim Bar. Ang. & cæteri hic contendunt, mutationem qualitatis procuratoris ignorante actore contingentem stipulationem non corrumpere, quoniam sententia postea lata eodem modo ligat dominum, quo cum ante reuocationem ligaret, est que ac si qualitas mutata non fuisset. Quod quia latè sup. diximus, sæpius inculcare nihil attinet.

64 Ergo qui procedat quod Paul. ait in l. seruus, 14. D. de his qui notant. infam. manere idem iudicium, & si translatio personæ fiat, quod è regione est Caio in versic. Et ideo, animaduertunt que Acc. hic verb. stipulatio, Bar. sub eodem nu. 2. fam audiamus oportet. Est enim maximè difficile, quod in hoc versic. Et ideo, Caius ait, cum generaliter cautum sit
65 instantiam † cum defuncto cœptam, idest iudicium iam inchoatum in eius hæredem transire, siue actor fuerit defunctus, l. si petitor. 31. D. de iud. l. filius, 22. vers. multo magis, D. de inoffic. testam. l. si operatum, 29. D. de oper. libert. siue reus, ex d. l. si seruus, 14. D. de his qui not. inf. l. si cum hominem. 34. D. de fideiuss. l. 2. §. fin. D. de præt. stip. l. 1. C. si pend. appell. Ex quibus videbatur cœptum cum procuratore iudicium, cœptum enim est interposita satisdatione iudicatum solui, d. l. si defunctus, 15. D. de procur. qui nomine domini, eiusque mandato litem agit, morte domini non finiri, longeque minus eodē procuratore hærede instituto.

66 Deinde, quia etiam constat non modo ex parte actoris translationem litis in procuratorem fieri posse, l. in causæ, 27. §. si ex parte, D. de procur. Quo casu stipulatio iudicatū solui, à reo facta, domino qui satis accepit committitur; sed etiam ex parte rei, ita vt solemniter pro eo iudicatum solui, satisdatione caueat, l. qui proprio. 46. D. de procur. Quemadmodum, & dominus, siue actor, siue reus, vti ante litis contestationem mutandi procuratoris, vel accipiendi iudicij liberam potestatem habuit, sic à procuratore in se iudicium transferre poterit post litem contestatam, sed causa cognita, l. ante litem. 16. l. post litem. 17. & seq. l. in causæ. 27. D. de procur. omnibusque his in casibus iudiciu translatum iudicatum solui stipulatio cum committatur. d. l. in causæ. §. sed etsi procurator. Idem etiam & in hoc vers. Et ideo, dicendum erat, siquidem quo casu is, qui procurator datus est hæres existit domino, cum post aditionem hæreditatis eius referat, & repræsentet personam, iux. vulgaria, & dominus quoque rerum, & iurium, quæ in ipsa hæreditate erant, efficiatur, veteres enim hæredes pro dominis appellabant, §. fin. Inst. de hæred. quali. & diff. vbi etiam obseruauimus; in dominum translatum iudicium videbatur, stipulationem que commissam, duo hæc quæ maximè obstant huic vers. Et ideo, argumenta suo ordine clarioris doctrinæ gratia dissol-uamus oportet; sic enim fiet vt omne quicquid ad Caium spectet in medium proferamus.

67 Primum ergo non obstat, quoniam, quamuis verum sit interposita satisdatione iudicatum solui, quodammodo iudicium cœptum dici posse, saltim quo ad hoc vt illud accipere defuncto domino procurator cogi possit, ex d. l. si defunctus, vere tamen cœptum non dicitur ante litem contestatā, vti ex pluribus, eiusdem tituli de procuratoribus, capitibus deprehenditur, & ex l. amplius non peti. 15. D. rem rat. hab. Vnde cum in hoc vers. Et ideo, ante litem contestatam dominus decesserit, constituto procuratore hærede facto cœptam non fuisse instantiam, consequens est, indeque iure optimo Caium scribere stipulationem non committi, quoniam si cum eo procuratore deinceps sciens actor agat, eius iam mutata conditione; aliud prorsus iudicium est, quam pro quo fuit satisdatum. Plane in d. l. seruus, 14. D. de his qui not. inf. iam cœpto iudicio defunctum decessisse manifestè constat, tum ex verbis eiusdem legis, Seruus eius nomine noxale iudicium dominus acceperit, tum ex sententia, quoniam alias defuncto domino extingueretur eius obligatio, & seruus ex sola sua obligatione, & suo nomine cōueniretur, esset que infamis, vt rectè inibi insinuauit Paul. Ex eodem iudicio damnatus non est famosus, quia non suo nomine condemnatur, quippe cum initio lis cum eo contestata non sit. Aduertitque ibidem Alber. sub num. 1. Sed adhuc vrgere poteris, ex d. l. si defunctus. 15. D. de proc. quæ probat eo quod interposita sit satisdatio iudicatum solui, etiam absque contestatione, iudicium cœptum dici, indeque instantiam in hæredem transire, ex supra adductis. Vnde cū in hoc vers. Et ideo, interpositam eam stipulationem, sine scrupulo fatendum sit, qui enim dubitaret Caius, an committeretur, ea non interposita? consequens est cœptum cū domino iudicium, eiusve procuratore illius nomine, defuncto domino, cum eodem procuratore finiendum esse, maximè eo hærede facto.

68 Quare vt hæc, & alia multa, quæ in d. l. seruus, in d. l. si cū hominem, Bald. Ang. Alber. & alij scripserunt, cessent, amplectenda est Bar. solutio in h. nostra l. si ante acceptum, n. 2. vers. Venio ad versiculum, & ideo, qui rectè arbitratur quæstionem, d. l. seruus, ab hac nostra longe distare, quæstio enim à Paul. in d. l. seruus proposita, continebat, vtrum seruus damnatus eo iudicio, quod cum domino cœptum fuerat, cum eo vero finitum, famosus efficeretur, quod de eius, nō de domini facto ageretur, & iudicium hoc eum infamem non reddere, quamuis idem sit, respondet Paul quia quamuis ex suo facto, non tamen suo nomine condemnatur, quippe cum initio lis cum eo contestata non fuerit; itaque probat idem iudicium in hæredem continuari, vt patet ibi; Ex eodem iudicio damnatus, iux. ea, quæ de continuatione instantiæ in hæredem sup. adduximus. Quod sane nō sufficit, vt stipulatio iudicatum solui, committatur, quoniam vt Bartol. noster ait, licet idem iudicium, tamen non est eadem conditio personæ, quod requiritur, vt hæc stipulatio committatur. Fatetur ergo Bar. & in hoc nostro vers. Et ideo, instantiam cum defuncto ex sola interpositione stipulationis iudicatum solui, cœptam iux. d. l. si defunctus, in hæredem continuari; quemadmodum, & in d. l. seruus; non tamen inde sequi stipulationem hanc committi debuisse, quoniam non sufficit idem iudicium prosequi, nisi & persona stipulatione comprehensa eandem qualitatem retineat, quam stipulationis interponendæ tempore habebat. Vnde sequitur, quod si in d. l. seruus, stipulatio interposita esset, non committeretur; interpositam tamen non fuisse satis constat eo quod actio, quæ ibi intendebatur personalis esset, & in personalibus actionibus stipulatio hæc non interponebatur, secus in realibus, §. hæc ita Inst. de satisdat. cuius differentiæ rationem paucis ibi, verissime quidem insinuauerunt eruditus Hotom enunc. c. 4. pressius multò Balduin. nu. 11. ad fin. Itaque vt quæ iuxt. concordiam d. l. si seruus, cū hac nostra in versic. *& ideo*, pertineor, comprehendamus superior Bart. interpretatio sequenda est, omissa latissima disputatione celeberimæ illius quæstionis, an & quando lis cū defuncto cœpta in hæredem transeat, in cuius explicatione

plura

phira I.C. loca occurrebant, præcipuè à nobis supra num. 65. indicata. Verum qui hic non de instantiç in hæredem continuatione, sed de stipulationis, iudicatum solui, commissione cum Caio disputamus. Acc. Bar. & reliquos sequuti, eam missam facimus: libenter sane, eam enim nuper copiose, grauiter, & docte prosequitur doctissimus Pet. Barb. totius Hispaniæ iuris prudentiæ parens, in Conimbricensi Academia iuris Cæsarei Primarij Antecessoris emeriti, & nunc in supremo Regali Lusitaniæ Senatu consiliarij, in commentariis ad titulum, D. sol. matr. 2. p. sub l. si constante, 25. §. fin. ex nu. 15. ad 30.

69 Difficilius sane est, quod posteriori loco sup. nu. 66. aduersus vers. & ideo, obiiciebamus argumentum ex d. l. in cautæ. 27. §. si ex parte, D. de proc. & his quæ ibi de trãslatione litis a domino in procuratore & à procuratore in dominũ diximus, & I.C. testimoniis probauimus, omnibus vtiquis in casib. stipulationem *iudicatum solui* committit. Quod vt Acc. hic, versb. *Non teneri*, dissoluat, nimis anxius est, & laborans, quibus, quoniam similis est decisio, d. l. Iulianus. 11. D. qui satisd. cog. easque simul, & Acc. & Bart. disputarunt, ne molesta inculcatio vos fastidiat eas etiam nos coniunctim exponemus.

70 Accur. igitur vt earum nodum dissoluat discrimen constituit inter mutationem qualitatis contingentem, siue noua in satisdatione, siue illius reuocatione, siue iudicii translatione, cœpto iam iudicio, & eam quæ ante acceptum iudicium fit. Namque si ante litem contestatam mutatio fiat stipulatio nunquam committetur iux. nullum tex. qui vt sæpius diximus, de ea mutatione, quæ ante acceptum iudicium fit, loquitur: vti ex eius verbis constat, tam in principio ibi: *Si ante acceptum iudicium*, quam in vers. *nam vt committatur*, ibi: *Non sufficit eum ea persona acceptum esse*, &c. & ibi, *Atque ita acceperit iudicium siue etiam prohibens acceperit*, & tandem in vers. vlt. ibi; *Deinde vel procurator ab eo datus, vel postquam hæres ei extiterit iudiciũ acceperit.* Quoniam ea casu iudicium acceptum cum ea persona, quæ eandem qualitatem non habet, quam habebat, quo tempore satisdatio interposita fuit, aliud est, quam pro quo satisdatum est, ideoque fideiussores non tenentur: vt iam sæpe diximus. Si vero lite contestata mutatio, siue translatio cõtingat, quoniam tunc idem iudicium manet, stipulatio cõmittitur ex d. §. si ex parte, ibi: *Litis translatio fiat*, neque enim potuit transferri lis quæ iam cœpta non esset vnde cũ lite contestata incipiat, non antea, l. amplius non peti. 15. D. ad rem rat. hab. consequens est cœptam iam fuisse, in d. §. si ex parte.

71 Hęc tamen Accur. solutio displicuit Bart. & reliquis. & & sana merito, cũ in vtraque distinctionis parte falsa sit. Ecce in d. l. Iulianus. 11. D. qui satisd. cog. ante litem contestatam mutatio contingit, *Iulianus ait* (inquit Vlpian.) *si antequam mandarem tibi, vt fundum peteres, satis acceperis petiturus fundum, & postea mandatu meo agere institueris, fideiussores teneri*, & tamen vides stipulationem committi, versa vero vice etiam lite contestata contingente mutatione stipulationem non committi, probat Papin. in dict. l. 1. §. fin. D. quib. mod. pig. vel hyp. solu. vt constat ex eius verbis, ibi: *In dominum iudicio postea translato.* Et quoniam non auctoritate tantum, sed & ratione quoque agendum est, ratione etiam Accur. conuincamus oportet. Nam si mutatio post litem contestatam contingens vires stipulationis non eneruat, vt Accur. placebat, quando iam persona procuratoris, siue defensoris firmata est in iudicio: longe minus eneruari debet mutatione ante litem contestatam contingen-

72 te. Est enim certissimi † iuris, litis contestatione cum procuratore facta, ipsum propemodum dominum litis effici, l. pro curatoribus. 22. l. nulla. 23. C. de procur. Adeo, vt dici id dicamus, vt Impp. in l. 1. C. de sent. & interloc. omn. iud. non videri sibi rationem habere sententiam eius rescripserint, qui cum cognouisset inter petitorem, & procuratorem, non procuratorem, sed ipsum dominum litis condemnauit, cuius persona in iudicio non fuit; alsque: vt re integra de causa cognosci. Debuit enim iudex in persona procuratoris, non etiam domini, siue mandatoris sententiam concipere, quoniam lite contestata ille rem quodammodo nomine exequitur, vt de dolo eius excipi post litem contestatam possit, l. si procurator 9. D. de dol. mal. & met. excep. ipseque alium procuratorem recte dat, quod ante litem contestatam non vtiliter faceret, l. quod quis. 8. l. neque tutores. 11. ad fin. C. de proc. l. 19. tit. 5. par. 3. vnde fit, lite contestata iudicium à procuratore in dominum transferri, nisi causa cognita non posse, d. l. ante litẽ. 16. d. l. post litẽ 17. D. de proc. Ex quibus omnibus palam fit, quod cum maior fit mutatio conditionis post litem contestatam, & sic post personam firmatam in iudicio, quam ante, quemadmodum hoc casu stipulationis vires non eneruantur, vt aiebat Acc. ita nec quo casu ante iudicium acceptum qualitas mutatur, cum longe minor mutatio fit.

73 Nec proderit Acc. si vt eum defendas, subtiliter declinare velis Papinian. in leg. 1. §. fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. sol. contendens ibi mutata conditione, siue iudicio translato, lite etiam contestata non fuisse commissam stipulationem, quoniam text. ille nõ in procuratore, sed in defensore loquitur, qui licet nomine domini iudicium prosequatur, absque eius tamen mandato, vt in proth nu. 8. diximus, vnde cum longe minus iuris in lite, & causa habeat, mirum non est eo mutato iudicio, quod cum ipso cœptum erat stipulationem non committi, & fideiussores, & pignora quæ data erant non teneri.

74 Hæc enim solutio, licet subtilis, ex eo conuincitur, nam quemadmodum lite contestata iudicium a procuratore transferri, nisi causa cognita non potest, etiam procuratore cum domino, vt iudicium suscipi[illegible] agere volente, non tum enim perfecit mãdatũ, l. si mãd. 45. §. sed si mã. [illegible] Ita interdũ accidit (quod forsitã aliquis miretur) vt in lite contestata postulet dominus, cuius nomine defensor sine mandato alius extitit, litem suo nomine suscipere, non aliter ipse dominus audiatur (vt Modest. ait in l. is cuius nomine. 64. D. de proc.) nisi causa cognita: cum scilicet ante litem contestatam in præsentia fuerit dominus, domini enim defensori adsistentis præsentia vim talem habet, vt mandato comparetur, & defensor, cui dominus adfuit non iam pro defensore, sed pro vero procuratore habeatur; quod nec Accurs. nec Bart. subolui, verbis tamen I. C. omnino congruit, sed rationi quoque, ac iuri consentaneum esse dixerit, qui & in vero procuratore præsentiam domini, vt & eius id aduersarium literas, huius esse potestatis dicitur, quod Modest. idem docet, in l. si procuratorem, 65. D. de procur. vt & si postea mutata voluntate procuratorem esse noluerit, tamen iudicium, quo procurator expertus est, ratum esse debeat.

75 Sed dices, & non sine ratione, hæc quæ proxime de defensore resoluimus, non quadrare Papin. in d. l. 1. § defensor D. quib. mod. pignor. vel hypoth. solu. qui non de defensore præsentis, vt Modest. in d. l. is cuius nomin. sed de defensore absentis loquitur. *Defensor absentis* (inquit Papinianus) *cautionem, iudicatum solui præstitit in dominum iudicio postea praestato fideiussores ob rem iudicatam quot defensor dedit non tenebuntur, nec pignora quæ dederunt.* Vnde facilius ab eo iudicium ad dominum transferri potuit, lite iam contestata, quo translato stipulatio non committitur propter nostræ legis rationem, adiunctis latè in eius exornatione congestis.

76 Id tamen argumentum non dissoluit, quoniam quoad hoc hoc nullum esse inter absentis, & præsentis defensorem discrimen, probare videtur, leg. Titius. 76. D. de procur. ex qua constat non solum lite iam cœpta, verum & ante eius contestationem interposita ab absentis defensore satisdatione, litis dominum esse, iudicium que accipere compelli, vt sic tã ẽ tem claudamus posteriorem partem distinctionis, qua cõtendit hic Acc. mutatione qualitatis contingẽte accepto iudicio stipulationem committi, expresse impugnari ex dict. lege prima §. fin. quemadmodum, & prior ex dicta lege Iulianus.

77 Ea ergo interpretatione reiecta difficultatem, dict. l. Iulianus, vt interpretes dissoluat mire variant, quorum interpretationibus referendis longissimo commentario opus esset.

set. Quare, ne longior sim, eam sequendam admoneo, quæ ab Acc. ibi verbo, Iulianus, in princ. & in d. l. in causæ. 27. §. fi. ver. committi, & hic ver. teneri, tradita frequentiori calculo ab omnibus probata est, Bar. hic, nu. 1. Paul. hic & ibi, Ias. nu. 4. Alex. & Soc. nu. 7. Io. an Horosc. nu. 4. P. Castal. in not. ad illam l. Iulianus, & d. §. fin. Vigel. lib. 6. Digest. c. 10. caus. r. excep. 4. & qui neminem refert P. Fab. lib. singul. semest. c. 13. videlicet discrimen constituendum esse inter mutationem procuratoris, siue iudicij translationem ex parte actoris, & eam quæ fit ex parte rei, illo enim casu stipulatio committitur, d. l. Iulianus, d. §. fin. hoc vero non ita ex hac nostra l. si ante acceptum, & d. l. 1. §. fin. ff. quib. mod. pign. vel hyp. sol. plane hanc Acc. solutionem, & interpretationem, his iuribus quadrare satis constat, ait enim Iul. apud Vlp. lib. 78. ad edict. quod siquis antequam ei mandem, vt fundum petat, satis acceperit petiturus fundum, & postea mandato meo agat, fideiussores tenentur. Satis species hæc probat de actoris procuratore I. C. loqui: quemadmodum & ea, quę ab eodem Vlp. proponitur, in d. l. in causæ. 27 §. si ex parte actoris, litis translatio fiat. Cai. vero hic, & Pap. in d. l. 1. § fin. in rei procuratore, & defensore loqui, certissimū est, ex totics præstitæ satisdationis, item & defensoris inculcata mentione. Vnde cum d. l. Iulianus, & in hac nostra l. si ante acceptum, in dissimili, non in eadem specie loquantur, diuersi potius, quam aduersi censendi sunt, vt recte ibidem Alber. & Ias. animaduerterunt.

78 Parum autem nos præstitisse iure diceret quispiam, si inter horum capitum hypothesim differentia constituta, eius rationem silentio inuoluerimus, plures tradiderunt hic, & ibidem Accurs. Bat. Paul. Alber. Raph. Alex. & Ias. Ea tamen magis arridere videtur, quæ ab Acc. hic gl. fin. insinuata est, probaruntque Iacob. de Are. Pet. de Bellap. Alber. & Ias. in d. l. Iulianus, ideo contingente mutatione qualitatis, siue iudicij translatione ex parte actoris stipulationem committi, ex d. l. Iulianus, & in d. l. in causa. §. fin. quoniam cum ea mutatio in ea persona contigerit, quæ satis accepit, præiudiciū, aut grauamen inferre non debet ei qui satisdedit, quod sane non leue esset si prima satisdatione extincta iterum cogeretur satisdare; nec enim eo facile fideiussores promittunt, nec dati nisi causa cognita reijciendi sunt, arg. l. si ab arbitrio. 10. D. qui satisd. cog. ergo grauamen hoc, iniquaque conditio, ex actoris facto, qui mutationem, siue translationem fecit, reo inferri non debet, ex vulg. reg. l. non debet, 75. D. de reg. iur. Quod si ex parte rei mutatio, siue translatio contingat, stipulationem non committi æquum est, extincta enim iam est fideiussorum obligatio, qui in eam causam satisdederunt, quæ stipulatione comprehensa fuit, quæ tamen sola qualitatis mutatione alia iam est, & diuersa, nec est, quid possit queri actor, cui ea hoc nullum infertur præiudicium, qui si quos accepit fideiussores liberatos audit, alios æquè idoneos alterum exposcere poterit, ea reg. & sententia, l. quoties. 6. D. qui satisd. cog. alias sibi imputaturus, si nouū cautionem non exegit, d. l. iam tamen. 5. §. nunc videamus, in fin. ibi: *Quia sibi imputare debet, qui talem defensorem admisit*, sup. eod. Præterea nec est cur reus hoc casu satisdare recusans, audiendus sit, cum ea mutatio non ex alieno, sed ex proprio facto contigerit, qui sane potuit sibi iniquam hanc, quinimo, & deteriorem conditionem inferre, ex sententia d. l. non habet.

79 Verum hæc Acc. differentiæ ratio, quamuis admittenda videatur, quo casu à reo prohibitus fuit procurator, vt in pr. h. l. & in vers. siue etiam prohibitus, in quo est quid possit imputari ei, quare procuratorem suum, pro quo iam satisdatum erat, reuocauerit: non tamen quadrat vers. Et ideo si is, qui procurator datus est hæres extiterit domino, nec vers. vel postquam hæres ei extiterit iudicium acceperit, nihil enim est quod possit imputari domino eo quod decesserit, nullus namque mortalium, quamuis in id omnes nati simus, est qui crastinum sibi non polliceatur, & nihilominus hoc etiam lo casu stipulationem extingui constat ex hac nostra lege. Quo argumento ab Accurs. discedit Bar. hic nu. 1. vers. ista non est vera.

80 Hoc tamen argumentum non tantum est, vt Bar. ab Acc. separet, quoniam etsi reo nihil possit imputari, in versic. Et ideo, eo quod decesserit vt Bar. ait, est tamen quid ei imputetur, quod illum hęredem scripserit quem procuratorem sciebat; quo facto scire etiam debuit eius qualitatem adeo mutari, vt stipulatio corrumperetur. Nec obstat si, vt Bar. defendas contra Accurs. replices, eos etiam quos nunquam testator vidit frequenter hæredes institui posse, l. certum eū, 11. C. de hæred. instit. §. fin. Instit. eod. sicque nullum citra factum esse, ex quo culpam arguamus, nam etsi ea institutio valida est ex dictis iuribus, non tamen frequens, sed certe insolens, cum eos semper hæredes instituere soleamus, quorū merita affectionem nostram prouocarunt, l. nec adiecit. 9. D. pro soc. de qua plura Pinel. in l. 1. 3. par. nu. 60. vers. Probatur secundo, C. de bon. mater. persuadebisque tibi non difficile, si consideres eum hic fuisse institutum, cui ante testator causas, litesque suas agendas commiserat. Discedimus igitur ab Accurs. non ob Bar. argumentum, quod facile declinasti, sed quia vera ratio ex Caio nostro hic extrahenda est. Interim autem quidquid Accursius placuit proponendum

81 Ergo idem in d. l. Iulianus, eo verb. sub versic. Et est ratio, aliam huius rei esse existimat, quoniam cum mutatio ex parte actoris contingit, proprie mutatio dici non potest cum enim nullum haberet mandatum agere non potuit, sicque nullum iudicium fuit, & inde nihil quod posset mutari ex vulgatis, quod si postea ratum habeatur ab actore, quod à non procuratore suo nomine gestum est, datumque illi mandatum sit eum gestorum, siue actorum ratihabitione, cum huiusmodi ratihabitio retrotrahatur, perindeque sit, ac si ab initio mandatum intercessisset, eadem semper causa videtur, idemque iudicium pro quo à reo satisdatum est, vnde iure optimo firma manet stipulatio, cum nulla interuenerit mutatio. Aliud tamen est in reo, cuius nomine eum etiam sine mandato quis in iudicio possit experiri, iudiciumque cum defensore gestum, & actum iudicium sit, si mandatum ei datum sit, aut eius qualitas alias mutata, vt quia seu hæres extiterit, (vt in casibus nostræ legis) non idem, sed aliud iam iudicium est, quam pro quo satisdatio fuit interposita, vnde stipulationem extingui consequens est.

82 Accurs. in dict. leg. Iulian. versicul. *Sed hæc solutio*, sentiens difficultatem ea consumpta differentię ratione non eneruati, in se ipsum argumentatur, eo quod constet etiam ex parte actoris iudicium absque eius mandato agi, & inchoari posse, illudque idem manere si post modum mandatum ei fuerit, qui antea sine mandato agebat, l. 3. §. stipulationem, versic. Sed si forte, sup. hoc tit. committique eo casu stipulationem ante mandatum interpositam, probat Vlpian. Vlterius Acc. ratio conuincitur, eo quod non semper mandatum ei præstitum, qui sine eo iudicio experiebatur cum actorum approbatione fiat, quo casu ante acta inualida, & infirma adhuc manent, est enim, vt valeant ratihabitio semper necessaria, vnde cum Accurs. velit, in dict. l. Iulianus non tantum mandatum, verum etiam ratihabitionē interuenisse, idque ex verbis Iul. non deprehendatur, iure optimo Angel. eum hanc rationem somniasse, ibidem aduertit, & ab ea discedit hic Bart. Deinde & ex eo Accurs. refellitur, quoniam ex eius sententia mandatum à reo defensori datum, qui absque eo illum ante defendebat, retro non trahitur: neque eum operatur effectum, quem habet ab actore præstitum, quod tamen falsum est, nam si cum ratihabitione datum fuit, siue à reo, siue ab actore retrotrahi, perindeque haberi, ac si ab initio intercessisset dubium nō est, ex generalitate vulgaris regulæ. *Ratihabitionem*, in 6. si absque ea, quemadmodum in actoris procuratore, qui sine mandato experiebatur qualitatem non mutauit, ita nec in rei defensore mutare oportet, quod si dixeris mutari, quæ sit contra iuris vniuersa principia, differentiæ ratio ostendas quęso.

83 Vnde Bart. hic col. 3 in princ. sub eodem num. 1. antiqui. Mart. aliam differentiæ rationem adduxit, ideo contingente mutatione, siue iudicij translatione ex parte actoris stipulationem committi, quoniam (vt Bart. interim verbia vtar)

tar) ex parte actoris non potest quis venire in iudicium, nisi actoris nomine, & ideo superueniente mandato, vel ratihabitione retrotrahitur, & fingitur negotiũ semper ad actoré pertinuisse, l. si pupilli. 6. § item quæritur. D. de neg. gest. is enim qui ratum habet, ipse negotiũ gessisse videtur. Vnde cũ nulla mutatio, siue variatio facta sit, merito stipulatio committitur. Ex parte vero rei potest quis etiã sine mãdato proprio suo nomine admitti, veluti si nouandi animo accedat: atqui superueniente mandato, cum illud retrotrahi nũ possit, quoniam nihil eius nomine gestum est, maxima mutatio fit, aliudq; prorsus iudicium constituitur, vnde stipulatio cõmitti non potest. Quam Mart. rationem, tamquam à se excogitatam eruditus quidam huius nostræ Salmanticẽsis Academiæ vir, mecum contulit, contendens maxime quadrare Papin. verbis in d. l. 1. §. fin. D. quib. modis pign. vel hypot. solu. Imabaturque consulto Papin. posuisse exemplum in defensore, qui nomine suo, non vero domini litem suscipit, quemadmodum, & similiter Cai. noster in vers. *Nam & alias*, in defensore etiam loquitur; ergo cum fideiussores intercessferint pro eo iudicio, quod ipsum defensorem, non dominum ligabat; facta postea iudicij translatione in dominum, qui iam suo nomine illud prosequitur, siue eodem defensore hærede instituto, aut à domino procuratore constituto, quibus casibus similiter alio nomine lis, & iudicium finitur, aliud iam iudicium est, quam pro quo satisdidatũ fuit, vnde nec interpositi fideiussores, nec data pignora tenentur. Fitque consequens aliud in procuratore dicendum esse, qui cum nomine domini iudicium suscipiat, nulla postea mutatio noui mandati interuentu, fieri intelligitur. Quæ noua doctissimi viri excogitatio placuerat, etiam olim antiquissimo Gull. de Cu. in dict. l. Iulianus, cuius & Martin. meminit Bart. hic.

Sed quod tantorum I.C. pace dixerim, ea sententia mul-
84 tiplici ex capite conuincitur. Primo quoniam etsi contingere aliquando possit, vt defensor quis, non nomine domini, sed proprio existat, vt eruditus ille vir putabat, veluti si quis suo nomine animo nouandi absentis obligationem, & causam, ad iudicium accedat, (quod tamen ipse ad hæc iura non agnosco, nec tunc me minime legisse, quinimo vt audacius loquar, eum defensorem non recte eo casu vocari contendam, cum non alienam, sed propriam causã nouatione facta defendat) Papin. tamen in d. §. fin. non de eo defensore, qui proprio nomine litẽ suscepit, sed nomine absentis iudicium accepit loqui, enixe probant priora verba: *Defensor absentis*, quo respexisse videntur nostræ legis verba, ibi: *Nam & alias si quis absentẽ defendens satisfederit*, itaque causam agebat defensor in his iuribus citra domini mandatum, eius tamen nomine; quod in omnibus defensorib. regulare esse admonuimus sup. in proœm. n. 19. concenduntq; omnes qui de verbis iuris scripserũt, verb. defensor, Vvesemb. in paraph. ff de proc. n. 12. vnde idem eius ratihabitio posset operari, quod quæ ab actore fit, nempe vt res à defensore nomine domini gesta, ab eodem domino rata habita, perinde haberetur, ac si ab eo ab initio facta fuisset. hẽ & illud, vt non aliud, sed idem iudicium esset etiam in dominum translatum. Quod tamẽ expresse Cai. & Pap. in dictis locis reijciunt, contendentes stipulationem non eo nomine committi, nec fideiussores, nec data pignora teneri. Quoniã noua qualitate accedente ex superueniẽte mãdato in nostro vers. *Nã & alias*, siue translatione iudici, à defensore in dominũ facta, in d. §. fin. aliud iam iudicium est. Spoponderunt enim fideiussores nominatim se iudicium illud subituros, quod à Titio (verbi gratia) defensum esset, vnde cum iam translato iudicio non à Titio, sed à domino defendatur, de cuius diligentia, & cura, forsan non ita confidebant (add. l. inter artifices, ff. de sol.) iniquum esset eos compelli, cum præterea sẽtentia aduersus defensorem lata eum ligaret, accedente vero mandato, nõ eum, sed dominum, d. l. Plaut. 61. ff de proc. atq; ita perspicuè constat iure respondisse Cai. item & Pap. stipulationem committi non potuisse. Deinde, vt conuincam, in d. l. 1. §. fin. defensam fuisse rem nomine domini, nõ proprio, considero translationẽ iudicij à defensore in dominũ factã, quæ iam, nisi domini nomine illud cœptum fuisset, fieri non posset, iux. ea quæ de iudicij translationibus grauiter, & docte nouissime scripsit P. Fab. lib. sing. Semest. c. 11. Vlterius contra Mart. & sequaces considero, non magis verũ esse, quod ipsi docent, aliud in procuratore, quam in defensore dicendum, quoniam cum domini iudicium acceperit, & si postea fiat translatio, idem illud iudicium videtur, & inde fideiussores tenebuntur, id enim expressè conuincitur à Caio hic, qui non in defensore tantum, sed & in procuratore loquitur, & tamen stipulationem corrumpi contendit. Reliquum ergo est Martini, & Guillielmi opinionem reijciẽ[?]dã.

85 Quid ergo in subobscurare, quod securius sit constitui potest? Audiamus venerandum iuris parentem, communemq; omnium præceptorem Bar. is in h. l. comm. sub n. 2. in initio, verissimam putat differentiæ rationẽ; *Quia*, ecce eius verba, *quando contingit mutatio ex parte actoris non mutatur ille respectus, cuius respectu fideiussor interuenit. Nam ipse semper promisit respectu iuris, quod est, vel erat apud actorem, & siue iudicium exerceatur per actorem, vel eius procuratorem vel per eius coniunctam personam, semper illud ius actoris in iudicio deducitur. Sed quando contingit mutatio ex parte rei, mutatur iste respectus, cuius respectu fideiussor promisit*. Hactenus ille. Quæ Bar. ratio, vt antiquorũ verbis vtar, meo quidem iudicio est mera veritas, & à Caio nostræ legis auctore in omnibus huius capitis exemplis probata, fluitq; explicatio Bar. doctrinæ ex eadem qua I.C. cõmitti, vel non committi stipulationem contendit, in vers. *Nam vt committatur*, de qua lato sermone sup. ex n. 5; diximus mutationem qualitatis personæ, quæ stipulatione comprehẽsa est, stipulationem corrumpere, quoniam ea mutatione mutatur, etiam respectus cuius causa fideiussores interuenerunt, itaq. vt committatur non sufficit eum ea persona acceptum esse iudicium, quæ stipulatione comprehensa est: sed oportet etiam eandem personæ qualitatem esse, quę stipulationis tempore ponendæ tempore fuit. Quam rationem, vt & Bar. quoque aperiã, ego ex omnibus huius legis partibus sic explico.

86 Ecce, quando habens mandatum fideiussores dedit, iuxta Cassi opinionem, quæ Bar. etiam hic placuit, n. 2. aut a domino dati sunt, iuxta Acc. sententiam quam ex l. si ad defendendum, totius magis probauimus sup. vtroq; casu fideiussores dati promittunt respectu illæ sententiæ, quę dominum ligaret, cuius mandato, & nomine negotium, siue iudicium agendum erat, ex d. l. Plaut. 61. ff. de proc. pone reuocatũ mãdatum, & tunc vt nostri Caij distinctione vtaris necesse ũ est. Nam aut eiusmodi reuocatio ignorãte actore facta fuit, quo casu cum eodem modo sententia dominum liget, quo ligaret reuocatione non facta, ex d. l. si procuratorem, 65. ff. de proc. iunct. late sup. adductis ex n. 55. committitur stipulatio, & fideiussores tenentur, quia respectus, cuius causa intercesserunt non mutatur, idq. est quod Caius in initio ait: *Si ante acceptum iudicium prohibitus fuerit procurator a domino, & actor ignorans prohibitum eum esse egerit, an stipulatio cõmittatur? & nihil aliud dici potest quam cõmitti.*

87 Quod † si actor reuocationem sciat, adhucq. prohibitũ procuratorem sciẽs eum coegit: quia iam respectus mutatur, lataq. sententia non dominum, sed procuratorem ligat, d. l. Plaut. stipulatio ex Iul. sententia non committitur, cum fideiussores in eum casum quo dominum sententia ligaret interpositi essent. Quod si quis sciens (inquit Caius noster) prohibitum eum esse egerit, Iulianus non putat stipulationẽ cõ-
88 mitti. Item † quoq; probat Cai. in vers. Et ideo, q. si à domino procurator hæres extitit domino, quo casu mandatum quoque reuocatur, cum idem rei suæ procurator esse non possit, & aduersus eum sententia feratur, vt ferenda erat, l. 1. C. de reor. & iter. q. m. iud. ligabitq. iam hæc sententia eundem procuratorem dominum factum, quem tamen antea non ligaret, sed testatorem ipsum qui eum hæredem fecit ex repetita, l. Plaut. Nec dicas hoc casu sententiam semper ligare dominũ, cum dominus etiam procurator sit. Vndè idem iudiciũ videbatur, sicq. qualitatem, cuius respectu fideiussores interuenerunt, non mutatam, quoniam etsi ab eadem persona, quæ stipulatione comprehensa est iudicium acceptũ, prosequutumq; sit, non tamen ab ea, quæ eiusdem qualitatis, quę stipulationis interponendæ tempore fuit, quod omnino necessa-

cessarium est, ex nostro I.C. hic. Nam vt stipulatio, &c. quippe stipulatione comprehensa fuit persona Titij (verbi causa) procuratoria, iudicium vero accepit Titius iam dominus effectus, ecce mutationem qualitatis non paruam. Deindè adiungere poteris, iniquum esse fideiussores, quæ pro eo iudicio intercesserunt, quod dominum iam defunctũ ligaret, teneri pro eo quod Titium ligat, forsan enim non sic Titij fidem, vt antiqui domini sequerentur, sicq. iam vides, & hoc quoq. casu respectum fideiussionis mutari, rectissimeq. percipies Caij sensum ibi; Et ideo si is qui procurator datus est, hæres extiterit domino, atq. ita iudicium acceperit, siue etiã prohibitus acceperit, non committitur stipulatio.

89 Deniq. & idem etiam animaduertes, ex ver. Nã & aliaa, & ea d. l. 1. §. fi. D. quib. mod. pig. vel hypot. sol. quando quis absentem defendens satisdederit: nam si postea procurator effectus sit iure fideiussores liberantur, interueniunt enim pro ea sententia. quæ defensorem, sine mandato agentem ligaret; vnde cũ intercedente mandato non defensorem, sed dominum sententia teneat, d. l. Plautius, sicque omnino mutatus respectus fuerit, stipulationem fumescere consequens est. Rectè ergo Caius. *Nam & alias responsum est si quis absentem defendens satisdederit, deinde vel procurator ab eo datus, vel postquam ei hæres extiterit, iudicium acceperit, fideiussores non teneri.*

90 Ergo ex tam longe petitis iam cõstat, mutationem qualitatis ex parte satisdantis, stipulationem semper corrumpere, non vero si ex parte satis accipientis mutata fuerit, quę est Acc. doctrina ab omnibus sequuta, vt supra admonuimus. Vnde rectè idem noster Bar. infert, præstita satisdatione ex parte actoris (si quando ab eo præstanda esset) iux. auth. Generaliter, C. de epis. & cler. Auth. libellum, C. de lit. contest. quarum tamen decisiones in desuetudinem abijsse, Acc. & reliqui contestantur, in §. sed hodie, Inst. de satis. mutatione interueniente, fideiussores non teneri, quia mutatus fuit respectus cuius causa intercesserunt, iustaque hac interpretatione Acc. doctrinam adiuuandam esse.

91 Quo eodem modo dissoluendum est argumentum posteriori loco ex Vlp. in d. l. 3. §. stipulationẽ; vers. Sed etsi forte, sup. eod. adductum, quippe ideo ibi stipulatio committitur, quamuis procuratoris, siue agentis qualitas mutata fuerit, quoniam ex parte satis accipientis mutatio contingit, quod satis probant illa verba, à quibus mandatum non exigitur, & ibi, Ni fuerit ei mandatum, vel ratum habitum, & magis

92 ibi; Quod enim eis agere permittitur, &c. Tex. tantem in d. l. licet. 56. D. de iud. eodem in loco à nobis cum Acc. hic sch. fi. ad fin. & Bar. n. 3. contra Cai. inductus, ad rem non pertinet. Nullum enim verbum ibi de stipulationis iudicatũ solui commissione; sed an lis ab eo; qui cum procurator non esset contestata, si postea dominus ratum habeat, effectum sortiatur, & eum ratihabitione, retro res in iudicium deducta videatur, perinde est, ac si ab initio mandato domini lis fuisset contestata. Adde, & eum tex. in actoris quoque procuratore loqui, vt constat, ibi; Retro res in iudicium rectè deducta videtur. Vnde & si stipulatio fuisset interposita, nihilo minus committeretur ex supra tradis.

93 Superiorem tamen resolutionem, Accursijq. & Bar. cõmunem sententiam difficilem nimia reddit Paul. in l. si petitor. 8. infr. h. t. si petitor, inquit Paul. post satisdationem ante iudicem acceptum hæres possessori extiterit, extinguitur stipulatio. Ecce mutationem ex parte actoris satis accipientis stipulationem corrumpere; effectus enim fuit possessor, qui ante petitor erat, ideoque non committitur stipulatio, ex ratione, vt nonnulli putant, huius nostræ legis, in vers. Nam vt committatur.

Sed ego nec eam esse illius tex. rationem, nec eum Acc. doctrinæ obesse, contendo, deduco enim verum eius sensũ ex alio eiusdem Paul. resp. in l. 2. sup. eod. Cum lite mortua, ait ille, nulla res sit, ideo constat fideiussores ex stipulatu iudicatum solui non teneri, atque ex alio Vlp. in l. eum quęrebatur, 13. § proinde, inf. eod. vbi docuit, finita lite, ad quam defensio erat necessaria, vel solutione, vel transactione, vel acceptilatione, vel quo alio modo confestim euanescere stipulationem. Ergo cum in d. l. si petitor, possessori petitor hæres extiterit, aditione confusa fuit actio, ex vulg. Vnde stipulatio necessaria non fuit, ne quis pro se sibi fideiussores de iudicato soluendo dedisse videretur, pro eaque causa, &

94 lite quæ iam extincta erat: conducit † l. si eum hominem 34. D. de fideiussor. vbi idem Vlp. ait, quod si ego à te seruũ peterem, & tu eum defendens satisdedisses de iudicatum soluendo, mox decedens eundem seruum hæredem scripsisse; isque meo iussu hæreditatem adierit, stipulatio euanescit, quoniam vt rectè Acc. ibi per seruum tibi hæres existo, sicque cum principalis obligatio extinguatur, accessoria quoque extinguit debet.

65 Restat itaque iam verissimam esse rationem à Caio hîc scriptam, quacumque qualitatis personæ, quæ stipulatione comprehensa fuit, mutatione contingente, stipulationem numquam committi, ex qua & plura inferri possent, ea tamen quæ vtiliora sint vobis proponam, & in primis illud, quod cum argumentum de personis ad res validum iure nostro sit, l. qui surere. 20. vbi notat. Bald. & Alber. D. de stat. hom. l. si quis filio exhæredato. 6. §. ergo. D. de iniust. rup. l. si quis inquilinos. 112. §. si ita legatum. D. de leg. 1. Paul. consil. 224. quemadmodum in hac nostra l. mutatione personæ, siue qualitatis eius corrumpitur stipulatio *iudicatum solui*, mutatione etiam actionis, siue causæ fumescet. l. eum quærebatur. 13. §. si fuero, inf. eodem. Vbi stipulatione super vna re, actionem ve interposita, si deinceps actor aliam rem petere, vel alia actione vti cœperit, non committitur, quod idem docet Vlp. in l. non ab iudice. 64. §. si quis alio, D. de iudic. ibi: *Non committeretur stipulatio, quia de alia re cautum videtur*, & sane rectè, nam qui aliam rem incipit petere aliã ve actione vti, nouam causam iudicij inducere videtur, vt est expresse cautum in l. eum quæritur. 12. cum duab. seq. in l. si is qui. 25. §. fin. in fi. D. de excep. rei iud. l. neq. ad exhibendum. 3. ibi. Quia mutatio ne litis alia res esse incipit, C. ad exhib. vbi plura adducit Acc. verb. litia. l. hæreditas. 3. C. de pet. hæred. ergo fideiussores non tenebuntur, ex late ad nostrum tex. animaduertis.

96 Secundò infero nostri tex sententiam, non solum procedere, vbi personæ qualitas, siue causa mutata fuerit: verũ & quando eadem persona, eademq. qualitate manente, eius animus mutatur, & non eodem proposito, & ex eadem causa ad iudicium quis accessit, quo fuerat cum stipulatio interposita fuit, l. 3. §. sed quod de tutore, vers. Sed & siquidẽ, sup. h. t. vbi siquis tutor cum esset ad res pupilli administrandas, non tanquam tutor accessisset, puta quia ignorabat se tutorem esse, vel ex alia causa stipulationem non committi, respondet Vlp. qui statim in §. si tutor, idem hoc confirmat, vbi tutor ex ea causa egerit, quæ ad administrationem eius non pertinebat.

97 Vlterius hinc infero explicationem ad l. 2. §. fin. D. de admin. tut. quo in loco ex Marc sententia Vlp. etiam docuit, fideiussores à tutore, qui pupillum defendebat de iudicato soluendo, datos liberari, & stipulationem, quam interposuerãt extingui, si tutoris conditio mutata fuerit, vel quia tutor esse desierit, vel quia pupillus ab hæreditate, cuius causa lis orta, & iudicatum solui cautio à tutore interposita fuerat, abstinuit, qui sane tex. nimis ad nostri exornationem conducit, licèt Acc. ibi verb. satisdedit, putet eum accipi non posse, de iudicatum solui, cautione, eo quod eam interponere non sit cogendus tutor, l. 2 §. sufficit, D. illo tit. ibi: Nec cogendi sunt tutores cauere, vt defensores solent, quoniam licet non cogatur, potuit tamen interponere, maximè cum rem sui periculi non faceret vt magis cordatè prǫ̈sensit eiusdem, §. gl. in casus positione: & insinuat Vlp. qui cum in principio illius legis docuisset, ex condemnatione facta in pupilli negotio, actionem iudicati in tutorem nõ dandam, postea in eo §. fin. vt illud sine dubio esse ostenderet, ait, nõ solum eo casu procedere, sed & illo quo tutor de iudicato soluendo satisdedisset, quoniam mutatione causæ contingente, non solum ipsis, sed & eius etiam fideiussoribus subueniretur, ex nostri Caij ratione; quæ tamen ibi non subolevit Acc.

98 Deinde, quod iam in proth. admonui sub n. 16. quoniam mutatio nulla maior est, quam quæ noui iudicis interuentu contingit, contendo iudicis persona mutata, cuius respectu

iudi-

indicatum ſolui,catum eſt,ſtipulationem non committi, l.3. cum l.apud 20.h.t.l.non à iudice,64. §.fin.D.de iud,iunct. 1. gl.interpretatione ibi, quæ illa verba, Si quis alio iudicio acturus iudicatum ſolui ſatis acceperit,deinde alio iudicio agat,&c.interpretatur,ideſt coram alio iudice. Quæ interpretatio,vt omnes ibidem fatentur,eſt ſane veriſſima, licèt illi tex.non conueniat.

99 Vnde ad vtilem, & quotidianam quæſtionem infero, an fideiuſſores iudicatum ſolui liberentur per appellationem à reo principali,vel ab actore interpoſitam:an vero teneātur de iudicato in cauſa appellationis,per quam libenter noſtra vagaretur oratio,maximè tamen temporis anguſtijs premitur,adeo vt vix hæc à nobis exarari,& a Typographis excudi potuerint,miſſam diſputationem facio,ac ſolutionem ſic cōſtituo. Exiſtimarunt plures ſtipulationem appellatione non extingui,eos refert Boer.dec.315.nu.1.Contraria ſententia verior eſt,vt multis quoq.placuit,quos (te ab ouo,quod aiūt repetita exactiſſime explicans,omnino quidem videndus) recenſet Molin.in extr.Labyr.4.p.ex n.530. Boet.vbi ſup.Pariſ.cōſ.171.vol.4.n.30.Fr.Viu.lib.2.com.opin.op.118. Cla. lib.5.recep.§.fin.n.20.P.Coſtal.in 1. p.aduerſ.in not.ad l.in cauſæ.47.§.ſi ex parte, D.de proc.latè Pancor.lib.ſing.obſ. c.2.per tot.Pallad.lib.2.rer.quot.c.fi.5.p.§.5.n.8.Tyb.Dec. conſ.19 n.173.lib.3.Menoc.conſ.119.n.16.& conſ.246.n. 5.P.Greg.3.p.ſyntag.lib.24.c.4.nu.15.

100 Reſtabat inter alias vtiliſſimæ, etiam alterius quæſtionis diſputatio,quā inuitus ſane ſilentio inuoluo, quippe,in quātum teneatur fideiuſſor de iudicato ſoluendo, & an ſententia contra reum lata abſque nouo proceſſu,& lite,vt noſtri loquuntur,executioni mandari contra eum poſſit? Acc.verb. Perſoluere, in l.fin. C.de vſur.rei iud.arbitratur poſſe fideiuſſorem,poſt condemnationem rei principalis,ſine alia cōdemnatione, & abſq diſcuſſione alia bonorum,tranſacto tēpore ſolutioni,& executioni conceſſo, ad ſolutionem cogi, quia ſtatim,atq.iudicatum eſt,ideſt, quando ſententia tranſiuit in rem iudicatam,ſtipulatio iudicatum ſolui committitur,l.ſi à Colono.59 §.fin.D.de fideiuſ.l.1.ſup.h.t.l.fin.C.de exec.rei iud.(ſic ſupplenda eſt Acc gl.d.verb.perſoluere.)gl. ſimilis,in c.1.de iniur.& dam.dat.lib.6. ſeq.Bar.in d.l.1.ſup. eodem,explicat copioſe Bal.in l.2.§.in fideiuſſorem,vbi late cæteri,D.qui ſatiſd.cog.diſputat Guid.Pap.q.26.vbi in eius addit.plura accurate Steph.Ran. & ita iudicauit Senat.Pariſ.ex alijs referente Pet.Greg.3.p.ſynt.lib.24.c.4.n.13.Milleloq.iur.c.268.Alex.conſ.131.lib.2. Corn.conſ.21 r. lib.3. Rebuf.1.tom.tit.de liter.oblig.gl.3.art.6.nu.53. Clar lib.5. recept.ſent.§.fin.q.95.eleganter Bart. Socin. conſil.91.vol. 4.ex noſtris grauiter, & docte dociſſimes Rod.Suar.in l. poſt rem iudicatam ad leg.Reg.caſu.9. & in d.l. *De los emplazamientos* §. *Sed pone quaſtionem*, num.6. & vtrobique diligens eius addicionator Iac,Vald.Marien.in l.10. tit.16. lib.5.nou.Recop.glo.1. num.30. quamuis,vt ea ſententia procedat neceſſario renunciationem beneficij excuſſionis requiri, ex alijs contendat (vt neminem non referā) Pallad.lib.2.rer.quotid.cap. fin.4.part. §.7. nu.6. eos videbitis.

Habui hæc, quæ tumultuario hoc tempore vix potui inuenire,diſponere, & contexere,pro huius text. enarratione; ea qualicumquè ſint æquo animo accipite. Audiſtis etiam,& quæ noſtri competitores auditoribus ſuis dictabant, quæ alijs præſtent veſtrum erit iudicium. Valete, & viuite felices. Ex noſtro Muſeo. 23. Nouembris, anno. 1600.

L'AVS DEO.

RERVM, AC VOCVM HISCE MANVDVCTIONIBVS AD PRAXIM, INDEX COPIOSVS

Ordine alphabetico digestus.

A

ABIGEATVS Crimen quid? & quæ eius pœna? 3.part. §. 4. num. 1.
Aborsus crimen, quando committitur, eius pœna Pontificio, etiam nouo iure iudicata, 3.p §.4.n.2
Abrasio scripturæ, species falsi, & eius pœna, 3.p. §.4. num. 3.
Accusatio, quæ? 3.part.§.2.nu.8
Accusatio à querela, quatenus differat, 3.p.§.2.n.11
Accusatio criminalis principaliter, ciuilis incidenter proponenda, 3.part. §.2. num. 10.
accusatio solemnis contra Reum, quando, & quomodo proponenda? 3.part.§.3.num.17.
accusatione plene non probata, Reus ad torturam condemnatur, 3.part. §.3. nu. 20.
accusatione oblata, quid iudex decernit? eiq; quomodo Reus respondere debet? 3.part.§.3.nu.9.
actio in iudicio, in primis edenda, 2.p. in prælud. §.5.num.4.
actio necessaria est, vt quis in iudicio experiatur, 2.part. in prælud.§.5.num.2.
actio aliquando persecutionem tantum continet, 2 part. in prælud. §.5.num.29.
actio noua, quæ ex priore constituitur, priorisq; causam, & originem seruat, 2.p. in prælud.§.9.num.17 20. & 21.
actionis verbum, generale est, & petitiones, persecutionesq. cōtinet, 2.part in prælud §.5.num.23.
actionibus persecutorijs, id quod nobis abest prosequimur, 2.part. in prælud.§.5.num.16. & 18.
actor debet sequi forum Rei: nisi in casibus, quos vocant (de Corte) & alijs priuilegiatijs, 1.part.§.2.num.2
actor etiam in executiuis, debet sequi forum Rei, 2.part.§.4.n. 1.
actor aduersus rei libellum, intra quod tempus oppositionem oponet, & è contra Reus aduersus Actorem? 1.part.§.4.nu.3.
actore non probante, Reus, & si nihil præstiterit, absoluendus est, 2. part §.17.num.1.
adiectus, licet exigendi ius non habeat, solui tamen, etiam stipulatori inuito illi potest, 2.part. in prælud. §.5.nu.40.
adulterium, crimen publicum est, & eius pœna varia, & quæ hodie, apud Hispanos? 3.part.§.4.nu.4.
aduocati moribus, & scientia insignes, non insolidum, sed quatenus facere possunt conueniuntur, 2.p.§.9.num.71.
ædictum Prætoris, de vi, & iudicati authoritate, 2.part. in prælud. §.1.num.7.
ædictum Prætoris, de re iudicata, & quomodo ea vox, in ea vsurpetur, 2.part. in prælud.§.2.num.6.
affectus, siue conatus delinquendi, quando, & in quibus casibus puniatur? 3.part.§ 4.num.5.
agendi ratio, varia olim, 2.part.§ 9.num.12..
agricultoribus nec insolidum conueniantur, priuilegium quare cōcessum? 2.part.parag.9. num.76.
alapa aliquem percuciens, qua pœna puniatur, & an aliquando pœna mortis? 3.part.§.4.num.6.
aleatoris crimen, quando committatur? & de eius pœna, 3.part.§. 4.num.7.
allegationem iuris copia non datur, 1.p.§ 11.num.5.
alimenta in primis relinquenda debitori, qui bonis cedit, siex his fit, qui quatenus facere potest, conuenitur, 2.part.§.9. num.7.
alimentorum petitio differri, nulla ex causa debet, nec potest, 2. part. in prælud.§.6.num.17.
alimentorum causa, summarie tractanda & de alimentorum priuilegijs, indicata quædam, 2.part. in prælud.§.6. num.19.

Ambitus crimen quando committatur? & de eius pœna. 3.part.§. 4.num.9.
ancilla ne prostituatur empta, si contra fiat, ipso iure ad libertatem erumpit, 2.part.§ 9.num.47.
annonam corrumpentes, fraudantes, & supprimentes, an crimen committant? & quibus plectendi pœnis? 3.part.§.4.num.10.
apostasiæ crimen, quibus committatur casibus, & quibus puniatur pœnis? 3.part.§ 4. num. 11.
apostoli in triplici differentia iuxta communem, quid tamen reijcitur. 4.part.§ 9.num.9
apostoli si denegentur à iudice, perinde auditus appellans, ac si iudex appellationi detulisset, 4.part.§.9.nu 8.
appellatio iuris naturalis est, 4.part. in prælud. num. 25.
appellatio duplex, iudicialis, & extraiudicialis, 4.p. in prælud. nu.16. 17. & 28.
appellatio, siue supplicatio, intra quod tempus proponi debeat, 4. part §.10.nu.1.
appellatio, intra quod tempus omni iure proponenda? 2. part. in prælud. §.4.num.2.
appellatio, quo tempore prosequenda, & terminanda? 4.part.§.21. numer.1.
appellatio à quo, quando, quomodo, & vbi opus fuit, an sit interposita in primis inspiciendum, quarta parte, parag. primo, num.1.
appellatio à diffinitiua, totam causam ad superiorem deuoluit: secus si ab interlocutoria, 4.p.§.19.num.1.
appellatio à diffinitiua, cur causæ expressionem non requirat? 4. part.§.11.num.3.
appellatio ab interlocutoria sententia, iure ciuili, non potest proponi: secus iure canonico, & quæ sit ratio differentiæ remissiue? 4.part.§.12.num 1.
appellatio ab interlocutoria, an causæ expressionem iure Pontificio requirat? 2.part.§.11.nu.2.
appellatio ab interlocutoria, causam desiderat: secus à diffinitiua 4. part.§.9.num.2.
appellatio à sententia actionis, deuolutiuum, non suspensiuum effectum habet, 4.part.§.16.num.5.
appellatio à sententijs, De los Alcaldes de los Adelantamientos quando non admittatur, 4.part.§.20.num.5.
appellatio, à Vicario generali ad Episcopum, non interponitur, 4. part. §. 8. num 2.
appellatio? an possit per Principem tolli? quarta parte, in prælud. num.27.
appellatio aliquando bene latas sententias in peius reformat, 4.par. in prælud.num.3.
appellatio conditionalem, excommunicationis sententeentiam suspendit, 4.part.§.15.num.8.
appellatio conuicto, & confesso denegatur, 4.parte, in prælud. numer. 31.
appellatio debet esse certa, non conditionalis, aut alternatiua, 4.p. §.9. num.3.
appellatio extraiudicialis, etiam à non iudice interponitur, quæ potius prouocatio dicitur, Hispanæ (requerimiento) & quomodo concipienda? 4.part. in prælud. num.19.
appellatio extraiudicialis, vim citationis, quandoquè habet, 4.part. in prælud.num.20.
appellatio. & etiam in exiguis, & leuibus causis, admittenda est, 4. part.§.20.num.1
appellatio in causa possessoria, summarijssima appellant, interim, nullo iure habet effectum, suspensiuum, licet nonnulli controuertant, 4.part. §. 12. num.3.
appellatio in causa possessoria, leg. fin. C. de edicto. D.Adriani,

nullo iure habet effectum suspensiuum, 4. part. §. 12. num. 7.
Appellatio in causis possessorijs iure ciuili non admittitur, nisi admixtam habeat causam proprietatis, quarta part. §. 12. numeris 3. & 9.
Appellatio in causis possessorijs iure Pontificio, vtrumque effectum habet, 4. part. §. 12. num. 6.
Appellatio in exiguis causis, ad supremos iudices non defertur, 4. part. §. 20. num. 2.
Appellatio in nominatione ad munera, intra duos menses prosequenda, 4. part §. 21. nu. 2.
Appellatio in causa, quæ non excedit summam viginti millia nummorum aureorum, ad ciuitatis Decuriones pertinet, 4. part. §. 20. num. 1.
Appellatio latam, excommunicationis sententiam non suspendit: bene tamen ferenda, 4. part. §. 15. num. 5 & 6.
Appellatio multis in casibus iure Hispano capiosa, 4. part. in præluд. num 30.
Appellatio omisso medio, ad superiorem interposita remitti, ad proximum debet, 4. part. §. 8. num. 7.
Appellatio non omisso medio, sed ad proximum superiorem interponenda iure ciuili: secus iure pontificio, & Regio, 4. part. §. 8. num 6 8 & 9.
Appellatio non est necessaria, vbi sententia nulla est, 4. p. §. 17. n. 1.
Appellatio semper ad superiorem iudicem interponenda est, 4. par. §. 8. num. 1.
Appellatio, quod solemnitatem, & formam, iuris positiui est, 4. part. in prælud. num. 23
Appellatio quatenus defensio differt à citatione, 2. part. in prælud. numero 28.
Appellatio quibus in casibus nullum operetur effectum, 4 part. §. 15. num 3.
Appellatio Fisci debitoribus, quando interdicta, & qua ratione? 4. part. §. 14. num. 3.
Appellatio vnius, vt alijs prosit, vt omnibus ex iure communi communi competat, requiritur, 4 part. §. 2 num. 5.
Appellationis varia, & multiplex diffinitio, 4. part. in præludio numero 14.
Appellationis causa intra quem terminum, apud Decurionem expedienda, 4. part. §. 20. num. 4.
Appellationis forma, alia ab interlocutorijs sententijs, alia à diffinitiuis, 4. part. §. 9. num. 1.
Appellationis forma competentem, & ad quem de iure possunt, valida omni iure, 4. part §. 9. num. 4.
Appellationis materia, vbi, & a quibus tractatur? 4. part. in prælud. numero 11.
Appellationis effectus duplex, suspensiuus, & deuolutiuus, 4. part. §. 13. num. 1.
Appellationis beneficium excommunicato conceditur, quia est defensio, 4. part in prælud. nu. 26.
Appellationis mentio, an in impetratione literarum necessario fieri debeat, 4. part. §. 3. num. 20.
Appellationis, & secundæ supplicationis præcipuum discrimen, 4. part. §. 23. num. 2.
Appellationis omissio, eius, qui metu non appellauit, iudicati executionem non remoratur, 4. part. §. 5. num. 4.
Appellationis tempus quando incipiat, 1. part. § 14. num. 2.
Appellationis tempora, si labantur eam desertam prouocatus petere potest, 4. part. §. 21. num. 8. & 14.
Appellationis inducendæ finis, 4. part in prælud. num. 4. & 21.
Appellationis desertio, ex quibus actibus præsumatur? 4. part. §. 6. num 6.
Appellationis desertio, regulariter non præsumitur, 4. parte, §. 6. numero 5.
Appellationis desertio, quando inducatur, 4. part. parag. 3. numero 13.
Appellationis desertio operatur, vt perinde sit, ac si nunquam esset appellatum, 4. part. §. 3. num. 14.
Appellationis desertio, quem effectum habeat, 4. part. §. 6. num. 4.
Appellationis desertionem, quæ protestatio excludat, 4. part. §. 6. numero 14.
Appellationis proponendæ tempus, à qua die numerandum? 4. part. §. 10 num. 3.
Appellationis proponendæ tempore elapso, aliquibus in casibus proponi adhuc potest, 4. part. §. 10. num. 4 & 6.
Appellationis proponendæ tempus, neque ex partium consensu prorrogatur, 4. part. §. 10. num 2.
Appellationis prosecutio, quem terminum habeat à iure, & iudice præfixum, 4. part. §. 3. num. 7.
Appellationis prosequendæ terminum, potest appellans sibi præfigere, 4. part. §. 3. num. 25.
Appellationis prosequendæ, quis sit terminus iure ciuili, Canonico & Regio? 4. p. §. 3 num. 4.
Appellationis prosequendæ tempora, an prorrogari possint? 4. par. §. 21. num. 9.
Appellationis prosequendæ terminus potest ex iusta causa à iudice moderari, 4. part. §. 3. num. 5.
Appellationis prosequendæ, præfixo termino elapso, manet firma sententia, 4. p. §. 3. num. 6. & 12.
Appellationis prosequendæ tempora, an includant in primo fatalia 4. part. §. 3. num. 11.
Appellationis prosequendæ prorrogatio, quæ iustæ sint causa, 4. p. §. 21. num. 10.
Appellationis prosequendæ tempora, non currunt compromisso durante, 4. part. §. 3. num. 12.
Appellationi acquiescens in Syndicatu, ob iniquam sententiam, aduersus iudicem non agit, 4. part. §. 6. num. 12
Appellationi in ciuilibus renunciari potest 4. part. § 6. num. 2.
Appellationi in criminalibus, renunciari non potest, 4. part. parag. 6. num. 1.
Appellationem deferre, quando in ciuilibus liceat? 4. part. §. 6. numer. 3.
Appellationem, an deserat, qui iterum coram iudice appellato comparet? 4. part. §. 6. num. 7.
Appellationem non deserit, qui in alia causa coram appellato iudice comparet, 4 part. §. 6. num. 8.
Appellationem, si non prosequatur appellans, quomodo, & quando appellato succurrendum 4 p §. 3. num. 17. 18 & 19.
Appellationem omittens, quia impeditus, quomodo, sibi cauere debeat? 4. part 5. num. 17.
Appellationem ob paupertatem omittens de impedimento, an protestari oporteat 4 part. § 5 num. 15.
Appellationem metu omittenti, quomodo iure succursum, 4. part. §. num. 7.
Appellationem iudicis metu omittens, aduersus eum in Syndicatu agit, 4 part. §. 5. num. 14.
Appellationem pendere proprie, quid quid, 4 part. parag. 4 numer 5.
Appellationem interdum temporis reparatio sequitur, & quotuplex concedi potest? 4 part. §. 2 num. 3.
Appellationem morte extingui, quomodo intelligendum? 4. part. §. 4. nu. 6. 7 & 8.
appellatione interposita, an denunciari excommunicatus possit, 4. p. §. 5. num. 7.
Appellatione interposita coram superiore, non allegata allegari & non probata probari possunt, 4. parte. §. 15. num. 2.
appellatione pendente, quibus casibus sequestratio fieri possint? 4. p. § 16. num. 10.
appellatione pendente super articulis directo prioribus contrarijs, admitti probationes, an possint? 4. part §. 19. num. 5.
appellatione pendente, innouatum remedio tentatorum respondendum est, 4. p. §. 16. num. 1.
appellatione pendente, si mors interueniat, 4. part. parag. quarto, num. 1.
appellatione remota, potest committi à Principe causa, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, nec ius pensionis læditur, & quare? 4. part parag. 7. num. 7.
appellatione remota committi quare possit? 4. part. in prælud. num. 29.
appellatione, remota clausula, non obstante, appellatio effectum deuolutiuum habet, 4. part. parag. 7. num. 8.
appellatione sententiam inferioris extingui, 4. p parag. 15. num. 2.
appellatione in vno articulo interposita, in principali negotio, alijsve articulis, inferioris iurisdictio non suspenditur, 4. part. parag. 18. num. 1.
appellationum antiqua Solonum lex, quarta parte, in prælud. num. 24.
appellationum antiqua, 12 tabular. lex, eiusque vsus, paulatim à Romanis admissus, 4. p. in prælud. num. 25.
appellare, verbum varias habet in iure significationes, 4. part. in prælud. num. 12.
appellare quando non licet, vel odio appellantis, vel ex causæ natura, nec, supplicari permissum est, 4. part. parag. 23. num. 3
appellare tertio in vna causa non licet: & nullum est hac iure inter diffinitiuas, & interlocutorias sententias, 4. part. parag 13. num. 1.
appellare in causa possessoria, & alimentorum futurorum nõ licet, 4. p. § 14. num. 2.
appellare a Principis sententia non licet, 4. p. §. 7. num. 2.
appellare à iuris sententia non licet, 4. p. §. 14. num. 4.
appellare sup. desertione appellationis, etiam post secundam prouo-

prouocationem,licet,4.part.§.13.num 2.

Appellare ab omnibus iudicibus non semper licet. 4. part. §.7. numer 1.

Appellare est ab inferiori ad superiorem iudicem prouocare, 4. part.in præludi.num.13

Appellare à iudice,qui sententiam,siue pœnam legis excedit,licet, 4.part.§.14. num.6

Appellare à supremo Regis Consilio,non licet, & quare, 4.part.§. 7. num.4.

Appellare à quibus iudicibus, non potest supplicari quandoque potest,4.part.§ 13.num.1.

Appellare à pœna,iuris non licet, 4.part.§.14. num.5.

Appellare ab arbitris,an possit? 4.part.§.7 num 9.

Appellare à tertia sententia quando tertius possit,4.part.parag.13. num 4.

Appellare quilibet,pro eo,qui ad supplicium ducitur,etiam eo nolente potest,4.p.§.1.num.3.

Appellare tertius in eadem causa prohibetur,4.p §.22.num.1.

Appellare serui suo nomine quando possint,4 part.parag.primo,numer 5.

Appellare seruus nomine Domini,non potest, 4 part. parag. 1.numer.3.

Appellare quibusdam personis delicti genus interdicitur: quarum plures refferuntur,4.part.§.1.num.7.

Appellare procurator,& semper potest,& debet, 4.part.§.primo, numer. 2.

Appellare contumax absens condemnatus non potest, & quis eo-tumax dicatur 4.p.§.1. nom 6.

Appellare in aliena causa quando licet,4.part.§.1. num.3.

Appellare possunt omnes quorum interest sententiam corrigi,vel emendari,4.p §.1.num.2 & 10.& 11.

Appellare mater pro filio, quando, & in quibus casibus possit, 4. part.§.1.num.3.

Appellare à Summo Pontifice,an possit,4.part.§.7. num.3.

Appellari à delegato à delegantem non potest, à iudice dato ad dantem potest,4.part.§ 8 num.3.

Appellari ab Ecclesiastico ad secularem,nec à seculari ad Ecclesiasticum potest,4.p §.8. num.5.

Appellari à mandato de exequendo non potest, à negatiuo de non exequendo potest,& quare,4 2.part.§ 6.num.11.

Appellari à tertia sententia si plus prioribus contineat, potest, 4.part.§.13.num 3.

Appellari ab interlocutoria in quibus casibus possit remissiue,4.part.§.15.num 2.

Appellari ab interlocutoria ex noua Tridentina, & Hispana lege, non licet in si vbi vel diffinitiuæ vim,vel grauamé irreparabile contineat,4.part §.15.nom.5.

Appellari ab interlocutoria, quando possit, 2. part.in præludi § 1. num.24.

Appellari à mulcta,& iudice, qui spem am legis locum habere decernit licet,4.p.§.14.num 7.

Appellari à vio entia Ecclesiasticorum,an ad secularia Tribunalia, licet,4.part. § 8. num.5.

Appellari ab executione non potest,4.part.§ 7.num.10.

Appellans intra quod tempus coram superiori comparere debet,4. part.§.14. num.5.

Appellans quomodo causam appellationis exprimere debeat, 4. p §.5 num 4.

Appellans ab inferiori appellationis testimonium peti, vulgo Apostolos,4.part.§.14 num.4.

Appellans coram superiore,quando,& quomodo comparere debeat, 4.part §.2 num 4.

Appellans ad iudicem competentem,ad quem prouocauerit declarare debet 4.part § 2.num.5.

Appellans,quæ obseruare debet, vt sibi magis caueat, quousque acta ad superiores deferat, 4.part.§. num.10.

Appellant s temerè, quæ pœna omni iure, quarta part. §. 25. num.2.& 3.

Appellanti vis multis modis infertur à iudice,& ab actore, 4.p.§. 5.num.8.

Appellantem compellit iudex, vel sententiæ parere,vel appellationem prosequi,4 p.§.3. num.3.

Appellantibus vis nulla inferenda,& quæ pœna iudicis vim appellanti inferentis,4.p.§.5.num.2.

Appellationibus,& tempus,& pœna constituta,in appellationem legit me prosequatur, 4 p.§.3.num.2.

Appellandi facultas omnibus in omnibus causis, omni iure concessa? 4.p.§ 5. num. 1.

Arbitrorum iud.cum sententiæ executionem,quæ meretur,3.part. §.3.num.3.

Arbitrorum iudicum sententiæ,quomodo hodie exequendæ? 3.p. §.4.nu.4.

Arbitrorum,& datorum iudicum,quæ differentia, 2 part.parag.4. num.19.

Assassinum immane delictum variis coercitum, omni iure pœnis,3. part.§.4.num.12.

Articuli noui,quando coram iudice appellationis possint discuti vel ad inferiorem remitti,4 part § 19.num.3.

Attentata dicuntur, non solum, quæ appellatione pendente,sed, & quæ intra tempora ad appellandum data innouantur, 4.part. §.16.num.12.

Attentata,et an iudex à quo reuocare aliquando potest,4. part.§. 16.num.1.

Attentata reuocanda, si iudex appellationi detulerit, 4.part. §.16. numero 7.

Attentata post appellationem extraiudicialem, an reuocanda, 4. part.§.16 num. 5.

Attentata post partis petitionem,sine cunctatione rescindi debent, 4.part.§ 16.num.3.

Attentata post interlocutoriam, quando rescindi debeant, 4.parte, §.16.num.4.

Attentata post inhibitionem semper reuocanda, 4. parte, parag.16. numer. 8.

Attentatorum reuocatio, quo iure, & à quo iudice petenda.4.part. §..6 num 9.

Attentatorum reuocatio, quo tempore peti debeat, 4.part. §.16. numero 9.

Attentatorum reuocatio, quo tempore peti debeat.4. parte, §.16. numero 2.

Attentatorum reuocationem ob interlocutoriam, & extraiudicialem appellationem, an probabilis, an vera causa præcedere debeat, 4. part. §.16.num.6.

B

Bigamia,quando fit delictum, & quæ eius pœna, 3.parte, parag.4. numer. 12.

Blasphemiæ, crimen grauissimum, quando committatur, & quæ eius pœna, 3.part.§.4.num.14.

Bona in executionis causam capta si creditori satis non fit, in publica subhastatione venduntur, 2. part. §.10 num.1.

Bona præcio fi ta si in primis distrahantur, appellari ab executore potest, 2.part.§.7. num.7.

C

Cadauera mortuorum aliquibus in casibus pœnis animaduersa, 4.part. parag 4.num. 4.

Calumniator, quis sit, quaque puniendus pœna omni iure, 3.part. §. 4. num.13.

Carcellarius ter ptum. x, species falsi, & quæ eius pœna? 3 part. §. 4.numero 16.

Carceris effractoris etiam est, qui vt carcerati fugiant carcerem, fregit, 3 pa t.§.4.num.18.

Carceris effractio delictum,quale, & quæ eius pœna iure ciuili, & Regio? 3 part. §.4 num.17.

Carcere per vatum efficere delictum, graue quando committatur, & quæ eius pœna? 3.part.§.3. num.21.

Carceratorum mutatio an fugere liceat 3.part.§ 4.num.20.

Carcere priuatum, quibus casibus liceat habere. 3.parte, parag.4. numero 23.

Carceratus si fugiat, an pro confesso habeatur, 3. part. parag. 4. numero 19

Castigatio immoderata,iudicis arbitrio punitur, 3.Parag.4. nu. 24.

Castrans puerum,hominem liberum,aut seruum,homicidium committit, & quæ eius pœna. 3.part.parag.4.num.25.

Castrans se ipsum irregularis efficitur, ali jque plectitur pœnis, 2. part parag 4.num.26.

Causæ expressio in appellatione ab interlocutoria, an requiratur, 4.part. parag.15.num.10.

Cedens,cessione facta, an ius exequendi habeat, 2.part.§ 1.num.6.

Cessio quomodo fieri debeat,vt legitima fit, 2 part.parag. primo, numer. 15.

Cessionarius ius exequendi habet, 2.part.parag.1.numer 5.

Cessarum actionum periculum, ad quem spectet, ad cedentem, an ad cessionarium, 2.p.in præludio.parag.5.num.8 a.

Cessis actionibus,quæ actiones transeant in cessionarium? 2. part. in præludio parag.5.num. 8.

Censûs contractui,post nouam Pij V. constitutionem, quando pactum de non alienando adijci possunt? 2.part.§ 2. num. 8.

Censui pignora supposita possidens etiam excusione non facta, excuti potest, 2. p. parag. 2. nu. 5.
Chyrographum a minore recognitum, an possit, vt executioni mandetur, 2. part. § 5. num. 9.
Chyrographum in iure recognitum, executionem meretur, 2. part. § 5. num. 7.
Chyrographum defuncti, ab herede recognitum, an exequi possit? 2. part. § 5. num. 8.
Circulatoris delictum, quale, & quæ eius pœna? 3. part. parag. 4. num. 27.
Citatio ad domum, quando in executionis causa sufficiat, 2. part. § 11. num. 3.
Citatio quomodo facienda, & an ab ea iudicium incipiat, 1. p. § 2. num. 7.
Citatio multiplex remissiue, 1. part. § 2. num. 4.
Citationis materia remissiue, 2. part. § 11. num. 1.
Citationem personalem, ad addictionis sententiam omnino necessariam, secundum plures, 2. part. § 11. num. 2.
Citare quid sit? & quid olim in ius vocare? 1. part. § 2. num. 5.
Citari, siue in ius vocari, quidam absque venia non possunt, 1. p. § 2. num. 6.
Citari debent Actor, & Reus, vt mutuo & vicissim testes deponentes produci, & iurare videant, 1. part. § 5. num. 5.
Ciuitas non potest excommunicari, & qua ratione interdictum Ecclesiasticum pati possit, 2. part. in prælud. § 5. num. 91.
Ciuitas non consentit, non delinquit, nec ex contractu, aut delicto tenetur, 2. part. in prælud. § 5. num. 90.
Ciuitas, vniuersitas, capitulum, quomodo contrahere possint, vt teneantur? & in quibus bonis executionem patiatur? 2. part. in Prælud § 5. num. 92.
Clericus, laici hæres, quando apud secularem iudicem exequi possit, 2. p. § 4. num. 7.
Clericus particularis laici successor, conuenitur apud secularem, pro annuo reditu, 4. p. § 4. num. 8.
Clerici minoribus initiati insolidum condemnantur, & ob debita excommunicari possunt, 2. parte. § 9. nu. 67.
Clerici sacris ordinibus insigniti, insolidum non exiguntur: neque nisi quatenus facere possunt, excommunicantur. Et an iuramento renunciare huic privilegio possint? 2. part. parag. 9. numero 66.
Clausula, Assi lo pronunciamos, y mandamos en estos escritos, y por ellos, vnde originem sumpsit, 2. p. in prælud. § 4. num. 11.
Coitus extra matrimonium, omnis prohibitus, & varie punitur, 3. part. § 4. num. 28.
Coitus cum mortua, arbitrio iudicis punitur, 3. p. § 4. nu. 38.
Coitus vassali cum Domina, vel vxore Domini feudi, eius ve filia, nepte, aut sorore qua puniatur pœna? 3. p. § 4. num. 33.
Coitus quomodo probetur 2. part. § 4. num. 32.
Coitus tutoris cum pupilla interdictus, & eius pœna, 3. part. § 4. numer. 35.
Coitus custodis carceris, cum carcerata, iudicis arbitrio Punitur, 3. p. § 4. num. 36.
Coitus serui cum muliere aliqua honesta, qua punitur pœna, 3. p. parag. 4. num. 31.
Coitus inter Dominum, & subditam, an olim, & hodie punitus? 3. part. parag. 4. nu. 34.
Coitus cum his, qui alterius Religionis sunt, punitus, & qua pœna? 3. part. parag. 4. num. 37.
Coitus famuli cum Domina, vel consanguinea, vel affine Domini aliave famula, qua pœna? 3. p. parag. 4. num. 32.
Coitus cum moniali, graue delictum, & eius pœna, 3. part. parag. 4. num. 29.
Coitus serui cum domina, pœna mortis punitur, 3. part. parag. 4 numer. 30.
Collusionem detegens, patronatus ius acquirit. 2. part. parag. 9. num. 44.
Collusio quæ, & eius pœna? 3. p. parag. 4. num 40.
Commodum ex improbitate sua nemo consequitur, 4. p. § 5. nu. 9.
Concubinatus, antiquo iure impunitus, hodie varie, pro personarum qualitate plectitur, 3. part. § 4. num. 41.
Concussionis crimen, quando committatur, & quæ eius pœna? 3. part. parag. 4. num. 42.
Condemnatus, vt sententiæ pareat, quomodo compelendus? 3. part. § 7. num. 1.
Confesso delicto, terminus Reo ad allegandas exceptiones iudicis arbitrio assignatur, 3. p. § 3. num. 13.
Confessio sola an ad delinquentis condemnationem sufficiat? 3. part. § 3. num. 12.
Confessio in iure facta, quæ, & quando exequi possit. 2. part. § 5. numero 5.
Confessio indiuidua, quæ diuersas continet partes, an exequi pro parte possit? 2. part. § 5. num. 6.
Confessio rei in iudicio caute facienda, 1. part. § 3. num. 10.
Confessionis sacramentalis reuelator, quibus afficiatur pœnis, 3. part. § 4. num. 43.
Contrariorum eadem semper est ratio, 2. part. in prælud. parag. 5. numero 74.
Conueniri quatenus quis facere possit, quem sensum habet, 2. part. § 9. num. 3.
Conuitium ex comprehensis lege Regia si quis dixerit, qua puniendus pœna? 3. p. § 4. num. 73.
Creditor debitorem suum recte exequitur, 2. part. § 1. num. 7.
Creditores quibus propter reuerentiam conceditur, ne conueniantur vltra quam facere possint in quocumq. negotio, eo fruuntur priuilegio, 2. part. § 9. num. 20.
Curator bonis dari debet, si reus latitat, vel abest, 2. part. § 11. numero 4.

D

Dardanarij, qui, & eorum pœna, 3. part. § 4. num 44.
Debitor cum sacco paratus, nec ad re, nec incidere debet, 2. part. in prælud. § 4. num. 3.
Debitor, qui bonis cessit in postea quæsitis conuenitur quatenus facere potest, 2. part. § 9. num. 4.
Debitor, qui habet bona, in quibus executio fiat, carceri mancipari non potest, 2. part. § 8. num. 1.
Debitor indicare debet bona, in quibus fiat executio, alias carceri mancipatur, 2. part. § 8. num. 6.
Debitor fiscalis, etiam si bona habeat, mancipatur carceri, 2. parte, § 8. numero 3.
Debitor, qui bonis cedit, carceri traditur, neque ab eo eximi debet, donec creditoribus sit consultum, 2. part. § 8. num. 4.
Debitor est, a quo inuito, pecunia exegi potest, 2. part. in prælud. § 6. num. 1.
Debitoris bona, qui occupant, exequi quomodo possint, 2. parte, § 2 num. 48.
Decima in executionibus præstanda iuxta consuetudinem, 2. part. § 18. num. 1.
Decectores, an crimen committant, & qua puniendi pœna? 3. part. § 4. num. 45.
Decuriones a Concilio ciuitatis iudices dati, an recusari possint, 2. part. in prælud § 2. num. 5.
Defensor quis dicatur, & quatenus à procuratore differat, 2. part. in prælud. § 5. num. 50.
Delictum commissum esse debet, vt ad eius punitionem iudex procedat, 3. part. § 3. num. 1.
Delictum commissum quomodo iudici constare debet, vt ad punitionem procedere possit, 3. part. § 3. num. 2.
Delictum commissum si constet ad delinquentium capturam peruenitur, 3. part. parag. 3. num. 3.
Delicti qualitas pœnam, vel minuit, vel auget, 3. part. parag. 1. numero 2.
Delicti ad punitionem, tripliciter procedi potest, 3. part. parag. 2. numero 1.
Delicto plene probato Reus torqueri non debet, 3. parte, parag. 3. numero 31.
Delicto plene probato, sententia condemnatoria quomodo ferenda, 3. part. parag. 3. num. 33.
Delictum ex quocumque duplex actio criminalis, & ciuilis oritur, 3. part. parag. 1. num. 9.
Delicta alia ordinaria, alia extraordinaria, 3. part parag 1. nu. 18.
Delicta alia publica sunt, alia priuata, 3. part. parag. 1. num. 3.
Delicta, alia nominata, alia innominata, 3. part. parag. 1. num. 11.
Delicta, an leuia, grauia, grauiora, an grauissima sint, iudicis arbitrio relinquitur, 3. part. parag. 1. num. 10.
Delicta alia capitalia, alia non capitalia, 3. part. parag. 1. num. 13.
Delicta alia secularia, alia Ecclesiastica, alia mixta, 3. part. parag. 1. numero 14.
Delinquentis bonorum sequestratio, quomodo facienda, 3. part. § 3. numero 9.
Delinquente capto, iudex confestim eius recipere confessionem, & quid cauere ea in re debeat? 3. part. parag. 3. num. 10.
Delinquente capto, eius bona sequestranda, 3. part. parag. 3. nu. 4.
Delinquente ad Ecclesiam confugiente extrahi inde regulariter non potest, 3. part. parag. 3. num. 6.
Delinquens si immunitate non gaudet ab Ecclesia extrahi debet, 3. part. parag. 3. num. 8.
Delegari non possunt ea, quæ specialiter alicui magistratui committuntur, 2. part. parag. 4. num. 12.

Del

I N D E X.

Dei iudiciũ,nec fallit,nec fallitur,4.part.in præluд. num.22.
Denunciatio quæ?& quomodo fiat?1.part.parag.2 num.7.
depoſitę etiam pecuniæ in iudicati cauſam capi poſſunt,2.part.§.7. numer.27.
Derečtarij crimen,quale?& quæ eius pęna?3.part.§.4.num.46.
Dies quando ſolutioni non apponitur,quando executio peti poſſit?2.par parag.6.nu.7.
Diffamatores,qui ſint,& de eorum pœna,3.part.§ 4.num.47.
Diſputationis libelli, vulgo,eſcritos de bien prouado, quomodo concipiendi,1.part.parag 9. num.8.
Doctores,& profeſſores honeſtarum diſciplinarum,inſoli dum nõ conueniuntur,2.part.parag.9.num.68.
Dolus nemini prodeſt,2.part.parag.9. num.27.
Doli clauſula quæ,2.part.parag.9. num.26.
Dominus rei alius à domino litis, Dominus rei, ad quem commodum,& incommodum rei pertinet,Dominus litis, qui inſtantiæ Dominus eſt 2.part.in prælud.parag.5.num.47.
Dominium ſuum errans non admittitur, 2.part.in pręlud. parag.4. numer. 10.
Domum alienam infringens,qua puniatur pęna remiſſiuè? 3.part. parag.4.num.71.
Donator donationis tantum in caſu priuilegium, ne conueniatur vltra quam facere poſſit habet,2 part.§.9.num.19.
Donator, ære alieno deducto,quatenus facere poſſit conuenitur, & quare? 2.part. parag.9.num.17.
Donatarius omnium bonorum, an exequi poſſit? 2.part.parag.2. num.32.
Dormiens,qui delictum commiſſit,an mitius puniendus? 3.part.§. 4 num.48.
Duellorum Vſus permiſſus olim; hodie punitur varijs pęnis , 3. part.parag.4.num.49.

E

Ebrietas delictum eſt: & an ab ebrio delictum commiſſum mitius puniatur, 3.part parag.4.num 50.
Effratores carceris qua puniantur pęna ? 3. part. parag.4. numer.51.
Emptor rei emptæ.Colono ſtare compellitur,ſi in locatione rei locatæ hypotheca cum pacto de non alienando fuerit,oppoſita ,2. part. parag.2. num.21.
Exceptio incapacitatis iudicis , in quacumque parte litis opponi poteſt,1.part.parag.3. num.4.
Exceptio,quę directo oppugnat ſententiã, executori nõ obijcitur: bene tamen quæ illam temperat,cuius differentiæ exempla proponuntur, 2.part.parag 4.num.26.
Exceptio etiam,quæ directo ſententiæ aduerſatur , poteſt opponi executori ſi de ea antea cognitum non fuit , 2. part. parag.4. num.27.
Exceptio peremptoria,quæ ſententiæ executionem moderatur,etiã poſt ſententiam opponi poteſt, 2.part.§.9. num.11.
Exceptionis probatio per partis confeſſionem , etiam elapſo termino admittitur, 2. part.§ 14. num.6.
Exceptione quis vltra,quam facere poſſit condemnetur , quomodo opponenda? 2.part.§.9.num. 10.
Exceptiones , quales in appellationis inſtantia diſcuti poſſunt, 4. part.§.16. num.4.
Exceptiones in cauſa executiua, & allegari,& probari in termino debent,2.par.§.14.num 4.
Exceptiones, quæ aduerſus executionem opponi poſſunt , 2.p.§. 18. num.1.
Exceptiones aliæ,ſi legitimæ ſint, præter enarratas in legibus Regni,admitti in executionis cauſa poſſunt, 2. part. §. 18. num.2.
Exceptiones olim à Prætore impetrari ſolitas, 2.part.parag.9.numero 13.
Exceptiones, quæ aduerſus executores admittuntur , 2. part.§.4. num. 25.
Exceptiones peremptoriæ,quæ,& quando proponendæ: 1.par. §.3. numer.11.
Exceptiones peremptorias,etiam termino elapſo , reſtitutione impetrata,minor opponere poteſt,1.part.§.3.num.12.
Exceptiones dilatoriæ quando proponendæ ? 1.part. §.3.num.3.
Excommunicatus, qui diu in excommunicatione durauit, qua puniendus pęna, 3.part. §. 4.nu.52.
Executio ſententiarum,mixti fori eſt,2.part.§.4.num.12.
Executio à rebus mobilibus initium capit, 2.part.§. 7.num.5.
Executio quæ à debitoris captura initium habet,bonis ſtantibus,an valida.2.part.§.8.num.10.
Executio,quoties per relationem (vulgo requiſitoria) ſit, inſeri inſtrumentum,ſiue debitoris nomen debet,2.p.§.4.n.5.30.& 38.

Executio ſententiæ , an per actionem, an per iudicis officium petendum? 2.part.§ 6 num.5.
Executionis ordine prætermiſſo,ſi res captæ debitoris ſint, reſtitui illi cum fructibus debent,2. part.§.8. num.18.
Executionis ordo,ſecundum.§.in venditione, l.à Diuo Pio, 15.D. de re iudic. etiam in bonis minoris ſeruandus:ſecus in venditione voluntaria, 2.part.§.7.num.15.& 20.
Executionis ordo , ſi turbetur , appellari poteſt,2.part.parag.7. num.21.
Executionis ordo,relatus in l.à Diuo Pio.15.§.in venditione, D.de re iudicata,an creditoris,an debitoris fauore inductus?2.part.§. 7.num.6.
Executionis ordo,ſit prætermiſſus,an executio valida,an nulla ſit? 2.part.§.7.num.9.
Executionem, qui aduerſus plures petit , quid præſtari debet , ne plus petentium pœna mulctetur,2.part §.6. num.6.
Executor teſtamentarius debitores hęreditarios exequitur, 2. parte §.1.num.18.
Executor merus , cauſæ cognitionem non habet , mixtus vero habet, 2.part.§.4.num. 22.
Executores ſententiarum an meri,aut mixti ſunt , & quale eorum, diſcrimen? a.p.§ 4.num.12.
Executore à mero,regulariter non appellatur, à mixto appellatur niſi re iudicata, datus ſit,2.part.§ 4.num.23.
Executores teſtamentarij,pęnes quos defuncti bona ſunt , exequi poſſunt,2.par.§ 1.num.36.
Executiua,& ordinaria via,non contrarię,ſed diuerſæ , 2.part.§. 6.num.4.
Exequentis perſona,in primis legitimanda in iudicio extraordinario executiuo,2.part.§.?.num.1.
Exequuntur ſententias , non ſolum magiſtratibus, qui eas protulerunt: ſed & alij illorum iuſſu, 2.part §.4 num.30.
Eximens delinquentem à iudicis officialibus , qua puniatur pęna. 3.part.§.4.num.53.
Expenſarum condemnatio ſuppleri ab eodem iudice , eodem die pronunciationis poteſt, 2.part. in prælud. §.3.nu.12.
Expenſarum taxatio, regulariter , iudicis arbitrio relinquitur , 2. part. §.4. in prælud.num.13.
Expilator hæreditatis, furti ſpeciem committit, & quæ eius pęna? 3.part.§.4. num.54.
Expilatores,qui veſtes diripiuntur, quã puniendi pęna. 3.part. §.4. num.55.
Exponentes Infantes , quibus ſubijciantur pęnis ? 3. parte , §. 4. numero 56.

F

Facere quem poſſe , an deducto ære alieno , an non deducto æſtimandum ſit ? 2.part.§.9. num.16.
Falſi criminis ſpecies, multæ : nonnullæ indicatæ, & variæ conſtitutæ pęnæ remiſſiuè , 3.part. § 4.num.57.
Fama,quam probationem inducit, 1.part.§ 6. num.2.
Fatalia tempora, quæ ſint , & quare ſic dicta ? 4.part. parag.21. num.6.
Fatalia tempora ex quo numeranda 1.p.§.21.num.7.
Fatalibus elapſis,ſententia executioni mandatur , 4.part.parag.21. numer.11.
Fideicommiſſarius, item ij,qui pro poſſeſſoribus hæreditatem poſſident,exequi poſſunt, 2.p. §.2 num.32.
Fideicommiſſarius hęreditarios , debitores exequitur 2. part §.1. numer.10.
Fideicommiſſarius patronatus ius acquirit , 2.part.§. 2.num 48.
Fideicommiſſario competunt facta reſtitutione omnes actiones hæreditariæ,2.part.§.1.num.12.
Fideiuſſor ceſſit actionibus , debitorem exequitur , 2.part. §.1. numero 14.
Fideiuſſor de euictione (vulgo de ſaneamiento) qua ratione neceſſarius, 2.par.§.8.num. 5.
Fideiuſſores à confideiuſſore, qui debitum ſoluit , an exequantur? 2.part.§.2.num.44.
Filius in tertio,& quinto melioratus, à paternis creditoribus exequi poſſit,2.part.§.2.num.33.
Filius in iuſſu patris,debitores ſuos exequi non poteſt,2.part.§.1. numero 5.
Fiſcus , qui delinquentis bona occupauit , ab eius creditoribus exequi poteſt, 2.part.§.2. num.34.
Formæ omiſſio , actus nullitatem inducit , 2.part. §.7. num.10.
Fugitiuus debitor priuato carceri continere , quouſque poſſit? 2. part.§.4. num.22.
Furioſus ſuo ſatis furore punitur, 3.part.§.4. num.58.

Furor superueniens, an à delicto commisso excuset? 3. part.§. 4.num.59.
Furtum apud nationes plures impunitum.3 part.§ 4. num.60.
Furti pœna varia tandem iudicis arbitrio relicta, 3. part.§ 4. numero 61.

G

Gauella soluenda ex pignoribus in causa iudicati creditori addictis, 2.part.§.16.num.3.
Gauella,quæ ex venditione soluitur præfertur iuri creditoris,& decimæ iudicis,2.par.§.16.num 4.
Gauellarum fraudatores,peccant mortaliter,& de eorum pœnis, 3.part.§ 4.num.62.
Gerere alterius habitum, & de varijs pœnis eius, qui hoc committit delictum,3.part.§ 4 num.63.
Grassatores,qui prædæ causa in itineribus furantur, pœna capitali puniuntur,3.part.§.4.num.64.
Grauia delicta,quæ? 3.part.§.1 num.7.
Grauiora delicta,quæ? 3.part.§.1 num 8.
Grauissima delicta,quæ? 3.part.§.1.num.9.
Guarentigia clausula, quæ? 2.part.§.5. num.11.

H

Hæresis crimen late patet,& de multiplici eius pœna, 3. part.§.4. num.65.
Hæres pro sua virili portione exequendi ius habet, 2. part.parag. 1.num.8.
Hæres debitoris,exequi potest,vbi defunctus poterat, 2.part.§ 4. num.6.
Hæres debitoris,& hæres hæredis,executionem patitur, ac idē ipse debitor, non tamen intra nouem dies, quibus debitoris funus exequitur,2.part.§ 2.num.1.
Hæres ex asse, & ex parte in possessionem bonorum iudicio extraordinario executiuo, recte mitti expostulat, 2.part.§.5. num.13.
Hæres pro hæreditaria tantum parte executionem patitur: hypothecaria tamen ratione possessionis conueniri insolidum potest, 2. part. §. 2. num. 3. & 4.
Hæredi non adeunti deliberandi tempus coarctari potest, & hæreditati curator dari,2.part § 2.num.2.
Hæreditatis emptor debitores hæreditarios exequi potest, 2.part. §.2.num 5.
Hæreditatis emptor,exequi non potest: recte tamen conuenietur, si venditor soluendo non sit.2.part.§.2 num.38.
Homicidium omni iure pœna mortis punitur,nisi vel necessarium, vel casuale: tunc enim aliter.3.par.§.4. num.66.
Hipotheca generalis,an vero specialis,necessaria sit in specie,l.creditor §.fin D.de distract.pignor.2 pa.t.§.2.num.43.

I

Immunitas Ecclesiæ,delinquentibus sæpe non prodest, 3.part.§.3. numero 7.
incendiariorum,delictum graue,& capitale, 3.part. parag. quarto, numero 68.
incestus crimen in figuram matrimonij commissum, punitur mitius 3.part.§.4.num.70.
incestus crimen, quale, & eius pœna varia, 3. part. parag.4. numero 69.
inhibere superiores iudices non possunt inferiores, donec acta processus primæ instantiæ,ad illos sint delata, 4. part.parag.3. numero 8.
iniuriæ crimen latissimum, & varia inde eius pœna,3.part.parag. 4. numero 72.
inquisitio specialis,quæ? 3.part § 2.num 6.
inquisitio generalis iure canonico permissa,3.par.§.2.num.3.
inquisitio generalis iure Hispano prohibita, 3.par. parag. 2. numer.4.
inquisitio generalis admittitur iure Hispano aliquibus in casibus,3. part.§ 2.num 5.
instrumentum publicum,quod executionem meretur nostro iure Hispano,2.part.§.5.num.10.
instrumenta,vt oppositæ exceptiones probentur, an admittantur 1. part.§ 4.num.2.
instrumenta vsque ad conclusionem in causa recipiantur, 1.part.§. 8.num.3.
instrumenta, sine literis rogatorijs exequuntur, 2.part.parag.4. numero 47.
instrumenta rei rusticæ,in iudicati causa,non capiuntur, 2.part.§. 9.num.75.
instrumentorum, & sententiarum executio,æquiparata nouo iure,& quomodo,2 part.§.4 num.46.
interdicta vnde dicta, & quid significent, 2 part.in prælud §.3.numero 1.
interlocutoria sententia,quæ iudicis iurisdictionem extinguit (veluti si se non iudicem pronunciauerit) reuocari non potest,vnde ab ea recte appellatur,2 part.in prælud §.3.num.20.& 24.
Interlocutoria sententia, dominium non transfert, 2.part. in prælud.§.4. num.28.
interlocutoria sententia,an pluries possit reuocari, iudicis arbitrio, relinquitur, 2.part.in prælud.§.3.num.27.
Interlocutoria sententia conclusionis partibus intimari debet,1.par. §.12.num.3.
Interlocutoria sententia conclusionis omissa vitiat processum, 1. part.§.11.num.2.
interlocutoria sententia à diffinitiua multum differt,2.part.in prælud.§ 3.num.4.
interlocutoria sententia potest reuocari, etiam si fuerit executioni mandata,2.part.in prælud.§.3.num.28.
interlocutoria sententia conclusionis, quando proferenda? 1.part. §.11.num.1.
interlocutoria quando vim diffinitiuæ, vel grauamen irreparabile contineat,4.p.§.11.num.6.
interlocutoriam probationum sententiam, intra quod tempus iudex debet proferre? 1.part.§.5. num.1.
interlocutoriæ sententiæ diffinitio,multipliciter traditur,2.part.in prælud §.3.num.23. & 26.
interloqui, quid significet in causis & iudicijs,2.part.§.3.num.1.
interrogatorij quando, & quomodo concipiendi, & producendi à litigantibus, 1.part § 6.num.1.
index cuncta processus acta rimari oportet, 4. part. in prælud. numero 2.
iudex datus qui damnare potest, an & absoluere possit, 2.part. in prælud § 7.num.1.
iudex delegatus, suam exequi sententiam, ex communi non potest 2.par.§.4 num.10.
iudex datus quis, & potestas eius qualis? 2.part.§.4. num.16.
iudex requisitus, competens de iustificatione literarum rogatoriarum executione vtitur quadam,2.part.§.4.num.38.
Iudex,qui damnare non potest,an absoluere possit? 2.par.in prælud. §. 7 num 12.
Iudex requisitus,si iniustas literas rogatorias cognoscit,an eas exequi debeat? 2.part.§ 4. num.42.
iudex ordinarius,proprio iure, suam exequitur sententiam, 2.part. §.4.num.9.
iudex,quæ generaliter omnibus in causis,vt recte sententiam proferat obseruare debet,1.part.§.12.num.2. & 4.
iudex,an secundum allegata,& probata, an secundum propriam scientiam,sententiam proferre debet? 2. part. §.12.num.3.
iudex alienus executor alterius sententias,ex alterius requisitione, 2.part. §.4. num.32.
iudex secularis,si ab Ecclesiastico impediatur, nec ab Ecclesia extrahat delinquentes,quid faciet? 3.part. §.3.num.9.
iudices delegati,& delegatæ iurisdictionis vis,& potestas, 2. part. §.4.num.17.
iudicis factum, factum partis existimatur, 2.part. in prælud.§.4. num. 2.
iudicis præsentia,metus allegationem excludit, 4. part. parag.5. numero 5.
iudicem pecunia corrumpi,delictum graue,& quæ eius pœna? 3.par. §.4.num.74.
Iudices arbitri,qui,& Prætoris formula in iudicijs bonæ fidei, & fiduciæ,2.part.in prælud.§.7.num.14.
iudices dati pro delegatis, à legum partitarum conditoribus male accepti,2.part.in prælud.§.7. num.4.
iudices recuperatores,qui,& quibus rebus dati,2.part. in prælud. § 7.num.13.
iudices dati, & iudices arbitri,suas exequi sententias non possunt, 2.part § 4.num 20.
iudices dati, qualis eorum potestas: sorte electi,non inuitis litigantibus dati,2.part.in prælud.§.7.num 2.
iudicati bona,qui propria authoritate occupat, furti, & vi bonorum raptorum actione tenetur, 2.part.in prælud.§.1.num.5.
iudicati bona propria authoritate, si quis occupauerit, qua pœna mulctatur.2 p.in prælud.§ 5.num.3.
iudicati actio veterem in iudicio deductam nouat, quod eleganti ostenditur exemplo, 2.part.in prælud §.5.num.14.
iudicati actio,rei persecutionem continet, & hæredi, & in hæredē

datur

datur 2.part.in prælud.parag.5.num.13.& 18.
Iudicati actio, quomodo proponenda? 2.part. in prælud.§.5. numero 30.
Iudicati actio, in procuratorem, an detur? 2.part.in prælud.§.5 numero 31.
iudicati actio aduersus ciuitatē in quibus bonis exercenda? 2.part. in prælud.§.5. num.64.
iudicati actio perpetua 2.part.in prælud.§.5.num.10.
iudicati actio, nihil aliud exigit quam probari esse iudicatum, 2 part.in prælud §.5 num.7.
iudicati actio, in procuratorem, qui se liti obtulit semper datur, 2. part. in prælud §.5.num 72.
iudicati actio, præcipuus effectus rei iudicatæ, & quare sic dicta? 2. par. in prælud. §.5.num.1.& 22.
iudicati actio, an nouo iudicio exercenda extraordinario exequenda sit? valde controuersium, 2.part.in prælud.§.5. nu.24.
iudicati actio, quare contra defensorem, qui se liti obtulit, detur? 2. part. in prælud.§ 5.num.71
iudicati actione multa coerceri possunt, de quibus iudex competens adiri oportet, 2.part.in prælud.§.5.nu.9.
iudicati actione non tenetur, qui coactus propter muneris necessitatem rei suscepit, aut litis defensionem, 2.par.in prælud.§.5. nu. 78.& 85.
iudicati tempus, in reorum fauorem concessum est, 2.part. in prælud §.6.num.25.
iudicati tempus, hodie iure Hispano decem dierum tantum interstitium est, 2.part in prælud.§ 6 num 9.
iudicati tempus, eis personali iudicio condemnatis datur, non si reali, qui statim restituere compellitur, 2.par. in prælud.§.6.n.17.
iudicati tempus ad soluendum, & vt iudicato pareant, concessum est, 2.part.in prælud.§.6 num.4.
iudicati tempus, quale, & quantum olim, & hodie? 2.par.in prælud. §.6.nu.6.& 8.
iudicati tempus, nec obligationem suspendit, nec compensationem impedit, 2.p.in prælud.§.6. num.5.
iudicati tempus, non semper iudices seruant, idque pro arbitrio differunt, vel minuunt, 2.part.in prælud.§.6 num.12.& 22.
iudicato, qui Athenis non parebat, de republica tenebantur, & qualis apud Romanos eius authoritas? 2. part. in prælud. §.1. num.2.
iudicium tedi in inuitum, qua ratione dicatur, 2.p. in prælud §.5. num.19.
iudicium purum simplex, & asperum, quale, & quale sub conditione, 2.part.§.9 num.14.
iudicia bonæ fidei, excepti omnes quoque illis verbis, ex fide bona, comprehendebant, 2.part. §.9.num.15.
iudicia contractibus assimulantur, 2. part. in prælud. parag.4. num.17.
iudicia ordinaria alia extraordinaria, 2.part.in prælud.parag.7. numero 7.
iuramentum de veritate dicenda, in primis a delinquente recipit iudex, 3. part.§ 3 num.11.
iuramentum calumniæ, quale, & quid differat ab eo, quo positionibus respondetur? 1.part.§.7.nu.8.
iuramentum, quod & quando paratam executionem habeat, 2. part. § 5. num 4.
iuramento parentes, vt in solidum exigantur, efficere non possunt, ergo, nec alia renunciatione, 2.part.§ 9.num.36
iuspatronatus libertorum, quotuplex, & qua ratione inductum? 2.part §.9.num.41.
ius Regni Hispani, quo in supremis tribunalibus, & Aulis causæ, ad alios iudices remittantur, vetus reficitur, 2.part.in prælud.§.2. num.16.
iurisprudentiæ quis finis, 4.par.in prælud.num.1.
iusti dies, qui sint, & dicantur ex Lex tab.de ca te. 2.part. in prælud.§ 6. num 7.

L

Lamiæ qua pœna puniri debeant? 3.part.§.4.num.76.
læsæ maiestatis crimen, quid sit? 3.part.§.4.num.75.
læsio vltra dimidiam, an aduersus addictionem possit proponi? 2. part.§.16.num.2.
legatarius, an virtute testamenti executionem pro legato habeat? & quid in eo, cui prælegatum relictum est? 2.part.§.5. num.14. & 15.
legatarius nominis debitorem exequi potest, 2. part. parag.1. numer.17.
lenocinium, quando committatur, & quibus pœnis puniatur? 3.part. § 4.num 77.
Lenocinium non solum a marito, sed ab alijs quoque committitur: & quibus puniatur pœnis? 3.part §.4. num.78.
Leuia delicta, quæ? 3.part §.1.num.6.
libellus actoris, an in scriptis offerendus, & qualis esse debeat 1.part § 2. num.9.
libellus quomodo concipiendus, cum petitur, vt quis quatenus facere possit conueniatur? 2.part.§.9.nu.9.
libelli dimissorij, qui sint, & quomodo, & quando petendi? 4.part. §.0.nu.6 & 7.
libello Rei intra quod tempus respondere Actor debet, 1.part.§. 4.num.1.
lis debet contestari per verbum, nego, vel confiteor, 1. part §.3. num.8.
lis intra quod tempus debeat contestari, 1.part §.3.num.5.
litis contestationis omissio, nullum reddit processum, 1.part. §.3. num. 7
litis contestatio, quid sit: & qualiter olim fieret? 1.part.parag.3. numer. 6.
litem contestari reus, an præcise compelli possit, 1.part.§.3.numer.9.
lites ex literis oriri iniquum, & contra Reip.bonum, 2.part.in prælud.§.5.num.5.
litibus finem imponere è Republica est, 2.part.in prælud. §.1.nu.3.
litera, A. absolutionis nota, C. condemnationis, N.L. dubij iudicis animi expressio, 2.part in prælud.§ 2. num.15.
literæ rogatoriæ, quomodo ordinandæ, vt ab alijs iudicibus exequantur. 2.par.§.4 num.40
literæ rogatoriæ ab inquisitoribus missæ, exequendæ, etiamsi actorum exemplum non habeant, 2. part. § 4. num.41.
literarum rogatoriarum vsus, etiam inter diuersi fori iudices admittendus, 2.part § 4.num.39.
litigiosa res, quæ dicatur? 2 part §.8.nu.9.
litigiosæ rei possessor exequi potest, 2 p §.8. num.8.
ludentes vltra permissum a lege, qualiter puniantur, 3 part.§ 4. numer.76.

M

Maledicus in Deum, Sanctos, Principem, aut eius Consiliarios, qua pœna puniatur? 3.part.§ 4.num.80.
Mandatum executorium, quomodo concipiendum, & cui tradendum, 2.pat.§.6.num 8.
Mandatum executorium pro quantitate, siue genere alias, alias pro petita specie decernendum, 2.part. §.6 num.9.
Mandatum executorium, vt decernatur reus citari non debet? nisi vel dies instrumento non sit appositus, vel hæres pro defuncti debito exequatur, 2.part.§ 6. num.10.
Maritus propter dolum, insolidum conuenitur. 2.part.§ 9.num.48.
Maritus an æs alienum deducat, vt eatenus quatenus facere possit condemnetur, 2.part.§.9.nu 48.
Maritus quatenus facere potest iudex æstimabit, 2.part §.9.num.6.
Maritus, vt insolidum pro dote exigatur, nec renunciatione, nec iuramento efficere potest, 2.part.§ 9.num.28.
Maritus ex dolo, & delicto insolidum conuenitur, 2. part.§.9. numer.56.
Maritus de dote in quantum facere potest, non insolidum conuenitur, idem si ex alio contractu, 2.part.§.9. num 52.
Mathematicus, qui superstitiose artem suam exercet, qua pœna puniendus? 3 part.§ 4.num.81.
Matricida, qui matrem suam occidit, qua pœna puniendus? 3.part. § 4.num.82.
Melior res insolidum creditori addicenda, 2.part.§.7.num.4. & 8.
Meritis non appellantis, quomodo probandus 4.part.§ 5.num 10.
Milites, Pro ciuili debito, nec insolidum conueniuntur, nec carceri mancipantur, 2 part §.9 num.60.
Minor non restituitur, communiter mino elapso, ad probandas testium repulsas, 1.part.§.9 num.3.
Minor, aduersus omissa appellationis, proponenda tempora restituitur 4.part.§.10 num.5.
Minor aduersus confessionem restitui an possit? 3.part.parag 5. numero 16.
Minor, siue tutore, aut curatore executionem non patitur, 2.part.§. 2 num.41.
Minor sine tutore, aut curatore executionem non potest petere, 2 part.§.1.num.8.
Minor insolidum exigi non potest, 2.part.§.9.num.74.
Minor, iuramentum de veritate dicendo præstare tenetur, 3.part § 3 num.15.
Minor regulariter, iure maioris fungitur, 2.part.§ 7.num.16.
Minor 25. annis, idoneus defensor, & procurator, alterius negotia geren-

gerendis esse potest, 2.part.in prælud.§.5. num.56.
Minoris facto, non dolo si quis decipiatur, eius non impedit restitutionem. 2.part. in prælud §.5.num.54.
Minori delinquenti, curator in primis dandus, ne alias iudicium nullum sit, 3.par.§.3.num.14.
Minor.25.annis, causæ, summatim, & sine cunctatione expediendæ 2. part.in prælud.§.6.num.20.
Minoribus, in quibus casibus restituitur, quare etsi fideiussoribus quoque succurratur? 2. part.in prælud.§.5.num.57.
Minoribus læsis, aut circumscriptis, tantum Prætor succurrit, 2. part.in prælud.§.5.num.53.
Minoribus quibus in causis idonei defensores non sint, 2.p.in prælud.§ 5.num.52.
Monachus, sine Abbatis licentia, ius exequendi non habet, 2.part. § 1.num.4.
Monasterium, ab ingressis creditoribus, cuius bona retinet, recte exequitur, 2.part.§.2.num.35.
Monetam adulterans, pœna falsi punitur, 3.part. §.4.num.84.
Monialem cognoscens pœna mortis punitur, 3.part.§.4. num.83.
Monomachiam exercentes, quibus pœnis puniendi? 3.part.parag. 4.numer.85.
Monopolæ, grauibus subijciendi pœnis, 3.part.§.4.nu.86.
Morte rei, crimen extinguitur, paucis exceptis casibus, 4.part.§. 4.num.3.
Morte accusatoris, accusatio extinguitur, non crimen, 4.part.parag. 4.numer.2.

N

Nobiles, an possint priuilegio, ne insolidum conueniantur, renunciare? 2.part.§.9.num.75.
Nobiles non conueniuntur insolidum, nec pro ciuili debito in carcerem detruduntur, 2.part.§.9.num.61.
Nobiles, si debitum, ex delicto, aut ex fiscali causa originem habet insolidum conueniuntur, 2.part.§.9.num 62.
Nobilium arma, equi, habitationis domus, in causam iudicati non capiuntur. 2.p.§ 9.num.63.
Nomen debitoris exequi potest, etiam si sit negatum: si malitiæ in promptu adsit probatio, 2.part.§.7.num.22.
Nomen debitoris, vt exequi possit, debet esse confusum: alias nouo alio iudicio opus est, 2.part.§.7.num.21.
Nomen suum, in alterius fraudem committens, pœna falsi punitur, 3. p.§.4.num.87.
Nomina debitoris, pignori dari possunt, 2.par.§ 7.nu.20.
Nomina debitorum exequi possunt, 2.part.§.7. num.17.
Nomina debitorum prius, quam immobilia pro debito extenuando, capienda, 2.part.§ 7.num.3.
Notarius, falsum instrumentum conficiens, falsi crimine, & pœnis irretitur, 3.part.§.4.num.88.
Nullitas aduersus sententiam coram, eodem iudice proponenda, 1.part.§.13.num.1.
Nullitas, intra quod tempus proponi possit, & plures casus, in quibus de nullitate agi potest, 1.part.§.13.num.2.& 2 part. in prælud.§.3.num.14.
Nullitas, executionis effectum non remoratur, 1.part.§.19. num.6.
Nullitas ex defectu iurisdictionis, quando aduersus tertiam sententiam conformem opponi possit, 4.part.§.13.num.7.
nullitas manifesta ex actis aduersus tertiam sententiam prioribus conformem, locum habet, 4.part.§.13. num.6.
nullitas ex defectu iurisdictionis lapsu.6.dierum, non confirmatur, 4.part.§.17. nu.4.
nullitas, aduersus sententiam in causa possessionis, proponi potest, 4.p.§.12.num.3.
nullitas, quando principaliter, quando incidenter discutiatur, 4.p. parag.17.num.6.
nullitatis exceptio, etiam post diffinitiuam sententiam opponi potest, 1.part.parag.3.num.13.
nullitatis exceptionis omissio, qua ratione sententiam nullam confirmet, 4.p parag 17.num.3.
nullitate pendente, non currit tempus appellationis, 1.part. parag. 13.num.3.
nuncio, asserenti se aliquem citasse, an fides adhibenda? 1.par.parag. 2.num.8.

O

Occidens se ipsum, olim impunitus, hodie grauibus afficitur pœnis, 3.p.4 num.90.
Occidens alienum siue palam, siue proditorie, capitaliter puniendus, 3.p.parag.4.num.89.
Occultans latrones, alios ve delinquentes, quibus pœnis subijcitur. 3.p.§.4.num.91.
Oppositionis tempus, ex quo currere incipiat, 2.part.§.12. num. 2.& 3.
Oppositionis tempus olim arbitrarium, hodie trium dierum, 2.par. §.12.nu.1.
Oppositionis decem diebus elapsis, sententia condemnatoria, quomodo ferenda? 2.part.§.16.num.1.
Oppositione à reo ante, vel post additionis sententiam facta, nulla est citatione opus, 2. part.§.11. num.6.

P

Pactum de non alienando, in re propria obligat paciscentem. 2.p. §.2.num.15.
Pactum de non alienando, non excludit beneficium, l.pde. 3.C.locati, 2.p.§.nu.2. 22.
Pactum de non alienando iure alieno, inefficax, 2.part. parag.2. num. 14
Pactum de non alienando, vtrum in contractibus validum sit? 2.p.§. 2.num.13.
pactum vt quis insolidum condemnetur, cui propter reuerentiam priuilegium conceditur nullum, 2.p.§.9. num.37.
pacto de non alienando contractui adiecto, exequi tertius possessor potest, 2.p.§.2.num.12.
pacto de non alienando, in publico guarentigio instrumento adiecto, tertius exequi potest, 2.part.§. 2.nu.19.
parentes, non insolidum, sed quatenus facere possunt, exiguntur, 2. part.§ 9. num.32.
parentes, nec bonis cedunt, nec carceri propter filiorum debita mancipantur, 2.part.§.9.num.3.
parentibus magna debita pietas, & reuerentia, 2.part.§.9.num.33.
parricidium immane scelus: & eius pœna, 3.part.§.4.nu.92.
partum supponens, crimen falsi committit, 3.part.§.4. num.94.
partum exponentis, quæ sit pœna? 3.part.§.4 num.93.
patronus, quando in ius vocari, & insolidum conueniri possit? 2.p. §.9.num.41.
Patronus, qua ratione in ius non potest vocari, eadem, nec insolidũ exigi, 2.par.§.9. num.42.
patronus, patrona, liberique eorum, & parentes à libertis insolidũ non conueniuntur, & quare? 2.part.§.9.num.40.
patroni, liberi, & parentes, nec in ius vocari, nec insolidum conueniri possunt, 2.part.§.9. num.51.
patrona, neque in ius vocari, nec insolidum exigi à libertis potest, 2.p.§.9.num.50.
patronatus ius, etiam qui non manumisit, quinque modis acquirit, 2.part.§.9.num 43.
peculatus, crimen furti species, & eius pœna? 3. part.§.4.num.95.
periurium, grauissimum scelus, & grauibus animaduersum pœnis, 3.part.§.4.num.96.
periurium à testibus commissum, grauius punitum, 3.part.§.4. num. 99.
periurium assertorium, arbitrarie animaduersum, 3. part.§. 4. num.98.
periurium promissorium, qua pœna vindicatum? 3.part.§.4.numero 97.
personæ, quæ quatenus facere possunt conueniuntur, pro ciuili debito carceri non mancipantur, 2.p.§.9. num.2.
personæ plures, non in totum, sed quatenus facere possunt, & conueniuntur, & condemnantur, 2.part.§.9. num.1.
petitio executionis, quibus verbis formanda sit considerari oportet 2.p.parag.6. nu.1.
petitio in iudicio executiuo, si à patrono inepte fiat, quomodo parti consulendum? 2.part.parag.6.num.3.
petitio in iudicio ordinario, quomodo formanda? 2.part. parag.6. numer.2.
peti in iudicio, nisi quod pure debetur, non potest, 2.part.in prælud.parag.6.num.2.
pignora, in executionis causam capta, trinundino peracto maiori licitatori addicuntur, 2.part.parag. 10.num.4.
pignora breuiori licita, tempore legitimo, an aditio valeat? 2. part. parag. 10. num.9.
piratæ, quibus subijciendi pœnis? 3.part.parag.4.nu.101.
plagiarij, qui sint, & eorum pœna? 3.part.parag.4.nu.102.
Plures vno libello accusari possunt, etiam ex diuersis causis, 4 p.§. 2.num.3.
populatores agrorum, qui, & qua pœna afficiantur? 3.p.parag.4. num. 103.
positionibus iure iurando, tam Actor, quam Reus, cui obijciuntur, respondere debent, 1.part.parag.7.num.1.

Posi-

INDEX.

positionibus.qui respondet si periurauerit, amissione causæ mulctatur, 3.part.§.4.num.100.
possessione causa momentanea, cur appelletur? 4.part.parag.12.num.2.
præconia, quo tempore emitti debent in mobilibus,& immobilibus bonis,2.part.§.10.num.5.
præconia partium consensu remitti possunt, 2.part. parag.10. numer.7.
præconiorum tempora,aliquibus in casibus restringi, 2.part.§.10. numero 6.
præconiorum dica remitti non possunt,2.part.§.10. num.2.
præsides quale imperium in Prouincijs habeant, & in eis exequi sententias,an possint? 2.part.§.4.num.33. & 34.
præuaricatores,qui,& illorum pœnis,3.part. §.4.num. 104.
priuata delicta quæ? 3.par.§.1.num.4.
priuilegium amittit, qui eius causam negat, etiamsi postmodum quod negauit fateatur,2.part.§.9.num.30.
probationes post conclusionem in causa,an admittantur,& quæ? 1.part.§.11.num.4.
procurator,qui se liti obtulit,& iudicialem stipulationem, Iudicatum solui,interposuit,iudicati actionem habet, & in eum datur, 2.part.in prælud.§.5.num.41.
procurator,qui se liti non obtulit,nec iudicatum solui,stipulationem interposuit, iudicati actionem non habet, nec in eum datur,2.p.in prælud.§.5.num.42.
procurator litis contestationem litis Dominus, efficitur, 2.p.in prælud.§.5.num 46.
procurator in rem suam vt quis constituatur, an ei nominatim, etiam actiones cessas esse oporteat: nimis controuersum inter interpretes,2.part.in prælud.§.5.num.79.& 80.
procurator in rem suam,quis propriè dicatur? 2.part.in prælud.§.5.num.77.
procurator in rem suam,iudicati actionem, & habet, & patitur, 2.part. in prælud.§.5.num.76.& 83.
procurator si ob calumniam,aut contumaciam condemnetur,iudicati actionem patitur,2.part.in prælud §.5. num.87.
procurator in rem suam,vel generalis,executionem patitur,2.part. §.3. num.2.
procurator ad lites,nisi speciale ad id mandatum habeat executionem petere non potest, 2.part.§.3. num.1.
procurator,qui se liti non obtulit, an & quatenus iudicati actione teneatur, ei ea actio concedatur? 2.part. in prælud. §.5. numer.37.
procurator in criminalibus, quibus in casibus admittatur? 3.part. §.3.num.19.
procurator sufficiens mandatum habere debet,1.part.§ 1.num.3.
procurator in rem suam:& ex parte Actoris, & ex parte rei officii quis potest? 2.part.in prælud. §.5.num 84.
procurator ad negotia efficaciter,ex sua persona,an obligetur? 2.part.in prælud §.5.num.59.vsque ad 71.
procurator,quis,& quale eius officium? 4.part.in prælud. parag.5. num.49.
procurator in criminalibus,neque accusando, neque defendendo admittitur,alias processus nullus,3.p.§.3.num.18.
procuratoris officium apud Hispanos, non nisi legitimè descripti exercent,1.part.§.1. num. 1.
procuratori ad lites,& si iudicati actio denegetur:datur tamen procuratori ad negotia, 2.p. in prælud.§.5.num.5.
procuratorem minor 25 annis,sine tutore, aut curatore, vxor sine venia mariti seruus non constituunt, & an aliquibus casibus possint? 1.part.§.1.num.4.
procuratore constituto quicumque iudicio sisti, nisi iudicium sit criminale,iniungendoque reo pœna maior relegatione, 1.part. §.1.num.2.
procuratorum in rem suam mandatum quomodo Hispanè concipiendum? 2.part.in prælud.§ 5. num.73.
proditores,qui per insidias aliquem occidunt,qualiter puniendi? 3.p.§.4.num.105.
protestatio eius,qui per metum, non appellauit,quando,& quomodo facienda? 4.part.§.5 num.11.
publicatio testium,quando sit,partibus intimatur:præcludit aliorum receptionem: omissa reddit processum nullum.1.part.parag.8.numer.1.
publicatione facta restitutione impetrata minor testes producit, 1.p.§.8.num.2.
publicatione testium facta,in criminalibus, index ex officio,alias recipere potest probationes, 3.p.§.3.num.25.
publicatione testium facta,in ciuilibus,testes alij non admittuntur 1.p.§.7.num.24.
publicatione probationum facta ab Actore, & Reo, allegationes fiunt,1.p.§.3 num.28.
publica delicta quæ? & quare sic appellata. 3.p.§.1. num.5.

R

Radens scripturam,aut monetam,falsi crimine, & pœnis tenetur, 3.part.§.4.num.106.
Rapina furti species,& pœna? 3 part.§.4.num 107.
Raptus crimen grauissimum,pœna mortis semper punitum, 3.p.§.4.num.108.
Rationes(vulgo cuentas)quando paratam habeant executionem? 2.part.§.5.nu.16.
Receptatores puniendi illis pœnis quibus principales criminum rei,3.p §.4.num.109
Recusatio, quando proponenda, & eius effectus, 1.part.Parag.10.num.6.
Recusatio, quo tempore interponi possit? 2.part.in prælud.§.2.num.12.
Recusationis causa iure Canonico,requiritur,& coram arbitris probari debet,1.p.§.10.num.2.
Recusationis beneficium,nisi ex causa,iudex non tollit, 1.part.§.10.num.6.
Recusationis causa,iure ciuili,& Regio,non requiritur,nisi in recusatione iudicum superiorum, & totius ciuitatis,aut Prouinciæ,1.part.§.10.num.5.
Recusatus iudex Ecclesiasticus,à causæ cognitione arcetur, 1.par. §.10.num 3.
Recusari,quando ex executores possint? 2 p.§.3.num.24.
Recusari,an possit iudex in vna causa,ea eo quod in alia ab eius sententia sit appellatum? 4.part.§ 6.num.9.
Regia præcepta (vulgo prouisiones,y cedulas reales) exequi quando debent? 2.p.§.5.num.17.
Remissio de vno iudice ad alium in contractibus, quando locum habeat? 2 part.§.4.num 3.
Renunciatio,l.si conuenerit.18. D.de iurisd.omn.iud.quem effectũ habeat? 2.part.§.4.num.4.
Renunciatio proprij fori,quid in publicis scripturis operetur? 2.p.§ 4 num.2.
Reus,etiam post testium publicationem, conclusionem, & diffinitiuam,de innocentia sua docere potest,3 part.§.3.num.20.
Rei responsio Actori,Actoris replicatione Reo, Rei duplicationi, Actori præstituta, ad probationes peruenitur, 3.part. §.2. num. 21.
Reo absente,& latitante,iure Regio per præconia,& edicta proceditur,3.part §.2.num.35.
Reo absente,& fugiente,iure communi, quando procedi possit? 3.p. §.3.num.34.
Reo absente,& contumace quomodo formandus, ordinandus processus? 1.part.§ 3.num.2.
Rescriptum Principis in communi causa vni concessum, omnibus quorum interest, prodest,4.p.§.2.num.2.
Rei verbum latissime patet,2.p. in prælud.§ 2. num.1.
Res, lis,& causa,multis modis sumitur: illa vero res iudicata dicitur, quæ finem pronunciatione tantum accipit? 2.part. §.2. num.13.
Res indicata,quid diuersum à sententia quomodo intelligendum, 2 part.in prælud.§.2.num.4.
Res iudicata, an etiam ea sententia dicatur à qua appellari licet? 2.part.in prælud.parag 2.num.20
Res iudicata idem semper, quod sententia 2.part.in prælud. parag. 2.num.2.4.& 5.
Restitutio aduersus probationem minori,quando, & qualis concedenda? 1.part parag.7.num.4.
Restitutionis beneficium aduersus Principis sententias conceditur, 4.p.parag 7.num.6.
Restitutionis beneficium aduersus sententiam, in causa possessionis locum habet, 4.p.parag.12. num.4.

S

Sæcularij,qui,& quæ eorum pœna? 3.part. parag.4.num.111.
Sacrilegium,quando, & quibus casibus committatur, & quibus pœnis puniatur? 3.part.parag.4.num 110.
Sententia diffinitiua,licet in criminalibus ab eodem iudice, non potest reuocari: bene potest,eius executio suspendi,2.p.in prælud.parag 3.num.8.
Sententia diffinitiua, ea nouis rei probationibus, an possit reuocari? 3.p.parag.3.num.27.
Sententia diffinitiua a Principe dicta,quando executioni mandanda,& quare ab eo reuocari potest? 2.part.in prælud.§.3.num.10.

Senten.

I N D E X.

Sententia diffinitiua, intra quod tempus proferenda? 2.part parag. 12.num.5.

Sententia diffinitiua, nec reuocari, emendari, corrigi, nec eodem die ab eodem iudice potest quod & in causis criminalibus admittendum est, 2.part.in præludi.§.3.num.6.

Sententia interlocutoria potest ab eodem iudice emendari, & corrigi, 2 part in prælud §.2. num.17.

Sententia in actione reali pro actore dicta, quare dominium non transferat? 2.part.in prælud.§.4.num.16.

Sententia in actione reali, quando condemnatus Dominus non erat, quem habeat effectum, 2.p.in prælud.§.4.num.24.

Sententia in actione reali si pro Reo dicatur, quando dominium transferat? 2.part.in prælud.§.4.num.25.

Sententia in actione reali, si Actor Dominus erat, & pro eo dicitur, dominium non transfert, sed Actorem dominum esse declarat, & quid si Dominus non erat, 2.part.in prælud.§.4. num.22.

Sententia in actionibus personalibus transfert dominium, eleganti rei distinctione adhibita, 2.part.in prælud.§.4. nu.26.

Sententia in iuribus incorporalibus, quæ corporalibus cohærent, quando dominium transferat? 2 p.in prælud.§.4.num.21.

Sententia, in incorporalibus dominium transfert, & quasi possessionem, 2.part.in prælud.§.4.num 15.

Sententia confirmatoria, non confirmata, executioni mandatur, 4.p. §. 24. num. 1.

Sententia, quæ in rem transiuit iudicatam, cur extraordinario iudicio executioni mandatur? 2.part §.5.num.2.

Sententia duplicem agendi modum exhibet, & iudicati actionem, & iudicis officium vtiles tereq; diuersis finibus, & temporibus, 2.p. in prælud.§.5. nu.25.

Sententia via, quando, & quomodo plores teneantur? 4.p.§.2 n.2.

Sententia iudicis conditionem non admittit, 2.part.§. 7. num.2.

Sententia debet esse conformis libello, 1.part.§ 2.num.5.

Sententia, & res iudicata actionem in factum producit, 2.p. in prælud.§. 5. num.22.

Sententia in causis criminalibus, in quibus bonorum amissio indicta est, priuat condemnatum, 2.p.in prælud.§.4.num.31.

Sententia qua iudice se competentes, vel incompetentes pronunciant, in supremis tribunalibus supplicationē excludit. 4.p.§.15. numer 8.

Sententia excommunicationis, intra tempora ad appellandum pronunciata, remedio attentatorum non reuocatur, etiam, appellatione postea interposita, 4.p. § 16. num.23.

Sententia semper iusta præsumitur, & legitimè esse processum, 2.p. in prælud.§.4.num.3.

Sententia in secundo decreto, quando, & quomodo transferat dominium? 2.part. in prælud.§ nu.4.50.

Sententia præsumptionem iuris, & de iure producit, 2.p.in prælud. § 4.num 23.

Sententia pronunciato est, ante pronunciationem non est sententia 2.part.in prælud.§.2 num.20.

Sententia necessario condemnationem, vel absolutionem continere debet, 2.p.in prælud.§.2. num. 14.17.& 18.

Sententia est iudicis pronunciatio, cuius condemnatione, vel absolutione controuersiæ finem imponit, 2.p.in prælud §.2.num 2.

Sententia, an dominium transferat, discrimen constituendum, inter vniuersalia, & particularia iud. 2.part.in prælud.§ 4. nu.11.

Sententia in iudicijs duplicibus, familiæ erciscundæ communi diuidundo, & finium regundorum, dominium adiudicatione transfert, 2. p.in prælud.§.4.num.13.

Sententia, & exceptionem litis finitæ, & iudicati actionem producit, 2.part.in prælud §.4. num.5.

Sententia conditionalis sententiæ nomen non meretur, 2.part.in prælud.§ 2. num.24.

Sententia certa esse, nullamque ambiguitatem continere debet, 2. par.in prælud.parag.2. num.21.

Sententia transit in rem iudicatam elapso tempore ad appellandū aliquibus exceptis in casibus, 2.part.in prælud.§.4 num.1.

Sententia regulariter inter litigatores tantum, non inter alios ius facit, 2 part.in prælud.§.4. num.4.

Sententia priuationis beneficiorum, non efficit quominus, quis de illis deponere, per resignationem possit? 2.part.in prælud §.4. num.30.& 32.

Sententia antequam executioni mandetur, an condemnatum dominio, & iure illarum priuet? 2.p.in prælud §.4.num.29.

Sententia arbitri iuris dominium transfert, 2.par in prælud.parag.4. numero 27.

Sententia paratam habet omni iure executionem extraordinem exercendam, 2 part.in prælud.parag.5.num 26.

Sententiæ interlocutoriæ verba, sano iure nopertinentium, & non adiunctionorum, quid præsentent? 1.part.parag.5.num.6.

Sententiæ tertię prioribus concordis effectum nullitatis obiectio non remoratur, 4.part.§.13.num.5.

Sententiæ nomen simpliciter prolatum, ad diffinitiuam refertur, 2.p. in prælud.§ 3.num.5.

Sententiam iudex profert, non priuatus alius, qui iudex non est, 2. part.in prælud §.2.num 9.

Sententiam confirmatoriam, iudex ad quē executioni mandat, non iudex a quo, 4.part.parag.24. num.2.

Sententia propria, quis exequi authoritate non potest, 2.part.in prælud. §.1.num 4.

Sententiam diffinitiuam, licet mutare iudex non possit, quæ tamen ei desunt explicare potest, 2.p.in prælud.§ 3.num.11.

Sententiarum, iudicatarumque rerum magna, & publica authoritas, & eius ratio, 2 part.in prælud §.2.num.1.

Sententias, ni earum executio eas sequatur, parum esset à iudicibus proferri, 2.p.in prælud.§.1. num.6.

Sepulchrorum violatores, arbitrio iudicis puniendi, 3.p.§ 4.nu.112.

Seruus emptus, vt manumittatur, nisi legi paritum sit, sit ipso iure liber, 2.par.§.6.num.46.

Simoniæ crimen, quam sit detestabile, & quibus punitum pœnis, 3. p.parag 4.num.213.

Societas multis modis contrahi potest, 2 part.§.9. num.22.

Socius omnium bonorum non conuenitur vltra quam facere possit, & quare, 2.part.parag.9. num.21.

Socius omnium bonorum, propter inficiationem conuenitur in solidum, 2.p §.9.nu.24.

Socer insolidum, pro promissa dote exigi, etiam si iure iurando priuilegio renunciet, non potest, 2 p.§.9. num 29.

Socer a nuru; pro dotis restitutione conuentus, insolidum non cogitur, 2.part.parag 9.num.57.

Socer à genero pro dotis solutione conueniri insolidum, an possit? 2.p.parag 9.num.58.

Sodomiæ grauissimum, & nefandum scelus, capitale, & exquisitus subditum pœnis, 3.part. parag.4. num.114.

Soluit aliud pro alio inuito creditori, regulariter non potest, 2.p. parag.7.num.18.

Sortilegium graue peccatum, & grauiter animaduersum, 3.p parag. 4.num.115.

Stellionatus crimen, variarum & varijs vindicatum pœnis, 3.p.parag. 4.num.116.

Stuprum coitus, cum virgine, & quæ eius pœna? 3.part.§.4.n.117.

Supplicatio secunda, in quibus casibus admittatur? 4.p § 22.nu.5.

Supplicatio secunda, a quibus iudicibus interponi possit, 4.part. parag.22. num.4.

Supplicatio secunda, non impedit executionem sententiæ reuisionis, 4.part.parag.22.num.8.

Supplicatio secunda, intra quod tempus interponenda sit, 4.p.parag. 22. num.6.

Supplicatio secunda, nisi iustè interponatur, quam pœnam interponens soluet, 4 part.parag.22.num.7.

Supplicatio secunda, a iudicibus superioribus inhibita est, exceptis casibus, l.1.tit.20.lib.4.recop 4.p.parag.22. num.2.

Supplicatio secunda, vt a procuratore interponi possit speciale requiritur mandatum, 4 p.parag.22.num.3.

Suspecto coram iudice litigare, periculosum est, 5.part.§.20. no.2.

Syndicus, siue Actor municipum, actione iudicati non tenetur, 2. p.in prælud.parag.5.num.49.& 54.

T

Tempus iudicatis, quantum olim daretur hodie arbitrarium iure ciuili nouorum, 2.p.§ 10.num.2.

Tempus iudicatis, humanitatis gratia ad soluendum conceditur, 2. p.§ 10.num.2.

Terminus iudicialis, arctari, vel prorogari a iudice, quare possit? 2.part.in prælud § 6.num.27.

Terminus quartus (vulgo quatro plazo) nisi ex magna causa non datur, 2.p.§.5.nu.8.

Terminus, qui (vulgo Vltramarino) dicitur, quando dari debet? 2.p. §.5.num 4.

Terminus probationum qualis, & quotuplex esse debet, 2. part.§. 4. num.2.

Termini præfixio, nouas testium receptiones excludit, 2.part.§.14. num.2.

Termino ad probādum, & probationem finiendam dato elapso, testes examinari non possunt, 2.p.§.14. num.3.

Termino probatorio elapso, testium fit publicatio, 2.part. §.3. numero 23.

Terminum legalem, an iudex ex iusta causa minuere, & prorogare potest? 2.part. in prælud.§.6.nu.24.& 30.

Termi.

I N D E X.

Terminorum motores, & oculatores, quibus puniti pœnis? 3. part. §. 4. num. 119.

Tertius emphyteuticæ successor, exequi pro canone, cum possit? 2. p. § 2. num. 9.

Tertius oppositor in via executiua, de iure suo summatim, olim docere debebat: eius hodie, 2. p. §. 15. num. 1.

Tertius possessor, in censibus, vt principali non excusso exequi possit, quæ clausula ad id reddat? 2. part. §. 2. num. 30.

Tertius possessor principali, non excusso hypothecario non conuenitur. 2. p. § 2. num. 17.

Tertius possessor, quibus casibus exequi potest à debitore causam mediate, vel immediate habere debet, 2. p. §. 2. num. 28.

Tertius possessor, etiam principali non excusso conueniri poterit pacto de non alienando adiecto, 2 part §. 8 num. 18.

Tertius possessor dolo possessionem rei nactus pro possessore non est, 2. p. § 2 num. 10.

Tertius bona fide possessor, exequi potest, 2 p. § 2. num. 12.

Tertius singularis possessor exequi non potest, 2. part. §. 2. num. 6.

Tertij oppositio viam executiuam efficit ordinariam, 2. p. §. 15. n. 2

Tertij oppositoris materia remissiue, 2 p. § 15. num. 3.

Testa mentum, an & quando habeat paratã executionẽ? 2. p. §. 5. n. 18

Testis cum iuramento semper debet deponere, alias probatio nulla, 1. 4. §. 6. num. 3.

Testis sua depositionis causam per sensum corporeum reddens, fidẽ facit, 1. 4. §. 7. num. 4.

Testis falsus quã puniendus pœna? 3. part. §. 4. num. 118.

Testes iuxta articulos, siue interrogatoria examinari à iudice debent, vel ex eius delegatione in scriptis redacta a tabellione, 1. part. § 7. num. 2.

Testes, & nominatores de idoneitate, vel ut fideiussores sunt, 2 p. § 8 num. 7.

Testes in summario producti, iterum in plenario iudicio examinandi, vt fidem faciat, & quare? 3. p. § 3. num. 22.

Testes in termino producti, possunt elapso examinari, licet in causis executiuis, contra, 2 p. §. 14. num. 2. & 4.

Testium repulsæ, quando obijciendæ, & probandæ? 2. p. §. 3. nu. 49.

Testium repulsæ intra quod tempus probandæ, 1 p. § 3. num. 3.

Testibus repulsæ (vulgo tachas) qualiter obijciendæ, 1. p. §. 9. nu. 8.

Toletanæ legis cautio, quando in executione præstanda, eius effectus, 2. part. parag. 16. num. 7.

Torturæ, & quæstionibus, vt reus subijciatur, quid animaduertere iudex debeat 3 part. parag. 3. num. 38.

Torturę sententia, & iniusta incarceratio, grauamen irreparabile continet. 4. part. parag. 13. num. 7.

Tribunal locus, vnde Magistratus ius reddebat, 2. parr. in præludparag. 6 num. 14.

Tributorum immunitas, quibus Doctoribus concessa, 2. p. § 9. n. 7.

Tutor, & curator ante satisdationem, & inuentarij confectionem pupilli debitores non exequuntur 2 p. parag. 1 num 6.

Tutor, & curator, quando pro pupilli, siue minoris debiti possit exequi? 2. p. parag. 8. num. 42.

Tutor, & curator, iudicati actione non tenetur, 2 part. in præl. n. 5. num. 85.

Tutor pupilli in carcerem detrudi non potest, 2. part. parag. 9 nu. 72

Tutor, qui fidem suam pupilli negotijs, non adhibuit, sed illa tutorio tantum nomine gessit ex sua persona non tenetur, 2. p. in prælud parag. 5. num 66.

Tutor, qui pupilli bona habet, si illa non exhibet in causam iudicati, carceri mancipatur, 2. part. parag. 9. num 73.

Tutor, qui pupilli bona habet, potest, donec illa exhibeat, iudicati actione vrgeri, 2. part. in prælud, parag. 5. num. 82.

Tutor, qui calumniose litigauit, iudicati actione tenetur, 2. p. in prælud. parag. 5. num. 80.

V

Vagamundi, & errantes homines pro consuetudine, cuiusque Prouinciæ puniendi, 3. part. parag. 4. num. 20.

Venatio, quando prohibita, quibus animaduersa pœnis 3. p. parag. 4 num. 221.

Vendita res, etiam si tradita secundo emptori sit prior venditio, valet pacto de non alienando adiecto, 2. p. parag. 2 num. 22.

Venefic. capitale cr. non committunt, & capitaliter sunt puniendi, 3. p parag. 4. num. 122.

Verberans aliquem atrocem ei irrogat iniuriam, & qua pœna puniendus 3. part. parag. 4. num. 123.

Veritati omnis cedit præ umptio, 4 part parag. 5. num. 6.

Victus necessarius in expensis condemnandus, 2. part. parag. 17. num. 2.

Vim inferens, & in possessione turbans, qua puniendi pœna? 3. p. parag. 4. num. 84.

Vnius condemnatio, quando alios litis consortes comprehendat? 4. p. parag. 2. num. 4.

Vsufructuarius omnium bonorum, an & quando exequi valeat? 2. p. parag. 2. num. 40

Vsura crimen perniciosum, & quibus vindicatum pœnis? 3. p. §. 4. num. 125.

Vxor pro medietate lucrorum exequitur, 2. part. parag. 2. nu. 37.

Vxor, sine consensu mariti, executionem non potest petere, 2. part. parag. 1. num. 3.

F I N I S.

LEGVM.

LEGVM, ALIORVMQVE LOCORVM, IVRIS CIVILIS ROM.

Canonici, Pontificum, Regij Hispanorum, quæ hisce manuductionibus, ad praxim notabiliter, vel explicantur, vel exornantur, alphabetico ordine acuratè Digestus: index in quo (quoniam apud interpretes plura loca, & capita, non iuxta initij verba, sed iuxta numerum, & ordinem allegantur) quo commodius explicata reperiantur, primæ, secundæ, tertiæ, quartæ, penultimæ, & finales leges, sub prioribus numeri literis collatæ sunt.

EX PRIMA PANDECTARVM Parte, & Digesto veteri.

A

L. Argentarium. 45. §. fin. D. de iudicijs, 2. par. §. 4. num. 44.

D

L. Diuortio. 33. D. de negotijs gestis, 2. part. §. 8. num. 55.

F

L. fin. D. de instit. actione, 2. part. in prælud. §. 5. num. 64.
L. fin. §. fin. D. de eo quod metus causa, 2. part. §. 8. num. 9.

H

L. habere licere. 52. D. de euictionibus, 2. part. in præludijs, parag. 4. num. 19.

I

L. in causæ, 17. §. fin. D. de procuratoribus, 2. part. in prælud. §. 5. numero 38.
L. in priuatis. 77. D. de iudicijs, 2. part. in prælud. §. 7. num. 9.

L

L. Lis nulla. 4. D. de iudic. 2. part. §. 9. num. 34.

M

L. minor. 51. D. de procuratoribus, 2. part. in prælud. §. 5. num. 33. & 49.
L. minor. 25. annis. 45. D. de minoribus, 4. part. in prælud. parag. 5. numero 27.

P

L. penult. D. de iure dotium, 2. part §. 9. num. 59.
L. 1. §. est autem, D. instit. actione, 2. part. in prælud. §. 5. num. 68.
L. procurator, 28. D. de procuratoribus 2. part. in prælud. §. 5. num. 35. & 74.
L. procurator 67. D. de procuratoribus, 2. part. in prælud. §. 5. num. 38. & 58.

Q

L. qui iorisdictioni. 10. D. de iurisd. omn. iudic 2. part. in prælud. §. 7 num. 9.
L. quod in diem. 6. D. de compensationibus, 2. part. in prælud § 6. numero 18.

S

L. 2. D. de iure iurando, 2. part. §. 9. num. 45.
L. seruum Titij. 49. D. mandati, 2. part. in prælud. §. 5. num. 67.
L. si creditor. 7. §. fin. D. de distract. pign. 2. part. §. 2. num. 16.
L. si cum milite. 16 §. cum intra, D. de compensationibus, 2. part. in prælud. §. 6. num. 28.
lege si pignoris. 50. D. de euictionib. 2. part. in prælud. §. 5. num. 27.
L. si pupilli. 5. §. item si procuratori, D. de negotijs gestis, 2. part. in prælud. §. 5. num. 65.
L. si quis mancipis. 17. §. si seruum, D. de instit. actione, 2. part. in prælud. §. 5. num. 69.

T

L. tametsi. 11. D. ad S.C. Macedonian. 2. part. §. 4. num. 28.
L. 3. §. idem scribit, D. de peculio, 2. part. in prælud. num. 18. §. 5.

EX SECVNDA PANDECTARVM Parte, & Infortiatio.

E

L. Et ex diuerso. 18. §. fin. D. soluto matr. 2. part. §. 4. nu. 29.

M

L. Magis puto. 5. §. non passim, D. de rebus eorum, 2. part. parag. 7. numero 4.

P

L. 1. §. deportatus, D. de legatis 3. 2. part. §. 4. num 37.

S

L. Si hæres pecuniam. 78. D. ad S.C. Trebellian. 2. part. §. 5. num. 12.
L. Si quis filio exhæredato. 6. §. 1. D. de iniusto rupto. 2. part. in prælud. §. 6. numero 18.

INDEX

EX TERTIA PANDECTARVM parte, & Digesto Nouo.

A

l.à Diuo Pio.15.ff.de re iudicata 2.part.§.4.num.15. Et §.sententiam Rumæ, num.31.

C

l. Cum fideicommissum. 7. ff.de confessis, 2.part.in prælud. parag. 7. num.12.
l. cum ostendimus,4.§.fin.D.de fideiuss.2.part.§.8.num.8.
l. cum vnus.12.§.is qui,ff.de bonis authorit.iud. poss. 2.part.§.4. numer.48.

D

lege debitoribus. 31. ff. de re iudicata, 2. part. in prælud. §. 6.numero 10.

E

l. ergo.30.§.alluuio,ff.de acquir.rer.domin. 2.part. in prælud.§.4. num.14.

F

l. fin. de apellationibus recipiendis,2. par. §.14.num.2.

H

l. hæres à debitore, 22. ff. de fideiussorib. 2. part. §. 1. num.12.
l. hoc iure. 26. ff. de solutionibus,secunda part. in prælud.parag. 5.numero 39.

M

l. miles. 6.§.fin. D.de re iudicat. 2.part. in prælud.§.5. num.15.
l. municipes. 14. D. ad municipalem,2. part. in prælud. parag.5. numero.93.

N

l. nemo. 38. D.de regul.iur. 2.par. in prelud.§.7.num.17.

P

l. pastor. 5. D.de re iudicata.2.part. in prælud.§.7. num.11.
l. 1. §. biduum,ff. quando appell.sit, 2. part.parag.7.num.12.
l. 1. §.fin.ff. ad S.C. Turpill. 4. part.§. 15. nu.2.
l. prior.4. §.in eum,ff.de administrat.rer.ad ciuit.pertin.2. part. in prælud.§.5.num.70.

Q

l. 4. §.siqui condemnatus,ff.de re iudicata,2.part.inprælud.§.6.nu.23 Et §.2 t Prætor,in §.5 num.6. Et §.si ex conuentione,nu.43.
l. qui damnare potest, 3. ff. de re iudicat. 2. part.in prælud. §. 7. num. 16.
l.quid quod,34.ff.de donationibus 2.par.in prælud.§.5. num.20.

S

l. 2 ff.de re iudicata,2.part.in prælud.§.6.num.13. & 16.
l. sed hoc ita,12.ff.de re iudic.2.§.9.num.25.Et parag.quod autem. num.29.

V

l.verum 64.ff.pro socio,2 part.§.9.num.25.

ET IVSTINIANO CODIGO.

A

leg.Actori 23.C.de reb.cred. & iur.iur.secunda part. in prælud.§. 5.num.23.
authentica hoc nisi debitor,C. de solutionibus, 2. part. parag.7. num.17.

C

l.cum Papinianus. 13. C.de sententij,& interlocution. omn. iud.2. part. in prælud.§.7.num.13.

E

l.Ea lege,3.C.de conditione ob causam,2.part. §.2. num. 25.
l.Emptorem,C.locati,2.part.§.2.num.21.

F

l.fin.C.de pactis inter empt.& vendit.2.part.§.2.num.24.
l.fin.C.de iudicijs,2.part.§ 4.num.14.
l.fin.C.de rebus alienis non alienandis,2.part.§ 2.num.26.
l.fin.C.si mancip.ita fuerit alienat.2.p.§.2.num.27.

I

l.in minorum,3 C.in quib.caus.in integr.rest.non est neces.2.part. in prælud. §.6.num.21.

N

l.Non eo minus. 14.C.de procuratorib.2.part.§.1. num.2.

Q

l.Quoties,15.C.de rei vindicat.2.part.§.2.num.20.

S

lege secunda,C.de pedaneis iudicibus, 2.part. in prælud.§. 7. numero.10.
l.2.C.de rescind.vendit. 2.part.§.8 num.12.

T

lege tertio, C.ad S.C. Macedonianum,2. part.in prælud. paragr.5. num.20.

EX IVRE CANONICO.

C

Cap.cum cessante,60. de appellationib.2. part.in prælud. §.7. numero.21.

O

cap. oblatæ.57. de appellationibus, 4. part. §.3. num.1.

P

cap. Pastoralis. 53. de appellationibus,quarta part. in prelud.numero 29.
cap. per hoc,17.de hæreticis,lib.6.2.par.in prælud. §.7. num. 19.
cap. 1. de rescriptis.4.part.in prælud num.29.
Cap. proposuit.4.de concessione præbendæ,2.part.in prælud. §.4. num.18.

EX IVRE REGIO HISPANO Partitarum.

l.56.tit.6.part.1. 2.part.§.4.num.7.
l.23.tit.21.part.2.2.part.§.7.num.64.
l.1.tit.27.part.3.2.part.§.4.num.16.
l.3.tit.27.part.3.2.part.§.7.num.64.
l.1.tit.15.part.5.2.part.§ 9.num.54.
l.4.tit.15.part.5. 2.part § 8.num.2.
l.4.tit.10.part.7.4.part.§.5.num.4.

INDEX

EX IVRE REGIO HISPANO
noua Recopilationis.

l.8.tit.7.lib.5.nouæ recopil. 2.part.§.9.num. 69.
l.61.tit.4.lib 5.nouæ recopil. 2.part. §.15. num.2.
l.6.tit.5.lib.4.nouæ recopil. 2. part. in prælud.§. 3.num. 25.
l.1.tit.18.lib.4.nouæ recopil. 2.part.in prælud.§.7. num.5.
l. 6.tit.18.lib.4.nouæ Recopil.2.part.in prælud.§.7.num.5.
l.2.tit.21.lib.4.nouæ Recop.2.part.§.4.num.45.
l.1.tit.6.lib.4.nouæ Recop.2.part.in prælud.§.6.num.34.
l.1.tit.3. lib.4.nouæ Recop.2.part.in prælud. §.6.num.34.
l.2.tit.6.lib.4.nouæ recop.2.par.in prælud.§ 6. num.34.
l.2.tit.5. lib. 4. nouæ recopil. 2. part.§. 6. num. 2.
l.20.tit.21.lib.4.nouæ recopil.2.part.§.4.num. 6.
l.6.tit.16.lib.4.nouæ recopil. 4.part. §.14. num.2.
l.1.tit.16.lib.8.nouæ recopil.2 part.§.4.num.8.

FINIS.

MEMO-

MEMORABILIVM RERVM HISCE TRIBVS DISPVTATIONIBVS

Explicatarum Index alter, alphabetico ordine accuratè dispunctus. In quo litera A. primam, B. secundam, C. tertiam insinuat disputationem.

A

ÆQVITAS, cum alterius damno non admittitur, A. 148.
Æquitas exuberat in contractibus bonæ fidei, A 136.
Æquitas contractus bonę fidei, quoad eius consumationem, non quoad rescissionem præstare debet, A. 142.
Alternatiue duabus rebus debitis, ex legis dispositione obligatio in re soluta trāsfunditur, a. 91
Antinomia, nulla in iure nostro. A. 169.
Antoniæ Garciæ Hispanæ descendentes, etiam foeminæ, viris suis immunitatem vectigalium præstant, B. 47.
Arbitri pronunciatio, sententia non est, A. 179.
Arbitri pronunciationi, metu poenæ parent litigatores, A. 180.
Argumentum à contrario sensu validum, A. 132.
Argumentum de vltimis voluntatibus ad contractus, & è contra validum, A. 203.
Argumentum à verbis facti narratiuis efficax, A. 60 & 62.

B

Bona fides in libris nostris quid, A. 145. & 146.
Bonorum triplex genus, B. 77.

C

Clausulę de re iudicata stipulationis Iudicatum solui vis, & potest, C. 15.
Clausulæ de re defenda stipulationis Iudicatum solui, quid comprehendat? C. 17.
Clausulæ de dolo stipulationis Iudicatum solui, quid contineat C. 28.
Cognitor quis: & quale hodie eorum officium? C. 20.
Coniugi relictum si castè vixerit, geminatas nuptias si contraxerit, amittit, iuxta communem, A. 86.
Cynegium, quid, B. 27.

D

Definire, quid significat? A. 19.
Definitionis cuiusque effectus, A. 8. & eius partes, A. 24. & 25.
Dies interpellat pro homine, A. 67.
Distractu einsdem est naturæ, cuius contractus, A. 241.
Dolus quando committatur, & ibi multa de dolo C. 52.
Dominium rei legatæ transit à morte testatoris. A. 90.

E

Emphyteuta à solutione cessans, an moram emendare possit? A. 184.
Emphyteuta Ecclesiasticus ab emphyteusi priuati, quoad emendationem, an differat? A. ...
Etymologiæ argumentum, quid valeat? A 4.
Etymologię argumentum fallax, validum tamen, nisi definitio repugnet, A. 5.

F

Facta prudentissimos fallere solent, A. 14.
Fideiussor euictionis, quid præstare teneatur, A. 125.
Filij etiam adoptiui parentum suorum conditionem sequuntur. B. 2.
Foemina in foetus formatione, quid iuxta Hębræorum opinionem præstet, & de eadem re ex Græcis, Arabibus, Latinis, & Medicis sententiæ iudicatæ, B. 86.

G

Geminationis actuum maxima vis, A. 82. & sequentibus.
Geminata confessio receptæ pecuniæ impedit exceptionem, non numeratæ pecuniæ, A. 81.
Geminata renunciatio Velleiani, eius auxilium excludit, A. 83.
Gynęciarij, qui? & qualesque eorum officium? b. 26.
Gynæcium, quid? B. 26.

H

Hæbræorum de hominum generatione sententiæ, B. 88.
Hispano iure deficiente ius Canonicum obseruandum est, A. 197.

I

Ingenuitas vtriusque parentis Platonis lege expostulata, B. 14.
Instantia, cum defuncto cœpta, transit in hæredem, C. 65.
Interpellationis definitio. A. 44.
Interpellatio triplex, hominis, legis, temporis. A. 66.
Interpellatio iudicialis semper necessaria, cum quis solum iudicis officio tenetur, A. 45.
Interpellationis necessaria probatio, A. 43.
Interpellatio iudicialis, & extraiudicialis, constituit quem in mora, a. 45.
Interesse duplex, intrinsecum, & extrinsecum, A. 116.
Iudicatum solui stipulationem, qui præstare teneatur, C. 9.
Iudicatum solui stipulatio, à quo interponenda? C. 36.
Iudicatum solui stipulationem non præstat, procurator, cuius dominus in mandato eam interposuit: C. 50.
Iudicatum solui satisdatio ex tabellionis stylo in omnibus adijcitur mandatis, C. 51.
Iudicatum solui stipulatio quid contineat, & eius formula, remissiue C. 8.
Iudicatum solui stipulationes tres clausulæ: de re iudicata, de re defendenda, de dolo malo. C. 14.
Iudicatum solui stipulatio iudicij præparatorium est, C. 40.
Iudicatum solui stipulatio facit rem non integram si dominus, qu

satis dedit idoneus fideiussor est, C.42.
iudicatum solui satisdatio à domino interposita, quando non teneat procuratorem obligare satisdandi, C.18.
iudicatum solui stipulatio non committitur mutata actione, C, 95.
iudicatum solui stipulatione interposita potest procurator expressè, renunciari, C.46.
iudicatum solui stipulatio corrumpitur procuratoris causa mutata, C. 89.
iudicatum solui stipulatio cessat ex mutatione intentionis, & animi agentis, C. 96.
iudicatum solui stipulatione fideiussor an liberetur per appellationem a reo, vel ab actore interpositam? C. 99.
iudicatum solui stipulatio, vtrum aduersus fideiussores statim committatur, ita vt absque nouo processu exequi possit? C. 100.
iudicis declaratio necessaria, etiam in casibus in quibus lex ipso iure operatur, A. 40.
iudicis partes, quæ in iudicio? A. 125.
iuramentum sequitur naturam actus, cui adhæret, A. 76. & 191. & 193.
iuramentum habet vim litis contestatæ, A. 186.
iuramentum habet vim geminationis actus, A. 186.
iuramentum res desinit esse integra, A. 186.
I. Consultorum contraria responsa quare adhuc in libris nostris extant, A 171.
iuris priuatio pœna est, A. 156.

L

libertatis fauore multa in iure indulta, B. 89.
litis contestatio initium, & fundamentum iudicij, & ab ea iudicis partes incipiunt, A. 123.
locupletari, cum alterius iactura nullo iure licet, B. 73.

M

Maternæ familiæ insignia filius non debet portare, & Ægyptiorum de ea re antiqua lex, B. 86
Mitra Dea nati, Dij apud plures sunt putati, B. 14.
Mitius agitur, cum lege, quam cum homine, A. 92.
Monetales trium viri, qui hodie sint, B 31.
Monetarij, qui, & quale eorum officium? B. 29.
Mora, quid significet, & vnde dicatur. A. 7.
Moræ definitiones plures remissiue, A. 22.
Moræ definitio, vt omnia, quæ facti, non iuris quæstionem habent, solertem iudicem desiderat, A. 16.
Moræ definitio vera, A. 23.
Moræ definitionis per partes explicatio, A. 28.
Mora, contentio interpellationis siue legis, siue hominis, A. 44.
Mora duplex, regularis, & irregularis, A. 27.
mora dici non potest, quæ inculpata inuenitur, a. 29.
Mora, an facilius emendetur in vltimis voluntatibus, quam in contractibus? a. 151. & 203.
mora, an ementur facta executione à lege? a. 89. & 213.
Moræ emendatio, vbi ius creditoris deterius non sit, Hispano iure semper admitti debet, a. 197.
Mora emendata interposito iuramento, an periurium committatur sitque absolutio necessaria? a. 158.
Mora ab vnica interpellatione committi putat communis, a. 46.
Mora duplex non magis impedit emendationem, quam simplex, a. 81. 125.
Mora irregularis, quæ reipsa contrahitur, a. 38.
Mora irregularis pluribus casibus contrahitur remissiuè, a. 48.
Moræ emendatio, an excludatur principali obligatione collatam personam, vnius, pœnali in personam alterius? a. 215. Et an id procedat, quando translatio fit animo nouandi obligationem? ibidem.
Moræ emendatio, an iure Canonico admittatur? a. 195.
Moræ emendatio præsentem oblationem, paucis casibus exceptis, non requirit, a. 177
Moram emphyteuta, an emendare possit, a 74.
Moræ emendationem, an impediat iuramentum? a. 75. & 186. & seqq.
Moræ emendatio adiecta die, & pœna non admittitur ex commun. a. 70. & num. sequentib. proponitur contraria, & latè probatur, a. 98. & num. seq.
Moræ emendatio, quando per solam obligationem eius, quod debetur, fiat? a. 125.
Mora committitur, vbicunque debitum officium prætermitti constat, a. 83.
Moram non committit, qui exceptione perpetua se tueri potest, a. 30. Aut qui ante diem solutionis interpellatur, aut qui interpellari non potest, a. 31.
Mora post litem contestatam non emendatur, & quare? a. 125.
Mora emendatur etsi vtrumque, & interesse, & principale debitum peti possit? a. 183.
Moræ emendationem ex æquitate descendere, quomodo intelligendum? a. 147.
Mora, quæ citius contrahitur, facilius emendatur, a. 157.
Moræ emendatio in contractibus bonæ fidei admittitur, die, & pœna adiecta, ex commun. a. 195. contraria a. 139. & 140.
Mora in faciendi obligationibus, post litem contestatam, quare, non admittatur, a. 125.
Moræ emendatio in pœnis legalibus admittitur vsq. ad sententiam, ex Bart. a. 135.
Moræ emendationem excludit litis contestatio, a. 93. & de eius ratione, num. 94. & latius num. 125.
Moræ emendatio in stipulatione Iudicatum solui, quare post litem contestatam admittatur, a. 125.
Mora, an ex pluribus, an ex vna interpellatione committatur? a. 46. & multis num. seqq. maxime num. 58.
Mora, per debitorem plerumq; per creditorem interdum committitur, a. 34.
Mora cum reipsa fit, iudicis declaratione adhuc opus est, a. 39.
moræ emendatio, futuro, non ex præterito damno emendantem liberat, a. 125. ver. quod tamen.
moræ ratione, quando agi possit? a. 36.
moram non committi, qui iustam causa habuit ignorandi se debere, a. 33.
mora, dilatio, & tarditas, quæ cum alicuius culpa coniuncta alteri damnosa est, a. 9. & 10.
moræ emendatio, etiam die, & pœna adiecta, in præparatorijs iudicijs admittitur ex Bart. non solum in decisorijs, cuius opinio reprehenditur, a. 176.
moram diffiniri non posse putat communis, ex l. mora, 32. ff. de vsuris, a. 12. & 13. & eius legis vera explicatio, num. seqq.
moræ emendatio non ipso iure, sed ope exceptionis emendantem liberat, & quare? a. 117. & 118.
mora, quando contrahatur difficile definire? a. 14. & 15. & 16.
moræ emendatio ex æquitate descendit, nec admittitur, cum alicuius ius deterius sit, a. 108.
moræ celeris emendatio, quæ arbitrio iudicis relinquitur, A. 190. idem iure Hispano, a. 193.
moræ emendatio in conuentionalibus, & prætorijs stipulationibus a pari procedit, a. 109. & 110. & 112.
mora regularis, quæ ex persona dicitur, per interpellationem contrahitur, a. 43.
moræ emendatio per solam oblationem rei principaliter debitæ post litem contestatam, non admittitur, a. 125.
mora in obligationibus dandi, an post litem contestatam admittatur? a. 125.
mora in obligationibus faciendi cõmissa, succedit statim obligatio in id, quod interest, 165.
mora vnius diei, & vnius horæ lapsus facit, a. 67.
mora fortior aduentu diei, quam ex interpellatione, A. C 89.
moræ emptio non admittitur, cum quis, lucrum captat, sed cum damnum euitat, a. 205.
mora vltima nocet, a. 212.
moræ emendationem iuramentum, an impediat latè disputatur? a. 186. & 194
mora vt committatur interpellationes plures desiderant Coraf. & Ferretus, a. 50. & 51.
moræ, an emendatio admittendenda sit elegans doctrina? a. 184.
mora quoad voluntatis reuocationem minus, quam expressa voluntas operatur, C. 42.
mora committitur, cum quis non præstat id, quod præstare tenetur, a. 29.
moram emendari posse adiecta clausula, rato manente pacto, putat, communis, a. 183. contraria sententia verior, ibi.
morator debitor morator creditor non morosus dicendum? a. 8.
morari quid apud Iur. Consultos significet? a. 8.
mutilegull, qui quale eorum officium, & conditio, B. 20.
mutatio formæ totam rem perimit, C. 38.
mutatio qualitatis ex parte actoris, etiam stipulationem vitiaret, quibus casibus is satisdare teneretur, C. 90.
mutatio qualitatis procuratoris, siue defensoris ex parte rei impedit stipulationem, iudicatum solui committi secus si ex parte actoris mutatio contingat, C. 77.

Narra-

N

Narratiua facti verba, an ius inducant? a.60. & 68.
Naturalia iura immutabilia, B.4. & 69.
Nobilitatis definitio ex Baldo, B.6.
Nobilitas triplex, animi, fortunæ naturæ, B.75.
Nobilitas naturæ, quæ? B.73.
Nobilitas animi cæteris præstantior, B.76. & 78.
Nobilitatis, generis ratique iura naturalia sunt, b.5. & 73.
Nobilitas generis ad magnas, & gloriosas res naturaliter prouocat, b. 8.
Nobilitas, quæ à maiori b. sanguinis iure deriuatur illustrior, b.5.6. 7. & seqq. & 80.
Nobilitas apud Hispanos à patre deriuatur, b.51.
Nobilitatem, dignitatem præstat, b.21.
Nobilitatem paternam non maternam filius, quare sequatur, b.84. & seqq.
nobilitas, etsi non amittatur, eius effectus iure tolli possunt, b.46. & 82.
nobilitas quæ p.&c. non potest renunciari in consequentiam, alicuius act s, ictus a nitti infic, b.46.
nobilibus immunitates multæ patrijs legibus concessæ, b.82.
nobilis, priuilegio renunciatis pro debito, an capi possit? B.46.
nobilis vectigalium conductor nobilitate non gaudet, b.46.
notæ I.Consultorum in antiquorum libris, quæ? a.154.
noxali iudicio condemnatus, quid præstare debeat, a.125.
nulla interpellatio, quo sensu in iure nostro sæpè dicatur, a.38.

O

Oblatio verbalis, an emendet moram? a.135.
Obligatio pœnalis, quasi nouat priorem, a.69. & 216.

P

Partus sequitur ventrem, b.22. & an quoad honores, & dignitates 13. & 14. ibi, & quare num. 91.
pœnalis obligatio quasi nouat priorem obligationem, a.182. & 216.
pœna in stipulationibus iudicialibus semper punitur, a. 229.
pœna in contractibus quare adijciatur, a.53.
pœna soluta in arbitriorum iudicijs, rouocet possunt litigatores iure suo vti, a.181.
pœna ipso iure imposita, iudicis declaratoriam sententiam adhuc exigit, a.42.
præceptorum sententiæ sequendæ, a.114. & 116.
præparatorij ad præparatum, quando argumentum valeat, & in iudicijs, & contractibus? c.41.
priuilegij, causa cessante, cessat priuilegium, b. 68.
procurator, quis sit, & quatenus a defensore differat? 19. & 84.
procuratoris reuocatio ignorante actore nulla, c.62.
procurator lite contestata efficitur dominus litis, c.78.
procurator, causa cognita lite, etiam contestata, potest reuocari, C. 47. & 72.
purpuræ, & muricis eadem natura, b.23.
purpuram sacram adorare, b.21.
purpura solius Principis vsui erat, b.20.
postea labente tempore magistratuum, & Patritiorum, b.22.
purpura Tyria, omnium pretiosissima, b.25.
purpuræ n dioationes, quare prohibitæ? b.20. & de eius vsu, & mitio, b.21.

Q

Quantitas, quæ debetur respectu certæ speciei pro ipsa specie, an solui possit? a. 125.

R

Rati manente pacto clausula, quem habeat effectum, a.183.
Regina, Ducissa, Marchionissa, Comitissa, & aliæ fœminæ, dignitatem abentes, eisdem titulis viros suos decorant, b.48. & 52.

S

Salmanticenses mulieres de los linages viros suos nobiles quodam modo efficiunt b.48.
Salus populi suprema lex est, b.74.
Satisdationes in iudicijs quare præstentur? C.1.
satisdationis iudicio sisti, originem, progressum, & potestatem, qui explicent, C.2.
Satisdand. stipulationes ab onere, quis liberetur? C.13.
Sectæ diuersæ I.Consultorum perpetuas peperêrunt dissensiones, a.170
Secundo nubentium pœnæ nullæ. b.65 & num. seqq.
senatus Consultorum Claudianum, quando factum, & eius sententia, b.35.
Seruorum manumissionis causa venditorum, aut donatorum constitutiones duæ in iure, a. 54.
Singula, quæ non prosunt, multa collecta iuuant, a. 87.
Superiorem siquis requirat tres necessarias interpellationes, a. 33. & 34.

T

Testatoris voluntas semper inspicienda, a. 202.
Testamentum eius, qui apud hostes decessit ratum, idest, firmum, a. 59.
Traiectitiæ pecuniæ, quæstio magna inter Proculeianos, & Sabinianos, A.172.
Translatio iudicij à procuratore in dominium fieri potest, & è conuerso, C.66.

V

Vadimonium quare dictum quod à vocato in ius præstatur, C.6.
Venditor ex natura cõt actus, quid emptori præstare tenetur? a 125
Vocare in ius, non citare significat, sed reum ad tribunal Prætoris trahere, C.4.
Vocatus in ius, nisi iret obtorto etiam collo rapi, & inuitus trahi poterat, ni testat one tamen prius facto, C.3.
Vocatus in ius ne eat, vadimonium præstare oportet, C.6.
Vocatus in ius, nisi satisdet, aut immobilia possideat Hispano iure in carcerem detruditur, nec extrahi inde potest, nisi præstitis fideiussoribus de la Haz, C.7.
Verba, iuxta subiectam materiam? semper accipienda, a.127.
Verbum, liberari, ipso iure liberationem inducit a.126.
Verbum, mox, priuationem inducit, a.186.
Verbum debuerit, expressam necessitatem inducit, a.121.
Verbum petuerit, necessitatem nullam imponit, a.121.
Verbum, quandoque, idem quod quandocumque, a.150.
Verbum, tantum, quid significet? C.38
Vidua gaudet prioris mariti nobilitate, si honestè, & castè viuat, b.62.
Vidua prioris matrimonij nobilitate gaudet, dum vilioris conditionis viro non nubit, b.55. quod multis exornatur Iure Romano, Hispano, Lusitano, Gallo, seq. num.
Vidua nobilis, quæ ignobilem maritum habuit, in infima conditione permanet iure ciuili Roman. secus iure Hispano, quo pristinam recuperat dignitatem, b.59. & 60.
Vidua secundo nubens, mariti secundi conditione tenetur, Romano & Hispano iure, b.64.
Viduæ relictæ vxorum nobilium, quando earum nobilitatem retineant, b.61.
Vsucapionis ius, & eius inducendæ rationes multæ, b.73. & 74.
Vxores virorum suorum conditione tenentur, nostro iure, & exceptorum testimonijs late ostenditur, B.43. & seqq.
Vxor iure Regio nobilitate viri illustratur, b 42.
Vxores Senatorum, Doctorum, officialiumque Regiæ domus, nobilitatibus maritorum gaudent, b.43
Vxor nobilis natiuæ gentilitatis decus nunquam amittit, b.18
Vxores nobiles, maritis ignobilibus nuptæ, a contrario in matrimonio ignobilium per s efficiantur, b.44. & num. seq.
Vxor mariti nobilis, per matrimonium, gaudet nobilitate, b.46.
Vxoris nobilitate maritus in casibus viri illustratur, b.47.
Vxoris nobilitate maritum illustrari statuto, an cauer, officit? b.34.

LEGVM

LEGVM, ALIORVMQVE LOCORVM IVRIS CIVILIS, CANONICI,

Et Regij Hiſpani, quæ his tribus diſputationibus, nobilitater, vel explicantur, vel exornantur accuratè Digeſtis Index.

Litera A. primam. B. ſecundam. C. tertiam indicat diſputationem.

EX DIGESTO VETERI.

IVS civile, 6. D. de legibus, b. 69.
l. filium eum definimus. 5. D. de his qui ſunt ſui. vel alien. iur. noua, & elegans explicatio, a. 17.
L. 1. D. de pactis, a. 6.
l. Plerique. 13 D. de in ius vocando, C. 5.
l. ſed etſi is. 21. D. de in ius voc. C. 5.
l. Iulianus. 11. D qui ſatiſd. cog. C. 71.
l. Etſi poſt tres, 8. D. ſi quis caution. A. 106. & 118. & ſeqq.
l. 2. D. ne quis eum, qui in ius voca. vi eximat. a. 147.
l. fin. D. de tranſact. a. 215.
l. ſeruus. 24. D. de his qui not. infam. C. 64.
l. ſi d. functus. 15. D. de procurat. C. 39.
l. Titius. 76. D. de procurator. C. 47.
l. Aemilius, 30 D. de minorib. a. 54. & 160.
l. Si cum dies. 5. §. fin. l. ſiquis rem. 36. D. de arbitris. a. 183.
l. Celſus. 27 D. de arbitr. a. 73. & 174. cum ſeqq.
l. Si quis ex aliena. 5. D. de iudicijs, C. 5.
l. licet 56. D. de iudicijs, C. 92.
l. item veniat. 21. §. ſed poſtamus. D. de pet. hæred. a. 57. & §. idem recte. a. 125.
l. Nam poſtea. 9. §. ſi is qui temporali, D. de iure iur. a. 189.
l. 3. §. & ideo, D. quod certo loco, a. 183.
l. ſi conuenerit. D. de pign. act. a. 53.
l. ſi mandato. 56 §. ille illi, D. mandati, a. 55.
l. ſi quis à ſocio. 41. D. pro ſocio. a. 178.
l. qui fundum. 40. D. de contrah. empt. a. 140.
l. Lucius. 48. ff. de action. emp. a. 131.
l. prædia. 28. ff de actio. empt. a. 183.
l. ſi fundus 4 §. Marcellus, ff. de leg. commiſ. A. 77. & 200. & num. ſeqq.
l. ſi eam venderet. 10. ff de ſerui export. a. 154.
l. ſi in lege. 127. §. Colonus, ff. locati, a. 80. & 209.
l. 1 §. ſi. ff. quib. mod. pig. vel hyp. ſoluit. C. 73.
l. Mora, 32. ff. de vſuris, a. 13. & 57.

EX INFORTIATO.

l. 2. §. fin. ff. de adminiſtrat. tut. C. 97.
l. 1. D. de iure. delib a. 102.
l. ſi is cui. 19. ff. de leg. 2. a. 89.
l. Titia. 8. §. vſuras, ff. de l. 2. a. 48.
l. ſi cui lanna 68. §. de verſicoloribus, ff. de leg. 3. b. 14.
l. mancipiorum. 4. ff. de optione, leg. a. 145. & 213.
l. 1. verſic. niſi forte, ff de penu. leg. a. 78. & 148. & 204.

EX DIGESTO NOVO.

l. de pupill. p. 5. §. ſiquis ipſi prætori, ff. de noui oper. nunciat. a. 63.
l. Cum heres. 5. §. item Caſius l. ſeruus. 14. §. ſeruus ff. de ſtatu liber. a. 201.
l. Thais. 79. §. intra certa, D. de fideicom. liber. a. 79. & 205. cũ ſeqq.
l. hoc edicto. 15. D. de publ. & vectig. a. 125. pag. 113.
l. fideiuſſor. euictionis 16. D. de doli mali, excep. a. 115
l. traiectitiæ, 22. in pr. & §. de illo, D. de oblig. & action. a. 71. & 140. & 161 cum ſeq.
l. ſtipulationes. 72. §. fin. D. de verb. a. 125.
l. ſi inſulam. 84. D. de verb. obl. 119. & 115. latiſſimè.
l. ſi ſeruum. 91. §. ſequitur, D. de verb. a. 147.
l. qui a. Romæ. 122. §. Flauius, a. 152. & §. Seia, a. 56. & §. cohæredes. a. 59.
l. ſi ita quis. 35. §. Seia, ff. de verb. a. 80. & 155. & 209.
l. ſi pupillus, 127. ff. de verb. oblig. a. 31.
l. ſi cum hominem, 34. D. de fideiuſ. c. 94.
l. Cum quis, 38. §. ſi debitorem, D. de ſolut. a. 126.
l. Stychum. 95 §. naturalis, ff. de ſolut. b. 71.
l. 3. ſi plures a. 121. & §. ſed quod de tutore, C. 96. & §. ſtipulationem C. 91. & §. ſi a. 125. & 210.
l. ſi ante acceptum iudicium. 7. ff. iudicatum ſolui, eius actor, & vera lectio animaduerſa C. 21.
l. ſi petitor. 8. ff. iudicatum ſolui, C. 93.
l. cum quærebatur. 13. ff. de iudicatum ſolui. A. 125. & 180.
l. eum qui 3. ff. de interdictis, & relegatis, B. 7.
l. bonis 48. §. hoc ſermone, ff. de verbor. ſignific. a. 49.
l. nulla. 59. ff de reg. iur a. 31.
l. omnis definitio, 202. ff. de reg. iur. a. 20. & 21.

EX CODICE, ET INSTITVT.

auth. ſtatuimus, C. de Epiſ. & cler. a. 64.
l. ſi quis maior. 41. c. de tranſact. a. 188.
l. fin. C. de non num. pecun. a. 76 & 193.
l. in minorũ. 3. C. in quibus cauſis integrum. reſt. nõ eſt neceſ. a. 71.
l. 2. C. de iure emp. a. 184.
l. cum dubitatur. 3. C. de iure emph. a 92.
l. 1. C. quæ res vendi non poſſunt, b. 24.
l. ſi liber homo. 2. C. de liber. cauſa. b. 38.
l. magnam. 12. C. de contrah. & com. ſtipul. a. 72. & 167. cum ſeq.
l. ſancimus, 27. C. de fideiuſſ. a. 130. & 157.
l. 3. C. de nouation. a. 215.
l. commiſſoria. 4. C. de pact. inter emptorem. a. 160.
l. 1. C de ſent. & interloc. omn. iud. c 72.
l. diuo Marco. 11. C. de quæſtion. & eius priuilegium vxoribus Nobilium. Senatorum, Doctorum, an competat? b. 44.
l. cum ſcimus. 21. C. de agricolis, & cenſitis, lib. 11. a. 84.
l. 1. C. de veſtibus holouer. c. lib. 11. b. 27.
l. vnica, C. de præpoſitis laborum, ſiue (labarum) 30.
l. ſolita, 3. C. de cohortalibus lib. 12. b. 38.
Cap. 1. de milite vaſſallo. a. 65.
§. præterea. Inſt. de action. b. 25.
§. ſi. Inſt. de perpet. & temp action. a. 125.

EX IVRE CANONICO.

Cap. 1. cap. debitores, de iur. iur. a. 199.
cap. propter ſterilitatem. 3. §. verum, de locato. a. 99.
cap. potuit. 4. verſic. niſi ſceleri, de locato. a. 99. & 138.

EX IVRE REGIO HISPANO.

l. 9. tit. 8. part. 2. b. 51.
l. 5. tit. 15 part. 2 b. 51.
l. 22. tit. 2. l. 8. l. 18. tit. 21. par. 5. a. 67.
l. 18. tit. 11. part. 5. a. 45.
l. 3. tit. 14. l. 28. tit. 8. part. 5. a. 104.
l. 70. Tauri, l. 9. tit. 10. lib. 5. Recop. a. 114.
l. 4. tit. 2. lib. 6. Recop. b. 46.
l. 9. tit. 21. lib. 2. l. 18. tit. 14. lib. 6. nouæ Recop. B. 62.
l. 2. tit. 10. lib. 8. nouæ Recop. B. 46.
Pragmatica de las Corteſias, exornatur, B. 62.